58/13

XVII
60

XVII
Cant.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑι ΤΩΝ Κ.Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Γ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ*, † *Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ* (καθ. τῆς φιλ.), *ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Μ. ΛΑΠΠΑ* (δ. φ.), *Θ. ΛΙΒΑΔΑ* (δ. φ.), *Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), † *Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ* (καθ. γυμν.), *Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΥ* (δ. φ.), *Ε. ΡΟΙΔΟΥ* (δ. ν.), *Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΥ* (διευθ. νομισμ. μουσ.), *Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ* (γυμναστάρχ.), *ΧΡΤΣΟΥΝΤΑ* (ἐφ. τ. ἀρχ.), *Δ. ΦΙΛΙΟΥ* (ἐφ. τ. ἀρχ.), *Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.) καὶ ἄλλων λογίων

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι ΔΕ

ΑΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΚΑΝΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΕΤΩΝ

(1848—1878)

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΕΡΒΑΝΟΓΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ

1900

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΚΑΝΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΕΤΩΝ

(1848 — 1878)

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΕΡΒΑΝΟΓΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1900

E. Q.
CAN

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ Καῖσαρ Καντοῦ, ὁ ἐπιφανέστερος τῶν νεωτέρων ἱστοριογράφων τῆς Ἰταλίας, συνέγραψεν ἐκτὸς πολλῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν συγγραμμάτων καὶ Γενικὴν Ἱστορίαν, ἧς ὁ παρὼν τόμος εἶναι ὁ δωδέκατος καὶ τελευταῖος, καὶ περιέχει νὰ συμβάντα τριάκοντα ἐτῶν (ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1878). Ὁ τόμος οὗτος εἶναι τρόπον τινὰ ὁ ἐπίλογος τοῦ ὅλου ἔργου.

Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ, ὃν εὐφυῶς ὀνομάζει ἀποχαιρετισμόν, ὁ Καντοῦ λέγει: « Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1828, ὅτε ἐδημοσίευσα τὸ πρῶτον ἱστορικὸν δοκίμιόν μου μέχρι τοῦ σήμερον ἀπογοητευμένου γήρατός μου οὐδέν ποτε ἐδημοσίευσα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπηγορεύθη ὑπὸ στερεᾶς πεποιθήσεως καὶ νὰ μὴ ἀπέβλεπεν εἰς σκοποὺς ἠθικοὺς καὶ κοινωνικούς. Πρὸς τοὺς σκοποὺς τούτους ἀείποτε ἔτεινα οὐ μόνον ἐν τῇ φιλολογίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν βίῳ μου αὐτῷ, ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς διαμάχαις. Οὐδέποτε ἀπέβλεψα εἰς κέρδος ἢ εἰς φιλοδοξίαν, οὐδέποτε ἐζήτησα νὰ προσελκύσω τὴν εὔνοιαν τῶν ἰσχυρῶν ἢ δημοτικότητα, ἐπικίνδυνον τοσοῦτον εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, δημοτικότητα, καθιστῶσαν αὐτὸν καὶ ὑπὸ τὴν ἄστατον τυραννίαν τοῦ ὄχλου συνένοχον οὐ μόνον εἰς τὰς παρεκτροπὰς ἀλλὰ πολλάκις καὶ εἰς τὰ ἐγκλήματα.

Πολλὰ συγγράμματα ἀπηύθυνα πρὸς τοὺς συμπολίτας μου, προτρέπων αὐτοὺς εἰς τὴν ἐνάρετον δραστηριότητα, εἰς τὸν σεβασμὸν ἑαυτῶν καὶ τῶν ἄλλων, εἰς τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, ἥτις ἔχει ἀνάγκην χαρακτήρων ἐντίμων καὶ εὐσταθῶν μᾶλλον ἢ ἡρώων. Ἡ τοιαύτη σταδιοδρομία ἀπαιτεῖ μελέτας ποικίλας καὶ βαθείας, ἀπαιτεῖ βῆμα, ἀφ' οὗ ἀναπτύσσονται αἱ σωτήριοι διὰ τὸν λαὸν ἰδέαι. Ἀλλ' ἡ σταδιοδρομία αὕτη συνεπάγεται καὶ πολλὰς τὰς πικρίας καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις. Ὁ εἰλικρινὴς πατριωτισμὸς πάσχει μὲν ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζεται, ἀποστέργει τοὺς κακοὺς καὶ ἀποδοκιμάζει τοὺς ἀπείρους κυβερνήτας, ἀλλὰ δὲν προδίδει αὐτούς, συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ δικαίου χωρὶς νὰ παραβαίνῃ τὸ πρέπον.

Ἠθέλησα ν' ἀνυψώσω τὴν ἱστορίαν ἀπὸ φιλολογικῆς ἐπιδείξεως εἰς μάθημα κοινωνικόν, καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἐπεκρότησα εἰς τὰς φαντασικὰς εἰκόνας, αἵτινες ἀναφαίνονται ἐπὶ στιγμὴν ἐν τῷ καλειδοσκοπίῳ τῆς φήμης· δὲν ἠπατήθην ἐκ τοῦ φοβήτρου ἢ ἐκ τῆς λάμψεως μιᾶς ἡμέρας· διέκρινα τὴν ἀλήθειαν ἐν μέσῳ τῶν διαβολῶν, τῆς συκοφαντείας, τοῦ φθόνου καὶ τῆς κολακείας· ἐσεβάσθην τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον διαφεύγει πολλάκις τὰ ὄμματα τοῦ κοινοῦ, τὸ μεγαλεῖον ἐκείνου, ὅστις τολμᾷ νὰ διατηρῆται ἐλεύθερος, σύνετὸς καὶ συνεπὴς οὐ μόνον ἀπέναντι τῆς ἐνδικήσεως τῶν φθονερῶν ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῆς ἀδικίας τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀπαδῶν· προσεπάθησα τέλος νὰ φέρω εἰς φῶς ὅ,τι ἐν τῷ λυκόφωτι ἀμυδρῶς διεφαίνετο.

Τούτου ἕνεκα ὑπέθεσάν τινες ὅτι ὀλιγωτέραν φήμην ἀπέκτησα ἐν τῇ πατρίδι μου ἢ παρὰ τοῖς ξένοις. Καὶ ὅμως αἱ πολλαὶ ἀναδημοσιεύσεις τῶν ἔργων μου ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπῆρξα πρόμαχος τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς, ὅτι εἰλικρινῶς ἐδίδαξα, εἰλικρινῶς συνεβούλευσα,

δοὺς ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ μὴ βαυκαλίζωνται ὑπὸ τῶν ἐφημέρων μονοπωλιστῶν τῆς δόξης.

Πάντες οἱ ἱστορικοὶ παντὸς ἔθνους, χωρὶς ν' ἀνυψῶσιν τὸν πατριωτισμὸν εἰς σωβινισμόν, πειρῶνται νὰ δίδωσι μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν εἰς τὰ συμβάντα τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος. Τοῦτο ἔπραξα καὶ ἐγώ· ἔκρινα ταῦτα μετὰ τῆς εἰλικρινοῦς ἐκείνης ἀγάπης, ἥτις οὔτε δικαιολογεῖ τὰς παρεκτροπάς, οὔτε ἀποκρύπτει τὰ σφάλματα, ἢ κατηγορεῖ τὸ παρελθὸν ὅπως ἐξάρῃ τὸ παρόν. Λύτὴ ὑπῆρξεν ἡ προσπάθειά μου, αὐτὴ ἡ τάσις τῆς γραφίδος μου.

Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν ἠθέλησα νὰ προσεγγίσω ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον εἰς τὴν ἁπλότητα, ἥτις δὲν ἐξαιρεῖ οὔτε τὸ ζωηρὸν τοῦ ὕφους οὔτε τὴν καλλιέπειαν· ἠθέλησα νὰ δώσω εἰς τὰς λέξεις καὶ εἰς τὰς φράσεις μου τύπον δημοτικόν, ἀποφεύγων τὰς δειλὰς μεταφορὰς καὶ τὴν ἔμφασιν τῶν ὑπερθετικῶν. Ἠθέλησα νὰ μιμηθῶ τοὺς μεταχειριζομένους γλῶσσαν εὔληπτον καὶ καθαράν, κ' ἐν ταὐτῷ καὶ γραφικήν, ἄνευ περιττῶν λέξεων, ἄνευ φράσεων πομπωδῶν, ἀλλ' ἀνυψουμένων μόνον ἐκ τοῦ αἰσθήματος. Ἐὰν ἐπέτυχον κατὰ τὴν ἰδεώδη ταύτην προσπάθειάν μου, ἐλπίζω ὅτι ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸν τάφον μου ἐν τῷ νεκροταφείῳ θὰ δυνηθῇ νὰ εἴπῃ περὶ ἐμοῦ: «Ἔπραξεν ὅ,τι ἠδυνήθη νὰ πράξῃ»

ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΚΑΝΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΕΤΩΝ

(1848 — 1878)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1848.

Κινήματα — Μεταρρυθμίσεις — Ἐπαναστάσεις.

Προησθανόμεθα τὰ ἐπὶ θύραις κινήματα καὶ ἐσημειοῦμεν τὰς τάσεις, τοὺς φόβους, τὰς ἐλπίδας, ἅτινα ἐφαίνοντο συμβάντα μὲν ἀδύνατα, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐγινώσκοντο ὡς ἀναπόφευκτα. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προϊδῃ τις, ὅτι τὰ κινήματα ταῦτα ἤθελον ἀνατρέψει ἐκ βάθρων τὰς δυνάμεις, τὰ δόγματα καὶ τὰ αἰσθήματα, καὶ ὅτι τὴν θεωρίαν τῶν συνθηκῶν, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο μία οἱαδήποτε εἰρήνη τριάκοντα τριῶν ἐτῶν, ἤθελεν ἀντικαταστήσει ἀρχὴ πλήρης ἀγώνων καὶ πολέμων. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι καὶ οἱ πόλεμοι δὲν ἔπαυσαν εἰσέτι, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη ἐλευθερία καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια, ἂν καὶ ἐναυάγησαν, ὠθήθησαν παρὰ τῶν κυμάτων πρὸς ἀκτὴν εὐρυτέραν· αἱ γενεαὶ ἀφυπνίσθησαν· πολλοὶ δεσμοὶ ἐλύθησαν· ἡ βιομηχανία, ἡ φυσικὴ εὐεξία προώδευσαν· πλειότεροι ἄνθρωποι ἐκλήθησαν, ὅπως λάβωσι μέρος εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα καὶ εἰς τὴν κοινὴν βελτίωσιν.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, ἥτις ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ πρῶ-

τον μέλημα ἡμῶν, ὅτι αὕτη, ὁποία ἐσχηματίσθη ὑπὸ τῶν συμβάσεων τοῦ 1815, διέμεινεν ἐν μακρᾷ εἰρήνῃ, ἐκτὸς τῶν δύο κινημάτων τῶν ἐτῶν 1821 καὶ 1831, τὰ ὁποῖα ἡ αὐστριακὴ δύναμις ἀκινδύνως κατέπνιξεν. Ἐν τούτοις ἡ Αὐστρία εἶχε καταγγελθῇ ὡς τύραννος τῆς ὅλης Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἔνθα, ὡς ἐλέγετο, παρεκώλυε τοὺς λαοὺς ν' ἀποκτήσωσι καὶ εἰς τοὺς ἡγεμόνας νὰ παραχωρήσωσιν ὅ,τι οἱ λαοὶ ἐθεώρουν ὡς τὸ ὕπατον πολιτικὸν συμφέρον, κυβέρνησιν κοινοβουλευτικήν.

Τοῦτο ἐθήρευε τὸ φιλελεύθερον κόμμα, τὸ καθ' ὑπόδειγμα τῆς Γαλλίας· παρὰ τὸ κόμμα τοῦτο εἶχε σχηματισθῇ τὸ τῶν νέων Γουέλφων, τὸ ὁποῖον ἀναπολοῦν τὰς ἱστορικὰς ἐλευθερίας καὶ σεβόμενον τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ποντίφηκος, ἥτις παρεῖχε τῇ Ἰταλίᾳ τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν ἐθνῶν θέσιν, ἐπεθύμει ὁμοσπονδίαν μεταξὺ τῶν ἰταλικῶν κρατῶν, ἐν ᾗ ἡ Αὐστρία, λαμβάνουσα μέρος, ὤφειλε νὰ παραδεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς αὐτονομίας· ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἠρνεῖτο, θὰ εὕρισκεν ἀντιμέτωπον τὸ ἐπίλοιπον ἔθνος σύσσωμον, πρὸς τὸ ὁποῖον συνεπάθει ἡ Εὐρώπη.

§ 46 Αἱ ἰδέαι αὗται, κηρυχθεῖσαι πομπωδῶς ὑπὸ τοῦ Βικεντίου Γιοβέρτη καὶ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Βάλβη, ἐχλευάζοντο ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν καὶ ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων, ὅτε αἰφνης ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Θ' ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε πραγματοποιήσει αὐτάς. Ἡ μερικὴ πολιτικὴ ἀμνηστεία, ἣν ὁ Πάπας
Τῇ 16 Ἰουλίου οὗτος παρεχώρησεν, ἐθεωρήθη καὶ ἀνεκηρύχθη ὡς προοίμιον εὐρυτάτων παραχωρήσεων· ἐφαίνοντο δὲ πραγματοποιούμεναι διά τινων κυβερνητικῶν μεταρρυθμίσεων, διὰ ὑπουργείου καὶ διὰ συνελεύσεως ἐθνικῆς. Οἱ πολῖται, κεκμηκότες νὰ κραυγάζωσι καὶ νὰ χαταρῶνται, ἐπεδόθησαν εἰς θορυβώδη θαυμασμόν, ὅστις ταχέως ἐγενικεύθη, καὶ «Ζήτω ὁ Πῖος Θ'» κατέστη ἡ φωνὴ τοῦ συρμοῦ, ἡ ἔκφρασις ὅλων τῶν ἐλπίδων. Ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἡ φωνὴ αὕτη ἐξετάθη καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ πέραν ἔτι τοῦ Ἀτλαντικοῦ· Διαμαρτυρόμενοι, Καθολικοί, Τοῦρκοι, Ἕλληνες πάντες ἐπανελάμβανον τὸ Ζήτω ὁ Πῖος Θ'. Τὰ τέκνα τοῦ Βολταίρου ἐν τῷ ὀνε-

ματι ἑνὸς Πάπα ἐφαντάζοντο ὅ,τι καλλίτερον ἠδύναντο ν' ἀπαιτήσωσιν οἱ λαοὶ καὶ νὰ πραγματοποιήσωσιν οἱ ἡγεμόνες.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν γαλλικῶν βουλῶν ἐπειδὴ ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος οὐδὲν ἀνέφερε περὶ τοῦ Πίου Θ'. κατηγορήθη διὰ τὴν παράλειψιν ταύτην, καὶ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἐσημείωσε τοῦτο. « Ὡς ὑμεῖς, Μεγαλειότατε, ἀνεφέρετο ἐν τῇ ἀπαντήσει, καὶ ἡμεῖς ἐλπίζομεν ὅτι αἱ πρόοδοι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας θέλουσιν ἀπανταχοῦ πραγματοποιηθῇ χωρὶς νὰ διαταράξωσι τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην, οὐδὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὰς φιλικὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν σχέσεις. Τὰς συμπαθείας καὶ τὰς εὐχὰς ἡμῶν παρακολουθοῦσι καὶ οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες καὶ οἱ χριστιανικοὶ λαοί, οἵτινες βαδίζουσιν ἐκ συμφώνου ἐπὶ τῆς νέας ταύτης ὁδοῦ μετὰ περιεσκεμμένης συνέσεως, ἧς τὸ συγκινητικὸν καὶ μεγαλόψυχον παράδειγμα ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ σεπτὸς ἀρχηγὸς τῆς χριστιανωσύνης ».

Ὁ Πάπας κολακευθεὶς ὑπὸ τοῦ εὐπροσδεκτοτέρου τῶν δελεασμάτων, τῆς λαϊκῆς ἐκτιμήσεως, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῶν ἀγίων αὐτοῦ σκοπῶν, καὶ ἡ Ῥώμη διετέλει ἐν διηνεκεῖ ἀποκρέῳ· καθ' ἑκάστην ἁμαξοδρομίαι, χειροκροτήματα, ἄσματα, διαδηλώσεις· ἀγαλλίασις ὁσάκις ὁ Πάπας ἐξήρχετο τῶν ἀνακτόρων καὶ ὁσάκις ἐπέστρεφεν εἰς αὐτά· ἐπευφημίαι δι' ὅσα ἔλεγον οἱ φίλοι ἢ ὀπαδοί του, διὰ τὸν οἰνοπώλην Κικεροβάκιον, καὶ δι' ἄλλους ἐκμεταλλευτὰς τῆς δημοτικότητος.

Ὅπως εἰς πάντα ἐνθουσιασμόν, δύσκολον ἦτο νὰ ὁρίσῃ τις τὰ αἴτια καὶ τούτου. Παρὰ τοῖς πολλοῖς ἦτο ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος συρμός, παρὰ πολλοῖς ἀπερίσκεπτος εἰλικρίνεια· ὅσοι ἐνόουν τὴν φρεναπάτην, ἤλπιζον ὅτι ἐκ τῆς συνωμοσίας ταύτης τῶν ἐπαίνων ἤθελεν ἀρχίσει κίνημα, τὸ ὁποῖον ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς Πάπα ἤθελε μετριασθῇ καὶ καταστῇ ἱερὸν διὰ τὸν λαόν· πρὸ παντὸς δὲ εἶδον λάμψιν ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐκεῖνοι οἱ Ἰταλοί, οἵτινες ἀνέμενον τὴν ἀναγέννησιν παρὰ τῆς ἔμφρονος ἐλευθερίας καὶ τῆς ὑγιοῦς μετριότητος μᾶλλον ἢ παρὰ τῆς πομπώδους ἀγανα-

κτήσεως, τῆς λαϊκῆς καταδίκης καὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δεσποτισμοῦ.

Οἱ λοιποὶ ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ βελτιώσωσι τὴν κατάστασιν τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἂν οὐχὶ καλοῦντες αὐτοὺς εἰς τὴν συμμετοχὴν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐξευγενίζοντες τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν· καὶ ἡ περίπτωσις αὕτη ἐφάνη τόσῳ μᾶλλον εὐνοϊκωτέρα, διότι ἐνίσχυε τὴν ἡγεμονίαν, ἀποδίδουσα αὐτῇ ἁπάσας τὰς βελτιώσεις.

Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος τῆς Σαβοΐας, ἔχων ἀνάγκην νὰ ἐπιφέρῃ βελτιώσεις δι' εὐγενῶν πράξεων, εἶχεν ἱδρύσει ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ, τῷ Πεδεμοντίῳ, ἱδρύματα εὐεργετικὰ καὶ πρόσφορα, σωφρονιστήρια καὶ ἐκπαιδευτήρια, ὁδοὺς πολυδαπάνους διὰ μέσου δυσβάτων ὀρέων καὶ ὁρμητικῶν χειμάρρων· εἶχε βελτιώσει τοὺς κώδικας καὶ σχηματίσει καλὸν στρατόν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τὰς προσδοκίας πολλῶν Ἰταλῶν, οἵτινες ἐγίνωσκον ὅτι ἡ ἀρχαία φιλοδοξία τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἦτο νὰ διαδεχθῇ τὴν Αὐστρίαν ἐν τῇ κτήσει τῆς Λομβαρδίας καὶ ἐν τοῖς πρωτείοις τῆς Ἰταλίας.

Ἀλλὰ τὰ ἔτη παρήρχοντο καὶ ἡ περίστασις δὲν ἀνεφαίνετο· οἱ νέοι ἐμάνθανον νὰ καταρῶνται αὐτὸν ἐν τοῖς ἅσμασι τῶν γερόντων, καὶ ἔτι μᾶλλον ὅτε διὰ τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν ἐζήτησε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ αὐστριακοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Λομβαρδίας. Καὶ ὅμως ἐπὶ τέλους ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἕνεκα τοῦ δασμοῦ ἐπὶ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἅλατος, καὶ ἐπειδὴ ἡ πατρίς, ὡς καὶ ἡ θρησκεία, δὲν ἀναγνωρίζει λάθη ἀνεξίλαστα, τοῦτο ἤρκεσεν ὅπως ὁ ἡγεμὼν οὗτος θεωρηθῇ ὡς τὸ ξίφος τῆς Ἰταλίας, ἧς ὁ Πῖος Θ'. ἦτο ἡ κεφαλή. Εἰς τὰς πρώτας ἀνευφημίας ἀντέταξε τὰς λόγχας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρεκινήθη νὰ παραχωρήσῃ κυβερνητικάς τινας μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἐδιπλασίασαν
30 Ὀκτωβ. τὰς ἀνευφημίας.

Ἐν Τοσκάνῃ ἡ κυβέρνησις ἦτο ἠπία, ἡ ὑπακοὴ ἤρεμος, ἀλλ' οὐδεμία παρετηρεῖτο ὥθησις πρὸς βελτίωσιν, ἐπικρατοῦντος τοῦ

ἀξιώματος τοῦ ὑπουργοῦ Φοσσομβρόνη ὅτι «ὁ κόσμος προχωρεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ». Καὶ ὅμως εἰς τὸ πρῶτον ἄκουσμα τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Πίου Θ'. ὁ μέγας δοὺξ (τῆς Τοσκάνης) ἐποιήσατο ὁμοίας παραχωρήσεις. 20 Ἰουλίου

Ἡ Ἰταλία, ὑπολαμβάνουσα ὅτι εἰρηνικῶς ἔβαινε πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἡγεμόνων ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς λαούς, ἠγάλλετο ἐν ἑορταῖς, ἐν ἄσμασι καὶ συμποσίοις· ἡ πρωτοβουλία τῶν τολμηρῶν καὶ ἡ ἐπιείκεια πρεσβυτῶν τινων προσεπάθουν νὰ ταράξωσι ὕδωρ καὶ σάπωνα ὅπως διεγείρωσι πομφόλυγας· διαδηλώσεις καὶ ἔπαινοι πρὸς ὅν τινα ἤθελε ἐκφράσει λόγους συμπαθείας, συνωκείουν τὰς ἀντιθέτους γνώμας. Ἀλλὰ τὸ μῖσος κατὰ τῆς Αὐστρίας ἦτο τὸ κοινὸν θέμα τῶν προπόσεων, τῶν λόγων, τῶν ἄρθρων καὶ κατὰ σύμπτωσιν τὸ μόνον κοινὸν αἴσθημα τῆς ἰταλικῆς λυρικῆς ποιήσεως.

Ἐνόησε τοῦτο ὁ Μεττερνῖχος. Ἐν Αὐστρίᾳ τῇ τιμαριωτικῇ μοναρχίᾳ, ὁ ὑπουργὸς δὲν διηύθυνε τὰς ὑποθέσεις ἑκάστης χώρας, ἀλλὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας· διὸ καὶ ἐκαλεῖτο Καγκελάριος τῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ Κράτους. Ἔβλεπε μὲν τὴν γνώμην του ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, πρωτοβουλίαν ὅμως δὲν εἶχεν. Ἀπὸ τοῦ 1809 μέχρι τοῦ 1848 διηύθυνε ὁ Μεττερνῖχος πᾶσαν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἂν καὶ μετὰ τὸ 1830 πολὺ ὀλιγωτέραν ἐξήσκει δύναμιν ἀπέναντι τοῦ δημοκρατικοῦ ῥεύματος. Τῷ 1847, προαισθανόμενος ἤδη τὸν βόμβον τῆς θυέλλης καταστρεπτικώτερον ἐν Ἰταλίᾳ, ἔγραφε πρὸς τὸν Γυιζῶτον. «Μὲ νομίζεις ξένον πρὸς τὰς νεωτέρας ἰδέας. Εἰμὶ ἄνθρωπος θετικός, ἰδιοφυία ἱστορική· δὲν τρέφομαι μὲ χιμαίρας· δὲν ἀναζητῶ ἐν τῷ παρελθόντι ἰδανικόν τι, ὅπερ σήμερον θὰ ἦτο ἀδύνατον. Θεωρῶ τὴν κοινωνίαν τοῦ 19ου αἰῶνος ὁποία πράγματι εἶναι, καὶ γνωρίζω αὐτὴν κατά τι, διότι ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν τὴν μελετῶ. Ἐν τῇ σημερινῇ τῶν πραγμάτων καταστάσει εἰμὶ σοσιαλιστὴς συντηρητικός».

Πρὸς τὰς φιλικὰς πόλεις ἀπηύθυνε τότε ὁ Μεττερνῖχος ὑπό- 9 Λύγ.

μνημα, ζητῶν νὰ συμπράξωσιν ὅπως καταπνίξωσι τοὺς πρώτους σπινθῆρας γενικῆς ἐξεγέρσεως· προσεπάθησε ν' ἀποξενώσῃ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τοῦ Πάπα, διαβεβαιῶν αὐτοὺς ὅτι ἦτο σύμφωνος πρὸς αὐτόν, ἀφ' οὗ δὲ ἀπέτυχε τῆς ἀστυνομικῆς πανουργίας, ἐζήτησε νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν Πάπαν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Φερράρας, ἀλλ' ἡ διαμαρτύρησις τοῦ Πάπα, δραστικὴ ὡς πᾶς θετικὸς λόγος στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ δικαίου, ἠνάγκασεν αὐτόν νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ τὸν ἔπεισεν ὅτι τὸ κράτος τῆς δίας ἐπερατοῦτο.

Ἀλλ' ὑπεισήρχετο ἡ θέλησις τῶν πλατειῶν καὶ τῶν καφε-
1847 νείων, τὰ ὁποῖα ἀντεποιοῦντο τὸ ἱερὸν ὄνομα τοῦ λαοῦ· τὰς ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας διεδέχθησαν αἱ ἀραὶ, καὶ αὗται οὐχὶ μόνον κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἡμετέρων· δὲν ἐξυμνεῖτο πλέον ὁ Πῖος Θ', ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ὁ Λεοπόλδος ὡς μεταρρυθμισταί, ἢ ὁ Γιοβέρτης καὶ ἄλλοι σφόδρα ἰταλόφρονες, ἀλλὰ ἐξεστομίζοντο ἀραὶ καὶ κατὰ τοῦ αἱμοχαροῦς βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν, τῶν ἀποδιοπομπαίων τράγων, καὶ αἱ διατριβαὶ τῶν ἐφημερίδων κατέληγον εἰς φωνὰς καὶ ἀτακτήματα. Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ὅστις εἶχεν ἐξασφαλίσει τοὺς Ἰησουΐτας ἀπὸ πάσης προσβολῆς ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἔξωσιν αὐτῶν· ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ὅστις εἶχεν ἐπισήμως ὑποσχεθῆ ἀσφάλειαν εἰς μοναχάς τινας ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, εἶδεν αὐτὰς προσβαλλομένας καὶ ἐκδιωκομένας· ὁ Καρολος Ἀλβέρτος, ὅστις εἶχε κηρύξει περιττὴν τὴν ἐθνοφυλακὴν ἐν χώρᾳ ἐχούσῃ ἐπαρκῆ καὶ καλῶς κατηρτισμένον στρατόν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὸ τρίχρουν ἐθνόσημον, ἀφ' οὗ εἶχεν ἀποφανθῆ ὅτι ἀρκούντως καλὸν ἦτο τὸ κυανοῦν ἐθνόσημον τῆς Σαβοΐας.

Ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι ὁ Πῖος Θ'. ὑπὲρ τὸ δέον ἐβράδυνε νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς γενικοὺς πόθους ἐχαλκεύθη συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ συνεπείᾳ τούτου ἐζητήθη ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ λαοῦ, ὅπως δῆθεν ὑπερασπισθῇ αὐτόν· μετὰ τὸ θέαμα τῶν πανηγύρεων ἐζητήθη τὸ θέαμα τοῦ τρόμου. Ὁ Πάπας ἐξέδωκε δια-

ταγήν, ἵνα κατευνάσῃ τοὺς τεχνητοὺς τούτους φόβους, καὶ ὅσον καὶ ἂν ἠρέσκετο εἰς τὴν ἄνευ προηγουμένου ἐκείνην δημοτικότητα, ἐφοβεῖτο ἤδη τὸ ὑπερβολικὸν ἐκεῖνο κίνημα. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπεθύμουν νὰ γεμίσωσι τὰ πυροβόλα διὰ τῶν συγχωροχαρτῶν τοῦ Πίου Θ'., δὲν παρέβλεπον τὰς διακηρύξεις αὐτοῦ καὶ ἐθεώρουν αὐτὰς θυσίας γενομένας παρ' αὐτοῦ πρὸς τὰς ἔξωθεν ἀπαιτήσεις.

Ἰδίως μανιῶδες ἦτο τὸ δημοσιευθὲν ἔγγραφον τοῦ Λουδοβίκου Σεττεμβρίνη, τὸ ὁποῖον οὐ μόνον ἐποδοπάτει τὸν βασιλέα τῶν Δύω Σικελιῶν ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπουργοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς κατασκόπους, ἐν γένει δὲ τὴν χώραν ἅπασαν[1]). Καὶ ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς τῶν Δύω Σικελιῶν κατόπιν σφοδροῦ κλονισμοῦ τῆς νήσου καὶ μιᾶς διαδηλώσεως ἐν τῇ πρωτευούσῃ, παραχωρεῖ οὐ μόνον μεταρρυθμίσεις ἀλλὰ καὶ τὸ Σύνταγμα καὶ γενικὴν ἀμνηστείαν. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ συνοδευόμενον μέχρι τοῦδε ὑπὸ ἀρῶν, ἐξαίρεται 17 Ἰαν. 1848
τότε τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες θεωροῦσιν ἀπαραίτητον νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα αὐτοῦ. Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ἀφ' οὗ ἐξωμολογήθη καὶ μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπόσχεται Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον μετριάζει ὑπὸ τὸν τίτλον Καταστατικοῦ. Ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης τὸν παρακολουθεῖ. Ἐπίσης καὶ ὁ δοὺξ τῆς Λούκας, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μαρίας Λουΐζης (τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1847) εἶχε διαδεχθῇ αὐτὴν ἐν τῷ δουκάτῳ. Ἐν τέλει δὲ καὶ ὁ Πάπας διεκήρυττεν: « Ἀρκεῖ ἡ θρησκεία νὰ

[1]) Ἰδοὺ ὀλίγαι γραμμαὶ ὡς δεῖγμα τῆς διατριβῆς ταύτης: « Ὁ βασιλεὺς εἶναι βλάξ, ὀλιγαρχικός, φιλάργυρος, δεισιδαίμων· ἀληθὴς τύπος τῶν βλακωδῶς ὠμῶν καὶ ἀλαζόνων Βουρβώνων. Ἀνίκανος καθ' ὅλα θέλει τὰ πάντα νὰ πράξῃ καὶ τὰ πάντα καταστρέφει· ἀπαξιοῖ πᾶσαν συμβουλήν, ἀδυνατεῖ νὰ προσκτήσῃ φίλον· περιφρονεῖται δὲ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, οὓς εὐεργετεῖ. Καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἀκροάζεται τῆς λειτουργίας· δὲν τρώγει χρέας οὔτε τὴν Παρασκευὴν οὔτε τὸ Σάββατον· ἅμα ἴδῃ εἰκόνα τῆς Παναγίας ἢ ἁγίου τινός, ἢ ὁσάκις ἀκούει προφερόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ὑποκλίνεται καὶ προσκυνεῖ· τρὶς τῆς ἡμέρας ψάλλει τοὺς οἴκους τῆς Παναγίας . . . » Ὁποῖον ἔθνος θὰ ἦτο ἐκεῖνο ἐὰν ἦτο ὁποῖον παριστᾷ αὐτὸ ὁ Σεττεμβρίνης! Καὶ ἐν τούτοις ἔχομεν τόμους ὁλοκλήρους ποιημάτων καὶ ἄλλων συγγραμμάτων πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ βασιλέως ἐκείνου.

μένη ἄθικτος, ἡμεῖς δὲν θέλομεν ἀρνηθῆ οὐδεμίαν ἀναγκαίαν ἀνακαίνισιν ».

Ὅλα τὰ Συντάγματα ἦσαν ἀπομιμήσεις τοῦ γαλλικοῦ· δύο βουλαί, ὑπουργοὶ ὑπεύθυνοι, γερουσιασταὶ αἱρετοὶ παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐκλογὴ τῶν βουλευτῶν, ἐλευθεροτυπία· μόνον ἡ Ῥώμη διετήρει ὡς τρίτην βουλὴν τὸ συμβούλιον τῶν καρδιναλίων, τὸ ὁποῖον ἐν μυστικῇ συνεδριάσει ὤφειλε νὰ ἐκφέρῃ γνώμην ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Κοινοβουλίου, καὶ ἐπεφύλαττε ἑαυτῷ τοὺς κανόνας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν.

Ὁ ὄχλος ἐμέθυσεν ἐκ χαρᾶς, οἱ δὲ μὴ καταδεχόμενοι νὰ συγκαταλέγωνται μεταξὺ τοῦ ὄχλου συνεζήτουν περὶ τῆς ἐλευθερίας· τὰ Συντάγματα ἐξέφραζον δημοσίᾳ τοὺς μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης καταπνιγέντας πόθους· ἀπῄτουν καὶ ἐλάμβανον νέους ὑπουργοὺς οὐχὶ πλέον κατ' ἀρέσκειαν τοῦ ἡγεμόνος ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πολιτῶν· καὶ ἐξυμνεῖτο ἡ θεία ὁμοφωνία μεταξὺ λαῶν καὶ ἡγεμόνων, μεταξὺ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς συνέσεως πρὸς ἐπίτευξιν ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Ἀλλ' ὁ μακάριος οὗτος δρόμος ἀνεκόπη ὑπὸ νέας ἐν Παρισίοις ἐπαναστάσεως.

Ἄθικτος ἐκ ζητημάτων ἐθνικότητος ἦτο ἡ Γαλλία, ἥτις ἀπὸ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐπαναστάσεως ἐξῆλθεν ὡς ἓν ἔθνος, συνησπισμένον καὶ ὁμογενὲς πλέον παντὸς ἄλλου ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἀπηλλαγμένον κατακτητικῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα παρὰ τοῖς ἄλλοις παρεμποδίζουσι τὰς προόδους καὶ ἀνατρέπουσι τὴν δικαιοσύνην. Καταστᾶσα ἡ Γαλλία τὸ μέγα ἐργαστήριον τῶν κοινωνικῶν πειραμάτων, δὲν ἀπέδιδε σπουδαιότητα εἰς τὴν ἀλλαγὴν ὑπουργείου ἢ καὶ δυναστείας ἢ πολιτεύματος, οὐδὲ καὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν καλλιτέρων συνόρων πρὸς τὰς Ἄλπεις ἢ πρὸς τὸν Ῥῆνον, ἢ εἰς τὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἢ τῆς Ἀγγλίας· ἀλλ' ἔδιδε σημασίαν εἰς τὴν ἔξαψιν γενναίων αἰσθημάτων, ἥτις συχνάκις προκαλεῖ αὐτά, εἰς τὴν μαγίαν τῆς δημοτικότητος, εἰς τὴν φαντασιώδη ἐκείνην ὑπερηφάνειαν, ἥτις ἐκθέτει αὐτὴν πανταχόθεν εἰς τὴν ὀρ-

γήν, εἰς τὰς συμπαθείας, εἰς τὴν ἀπομίμησιν. Ἔθνος ὑπακοῦον μᾶλλον εἰς τὴν φαντασίαν ἢ εἰς ὑπολογισμούς, διότι ἡ πρωτοβουλία προέρχεται πάντοτε ἐξ ἀνθρώπων μὲ γενναίαν καρδίαν, τὸ γαλλικὸν ἐθυσιάσθη πολλάκις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ἀπέστειλε μαχητὰς ἐκεῖ, ἔνθα ὑπέφωσκε σπινθὴρ ἀναγεννήσεως· διὰ χρημάτων καὶ αἵματος ἀπέδωκε τῇ Εὐρώπῃ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Μεσογείου καὶ ἵδρυσε νέαν Γαλλίαν ἐπὶ τῆς λωρίδος ἐκείνης τῆς Ἀφρικῆς, ἣν ὁ Ἄτλας χωρίζει ἀπὸ τῆς ἐρήμου, μνῆμον πάντοτε τῶν ὀνομάτων τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου καὶ τοῦ βασιλέως Σεβαστιανοῦ[1]). Ἡ φιλολογία τῆς Γαλλίας εἶναι φιλολογία τῆς Εὐρώπης ὅλης· ἡ γλῶσσα αὐτῆς εἶναι τὸ παγκόσμιον διοχευτήριον· τὰ συστήματα αὐτῆς πολιτικά, δικαστικά, ὅσον καὶ ἂν ἦναι ἀτελῆ καὶ ἐπιπόλαια, μελετῶνται καλλίτερον ἐπὶ τοῦ ἔθνους τούτου, διότι τὰ θέλει σαφέστερα καὶ ἀμέσως ἐφαρμόσιμα· τὸ βουλευτικὸν αὐτῆς βῆμα φαίνεται τὸ βῆμα παντὸς λαοῦ στερουμένου τοιούτου, καὶ ἀληθὲς ἀποβαίνει ὁσημέραι περισσότερον ὅ,τι εἶπεν ὁ Ἰέφερσων, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει δύο πατρίδας, τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν Γαλλίαν.

Ἀλλ' ἡ ἀκράτητος ἀνάγκη συγκινήσεων τῇ ἀφαιρεῖ σταθερότητα καὶ τὴν ὠθεῖ πρὸς διηνεκῆ πειράματα· ἀπερισκέπτως γενναιόφρων οὐ μόνον δέχεται ἀλλὰ καὶ ὑποκινεῖ πάντα πρόσφυγα, ἀναμιγνύεται εἰς τὰ συμφέροντα πάντα τῶν λαῶν διὰ τύπου ὠνησίμου, καὶ αὐθάδους, ἀλλὰ τὸ μάλιστα διαδεδομένου· πρὸς τὰ πλήθη ἀπευθύνει θέσεις χιμαιρικὰς καὶ ἐν ᾧ φιλονεικεῖ πρὸς πᾶσαν ἀρχὴν ἀποδοκιμάζει οἱανδήπτε πρᾶξιν οἱασδήποτε κυβερνήσεως καὶ μόλις ἀποφυγοῦσα ναυάγιον προσκαλεῖ ὡς πρωρέα τὴν τρικυμίαν. Τιμωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Συμμάχων διὰ τῆς δόξης τῆς

[1]) Ἡ Αὐστρία ἀνέδειξε τοὺς μεγαλειτέρους στρατηγοὺς τῆς Γαλλίας, τὸν Βυζὼ (Bugeaud), τὸν Πελισσιέ, τὸν Κανροβέρ, τὸν Σαιντ-Ἀρνώ, τὸν Μὰκ-Μαών, τὸν Βοσκέ, τὸν Σαγγαρνιέ, τὸν Λαμορισιέρην. Ὁ Ἰούλιος Ριχάρδος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ὁ γαλλικὸς στρατὸς» 1866 παρέχει τὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων τοῦ στρατοῦ φάσεων, τὸν παρόντα ὀργανισμὸν μετὰ πινάκων.

ἤθελον ἀντικαταστήσει τοὺς εὐπόρους, τοὺς σφετεριζομένους τὴν κοινὴν κληρονομίαν, ὅπως ἕκαστος ἀποκτήσῃ πλείονα δόσιν οὐχὶ συνέσεως καὶ ἠθικῆς, ἀλλὰ ἀπολαύσεων.

Τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης ἀνηθικότητος ἀπεδίδετο εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ ἐξήγοντο συμπεράσματα ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τῶν Βουλῶν καὶ κατὰ τῶν ἐφημερίδων, τῶν θερμαγωγῶν τούτων τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι τὸ κινεῖσθαι εἶναι προοδεύειν, μετεπήδουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἑνὸς ὑπουργείου εἰς ἕτερον, παραπονούμενοι ἀείποτε ὅτι πᾶσα νέα ἀντικατάστασις ἀπέβαινε χείρων τῆς προηγουμένης, καὶ ὀρθῶς ὁ Τιέρ, ἀναλαμβάνων τὴν κυβέρνησιν ἐν ἔτει 1840, ἀνέκραξε· «Θὰ παίξωμεν τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἀλλὰ θὰ τὸν παίξωμεν καλλίτερον».

Τὸ τελευταῖον ὑπουργεῖον ὑπῆρξε τὸ τοῦ Γυζώτου, τοῦ ἱστορικοῦ, ἀνδρὸς ἀκαμπτοτέρου ἢ ὅ,τι ἀπῄτουν τὰ ἐξημμένα πάθη, ἧττον διεφθαρμένου τῶν συναγωνιστῶν του. Ὁ Γυζῶτος δὲν παρεδέχετο τὰς ὑπερβολὰς τῆς ἀναλύσεως καὶ τὴν θεοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου· πείσμων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ εἰς τὴν δι' αὐτῆς ἐνίσχυσιν τῆς νέας δυναστείας, ὑπήκοος εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐνεργῶν συνταγματικῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἐν τῇ Βουλῇ πλειοψηφίαν. Ἐδυσφόρει ὅτι ὑπουργεῖον διετηρεῖτο ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη· διὸ καὶ κατεγίνετο νὰ τὸ κρημνίσῃ. Κατὰ τὸν ἐφήμερον ἐν Ἰταλίᾳ συρμὸν ηὔξανε καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡ διὰ τῶν συμποσίων ὑποδαύλισις, ἐν οἷς ὁ συνωστισμὸς καὶ οἱ οἶνοι ἐθέρμαινον τοὺς λόγους, δι' ὧν ἐκηρύττετο ὁ σοσιαλισμός· αἱ αὐτοσχέδιοι ἐκεῖναι προπόσεις ἐπανελαμβάνοντο ἐν ταῖς ἐφημερίσι καὶ ἀπέδιδον εἰς τὴν χώραν παράστασιν καὶ ἔκφρασιν ἀλλοίαν τῆς νομίμου. Προταθέντος ἐν Παρισίοις συμποσίου ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων ἀνθρώπων, ἡ ἐξουσία ἠρνήθη τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν καὶ τοῦτο ὑπῆρξε τὸ σύνθημα ἐνόπλου ἀντιστάσεως καὶ στάσεως δι' ὁδοφραγμάτων. Ἀρξαμένης τῆς αἱματοχυσίας, ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος, ἀποφασισμένος ὢν νὰ μὴ χύσῃ οὐδὲ αἵματος ῥανίδα πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διάσωσιν, παραιτεῖται τοῦ θρόνου καὶ φεύγει ἐν μέσῳ τοῦ μυ-

κηθμοῦ τῆς λαϊκῆς ἐπαναστάσεως· στίφος ἀνδρῶν εἰσβάλλει εἰς τὴν Βουλὴν κραυγάζον ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας, καὶ ἐν ᾧ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀλληλοσφάζονται καὶ διενεργεῖται λεηλασία καὶ γίνεται καταστροφὴ πρὸς ἀπόκτησιν μερικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀκούεται ἡ φωνή, ὅτι δὲν θέλουν πλέον βασιλέα, καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ θράσος θριαμβεύουσιν. Καὶ ἡ ἐπανάστασις, θέλουσα νὰ καταβάλῃ ὑπουργεῖον, καταρίπτει θρόνον. Οἱ νεωτερισμοὶ ἀρέσκουσιν ὅταν μάλιστα εἶναι ἀπροσδόκητοι. Αἱ σκηναὶ ἦσαν αἱ αὐταί, ἃς βλέπομεν κατὰ πάσας τάς, ὡς μὴ ὤφειλε, συχνὰς ἐπαναστάσεις.

Μετὰ τὴν μεταστροφὴν τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ ἐν ᾧ εἰσέτι νέα τάξις δὲν εἶχεν εἰσέλθει, κύριος τῶν Παρισίων ἐγένετο ὄχλος μαινόμενος καὶ διεφθαρμένος. Προσωρινὴ κυβέρνησις δὲν ἔχει ἰσχὺν ἀπέναντι ἀπειλῶν καὶ ἀπλήστων πόθων· ὁ ὄχλος ζητεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ σοσιαλιστικὰ δόγματα, καὶ ζητεῖ τὴν ἐρυθρὰν σημαίαν· ἐὰν λοιπὸν ὁ κόσμος ἐπὶ τῇ λέξει δημοκρατίᾳ ἐχάρη ὡς ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς αὐγῆς, ἤδη ἐπτοήθη βλέπων αὐτὴν ἀντὶ νὰ καταστῇ ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀνατροπέα τῆς κοινωνίας· καὶ ἀντὶ συστήματος γενικῆς συμφιλιώσεως ἐφοβήθη θύελλαν οὐ μόνον διὰ τὴν Γαλλίαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Καὶ πράγματι, ἐπαναλαμβανομένων τῶν ταραχῶν τοῦ 1830 ἑκάστη χώρα 1848
ἠσθάνθη τὸν ἀντίκτυπον αὐτῶν, καὶ ἐν ᾧ μέχρι τοῦδε μόνη σκέψις ἐπεκράτει ἡ ἀπόκτησις καὶ ἡ πραγματοποίησις κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ τοῦδε ἐγένετο ἀπόπειρα πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῆς, ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ ἀμυντικῆς κατέστη ἐπιθετική.

Πῶς ἤθελεν ἐννοήσει ἡ δημοκρατουμένη Γαλλία τὰ πολιτικὰ αὐτῆς καθήκοντα; Ὁ ποιητὴς Λαμαρτῖνος· ὅστις πρῶτος ἐπευφήμησε τὴν δημοκρατίαν καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἀσπαστὴν διὰ τῶν ποιητικῶν αὐτοῦ λόγων εὑρέθη μετ' οὐ πολὺ ἐκτεθειμένος εἰς τὴν μανίαν τοῦ ὄχλου. Καὶ ἀντιμετώπισεν αὐτὴν μετὰ ἡρωϊκῆς εὐτολμίας· ὑπῆρξεν ἄοκνος εἰς τὸ δημηγορεῖν, εἰς τὸ ἀπαντᾷν, εἰς τὸ περιστέλλειν τὴν μανίαν τοῦ αἵματος καὶ τῆς λεηλασίας· ἄλ-

λως τε ἐφέρετο συγκαταβατικὸς πρὸς πάντας κολακεύων, ὡς κολακεύει πᾶσα νέα ἐξουσία· μὴ ἔχων δὲ ἄλλην ἰδέαν ἢ τὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἦτο ὅλως ἀνίκανος εἰς τὴν διοργάνωσιν.

'Ανακοινῶν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν νέαν μορφὴν τοῦ πολιτεύματος ἐν Γαλλίᾳ, διεκήρυξεν ὅτι «ἐναντίον τῆς δημοκρατίας τοῦ
τῇ 2 Μαρτίου 1792, ἡ νέα δημοκρατία οὐδεμίαν ἀπειλὴν καθ' οἱουδήποτε κράτους ἐξέφραζε», γινώσκουσα ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι τὰ μάλιστα ἐπίφοβος διὰ τὴν ἐλευθερίαν· ὅτι θεωρεῖ τὰς συνθήκας τοῦ 1815 ὡς μὴ ὑπαρχούσας, ἀλλ' ὅτι σέβεται τὰ δι' αὐτῶν διαγραφέντα ὅρια τοῦ ἐδάφους· ἐὰν ὅμως ἔθνος τι σωζόμενον ἐξεγείρετο, ἐὰν τὰ ἀνεξάρτητα κράτη τῆς 'Ιταλίας ἠπειλῶντο δι' εἰσβολῆς ἢ διὰ τῆς παρακωλύσεως τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῶν μεταρρυθμίσεων, ἡ Γαλλία ἤθελε προστατεύσει τὰς νομίμους προόδους».

Οἱ διφορούμενοι οὗτοι λόγοι, ἀνάξιοι μεγάλου ἔθνους, ἠπάτησαν τοὺς 'Ιταλούς, οἵτινες ὑπέθετον ὅτι εἶχον ὡριμάσει ἤδη αἱ ποθούμεναι ἐλευθερίαι. Ἡ ἀνδρικὴ καὶ ἰσχυρὰ ἀνυπομονησία λαοῦ ὀσφραινομένου τὴν ἐλευθερίαν, ἐὰν ἐν τῇ λοιπῇ 'Ιταλίᾳ ἐξεφράζετο δι' ἀνευφημιῶν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, συνεκεντροῦτο ἐν τῷ Λομβαρδο-βενετικῷ κράτει, ἐπαρχίᾳ τοῦ ξένου, ἐν ὀργῇ καὶ ἀγανακτήσει. Διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις, παραχωρηθείσας εἰς τὰ ὅμορα κράτη, εἶχεν ἤδη πρὸ χρόνου ἡ χώρα αὕτη χάρις εἰς τὴν ἀρχαίαν δημοτικὴν παράδοσιν· οὐχ ἧττον ὅμως ἐφλέγετο ὑπὸ πόθου δικαιοτάτου, τῆς κτήσεως τῆς ἐθνικότητος ἐκείνης, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατος ἀποβαίνει καὶ στερεὰ ἐλευθερία, καὶ ἰσχυρὰ ἀξιοπρέπεια καὶ ἐντελὴς ἀνάπτυξις.

'Εν ᾧ ὁ ἀρχιδοὺξ 'Ρανιέρης, ὁ ἀντιβασιλεύς, διὰ δολίων ὑποσχέσεων ἀπέφευγε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ ἀπευθυνομένας αὐτῷ αἰτήσεις, διενήργει ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ ἀποφανθῇ ὅτι δὲν ἦτο εὐδιάθετος εἰς παραχωρήσεις, καὶ ὅτι βασίζεται ἐπὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ· πολῖται μὴ ἀρεστοὶ ἐφυλακίσθησαν, Διὰ τοιούτων μέτρων ἡ ἐξουσία ἐξηρέθισεν ἀλλὰ δὲν ἐφόβισε λαόν, ἀντιτάσσοντα τὴν ἀπειλὴν τῆς σιωπῆς καὶ τῆς αὐταπαρ-

νήσεως, λαόν, οὗ καὶ αὐτὴ ἡ εὐθυμία εἶχέ τι τὸ ἀπειλητικόν. Καὶ ἤδη ἐψιθυρίζετο ὅτι ἐπέκειτο ἡ ἐπανάστασις, ἀλλ' ὁ σπινθὴρ ἐπῆλθεν ἀπροσδοκήτως ἐκεῖθεν ὅθεν ὀλιγώτερον ἀνεμένετο.

Ἡ Αὐστρία, πιστὴ εἰς τὸν πατροπαράδοτον αὐτῆς ἀπολυτισμόν, ἠγέρθη φανερὸς καὶ ἀδυσώπητος πολέμιος τῶν φιλελευθέρων ἀπαιτήσεων, καὶ ἐν οὐδενὶ τῶν κρατῶν αὐτῆς ἐπέτρεψε μεταβολάς. Συγκειμένη ἐκ λαῶν διαφόρων τὴν καταγωγήν, διαφόρων κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις, δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἑνότητα ἐκείνην, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἰσχὺν ἐν ἄλλαις χώραις. Ἡ γοητεία διαφόρων ἄλλων κρατῶν καθιστᾷ τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις πολυπλόκους καὶ ἀναγκαῖον πολυάριθμον στρατόν· ἡ ἐπαρχία τῶν Στρατιωτικῶν Συνόρων πρὸς τὴν Τουρκίαν, χώρα ἔνοπλος καὶ πολεμική, παρημπόδιζε τὴν Αὐστρίαν νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῶν εὐφορωτάτων ἐκείνων μερῶν. Ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις γερμανικαῖς, βοημικαῖς καὶ τῆς Γαλικίας ἐπεκράτει ἡ πατροπαράδοτος νομοθεσία, ἐκτὸς τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Τρανσυλβανίας, αἵτινες εἶχον ἰδιαιτέρας διοικήσεις· καὶ ἂν καὶ αὗται ὀλίγον μόνον συνετέλουν εἰς ἀνακούφισιν τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, τὰ ἔσοδα, τὰ ὁποῖα ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκίσκου Α'. ἀνήρχοντο εἰς 86 ἑκατομμύρια φλωρινίων, κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἶχον αὐξήσει εἰς ἑκατὸν τριάκοντα ἕξ. Τὰ ὀρυχεῖα τοῦ ἅλατος, τοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ ἀργύρου ἀποδίδουσιν αὐτῇ πολλά, ἔτι μᾶλλον τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, καίτοι ἀτέχνως ἐκμεταλλευόμενα. Αἱ τελευταῖαι κατακτήσεις τῇ παρέσχον ἐπέκτασιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἡ μακρὰ αὐτῆς σχέσις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν δὲν τῇ ἐπέτρεπον νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς μέρος, πρὸς τὸ ὁποῖον αὕτη ζηλοτύπως ἀπέβλεπεν· ὁ ναύσταθμος τῆς Βενετίας διετέλει ἐν ἀεργίᾳ· ἕτερος ναύσταθμος μεγαλοπρεπὴς ἐν τῷ λιμένι τῆς Πόλας ἔμεινεν ἐν τῷ σχεδίῳ· τὸ Κάτταρον καὶ ἡ Ῥαγούζα ὑπέκυπτον ἀπέναντι τῶν τῇ Τεργέστῃ δοθέντων προνομίων, καὶ ἡ Τεργέστη κατέστη σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον, ἀφ' ὅτου ὁ σιδηρόδρομος συνέδεεν αὐτὴν πρὸς τὴν

Βιέννην καὶ ἐκεῖθεν ἐπροχώρει μέχρι Βαρσοβίας. Ἡ βιομηχανία τῆς Αὐστρίας ἔλαβεν ἐπίδοσιν· διὰ τῆς συμβάσεως τῆς 25 Ἰουλίου 1840 ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξαν ἐλεύθερον τὸν διάπλουν τοῦ Δουνάβεως, ἐφ' οὗ πλέουσι τὰ ἀτμόπλοια ἀπὸ Ῥατισβόννης μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζοῦντος· τὸ προστατευτικὸν σύστημα τῶν τελωνείων μετεβλήθη, ἐλαττωθέντων τῶν τελῶν· οἰκοδομαὶ χρήσιμοι, ἂν καὶ οὐχὶ πολυτελεῖς, ἀνεγείροντο πανταχοῦ, καὶ ἡ Κυβέρνησις παρεδέχετο βελτιώσεις, ἀρκεῖ αὗται νὰ προήρχοντο παρ' αὐτῆς καὶ μόνης. Δὲν ἠσθάνετο ὅμως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προβῇ ἢ νὰ προστατεύσῃ τὰς προόδους· περιώριζε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ διοικεῖν καὶ χαλινοῦν, καὶ δὲν ἔβλεπε τὸ μέλλον ἢ ἐν τῇ διατηρήσει. Πρὸς τούτοις δὲ ἐπίεζεν αὐτὴν δημόσιον χρέος μέγιστον, ὅπερ ἐδιπλασιάσθη σχεδὸν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς εἰρήνης [1]), καὶ ἀπέβαινε δύσκολον νὰ διαρρυθμισθῇ ἕνεκα τοῦ πολυαρίθμου στρατοῦ, τῆς πολυδαπάνου διπλωματίας, καὶ διότι ἡ αὐτοκρατορία συνέκειτο ἐκ τριῶν ἑτερογενῶν μερῶν, ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων μόνον δύναται ἐλευθέρως νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους, καὶ τὰ ὁποῖα χωρίζονται ἐπ' ἀλλήλων διὰ τελωνειακῶν γραμμῶν καὶ ἀπαιτοῦσι διαφόρους νόμους [2]). Ὁ Φραγκῖσκος Α'. ἀγαπῶν τὴν διοικητικὴν συγκέντρωσιν τοῦ Ἰωσὴφ Β'., ἐπόθει μᾶλλον ἢ ἐτόλμα νὰ περιορίσῃ τοσαύτας διαφοράς, περιοριζόμενος εἰς τὸ διατηρεῖν· κατ' αὐτὸν καλὸν ὤφειλε νὰ ᾖναι ὅ,τι ἄλλοτε ἦτο καλόν. Οἱ λαοὶ ἔδει νὰ πεισθῶσιν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελε τὸ καλὸν αὐτῶν καὶ νὰ ἀφήσωσιν αὐτὸν ἀνεπηρέαστον. Δι' αὐτῆς τῆς ἁπλῆς

[1]) Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Αὐστρίας ἀνήρχετο εἰς 1, 014, 000, 000, φλωρινίων, ἤτοι ἑπτάκις ὡς ἔγγιστα ὅσον ἀπέφερον τὰ ἔσοδα, ἀπῄτει δὲ κατ' ἔτος εἰς τόκους καὶ χρεωλύσια 67 ἑκατομμύρια φλωρινίων.

[2]) Ἐκ τῶν 456 ἑκατομμυρίων αὐστριακῶν φράγκων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὰ ἔσοδα τῆς Αὐστρίας, 13, 185, 750 ἦσαν οἱ φόροι τῆς Οὐγγαρίας ἀντὶ τοῦ κτηματικοῦ φόρου, καὶ ὅμως ἡ Οὐγγαρία ἔχει πληθυσμὸν ἀνώτερον τῶν δώδεκα ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἐν ᾧ ἡ Λομβαρδία ἔχουσα πληθυσμὸν 2 $^1/_2$ ἑκατομμυρίων ἀποτίει φόρον κτηματικὸν 22 ἑκατ., καὶ φόρον καταναλώσεως, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Βενετικοῦ, 13, 200, 000, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐμμέσων φόρων. Ἑπομένως ἐνταῦθα ἐπληρώνοντο 22, 70 αὐστρ. φρ. κατὰ κεφαλὴν (Τεγοράφσκης) ἐν ᾧ ἐν Οὐγγαρίᾳ ὀλίγον πλέον τοῦ ἑνὸς φράγκου.

πολιτικῆς ἐκυβέρνησε μέχρι τοῦ 1835, ὅσον καὶ ἂν ἡ Οὐγγαρία ἰδίως ἐδείκνυε τάσεις καὶ ἀπαιτήσεις πρὸς βίον ἀνεξάρτητον, ὅσον καὶ ἂν αἱ αὐστριακαὶ χῶραι, αἱ ἔχουσαι Συμβούλια τοῦ Κράτους [1]), ὑπέβαλλον ὁσημέραι ἐπιμονωτέρας ἀπαιτήσεις δημοσιότητος πρὸ πάντων ἀποβλέπουσαι εἰς τὰς περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων ἀποφάσεις. Πᾶσα ἐνοχὴ ἀπεδίδετο εἰς τὸν ὑπουργὸν αὐτοῦ, τὸν πρίγκηπα Μεττερνῖχον, τὸν εὔστροφον κυβερνήτην, ὅστις ἀντεποιεῖτο τὸ ὄνομα τοῦ ἔμφρονος καὶ ἰσχυροῦ, διότι ἠρνεῖτο πᾶν κίνημα, καὶ ὅστις ἐπὶ 40 ὅλα ἔτη κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ ἐν ὑπακοῇ τὰς διαφόρους φυλάς, ἂν καὶ ἐστερεῖτο πάσης τόλμης πρωτοβουλίας καὶ ἂν ὁ κύριος αὐτοῦ παρεχώρει αὐτῷ τὰ πρὸς τοῦτο μέσα.

Ὁ Φερδινάνδος Α΄., ὁ διαδεχθεὶς τῷ 1835 τὸν Φραγκῖσκον Α΄. ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἀλλ' οὐδὲν πλέον. Ἀλλ' ἡ Βιέννη, ἥτις ἐφαίνετο πόλις παραδεδομένη εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἀφωσιωμένη εἰς δυναστείαν, ἥτις ἀνέδειξεν αὐτὴν πρωτεύουσαν μεγάλης αὐτοκρατορίας, εἶχε πλέον ἀποκάμει ἐκ τοῦ καταπληκτικοῦ ἀπολυτισμοῦ ἑνὸς ὑπουργοῦ. Αὐλικὴ τις ῥαδιουργία καὶ φιλοδοξίαι ὑπουργῶν ηὐνόησαν τοὺς φιλελευθέρους πόθους, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐξαφθῇ ἐκ τῶν διατριβῶν, ἃς ἐξεσφενδόνιζεν ἡ Γερμανία κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ παραχθέντος ἐκ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Συμφωνησάντων τῶν Συμβουλίων τῆς Κάτω Αὐστρίας, αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ βιομηχανικαὶ τάξεις ἐτόλμησαν νὰ ἐκφέρωσιν ἀπαιτήσεις τινάς. Ἤδη ἡ Βοημία καὶ ἡ Γαλικία ἐζήτουν ἐλευθεροτυπίαν, μὲ ἐλευθερίαν ἐκ-

[1]) Ἐν τῇ ἄνω καὶ τῇ κάτω Αὐστρίᾳ, ἐν Στιρίᾳ, Καρινθίᾳ, Βοημίᾳ, Μοραβίᾳ, Γαλικίᾳ, καὶ Λοδομηρίᾳ ὑπῆρχον τοπικαὶ δίαιται (ἢ συνέδρια) ἀποτελούμεναι ἐκ τῶν τεσσάρων τάξεων, τοῦ κλήρου, τῶν εὐγενῶν, τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν πολιτῶν, οἵτινες τελευταῖοι ἀπετέλουν καὶ τὰ δημοτικὰ συμβούλια τῶν βασιλικῶν πόλεων. Ἐν Τυρολίᾳ μετὰ τὴν 24 Μαρτίου 1816 αἱ συνελεύσεις εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ποιήσωσι παραστάσεις τῷ Αὐτοκράτορι ἐν ὀνόματι τῆς χώρας χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωσι ψῆφον νομοθετικήν, οὐδὲ ὡς πρὸς τὴν φορολογίαν. Ἐν Σιλεσίᾳ τὰ Συμβούλια ἀπετελοῦντο ἐκ δουκῶν καὶ πριγκήπων, ἐκ τῶν μεγαλοκτηματιῶν καὶ εὐγενῶν, ἐξηρτημένων ἀμέσως ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος.

παιδεύσεως. Προκήρυξις τις τοῦ Κοσσούθ, τοῦ κορυφαίου τῆς οὐγγρικῆς δημοκρατίας, προκήρυξις δι' ἧς ἐζητεῖτο μετασχηματισμὸς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ αὐτοδιοίκησις τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, ἡνωμένων ἐν ὁμοσπονδίᾳ, ὥρισε τὸν σκοπὸν τῶν αἰτημάτων. Οἱ φοιτηταί, παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ παραδείγματος τῶν φοιτητῶν τῆς Βαυαρίας, ἤρξαντο θορυβοῦντες· ὁ λαὸς τῆς Βιέννης, ὡς ἀφυπνισθεὶς ὑπὸ ληθάργου, διὰ τὸ ὁποῖον ἠσχύνετο, ἐξεγείρεται κατὰ τῆς ὀλιγαρίθμου φρουρᾶς, καὶ κατορθοῖ νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ Μεττερνῖχος[1]) ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ τοῦ φιλελευθέρου Πίλλερσδορφ· καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν κηρύσσεται ὁ τύπος ἐλεύθερος καὶ διοργανοῦται ἡ ἐθνοφυλακὴ· γενικὴ Συνέλευσις ὤφειλε νὰ νομοθετήσῃ τὸ Σύνταγμα.

Ὁ τηλέγραφος διεβίβασεν εἰς τὴν Λομβαρδίαν τὰς ἐν Βιέννῃ γενομένας παραχωρήσεις. Τὸ παράχορδον καὶ ἀσύμφωνον αὐτῶν πρὸς τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ἀρνήσεις τῶν προηγουμένων ἡμερῶν ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ Αὐστρία συνεκάλυπτε διὰ τῆς θωπείας παραχωρήσεων τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ καλὴ πίστις, ὁ λαὸς ἔδει νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτὰς διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ χειρῶν. Ὁ ἐρεθισμὸς ηὔξησε μέχρις ἀνεξαρτησίας καὶ ὑψωθείσης τῆς τριχρόου σημαίας ἠκούσθησαν αἱ φωναί. Ζήτω ὁ Πῖος Θ'. καὶ θάνατος εἰς τοὺς Γερμανούς! Παραδίδοντες τὰ πάντα εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ θράσους οἱ κάτοικοι τοῦ Μι-

[1]) Ὁ Μεττερνῖχις δὲν διέβλεπεν ἑτέραν διαφορὰν μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῶν Ματσινιστῶν ἢ τὴν μεταξὺ φαρμακευτῶν καὶ δολοφόνων. Ὁ Μεττερνῖχος συνέγραψε γαλλιστὶ τὰ Ἀπομνημονεύματά του, τὰ ὁποῖα εἶναι, ὡς πάντα τὰ ἀπομνημονεύματα, ἀπολογία, ἀλλ' εἶναι ἀξία ἀναγνώσεως. Ἡ ἑξῆς περικοπὴ εἶναι ὅλως χαρακτηριστική. « Καὶ ἐγώ, λέγει ἐν αὐτῇ, εἰμὶ φιλόδοξος, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία μου εἶναι χαρακτῆρος τοσοῦτον ζωηροῦ, ὥστε αἱ τέρψεις, ἃς μοι παρέχει, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τέρψεις, ἃς παρέχει ἡ ἀρετή. Ἡ φιλοδοξία μου εἶναι νὰ πράττω καλῶς ὅτι πράττω καὶ να πολεμῶ τὸ κακὸν ὁπουδήποτε τὸ ἀνακαλύπτω. Πράγματι δὲν ἐργάζομαι ὑπὲρ ἐμοῦ· τίτλοι καὶ τιμαὶ μοὶ εἶναι ἀδιάφοροι· ἔλαβον τιμὰς καὶ διακρίσεις πλέον παρ' ὅ,τι ἐπεθύμουν. Ἐὰν μοὶ ἀφῄρουν ταύτας, μόλις ἤθελον τὸ αἰσθανθῇ. Οἱ μεταγενέστεροι θὰ μὲ κρίνουσιν. αὐτῶν ἡ φωνὴ εἶναι ἡ μόνη, ἣν προσπαθῶ νὰ καταστήσω εὐνοϊκὴν εἰς ἐμέ, καὶ συνάμα ἡ μόνη, ἣν οὐδέποτε θέλω ἀκούσει ».

λάνου ἐποιήσαντο ἔναρξιν ἀξιομνημονεύτου πάλης, καθ' ἣν δι' ὁδοφραγμάτων καὶ δι' ὀλίγων κυνηγετικῶν ὅπλων ἐνεκαρτέρησαν ἐπὶ πέντε ὅλας ἡμέρας ἐνώπιον στρατευμάτων πειθαρχούντων. Οὔτε τὰ ἕτοιμα ὅπλα ἐνεφανίσθησαν, οὔτε οἱ ἐξόριστοι ἢ οἱ Πεδεμόντιοι ἢ οἱ ἀγρόται, περὶ ὧν ἐλέγετο ὅτι ἀναμένουσι μόνον τὸ σύνθημα· ἀλλ' οὔτε ὁ ἐχθρὸς ἦτο παρεσκευασμένος εἰς ἄμυναν, καὶ ἡ σπάνις πολεμεφοδίων, ἡ πιθανὴ ἐξάπλωσις τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἀβεβαιότης περὶ τῶν ἐν Βιέννῃ συμβαινόντων παρεκίνησαν τὸν στρατάρχην Ῥαδέσκην νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν. Καὶ τὸ Μιλάνον ἦτο ἐλεύθερον· τὸ Κόμον, ἡ Βρεσκία, τὸ Βέργαμον, τὸ Λόδι, ἡ Κρεμόνη, ἡ Παβία, τὸ Σόνδριον ἐξεδίωκον ἢ συνελάμβανον τὰς φρουράς, φειδόμενα πανταχοῦ τῆς περιττῆς αἱματοχυσίας καὶ διαμαρτυρόμενα κατὰ τῆς ξένης ἐξουσίας διὰ μόνης τῆς χαρᾶς ὅτι ἀπηλλάγησαν αὐτῆς.

Ἡ εἴδησις περὶ τῶν ὑπισχνουμένων ἐλευθεριῶν τὴν αὐτὴν ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν καὶ ἐν Βενετίᾳ, ἔνθα ὁ διοικητὴς Ζίχυς ἐσυνθηκολόγησεν ἐπὶ τῷ ὅρῳ ν' ἀπομακρύνῃ τὸν στρατὸν καὶ ν' ἀφήσῃ τὸ ταμεῖον, τὰ ὅπλα καὶ τοὺς Ἰταλοὺς στρατιώτας. Αἱ ἠπειρωτικαὶ πόλεις δὲν ἐβράδυναν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τοῦτο.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Μιλάνου ἐνεποίησεν αἴσθησιν ἐν Πεδεμοντίῳ καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ κεφαλῆς πάσης ἐλπίδος ἵστατο ὁ Ἰταλισμός, ἀνέλαβον καὶ ἐκεῖ τὰ ὅπλα ὅπως ἐξησφαλίσωσιν αὐτόν. Δὲν ἦτο τοῦτο ἡ μακροχρόνιος εὐχὴ τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου; Ἀλλ' ὁ ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ ἀνεγνωρίζετο ὡς ἀκατάλληλος, ὅπως ἀπὸ στρατοῦ ἐν εἰρήνῃ μεταμορφωθῇ διὰ μιᾶς εἰς στρατὸν ἐμπόλεμον, καὶ ἐπομένως μόνον δώδεκα μέχρι δεκαπέντε χιλιάδων ἀνδρῶν ἠδύναντο νὰ ἐπιστρατευθῶσιν. Ἠγνοεῖτο ἡ ἀποσύνθεσις τῆς Αὐστρίας καὶ ὀλίγον ἠδύνατο νὰ ἀναμείνῃ παρὰ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας μὴ γεγυμνασμένης ἔτι ἀρκούντως εἰς τὰ ὅπλα. Ἡ συνδρομὴ τῆς δημοκρατουμένης Γαλλίας ἐνέβαλλεν ἀπέχθειαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν. Ἡ δὲ Ἀγγλία διεκήρυττεν ὅτι ἡ Λομβαρδία ἦτο ὑπέγγυος τῆς Αὐστρίας κατὰ τὰς αὐτὰς συνθήκας, αἵτινες ἐξησφάλι-

ζον τὴν Γενούην τῷ Πεδεμοντίῳ, ὥστε ἡ κατάργησις τῆς μιᾶς ἔθετεν εἰς κίνδυνον τὴν ἑτέραν.

Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐν Λομβαρδίᾳ ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως ἡ νεολαία κατελήφθη ὑπὸ φιλοπολέμου ὀργασμοῦ· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ὑπουργοί του αἰσθάνονται ὅτι ἀπόλλυσι τὴν ἐξουσίαν ὁ ὑποβάλλων αὐτὴν εἰς τὰς ταραχάς. Ὅτε δὲ ἠκούσθη ὅτι τὸ Μιλάνον ἠλευθερώθη ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ὅτι οἱ Γερμανοὶ φεύγουσιν, ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος προκηρύττει ὅτι αὐτὸς μετὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ υἱῶν τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ὅπως προσφέρῃ τῇ Λομβαρδίᾳ τὴν συνδρομήν του ὡς ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφούς καὶ τοῦτο ἄνευ τινὸς ἀντιμισθίας· μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἤθελε γείνει σκέψις περὶ τῆς ὡραίας ἐκείνης χώρας.

Τὰ λοιπὰ κράτη τῆς Ἰταλίας ἀποκρίνονται εἰς τὴν φωνὴν ἐκείνην. Ἱερὰ συμμαχία ἡγεμόνων καὶ λαῶν, αἵτινες μετὰ τὰς ὑποστάσας ταλαιπωρίας ποθοῦσι τὰς ἀνδρικὰς τέρψεις τῶν μαχῶν, ὥστε ἡ Ἰταλία ἔσεται οὐχὶ τρόπαιον ἀλλοτρίων νικῶν, ἀλλὰ θέλει ἐλευθερωθῆ διὰ χειρῶν τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων.

Ἡ νίκη ὅμως ἦτο δυσχερεστέρα τοῦ θριάμβου. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ φεύγοντος ἐχθροῦ ὥρμησαν νέοι τινες Λομβαρδοὶ πλήρης τόλμης καὶ πατριωτισμοῦ· ἀλλ' οἱ ἀγρόται δὲν ὑπεβοήθησαν τὴν ὥθησιν τῶν πόλεων, ὥστε ὁ Ῥαδέσκης, καθ' οὗ οὐδεμία ἐγένετο ἐπίθεσις, ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ Μιγκίου ποταμοῦ καὶ ἐντὸς τοῦ ἰσχυροῦ τετραγώνου τῶν φρουρίων τῆς Πεσκιέρας, τῆς Μαντούης τοῦ Λενάγου καὶ τῆς Βερώνης, νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν στρατόν, ν' ἀναμένῃ ἐπικουρίας καὶ νὰ παρασκευασθῇ εἰς τὴν ἀνάκτησιν. Ὁ στρατὸς τοῦ Πεδεμοντίου προσῆλθεν ἀργὰ καὶ ἀναπτυχθεὶς ἐν γραμμῇ 36 μιλίων, ἤρχισε πόλεμον βραδύν, καθ' ὃν ἡ στρατηγικὴ ἀνικανότης καθίστα περιττὴν τὴν ἀνδρίαν, ἥτις ἄλλως τε λαμπρῶς κατεδεικνύετο ὁσάκις ἐπήρχετο σύγκρουσις. Ἀντιζηλίαι, ἔριδες, φόβοι ἐπεσκίασαν τὴν ἐφήμερον ἐκείνην λάμψιν, δι' ἧς φωτίζεται ἡ αὐγὴ πάσης ἐπαναστάσεως. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῶν διαταγῶν ἡ προσωρινὴ τοῦ Μιλάνου κυβέρνησις ἐπέμενεν

ὅπως ἑκάστη ἐπαρχία ἀποστείλῃ αὐτῇ ἕνα ἀπεσταλμένον. Ἀλλὰ πάντες ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἱκανοὺς εἰς τὸ προτείνειν, οὐδεὶς ὅμως ἀνελάμβανε τὴν εὐθύνην τῆς ἀποφάσεως· ὁ λαὸς κακῶς ὑπήκουε κυβέρνησιν, ἣν τῷ παρίστων καθ' ἑκάστην ὡς ἀξίαν περιφρονήσεως· ὁ στρατὸς ἐδείκνυε περισσότερον πνεῦμα κομματισμοῦ ἢ συναδελφότητος, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀσμάτων καὶ τῶν προκηρύξεων περὶ συναδελφότητος οὐδεὶς εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς οὐδένα.

Ἡ Βενετία, ἥτις ἐλευθερωθεῖσα διὰ τακτικῆς συνθηκολογήσεως, δὲν εἶχεν ἢ ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτῆς παραδόσεις, ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ αἱ ἠπειρωτικαὶ πόλεις συνήνεσαν εἰς τοῦτο. Μήπως καὶ διὰ τὴν Λομβαρδίαν οἱ ἔνδοξοι ἱστορικοὶ χρόνοι δὲν ἦσαν δημοκρατικοί; Μήπως ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ πολιτεύματος, ἡ τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Γαλλίας ἐγκαινισθεῖσα, δὲν ἤθελεν ἐξαπλωθῇ ἐφ' ὅλον τὸν κόσμον; Διὰ τοιούτου μέσου δὲν ἤθελον μήπως ἀποσοβηθῶ αἱ ἀντιζηλίαι τῶν ἀρχαίων ἡγεμόνων καὶ αἱ φιλοδοξίαι τῶν νέων ;

Καὶ ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἡ ἀπελευθέρωσις ἦτο ὁ ὕψιστος σκοπός, οἱ δημοκρατικοὶ τῆς Νέας Ἰταλίας ἠναγκάσθησαν νὰ καλύψωσι τὴν σημαίαν αὐτῶν, ὅπως μὴ ταράξωσι τὸν ὕπνον τῶν ἀνακαινιστῶν ἡγεμόνων. Ἀλλ' ἂν καὶ συνεφωνήθη νὰ μὴ γείνῃ λόγος περὶ τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος ἢ μετὰ τὴν νίκην, παρεκλήθη ἡ χώρα νὰ συγχωνευθῇ μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου.

Ζητηθεῖσα διὰ δημοψηφίσματος ἡ συγχώνευσις ἐπετεύχθη ἀμέσως· καὶ ἡ συγχώνευσις αὕτη, γενομένη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄνευ ἄλλου τινος ὅρου ἢ τοῦ τῆς νίκης, ἤθελε βεβαίως συγκεντρώσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις πρὸς τὸν κοινὸν σκοπόν, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας διέσπασεν αὐτὰς πρὸς ὄφελος τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐν μέσῳ τῶν δισταγμῶν τούτων ἡ κατάστασις τῆς Ἰταλίας εἶχε χειροτερεύσει. Ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν κατοίκων τοῦ Μιλάνου ἡ χερσόνησος σύμπασα ἐσκίρτησε ἀπὸ χαρὰν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀπὸ ἐλπίδας. Ἀπὸ τὰς ἐπαναστάσας πόλεις τῆς Μοδένης καὶ τῆς Πάρμας ἔφυγον οἱ ἡγεμόνες καὶ ἐνεκαθριδύθησαν προσωριναὶ κυ-

βερνήσεις, αἵτινες μετ' ὀλίγον ἐζήτησαν ὡσαύτως τὴν μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου ἕνωσιν. Ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης ἠναγκάσθη ν' ἀποβάλῃ τοὺς αὐστριακοὺς τίτλους του καὶ νὰ δεχθῇ ὑπουργοὺς μὴ ἀρεστοὺς αὐτῷ. Τῷ Πάπα ἐπεβλήθησαν ὑπουργοί καὶ στρατηγοί, καὶ πόλεμος[1]), καθ' οὗ ἡ Γερμανία διεμαρτύρετο ἀπειλοῦσα σχίσμα. Διὰ τῆς ἐπιβλητικῆς φωνῆς του ὁ Πῖος Θ'. εἶχεν ἐπικαλεσθῇ τὰς εὐλογίας τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὲρ τῶν ἰταλικῶν πόθων, καὶ ἔπεμψεν ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὸ ἰταλικὸν στρατόπεδον· ὑπέβαλε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ὑπὸ πεδεμοντίους ἀρχηγοὺς διατάσσων αὐτὰ νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου· παρεκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας ν' ἀποστείλωσι πληρεξουσίους των εἰς Ῥώμην πρὸς συνομολόγησιν πολιτικοῦ συνδέσμου. Ἄοπλος ἱερεὺς ὁ Πάπας, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ κοσμοπολιτικοῦ συνεδρίου, ἅμα ἐνόμισεν ὅτι τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σκάφος ἐκινδύνευε, ἀπηρνήθη πᾶσαν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις, λέγων ὅτι οὐδὲν ἕτερον ἔπραξεν ἢ ὅ,τι αἱ δυνάμεις εἶχον ἤδη συμβουλεύσει τῷ Πίῳ Ζ'. καὶ τῷ Γρηγορίῳ ΙϚ'. καὶ ὅ,τι αὐτὸς ἔκρινε συμφέρον τῷ λαῷ αὐτοῦ, λυπούμενος ἅμα ὅτι οἱ προκάτοχοί του ἐκεῖνοι

[1]) Ὁ Πῖος Θ'. δὲν ἠπατᾶτο καὶ ἔγραφε πρὸς τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον τῇ 13 Μαΐου 1848: «Μεγαλειότατε. Τὰ πράγματα τῆς Ἰταλίας περιπλέκονται, καὶ ἐγὼ θεωρῶ καθῆκον μου νὰ ποιήσω λόγον τῇ Ὑμ. Μεγ. Ὑπάρχει κόμμα τὸ ὁποῖον καταγίνεται διηνεκῶς νὰ καταστήσῃ τὴν Ἰταλίαν μίαν, ὅπερ σημαίνει τὴν ἐντελῆ τῆς χερσονήσου καταστροφήν. Γίνεται λόγος νὰ ἑνωθῇ ἡ Τοσκάνη μετὰ τοῦ ἑνὸς ἡνωμένου Κράτους. Καὶ αἱ ἀναρχικαὶ ἀπόπειραι τῆς Νεαπόλεως ἠδύναντο νὰ τείνωσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἴσως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βονωνίᾳ ἤθελον διαδοθῇ τοιαῦται ἀρχαί. Μία Ἰταλία ἡνωμένη εἶναι ἀκατόρθωτος, καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ προσπάθειαι πρὸς τοιαύτην ἕνωσιν ὁμαλύνουσι τὰ μάλιστα τὴν πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς πόθους ὁδόν, καὶ τοῦτο εἶναι ὡς νομίζω, ἐναντίον τῶν βουλῶν τῆς Θείας Προνοίας. Ἐκτὸς τούτου εὔκολον εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις ὁποίας ἄλλας πληγὰς ἤθελον ὑποστῇ αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἁγίας Ἕδρας, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα διατεθειμένοι νὰ ὑποστηρίξωμεν πάντα τὰ δικαιώματα ἡμῶν δι' ὅλων τῶν ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης ὑπαγορευομένων μέσων. Ἐν τοιαύτῃ λυπηρᾷ τῶν πραγμάτων καταστάσει ἀποτείνομαι πρὸς τὸ φιλάνθρωπον ὑμῶν φρόνημα, ὅπως μεταχειρισθῆτε τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἔχετε ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἡμῶν θέσεως ἵνα ἀποσοβήσητε ἀπὸ τῆς Ἰταλίας τὰ μεγάλα δεινά. τὰ ὁποῖα ἤθελον προκύψει ἐκ τῶν ἀποπειρῶν συστήματος ἀπολύτως ἀνεφαρμόστου. Ἡ Ὑμ. Μεγ. ἐν τῇ μεγάλῃ Αὐτῆς διορατικότητι δὲν δύναται νὰ τὰ ἀποδοκιμάζῃ.

Πῖος, Ποντίφηξ.

Πάπαι δὲν κατώρθωσαν νὰ τηρήσωσι τὴν ὑπακοήν, τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν· τέλος διακηρύττων ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀποδοθῶσιν αὐτῷ αἱ ταραχαὶ τῆς Ἰταλίας, καθότι αὐτὸς ἀπεστρέφετο τὸν πόλεμον καὶ ἀπηρνεῖτο ἐκείνους, οἵτινες ὠνειροπόλουν δημοκρατίαν ἰταλικήν, προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Πάπα [1]).

Ἡ Ῥώμη ἥτις ὑπήκουσεν εἰς τὸν Πάπαν ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὁ Πάπας νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτήν, ἐξηρεθίσθη ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, καὶ ἐκφέρουσα ἀρὰς καὶ βλασφημίας, ὧν χρῆσις γίνεται ἰδίως ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἀπειλεῖ νὰ καταπνίξῃ ἐν τῷ αἵματι τὴν ἐπάρατον παπικὴν ἐξουσίαν. Οὕτως ἡ λαϊκὴ δύναμις ἐγκατέλειπε τὸν Πάπαν ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ὤφειλε μάλιστα νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ αὐτόν.

Ἤδη ὁ δαίμων τῆς δυσπιστίας εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὰ πνεύματα· τὸ Πεδεμόντιον κατέστη ὕποπτον ὅτι συνέδεε τὸ ἰταλικὸν ζήτημα πρὸς σκευωρίαν δυναστικήν· οἱ Νεαπολῖται, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐξασφαλισθῶσι καταλαμβάνοντες τὴν Ἀγκῶνα καθίσταντο ὕποπτοι, ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ κυβέρνησις ἐζήτει νὰ καταλάβῃ τὰς χώρας τῆς Πάρμας καὶ τῆς Μοδένης· ὕποπτος ἦτο ὁ κληρικὸς ἐκεῖνος, ὃν ὁ Πάπας ἀπέστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα· ὕποπτος ἐφάνη ἡ ἀποστολὴ τοῦ στόλου τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου (τῆς Νεαπόλεως) εἰς τὴν Ἀδριατικὴν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου τῆς Σαρδηνίας, καὶ οἱ Σικελοὶ ἐβομβάρδισαν αὐτὸν κατὰ τὸν διάπλουν· τέλος δὲ ἠγέρθη ὑποψία κατὰ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὑπουργείου ὅτι τοῦτο ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ Πάπα, καὶ ἐν τῇ ἀμφιταλαντεύσει τῆς κυβερνητικῆς ἐνεργείας ἐξήπτετο ἡ

[1]) « Τὸ ὄνομα ἡμῶν ηὐλογήθη παρ' ὅλου τοῦ κόσμου διὰ τοὺς πρώτους εἰρηνικοὺς λόγους, οἵτινες ἐξῆλθον τοῦ στόματος ἡμῶν, ὅπερ δὲν ἤθελε βεβαίως συμβῆ ἐὰν οἱ λόγοι οὗτοι ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ πολέμου... Μόνον ἡ ὁμόνοια τῶν ἡγεμόνων καὶ ἡ καλὴ ἁρμονία μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς χερσονήσου δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ποθουμένην εὐδαιμονίαν. Ἡ ὁμόνοια αὕτη ἐπιβάλλει ἡμῖν ἅπασι ν' ἀσπασθῶμεν τὰς ἀρχὰς τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας, καθ' ὅτι ἐκ τῆς ὁμοφωνίας ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ πηγάσῃ ἡ ἁρμονία ἐκείνη, ἥτις ἤθελεν ὁδηγήσει ἡμᾶς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κοινῶν πόθων !

« *Ἀπάντησις τοῦ Πάπα εἰς τὴν προσφώνησιν τῶν πληρεξουσίων* ».

ἀνατρεπτικὴ ἐνέργεια τῶν συλλόγων, τῶν ἐφημερίδων, τῶν καφενείων. Τὸ νέον ῥωμαϊκὸν ὑπουργεῖον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Μαμιάνη, διεκήρυξε μετ' ὀλίγον ὅτι ὁ Πῖος Θ'. προσεύχεται, εὐλογεῖ, συγχωρεῖ, ἀλλ' ἀνατίθησι τὴν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν συνέλευσιν, ὅπερ ἰσοδυνάμει πρὸς παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐξουσίας.

Ἔτι χείρω ἀπέβησαν τὰ πράγματα ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως. Ἡ Σικελία ἐδείκνυε πάντοτε μνησικακίαν κατὰ τῆς Νεαπόλεως, παραπονουμένη ὅτι ἐτίθετο ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ καὶ φοβουμένη μὴ ἀπορροφηθῇ παρ' αὐτῆς· ὁ λαὸς τῆς Σικελίας, ἡ ἀριστοκρατία καὶ οἱ πλείονες τῶν συγγραφέων ἐθεώρουν τοὺς Νεαπολίτας ξένους. Ἐκ τούτου ἐπήγαζε ὑπόκωφός τις δυσαρέσκεια καὶ ἔστιν ὅτε καὶ στάσεις, ἰδίως ἐν ἔτει 1837 μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς χολέρας. Ἤδη, προβλέπουσαι τὰ ἐν Λομβαρδίᾳ κινήματα, ἐπανεστάτησαν αἱ πόλεις τῆς Μεσσήνης καὶ τοῦ Παλέρμου· ἐξελθοῦσαι δὲ νικηταὶ ἐν τοῖς ὁδοφράγμασιν, ἔχουσαι συντεταγμένα ἔνοπλα στίφη, ἀπῄτουν ἰδιαιτέραν κυβέρνησιν διὰ τὴν Σικελίαν. Ὁ βασιλεὺς συγκατετέθη, ἀλλ' οἱ Σικελοὶ δὲν ἐδέχθησαν ὡς δῶρον ὅ,τι ἤδη κατεῖχον διὰ τῆς κατακτήσεως. Ἐν τοσούτῳ οἱ φιλελεύθεροι τῆς Νεαπόλεως, ἐπιτευχθέντος τοῦ συντάγματος, ἐφαίνοντο εὐχαριστημένοι· ἀλλ' ἡ Σικελία διεμαρτυρήθη, ζητοῦσα τὸ ἰδιαίτερον αὐτῆς Σύνταγμα τοῦ 1812, καὶ ἂν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τοῦτο, ἐκήρυξε τοὺς Βουρβώνους ἐκπτώτους. Ἐν ᾧ χρόνῳ ὅλαι αἱ δυνάμεις ἦσαν ἀναγκαῖαι παρὰ τὸν Ἄδιγην, ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ μέρος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ πρὸς καταδάμασιν των νησιωτῶν. Αἱ λοιπαὶ δυνάμεις ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Λομβαρδίαν.

Συγκληθεισῶν ἐν Νεαπόλει τῶν Βουλῶν πρὸς ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος, βουλευταί τινες ἐν προκαταρκτικῇ συνεδριάσει ἠξίουν, ὅτι αἱ Βουλαὶ ὤφειλον νὰ ἦναι συνακτικαὶ καὶ οὐχὶ συστατικαί· καὶ ἐσωτερικὴ συζήτησις διεδόθη καὶ ἔξωθεν, καὶ ἐπῆλθε ταραχή· οἱ Λαζαρῶνοι λαμβάνουσι τὸ μέρος τοῦ βασιλέως· συμ-

βαίνουσι φόνοι, ἐμπρησμοί. Αἱ λόγχαι καὶ αἱ φυλακίσεις κατέπνιξαν τὴν στάσιν, καὶ ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἔνστικτον παντὸς ἀνθρώπου εἶναι ἡ αὐτοσυντήρησις, ὁ βασιλεὺς ἀνεκάλεσε τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀφιχθῆ παρὰ τὸν Πάδον. Οὕτως ἡ Ἰταλικὴ ἀνεξαρτησία ἐστερήθη καὶ τῆς καλῆς συντεταγμένης ταύτης ἐπικουρίας.

Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος ἐκολακεύθη ἀνακηρυττόμενος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας καὶ συνεπείᾳ τούτου οἱ ἡγεμόνες ἐπίστευον ὅτι συνεκαλοῦντο οὐχὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ὅπως περιβάλλωσιν ἕνα μόνον ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν πορφύρας.

Καὶ ἤδη ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅστις, σταματήσας ἐν τῇ ἀναγκαστικῇ ταύτῃ στρατηγικῇ, ἀπηρνήθη τὴν ἰσχυρὰν συμμαχίαν τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως, καὶ ὅστις ὅπως καταστῇ ὁ ἥρως τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως δὲν παρεδέχετο ἄλλα ξίφη, μᾶλλον κατάλληλα διὰ πόλεμον, ὅστις δὲν ἦτο ἄξιος βασιλέως, ἠσθάνετο τρέμον τὸ ἴδιον ξίφος ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ. Ἡ ἀνδρία τῶν στρατιωτῶν δὲν ἴσχυεν ἀπέναντι τῶν μνημείων τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης· τὰ τρόφιμα κακῶς διανεμόμενα ἄφινον ἐπικρατοῦσαν τὴν πεῖναν ἐν μέσῳ τῆς ἀφθονίας· τὰ στίφη τῶν Σταυροφόρων (ὡς παραδόξως ἐκαλοῦντο) ἐδείκνυον καλὴν θέλησιν ἐν Στελβίῳ, ἐν Τονάλῃ, Γοΐτῳ καὶ Κουρτατόνῃ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἑνότητα, τὴν πειθαρχίαν, τὴν ἀντοχὴν τὴν πρὸς τὴν νίκην ἀπαιτουμένην. Μετ' ὀλίγον ἡ Αὐστρία ἠδυνήθη ν' ἀνακτήσῃ τὰ ἀπολεσθέντα· νέος στρατός, κατελθὼν διὰ τῶν Ἄλπεων τῆς Καρνιόλης, καταλαμβάνει ἐκ νέου τὸ Βενετικόν· ὁ Ῥαδέσκης, ἐξορμῶν ἐκ Βερώνης κατατροπόνει τὸ ἀραιὸν βασιλικὸν στράτευμα, καὶ τὴν ἧτταν τοῦ βασιλέως (Καρόλου Ἀλβέρτου) ἐν Κουστότσῃ διαδέχεται ἀνακωχὴ ὅπλων ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ἐγκαταλείψῃ πάντα τὰ φρούρια καὶ ν' ἀποσυρθῇ ὄπισθεν τοῦ Ἄδδα ποταμοῦ. Ὁ ἀποσυντεθεὶς στρατὸς φεύγει πρὸς τὸ Μιλάνον, ἐγκαταλιμπάνει αὐτὸ ἀμέσως καὶ διαβαίνει πάλιν τὸν Τικίνον ποταμόν. Ἑπομένως τὸ Λομβαρδο-βενετικὸν ὁλόκληρον κατεκτήθη πάλιν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἐξαιρουμένης τῆς Βενετίας. 25 Ἰουλίου

Οἱ Αὐστριακοὶ εἶχον σταματήσει παρὰ τὸν Τικῖνον, ἀλλ' εἰσέβαλον εἰς τὰ διάφορα ἰταλικὰ δουκάτα προφασιζόμενοι τὴν πρὸς τοὺς δοῦκας συγγένειαν αὐτῶν· εἰσέβαλον ὡσαύτως εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν χώραν, ἀποκρινόμενοι εἰς τὰς νέας ἐπισημοτάτας διαμαρτυρίας τοῦ Πίου Θ'. ὅτι αὐτοὶ δὲν ἐξεστράτευον κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τῶν στιφῶν, τὰ ὁποῖα, παρὰ τὴν θέλησίν του, εἶχον πολεμήσει αὐτούς. Καὶ πάλιν ἡ Ἰταλία εὑρέθη εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Αὐστριακῶν.

Ἐν τῇ καταστροφῇ ταύτῃ ἐξηρεθίζοντο τὰ πνεύματα, ἐδίδοντο πανταχόθεν συμβουλαί. Ὁ Πελλεγρῖνος Ῥώσσης, ὁ ἐκ Καρράρας, πρόσφυξ ἀπὸ τοῦ 1815 ἤδη, εἶχεν ἀποκτήσει φήμην ὡς οἰκονομολόγος καὶ δικανικὸς ἄριστος· οὗτος συνέταξε Σύνταγμα διὰ τὴν Ἑλβετίαν, ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου καὶ γερουσιαστής· ὅταν δὲ ὁ Πῖος Θ'. ἐνεκαινίασε τὰς ὁδοὺς τῆς προόδου, ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος, ὅστις εἶχεν ἀποστείλει τὸν Ῥώσσην πρεσβευτὴν ἐν Ῥώμῃ, ἐνετείλατο αὐτῷ, ὅπως ὡς πρακτικὸς ἀνὴρ διευθύνῃ τὰ διαβήματα τῶν φιλελευθέρων καὶ ὡς πρόσφυξ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτούς. Τοσαύτην δὲ πεποίθησιν ἀνέκτησεν ὁ Ποντίφηξ ἐπὶ τῇ ἱκανότητι τοῦ ἀνδρός, ὥστε ἐν ταῖς κρισίμοις ταύταις περιστάσεσιν ἔθεσεν αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ. Ἀναλαβὼν ὁ Ῥώσσης τὰ βαρέα ταῦτα καθήκοντα, κατέγεινεν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν, εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν δημοσίων ἔργων, εἰς τὴν σύνταξιν στατιστικῆς, εἰς τὴν ἐξύφανσιν τῆς ἰταλικῆς Συμμαχίας, «ἧς ὁ Πῖος Θ'. ὑπῆρξεν ὁ αὐτοσχέδιος ἐγκαινιστής», καὶ ἐν ταὐτῷ εἰς τὴν κατεύνασιν τῶν κομμάτων, ὡς καὶ τῆς ὑπούλου ἀντιδράσεως, τῆς ἐκ τῶν μεγάρων τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων ἐκπεμπομένης. Ὡς πρὸς τοῦτο μεγίστην ἀνέπτυξε τόλμην καὶ ἀντοχήν, ὥστε συνεπείᾳ τούτου κατέστη μισητὸς παρὰ τῷ ὄχλῳ, ὅστις εἶχεν ἀνάγκην νὰ μισῇ πομπωδῶς ἀφ' οὗ εἶχε παύσει πομπωδῶς ν' ἀγαπᾷ. Κηρύσσεται
15 Νοεμ. ἡ ἔναρξις τῶν Βουλῶν, ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Ῥώσσης μετέβαινεν ἐκεῖ, δολοφονεῖται, καὶ οἱ θρίαμβοι τοῦ ἀνακαινιστοῦ Ποντίφηκος διαλύ-

ονται ἐν τῷ θριάμβῳ τῆς δολοφονίας, ἑορτασθέντι πανηγυρικῶς οὐ μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς τῆς Ἰταλίας πόλεσιν.

Κατὰ τὸν χρόνον, τὸν μεσολαβήσαντα μεταξὺ τῆς στυγερᾶς ἐκείνης δολοφονίας καὶ τῆς συγκλήσεως τῆς συντακτικῆς Συνελεύσεως τῆς Ἰταλίας, ὁ Πάπας προσβάλλεται ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἀνακτόρῳ· ὥστε εὑρίσκων ἑαυτὸν ἐγκαταλελειμμένον παρὰ τοῦ ὄχλου, ὃν ἐνόμιζε λαόν, καταφεύγει εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, ζητῶν προστασίαν παρὰ τῷ βασιλεῖ. Συνέλευσις συγκλη- 13 Δεκεμ.
θεῖσα κηρύσσει ἔκπτωτον τὸν Ποντίφηκα, τὸ πολίτευμα δημοκρατικόν, καὶ διατάσσει τὴν δήμευσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Ὁ Ματσίνης ἐλθὼν εἰς Ῥώμην, ἀναγορεύεται μέλος τῆς 9 Φεβ. 1849
τριανδρίας ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀρμελλίνη καὶ τοῦ Σάφφη.

Καὶ ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης, μὴ ἔχων τὴν δύναμιν ν' ἀντιστῇ, οὐδὲ ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ ἀφορμὰς εἰς ἀντιδράσεις, φεύγει ἐκ τῆς χώρας του καὶ ἡ Βουλὴ ἐκλέγει προσωρινὴν Κυβέρνησιν, 7 Φεβρ.
ἥτις ἀπαλλάττει τὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα ὅρκου

Ἡ πτῶσις τοῦ Ποντίφηκος ἐξελήφθη ὡς πρᾶξις τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς συνωμοσίας, τεινούσης εἰς τὴν ἀνατροπὴν πάσης τάξεως καὶ εἰς τὴν κατάργησιν πάσης πειθαρχίας[1]). Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἱσπανία ἐδοκίμασαν νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν Πάπαν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὥστε αἱ τύχαι τῆς Ἰταλίας ἔμελλον πάλιν ν' ἀποφασισθῶσι διὰ ξένων χειρῶν καὶ ξένων συμβουλῶν.

Κόμμα τι τὸ ὁποῖον ἐν Πεδεμοντίῳ ἐκαλεῖτο δημοκρατικὸν καὶ πομπωδῶς ὑπεστήριζε τὴν ἀνάγκην νέου καὶ ἀμέσου πολέμου, εἶχε φέρει εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸν Γιοβέρτην, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος 16 Δεκ. 1848
συνεβούλευσε τὴν ἀποφυγὴν πάσης ξενικῆς ἐπεμβάσεως διὰ τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς μέσης Ἰταλίας,

[1]) Συνέτεινον εἰς τὸ νὰ πιστευθῇ τοῦτο αἱ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἡμέραν συμβᾶσαι ἐν Παρισίοις, ἐν Βιέννῃ, ἐν Βερολίνῳ καὶ Κρακοβίᾳ ταραχαί. Οὕτω σύγχρονος πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μιλάνου ὑπῆρξαν καὶ αἱ ἐπαναστάσεις τῆς Στοκόλμης, τοῦ Βερολίνου, τοῦ Μονάχου καὶ ἄλλων γερμανικῶν χωρῶν.

ἠναγκάσθη ἀποδοκιμασθεὶς νὰ καταθέσῃ τὸ χαρτοφυλάκιον. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Κιόδος ὑπεσχέθη πρὸ παντὸς νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ ἡ ἀνακωχὴ διελύθη. Ἀπὸ τοῦ Κηνισίου ὄρους μέχρι Συρακουσῶν αἱ καρδίαι ἔπαλλον καὶ ἐπληροῦντο, ὡς πρὸ ἑνὸς ἔτους, πόθων καὶ ἐλπίδων· πρὶν ὅμως φθάσωσιν αἱ ἐπι-
13 Μαρτ.1849 κουρίαι, ἡ ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Νοβάρας συγκροτηθεῖσα μάχη ἀπέδωκε πλήρη θρίαμβον τοῖς Αὐστριακοῖς. Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος βλέπει τοὺς στρατιώτας του φεύγοντας, παραιτεῖται τοῦ θρόνου καὶ φεύγει εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς Εὐρώπης, καὶ μετ' ὀλίγον εἰς Ὀπόρτον τῆς Πορτογαλλίας, ἔνθα μακρὰν πάντων τῶν συγγενῶν του ἀποθνήσκει ἐκ θλίψεως.

Ἐπεφυλάχθη δὲ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, ἀφ' οὗ ἐξηγόρασε τὴν εἰρήνην ἀντὶ 75 ἑκατομμυρίων (φράγκων) νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς τῆς χώρας καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Τὸ Λομβαρδο-βενετικὸν βασίλειον διέμενεν ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν κυριαρχίαν. Μόνον ἡ Βενετία, κατήργησε τὴν μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου ἕνωσιν, ἐψήφισε τὴν διὰ παντὸς τρόπου ἀντίστασιν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Μάρκου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ δικηγόρου Δανιὴλ Μανίν, καὶ ἂν καὶ ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ στόλου τῆς Σαρδηνίας καὶ ὑπὸ πάσης ἀδελφικῆς συνδρομῆς, καὶ πολιορκουμένη ὀσημέραι στενώτερον μόνη ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἐκείνῃ ὥρᾳ εὗρε τόλμην ἱκανήν, ὅπως συζητήσῃ περὶ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, τῶν ὑποσχεθεισῶν τῷ Λομβαρδο-βενετικῷ βασιλείῳ. Ἀφ οὗ δὲ ἐξέλιπε καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ ἄρτου ψιχίον ἡ Βενετία ἐσυν-
22 Αὐγ. 1849 θηκολόγησεν.

Οἱ δημοκρατικοὶ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας εἶχον συνέλθει ἐν Ῥώμῃ, ἐν ᾧ οἱ ἔκπτωτοι ἡγεμόνες εἶχον καταφύγει εἰς Νεάπολιν. Ἐκεῖθεν στόλος ἰσχυρὸς ἀποστέλλεται κατὰ τῆς Σικελίας, ἥτις ἐπὶ τέλους δαμάζεται διὰ φυλακίσεων, δικαστηρίων καὶ κεφαλικῶν ἐκτελέσεων. Αἱ Βουλαί, συγκληθεῖσαι ἐκ νέου τῇ 1 Ἰουλίου ἐν Νεαπόλει, διαλύονται μετ' ὀλίγον, καὶ ἡ προσωπικὴ κυβέρνησις ἐγκαθιδρύεται ἐκ νέου.

Οἱ Φλωρεντινοί, ἐπαναστατήσαντες ἀπέναντι στίφους Λιβορνέζων καὶ ἐκδικούμενοι διὰ φόνων τοὺς φόνους, οἵτινες εἶχον κηλιδώσει τὴν ἥμερον Τοσκάνην, ἐπανέφερον τὸν μέγαν δοῦκα, εὐτυχέστερον τῶν ἄλλων ἡγεμόνων ὡς ἐγκαθιδρυθέντα ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηκόων. Ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ τῷ ἐγένετο ἐνθουσιώδης ὑποδοχή. Ἐχάραξε νομισματόσημον, ἐφ' οὗ ἀνεγινώσκοντο αἱ λέξεις Τιμὴ καὶ Πίστις, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀνταμείψῃ τοὺς ἐγκαθιδρύσαντας αὐτὸν καὶ τὸ δημοτικὸν τῆς Φλωρεντίας συμβούλιον· ἀλλὰ καλῶς ἠνόουν πάντες ὅτι οἱ ἐπαναγαγόντες αὐτὸν ἔπραξαν τοῦτο ἀναγκασθέντες παρὰ τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν καὶ ὑπὸ τῆς ἥττης τῆς Νοβάρας καὶ διότι ἐπεκάθηντο ἀδυσώπητοι ἐπ' αὐτῶν οἱ Γερμανοί. Ἐπομένως ἐνεπιστεύθη μόνον εἰς τοὺς Γερμανούς, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν λαόν του. Ἡ σύμβασις τῆς 22 Ἀπριλίου 1850 ὥρισε τὴν ἐπ' ἀόριστον παράτασιν τῆς κατοχῆς τοῦ μεγάλου δουκάτου ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ· καὶ αἱ συνταγματικαὶ ἐλευθερίαι κατηργήθησαν ἐπ' ἀόριστον.

Οἱ Γάλλοι, ἀποβιβασθέντες ἐν Κιβιταβεκκίᾳ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς παπικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἄνευ τῶν καταχρήσεων, αἵτινες εἶχον ἤδη ἀρθῇ, ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Ῥώμης, ἀπορροῦντες πῶς οἱ Ἰταλοὶ ἀμύνονται. Ἡ αἰώνιος πόλις δὲν ὑποχωρεῖ ἢ μετὰ στενὴν πολιορκίαν εἴκοσι καὶ ἓξ ἡμερῶν. Ὁ Πάπας ἐπανερχόμενος εὑρίσκει τὸν τόπον κατεστραμμένον, στίφη εὔτολμα, πᾶσαν ὑπακοὴν λησμονηθεῖσαν, πολιτικοὺς φόνους συνεχεῖς, καὶ ἐν γένει τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν ἀναμεμιγμένην μετὰ τῆς βδελυγμίας τῆς κοσμικῆς.

Πανταχοῦ μεταρρυθμίσεις, ἐπαναστάσεις, ἀναρχία, ἀντίδρασις· μετὰ τὰς ὁρμὰς τῶν λαῶν ἐπῆλθον αἱ ὁρμαὶ τῶν ἡγεμόνων ἄνευ σκοποῦ, ἄνευ προθέσεως τοῦ συμβιβάζειν τὴν ὑποταγὴν μετὰ τῆς ἐλευθερίας, τὴν τάξιν μετὰ τῆς προόδου, προφασιζομένων ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἀπαιτήσεων πρὸς ἄρνησιν καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαίου καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ὑποσχέσεων. Ὁ λαὸς παραιτεῖται πάσης πρωτοβουλίας, ἀποβάλλει τὴν μεμετρημένην ἐνέργειαν τῶν

ὀρθοφρονούντων καὶ καλοθελητῶν, καὶ ἐγκαταλιμπάνει τὴν πρόοδον εἰς ἀντιπολίτευσιν ἐστερημένην λογικῆς καὶ δραστηριότητος, μὴ δυναμένην ν' ἀποκρούσῃ τὰ παθήματα, οὐδὲ ἀνεχομένην αὐτά.

Ἤδη ὅμως πρῶτον ἡ ἐπαναστατημένη Ἰταλία ἀντιμετώπησε τὴν Αὐστρίαν ἐν ἀληθεῖ πολέμῳ. Οὐχὶ ὅτι πειθαρχοῦντα στρατεύματα ἀλλὰ νεολαία ἄπειρος τῶν ὅπλων, λαοὶ εἰρηνικοί, πόλεις αὐστηραί, τὸ Μιλάνον, ἡ Βικεντία, ἡ Βενετία, τὸ Τρεβίζον, ἡ Βρεσκία, ἡ Βονωνία, ἡ Ἀγκών, τὸ Λιβόρνον, ἡ Ῥώμη ἀντέστησαν εἰς τοὺς στρατοὺς οὐ μόνον μετὰ στιγμιαίας ὁρμῆς ἀλλὰ μετὰ τῆς δυσχερεστέρας ἀντοχῆς, καὶ ἀφ' οὗ ἤδη εἶχον ἀπολέσει τὴν ἐπὶτῇ νίκῃ πεποίθησιν.

Ἐν μέσῳ τῶν ἀξιοθρηνήτων διαιρέσεων, ἐγένετο γενικῶς ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐθνικότητος, ἐκφρασθεῖσα πρῶτον μὲν διὰ στεναγμῶν, εἶτα διὰ ἐνδομύχου ἀγαλλιάσεως, καὶ τέλος διὰ διαμαρτυριῶν [1]).

[1]) Τὰ συμβάντα ταῦτα ὡς καὶ τὰ ἀμέσως ἑπόμενα ἀνέπτυξα διὰ μακρῶν ἐν τῷ χρονογράφῳ τῆς «Ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰταλίας». Ἐκεῖ καταφαίνεται ὅτι τὸ αἴσθημα καὶ ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι πολὺ προγενέστεροι τῶν νεωτέρων δημοκόπων, καὶ ὅτι κοινὴ εἶναι παρὰ τῇ ἀνεπτυγμένῃ κοινωνίᾳ ἡ ἰδέα τῆς ἑνότητος, εἴτε ὁμοσπονδιακῆς ἢ μοναρχικῆς ἢ δημοκρατικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Αἱ ἐθνικότητες, Γερμανοὶ καὶ Σλαῦοι.

Ἐξαιρέσει τῶν παθημάτων τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἔτους 1848 θέλει μένει ἀξιομνημόνευτος, διότι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιπλάστου νομιμότητος τῶν παραδόσεων τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν ἀντικατέστησε διὰ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων θέλουσα νὰ χωρίζωνται αἱ χῶραι κατ' αὐτὴν καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς συμβάσεις· τοῦ λοιποῦ οὐχὶ τὸ Κράτος, ἀλλὰ τὸ ἔθνος ἔδει νὰ θεωρῆται βάσις νομικὴ τῶν ἀνθρωπίνων συνεταιρισμῶν, καὶ ὕψιστος σκοπὸς τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, ὤφειλε νὰ ἐγγυηθῇ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν ἑκάστης ἐθνικότητος, ἵνα ἡ συνύπαρξις αὐτῆς στηρίζηται ἐπὶ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς νομικῆς ἀνεξαρτησίας ἁπασῶν.

Ἡ λέξις ἐθνικότης, ὡς πᾶσαι αἱ λέξεις αἱ ἔχουσαι τὴν ἀπαίτησιν νὰ συνοψίζωσιν ὁλόκληρον σύστημα, ἔχει διάφορον τὴν ἔννοιαν· οἱ μὲν ἀποδίδουσιν αὐτὴν εἰς τὴν καταγωγήν, οἱ δὲ εἰς τὴν γλῶσσαν, ἄλλη εἰς τὴν γεωγραφικὴν γειτονίαν, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν ἱστορίαν· τινὲς προτιμῶσι τὸν ἐλεύθερον συνεταιρισμὸν ἀνθρώπων τοῦ αὐτοῦ βίου ἐπὶ ὡρισμένου ἐδάφους, ἐχόντων κοινὰ τὰ ἔθιμα, κοινὴν τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν μόρφωσιν. Τοῦτο ἀποδεικνύει πόσον ἡ λέξις αὕτη στερεῖται ἐπιστημονικῆς βάσεως, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἡ ὀργανικὴ ἀρχὴ τοῦ νομικοῦ βίου τῶν ἐθνῶν, οὐδὲ ὁ λόγος τῶν κοινῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν κοινῶν καθηκόντων. Ἐν ἀνάγκῃ δύναταί τις ν' ἀποδείξῃ, ἂν ἡ Νίκαια καὶ ἡ Σαβοΐα ἦσαν χῶραι ἰταλικαὶ ἢ χῶραι γαλλικαί, ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λωραίνη γαλλικαὶ ἢ γερμανικαί. Ἐν Εὐρώπῃ δὲν ὑπάρχει οὐδὲν σχεδὸν ἔθνος ἀμιγοῦς καταγωγῆς, ᾧ ἁρμόζει ἐντελῶς εἷς τις

τῶν χαρακτήρων τούτων, οἵτινες ἐντελῶς ἐλλείπουσιν ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Ἐκτὸς τῶν θριαμβευουσῶν ἐθνικοτήτων ὑπῆρχον καὶ ἐθνικότητες στρατευόμεναι, ὡς ἡ Οὐγγαρία, ἡ Ἀρμενία, ἡ Ἤπειρος, ἐθνικότητες πάσχουσαι, ὡς ἡ Ἰταλία, ἡ Πολωνία, καὶ αἱ ὑπὸ τὸν Τοῦρκον χῶραι. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ἀποκρούει τις τὴν ἐνέργειαν τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὰ καταπληκτικώτερα συμβάντα τῆς ἱστορίας, καὶ πᾶν ὅ,τι ἱδρύθη αὐτοσχεδίως ἢ τῇ ὡρισμένῃ θελήσει ἐκ συνθηκῶν χρόνου καὶ τόπου. Δὲν δύναταί τις νὰ ἀκρωτηριάσῃ ἄνθρωπον περιορίζων αὐτὸν εἰς μόνην τὴν σκέψιν· ἡ μία λέξις εἶναι καταληπτὴ διὰ τῆς φαντασίας, ἡ ἑτέρα διὰ τῆς καρδίας, ἄλλη διὰ τοῦ πνεύματος, καὶ πρὸς κατάληψιν τοῦ σύμπαντος ἀπαιτεῖται τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

Οὕτω πᾶν ἔθνος εἶναι προωρισμένον (παρὰ τίνος; πῶς; ἄδηλον) εἰς ἰδιαίτερον ἔργον, νὰ φέρῃ δηλ. εἰς φῶς μίαν ὡρισμένην ὄψιν τῆς ἀληθείας ἢ μέρος αὐτῆς, χρησιμοποιοῦσα πρὸς τοῦτο ἰδιαιτέραν δραστηριότητα, οὕτως ὥστε πᾶν ἔθνος δι' ἰδιαιτέρας ὁδοῦ φθάνει εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς γενικῆς τελειοποιήσεως.

Καὶ ὅμως διὰ τῆς τοιαύτης ἐννοίας τῆς ἐθνικότητος, ἀκαδημαϊκῆς μᾶλλον ἢ νομικῆς, μετεβλήθη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ ὄψις τῆς Εὐρώπης, καὶ σήμερον ἔτι συνταράττονται τὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς σύνορα, μὴ ἐξασφαλισθέντων ἀκόμη τῶν λοιπῶν.

Ἐν τῇ ἀρκτῴᾳ Εὐρώπῃ ἡ ἱερὰ ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία εἶχε συντελέσει, κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, τὴν ἕνωσιν τῆς πολιτείας μετὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε διετηρήθη ὅ,τι κοινὸν ὑπῆρχεν ἐν τοῖς ἔθνεσι τῆς Εὐρώπης, ἤτοι ὁ Θεός, ὁ νόμος, τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ἡ λατινικὴ γλῶσσα· ἡ σχέσις πρὸς τὴν νότιον Εὐρώπην καίτοι γεννήσασα συγκρούσεις, ἀνέπτυξεν ὅμως ζωὴν ἰσχυρὰν καὶ ἐνεργητικήν [1]).

[1]) Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων, προκληθεῖσα ὑπὸ τῶν πρώτων κινημάτων τῆς Ἰταλίας, οὐ μόνον οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ἀλλὰ μάλιστα πᾶσαι ἐκηρύχθησαν ἐναντίαι εἰς τοὺς ἡμετέρους πόθους. Ἐὰν βραδύτερον τινὲς τῶν Δυνάμεων παρε-

Ὁ χαρακτὴρ οὗτος ὁ ἐξ ἡμισείας πολιτικὸς καὶ ἐξ ἡμισείας θρησκευτικὸς ἀπωλέσθη κατὰ τὴν Μεταρρύθμισιν καὶ κατὰ τὸν τριακονταετῆ Πόλεμον· συνεπείᾳ τούτου ἡ ἀρκτῴα Εὐρώπη, ἀπαλλαγεῖσα τοῦ μετριαστικοῦ δεσμοῦ τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, ὑπέπεσεν εἰς δικαιοδοσίας ἡγεμονικάς, αἵτινες ὑπεβίβασαν αὐτόν. Ἡ εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας ἀνέπλασε τὴν Γερμανίαν, καθιστᾶσα πολλὰς αἱρετὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡγεμονίας διαδοχικάς, αὐξήσασα ἄλλας καὶ ἰδίως ἀποχωρίσασα τοὺς καθολικοὺς ἀπὸ τοὺς διαμαρτυρομένους. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πρώτων ἵστατο ὁ αὐτοκράτωρ. Ἐκλεγόμενος συνήθως ἐν τῷ αὐστριακῷ οἴκῳ ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας διακεκριμένα συμφέροντα, καὶ εἶχεν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ φθονεροὺς ἀνταγωνιστάς· ἐξωτερικῶς ἕκαστον Κράτος ἐνήργει ἀνεξαρτήτως κηρῦσσον πόλεμον, συνομολογῶν συνθήκας εἰρήνης καὶ συμμαχίας· ὑπῆρχεν ἡγεμὼν ἔχων μόνος μεγαλειτέραν ἰσχὺν ἢ ἡ αὐτοκρατορία πᾶσα· ἀραιός, ἀσύντακτος καὶ ἀπόλεμος ἦτο ὁ ὁμοσπονδιακὸς στρατός, καὶ ἡ κεντρικὴ ἐξουσία τοσοῦτον χαλαρά, ὥστε συνωμολογοῦντο ἰδιαίτεραι συμμαχίαι, ὡς ἐν ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ ἡ Σουηβική, ἡ Ἀνσεατική, ἡ Σμαλκαλδική, καὶ βραδύτερον αἱ συμμαχίαι διὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βορρᾶ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄. καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου διαδοχήν. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐξέδιδε πράξεις γενικάς, καὶ ὅτε κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Ϛ΄ τὸ σύστημα περιῆλθεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸν οἶκον τῆς Βαυαρίας, τὰ ἀρχεῖα εὑρέθησαν τοσοῦτον συγκεχωνευμένα μετὰ τῶν ἀρχείων τῆς Αὐστρίας, ὥστε δὲν ὑπῆρξε τρόπος διαλογῆς αὐτῶν.

δέχθησαν τὸ τετελεσμένον γεγονός, τοῦτο ἐγένετο ὅπως συγκρουσθῶσι πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἰσχυροὺς συμμάχους· οὗτοι δὲ συνετέλεσαν διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὸν θρίαμβον ἡμῶν οὐχὶ χάριν τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων, ἀλλὰ χάριν τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἱερωτάτη. ἀλλὰ τὰ ἄλλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα σύγκεινται ἐξ ἑτερογενῶν φυλῶν καὶ ἐξ ἐπαρχιῶν τεινουσῶν εἰς ἰδίαν αὐτονομίαν, ἐὰν ἤθελον ὑποκινήσῃ αὐτὴν ἤθελον ἀπολέσει ἣν κέκτηνται ἐδαφικὴν ἔκτασιν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν σημασίαν... Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων, μὴ ἀναγνωρισθεῖσα ὑπ' οὐδεμιᾶς κυβερνήσεως, δὲν ἀποτελεῖ μέρος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου δικαίου. Λόγοι τοῦ Μουζελίνου ἐν τῇ Ἰταλικῇ βουλῇ, τῇ 21 Ἰουλίου 1879.

Οὕτως ἡ Γερμανία, ὑπὸ τὴν ὀνομαστικὴν ἐξουσίαν μιᾶς οἰκογενείας, διηρημένη εἰς μικρὰς ἡγεμονίας, ἐπιλήσμων τῆς ἀρχαίας ὁμοσπονδίας ὅτε ἔβαινεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, σύμμαχος ξένων ἄνευ πατρίου αἰσθήματος, ἐμαραίνετο ἐν μέσῃ Εὐρώπῃ, ἥτις τὸ γερμανικὸν ὄνομα συνεδύαζε πρὸς ἰδέας ἀδρανείας καὶ εὐήθους χυδαιότητος.

Ὁ Ναπολέων κατήργησε κατὰ βούλησιν τὰς ἡγεμονίας καὶ ὑπεχρέωσε τὰς χώρας ν' ἀποζημιώσωσιν αὐτοὺς διὰ κτημάτων τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας· ἐκ τούτου ἐπήγασαν νέαι ἀδικίαι, νέαι βιαιοπραγίαι, καὶ ληστεύσεις καὶ ἡ ὀλεθρία τάσις τοῦ μεγαλύνεσθαι τῇ δαπάνῃ τοῦ γείτονος. Κατὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1815 εὔκολον ἦτο νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἰσχυρῶς ἡ γερμανικὴ ἐθνικότης· ἀλλὰ μετὰ τοσαύτας παραβιάσεις καὶ ἀφ' οὗ ἐκ τῶν 350 γερμανικῶν κρατῶν 38 μόνον εἶχον ἐπιζήσει, ὑπεκρίθη σεβασμὸς πρὸς τὴν νομιμότητα καὶ τὰς παραδόσεις· ὥστε ἐν τῇ Ὁμοσπονδίᾳ περιελήφθησαν μόνον αἱ ἀρχαῖαι αὐτοκρατορικαὶ χῶραι, ἐξαιρεθεισῶν τῶν προσφάτως προστεθεισῶν, καὶ τῇ Πρωσσίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ ἐπιδικασθεισῶν. Τὰ παραδείγματα τοῦ ναπολεοντείου δεσποτισμοῦ εἶχον ἀποξενώσει τοὺς ἡγεμόνας ἀπὸ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν· οἱ μικροὶ ἐφοβοῦντο τὴν διευθύνουσαν ἰσχύν, καὶ πράγματι ἡ Δίαιτα κατέστη ὁ κυρίαρχος, καὶ ὁ ὁμοσπονδιακὸς δεσμὸς ἐχαλαρώθη, ἂν καὶ οἱ κανόνες αὐτοῦ εἶχον ῥυθμισθῇ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον καὶ εἶχεν ὁρισθῇ ἡ ἐνέργεια αὐτῆς. Ποικιλία ἀσυνάρτητος νόμων, καὶ διατάξεων· ἐν πολλαῖς χώραις διετηρεῖτο ἡ πάτριος νομοθεσία, τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ ἡ ὑποτέλεια· ἄνισοι ἦσαν οἱ φόροι καὶ οἱ δασμοί, ἐξ ὧν ἦσαν ἐλεύθεροι ἔν τισι χώραις, ὡς ἐν Μεκλεμβούργῳ, οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κλῆρος.

Γερμανικαὶ ἐθεωροῦντο ποτὲ ἀμφότεραι αἱ ὄχθαι τοῦ Ῥήνου, ἀλλ' ἡ Γαλλία οὐ μόνον κατέλαβε βαθμηδὸν τὴν ἀριστερὰν ἀλλὰ καὶ διέβη αὐτήν. Τῷ 1552 ἀφήρεσεν ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας τὰς πόλεις Μέτς, Τοὺλ καὶ Βερδέν, κατὰ δὲ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας τὴν Σουνδγαβίαν, τὴν Βρισάκην καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπικυρι-

ἀρχίαν τῶν δέκα αὐτοκρατορικῶν πόλεων τῆς Ἀλσατίας, ἃς καὶ κατέκτησε τῷ 1681· τῷ 1678 κατέλαβε τὴν Φραγκοκομητείαν, τῷ 1681 τὸ Στρασβοῦργον· τῷ 1766 τὴν Λωραίνην· τῷ 1801 κατεῖχεν ἅπασαν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ· τῷ 1808 κατέλαβε τὸ Κέλ, Κάσσελ καὶ Βέζελ καὶ τῷ 1810 τὰς Ἀνσεατικὰς πόλεις, τὸ Λασυεμβοῦργον καὶ τὰς παρὰ τὴν βόρειον θάλασσαν χώρας. Ἀποκρουσθεῖσα ἐκεῖθεν διὰ τῶν συμβάσεων τοῦ 1815, αἵτινες ἀπέδωσαν ἑκάστῳ ὅ,τι ἔλαβε κατὰ τὴν εἰρήνην τῆς Λυνεβίλλης καὶ κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ρηνείου ὁμοσπονδίας, ἡ Γαλλία διετήρησεν οὐχ ἧττον μέγα μέρος ἐδάφους ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης μεταξὺ Οὐνίγγης καὶ Λαουτερβούργου, ἐὰν δὲ ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ δὲν ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κατακτήσῃ τὴν ὅλην γραμμὴν τοῦ Ῥήνου, οἱ Γερμανοὶ θὰ ἔκρινον δίκαιον νὰ ἐπανακτήσωσι τὰς χώρας τῆς Μοζέλλης καὶ τῶν Βοσγίων. Τοῦτο ἔθετε τὴν Γαλλίαν ἐν ἐχθρικῇ πρὸς τὴν Γερμανίαν στάσει· ἀλλὰ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσβάλλῃ ἐν αὐτῇ, ὡς ἄλλοτε ὅτε συνεμάχησε μετὰ τῆς Βαυαρίας, ἐφ' ὅσον ἡ Γερμανία κατεῖχεν ὡραίαν χώραν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ ποταμοῦ ὄχθης.

Ζωηρότερον ἔτι τοῦ ἐδαφικοῦ τούτου ζητήματος ἦτο τὸ ἠθικὸν ζήτημα. Ξενικὴ ἐξουσία, ὅσῳ καὶ ἂν ἦναι βραχεῖα, ἐνσπείρει ἐν λαῷ στοιχεῖα ἀποσυνθέσεως καὶ νεωτερισμῶν, τῶν ὁποίων ἀποβαίνει δύσκολος ἡ διαγραφή. Ἡ Γερμανία ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῶν νέων ἐλευθεριῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' ὁ υἱϊκὸς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας σεβασμὸς ἵδρυσεν ἀπόλυτον ἐγχώριον μοναρχίαν, ἠπίαν καὶ πατρικὴν ἐν γένει καὶ ὑποβοηθουμένην ἂν οὐχὶ καὶ μετριαζομένην ὑπὸ ἐπαρχιακῶν κρατῶν. Ὁ φανερὸς δεσποτισμὸς τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἀφύπνισε τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, καὶ τοῦτο, ἀναμένον τὴν ὥραν τῆς συγκρούσεως, ἀνεζήτησε τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς πατρίου δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου.

Προκηρύττων, ἐν τῇ ὁμοσπονδιακῇ συνθήκῃ, τὴν κυριαρχίαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας ὁ Ναπολέων δὲν ἠθέλησεν ἢ νὰ ἐλκύσῃ αὐτὰς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν ἰδικήν του,

ἀλλ' ἐκεῖνος ἐξέλαβεν αὐτὴν ὡς νὰ ἔλυεν αὐτὰς ἀπὸ παντὸς σεβασμοῦ πρὸς τὰς προνομίας τοῦ λαοῦ· ὅθεν καὶ πανταχοῦ κατήργησαν τὰ Συντάγματα. Ὁ δὲ λαὸς ἐνοχοποίει οὐχὶ αὐτοὺς ἀλλὰ τὸν κατακτητήν, οὗ ἦσαν οὗτοι ὄργανα καὶ εὑρέθη ἕτοιμος ἅμα οἱ ἡγεμόνες ἔλαβον ἀνάγκην αὐτοῦ πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ. Γνωσταὶ εἶναι αἱ ὑποσχέσεις, αἱ δοθεῖσαι τότε παρὰ τῶν ἡγεμόνων, γνωστὸν εἶναι ἐπίσης πῶς ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας συνεκροτεῖτο ὁ πόλεμος κατὰ τῶν λαῶν. Καὶ οἱ λαοὶ ἐξῆλθον νικηταί, ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες διεμοιράσαντο τοὺς λαοὺς ἀψηφοῦντες περὶ τῶν προνομιῶν καὶ τῶν ἕξεων, ὡς μαθόντες παρὰ τοῦ Ναπολέοντος τὸν διοικητικὸν ἐκεῖνον δεσποτισμόν, ὅστις ἀφαιρεῖ πᾶν πρόσκομμα ἀπὸ τῆς θελήσεως τοῦ κυρίου.

Εἴδομεν πῶς ἡ Γερμανία μετερρυθμίσθη εἰς ὁμοσπονδίαν ἀκέφαλον. Ἡ Αὐστρία κατέλαβε τὴν προεδρείαν ἐν τῇ Διαίτῃ, ἥτις ἐδρεύουσα ἐν Φραγκφούρτῃ ἠσχολήθη μὲ τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς ὁμοσπονδίας καὶ μὲ τὰς σχέσεις τόσον τὰς ἐξωτερικὰς ὅσον καὶ τὰς ἐσωτερικὰς καὶ τὰς στρατιωτικάς. Τὰ κράτη συνεμάχουν ἐναντίον πάσης προσβολῆς, προσθέτοντα πρὸς τοῦτο ἕνα ἄνδρα ἐπὶ ἑκατὸν κατοίκους· ὥρισαν δὲ ὅπως οὐδέποτε πολεμήσωσι μεταξύ των, καὶ ὅπως πᾶσα διαφορὰ ἀποφασίζηται ὑπὸ δικαστηρίου· (ἄρθρ. 13). «Ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ θέλει ὑπάρχει κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα (ἄρθρ. 16)· διαφορὰ τῆς θρησκείας δὲν θέλει ἐπιφέρει οὐδεμίαν διαφορὰν ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων». Αἱ δύο αὗται παράγραφοι εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες μὴ ἐκτελεσθεῖσαι ἐπήνεγκον τὴν ἀνατροπὴν τῆς τάξεως ἐν Γερμανίᾳ.

Ὅτε ἡ Δίαιτα τοῦ 1818 ὥρισεν ὅτι ἡ Ὁμοσπονδία δὲν ἦτο ἁπλοῦς σύνδεσμος, ἀλλ' ἕνωσις κρατῶν σχηματιζόντων ἓν σύνολον, διεμαρτύρετο κατὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνεξαρτησίας, τὸ ὁποῖον παρὰ τοῖς μικροῖς κράτεσιν ἐξεγείρετο ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ ἔχωσι τὴν ἀπαίτησιν αὗται νὰ διορίζωσι καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ στρατοῦ· καὶ οὗ-

τως ἡ Γερμανία ἐθεωρήθη ὡς Εὐρωπαϊκὴ Δύναμις ἔχουσα ἰδίαν γλῶσσαν. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἀνάγκης ἐθνικῆς ἑνότητος, τῆς ζωηρῶς τοσοῦτον ἐκφρασθείσης, τόσον ὀλίγη ἐγένετο σκέψις, ὥστε οὐδὲ ἀμοιβαία ἀνελευθερία ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας συνωμολογήθη· καὶ ἡ χώρα ἔμεινε κατακερματισμένη εἰς τριάκοντα κράτη ἄνευ τινος διακρίσεως ἢ μόνον ὡς πρὸς τὰ ἱστορικὰ καὶ διπλωματικὰ δικαιώματα τῶν ἡγεμόνων. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης ὁ καθηγητὴς Τιβὼ (Thibaut) ἐπρότεινεν ὅπως καταρτισθῇ κώδιξ ὑποχρεωτικός, ὡς κοινὸν δίκαιον ὅλης τῆς Γερμανίας, καὶ δυνάμενος νὰ μεταρρυθμισθῇ ὑπὸ τῶν διαφόρων ἡγεμόνων. Πολλοὶ Γερμανοὶ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τούτων ὁ Σαβιννὺ κατεπολέμησαν τὴν πρότασιν ἐκείνην ὡς ἀπόπειραν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ αὐθαιρέτου ἐκείνου δικαίου, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Γάλλοι νικηταὶ ἐπέβαλλον πανταχοῦ τὸν ἴδιον αὐτῶν κώδικα. Ἐκ τούτου ἐπήγασεν ἱστορικὴ σχολή, ἥτις κατήντησε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οἱ νόμοι, οὐσιωδῶς προοδευτικοί, δὲν ἔπρεπε νὰ δεσμεύωνται εἰς τὸ γράμμα ἀλλὰ νὰ ἔχωσι μόνον ἕξεις δυναμένας νὰ μεταβάλλωνται σὺν τῷ χρόνῳ [1]).

Ἑπομένως οὐδὲν κοινὸν συμφέρον, οὐδεμία κοινὴ μορφὴ κυβερνήσεως διέμεινε μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν. Οἱ λαοὶ εὑρέθησαν ἐκτεθειμένοι εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ εἰς τὴν αὐτοῖς ἀρεστὴν διοίκησιν. Εἰς τοὺς εὐγενεῖς, ὧν τὰ κτήματα ἀπηλλοτριώθησαν, παρεχωρήθησαν τιμαριωτικά τινα δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἀντέβαινον εἰς τὸ πνεῦμα τῶν χρόνων καὶ εἰς τὰς προσδοκίας· καὶ αὐτοὶ οἱ κτηματίαι καὶ οἱ ἡγεμόνες ἀπετέλουν ἱεραρχίαν καταπιέσεων, στηριζομένων τῶν μὲν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτεύματος τῆς αὐτοκρατορίας, τῶν δὲ ἐπὶ τῆς ὁμοσπονδίας τοῦ Ῥήνου, καὶ ἄλλων ὑπὸ τῆς ἐνεστώσης ὁμοσπονδίας. Καὶ ἔτι μᾶλλον ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἡ κακὴ τῶν νόμων σύνταξις διὰ τῆς συγκρίσεως πρὸς τοὺς Γερμανοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Ῥήνου ὄχθης, οἵτινες ἐν τῇ προσκαίρῳ ἑνώσει μετὰ τῆς Γαλλίας εἶχον ἀπαλλαγῆ τῆς

[1]) Καταγραφὴ τῶν νόμων τούτων εὕρηται ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Grech Ansichten über Staats-und öffentliches Leben. Ἐν Νυρεμβέργῃ 1843.

δεκάτης καὶ πάσης ἄλλης δουλικῆς ἀγγαρείας, καὶ διετήρησαν αὐτὴν καὶ ἀφ' οὗ ἐγένοντο πάλιν Γερμανοί. Καὶ αὐτὴ ἡ Δίαιτα ἀνεδείχθη οὐχὶ κοινοβουλευτικὸν συνέδριον, ἀλλ' αὐθαίρετος ἐξουσία, καὶ δι' ὑποθέσεων ἰδιωτικῶν καὶ ἀπαιτήσεων οἰκογενειακῶν κατηνάλισκε τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς, παραμελοῦσα τὰ οὐσιώδη ζητήματα. Περὶ τοῦ ἐκραγέντος λοιμοῦ τοῦ 1817 μόλις κατεγίνετο ἡ Δίαιτα εἰς πληροφορίας ὅτε ἐπῆλθεν ἡ νέα ἐσοδία· οὐδεμία ἐγένετο ὥθησις πρὸς στρατιωτικὴν διοργάνωσιν, οὐδεμία περὶ ἀνεγέρσεως ὀχυρωματικῶν ἔργων, διὰ τὰ ὁποῖα εἶχον ὡρισθῆ αἱ ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐπιβληθεῖσαι πολεμικαὶ ἀποζημιώσεις· καὶ ἔτι ὀλιγωτέρα ἐλαμβάνετο σκέψις περὶ τῶν ζητηθεισῶν ἐλευθεριῶν.

Ἐν τοσούτῳ οἱ ἐξαπατηθέντες πατριῶται διετήρησαν ζωηρὸν τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ ὁποῖον οἱ ἡγεμόνες ἐπειράθησαν νὰ σβέσωσι παρελθούσης τῆς ἀνάγκης, καὶ ἀπέδειξαν αὐτὸ (διότι ἄλλως δὲν ἦτο δυνατὸν) ἐν ταῖς ἀμφιέσεσιν καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Ἄλλοι δέ, ἰδίως ἐν ταῖς παραρρηνίοις ἐπαρχίαις, ἐτρέφοντο διὰ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, κολακεύοντες τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ. Μεταβληθεισῶν εἶτα τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ ἀλλαχθέντων τῶν κυρίων, ἐξέλιπε καὶ ὁ πατροπαράδοτος σεβασμός. Ὁ κλῆρος, ἐστερημένος τῶν κτήσεών του καὶ ὑποτεταγμένος τοῖς ἡγεμόσιν, ἐμεμψιμοίρει· πολλὰ ἐπιτόπια συμφέροντα ἐβλάβησαν. Ταῦτα πάντα ἀπετέλουν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις ἐξεχύνετο ἐν τῷ ἀρκούντως ἐλευθέρῳ τύπῳ. Αἱ κυβερνήσεις, θεωροῦσαι δύσκολον νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰ πάντα, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐνδώσωσιν εἰς οὐδέν, ἐκλαμβάνουσαι ὡς συνωμοσίαν πᾶσαν ἔκφρασιν εὐχῶν καὶ πόθων· αἱ συνεννοήσεις τῶν Πανεπιστημίων καὶ αἱ διαδηλώσεις αἱ λαβοῦσαι χώραν ἐν τῇ Βαρτβούργῃ πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς τρίτης ἐπετηρίδος τῆς Ἀναμορφώσεως καὶ ἡ ἐπέτειος τῆς ἐν Λειψίᾳ μάχης, προὐκάλεσαν αὐστηρὰ μέτρα· αἱ ἀπόπειραι κατὰ τοῦ Κότσεβου καὶ κατὰ τοῦ Χέλ, τοῦ συμβούλου τοῦ δουκὸς τοῦ Νάσσαου διήγειραν φόβους νέων βεστφαλικῶν δικαστηρίων. Οἱ εὐγενεῖς, βλέποντες τὰς ἀπαιτήσεις των καὶ τὰ τιμαριωτικὰ αὐτῶν δικαιώματα ἀπειλούμενα παρὰ

τῶν δημοκρατικῶν, συνηπίσθησαν κατὰ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος, ὡς ἀπορρεύσαντος ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐκ τῆς ξενικῆς κατακτήσεως. Ἤρξαντο ἐπομένως αἱ καταδιώξεις, καὶ συνέδριον τῶν βασιλέων συνελθὸν ἐν Καρλσβάδῃ ἐσκέφθη περὶ τῶν μέσων τοῦ καταπνίξαι τὸ πατριωτικὸν πνεῦμα καὶ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ μοναρχικοῦ, περὶ ἀνιχνεύσεως τῶν διακλαδευθεισῶν δημαγωγικῶν σκευωριῶν, περὶ ἐπιτηρήσεως τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῆς ἐλευθεροτυπίας, καὶ περὶ τῆς εὐθύνης, ἥτις ἐπεβάλλετο εἰς τὰς κυβερνήσεις διὰ πᾶν τὸ ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ δημοσιευόμενον[1]).

Συνελθόντα κατόπιν ἐν Βιέννῃ τὰ Κράτη συνεζήτησαν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν ἀπέναντι τῶν ἡγεμόνων, καὶ τῆς τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ Πρωσσίαν, καὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι τὰ ὑπάρχοντα πολιτεύματα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβληθῶσιν ἢ μόνον συνταγματικῶς, καὶ ὅτι ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἑνώσεως ἀπήτει ὅπως πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι τῆς ἡγεμονίας περιορίζωνται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος. Τεθεισῶν τῶν βάσεων τούτων ἐν εἴδει ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας, ἡ Δίαιτα ἐμεσολάβει εἰς πᾶσαν διαφορὰν μεταξὺ τῶν κυβερνώντων καὶ τῶν ὑπηκόων. Εἶχεν ἀποφασισθῇ ὅπως εἰς τὰς ἰδιαιτέρας τοῦ κράτους συνελεύσεις ἀπαγορευθῇ πᾶσα ἔκφρασις ἀρχῶν ἢ δογμάτων ἐπικινδύνων εἰς τὴν μοναρχικὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τὰ δικαιώματα τῶν ἡγεμόνων· καὶ ἡ Δίαιτα ὥρισεν ὅπως ἡ διάταξις αὕτη τηρηθῇ ἀνέπαφος καὶ ὅπως παύσῃ ἡ κατάχρησις τῶν δημοσίων συζητήσεων. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον τραῦμα κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ λαϊκοῦ πνεύματος. Ἐπομένως τὰ δευτερεύοντα κράτη ἔμειναν ἐντελῶς ὑποτεταγμένα εἰς τὰ μεγάλα, ἀφ' οὗ εἰς τὴν Δίαιταν ἐπετρέποντο πράξεις σπουδαῖαι τοσοῦτον. Καὶ ὅμως ἠνείχοντο τοῦτο, θεωροῦντες ἀνάγκην νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν ὑπηκόων. Ἐκ τούτου προῆλθεν συνασπισμὸς τῶν ἡγεμόνων κατὰ τῶν δημοκρατικῶν.

Ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἡ συστᾶσα ἐν Μαγουντίᾳ ἵνα ἐρευνήσῃ καὶ κρίνῃ περὶ τῶν δημαγωγικῶν σκευωριῶν συνέταξε τριάκοντα

[1]) Ψήφισμα τῆς Φραγκφούρτης τῆς 20 Σεπτεμβρίου 1819.

δύο ἐκθέσεις περὶ τῆς διαδόσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν.

Ἐν τοῖς μεσημβρινοῖς κράτεσιν ὅμως, τὰ ὁποῖα εἶχον Συντάγματα ἐξησκεῖτο νόμιμος ἀντιπολίτευσις· διὸ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποτάξῃ τις αὐτὰ καὶ ἐγένετο μόνον σκέψις περὶ περιορισμοῦ τῶν ἐλευθεριῶν ἐκείνων καὶ περὶ παρεμποδίσεως τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῶν, διὰ τῆς προκηρύξεως ὅτι αἱ ἐπαρχιακαὶ διοικήσεις οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς κανόνας τοὺς μὴ συνδυαζομένους πρὸς τὰς μοναρχικὰς κυβερνήσεις, αἵτινες ἀπετέλουν τὰ μόνα στοιχεῖα τῆς Ὁμοσπονδίας.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης ἔδωκε περισσοτέραν ἐπέκτασιν εἰς τὸ Σύνταγμα, οἱ Σύμμαχοι δυσηρεστήθησαν καὶ ἀπέσυραν τοὺς πρέσβεις αὐτῶν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔμεινεν ἀκλόνητος. Τοὐναντίον ὁ μέγας δοὺξ τῆς Βάδης παρεκλήθη ὑπὸ πολλῶν ἐπαρχιῶν νὰ καταργήσῃ αὐτὸ καὶ νὰ κυβερνήσῃ συμφώνως πρὸς τὴν πατρικὴν αὐτοῦ καρδίαν. Ἡ Βαυαρία ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν μετριοπαθῆ μοναρχίαν, καὶ ὁ Λουδοβῖκος Κάρολος Αὔγουστος, βασιλεὺς ποιητής, παρεῖχεν αὐτῇ ἔκτακτον εὐημερίαν προσκαλέσας τοὺς δοκιμωτέρους καθηγητὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον αὐτοῦ, τὸ ἀκμάζον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἐκπαιδεύσει, καὶ καταστήσας τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ γερμανικὰς Ἀθήνας, συγχρόνως δὲ ἐκτελέσας ἔργα μεγαλοπρεπῆ, ἐξ ὧν ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὴν μεταξὺ Ῥήνου καὶ Δουνάβεως διώρυγα, δηλ. μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Βορείου Θαλάσσης, διώρυγα σχεδιασθεῖσαν παρὰ τοῦ Πεχεμάννου [1]).

Ἡ Γερμανία μὴ δυναμένη τοῦ λοιποῦ νὰ συζητῇ τὰς ἰδίας

[1]) Ἡ διῶρυξ τοῦ Λουδοβίκου ἄρχεται ἀπὸ Βαμβέργης καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Δούναβιν ὑψοῦται εἰς 189 μέτρα, εἶτα δὲ ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν τὴν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἐπινοηθεῖσαν, ἔνθα ἐσώζοντο εἰσέτι ἴχνη ἀνασκαφῶν, αἵτινες ἐκαλοῦντο Καρολίνειοι τάφροι· τέλος διὰ τῶν ποταμῶν Αλτμὺλ ἡ διῶρυξ εἰσβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν παρὰ τὰ Κέλχαϊμ. Ἔχει δὲ μῆκος εἴκοσι καὶ τριῶν γερμανικῶν μιλίων καὶ διασχίζεται ὑπὸ ἑκατὸν καὶ πέντε γεφυρῶν. Ἡ διῶρυξ αὕτη ἐπερατώθη ἐντὸς δωδεκαετίας καὶ ἐξετελέσθη διὰ δαπάνης τριάκοντα τριῶν ἑκατομμυρίων ὡς ἔγγιστα.

αὐτῆς ὑποθέσεως ἀπετάνθη εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰςτὰς μυστικὰς ἑταιρίας. Τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 διεδέχθησαν ἄλλαι ἐπαναστάσεις μερικαί, ἐξ ὧν αἱ μὲν κατεστάλησαν, αἱ δὲ ἐπέτυχον οὐσιώδεις μεταβολάς.

Τὸ δουκάτον τῆς Βρουνσβίκης, ἑνωθὲν τῷ 1806 πρὸςτὸ βασίλειον τῆς Βεστφαλίας, εἶτα δὲ ἀνασυσταθὲν πάλιν τῷ 1814, παρεχωρήθη τῷ Φριδερίκῳ Γουλιέλμῳ, ὅστις ἐφονεύθη ὀλίγας μόνον ἡμέρας πρὸ τῆς ἐν Βατερλῷ μάχης. Τότε ὁ Γεώργιος Δ΄. βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν τοῦ Καρόλου, υἱοῦ τοῦ φονευθέντος ἡγεμόνος, καὶ τῷ 1820 παρεχώρησε Σύνταγμα εἰς τὸ κράτος ἐκεῖνο. Ἀλλ' ὁ Κάρολος ἀπαλλαγεὶς τῆς κηδεμονίας, ἀπεδοκίμασε τὴν διαχείρισιν τοῦ θείου αὐτοῦ, οὐδὲ ἠθέλησε ποτὲ νὰ συγκαλέσῃ τὸ συμβούλιον. Παραπονηθέντος ἐπὶ τούτῳ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἡ γερμανικὴ Δίαιτα, ἥτις δὲν ἠδύνατο δι' ἄλλου τρόπου ν' ἀναγκάσῃ τὸν δοῦκα νὰ διατηρήσῃ τὸ Σύνταγμα, εἰσέβαλεν εἰς τὸ δουκάτον, καὶ ὁ Κάρολος ἔφυγεν εἰς Παρισίους, ἀφίνων εἰς ἄλλον τὴν περὶ τοῦ κράτους του φροντίδα. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν χώραν του διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830 ἐδείχθη ὑπέρ ποτε δεσποτικὸς καὶ ἀλαζών· ὥστε τὸ μικρὸν κράτος ἐξεδίωξεν αὐτὸν καὶ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν νεώτερον αὐτοῦ 6 Σεπτ. 1830
ἀδελφὸν Γουλιέλμον Αὔγουστον, ὅστις ἐπανέφερε τὴν τάξιν καὶ παρεχώρησε Σύνταγμα.

Ὁ Γουλιέλμος Α΄. πρίγκηψ ἐκλέκτωρ τῆς Ἀσσίας, ἀποκατασταθεὶς ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1813, ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀρχαῖον καθεστὼς μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς ἐθιμοταξίας καὶ τῆς ἐνδυμασίας, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρξεν οὐδέποτε ἡγεμὼν ὁ Ἱερώνυμος 27 Φεβρ. 1821
Βοναπάρτης, καὶ ἠλάττωσε τὰς ἐλευθερίας καὶ τοὺς μισθούς. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γουλιέλμος Β΄. ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τοῦ πατρός του καὶ διὰ σκανδαλώδους ἐκθέσεως κατέστρεψε τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν πολιτικήν. Ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως παρέδωκε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φριδερῖκον Γουλιέλμον. 1831

Τὸ Ἀννόβερον ἐπαναστατῆσαν τῷ 1831 κατευνάζεται ἐπὶ τῇ

ὑποσχέσει συντάγματος, παραχωρηθέντος πράγματι διὰ τοῦ νόμου τῆς 26 Νοεμβρίου 1833 ὑπὸ Γουλιέλμου Δ'. τῆς Ἀγγλίας. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Ἐρνέστος Αὔγουστος, δοὺξ τῆς Κουμβερλάνδης, διακηρύττει ὅτι δὲν θέλει δυσχερείας ἐν τῷ παρέχειν καλὴν διοίκησιν εἰς τοὺς ὑπηκόους του καὶ συγκαλεῖ τὰς βουλὰς κατὰ τὸ διάταγμα τοῦ 1819. Ἐπὶ τῇ οἰκτρᾷ ταύτῃ ἀπομιμήσει τοῦ παραδείγματος ὁ λαὸς γράφει, διαμαρτύρεται· τὰ ἐκλογικὰ διαμερίσματα ἀρνοῦνται νὰ ὀνομάσωσι τοὺς ἀντιπροσώπους των· ἡ Δίαιτα δὲν θέλει ν' ἀπονείμῃ δικαιοσύνην ὅπως μὴ ἀποδώσῃ ἄδικον τῷ βασιλεῖ, ὅστις τῷ 1840 ἐκδίδει χάρτην ἐντελῶς μοναρχικόν. Ὁ λαὸς ἀνθίσταται εἰς τοῦτο καὶ ὁ ἀγὼν παρατείνεται.

Οἱ Σάξωνες, λαὸς καλλίτερον ἀνατεθραμμένος, ἐζήτουν βελ-
13 Σεπτ.1836 τίωσιν τοῦ ἀρχαίου πολιτεύματος, καὶ κατάργησιν τῆς προτιμήσεως τῆς διδομένης τοῖς Καθολικοῖς· διὸ καὶ ἐπανεστάτησαν· ὁ βασιλεὺς Ἀντώνιος παρεχώρησε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Φριδερῖκον Αὔγουστον· νέον δὲ ἐδόθη Σύνταγμα, ὁ τόπος ἐκηρύχθη ἐλεύθερος καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα ἀπηλλάγησαν τῆς πολιτικῆς λογοκρισίας.

Ἄλλα κράτη συνταγματικὰ ἐδοκίμασαν ν' ἀπαλλάξωσι τὸν τύπον ἀπὸ τῶν προσκομμάτων τῆς Διαίτης, καὶ νὰ καταστήσωσι τοὺς πολιτικοὺς συλλόγους εὐρυτέρους καὶ θετικωτέρους μετὰ ἀληθοῦς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ δημοσιότητος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρύθησαν ἑταιρίαι, αἵτινες προσεκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν ἐν Ἅμβαχ, ὀροπεδίῳ ὑπεράνω τῆς μαγευτικῆς τοῦ Ῥήνου πεδιάδος. Ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ, ἀναπετασθείσης τῆς
1839 ἐθνικῆς σημαίας (ἐρυθρᾶς, μελαίνης καὶ χρυσῆς), ἐξεφωνήθησαν λόγοι ζωηροὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ τῆς γερμανικῆς ἑνότητος, καὶ μεγάλη ἐπῆλθεν ἔξαψις ἐν τῇ παραρρηνίῳ Βαυαρίᾳ.

Οἱ βασιλεῖς, διστάζοντες ἐν ἀρχῇ διὰ τὸν φόβον τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀνακύψαν ἐδείκνυε τάσιν νὰ καταβάλῃ τοὺς αἰσχροὺς φραγμοὺς τοῦ 1815 καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν Ῥῆνον, ἅμα

εἶδον αὐτὴν ἀναπαυομένην ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου συστήματος, ἡτοιμάσθησαν νὰ ἐγκαθιδρύσωσι πάλιν τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, καὶ προφασιζόμενοι τὰς ταραχὰς ἠθέλησαν νὰ ἀντιτάξωσιν εἰς τοὺς ἐν Ἁμβαχ ἐκφωνηθέντας πατριωτικοὺς λόγους θετικοὺς καὶ αὐστηροὺς περιορισμούς, ὥρισαν δὲ ὅπως οἱ ἡγεμόνες ἀπορρίπτωσι πᾶσαν ἀπόφασιν τῶν Βουλῶν, ἀντιβαίνουσαν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Βιέννης, καθ' ἣν ἐν τῷ ἡγεμόνι συγκεντροῦνται πᾶσαι αἱ τοῦ κράτους ἐξουσίαι· ἐν ἀρνήσει ἐκείνων ἤθελε μεσολαβήσει ἡ ἔνοπλος δύναμις. Προσετέθη μάλιστα, ὅτι οὐδὲν γερμανικὸν ἔγγραφον, ἐκτυπούμενον ἐκτὸς τῆς Ὁμοσπονδίας, ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ἄνευ προηγουμένης ἀδείας, ὅτι οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἱδρύσῃ πολιτικοὺς συλλόγους, νὰ φορέσῃ ἐθνόσημα, καὶ νὰ φυτεύσῃ δένδρα (τῆς ἐλευθερίας)· ἐγένοντο δὲ καὶ ἄλλοι περιορισμοί.

Οἱ δύο κυριώτεροι σύλλογοι, Ἀρμινία καὶ Γερμανία, οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν γερμανικὴν ἑνότητα, ἐπεχείρησαν κίνημά τι ἐν Φραγκφούρτῃ, τὸ ὁποῖον καταπνιγὲν παρέσχε δύναμιν εἰς τὸ ἐπικρατοῦν κόμμα, καὶ συνέβη τότε ὅ,τι καὶ ἄλλοτε, ὅτι διὰ τῆς αἰτήσεως νέων προνομιῶν ἀπωλέσθησαν αἱ ἀρχαῖαι. Ἡ καταπίεσις τῶν μικρῶν κρατῶν ἐξησφάλιζε τὴν ὑπερτέρησιν τῶν μεγάλων, τῆς Αὐστρίας δηλ. καὶ τῆς Πρωσσίας.

Ὁ ἐν Γερμανίᾳ ζητῶν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν Αὐστρίαν ὤφειλε νὰ καταταχθῇ ἐν τοῖς ὀπαδοῖς τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῶν ἐθνικοτήτων. Τὴν θέσιν ταύτην ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε ν' ἀναλάβῃ ἡ Πρωσσία. Μετὰ τὴν καταβολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἠναγκάσθη αὕτη νὰ συμμαχήσῃ πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὅπως καταβάλῃ τὴν Αὐστρίαν· ἀλλὰ χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς ἰσορροπίας ὁ Φριδερῖκος Γουλιέλμος 1793
Β'. ἀνέστη ὑπέρμαχος τῶν ἐν Γαλλίᾳ βασιλοφρόνων· μὴ ὑποστηριχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀπέτυχε· τέλος δὲ συνδιηλλάγη πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἥτις διενοήθη δι' αὐτοῦ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ προτεσταντικὸν κόμμα ἐν Γερμανίᾳ καὶ νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Φριδερῖκος Γουλιέλμος Γ'. ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐν ἡλι- 17 Αὐγ. 1797
κίᾳ εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν, δὲν ἐτόλμησε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἔχθραν τῆς

Ῥωσσίας καὶ διετήρησεν αὐστηρότητα μὲ ὅλας τὰς ἀπειλητικὰς προτροπὰς τοῦ Ναπολέοντος. Αἱ μεγάλαι συμφοραί, ἃς ὑπέστη ἐπὶ Ναπολέοντος, τῷ ἐχρησίμευσαν ὡς διδάγματα καὶ ὡς ἀναγέννησις. Ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ Στάϊν ἐνόησεν ὅτι πρὸς παρότρυνσιν τοῦ λαοῦ εἰς θυσίας δὲν ἤρκουν μυστικότητες καὶ ἰδιαίτεραι συμφωνίαι καὶ ἐπεδόθη εἰς μεγάλας μεταρρυθμίσεις· εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἀγρότας παρέσχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀγοράζειν κτήματα· ὥρισεν ὅπως τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία μὴ ἀποκλείωνται ἀπὸ τῶν εὐγενῶν, εἶτα δὲ ἐπεράτωσε τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὁρίζων ὅπως πᾶς ὑποτελὴς κληρονόμος δύναται νὰ καταστῇ ἰδιοκτήτης τῶν δύο τρίτων τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καλλιεργουμένου κτήματος, μένοντος τοῦ ὑπολοίπου εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἰδιοκτήτου. Ἵδρυσεν ὡσαύτως τὸ σύστημα τῶν αἱρετῶν δημοτικῶν συμβουλίων, καθ' ὃ πᾶς πολίτης οἱασδήποτε καταγωγῆς καὶ οἱουδήποτε θρησκεύματος ἠδύνατο νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ δημοτικοὺς ἄρχοντας. Ἀφαιρέσας τὸ προνόμιον τῶν στρατιωτικῶν βαθμῶν, τὸ ὑπὸ τοῦ Φριδερίκου Β'. παραχωρηθὲν εἰς τοὺς εὐγενεῖς, ἐσχημάτισεν ἐθνικὸν στρατὸν διὰ τοῦ συστήματος τῆς νεοσυλλεξίας, ἐγύμνασε τὴν νεολαίαν εἰς τὰ ὅπλα. Αὕτη ἦτο ἔμφρων μετάβασις ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως τοῦ Φριδερίκου Β'. πρὸς πολίτευμα φιλοδίκαιον καὶ συνετόν. Ὁ Ναπολέων ἠνάγκασε τὸν Φριδερῖκον Γουλιέλμον νὰ παύσῃ τὸν Στάϊν· ἀλλ' αἱ ἰδέαι αὐτοῦ εἶχον ἤδη εἰσδύσει εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐπεδόθη εἰς τὴν μεταρρύθμισιν μὲ ἀγάπην πρὸς τὸν λαὸν καὶ πρὸς τὴν δικαιοσύνην συστήσας ἴσην φορολογίαν διὰ τὰ ἄτομα καὶ ἐν ὅλαις ταῖς ἐπαρχίαις καὶ καταργήσας σωματεῖα καὶ προνόμια.

Τῷ 1812 ὁ βασιλεὺς ἐξηφανίζετο ἐν μέσῳ τοῦ πολεμικοῦ ὀργασμοῦ τοῦ λαοῦ, ὅστις συνομολογηθείσης τῆς εἰρήνης εὑρέθη νικητὴς καὶ πλήρης ὑποσχέσεων εὐρυτάτων· ἀλλ' εὐκολώτερον ἦτο νὰ δοθῶσιν αἱ ὑποσχέσεις αὗται ἢ νὰ πραγματοποιηθῶσιν, καὶ εἰς κράτος ἱδρυθὲν διὰ τοῦ ξίφους καὶ τῶν συνθηκῶν, ἄνευ φυσικῶν ὁρίων, ἄνευ ἑνότητος φυλῶν, γλώσσης νομοθεσίας, πα-

ραδόσεων, εἰς κράτος, ὅπου ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις ὑφίστατο εἰσέτι τὸ τιμαριωτικὸν δίκαιον, ἐν ᾧ ἐν ταῖς δυτικαῖς ἡ γειτονία καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς Γαλλίας εἶχεν εἰσάξει εἰς τὴν νομοθεσίαν ἀρχὰς δημοκρατικάς· εἰς κράτος τοιοῦτο ὁ Φριδερῖκος Γουλιέλμος ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ συνοχὴν ἢ διὰ μοναρχικῆς κυβερνήσεως, καὶ πρὸς ὑπόταξιν τούτου συνετάχθη πρὸς τοὺς συμμάχους αὐτοῦ. Οἱ πατριῶται ἐξήφθησαν ἐκ τούτων ἀποκαλέσαντες αὐτὸν τύραννον καὶ ψεύστην. Καὶ ὅμως ἐν ᾧ ἐν ἔτει 1823 ὁ Θρίαμβος ἔτεινεν εἰς τὴν κατάργησιν πάσης ἐλευθερίας, ὁ Φριδερῖκος Γουλιέλμος παρεχώρησε τὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια καίτοι μετὰ προσόντων λίαν περιωρισμένων.

Ἡ Πρωσσία δὲν ἔχει σύνορα· πρὸς βορρᾶν δύναται νὰ προσθληθῇ πανταχόθεν· δὲν κατέχει τὰς πηγὰς οὔτε τοῦ Ὄδερ οὔτε τοῦ Βιστούλα, ἢ τοῦ Νιέμεν, ἢ τοῦ Ῥήνου ἢ τοῦ Ἄλβιος ποταμῶν, οἵτινες τοσαύτην τῇ περέχουσι ζωήν· ὥστε ἠναγκάσθη νὰ βασισθῇ οὐχὶ τοσοῦτον ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν θέσεων, ὅσον ἐπὶ τῶν ὀχυρωτέρων τοῦ κόσμου φρουρίων, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀσφάλειαν ἐκείνην, ἣν δὲν ἔχει οὔτε ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς οὔτε διὰ τῶν συχνότατα ὑπὸ πάγων κατεχομένων ποταμῶν της. Ἐν τῇ ἐφεδρίᾳ ἔχει μέγιστον στήριγμα, ὀλιγοδάπανον καὶ μὴ ἀποστεροῦν βραχίονας καὶ κεφαλὰς ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ πολίτου, ὡς μὴ διατηροῦν ἐπὶ ποδὸς ἢ μόνον ἑκατὸν εἰκοσιπέντε χιλιάδας ἀνδρῶν, ὧν τὸ δέκατον ἀφίνετο ἐν ἀργίᾳ εἰς τὰς οἰκίας των. Ὁ πληθυσμὸς (ὡς καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν) ηὔξανε καταπληκτικῶς. Διὰ νὰ φέρῃ δὲ τοὺς διαφόρους λαοὺς εἰς ἑνότητά τινα ὁ Φριδερῖκοος Γουλιέλμος Γ'. ἐθυσίασε τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἰδέας ὅπως ἐμφανισθῇ ὡς κέντρον ἐν ὅλῃ τῇ Γερμανίᾳ, αὐτὸς οὗτος, ὅστις ἐδέσποζεν ἐπὶ ἕνδεκα ἑκατομμυρίων Γερμανῶν,τοῦ μεγαλειτέρου αὐτῶν ἀριθμοῦ, ὅστις ποτὲ ἦτο ἡνωμένος ὑπὸ ἓν μόνον σκῆπτρον.

Ἅμα ἀρθέντος τοῦ ναπολεοντείου ἀποκλεισμοῦ ἡ Ἀγγλία ἐπλημμύρησεν ἐμπορευμάτων τὴν Γερμανίαν, ἥτις ἕνεκα τῶν πολέμων εἶχε παραμελήσει τὴν βιομηχανίαν. Μεταξὺ τῶν ὅσων δὲν

προέβλεψεν τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης ἦσαν καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἐμπορικαὶ σχέσεις, ἃς παρέπεμψεν εἰς τὴν Δίαιταν· ἐπομένως ἐτηρήθησαν αἱ ἀρχαῖαι τελωνειακαὶ γραμμαί· καὶ οἱ δασμοὶ καὶ τὰ τιμολόγια καὶ ἡ ἄμιλλα καὶ ὁ συναγωνισμὸς ἀντεστρατεύοντο κατὰ τῆς ἑνότητος. Ἡ Πρωσσία ἰδίως εἶχεν ἀνάγκην καλῶν οἰκονομικῶν καὶ διοικήσεως ὑγιοῦς καὶ ἐνιαίας, καὶ μὴ δυναμένη ν' αὐξήσῃ τοὺς ἀμέσους φόρους ἠναγκάζετο νὰ συστηματοποιήσῃ τοὺς ἐμμέσους. Ἐννοήσασα δὲ ὅτι τὸ μέσον τῆς εὐημερίας ἦτο ἡ ἐλευθερία, ἤρξατο ἐξασφαλίζουσα αὐτὴν ἐσωτερικῶς, ἀφίνουσα ἐλευθέραν τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν καὶ διευκολύνουσα τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τὴν ἐπιτήρησιν διὰ τῆς πληρωμῆς τῶν τελῶν κατὰ βάρος καὶ μέτρον οὐχὶ κατὰ εἶδος. Ἀμέσως ἐπῆλθε καὶ τὸ ὄφελος καὶ ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθη διὰ μέτρου, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι ἤθελεν ἐπιφέρει τὸν μαρασμὸν αὐτῆς.

Τὰ ἄλλα κράτη, ἀναγνωρίζοντα τὴν ζημίαν τῆς ἀπομονώσεως
1825 καὶ τῶν πολυπλόκων τελωνείων, ἐθεώρουν πρόσφορον ν' ἀποκτήσωσιν ἀγορὰν εὐρυτέραν δι' ἀμοιβαίων παραχωρήσεων. Ἡ Ἀσσία-Δαρμστάτη διεπραγματεύθη πρὸς τὴν Πρωσσίαν περὶ τούτου, καὶ ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν ἀμφότερα τὰ κράτη ταῦτα περιῆλθον εἰς εὐρυτέραν ἀντίληψιν, οἵα ἦτο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων αὐτῶν ἄνευ τελωνείων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν· ἑκάτερον εἰσέπραττεν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ συνόροις τοὺς δασμοὺς καὶ τὰ τέλη, τὰ ὁποῖα διενέμοντο συμφώνως πρὸς τὸν πληθυσμόν. Ἦσαν αὗται ἰδέαι ἀντικείμεναι εἰς τὰς ἕξεις· ἀλλ' ἡ πεῖρα ὑπερενίκησε τὰς δεινὰς προρρήσεις τῶν θεωρητικῶν. Ἤδη καὶ ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη εἶχον πράξει τὸ αὐτό· τὸ παράδειγμα τοῦτο μιμούμεναι ἠνώθησαν ἡ ἐκλεκτορικὴ Ἀσσία μετὰ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ τῆς Σαξωνίας, ἡ Βρουνσβίκη μετὰ τῆς Βρέμης καὶ τῆς Φραγκφούρτης. Ἡ Πρωσσία θέλουσα διὰ τοῦ ἐμπορίου νὰ καταλάβῃ τὰ πρωτεῖα ἐν Γερμανίᾳ, συνεχώνευσε τοὺς δύο τούτους συνδυασμούς, καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1833 ἡ Πρωσσία, ἡ Ἀσσία, ἡ Βαυα-

ρία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη ἀπέκτησαν ἐλευθέραν ἀμοιβαιότητα ὡς πρὸς τὰ προϊόντα καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Τοσοῦτον δὲ ἐπιτυχὴς ἀπέβη ἡ δοκιμὴ αὕτη, ὥστε ὁ τελωνειακὸς Σύνδεσμος (Zollverein) τοῦ 1846 περιελάμβανεν ὀκτὼ χιλιάδας τριακόσια ἑπτὰ μίλια γερμανικὰ μετὰ εἴκοσιν ἐννέα ἑκατομμυρίων ψυχῶν, δηλ. σύμπασαν τὴν μέσην καὶ τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν ἐξαιρέσει τῶν κτήσεων τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἔμεινε μεμονωμένη ἕνεκα τῶν ἰταλικῶν αὐτῆς κτήσεων καὶ τῆς Οὐγγαρίας. Βάσις τοῦ Συνδέσμου τούτου εἶναι ἡ πρώτη ἕνωσις, πρὸς τὴν ὁποίαν συνεμορφώθησαν αἱ λοιπαί. Τὸ δασμολόγιον ἦτο μετριώτατον· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ξένων ἐμπορευμάτων ἐνομίσθη ὅτι προστατεύονται τὰ ἐγχώρια. Πράγματι τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα, τὰ ἐριοῦχα καὶ τὰ μεταξωτὰ τοσοῦτον ἀνεπτύχθησαν, ὥστε ἔπαυσε νὰ φορολογῶνται τὰ ξένα· ἡ ἀξία τῶν κτημάτων ηὐξήθη· τὰ κεφάλαια εὕρισκον ἐπωφελῆ διάθεσιν· οἱ πτωχοὶ εὗρον ἐργασίαν καὶ πάντες εὐκολίας· αἱ δὲ κυβερνήσεις μεγάλην οἰκονομίαν ἐν τῇ διοικήσει, διότι ἡ μεθόριος γραμμὴ ἠλαττώθη κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ πλέον· τὸ λαθρεμπόριον ἐμετριάσθη, συνεπείᾳ τούτου καὶ ἡ ἀνηθικότης· ἡ δὲ τακτικὴ εἰσαγωγὴ ηὔξησε, καὶ ἐξέλιπεν ἡ ἀνάγκη δικαστηρίων καὶ φυλακῶν.

Ὁ τελωνειακὸς Σύνδεσμος ἦτο νέα ἔκφρασις τῆς ἀνάγκης ἑνότητος. Σκέψις ἐγένετο νὰ δοθῇ εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα μία καὶ ἡ αὐτὴ σημαία, ἥτις νὰ προστατεύηται ὑπὸ ὁμοσπονδιακοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ· νὰ περισυλλεγῶσιν ἐν μιᾷ ὁμοσπονδιακῇ ἀποικίᾳ πάντες οἱ κατάδικοι καὶ οἱ εἰκοσακισχίλιοι ἢ τριακοντακισχίλιοι ἄνθρωποι, οἵτινες κατ' ἔτος μεταναστεύουσιν εἴτε ὅπως ὑπηρετήσωσι παρὰ ξένοις εἴτε εἰς ξένας ἀποικίας· εὐκολωτέρα δὲ θὰ ἦτο ἡ ἑνότης τῶν σταθμῶν καὶ τῶν νομισμάτων καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ Κώδικος. Γενικαὶ πανηγύρεις, γενικὰ ἐργοστάσια μηχανῶν καὶ ὀπτικῶν ἐργαλείων, γενικὰ Πανεπιστήμια, καὶ τυπογραφεῖα, τέλος καὶ σιδηρόδρομοι συνδέοντες ὅ,τι ἡ πολιτικὴ χωρίζει. Ἡ ἀμπελουργία ἐπεκτείνεται· τὰ ἰαματικὰ λουτρὰ προσελκύουσι το-

σοῦτον κόσμον, ὥστε ὁ φόρος ὁ πληρωνόμενος παρὰ τῶν θαμώνων ἀποτελεῖ ἔν τισι χώραις (ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν Βάλδεκ-Πυρμόντ) μέγα ἔσοδον τοῦ δημοσίου· τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ἀναπτύσσεται θαυμασίως.

Ἔλειπεν ὅμως θαλάσσιος λιμὴν διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον. Ἡ Βαλτικὴ εἶναι μακρὰν καὶ ἀποκεκλεισμένη διὰ τῶν πορθμῶν τοῦ Σούνδου· τὸ Ἀννόβερον συνδέεται πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ Ὄλσταϊν πρὸς τὴν Δανίαν [1]) ἡ Βρέμη καὶ τὸ Ἀμβοῦργον [2]) δὲν θέλουσι νὰ παραιτηθῶσι τῶν ὠφελειῶν, ἃς ἀπολαμβάνουσιν ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ τοσούτων ποσοτήτων ἐξωτερικῶν ἐμπορευμάτων· διὸ καὶ δὲν μετέχουσι τοῦ συνδυασμοῦ καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς θαλάσσης παρεμποδίζεται. Ἀλλ' ἡ τελωνειακὴ ἕνωσις περιωρίζετο ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τῆς Αὐστρίας τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Ῥωσσίας διὸ καὶ ἠναγκάζετο νὰ συνομολογῇ ἐμπορικὰς συνθήκας ἀντὶ νὰ προκηρύξῃ τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνην, ἥτις κατὰ τὴν δοξασίαν τῶν ἱδρυτῶν τοῦ συστήματος τούτου ὤφειλε νὰ ἦναι ἀμοιβαία [3]).

Ἐν Γερμανίᾳ ἀντεμάχοντο ἡ νέα σχολή, ἥτις ἔτεινεν εἰς ριζικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ λαϊκὴν διοίκησιν, καὶ ἡ ἱστορικὴ σχολή, ἥτις δὲν παραδέχεται θεωρητικὰς ἀντιπροσωπείας, ἀλλὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια, βασιζόμενα ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου γερμανικοῦ δικαίου καὶ ἐπὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν προνομιῶν τοῦ μεσαιῶνος. Αὗται εἶναι ὁπωσδήποτε ἀντίθεσις πρὸς τὸν διοικητικὸν δεσποτισμόν, πρὸς τὸ στρατιωτικὸν σύστημα καὶ πρὸς τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἐθνικοτήτων.

τῇ 28 Ἰου. 1840 Κατὰ τὴν στέψιν τοῦ βασιλέως Φριδερίκου Γουλιέλμου Δ' οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν ὑπέμνησαν αὐτῷ τὰς πατρικὰς ὑπο-

[1]) Κατὰ τὸν μετὰ τῆς Δανίας πόλεμον τοῦ 1864 ὁ κύριος σκοπὸς τῆς Πρωσσίας ἦτο νὰ ἀποκτήσῃ λιμένα ἐν τῇ βορείῳ θαλάσσῃ.

[2]) Τὸ Ἀμβοῦργον εἰσῆλθεν εἰς τὴν τελωνειακὴν ἕνωσιν τῷ 1848.

[3]) Οὗτος ἦτο ὁ Φριδερῖκος Λὶστ ἐκ Βυρτεμβέργης, αὐτοκτονήσας τῷ 1846. Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας τριμηνίας τοῦ 1863 ἡ τελωνειακὴ ἕνωσις ἀπέφερον 66 ἑκατομμύρια, αἱ δὲ δαπάναι αὐτῆς ἀνῆλθον εἰς 8,600,000.

σχέσεις του περὶ ὁμοιομόρφου Συντάγματος· καὶ ἂν καὶ ὁ βασιλεὺς ἠρνήθη νὰ παραχωρήσῃ γενικὸν ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, μ' ὅλον τοῦτο συγκατετέθη, αἱ ἐπαρχίαι νὰ δημοσιεύσωσι τὰς συζητήσεις αὐτῶν, ὅπως ἐκφρασθῶσι καὶ ὁρισθῶσιν αἱ ψῆφοι. Παραχωρηθεισῶν τῶν μικρῶν τούτων ἐλευθεριῶν ἐζητήθησαν πλειότεραι, καὶ ἰδίως ἐλευθερία τοῦ τύπου, κανονισμοὶ ἐγγυημένοι, ἐλευθερία σχέσεων μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τῆς Ῥώμης, ἴση διανομὴ τῶν δημοσίων θέσεων ἄνευ διακρίσεως Καθολικῶν καὶ Ἰουδαίων. Ἐκ τούτων ἐπήγασαν τὰ ἀτελεύτητα δεινά, τὰ ἐπακολουθήσαντα κατόπιν. Ἐν τούτοις ὅμως τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο συνετάραξε τὴν λοιπὴν Γερμανίαν· αἱ ἐπαρχιακαὶ ἢ γενικαὶ συνελεύσεις πανταχοῦ ἤγειρον ἀπαιτήσεις· ἡ Βαυαρία ἐζήτησεν ἐλευθερίας καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῆς καὶ ἄλλα μικρότερα κράτη.

Πανταχοῦ ὑφίστατο ποικιλίαι νόμων καὶ διατάξεων· εἰς πολλὰ μέρη διετηροῦντο εἰσέτι ἡ ἀρχικὴ νομοθεσία καὶ τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ συνεπείᾳ τούτου καὶ ἡ ὑποτέλεια καὶ τὰ κεχωρισμένα δικαστήρια· ἐν Μεκλεμβούργῳ καὶ ἐν Ἀννοβέρῳ οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κλῆρος ἦσαν ἐλεύθεροι φόρων καὶ δασμῶν. Ἡ Δίαιτα ἀπέκτησε δικτατορικὴν ἐξουσίαν πρὸς βλάβην τῆς ἐλευθερίας ὑποβάλλουσα ἐκ φόβου τῶν λαῶν τὰς συνελεύσεις εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ Πρωσσίαν. Ἀλλ' ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμβαδίσωσιν.

Ποίαν ἰδέαν ἢ ποίαν ὠφέλειαν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τῇ Γερμανίᾳ ἡ τελωνειακὴ ἕνωσις, ἥτις συνετέλει εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἐπωφθαλμία τὸν Ῥῆνον ἡ δὲ τὸν Ὄδερ; Τὸ τευτονικὸν (γερμανικὸν) πνεῦμα ἐξήφθη ἐπὶ στιγμὴν ὅτε ἡ συνθήκη τῆς 14 Ἰουλίου 1840, ἡ ἀπομονοῦσα τὴν Γαλλίαν, ὤθησε ταύτην εἰς διαμαρτυρήσεις, αἵτινες θὰ ἐγίνοντο ἀπειλαὶ ἐὰν ὑπεστηρίζοντο. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπῆρξε φόβος νέας ἐπιδρομῆς τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐζήτει πάλιν τὸν Ῥῆνον ὡς σύνορον· πλεῖστα ὅσα ἐγράφησαν τότε· οἱ Γερμανοὶ ὡρκίζοντο ὅτι θέλουσιν ἀποθάνει ὑπερασπιζόμενοι τὸ γερμανικὸν ἔδαφος, καὶ

ἀνακτήσει τὴν Ἀλσατίαν, ἥτις θ' ἀπετέλει τὴν ἐμπροσθοφυλακήν· πανταχοῦ ἐψάλλετο ἡ νέα Μασσαλιῶτις τοῦ Βεκκέρου «Ὄχι, δὲν θὰ τὸν καταλάβουν τὸν γερμανικὸν Ῥῆνον».

Σοβαρὰν ἑπομένως θύελλαν προητοίμαζον τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα καὶ αἱ θρησκευτικαὶ διενέξεις, ἃς οἱ βασιλεῖς δὲν εἶχον προΐδει. Ἀνεφέραμεν ἤδη τὰ αἴτια καὶ τὰ τυραννικὰ μέτρα, εἰς τὰ ὁποῖα ὤθησαν τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Προεκηρύττετο ἐπανάστασις, ῥιζικωτέρα τῆς γαλλικῆς, καὶ τριακονταετὴς πόλεμος, ἀφ' οὗ ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη, ὁ πόλεμος οὗτος συνεζητεῖτο ἀπὸ τῆς ἕδρας, διὰ τοῦ τύπου, διὰ τῶν ἀσμάτων, ἀνατρέπων οὐ μόνον τὸ κράτος καὶ τὴν θρησκείαν ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ ἀφαιρῶν ἀπὸ τῆς νεολαίας τὴν πίστιν, ἥτις ἐνθαρρύνει καὶ παρηγορεῖ. Ἡ γερμανικὴ ἐκείνη φιλοσοφία, ἥτις ἂν καὶ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ καθαροῦ λογικοῦ, ἀποθεοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἔτεινεν εἰς τὴν κατάργησιν πάσης παραδόσεως, ὅπως ἱδρύσῃ τὴν κοινωνίαν ἐπὶ ἀπολύτων ἰδεῶν [1]). Τὸ

[1]) Ὁ Γάλλος Βαρνάβης ἔγραφε «Μεγάλως ἀπατᾶται τις θέλων ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν λ α ὸ ς νὰ ἐννοήσῃ ἀπολύτως τὸν μικρὸν ἐκεῖνον ἀριθμὸν τῶν ταραχοποιῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξάπτονται ἐν τοῖς Συλλόγοις καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ τυφλὰ ὄργανα τῶν κομματαρχῶν. Ὅ,τι πρέπει τις νὰ καλῇ λ α ὸ ν εἶναι, ἀπὸ τοῦ ἐμπόρου μέχρι τοῦ ἐργάτου, ἅπασα ἡ ἐργατικὴ τάξις τοῦ ἔθνους, ἥτις θέλει κυβέρνησιν καὶ εἰρήνην, ἥτις αἰσθάνεται ὅτι ἡ ἐργασία δὲν δύναται νὰ ἀκμάζῃ ἢ ὑπὸ ἰσχυρὰν προστασίαν, ἥτις θέλει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα, διότι ἡ τάξις αὕτη ὑπέφερεν ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ δικαστικῆς πιέσεως, καὶ ἐκ τῶν διακρίσεων καὶ προνομίων».

Ὁ Ε. Νουριστὼν λέγει ἐν τῇ «Ἀ ρ χ α ί α Γ α λ λ ί α»: Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ, ἥτις ἀποκαθιστᾷ τὴν κυριαρχίαν τοῦ δικαίου, εἶναι ἔτι φοβερωτέρα τῆς κυριαρχίας τοῦ ἡγεμόνος, ἥτις παρέχεται αὐτῷ διὰ τῆς κυριαρχίας τοῦ δικαίου. Καὶ ἐντεῦθεν μὲν ὁ δεσποτισμὸς ὑποβάλλει τὸν τόπον εἰς τὰς ἰδιοτροπίας αὐτοῦ, ἐκεῖ δὲ ἡ ἀναρχία μολύνει τὴν χώραν διὰ τῶν ὀργίων της καὶ τῇ ἐμβάλλει τρόμον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον δὲν ὑπάρχει κυριαρχία τοῦ λαοῦ, οὐδὲ κυριαρχία τοῦ ἡγεμόνος· ὑπάρχει τόσον διὰ τὰς κοινωνίας ὅσον καὶ διὰ τὸ ἄτομα μία κυριαρχία, ἡ κυριαρχία τοῦ δικαίου. Καὶ ἀλλαχοῦ: «Τί εἶναι πράγματι ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ; Πρέπει καλῶς νὰ ἐννοηθῇ τοῦτο. Εἶναι ἡ *παράφρων κυριαρχία* τοῦ ἀριθμοῦ χωρὶς νὰ ἦναι πραγματικῶς ἡ ἔμφρων κυριαρχία τῆς πλειονοψηφίας. Εἶναι δουλεία ἡ κυριαρχία τοῦ ὄχλου, ἂν ἐκμεταλλεύονται διεφθαρμένοι τινὲς ἢ ποταποὶ φιλόδοξοι, καὶ οὐχὶ ἡ σώτειρα κυριαρχία τῆς ἀληθοῦς δημοκρατίας, ἥτις εἶναι ἀριστοκρατική. Εἶναι τέλος ἡ κυμαινομένη κυριαρχία τῆς φατρίας, τοῦ πάθους, τῶν ὀρέξεων καὶ οὐχὶ ἡ ἀκλόνητος κυριαρχία τοῦ λαοῦ, τοῦ δικαίου καὶ τῶν νόμων. Ὄχι, ὁ ἀριθμὸς κατ' ἑκατὸν δὲν ἀποτελεῖ τὴν πλειονοψηφίαν. Διότι ἡ πλειονοψηφία δέον νὰ ᾖναι πρὸ πάντων ποιότης καὶ οὐχὶ μόνον ποσότης.

ἐκπηγάζον δημοκρατικὸν πνεῦμα ἀνερριπίζετο διὰ τῶν φοιτητικῶν συλλόγων ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, διὰ τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν καὶ διὰ συγγραφῶν κλονιζουσῶν τὴν ἐξουσίαν καὶ κολαφιζουσῶν τοὺς ἡγεμόνας ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν χαλαροὶ μὲν ἀπέναντι τῶν ἰσχυρῶν, τυραννικοὶ δὲ ἀπέναντι τῶν λαῶν. Αἱ θρησκευτικαὶ διαμάχαι, ἃς οἱ βασιλεῖς δὲν ἐφοβοῦντο ἐκ μέρους ἀνθρώπων ἀπίστων καὶ θετικῶν, ἀνεγεννήθησαν μετ' ἀπροσδοκήτου ἐντάσεως· ἀλλ' ἐάν τινες ἔτρεφον εἰλικρινεῖς πεποιθήσεις καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἐξετάσεως, οἱ πλείονες, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον, ἐζήτουν πολιτικὰς ἐλευθερίας καὶ νομίμους διατάξεις ἢ ἐφήρμοζον τὸ νοητὸν καὶ τὰ ζωτικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας[1]).

Ὁ Σαὶν-Σιμὼν καὶ ὁ Φουριὲ ἐκ Γαλλίας εἶχον προκηρύξει διὰ τρόπου διαφόρου δόγματα ἀνατρεπτικὰ τῆς κοινωνίας, ὁ δὲ Πέτρος Λεροῦ ἐξηκολούθησε τὴν ἀποστολὴν ταύτην· ὁ Προυδὸν καὶ ὁ Φάϋερβαχ ἐκήρυττον τὴν ἀναρχίαν, ὁ δὲ Λουδοβῖκος Βλὰν ἐπραγματοποίει αὐτὴν ἱδρύων ἐν Παρισίοις τὰ δημόσια ἐργοστάσια διὰ τοὺς ἐργάτας. Ὁ Ἔρτσεν ἐκραύγαζεν· « ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ οἰκοδομήσωμεν ἀλλὰ νὰ καταστρέψωμεν· ζήτω ἡ κατεδάφισις! ζήτω τὸ χάος! ζήτω ὁ θάνατος! » Καὶ ὁ Βακούνεν ἐπανελθὼν ἐκ τῶν ὀρυχείων τῆς Σιβηρίας ἔλεγεν: « Πρέπει νὰ καταλύσῃ τις πάντα τὰ νεώτερα καθιδρύματα, στρατόν, ἀστυνομίαν, καὶ ὅλα τὰ φρούρια τὰ ὁποῖα αἱ προνομίαι ἀνήγειρον ἐναντίον τῶν ἀπόρων τάξεων.

Εἰς τὰ δόγματα ταῦτα ἐφαίνετο μᾶλλον ἀντιστρατευομένη ἡ Αὐστρία, αὐτοκρατορία συγκειμένη ἐκ Κρατῶν, ὁμοσπονδία ἐθνι-

[1]) Ὁ Ἔρβεγ γράφει: « Ὁ ὑβρίσας τὸν Θεὸν δύναται εὐκόλως νὰ ὑβρίσῃ βασιλέα ». Καὶ ὁ Γουλιέλμος Μάγερ: « Θέλω νὰ ἴδω μεγάλα ἐλαττώματα, αἱματηρὰ κακουργήματα. Ἂς παύσῃ ἡ τετριμμένη αὕτη ἠθική, ἡ ὀχληρὰ αὕτη ἀρετή! Καὶ ὁ Τσὲκ (Tchech): « Ἡ Γερμανία ἔχει ἀνάγκην ῥιζικῆς, θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναχωνεύσεως· ἐὰν κατὰ τὸ πείραμα τοῦτο ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία ὑφίστανται διάλυσιν, τόσον τὸ καλλίτερον· ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος θέλει ἐξέλθει καθαρώτερος ἐκ τῆς ἀνακαμινεύσεως ταύτης ». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνουσι καὶ ὁ Ὄφμαν καὶ Φράϊλιγρατ... Ὁ δὲ ποιητὴς Ἄϊνε ἔλεγεν, ὅτι ὅταν ἐκραγῇ ἡ ἐπανάστασις ἐν Γερμανίᾳ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις θὰ φαίνεται εἰδύλλιον.

κοτήτων ὑποταχθεισῶν ἐν διαφόροις ἐποχαῖς καὶ ὑπὸ ὅρους διαφόρους· ὥστε ἐπεκράτουν ἐν αὐτῇ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν φυλῶν, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχαιρον ἱστορικῶν διατάξεων. Τῇ Αὐστρίᾳ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν τελωνειακὴν ἕνωσιν μὲ τὰς ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις της, οὐδὲ ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ ἄνευ αὐτῶν. Ὁ πρὸς τὴν ἐθνικότητα πόθος ἔτεινε νὰ διαιρέσῃ τοὺς Σλαύους ἀπὸ τῶν Γερμανῶν, καὶ πλεῖσται διατριβαὶ ἐναντίον τῆς Αὐστρίας ἀπεκάλυπτον συνωμοσίαν, ἐν ᾧ οἱ σκεπτικοὶ ἐδοξάζοντο ὡς πρωταγωνισταί, ἐν ᾧ δὲν ἦσαν ἢ πλαγγῶνες. Θεωροῦντες τὴν Αὐστρίαν ἢ τὸ ὑπουργεῖον αὐτῆς ὡς σκιάκτραν πάσης νομίμου προόδου προσεκολλῶντο εἰς τὴν Πρωσσίαν εἴτε θεωροῦντες αὐτὴν ἀποφασισμένην νὰ *συμβαδίσῃ* μετ' αὐτῶν, εἴτε θέλοντες ν' ἀναγκάσωσιν αὐτὴν εἰς τοῦτο διὰ τῆς προσπεποιημένης ταύτης συναινέσεως.

Ἐν τοσούτῳ ἡ λαϊκὴ πλημμύρα ἐξωγκοῦτο· ἁπανταχοῦ αἱ ἐπαρχιακαὶ ἢ γενικαὶ συνελεύσεις τῶν διαφόρων κρατῶν ἐπολλαπλασίαζον τὰς αἰτήσεις των· καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν παραχωρήσεων διεδέχθη ἡ ἐποχὴ τῶν ἀπαιτήσεων.

Ὁ Πανσλαυισμ.

Αἱ σλαυικαὶ φυλαὶ διατηροῦσι μεθ' ὅλας τὰς ξενικὰς κυριαρχίας τὰ προσόντα καὶ τὰ ἐλαττώματα πρωτοτύπου τινὸς πολιτισμοῦ· τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σκέψεως ὑποβάλλουσαν εἰς τὴν πίστιν, ὥστε καὶ ἐπιστήμας καὶ προόδους δὲν ἐννοοῦσιν εἰμὴ ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἔποψιν· σέβονται τὴν οἰκογένειαν μὲ τὸ ἠθικὸν προνόμιον τοῦ πατρός, καὶ ἐκ τοῦ σεβασμοῦ τούτου πηγάζουσιν ἡ ἀγάπη τοῦ κοινοῦ καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐξουσίαν. Ἕνεκα τοῦ πατριαρχικοῦ τούτου συστήματος διατηρεῖται παρ' αὐτοῖς ἡ ὑποδούλωσις τῶν προσώπων μετριαζομένη ὑπὸ τῆς ἁπλότητος τοῦ βίου· ὁ πρὸς τὸ παρελθὸν σεβασμὸς καθιστᾷ αὐτὰς πιστὰς οὐ μόνον εἰς τὰς ἕξεις των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐθνικότητα, ἀντιπροσωπευομένην ὑπὸ τῆς γλώσσης.

Ἡ Ῥωσσία, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῷ 1830, ἀφήρησε πᾶσαν αὐτονομίαν ἀπὸ τοῦ βασιλείου τῆς Πολωνίας, δηλ. ἀπὸ τοῦ

μέρους, τὸ ὁποῖον τῇ ἐξησφάλιζον αἱ συνθῆκαι τοῦ 1815. Ἕτερα μέρη παρεχωρήθησαν τῇ Αὐστρίᾳ καὶ τῇ Πρωσσίᾳ, καὶ ὡς συμβαίνει εἰς τὰς ἀδικίας, αἱ παραχωρήσεις αὗται ὑπῆρξαν δι' ἀμφοτέρας ἀφορμαὶ ταραχῶν καὶ βιαιοπραγιῶν. Ἡ Αὐστρία οὐδὲν ὑπεσχέθη καὶ ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα ἀφῆκεν κυβέρνησιν προσωρινὴν ἐν Γαλλικίᾳ καὶ Λοδομηρίᾳ. Ὁ Φριδερῖκος Γουλιέλμος τῆς Πρωσσίας ἐποιήσατο λόγον τοῖς Πολωνοῖς περὶ ἐθνικότητος καὶ Συντάγματος, ἀλλὰ μετεχειρίσθη πᾶν μέσον ὅπως καταστήσῃ αὐτοὺς Γερμανοὺς καὶ τοῦτο διὰ τῆς χρήσεως γάμου καὶ θρησκείας· ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν διενέξεις καὶ καταπιέσεις. Ἡ κυβέρνησις εἶχε ρυθμίσει τὴν κατάστασιν τῶν χωρικῶν, παραχωρήσασα αὐτοῖς ὁριστικῶς τὰ ἀγροτικὰ κτήματα, τὰ ὑπ' αὐτῶν προσωρινῶς κατεχόμενα· ὅθεν οἱ ἀγρόται, ἐλευθερωθέντες καὶ ταχέως πλουτήσαντες διετήρουν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ προέβλεπον μετὰ χαρᾶς τὴν καταστολὴν τῶν εὐγενῶν, τῶν ἀπαιδεύτων καὶ ἀδρανῶν, δι' ἐπαναστάσεως οὐχὶ πολιτικῆς ἀλλὰ κοινωνικῆς. Καὶ ἤδη αἱ Δίαιται τοῦ Πόζεν καὶ τῆς Βρεσλαβίας εἶχον ζητήσει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἐθνικότητα· καὶ αἱ λέξεις αὗται ἀντήχουν εἰς ἄπειρα συγγράμματα τῶν Σλαύων, διεσπαρμένα ἀνὰ τὴν Εὐρώπην. Οἱ Σλαῦοι διετήρουν μυστικὰς συνεννοήσεις ἐν Ποσνανίᾳ, ἐν Σιλεσίᾳ, ἐν Γαλλικίᾳ καὶ ἐν Πολωνίᾳ, ὁρίσαντες κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν τὴν Κρακοβίαν. Ἡ πόλις αὕτη, μείνασα ἐλευθέρα ἐν μέσῳ τῶν χωρῶν τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἐπανεστάτησε τὸν Φεβρουάριον τῷ 1846, προκηρύξασα τὴν ἀναγέννησιν τῆς σλαυικῆς φυλῆς.

Ἡ Γαλλικία εἶχε λάβει μέρος εἰς τὰς προπαρασκευὰς ταύτας καὶ ταχέως ἐξελθοῦσα ἐκ τῆς νομίμου ὁδοῦ, ἐπεχείρησεν ἐπανάστασιν· ἀλλ' ἐν ᾧ ὑπεκινεῖτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν αἴφνης ὁ ὄχλος ὥρμησε κατ' αὐτῶν καὶ κατέσφαξεν αὐτοὺς μὲ τὴν ὠμότητα ἐκείνην, ἥτις προεξοφλεῖ αἰῶνας ὅλους ταπεινώσεως. Ἡ ἀνθρωπότης ἔφριξε, καὶ ἐπειδὴ ἀπό τινος ἡ Αὐστρία ἦτο ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος ὅλων τῶν ἐγκλημάτων, οὐ μόνον τῶν γενομένων ἐν Γερμανίᾳ

ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὑπετέθη ὅτι ἡ Αὐστρία ἦτο ἡ ὑποκινήσασα τὸν ὄχλον καὶ ἡ πληρώσασα τοὺς ὠμοὺς σφαγεῖς. Ἡ Αὐστρία ἀπελογήθη, ἐχαλιναγώγησε τὴν χώραν διὰ κηρύξεως τοῦ στρα-
13 Ἀπρ. 1846 τιωτικοῦ νόμου καὶ διὰ νὰ κατευνάσῃ τὸν ἀναγεννώμενον σάλον κατήργησε τὰ δικαιώματα τῶν ἀμαξῶν, τὴν κοπὴν τοῦ χόρτου καὶ τοῦ σίτου καὶ ἐπέτρεψεν ὅπως οἱ δουλοπάροικοι ἔχωσι τὸ δικαίωμα ν' ἀπευθύνωσι κατ' εὐθεῖαν τὰς αἰτήσεις αὐτῶν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ διαμερίσματος. Οὕτως ἡ Αὐστρία ἐξηκολούθει τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς τῆς ἀπελευθεώρεως τοῦ ὄχλου ἐμπαίζουσα τοὺς εὐγενεῖς πρὸς ὄφελος τοῦ θρόνου, ἀλλὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου προπαρασκευάζουσα τὸν θρίαμβον τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας [1]).

Ἡ Πρωσσία περιέστειλε διὰ τῶν ὅπλων τὴν Ποσνανίαν, ἥτις συνεμερίσθη τὰ κινήματα ἐκεῖνα. Εἶτα δὲ αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις παρεχώρησαν τῇ Αὐστρίᾳ τὴν δημοκρατουμένην Κρακοβίαν, τὸ τελευταῖον τοῦτο λείψανον τοῦ πολωνικοῦ ἔθνους, διακηρύττουσαι ὅτι ὅπως εἶχον διατηρήσει αὐτὴν ἐλευθέραν, οὕτως ἠδύναντο νὰ καθυποτάξωσιν αὐτήν· τοσοῦτον ἰσχυρὰς ἐνόμιζον ἔτι ἑαυτάς, δικαιωμά των θεωροῦσαι τὴν ἰδίαν αὐτῶν θέλησιν. Ἐπετάθη ἑπομένως πρὸς τοῖς σλαυικοῖς πληθυσμοῖς ἡ ἐθνικὴ ἐκείνη ἔξαψις, ἥτις δὲν ἦτο δι' αὐτοὺς ἡ ἐξάσκησις ἀκαδημαϊκῶν θεωριῶν, ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἐγχωρίου αὐτῶν αἰσθήματος.

Ἀλλ' ὁ Πανσλαυισμὸς οὗτος κηρυττόμενος ὑπὸ τῶν εὖ φρονόντων τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἠδύνατο ν' ἀποβῇ ἐντελῶς πρὸς ὄφελος τῆς Ῥωσσίας, ἥτις ἠδύνατο νὰ συγκεντρώσῃ τὰ 78 ἑκατομμύρια Σλαύων, τῶν διαμενόντων ἐν Τουρκίᾳ, ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν Πρωσσίᾳ, καὶ ἥτις κατέχουσα τὸ πλεῖστον αὐτῶν μέρος συνδέει αὐτοὺς διὰ τῶν πατριαρχικῶν δεσμῶν καὶ διὰ τῆς θρησκείας [2]).

[1]) Μετὰ τὰς Διαίτας τοῦ Πόζεν καὶ τῆς Λεμβέργης ἡ Λύστρια παρεχώρησεν εἰς τοὺς γαιοκτήμονας τῆς Γαλλικίας τὸ δικαίωμα νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς δούλους καθιστῶντες αὐτοὺς εἴτε ἐκμισθωτὰς εἴτε καὶ ἰδιοκτήτας, εἰς δὲ τὸν κλῆρον τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ ἱδρύσῃ ἑταιρίαν ἐγκρατείας.

[2]) Ἀνεφέραμεν ἤδη περὶ τῶν καταβληθέντων κόπων πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς σλαυικῆς γλώσ-

Οἱ Τσέχοι τῆς Βοημίας θὰ ἐπεθύμουν πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς Ῥωσσίας νὰ προσελκύσωσι περὶ ἑαυτοὺς τὰς διαφόρους σλαυικὰς φυλὰς καὶ νὰ καταστήσωσι σλαυικὴν τὴν Αὐστρίαν. Ἀρχηγοὶ τῆς νομίμου ταύτης προόδου ἦσαν ὁ Παλάσκυ καὶ ὁ Σάφαρικ, προστατεύοντες αὐτὴν οὐ μόνον δι' ἰδεῶν ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων, καὶ κατὰ τὸ 1844 οἱ Βοημοὶ λαβόντες τὴν ἄδειαν νὰ ὑποβάλωσι τοὺς πόθους των εἰς τὸν θρόνον, ἐζήτησαν ἐπισήμως τὴν χρῆσιν τῆς πατρικῆς γλώσσης καὶ τὴν κατάργησιν τῶν λαχείων, καὶ πρὸς τούτοις ὅπως ἡ προεδρεία τῆς Διαίτης ἀνατεθῇ οὐχὶ πλέον εἰς αὐστριακὸν ἀλλ' εἰς ἐγχώριον μεγιστᾶνα. Ἡ Αὐστρία τινὰς μὲν τῶν αἰτήσεων παρεχώρησεν, ἄλλας δὲ ἀπέρριψε, καὶ ἐφυλάκισε τοὺς πεισματωδεστέρους τῶν αἰτητῶν..

σης καὶ φιλολογίας. Παρὰ τοῖς Σλοβάκοις, λαῷ ἀριθμοῦντι δύο ἑκατομμύρια ψυχῶν καὶ κατέχοντι τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Οὐγγαρίας, ἠκούσθη ἡ πρώτη φωνή, ἡ συνιστῶσα τὴν ὁμοσπονδιακὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν Σλαύων, ἡ φωνὴ τοῦ διαμαρτυρομένου ἱερέως Κόλλαρ ἔν τινι γερμανικῇ διατριβῇ ἐπιγραφομένη «Ἡ ἀμοιβαιότης» 1828. Ὁ συγγραφεὺς ἀπῄτει ὅπως ἕκαστος Σλαῦος γινώσκῃ τὰς κυριωτέρας γλώσσας τῆς κοινῆς οἰκογενείας, καὶ οἱ λόγιοι ὅλας τὰς διαλέκτους. Ἐβασίζετο δὲ ἐπὶ τοῦ παραδείγματος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παρωμοίαζε τὰς σλαυικὰς διαλέκτους πρὸς τὴν ἀττικήν, τὴν ἰωνικήν, τὴν αἰολικὴν καὶ τὴν δωρικήν, ὧν αἱ διαφοραὶ δὲν παρεκώλυσαν ὅπως σχηματισθῇ θαυμασία κοινὴ φιλολογία. Τοῦτο εἶναι ὑπερβολή, καθότι αἱ κυριώτεραι σλαυικαὶ διάλεκτοι εἶναι γλῶσσαι κεχωρισμέναι, διάφοροι κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὴν ἀντίθετον ἐπιρροήν. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦ Κόλλαρ προυκάλει γενναίαν ἅμιλλαν καὶ ἔτεινε νὰ προσελκύσῃ τοὺς συγγραφεῖς τῶν μικροτέρων ἐθνικοτήτων, ὑποσχόμενον αὐτοῖς ἀκροατήριον 80 ἑκατομμ. ψυχῶν. Ὁ αὐτὸς ἱερεύς, ἐκτείνων τὰς ἰδέας του ἐπὶ τῆς πολιτικῆς συνέγραψε ποίημα ἐν ᾧ συμπεριέλαβε τοὺς θριάμβους τῆς σλαυικῆς φυλῆς καὶ τὰ μίση αὐτῶν κατὰ τῶν ξένων δεσποτῶν, προσωποποιῶν ἐν τῇ «Θυγατρὶ τῆς δόξης» τὰς μεγάλας σλαυικὰς οἰκογενείας, τοὺς Βοημούς, Ἰλλυρίους, Πολωνούς, Ῥώσσους παραβλέπων τὰς διενέξεις αὐτῶν. Ὁ Κόλλαρ θέτει τὰς ἐλπίδας του ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας, δὲν εἶναι ὅμως ξωσσόφρων· ἐνθουσιῶν ἐνήστευε κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἥττης τοῦ Κοσιούσκου. Φανερὸν εἶναι ὅτι τοιαῦται ἰδέαι ἦσαν μισηταὶ εἰς τὴν φυλὴν τῶν Μαγυάρων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν πλειονότητα τοῦ οὐγγρικοῦ ἔθνους, ἐν ᾧ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις οὐδόλως ἐπτοεῖτο ἐκ τοιούτων ὑπερβολῶν, ὅλως ἀνικάνων νὰ προκαλέσωσι διαμάχας μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς αὐτῆς χώρας. Διὰ θετικωτέρων συγγραφῶν ἐκτήσατο εὐρωπαϊκὴν φήμην ὁ Σάφαρικ, γνωστὸς ἤδη ἐκ τοῦ συγγράμματός του περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σλαύων (1837). Ἐν Πράγᾳ ὁ Σάφαρικ ἐξέδωκε τῷ 1833 τὸ ὡραῖον σύγγραμμα αὐτοῦ περὶ τῶν σλαυικῶν ἀρχαιοτήτων· αὐτῷ ὀφείλομεν τὴν καλλιτέραν ταξινόμησιν τῶν σλαυικῶν λαῶν καὶ τὰς ἐρεύνας περὶ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἱστορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Ἑλβετία

Ἡ Ἑλβετία, χώρα μικρὰ μὲν ἀλλὰ σπουδαιοτάτη ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς, ὑπέστη ἐν τοῖς πολέμοις ὅλα τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα συνήθως ὑφίστανται οἱ ἀνίσχυροι καὶ μικροί, καὶ ποτὲ μὲν ἡ μία δύναμις ποτὲ δὲ ἡ ἄλλη κατεπάτησαν τὸ ἔδαφος αὐτῆς. Ἐπὶ Ναπολέοντος ἡ Γενεύη καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Βαλεσίας εἶχον προσαρτηθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν· τὸ Τικῖνον εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰταλικοῦ βασιλείου· ἡ δὲ λοιπὴ χώρα εἶχε λάβει Σύνταγμα ἐνιαῖον, καθ' ὃ οἱ ἀγρόται ἐκτήσαντο πολιτικὰ δικαιώματα, καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ δικαιοδοσίαι κατηργήθησαν· ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἐσυστήθη μέγα καὶ μικρὸν Συμβούλιον, καὶ περιωρίσθησαν αἱ δημοκρατικαὶ προνομίαι. Οἱ δήμαρχοι τῆς Φριβούργης, Βέρνης, τοῦ Σολοτούρνου, τῆς Βασιλείας, τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Λυκέρνης, ἐκ περιτροπῆς εἷς κατ' ἔτος, ὤφειλον νὰ ἦναι λανδαμάνοι καὶ κέντρον τῆς διπλωματίας. Ἀλλὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο δὲν ἀνταπεκρίνετο οὔτε εἰς τὰς περὶ φυσικῆς ἐλευθερίας ἕξεις οὔτε εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἡ Ἑλβετία κατεπατήθη πάλιν ὑπὸ ξενικῶν στρατῶν, καὶ ἔλαβε πάλιν ὑποσχέσεις περὶ ἀναγεννήσεως καὶ ἀνεξαρτησίας. Κατέχουσα τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν τῆς Εὐρώπης, ὡσεὶ φρούριον, ἐξουσιάζον τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τῶν γιουρασίων ὀρέων καὶ καταλαμβάνουσα μέγα μέρος τῶν πρὸς τὴν Γαλλίαν συνόρων, καὶ διὰ τῶν ὑψηλῶν κοιλάδων τοῦ Ἴννου, τοῦ Τικίνου καὶ τοῦ Ῥήνου εἰσερχομένη εἰς τὰ λεκανοπέδια τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Πάδου καὶ τοῦ Κάτω Ῥήνου, ἡ Δύναμις ἡ κατέχουσα τὴν Ἑλβετίαν, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ πλημμυρήσῃ τὰς ἄλλας Δυ-

νάμεις ἀπροσδοκήτως διὰ χειμάρρων ὁπλιτῶν. Ἑπομένως χάριν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης ἔπρεπεν ἡ Ἑλβετία νὰ κηρυχθῇ οὐδετέρα, ἐπὶ τῷ ὅρῳ μόνον νὰ διατηρήσῃ τὰς ἐξωτερικὰς μορφὰς τῆς συστηματοποιήσεώς της καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ἔδαφος.

Αἱ ἐπαρχίαι (ἢ Καντόνια) ὡρκίσθησαν αἰωνίαν συμμαχίαν, καὶ ἡ Ὁμοσπονδία ἀνεσυστήθη προσαρτηθείσης τῆς Γενεύης, τῆς ἐπαρχίας τῆς Βαλεσίας, μέρος τοῦ Γαὶ (Gex) καὶ τῆς ὅλης χώρας τῆς περὶ τὴν λίμνην τοῦ Λεμάνου· ἑπομένως τὰ ὄρη τοῦ Γιούρα καθίσταντο τὸ πρὸς τὴν Γαλλίαν σύνορον. Ἐν Σαβοΐᾳ ζώνη οὐδετέρα ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς λίμνης τοῦ Ἀννεσὺ μέχρι τῆς λίμνης τοῦ Βουρζὲ καὶ μέχρι τοῦ Ῥοδανοῦ ποταμοῦ. Ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Βασιλείας μέρος ἐνοῦτο πρὸς τὴν ὁμώνυμον ἐπαρχίαν καὶ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βέρνης· οἱ Γριζῶνοι δὲν ἀνέκτησαν τὴν Βαλτελλίνην, οὐδὲ αἱ δασώδεις ἐπαρχίαι τῆς χώρας, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθη ἡ ἐπαρχία τοῦ Τικίνου· ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντίας ἔπαυε τοῦ νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν του ἐπὶ τῆς Ὁμοσπονδίας, ἥτις ὑπεχρεοῦτο νὰ διατηρῇ στρατὸν ἐκ τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς ὃν ὑπεχρεοῦτο νὰ λάβῃ ἀνάλογον μέρος ἑκάστη ἐπαρχία ἐν ὥρᾳ κινδύνου. 27 Αὐγ. 1815

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν εἴκοσι δύο ἐπαρχιῶν, συνερχόμενοι κατ' ἔτος ἐκ περιτροπῆς ἐν Ζυρίχῃ, ἐν Βέρνῃ, ἢ ἐν Λυκέρνῃ συνεζήτουν τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, ψηφίζοντες κατὰ τὰς ὁδηγίας διὰ μιᾶς ψήφου ἐφ' ἑκάστης ἐπαρχίας, καὶ ἀποφασίζοντες κατὰ πλειονοψηφίαν. Ἡ Δίαιτα ἐκηρύχθη κυρίαρχος ἐξουσία, ὑποτεταγμένη ὅμως οὖσα εἰς τὰς ὑφ' ἑκάστης ἐπαρχίας τοῖς ἀντιπροσώποις αὐτῶν δοθείσας ὁδηγίας. Ἡ ἰσοψηφία τῶν ἐπαρχιῶν, τῶνδιαφόρων κατὰ τὴν δύναμιν, περιέστελλε τὴν ἐπικράτησιν τῶν μεγάλων ἐπαρχιῶν, καθίστα ὅμως βραδείας τὰς ἀποφάσεις.

Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, καί τοι φέρουσα τὸν τίτλον δημοκρατίας ἡ Ἑλβετία ἀπετέλει ὀλιγαρχίας μετὰ ὑπηκόων καὶ μετὰ τῶν ἀστέγων, φυλῆς προγεγραμμένης (Heimathslosen), οἵτινες ἦσαν εἶδος Ἀτσιγγάνων ἢ Παριῶν ἄνευ δικαιωμάτων καὶ νόμων.

Ἐν τῇ Ὁμοσπονδιακῇ συνθήκῃ ἀφηροῦντο αἱ ὑποτελεῖς χῶραι καὶ πᾶσα μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν ἱεραρχία, ἂν καὶ ἐξηκολούθει ἡ ἐκμίσθωσις τῶν στρατιωτῶν καὶ τάγματα ὁλόκληρα συνελέγοντο εἰς τὰς Κάτω Χώρας, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν.

Αἱ ἐπαρχίαι ἔλαβον ἰδιαιτέραν διοίκησιν, ἐσχεδιασμένην κατὰ τὴν γενικὴν διοίκησιν, περιορίζουσαν τὰ δημόσια δικαιώματα, ἐνισχύουσαι τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν συμβουλίων πρὸς βλάβην τῶν πολιτῶν, οἵτινες πάλιν ἐπεκράτουν τοῖς ἀγρόταις, ἐξαιρέσει ἐν ταῖς πρώην δημοκρατικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν ταῖς νέαις, ἐν αἷς δὲν ὑπῆρχον οἰκογένειαι ἐπικρατοῦσαι. Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Οὐρί, τοῦ Σβίτς, τοῦ Γλάρου, Ἀπεντζὲλ καὶ Οὔντερβαλδ, καθαρῶς δημοκρατίαι, ἐξέλεγον ἐν ταῖς γενικαῖς συνελεύσεσι τὰς ἀρχάς των καὶ ἀπεφάσιζον περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑποθέσεων. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Γριζώνων, ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία συνέκειτο ἐν τῇ γενικότητι τῶν Συμβουλίων καὶ ἐν ταῖς δημοτικαῖς ἀρχαῖς τῶν εἰκοσιπέντε κοινοτήτων, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τόσαι μικραὶ δημοκρατίαι, συγκεντρωμέναι ἐν περιφερείᾳ τριῶν μόνον λευγῶν. Ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις ἡ ἐξουσία ἐξησκεῖτο ὑπὸ μεγάλου Συμβουλίου, οὗ ἡ ἐκλογὴ (ἐν Σαίν-Γάλλεν, ἐν Ἀργοβίᾳ, Τυργοβίᾳ, Τικίνῳ, Γενεύῃ) ἀφίνεται εἰς τὸν λαόν, ἐν ᾧ αἱ ἐπαρχίαι τῆς Φριβούργης, τῆς Βέρνης, Σολοτούρνου, Λυκέρνης, Σκιαφούζης, Ζυρίχης καὶ Βασιλείας περιώριζον αὐτὴν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς πολίτας. Αἱ κοινότητες ἀποτελοῦσι τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιτηροῦσι τὰς καταχρήσεις· παρεμποδίζουσαι τὴν ἐπιβολὴν νέων φόρων καὶ κατὰ συνέπειαν μὴ καταργοῦσαι τοὺς παραλόγους ἀρχαίους φόρους· διὸ καὶ συγχέουσι τὰς ἐξουσίας, διεγείρουσιν ἀντιζηλίας καὶ λησμονοῦσι τὸ ἔθνος χάριν τῆς χώρας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας δὲν κατώρθωσε τῷ 1815 νὰ καταργήσῃ τὰ ἐν Νεοσατέλῃ ἐν χρήσει βασανιστήρια εἰμὴ διὰ ἀντισυνταγματικοῦ διατάγματος.

Τοὺς Ἑλβετοὺς δὲν συνδέει οὔτε ἑνότης καταγωγῆς, οὔτε ἑνό-

τῆς πίστεως ἢ θρησκείας ἢ μορφώσεως. Ἐν τῇ ῥωμανικῇ Ἑλβετίᾳ, ἥτις κατέχει τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τῶν Γιουρασίων ὀρέων, τὴν λίμνην τῆς Νεοσατέλης, (τοῦ Νεοκάστρου) τὴν βόρειον ὄχθην τῆς λίμνης τῆς Γενεύης τὴν πεδιάδα τοῦ Ῥοδανοῦ κάτωθεν τῆς Σιών, τὸ ἀνατολικὸν μέρος εἶναι διαμαρτυρόμενον, ἡ Φριβούργη εἶναι φανατικῶς καθολική, καὶ ἡ βιομήχανος πόλις Νεοσατέλη προτεσταντική. Ἐνταῦθα οἱ Γερμανοὶ εἶναι εὐάριθμοι, ἐν ᾧ ἀποτελοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πολυανθρώπου γερμανικῆς Ἑλβετίας, ἥτις κατέχει μικρὸν μέρος τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ῥοδανοῦ, τὴν δυτικὴν κλιτὺν τῶν Ἄλπεων καὶ τὰς ἀνατολικὰς διακλαδώσεις τοῦ Γιούρα. Προεξάρχει μὲν ἡ θρησκεία τῶν διαμαρτυρομένων, ἀλλ' αἱ παλαιαὶ ἐπαρχίαι διατηροῦνται πισταὶ εἰς τὸν καθολικισμόν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβον καταγωγήν, μόρφωσιν καὶ ἐλευθερίαν. Ἡ Γενεύη δὲν εἶναι πλέον ἡ παλαιὰ ἐκείνη ἀποκλειστικῶς καλβινιστικὴ πόλις, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ πολυάριθμοι καθολικοὶ προστατεύονται ὑπὸ τῶν ξένων δυνάμεων. Ἡ Ἰταλικὴ Ἑλβετία εἶναι ἐντελῶς καθολική. Αἱ πέντε κοιλάδες, αἱ σχηματίζουσαι τὴν ἐπαρχίαν τῶν Γριζώνων, τὴν πλέον ἐκτεταμένην καὶ ὀλιγώτερον κατοικουμένην, εἶναι μίγμα πρωτότυπον ῥωμανικὸν καὶ τευτονικόν.

Κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης (μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος) αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἑλβετίας ἔλαβον θεσμοὺς καλλιτέρους, ἰδίους κώδικας, καὶ προήχθησαν ἐν μορφώσει καὶ πλούτῳ. Ἐν ταῖς δυτικαῖς καὶ βορείαις ἐπαρχίαις ἤκμαζεν ἡ βιομηχανία· ἡ Γενεύη, ἡ Νεοσατέλη καὶ ἰδίως ἡ Βασιλεία κατέστησαν πόλεις ἐμπορικαὶ ἄξιαι λόγου· ὁδοὶ διὰ τῶν ὀρέων διευκόλυναν τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὴν διαμετακόμισιν, ἥτις εἶναι ὁ μόνος πλοῦτος ἐπαρχιῶν τινων· ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων καὶ ἡ ἐκπαίδευσις ἐγίνετο διὰ συστημάτων θαυμαζομένων· καὶ ἡ μεταρρύθμισις τῶν φυλακῶν ἐπετεύχθη διὰ τῶν καλλιτέρων διατάξεων.

Τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας ὤθησαν ἰδίως αἱ μασωνικαὶ ἑταιρίαι ἐπεκταθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Λαάρπ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Τσόκκε. Ἐν

ἔτει 1818 ἡ loge (La Harpe) τῆς Βέρνης ἐξητήσατο παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σούσεξ, μεγάλου Μαγίστρου, τὴν ἄδειαν ὅπως κηρυχθῇ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀνατολικοῦ τῆς Γαλλίας. Ἐκτὸς τούτου ἡνώθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἱ θεόληπτοι τῆς Γερμανίας ἰδίως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πρώσου Ἰούστου Γρύνερ, ὅστις τοσοῦτον ἐμόχθησεν ὅπως ἱδρύσῃ ἐν Πρωσσίᾳ τὸν σύνδεσμον τῆς Ἀρετῆς (Tugendbund)· κατόποι οἱ Καρβονάροι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας, οἵτινες μετὰ τὰς καταστροφὰς ἐλθόντες ἀπειροπληθεῖς εἰς Ἑλβετίαν ἔστησαν τὰς σκηνάς των ἐπὶ τῶν συνόρων τῶν πατρίδων αὐτῶν. Μετ' αὐτοὺς ἐσυστήθησαν ἑταιρίαι μουσικαί, καὶ καλλιτεχνικαὶ καὶ ἰδίως ἑταιρίαι σκοποβολῆς, πᾶσαι ἀποβλέπουσαι εἰς μεταβολὰς πολιτικάς, τινὲς δὲ καὶ εἰς μεταβολὰς κοινωνικάς, καὶ αἵτινες τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως ἐβάσιζον εἰς τὴν ἑνωτικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἑλβετίας.

Ὅλαι αἱ διάφοραι αὗται εὔφλεκτοι ὕλαι ἐζυμοῦντο ἐσωτερικῶς, ὅτε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1830 ἔθεσεν εἰς αὐτὰς τὸ πῦρ. Τότε ἀνακηρύττονται τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ· χιλιάδες ἀναφορῶν ζητοῦσι μεταρρυθμίσεις· οἱ ἀριστοκράται δὲν δύνανται νὰ βασισθῶσιν ἐπὶ τῶν ξένων βασιλέων, οἵτινες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἄμυναν, οὐδὲ ἐπὶ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπησχολημένα ἐν Τυρολίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ· πανταχοῦ διοργανοῦται ἐξωτερικὸν σῶμα στρατοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν πρωτεύσαν τῆς ἐπαρχίας, καὶ μεταβάλλουσι τὸ πολίτευμα καταργουμένων τῶν προνομιῶν τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἰθαγενείας· καὶ βαθμηδὸν προπαρασκευάζονται Συντάγματα ἐκεῖ ἔνθα πρότερον ἦσαν ἀναγνωρισμένα καὶ ἡ ἰσότης τῶν πολιτῶν καὶ ἡ διάκρισις τῶν τριῶν ἐξουσιῶν καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία. Ἐν Βασιλείᾳ πεισματώδης ὑπῆρξεν ἡ πάλη μεταξὺ τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν· καὶ εἰς τὴν πάλην ταύτην ἔλαβε μέρος σύμπασα ἡ Ἑλβετία, καθότι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ὑπερτερήσεως εἴτε τῶν ὀλίγων εἴτε τῶν πολλῶν καὶ τέλος οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Βασιλείας ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως.

Ἡ διάσπασις αὕτη ἐπραγματοποιήθη καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις, καὶ συνεπείᾳ τούτου αἱ διαιρέσεις ηὔξησαν. Ἐν τοσούτῳ κατηργήθησαν αἱ τοῦ γένους προνομίαι καὶ ἡ ἀποδοχὴ τίτλων καὶ συντάξεων ἔξωθεν· ἀπηγορεύθησαν τὰ καταπιστεύματα (fideicommis)· τὰ δικαστήρια ἐγίνοντο δημόσια, καὶ οἱ δικασταὶ ἀνεξάρτητοι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας· εἰς ὅλους ἐδόθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι καὶ ὁ τύπος ἐκηρύχθη ἐλεύθερος. Πλὴν οὐχὶ ἀκόμη νομίσματα καὶ σταθμὰ κοινά, οὐχὶ ἀμοιβαία παράδοσις τῶν ἐγκληματιῶν, οὐχὶ ὁμοσπονδιακὸν Πανεπιστήμιον, ὥστε ἡ νεολαία ἐξεπαιδεύετο ἐν χώραις ὅλως ἀντιθέτων φρονημάτων· ἡ διαχείρησις ἐξασκουμένη πρότερον δωρεὰν ὑπὸ ἰσχυρῶν κατέστη ἐπὶ τῆς δημοκρατίας πολυδάπανος. Ἀνεκπλήρωτος ἔμεινεν ὁ πόθος τῆς ἀναμορφώσεως τῆς συμβάσεως, ἥτις ἐπιπολαίως συνταχθεῖσα ὡς αἱ λοιπαὶ συμβάσεις τοῦ 1815 κακῶς εἶχεν ὁρίσει τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν ἐπαρχιῶν. Μετὰ τὸ 1830 οἱ δημοκρατικοί, πολεμούμενοι ἐν τῇ Διαίτῃ ὑπὸ τῶν μικρῶν ἐπαρχιῶν, θεωροῦσιν παρὰ φύσιν, οἱ ὀλίγοι νὰ ἐπιβάλλωνται τοῖς πολλοῖς, οἱ ποιμένες καὶ ἀγρόται νὰ ἔχωσιν ἴσην ἀξίαν πρὸς τοὺς λογίους καὶ τοὺς πρακτικοὺς ἄνδρας. Οἱ φιλόδοξοι θὰ ἐπροτίμων τὰς μεγάλας θέσεις, αἵτινες δὲν ὑφίστανται ἢ ἐν εὐρείᾳ δημοκρατίᾳ· αἱ μεγάλαι ἐπαρχίαι θὰ ἐπροτίμων νὰ περιορίσωσι τὴν ἑνότητα, ἰδίως ἡ Βέρνη, ἥτις οὕτω θὰ καθίστατο ἡ κυρίαρχος καὶ θὰ κατεῖχε τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν δημόσιον θησαυρόν. Ἀνθίστανται εἰς τοῦτο αἱ παλαιαὶ ἐπαρχίαι, ἀπειλούμεναι εἰς τὴν λαϊκὴν ἐξουσίαν καὶ παραδιδόμεναι οὕτως εἰς τὴν ἀφάνειαν· αἱ ριζοσπαστικαὶ καὶ ἀριστοκρατικαὶ ἐπαρχίαι δὲν στέργουσι διὰ λόγους ἀντιθέτους.

Ὅθεν διηνεκεῖς διενέξεις συνετάραττον τὴν Ἑλβετίαν, ἀφ' οὗ τὰ δημαγωγικὰ πάθη ἠπείλουν νὰ φέρωσι τὴν διαίρεσιν ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ. Ἡ ἐλευθερία ὑπῆρχε κατ' ὄνομα μόνον, ἀφ' οὗ ἐπεκράτησεν ὁ βίος, καὶ ὁ σχηματισμὸς ἐλευθέρων ταγμάτων ἀφήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς καὶ ταῖς ἀποφάσεσιν. Ἑκάστη ἐπαρχία ἐκηλιδώθη ὑπὸ τοῦ αἵματος, τοῦ ῥεύσαντος ἐν ταῖς

μάχαις καὶ ἐπὶ τῶν ἰκριωμάτων· ἡ Γενεύη, πρωτεύουσα πόλις κατὰ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ὑπέστη τρεῖς ἐπαναστάσεις ὑπὸ πνεῦμα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δημοκρατικὸν καὶ προτεσταντικόν· ἄλλαι ἐπαρχίαι κατεκερματίσθησαν· ἐν τῇ Βαλεσίᾳ ἑκάστη τῶν δεκατριῶν δεκαρχιῶν ἐχωρίσθη· οἱ κανονισμοὶ μετεβάλλοντο ἀπὸ τοῦ θέρους εἰς τὸν χειμῶνα, καὶ ἐπηύξανον τὸν ἀριθμὸν τῶν ταπεινωθέντων καὶ τῶν πασχόντων, ὅθεν καὶ τῶν φιλοταράχων.

Ζητήματα θρησκευτικά

Μὲ τὰ πολιτικὰ ζητήματα περιεπλάκησαν καὶ τὰ θρησκευτικά. Ἡ ἐν Βιέννῃ Σύνοδος δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς φυλὰς καὶ τὰς συνειδήσεις, ἀναμίξασα καθολικοὺς καὶ λατίνους μετὰ διαμαρτυρομένων καὶ γερμανῶν· εἰς τὴν καθολικὴν Φριβούργην παρεχώρησε τὴν προτεσταντικὴν Μοράτην, τὴν δὲ ἐπισκοπὴν τῆς Βασιλείας εἰς τὴν προτεσταντικὴν Βέρνην· οἱ Ἑλβετοὶ ἐπίσκοποι δὲν ἔχουσι μητροπολίτην καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ Πάπα· οὐδὲ οἱ ἱεροὶ θεσμοὶ ἀνταποκρίνονται εἰς μορφὴν διοικητικήν. Αἱ τρεῖς ἀρχαῖαι ἐπαρχίαι εἶναι καθολικαί, δημοκρατικαὶ καὶ συντηρητικαί· ἐν Βέρνῃ διατηρεῖται ὁ προτεσταντισμός, εἴτε ἐπικρατούσης τῆς ἀριστοκρατίας εἴτε διαδεχθέντος αὐτὴν τοῦ φιλελευθέρου κόμματος· οἱ φιλελεύθεροι τῆς Ζυρίχης, βλέποντες ἀναγεννώμενον τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, πειρῶνται νὰ ὑποσκελίσωσιν αὐτὸ προσκαλοῦντες καθηγητὴν τὸν Φρεδερῖκον Στράους, ὅστις ἀρνεῖται τὴν προσωποικότητα τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' ὁ ὄχλος ἐκδιώκει αὐτὸν καὶ καταργεῖ κυβέρνησιν, ἥτις τόσον ὀλίγον τὸν ἀνεγνώρισεν. Ἐκ τῶν τριῶν διευθυνουσῶν ἐπαρχιῶν, ἡ Λυκέρνη ἦτο ἡ μόνη καθολική, ἂν καὶ δόσιν κοθολικισμοῦ ἔχουσιν αἱ ἡμίσεις τῶν ἐπαρχιῶν· ὅθεν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν δύο ἄλλων. Ἡ Βέρνη, ἡ πρὸ πολλοῦ ἐπισημοτέρα κατὰ τὸν πληθυσμὸν (386,000 κατοίκων) καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον, φιλοδοξοῦσα νὰ καταστῇ κέντρον συμπάσης τῆς Ἑλβετίας, προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς τοὺς καθολικούς, καὶ κατώρθωσε τοῦτο, ὅτε, καταστᾶσα ἀντιπρόσωπος τῶν ῥιζοσπαστῶν, προσείλκυσεν ἑπτὰ

ἐπαρχίας προτεσταντικὰς καὶ καθολικάς, καὶ αὐτὴν τὴν Λυκέρνην εἰς συμμαχίαν ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικήν· καὶ ἔν τινι συνεδριάσει ἐν Βάδῃ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις ἐναντίαι τῶν καθολικῶν, ψηφισθεῖσαι ὡς νόμοι τοῦ Κράτους. Ἡ Ῥώμη διεμαρτυρήθη ἐπὶ τούτῳ καὶ μὴ εἰσακουσθεῖσα ἐξεσφενδόνισε κατ' αὐτῶν ἀνάθημα.

Ἐν Ἀργοβίᾳ αἱ ἐνενήκοντα χιλιάδες ἐκ τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα χιλιάδων κατοίκων εἶναι προτεστάνται· ἑπομένως ἡ θέσις τῶν καθολικῶν καθίσταται ὑποδεεστέρα, οἵτινες ἀντικρούουσι βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν πλουσίων τῆς χώρας μονῶν. Τῷ 1840 μετὰ δεκαετῆ δοκιμὴν ἀναθεωρουμένου τοῦ Συντάγματος ἐστερήθησαν οἱ Καθολικοὶ τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων. Τοὐναντίον δὲ ἡ Λυκέρνη, ἀναθεωροῦσα τὸ σύνταγμα αὐτῆς, ἀνυψοῖ πάλιν τοὺς Καθολικούς, ἀρνουμένη νὰ παραδεχθῇ τὴν σύμβασιν καὶ τὰ ἄρθρα τῆς ἐν Βάδῃ συνελεύσεως. Αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι ἐξίστανται, καὶ ἡ Βέρνη μετὰ τῆς Ἀργοβίας, τοῦ Σολοτούρνου, τῶν ἐξοχικῶν πληθυσμῶν τῆς Βασιλείας καὶ ἄλλων διαμαρτυρομένων λαμβάνουσι τὰ ὅπλα, εἰσβάλλουσιν εἰς Μούρην, ἐκδιώκουσι τοὺς μοναχούς, κηρύττουσι κατηργημένας τὰς μονὰς καὶ δημεύουσι τὰ κτήματα αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦ τρόμου καὶ διὰ φόνων ἐκτελοῦσι 1841
ταῦτα.

Ἡ ὁμοσπονδιακὴ συνθήκη τοῦ 1815 ἐγγυᾶται «περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν μονῶν καὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν». Ἐφαίνετο ἑπομένως ὅτι ἡ Ὁμοσπονδία ἤθελεν ἐμποδίσει τὴν τοιαύτην βίαν· ἀλλ' ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν ὅπως ἐκτελέσῃ τὰ ἴδια αὐτῆς ψηφίσματα· πρὸς τούτοις δὲ ὑπὲρ τῆς Ἀργοβίας ἀνίστατο ἡ Βέρνη, ἐπαρχία κυβερνῶσα, καὶ οἱ προτεστᾶνται ἐβασίζοντο ἐπὶ τοῦ ἄρθρου, τὸ ὁποῖον παραχωρεῖ εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν τὸ δικαίωμα νὰ ῥυθμίζῃ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς· μεσολαβεῖ ἡ διπλωματία, καὶ ἀπειλητικὴ ἡ Αὐστρία ἐρεθίζει τὰ πνεύματα.

Ἡ Λυκέρνη, ἥτις ἐν καιρῷ τῆς διοικήσεως τῶν Προτεσταντῶν εἶχε καταργήσει δύο μονὰς Φραγκισκανῶν, μεταβαλλοῦσα διοίκη-

σιν παρεκάλεσε τὸν Πάπαν ὅπως θεραπεύσῃ τοῦτο, διὸ δὲν συνέφερε νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτάς. Ὁ Πάπας συγκατετέθη εἰς τοῦτο ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως διὰ τῶν κτημάτων αὐτῶν ἱδρυθῇ δημοτικὴ ἱερατικὴ σχολή, ἐκφράσας συνάμα τὴν εὐχὴν ἵνα τὸ ἱεροσπουδαστήριον ἀνατεθῇ εἰς τοὺς Ἰησουΐτας, οἵτινες ἐξήσκουν ἤδη τὴν διεύθυνσιν ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις. Ἐπομένως προσκαλοῦνται ἑπτὰ Ἰησουΐται ἐκ Φριβούργης, ἀλλ' ἡ ἐναντία μερὶς ἐξάπτεται· ἡ Λυκέρνη ἀνθίσταται ὡς θεωροῦσα προσβεβλημένην τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν. Αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι εὑρίσκουσιν ἀφορμὴν νὰ ἐκδικηθῶσι, νὰ καταβάλλωσι τοῦτο, νὰ φανερώσωσι τὸ μῖσός των κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ νὰ ἱδρύσωσι τὴν ἐνιαίαν δημοκρατίαν. Τεκταίνεται
8 Δεκ. 1844. συνωμοσία πρὸς σφαγὴν τῶν ἀρχῶν τῆς Λυκέρνης, ἀλλ' ἀποτυγχάνει αὕτη μὲ ὅλας τὰς ὀλίγας προφυλάξεις τῆς Κυβερνήσεως. Τότε τὰ ἐλεύθερα στρατιωτικὰ σώματα εἰσβάλλουσιν ἔνοπλα εἰς τὴν χώραν, ἀλλὰ νικῶνται, φονεύονται καὶ διασκορπίζονται. Ὁ διδάκτωρ Στάϊγερ, ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, κηρυχθεὶς ἔνοχος καὶ λαβὼν χάριν τῆς ζωῆς, κατορθεῖ νὰ φύγῃ. Ὁ θρίαμβος, ὃν κηρύττουσιν οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ εἶναι φυσικώτατος, ἀλλ' ὅτι Κυβερνήσεις τινὲς ἐπιδοκιμάζουσιν αὐτὸν εἶναι ὕβρις κατὰ τῆς ἠθικότητος, ἥτις δὲν ἀναγνωρίζει ἢ μίαν μόνην καταδίκην εἰς τὸν παραβιάζοντα διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα. Μετ' ὀλίγον ὁ Λέϋ (Leu), ἀρχηγὸς τοῦ καθολικοῦ κόμματος ἐν Λυκέρνῃ δολοφονεῖται ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ.

Τί ἰσχύουσι τότε αἱ διαμάχαι διὰ λόγων, καὶ αἱ ὁμοσπονδιακαὶ συζητήσεις, ὅταν αἱ διαμαρτυρίαι τῆς συνειδήσεως καὶ αἱ ἀβεβαιότητες τῶν σκέψεων ὑποβάλλονται ἑκάστοτε εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων; Καὶ πάλιν δύναμις ἔνοπλος εἰσβάλλει εἰς τὴν Λυκέρνην
1 Ἀπρ. 1845. ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Ὄξεμβαϊν· δι' αὐτῆς καταργεῖται ἡ κυβέρνησις τῆς Γενεύης, ἥτις καὶ αὕτη εἶχε συστηθῇ τῇ γενικῇ ψήφῳ. Αἱ ὅμοροι ἐπαρχίαι πτοηθεῖσαι ὁπλίζονται· αἱ καθολικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Λυκέρνης, τῆς Φριβούργης, τῆς Βαλεσίας, τοῦ Σβίτς, Οὐρῆ, Ζοὺγ καὶ Οὔντερβαλδ συμμαχοῦσιν ἐξ ἀνάγκης ὅπως ἀμυνθῶσι, καὶ

ἀποδοκιμάζονται ὡς ἐπὶ παρανόμῳ πράξει, ζητούσης τῆς Διαίτης τὴν διάλυσιν τοῦ ἰδιαιτέρου τούτου συνδέσμου. Πρὸς καταρτισμὸν τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ τῶν ψήφων διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὑποκινοῦνται ἰδιαίτεραι ἐπαναστάσεις ἐν ταῖς διαφόροις ἐπαρχίαις· ἀλλ' ὁ Ὄξεμβαϊν, ἐκλεχθεὶς πρόεδρος τῆς Διαίτης, δὲν σκέπτεται πλέον περὶ Ἰησουϊτῶν ἢ συμμαχίας, ἀλλὰ περὶ ἑνότητος τῆς Ἑλβετίας, καὶ ἡ Βέρνη ἐγκαθιδρύει κυβέρνησιν ἑλβετικήν. Οἱ λαοί, ἀφ' ἑνὸς μὲν δράττουσι τὰ ὅπλα, ἀφ' ἑτέρου δὲ σπεύδουσιν εἰς τὸ προσκύνημα τοῦ Ἀϊνζίδελν (Einsiedeln) καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ Νικολάου τῆς Φλύης· αἱ καθολικαὶ ἐπαρχίαι ἀρνοῦνται νὰ παραδεχθῶσι ψηφίσματα θήγοντα τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν συνείδησιν αὐτῶν· ἀδελφικὸν αἷμα μολύνει τὰς ἡσύχους ἑλβετικὰς κοιλάδας καὶ τὸ ἰδιαίτερον κόμμα (Sonderbund) ἡττᾶται.

Τότε συντάσσεται Σύνταγμα τὸ ὁποῖον παρεδέχθη ἡ Δίαιτα τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1848. Κατ' αὐτό, ἡ ὁμοσπονδιακὴ συνέλευσις, ἑδρεύουσα ἐν Βέρνῃ ἀποτελεῖται ἐξ ἐθνικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐκ Συμβουλίου τῶν Κρατῶν. Τὸ πρῶτον διορίζεται ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν κατ' ἀναλογίαν ἑνὸς μέλους ἐπὶ εἴκοσι χιλιάδων κατοίκων καὶ ἔχει τριετῆ διάρκειαν, τὸ δὲ δεύτερον ἀποτελεῖται ἐκ δύο μελῶν ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας. Ἐκτελεστικὸν συμβούλιον ὁμοσπονδιακὸν ἐξ ἑπτὰ μελῶν ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἔχει διάρκειαν τριετῆ καὶ ἀνανεοῦται ἐξ ὁλοκλήρου· καὶ αὐτοῦ ὡς καὶ τῆς Ὁμοσπονδίας προΐστανται εἷς πρόεδρος καὶ εἷς ἀντιπρόεδρος, ἐτήσιοι ἀμφότεροι, μὴ ἀναδιοριζόμενοι εἰμὴ μετὰ διακοπὴν ἑνὸς ἔτους. Πόλεμοι, συμμαχίαι, συνθῆκαι, ἐξωτερικαὶ σχέσεις, ταχυδρομεῖα, διόδια ἐπιφυλάττονται τῇ ὁμοσπονδιακῇ Συνελεύσει. Ὁμοσπονδιακὸν δικαστήριον ἐξ ἕνδεκα μελῶν ἐπὶ τριετίαν ἐκλεγομένων καὶ ἕνδεκα ἀναπληρωματικῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως, δικάζει τὰς πολιτικὰς δίκας μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν ἢ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ὁμοσπονδίας ἢ μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν, τῆς Ὁμοσπονδίας καὶ ἰδιωτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ Γερμανέα.

Ὁ θρίαμβος τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ δημοκρατικῶν κατὰ τοῦ ἀνεξαρτήτου Συνδέσμου (Sonderbund) παρέσχεν ἀφορμὴν ἀποπειρῶν κατὰ τῆς Βάδης καὶ τῆς Βυρτεμβέργης. Εἶτα δὲ καὶ ἡ ἐν Φεβρ. 1848. Παρισίοις ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις ἐξῆψε τὰ πνεύματα, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας παρεκινήθη νὰ ὑποσχεθῇ τὴν περιοδικὴν σύγκλησιν τῶν συνελεύσεων. Ἕκαστον βῆμα αὐτοῦ ἐμιμεῖτο ἡ Αὐστρία, ὅτε αἴφνης ἐξερράγη ἐν Βιέννῃ ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐδόθη ὑπόσχεσις περὶ Συντάγματος. Ἡ Γερμανία φλέγεται· ὑψοῦνται σημαῖαι ἐρυθραί, κίτριναι καὶ μέλαιναι· αἱ ἀναφοραὶ μεταβάλλονται εἰς ἀπαντήσεις, αἱ δημηγορίαι εἰς στάσεις. Ἐν Μονάχῳ οἱ φοιτηταὶ ἐκδιώκουσι τὴν ὀρχηστρίδα Λόλαν Μοντές, ἐρωμένην τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ βασιλεὺς παραιτεῖται τοῦ θρόνου. Ἔν τινι ἐν Βερολίνῳ ἐκραγείσῃ στάσει φονεύονται πολλοί· ὁ Φριδερῖκος Γουλιέλμος ὑποχρεοῦται παρὰ τοῦ λαοῦ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ διακόσια πτώματα καὶ εἶτα νὰ δώσῃ ἀμνηστείαν· ὅπως δὲ ἀποφύγῃ τοὺς νικητὰς τῶν ὁδοφραγμάτων, οἵτινες φοροῦντες θεατρικῶς πτερωτοὺς πίλους καὶ ταινίας πολυχρώμους ἔψαλλον τῶν λαῶν τὴν ἀναγέννησιν, ἀνακηρύττεται βασιλεὺς τῆς Γερμανίας· κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων ἡγεμόνων συγκαλεῖ συντακτικὴν συνέλευσιν, καὶ πάλιν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων ἅμα ἐννοῇ ὅτι ἡ συνέλευσις αὕτη θίγει τὰς βασιλικὰς προνομίας ἢ μᾶλλον ἅμα ἀνακτᾷ τὴν ἰσχύν του, τὴν διαλύει ὑποσχόμενος Σύνταγμα σύμφωνον πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προκηρυχθέντας ὅρους, καὶ ἐν τοσούτῳ μεταρρυθμίζει τὰ δικαστήρια καὶ τὴν νομολογίαν. Καὶ πράγματι συνεκάλεσε τὰς Βουλάς, ἀλλ' αἱ Βουλαὶ ἀντιπολιτεύθησαν

τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Βράνδεμβουργ-Μαντάϋφελ, καὶ ὁ βασιλεὺς μὴ θέλων ν' ἀποχωρισθῇ αὐτοῦ διέλυσε τὰς Βουλάς. Ἀπρ. 1849.

Βραδύτερον δ' ὁ βασιλεὺς ἐπεκύρωσε τὸ Σύνταγμα, ὅμοιον πρὸς τὸ βελγικόν. Τὸ Σύνταγμα τοῦτο προεκήρυττε τὴν ἰσότητα, Φεβρ. 1850. κατήργει τὰς προνομίας, τὴν ὑποτέλειαν, ἐγγυᾶτο τὰς ἐλευθερίας καὶ ἐξησφάλιζε τοὺς ὑπαλλήλους ἀπὸ τῆς πιέσεως τῶν ἀνωτέρων· ἄφινεν ἐλευθέρας τὰς συνειδήσεις, τὰ θρησκεύματα, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τοὺς συνδέσμους. Αἱ ἐκκλησίαι ἐξισωθεῖσαι πᾶσαι δὲν συνδέονται τοῦ λοιποῦ μετὰ τοῦ Κράτους ἀλλ' ἀνταποκρίνονται κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν.

Ἐν ᾧ εἰσέτι ἦτο ἐκκρεμὲς τὸ ἐσωτερικὸν ζήτημα ἡ Πρωσσία δὲν παρέβλεπε τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἐπιφέρῃ διόρθωσιν εἰς τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν προσθέτουσα χώρας καὶ συγκατατάττουσα εἰς τὴν γερμανικὴν ὁμοσπονδίαν τὰς σλαυικὰς αὐτῆς κτήσεις.

Τὰ διάφορα κράτη τῆς Γερμανίας ἐνεπνέοντο ὑπὸ φιλελευθέρου πνεύματος καὶ σχεδὸν πάντα ἐπέτυχον τὴν κατάργησιν τῆς λογοκρισίας, τὴν συμμετοχὴν τῆς τρίτης τάξεως τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκλογικὰς καὶ δικαστικὰς μεταρρυθμίσεις. Ὅτε δὲ τοσοῦτος ἐγίνετο λόγος περὶ ἐθνικοτήτων, ἐφάνη ἐπιστὰς ὁ χρόνος πρὸς στερεὰν σύσφιξιν τῶν διαφόρων μελῶν τῆς Γερμανίας, ὅπως αἱ συνελεύσεις τῶν κρατῶν μεταβληθῶσιν εἰς ἓν ὁμόσπονδον Κράτος, ἔχον ἓν μόνον Σύνταγμα, μίαν μόνην σημαίαν, ἓν μόνον δίπλωματικὸν σῶμα καὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ δικαίωμα γερμανικῆς ἰθαγενείας, ὑπὸ ἕνα ἀρχηγόν, προεξάρχοντα τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ἡγεμόνων, ἐξ οὗ θὰ ἀπέρρεον ὅλαι αἱ ἐλευθερίαι τοῦ λαοῦ. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἀφῄρει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν διαφόρων Κρατῶν, ἐξ ὧν τινά, δυνάμεις πρώτης τάξεως, ὡς ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία, δὲν ἐφαίνοντο διατεθειμέναι νὰ παραδεχθῶσιν ἕνα αἱρετὸν ἀρχηγόν· ἀλλ' οἱ σοφοὶ Γερμανοί, θέτοντες θεώρημα, ἐφαρμόζουσιν αὐτὸ σοβαρῶς καὶ ἐπιμόνως. Ἔλαμπον τότε αἱ φωταυγεῖς ἡμέραι, καθ' ἃς ὑπῆρχε πεποίθησις εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῆς κοινῆς γνώμης, εἰς τὰς εἰρηνικὰς ἐπαναστάσεις, εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἐμβριθοῦς

θελήσεως ἐπὶ τῶν ἡγεμονικῶν ὅπλων καὶ ἐπὶ τῶν παρεκτροπῶν τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν. Ὅθεν πεντήκοντα λόγιοι συνῆλθον ἐν Φραγκφούρτῃ πρὸς συζήτησιν τῶν πατρίων συμφερόντων· ἐννοήσαντες δὲ οὗτοι ὅτι ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἀνακηρύττουσιν ἑαυτοὺς συντακτικὴν Δίαιταν. Οἱ λαοὶ τῆς Γερμανίας ἐνθουσιωδῶς ὑποδέχονται τὴν νέαν ταύτην ἐξουσίαν, τὴν ὅλως ἐθνικήν. Καὶ οἱ ἡγεμόνες ὑπακούουσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι συμπάσης τῆς Γερμανίας συνέρχονται ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Παύλου ἐν Φραγκφούρτῃ, προεδρευόμενοι ὑπὸ τοῦ εὐ-
31 Μαρτ. 1848 τόλμου Γάγερν ἐξ Ἀσσίας.

Τὸ πρῶτον διάβημα ἐπρόκειτο νὰ ἦναι ἡ σύστασις κεντρικῆς ἐξουσίας. Πλὴν τίς ἤθελεν ἐκλέξει αὐτήν· οἱ ἡγεμόνες ἢ ὁ λαός; Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην οἱ δημοκρατικοὶ καταθέτουσι τὸ προσωπεῖον καὶ ὁ Βλοὺμ καὶ ἄλλοι ἐξημμένοι ἀνευφημοῦνται, ἐν ᾧ συριγμοὶ καὶ γιουχαϊσμοὶ ὑποδέχονται τὸν Βίγκε (Vincke) καὶ τοὺς ἄλλους, οἵτινες προετίμων τὸ ἱστορικὸν δικαίωμα τῆς λαϊκῆς κυριρχίας. Ἐπειγούσης τῆς ἐκλογῆς κεντρικῆς ἐξουσίας ὁ Γάγερν προέτεινε νὰ διορισθῇ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως εἷς ἀνεύθυνος αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ἐξ οἴκου ἡγεμονικοῦ. Ἐκλέγεται δὲ ὁ ἀρχιδοὺξ Ἰωάννης τῆς Αὐστρίας ἀνὴρ ἀρεστὸς τῷ λαῷ, ἔχων παρ' αὐτῷ ὑπουργεῖον, καὶ διαλύεται ἡ ἀρχαία Δίαιτα, ἥτις ἦτο
29 Ἰουν. 1848 ἁπλῆ ἀντιπροσωπεία τῶν ἡγεμόνων.

Ἡ ἐθνοσυνέλευσις μέγιστον ἐπέτυχε κατόρθωμα, ἀναγκάσασα καὶ αὐτὴν τὴν Αὐστρίαν καὶ Πρωσσίαν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸ δόγμα τῆς γερμανικῆς ἑνότητος καὶ ν' ἀναγνωρίσωσι μίαν ἡγεμονίαν· ὑπελείπετο αὐτῇ ἤδη νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους, στηρίζουσα τὰ διάφορα μέρη, ἐξαλείφουσα τὰ ξένα καὶ ἑνοῦσα τὰ κεχωρισμένα. Τοῦτο ἀπετέλει τὴν ἀναζύμωσιν τοῦ ἡμίσεως μέρους τῆς Εὐρώπης. Τί πρὸς τοῦτο; ἡ συνέλευσις ἐκείνη, ἥτις εἶχε τὴν ἀπαίτησιν ὅτι ἀντιπροσωπεύει τοὺς λαούς, ἐτόλμα τὰ πάντα καὶ ἐπίστευεν ὅτι ἤρκει τὸ ἀποφασίζειν καὶ τὸ ψηφίζειν.

Συζητουμένων ἐν ἀρχῇ τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων γίνε-

ται ἐν ἀτελευτήτοις συζητήσεσι λόγος περὶ λογικῆς καὶ ποιήσεως, περὶ ἐπιστήμης καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Κατορθώσαντες δὲ νὰ λάβωσι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου πάντες θέλουσι νὰ ἐπιδείξωσι σοφίαν καὶ εὐγλωττίαν, πάντες νὰ χειροκροτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀκροατηρίου καὶ τῶν ἐφημερίδων, πάντες νὰ ἐπευφημηθῶσιν ὑπὸ τῆς νεολαίας, πάντες ν' ἀναφανῶσιν ἐνώπιον τοῦ κόσμου ἀρχηγοὶ κόμματος. Ἐκ τούτου προῆλθον παρεκτροπαὶ καὶ ἰδέαι ἀφῃρημέναι, φράσεις ἰδεώδεις ἀντὶ πρακτικῶν, καὶ ἀσυμβίβαστοι ἀντιθέσεις. Ὁ Ῥοῦγε προέτεινε ν' ἀποκλεισθῇ πᾶσα θρησκεία, ἐν ᾧ ὁ Δέλιγγερ ὑπετάσσετο εἰς τὸν Πάπα· οἱ μὲν ἦσαν πατριῶται, οἱ δὲ κοσμοπολῖται· ὁ μὲν ἠρνεῖτο ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὰ ξένα συμφέροντα, ὁ δὲ ἀπήτει εὐρὺν προσηλυτισμόν· προεκηρύττετο τὸ δόγμα τῆς Ἐθνικότητος καὶ ἐν τοσούτῳ ἀναθεματίζετο ἡ Λομβαρδία, ἡ ἐπαναστᾶσα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικότητος· ἐξεθειάζετο τὸ γερμανικὸν αἴσθημα καὶ ἀφ' ἑτέρου καθυβρίζετο ὁ στρατὸς τοῦ Ῥαδέσκη.

Τὸ ζήτημα τῶν ἐθνικοτήτων, τὸ ὁποῖον παρουσιάζετο τοσοῦτον φανερόν, ὑπεδεικνύετο πολυπλοκώτατον· ἐκηρύχθησαν γερμανικά, μέρη τινὰ τῆς Δανίας, καὶ ἀνετίθετο τῇ Πρωσσίᾳ ν' ἀνακτήσῃ αὐτὰ διὰ τῶν ὅπλων. Ἐκ τούτου πόλεμος ἐξωτερικός, διαίρεσις ἐσωτερικὴ καὶ ἐπανάστασις ἐν Φραγκφούρτῃ μὲ τὴν δολοφονίαν τοῦ πρίγκηπος Λιχνόφσκη, τοῦ στρατηγοῦ Ἄουρσβαλδ καὶ ἄλλων πολλῶν. Σεπτ. 1848.

Κατευνασθεισῶν τῶν ταραχῶν τὸ Κοινοβούλιον παρεξετράπη εἰς ἀσυναρτησίας ἀντὶ νὰ ἐπισπεύσῃ τὰς ἀποφάσεις του, καὶ ἰδίως ἐχθρικῶς διέκειτο πρὸς τὴν Αὐστρίαν, διατεινόμενον ὅτι ὁ ἐξουσιάζων ἄλλους λαοὺς δὲν ἠδύνατο ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν. Εἴπετο ἐκ τούτου ὅτι ἡ Αὐστρία παντὶ τρόπῳ ἀπέτρεπε τὰ ἔργα καὶ ἠρνεῖτο νὰ παραδεχθῇ τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς ἐνιαίας Γερμανίας, θέλουσα μὲν νὰ μεταρρυθμισθῇ ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποβῇ ἰσχυρὰ ἐξωτερικῶς μένουσα ἐλευθέρα καθ' ἅπαντα τὰ μέλη αὐτῆς. Οὐδὲ τῇ Πρωσσίᾳ προσεμειδία ἡ ἰδέα, τὸ

Κοινοβούλιον ν' ἀποφασίζῃ περὶ τῶν τυχῶν αὐτῆς· ἄλλοι δὲ ἡγεμόνες διεμαρτύροντο κατὰ κεντρικῆς ἐξουσίας, περιστελλούσης τὴν ἑαυτῶν. Ἐκ τῆς ἱστορίας ἐλήφθη ἡ ἰδέα νὰ διορισθῇ αὐτοκράτωρ ἀλλ' ἐπὶ ἓξ ἔτη· ὡς τοιοῦτος ἐχαιρετίσθη ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ἀλλὰ προταθέντος αὐτῷ τοῦ ἀξιώματος τοῦ αὐτοκράτορος· οὗτος ἀπήντησε: « Τὸ τοιοῦτο δὲν φέρει τὸ σχῆμα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, καὶ δὲν ἐγχαράττει ἐπὶ τοῦ προσώπου τὴν ῥῆσιν « Ἐλέῳ Θεοῦ »· δὲν εἶναι στέμμα ἀλλὰ περιλαίμιον δουλείας, δι' οὗ ὁ ἀπόγονος εἰκοσιτεσσάρων καὶ πλέον ἡγεμόνων, ἐκλεκτόρων καὶ βασιλέων, καὶ ἀρχηγὸς δεκαὲξ ἑκατομμυρίων ψυχῶν καὶ τοῦ ἀνδρειοτέρου καὶ πιστοτέρου στρατοῦ θὰ καθίστατο δοῦλος τῆς ἐπαναστάσεως ».

Ἐν τοσούτῳ ἡ συντακτικὴ Συνέλευσις ἐχρησίμευσεν ἵνα κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν ἰδιαιτέρων κυβερνήσεων, καὶ τὸ ῥιζοσπαστικὸν κόμμα ὕψωσε τὴν κεφαλὴν ἀπαιτοῦν ν' ἀποφασισθῇ τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς βίας. Ὁ Φριδερῖκος Ἕκερ καὶ ὁ Γουστάβος Στροῦβε εἶχον
15 Ἀπριλίου προσκαλέσει τοὺς λαοὺς νὰ συναθροισθῶσι μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν πολεμεφοδίων εἰς Δοναουέσιγγεν (Donaueschingen) καὶ μόλις μετὰ διαφόρους μάχας τὰ στρατεύματα τῆς Βυρτεμβέργης κατώρθωσαν νὰ σκορπίσωσιν αὐτούς. Βραδύτερον τὰ στασιάσαντα πλήθη ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα τῆς Βυρτεμβέργης νὰ παραδεχθῇ τὸ Σύνταγμα τῆς Φραγκφούρτης. Ὁ Θρίαμβος οὗτος ἐνεθάρρυνεν ἄλλους· ὁ δοὺξ τῆς Βάδης ἐκδιώκεται παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ στρατοῦ· ἡ Σαξωνία ἐπαναστατεῖ ὁλόκληρος· ὡσαύτως καὶ ἡ παραρρήνιος Βαυαρία· πανταχοῦ αἱ πρωτεύουσαι ἐπαναστατοῦσι κατὰ τῶν ἡγεμόνων, καὶ αἱ Βουλαὶ κατὰ τῶν Κυβερνήσεων· ἐκ τῆ λαϊκῆ συνελεύσει τοῦ Λάουτερβαχ παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀσσίας, δολοφονεῖται ὁ σύμβουλος Πρίντς· ὁ Στροῦβε, ὁ Βρεντάνος καὶ ὁ Πολωνὸς Μιτροσλάφσκης σπεύδουσιν ὅπου πρόκειται νὰ ὑποκινηθῇ ἢ νὰ ἐνισχυθῇ ἐπανάστασις· ἡ Πρωσσία σπεύδει πρὸς καταστολὴν αὐτῆς, πεπεισμένη οὖσα ὅτι ἡ ἐπιθυμητὴ ἑνότης δὲν θ' ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς πόθους τῆς Γερμανίας. Εἶ-

κοσι καὶ ἐννέα Κράτη παραδέχονται τὸ Σύνταγμα τῆς Φραγκούρτης, ἀλλὰ τὰ Κράτη ταῦτα εἶναι τὰ μικρά, ἐν ᾧ ἡ Πρωσσία, ἡ Σαξωνία καὶ τὸ Ἀννόβερον συνομολογοῦσιν ἰδιαιτέραν συμμαχίαν κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, καὶ ὅπως ἱδρύσωσιν ὁμοσπονδίαν καλλιτέραν τῆς ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ψηφισθείσης· καὶ πολλοὶ ἡγεμόνες παραδέχονται τοῦτο. Ἡ ἐθνοσυνέλευσις εἶχε προκηρύξει τὰς ἀρχὰς τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης καὶ εἶχεν προκαλέσει ἀδίκους πολέμους· εἶχε ζητήσει τὴν νομιμότητα 30 Μαΐ. 1849
καὶ καταλήξασα εἰς τὴν στάσιν ἐγκατέλιπεν ἐν διενέξει τὴν χώραν, ἣν εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἐνώσῃ.

Ἐν Αὐστρίᾳ οἱ Βοημοὶ εἶχον συγκαλέσει συνέλευσιν ἐν Βεντσελσβάδῃ, ἐν ᾗ ἐζήτησαν τὴν ἰσότητα τῶν διαφόρων σλαυικῶν ἐθνῶν καὶ τῶν θρησκευμάτων, τὴν συγχώνευσιν τῆς Βοημίας μετὰ τῆς Μοραβίας καὶ τῆς Σιλεσίας εἰς γενικὴν ἀντιπροσω- 12 Μαρ. 1848
πευτικὴν συνέλευσιν· πρὸς τούτοις εἶχον ζητήσει ὅπως ἡ κεντρικὴ διοίκησις κηρυχθῇ ὑπεύθυνος ἀπέναντι τῆς χώρας, ὅπως ὁπλισθῇ ἡ πολιτοφυλακὴ καὶ κατηργηθῇ πᾶν τιμαριωτικὸν ἔθιμον.

Ἱκανοποιηθέντων τῶν πόθων τούτων οἱ Τσέχοι, μὴ διανοού- 1 Μαΐου
μενοι νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τῆς Αὐστρίας, τοὐναντίον μάλιστα φοβούμενοι μὴ ἡ ἐξασθένισις αὐτῆς ἐξασθενίσῃ καὶ αὐτούς, ἀπετάνθησαν πρὸς τὰ διάφορα ἐπαναστάντα ἔθνη, ὅπως ἐνυσχύσωσι τὴν κλονουμένην αὐτοκρατορίαν καὶ ἵνα ἐκ τῆς ἑνότητος προκύ- 1 Ἰουνίου
ψῃ ἡ δύναμις. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ γερμανικῇ Ἐθνοσυνελεύσει, συνελθούσῃ ἐν Φραγκφούρτῃ τὰ μεγάλα γερμανικὰ Κράτη ἀπῄτουν ὅπως ἡ Αὐστρία εἰσέλθῃ εἰς τὴν γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν μεθ' ὅλων τῶν λαῶν αὐτῆς, οἱ Τσέχοι ἐνόησαν ὅτι ἡ σλαυικὴ ἐθνικότης θ' ἀπερροφᾶτο ἐντελῶς ὑπὸ τῆς γερμανικῆς· διὰ τοῦτο ἀπέστειλαν προκηρύξεις πρὸς ὅλους τοὺς σλαυικοὺς λαοὺς συνιστῶντες αὐτοῖς νὰ μείνωσιν ἡνωμένοι μεταξύ των καὶ κεχωρισμένοι ἀπὸ τῆς Γερμανίας. Συγκληθέντος σλαυικοῦ συνεδρίου τὰ τρία τμήματα, τὸ πολωνο-ρουνικόν, τὸ σερβο-ἰλλυρικὸν-κροατικόν, καὶ τὸ βοημο-μοραβικόν, διεκήρυξαν ὅτι αἱ σλαυικαὶ κοινότητες

καὶ φυλαὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας ἀποτελοῦσι μίαν μόνην φυλήν, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ὑπερασπισθῶσιν τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐθνικότητα καὶ νὰ ἀποτίνωσι τὰ πρὸς αὐτὴν σχετιζόμενα δικαιώματα.

Εὔκολον δὲν ἦτο νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀφομοίωσις τῶν φυλῶν, οὔτε παρὰ τοῖς Οὔγγροις, οἵτινες διετελοῦσιν ὑποτελεῖς κατὰ μέγα μέρος, οὔτε παρὰ τοῖς Πολωνοῖς, ἐν οἷς οἱ Ῥουθένοι ἢ Μικροὶ Ῥῶσσοι διατηροῦνται ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων, διακρίνονται κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ ὑποβάλλονται εἰς ἄτιμον ὑποτέλειαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν ἠλευθερώθησαν οὐδὲ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Ἦτο λοιπὸν ἐπάναγκες νὰ περιορισθῶσιν εἰς μίαν συμμαχίαν ὅλων τῶν σλαυικῶν φυλῶν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Αὐστρίας.

Καθὼς δὲ συμβαίνει κατὰ τὴν λῆψιν ἡμιμέτρων, οὐδὲν τῶν κομμάτων ἠρκέσθη· αἱ ῥαδιουργίαι τῶν ἀνακτοβουλίων τῆς Βιέννης καὶ τῆς Πετρουπόλεως συνεβιβάζοντο πρὸς τὴν ἀνυπομονησίαν τῶν δημαγωγῶν καὶ πρὸς τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἀριστοκρατικῶν, ὥστε ἐν Πράγᾳ ἐξερράγη στάσις ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἐκινδύνευσεν ἡ Αὐστρία ἐὰν συνεχωνεύετο μετὰ τῆς Γερμανίας. Ἑπομένως ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ καταβάλῃ τὴν στάσιν διὰ τῶν ὅπλων, καὶ ὁ στρατηγὸς Βίνδισγραιτς κατώρθωσε τοῦτο διὰ φόνων καὶ ὠμοτήτων. Ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα τὸ αὐστριακὸν Σύνταγμα ἐκήρυξε τὴν ἰσότητα τῶν φυλῶν, οἱ Βοημοὶ ἐννοοῦντες ὅτι μεγάλως ἤθελον ὠφεληθῇ οἱ Σλαῦοι, ἐστράφησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ αὐτοκράτορος, διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἐν Βιέννῃ στάσεως καὶ προέτειναν μέσα πρὸς καταστολὴν αὐτοῦ.

Ἔτι σφοδρότερος ὑπῆρξεν ὁ ἀντίκτυπος ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἐκεῖ εἶχε πηγάσει ὅλως πρωτότυπον Σύνταγμα ἐκ τοῦ ὅτι πολλαὶ ἐθνικότητες ὑπερέκειντο ἀλλήλαις ἢ ἦσαν ὅμοροι χωρὶς ὅμως διὰ τοῦτο καὶ νὰ συγχωνευθῶσιν, οὐδὲ ὅταν οἱ Μαγυάροι, ἡ προεξάρχουσα ἐθνικότης, ὑπετάγησαν εἰς τὴν αὐστριακὴν δυναστείαν.

Ἀνακτήσασα ἡ Αὐστρία τὰς ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς Πύλης κατεχομένας χώρας εὑρέθη κτήτωρ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους ἐδάφους,

ὅπερ παρεχωρησεν ἀντὶ τιμήματος· οὕτως ἐσχηματίσθη τάξις ἰδιοκτητῶν ἀνεξαρτήτων μὴ προελθόντων ἐκ τῆς κατακτήσεως. Ἡ Αὐστρία ἐφρόντισε ν' αὐξήσῃ τὰς γαίας, αἵτινες ἀπέτιον αὐτῇ φόρον ὑποτελείας, νὰ συνομολογήσῃ συμβόλαια μεταξὺ τῶν χωρικῶν καὶ τῶν γαιοκτημόνων, καὶ νὰ μετριάσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἰδιοκτητῶν· βαθμηδὸν δὲ ἐπέτυχε τοῦτο πρὸς κοινὴν εὐχήν. Ἀλλ' ἡ ἀρχαία φυλή, ἐχθρικῶς πρὸς τὴν αὐξάνουσαν ταύτην ἐξουσίαν διατελοῦσα καὶ ἐπιμένουσα εἰς τὰς προνομίας αὐτῆς μετεχειρίσθη ταύτας ὡς ὅπλα κατὰ τῆς Αὐστρίας.

Παρομοίαν διοίκησιν ἔλαβε καὶ ἡ Τρανσυλβανία, ἀλλὰ διάφορον τῆς Οὐγγαρίας· τῇ διοικήσει ταύτῃ παρέσχε τῷ 1774 τὴν πραγματικὴν κύρωσιν ἡ Αὐστρία, παραιτουμένη τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἰδίου ἡγεμόνος.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους ζῶσιν ἀναμὶξ Οὖγγροι, Σλαῦοι, Γερμανοί, Βλάχοι, Ἕλληνες, Ἀλβανοί, Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι καὶ Ἀτσίγγανοι. Πρὸς ἀφομοίωσιν καὶ ἕνωσιν τοσοῦτον διαφόρων φυλῶν καὶ πρὸς ὑποβολὴν αὐτῶν εἰς μίαν διοίκησιν δὲν ἀπέβλεψεν ἡ Αὐστρία μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ Β'. ἐποτίσθη ὑπὸ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλίας, δι' ὧν δυσηρέστησε πάντας. Ὁ Φραγκῖσκος Α'. μιμούμενος τὴν μισητὴν αὐτῷ μεταρρύθμισιν, ἐζήτησε τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς Πράγας (23 Αὐγούστου 1806) καὶ ἐν τῇ Διαίτῃ τῆς Πέστης ὡρίσθη ἡ θέσις τοῦ βασιλείου τούτου, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεμελεῖτο πάντοτε νὰ περιστέλλῃ τὰς προνομίας αὐτῶν. Ἐν ᾧ ἡ οὐγγρικὴ Δίαιτα ὤφειλε νὰ συγκαλῆται κατὰ τριετίαν, δὲν συνεκλήθη ἀπὸ τοῦ 1812 μέχρι τοῦ 1825, καὶ ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰσέπραττε φόρους καὶ συνέλεγε στρατιώτας κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βούλησιν, ἂν καὶ δὲν διενοεῖτο νὰ πράξῃ ὅ,τι συνεβούλευσεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, νὰ κατακτήσῃ δηλαδὴ τὴν Οὐγγαρίαν. Ὅτε δὲ τῇ 18 Νοεμβρίου 1826 συνεκάλεσε τοὺς εὐγενεῖς καὶ ηὐχαρίστησεν αὐτοὺς διὰ τὴν πίστιν των καὶ διὰ τὰς προσενεχθείσας ὑπηρεσίας, οὗτοι ἐδράξαντο τὴν εὐκαιρίας νὰ ἐπι-

καλεσθῶσι τὸ παραμεληθὲν διάταγμα, νὰ παραπονεθῶσι κατὰ τῶν βασιλικῶν ἐπιτροπῶν ὡς διαταρασσουσῶν τὸ ἀπαραβίαστον αὐτῶν, καὶ νὰ ἐφαρμώσωσιν ἐπὶ ἑαυτῶν τὰς διατάξεις τῶν κληρονομικῶν ἐπαρχιῶν· διὸ καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπεσχέθη νὰ μὴ ὑποβάλλῃ φόρους ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Διαίτης, καὶ ἐν τούτοις θλιβόμενος ἐπὶ τῇ ἀνίᾳ τοῦ λαοῦ καὶ τῇ ἐπιμονῇ αὐτοῦ εἰς τὰς ἐναερίους ταύτας διατάξεις ἐπῆνει τὴν τῶν Οὔγγρων, ἣν ὡμολόγει ὅτι καὶ αὐτὸς ἠγάπα. Ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς εἶχον λάβει στάσιν ἐχθρικὴν κατὰ τοῦ βασιλέως· ἀπῄτουν νὰ διαμένῃ ἐν τῇ χώρᾳ νὰ ὁμιλῇ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ ἀποστέλλῃ στρατὸν ἐκτὸς τῶν συνόρων εἰμὴ ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς· σχεδὸν δὲ ἐφαίνοντο οἱ θέλοντες ν' ἀποσπάσωσι τὴν χώραν αὐτῶν ἀπὸ τῆς αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας. Ὅτε ὅμως ἐξερράγη ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τῷ 1830 ἐφοβήθησαν ἔτι μᾶλλον τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας ἢ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Αὐστρίας καὶ προσέφερον αὐτῇ πλουσιοπαρόχως στρατὸν πρὸς καταστολὴν τῶν Ἰταλῶν καὶ πρὸς ἐκφοβισμὸν τῆς Γαλλίας.

Κατευνασθέντων δὲ τῶν πραγμάτων ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὰς αἰτήσεις των, καὶ μετὰ τὸ 1840 ηὔξησε πάλιν τὸ νεωτεριστικὸν κίνημα· αὐτοὶ οἱ εὐγενεῖς συνετέλεσαν εἰς τὸν σχηματισμὸν μεσαίας τάξεως, εἰς τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς μορφώσεως καὶ τῶν δημοτικῶν βελτιώσεων, εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς μαγυαρικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν παραδοχὴν φόρων· μάλιστα δέ, χάριν ὑπερβολικοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος ἐπρότειναν νὰ μὴ δέχωνται τοῦ λοιποῦ ἐμπορεύματα ἐξ Αὐστρίας, ὅπως ζημιώνωσι τὰ παρεντεθέντα τελωνεῖα. Ἡ πόλις τῆς Πέστης καθωραΐσθη καὶ ἠνώθη μετὰ τῆς Βούδης διὰ μεγαλοπρεποῦς γεφύρας· ἡ δημοσιογραφία καὶ ἡ ἐκπαίδευσις ἔλαβον ὤθησιν νέαν, ἡ διαδικασία ἐβελτιώθη· σκέψις ἐγένετο περὶ ποινικοῦ κώδικος, περὶ νόμου τῶν συναλλαγῶν καὶ τὰ σύμβολαια μεταξὺ χωρικῶν καὶ ἰδιοκτητῶν ἐπεκυρώθησαν, ὅπως ἀπαλλαγῶσιν οἱ χωρικοὶ τῆς δεκάτης καὶ τῆς δουλείας. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν δικαστῶν ἐλαμβάνετο ὑπ'

ὄψιν ἡ ἱκανότης, οὐχὶ δὲ μόνον τὸ γένος· ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ τὸ ἀτομικὸν δίκαιον προέβαινεν εἰς ὁδὸν λογικωτέραν καὶ ἀνθρωπινωτέραν, ἀντικατασταθεισῶν τῶν προνομιῶν διὰ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Ἡ ἑξηκοστὴ τετάρτη Δίαιτα κατήργησε τοὺς ἀγροτικοὺς νό- 1844
μους, τοὺς τόσον καταθλιπτικοὺς διὰ τοὺς ἀγρότας, οἷς ἐπετράπη νὰ ἀγοράζωσι γαίας εὐγενῶν· ἵδρυσε Τράπεζαν δανείζουσαν ἐπὶ ὑποθήκῃ εἰς τοὺς καλλιεργητὰς τῶν γαιῶν, ὅπως οὗτοι δυνηθῶσι νὰ γείνωσιν γαιοκτήμονες καὶ πολῖται. Ἦσαν αὗται προσπάθειαι βραδεῖαι καὶ ἀτελεῖς, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡ Αὐστρία κατεγίνετο νὰ ἐκτείνῃ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν κατορθώσασα νὰ γείνῃ παραδεκτόν, ὅπως ὁ στρατὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ αὐλικοῦ συμβουλίου, ἐπομένως καὶ οἱ ἄποικοι τῆς ἐπαρχίας τῶν Στρατιωτῶν Συνόρων, ἥτις τοιουτοτρόπως ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας.

Μέγα πλεονέκτημα τῆς Αὐστρίας ἦτο ἡ ἀντιζηλεία τῶν φυλῶν, καὶ τὴν ἀντιζηλείαν ταύτην ὑπέθαλπεν ἡ Αὐστρία, ἐμφανιζομένη ὡς κηδεμὼν τῶν ὑποδεεστέρων φυλῶν. Φιλελεύθερον διάβημα ἐθεωρήθη ἡ χρῆσις τῆς μαγυαρικῆς γλώσσης ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως ἀντὶ τῆς λατινικῆς· ἀλλ' οἱ λαοὶ οἱ ἔχοντες ἄλλην γλῶσσαν ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς ἀπαίτησιν πρωτείων ἐκ μέρους τῶν Μαγυάρων, καὶ οἱ Σκλαβοῦνοι καὶ οἱ Κροάται διεμαρτυρήθησαν. Ἰδίως δὲ οἱ Κροάται ἐν Ἰλλυρίᾳ ἔτεινον ν' ἀναγεννηθῶσι διὰ τῆς βιομηχανίας, συνεπάθουν δὲ πρὸς τὴν Αὐστρίαν ὡς ὑποστηρίζουσαν αὐτοὺς κατὰ τῆς τυραννίας τῶν Μαγυάρων. Δύο ἑκατομμύρια Βλάχων, διεσπαρμένα ἀνὰ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Τρανσυλβανίαν, δὲν εἶχεν πατρίδα, πρὸς ἣν νὰ τρέφωσι πίστιν, ἀλλ' ἐπίστευον εἰς τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν καὶ ἔτεινον τὰ βλέμματα καὶ τὰς χεῖράς των πρὸς τὸν Τσάρον ὡς ἀρχηγὸν, οὐχὶ ἐθνικὸν ἀλλὰ θρησκευτικόν.

Ἡ Αὐστρία, ἡ ἐννοήσασα τὴν ἀναγέννησιν τῶν ὑποτελῶν αὐτῇ λαῶν, ἐθορυβήθη ὅτε εἶδεν αὐτοὺς ὑπερτεροῦντας, καὶ ἰδίως ὅταν οἱ Ἰλλύριοι ὠνόμασαν ἑαυτοὺς ἔθνος· παρεμπόδισε δὲ τοὺς

Δαλματοὺς καὶ τοὺς Σκλαβούνους νὰ ὀνομασθῶσιν οὕτως. Κατά τινα συνήθη σύμπτωσιν ὁσάκις ἡ ὑπόμνησις εἶναι ἑτοίμη, αἱματηρὰ σύγκρουσις συνέβη ἐν Ἄγραμ (Zagabria)· ὁ λαὸς ἀνέστη μανιώδης· μόνος ὁ Γάϊ (Gaj), ὁ ὑποκινήσας τὴν χώραν κατὰ τῶν Μαγυάρων, κατώρθωσε νὰ κατευναύσῃ τὴν στάσιν, διαβεβαιῶν ὅτι ἡ Αὐστρία ἦτο ἀθῴα εἰς τοῦτο, καὶ ἱκετεύων αὐτὴν νὰ παύσῃ τὸν βάνον (τοποτηρητὴν) Χάλλερ. Ὁ ἐθνικὸς ἐκεῖνος ἀναβρασμὸς ἐξετείνετο παρ' ὅλοις τοῖς Σλαύοις, οὐχὶ ἕνεκα πολιτικῶν μικροαρεσκιῶν ἀλλ' ἐξ αἰσθήματος καὶ ἐνθουσιασμοῦ, οὐχὶ τοσοῦτον πρὸς ἀπόκτησιν ἐλευθεριῶν, ὅσον ὅπως ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ἔθνος. Ἀντιπρόσωπος τῶν εὐχῶν τούτων ἀντέστη ὁ Ἰωσὴφ Ἰέλλατσιτς (Jellachich). Γεννηθεὶς ἐν Βουζὶμ τῇ 16 Ὀκτωβρίου 1801, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ Θηρεσιακῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βιέννης, εἶχε διακριθῆ οὗτος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Στρατιωτικῶν Συνόρων ὡς γενναῖος στρατιώτης καὶ δόκιμος ποιητής· ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ περιέγραφε τὸν ὅλως πρωτότυπον τῶν κατοίκων ἐκείνων βίον καὶ ἠὔχετο τὴν ἀναγέννησιν τοῦ σλαβικοῦ γένους. Ἐκλεχθεὶς ἀντιβασιλεὺς τῆς Κροατίας ἠδυνήθη ν' ἀναπτύξῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας ἕνωσιν πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐκ μέρους τῶν Μαγυάρων κινδύνου. Ἐκηρύχθη δὲ φίλος ὅλων τῶν αὐστριακῶν Σλαύων· ἀλλ' οἱ Σλαῦοι τῆς Πολωνίας μισοῦσι τὴν Αὐστρίαν, ὡς συνένοχον τῆς διαμελίσεως τοῦ κράτους αὐτῶν· οἱ Σλαῦοι Τσέχοι τῆς Βοημίας ἀπεχθάνοντο αὐτήν, πιστεύοντες ὅτι θυσιάζει αὐτοὺς εἰς τὰ γερμανικὰ συμφέροντα· ἑπομένως οὔτε ἐνόουν οὔτε ὑπεστήριζον τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἰέλλατσιτς, ὅστις διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῆς Κροατίας, ὠνειροπόλει ἴσως μεγάλην σλαυικὴν αὐτοκρατορίαν.

1846

Ἡ ἀντίκρουσις τῶν ἐθνικοτήτων κατὰ τῆς ἐνιαίας διοικήσεως, ἐπιταθεῖσα καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Αὐστρία ἐσείσθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἠπείλει νὰ συνταράξῃ τὴν Οὐγγαρίαν ἀποχωρίζουσα ἀπ' αὐτῆς τοὺς ὑποκειμένους αὐτῇ λαούς. Ὁ Παλατῖνος ἀρχιδοὺξ Στέφανος κηρύττων τὴν ἔναρξιν τῆς Οὐγγρικῆς Διαίτης, εἶχε

5 Ἰουλ. 1848

φανερώσει ὅτι ἡ θέλησις τοῦ βασιλέως ἦτο «νὰ προστατεύσῃ τὴν ἑνότητα καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ Στέμματος ἐναντίον πάσης ἐξωτερικῆς προσβολῆς καὶ ἐσωτερικοῦ σπαραγμοῦ». Τότε τὸ προοδευτικὸν κόμμα ἐπέσπευσε τὰς βελτιώσεις τὰς πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμητάς· ἡ δουλεία κατηργήθη εἰς τρόπον ὥστε πεντακόσιαι χιλιάδες οἰκογενειῶν εὑρέθησαν αἴφνης γαιοκτήμονες· πάντες ἐθεωρήθησαν ἔχοντες δικαίωμα διὰ πᾶσαν ὑπηρεσίαν· ἐκλογεὺς κατέστη πᾶς ὁ ἔχων 750 φράγκα, ἢ ὁ κεκτημένος δίπλωμα, ἢ ὁ ἐξασκῶν τέχνην τινα μεθ' ἑνὸς βοηθοῦ ἢ δοκίμου καὶ τέλος ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Τρανσαλβανία συνεχωνεύθησαν.

Οἱ Οὔγγροι, ἐπιτήδειοι εἰς τὰς κοινοβουλευτικὰς μηχανορραφίας, ἐνόησαν ὅτι τὰ προνόμια τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Αὐστρίας θὰ διέτρεχον κίνδυνον, ἐὰν ἐν ὑπουργεῖον ἐκυβέρνα αὐτούς, ὡς δυνάμενον νὰ λάβῃ παρὰ τῆς Διαίτης τοῦ ἑνὸς καὶ χρήματα καὶ ἄνδρας πρὸς καταπίεσιν τοῦ ἄλλου. Ὅθεν ἐζήτησαν οὐγγρικὸν ὑπουργεῖον ἀνεξάρτητον καὶ ὑπεύθυνον. Ἡ Αὐστρία δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ τοῦτο καὶ ἔπαυσε τὸν Ἰέλλατσιτς ὡς ἀντάρτην. Οὗτος κατέθεσε τὰ ὅπλα καὶ συνεβιβάσθη μετὰ τῆς αὐλῆς, παρακολουθῶν πάντοτε τὸν σκοπόν του νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Αὐστρίας διὰ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν ἐθνικοτήτων, καὶ ὡδήγησε τὰς Κροάτας του κατὰ τῶν Οὔγγρων. Ὥστε ὁ Σχέχινυ, ὁ Βαθυάνης, ὁ Δέακ (Deak) καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ πρόμαχοι τῆς ἠρέμου προόδου ὑπεσκελίσθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθη ὁ δικηγόρος Κοσσούθ, ὅστις εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του διακοσίας χιλιάδας ὁπλιτῶν καὶ φρούρια. Ὁδηγούμενοι καὶ ἐνθαρρυνόμενοι παρὰ τοῦ Κοσσοὺθ οἱ Οὔγγροι ἐν Ἄλβᾳ ῥεάλῃ (Albareale) ἀνεδείχθησαν νικηταί· ἀλλ' ὁ Ἰέλλατσιτς ἔσπευσε νὰ σώσῃ τὴν Βιέννην διὰ τῶν ποικιλομόρφων ἀλλὰ γενναίων στρατιωτικῶν αὐτοῦ σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐβεβαίουν ὅτι ἤθελον νὰ τὸν ὁδηγήσωσιν εἰς Βούδαν ὅπως στέψωσιν αὐτὸν διὰ τοῦ στέμματος τοῦ ἁγίου Στεφάνου. 27 Σεπτ.1848

Καὶ ἐν Βιέννῃ ἐπίσης ἡ ἐπανάστασις, ὑπὸ τῶν χειρῶν τῶν

ὑποκινησάντων αὐτὴν μὲ τὴν πεποίθησιν νὰ τὴν ἐξουσιάσωσιν, περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν δημαγωγῶν. Ἡ πανεπιστημιακὴ φάλαγξ, ἐπὶ τῷ συνήθει προσχήματι ὅτι ἡ Αὐλὴ ἑτοιμάζει ἀνθυπόνομον, ὑποκινεῖ τὸν λαὸν εἰς στάσιν, καὶ ἡ πόλις γίνεται δημοκρα-
6 Μαΐου 1848 τία, διοικουμένη ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀσφαλείας. Ἡ ἔξαψις μεταδίδεται εἰς τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες πᾶσαι ζητοῦσι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐθνικότητος. Καὶ πάντες ἐθεώρουν τὴν Αὐστρίαν κατεστραμμένην· αὕτη ὅμως ἐδίσταζε καὶ ὑπέσχετο· καὶ ἐν Βιέννῃ συνεκλήθη ἡ συντακτικὴ Συνέλευσις, «ὅπως ἱδρύσῃ τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν». Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν σχεδὸν διὰ γενικῆς ψηφοφορίας, ἐξελέγησαν οἱ βιαιότεροι καὶ ἀκαταλληλότεροι, τὸ πλεῖστον χωρικοί, μίγμα ποικίλων στολῶν, μορφώσεως, ἠθῶν καὶ γλωσσῶν. Ἐν τοιούτῳ ἑτερογενεῖ σχηματισμῷ εὔκολον ἦτο διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ῥαδιούργους ν' ἀποκτήσωσιν ὑπεροχήν· παυθέντος τοῦ ὑπουργείου Πίλλερσδορφ διωρίσθη ἄλλο, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆλθεν ὁ Δόβελχοφ, ὁ Βέσσεμβεργ, ὁ Βάχ, φιλελεύθεροι καὶ μετ' αὐτῶν ἄλλοι ἄνδρες ἔχοντες ἐπιρροήν. Διαλύσαν τότε τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἀσφαλείας τὸ ὑπουργεῖον συγκεντρῶ πάλιν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀφῖνον τὴν Δίαιταν νὰ συζητῇ, διοικεῖ κατὰ βούλησιν καὶ συλλέγει στρατόν, ὅπως ἀποστείλῃ αὐτὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν «διὰ ν' ἀνακτήσῃ, τὴν τιμὴν τῶν αὐστριακῶν ὅπλων καὶ συνομολογήσῃ εἰρήνην ἔντιμον». Κηρυχθὲν δὲ ἐναντίον πάσης ἐλαττώσεως ἐδαφικῆς, ὑπέτασσε διὰ τῶν ὅπλων τὰς χώρας, αἵτινες ἐζήτουν νὰ χωρισθῶσιν. Οὕτω συνεκέντρωσεν ἐν Βιέννῃ μέγα σῶμα στρατοῦ, ὅπως ἀποστείλῃ αὐτὸ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας ἀλλ' οἱ πολῖται ἀντέστησαν εἰς τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ, καὶ ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἐκμανέντες φονεύουσι τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν Λατούρ, καταλαμβάνουσσι τὸ ὁπλοστάσιον καὶ ἀποκλείουσι τὴν πόλιν. Ὁ αὐτοκράτωρ φεύγει εἰς Ὄλμυτς καὶ ἡ Δίαιτα μένει κυρία. Τότε ὁ Βὲμ καὶ ὁ Μεσσενχάουζερ
6 Ὀκτωβρίου ἐνθαρρύνουσι καὶ παρασκευάζουσι τὴν Βιέννην πρὸς ἀντίστασιν

κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν οὐγγρικῶν ἐπικουριῶν. Ἀλλ' ἡ Βιέννη ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Βίνδισγραίτς (Windischgrätz) ἐν μέσῳ φρικωδῶν σκηνῶν συνήθων εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους· ὁ Βὲμ καὶ ὁ Μεσσενχάουζερ συλληφθέντες τουφεκίζονται, καὶ ἡ συντακτικὴ Συνέλευ- 31 Ὀκτ.1848
σις μετατίθεται εἰς τὴν πόλιν Κρέμζηρ· τὸ δὲ νέον ὑπουργεῖον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Σβάρτσεμβεργ καταπνίγει τὰς περὶ Ὁμοσπονδίας ἰδέας, διακηρύττον ὅτι θέλει νομίμως τὸ Σύνταγμα, ἀλλὰ τοῦτο ἑναῖον.

Οὕτω, χάρις εἰς τὸν στρατόν, ἀνασυνεστήθη ἡ αὐστριακὴ μοναρχία, ἡ ἐν ἀποσυνθέσει περιελθοῦσα. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος ἐννοῶν ὅτι ἡ ἀνασύστασις ἀπήτει δυνάμεις νεωτέρας, παρητήθη τοῦ θρόνου, ὃν κατέλαβεν ὁ νεαρὸς ἀνεψιὸς αὐτοῦ Φραγκίσκος Ἰωσήφ, καὶ οὗτος ἐν τῇ προκηρύξει αὐτοῦ ἀνεγνώρισε τὴν ἀνάγκην φιλελευθέρων διατάξεων, ἁρμοζουσῶν εἰς τὴν ἐποχήν. 2 Δεκεμβρίου

Ἐν μέσῳ τοιαύτης θυέλλης ἡ Συνέλευσις εἶχεν ἐξακολουθήσει τὰς ἐργασίας της. Ἡ θεωρία τῆς ἐθνικότητος δὲν ἠδύνατο ἢ ν' ἀποβῇ ὀλεθρία τῇ Αὐστρίᾳ, κρατεῖ χωρῶν ὅλως πρωτοτύπων μορφῶν, διηρημένῳ μεταξὺ τεσσάρων κυρίων γενῶν· ὑπάρχουσιν ἐκτὸς Ἑβραίων, Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν, Ἀρμενίων, καὶ 80 χιλιάδες Ἀτσιγγάνων· πάντες ποικίλοι τὴν γλῶσσαν, ποικίλοι τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν θρησκείαν. Ὁ Σβάρτσεμβεργ, καίτοι ἱκανὸς ἀνήρ, θέλων νὰ σχηματίσῃ νέον τι, ἐζήτει τὴν ἀπόλυτον ἑνότητα· ἀλλ' ὁ Σαίφλε (Schäffle) ἤθελεν αὐτὴν ὁμοσπονδιακὴν καὶ ἀριστοκρατικήν, ἄλλοι δὲ συγκεντρωτικήν. Μετὰ τὸν ματαιόδοξον Βουὸλ καὶ τὸν συγκεντρωτικὸν Βάχ, ὁ Σμέρλιγκ ἐπόθει τὴν ἑνότητα μετὰ τῶν βουλῶν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας καὶ τῆς ἀπολυτόφρονος Πρωσσίας, χωρὶς οὔτε νὰ συγκατατεθῇ διὰ τῆς βίας εἰς τὴν ἐπανάστασιν οὔτε νὰ παραδεχθῇ ἀμελετήτως σχέδια κακῶς μελετηθέντα καὶ κακῶς ἐννοούμενα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν συντακτῶν αὐτῶν. Ὁ Ῥέχβεργ, κάλλιον ἐννοῶν τὴν φύσιν τῆς χώρας, ἔβλεπεν ὅτι ἐφηρμόζοντο καλλίτε-

ρον αἱ ἀγγλικαὶ ἢ αἱ γαλλικαὶ διατάξεις, δὲν συνεφώνει ὅμως νὰ παραχωρηθῶσι τὰ πάντα διὰ μιᾶς, ἀλλὰ νὰ γείνῃ τοῦτο βαθμηδὸν κατόπιν συζητήσεων τῆς κεντρικῆς Βουλῆς καὶ τῶν ἰδιαιτέρων Διαιτῶν. Τοιαῦται μόνον ἐνέργειαι δὲν συμφέρουσιν ἢ μόνον ἐν καιροῖς ἡσύχοις, καὶ ἐν ᾧ ὁ Ῥέχβεργ εἶχε πεποίθησιν εἰς τὸ ἀήττητον τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ στρατοῦ καὶ περιέμενε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ Σύνταγμα μετὰ τὴν κατὰ τῶν Φραγκο-σάρδων νίκην, ἐπῆλθον περιστάσεις ὅλως ἀντίθετοι.

Διαλυθείσης τῆς φλυάρου συντακτικῆς Συνελεύσεως, παρε-
4 Μαρτ. 1849 χωρήθη Σύνταγμα ἀντιπροσωπευτικόν, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἑνότητος τῆς αὐτοκρατορίας, σὺν τῇ ὑποσχέσει ὅμως ὅτι ἐν τοῖς δημοτικοῖς καὶ ἐπαρχιακοῖς κανονισμοῖς, οἵτινες ἤθελον δημοσιευθῆ ἐντὸς τοῦ ἔτους, ἤθελε συμφωνεῖ τὸ Σύνταγμα πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀτόμων εἰς τρόπον ὥστε ἡ κεντρικὴ ἐξουσία νὰ μὴ παρεμποδίσῃ τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἀνάπτυξιν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινοτήτων.

Ἡ Οὐγγαρία ἐν τῷ νέῳ Συντάγματι δὲν διέβλεπεν ἢ τὴν αὔξησιν τῶν αὐστριακῶν προνομιῶν πρὸς βλάβην τῶν ἐθνικῶν προνομίων της. Διὸ καὶ ἠρνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν νέον βασιλέα ὡς μὴ ἐκλεχθέντα ὑπὸ τῆς Διαίτης· εἰς πᾶσαν παραχώρησιν ἀντέτασσε νέαν εὐρυτέραν αὔξησιν· δολοφονεῖ τὸν Λέμβεργ, ἀπαγχονίζει τὸν Ζίχυν καὶ τέλος διακηρύττει τὴν ἀποχώρησιν ἀπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ ἀπὸ τῆς δημοκρατικῆς κυβερνήσεως. Ἡ δραστηρία ἐξίσωσις ἐν τοῖς ὅπλοις, ἡ φύσις τῆς χώρας, ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ Κλάπκα, τοῦ Γέργεϋ, τοῦ Βέμ, τοῦ Πέρτσελ, τοῦ Μεζάρη, τοῦ Δεμβίνσκη, καὶ ἄλλων, ἡ σταθερότης καὶ ἡ δημοτικότης τοῦ Κοσσοὺθ ὑπεβοήθησαν τὴν ἀντίστασιν· καὶ οὕτως ἡ Αὐστρία, μετὰ ἀνυπολογίστους ζημίας ἠναγκάσθη νὰ ἐπικαλεσθῇ ἐν ὀνόματι τῆς τριακονταετοῦς συμμαχίας τὴν Ῥωσσίαν, αὐτὴν ταύτην, ἣν τοσοῦτον ὑπωπτεύετο. Καὶ ἡ Ῥωσσία προσέχουσα πάντοτε εἰς τὰ ἐν Εὐρώπῃ συμβαίνοντα, ὅτε εἶδε τὸν ἀναβρασμὸν τῶν Σλαύων ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὴν Βλαχίαν ζητοῦσαν μεταρρυθμίσεις, εἰς ἃς ἡ

Τουρκία συγκατένευσε, κατέλαβε τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας μετὰ 75 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀποβλέπουσα οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τὰς ἰδιαιτέρας φιλοδοξίας ὅσον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταπνίξῃ πυρκαϊάν, δυναμένην νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς χωρῶν, καὶ μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ ὁδηγουμένου ὑπὸ τοῦ Πάσκεβιτς διηυθύνθη πρὸς τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, ἥτις ἐπὶ τέλους ὑπετάγη, καὶ ὁ Βίνδιγραιτς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πέστην [1]). Φρικώδη βασανιστήρια διήγειραν τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Εὐρώπης, καὶ τὴν Αὐγστ. 1849 συμπάθειαν αὐτῆς οἱ πρόσφυγες τῶν ὑποταχθεισῶν χωρῶν, οἱ στερηθέντες ὅλων τῶν προνομιῶν των, ἐκτὸς ἐκείνων αἵτινες εἰσὶ κοιναὶ εἰς ὅλους τοὺς λαούς.

Μετὰ τὴν ἐν Βιλάγῳ μάχην τῇ 13 Αὐγούστου, ὁ Πάσκεβιτς ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον: « Ἡ Οὐγγαρία εἶνε ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Ὑμ. Μεγαλ. Διὸ καὶ ἡ ὀργὴ κατὰ τῆς Ῥωσσίας εἶναι λυσσώδης ». Ὁ Τσάρος Νικόλαος ἀνέκραξε: « Καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα ἐδιωρθώθη, πόσον ὅμως θὰ κρατήσῃ; » Ὁ Ἰέλλατσιτς, ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἴδῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς· ζῇ ὅμως ἐν τῇ καρδίᾳ ὅλων τῶν Κροάτων.

Καὶ οὐχὶ μόνον ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ συνέβησαν στάσεις, ἀλλὰ σχεδὸν ἅπασαι αἱ αὐστριακαὶ πρωτεύουσαι ἐβομβαρδίσθησαν, σχεδὸν ἅπασαι ἐκηρύχθησαν ἐν καταστάσει πολιορκίας. Πρὸς τὴν φωνὴν « Θάνατος εἰς τοὺς Γερμανούς » ἰσοδυνάμει ἡ φωνή, ἡ ἐκπεμπομένη οὐ μόνον ἐν Βιέννῃ ἀλλὰ καὶ ἐν Πέστῃ ὑπὸ τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν Ἑβραίων· καὶ πάντοτε ἡ τακτικὴ δύναμις

[1]) Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Σαιζβούργου τῇ 31 Ἰουλίου 1849 ἀπωλέσθη ὁ Πετέφης, ὁ διασημότερος τῶν λυρικῶν ποιητῶν τῆς Οὐγγαρίας, ὅστις ὁμοῦ μετὰ τοῦ μυθιστοριογράφου Ἰοκάη τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς οὐγγρικῆς γλώσσης. Ὅρα Μάϋνερτ. Ἡ πολεμικὴ τῶν Οὔγγρων ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξελίξει. 1876. — Ἀρνόλδου Ἱπολίου. Ἡ μελέτη τῆς πολεμικῆς ἱστορίας τῆς Οὐγγαρίας.

Τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων τῶν ἐτῶν 1848-49 ἀφηγεῖται ἐν τῇ μεγάλῃ Ἱστορίᾳ τῆς Οὐγγαρίας ἐν τόμοις 49 ὁ διαπρεπὴς Μιχαὴλ Χόρβατ, ὅστις ἐπὶ πολὺ διετέλεσεν ἐξόριστος καὶ μεγάλως ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς φιλίας τοῦ Φραγκίσκου Τόλδη, συγγραφέως τῆς οὐγγρικῆς φιλολογίας.

ἐπεκράτησεν, ὡς ἐν Πολωνίᾳ κατὰ τοῦ Μιτροσλάφσκη καὶ ἐν Βερολίνῳ κατὰ τοῦ Στροῦβε, οὕτω καὶ ἐν Βυρτεμβέργῃ, ἐν Βάδῃ καὶ ἐν τῷ Παλατινάτῳ. Ὁ Ῥαδέσκης ἠδύνατο νὰ εἴπῃ καυχώμενος: «Ἔδωκα τῇ Εὐρώπῃ μέγα μάθημα ἀποδείξας αὐτῇ ὅτι καλὸς στρατηγὸς δύναται πάντοτε νὰ καταπνίξῃ ἐπανάστασιν ὅταν εὑρίσκεται ἐπὶ κεφαλῆς καλοῦ στρατοῦ. Τὸ Βῆμα, ὅσον καὶ ἂν ἦναι ὑψηλόν, οὐδέποτε θέλει φθάσει τὸ ὕψος ἀξίου στρατηγοῦ ἐφίππου, σείοντος τὸ ξίφος αὐτοῦ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του· δὲν ὑπάρχει φωνὴ ἀρκούντως ἰσχυρὰ ὅπως πνίξῃ τὸν κρότον τοῦ τυμπάνου [1])» Ἀλλὰ δὲν καταπνίγει τὴν πυρκαϊὰν ὁ καλύπτων μόνον αὐτήν.

Ἐπέζη ἔτι ἡ πολιτικὴ διαμάχη μεταξὺ τῶν δύο κυριωτέρων Δυνάμεων, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας· ἡ Πρωσσία ἐζήτει νὰ θεωρῆται κυρίως γερμανικὴ καὶ οὕτω νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ τὰ πρωτεῖα, ἡ δὲ Αὐστρία μετὰ δυσκολίας ὑπεχώρει ἀπὸ τῆς τιμητικῆς θέσεως, ἣν πρὸ αἰώνων κατεῖχε, θεωροῦσα ἑαυτὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν. Καὶ σχεδὸν ἤρχοντο εἰς χεῖρας, ἀλλ' ἡ σύνεσις κατώρθωσε ν' ἀποσοβήσῃ τὴν σύγκρουσιν. Ἡ σωτηρία τῆς Αὐστρίας ὑπῆρξεν, ὅτι δὲν συνεκέντρωσεν πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν Βιέννῃ, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ ὑποχωροῦσα, καὶ ὅτε ἀκόμη ὁ φυγὰς αὐτοκράτωρ εὑρίσκετο ἐν Ὄλμυτς καὶ ἐν Ἰνσπρουσκ, ἡ θέσις δὲν ἦτο ἀκόμη ἀπελπιστική. Ἡ σωτηρία του ἦτο ὁ στρατός, ὅστις ἀδιάσειστος ἐν τῇ πειθαρχίᾳ οὐ μόνον ἐγίνωσκε νὰ ἀντέχῃ εἰς τὴν ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπο-

[1]) Ὁ Ῥαδέσκης ἔμεινε δημοτικὸς παρὰ τοῖς Αὐστριακοῖς ἐν μυρίοις ἀνεκδότοις, ἐν μυρίοις ποιήμασι. Περὶ αὐτοῦ ὁμιλοῦσι τὰ πολεμικὰ ᾄσματα τοῦ Ζέδλιτς· Καὶ εἷς τῶν πρώτων ποιητῶν τῆς Αὐστρίας, ὁ Γριλπάρτσερ, ἔγραψε ποίημα ἐπιγραφόμενον «ὁ Ραδέσκης». Ἀκόμη ἐν ἔτει 1859 τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνεθουσίαζε τὸν αὐστριακὸν στρατόν. Ὁ Ῥαδέσκης εἶχε γηράσει χωρὶς νὰ φέρῃ μύστακα μὲ ὅλα τὰ ἐπιγράμματα τὰ ὁποῖα ἐγράφοντο κατ' αὐτοῦ ἀφ' ὅτου τὸ ἀνδρικὸν τοῦτο κόσμημα ἐνεφανίζετο εἰς πρόσωπα ὀλιγώτερον πολεμικά. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔφοδον τῆς Βικεντίας ὡρκίσθη ν' ἀφήσῃ τὸν μύστακα, ἐὰν ἐνίκα, ὅπως εὐχαριστήσῃ τὸν λαόν. Καὶ ἐξεπλήρωσε τὸν ὅρκον τοῦτον. Ὁ πολιὸς αὐτοῦ μύσταξ ἐξυμνήθη ὑπὸ εἰσηνικοῦ Βαυαροῦ λατινιστοῦ καὶ ἑλληνιστοῦ, τοῦ Λ. Δέδερλαϊν 1860. Καὶ ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος ἄφησε τὸν μύστακά του ν' αὐξήσῃ κατὰ τὸ 1846.

χωρῇ ἐν τάξει καὶ νὰ ἀναδιοργανοῦται ὅπως καταβάλλῃ τὸν ἐχθρόν· διὸ καὶ ἐθριάμβευσεν ὁ στρατὸς οὗτος καὶ καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο ἐν ἀποσυνθέσει ἡ διοίκησις ὅλη.

Τὸ Κοινοβούλιον, συγκληθὲν ἐν Φραγκφούρτῃ ὅπως κηρύξῃ τὴν Γερμανίαν μίαν καὶ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς θελήσεως, δὲν ἐτόλμησε ν' ἀνακηρύξῃ αὐτοκράτορα, οὐδὲ ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Ὁλλανδίας τὸ Λιμβοῦργον, παρὰ τῆς Δανίας τὸ Σλέσβιγ καὶ τὸ Λαουεμβοῦργον καὶ παρὰ τῆς Γαλλίας τὴν Ἀλσατίαν, ἐπέτρεπεν εἰς τὰς ἡγεμονίας ν' ἀποκτήσωσιν ἰσχύν, νὰ κηρύξωσιν εἰς κατάστασιν πολιορκίας τὰς ἐπαναστάσας πόλεις· ἦτο τοῦτο ἀντίδρασις ἐκπηγάσασα ἐκ τῶν παρεκτροπῶν τῆς δημαγωγίας. Ἐπομένως ἡ Γερμανία ἀναδιοργανώθη σχεδὸν ὡς ἦτο πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ αἱ ἀριστοκρατικαὶ διατάξεις ἀνωρθώθησαν πάλιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς δημαγωγίας.

Αἱ Κυβερνήσεις ἠναγκάσθησαν, ἑκοῦσαι ἄκουσαι, νὰ μετασχηματισθῶσιν· ὑπεχώρησαν εἰς πολλὰς ἀνάγκας τῶν χρόνων· ἡ προληπτικὴ λογοκρισία κατηργήθη σχεδὸν πανταχοῦ· ἡ δημοσιότης κατέστη μεγαλειτέρα, μεγαλείτερος δὲ καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐθνικότητα σεβασμός· δὲν ἦτο ἀκόμη ἐντελὴς ἡμέρα, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καὶ σκότος, καὶ πανταχοῦ ὑπέφωσκεν Εὐρώπη κεκρυμμένη ὑπὸ τὴν νόμιμον Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς δύο ἀντιδράσεις, αὐθαιρεσίαι, ἀσυναρτησίαι καὶ ἀδυναμία τοῦ ἐκτείνεσθαι. Τὸ μῖσος τῶν διοικούντων κατέστη μῖσος πραγματικόν, ἀπάρνησις τῆς ἀληθείας, περιφρόνησις παντὸς δικαίου καὶ ἁγίου, καὶ ἀποκλεισμὸς τοῦ ἠθικοῦ βίου καὶ τῆς προόδου πρὸς ἐπιδίωξιν ἀπονενοημένων ἀποπειρῶν.

Οἱ λαοὶ εἶχον ἀπομάθει νὰ ἀρκῶνται εἰς τὴν θέσιν των, διότι οὐδεὶς ἐπίστευεν ὅτι τοιαύτη τοῖς ἐπεβάλλετο ἐκ τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ μόνον ἐκ συμπτώσεως, ἥτις ἠδύνατο αὔριον νὰ μεταβληθῇ, καθότι αἱ ἐχθροπραξίαι εἶχον ἀνασταλῇ μόνον διότι ἡ σύγκρουσις ἐγένετο κατὰ ἰσχυροτέρου· ἐν τῇ διστόμῳ ὑπερβολῇ διεστρέφετο ὁ κοινὸς νοῦς καὶ ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου.

Μὲ τόσους πρόσφυγας, μὲ τόσους καταδίκους ἢ πιεζόμεναι ὑπὸ τῆς ἀναδιοργανωθείσης Ἀστυνομίας, μὲ τόσους ἀπαγχονισθέντας καὶ τουφεκισθέντας, μὲ τὰς ὑπερμέτρους εἰσφοράς, μὲ τὴν συστηματικὴν τυραννίαν, ἀναπόφευκτον παρὰ ἐξουσίᾳ ἠναγκασμένῃ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς ὑπάρξεως, παρήγετο παρὰ τοῖς λαοῖς σπασμωδικὸς ἐρεθισμός. Ἡ ἠθικὴ διέφθειρεν ἔτι μᾶλλον τῆς οἰκονομίας, διότι αἱ ἐξωτερικαὶ ἰδέαι ταχέως ἐφαρμόζονται καὶ γενικῶς, ὅσῳ καὶ ἂν ἦναι παράλογοι καὶ ἄδικοι. Κατὰ τῆς λαϊκῆς προπετείας ἐθεωρήθη νόμιμος ἡ κληρικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἀφθονία· ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἀπαιτήσεων ἐλήφθη ἀφορμὴ τοῦ ἀρνεῖσθαι καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον καὶ αὐτὸ τὸ ὑποσχεθέν· τοῦ μὴ παραχωρεῖν τὸ ἐλάχιστον εἰς τοὺς ἡττηθέντας χάριν διαλλαγῆς· τοῦ μὴ εἰσακούειν εὐλόγους αἰτήσεις τοῦ μὴ συντάσσειν εἰς συμπαγὲς κόμμα τοὺς πολλοὺς ἐκείνους, οἵτινες προτιμῶσι τῆς ἀναρχίας καὶ αὐτὸν τὸν δεσποτισμόν· τοῦ μὴ ἀναγνωρίζειν ὅτι ἐκεῖνος μόνον καλῶς κυβερνᾷ, ὅστις συμμορφοῦται πρὸς τὰ συμφέροντα, πρὸς τὰς ἰδέας, καὶ πρὸς τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ. Ὁ λαός, τοσάκις ἐξαπατηθείς, εἰς οὐδένα πλέον ἐπίστευε καὶ ὠθηθεὶς εἰς παρεκτροπάς, ὧν τὰς φοβερὰς συνεπείας ὑφίστατο, ἀπηρνεῖτο καὶ τὴν θείαν ῥῆσιν, ἧς οἱ ἡγεμόνες εἶχον σφετερισθῇ τὸν μανδύαν.

Συνωμοσίαι καὶ φόνοι παραλύουσι λαοὺς πεπολιτισμένους, καὶ δὲν παρέχουσιν αὐτοῖς τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἣν δὲν δύνανται ν' ἀντλῶσιν ἢ διὰ τῆς ὁμοφώνου συνεννοήσεως. Καὶ ἄνδρες πλήρεις ἐθνικοῦ μίσους ἀνεγνώριζον ὡς ἀναποφεύκτους τὰς ἐξωτερικὰς περιστολὰς κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἀγρίων παθῶν καὶ ὁ Ἀζέλιος δὲν ἐδίστασε νὰ ὁμολογήσῃ ἔν τινι πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς του λόγῳ ὅτι ἡ Εὐρώπη ἐσώθη διὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν στρατιωτικῶν δικαστηρίων.

Ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἐπαναστάσεις καὶ ἐπιτυγχάνουσαι δὲν ἐλαφρύνουσι τὴν πίεσιν τῆς ἐξουσίας· μεταβάλλουσιν ἁπλῶς τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, καὶ τῇ ἀφαιροῦσιν ἀξιοπρέπειαν καὶ στερεό-

τητα· δὲν μειοῦσι τὴν ὑπακοήν, ἀλλὰ καταστρέφουσι τὴν ἀξίαν καὶ τὸ ἀξιοπρεπὲς αὐτῆς. Διὸ ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ ἔτους 1848 μέγιστος ἔσεται ὁ καρπός, ὅτι ἐπέτυχον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δουλικῶν πληθυσμῶν ἐν Γερμανίᾳ, καταργηθείσης τῆς ὑποτελείας τῶν χωρικῶν, καὶ πάσης διακρίσεως μεταξὺ τῶν κοινῶν κτημάτων καὶ τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν, καὶ τοῦ τέλους πάσης δουλείας βοσκῆς καὶ ὑλοτομίας· ὅτι ἀπηλευθέρωσαν τὰ κτήματα, ὅτι ἀφήρεσαν, ἄνευ ἀποζημιώσεως, πάντα τὰ δικαιώματα τὰ προερχόμενα ἐκ προσωπικῆς ὑποδουλώσεως ἢ ἐκ προστασίας, καὶ ὅτι ἐξίσωσε πάντα τὰ θρησκεύματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ Γαλλία. — Προσωρινὴ Κυβέρνησις. — Ναπολέων ὁ Γ΄.

Ἡ γαλλικὴ Δημοκρατία ἐγεννήθη ἐπαναστατική, καὶ ὑπέθαλπε μὲν τὸν ἀναβρασμὸν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ κρυφίως ἦτο ἑτοίμη νὰ παραιτηθῇ, ἅμα ἤθελεν ἀποκαλυφθῇ, καὶ νὰ αἰτήσῃ συγγνώμην, ἐστερημένην ὅλως καὶ εἰλικρινείας καὶ ἀξιοπρεπείας. Οὕτως ἀμφιταλαντευομένη ἠλάττου τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμείου τὰς συμπαθείας τῶν δημοσιογράφων, καὶ οἱ εἰλικρινεῖς ὀπαδοὶ τῆς δημοκρατίας ἀνέμενον παρ' αὐτῆς εὐγενὲς παράδειγμα, ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησαν ἢ ἀπελπιστικὴν θλῖψιν καὶ δυσαρέσκειαν. Ἐσωτερικῶς ἡ γαλλικὴ Δημοκρατία εὑρέθη ἐκτεθειμένη οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ὄχλου ὅσον εἰς τὴν παραφορὰν τῶν κοινοβουλευτικῶν καὶ εἰς τὴν ἀποτύφλωσιν τῶν κομμάτων, τὰ ὁποῖα ἔμειναν ἀδιάλλακτα ἀπέναντι τοῦ κοινοῦ κινδύνου, παραμελοῦσα τὰ θετικὰ ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς κενὰς διακηρύξεις ἀρχῶν, εἰς θεωρητικὸν σοσιαλισμὸν καὶ εἰς πολιτικὰς φαντασιοκοπίας.

Ἡ δημαγωγία ἀπῄτει ὅπως πάντες, εἴτε ἱκανοὶ εἴτε μή, λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰ τῆς πολιτείας· ἡ φιλανθρωπία ἐζήτει ὅπως πάντες, εἴτε ἐργαζόμενοι εἴτε μή, ἔχωσιν ἴσον μέρος εἰς τὰς ἀπολαύσεις, καὶ ὁ Λουδοβῖκος Βλὰν (Blanc) ἀνακηρύξας ἑαυτὸν ἀπόστολον τῆς ἰδέας ταύτης, διετείνετο ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὤφειλε νὰ προμηθεύσῃ ἐργασίαν εἰς πάντα πολίτην, καὶ ὅτι ἕκαστος ἔδει νὰ λαμβάνῃ ἐπιχορήγησιν οὐχὶ κατὰ μέτρον τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀναγκῶν, ἐπειδὴ τὰ δικαιώματα ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ καθήκοντα πρὸς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις. Συνεπείᾳ τούτου οἱ ἐργάται τῶν Παρισίων ἐζήτουν νὰ συντηρῶνται χωρὶς νὰ κοπιῶσι, καὶ ἱδρύθησαν καταστήματα, ἐν οἷς πᾶς ἄεργος ἐδικαιοῦτο νὰ

λάβῃ παρὰ τοῦ Κράτους οὐχὶ ἐργασίαν, ἀλλὰ ἐπιχορήγησιν. Ἑκατοντακισχίλιοι ἄνθρωποι, συρρεύσαντες ἐξ ὅλης τῆς Γαλλίας, εὑρέθησαν αἴφνης εἰς βάρος τῆς Κυβερνήσεως, συσσωρευμένοι ἐντὸς καταστημάτων ἔνθα δὲν εἰργάζοντο ἀλλὰ συνεζήτουν μὲ τὰ ὅπλα ἐν χερσίν· ἀλλοίμονον εἰς τὸν τίμιον ἄνθρωπον, ὅστις ἤθελε ζητήσει τὴν συντήρησίν του ἐκ τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ ἐργασίας! Ἀπήτουν νὰ τρέφωνται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς τῆς ἡμέρας, ὅπως ἔξω ἄλλοτε οἱ ἀληθεῖς βασιλεῖς καὶ προὐκάλουν ταραχάς, ἅμα κατ' ὀλίγον ὑπεκινοῦντο εἴτε διὰ χρημάτων, εἴτε διὰ τοῦ παραδείγματος. Ἐκ τούτων ἐπῆλθον στάσεις τοῦ ἐμπορίου, δεσποτία, χρεωκοπίαι, καὶ αὐτὴ ἡ Τράπεζα τῆς Γαλλίας εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τῶν χαρτονομισμάτων. Μετὰ δὲ τὴν ἐξάντλησιν τῶν ἐκ τῶν ταμείων καὶ τῶν τακτικῶν ἐσόδων χρημάτων, ἠναγκάσθη ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐπιβάλῃ φόρον ἐκ 45 $^0/_0$ ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας, δηλ. νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κτηματίας βαρύτερον παντὸς κατακτητοῦ, πρὸς συντήρησιν τῶν ἀέργων. Ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ χιλιάδες ἐκ τούτων διοργανώθησαν ὡς φύλακες τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἔνοπλοι ἱεροκήρυκες καὶ ἐν ἀνάγκῃ δορυφόροι· ἐσήμαινε τοῦτο ἐξουσίαν τῶν κατωτέρων τάξεων ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων.

Ἡ τοιαύτη ἐν Παρισίοις ἐπικρατοῦσα ἀναρχία διεδίδετο καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἕκαστος Γάλλος ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ὁπλοφορῇ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ οἴκου ἐναντίον τῶν διοργανωμένων τούτων ληστῶν, οἵτινες ἠγανακτισμένοι διότι μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν τυράννων παρεμποδίζοντο ἀπὸ τῆς λεηλασίας, ἐδράξαντο τὰ ὅπλα. Ἑκατὸν χιλιάδες ἀπόρων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Βαρβέ, τοῦ Βλαγκῆ, καὶ τοῦ Καμπέ, παρελάσαντες πρὸ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἐζήτουν τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς ἐργασίας, Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις ἠναγκάσθη νὰ περιστείλῃ αὐτούς. Μεθ' ὃ νέαι ταραχαὶ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἐξερράγησαν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, διότι ὁ λαὸς ἤθελε νὰ ἐκλεχθῶσιν ἄνδρες, οἵτι- 26 Ἀπρ. 1848

νες ἤθελον ψηφίσει τὴν παντοδυναμίαν τῶν οὐδὲν ἐχόντων καὶ μὴ ἐργαζομένων. Ὅτε δὲ προὐτάθη νὰ σταλῶσιν οἱ ἄποροι ὅπως καλλιεργήσωσι χέρσους γαίας, οὗτοι ἐκμανέντες ὁρμῶσι διὰ τῆς βίας, πληροῦσι τὴν πόλιν τῶν Παρισίων δι' ὁδοφραγμάτων καὶ αἱμάτων· ἐν τρισὶν ἡμέραις πεντακισχίλιοι ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν, ἑπτὰ στρατηγοὶ ἔπεσαν καὶ πέντε ἐτραυματίσθησαν, δηλ. πλείονες ἢ ἐν οἱαδήποτε μάχῃ· ἐφονεύθη δὲ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἄφρ (Affre) ὅστις ἐνεφανίσθη ὅπως συνδιαλλάξῃ τοὺς ἀλληλοσφαζομένους ἐκείνους ἀδελφούς. Ὁ στρατός, διοικούμενος μετὰ ἔμφρονος γενναιότητος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καβαινιάκ, ἠδυνήθη ν' ἀντιστῇ κατὰ τῆς ὁρμῆς τοῦ ὄχλου. Δεκακισχίλιοι ἀντάρται κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν, τὰ ἐθνικὰ ἐργοστάσια ἐκλείσθησαν καὶ τῷ Καβαινιὰκ ἐδόθη δύναμις ἀπεριόριστος, εἶδος δικτατορίας πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως.

Τότε ἡ δημοκρατία, μία καὶ ἀδιαίρετος, μὲ τὴν ἰσότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀδελφότητα ἀνασχηματίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καταργηθείσης Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐκτὸς ὅτι ἔφερεν εἰς διηνεκῆ σύγκρουσιν τὴν νομοθετικὴν πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, διότι τὰ πάντα ἀνετίθεντο εἰς τὴν ἄμεσον καὶ γενικὴν ψῆφον τοῦ ὄχλου[1]).

[1]) Σπουδαία εἶνε ἡ ἑξῆς ἐπιστολὴ τοῦ Τιὲρ πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς· Παρίσιοι τῇ 21 Μαΐου 1848. «Φίλε Μαδιέ. Ἐνόμιζον πάντοτε ὅτι ἀπητεῖτο μία θετικὴ θρησκεία, εἷς κλῆρος καὶ ὅτι κατὰ τοῦτο ὅ,τι ἀρχαιότερον ἦτο καὶ σεβαστότερον. Σήμερον ὅτε πᾶσαι αἱ ἰδέαι ἀντεστράφησαν, καὶ ὅτε πρόκειται νὰ διορισθῇ ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ παιδαγωγὸς λαϊκός, θεωρῶ τὸν ἐφημέριον ὡς ἀπαραίτητον διαρρυθμιστὴν τῶν ἰδεῶν τοῦ λαοῦ. Οὗτος θὰ τῷ διδάξῃ τοὐλάχιστον ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἡ θλῖψις εἶνε ἀναγκαία εἰς ὅλας τὰς τάξεις, ὅτι εἶνε συστατικὸν τοῦ βίου, καὶ ὅτι, ὅταν οἱ πτωχοὶ κατέχονται ὑπὸ πυρετοῦ, τοῦτον δὲν ὀφείλουσιν εἰς τοὺς πλουσίους. Ἄνευ μισθοῦ δὲν ὑπάρχει κλῆρος. Πολλοὶ τῶν καθολικῶν ἀπατῶνται ὡς πρὸς τοῦτο νὰ φαντάζωνται ὅτι ἀπαλλαττόμενοι τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἱερέως, θέλουσιν ἀπαλλαγῇ τοῦ κόπου. Ἀπατῶνται· ὁ ζυγὸς θὰ εἶναι σιδηροῦς καὶ δι' αὐτοὺς καὶ δι' ἡμᾶς, καὶ ἐν τῇ δεβαρυμένῃ συνειδήσει των θ' ἀποθάνωσιν ἄθλιοι. . . . Διὰ τοῦ συστήματος τούτου θὰ φέρωμεν τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν ὑποδεεστέραν θέσιν τῆς Ἰρλανδίας. Ὡς πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἐκπαίδευσιν μετέβαλον γνώμην οὐχὶ ἐκ πεποιθήσεως, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ κοινωνικῇ καταστάσει. Ὅταν τὸ Πανεπιστήμιον ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἀγαθὴν καὶ ἥμερον τάξιν τῶν ἀστῶν, ὅταν μᾶς ἐδίδασκε κατὰ τὰς μεθόδους τοῦ Ρολλέν, καὶ ἐπροτίμα τὰς παλαιὰς καὶ ὑγιεῖς κλασικὰς μελέτας τῶν φυσικῶν καὶ ὅλως ὑλι-

Τὰ ἀποτελέσματα ἐγένοντο φανερὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου.

Ἐπιστεύετο ὅτι θὰ ὑπερίσχυεν ὁ Καβαινιάκ, στρατιώτης ἅμα καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, δοῦλος τοῦ νόμου καὶ τοῦ λόγου του, κηρυχθεὶς ἄξιος ὡς σώσας τὴν δημοκρατίαν ἀπὸ διαρπαγῶν καὶ σφαγῶν. Ἀλλ' ἡ Γαλλία αἰσθάνεται πάντοτε ἀνάγκην νέων προσώπων καὶ ἀγνώστων πραγμάτων καὶ ἡ γενικὴ ψηφοφορία συντελεῖ εἰς τοῦτο. Ἡ Γαλλία, ἡ καταργήσασα πᾶσαν διάκρισιν γένους, ἡ καταλύσασα τὴν δυναστείαν καὶ τὴν μνήμην αὐτῆς, ἡ ἀπαρνουμένη τὴν κατάκτησιν, συνεκέντρωσε τὰς ψήφους της ἐπὶ ἑνὸς προσώπου, οὔτινος δὲν ἐγίνωσκεν ἢ μόνον τὸν τίτλον τοῦ πρίγκηπος, τὸ ἐπίθετον τοῦ Βοναπάρτου, καὶ ἐκ τριῶν ἀποπειρῶν ἐνόπλου ἐπαναστάσεως. Μεταξὺ 7,327,345 ψηφοφόρων 6,048,872 ψηφίζουσιν ὑπὲρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου, «ὡς συμβόλου τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας». 10 Δεκεμβρίου

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ προσωποποίησις τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, διὸ εἶναι πρόσφορον νὰ γνωρίσωμεν αὐτόν.

Ἦτο υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου, ἀδελφοῦ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὅστις ὠνόμασεν αὐτὸν βασιλέα τῆς Ὁλλανδίας· μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον καὶ εὗρε φιλοξενίαν ἐν Ἰταλίᾳ ὁποίαν καὶ τὰ

κῶν σπουδῶν, ὦ! τότε ἐπεθύμουν νὰ θυσιάσω ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἤδη ὅμως δὲν σκέπτομαι οὕτω· Καὶ διατί; Διότι οὐδὲν μένει ὅπου ἦτο· Τὸ Πανεπιστήμιον θέλει σήμερον νὰ διδάσκῃ τὰ τέκνα ἡμῶν ὀλίγα μαθηματικά, καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας μὲ πολλὴν δημαγωγίαν· ἑπομένως δὲν βλέπεις τὴν σωτηρίαν (ἐὰν ὑπάρχῃ τοιαύτη) ἢ ἐν ἐλευθέρᾳ ἐκπαιδεύσει. Δὲν ἐννοῶ ὅτι πρέπει νὰ ἦναι ἀπόλυτος καὶ ἄνευ ἐγγυήσεως διὰ τὴν δημοσίαν ἐξουσίαν, διότι ἐπὶ τέλους ἐὰν ὑπῆρχε διδασκαλία κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Καρνῶ καὶ πέραν αὐτῆς ἑτέρα κατὰ τὴν μέθοδον Βλαγκῆ, θὰ ἐπεθύμουν νὰ παρακωλύσω τὴν δευτέραν. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἡ διὰ τοῦ κλήρου διδασκαλία ἦν δὲν ἠγάπων διὰ πολλοὺς λόγους. μοὶ φαίνεται σήμερον καλλιτέρα τῆς προπαρασκευαζομένης. Οὕτω σκέπτομαι ἐπὶ ὅλων τούτων. Εἶμαι σήμερον ἐντελῶς ὅ,τι ἤμην, καὶ ἐκτείνω τὰ μίση μου καὶ τὴν ἀντίστασίν μου ἐκεῖ, ὅπου σήμερον εἶναι ὁ ἐχθρός. Ὁ ἐχθρὸς οὗτος εἶναι ἡ δημαγωγία, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν θέλω νὰ παραδώσω τὸ τελευταῖον ψιχίον τῆς κοινωνικῆς τάξεως, δηλ. τὴν καθολικὴν θρησκείαν.

ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας του [1]). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀντήμειψε τὴν φιλοξενίαν ταύτην συνωμοτῶν μετὰ τῶν μυστικῶν Ἑταιριῶν, καὶ ἠσπάσθη τὰς ἰδέας τῆς Νέας Ἰταλίας, ἂν καὶ ἦτο ξένος πρὸς τὰς δημοκρατικὰς αὐτῆς ἰδέας. Τρέφων τὴν ἀθεράπευτον φιλοδοξίαν τῆς οἰκογενείας του ἐνόμιζεν ὅτι ὁ θρόνος τῆς Γαλλίας τῷ ἀνῆκεν αὐτοδικαίως καὶ προετίθετο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Συμμάχους διὰ τὰς κατὰ τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας προσβολάς των καὶ νὰ σχίσῃ τὰς συνθήκας τοῦ 1815. Εἶχε πεποίθησιν εἰς τὴν θείαν ἀποστολὴν μεγάλων τινων οἴκων, εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀστέρα καὶ εἰς τὸ ὄπερ ἔφερεν ὄνομα. Ἡ κίνησις τῶν κομμάτων, τὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων, καὶ αἱ ἀγορεύσεις ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ ἀνερρίπιζον τὰς ἐλπίδας του εἰς τοσοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐπεχείρησε νὰ καταπλήξῃ τοὺς Γάλλους διὰ τῆς τόλμης του, καταλαμβάνων τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1836 τὴν πόλιν τοῦ Στρασβούργου. Ὁ λαὸς ὅμως ἔμεινεν ἀδιάφορος εἰς τὴν θεατρικὴν αὐτοῦ ἐμφάνισιν καὶ εἰς τὰς ἠχηρὰς αὐτοῦ προκηρύξεις· διὸ συνελήφθη καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀμερικὴν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον. Ἀλλ' αὐτὸς ἐπανῆλθε καὶ ἐπεχείρησε νέαν ἀπόβασιν ἐν Βουλώνῃ· ἀλλὰ καὶ πάλιν συλληφθεὶς ἐγκαθείρχθη ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Χάμ. Διεσκέδαζε τὰς ὥρας του ἐν τῇ εἱρκτῇ διὰ ἐμβριθῶν μελετῶν καὶ φαντασιωδῶν σχεδίων, ὥστε κατόπιν ὡμολόγει ὅτι ὅ,τι ἐγίνωσκε τὸ εἶχε μάθει ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάμ. Κατορθώσας δὲ διὰ ῥωμαντικῶν συμπτώσεων νὰ δραπετεύσῃ, ἔτι μᾶλλον ἐπείσθη εἰς τὸν ἀστέρα του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου ἐπέτυχε παρὰ τῆς Δημοκρατίας ὅπως αὕτη ἀκυρώσῃ τὴν κατὰ τῶν Ναπολεοντιδῶν προγραφήν, ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ ταχέως μετὰ ταῦτα πρόεδρος. Ἀμέσως ἀνέπτυξε πολυτέλειαν καὶ ἐπεδόθη εἰς βίον πολυδάπανον, ἐκήρυξε τὸν λαὸν ἀνώτερον τῆς Συνελεύσεως, καὶ παρεχώρησεν εἰς πάντα Γάλλον ἀπὸ τοῦ εἰκο-

[1]) Πρὸς ταῦτα ἐσυγγένευον πολλοὶ διαπρεπεῖς ἄνδρες, οἷον οἱ Πίπολης, Καμέλλος, Ρασπόνης, Γαβριέλλος, ὁ συνταγματάρχης Ἀρμάνδης, ὁ ἰατρὸς Πανταλιόνης, ὁ συγγραφεὺς Ἀλβέρτι καὶ ἄλλοι.

στοῦ πρώτου ἔτους τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ψῆφον εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς πατρίδος· ἐκολάκευε δὲ τὸ «κόμμα τῆς τάξεως», τὸ ὁποῖον πράγματι δὲν ἦτο ἢ ὁμὰς ῥαδιούργων, οἵτινες, ἐν τῷ συμφέροντι τῆς ἰδίας αὐτῶν φιλοδοξίας ἐζήτουν τὴν κατάλυσιν τῶν φατριαστῶν καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ἀναρχίας.

Καὶ πράγματι ἐφαίνετο ὅτι τὰ χειρότερα πάθη ἦσαν συγκεντρωμένα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, ἐναντίον τῆς ὁποίας συνώμοτον ἐκεῖνοι, οἵτινες τὰ μάλιστα ἀνευφήμουν αὐτήν· γενικὴ ἦτο ἡ δυσπιστία καὶ ὁ φόβος. Ἐν αὐτῇ τῇ Συνελεύσει ἐζητεῖτο ὑποχρεωτικὸν τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ἐργασίαν, ἐζητεῖτο ἡ κατάργησις τῶν ἐμμέσων φόρων, ἐπιβαλλομένων πάντων εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας καὶ ἀναλόγως τοῦ πλούτου, καὶ παρόμοιαι θεωρίαι, ἃς οἱ συνετοὶ θεωροῦσιν ὡς τὴν καταστροφὴν τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐργατικότητος καὶ τῆς οἰκονομίας· ἐζητεῖτο ἡ πτώχευσις τῶν κοινωνικῶν κεφαλαίων, ἡ διάρκεια τῆς ἀναρχίας καὶ ἡ κατάργησις τῆς ἐλευθερίας· ὅταν τὸ Κράτος ἤθελε πράττει τὰ πάντα, ἤθελε σκεφθῇ καὶ φροντίσει περὶ παντός, καὶ ἤθελε διαθέσει πάντα τὰ μέσα, ἀποκτηνοῦν τὸν ἄνθρωπον καὶ καθιστῶν αὐτὸν ἀνεύθυνον διὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις.

Τὰ θέματα ταῦτα ἐγένοντο ἀσπαστὰ παρὰ τῷ πολλῷ ὄχλῳ, ἀνυπομονοῦντι νὰ τὰ ἴδῃ ἐφαρμοζόμενα, ὅπως ἀφαιρεθῇ ὁ πλοῦτος ἐκ τῶν πλουσίων καὶ παυθῶσιν οἱ κατέχοντες θέσεις. Οἱ κοινοβουλευτικοὶ σοσιαλισταί, κατηγοροῦντες τὴν Κυβέρνησιν ὡς καταστρέψασαν τὴν ῥωμαϊκὴν Δημοκρατίαν, ὁδηγούμενοι παρὰ τοῦ Λεδρύ-Ῥολλέν, ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς «προθύμους νὰ ὑπερασπίσωσι τὸ Σύνταγμα καὶ διὰ τῶν ὅπλων αὐτῶν». Ἀπὸ τῆς Συνελεύσεως ὁ λόγος οὗτος μετεδόθη εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ προὐκάλεσε νέαν αἱματηρὰν στάσιν. Καὶ πάλιν κατεπνίγη αὕτη διὰ τῶν 13 Ἰουν.1849
ὅπλων, διὰ τῶν ἐξοριῶν καὶ φυλακίσεων, ἀλλὰ ὑφίστατο ἐν κρυπτῷ, ὥστε ὁ Πρόεδρος «ἐκήρυξεν ἀδυσωπήτους ἐχθροὺς τῆς Δημοκρατίας ἐκείνους, οἵτινες ὑποθάλποντες τὴν ἀταξίαν ἀναγκά-

ζουσι τὴν Γαλλίαν νὰ μεταβληθῇ εἰς στρατόπεδον καὶ τὰς περὶ προόδου μερίμνας εἰς προπαρασκευὰς ἀμύνης.

Πρὸς περιστολὴν τοῦ χειμάρρου τούτου τὰ διάφορα κόμματα συνεφώνησαν ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τάξεως, παραιτούμενα καὶ πόθων καὶ ἐλπίδων.

Ἀλλὰ τὸ κόμμα τῶν μετριοφρόνων οὐδέποτε ἰσχύει κατὰ τῶν διαδηλώσεων καὶ ταραχῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς πλατείαις, ταραχῶν ἀναρριπιζομένων ὑπὸ τῆς λύσσης καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ· δὲν ἰσχύει κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀποφάσεων, περιοριζομένων εἰς στιγμιαῖα μέσα· δὲν ἰσχύει ἐν ταῖς διατριβαῖς καὶ τοῖς ἄρθροις, δι' ὧν χάριν σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀκρωτηριάζει τὴν ἀλήθειαν, ἐν ᾧ οἱ ἐξημμένοι διερεθίζουσι τὰ πάθη, ἀποτυφλοῦσι τοὺς εὐφυεῖς, προσβάλλουσι τοὺς ἐναντίους ἐν ἀγορεύσεσι καὶ συγγραφαῖς ῥητόρων, οἵτινες ζητοῦσι τὰς ἀνευφημίας, οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀνασκαλεύουσι τὰ πολιτικὰ πάθη.

Αἱ ἐπαρχίαι εἶχον ἀποκάμει αἰσθανόμεναι ἑαυτὰς ἕρμαιον πάσης ἐξάψεως τῆς μητροπόλεως, ὅθεν διὰ τοῦ τηλεγράφου ἐλάμβανον διηνεκῶς τὴν ἀγγελίαν περὶ κυβερνήσεων ἀλλασσομένων ὑπὸ δρακὸς ἀνθρώπων ἄνευ ἐντολῆς ἐπιβεβλημμένων εἰς τὴν σύνεσιν καὶ εἰς τὴν ἀγάπην τῆς εἰρήνης τῶν πολλῶν.

Ὑπὸ τὸν Ἐφιάλτην τοιούτων φόβων ἐλήφθησαν ἀποφάσεις, αἵτινες ἀντὶ νὰ διορθώσωσιν ἐπηύξησαν τὸ κακόν. Μετερρυθμίσθη ὁ νόμος περὶ γενικῆς ψηφοφορίας, νόμος ἀβέβαιος πάντοτε, τυφλός, ἀνήθικος, ἐπικίνδυνος, ὅστις κατέστη τὸ ὄργανον ὀλίγων ῥᾳδιούργων, ἐπὶ παραγκωνίσει τῶν ἐντίμων πολιτῶν. Εἰς ὅλας τὰς μισητὰς τυραννίας προσετέθη νέα, φαεινοτέρα, διότι αὕτη δολοφονεῖ καὶ τὴν τιμήν· εὐρυτέρα, διότι κατασπαράττει πάντα, ὅστις δὲν εἶναι ἀρκούντως ἄγνωστος ἢ ἀνίκανος ὅπως μὴ ἔχῃ ἀνταγωνιστὴν ἢ ἐχθρόν· ἀτιμοτέρα, διότι ὑποδουλοῖ ὁλόκληρον λαὸν εἰς ὀλίγους ἀρθρογράφους, εἰς ὀλίγους ἀρχηγοὺς διαδηλώσεων, ἰσχυροὺς ἐν τῇ ἀναιδείᾳ των καὶ ἀποφεύγοντας νὰ τηρήσωσι σήμερον τὴν πίστιν, ἣν χθὲς ὤμωσαν, διότι ἡ πίστις των δὲν εἶναι ἢ τὸ συμφέ-

ρον καὶ τὸ στιγμιαῖον πάθος. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς δημοσιογράφους ἐπεβλήθησαν φίμωτρα, ὁποῖα οὐδέποτε εἶχε τολμήσει νὰ ἐπιβάλλῃ ἡ μοναρχία.

Ὁ Πρίγκηψ Ναπολέων ἐνισχύετο διὰ τῶν ἑκατομμυρίων ψήφων, ἃς ἔλαβεν, ἐν ᾧ ἐν τῇ Συνελεύσει ἀπώλεσε τὰς ψήφους ἑπτακοσίων πληρεξουσίων, οἵτινες ἐλάμβανον 25 φράγκα καθ' ἑκάστην. Μετὰ τὴν ψήφισιν καλοῦ νόμου περὶ ἐκπαιδεύσεως, ἑτέρου νόμου περὶ θορυβωδῶν συνελεύσεων καὶ συλλαλητηρίων, ἄλλου εἰσέτι περὶ τῶν ἀνθυγιεινῶν κατοικιῶν, περὶ ἀλληλοβοηθείας, καὶ ἐν ᾧ διεπληκτίζοντο ὀρλεανισταί, καὶ νομιμόφρονες, καὶ σοσιαλισταί, ὁ Ναπολέων προέβη εἰς τολμηρὸν πραξικόπημα καὶ ἐν 2 Δεκ. 1851
μιᾷ νυκτὶ προέβη εἰς τὴν σύλληψιν τῶν ἀντιφρονούντων, καὶ τῶν διαπρεπεστέρων καὶ ἀνεξαρτήτων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Τιέρ, ὁ Καβαινιάκ, ὁ Σαγκαρινέ, ὁ Βιδώ, ὁ Λαμαρτῖνος καὶ τριάκοντα τέσσαρες πληρεξούσιοι. Ἀμέσως ἐξωρίσθησαν εἰς Καϋέννην 575 πολῖται, καὶ ὁ Ναπολέων ἀνέλαβε τὴν γενικὴν πληρεξουσιότητα. 7,449,916 ψῆφοι ἀνεγνώρισαν τὸ πραξικόπημα, ὡς καὶ τὸν δεκαετῆ πρόεδρον καὶ τὸ νέον Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ ἐπίκρισις τοῦ τοσοῦτον ἀρεστοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Ὁ δικτάτωρ ἀνεδιωργάνωσε πάσας τὰς δημοσίας θέσεις, τὸν τύπον, τὴν ἐθνοφυλακήν, τὰ δικαστήρια, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν πίστιν. Ὁ ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος ἐνθουσιασμὸς καὶ αἱ φωναὶ «Ζήτω ὁ αὐτοκράτωρ» προϋκάλεσαν ψήφισμα, ἀναγορεῦον αὐτὸν αὐτοκράτορα. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐπεκυρώθη διὰ ψήφων 8,157.752. 7 Νοεμ. 1852

Τὸ Σύνταγμα τῆς 14 Ἰανουαρίου 1852 ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς γενικῆς ψηφοφορίας· διὰ γενικῆς ψηφοφορίας εἶχεν ἐκλεχθῇ καὶ ἡ Συνέλευσις, ἥτις ὤφειλε νὰ ψηφίσῃ τοὺς φόρους καὶ τοὺς ἄλλους νόμους, ἀλλ' ἄνευ συζητήσεώς τινος· γερουσία δὲ σιωπηλὴ θὰ τὰ ἐπεκύρου. Ὁ Ναπολέων ἀνελάμβανε τὴν προσωπικὴν εὐθύνην· οἱ ὑπουργοί του, ἐκλεχθέντες παρ' αὐτοῦ, ἦσαν πράκτορες τῶν σκέψεών του οὐχὶ δὲ ἔκφρασις πολιτικῆς ἀπορρεούσης ἐκ τῆς Βουλῆς· αὐτὸς ἤθελε νὰ φωτίζηται μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ παρακω-

λύηται εἰς τὰς κινήσεις του. Ἐξησφάλιζε τὸν λαὸν κατὰ τῆς βίας καὶ τῆς δημαγωγίας δι' ἐξουσίας ἀπεριορίστου, ὡς μὴ ἐπεχούσης εὐθύνην, τὰ δὲ μεγάλα τοῦ Κράτους σώματα ἀπέκρυπτον τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο διετηρήθη ὁ Ναπολέων ἐν τῇ ἐξουσίᾳ πλειότερον χρόνον παντὸς ἄλλου μετὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν. Πλεῖστοι ὅσοι εὗρον ἀνάρμοστον τὸ πραξικόπημα· αἱ Δυνάμεις ἀνεγνώρισαν αὐτό, καὶ ὁ ὄχλος, ὅστις ἀείποτε ἐπευφημεῖ τὰ τολμηρὰ ἔργα, ἐπεκύρωσε τὴν μετάβασιν ταύτην ἀπὸ τῆς ἀναρχίας εἰς τὸν δεσποτισμόν. Ὁ Ναπολέων εἶπεν· «Ἂς ἐφησυχάσωσιν οἱ καλοί, ἂς τρέμωσιν οἱ κακοί. Θέλω νὰ εὐεργετήσω τοσοῦτον τὸν λαόν, ὥστε νὰ τὸν ἀναγκάσω εἰς εὐγνωμοσύνην. Ἡ αὐτοκρατορία εἶναι ἡ εἰρήνη. (L'empire c'est la paix)».

Αἱ τοιαῦται ὑποσχέσεις ὤφειλον νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν Εὐρώπην, καταβεβλημμένην οὖσαν ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων, καὶ ἡ Γαλλία, διψῶσα τάξιν πλειότερον ἢ ἐλευθερίαν, ἡ Γαλλία συμπαθοῦσα ἀείποτε πρὸς τὴν πραγματικὴν ἰσχύν, ἀσπάζεται τὴν χεῖρα, ἣν αὐτὴ ἐνίσχυσεν ὅπως τῇ ἐποβάλλῃ τὸν χαλινὸν καὶ ὑποκύπτει, εἰς αὐτὴν μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν τὴν ἀποκόπτει. Τὸ διοικεῖν τὴν δημοκρατίαν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς ἐλαττωμάτων· τὸ μεθύσκειν τὴν εὐφυΐαν διὰ τῆς αἰσθητικότητος, τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς ἰσότητος· τὸ ἱκανοποιεῖν τὰς ἀνάγκας τῶν κατωτέρων τάξεων διὰ ἐπιχορηγήσεων, διὰ σχολείων, διὰ βρεφοκομείων, διὰ ἀσύλων ὑπὲρ τῶν ἀπομάχων τῆς ἐργασίας. Ταμιευτήρια, ἑταιρίαι ἀλληλοβοηθείας, διαγωνισμοὶ γεωργικοί, πιστωτικαὶ τράπεζαι, ταμεῖα τῶν ἀρτοποιῶν, ἐμπορικαὶ συνθῆκαι καὶ πᾶσαι αἱ ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας ἐπιβαλλόμεναι βελτιώσεις, ταῦτα ἀπετέλουν τὸ γόητρον τῆς δικτατορίας αὐτοῦ, σκοποῦσης νὰ συγκεντρώσῃ εἰς μίαν χεῖρα πάσας τὰς ζωτικὰς δυνάμεις. Ἐκτὸς τούτων εἰσήγαγε μεγάλας βελτιώσεις εἰς τὰς κοινότητας, εἰς τὰ τελωνεῖα, κατήργησε τοὺς νόμους περὶ ἐξαιρέσεως, ἐπροστάτευσε τὴν βιομηχανίαν, καὶ ἀπένειμε ἐπιχορηγήσεις· προσήρτησε τὴν Σαβοΐαν, ἠγόρασε

τὴν Μαντώνην καὶ τὴν Ῥόκκα-βροῦναν, ὡς καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς μουσεῖον Καμπάνα τῆς Ῥώμης, καὶ ἐξέδωκε τὰ συγγράμματα τοῦ Βαρθολομαίου Βοργέζη. Ὡς ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. καὶ ὁ Ναπολέων Α'. ἐπροστάτευσε τοὺς ἀστούς, οἵτινες εἶνε πάντοτε φίλοι τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἠσθάνετο προσπελάζουσαν τὴν τετάρτην τάξιν· διὸ καὶ ἐθώπευε τὰς κατωτάτας τάξεις καὶ ἰδίως τοὺς ἐργάτας, ἀλλ' ἐν ᾧ εὐηργέτει αὐτοὺς ἐφρόντιζε νὰ τοὺς διαφθείρῃ.

Ψυχὴ ἀγαθή, πνεῦμα μεμορφωμένον, ἀλλὰ ὕπουλος, σκεπτικός, εὔπιστος εἰς τὰ σφάλματα καὶ εἰς τὰς φαντασιώσεις, διετέλει ἐν ἀγνοίᾳ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα πάντες ἐγίνωσκον. Κατεῖχε τὰ τεχνάσματα τοῦ λόγου, μετεχειρίζετο φράσεις, αἵτινες φαίνονται μὲν ὡρισμέναι ἀλλὰ διαμένουσιν ἀμυδραὶ καὶ ἀμφίβολοι καὶ δὲν ἐνθαρρύνουσι τὰς ἐλπίδας, καὶ ἐξέδιδε προγράμματα προωρισμένα νὰ ἐξάπτωσι τὴν φαντασίαν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν δημοσιογράφων. Ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο κυρίως προσωπικός, καὶ κακῶς συνεβιβάζετο πρὸς ἄνδρας ἀνεξαρτήτους· διὸ καὶ περιεστοιχίσθη μᾶλλον ὑπὸ ῥαδιούργων καὶ κακεντρεχῶν ἢ ἀφωσιωμένων. Δὲν ἐπέτρεπε δὲ τὸν λόγον ἢ εἰς τοὺς συμφωνοῦντας πρὸς αὐτόν. Ἐξετίμα τοὺς ἐντίμους ἀνθρώπους ἀλλ' ἐκράτει αὐτοὺς μακράν, ἐγίνωσκε δὲ τὴν τέχνην νὰ ἐπωφελεῖται ὑπὸ διαφόρων. Εὐπροσήγορος καὶ λεπτῶς μετριόφρων, ἀλλὰ καὶ θεατρικός, ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων διὰ πτεροῦ ἀετοῦ· συνέθεσε μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν προκήρυξιν τῆς Μαγέντας· ἐμεθύσκετο ὑπὸ τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ ζητωκραυγῶν· ἔστεφε διὰ στεφάνου δάφνης τὸ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ὁμοίωμά του· ἐθήρευσε δὲ καὶ τὴν δόξαν συγγραφέως διὰ τοῦ «Βίου τοῦ Καίσαρος», πρὸς τὸν ὁποῖον κατέβαλεν οἵαν φροντίδα καταβάλλομεν καὶ ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ συγγραφεῖς εἰς τὰς ἐκδόσεις ἡμῶν. Ὑπεδέχετο τὸν κόσμον μὲ ψυχρὰν εὐπροσηγορίαν καὶ εὐγένειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ δυσθυμίαν· οὐδέποτε ἠρνεῖτο αἴτησιν, οὐδέποτε ἀπέκρουε πρότασιν, ἀλλὰ ἔπραττε κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ· ἐμάγευε δι' ὑποσχέσεων τοὺς ἀπειλουμένους, ἐν ᾧ συγχρόνως διὰ διαβεβαιώσεων ἐθάμβου τοὺς

ἀπειλοῦντας· ἀγαθὸς πρὸς πάντας τοὺς πλησιάζοντας αὐτὸν καὶ ἐν γένει πρὸς τοὺς πάσχοντας· μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σολφερίνου ἐγὼ αὐτὸς τὸν εἶδον περίλυπον διὰ τὸ αἷμα, δι' οὗ ἐπέτυχε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ νίκην, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πεσόντων καὶ τῶν τραυματιῶν ὑπῆρξε δι' αὐτὸν μία τῶν πρώτων ἀφορμῶν ὅπως προτείνῃ τὴν εἰρήνην. Καὶ ὅμως δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀνάπτῃ τὴν πυρκαϊὰν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην.

Ἐν ταῖς συνεντεύξεσιν ἀνέπτυσσεν εὐγενῆ συμπεριφορὰν καὶ ὅμως ἐλέγετο ὅτι ὁσάκις ὡμίλει ἐψεύδετο, καὶ ὁσάκις ἐσιώπα συνώμοτεν. Καὶ πράγματι ἐξηκολούθει συνωμότων καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του ἐπὶ τοῦ θρόνου· ὑπεκρίνετο ὅτι ἐβάδιζε πρὸς τὰ δεξιὰ ὁσάκις ἐσκόπει νὰ βαδίσῃ πρὸς τ' ἀριστερά· προσεποιεῖτο ὅτι τῷ εἶχον ἀποσπάσει τὴν ἀπόφασιν, ἣν εἶχεν ἤδη λάβει, καὶ τὴν παραχώρησιν, περὶ ἧς εἶχεν ἤδη προαποφασίσει. Συνεκέντρωσε τὴν ἑταιρίαν τῶν μασόνων διορίσας τὸν μέγαν Μάγιστρον αὐτῆς· τὸ αὐτὸ δὲ ἤθελε νὰ πράξῃ καὶ μὲ τοὺς συνδέσμους τοῦ Ἁγίου Βικεντίου, ἐὰν οὗτοι δὲν ἀντενήργουν. Μὴ ἐνεργῶν συνεπῶς ἀλλὰ διὰ κινήσεων στιγμιαίων, θεατρικῶν, ἀπερισκέπτων ἐλάμβανεν τὰς μᾶλλον ἀπροσδοκήτους ἀποφάσεις καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν — μετὰ ταῦτα μετέβαλλεν αὐτὰς ἐξ ὁλοκλήρου, ὅπως ἀκολουθήσῃ ἑτέραν ὁδόν· ἐπομένως ἦτο κατ' ἀνάγκην πλήρης ἀντιθέσεων. Θρασὺς καὶ φλεγματικός, τολμηρὸς εἴς τινα σχέδια καί τοι φαντασιώδη, ἀμφίβολος περὶ τῶν ληπτέων μέτρων, ἦτο ἱκανὸς ν' ἀναμένῃ ἐπὶ πολύ, ἀλλὰ πάντοτε προσέχων· ἅμα ἔβλεπε κρημνὸν ὀπισθοχώρει· ὑπερενίκα τὰ μέγιστα προσκόμματα, ὁσάκις δὲ ἦτο βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἔχων συναίσθησιν εἰς τὴν τοσοῦτον πειθηνίως ὑπηρετοῦσαν αὐτὸν τύχην, ὡδηγεῖτο ὑπὸ τῶν περιστάσεων μᾶλλον ἢ ὅτι ὡδήγει αὐτάς. Πάντοτε ὑπέσχετο νὰ εὐρύνῃ τὸ Σύνταγμα· ὅτε δὲ συγκατετέθη εἰς τοῦτο, ἀνέκραξεν. « Ἐγὼ ἐξασφαλίζω ὑμῖν τὴν τάξιν, ὑμεῖς δὲ συνδράμετέ με νὰ διατηρήσω τὴν ἐλευθερίαν».

Ὅταν φέρῃ τις τὸ ὄνομα τοῦ Ναπολέοντος πρέπει νὰ τὸν μι-

μῆται, καὶ πᾶσα ἡ φιλελεύθερος πολιτικὴ αὐτοῦ συνίστατο ἐσωτερικῶς μὲν ν' ἀναπτύσσῃ τὰς διατάξεις, ἐξωτερικῶς δὲ νὰ κατακτᾷ ἐπιρροήν. Ἠθέλησε ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦ θείου του ἄνευ βιαίων μέσων καὶ παρεκτροπῶν, ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ γόητρον τῆς τέχνης: μὲ τὴν γενικὴν ψηφοφορίαν, μὲ ἐμπορικὰς συνθήκας, μὲ τὴν ἐλευθέραν συναλλαγὴν καὶ μὲ τὸ ἴνδαλμα τῆς ἐθνικότητος. — «Εἰς τὴν νοσηρὰν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης (ἔλεγεν) ἀπαιτεῖται συνέδριον, ἐν ᾧ αἱ φιλοτιμίαι καὶ αἱ ἀντιστάσεις νὰ ἐκλείψωσιν ἀπέναντι ἀνωτάτης διαιτησίας. Τὰ ἀσύντακτα καθήκοντα, τὰ ἀβάσιμα δικαιώματα, αἱ ἀχαλίνωτοι ἀπαιτήσεις, προερχόμεναι ἐκ τῆς συνεχοῦς παραβιάσεως τοῦ θεμελιώδους νόμου τοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος τῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον πανταχόθεν καταρρέει, πρέπει ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ τάξεως βασιζομένης ἐπὶ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν λαῶν.» Ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐσκέπτετο ὅτι ὤφειλε ν' ἀντιπροσωπεύσῃ μίαν ἀρχήν, τὴν ἐπανάστασιν, ἣν γεγονός, τὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ νὰ ἐκδικήσῃ ἐν Βάτερλω.

Ἡ Εὐρώπη προσεῖχε, βλέπουσα τὰς τύχας αὐτῆς ἐξαρτωμένας ἐκ τῶν σχεδίων τῆς σφιγγὸς ταύτης, ἥτις κατετάραττε τοὺς προβλεπτικωτέρους καὶ ἐξηπάτα τοὺς ἱκανωτέρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ῥωσσία καὶ Τουρκία. Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος.

Ὁσάκις μέμφονται τοὺς διπλωμάτας ὅτι περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκίας, ἀποκρίνονται οὗτοι ὅτι δὲν πράττουσι τοῦτο ἐκ συμπαθείας πρὸς αὐτὴν ἀλλ' ἐκ φόβου ἐκ μέρους τῆς Ῥωσσίας, ἥτις πατροπαραδότως ἐποφθαλμιᾷ τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ ἡ Ῥωσσία παρὰ τὸν Βόσπορον σημαίνει τὴν Εὐρώπην εἰς τοὺς πόδας τοῦ Τσάρου.

Τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον τὰ μάλιστα καθίσταται ὀφθαλμοφανές, εἶναι ἡ διηνεκὴς ἐπέκτασις τῆς Ῥωσσίας [1]).

[1]) Αἱ ἐπεκτάσεις τῆς Ρωσσίας ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Πέτρου εἶναι αἱ ἑξῆς·

α') Πολλαὶ ἐπαρχίαι ἀφαιρεθεῖσαι παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Προύθου, ἐπαρχίαι διηρημέναι εἰς πέντε Κυβερνεῖα καὶ ἔχουσαι πληθυσμὸν 1,902,000 ψυχῶν.

β) Αἱ χῶραι τῶν ἀρχαίων Μογγόλων, Τατάρων καὶ Κοζάκων—ἀποτελοῦσαι τρία Κυβερνεῖα μὲ 3,289,000 ψυχάς.

γ') Μέρος τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἀρμενίας ἡ ἀπὸ τῆς Περσίας ἀφαιρεθεῖσα Γεωργία (τῷ 1801 καὶ 1803) καὶ αἱ ἐπαρχίαι πρὸς δυσμὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης μεταξὺ τοῦ Κούρου καὶ τοῦ Ἀράχθου, πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς ἡ χώρα ἡ ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ Βαλκανίου κόλπου, καὶ τέλος τὰ χανάτα τοῦ Ἐριβὰν καὶ Ναξιβὰν περιελθόντα εἰς τὴν Ρωσσίαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1816. Ἐν ὅλῳ 4,500,000 ψυχαί. Ἡ δὲ συνθήκη τοῦ 1828 ἔδωκεν αὐτῇ καὶ μόνῃ τὸ δικαίωμα τοῦ πλέειν ἐπὶ τῆς Κασπίας, ἔνθα ἡ Περσία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔχει οὔτε πολεμικὸν οὔτε ἐμπορικὸν ναυτικόν.

δ') Ἡ Λιβονία, ἡ Κουρλανδία, ἡ Ἐστωνία καὶ Φιλανδία.

ε') Κατὰ τὸν πρῶτον διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας ἐν ἔτει 1772 ἡ Ῥωσσία ἔλαβε τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ἡνώθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Λευκῆς Ρωσσίας.

ς') Ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος διαμελισμὸς τῆς Πολωνίας (τῷ 1793 καὶ 1795 παρέδωκαν αὐτῇ τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ Κυβερνεῖα τοῦ Μίνσκ, τοῦ Κιέβου, τῆς Ποδολίας, τῆς Βολυνίας καὶ τοῦ Γ'ρόδνου μὲ πληθυσμὸν πλέον τῶν 5 ἑκατομ. ψυχῶν.

ζ') Τὸ δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, ἀνακηρυχθὲν βασίλειον τῷ 1815 μετὰ ὁμοιώματος ἐθνικότητος καὶ συντάγματος, καὶ ἐξαφανισθὲν πάλιν κατὰ τὸ 1832.

Πᾶσαι αἱ κατακτήσεις αἵτιναι ἀποτελοῦσιν ἔκτασιν 340,281 μιλίων τετραγωνικῶν καὶ ἔχουσι πληθυσμὸν 25 ὡς ἔγγιστα ἑκατομμυρίων ψυχῶν.

Μάτην ἡ γεωγραφία καὶ ἡ διπλωματία τῇ χαράττουσιν ὅρια· ἀπὸ ἑνὸς ἤδη αἰῶνος δι' ἑκάστης συνθήκης ἐπεξετάθη· ἤδη ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ οὐδεμία ἄλλη σημαία ἀναφαίνεται ἢ ἡ ρωσσική· περισφίγγει τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν· ἀπὸ πᾶσαν στιγμὴν καταλαμβάνει χώρας, ἃς ἐκ περιστροφῆς κατεῖχον διάφοροι λαοί· πρῶτον μὲν τὰς ὄχθας τοῦ Δόν, εἶτα δὲ τὴν νέαν Ῥωσσίαν παρὰ τὸν Δνιέστρον, κατόπιν τὴν εὐφορωτάτην Κριμαίαν, μετὰ ταῦτα τὰς μεταξὺ Βούγου καὶ Δνιέστρου χώρας, καὶ τὰς μεταξὺ τοῦ Δνιέστρου καὶ τοῦ Προύθου καὶ τὴν Βεσσαραβίαν. ἐνεκαθριδύθη ἐπὶ τοῦ δέλτα τοῦ Δουνάβεως καὶ ὀχυροῖ αὐτό. Ἀπὸ τῆς Ἀλάνδης ἐποφθαλμιᾷ τὴν Στοκόλμην, ἀπὸ δὲ τοῦ Σουλινᾶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔχουσα σύνορα ἀπροσδιόριστα, ὡς τὰ κράτη τοῦ μεσαιῶνος, ἡ Ῥωσσία κατ' ἔτος ἀναγράφει νέας κτήσεις, εἴτε ἐγκαθιστῶσα νομάδας φυλὰς ἐν τῇ κεντρώᾳ Ἀσίᾳ εἴτε διανοίγουσα τοὺς πάγους τοῦ Βορρᾶ· καὶ τοσοῦτον μᾶλλον φαίνεται ἀπειλητική, καθ' ὅσον περικαλύπτει διὰ σκότους τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῆς.

Κατὰ πᾶσαν διατάραξιν τῆς Εὐρώπης, ἐν ἑκάστῃ ἐξεγέρσει τοῦ λαοῦ ἐν Αὐστρίᾳ ἢ ἐν Τουρκίᾳ, ἡ Ῥωσσία κατακτᾷ χώρας καὶ ἐπιρροήν, ἀπειλεῖ τὴν Γερμανίαν καὶ ἐποφθαλμιᾷ τὴν Μεσόγειον, ἐν ᾧ πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος περιώριζε τὴν φιλοδοξίαν της εἰς τὴν Λευκὴν Θάλασσαν.

Ὡρέχθη τοῦ ἰσθμοῦ, τοῦ χωρίζοντος τὸν Εὔξεινον Πόντον ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης, τοῦ ἀποτελοῦντος τὰς ὀνομαστὰς Καυκασίας Πύλας, δι' ὧν διῆλθον πᾶσαι αἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην μεταναστεύσεις. Ἤδη ὁ Ἀλέξανδρος Α' εἶχεν ἀνοίξει ἐκεῖθεν δίοδον· καὶ τώρα γίνεται σκέψις περὶ κατασκευῆς διώρυγος μεταξὺ τῶν δύο θαλασσῶν. Ἀλλ' ἡ εἰρηνοποίησις τῶν μερῶν ἐκείνων ὑπῆρξεν ἀείποτε δύσκολος. Πρῶτος ὁ Λαγαρὼφ ἐστάλη παρὰ τῆς Αἰκατερίνης Β' νὰ καθυποτάξῃ τὴν Κιρκασσίαν, ἀλλὰ μετὰ θυσίαν ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἀνδρῶν ἡ Ῥωσσία δὲν κατέλαβεν ἢ μόνον ὅσα ἀνήγειρεν ἐκεῖ φρούρια. Ὁ αὐτοκρά-

τωρ Νικόλαος Α' ἐπέμενε πεισματωδῶς εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ἀλλ' ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη ἀντέστη κατ' αὐτοῦ ὁ Σαμύλ, μέχρις οὗ ἡχμαλωτίσθη οὗτος ἐν ἔτει 1859, μεθ' ὃ καὶ ἡ κατάκτησις ἐπετελέσθη.

Ἡ Ῥωσσία εἶναι διωργανωμένη στρατιωτικῶς καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ· τὰ τέκνα τῶν μὴ ἀνανεωσάντων τὴν πατρῴαν εὐγένειαν διὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι εὐγενεῖς· ἡ μεγάλη διάρκεια τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας παράγει ἐξαιρετικὸν ἱππικὸν καὶ πυροβολικόν· ἀξιωματικοὶ προσκαλοῦνται ὡς προγυμνασταὶ ἐκ Γερμανίας καὶ ἐξ Ἀγγλίας· ὁ δὲ λαὸς εἶναι λαμπρῶς μεμορφωμένος διὰ τὴν ὑπακοήν. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις δύσκολον ἀποβαίνει εἰς ἀρχηγὸν ἢ ἡγεμόνα νὰ μετριάζηται.

Ἡ μοναρχία εἶναι πατριαρχική· ὁ Τσάρος εἶναι ὡς ἀρχηγὸς οἰκογενείας, τὰ πάντα δυνάμενος νὰ πράξῃ καὶ ὑφ' ὅλων τιμώμενος. Καὶ ὅμως εἰς τὸν δεσποτισμὸν ἐκεῖνον προσκόμματα παρεμβάλλουσιν οἱ εὐγενεῖς, καὶ ἡ γραφειοκρατία, παρ' ἧ παρατηρεῖται ἁπληστία καὶ διαφθορὰ τόσον ἐν ταῖς ὑποθέσεσιν ὅσον καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ. Ὡς διακεκριμέναι τάξεις διετηροῦντο εἰσέτι οἱ εὐγενεῖς, οἱ πολῖται, οἱ ἔμποροι, οἱ ἱερεῖς, οἱ δοῦλοι, οἱ στρατιῶτικοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι, καὶ αἱ τάξεις αὗται ἔχουσι πάλιν ὑποδιαιρέσεις, ὡς π. χ. ὁ μέλας καὶ ὁ λευκὸς κλῆρος, οἱ δοῦλοι τοῦ Στέμματος καὶ τῶν ἰδιωτῶν· καὶ ἑκάστη ὑποδιαίρεσις ἔχει καὶ τὰ δικαιώματά της καὶ τὰ ὡρισμένα καθήκοντά της· οἱ δοῦλοι ἔχουσι τὸ καθῆκον νὰ ὑπακούωσι καὶ τὸ δικαίωμα νὰ μὴ ἀποθνήσκωσι τῆς πείνης.

Ἡ κυριωτέρα φροντὶς τοῦ Νικολάου ἦτο ν' ἀπορροφήσῃ τὴν Πολωνίαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, καὶ διὰ τῆς βίας κατώρθωσεν, ὅπως ἐκ τῶν πέντε ἑκατομμυρίων καθολικῶν πλεῖστοι ἀποστατήσωσι. Καὶ πολιτικῶς ὁ διωγμὸς τῶν Πολωνῶν κατέστη ἀπηνής· διὸ καὶ συνεχεῖς διαμαρτυρίαι ἂν οὐχὶ ἐκ τῆς διπλωματίας, ἀλλ' ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν Κοινοβουλίων καὶ ἰδίως ἐκ

τοῦ κοινοβουλίου τῆς Γαλλίας, ἐν ᾧ εἶχον καταφύγει πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὡς ὁ Τσαρτορίσκης, ὁ Γαλίτσιν, ὁ Γαγάριν καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐκεῖθεν ὑπεκίνουν τοὺς ἐν τῇ πατρίδι διαμείναντας Πολωνούς.

Ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας των ἐσωτερικῶς, ἡ Ῥωσσία ἄθικτος ἐκ τῶν ἀναστατώσεων ἐκείνων, ἀφ' οὗ συνέδραμε τὴν Αὐστρίαν εἰς τὴν περιστολὴν τῆς Οὐγγαρίας, φοβουμένη μὴ εἰσβολὴ τουρκικῶν ἢ πολωνικῶν πληθυσμῶν αὐξήσῃ τὸν ἀναβρασμὸν διετηρήθη κηδεμὼν τῆς μοναρχικῆς νομιμότητος καὶ ἐνισχύετο ὁσημέραι. Εἰς τὰ βαλκανικὰ Κράτη ἐπεκράτει διὰ τῆς προστασίας τῶν ἡγεμονιῶν, διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως, διὰ τῆς ἀποκλειστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτῆς εἰς τὰ συμφέροντα τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Τουρκίας.

Μεταξὺ τῶν μουσουλμανικῶν κρατῶν τὸ πάντων χείριστον εἶναι τὸ τουρκικόν, ἴσως ἕνεκα τῆς ἀναμίξεως τῶν Εὐρωπαίων, ἴσως δὲ καὶ διότι ἀναγκάζεται νὰ ἐξουσιάζῃ τοσούτους χριστιανούς[1]). Ὁ Μαχμοὺτ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς

[1]) Ὁ Ἰωάννης Νινὶ (Ninet) πρόξενος τοῦ Βελγίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ βιβλίῳ του «Ἡ Χριστιανωσύνη ἐν τῇ Ἀνατολῇ» ἀποδίδει τὴν διαφθορὰν τῆς Τουρκίας εἰς τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν καὶ διοργάνωσιν τῶν διαφόρων αὐτῆς διακλαδώσεων, ἀλλὰ μέγα μέρος ἀποδίδει καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς ἀντιζηλίας τῶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῷ Λιβάνῳ· εἰς τὰς καταχρήσεις τῶν προξενείων ἐν τοῖς διαφόροις λιμέσι τῆς Ἀνατολῆς· εἰς τὴν ἄδικον ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης· ἂν καὶ ὑπάρχωσι 15 ἢ 18 προξενικὰ πρακτορεῖα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐκκαλέσωσιν εἰς τὸ προξενικὸν δικαστήριον πάσας σχεδὸν τὰς δίκας· εἰς τὰς ἁπάτας τὰς προερχομένας ἐκ τῶν ξένων σημαιῶν, δι' ὧν καλύπτονται αὗται καὶ ἀπέναντι τῶν ὀθωμανικῶν δικαστηρίων· εἰς τὴν ὠρυοδουκίαν καταπτύστων χριστιανῶν, οἵτινες ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς θρησκείας μετέρχονται τὸ λαθρεμπόριον, ἕτοιμοι ὄντες νὰ παρεμβάλλωσι τοὺς προξένους ἢ τὰ πολεμικὰ σκάφη ὁσάκις δὲν ἱκανοποιοῦνται αἱ ἀνεξάντλητοι αὐτῶν ἀπαιτήσεις· εἰς τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ Αἴγυπτος, γαλακτοφόρος δάμαλις οὐ μόνον τῆς Τουρκίας ἀλλὰ καὶ πλείστων Ἑλλήνων οἵτινες ἔρπουσι πρὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Μεχμὲτ-Ἀλῆ, ἱκετεύοντες ὅπως προμηθεύσωσιν ὅπλα ἢ ὑποδήματα ἢ ῥάβδους σιδηροδρομικάς, καὶ οἵτινες μετὰ τὴν πληρωμὴν εἴτε ἀθετοῦσι τὸν λόγον ἢ προμηθεύουσιν ἐμπορεύματα κακῆς ποιότητος. Ἡ Γαλλία, κατὰ

ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διανοοῦνται ν' ἀναμορφώσωσι τὸ ἔθνος αὐτῶν; Δὲν δύνανται νὰ πράξωσι τοῦτο ἢ παραβιάζοντες πάντα τὰ παραγ-
3 Νοεμ. 1839 γέλματα τοῦ Κορανίου.

Ὁ σουλτάνος Ἀπτοὺλ-Μετζὶτ διὰ τοῦ Χάττι-σερὶφ τοῦ Γιουλχανὲ παρεχώρησεν εἶδος Συντάγματος μὲ ἀγαθὰς προθέσεις. Ἐπικυροῖ δι' αὐτοῦ τὰς προνομίας καὶ τὰς πνευματικὰς ἀσυδοσίας, αἵτινες εἶχον παραχωρηθῆ προηγουμένως εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητας ἢ εἰς τὰ μὴ μουσουλμανικὰ θρησκεύματα· ὑπόσχεται τὴν κατάργησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν φόρων, εἰσάγων ὡρισμένα ἔσοδα ἀνάλογα πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τὴν θέσιν τῶν διαφόρων λαῶν, ὁρίζει ὅπως πάντες οἱ ὑπήκοοι ἄνευ διακρίσεως ὦσι προσιτοὶ εἰς ὅλας τὰς θέσεις καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς σχολάς, καὶ κηρύττει ἐλεύθερα τὰ θρησκεύματα καὶ ἐπιτετραμμένην τὴν ἵδρυσιν δημοσίων σχολείων ἐκ μέρους τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων. Παραπέμπει εἰς μικτὰ δικαστήρια τὰς ἐμπορικὰς καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ χριστιανικῶν ὑπηκόων· μεταρρυθμίζει τὸ σύστημα τῶν φυλακῶν· ὑπόσχεται νὰ συστηματοποιήσῃ τὴν ἀστυνομίαν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις· διατάσσει τὴν ἰσότητα τῶν φόρων καὶ τῶν βαρῶν, ἢ καὶ τῶν καθηκόντων· παραχωρεῖ εἰς τοὺς ξένους τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτήσωσι κτήματα ἐπ' ἰδίῳ αὐτῶν ὀνόματι ζητεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὰ μονοπωλεῖα διὰ τῆς ἀμέσου εἰσπράξεως τῶν φόρων, καὶ προσδιορίζει ἰδιαίτερα ποσὰ διὰ ἔργα δημοσίας ἀνάγκης· ὁρίζει ὅπως ὁ ἰσολογισμὸς τοῦ Κράτους δημοσιεύηται κατ' ἔτος· προκαλεῖ τὴν ἵδρυσιν τραπεζῶν καὶ ἄλλων πιστωτικῶν καταστημάτων πρὸς ἀναμόρφωσιν τοῦ χρηματιστικοῦ καὶ νομισμα-

τὸν συγγραφέα τοῦτον, φέρεται ἄριστα ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὡς πρὸς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν ταῖς ἀναφυομέναις διενέξεσιν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν πολιτικήν, φρονεῖ ὁ συγγραφεύς, ὅτι μόνη ἡ Ἀγγλία ἐχει τὴν ἀπαιτουμένην εὐφυΐαν, καὶ ἐξυμνεῖ τὸν λόρδον Στράφφορδ, ὅστις ἐπὶ τριάκοντα ἔτη διὰ τῆς διπλωματικῆς του τέχνης καὶ διὰ τῆς ἐντιμότητος ἠδυνήθη νὰ συνετίσῃ τοὺς διπλωμάτας τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ἑπομένως νομίζει ὅτι ὁ μόνος καὶ ὁ καλλίτερος τρόπος πρὸς ἀναγέννησιν τῆς Τουρκίας εἶνε ἡ ῥιζικὴ μεταρρύθμισις τῆς δικαιοδοσίας τῶν προξενείων.

τικοῦ συστήματος, καὶ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν καὶ διωρύγων διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου τῆς χώρας.

« Διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων μου οὐδεμίαν θέλω ποιήσει διάκρισιν· καί τοι διάφοροι τὴν θρησκείαν ἢ τὸ γένος πάντες θέλουσιν εὕρει παρ' ἐμοὶ τὴν αὐτὴν δικαιοσύνην, τὴν αὐτὴν φροντίδα καὶ μέριμναν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εὐδαιμονίας αὐτῶν. Ἡ αὔξουσα πρόοδος τοῦ πλούτου, ὃν ὁ Θεὸς ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς αὐτοκρατορίας ἡμῶν, αἱ ἀληθεῖς πρόοδοι τῆς εὐημερίας ὅλων ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς αὐτοκρατορικῆς ἡμῶν ἐξουσίας καὶ τοῦ ἐκτεταμένου κράτους μου θέλουσιν ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῶν διηνεκῶν φροντίδων μου ».

Αὗται εἶναι αἱ συνήθεις φράσεις πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους πρεσβευτάς, ὡς τὸ Σύνταγμα τοῦτο εἶναι πιθηκισμὸς τῶν ἡμετέρων Συνταγμάτων. Τὸ σύνταγμα ἀπαλλάσσει τὸν Σουλτάνον τῆς εὐθύνης καὶ ἀναγκάζει εἰς βαρυτάτας δαπάνας τοιαύτας Κυβερνήσεις, χωρὶς νὰ ἔχωσιν αὗται οὔτε τὴν δύναμιν οὔτε τὴν τέχνην νὰ ἐπιβάλλωνται ἢ νὰ ἀπαντῶσι. Ἡ ἀνικανότης τῶν Χριστιανῶν καταργεῖται, ἀλλὰ οὗτοι, καίτοι ἐν ἔτει 1865 κηρυχθέντες ἴσοι πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων [1]), δὲν ἔχουσιν

[1]) Ἴδοὺ τὸ φιρμάνιον τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1854, τὸ ὁποῖον ὁρίζει τὴν ἰσότητα τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης :

Κινούμενος ὑπὸ αἰσθήματος ἀγάπης ἐμπνευσθείσης μοι παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς λαούς μου, σκέπτομαι περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν νὰ ἐξασφαλίσω τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εὐημερίαν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ μου. Πρὸς ἐπίτευξιν τοσούτων πολυτίμων ἀποτελεσμάτων, ἐσυστήθησαν τὰ Τανζιμὰτ καὶ τόσοι νόμοι καὶ διατάξεις, σωτήρια παράγουσαι ἀποτελέσματα.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ μάλιστα συμφέρει, πανταχοῦ τὰ δικαστήρια νὰ διαρρυθμισθῶσι τακτικῶς, ὅπως οἱ ὑπήκοοί μου οὐδεμίαν ὑφίστανται ζημίαν ἢ στενοχωρίαν, ἐσυστήθησαν πρῶτον μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶτα δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἓν ἐμποροδικεῖον καὶ ἓν ἀστυνομικὸν δικαστήριον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοιαύτη ἵδρυσις ἐπέφερε ὠφελήματα οὐ μόνον εἰς τοὺς ὑπηκόους μου ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ξένους, τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως ὁμοίων δικαστηρίων ἐν ἄλλοις καταλλήλοις μέρεσι τοῦ Κράτους μου ἐγένετο ἀντικείμενον ὡρίμου σκέψεως εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἧς ἡ ἔκθεσις ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου ὑπουργικοῦ Συμβουλίου μου.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων τούτων συνίσταται μόνον εἰς τὸ δικάζειν τοὺς ὑπηκόους μου, οἵτινες ἤθελον φωραθῇ ἔνοχοι πρὸς ὑπηκόους ξένους, ἢ ὑπηκόους ξένους κατηγορουμένους ἐπὶ κλοπῇ, φόνῳ ἢ ἄλλοις ἐγκλήμασιν ἀπέναντι ὑπηκόων ὀθωμανῶν, καὶ

οὔτε ἰδίους ἀντιπροσώπους, οὔτε ἰδίους δικαστάς, οὔτε γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίας θέσεις, ἢ εἰς τὸν στρατόν, καὶ ἐν ᾧ οἱ Τοῦρκοι ἔχουσι τὰ βλέμματά των ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σουλτάνου, οἱ Χριστιανοὶ βλέπουσι πρὸς τοὺς οἴκους τῶν προξένων, μὴ ἐμπιστευόμενοι οὔτε εἰς τὴν προστασίαν τῶν ξένων καὶ ἰδίᾳ τῶν Ῥώσσων. Ἀλλ' ὁσάκις αἱ Δυνάμεις διεμαρτύροντο, ὁ Σουλτάνος ἀποκρίνεται: «Δὲν θὰ τὸ κάμω πλέον!»

Ἀλλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ δὲν ὁμοφωνοῦσι. Μαρονῖται, Ἀρμένιοι, Μεχιταρίσται ἔχουσι διάφορα δόγματα καὶ διάφορον θρήσκευμα.

Τινὲς τῶν πασσάδων ἐφάνησαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, ὡς ὁ Ῥεσήτ, ἀλλ' οὗτος ἀπροσδοκήτως ἀπέθανεν ἢ ἐδολοφονήθη. Ἀπεστάλησαν νέοι ὅπως ἐκπαιδευθῶσιν εἰς τὰ ἡμέτερα πανεπιστήμια, ἀλλ' ἐπιστρέψαντες ἀνέλαβον πάλιν τὰς ὀθωμανικὰς ἕξεις. Ἐν τοσούτῳ αἱ ὁδοὶ μένουσιν ἀδιάβατοι, αἱ νέαι

ὅτι ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως τῶν δικαστηρίων τούτων εἶναι τὸ ἀνακαλύπτειν τὴν ἐνοχὴν ἢ τὴν ἀθῳότητα τῶν ὑπόπτων προσώπων καὶ τὸ τιμωρεῖν κατὰ τὸ δίκαιον καὶ τοὺς νόμους, καὶ ἵνα ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῶν ἐνόχων πᾶν μέσον διαφυγῆς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένων ποινῶν, τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου προέτειναν νὰ λειφθῶσιν αἱ ἑξῆς διατάξεις:

Νὰ συστηθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς ἄλλα τινὰ τῶν κυριωτέρων μερῶν τοῦ Κράτους συμβούλιον ἐξελεγκτικόν, ἐπιφορτισμένον νὰ ἐξετάζῃ τὰς εἰσαγομένας δίκας μεταξὺ ὑπηκόων τῆς ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν ξένων.

Νὰ τελειοποιηθῶσι βαθμηδὸν αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις καὶ νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αὗται καταλλήλως.

Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τούτου νὰ ὦσιν ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ γνωστοὶ διὰ τὸ φιλοδίκαιον καὶ τὴν ἀκεραιότητα αὐτῶν· νὰ ἐκλεχθῶσι δὲ μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου τοῦ τόπου καὶ ἄλλων γνωστῶν προσώπων. Νὰ προστεθῶσι δὲ εἰς αὐτοὺς εἷς ἢ δύο γραμματεῖς ἀναλόγως τῶν ἐπιτοπίων ἀναγκῶν.

Ὑποβληθεισῶν δὲ τῶν ἀποφάσεων τούτων εἰς τὴν αὐτοκρατορικήν μου κύρωσιν, διέταξα ὅπως ἐκτελεσθῶσι, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἀποστέλλεται ἐπικυρωμένον καὶ ἐσφραγισμένον ἀντίγραφον τοῦ μνησθέντος κανονισμοῦ.

Διατάσσω δὲ ὅπως παντὶ τρόπῳ αἱ ὑποθέσεις ἐξετασθῶσι καὶ κανονισθῶσι μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἐγκριθέντος κανονισμοῦ καὶ ὅπως τὰ παραπτώματα καὶ ἐγκλήματα διευκρινισθῶσιν καὶ οἱ ἀθῷοι μὴ παρενοχληθῶσι. Θέλετε φροντίσει ἵνα οὐδὲν διαπράττεται ἐναντίον τῶν ἀρχῶν τούτων

Ἐκδοθὲν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Γεμαζῆ-οὐλ-ἔβελ 1270 (τέλος Φεβρουαρίου 1854).

οἰκοδομαὶ καθίστανται ἀφορμαὶ αἰσχροκερδίας· ἐν Κωνσταντινουπόλει ὄχλος αἱμοχαρὴς καὶ βάρβαρος διέπει τὰ πάντα· ἡ Κυβέρνησις οὐδεμίαν ἔχει ἠθικὴν ἰδέαν· ἡ διαφθορὰ παρὰ τοῖς ὑπαλλήλοις συστηματοποιεῖται, καὶ δυσκολώτατον ἀποβαίνει τὸ λαμβάνειν τὸ δίκαιον. Καὶ ὅμως ὁ Πάλμεστρων ἔσχε τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ ἐν πλήρει Κοινοβουλίῳ, ὅτι οὐδεμία χώρα ἐν Εὐρώπῃ ἐποιήσατο, ἀπὸ εἴκοσιν ἐτῶν, τοιαύτας προόδους ὅσας ἡ Τουρκία.

Ὡς ἀγαθοὶ περιγράφονται οἱ Τοῦρκοι ἀγρόται· ἐν γένει δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔχουσι πίστιν ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς μορφάς, τὴν ψυχικὴν γαλήνην καὶ τὴν δύναμιν τῆς αὐταπαρνήσεως, ἥτις ἐξ αὐτῆς πηγάζει. Ἔχουσι δὲ καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα οὐ μόνον διὰ τὴν τέλεσιν τῆς προσευχῆς ἐν τοῖς τεμένοις, ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἀκόμη ἐν τοῖς στρατοπέδοις, ὅπου πολλάκις φαίνονται προσευχόμενοι γονυπετῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σεβασμῷ καὶ τῇ πεποιθήσει πρὸς τὴν θεότητα, ἀποτετυπωμένῃ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν. Ζῶσι λιτῶς καὶ ἀρκοῦνται εἰς ὀλίγα, ἀγνοοῦσι τὴν πολυτέλειαν, ἀλλ' ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν, ἐν τῷ σχήματι τῶν ὀλίγων οἰκιακῶν σκευῶν, καὶ ἰδίως ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἕξεσιν ἔχουσιν αἴσθημά τι καλλιτεχνικόν, φυσικήν τινα ποίησιν, ἥτις παρ' ἡμῖν δὲν ὑφίσταται πλέον. Ἡ φιλοξενία των, ἡ πίστις πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις των, ἡ εὐσπλαγχνία πρὸς τοὺς πάσχοντας εἶναι παραδειγματικαί, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι τὰ φρέατα καὶ αἱ κρῆναι, ἃς εὐσεβεῖς Ὀθωμανοὶ ἀνεγείρουσι διὰ τοὺς διαβάτας· ἔνθα τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν τοποθετοῦσι ἀγγεῖα πλήρη ὕδατος ὑπὸ τὰ φυλλώματα, δωρεὰν καὶ ἐξ ἁπλῆς φιλανθρωπίας.

Ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶναι τόπος ἅγιος διὰ τοὺς Μουσουλμάνους ὅσον καὶ διὰ τοὺς Χριστιανούς, ἐξ ὧν πάντα τὰ θρησκεύματα ἔχουσιν ἐκεῖ προσκυνήματα καὶ ναούς. Οἱ σχισματικοὶ (!) Ἕλληνες ὑπῆρχον ἐκεῖ πολυπληθέστεροι τῶν ῥωμαίων Καθολικῶν, οἵτινες ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1740 εἶχον δεκαεννέα ἐκκλησίας, τῷ 1850 δὲν εἶχον εἰμὴ ἐννέα· οἱ Ἕλληνες μάλιστα κατέλαβον πολλὰ προσκυνήματα καὶ κατέστρεψαν τοὺς τάφους τοῦ Γοδοφρείδου, τοῦ Βαλδουΐνου

καὶ ἄλλων Σταυροφόρων, θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς ξένους ἐπιδρομεῖς. Οἱ Καθολικοὶ ἀπετάθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἥτις ἐποιήσατο τὰς δεούσας παραστάσεις εἰς τὴν Πύλην· αὕτη προέτεινε συμβιβασμόν, ἀλλ' ἡ Ῥωσσία ἀντέστη καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν πρίγκηπα Μέντσικωφ, τὸν πονηρότερον καὶ ἀσπονδότερον ἐχθρὸν τῆς Ὑψ. Πύλης. Οὗτος διεμαρτυρήθη διὰ τὴν καταπάτησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ δι' ἀπειλητικῆς στάσεως, προστατευομένης ὑπὸ ἐξοπλισμῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ, ἐκήρυξεν ὅτι τῇ Ῥωσσίᾳ ἀνήκει ἡ προστασία τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἡ Πύλη, ἀνίσχυρος ἀείποτε καὶ ἀμφιταλαντευομένη, ὑπετάγη εἰς τοῦτο ἐκδοῦσα φιρμάνιον, καὶ ἐπειδὴ τέσσαρα ἑκατομμύρια ὡς ἔγγιστα Ἑλλήνων ζῶσιν ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ, τὸ φιρμάνιον τοῦτο παρεῖχεν ἀληθῆ κυριαρχίαν τῷ Τσάρῳ καὶ ἀπετέλει κράτος ἐν κράτει. Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἀντὶ νὰ περιορισθῶσιν ἐντὸς τῶν διαγραφέντων ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, καραδοκοῦσι πάντοτε χρόνον καὶ περιστάσεις ὅπως καταλάβωσι τὰ φυσικά των σύνορα, ἐν τῷ ἐχθρῷ τῆς Τουρκίας διέβλεπον πάντοτε τὸν φίλον αὑτῶν· καὶ ἀμέσως ἐν ταῖς τῷ Σουλτάνῳ ὑποτεταγμέναις χώραις ἤρξατο ὁ ἀναβρασμὸς τῶν ῥαδιούργων καὶ γενναιοφρόνων, τῶν ἀπατεώνων καὶ ἠπατημένων, τῶν θυμάτων καὶ θυτῶν, οἵτινες ὑποκινοῦσι τὰς ἐπαναστάσεις. Ὁ πολικὸς αὐτῶν ἀστὴρ ἦτο ἡ Ῥωσσία, καὶ Μεσσίας των ὁ Μέντσικωφ, ὅστις ἐπανηγυρίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐδοξάσθη ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ἐξυμνήθη ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, διότι πάντες ἠσθάνοντο ὅτι διὰ τοῦ φιρμανίου ἐκείνου ἡ Ῥωσσία καθίστατο ὁ πραγματικὸς αὐτῶν ἀρχηγός, ὅτι εἰς αὐτὴν θὰ μετεφέροντο τὰ δικαιώματα καὶ αἱ προνομίαι αὐτῶν, καὶ ὅτι ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀπὸ τοῦδε ἢ χώρα ὑποτελὴς τῆς Ῥωσσίας.

Αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀφυπνίσθησαν καὶ παρεκίνησαν τὴν Τουρκίαν ν' ἀπαρνηθῇ τὸ φιρμάνιον· ἐκ τούτου ἤρξατο ἀνταλλαγὴ διπλωματικῶν διακοινώσεων καὶ σύγχυσις οἵα ἐν ἔτει 1821. Διὰ

τῆς ὑποκρισίας ἐκείνης, ἥτις εἶναι νέα κακοήθεια τῆς διπλωματίας προστεθειμένη εἰς τὴν παλαιάν, πᾶσαι αἱ δυνάμεις διεκήρυττον ὅτι ἐπόθουν τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τέλος ἐξερράγη εἷς τῶν παραδοξωτέρων πολέμων ἀφ' ὅσους γινώσκει ἡ ἱστορία. Διὰ προφάσεων, αἵτινες ποτὲ δὲν ἐλλείπουσι, ὁ ρωσσικὸς στρατὸς διαβαίνει τὸν Προῦθον, καὶ καταλαμβάνει τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας, ὁ δὲ ρωσσικὸς στόλος βομβαρδίζει τὸν τουρκικὸν ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Σινώπης.

Ὁ Ναπολέων Γ'., πρόθυμος πάντοτε νὰ διαρρήξῃ τὰς συν- Νοεμβρίου
θήκας τοῦ 1815, προὐκάλεσε τὴν Ῥωσσίαν ν' ἀποσυρθῇ, καὶ ἀρνηθείσης ταύτης, συνωμολόγησε συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πύλης, προσκαλῶν καὶ τὰς ἄλλας Δυνάμεις νὰ συμμετάσχωσι πολέμου δικαίου καὶ ἠθικοῦ. Οἱ ἡνωμένοι στόλοι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας εἰσπλέουσιν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ βομβαρδίζουσι τὴν Ὀδησσόν, τὸν κυριωτέρον λιμένα τοῦ ρωσσικοῦ ἐμπορίου, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Κρονστάδης, τοῦ λιμένος τῆς Πετρουπόλεως.

Ἡ Αὐστρία ἐξ εὐγνωμοσύνης ὤφειλε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ τοῦτο ἤθελεν ἐκθέσει αὐτὴν νὰ ἴδῃ προσβαλλομένας τὰς δυτικὰς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τὴν ἐντελῶς κατευνασθεῖσαν Ἰταλίαν καὶ Οὐγγαρίαν· διὸ πιστὴ εἰς τὰς συντηρητικὰς αὐτῆς παραδόσεις περιωρίσθη μόνον νὰ συνεννοηθῇ πρὸς τὴν Πρωσσίαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν δικαιωμάτων τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Τουρκίας· καταλαβοῦσα τὴν Μολδοβλαχίαν ἀπεμάκρυνε τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸν κίνδυνον ἐπαναστάσεως, καὶ ἐν ᾧ ἐξησφάλιζε τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ ἐπιδρομῆς ἐκ τοῦ μέρους τούτου, συγχρόνως δὲ καὶ ἀπὸ ἐπαναστάσεως ἐν Πολωνίᾳ, ἔσωσε τὴν Εὐρώπην ἀπὸ ἐμφυλίου πολέμου, διότι οἱ σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ μεταβάλλωσι σχέδιον ἐνεργείας.

Τίς ἐν ἔτει 1821 ἤθελε προΐδει ὅτι, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, σύμπασα ἡ Εὐρώπη ἤθελεν ὁπλισθῇ ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἀκεραιό-

τητα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, καὶ, συμμαχοῦσα πρὸς αὐτό, ἤθελε χύσει χειμάρρους αἵματος καὶ χρυσοῦ ἐν τῷ ἄφρονι Κριμαϊκῷ πολέμῳ; Τίς ἤθελε πιστεύσει ὅτι ἄνθρωποι, συνηθισμένοι νὰ μὴ σκέπτονται ἢ ὅπως ἐμπνέονται ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, ἤθελον ἀσπασθῆ τουρκικὸς ἔξεις καὶ ἐξυμνήσῃ τὴν τουρκικὴν ἀναγέννησιν; Ὁ κόσμος πάντοτε ἀφίνει ν' ἀπατᾶται ἢ θέλει ν' ἀπατᾶται, καὶ οἱ ἄνθρωποι καταβροχθίζουσι τὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα παρασκευάζουσιν οἱ πονηροί, οἱ προπετεῖς καὶ οἱ γελωτοποιοὶ τοῦ ὄχλου, οἵτινες κηρύττουσιν ἑαυτοὺς διδασκάλους τοῦ λαοῦ!

Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς γινώσκει ποῦ θέλουσι καταλήξει οἱ μεγάλοι πόλεμοι, οἱ λαοί, καὶ ἰδίως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Πεδεμόντιοι ἀνέλαβον νέας ἐλπίδας· ἔβλεπον διεσπασμένην τὴν βόρειον συμμαχίαν, τὸ αἰώνιον φόβητρον τῶν ἐπαναστάτεων· ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐβάδιζον μὲν ἡνωμέναι ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐβράδυνε νὰ ἐκραγῇ πάλιν ἡ ἀρχαία των ἔχθρα· καὶ ἡ πυρκαϊά, γενικευομένη, ἤθελε πάλιν καταστήσει προβληματικὰς τὰς τύχας τοῦ κόσμου, καὶ θὰ ἤρχετο καὶ ἡ ὥρα τῶν λαῶν, ἵνα διενοοῦντο νὰ ἐπιταχύνωσι διὰ τῶν συνωμοσιῶν καὶ τῶν ἐπαναστάσεων.

Ὁ Ναπολέων διεκήρυξε διὰ τοῦ «Μυνήτορος» εἰς πάντας, οἵτινες θὰ διενοοῦντο νὰ ἐπωφεληθῶσι τῶν περιστάσεων πρὸς διασάλευσιν τῆς τάξεως, εἴτε ἐν Ἑλλάδι, εἴτε ἐν Ἰταλίᾳ, ὅτι θὰ παρέβλαπτον τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας, ἥτις, ὅπως ὑπερασπίζετο τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐδέποτε θὰ ἐνείχετο ἐπιδρομὰς ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲ θὰ ἐπέτρεπε νὰ χωρισθῶσιν ἐπὶ τῶν Ἄλπεων αἱ σημαῖαι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἡνωμέναι, ὡς ἤλπιζεν, ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Καὶ πράγματι οἱ Ἕλληνες περιεστάλησαν, ἀλλ' ἡ Αὐστρία ἔμεινεν ἀκλόνητος ἐν τῇ οὐδετερότητι αὐτῆς, καὶ οὕτως ἀπέφυγε μὲν ἡ Εὐρώπη τὸν γενικὸν πόλεμον, ἀλλὰ ἡ Αὐστρία κατέστρεψεν ἑαυτήν, δυσαρεστήσασα καὶ τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς σύμμαχον, ὅστις ἐθεώρησεν αὐτὴν ἀγνώμονα καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς, οἵτινες εἶχον ὁμώσει νὰ τὴν τιμωρήσωσιν.

Οἱ πρὸς βορρᾶν σύμμαχοι, μάτην ἀγωνισθέντες ἐν τῇ Βαλτικῇ ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ἀνατολήν, καὶ τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1854 ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν Κριμαίαν 23 χιλιάδες Γάλλων, 25 χιλιάδες Πεδεμοντίων. Πολλὰ ὑπέστησαν δεινὰ αἱ δυνάμεις αὗται ἐν ἐκστρατείᾳ, ἥτις διήρκησε ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν, καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀποστέλλωνται ἑκάστοτε νέαι ἐπικουρίαι πρὸς συμπλήρωσιν τῶν διὰ τῶν πυροβόλων, διὰ τῶν τρικυμιῶν, διὰ τῶν βροχῶν καὶ διὰ τῆς χολέρας ἐξαφανισθέντων. Πολλοὶ ἀρχηγοὶ τῶν στρατευμάτων (ὁ Ῥαγλαί, ὁ Σαιντ-Ἀρνῶ, ὁ Ἀλέξανδρος Λαμάρμορας) ἀπέθανον, καὶ σὺν αὐτοῖς ἥμισυ ὅλον ἑκατομμύριον ἀνδρῶν· ἐκ τῆς θλίψεως ἀπεβίωσε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, κληροδοτῶν ἐπίπονον βασιλείαν εἰς τὸν υἱόν του Ἀλέξανδρον Β'.

Ἡττηθέντων τῶν Ῥώσσων ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἄλμας, οἱ Σύμ- 10 Σεπτ.1854
μαχοι κατέλαβον τὸν Βαλουκλαβᾶν καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἀπέναντι τῆς Σεβαστουπόλεως, φρουρίου ὀχυρωτάτου, οὗ ἤρξατο ὁ βομβαρδισμός. Οἱ Ῥῶσσοι, ἀπολέσαντες 17 χιλιάδες ἀνδρῶν, ἐξε- 10 Σεπτ.1855
κένωσαν αὐτήν. Τὴν περαιτέρω καταστροφὴν περιέστειλεν ἡ Αὐστρία προτείνασα εἰς τοὺς Συμμάχους ὅρους τινας, ἐφ' ὧν νὰ συνομολογηθῇ εἰρήνη, καὶ ἐπιβαλοῦσα τῇ Ῥωσσίᾳ νὰ παραδεχθῇ αὐτοὺς ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ὅτι ἤθελεν ἑνωθῇ μετὰ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Ἡ Ῥωσσία ἠναγκάσθη νὰ συγκατατεθῇ, ἡ εἰρήνη ἐκη- 17 Φεβρ.1856
ρύχθη ἐπισήμως, καὶ οὕτως ἔληξεν αἱματηρότατος πόλεμος [1]),

[1]) Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ τῷ διαρκέσαντι 33 ὅλους μῆνας οἱ στρατοὶ ἔσχον τὰς ἀκολούθους ἀπωλείας:

	Νεκρούς.	Ἀσθεν. ἐκ τραυμάτων.	Τὸ ὅλον.
Ὁ γαλλικὸς στρατὸς	10,240.	85,375.	96,615.
Ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς	2,755.	19,427.	22,182.
Ὁ Πεδεμόντιος στρατὸς	36.	2,158.	2,194.
Ὁ τουρκικὸς στρατὸς	10,000.	25,000.	35,000.
Ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς	30,000.	600,000.	630,000.
	53,031.	731,960.	784,991.

Ὑπελογίσθη δὲ ὅτι αἱ Δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Αὐστρίας μὲ τὴν ἔνοπλον αὐτῆς οὐδετερότητα, ἐδαπάνησαν ἑπτὰ δισεκατομμύρια φράγκων.

καθ' ὃν μετὰ τεσσαρακονταετῆ εἰρήνην αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις συνεκρούσθησαν πρὸς ἀλλήλας ἄνευ ἄλλου τινὸς ἀποτελέσματος ἢ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν καταστροφῆς, ἄνευ ὡρισμένου σκοποῦ, πόλεμος διεξαχθεὶς ἄνευ ἐνεργείας, τελειωθεὶς ἄνευ περισκέψεως, πόλεμος, ὅστις ἀφῄρεσεν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας τὰ πρωτεῖα τῆς ἰσχύος.

Πρὸς συνομολόγησιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης συνῆλθεν ἐν Παρισίοις Συνέδριον. Ἡ Γαλλία οὐδὲν προσεκτήσατο ὄφελος μετὰ τοσαύτας θυσίας, ἀλλ' ἐξῆλθε δύναμις πρωτεύουσα. Ἡ Πύλη ἀπῄτησε τὰ ὠφελήματα τοῦ διεθνοῦς εὐρωπαϊκοῦ δικαίου καὶ ἀνέκτησε πάλιν τὴν θρησκευτικὴν αὐτῆς ἐλευθερίαν. Ἡ Ῥωσσία παρέδωκεν αὐτῇ πάλιν τὸ Κάρς, καὶ ἔλαβε πάλιν παρὰ τῶν Συμμάχων τὴν Σεβαστούπολιν, τὸν Βαλουκλαβᾶν καὶ τοὺς ἄλλους λιμένας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅστις κηρυχθεὶς οὐδέτερος, ἐκλείσθη δι' ὅλα τὰ πολεμικὰ σκάφη, ἀφεθεὶς ἐλεύθερος μόνον διὰ τὰ ἐμπορικά. Αἱ παραδουνάβιοι Ἡγεμονίαι ἔμειναν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας, καταργηθείσης πάσης προστασίας τῆς Ῥωσσίας. Ἐλεύθερος τέλος ἐκηρύχθη ὅλος ὁ Δούναβις.

Οἱ ὅροι τῆς ἀστικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας δὲν μετεβλήθησαν· ἀπέφασίσθη μόνον ν' ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ οὐδετέρα σημαία ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ κατηργήθη τὸ δικαίωμα τῆς στρατείας, τῶν Κρατῶν μόνον ἐχόντων τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττωσι πόλεμον. Ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοί, εἰς οὓς ὀφείλεται ἡ εὐρυτάτη ἐφαρμογὴ τῶν θαλασσίων νόμων ἐν πολέμῳ, ἠρνήθησαν νὰ παραδεχθῶσι τὴν κατάργησιν ταύτην, ὅπως μὴ ἐν καιρῷ πολέμου εὑρεθῶσιν ὑποδεέστεροι τῶν Κρατῶν, τῶν διατηρούντων μεγάλους στόλους ἐν καιρῷ εἰρήνης [1]).

Περὶ τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν μακραὶ διεξήχθησαν

[1]) Ὁ Ναπολέων Γ'. ἐκήρυξε τῇ 9 Μαρτίου 1854 ὅτι παραιτεῖται τῶν δικαιωμάτων του καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ κατάσχῃ ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα ἐπὶ πλοίων οὐδετέρων. Τοῦτο τὰ μάλιστα ὠφέλησε τὴν Ῥωσσίαν, καὶ παρέβλαψε μετὰ ταῦτα τὴν Ἀγγλίαν, ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν Γαλλίαν, ἥτις κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταχειρισθῇ τὰ πλοῖά της κατὰ τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου καὶ ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῇ ἁπλῶς εἰς τὴν ἄμυναν.

διαπραγματεύσεις καὶ μόλις κατὰ τὸ 1858 αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἀπεφάσισαν ὅπως ἡ Μολδαβία καὶ ἡ Βλαχία ἀποτελέσωσι δύο Κράτη κεχωρισμένα ἔχοντα τὰς αὐτὰς διατάξεις καὶ τοὺς αὐτοὺς νόμους, καὶ δύο Ὁσποδάρους (ἡγεμόνας), ἀλλ' ἓν μόνον Μέγα Συμβούλιον καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης. Κατόπιν ὁ πρίγκηψ Κούζας, ἐκλεχθεὶς παρ' ἀμφοτέρων τῶν Ἡγεμονιῶν, ἀπετέλεσε τὴν ἕνωσιν αὐτῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ῥουμανίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Ὁ πόλεμος τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ Ἰταλικὴ ἑνότης

Οἱ Σύμμαχοι ζητοῦντες ἐπικουρίας καὶ συμμάχους διὰ τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον, ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας στρατὸν ἐπικουρικόν. Ἡ Σαρδηνία ἀπήντησεν ὅτι δὲν δίδει μισθοφόρους, ἀλλ' ὅτι παραχωρεῖ συμμαχικὸν σῶμα ὑπὸ πεδεμόντιον στρατηγόν. Ὅσον καὶ ἂν οἱ φιλελεύθεροι ἀπεστρέφοντο ν' ἀποστείλωσι στράτευμα ἐναντίον Δυνάμεως, ἥτις δὲν τοῖς εἶχεν ἐπιφέρει ζημίας, καὶ ν' ἀφήσωσι τὴν χώραν ἐκτεθιμένην εἰς ἐπιδρομὴν τῶν Αὐστριακῶν, οὐχ ἧττον ὅμως ἐσκέπτοντο ὅτι ἱκανοποίουν τὰς ὑποστάσας ταπεινώσεις διὰ τῆς συμμαχίας μετὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἀπεστάλη ἐπομένως στρατὸς ἐκ 15 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀναλαβούσης τῆς Ἀγγλίας δάνειον ἑνὸς ἑκατομμυρίου λιρῶν στερλινῶν πρὸς 3 %.

Μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἡ Αὐστρία, ἡ ἀπομακρύνασα ἀπὸ τῆς Εὐρώπης τὴν μάστιγα τοῦ πολέμου, ἐζήτει ὡς ἦτο ἐπόμενον αὔξησιν τινὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Δουνάβεως. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Σαρδηνίας ἐθορυβήθη ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀπέστειλε πανταχοῦ δριμυτάτας ἐγκυκλίους ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι πᾶσα ἐπέκτασις τῆς Αὐστρίας ἤθελεν ἀποβῆ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, ὅτι οὕτω τὰ μεταβληθέντα πρωτεῖα τῆς Ῥωσσίας παρεχωροῦντο τῇ Αὐστρίᾳ, ἥτις τάχιστα ἤθελε καταστῇ κυρία ὅλου τοῦ Δουνάβεως, ὅπως ἔπραξε καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ ἔτι μᾶλλον θὰ ἐνισχύετο ἡ αὐτοκρατορία πρὸς βλάβην τῆς ἐπιρροῆς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅτι τὸ Πεδεμόντιον δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον ν' ἀπαλλαγῇ τῆς αὐστριακῆς ἐπικρατήσεως. Ἐπομένως οὕτως ἐβραβεύετο ἡ Δύναμις ἡ ἀρνηθεῖσα νὰ ἐνώσῃ

τὰ ὅπλα της πρὸς τὰ ὅπλα τῶν δυτικῶν Συμμάχων (ἡ Αὐστρία) καὶ ἐτιμωρεῖτο ἡ Δύναμις ἥτις δὲν ἐδίστασε νὰ συμμετάσχῃ τοῦ πολέμου (τὸ Πεδεμόντιον).

Τὸ Πεδεμόντιον ἦτο ἡ μόνη χώρα τῆς Ἰταλίας, ἔνθα διετηρήθη τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα μετὰ Βουλῶν, ἐλευθεροτυπίας καὶ ἐθνοφυλακῆς, καὶ παντὸς εἴδους ἐλευθερίας. Ἦτο ἑπομένως τὸ ἀντικείμενον τῆς προσοχῆς καὶ τῶν πόθων τῆς χερσονήσου ὅλης, καὶ οἱ πόθοι τῆς Κυβερνήσεώς της ὑπεστηρίζοντο πανταχόθεν. Ἐκεῖ εἶχον συρρεύσει οἱ πρόσφυγες τῶν ἄλλων ἰταλικῶν χωρῶν, ἄνθρωποι ἔμπειροι, καὶ δραστήριοι, ὡς συνήθως εἶναι οὗτοι, πρόθυμοι νὰ κερδίσωσιν ἄρτον καὶ τιμὰς καὶ νὰ ἀποζημιωθῶσι διὰ τὰς ὑποστάσας ζημίας καὶ καταπιέσεις. Εὐγενεῖς Λομβαρδοὶ μετέφερον ἐκεῖ πλούτη καὶ πάθη ἐκδικήσεως καὶ ἀδιάκοπον ὤθησιν τῆς χώρας, ἥτις ἦτο ἡ διηνεκὴς ἐπιθυμία τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας. Μετ' αὐτῶν μετέβη ἐκεῖ καὶ ὄχλος παράσιτος, πλήρης ὀργῆς καὶ φθόνου, ζῶν ὡς μάρτυς, διὰ συγγραφῶν ἢ δι' ἐπαιτείας, κολακεύων τὴν κοινὴν γνώμην τῆς ἡμέρας καὶ ἰδίως ὑποθάλπων τὸ μῖσος κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ κατὰ τῶν χωρῶν, αἵτινες ἐφαίνοντο ὑποστηρίζουσαι αὐτήν. Ἑπομένως διαρκὴς ἐπενηργεῖτο συνωμοσία κατ' αὐτῆς οὐ μόνον διὰ τοῦ δραστηριωτάτου τύπου ἀλλὰ καὶ διὰ στάσεων καὶ ἐξεγέρσεων καὶ διὰ τῆς παρακωλύσεως, ἢ γελωτοποιήσεως πάσης ἀναφαινομένης που βελτιώσεως.

Τὸ βασίλειον τῆς Σαρδηνίας εἶχε τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα νέου κράτους. Μεγάλη ἦτο ἡ σύγχυσις τῶν οἰκονομικῶν, βαρύτατοι οἱ φόροι, ἀναγκαῖοι ὅμως πρὸς πληρωμὴν τῶν ζημιῶν δύο ἐκστρατειῶν καὶ τῆς ἑξ ἑβδομήκοντα πέντε ἑκατομμυρίων ἀποζημιώσεως εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ ἐν τούτοις ἡ διοίκησις ἀνέκυπτε καὶ τὸ Πεδεμόντιον ἐλάμβανε νέους θεσμούς, ἡ βιομηχανία ἐπροόδευεν ὡς καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῆς μετάξης καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ βάμβακος γεωργικαὶ μηχαναὶ εἰσήγοντο καὶ τεχνητὰ λιπάσματα· οἱ μισθοὶ ηὔξησαν καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις ἐπολ-

λαπλασιάζοντο· ἐγένοντο ἐπιχειρήσεις γιγαντιαῖαι ὡς ἡ εὔρυνσις τοῦ λιμένος τῆς Γενούης, μία μεγάλη διώρυξ [1]) καὶ πρὸ πάντων ὁδοὶ καὶ σιδηρόδρομοι κατεσκευάζοντο.

Κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης φατρίας ἠλλάσσοντο οἱ ὑπουργοί.

Ὁ Οὐρβανὸς Ῥατάσης, (1810-73) δικηγόρος ἐξ Ἀλεξανδρείας, σοφιστής, πλήρης εὐφυΐας, ἀλλ' ἀνὴρ ἄνευ καρδίας, ἐπεφορτίσθη μετὰ τὴν στάσιν τοῦ Γισβέρτη νὰ σχηματίσῃ τὸ ὑπουργεῖον· εὑρίσκετο δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὑπουργείου κατὰ τὴν μάχην τῆς Νοβάρας, καὶ ὅσῳ καὶ ἂν συμμετεῖχε τῆς καταστροφῆς δὲν ἀπώλεσεν ὅμως τὸ δημοτικόν του γόητρον, μὲ ὅλας τὰς ὕβρεις τοῦ Γισβέρτη.

Ὁ κόμης Κάμιλλος Καβοὺρ (1810-1861) καταγόμενος ἐξ οἴκου πλουσίου, ἔκαμε τὰς σπουδάς του ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ διεκρίθη ὡς συγγραφεὺς οἰκονομολογικῶν βιβλίων· ἐν τῇ πατρίδι του ἦτο ἧττον ἀρεστὸς ὡς ἀσπαζόμενος τὰς γνώμας τῆς Ἀγγλίας ἴσως δὲ καὶ διότι ἐπέκρινε τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ. Ὅτε ἤρχισαν αἱ ταραχαὶ τοῦ 1847 ὁ Καβοὺρ ὑπεστήριζεν ἐν ταῖς ἐφημερίσι τὰς μεταρρυθμίσεις· ἀλλὰ τὸ μέτριον τοῦ ὕφους του ἐν μέσῳ τῶν ἐπιτεινομένων ἐξάψεων, ὁ πλοῦτός του, ἡ συγγένειά του καθίστων αὐτὸν ὕποπτον παρὰ τοῖς δημοκρατικοῖς, οἵτινες ἐχαρακτήριζον αὐτὸν ὡς κληρικόφρονα. Κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ὠζιλίου καὶ εἰς τὴν συστηματικὴν ἀδράνειαν τούτου ἀντιτάσσων τὴν πρόθεσίν του νὰ κινῆται πάντοτε καὶ νὰ γείνηται λόγος περὶ αὐτοῦ, ἔμεινε κύριος τοῦ πεδίου, καὶ λιποτακτήσας ἐκ τοῦ κόμματος τῶν μετριοφρόνων καὶ τῶν κληρικοφρόνων συνετάχθη πρὸς τὴν ἀριστεράν. Εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ὁ κριμαϊκὸς πόλεμος τῷ παρεῖχεν ἀφορμὴν νὰ παρουσιασθῇ μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων [2]) καὶ κατώρθωσε

[1]) Ἡ διῶρυξ Καβούρ, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πάδου.

[2]) Κατὰ τὸ χρυσόβουλον τοῦ Πάπα Ἰουλίου Β'. (τοῦ 1504) τοιαύτη ἦτο ἡ τάξις τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν. Πρῶτος ἤρχετο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥω-

νὰ συγκαθήσῃ ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῶν Παρισίων μετὰ τῶν ἄλλων ἀπεσταλμένων καὶ παρὰ τὴν αὐτὴν τράπεζαν μετὰ τοῦ μισητοῦ πληρεξουσίου τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ τὰ συζητούμενα ζητήματα ἦσαν ξένα πρὸς τὰ ἡμέτερα συμφέροντα. Ὁ Ναπολέων μὲ ὕφος προστατευτικὸν ἠρώτησεν αὐτόν. «Τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας ;»

Ὁ Καβοὺρ δὲν ἦτο ἕτοιμος διὰ τὴν ἐρώτησιν ταύτην, μ' ὅλον τοῦτο διέταξεν ἀμέσως νὰ συντάξωσιν ὑπόμνημα περὶ τῶν δεινῶν τῆς Ἰταλίας καὶ κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὸ Συνέδριον. Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ὑπετιμᾶτο ἡ κυβέρνησις τῆς

μαίων, διάδοχος τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Ἀραγωνίας, τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Σικελίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Ναβάρρας, τῆς Κύπρου, τῆς Βοημίας, τῆς Πωλωνίας καὶ τῆς Δανίας

Εἵποντο δὲ αἱ δημοκρατίαι τῆς Βενετίας, τῆς Γενούης, ἡ γερμανικὴ Ὁμοσπονδία, ὁ δοὺξ τῆς Βρεττανίας, ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατίνου, τῆς Σαξωνίας, τοῦ Βρανδεμβούργου, ὁ ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας, ὁ δοὺξ τῆς Σαβοΐας, ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης, οἱ δοῦκες τοῦ Μιλάνου, τῆς Βαυαρίας, τῆς Λωραίνης. Ἡ Ῥωσσία δὲν συγκατελέγετο εἰσέτι ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς Δυνάμεσιν.

Οἱ πληρεξούσιοι ἐν Παρισίοις ἦσαν διὰ μὲν τὴν Γαλλίαν ὁ Βαλέφσκης καὶ ὁ Βουρκεναί, διὰ δὲ τὴν Ἀγγλίαν ὁ Κλάρενδων καὶ ὁ Κώλεϋ, διὰ δὲ τὴν Ῥωσσίαν ὁ Βρουνὼφ καὶ ὁ Ὀρλώφ, διὰ τὴν Αὐστρίαν ὁ Βουὸλ καὶ ὁ Ὕβνερ, διὰ τὴν Τουρκίαν ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς καὶ ὁ Μεχμὲτ-Γεμάλ-βεης. Διὰ τὸ Πεδεμόντιον εἶχεν ὁρισθῇ πληρεξούσιος ὁ Ἀζέλιος, ἀλλὰ διὰ λόγους ἐθιμοτυπίας προετιμήθησαν ὁ ὑπουργὸς Καβοὺρ καὶ ὁ Βιλλαμαρινός. Ἐκ Παρισίων ὁ Καβοὺρ ἔγραφε πρὸς τὸν Λουδοβῖκον Κιβράριον, διευθύνοντα προσωρινῶς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

« . . . Ἐξέθεσα ἐγγράφως τῷ βασιλεῖ τὴν συνδιάλεξιν ἣν ἔσχον χθὲς τὴν ἑσπέραν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ νὰ τῷ ἀποδείξω δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς μυστικότητος, παρεκάλεσα αὐτὸν νὰ μὴ ἀνακοινώσῃ τι εἰς τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Ἠδύνατο ὅμως νὰ τὸ κάμῃ ἰδιαιτέρως. Ἀποστείλατέ μοι τὸ ταχύτερον τὸν Ἀρμιλλὰν μὲ τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ἐζήτησα παρ' ὑμῶν καὶ παρὰ τοῦ Ῥατάτση. Τὴν δευτέραν ἐμφανιζόμεθα ἐπὶ τῆς σκηνῆς· τὸ πρᾶγμα, ἂν δὲν ἦναι εὐχάριστον, εἶναι ὅμως περίεργον. Ἐν τοσούτῳ ἤρχισαν τὰ ἐπίσημα γεύματα, καί, ἂν οὐχὶ τὰ πνεύματα, οἱ στόμαχοι ὅμως ὑφίστανται δεινὴν δοκιμασίαν. Κατέταξα εἰς τὰς τάξεις τῆς διπλωματίας τὴν ὡραίαν κόμισσαν Ν. ἣν παρεκάλεσα νὰ προσελκύσῃ ἐν ἀνάγκῃ, τὸν αὐτοκράτορα. Τῇ ὑπεσχέθην δέ, ἐὰν ἐπιτύχῃ, νὰ διορίσω τὸν πατέρα της γραμματέα τῆς ἐν Πετρουπόλει πρεσβείας. Ἡ κόμησσα ἤρχισεν ἤδη μετ' ἐπιφυλάξεως νὰ παίζῃ τὸ μέρος της ἐν τῇ συναυλίᾳ τοῦ Κεραμεικοῦ. (Ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Ὀδορίκη « Ὁ κόμης Λουδοβῖκος Κιβράριος καὶ οἱ χρόνοι αὐτοῦ ». Ἐν Φλωρεντίᾳ, σελ. 116).

Αὐστρίας ὡς καὶ τὰ ἄλλα Κράτη, ἰδίως δὲ αἱ κυβερνήσεις τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Πάπα, καὶ ἐλέγετο ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναμορφωθῇ ἡ Ἰταλία, ἐὰν δὲν ἤθελον νὰ διαταράττῃ αὕτη διαρκῶς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὅτι τὸ συμφέρον τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας συνεδυάζετο μετὰ τοῦ συμφέροντος τῆς Ἰταλίας καὶ ὁλοκλήρου μάλιστα τῆς Δύσεως, ἔνθα οὐδέπτε ἠδύνατο νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἰσορροπία ἐν ὅσῳ ἡ Αὐστρία ἐπίεζε τὴν χερσόνησον. Ἐπερατοῦτο τὸ ὑπόμνημα διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι οἱανδήποτε τύχην ἐπιφυλάττει ἡ θεία πρόνοια εἰς τοὺς Ἰταλούς, πᾶς ἔντιμος ἄνθρωπος θέλει ἐνθυμηθῇ ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτο ὁ πρῶτος ὁ ἐρωτήσας· « Τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας : »

Ἀντέβαινεν εἰς ὅλας τὰς ἐθιμοταξίας τὸ εἰσάγειν ξένον ζήτημα εἰς τὸ Συνέδριον, καὶ τὸ ὑποτιμᾶν ἀνεξαρτήτους Δυνάμεις μὴ ἀντιπροσωπευομένας· ἦτο ἄντικρυς ὕβρις κατὰ τοῦ κανόνος τῆς μὴ μεσολαβήσεως, χάριν τοῦ ὁποίου ἐγένετο ὁ κριμαϊκὸς πόλεμος. Ἀλλὰ τότε πρῶτον τὸ ἰταλικὸν ζήτημα συνεζητεῖτο ἐν εὐρωπαϊκῷ Συνεδρίῳ μὲ ἀπόφασιν βελτιώσεως, καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας εὑρέθη ἤδη οὐ μόνον ἐν χερσὶ συνωμοτῶν καὶ μυστικῶν ἑταιριῶν ἀλλ' ἐν χερσὶ μιᾶς Κυβερνήσεως.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης κατέστη ἐπίσημος ἡ ἔχθρα πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ἰσχυρὰν μὲν ἀλλ' ἀποκεκηρυγμένην παρὰ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ τὸ μικρὸν Πεδεμόντιον, ἀδύνατον μὲν ἀλλ' ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, ἄοκνον εἰς τὸ νὰ παρεμβάλλῃ προσκόμματα εἰς τὴν νικήσασαν αὐτὸ Αὐστρίαν καὶ νὰ καταγγέλλῃ αὐτὴν διὰ τῶν ἐφημερίδων, τὸ Πεδεμόντιον, ἀπειλητικὸν ἤδη, κατέστη συνώνυμον πρὸς τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Καβοὺρ κατώρθωσεν ὥστε σύμπασα ἡ Ἰταλία νὰ ἐπικροτήσῃ αὐτὸν καὶ οἱ πρόσφυγες τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐχάραξαν εἰς τιμὴν αὐτοῦ μετάλιον μὲ τὸ ῥητόν: « Τί ζητοῦσιν ἐνταῦθα τοσαῦτα ξένα ξίφη; »

Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Λομβαρδίας εἶχεν ἐνσκήψει ἐν Πεδεμοντίῳ διχόνοια καὶ ἀθυμία μεταξὺ πολιτῶν καὶ στρατιωτικῶν, ὧν οἱ μὲν πρῶτοι ἐφοβοῦντο πραξικόπημα ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ,

οἱ δὲ δεύτεροι ἦσαν δυσηρεστημένοι διότι ἐκατηγοροῦντο ἐπὶ ἀνικανότητι. Διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις ἐζήτει νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀξίαν, καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν διέταξε νὰ ἐκτεθῶσι καὶ νὰ δημοσιευθῶσι πᾶσαι αἱ ἀξιομνημόνευτοι πράξεις κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὅπου οἱ Πεδεμόντιοι εἶχον ἀγωνισθῆ πρὸς τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Γάλλους· ἡ μάχη τῆς Ταρνάϊας εἶχεν ἐκπλύνει τὸ αἶσχος τῆς Νοβάρας καὶ μετριάσει τὴν ἐκ τῶν ἡττῶν προελθοῦσαν ἀποθάρρυνσιν. Ἐκ Νεαπόλεως ἀπεστάλη πρὸς τὸν στρατηγὸν Λαμάρμαρον σπάθη τιμητικὴ μὲ τὴν ὑπογραφήν: «Ἡ ἀρχαία Αὐστρία δὲν ἐσβέσθη εἰσέτι ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν Ἰταλῶν», ἐν Μιλάνῳ ἀπεφασίσθη ν' ἀνεγερθῇ ἐν Τουρίνῳ μνημεῖον ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ. Παρόμοιαι διαδηλώσεις ἐγένοντο ἐν ἄλλαις ἰταλικαῖς πόλεσι καὶ συγχαρητήρια ἀπεστάλησαν πρὸς ἐκεῖνον, «ὅστις μόνος ὑπερήσπισεν ἐρρωμένως τὴν Ἰταλίαν», καὶ χρηματικαὶ συνεισφοραὶ ἐγένοντο πρὸς προμήθειαν ἑκατὸν τηλεβόλων διὰ τὸ φρούριον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ δέκα χιλιάδων τυφεκίων, τὰ ὁποῖα νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τὴν πρώτην χώραν ἥτις ἤθελεν ἐπαναστατήσει.

Οὕτως ὁ πόλεμος ὁ κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς Τουρκίας ἀπέβη πρὸς βλάβην τῆς Αὐστρίας· ἡ εἰρήνη καθίστατο «σπορὰ ὀδόντων δράκοντος», καὶ ἐν ᾧ ἐξησφάλιζε τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκίας, προητοίμαζε τὴν διάλυσιν τῶν ἰταλικῶν κρατιδίων. Καὶ ὁ Λαμαρτῖνος ἐκήρυξε τοῦτο «ὡς κήρυξιν πολέμου ἐν τύπῳ εἰρήνης, ὡς τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χάους, ὡς τὸ τέλος τοῦ δημοσίου δικαίου ἐν Εὐρώπῃ».

Διότι, διαλυθεισῶν τῶν ἀρχαίων συμμαχιῶν, δὲν κατωρθώθη νὰ συνομολογηθῶσι νέαι· ὅθεν γενικὴ ἀναστάτωσις, δισταγμὸς παρὰ τοῖς κατέχουσι θέσιν, κινήματα ἀνυπόμονα παρὰ τοῖς ζητοῦσι νὰ ἐγκαθιδρυθῶσιν· ἀνάγκη αὐστηρότητος καὶ τιμωρίας καὶ κατάστασις πολιορκίας καὶ δημεύσεως, ἐν ᾧ τὸ Πεδεμόντιον διαμαρτυρόμενον κατὰ τῆς τοσαύτης αὐστηρότητος καὶ τῶν βιαίων μέτρων, ἀνέκτα ὀσημέραι στάσιν ἀξιοπρεπεστέραν.

Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ Β'. (1820-1878), μορφωθεὶς ἀφ'

ἑαυτοῦ, συνανεστρέφετο πάντοτε ἐν μέσῳ τῶν στρατιωτῶν, μὴ διαφθαρεὶς ὑπὸ τὴν μαλθακότητος τῆς Αὐλῆς· κυνηγὸς μανιώδης, λιτὸς εἰς τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του, ἀνὴρ τολμηρός, μὴ ἀγαπῶν τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰς πανηγύρεις, μὴ ἀγαπῶν τὰ γράμματα, καί τοι οὐχὶ ἄμοιρος νοῦ καὶ ἀντιλίψεως· συγγενεύων πρὸς πάντας τοὺς ἡγεμονικοὺς οἴκους τῆς Ἰταλίας· ἦτο βασιλεὺς νέος, ὅστις δὲν εἶχεν ἐκθέσει ἑαυτὸν, δίδων ἐλπίδας, ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἀποστρεφομένου τὰς μεταρρυθμίσεις, αἵτινες τοσοῦτον ἐπιβλαβεῖς ἀπέβησαν αὐτῷ, μὲ χώραν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, μὲ Κοινοβούλιον λειπόπιστον καὶ ὑπουργούς, οἵτινες ἀλληλοεκρημνίζοντο τῆς ἀρχῆς καὶ ὑπεδείκνυον οὕτω τὴν ἀδυναμίαν πάντων, ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ καταργήσῃ τὸν καταστατικὸν Νόμον, ὃν ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὐχὶ μὲν ἐξ οἰκίας θελήσεως ἀλλ' ὅμως πάνυ ἐλευθερίως παρεχώρησε, καὶ θὰ ἐδοξάζετο ὅσον καὶ ἐκεῖνος παραχωρῶν αὐτόν. Τοὐναντίον ὅμως, ἀπαριθμῶν μετὰ θλίψεως μὲν ἀλλὰ καὶ παρρησίας τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα περιεκύκλουν τὸν θρόνον του, διεβεβαίου ὅτι αἱ ἐλευθερίαι τοῦ τόπου οὐδένα διέτρεχον κίνδυνον, καὶ ὑπενθύμιζον ὅτι τρία ἦσαν τὰ ὕψιστα ἀγαθά, ἡ ἡσυχία, ἡ πρόοδος καὶ ἡ οἰκονομία. Ἦτο ὅλως ἀμέτοχος τῶν κομμάτων[1]), καὶ τηρῶν τὸ Σύνταγμα ἀνεμιγνύετο ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον εἰς τὰς ὑποθέσεις, καὶ ἀπεξεδύετο τῶν ἧττον δικαιολογημένων πράξεων διὰ τοῦ συνταγματικοῦ ἀνευθύνου.

Τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν ἔννοιαν ἀντεπροσώπευε τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν, ἦτο ἀναμάσσημα τοῦ νόθου ἐκείνου μίγματος αὐτοκρατορικοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ἀγγλικῶν

[1]) Αἱ ἐφημερίδες τοῦ 1862 ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ εἶπε πρὸς τὸν Νικοτέρα· (τὸν μετὰ ταῦτα ὑπουργόν) : Καθ' ἑκάστην γίνονται διαβήματα ἐν τῷ ζητήματι τῆς παντούφλας· θὰ ἐκάμνομεν μεγαλείτερα ἔτι ἐὰν ὁμονοῶμεν, καὶ λέγω τοῦτο πρὸς ὑμᾶς, διότι γινώσκω ὅτι εἶσθε δημοκρατικός. Ἀφήσατέ με νὰ σχηματίσω τὴν Ἰταλίαν καὶ ὅταν αὕτη σχηματισθῇ, ἐὰν ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις θελήσῃ τὴν δημοκρατίαν, ἐγὼ θ' ἀποσυρθῶ μετὰ τῆς οἰκογενείας μου. Ἔχω τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ μὲ ἕνα σκύλον καὶ μὲ ἓν θηρευτικὸν ὅπλον θὰ διέλθω τὰς ἡμέρας μου διασκεδάζων.

ἐλευθεριῶν, τὸ ὁποῖον τότε ἡ Γαλλία εἶχεν ἀπορρίψει, ἀφ' οὗ ἐπὶ εἰκοσιτρία ἔτη ἐπείσθη ὅτι δὲν ἴσχυεν οὔτε νὰ στερεώσῃ τὴν ἐλευθερίαν οὔτε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην. Μὲ ὅλας τὰς ἐλλείψεις του ἠδύνατο νὰ ἐξαρκῇ εἰς λαὸν ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς μεμορφωμένον· ἐξήρκει ὅπως χρησιμεύῃ ὡς ἐπίπληξις εἰς τοὺς ἀπορρίψαντας αὐτὸ ἡγεμόνας καὶ ὡς ἀντικείμενον τῶν πόθων ὅλων τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἰταλίας.

Ἀλλὰ τὸ διατηρεῖν αὐτὸ ὅταν τὸ παρελθὸν ἦτο κατεστραμμένον καὶ μόλις εἶχε χαραχθῇ τὸ μέλλον· τὸ συνδυάζειν τὸν πτερνιστῆρα, ὅστις ἐλευθεροῖ, πρὸς τὸν χαλινὸν ὅστις παρέχει ἰσχύν· τὸ συνδέειν τὰς συντηρητικὰς παραδόσεις μετὰ τῶν ἐπερχομένων μεταρρυθμίσεων εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐξουσία μὴ φέρῃ πρόσκομμα εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἐλευθερία μὴ ἀνατρέψῃ τὴν ἐξουσίαν· τὸ μὴ ὀπισθοχωρεῖν οὐδὲ ἀπαρνεῖσθαι τὴν ἰδίαν ὑποχρέωσιν — ταῦτα πάντα ἦσαν δύσκολα ἐν μέσῳ τῶν ἀναφυομένων παθῶν, μὲ Κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔθετε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ Στέμματος καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν εἰς τὸ ἀρνεῖσθαι τοὺς ἀναποφεύκτους ὅρους καὶ εἰς τὸ ὑποκινεῖν τοὺς φόβους, δι' ὧν οἱ πονηροὶ διευθύνουσι τοὺς λαούς· μὲ τὴν ἀδιάκοπον ἀλλαγὴν τῶν ὑπουργῶν, ἀνισχύρων ἀπέναντι τῶν κομμάτων, τὰ ὁποῖα ἐν Τουρίνῳ δὲν ἔτεινον νὰ συγχωνευθῶσιν, ἀλλὰ νὰ συγκρουσθῶσι, καὶ τὰ ὁποῖα πάντα ἐζήτουν ἐκδίκησιν διὰ τὸ χυθὲν αἷμα καὶ τὰ χυθέντα δάκρυα· μὲ τὴν ὑποκίνησιν τῶν προσφύγων καὶ τῶν δημοσιογράφων, οἵτινες τὰ πάντα ἐπικρίνοντες καὶ οὐδὲν ἐνεργοῦντες, διὰ διηνεκῶν καταγγελιῶν καὶ διὰ κακεντρεχοῦς διαστροφῆς τῶν γεγονότων ἐπειρῶντο νὰ δυσφημίσωσι πάντας, ἐνέσπειρον εἰς τὸν ἥσυχον λαὸν τὰ πάθη, τὰ μάλιστα διαφθείροντα αὐτόν, τὸ μῖσος καὶ τὴν περιφρόνησιν. Αἱ ἐκλογαὶ διεξήγοντο εἰκῇ διὰ στάσεων. Ἕκαστος τυχοδιώκτης, ἀναδειχθεὶς ἐπὶ στιγμὴν τὸ εἴδωλον τῶν πλατειῶν, ἐνεφανίζετο ὡς νομοθέτης εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐντελῶς ἠγνόει, καὶ διὰ πομπωδῶν φράσεων καὶ κραυγῶν προεκάλει τὴν ἐπευφημίαν πάσης ὑπερβολῆς καὶ πάσης ἀνοησίας, λη-

σμονῶν τὸ πρακτικὸν τοῦ καλοῦ πρὸς ἀπόκτησιν ὀλίγων ἡμερῶν νοσηρᾶς δημοτικότητος. Πολλοί, ἢ διότι εἶχον γράψει καὶ φλυαρήσει ἢ διότι ἐν ταῖς ἐθνικαῖς μάχαις εἶχον ἐκπληρώσει τὸ καθῆκόν των, ἐνόμιζον ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτήσωσι θέσεις, ἀμοιβὰς καὶ ἐκτίμησιν· πολλοί, ἀντὶ νὰ μάθωσι νὰ ὑποφέρωσιν οὐδὲν ἄλλο ἐγίνωσκον ἢ νὰ τίλλωσι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των, νὰ καταρῶνται ἀνθρώπους καὶ πράγματα, ν' ἀπελπίζωνται, καὶ νὰ καταγγέλλωσιν ἐπὶ ἀνανδρίᾳ καὶ δειλίᾳ τοὺς μὴ ὑπομένοντας τὰ αἴσχη καὶ τοὺς παραδεχομένους τὴν ἀντιδημοτικότητα τῆς ἀληθείας. Περιπλανώμενοι ἱππόται τῆς ἀταξίας, ἀναμιγνύοντες αἰσχρῶς τὴν ἀγυρτείαν μετὰ τῶν εὐγενῶν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐθνικότητος αἰσθημάτων, μετὰ αὐθαδείας καὶ ἀνοησίας ἀνέμενον νέας περιπτώσεις· ἀπὸ ἀσυνέτων ὑπερασπιστῶν γενόμενοι λυσσώδεις ἐκδικηταὶ ἤθελον νὰ συσσωρεύσωσιν ἐρείπια ἐπὶ ἐρειπίων καὶ χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθῶσι συνέπραττον μετ' ἐκείνων, οἵτινες εἶναι πρόθυμοι νὰ διαπράξωσιν ἐγκλήματα, πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαιτεῖται τόλμη.

Ἐξαιρετικαὶ ἀτομικότητες δὲν ἐνεφανίζοντο ἀλλὰ γενικαὶ μετριότητες μωρολόγων, παρ' οἷς πᾶς μηδαμινὸς ἐθεώρει ἑαυτὸν ἱκανὸν ἄνευ τινὸς μαθήσεως, ἤρκει μόνον νὰ ἦναι ἐπιτήδειος· πτωχαὶ διάνοιαι χρησιμεύουσαι μόνον ὡς κάλυμμα τῆς ἀδρανείας καὶ συνιστάμεναι μόνον εἰς ὀλίγην φαντασίαν, εἰς ἐπισφαλῆ κρίσιν καὶ εἰς εὐκολίαν τοῦ παραδέχεσθαι τὴν πρώτην τυχοῦσαν σκέψιν ἄνευ τῆς δευτέρας σκέψεως, ἥτις ὡριμάζει καὶ τελειοποιῇ τὴν ἀπόφασιν. Τὸ ἔργον αὐτῶν ἦτο νὰ προγράψωσι πᾶσαν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν, νὰ συκοφαντήσωσι τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὑπερέχοντα τῆς μετριότητος αὐτῶν, νὰ ἐπεκτείνωσι τὸν δεσποτισμὸν τοῦ κακοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀπροσδοκήτου ἐπὶ τοῦ μεμελετημένου, τοῦ ἀμορφώτου ἐπὶ τοῦ μεμορφωμένου, καὶ διὰ κατασκοπίας καὶ συκοφαντιῶν νὰ πλάσωσιν ἥρωας καὶ μάρτυρας, νὰ ὑποσκάψωσιν ἐξουσίας καὶ χαρακτῆρας, χαίροντες νὰ ἐξευτελίσωσιν ἐκείνους πρὸς οὓς ὠφείλετο ὑπακοή.

Ἐν τοιαύτοις περιπτώσεσι δὲν ἀποκτᾶται ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἡ γνῶσις καὶ τὸ αἴσθημα, δὲν ἐνισχύονται αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἰδέαι. Ὄχλος ἀχαλίνωτος, ὀργιάζων καὶ μεθύων, ὅστις ἐκραύγαζε: Ζήτωσαν οἱ Πεδεμόντιοι! Ζήτωσαν οἱ συνταγματικοὶ βασιλεῖς! Ζήτω ἡ δημοκρατία! Ζήτω ἡ Ἕνωσις! Θὰ ἐκραύγαζον ἐπίσης· Ζήτωσαν οἱ Γάλλοι! Ζήτωσαν οἱ Γερμανοί! Ζήτω ὁ συνεταιρισμός! ἤρκει νὰ μὴ διαταραχθῇ ἡ ἡσυχία καὶ ἡ ἀπόλαυσίς του. Ἐν τῇ ἀναζυμώσει τοῦ ἔτους 1848 τὸ φιλελεύθερον κόμμα περιωρίσθη εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ συστήματος τῆς ἀστυνομίας τῶν ἀρχαίων Κυβερνήσεων· ὅθεν καταπεσουσῶν τούτων, οὐδὲν αὐτῷ ἔμεινεν· ἠρκέσθη εἰς τὴν ἀπόκτησιν ὀλίγων πολιτικῶν δικαιωμάτων· ὠνόμασε τὸν λαὸν ὄχλον, καὶ τὴν ἀνανδρίαν μετριότητα. Οἱ εἰλικρινεῖς φιλελεύθεροι ἀπεδοκίμαζον τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ ὁδηγεῖσθαι παρὰ τῶν λόγων, τοῦ καθιστᾷν δοῦλον τὸ ἄτομον πρὸς ἀποχαλίνωσιν τοῦ πλήθους, ἀλλ' ἐσιώπων ὅπως μὴ διασκορπισθῶσιν ὑπὸ τῶν ὀχλαγωγῶν, ἢ καί, φοβούμενοι τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα αἱ πολιτικαὶ ἀναστατώσεις ἐπιφέρουσιν εἰς τὰ ἤθη καὶ εἰς τὰ πνεύματα, διασπῶντα τὴν φυσικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἠσθάνοντο τὸ κακὸν χωρὶς νὰ πειρῶνται νὰ τὸ θεραπεύσωσι καὶ ἠρκοῦντο ν' ἀπαρνηθῶσιν ὡς σφάλματα τὰς καταποντιζομένας ἀληθείας, αἰσχυνόμενοι διότι πολλὰ εἶχον ἐλπίσει.

Οὕτως, ἀντὶ νὰ συνδιαλλαγῶσιν ἐν τῇ εὐσεβεῖ εὐσπλαγχνίᾳ πρὸς τὴν ἡττηθεῖσαν πατρίδα, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὸ μεγαλεῖον ἢ τὴν εὐημερίαν της, παρουσίασαν θέαμα λαοῦ, ὅστις ἀρνούμενος νὰ ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν ἡττημένον, ἐν τῇ ἀγανακτήσει τῆς ἥττης του ζητεῖ νέον στοιχεῖον ἀταξίας καὶ συγχύσεως, ὅπως ὁ ἀτυχὴς χαρτοπαίκτης ζητεῖ νέα ἐπιχειρήματα, νέον χαρτοπαικτεῖον, νέαν τράπεζαν. Ἐν ᾧ δὲ διὰ μόνης τῆς τόλμης τῶν φιλονικειῶν, διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ φρίττειν δὲν προσκτᾶται ἡ ἰσχυρὰ ἰδιότης, ἣν παρέχουσιν αἱ καταστροφαὶ καὶ τὰ ἀτυχήματα, κατηναλίσκετο εἰς μάτην ὁ θησαυρὸς ἐκεῖνος τῶν αἰσθημάτων, ὃν παρήγαγον αἱ πρῶται ἐξεγέρσεις τῆς Ἰτα-

λίας· ἡ καλλιτέρα κοινωνία ἀπεσυνήθιζε τὸ ἰδεῶδες καὶ τὴν λατρείαν τῶν ἐπιστημῶν· τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν διεδέχθησαν ἤθη κομπορρήμονα, μεγάλοι μύστακες καὶ δασεῖς πώγωνες, τὸ κάπνισμα, καὶ προσπεποιημένη ἀγροικία· ἐπροτιμᾶτο ἡ δραματικὴ καταστροφὴ τῆς βραδείας προόδου.

Ἀλλ' αἱ συζητήσεις ἐκεῖναι, ἡ δημοσιότης ὅλων τῶν πράξεων, ἡ πολυπραγμοσύνη τῆς τάξεως ἐκείνης, τῆς πολυλόγου, ἐνέφαινον τὸ Κοινοβούλιον ὡς σύμβολον τοῦ ἔθνους καὶ ὡς πυρῆνα τῆς μελλούσης Ἰταλίας.

Τὸ ὑπουργεῖον Καβούρ, διατηρηθὲν ἐπὶ ἓξ ἔτη, ἀντικατέστησε τὴν ἀναμορφωτικὴν πολιτικὴν δι' ἐπιθετικῆς πολιτικῆς κατὰ τῆς Αὐστρίας· ἡ τακτικὴ αὐτοῦ συνέκειτο εἰς τὸ διαρκῶς κινεῖσθαι, εἰς τὸ κραυγάζειν, εἰς τὸ ὑποθάλπειν ἐλπίδας, εἰς τὸ μὴ ἐπιτρέπειν νὰ λησμονῆται τὸ Πεδεμόντιον καὶ ὁ ὑπουργός του οὔτε ἐσωτερικῶς οὔτε ἐξωτερικῶς· οὐδεὶς ἐλαμβάνετο ἐνδοιασμὸς ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, ἀλλὰ ταῦτα μετεβάλλοντο κατὰ τὸν πνέοντα ἄνεμον, δηλ. κατὰ τὰς φωνασκίας τῶν ἐφημερίδων, τὰς ὁποίας καλῶς ἠπίστατο νὰ διευθύνῃ γινώσκων ποίαν ἀξίαν εἶχον οἱ Βροῦτοι οὗτοι. Εἶχε περισσοτέραν σύνεσιν ἢ πίστιν καὶ ἰδανικότητα, νοῦν ψυχρὸν ἀλλὰ πρακτικόν, οὐχὶ ὑψηλὰς θεωρίας οὔτε νέας ἐπινοήσεις, ἀλλ' ἐπωφελεῖτο τῶν ἐπινοήσεων τῶν ἄλλων. Ἄγευστος ἐπιστημῶν, γραμμάτων καὶ τεχνῶν ἦτο ὅλος ὑπολογισμός· ἐτόλμα νὰ εἴπῃ ὅ,τι ἄλλοι ἀπέφευγον· διεβεβαίου μετὰ τόλμης, καλῶς γινώσκων ὅτι οἱ πολλοί, ἐπιπόλαιοι ἢ ἀφῃρημένοι παρασύρονται εὐκόλως ὑπὸ εὐτόλμων διαβεβαιώσεων, ἀλλ' ἐν μέσῳ λαοῦ διψῶντος φράσεις ἐνόησεν ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν τρέφεται διὰ θεωριῶν ἀλλὰ διὰ τοῦ δυνατοῦ. Εὐκόλως ἐνεθουσία καὶ εὐκόλως κατέπνιγε τὸν ἐνθουσιασμόν· πρόθυμος ν' ἀγαπήσῃ πρόσωπόν τι, ἅμα τοῦτο καθίστατο αὐτῷ περιττὸν τὸ ἐγκατέλιπε σκληρῶς μάλιστα· πολλάκις ὤβριζε μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀνακαλέσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην. Μετ' ἀξιοθαυμάστου δραστηριότητος ἐπέσπευδε τὰ δημόσια ἔργα, ἐφρόντιζε περὶ

διοργανώσεως τῶν φυλακῶν, περὶ τῆς ἴσης διανομῆς τῶν φόρων· συνωμολόγει μετὰ τῆς Γαλλίας ἐμπορικὴν συνθήκην καὶ δάνειον μετὰ τοῦ τραπεζητικοῦ οἴκου Ῥότσιλδ καὶ ἐπανελάμβανε καθ' ὅλους τοὺς τόνους «πρέπει νὰ πληρώσωμεν, νὰ πληρώσωμεν».

Ὡς ἄριστον πρόσχημα πρὸς ἀποτροπὴν ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας εὗρε νὰ θίξῃ τὰς ἐλευθερίας τῆς ἐκκλησίας. «Ὁσάκις θέλω νὰ γείνῃ παραδεκτὴ πρότασίς μου τις, τρώγω ἕνα παπᾶν». Τῷ 1841 ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος εἶχε κλείσει συνθήκην πρὸς τὸν Πάπαν, ὅστις (ὡς συμβαίνει εἰς τοιαύτας περιστάσεις) παρητήθη δικαιωμάτων του τινῶν ὅπως ἀποκτήσῃ ἄλλα. Ἤδη, ἐπελθούσης ἄλλης μορφῆς Κυβερνήσεως, ἐθεωρήθη ὅτι καὶ ἐκείνη ἡ συνθήκη ὤφειλε νὰ διαλυθῇ.

Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, εἰς τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ἐπέμεινεν ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ἦτο ἡ ἐπικράτησις τῆς καθολικῆς θρησκείας· προσέθηκε δὲ εἰς τοῦτο καὶ τὸν σεβασμὸν οἱασδήποτε ἰδιοκτησίας. Ἀλλ' οἱ φωνασκοί, οἵτινες δὲν ἐννοοῦσι τὴν ἐλευθερίαν ἄλλως ἢ στεροῦντες αὐτῆς τοὺς ἄλλους, ἀπήτουν νὰ καταληφθῶσι τὰ κτήματα τοῦ κλήρου, νὰ καταργηθῶσιν οἱ ἱερατικοὶ σύλλογοι, καὶ νὰ καταλυθῇ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ σύμβασις καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ προνομίαι, καὶ ἐπειδὴ οἱ κληρικοὶ ἀνθίσταντο προέβησαν εἰς τὴν ἔξωσιν ἢ τὴν φυλάκισιν τῶν ἐπισκόπων τοῦ Τουρίνου, τοῦ Ἄστι, τῆς Σάσσαρι καὶ Κάλιαρι. Ἐπῆλθεν ἐκ τούτου περιύβρισις συνειδήσεων· ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ ἱερεῖς ἠρνοῦντο τὴν ἁγίαν Μετάληψιν εἰς βουλευτὰς καὶ ὑπουργοὺς περιπεσόντας εἰς τὴν ἐπιτίμησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἐναντίοι ἠρέθιζον τοὺς ἱερεῖς ἐναντίον τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἑκατέρωθεν ἐθεωροῦντο ὡς μαρτύριον πράξεις, αἵτινες πολλάκις δὲν ἦσαν ἢ ἐπιδείξεις φιλοτιμίας.

Ἡ διαμάχη αὕτη, καθ' ἣν τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἁγία ἀδυναμία τῆς Ἐκκλησίας ἐθυσιάζοντο εἰς τὸν πάταγον, ὃν ἤγειρον οἱ δημοσιογράφοι, ἀπεθράσυνε τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον προὐτίθετο ν' ἀποσπάσῃ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς πατρίου καὶ ἐθνικῆς πίστεως· ἐπολλαπλασιάζοντο συγγράμματα καὶ ἐφημερίδες καὶ κηρύγματα

καὶ σχολεῖα κατὰ τὴν Βαλδικὴν αἵρεσιν. Καὶ ἐπειδὴ διὰ νὰ καταστῇ συνένοχος ἡ κοινὴ συνείδησις πρέπει πρῶτον νὰ διαφθαρῇ, τὸ φιλήσυχον καὶ φιλόθρησκον κοινὸν τοῦ Τουρίνου ἀνεγίνωσκε κατὰ Κυριακὴν φυλλάδια, δι' ὧν ὁ Βιάγκης-Γιοβίνης, ὃν τὸ Πεδεμόντιον θὰ αἰσχυνθῇ ὅτι ἐμίσθωσε, καθύβριζε τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ τὴν Θεομήτορα· ἐν αὐτοῖς ὁ Πάπας παρουσιάζετο ὡς λιμὸς οὐ μόνον τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Πίστεως, καὶ ὡς βάσις οἱασδήποτε βελτιώσεως τῆς πατρίδος ἐτέθη ἡ κατάλιψις τοῦ καθολικισμοῦ, τὸ μῖσος πρὸς τὴν ὑπερφυσικὴν τάξιν, ἥτις εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς κοσμικῆς τάξεως καὶ ἡ ἀνάγκη ἐκλογῆς μεταξὺ Ἐκκλησίας ἄνευ ἀνεξιθρησκείας καὶ Δημοκρατίας ἄνευ Θεοῦ.

Ἀσυνήθης ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ σήμερον τοσοῦτον συνήθης θόρυβος τῶν ἐφημερίδων καὶ ἐξέπληττε καὶ κυβερνῶντας καὶ κυβερνουμένους. Ἀδιακόπως αἱ ἐφημερίδες ἐπανελάμβανον τὰς κατὰ τῆς Αὐστρίας ἀπειλάς, καὶ ἐφάνη μία διαδήλωσις ἡ ἀπόπειρα τῆς 6 Φεβρουαρίου 1853 ἐν Μιλάνῳ ἔνθα κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Ἀποκρέω ὥρμησάν τινες νὰ φονεύσωσι Γερμανοὺς στρατιώτας. Ἐπρόκειτο νὰ εἰσβάλωσιν ἐξ Ἑλβετίας στίφη ἔνοπλα, ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωσι τοῦτο, κατεπνίγη μετὰ μεγάλης εὐκολίας τὸ κίνημα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Αὐστρία ἐδήμευσε τὰ κτήματα τῶν Λομβαρδῶν μεταναστῶν, θεωροῦσα αὐτοὺς συνενόχους εἰς τὴν σφαγὴν ἐκείνην, ὁ Καβοὺρ ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα πρὸς ὅλας τὰς Δυνάμεις, δι' οὗ ἐφανέρου τὰ διεθνῆ δίκαια, ὅτι Κράτος τι δὲν δύναται ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀσφαλείας νὰ παραδεχθῇ παρανόμους προφυλάξεις, ὅπερ θὰ ἦτο ταὐτὸν ὡς νὰ ἐφήρμοζεν ἐπαναστατικὰ δόγματα, τὰ ὁποῖα πᾶσα τακτικὴ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ καταπολεμῇ, ὡς συνταράσσοντα πάσας τὰς ἀστικὰς κοινωνίας· καὶ ἐζήτει 400 χιλ. φράγκων πρὸς ἀποζημίωσιν ἐκείνων, ὧν τὰ κτήματα ἐδημεύθησαν. Ταὐτοχρόνως δ' ὁ Καβοὺρ ὑπεδείκνυεν ὅτι δὲν ἦτο πλέον καιρὸς δισταγμοῦ πρὸς βλάβην τῆς μεγάλης ἐχθρικῆς Δυνάμεως (τῆς Αὐστρίας)· ὠχύρου τὰ φρούρια τοῦ Καζάλε καὶ

τῆς Ἀλεξανδρείας, συνήθροιζεν ἐν Σπέτσιᾳ πάσας τὰς ναυτικὰς δυνάμεις. Διαβεβαιώσεις δὲ καὶ ἀπολύτους διαψεύσεις ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ἥτις παρεπονεῖτο ὅτι καθ' ἑκάστην προσεβάλλετο, καὶ συγχρόνως ἀπεδείκνυεν ὅτι μόνον τὸ Πεδεμόντιον ἔθετε φραγμὸν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις. Οὕτως ηὔξανεν ἡ σημασία τῆς χώρας ταύτης καὶ ἐδίδοντο ἐλπίδες περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἰταλίας.

Ἡ Ἰταλία ἥτις τοσοῦτον ἀδίκως ἐχαρακτηρίσθη ὡς χώρα νεκρῶν[1]) διετηρεῖτο ἐν ἀτυχεστάτῃ εἰρήνῃ, μὴ ἀνεχομένη τὸ παρόν, ἀνυπομονοῦσα περὶ ἀβεβαίου μέλλοντος, ὑποκινουμένη ὑπὸ τοῦ τύπου τοῦ Πεδεμοντίου καὶ ὑπὸ τῶν προσφύγων, οἵτινες παρεκώλυον καὶ ἐχλεύαζον πάσας τὰς προσπαθείας τῶν ἡγεμόνων πρὸς βελτίωσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Τὸ Κράτος τοῦ Πάπα καὶ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ἐλυμαίνοντο οἱ λησταί. Οἱ ὀνειροπολοῦντες ἀρκαδικῶς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἐπὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἔμειναν ἐνεοὶ ὡς ἠθοποιοί, οἵτινες κατὰ τὴν πέμπτην πρᾶξιν βλέπουσιν ἀποδοκιμαζόμενον δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἐχειροκροτεῖτο κατὰ τὰς πρώτας πράξεις. Ἄλλοι πάλιν, ἀποκαμόντες ἐκ τῶν ταραχῶν, ἐξηπλοῦντο ἐπὶ τῆς κλίνης, καί τοι πλήρους ἀκανθῶν μὴ ἐννοοῦντες νὰ ἐγερθῶσιν ἐξ αὐτῆς· καὶ μὴ βλέποντες τὴν ἀναμόρφωσιν εἰμὴ ἐν τῇ ἀπραξίᾳ, κατεδίκαζον καὶ αὐτὰς τὰς ἐντίμους ἐλευθερίας, καὶ αὐτάς τὰς συνετὰς ἐγγυήσεις.

Εἰς τὰς τοιαύτας ἀνατροπὰς κατηναλώθησαν μεγάλα ἀποταμιεύματα· ἐξηντλήθησαν τὰ οἰκονομικά, ηὔξησαν τὰ χρέη, ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν χαρτονομίσματα, ἐπεσωρεύθησαν βάρη εἰς

[1]) Ἡ φράσις αὕτη, χάριν τῆς ὁποίας ὁ Λαμαρτῖνος ἠναγκάσθη νὰ μονομαχήσῃ, εὑρηται παρὰ Σισμόνδῃ. Ἐν τῷ 126 κεφ. τοῦ συγγράμματός του «Λί Ἰταλικαὶ δ μοκρατίαι γράφει ὁ Σισμόνδης: «Εἴτε ἐν συνόλῳ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν Ἰταλίαν σύμπασαν καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους της, εἴτε παρατηρῇ τις, τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους πάντοτε νομίζει ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν νεκρῶν ὅταν βλέπῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς παρούσης γενεᾶς καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν προγενεστέρων.» Τὰ αὐτὰ εἶπε καὶ ὁ Μονάρδης, τὰ αὐτὰ λέγουσι πάντες οἵτινες σήμερον οὐδὲν ἄλλο βλέπουσιν ἢ ἀναγέννησιν τῆς Ἰταλίας. Μέλημα ἡμῶν ὑπῆρξεν ἀείποτε ν' ἀποδείξωμεν πόση ζωὴ ἐνυπῆρχεν ἐν τοῖς πτώμασιν ἡμῶν.

τὰς Κοινότητας, καὶ κατέστη δαπανηροτέρα ἡ διοίκησις, διότι ἦτο δυσχερεστέρα. Ἐκ τούτου ἡ ἀνάγκη εἰσφορῶν καὶ ἀναγκαστικῶν φόρων, διὸ καὶ δυσαρέσκεια καὶ ταραχαί [1]). Οἱ ἀποκατεστημένοι, μὴ δυνάμενοι νὰ παρακωλύσωσι τὴν ἀνάμνησιν καὶ τὴν ἐλπίδα, ἠγόραζον ὅπλα, προσελάμβανον στρατιώτας καὶ ξένους ἔτι μισθοφόρους, διωργάνουν κατασκόπους καὶ προέβαινον εἰς κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, ὃν ἀπεστρέφοντο πᾶσαι αἱ ἀνεπτυγμέναι κοινωνίαι καὶ τὰ τακτικὰ δικαστήρια καὶ τὴν διοίκησιν ταύτην ἀντικαθίστων διὰ στρατοκρατείας καὶ στρατοδικείων

Οἱ Αὐστριακοὶ δὲν ἐγένοντο ἀνεκτοὶ οὐδὲ ἀφ' οὗ παρεχώρησαν πολλὰς ἐλευθερίας οὐδὲ ὅταν ἔταξαν διοικητὴν τοῦ λομβαρδο-βενετικοῦ βασιλείου τὸν ἀρχιδοῦκα Μαξιμιλιανόν, ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Νέος, μεμορφωμένος μὲ λαμπρὰς προθέσεις ὁ Μαξιμιλιανὸς συνέλαβε τὴν ἀπατηλὴν ἰδέαν νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν χώραν, νὰ προετοιμάσῃ τὴν εὐημερίαν της καὶ νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὰς παραδόσεις τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης μεταξὺ λαοῦ καὶ κυβερνώντων, μεταξὺ τῶν εὐθυνῶν καὶ τῆς Αὐλῆς, ὅπως ὑφίσταντο αὗται κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα· συνέδραμε τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὑπεδείκνυε τοιαύτας, ἐζήτει συμβουλὰς παρὰ τῶν δυναμένων νὰ τῷ δώσωσιν αὐτάς, συνέστησεν ἐπιτροπὰς πρὸς ἐξίσωσιν τῶν προσόδων τοῦ Βενετικοῦ καὶ Λομβαρδικοῦ πρὸς διαρρύθμισιν τοῦ χειμάρρου Λέδρου, πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν κοιλάδων τῆς Βερώνης, πρὸς περίθαλψιν τῶν ἐν Βαλτελλίνῃ ὑπὸ

[1]) Κατὰ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Δυπρᾶ οἱ προϋπολογισμοὶ τῶν διαφόρων ἰταλικῶν Κρατῶν κατὰ τὸ 1859 εἶναι αἱ ἑξῆς:

		Ἔσοδα	Ἔξοδα
Τὸ κράτος τοῦ Πάπα	φρ.	78,483,392.	77,506,340.
Τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως	»	128,072,426.	126,377,010.
Μέγα δουκάτον τῆς Τοσκάνης	»	39,866,400.	39,131,300.
Δουκάτον τῆς Πάρμας	»	8,702,225.	8,585,064.
Δουκάτον τῆς Μοδένης	»	10,940,196.	10,935,272.
Τὸ βασίλειον τῆς Σαρδηνίας	»	157,574,252.	159,637,314.
Τὸ Λομβαρδο-βενετικὸν	»	86,600,700.	67,392,000.
Τὸ ὅλον	φρ.	510,238,891.	489,564,300.

τῆς δυστυχίας κατατρυχομένων κατοίκων, πρὸς προμήθειαν εἰς πάσας τὰς κοινότητας μηχανῶν πυροσβεστικῶν, πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἀκαδημιῶν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὡραίων τεχνῶν, πρὸς εἰσαγωγὴν μεθόδων ἐκπαιδευτικῶν καταλλήλων διὰ τὴν χώραν, καὶ πρὸς ὑποστήριξιν ἔργων πνευματικῶν.

Τὰ πάντα ὅμως ἀπέβαινον μάταια ὅταν σκωληκοφωλεὰ δημοσιογράφων διέδιδεν εἰδήσεις, ἀπένειμεν ἐπαίνους, λοιδορίας, ψεύδη χειροπιαστά, τὰ ὁποῖα ἐπιστεύοντο διότι εἶναι ἀπηγορευμένα καὶ ἐπαναλαμβάνοντο ἀναδημοσιευόμενα εἰς φύλλα, εἰς τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἤθελε τολμήσει ν' ἀντείπῃ, ὅταν τὸ «Ἐθνικὸν Κόμμα τῆς Ἰταλίας μιᾶς καὶ ἀνεξαρτήτου» ἐσχημάτιζε κοινὴν γνώμην καὶ ὑπεδείκνυε τὰ μέσα τῆς πραγματοποιήσεως. Ἀρχηγὸς τῆς φατρίας ταύτης ἦτο ὁ Δανιὴλ Μανίν, πρὸ μικροῦ δικτάτωρ τῆς βενετικῆς Δημοκρατίας, βραχίων δὲ αὐτῆς ὁ Σικελὸς Λαφαρίνας, εὐνοούμενοι ἀμφότεροι κρυφίως μὲν ἀλλ' ἰσχυρῶς παρὰ τοῦ Καβούρ.

Εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἀπέβλεπον αἱ μυστικαὶ ἑταιρίαι καὶ αἱ ἐξαὐτῶν πηγάζουσαι στάσεις· λῃσταὶ καὶ δολοφόνοι ἐφόρουν τὸν μανδύαν τοῦ πατριωτισμοῦ.

Καὶ ὁ Ματσίνης ἐκήρυττε διὰ τῆς «Ἐθνικῆς Ἰταλικῆς Ἑταιρίας» τὴν ἑνότητα τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν δημοκρατικήν· πρὸς τοῦτο τῷ ἔλειπεν ἡ ἐπίσημος ὑποστήριξις. Ὑπεκινήθησαν διάφοροι στάσεις ἐν τῷ παπικῷ Κράτει, ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Δύο Σικελιῶν καὶ ἀκόμη καὶ ἐν Γενούῃ. Οἱονδήποτε μέσον ἦτο εὐπρόσδεκτον· ἀπόπειραι δολοφονίας ἐγένοντο ἐναντίον πολλῶν ἰδιωτῶν καὶ ἐναντίον τοῦ δουκὸς τῆς Πάρμας (ὑπὸ τοῦ Κάρρα), κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας (ὑπὸ τοῦ Οὔγγρου Λεβένη) καὶ κατὰ 30 Ἰου. 1857
τοῦ βασιλέως τῶν Δύο Σικελιῶν (ὑπὸ τοῦ Μιλάνου) Πᾶσα τοιαύτη ἀπόπειρα ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ματσίνην, παρ' ᾧ ἴση ἦτο ἡ δραστηριότης πρὸς τὴν ἀδυναμίαν, διότι ἔλειπεν ὁ σύνδεσμος μεταξὺ σκέψεως καὶ δράσεως Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, ἀναμεμιγμένοι εἰς ὅλας τὰς μυστικὰς ἑταιρίας, καὶ εἰς τὰς πλέον παραβόλους ἀποπείρας, κατέστησαν ὕποπτον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοκρατικοῦ.

Ὁ Ναπολέων Γ', ἀντιπρόσωπος τῆς παντοδυναμίας ἐκείνης τοῦ Κράτους, ἐν ᾧ ἡ φιλελευθερία συγγενεύει πρὸς τὸν σοσιαλισμόν, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀρεστὸς εἰς τοὺς αἱρεσιώτας, ἐκ τῶν κόλπων τῶν ὁποίων ἐξήρχετο· ἀλλ' ὅμως αἱ κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαι ἐπαναλαμβάνοντο καὶ ἰδίως οἱ Ἰταλοὶ τὸν ἐμέμφοντο ὡς ἀποκαταστήσαντα τὴν παπικὴν ἐξουσίαν. Τῷ 1855 Πιανόρης τις ἐκ Φαβεντίας, καὶ τῷ 1857 πάλιν Τιβάλδης τις ἐκ Πεδεμοντίου ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν, οὕτω καὶ κατόπιν Γρίλλης τις πιλοποιὸς ἐκ Καζήνης καὶ Βαρτολόττης τις ὑποδηματοποιὸς ἐκ Βονωνίας· πάντες οὗτοι ἀνακαλυφθέντες κατεδικάσθησαν, καὶ ὡς συνένοχοι αὐτῶν κατεδικάσθησαν ἐρήμην ὁ Ματσίνης, ὁ Μασσαρέντης καὶ ὁ Καμπανέλλης.

Ὁ ῥωμαῖος Ὀρσίνης ἔλεγεν ὅτι ἐν ὅσῳ ξένος ἔνοπλος πατεῖ τὸ Ἰταλικὸν ἔδαφος, ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθῇ πόλεμος ἡ συνωμοσία κρυφία, διαρκής, πεισματώδης καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων. Συνώμοσε μετὰ τοῦ Ματσίνη· δραπετεύσας δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς τῆς Μαντούης μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐκήρυττε τὴν δεινὴν κατάστασιν τῆς Ἰταλίας· συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ Πιέρη ἐκ Λούκας, τοῦ Ῥουδίου ἐκ Βελλούνου καὶ τοῦ νεαπολίτου Γομὲς παρεσκεύασεν φονικὰς βόμβας καὶ ἐν Παρισίοις ἐξεσφενδόνισαν αὐτὰς κατὰ
14 Ἰαν. 1858 τῆς ἁμάξης τοῦ αὐτοκράτορος μεταβαίνοντος εἰς τὸ θέατρον· ἑκατὸν πεντήκοντα ἓν πρόσωπα ἐφονεύθησαν ἐκ τῆς ἐκρήξεως καὶ εἰκοσιτέσσαρες ἵπποι, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ διέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος. Ὁ Ὀρσίνης συλληφθεὶς καὶ ἀνακριθείς, ὡμολόγησεν ὅτι ἐνήργησεν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἧς τὴν ἀπελευθέρωσιν προσεδόκα ἐκ γενικῆς ἀναστατώσεως. Εἰκόνες καὶ μετάλλια, παριστῶντα τὴν θανατικήν του ἐκτέλεσιν διενεμήθησαν πανταχοῦ· εἰς τὰ ὡρολόγια καὶ τὰ βραχιόλια προσετέθησαν ὡς κοσμήματα βόμβαι μικραὶ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν βομβῶν τοῦ Ὀρσίνη· πρὸς τούτοις δὲ ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐσχολιάσθησαν τὰ «Ἀπομνημονεύματα» αὐτοῦ [1].

[1] Ἐν τοῖς ἀπομνημονεύσασι τούτοις κατηγορεῖται ὁ Καντοῦ ὡς ὑπερασπισθεὶς τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον κατὰ τὴν 5 Λυγούστου 1848, ἀποβλέπων εἰς παράσημον

Ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἐνεποίησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις βλέπων ἑαυτὸν ἐκτεθειμένον εἰς τὴν δολοφονίαν ὡς παραβὰς τὸν μασωνικὸν ὅρκον, ἐρρίφθη ἐντελῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἐπαναστάσεως μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ μεταβάλῃ τὰς πολιτικὰς τῆς Ἰταλίας τύχας. Διὸ ἐκ νέου συνώμοσε μετὰ τοῦ Καβούρ, ἔχων μόνους ἐμπίστους συμβούλους του τὸν ἐξάδελφόν του Ἱερώνυμον Βοναπάρτην, τὸν Βαλέφσκην, ὑπουργόν του ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸν Πιέτρην, διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας καὶ τὸν Βιλλαμαρίναν, πρεσβευτὴν τῆς Σαρδηνίας ἐν Παρισίοις. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1858 ὁ Καβούρ, προσκληθεὶς εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Πλομβιέρης συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς Αὐστριακοὺς ἐκ τοῦ λομβαρδοβενετικοῦ βασιλείου, τὸ ὁποῖον μετὰ τῶν ἄλλων δουκάτων ἤθελεν ἑνωθῇ μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας, παραχωρουμένης τῆς Νικαίας καὶ τῆς Σαβοΐας εἰς τὴν Γαλλίαν· ἐν Νεαπόλει ἤθελεν ἐγκατασταθῇ μέλος τῆς ναπολεοντείου οἰκογενείας, καὶ ἕτερα μέλη ἐν Τοσκάνῃ· ἐν δὲ τῇ Σικελίᾳ ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας· πάντες οὗτοι συνδεδεμένοι ἐν μιᾷ Ὁμοσπονδίᾳ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ποντίφηκα, ὅστις ὤφειλε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν Κυβέρνησίν του κατὰ τὸ γαλλικὸν πρότυπον [1]).

[1]) Ὁ Καβοὺρ ἔγραφε πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἀλφόνσον Λαμάρμοραν ἐκ Βάδης τῇ 24 Ἰουλίου 1858:

« Ἐνόμισα καθῆκον μου νὰ γνωρίσω τῷ βασιλεῖ ἄνευ ἀναβολῆς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος συνεντεύξεώς μου. Ὅθεν συνέταξα μακρὰν ἔκθεσιν (ἐκ τεσσαράκοντα σελίδων), τὴν ὁποίαν ἀποστέλλω εἰς Τουρῖνον δι' ἑνὸς ἀκολούθου τῆς ἐν Βέρνῃ βασιλικῆς πρεσβείας. Πολὺ θὰ ἐπεθύμουν, ὁ βασιλεὺς νὰ σοὶ τὴν ἔδιδεν εἰς ἀνάγνωσιν, ὁ ὅτι πιστεύω ὅτι ἐν αὐτῇ ἀναφέρω ὅ,τι σπουδαῖον ὁ αὐτοκράτωρ μοὶ εἶπεν ἐν ὀκταώρῳ μετ' αὐτοῦ συνδιαλέξει. Δὲν ἔχω τὸν καιρὸν νὰ σοὶ ἐπαναλάβω τὰ πάντα· ἐν συνόψει ὅμως θὰ σοὶ εἴπω τί ἀπεφασίσθη· α'.) ὅτι τὸ κράτος τῆς Μάσσης καὶ τῆς Καρράρας θὰ ᾖναι ἡ αἰτία ἢ ἡ πρόφασις τοῦ πολέμου· β'.) ὅτι σκοπὸς τοῦ πολέμου θὰ ᾖναι ἡ ἔξωσις τῶν Αὐστριακῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἵδρυσις βασιλείου τῆς Ἄνω Ἰταλίας, συγκειμένου ἐξ ὁλοκλήρου τῆς πεδιάδος τοῦ Πάδου καὶ ἐκ τῶν Μαρκῶν· γ'.) ἡ παραχώρησις τῆς Σαβοΐας τῇ Γαλλίᾳ· ἡ παραχώρησις τῆς Νικαίας ἐκκρεμής· δ'.) ὁ αὐτοκράτωρ πέποιθεν ἐπὶ τῇ συνδρομῇ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐπὶ τῇ οὐδετερότητι τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πρωσσίας.

Μ' ὅλον τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀπατᾶται ὡς πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς πόρους τῆς Αὐ-

Σπουδαία διατριβὴ φέρουσα τὸν τίτλον «Ὁ Ναπολέων Γ'. καὶ ἡ Ἰταλία» ἐπρότεινε ταῦτα πάντα. Ὅτι ἡ Ἰταλία δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἓν μόνον βασίλειον (ἐλέγετο ἐν αὐτῷ) τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν φύσιν· τὸ σιδηροῦν στέμμα, πεσὸν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ναπολέοντος Α'. θὰ ἦτο τοσοῦτον βαρύ, ὅσον καὶ δύσκολον νὰ κατακτηθῇ. Αἱ Ὁμοσπονδίαι ἐν Ἰταλίᾳ φαίνονται προϊὸν αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους. «Ἡ διατριβὴ ἀπηρίθμει τὰς διαφόρους ἀποπείρας μέχρι τῆς φιλελευθέρου σχολῆς, τῆς ἱδρυθείσης μετὰ τὸ 1831, ἥτις ἀπαρνουμένη τὰς συνωμοσίας καὶ τὰς μυστικὰς ἑταιρίας, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἕνωσιν τῶν ἡγεμόνων μετὰ

στρίας, ὡς πρὸς τὴν ἀντοχήν της καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην νὰ καταβληθῇ, διὰ νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν παραχώρησιν τῆς Ἰταλίας. Μοὶ εἶπεν ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν θέλει ὑπογραφῇ ἢ ἐν Βιέννῃ, καὶ ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἦτο ἐπάναγκες νὰ παρασκευασθῇ στρατὸς ἐκ 300 χιλ. ἀνδρῶν, καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ἕτοιμος ν' ἀποστείλῃ 200 χιλ. μαχητῶν εἰς Ἰταλίαν, ἥτις θέλει ἑτοιμάσει 100 χιλιάδας. Ὁ αὐτοκράτωρ εἰσῆλθεν εἰς πολλὰς λεπτομερείας περὶ στρατιωτικῶν πραγμάτων, τὰς ὁποίας μ' ἐπεφόρτισε νὰ σοὶ ἀνακοινώσω καὶ ὅπερ θὰ πράξω διὰ ζώσης. Μοὶ ἐφάνη ὅτι ἐμελέτησε τὴν ὑπόθεσιν κάλλιον τῶν στρατηγῶν του, καὶ ὅτι ἔχει ὡς πρὸς τοῦτο ὀρθὰς ἰδέας. Μοὶ ὡμίλησεν ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρχηγίας, περὶ τοῦ τρόπου τῆς συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Πάπα, περὶ τοῦ συστήματος τῆς διοικήσεως, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς καταληφθείσας χώρας, περὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐν γένει περὶ ὅλων τῶν κυριωτέρων πραγμάτων, τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν μέγαν ἡμῶν σκοπόν. Ἐπὶ ὅλων ἐμείναμεν σύμφωνοι. Τὸ μόνον ζήτημα, ὅπερ ἔμεινεν ἐκκρεμές, εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ συνοικεσίου τῆς πριγκηπίσσης Κλοτίλδης. Ὁ βασιλεὺς μὲ εἶχεν ἐξουσιοδοτήσῃ νὰ συνάψω τὸ συνοικέσιον τοῦτο μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον, καθ' ὃν ὁ αὐτοκράτωρ συγκατατίθετο εἰς τὴν συμμαχίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπέμεινε περαιτέρω, δὲν ἠθέλησα ν' ἀναλάβω τὴν ὑπογρέωσιν. Εἶμαι ὅμως πεπεισμένος ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀποδίδει μεγίστην σημασίαν εἰς τὸ συνοικέσιον τοῦτο, καὶ ὅτι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται, ἂν οὐχὶ ἡ συμμαχία, ἀλλ' ἡ τελικὴ ἐπιτυχία. Θὰ ἦτο σφάλμα καὶ σφάλμα μέγιστον νὰ ἑνωθῶμεν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ συγχρόνως νὰ τῷ κάμομεν προσβολήν, ἣν οὐδέποτε θέλει λησμονήσει, καὶ θὰ ἦτο μεγάλη ζημία νὰ ἔχῃ πλησίον του, ἐν τῷ κόλπῳ τῶν συμβούλων του ἐχθρὸν ἄσπονδον (τὸν πρίγκηπα Ἱερώνυμον), τοσοῦτον μᾶλλον ὑπὸ φόβου, καθ' ὅσον ἔχει εἰς τὰς φλέβας του αἷμα κορσικανικόν. Ἔγραψα πρὸς τὸν βασιλέα παρακαλῶν αὐτὸν ἐνθέρμως νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ τὴν λαμπροτέραν ἐπιχείρησιν τῶν νεωτέρων χρόνων χάριν ἐνδοιασμῶν ἀπηρχαιωμένης ἀριστοκρατίας. Σὲ παρακαλῶ, ἂν ὁ βασιλεὺς σὲ συμβουλευθῇ, νὰ ἐνώσῃς τὴν φωνή σου εἰς τὴν ἐμήν. Νὰ μὴ ἐπιχειρήσωμεν τὸ πρᾶγμα, ἐν ᾧ διακινδυνεύει τὸ στέμμα τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, καὶ ἡ τύχη τῶν λαῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἐὰν τὸ ἐπιχειρήσωμεν, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ παραμελήσωμεν οὐδέν, τὸ δυνάμενον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος. Ἀνεχώρησα ἐκ Πλαμονήρης ἡσυχώτερος. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς συγκατατεθῇ εἰς τὸ συνοικέσιον, πέποιθα ὅτι ἐντὸς δύο ἐτῶν θὰ εἰσέλθῃ εἰς Βιέννην ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ νικηφόρου ἡμῶν στρατοῦ.»

τῶν λαῶν, τὴν συμμαχίαν τῆς θρησκείας μετὰ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἥτις παρήγαγε τὸν Πῖον ΙΘ΄. καὶ τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον, συνδεδεμένους ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848». Ἡ θεμελιώδης ἰδέα τῆς σχολῆς ταύτης εἶναι ἡ Ὁμοσπονδία, προεδρευομένη ὑπὸ ἑνὸς ἀρχηγοῦ· καὶ τίς ἄλλος ἠδύνατο νὰ ἦναι ὁ ἀρχηγὸς οὗτος εἰμὴ ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν γενικωτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἰδέαν, ὁ προκαλῶν σεβασμὸν καὶ ἐνθουσιασμόν, ὁ δοὺς τῇ Ἰταλίᾳ τὰς τέχνας; Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Πάπα εἶναι τοῖς πᾶσι ἀρεστή· ὅ,τι δὲν κατωρθώθη τῷ 1848 ὡριμάζει σήμερον. Τὰ ζητήματα τῆς ἐθνικότητος τῶν λαῶν, τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Πάπα ἦσαν ζητήματα, τὰ ὁποῖα πάντοτε ὑπερήσπισεν ἡ Γαλλία. Ἡ Γαλλία δὲν ἔχει ἀνάγκην δόξης· ἐπιθυμεῖ δὲ μόνον νὰ πράξῃ ἡ διπλωματία, κατὰ τὴν παραμονὴν ἑνὸς πολέμου ὅ,τι θὰ ἔπραττεν τὴν ἐπιοῦσαν μιᾶς νίκης».

Διὰ τοῦ ὡρισμένου τούτου προγράμματος τῆς πρώτης πράξεως τοῦ πολέμου ἐκείνου, ὁ Ναπολέων παρεῖχε θέμα εἰς τὰς συζητήσεις, αἵτινες ἀνακινοῦνται πάντοτε εἰς τὰς παραμονὰς πολέμου. Κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς α΄. Ἰανουαρίου (1859) ὁ Ναπολέων, ὁμολογεῖ εἰς τὸν αὐστριακὸν πρεσβευτὴν ὅτι δὲν εἶναι εὐχαριστημένος ἐκ τῆς Αὐστρίας, συνετάραξεν ἀφ' ἑνὸς τὴν Εὐρώπην, ἐπαρηγόρησεν ἀφ' ἑτέρου τὴν Ἰταλίαν· τὸ Πεδεμόντιον ἐδιπλασίασε τὰς προπαρασκευάς του· ὁ Ἰωσὴφ Γαριβάλδης, ὅστις κατὰ τὸ 1848 εἶχεν ἔλθει ἐξ Ἀμερικῆς ὅπως τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς ἐνόπλων στιφῶν, καὶ πάλιν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀπέλθει ἐκεῖσεν, ἐζήτει ὅπλα, χρήματα καὶ ἐθελοντάς. Ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τὰ μέτρα της, καὶ τὸ Πεδεμόντιον ἀνήγγειλε τῇ Εὐρώπῃ συνατῇ τῇ φωνῇ ὅτι ἀπειλεῖται [1]· ὥπλισε τὴν ἐθνοφυλακήν, καὶ

[1] Ὁ λόγος τῆς ἐνάρξεως τῶν Βουλῶν τοῦ Ἰανουαρίου 1859 ἀπεστάλη εἰς τὸν Ναπολέοντα πρὸς ἐπιθεώρησιν· οὗτος δὲ ἰδίᾳ χειρὶ κατεχώρισεν ἐν αὐτῷ τὰς σημαντικωτέρας φράσεις καὶ τὰς ἱστορικὰς ταύτας λέξεις. «Καίτοι σεβόμενοι τὰς συνθήκας δὲν ἐυνάμεθα νὰ μένωμεν ἀπαθεῖς ἀπέναντι τῶν κραυγῶν ὀδύνης, αἵτινες πανταχοῦ τῆς Ἰταλίας ἀκούονται. Πεπεισμένοι οὕτως ἐπὶ τῇ ἑνότητι ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῷ δικαίῳ, ὡς καὶ ἐπὶ τῇ ἀμερολήπτῳ κρίσει τῶν λαῶν, ἂς ἀναμείνωμεν ἤρεμοι καὶ μετὰ καρτερίας τὰς βουλὰς τῆς Θείας Προ-

ἐδέχθη τοὺς νεοσυλλέκτους φεύγοντας ἐκ τῆς Λομβαρδίας, διαβεβαιοῦν περὶ τῶν εἰρηνικῶν των διαθέσεων καὶ διαμαρτυρόμενον ὅτι οὐδὲν ἄλλο πράττει ἢ ὅτι ἀμύνεται.

Ἡ Αὐστρία δὲν ἠδύνατο νὰ παραχωρήσῃ τὸ λομβαρδοβενετικὸν κράτος χωρὶς νὰ ζητήσωσι παραχωρήσεις καὶ ἄλλα αὐτῆς κράτη· διὸ ἐζήτησε τὴν μεσολάβησιν ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἔτρεμεν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ γενικῆς ἀναφλέξεως [1])· στενοχωρηθεῖσα
26 Ἀπριλίου τέλος, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ διέβη τὸν Τεκῖνον ποταμόν.

Ἡ Αὐστρία ὤφειλε νὰ πράξῃ τοῦτο πρότερον καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ πρὸς τὸ Τουρῖνον καὶ τὴν Γενούην, ὅπως παρεμποδίσῃ τὰς ἐπικουρίας· ἀλλὰ ἐβράδυνε τόσον πολύ, ὥστε ὁ Ναπολέων κατέφθασε ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἔρχεται πρὸς βοήθειαν τοῦ συμμάχου αὐτοῦ, βασιλέως τοῦ Πεδεμοντίου, προκληθέντος ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἀλλὰ δὲν ἔφερε μετ' ἑαυτοῦ βοήθειαν ἀλλὰ στρατὸν ἐξ 180 χιλ. ἀνδρῶν ἐφωδιασμένον δι' ὅλων τῶν χρειωδῶν καὶ διὰ τῶν τελειοτέρων καὶ νεωτέρων ἐξοπλισμῶν [2]).

νοίας ». Βεβήλωσις ἐθεωρήθη ὅτι ὁ Ἰωσὴφ Μασσάρης ἀπεκάλυψε τὰς φράσεις ταύτας καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν βεβήλωσιν διέπραξεν ὁ Νικομήδης Βιάγκας, διευθυντὴς τοῦ ἀρχείου τοῦ Πεδεμοντίου. Ἐν τῷ γ'. τόμῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἔγραψεν ἐν σελ. 10. ὅτι ὁ Ναπολέων Γ'. ἐσυμβούλευε τὸν υἱὸν τοῦ ἐν Ναδάρᾳ ἡττηθέντος βασιλέως νὰ ἐκφέρῃ τὰς τολμηρὰς λέξεις, δι' ὧν προυκάλει τὴν Αὐστρίαν. Καὶ εἰς βεβαίωσιν τούτου ἀνέφερεν ἐπιστολὴν τοῦ Καβοὺρ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Νίγραν (τῇ 31 Δεκ. 1850), τηλεγράφημα τῶν Καβοὺρ (τῆς α'. Ἰανουαρίου 1859), καὶ ἐπιστολὴν πάλιν τοῦ Καβοὺρ πρὸς τὴν Βιλλαμαρίναν (τῆς 8 Ἰανουαρίου 1859). Ὁ βουλευτὴς Λουδοβίκος Κιόλας ἐν ταῖς ἀναμνήσεσι τοῦ Ἀλφόνσου Λαμάρμερα ἀναφέρει, ὅτι ἐρωτήσας τὸν στρατηγὸν περὶ τῆς ἀληθείας τῆς βεβαιώσεως ταύτης, ἔλαβεν εἰς ἀπάντησιν τὰ ἑξῆς· « Ὡς πρὸς τὰς κραυγὰς ὀδύνης ἐφευρέτης αὐτῶν εἶναι ὁ Ναπολέων Γ'. »

[1]) Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Πρίγκηπος Συζύγου τῆς Ἀγγλίας ἐδημοσιεύθη ὡραία ἐπιστολὴ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας (τῇ 4 Φεβρ. 1859) δι' ἧς ἡ βασίλισσα αὕτη προσπαθεῖ ν' ἀποτρέψῃ τὸν Ναπολέοντα ἀπὸ τοῦ πολέμου ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωποτητος καὶ τῆς δικαιοσύνης.

[2]) Ἐκ 280 στρατιωτικῶν σταθμῶν τῆς Γαλλίας, συνδεδεμένων διὰ 8559 χιλιομέτρων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἐφ' ὧν διήρχοντο 3100 ἀτμομηχαναί, 7000 ἁτμάμαξαι δι' ἐπιβάτας καὶ 53,000 φορτηγῶν ἁμαξῶν, ὥστε ἤρκουν νὰ μεταφέρωσι ταυτοχρόνως 250,000 ἄνδρας καὶ 50,000 ἵππους, μετεκομίσθησαν ἀπὸ τῆς 20 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 15 Ἰουλίου ἐκ τῶν διαφόρων φρουρῶν καὶ ἄλλων τόπων συναθροίσεως 225,000 στρατιῶται καὶ 36,000 ἵπποι. Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου μετεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ σιδη-

Διὰ τῶν μαχῶν τοῦ Μοντεμπέλλου καὶ τοῦ Παλέστρου καὶ διὰ τῆς αἱματηροτάτης μάχης τῆς Μαγέντας μεταξὺ 58,000 Αὐστριακῶν καὶ 54,000 συμμάχων, οἱ Αὐστριακοὶ ἐξεδιώχθησαν πέραν τοῦ Μιγκίου [1]). Αἱ μάχαι τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου καὶ τοῦ Σολφερίνου μεταξὺ 150,000 Αὐστριακῶν καὶ ἴσου ἀριθμοῦ συμμάχων, συγκροτηθεῖσα ἄνευ πολλῆς τακτικῆς ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀνδρίας καὶ μετὰ ἀξιοθαυμάστων ἐπιθέσεων, ἐθυσίασαν τρεῖς 4 Ἰουνίου 20 Ἰουνίου

δημοδρόμου τῆς Μεσογείου καθ' ἑκάστην 9600 στρατιῶται καὶ 450 ἵπποι. Ἐν βραχεῖ χρόνῳ μετεκομίσθη ὁλόκληρος στρατὸς εἰς ἀπόστασιν 800 χιλιομέτρων, ἐν ᾧ θ' ἀπητοῦντο δύο ὅλοι μῆνες τακτικῆς πορείας. Τοιουτοτρόπως οὔτε ἀσθενεῖς ἔμεναν ὀπίσω, οὔτε κεκμηκότες καὶ οὔτε ἐφθείροντο ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα.

Ὁ στρατάρχης Καναροβὲρ ἀποδίδει εἰς ἑαυτὸν ὅτι ἔσωσε τὸ Τουρίνον ἀπὸ τῆς αὐστριακῆς κατοχῆς, διότι μετέφερε τὴν ἄμυναν ἀπὸ τῆς Δόρας εἰς τὰ φρούρια τοῦ Καζάλε καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας. Οἱ Πεδεμόντιοι διατείνονται τοὐναντίον ὅτι τὸ στρατηγικὸν τοῦτο μέτρον ἦτο ἤδη ἀποφασισμένον πρὸ τῆς ἀγγελίας αὐτοῦ καὶ ὅτι αὐτὸς μόνον συνεμορφώθη πρὸς αὐτό.

[1]) Τῇ 4 Ἰουνίου 1872 ἐνεκαινιάσθη ἡ νεκρικὴ κρύπτη τῶν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μαγέντας πεσόντων. Ἐξεφωνήθησαν οἱ συνήθεις λόγοι. Ἡ ὀστεοθήκη περιέχει τέσσαρας χιλιάδας κρανίων· χαλκαῖ πλάκες περιέχουσι τὰ ὀνόματα χιλίων πεντακοσίων Γάλλων, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἐσπινάς.

Ἐπισημότερον μνημεῖον ἐστήθη ἐν Σολφερίνῳ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ ἀναφέρει ὅτι ἡ Γαλλία ἀπώλεσεν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ δύο στρατηγοὺς (τὸν Ὀζιὲ καὶ τὸν Διὲ Δίεκ) ἑπτὰ συνταγματάρχας 200 ἄλλους ἀξιωματικοὺς καὶ 6500 στρατιώτας· ἡ δὲ Ἰταλία τὸν στρατηγὸν Ἀρνάλδην, τρεῖς συνταγματάρχας, 76 ἄλλους ἀξιωματικοὺς καὶ 2200 στρατιώτας. Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν καὶ τοὺς πεσόντας Αὐστριακούς δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πόσα θύματα δύναται νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ.

Διὰ τὰς φρικαλέας σφαγὰς τοῦ πολέμου ἐκείνου παρηγορεῖ ἡμᾶς κἄπως ἡ σύστασις τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἀφ' οὗ αἱ ἀπόπειραι πρὸς γενικὴν εἰρήνην ἀπεδείχθησαν σήμερον ὅλως μάταιαι, ἂς φροντίσωμεν τοὐλάχιστον νὰ ἐλαττώσωμεν τὰς συνεπείας καὶ νὰ συνδράμωμεν τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Πολλάκις ἐγένετο περὶ τούτου σκέψις, καὶ ἤδη ὁ ἰατρὸς Δυνώ (Dunaut) ἔθεσε βάσεις τινὰς περὶ τῆς περιθάλψεως τῶν τραυματιῶν, περὶ τῆς οὐδετερότητος τῶν νοσοκομείων, τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν νοσοκόμων καὶ περὶ τῶν ἐπικουρικῶν ἐπιτροπῶν. Σύμβασις συνωμολογήθη ἐν Γενεύῃ κατὰ τὸ ἔτος 1864 τῇ μεσολαβήσει τῶν ἀντιπροσώπων δεκαὲξ Δυνάμεων καὶ ὥριζεν ὅπως τὰ διαμαχόμενα μέρη σέβωνται τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν τραυματιῶν οἱουδήποτε ἔθνους· ἐγένετο παρεκτὸς ἰδιαιτέρα σημαία καὶ ὡς σῆμα ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἐρυθρὸς σταυρός. Τῷ 1868 ἡ σύμβασις αὕτη ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἄλλα κράτη καὶ εἰς τὸ ναυτικόν. Νέαι βελτιώσεις εἰσήχθησαν κατὰ τὸ 1874 καὶ ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ἐσυστήθησαν ἐπιτροπαί, σκοπὸν ἔχουσαι τὴν προμήθειαν τῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις τούτοις ἀναγκαιούντων φαρμάκων καὶ ἐπιδέσμων.

στρατάρχας, ἐννέα στρατηγούς, 1566 ἀξιωματικοὺς καὶ 40 χιλιάδας ὁπλίτας.

Ἡ Εὐρώπη ἐξεπλάγη ἐπὶ τῇ ὑπεροχῇ, ἣν ἡ Γαλλία ἀπέκτησεν ἐν τῇ Ἰταλικῇ χερσονήσῳ. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Πάλμερστων ἐπόθει τὴν κατάλυσιν τῆς παπικῆς ἐξουσίας, καὶ ὅμως ἀπέστειλε τὸν ἀγγλικὸν στόλον εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀλεξανδρείας ἕτοιμον ὅπως ἐπωφελούμενον τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων καταλάβῃ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Σικελίαν. Ἡ γερμανικὴ Ὁμοσπονδία εἶχε διακηρύξει ἐν ἔτει 1848 ὅτι ἡ γραμμὴ τοῦ Μιγκίου τῇ ἦτο ἀναγκαῖον προπύργιον καὶ ὅτι ἤθελε μεταχειρισθῆ πᾶν μέσον ὅπως διατηρήσῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς γραμμῆς ταύτης. Ἀλλ' ὅταν ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἐζήτησεν αὐτὴν ἐξανέστη καὶ μετὰ δυσκολίας προὐτάθη μεσολάβησις ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας πρὸς διατήρησιν τῶν αὐστριακῶν κτήσεων ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὁ Ναπολέων εἶχεν ὑποσχεθῆ ὅτι ὁ πόλεμος δὲν θὰ προσέβαλλεν ἢ τὴν Αὐστρίαν, οὐδὲ ἤθελέ ποτε μεταβληθῆ εἰς ἐπανάστασιν· ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι σύμπασα ἡ χερσόνησος ἀνεστατώθη· ἡ Τοσκάνη ἐξεδίωξε τὸν μέγαν δοῦκά της, ἡ Πάρμα καὶ ἡ Μοδένη τοὺς ἡγεμόνας των, καὶ ὅτι τὸ Πεδεμόντιον, ἐναντίον τοῦ σχεδίου του περὶ Ἰταλίας τριπλῆς μετὰ τοῦ Πάπα, ἐζήτει τὴν ἕνωσιν, καὶ οὕτω λαμβάνουσα στάσιν ἐχθρικὴν ἀπέναντι τοῦ κλήρου καὶ τῶν Δυνάμεων καὶ παραβλάπτουσα τὴν ἐπιθυμητὴν ὑπεροχὴν τῆς Γαλλίας ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ Γαλλία ἐφοβεῖτο πάντοτε γερμανικὴν ἐπίθεσιν παρὰ τὸν Ῥῆνον κατὰ τῆς ὁποίας δὲν ἤρκει ὁ ἀπομείνας στρατός της.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ Ναπολέων ἐπρότεινε τῷ αὐτοκράτορι τῆς Αὐστρίας ἀνακωχὴν ὅπλων, ἣν παρηκολούθησε κατὰ πόδας συνέντευξίς τις καὶ κατόπιν ἡ εἰρήνη τῆς Βιλλαφράγκας. Ἡ εἰρήνη αὕτη, ἐπικυρωθεῖσα ἐν Ζυρίχῃ, συνομολογηθεῖσα μεταξὺ Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου, ὥριζεν, ὅτι ἡ Αὐστρία παρεχώρει τὴν Λομβαρδίαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων,

ὅστις παραδίδει αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας, ὅτι κρατεῖ ἡ Αὐστρία τὴν Βενετίαν, ἥτις θέλει ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἰταλικῆς Ὁμοσπονδίας, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Πάπα· ὅτι δὲν θὰ παρεμποδισθῇ ἡ παλινόρθωσις τῶν ἡγεμόνων, ὅτι θὰ αὐξηθῶσιν αἱ κτήσεις τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης, καὶ ὅτι τὸ Πεδεμόντιον θέλει ἀποζημιώσει τὴν Γαλλίαν διὰ τὰς στρατιωτικάς της δαπάνας διὰ 60 ἑκατ. φράγκων.

Οὕτως ἔληξε πόλεμος, ὅστις, ἐκτὸς τοῦ χυθέντος αἵματος, ἐκόστισεν εἰς τὴν Αὐστρίαν 612 ἑκατ. εἰς τὴν Γαλλίαν 360, εἰς τὴν Ἰταλίαν 177 καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν 184, ἐν ὅλῳ 1333 ἑκατομμύρια, ἐν ᾧ διὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἐδαπανήθησαν 7000 ἑκατομμύρια.

Οἱ Αὐστριακοὶ εἶχον παραλάβει μεθ' ἑαυτῶν τὸ Σιδηροῦν Στέμμα, διατηρήσει τὸ ὄνομα τοῦ Λομβαρδοβενετικοῦ βασιλείου καὶ κρατήσει ἀνέπαφον τὸ μέγα τετράγωνον τῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν εἶχον καταστήσει ἀπόρθητα· ἀφέθη αὐτοῖς ἐλευθέρα ἡ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ Πάδου εἰς Βοργοφόρτε καὶ ἠνεῴχθησαν αἱ ὁδοὶ αἱ διὰ τοῦ ὄρους Βρέννερ, διὰ τοῦ Σέμμεριγκ καὶ δι' ὅλων τῶν κοιλάδων τοῦ Ἀδίγου, τοῦ Πιάβε, τοῦ Ταλιαμέντου, τοῦ Ἰζόντσου· διετήρουν τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐναντίον δὲ τῆς Ἰταλίας διετήρησαν τὴν Μαντούην, τὸ Βοργοφόρτε, τὸ Ροβίγον, τὰ φρούρια παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν καὶ παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γάρδας καὶ τὸ ὀχυρὸν φρούριον τῆς Βερώνης μεταξὺ Λενιάγου καὶ Παστρέγκου. Ἀλλ' αἱ ἐχθρικαὶ διαδηλώσεις τῶν ὁμόρων λαῶν ἠνάγκαζον αὐτὴν νὰ διατηρήσῃ τὴν κατάστασιν πολιορκίας ἐν τῷ βενετικῷ, τοῦθ' ὅπερ ἐδικαίου τὰ παράπονα τῶν Βενετῶν καὶ ἀνεζωπύρου τὰς περὶ ἀπελευθερώσεως ἐλπίδας.

Καὶ κατὰ τὰς ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος τούτου κατακτήσεις ἡ Ἰταλία ἀνευφήμησε τοὺς Γάλλους ὡς ἐλευθερωτάς, ἀλλ' ἡ ἀνεξαρτησία, ἣν οὗτοι τῇ ὑπέσχετο, κατέστησεν αὐτοὺς ταχέως μισητοὺς εἰς τοὺς Ἰταλούς, ὧν ἐγένοντο κύριοι. Τὸ αὐτὸ συνέβη

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ μετὰ τὸ ἔτος 1859. Ἐθεοποίησαν τὸν Ναπολέοντα, ὡς ἀπαλλάξαντα αὐτοὺς τῶν Γερμανῶν, ἀλλ' ὅτε ἐφάνη ἐπηρεάζων διὰ τῶν ὅπλων τὰς τύχας τῆς πατρίδος των, ἐλησμόνησαν πᾶσαν εὐγνωμοσύνην καὶ ἀπεκάλουν αὐτὸν ψεύστην· ὁ βασιλεύς, ὅστις οὐδὲ κἂν συνεβουλεύθη, ἀκούσας τοὺς λόγους τοῦ αὐτοκράτορος, κατέρριψε ἐν ὀργῇ τὸν πῖλόν του καὶ ὁ Καβοὺρ ἀπέρριψε τὸ χαρτοφυλάκιον καὶ ἤρχισεν ἀμέσως νὰ συνωμοτῇ. Ἡ εἰρήνη τῆς Βιλλαφράγκας μόλις εἶχεν ἐπικυρωθῇ καὶ ἤδη ὑπῆρχε διάθεσις ἀθετήσεως αὐτῆς. Τὸ νέον δίκαιον ἀπέκλειε τὴν ἔνοπλον μεσολάβησιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν πίεσιν, ἐξασκουμένην διὰ τῆς διπλωματίας, διὰ τῆς ἐξεγέρσεως, διὰ τοῦ τύπου, διὰ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀγορεύσεων, ἐπισήμων τε καὶ τῶν τριόδων. Τὰ δουκάτα, ἡ Τοσκάνη καὶ αἱ Ἐξαρχίαι τοῦ Πάπα ἠρνήθησαν πᾶσαν παλινόρθωσιν καὶ διὰ τῆς γενικῆς ψηφοφορίας προέγραψαν τοὺς ἀρχαίους κυρίους, ἀνεκήρυξαν προστάτην τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ καὶ ἐξέλεγον ἑαυτοῖς δικτάτορας. Καὶ κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1860 ἡ Τοσκάνη, ἡ Πάρμα καὶ ἡ Μοδένη [1]) ἀνεκηρύχθησαν μέρος ἀδιάσπαστον τοῦ «βασιλείου τῆς Ἰταλίας».

Αἱ δυνάμεις διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῶν παραβιάσεων τούτων τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ δὲν τὰς παρεκώλυσαν. Ὁ Ναπολέων ἀπεδοκίμαζεν αὐτὰς μόνον μέχρις οὗ δὲν ἐκπληρωθῶσι· τότε δὲ ὑπεκλείνετο ἐνώπιον τῆς θεωρίας τοῦ τετελεσμένου γεγονότος καὶ τῆς γενικῆς ψηφοφορίας, εἰς ἣν αὐτὸς ὤφειλε τὸν θρόνον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος διεκήρυξεν ὅτι ἀφ' οὗ

[1]) Μεταξὺ τῶν ἐποχῶν, αἵτινες ἀποδίδονται τῷ δουκὶ Φραγκίσκῳ Δ'. ἐν τοῖς «Ἐγγράφοις τῆς Κυβερνήσεως τῶν Αὐστρο - Ἐστούζων ἐν Μοδένῃ», δημοσιευθείσης κατὰ διαταγὴν τοῦ δικτάτορος τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μοδένης (1859) εὑρηται τὸ διάταγμα τῆς 12 Φεβρουαρίου 1845, δι' οὗ ἱδρύετο Σιτιστικὴ Ἑταιρία διαρκής, ἥτις ὁδηγουμένη ἐκ τῆς πείρας ὥριζεν ὅπως προμηθευθῶσι 18 χιλ. σάκκοι σίτου, 2000 σάκκοι ἀραβοσίτου, 8 χιλ. σάκκοι ὀρυζίου, 12 χιλ. σάκκοι ἀλεύρου καστάνων καὶ χίλιοι σάκκοι φασιόλων· οἱ σάκκοι οὗτοι θὰ ἐπωλοῦντο ἅμα ηὔξανεν ἡ τιμὴ τῶν προϊόντων τούτων, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τιμὴν κατωτέραν τῆς τιμῆς τῆς ἀγορᾶς· διὰ δὲ τοῦ πλεονάσματος θὰ ἀντικαθίστατο ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης τῆς παρακαταθήκης. Τὸ δὲ προκύπτον κέρδος θὰ ἐδαπανᾶτο εἰς ἔξοδα συντηρήσεως τῆς Ἑταιρίας καὶ τοῦτο διὰ παντός.

τὸ Κράτος τῆς Ἄνω Ἰταλίας ηὐξήθη εἰς ἐννέα ἑκατομμύρια κατοίκων, ἡ Γαλλία ὤφειλε νὰ ζητήσῃ ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀσφάλειαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπήτησε τὴν βόρειον κλιτὺν τῶν Ἄλπεων, τὴν Νίκαιαν καὶ Σαβοΐαν. Ἡ γενικὴ ψηφοφορία ὥρισεν ὅπως τὸ Πεδεμόντιον στερηθῇ τῆς κοιτίδος τῆς βασιλευούσης δυναστείας καὶ τοῦ προπυργίου κατὰ τῶν ἀνησύχων γειτόνων. Ἐζημιοῦτο δὲ καὶ ἡ Ἑλβετία, εἰς τὴν καρδίαν τῆς ὁποίας εἰσήρχετο ἡ Γαλλία, ἥτις προελαύνουσα ἐκ Νικαίας δύναται ν' ἀποχωρίσῃ τὸ Μιλάνον καὶ τὸ Τουρῖνον ἀπὸ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας, τὰς Ἄλπεις ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων καὶ ν' ἀποκόψῃ στράτευμα ἰταλικὸν ἀνεπτυγμένον ἐν τῇ ἐκτεταμένῃ γραμμῇ ἀπὸ Γενούης εἰς Μαρσάλαν. Ἡ Γαλλία δὲν ἀπέκτα μόνον ἄλλην Ἰρλανδίαν διὰ τῶν 11,0,54 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων τῆς Σαβοΐας καὶ τῶν 12670 τῆς Νικαίας, ἀλλὰ καὶ πληθυσμὸν ἠθικόν, στρατιώτας πιστοτάτους καὶ ἀνδρείους, πολίτας εὐφυεῖς καὶ ἀγρότας ἐργατικούς.

Ὁ Γαριβάλδης ἐκ Νικαίας ἐπιμένων πάντοτε νὰ νικᾷ παντοχοῦ διὰ τῶν στιφῶν νεανιῶν, οἵτινες ἐνθουσιῶντες παρηκολούθουν αὐτὸν ὅπου τοὺς ὡδήγει, ἐπωφθαλμία πολλάκις τὰς τῷ Πάπᾳ ὑπολειφθείσας χώρας καὶ τὰς Δύο Σικελίας [1]). Ὁ Φερδινάνδος Β'.

[1]) Ὁ Βικέντιος Ἰωάννου, ὁ Βῖτος Λαμαντίας, ὁ Σαλβάτωρ Βάρτελος, ὁ Ἰωσὴφ Μέλης καὶ ὁ Πέτρος Πλατόνιος ἐπεχείρησαν νὰ καταδείξωσι τὴν ἀκμαιότητα τῆς Σικελίας ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν νομοθεσίαν, τὰς θρησκευτικὰς μελέτας τὴν ἀρχαιολογίαν, τὰς ὡραίας τέχνας καὶ τὴν μουσικήν. Ὁ δικηγόρος Φραγκίσκος Μαγγιόρος Πέρνης ἐν ἔτει 1875 ἐδημοσίευσε διατριβὴν φέρουσα τὸν τίτλον « Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἐν Σικελίᾳ κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα » δι' ἧς ἀπεδείκνυε τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν οἰκονομολόγων τῆς νήσου, καὶ πόσον ἡ φιλελεύθερος διδασκαλία τοῦ Παύλου Βαλσάμου, τοῦ Σκροφάνη, τοῦ Σαμφιλίππου, τοῦ Παλμέρη, τοῦ Βουτάκκα, τοῦ Ἐμερίκου Ἀμάρη, τοῦ Φραγκίσκου Φερράρα, τοῦ Ἰωάννου Βρούνου, τοῦ Δελούκα, τοῦ Βίτου Δόνδη, τοῦ Καλαταβιάνου, τοῦ Φιλίππου Κορδέβα καὶ ἄλλων συνετέλεσεν εἰς τὰς κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ εἰς τὴν καλὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας ἐκείνης καὶ τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Ῥοβέρτος Πὴλ ἀνέφερε: μετὰ στόμφου εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων (τῆς Ἀγγλίας) ὁμολογίαν πίστεως οἰκονομικῆς, ἀποσταλεῖσαν αὐτῷ ποτὲ τοῦ Φερδινάνδου Β'. Μετὰ τὴν μεγάλην τελωνιακὴν μεταρρύθμισιν τοῦ 1841 ἥτις ἐθεμελίου τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν καὶ ὤθει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, ἐξηκολούθει ἡ μεγάλη πρόοδος, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848. Μετὰ τὴν κατάπαυσιν αὐτῆς, « ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἱερωτέρα τῶν ἐπανα-

ἀπέβλεπε πάντοτε εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους του λυπούμενος ὅτι οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ τὴν εἶχον παραμελήσει. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του διετήρησε τὴν εὐγενῆ ταύτην μετριοφροσύνην· τακτικῶς συνεκροτοῦντο τὰ ὑπουργικὰ συμβούλια καὶ αἱ πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς σχέσεις ἦσαν φιλικώταται. Ὅτε δὲ ἡ ἐχθρικὴ στάσις τοῦ Παλμερστῶνος, τῶν Βοναπαρτῶν καὶ τῶν ἐπαναστατῶν κατέστησαν ἐπικίνδυνον τὴν θέσιν του, ἐπεισμώθη καὶ ἐνήργησε μετὰ πάθους, καὶ ἐξωτερικῶς μὲν ἔμεινεν ἄνευ συμμάχων, ἐσωτερικῶς δὲ συνεκέντρωσε τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ. Διετήρει μὲν εἰσέτι τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλ' ὑπερβολικὸν ἤδη καὶ παράχορδον, διότι ἐφρόνει ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία συνίσταται εἰς τὸ ὑπακούειν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων καὶ εἰς τοὺς ραδιούργους πολιτικοὺς τοῦ Πεδεμοντίου [1]). Καὶ οἱ μὲν καὶ

στάσεων », ἱδρύθη δημόσιον χρέος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον παρέσχε καλὴν τοποθέτησιν, κεφαλαίων, ὡσαύτως καὶ αὐτόνομος τράπεζα πλουσίως προικοδοτηθεῖσα, δύο προεξοφλητικαὶ τράπεζαι, ταμιευτήρια, καὶ ἐλεύθερος λιμὴν ἐν Μεσσήνῃ· τῷ 1858 ταχυδρομικὴ ἀναδιοργάνωσις, ἵδρυσις ἑταιρίας δημοσίων ἔργων, ἥτις ἐντὸς δεκαετίας ἀποπεράτωσε 370 μίλια ὁδῶν καὶ ἐντὸς δύο ἐτῶν ἐτοποθέτησε 770 μίλια τηλεγραφικῶν συρμάτων· οἱ λιμένες ἐκαθαρίσθησαν ἐκ νέου, οἱ φάροι ἀνανεώθησαν, διορθώθη τὸ κτηματολόγιον, καὶ διωργανώθη ἡ ἄρδευσις κατὰ τὸ σύστημα τῆς Λομβαρδίας. Κατὰ τὸν Πέρνην μεγάλη κατεβλήθη φροντὶς διὰ τὰς οἰκονομικὰς προόδους τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ βαρὺ τῆς δικτατορίας διάστημα. Ὁ Πέρνης δαψιλεύει πολλοὺς ἐπαίνους εἰς τὴν ἐγχώριον σχολήν, ἥτις διηνεκῶς ἀντιπράττει κατὰ τῶν σφαλμάτων τὰ ὁποῖα διαπράττει ἡ Κυβέρνησις.

[1]) Ὁ Γουλιέλμος Ῥοάν, Ἀμερικανός, λαβὼν μέρος τῷ 1860 εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκστρατείαν, ἔγραψε πρὸς τὴν ἐφημερίδα « Φαμφοῦλλαν » :

Τὸν Ἰούνιον 1860 ὡδήγουν εἰς Σικελίαν τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν ἐκ 3400 ἐθελοντῶν (διοικουμένων ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Μεδίκου) ἐπὶ τριῶν ἀτμοπλοίων (Βασιγκτών, Φραγκλῖνος, καὶ Ὀριγών), ὧν ἐθεωρούμην νόμιμος ἰδιοκτήτης ἐν τῇ ἰδιότητί μου ὡς πολίτου Ἀμερικανοῦ, καὶ ἀρχαίου ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ στρατοῦ τούτου ἐπέστρεψα διὰ τοῦ Βασιγκτῶνος εἰς Γενούην, ὅπως ἐπιβιβάσω τὴν τρίτην ἀποστολήν. Ἀποβιβασθεὶς ἐν Γενούῃ ἔμαθον περὶ τοῦ κ. Βερτόνη ὅτι δὲν ὑπῆρχον χρήματα πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ Βασιγκτῶνος καὶ τοῦ στρατεύματος. Ἔχων πληρεξουσιότητα ἀνεχώρησα δι' ἐκτάκτου ἀμαξοστοιχίας εἰς Τουρῖνον, ἔνθα εἶδον τὸν βασιλέα καὶ ἐξέθηκα αὐτῷ τὴν θέσιν. Ἡ Α. Μεγ. μοὶ εἶπεν ὅτι ἤθελε μοὶ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν ἀφ' οὗ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ κόμητος Καβούρ. Μετὰ μίαν ὥραν ὁ Κενζάνος μοὶ ἐνεχείρισε τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν : « Ἀρχηγέ· σᾶς ἀποστέλλω ἐγκλείστως τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Μεδίκου, ἃς θέλετε θέσει ἐντὸς ἄλλων φακέλλων καὶ παραδώσει τῷ Καβούρ Ἐνεχείρισα ἤδη τρία ἑκατομμύρια τῷ Βερτόνῃ. Ἐπιστρέψετε αὐθωρεὶ εἰς Παλέρμον καὶ εἰ-

ὁ δὲ ἐζήτουν νὰ τὸν συμπαρασύρωσιν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔμεινεν οὐδέτερος· ἐν δὲ τῷ συνεδρίῳ τῶν Παρισίων ὅσον πονηρῶς ἐπολιτεύθη ἡ διπλωματία τῆς Σαρδηνίας, τοσοῦτον χονδροειδῶς ἐντίμως ἐπολιτεύθη ἡ τῆς Νεαπόλεως. Τότε ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ συνωμοσίαι, αἱ στάσεις, αἱ ἀπόπειραι. Ὁ Φερδινάνδος, προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς τελευταίας του νόσου καθ' ὃν χρόνον κατέφθανον αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν ἰταλικῶν ἐπαναστάσεων, ἐξεφράσθη περὶ τῆς ἀπολύτου οὐδετερότητος καὶ ἀπέθανε τῇ 22 Ἀπριλίου 1859 μετὰ βίον τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν καὶ βασιλείαν εἴκοσι καὶ ἐννέα ἐτῶν.

Ἀγενῆ διήγειραν θόρυβον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτῳ αἱ ἐφημερίδες καταγγέλλουσαι τὴν «τιβέρειον ὠμότητα» τοῦ Φερδινάνδου. Διεδέχθη αὐτὸν ὁ νεαρὸς υἱός του Φραγκῖσκος. Γεννηθεὶς οὗτος ἐκ μητρὸς τῆς Χριστίνης τῆς Σαβοΐας, ἣν οἱ Νεαπολῖται θεωροῦσιν ἁγίαν, ἀνατραφεὶς ἐπιμελῶς, δὲν εἶχεν ὁ Φραγκῖσκος ἕνεκα τῶν ῥᾳδιουργιῶν τῆς Αὐλῆς καὶ τῶν θείων του ὡς καὶ τῆς μητρυιᾶς αὐτοῦ τὴν ἀποφασιστικότητα ἐκείνην, ἥτις προσκολλᾶται εἰς μίαν γνώμην καὶ ἐπιζητεῖ τὴν ἐπιτυχίαν παντὶ τρόπῳ. Ἀλλὰ πῶς νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς συντηρητικοὺς καὶ νὰ ἑλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του τοὺς προοδευτικούς, ὅταν πανταχόθεν ἐστήνοντο ἐνέδραι καὶ τὰ πάντα ἦσαν διαφθορά; Ὅταν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσσία καὶ αὐτοὶ οἱ συγγενεῖς του προέτρεπον αὐτὸν νὰ ἑνωθῇ πρὸς τὸ Πεδεμόντιον ἐκεῖνο, ἔνθα ἀδυσώπητοι συνωμόται παρεσκεύαζον ὅπλα, μὴ ἀποκρύπτοντες ὅτι ἀπέβλεπον εἰς τὴν Βενετίαν, εἰς τὴν

πέτε τῷ Γαριβάλδῃ ὅτι θὰ τῷ ἀποστείλω τὸν Βαλέριον εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Λαφαρίνα, καὶ ν' ἀναχωρήσῃ ἄνευ ἀναβολῆς διὰ Μεσσήνην, διότι ὁ Φραγκῖσκος προτίθεται νὰ παραγωρήσῃ τὸ τάγμα εἰς τοὺς Νεαπολίτας. Ὁ φίλος σας Βίκτωρ Ἐμμανουήλ. 27 Ἰουνίου 1860». Ἀφιχθεὶς εἰς Πάλερμον τῇ 2 Ἰουλίου ἔκαμα τὴν ἔκθεσίν μου εἰς τὸν Γαριβάλδην, ὅστις μοὶ ἀπεκρίθη: Δὲν θέλω τὸν Βαλέριον· ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω εἴτε τὸν Καττάνιον εἴτε τὸν Δεπρέτην. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὁ στρατηγὸς ἐτηλεγράφησε καὶ εἰς Τουρῖνον ἀμέσως. Δὲν εἶμαι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες θέλουσι ν' ἀμαυρώσωσι τὸν ἀξιότιμον Δεπρέτην, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι γεγονότα καὶ ὅ,τι «ἐξηγοῦμαι εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀποδείξω δι' ἐπισήμων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα φέρω μετ' ἐμοῦ. Εὐπειθέστατος Γουλιέλμος Ῥοάν, κομμοδόρος». Ῥώμῃ ξενοδοχεῖον τῆς Ἀθηνᾶς. 16 Ἀπριλίου 1881.

Ῥώμην καὶ εἰς τὴν Νεάπολιν; Ὁ Γαριβάλδης προέτεινε συνεισφορὰν πρὸς ἀγορὰν ἑνὸς ἑκατομμυρίου τουφεκίων, ἐξ ὧν δέκα χιλιάδες ἤθελον δοθῆ εἰς ἑκάστην ἐπαναστατοῦσαν χώραν· ἠγοράζοντο ἀτμόπλοια· πανταχοῦ ἱδρύοντο κομιτάτα, ἐν ᾧ αἱ ἐφημερίδες παρίστανον τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ὡς ἑστίαν συνωμοσιῶν, συνεννοημένων μετὰ τῶν δουκῶν τῆς Μοδένης καὶ τῆς Πάρμας καὶ μεθ' ὅλων τῶν ἀρχιερέων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ.

Χίλιοι ὡς ἔγγιστα νέοι ἄνδρες[1]) προητοιμάζοντο πλησίον τῆς Γενούης εἰς τολμηρὰν ἐκστρατείαν, καὶ εἰς τοὺς ἀντιτάσσοντας τὰς συνθήκας καὶ τὸ διεθνὲς Δίκαιον, ὁ Γαριβάλδης ἀπήντα: «Ἐγὼ
5 Μαΐου 1860 δὲν ἔχω γνῶσιν οὔτε τῶν συνθηκῶν οὔτε τῆς διπλωματίας, ἔχω γνῶσιν μόνον τῶν πυροβόλων». Εἰς τὰς παραστάσεις τῶν πρέσβεων ὁ Καβοὺρ ἀνέφερε τὸ ἀδύνατον τοῦ περιστέλλειν τὴν ἐπιχείρησιν· ἡ ἐναντίωσίς των εἰς τὸ ἐθνικὸν κίνημα τόσων νέων πατριωτῶν ἤθελε καταστρέψει τὸ γόητρον αὐτοῦ καὶ ἤθελε προκαλέσει ἀναρχίαν καὶ ταραχὰς καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐπιδεικτικῶς ἔδωκε τῷ ναυάρχῳ Περσάνῳ διαταγὴν νὰ συλλάβῃ τὸν στολίσκον τοῦ Γαριβάλδη, ἐμπιστευτικῶς ὅμως τῷ ἔγραψε: «Πλεύσατε μεταξὺ τῶν Γαριβαλδινῶν καὶ τῶν καταδρομικῶν τῆς Νεαπόλεως».

Ὁ Γαριβάλδης, ἐφωδιασμένος διὰ τακτικῶν ναυτιλιακῶν ἐγ-

[1]) Ὁ ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴς Ἀντωνίνης ἔγραφε τῇ 11 Ἰουλίου 1860 πρὸς τὸν Θουβενέλ: Ὁ στρατὸς τοῦ Γαριβάλδη σύγκειται ἐξ Οὔγγρων, Πολωνῶν, Γάλλων, Ἄγγλων, Ἑλλήνων. Γίνεται ὀφθαλμοφανεστέρα μεσολάβησις ταύτης; Ἡ Κυβέρνησίς μου ἀποτείνεται πρὸς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις καὶ ἰδίως πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἥτις διεκήρυξε καὶ ἐπιμένει εἰς τὴν μὴ μεσολάβησιν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐπιδρομὴ τοῦ Γαριβάλδη εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ἔχουσιν ἴδη λαϊκὸν Σύνταγμα, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ξένη ἐπιδρομή, καὶ τὸ ναυτικὸν τοῦ Γαριβάλδη ὑπάγεται εἰς τοὺς κατὰ τῆς πειρατείας νόμους. «Τῷ 1873 τὸ ἀτμόπλοιον Βιργίνιος» μετεκόμιζεν εἰς Κοῦβαν φορτίον ὅπλων καὶ ἵππων μετὰ τῶν προσφύγων τῆς νήσου ἐκείνης καὶ μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ Ἱσπανία εἶχε τότε κυβέρνησιν δημοκρατικὴν καὶ ἓν τῶν ἀτμοπλοίων της «τὸ Τορνάλδον» κατεδίωξε τὸν «Βιργίνιον», τὸ ὁποῖον καίτοι ῥίψαν εἰς τὴν θάλασσαν τὸ φορτίον του, συνελήφθη καὶ ἐχαρακτηρίσθη πειρατικόν. Τεσσαρακονταοκτὼ ἐκ τῶν 130 ἐπιβαινόντων ἀνταρτῶν συλληφθέντες ἐτουφεκίσθησαν τὴν 7 Σεπτεμβρίου.

γράφων διὰ Μελίτην, ἀπεβιβάσθη (τῇ 11 Μαΐου) εἰς Μαρσάλαν, καὶ τὰ ἀγγλικὰ πλοῖα, χάριν προστασίας δῆθεν τῶν ἀγγλικῶν τῆς πόλεως συμφερόντων, παρετάχθησαν εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐμποδίσωσι τὸ πῦρ τοῦ βουρβονικοῦ στόλου. Ἀνακηρυχθεὶς δικτάτωρ ὁ Γαριβάλδης προελαύνει ἐν μέσῳ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ λαοῦ, διασκορπίζει τὸν βουρβονικὸν στρατὸν καὶ καταλαμβάνει τὸ Παλέρμον. 27 Μαΐου

Πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν ποιήσασαν παραστάσεις διὰ τὴν ἀπόβασιν ταύτην, ὁ Καβοὺρ ἀπήντησε· «Δὲν βλέπω τὸν λόγον διατὶ ὠφείλομεν νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν ἀπόβασιν ἡμεῖς μᾶλλον ἢ τὰ καταδρομικά σας, οὔτε διατὶ ὁ ἐμὸς βασιλεὺς ὀφείλει νὰ προστατεύσῃ τὸν ὑμέτερον ἐναντίον τοῦ ἡμίσεως τῶν ὑπηκόων του».

Στεφθέντος τοῦ τολμήματος διὰ ἐπιτυχίας, ὁ ἀριθμὸς τῶν τολμηρῶν ηὔξησεν· ὁ Γαριβάλδης εἶχεν ὑπ' αὐτὸν 17 χιλιάδας ἀληθῶν στρατιωτῶν, 35 τηλεβόλα, χρήματα ἐκ δανείων καὶ ἐκ συνεισφορῶν ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου τῆς νήσου (Σικελίας). Εἰς ἕκαστον λειποτάκτην ἐκ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἐδίδοντο τριάκοντα δουκάτα, καὶ τεσσαράκοντα ἂν ὁ λειποτάκτης εἶχε καὶ τὸ ὅπλον του, ὅταν δὲ ἔπαυεν ν' ἀκολουθῇ τὸν Γαριβάλδην ἀποζημίωσις καὶ ἐλευθέρα μετάβασις μέχρι Μασσαλίας. Εἰς πάντα δὲ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος μερὶς γῆς ἐκ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ἢ ἐκ τῶν γαιῶν τοῦ δημοσίου, ὅπως ἤθελε λάβει τοιαύτην καὶ πᾶς οἰκογενειάρχης.

Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου, ποίας παραχωρήσεις ἦτο εὔλογον νὰ κάμῃ εἰς τὸν λαόν, ἀπεκρίθη: «Πολλάς, ἀμέσως καὶ καλῇ τῇ πίστει», ἤδη ἐξεφράζετο ὅτι ὁ σκοπός του ἦτο ἡ εἰρήνευσις τῆς Ἰταλίας, ἐπιτευχθεῖσα δι' οἱουδήποτε τρόπου, ἀλλὰ πάντως ἄνευ ξενικῆς μεσολαβήσεως.

Ἐπομένως ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως εὑρίσκετο μεμονωμένος κατὰ μέτωπον τῆς ἐπαναστάσεως, ἧς οἱ συνένοχοι καὶ οἱ βοηθοὶ ἦσαν οἱ βασιλεῖς· ἐζήτει τὴν μεσολάβησιν τῆς Γαλλίας πρὸς κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας· παρεχώρει Σύνταγμα ἐπὶ βάσεων

ἐθνικῶν καὶ ἰταλικῶν μὲ γενικὴν ἀμνηστείαν διὰ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ἡ δὲ Σικελία θὰ ἐλάμβανε νόμους ἰδιαιτέρους καὶ συμφώνους πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ ὡς ἀντιβασιλέα ἕνα τῶν βασιλοπαίδων ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου· ὑπέσχετο συνάμα ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας διὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν δύο Στεμμάτων· ἀλλ' ὁ Καβοὺρ ἐζήτει ὅρους προσβάλλοντας τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ ὡς καθολικοῦ.

Μόλις προεκηρύχθη τὸ Σύνταγμα καὶ ἀμέσως συνέρρευσαν εἰς τὴν Νεάπολιν οἱ πρόσφυγες· στρατηγοὶ καὶ ὑπουργοὶ ἐπλημμύρουν τὸν βασιλικὸν ἀντιθάλαμον μόνον ὅπως ἀνοίξωσι τὰς θύρας εἰς τὸν Γαριβάλδην· χρήματα ἀφθόνως διενέμοντο καὶ γνωστὰ εἶναι τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα ἐδίδοντο πρὸς διαφθορὰν τῆς ἀστυνομίας, τοῦ στρατοῦ τῶν δικαστῶν καὶ τοῦ στόλου καὶ πρὸς καταστροφὴν τῶν μηχανῶν καὶ τῶν πηδαλίων τῶν πολεμικῶν σκαφῶν. Ἀφ' οὗ ἀπῆλθεν ὁ βασιλεὺς ὁ ὑπουργὸς δὸν Λιβόριος Ῥωμάνος γράφει πρὸς τὸν « ἀήττητον στρατηγὸν Γαριβάλδην, δικτάτορα τῶν Δύο Σικελιῶν. Μὲ τὴν μεγαλητέραν ἀνυπομονησίαν ἀναμένει ἡ Νεάπολις τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ ὅπως χαιρετίσῃ αὐτὸν σωτῆρα τῆς Ἰταλίας καὶ παραδώσῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὰς ἐξουσίας τοῦ Κράτους καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν τύχας »· ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προσδοκίᾳ ὁ ὑπουργὸς προσθέτει ὅτι ἀναμένει τὰς διαταγάς του μετὰ ἀπεριορίστου σεβασμοῦ.

Ἐὰν Δύναμίς τις ἔκαμνε παρατηρήσεις ὁ Γαριβάλδης ἀπήντα: « ὅτι ὁ σκοπός του ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Ῥώμης, ὅπου θέλει προσφέρει τὸ στέμμα τῆς ἡνωμένης Ἰταλίας εἰς τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, ὅστις προώρισται νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ βενετικὸν κράτος εἴτε διὰ συνθήκης εἴτε διὰ τῆς βίας· οὐδὲ δύναται ὁ βασιλεὺς νὰ παραιτηθῇ τούτου χωρὶς ν' ἀπολέσῃ τὴν δημοτικότητα αὐτοῦ ».

Ἀλλ' ὑπελείπετο ἔτι νὰ νικηθῇ ὁ στρατὸς τῶν Βουρβόνων καὶ τὰ τυχαίως συγκροτηθέντα σώματα δυσκόλως ἐπετύγχανον ἐναντίον στρατοῦ τακτικοῦ. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ παραλαμβάνειν τὴν Ἰταλίαν ἐκ τῶν χειρῶν ἑνὸς τυχοδιώκτου ἀρχηγοῦ δὲν εὐχαρί-

στει πολὺ τὸν Καβούρ· ἐν ᾧ ὁ Γαριβάλδης περιεφρόνει καὶ συνθήκας καὶ Δυνάμεις, ὁ Καβοὺρ ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ μὴ ἀνάμιξις ἠδύνατο νὰ παύσῃ πρὸ τοῦ κινδύνου γενικῆς ἀναφλέξεως, προκαλουμένης ὑπὸ τῶν τυχοδιωκτῶν ἐκείνων. Διὸ καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Πεδεμοντίου διέταξε τὸν στρατόν του, ὅστις πρὸς βλάβην τοῦ Πάπα εἶχε καταλάβει τὰς παπικὰς Ἐξαρχίας καὶ τὴν Οὐμβρίαν νὰ διαβῇ τὸν Ὄφαντον. Ὁ Καβοὺρ ὅστις μετὰ μὲν τῶν Ματσινιστῶν ὡμίλει περὶ ἐλευθερίας, μετὰ δὲ τοῦ Γαριβάλδη περὶ τῆς Μιᾶς Ἰταλίας, ἔλεγε πρὸς τὰς Δυνάμεις: Ἐὰν δὲ φθάσωμεν μέχρι τοῦ Βολτούρνου πρὶν ἢ ὁ Γαριβάλδης διαβῇ τὴν ἐπαρχίαν Καθολικήν, ἡ μοναρχία ἀπόλλυται καὶ ἡ Ἰταλία μένει εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ἐπαναστάσεως». Καὶ ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ διηυθύνθη αὐτοπροσώπως πρὸς τὴν Νεάπολιν· βασιλεὺς ἔδραμε κατὰ βασιλέως, ἐξαδέλφου καὶ συμμάχου διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν, νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἐκ τῆς δημοκρατίας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ παντὸς τὴν εἰρήνην. Οὕτως ὁ στρατὸς τῆς Νεαπόλεως εὑρέθη μεταξὺ δύο πυρῶν, προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ στόλου καὶ διεσκορπίσθη μετὰ τὴν μάχην τοῦ Γαριλιάνου· καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ κατάκτησις. Ἐν Γαέτῃ, ἔνθα κατέφυγεν ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος, «ὑπερησπήσθη περισσότερον ἢ τὸ στέμμα του τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς κοινῆς πατρίδος» καὶ ἀφ' οὗ ἀπεσύρθη καὶ ὁ γαλλικὸς στολίσκος, ὅστις τῷ εἶχεν ὑποσχεθῇ ἀσφάλειαν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ μετέβη εἰς τὴν ἐξορίαν.

Ὅσον καὶ ἂν ὁ Γαριβάλδης ἀπεστρέφετο τὴν ταχεῖαν καὶ ἄνευ ὅρων προσάρτησιν τῶν Δύο Σικελιῶν, ἐζητήθη τὸ δημοψήφισμα, τὸ ὁποῖον, ὡς συνήθως συμβαίνει ἐπεδοκίμασε τὴν συγχώνευσιν. Ὁ Καβοὺρ δὲν εἶχε προϊδεῖ τοσοῦτον εὔκολον τὴν ἐπιτυχίαν, καὶ ἤδη κατεγίνετο παντοιοτρόπως ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἥρωος, ὅστις ἀπέδιδεν εἰς ἑαυτὸν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀδυναμίας ἄλλων καὶ τῆς προδοσίας. Ἡ σύγχυσις ἦτο ὁποία συνήθως συμβαίνει εἰς τὰς μεσοβασιλείας, ὅταν τοὺς καλοὺς τοὺς χαλιναγωγουμένους ὑπὸ τῆς εὐθύτητος αὐτῶν, ὑπο-

σκελίζουσιν οἱ κακοί, οἱ ἀντλοῦντες τὴν ἰσχύν των ἐκ τῆς παύσεως τῆς νομίμου ἐξουσίας. Ἀπερίγραπτος ἦτο ἡ ἀταξία ἔν τε τῇ Σικελίᾳ καὶ ἐν Νεαπόλει· τὴν δημοσίαν διαφθορὰν διεδέχθη ἡ ἠθικὴ διαφθορά, ἡ λήθη παντὸς θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ καθήκοντος, καὶ ἡ περιφρόνησις πάσης ἀρχῆς· ἡ δολοφονία ἤκμαζε, καὶ ὁ τύπος συνέχεε τὰ πάντα πλάττουσα ἥρωας καὶ δαίμονας.

Προσεκλήθη ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὴν Νεάπολιν ἔχων παραπλεύρως τὸν Γαριβάλδην, ἐξέδωκεν τὴν ἑξῆς προκήρυξιν. «Ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἐμὴ πολιτικὴ θέλει χρησιμεύσει εἰς συνδιαλλαγὴν τῆς προόδου τῶν λαῶν πρὸς τὴν μονιμότητα τῆς μοναρχίας. Ἐν Ἰταλίᾳ κλείω τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως». Μετ' ὀλίγον βαρυθυμῶν ἀπῆλθεν εἰς Τουρῖνον, ὅπου κηρύττων τὴν ἔναρξιν τοῦ Κοινοβουλίου, ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐν Γαέτῃ κατέπαυσε διὰ παντὸς ἡ σειρὰ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν συγκρούσεων καὶ ὅτι ἡ Ἰταλία ἐλευθέρα καὶ ἡνωμένη, καθίστατο τῇ Εὐρώπῃ ἐχέγγυον τάξεως, καὶ εἰρήνης, καὶ ὄργανον τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ.

Δυσχερεστέρα ἐφαίνετο ἡ εἰσβολὴ τῶν παπικῶν Κρατῶν, τὰ ὁποῖα πρὸ μικροῦ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις εἶχον κηρύξει ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας.

Ἐλέχθη ὅτι εἰς τὸ βάθος πάσης ἐπαναστάσεως εὑρίσκεται τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα· περὶ τῆς Ἰταλικῆς ἐπαναστάσεως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς. Ἤρξατο αὕτη διὰ εὐσεβοῦς ἐξεγέρσεως, ἀνακηρύξασα τὸν Πάπαν ὡς ἀνακαινιστὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδίως ὡς σωτῆρα μᾶλλον τῆς Ἰταλίας ἢ ὡς βασιλέα αὐτῆς. Ταχέως ὅμως ἐπῆλθεν ἡ ἀντίδρασις καὶ ὁ Πῖος ΙΘ'. ἐχαρακτηρίσθη προδότης τοῦ Ἰταλικοῦ ζητήματος. Τὸ Κοινοβούλιον τοῦ Πεδεμοντίου ἐζήτησε νὰ περιστείλῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὡς καὶ εἰς τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον αὐτῆς τοῦ διευθύνειν τὰς συνειδήσεις καὶ τοῦ ἐκπαιδεύειν. Ἀφ' ὅτου

δὲ ἐφάνη δυνατὸν νὰ ἑνωθῇ σύμπασα ἡ Ἰταλία ὑπὸ τὸν βασιλέα τοῦ Πεδεμοντίου, ἠρνοῦντο τῷ Πάπᾳ τὸ δικαίωμα νὰ κρατῇ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ λαὸν ἀπεχθανόμενον αὐτόν.

Εἰς τὴν πρώτην ἔνδειξιν τοῦ πολέμου οἱ Καθολικοὶ τῆς Γαλλίας προέβλεπον ἀπειλουμένην τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, καὶ τοῦτο εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ καθησυχάσῃ αὐτοὺς διὰ ῥητῶν διαβεβαιώσεων ὅτι δὲν ἦτο ἡ ἐπανάστασις ἡ διαβαίνουσα τὰς Ἄλπεις, ἀλλ' ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου. Ἐγκύκλιος δὲ τοῦ ὑπουργοῦ Ῥουλὰν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους διεβεβαίου, ὅτι «ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκέφθη τοῦτο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἡ σύνεσις αὐτοῦ καὶ ἐντιμότης θέλει προστατεύσει καὶ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν χώραν· ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι ὁ ἰσχυρότερος στύλος τῆς καθολικῆς ἑνότητος καὶ θέλει, ὅπως ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας διατηρήσῃ πάντα τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ὡς κοσμικοῦ ἡγεμόνος». Ἐκ τῶν λόγων τούτων δὲν ἡπατᾶτο ἢ ὅστις ἤθελεν' ἀπατηθῇ. Ἐκ Πεδεμοντίου ἀδιακόπως ἐξεσφενδονίζοντο ἐρεθιστικαὶ προκηρύξεις πρὸς τὰς Ἐξαρχίας, διαταγαὶ νὰ μὴ πληρώσωσι τοὺς φόρους, ἐπιστολαί, ἀπειλαί. Ταχέως ἐξηγέρθη ἡ Βονωνία, ἔνθα τὰ παπικὰ σήματα κατεστράφησαν καὶ ἐζητήθη ἡ δικτατορία τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ· μετὰ τὴν Βονωνίαν ἐπανέστη τὸ Φορλὶ, ἡ Ῥαβέννη, ἡ Φερράρα ἄνευ μεγάλων ταραχῶν καὶ ἀντεκδικήσεων.

Ὁ Ναπολέων ἐπανελάμβανεν ὅτι «δὲν θέλει παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐκδήλωσιν τῶν λαϊκῶν πόθων», καὶ συνάμα ἐνεφανίζετο φύλαξ τῆς ὑπολειφθείσης τῷ Πάπᾳ χώρας· ἀλλὰ φυλλάδιον γαλλιστὶ γεγραμμένον καὶ φέρων τὸν τίτλον «Ὁ Πάπας καὶ τὸ Συνέδριον» ἐπρότεινε νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐξουσία τοῦ Πάπα περιορισθεῖσα εἰς τὴν πόλιν τῆς Ῥώμης μετὰ μικρᾶς περιφερείας. Αἱ ἐφημερίδες ἐπιδοκιμάζουσαι τοῦτο διετείνοντο ὅτι ἡ παλινόρθωσις τῆς παπικῆς ἐξουσίας ἐν Βονωνίᾳ ἦτο ἀδύνατος, ὡς ἦτο ἀδύνατος καὶ ἡ ἐπιστροφὴ τῶν δουκῶν τῆς Πάρμας, Μοδένης καὶ Φλωρεντίας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ γείνῃ πα-

ραδεκτὴ ἡ προσάρτησις τῆς ἐπαρχίας τῆς Αἰμυλίας ὡς καὶ τῆς Τοσκάνης.

Οἱ Γάλλοι ἐφάνησαν ἀνέκαθεν πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξωσι τοὺς ἀπειλουμένους καὶ ἰδίως τοὺς Ποντίφηκας, καὶ ὅταν οὗτοι διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν. Διὸ καὶ πολλοὶ ἐθελονταὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Λαμορισιέρ, ἕνα τῶν ἱερέων τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἀφρικῆς, ὑπουργὸν ὑπὸ τὴν δημοκρατίαν, ἐξορισθέντα παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, σπεύδοντα ἤδη μὲ κίνδυνον τῆς δημοτικότητός του καὶ πεπεισμένον ὅτι ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀνὴρ ἡρωϊκοῦ χαρακτῆρος, προσηνὴς τοὺς τρόπους, θετικός, αὐστηρὸς τηρητὴς τῆς πειθαρχίας, εὐγενὴς καὶ πρὸς τοὺς τελευταίους στρατιώτας του ὁ Λαμορισιὲρ συνεβούλευσε τὸν Πάπαν νὰ δεχθῇ τὴν ἐν Βιλλαφράγκᾳ συνομολογηθεῖσαν ἰταλικὴν ὁμοσπονδίαν, ἱκανοποιῶν οὕτω τοὺς ἐθνικοὺς πόθους χωρὶς νὰ παραβλάψῃ τὰς παραδόσεις.

Τέκνα ἐξεχουσῶν γαλλικῶν καὶ ρωμαϊκῶν οἰκογενειῶν ἔδραμον περὶ αὐτόν, καὶ οἱ νέοι κύριοι τῆς Ἰταλίας, καί τοι γινώσκοντες ὅτι οἱ ὑπερασπισταὶ οὗτοι τοῦ Πάπα εἶχον μόνον τὴν ἄμυναν' ὑπ' ὄψιν, ἀπεφάσισαν μ' ὅλον τοῦτο νὰ τοὺς ἐξοντώσωσιν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας «συγκινηθεὶς ὑπὸ τῶν δεινῶν τῶν λαῶν ἐκείνων» ἀποστέλλει πρὸς τὰ παπικὰ σύνορα στρατόν· οἱ στρατηγοὶ Φάντης καὶ Κιαλδίνης παρακινοῦσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄνδρας νὰ βαδίσωσι «κατὰ τῶν ὀρδῶν ἐκείνων τῶν μεθύσων, αἵτινες διέπραττον χειρότερα ἢ ὅσα εἶχον διαπράξει ἐν Ἰταλίᾳ τὰ στίφη τῶν αὐστριακῶν στρατηγῶν Γιουλάϋ καὶ Οὔρβαν». Ἐν Καστελφιδάρδῳ ἐνίκησαν οἱ ἐπιδραμόντες· ἡ πόλις τῆς Ἀγκῶνος ἐσυνθηκολόγησε καὶ ἐν διαστήματι δεκαοκτὼ ἡμερῶν ἐπερατώθη ἡ ἐκστρατεία, ἧς θύματα ἔπεσαν χίλιοι στρατιῶται τοῦ Πάπα καὶ πεντακόσιοι ἑβδομήκοντα ἐννέα βασιλικοί. Αἱ Ἐξαρχίαι καὶ ἡ Οὐμβρία μετὰ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν αὐτῶν συνηγωνίσθησαν μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου.

Ὅσον καὶ ἂν ὁ φόβος τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ἀμβλύνει τὸ

αἴσθημα τῆς ἠθικῆς, ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς παραβιάσεως τῶν δημοσίων νομίμων· ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, ἐπιτρέψας νὰ συντελεσθῶσιν αἱ πράξεις αὗται, ἐχαρακτήρισεν αὐτὰς ὡς βεβήλωσιν καὶ παραβίασιν τῶν ἀμοιβαίων συνομολογήσεων· διὰ τοῦτο ἀπέστειλε στρατὸν εἰς τὰ σύνορα τοῦ παπικοῦ κράτους ἵνα παρεμποδίσῃ τοὺς Πεδεμοντίους νὰ προχωρήσωσιν, ἀπέσυρε τὸν πρεσβευτὴν αὐτοῦ ἐκ Τουρίνου καὶ ἐνίσχυσε τὸν ἐν Ῥώμῃ ἐπιτηρητικὸν στρατὸν αὐτοῦ.

Μ' ὅλα ταῦτα ἀνεκηρύχθη τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ἔχον πρωτεύουσαν τὴν Ῥώμην· ἐπικυρώθη οὕτως ἡ ἑνότης ἐκείνη, ἣν ὁ Καβούρ, ὁ Ἀζέλιος καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἀνδρῶν εἶχον χαρακτηρίσει ὡς παραφροσύνην καὶ μόνοι οἱ Ματσινισταὶ ἐπόθουν ἀλλὰ δημοκρατικήν. Ὅτε δέ, ἀποπερατωθείσης τῆς ἐπικῆς σκηνῆς, ἐπῆλθεν ἡ δυσχέρεια τῆς συγχωνεύσεως τόσων διαφόρων χωρῶν, τῆς ἱκανοποιήσεως τοσούτων φιλοδοξιῶν καὶ τοσούτων ἀπλήστων πόθων, καὶ πρὸς σχηματισμὸν μεγάλου ἔθνους τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως μετὰ τὴν ὑπέρμετρον ἀταξίαν, ἀπέθανεν αἴφνης ὁ Κάμιλλος Καβοὺρ (τῇ 6 Ἰουνίου 1861). Διπλωμάτης νουνεχέστατος, περιφρονητὴς τῶν ἀνθρώπων ὅσον εἶναι ἀνάγκη ὅπως ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἀνηθικότητος αὐτῶν, ἀπὸ θρησκευτικοῦ ὁ Καβοὺρ εἶχε ταχθῇ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, χωρὶς νὰ ἔχῃ μεγάλην πεποίθησιν εἰς αὐτήν, ὑπείκων εἰς τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ ἐν ᾧ ἐφαίνετο ὅτι ἐναντιοῦτο εἰς αὐτήν. Ἐχθρὸς τῆς δημαγωγίας ὑπέθαλπεν αὐτὴν ὁσάκις τῷ ἐφαίνετο χρήσιμος· ἐρυμουλκήθη ὑπ' αὐτῆς χωρὶς νὰ συμμερισθῇ τὰ πάθη της καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπενδύτου τοῦ Καρόλου Ἐμμανουὴλ ἐκόλλησε τὸ ἐπαναστατικὸν ἐθνόσημον. Ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ἦτο ὁ Καβοὺρ ὁ σύνδεσμος, διότι κατεῖχε τὸ μυστικὸν νὰ περιπλέκῃ τὸν Ναπολέοντα, καὶ διότι οἱ δημεγέρται εἶχον πεποίθησιν εἰς τὴν σύνεσιν, τὴν μυστικότητα καὶ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς ἐθυσίασε χάριν τῆς Ἀγγλίας τὰ Ἰταλικὰ ἐμπορεύματα καὶ κατέστρεψε τοὺς ἰταλοὺς

βιομηχάνους. Τὸ κυριώτερον ἔργον τοῦ Καβοὺρ θεωρεῖται ἡ ἐκστρατεία τῆς Κριμαίας, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου Κιάλα δημοσιευθέντα ἔγγραφα (Ἡ συμμαχία τῆς Κριμαίας. Ῥώμη 1879) ἀποδίδουσι τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὸν στρατηγὸν Δαβορμίδαν ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Καβοὺρ κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ, ὡς εἰσεχώρησε καὶ ὑπὸ τὸν Ἀζέλιον. Εἰς τὸν Καβοὺρ ὀφείλεται ἡ παραχώρησις τῆς Νικαίας καὶ τῆς Σαβοΐας. Αὐτὴ ὥρισε πρωτεύουσαν τοῦ Ἰταλικοῦ βασιλείου τὴν Ῥώμην καὶ τοῦτο μόνον ὅπως ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ Τουρίνου τὸν συναγωνισμὸν τοῦ Μιλάνου καὶ τῆς Νεαπόλεως. Ἡ ῥῆσις « Ἐκκλησία ἐλευθέρα ἐν Κράτει ἐλευθέρῳ », ἣν παρέλαβε παρὰ τῶν Γάλλων, ἔλαβε ταχέως τόσας ἐξηγήσεις ὅσας καὶ κεφαλάς· εἶτα δὲ ἐφάνη ὅτι ἦτο μόνον πρόσχημα διὰ νὰ κερδίσῃ καιρόν. Κύριος τῆς Βουλῆς ἐκράτει πολλάκις τρία χαρτοφυλάκια ταυτοχρόνως, διοικῶν αὐτὰ ἀντὶ τῶν συναδέλφων του· πλέον τῶν πεντήκοντα ἀνδρῶν, οἵτινες εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ ὑπουργεῖα, ἠνάγκασε νὰ ἀποσυρθῶσιν ἢ ἔπαυσε, ἀπορρίπτων αὐτοὺς ὡς ἐκθλιβέντας φλοιοὺς λεμονίων. Τὸ κακὸν ἐθορύβει καὶ ἡ Βουλὴ ἀπεῖχε τῶν συνεδριάσεων ὁσάκις αὐτὸς ἠπείλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ χαρτοφυλάκιον ἅμα τῷ περιώριζον κατ' ἐλάχιστον τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην. Ἐν ᾧ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ τρέμουσι καὶ μεταβάλλουσι γνώμην ἀπέναντι τῶν κωμικῶν ἢ ὑδροφόβων ἐφημερίδων, ὁ Καβοὺρ προσήλκυεν αὐτοὺς πρὸς αὐτόν, γινώσκων ἀκριβῶς πόσον ἤξιζεν ἡ συνείδησις ἑκάστου ἐφημεριδογράφου, φιλομειδὴς καὶ προσηνὴς πάντοτε ἐγίνωσκε νὰ θίγῃ τὰς χορδὰς τοῦ λαοῦ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγε τοιουτοτρόπως τὴν διαφθοράν, ἥτις ἐμόλυνε τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰταλίας. Ἐκ τῶν πατριωτῶν, οὓς εἶχεν ἐξαγοράσει, ἐπωφελήθη ὅπως καταστρέψῃ, ἐκ δὲ τῶν καλῶν ὅπως ἀνοικοδομήσῃ· δὲν διενοήθη νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν καταστατικὸν Νόμον, ἀλλὰ νὰ τὸν διασπάσῃ διὰ τῶν ἐπεξηγήσεων· δὲν ἐπωφελήθη τῆς ἠθικῆς δικτατορίας του ὅπως καταβάλῃ τοὺς ἀληθεῖς ἐχθρούς του, τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ σοσιαλιστάς, ἀρκεσθεὶς ὅτι ἐπεξέ-

τεινε τὸ Πεδεμόντιόν του καὶ ἐταπείνωσε τὴν Αὐστρίαν, ἣν περισσότερον ἐμίσει ἢ ὅσον ἠγάπα τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων ὡς ἀποζημίωσιν τρόπον τινὰ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Καβοὺρ συγκατετέθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν τίτλον βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ὃν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ Β', διαμαρτυρόμενος ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Πάπα, καὶ ἀρνούμενος πᾶσαν συμμετοχὴν εἰς ἐπιχειρήσεις σκοπούσας νὰ διαταράξωσι τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης. Καὶ τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ἀνεγνωρίσθη οὐ μόνον παρὰ τῆς Πρωσσίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς Ῥωσσίας [1]) τῆς κηδεμονίας τῶν συντηρητικῶν ἰδεῶν καὶ τῆς μοναρχικῆς νομιμότητος καὶ φίλης τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως· ἀλλὰ ἀμφότεραι αἱ Δυνάμεις αὗται ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ν' ἀπολογηθῶσιν ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης, δίδουσαι τὴν ἐξήγησιν ὅτι δὲν παρεδέχοντο τὸ βασίλειον ὡς πραγματικὸν οὐδὲ ἀνεγνώριζον τὰς συντελεσθείσας κατακτήσεις, ἵνα μὴ ἐλαττώσωσι τὸ δικαίωμα τῶν τρίτων, ἐπιφυλασσόμεναι δὲ διὰ πᾶσαν μέλλουσα κατάκτησιν, ἢ κατοχήν, ἐννοοῦσαι οὕτω νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς κτήσεις τὰς ὑπολειφθείσας τῷ Πάπᾳ καὶ τῇ Αὐστρίᾳ.

Ὁ θρίαμβος οὗτος τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν συνθηκῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐβεβαίου ὅτι αὐτῇ καὶ μόνῃ ὠφείλετο, καὶ ὅτι θέλει νὰ τακτοποιήσῃ τὰ πράγματα τῆς Ἰταλίας, ὡς τὰ τῆς Πολωνίας καὶ τὰ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον νὰ συγκαλέσῃ συνέδριον ὅπως προσπαθήσῃ νὰ ἑνώσῃ ἐπὶ τῷ αὐτῷ πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις καὶ οὕτω νὰ καταπνίξῃ τὴν πυρκαϊὰν ἥτις ἠπείλει ν' ἀναφλέξῃ τὴν Εὐρώπην, παρακινοῦσα τὴν Αὐστρίαν καὶ τὸν Πάπαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸ τετελεσμένον γεγονός.

Ἀλλ' ἡ κατάστασις τοῦ νέου βασιλείου δὲν ἦτο καλή. Τὰ

[1]) Ἡ Ἀγγλία ἀνεγνώρισεν αὐτὸ τῇ 30 Μαρτίου 1861. ἡ Ἑλβετία τῇ 2 Ἀπριλίου· αἱ παραδουνάβιοι Ἡγεμονίαι τῇ 7 Ἀπριλίου· τῇ 11 ἡ Ἑλλάς, τῇ 13 αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς· τῇ 15 τὸ Μεξικόν· τὰ τελευταῖα Κράτη τὰ ἀναγνωρίσαντα αὐτὸ ἦσαν ἡ Πορτογαλλία, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βρασιλία.

πρῶτα ἔτη εἰς μίαν ἐπανάστασιν εἶναι πάντοτε δυσχερῆ καὶ ὀλέθρια, τὸ μὲν διότι ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἡ ἰλύς, τὸ δὲ διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ θέλοντος νὰ παραμελήσῃ καθῆκόν τι ἢ τοῦ θέλοντος νὰ καταπατήσῃ δικαίωμά τι, καὶ διὰ τὴν διάσπασιν τῶν παραδόσεων, αἵτινες καὶ αὗται εἶναι δικαιώματα, διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κυβερνώντων καὶ διὰ τὴν διατάραξιν τῶν οἰκονομικῶν. Ἐν τῷ κράτει τῆς Νεαπόλεως ἐσχηματίσθησαν συμμορίαι ἐπικίνδυνοι καὶ αἱμοχαρεῖς, καθ' ὧν ἐδέησε νὰ γείνῃ τοσαύτη χρῆσις ὠμοτήτων, κεφαλικῶν ποινῶν, σφαγῶν καὶ φόνων δὲν συνέβη ὁποία οὐδὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγαλειτέρας βαρβαρότητος.

Διὰ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ δράματος, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὸ καταστρέφειν, ἀρκοῦσιν οἱ ἀπερίσκεπτοι καὶ οἱ μανιώδεις· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἀπαιτοῦνται σύνεσις, χαρακτήρ, ἀκεραιότης, πνεῦμα μεμορφωμένον, πολιτικοὶ πεπειραμένοι, γνῶσται τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων, σεβόμενοι τοὺς ἀνθρώπους, τὴν πίστιν των, τὰς ἕξεις των. Εἶχε τοιαύτας ἡ Ἰταλία;

Πρὸς τούτοις ἀπέναντι τῆς κακῶς συντεταγμένης ὑπουργικῆς ἐξουσίας ἵσταντο δύο φόβητρα, ὁ Γαριβάλδης καὶ ὁ Ματσίνης. Ὁ Γαριβάλδης, γεννηθεὶς ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, εἶχε ποτισθῇ τὰς ἰδέας τοῦ Ματσίνη, ὅστις ἦτο ὁ ἀνὴρ τῶν ἀρχῶν, ἐν ᾧ αὐτὸς ἦτο ὁ ἀνὴρ τῆς πράξεως. Οἱ Ματσινισταὶ ἐμεγαλοποίουν αὐτὸν ὡς δυνάμενον νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἰταλικῆς ἐξεγέρσεως ὡς στρατηγός, καὶ δυσηρεστήθησαν ὅταν εἶδον αὐτὸν κατὰ τὴν πρώτην ἀποβίβασιν αὐτοῦ ἐν Γενούῃ τῷ 1848 προσφέροντα τὸ ξίφος αὐτοῦ εἰς τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Γαριβάλδης ὡδήγει τοὺς δημοκρατικοὺς τῆς Ῥώμης. Ἡττηθέντων τούτων ἔφυγε· κληθεὶς πάλιν ὡς ἀναγκαῖος νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς λαούς, ἀπέθεσε τὸν δημοκρατικὸν σκοῦφον. Βραχίων οὐχὶ κεφαλὴ ὁ Γαριβάλδης ἦτο χαρακτήρ, αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην τῆς δράσεως, καὶ παρεδόθη εἰς διαδηλώσεις τῶν τριόδων, τοῦθ' ὅπερ κατέθλιψε τοὺς φίλους του καὶ διήγειρε τὸν γέλωτα τῶν ἐναντίων του. Καὶ ἰσχυρὸς νοῦς ἤθελεν ἀνθέξει δυσκόλως εἰς τὰς θορυβώδεις καὶ θεα-

τρικὰς ἀνευφημίας, ἃς τῷ ἐπεδαψίλευσεν ὁ κόσμος ὅλος· ἐν τῇ φιλοτιμίᾳ του οὐδέποτε εὕρισκε τὸν ἐναντιούμενον καὶ ἦτο πεπεισμένος ὅτι ὅπως ἐσκέπτετο αὐτὸς ὤφειλον νὰ σκέπτωνται καὶ οἱ ἄλλοι· ἰσχυρὸς διότι ἦτο εἰλικρινὴς ὁ Γαριβάλδης ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, οἵτινες ἔσπευδον προθύμως εἰς πᾶσαν αὐτοῦ πρόσκλησιν [1]· ἐν τοῖς λόγοις του καὶ ἐν τοῖς ἐγγράφοις του δὲν ἀποκρίνεται ἢ εἰς ἑαυτόν· δὲν διενεργεῖ συνελεύσεις ἢ συλλαλητήρια· οὐδὲν ἄλλο γινώσκει ἢ τὴν ἔνοπλον ἐξέγερσιν· ἀπόστολος ὅλων τῶν μελετωμένων ἐπαναστάσεων, ὅλων τῶν ἱδρυθησομένων ἐθνικοτήτων, ὡς τυχοδιώκτης στρατιώτης ἀπετέλεσε τὴν Ἰταλίαν, ὡς ἐπίσης ἤθελε διαλύσει αὐτήν.

Θαῦμα ἐφάνη ὁ ἀνήρ, ὅστις οὔτε θέσεις ἐζήτει, οὔτε παράσημα, οὔτε ἐπιχορηγήσεις. Ἀπεστρέφετο τὸν Καβοὺρ ὡς πωλήσαντα τὴν Νίκαιαν, πατρίδα του· ἀπεστρέφετο τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν μεγαλείτερον ἐχθρὸν τῆς Ἰταλίας, τὸν Πάπαν· ὠνόμαζε τὸν Πίον ΙΘ′ αἱματορρόφον μορμολύκειον (βρυκόλακα), κυβικὸν μέτρον κοπρίας· ἀπέδιδε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅ,τι ἐπιβλαβὲς καὶ μισητὸν ἐγένετο, τὴν ἄσεμνον διχόνοιαν τῆς Ἰταλίας, τὸν βόθρον τῶν οἰκονομικῶν καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς φυσικὰς καταστροφάς. Ἐν τῇ ταραχώδει Βουλῇ ἐζήτει ἓν ἑκατομμύριον στρατιωτῶν, δι' ὧν οὐ μόνον τὸν Πάπα θὰ ἐξεδίωκεν ἀλλὰ καὶ τὴν Αὐστρίαν, εἰσβάλλων διὰ τοῦ Μαυροβουνίου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ προσβάλλων ἐκ τῶν νώτων τὸ τετράγωνον τῶν ἐν Λομβαρδίᾳ φρουρίων, καὶ ἀναζυμῶν τὴν Εὐρώπην· συνέσταινεν ἐπιτροπὰς καὶ διέτρεχε τὴν Ἰταλίαν κραυγάζων «Ἢ Ῥώμη ἢ θάνατος!» ἐκήρυττε τὴν ἀποστολὴν τῆς ἁγίας καραβίνας καὶ ἐπειρᾶτο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Τυρολίαν. Μάϊον 1862
Παρακωλυθεὶς εἰς τοῦτο ἐπιποθεῖ τὴν Ῥώμην, καταρώμενος τὸν Ναπολέοντα ὅστις τὸν ἐμπόδιζε, σπεύδει εἰς τὴν Σικελίαν ἣν διατρέχει ἐν θριάμβῳ· ἀποβιβάζεται εἰς Ῥήγιον, ἀλλ' ὁ ἰταλικὸς

[1] Ὁ Γαριβαλδης ἐν τοῖς «Χιλίοις» γράφει περὶ τῶν χωρικῶν. Ἡ εὔρωστος αὕτη καὶ ἐργατικὴ τάξις δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ εἰς τὸν κλῆρον ὅστις τὸ κρατεῖ διὰ τῆς ἀπαιδευσίας. Οὐδὲ εἷς ἐξ αὐτῶν ἐφάνη μεταξὺ τῶν ἐθελοντῶν.

στρατὸς τῷ ἐπιτίθεται ἐν Ἀσπρομόντε, ὅπου πληγωθεὶς καὶ αἰχ-
Αὔγουστος μαλωτισθεὶς ἀποστέλλεται εἰς τὴν Καπρέραν.

Ταὐτοχρόνως δὲ οἱ Ματσινισταὶ ἠγωνίζοντο διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ διὰ συνελεύσεων καὶ ματαίων ἀποπειρῶν, ἐν ᾧ ἐν κρυπτῷ εἰργάζετο ἡ ματσωνία, συντρίβουσα καὶ παραδόσεις καὶ πεποιθήσεις καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο τὰ ἐντευκτήρια αὐτῆς, ὧν ὁ κυριώτερος σκοπὸς ἦτο ἡ κατάλυσις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, ὡς καὶ ἡ κατάρριψις τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας αὐτοῦ.

Ἡ Ῥωσσία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Πρωσσία ἐχλεύαζον τὰς ἐνεργείας ταύτας οὐχὶ χάριν τῆς Ἰταλίας ἀλλ' ἐκ μίσους θρησκευτικοῦ. Δυσηρεστεῖτο ἰδίως ἡ Γαλλία, ἥτις ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τῶν κυβερνώντων τὴν Ἰταλίαν ἐν μέσῳ τόπου ἀσεβοῦς, γενικῆς ἀπειθαρχίας τῆς καταπληκτικῆς συγχύσεως τῶν οἰκονομικῶν, ἀκαταβλήτου ληστείας διέβλεπε τὸ ἀδύνατον τοῦ παρακωλύειν τὴν διατάραξιν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης. Εἰς τὰς δυσχερείας, ἃς συνεπήγετο ἡ μεταρρύθμησις ἑνὸς κράτους, προσετίθετο καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι πρὸς διατήρησιν τῆς ἑνότητος ἔδει νὰ δοθῇ τῇ ὅλῃ Ἰταλίᾳ ἓν πολίτευμα, εἷς στρατός, καὶ νὰ δοθῶσιν οἱ νόμοι καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Πεδεμοντίου. Ἐβλέποντο ἐπὶ τούτῳ καὶ οἱ μᾶλλον συντελέσαντες εἰς τὴν ἕνωσιν) καὶ ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τοῦ Τουρίνου τὸ ὁποῖον ἔκειτο πολὺ πλησίον καὶ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Αὐστριακῶν, καὶ ἡ καταλληλοτέρα πρωτεύουσα ἐφαίνετο ἡ Νεάπολις. Ἀλλὰ τίς θὰ ἐτόλμα νὰ προτείνῃ τοῦτο εἰς τοὺς Πεδεμοντίους καὶ εἰς τὸν βασιλέα; Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ὁποίου ἐπλέκετο ἡ ῥαδιουργία αὕτη, ὑπεσχέθη ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤθελε ἀποσύρει τὸν στρατόν του ἐκ Ῥώμης. Τοῦτο ἐσήμαινε συντελῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ οὕτω κατωρθώθη νὰ ληφθῇ ἡ συναίνεσις τοῦ βασιλέως. Οἱ στρατιωτικοὶ ἀπέδειξαν τὸ ἀκατάλληλον τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν καὶ ἐπέτυχον νὰ προτι-
10 Σεπτ.1864 μηθῇ ἡ Φλωρεντία. Ἐν τῇ συνομολογηθείσῃ συμβάσει ἡ Φλωρεντία ἐκηρύχθη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου καὶ ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις

νὰ μείνῃ ἡ Ῥώμη ἄθικτος. Ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ καὶ δολίᾳ ταύτῃ ἀγγελίᾳ ἐταράχθη τὸ Τουρῖνον, καὶ ἐν τῇ συμβάσῃ ὀχλαγωγίᾳ ὁ στρατὸς ἐπετέθη, μετὰ πολλῆς, ὡς ἐννοεῖται ἀγανακτήσεως, κατὰ τῶν ἀόπλων πολιτῶν. 21 Σεπτ. 1864

Ἡ μοναρχία μετῳκίζετο· ἡ πόλις τοῦ Τουρίνου, σκληρῶς καὶ βαναύσως προσβληθεῖσα, κατέστη πάλιν πόλις ἐπαρχιακὴ ὡς ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Ἀρδουίνου, καὶ ἐδοκίμασε τὰς θλίψεις τῆς ἀπωλείας τοῦ τίτλου της, ὡς ἡ Πάρμα, ἡ Μοδένη καὶ ἡ Νεάπολις· ἀλλ' ἀπεζημιώθη διὰ τοῦτο διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεξικοῦ.

Ὁ πόλεμος τῆς Ἰταλίας προσέθηκε δόξαν καὶ χώρας εἰς τὴν Γαλλίαν, ἥτις δημιουργήσασα ἔθνος ἀνέκτησε τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Σαβοΐαν, ἐχαλιναγώγησε τὴν Ῥωσσίαν καὶ διὰ τῆς νίκης τῆς Ἄλμας ἐξέπλυνε τὴν ἧτταν τῆς Βερεζίνης· καὶ ὁ Ναπολέων, πεπεισμένος ὅτι αἱ ἐπιτυχίαι αὗται ἤθελον ἐνισχύσει τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, προὐτίθετο νὰ περιορίσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ὡς περιορίζει τις τοὺς χειμάρρους. Ἀλλ' ὁ Λείγηρος, ὁ Ῥοδανός, ἡ Γαρόννη εἰσώρμων μετὰ καταστρεπτικῶν πλημμυρῶν· ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας ἀπεχωρίζοντο τῆς Κυβερνήσεως χάριν τοῦ ρωμαϊκοῦ ζητήματος καὶ τῆς εὐνοουμένης διαφθορᾶς· τὰ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ συμβαίνοντα ἐκράτουν ἐν φόβῳ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ προΐδωσι ποῦ ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἤθελε στρέψει τὰ σχέδια αὐτοῦ, ὅπως καταλύσῃ τὰς συνθήκας τοῦ 1815 καὶ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν ἐν Βατερλῷ ἧτταν. Διὸ καὶ τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ἑλβετία παρεσκευάσθησαν καί τοι ἀναγνωρισθεῖσαι οὐδέτεραι· ὡσαύτως καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας. Καί τοι συνομολογηθείσης τῆς εἰρήνης οὐδεὶς ἤθελε ν' ἀποσύρῃ ἢ νὰ ἀφοπλίσῃ τὸν στρατόν του, καὶ ἐλέγετο ὅτι ἡ Αὐστρία ἐζήτει ν' ἀποζημιωθῇ κατακτῶσα ὅλας τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν χώρας, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐζήτει νὰ καταστήσῃ τὴν Σικελίαν νέαν μεγαλειτέραν Μελίτην καὶ ἐν ᾧ ἐν Σπίτχαιτ εἶχε συγκεντρώσει ἐπιδεικτικῶς ἐκτάκτους ναυτικὰς δυνάμεις ἐπενήργει ἐφ' ὅλου τοῦ κόσμου διὰ τῶν τραπεζῶν αὐτῆς. Ἑπομένως ὁ Ναπολέων διέβλεπε τὴν ἀνάγκην ν' ἀπασχολήσῃ τὴν προσοχὴν διὰ νέων πολέμων.

Τὸ Μεξικὸν λυτρωθὲν ὅτε ἐνόμιζεν ὅτι ἤκμαζεν ἐν τῇ ἀνεξαρ-

τησίᾳ, διετέλει ἐν διηνεκεῖ ταραχῇ, ποτὲ μὲν ἡ δημοκρατία, ποτὲ δὲ ἡ αὐτοκρατορία· ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1863 διακόσιαι τεσσαράκοντα στρατιωτικαὶ στάσεις εἶχον ἐκραγῇ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ [1]).

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἐποφθαλμιοῦσι τὴν πλουσιωτάτην ἐκείνην χώραν, ἥτις ἐξουσιάζει τὰ καταλληλότερα σημεῖα τόσον διὰ τὸ ἐσωτερικὸν ὅσον καὶ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον· ἀφαιρέσασαι ἤδη τὸ ἥμισυ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ὑποκινοῦσι ταραχάς, αἵτινες πάντοτε καταλήγουσι διὰ βιαίων προσαρτήσεων. Ἐκ τούτου διηνεκεῖς συγκρούσεις. Ἀνεμίχθη τέλος καὶ ἡ Εὐρώπη θέλουσα νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἡσυχίαν εἰς τὰς ἀρχαίας ἐκείνας ἀποικίας, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Μεξικοῦ. Μὴ ἀποτραπεῖσα ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ Ἰτουρβίδου, ὅστις ἀναδεχθεὶς αὐτοκράτωρ ἐτελείωσε τουφεκισθείς, οὐδὲ ἐκ τῆς δικτατορίας τοῦ Σάντα Ἄννα, ἡ Ἱσπανία ἀπεπειράθη ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Μεξικοῦ ἱσπανὸν βασιλόπαιδα, ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἐναυάγησεν. Ἀπελπιστικὴ πράγματι ἦτο ἡ κατάστασις τῆς ὡραιοτάτης ἐκείνης χώρας, ἥτις εἶχε καταστῇ ἔρμαιον τυχοδιωκτῶν, ἐν οἷς γνωστὸς ἦτο ὁ Ἰούαρες, ὅστις διὰ 60 ψήφων ἐναντίον 55 ἐκλεχθεὶς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐδικαιολόγει ἐκ πατριωτισμοῦ τὰς βιαιοπραγίας, ἐδήμευε τὰ κτήματα τῆς Ἐκκλησίας μὴ σεβόμενος οὔτε τὰς μετὰ τῶν τραπεζῶν συμβάσεις οὔτε τὰ συμφέροντα τῶν ξένων· καὶ ξένοι κατῴκουν ἐν Μεξικῷ περισσότεροι τῶν 25 χιλιάδων. Πρὸς προστασίαν αὐτῶν καὶ πρὸς τιμωρίαν τῶν φονέων ἑνὸς προξένου ἔτι δὲ πρὸς ἐξαναγκασμὸν νὰ πληρώσωσιν οἱ Μεξικανοὶ τὰ μεγάλα αὐτῶν χρέη, ἡ Γαλλία, ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Ἀγγλία συνωμολόγησαν ἐν Λονδίνῳ σύμβασιν, καθ' ἣν ἡ Γαλλία ὤφειλε ν' ἀποστείλῃ εἰς Μεξικὸν 2500 στρατιώτας καὶ ἡ Ἱσπανία 3000, ἡ δὲ Ἀγγλία ὑπεχρεοῦτο νὰ συνδράμῃ τὴν ἐκστρατείαν διὰ στόλου. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἠρνήθησαν νὰ λάβωσι μέρος εἰς αὐτήν.

[1]) Ὅρ. Φραγκίσκου Ἀρραγκονᾶ Τὸ Μεξικόν. Ἐν Μαδρίτῃ 1871.

Βαθμηδὸν δὲ οἱ ἄλλοι στόλοι ἀπεσύρθησαν καὶ ὁ Ναπολέων Γ', ἐξηκολούθησε μόνος τὸν πόλεμον, ὃν σύμπασα ἡ Γαλλία ἀπεδοκίμαζε, μόνον διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸν τραπεζιτικὸν οἶκον τοῦ Ἔκερ. Ἐν τῷ φιλανθρωπικῷ αὐτοῦ σχεδίῳ νὰ θεραπεύσῃ χώραν, ἥτις περιέχουσα ἔδαφος ἴσον πρὸς τὸ τέταρτον τῆς ὅλης Εὐρώπης, δὲν ἔχει πληθυσμὸν ἀνώτερον τῶν ἐννέα ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ὥρμησαν χιλιάδες τινων τυχοδιωκτῶν, ὁ Ναπολέων διενοήθη νὰ ἱδρύσῃ ἐκεῖ ἕτερον στοιχεῖον τοῦ λατινικοῦ ἐκείνου συνδέσμου, ὅστις ἦτο τὸ ὄνειρόν του, καὶ προύτεινε νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἐκεῖ αὐτοκράτορα τὸν ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας Μαξιμιλιανόν, ὡς θέλων ν' ἀποζημιώσῃ τὴν Αὐστρίαν διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς Λομβαρδίας.

Ἡ Αὐστρία ἐσκόπευε νὰ θεραπεύσῃ τὰς ὑποστάσας κατὰ ξηρὰν ζημίας γινομένη ἰσχυρὰ κατὰ θάλασσαν, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ μόνον μέσον ὅπως σώσῃ τὸ Βενετικὸν καὶ διατηρήσῃ τὴν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ὑπεροχήν της. Ὁ Μαξιμιλιανὸς εἰργάσθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ μὲ τὴν ποιητικήν του φιλοτιμίαν ἀνήγειρε παρὰ τὴν Τεργέστην τὴν χαριεστάτην ἔπαυλιν Μιραμάρ, ὅθεν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ νέου τούτου σταδίου διὰ τὴν Αὐστρίαν.

Ἐν τῇ ἐπαύλει ἐκείνῃ περιῆλθεν αὐτῷ ἡ πρόσκλησις τῶν Μεξικανῶν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῆς μερίδος ἐκείνης, ἥτις συνήθως ὁμιλεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους, καὶ ὁ Ναπολέων τῷ ἐμήνυσεν ὅτι δὲν ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ τὸ στέμμα ἐκεῖνο αὐτὸς ὁ ἀπόγονος τοῦ Καρόλου Ε'. « Εἶναι καθῆκον ὑμῶν, τῷ ἔγραψε, νὰ συμμορφωθῆτε πρὸς τοὺς πόθους τῶν λαῶν, οἵτινες ἀναμένουσιν ὑμᾶς ὡς σωτῆρα. Ἡ ἄρνησις ὑμῶν θὰ ἐφαίνετο τῇ Εὐρώπῃ ἀδυναμία, καὶ ὑμεῖς ἠθέλετε καταστῇ ἔνοχος ὅσον καὶ ἐγὼ ἄτιμος, ἐὰν δὲν ὑποστηρίξω ὑμᾶς μέχρι τέλους δι' ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς Γαλλίας ».

Ὁ Μαξιμιλιανός, παρὰ τὰς συμβουλὰς τῶν καλοθελητῶν του, ἐδέχθη, καὶ ὁ Ναπολέων ἀποχαιρετῶν αὐτὸν μετὰ θωπευτικοῦ μειδιάματος τῷ εἶπε· « Μοὶ προσφέρετε μεγάλην ὑπηρεσίαν καὶ θὰ σᾶς ἤμαι διὰ παντὸς εὐγνώμων ».

Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀπεβιβάσθη ἐν Μεξικῷ μὲ τὰς εὐλογίας τοῦ Ποντίφηκος, μὲ τὴν ψῆφον τῶν ἀρχῶν καὶ ἔχων τὰς καλλιτέρας διαθέσεις· ἀλλ' αἱ φατρίαι καὶ ἰδίως τὸ κόμμα τοῦ πρώην προέδρου Ἰουαρέζ, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὸ ἐθνικὸν κόμμα, ἐξανέστησαν κατὰ τοῦ ξένου. Ὁ Ναπολέων ἀναξίως φερόμενος ἀποσύρει τὸν στρατόν του, ἐν ᾧ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι διακηρύττουσι κατὰ τὸ δόγμα τοῦ Μόνροε, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν πρέπει ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἀμερικανῶν· γεννῶνται διενέξεις πρὸς τὴν παπικὴν Αὐλήν, εἰς ἣν ὁ ἀρχιδοὺξ ἐφαίνετο εὐπειθής. Ἐν τέλει ἡ ἐθνικὴ ἀντίδρασις ὑπερίσχυσεν· ἐξέλιπον τὰ χρήματα καὶ ἡ πίστις. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἡττήθη καὶ ἐτουφεκίσθη ἐν Κουερετάρῳ (τῇ 16 Ἰουνίου 1867). Κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμὰς ἀνέκραξε· « Μεξικανοί, οἱ ὅμοιοί μου καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἢ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν ἢ νὰ γείνωσι θύματα αὐτῶν. Προσκληθεὶς ὑπὸ μιᾶς τῶν μερίδων σας ἦλθον διὰ νὰ κάμω τὴν εὐτυχίαν τῆς χώρας, οὐχὶ ἐκ φιλοδοξίας. Ἦλθον μὲ τὰς καλλιτέρας διαθέσεις διὰ τὴν θετὴν πατρίδα μου καὶ διὰ τοὺς πιστοὺς φίλους μου. Εἴθε τὸ αἷμά μου νὰ ἦναι τὸ τελευταῖον χυθὲν ὑπὲρ τῆς πατρίδος! Ζήτω τὸ Μεξικόν! Ζήτω ἡ ἀνεξαρτησία! » Καὶ αἱ σφαῖραι διέτρησαν τὸ στῆθός του· ἡ δὲ σύζυγός του (Καρλόττα) παρεφρόνησεν. Ἐὰν ὁ Ζορίλλας περιέγραψε διὰ συμπαθοῦς ἐλεγείου τὸ τέλος τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, δὲν ἔλειψαν ἄλλοι ποιηταί, οἵτινες κατηγόρησαν ζῶντα καὶ περιύβρισαν ἀποθανόντα τὸν ξένον τοῦτον, ὅστις ἦτο ἀπόγονος τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε'. Ἡ εὐχή του δὲν συνετελέσθη εἰσέτι. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀνεγνώρισαν τὸν Ἰουαρέζ, ἀλλ' οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ ἢ μόνον διὰ τῆς αὐστηρότητος· ἡ χώρα εἶχε διαφθαρῆ ὑπὸ ἄλλων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ ὑπὸ ἐνόπλων συμμοριῶν μὴ μισθοδοτηθεισῶν· καὶ ὁ Σάντα Ἄννας εἶχεν ἐπανέλθει ἀρχηγὸς τῶν κληρικοφρόνων, καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1879 διεξήγετο πεισματώδης πάλη μεταξὺ τοῦ Τεράν, διοικητοῦ τῆς Βέρα Κρούζης καὶ τοῦ προκατόχου του Λέρδου δὲ Τεγιάδα. Ἡ

σφαγὴ πολλῶν φυλακισμένων ἐν ταῖς εἱρκταῖς ἐνεποίησε φρίκην. Ὁ σάλος διήρκεσε μέχρι τῆς εἰρηνικῆς προεδρείας τοῦ Πορφυρίου Δίαζ.

Ἐκ τῆς ἀτυχοῦς μαξικανικῆς ἐκστρατείας ἐκλονίσθη ἡ φήμη τοῦ Ναπολέοντος, διότι ἡ Γαλλία εἶχεν ἐκφρασθῇ ὅλως ἐναντία αὐτῆς, καὶ τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον διέτρεχε τὸν ἀέρα ὑπόκωφος κρότος πολέμου· διὸ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1866 πάντα τὰ Κράτη ἀνέλαβον τὰ ὅπλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

Ἡ Σκανδιναβία καὶ ἡ Γερμανία.

Ἡ σκανδιναβικὴ χερσόνησος, περιλαμβάνουσα τὴν Δανίαν, τὴν Νορβηγίαν καὶ Σουηδίαν, ἔχει ἔκτασιν μὲν 814,298 χιλιομέτρων, πληθυσμὸν δὲ ὀκτὼ καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίων.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν στρατιωτικῶν τῆς ἐπαναστάσεως αἴτινες κατέλαβον θρόνους, ὁ μόνος διατηρήσας τὸν θρόνου του καὶ ἱδρύσας δυναστείαν ὑπῆρξεν ὁ Βερναδόττης. Εἰσελθὼν ὡς ἐθελοντὴς ἐν τῷ συντάγματι τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ, ὁ Βερναδόττης ἦτο ἐπιλοχίας καθ' ὃν χρόνον ἐξερράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Ἀρχαῖος δημοκρατικὸς κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀτομικότητα, ἐν ᾧ οἱ πλεῖστοι ἀπερροφῶντο ὑπὸ τῆς ἰσχυροτάτης προσωπικότητος τοῦ Ναπολέοντος· ὥστε ἦτο ὁ μόνος ὅστις διέκρινε τὸ βλέμμα λαοῦ, ζητοῦντος ἐπίδοξον διάδοχον τοῦ θρόνου μεταξὺ τῶν δορυφόρων τοῦ φαεινοῦ ἐκείνου ἀστέρος. Τότε ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ προτιμήσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Σουηδίας, καὶ διότι αὕτη δὲν εἶχεν ἀφορμὰς οὔτε νὰ μισῇ τὴν Ἀγγλίαν οὔτε τρόπον νὰ ζῇ ἄνευ ἐμπορίου, ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸν ἠπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν, καὶ ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν διενέξεις, αἵτινες κατέστησαν τὸν ἀρχαῖον τοῦ Ναπολέοντος στρατηγὸν δραστήριον ἐχθρόν. Διατείνονταί τινες ὅτι αὐτὸς ὁ Βερναδόττης ἠρέθισε τοὺς βασιλεῖς ἐναντίον τοῦ κυριάρχου τῆς Γαλλίας· ἄλλοι δὲ ὅτι ἦτο ὁ μεσολαβήσας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ναπολέοντος· ἄλλοι πάλιν ὅτι ἐζήτει νὰ διαδεχθῇ αὐτόν, καὶ ἄλλοι τέλος ὅτι συνεννοεῖτο μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἰακωβίνων ὅπως ἀνασυστήσῃ τὴν γαλλικὴν Δημοκρατίαν. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα ἐλέγοντο· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης διετήρησε τὸν Βερναδόττην ἐπὶ τοῦ θρόνου.

Ἡ Πομερανία ὤφειλε κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κιέλου νὰ παραχωρηθῇ τῇ Δανίᾳ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς Νορβηγίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Δανία δὲν ὑστέρησε τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς, ἡ Σουηδία κατέλαβεν ἐνόπλῳ χειρὶ τὸν Νορβηγίαν, καὶ τὸ τετελεσμένον γεγονὸς ἀπεκήρυξε πᾶν ἀντάλλαγμα. Εἶτα δέ, ἀμφιβάλλουσα ἐὰν ἠδύνατο νὰ τὴν διατηρήσῃ ἐν περιπτώσει πολέμου, ἐπώλησε τὴν Πομηρανίαν καὶ τὴν νῆσον Ῥύγην τῇ Πρωσσίᾳ ἀντὶ πέντε ἑκα-
Μάϊον 1814 τομμυρίων.

Ἡ Νορβηγία. Οὕτως εὑρέθησαν ἡνωμένα δύο βασίλεια, διάφορον ἔχοντα νομοθεσίαν. Συνέλευσις, συγκληθεῖσα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1814 συνέταξε τὸ νορβηγικὸν Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον τὸ ἐν Βιέννῃ Συνέδριον ἐπεκύρωσε χωρὶς κἂν νὰ τὸ ἀναγνώσῃ. Τὸ Σύνταγμα τοῦτο ὁμοιάζει τὸ ἀμερικανικόν· δημοκρατία ὑπὸ βασιλέα, σύμφωνος πρὸς τὴν χώραν ἐν ᾗ ὁ φεουδαλισμὸς οὐδέποτε ἔβαλε ῥίζας, ἐν ᾗ ὁ ἀγρότης ἦτο πάντοτε ἐλεύθερος καὶ ἡ ἰδιοκτησία διανεμημένη. Ἐκλογεὺς εἶναι πᾶς Νορβηγὸς ὑπερβὰς τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, πᾶς ἰδιοκτήτης ἢ κτήματίας, πᾶς ἰσόβιος ἐνοικιαστὴς καὶ πᾶς πολίτης ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα ἐτῶν καθίσταται ἐκλέξιμος, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶναι προσκεκολλημένος τῇ Αὐλῇ ἢ ὑπάλληλος ὑπουργείου, ἢ συνταξιοῦχος ἢ ὑποδεέστερος ὑπάλληλος ἐμπορικοῦ καταστήματος. Ἡ ψηφοφορία γίνεται φανερά. Τὸ Κοινοβούλιον (Storthing) συγκαλεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ νόμος ψηφισθεὶς εἰς τρεῖς συνεδριάσεις δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς βασιλικῆς κυρώσεως. Ἄνευ τῆς κυρώσεως ταύτης ἐψηφίσθη καὶ ἡ κατάργησις τῆς κληρονομικῆς εὐγενείας. Δὲν ὑπάρχει ἔντιμον ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἀντιπροσωπεύηται ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, ὥστε τοῦτο περιλαμβάνει ἄνδρας πάσης τάξεως. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συνόδου ἐκλέγεται τὸ τέταρτον τῆς βουλῆς, ὅπως ἀπαρτήσῃ τὴν ἄνω Βουλὴν (Lagthing) ἥτις ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν προτάσεων τῆς κάτω Βουλῆς (Adelsting), καὶ δικάζει τοὺς ὑπ' αὐτῆς καταγγελλομένους ὑπουργούς. Ἑκάστη Βουλὴ συνεδριάζει χωριστά, καὶ ἐκλέγει τὸν ἴδιον αὐτῆς πρόεδρον

καὶ τὸν ἴδιον αὐτῆς εἰδικὸν γραμματέα. Οἱ ὑπουργοὶ δὲν λαμβάνουσι μέρος εἰς τὰς συζητήσεις. Ὁ τύπος εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος, καὶ αἱ ἐφημερίδες ἀπηλλαγμέναι τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν. Ἡ κεφαλικὴ ποινὴ εἶναι ἄγνωστος. Ἡ θρησκεία, εἰς ἄκρον πολυδάπανος, διατηρεῖ σχεδὸν ἁπάσας τὰς ἱεροτελεστείας, αἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ προτεσταντισμοῦ. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1845 ἐψηφίσθη ἡ χειραφέτησις τῶν Καθολικῶν, ἐν ᾧ ἐν Σουηδίᾳ εἰσήγετο ἔτι εἰς δίκην ὁ ἀποσκιρτῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Λουθήρου.

Καταστᾶσα προτεσταντικὴ ὑπὸ τοῦ Φριδερίκου Α΄. καὶ Χριστιανοῦ Γ΄. ἡ Νορβηγία οὐδεμίαν ἐπένεμε θέσιν εἰς τὸν μὴ ἀναγνωρίζοντα τὴν αὐγουσταίαν θρησκείαν. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἤρθη τῇ 14 Ἰουνίου 1880, ἐξαιρέσει τῶν βασιλέων, τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν δικαστῶν. Συνεπείᾳ τούτου πολλαὶ καθολικαὶ ἀποστολαὶ ἐσχηματίσθησαν.

Μεταξὺ τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Σουηδίας ἰσχύει ἡ σύμβασις τῆς ἑνώσεως τοῦ 1815, διευκολυνθεῖσα ἤδη διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, τοῦ συνδέοντος τὴν Στοκόλμην μετὰ τῆς Χριστιανίας.

Ὁ πλοῦτος τῆς χώρας εἶναι ἡ θήρα, ὁ σίδηρος καὶ τὰ δάση, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήχθησαν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους 24 ἑκατομμύρια κυβομέτρων σανίδων, 4 ἑκατομμύρια κυβομέτρων ἱστοκεραιῶν, $1\frac{1}{2}$ ἑκατομ. δοκῶν, 10 ἑκατομ. κυβομ. σανίδων τῶν βαρελίων καὶ 75 χιλιάδ. στατήρων πίσσης. Τὸ τιμαριωτικόν, σύστημα εἰσήχθη ἐν Σουηδίᾳ περὶ τὸ ἔτος 824, ὅτε ὁ Βραντασσοὺντ παρεχώρησε πρὸς καλλιέργειαν ἐκδασωθείσας γαίας εἰς τοὺς ὑπηκόους του μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἢ ἀναλόγου χρηματικῆς ἀποζημιώσεως. Κατόπιν δὲ τὸ Στέμμα παρεχώρησε τὰς γαίας ὡς ἰδιοκτησίας εἰς ἄλλους· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε νόμος ἀντικαταστάσεως οὐδὲ δικαίωμα πρωτοτοκίας δὲν ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ τοῦτο ἀληθὴς ἀριστοκρατία. Πρῶτος ὁ Ἔριξ ΙΔ΄., υἱὸς τοῦ Γουστάβου Βάζα, ἵδρυσε τίτλους εὐγενείας, οἵτινες ἐπολλαπλασιάσθησαν βραδύτερον διὰ τῶν συνε- Ἡ Σουηδία

χῶν πολέμων· προήχθησαν ἀξιωματικοὶ εὐγενεῖς, ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ Στέμματος, οὐχὶ ὅμως ἡνωμένοι εἰς σῶμα, ἐν ᾧ ἀπεναντίας ὁ κλῆρος, ἔχων ἐκτεταμένα ἀναπαλλοτροίωτα κτήματα, μεγάλην ἐξήσκει ἰσχύν. Οἱ πολῖται ἦσαν ἀνίσχυροι ἐν χώρᾳ πτωχῇ καὶ ἐστερημένῃ βιομηχανίας, οἱ δὲ ἀγρόται ἀπετέλουν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, ὄντες ἐλεύθεροι καὶ παρέχοντες τῷ βασιλεῖ τὸν στρατόν· διετέλουν δὲ οὗτοι διαρκῶς ἐν ὅπλοις ὡς θηρευταὶ καὶ ὡς οὐδέποτε κατακτηθέντες. Τῇ αἱρετῇ δὲ βασιλείᾳ ἐπεβάλλοντο ὁσημέραι περισσότεροι περιορισμοί. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ιγ΄. αἰῶνος ἀπεφάσισε περὶ τῶν κοινῶν Γερουσία, ἐκλεγομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἣν ὅμως τὰ γενικὰ Συμβούλια ἠδύναντο νὰ παύσωσιν. Τὸ Σύνταγμα, παραχωρηθὲν ἐπὶ τῆς ὑπουργίας τοῦ Ὀξενστιέρνα, κατηργήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γουσταύου Γ΄. κατὰ τὸ 1799, καὶ ἀφ οὗ ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος Δ΄. ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Σουδερμανίας (1809) συνῆλθεν ἐν βίᾳ ἡ γενικὴ Συνέλευσις, ὅπως συντάξῃ νέον Χάρτην. Ἐπειδὴ δὲ πάντες ἔτεινον εἰς τὸ νὰ περιορίσωσι τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἕκαστος βουλευτὴς προέτεινεν ἄρθρον τι ἀποβλέπον εἰς τοῦτο, καὶ τὰ ἄρθρα ταῦτα μετὰ τὴν συζήτησιν ἐγένοντο παραδεκτὰ ὅπως ἦσαν. Ἑπομένως ὁ καταστατικὸς ἐκεῖνος Νόμος εἶναι λίαν συγκεχυμένος καὶ ὅμοιος πρὸς τὸν ἀρχαῖον τοῦ Ὀξενστιέρνα.

Ἡ γενικὴ Συνέλευσις σύγκειται ἐκ τεσσάρων τάξεων, τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου, τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν. Ἡ τάξις τοῦ κλήρου, οὗ ὁρατὸς ἀρχηγὸς εἶναι ὁ βασιλεύς, σύγκειται ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Οὐψάλης καὶ ἕνδεκα ἐπισκόπων καὶ ἐκ βουλευτῶν, ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν κληρικῶν ἑκάστης περιφερείας. Ἡ θρησκεία τοῦ Λουθήρου οὐδόλως μετέβαλε λαόν, ὅστις δὲν ἦτο ὥριμος δι' αὐτήν, ὁ κλῆρος εἶναι πλουσιώτατος, καὶ αἱ ἱεροτελεστίαι πομπώδεις. Ἡ αἵρεσις τῶν Νεοφωτίστων τοῦ Σουέδεμβοργ εὗρε πολλοὺς ὀπαδούς. Δύο χιλιάδες τετρακόσιαι περίπου οἰκογένειαι ἔλαβον τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἐνεγράφησαν ἐν τῇ χρυσῇ βίβλῳ κατ' αὔξοντα ἀριθμόν·

ὁ ἀρχηγὸς ἑκάστης τῶν οἰκογενειῶν τούτων, εἴτε ἄξιος εἶναι εἴτε μή, εἶναι ἐνεργῶν μέλος τῆς βουλῆς. Τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν εἶναι ἐλεύθερα φόρων. Οἱ πολῖται ἀντιπροσωπεύονται ἐκ τῶν ἐκλεγομένων τῶν 85 πόλεων, κατοικουμένων ὑπὸ 280 χιλ. ψυχῶν· οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγροτῶν ἐκλέγονται κατὰ διαμερίσματα καὶ ὀφείλουσι νὰ ἦναι κτηματίαι· εἰς τοὺς μὴ κτηματίας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλεχθῶσιν, ὅσον καὶ ἂν ἦναι ἀνεπτυγμένοι ἢ νομομαθεῖς ἢ ἀρχηγοὶ βιομηχανικῶν καταστημάτων. Ἡ τάξις τῶν ἀγροτῶν περιλαμβάνει 2,600,000 ψυχῶν, οἵτινες κατέχουσι τὰ δύο τρίτα τοῦ ἐδάφους. Αἱ Βουλαὶ συνέρχονται κατὰ πενταετίαν, ὅπως ἐξελέγξωσι τὴν διαχείρισιν καὶ ψηφίσωσι τοὺς φορολογικοὺς νόμους, καὶ ἡ ψηφοφορία γίνεται χωριστὰ κατὰ τὰς τάξεις. Τοῦτο καταβάλλει τὴν τετάρτην τάξιν, διότι ἐὰν αἱ τρεῖς τάξεις παραδεχθῶσί τι, ἡ ψῆφος τῆς τετάρτης δὲν ἰσχύει. Μόνον διὰ τοὺς θεμελιώδεις νόμους ἀπαιτεῖται παμψηφία· ἡ πρότασις συζητεῖται μὲν ἐν τῇ παρούσῃ συνόδῳ, ἀλλὰ δὲν ψηφίζεται ἢ ἐν τῇ ἑπομένῃ, δηλ. μετὰ πέντε ἔτη. Διὸ δυσχερέσταται ἀποβαίνουσιν αἱ ἀποφάσεις. Ὁ βασιλεὺς κυβερνᾷ κατὰ τὸ Σύνταγμα, ἔχων συμβούλιον τοῦ Κράτους ἐξ ἐννέα μελῶν, ἐκλεγομένων παρ' αὐτοῦ, ὡς ἐκλέγονται καὶ πάντες οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ διπλωμάται· ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἀποδημήσῃ ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος, ὁ θρόνος θεωρεῖται χηρεύων.

Αἱ γενικαὶ Συνελεύσεις διορίζουσιν ἕνα ἐπίτροπον τῆς δικαιοσύνης, ὅστις ὀφείλει νὰ ἐπιτηρῇ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν νόμων, καὶ μίαν συνταγματικὴν Ἐπιτροπήν, ἥτις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητῇ τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους καὶ δύναται, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ θέτῃ ὑπὸ δίκην τοὺς ὑπουργούς. Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος, ἀλλ' ὁ καγκελλάριος δύναται νὰ παύσῃ τὰς ἐφημερίδας. Τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων ὑφίσταται μόνον διὰ τὰ ἐγκλήματα τοῦ τύπου. Ὅλως εἰδικὸν τῆς Σουηδίας εἶναι τὸ δικαστήριον τῆς Γνώμης (Opinions namud), εἶδος ἐξοστρακισμοῦ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀπολύσῃ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν,

Ἡ νέα νομοθεσία διετήρησε πλεῖστα ὅσα τῆς ἀρχαίας· ὁ κώδιξ διετάχθη μὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν ἔτει 1833, ἀλλὰ δὲν ἐδημοσιεύθη.

Ἐκ τούτων εὐλόγως ἐννοεῖται ὅτι τὸ Σύνταγμα τῆς Σουηδίας δὲν ἔχει ἰσότητα· ἡ εὐαριθμοτέρα τάξις κατέχει τὰς δημοσίας θέσεις, καὶ τὰς περισσοτέρας ψήφους ἐν τῇ Συνελεύσει, ἀποστρέφεται δὲ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον θὰ κατεστρέφετο ἐντελῶς ἐὰν οἱ ξένοι δὲν διετήρουν αὐτό. Ὅλαι αἱ βιομηχανίαι στηρίζονται ἐπὶ προνομίων, ἐκτὸς τῆς γεωργίας· καὶ τοῦτο φέρει προσκόμματα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Αἱ προτιμήσεις ἐρεθίζουσι τὴν ματαιοδοξίαν καὶ μειοῦσι τὸ πνεῦμα τῆς ἀτομικῆς ἠθικότητος.

Ἐν τῷ στρατιωτικῷ ὀργανισμῷ ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ σῶμα, τὸ λεγόμενον Jndelta. Τὸ πάλαι οἱ κτηματίαι ὑπεχρεοῦντο νὰ παρακολουθήσωσι τὸν βασιλέα εἰς τὸν πόλεμον μετ' ἀριθμοῦ ἀνδρῶν ἀναλόγου πρὸς τὰς κτήσεις των· εἰς τοὺς πλουσιωτέρους, οἵτινες ὑπηρέτουν ἐν τῷ ἱππικῷ, ἐδίδετο ἡ εὐγένεια. Ὁ Κάρολος ΙΑ'., βλέπων ὅτι οἱ πόροι τοῦ Κράτους δὲν ἐπήρκουν εἰς συντήρησιν μονίμου στρατοῦ, διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1681 ἐπανέφερε πολλὰ κτήματα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Στέμματος. Τότε δὲ διωργάνωσε συντάγματα μισθοφόρων (vaerfvade)· πολλὰ κτήματα παρεχωρήθησαν εἰς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαξιωματικοὺς (bostelle) ἀντὶ μισθοῦ· καὶ αἱ ἐπαρχίαι εἶχον τὸ καθῆκον νὰ προμηθεύωσι στρατιώτας, οἵτινες, ἐξαιρέσει ἐν καιρῷ ἀνάγκης, διέμενον ἐν ἰδιαιτέροις οἰκίσκοις, καὶ ἐκαλλιέργουν ἀγρὸν ἀντὶ νὰ λαμβάνωσι μισθοδοσίαν· τὸ στράτευμα τοῦτο ἦτο κυρίως ἐθνικόν, καὶ δὲν θὰ ἐξεθηλύνετο ἐν καιρῷ εἰρήνης. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ κατεῖχον καὶ πολιτικὰς θέσεις.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου ΙΓ'. (τῇ 5 Φεβρουαρίου 1818) ὁ Βερναδόττης, καταβαλὼν στιγμιαίαν στάσιν ἐν Νορβηγίᾳ, ἐστέφθη βασιλεὺς τῶν δύο Κρατῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Καρόλου τοῦ ΙΔ'. Πρόθυμος ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν καὶ πολιτικὴν καὶ νὰ θυσιάσῃ τὴν ἰδέαν εἰς τὴν πραγματικότητα, διετήρησε τὴν ἀξιοπρέπειάν του

ἀπέναντι τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας, ἥτις ἐπέμενε νὰ τῷ ἐπιβάλῃ τὰς συμβουλάς της ἐναντίον τῶν ἐλευθεριῶν τῆς χώρας. Κατὰ τὸν μακρὸν αὐτοῦ βίον, παραταθέντα μέχρι τῆς 8 Μαρτίου τοῦ 1844, ἡ πατρίς του εὐημέρει· ὁ Βερναδόττης διετήρησε τὴν εἰρήνην μὲ ὅλην τὴν ἀντενέργειαν τῆς πεσούσης δυναστείας καὶ τοῦ ἐλευθέρου τύπου· ἔκαμε θαυμασίας οἰκονομίας, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν ἀτυχημάτων ἐξώφλησεν ἐντελῶς σχεδὸν τὸ δημόσιον χρέος τῆς Σουηδίας καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ δημόσιον χρέος τῆς Νορβηγίας.

Τὰ μεταλλεῖα τῆς Σουηδίας εἶναι ἐκτάκτως πλούσια εἰς στυπτηρίαν, εἰς γλαυκόχαλκον (κοβάλτον) καὶ εἰς κασσίτερον· ἐν τοῖς μεταλλείοις ἀργύρου τῆς Κογκσβέργης δραστηρία γίνεται ἡ ἐργασία ὁ σουηδικὸς σίδηρος εἶναι ὁ καλλίτερος ἐν Εὐρώπῃ. Κατηρτίσθη δὲ καλὸν ναυτικόν, ἀναγκαιότατον εἰς χώραν, ἥτις κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα περιβρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης· τὰ πυκνὰ δάση παρέχουσιν εἰς τὸ ναυτικὸν ἄφθονον τὴν ἀναγκαίαν ξυλείαν. Ἐν ἔτει 1832 μεταξὺ τῶν λιμνῶν ἠνεώχθησαν αἱ διώρυγες τοῦ Τρολχαίτα καὶ τοῦ Γέτα, δι' οὗ συγκοινωνοῦσιν αἱ δύο θάλασσαι καὶ βραχύνεται ὁ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν πλοῦς. Τράπεζα, ἱδρυθεῖσα ἐν ἔτει 1557, καὶ ἀνεξάρτητος τοῦ βασιλέως, ἐκδίδει χαρτονόμισμα καὶ συνομολογεῖ ἀγροτικὰ καὶ ἐμπορικὰ δάνεια πρὸς τρία τοῖς ἑκατόν.

Οἱ εὐγενεῖς, ἂν καὶ ἔχοντες τὸ προνόμιον ὅλων τῶν δημοσίων θέσεων τόσον πολιτικῶν ὅσον καὶ στρατιωτικῶν, ἐπτώχυναν ἀφ' οὗ οἱ ἔμποροι ἐπλούτησαν, καὶ ἐν ᾧ πρότερον τὸ τρίτον τῶν κτημάτων ἀνῆκεν εἰς αὐτούς, ἤδη ταῦτα μετέβησαν εἰς χεῖρας εἴτε πολιτῶν εἴτε χωρικῶν, ἢ εἶναι ὑποθηκευμένα· καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα δίδονται εἰς τοὺς μὴ εὐγενεῖς καὶ ἀποτελοῦσι διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ μέσον τοῦ εἰσέρχεσθαι εἰς ἓν τῶν τεσσάρων σωμάτων τῶν ἐχόντων ψῆφον ἐν τῇ Βουλῇ.

Τὸ παράδειγμα τῆς γείτονος Νορβηγίας καὶ ἡ ὥθησις ἡ δοθεῖσα εἰς τὰ πνεύματα ἐκ τῶν διαφόρων περιπετειῶν τοῦ αἰῶνος καὶ ἐκ τῶν συζητήσεων, συντελοῦσιν εἰς τὴν πρόοδον τῆς Σουη-

δίας. Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα ἔθνη, καίτοι ἑνωθέντα διὰ τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης, οὐδέποτε ὁμονοοῦσι οὐδὲ ἡ πολυδάπανος ὁδός, ἣν ὁ Βερναδόττης κατεσκεύασε διὰ τῶν Δοφρινῶν ἤρκεσεν ὅπως ἑνώσῃ τὴν Νορβηγίαν, ἥτις εἶναι πλησιεστέρα εἰς τὴν Δανίαν καὶ κατὰ τὴν θάλασσαν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν.

Ἡ Σουηδία, ἧς ὁ πληθυσμὸς σύγκειται ἀποκλειστικῶς ἐκ Λουθηρανῶν Εὐαγγελικῶν, διατηρεῖ αὐστηροὺς νόμους κατὰ τῶν ὀλίγων Καθολικῶν, καὶ τῷ 1858 ἐδικάσθησαν πολλοὶ νεοφώτιστοι ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἧς ὁ βασιλεὺς Γουσταῦος Ἀδόλφος εἶχεν ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως.

Ὁ Ὀσκὰρ Α΄, ὅστις πρὶν ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον ἔγραψε σπουδαῖον σύγγραμμα περὶ ποινῶν καὶ φυλακῶν καὶ ἐφήρμοσε τὰς μεταρρυθμίσεις διὰ τρόπου παραδειγματικοῦ, ἔκλινε πρὸς τὴν ἀνεξιθρησκείαν, ἀλλ' ὀλίγα κατώρθωσε, καὶ οἱ ἀποσκιρτήσαντες κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν καὶ δήμευσιν.

Ὁ Κάρολος ΙΕ΄ ἔλαβεν ὡς ῥητὸν «Ὁ τύπος θὰ οἰκοδομηθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου»· ἡ βασιλική του ἐπιχορήγησις ἦτο ἐκ δύο ἑκατομμυρίων φράγκων διὰ τὴν Σουηδίαν καὶ ἐξ 800 χιλιάδων διὰ τὴν Νορβηγίαν. Τῷ 1872 διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ὀσκὰρ Β΄.

Τῷ 1866 ἐτροποποιήθη τὸ Σύνταγμα, καὶ αἱ τέσσαρες τάξεις τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου, τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν ἀντικατεστάθησαν δι' ἑνὸς Κοινοβουλίου (Riksdag) ἐκ δύο ὁμοίων Βουλῶν· οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι δέον νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Συνόδου (Kirchemöte), συγκειμένης ἐκ τριάκοντα κληρικῶν καὶ τριάκοντα λαϊκῶν. Κατὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως καὶ τῆς εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας ἀγωνίζονται οἱ δημοκρατικοὶ (Landmann parti).

Ἡ Σουηδία ἔχει πολλὰ σχολεῖα καὶ πολυαρίθμους διδασκάλους, ἔχει ἐμπόριον ἀκμαῖον καὶ βιομηχανίαν· ἀποστέλλει ἱεραποστόλους εἰς τὴν Λαπωνίαν καὶ ἐξερευνητὰς εἰς τὰς ἀρκτῴας θαλάσσας, διότι εἶναι τὸ πλησιέστερον σημεῖον πρὸς τὸν Πόλον, ὡς ἦτο ἡ Ἰσλανδία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ζήνωνος. Μνείας ἄξιος

εἶναι ὁ ἔμπορος Σιβηριακώφ, ὅστις παρέσχε τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ τὸν περίπλουν τῆς γῆς, ἐπὶ τοῦ πλοίου «Βέγα», ἐκ τοῦ πόλου. Μὲ τὸν Νορδενσκιόλδ περιέπλευσε τὸ ἀκρωτήριον Κελλοῦσκιν, ἀκρότατον ἀνατολικὸν σημεῖον τῆς Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ βεριγγίου πορθμοῦ μετέβη εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν (1879), καὶ ἔλυσεν οὕτω πρόβλημα ἄλυτον μέχρι τοῦδε. Ἀτμόπλοια διασχίζουσι τὰς θαλάσσας καὶ σιδηρόδρομοι συνδέουσι τὴν Στοκόλμην πρὸς διαφόρους λιμένας τοῦ Καττεγάτ, τοῦ Σούνδου, τῆς Βαλτικῆς καὶ τοῦ βοθνείου κόλπου.

Ἡ Δανία. Ἡ Δανία ἐσμικρύνθη καὶ ἐπεβαρύνθη διὰ τοῦ χρέους, τὸ ὁποῖον συνωμολόγησε κατὰ τὸν πόλεμον, ὃν ἐπεχείρησεν ὅπως μείνῃ πιστὴ τῇ Γαλλίᾳ. Τὸ ἄριστον αὐτῆς ἐμπορικὸν ναυτικὸν δὲν συμμετέχει μόνον τῆς ἐν τῇ βορείῳ θαλάσσῃ ἁλιείας, ἀλλ' ἐκτείνει τοὺς πλόας του μέχρι Μαλησίας καὶ Κίνας, ἂν καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς Νορβηγίας ἐστέρησεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἱκανωτάτων αὐτῆς ναυτῶν. Ὡσαύτως ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰς ἐν Ἀφρικῇ κτήσεις της. Ἡ Ἰσλανδία ὅμως ἀπέκτησε τοσαύτην σημασίαν, ὥστε σήμερον δὲν ἠδύνατό τις νὰ προτείνῃ, ὡς ἄλλοτε, νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁ κρατὴρ ἐκεῖνος τοῦ ἐσβεσμένου ἡφαιστείου καὶ νὰ μεταφερθῶσιν οἱ ὀλίγοι αὐτῆς κάτοικοι εἰς Ἰουτλάνδην.

Κατὰ τὴν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Βιέννης γενομένην διανομὴν παρεχωρήθησαν τῇ Δανίᾳ τὰ διαπύλια τοῦ Σούνδου. Ἀσήμαντον τότε ἔσοδον ηὔξησαν ταῦτα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ ἀποτελοῦσι σήμερον τὸ κυριώτερον ἔσοδον τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1853, ἡ Δανία εἶχεν εἰσπράξει ἐκ τοῦ τέλους τούτου πλέον τῶν 150 ἑκατομμυρίων φράγκων. Τῷ 1854 ἡ κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐκήρυξε ῥητῶς ὅτι, δὲν ἐννοεῖ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν πληρωμὴν ταύτην· τὰ ἐνδιαφερόμενα Κράτη συνεσκέφθησαν καὶ τὰ διαπύλια τοῦ Σούνδου κατηργήθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς 14 Μαΐου 1857 ἐπὶ ἀποζημιώσει 170 ἑκατομμυρίων.

Οἱ Δανοὶ ἡγεμόνες ἦσαν ἀπόλυτοι ἄρχοντες ἀφ' ὅτου ἐν ἔτει 1660 ὁ λαὸς εἶχε παραιτηθῇ πάσης αὐτοῦ προνομίας. Ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Γ'., ἂν καὶ ἀνατραφεὶς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐθίμοις, ἐθεώρησε πρόσφορον διὰ τὴν χώραν του τὸ περιστέλλειν τὴν ἐξουσίαν του. Ἐκ φόβου ἐκ μέρους τῆς ἀριστοκρατίας ἔδωκε προνομίας εἰς τοὺς ἀστούς· ἀπήτησε διὰ τοὺς ὑπαλλήλους ἀκαδημαϊκοὺς βαθμοὺς καὶ παρεχώρησεν εἰς τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους τὰς προνομίας τῶν εὐγενῶν. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1830 ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραχωρήσῃ τὸ Σύνταγμα μὲ ἐπαρχιακὰ συμβούλια συμβουλευτικά, οὐχὶ ὅμως μὲ νομοθετικὸν Κοινοβούλιον, οὔτε μὲ ψῆφον ἐπὶ τῶν φόρων οὐδὲ μὲ ἐλευθερίαν τοῦ τύπου. Τὸ βασίλειον διηρεῖτο εἰς τέσσαρα τμήματα· εἰς τὰς Δανικὰς νήσους, εἰς τὴν Ἰουτλάνδην, εἰς τὸ δουκάτον τοῦ Σλέσβιγ καὶ τὸ δουκάτον τοῦ Ὄλσταϊν· ἕκαστον τῶν τμημάτων τούτων εἶχε ἰδιαιτέραν διετῆ συνέλευσιν, ἧς τὰ μέλη ἐξελέγοντο κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν.

Καίτοι γλίσχραι αἱ παραχωρήσεις αὗται ἐγένοντο μετὰ χαρᾶς ἀποδεκταί· ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἡ φιλελεύθερος ἀντιπολίτευσις ἐνισχύετο, καὶ ἦτο μοναρχικὴ μὲν ἐν Ἰουτλάνδῃ μὲ βάσεις ὅμως δημοκρατικάς, ἀριστοκρατικὴ δὲ ἐν τῷ δουκάτῳ τοῦ Ὄλσταϊν. Πολλοὶ ἔρρεπον πρὸς τὸ νορβηγικὸν Σύνταγμα τοῦ Εἰσβαλδ, θεμελιωθὲν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δικαίου ἄνευ κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν προνομιῶν. Ὁ Χριστιανὸς Φρειδερῖκος αὐτὸς εἶχε παραχωρήσει τὸ Σύνταγμα τοῦτο εἰς τοὺς Νορβηγούς, ὥστε ὅτε ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ
1839 θρόνου ὑπὸ τὸ ὄνομα Χριστιανοῦ Η'. πάντες ἔτρεφον ἐλπίδας, ἀλλ' εἰς μάτην. Καὶ ὅμως οἱ συνετοὶ ἀπεδείκνυον ὅτι τὸ θεῖον δίκαιον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἰσχύσῃ, καὶ ὅτι τὸ μόνον μέσον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ θρόνου του ἦτο νὰ ἐκλαϊκεύσῃ αὐτό. Καὶ πράγματι ἅμα ὁ Φρειδερῖκος Ζ'., ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τὸν διεδέχθη, παρεχώρησε τὸ
Ἰαν. 1881 Σύνταγμα. Βραδύτερον ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐν Δανίᾳ.

Εἴδομεν ἀνωτέρω πῶς ἀπὸ τοῦ 1460 ἦσαν ἡνωμένα μετὰ τῆς Δανίας ὑπὸ τὸν οἶκον τοῦ Ὀλδεμβούργου τὸ δουκάτον τοῦ Σλέ-

σβιγ, δηλ. ἡ μεσημβρινὴ Ἰουτλάνδη, ἀνήκουσα εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον, καὶ τὸ δουκάτον τοῦ Ὄλσταϊν, κράτος ἀνῆκον εἰς τὴν γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν. Ἡ ἕνωσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε αἱ δύο ἡγεμονίαι, ἡνωμέναι ἀδιαρρήκτως μεταξύ των, ἐξηρτῶντο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τῆς Δανίας. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ οἶκος τοῦ Ὀλδεμβούργου διεσπάσθη εἰς δύο κλάδους, ὁ εἷς τῶν κλάδων τούτων ἐβασίλευεν ἐν τῇ Δανίᾳ, ὁ δὲ κλάδος τοῦ Ὄλσταϊν-Γόττορπ κατεῖχε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν δύο ἡγεμονιῶν ὡς ὑποτελῶν τῇ Δανίᾳ, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἡ Κυβέρνησις ἐξησκεῖτο ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν δύο κλάδων. Ἐκ τῆς τοιαύτης κοινότητος προῆλθον ἀδιέξοδοι διενέξεις. Οἱ δοῦκες τῷ Γόττορπ, ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Ῥέσκιλδ (1658) ἀπήτησαν νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ἡγεμόνες ἀλλ' οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας προσεῖχον πάντοτε, καὶ κατὰ τὸ 1720 ἐγένοντο κύριοι τοῦ Σλέσβιγ, καὶ κατόπιν τῷ 1773 καὶ τοῦ Ὄλσταϊν, ἀνταλλαγέντος πρὸς τὰς χώρας τοῦ Ὀλδεμβούργου καὶ τοῦ Δέλμενχορστ. Καὶ ὅμως τὰ δύο δουκάτα ἐθεωροῦντο πάντοτε ἀπεσπασμένα καὶ ὡς τοιαῦτα ἀνεγνωρίσθησαν καὶ κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Βιέννης, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας, ὡς δοὺξ τοῦ Ὄλσταϊν, ἐγένετο μέλος τῆς γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας, ἐκτὸς ὅτι ἔλαβε τὸ Λαουεμβοῦργον εἰς ἀντάλλαγμα τῆς Νορβηγίας.

Ἡ διαδοχὴ δὲν ἠκολούθει τὸν αὐτὸν κανόνα ἐν Σλέσβιγ, οἷον ἐν τοῖς δουκάτοις τοῦ Ὄλσταϊν καὶ τοῦ Λαουεμβούργου. Ἐν Δανίᾳ ὑφίσταται ἡ πρωτοτοκία καὶ ἐν ἐλλείψει ἀρρένων μετέβαινεν εἰς τὰ θήλεα ἀπὸ ἄρρενος εἰς ἄρρενα, ὥστε ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Χριστιανὸς Φρειδερῖκος τῆς Ἀσσίας, γεννηθεὶς ἐκ μιᾶς ἀδελφῆς τοῦ προκατόχου βασιλέως· τοὐναντίον δὲ ἐν τοῖς δουκάτοις διετηρήθη τὸ προνόμιον τῶν ἀρρένων, ἀλλ' ἐσυζητεῖτο ὁ τρόπος τοῦ ἑρμηνεύειν τὸν νόμον τοῦτον. Ὁ αὐτοκρατορικὸς οἶκος τῆς Ῥωσσίας, ὅστις ἀπῄτει νὰ προτιμηθῇ ἐπὶ τοῦ Ὄλσταϊν-Σονδερβούργου, ἐθεώρει αὐτὸ ὡς σπουδαιοτάτην κτῆσιν, ἥτις τῷ παρεχώρει ἔδραν ἐν τῇ γερμανικῇ Ὁμοσπονδίᾳ.

Κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1846 ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας ἐδή-

λωσεν ὅτι τὰ γερμανικὰ δουκάτα ἤθελον ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελῶσι μέρος τοῦ βασιλείου ἐκείνου· ἀλλὰ περὶ τοῦ Ὄλσταϊν δὲν ἐξεφράζετο τοσοῦτον ὡρισμένως. Ἰσχυραὶ ἠγέρθησαν διαμαρτυρίαι, αἵτινες ἐγένοντο σφοδρότεραι ὅτε ὁ θάνατος τοῦ Χριστιανοῦ Η'. ὑπέδειξε τὴν πιθανότητα ξένης διαδοχῆς. Ὁ Φρειδερῖκος Ζ'. συνεκάλεσε συντακτικὴν Συνέλευσιν μὲ ἴσον ἀριθμὸν ἀντιπροσώπων καὶ διὰ τὸ Ὄλσταιν καὶ διὰ τὸ Σλέσβιγ. Ἐνόμιζεν οὕτως ὅτι συνδιηλλάσσετο πρὸς τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα, ἀλλ' ἦτο τότε στιγμὴ ἐπαναστάσεων· τὰ δουκάτα διαμαρτύρονται ἐνόπλως καὶ προσκαλοῦσι τὸ συγκληθὲν γερμανικὸν Κοινοβούλιον ν' ἀποφανθῇ. Ἡ Δανία καταβάλλει τὰς ἐπαναστάσεις· ἀλλὰ τότε ἡ Πρωσσία λαμβάνει τὸ μέρος αὐτῶν, ὡς ἐκτελεστὴς τῶν διαταγῶν τῆς γερμανικῆς Συνελεύσεως· καὶ διαδέχονται μάχαι καὶ ἀνακωχαί, αἵτινες ἀφίνουσιν ἐκκρεμεῖς τὰς ὑποθέσεις τῶν δυσμοίρων ἐκείνων χωρῶν.

Οἱ γερμανικοὶ πληθυσμοί, οἱ παραχωρηθέντες τῇ Δανίᾳ, δὲν ἠδύναντο ν' ἀφομοιωθῶσι πρὸς τοὺς σκανδιναβικούς, καὶ πέραν ἀκόμη τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ ὑπῆρχεν ἡ τάσις τοῦ ἑνόνειν τὸν λαὸν κατὰ τὰς φυλάς, κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ θρησκεύματα. Ἀπὸ τοῦ 1815 ἤδη τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα ἐνήργει ἐν τῷ Σλέσβεγ καὶ τῷ Ὄλσταϊν, ἀλλὰ κατεπνίγη ὡς καὶ ἐδῶθεν τοῦ Ἄλβιος. Ὅτι οἱ φιλελεύθεροι ἀπέκρουον τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη τῶν Δανῶν καὶ ἐζήτουν νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Γερμανίας, τοῦτο οὐδόλως ἀπήρεσκεν εἰς τοὺς πολλοὺς κατοίκους τῆς χερσονήσου, οἵτινες ἐπόθουν τὴν ἐν Κόλμαρ ἀποφασισθῆσαν ἕνωσιν, φοβούμενοι μὴ ἡ Δανιμαρκία καταστῇ λεία τοῦ ρωσσικοῦ κολοσσοῦ. Πρὸς τὴν ἐκ νέου ἕνωσιν τῶν τριῶν σκανδιναβικῶν Κρατῶν ἱδρύοντο μυστικαὶ ἑταιρίαι καὶ πολυάριθμοι σύλλογοι φοιτητῶν οἵτινες ὡρκίζοντο ὅτι πᾶσαν ἤθελον καταβάλλει προσπάθειαν πρὸς τοῦτο, ἐλπίζοντες ὅτι ἡ σκανδιναβικὴ ἕνωσις ἤθελε θέσει φραγμὸν μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς βορείου θαλάσσης.

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου τῆς 8 Μαΐου 1852 ἀπέκλεισε τοῦ

θρόνου τὸν δοῦκα τοῦ Αὐγουστεμβούργου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ κύριος μοχλὸς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὄλσταϊν καὶ δέκα ἄλλους πρίγκηπας, οἵτινες εἶχον ἀποκτήσει δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τὴν σβέσιν τῆς ἀρχαίας δυναστείας, καὶ ἐξησφάλισε τὴν διαδοχὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Σλέσβιγ-Ὄλσταϊν-Σονδερβούργου-Γλυξβούργου, κηρύττουσα ἡνωμένα τὰ κράτη τοῦ Ὄλσταϊν καὶ τῆς Δανίας. Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ οἶκος τοῦ Γλυξβούργου δὲν εἶχε διάδοχον, ὁ Τσάρος ἀπέκτα δικαίωμα ἐπὶ τῆς κληρονομίας τοῦ Ὄλσταϊν, ἐλάμβανε καὶ τὴν Δανίαν. Ἐκ τούτου ἀνεφύησαν πλεῖστα ὅσα προσκόμματα, καὶ ἰσχυρὸν κόμμα ὠνειροπόλει τὴν ἀρχαίαν ἕνωσιν μετὰ τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας. Ἡ Ῥωσσία δὲ θὰ ἐζημιοῦτο, περικλειομένη καὶ ἐκ μέρους τῆς βαλτικῆς θαλάσσης ὡς ἦτο ἐκ μέρους τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἐκ τῆς τοιαύτης περιπλοκῆς συμφερόντων προέκυψε μακροχρόνιον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐφαίντεο πρὸς στιγμὴν ὅτι ἤθελεν ἀναφλέξει τὴν Εὐρώπην. Τῇ 15 Νοεμβρίου 1853 ἀπέθανεν ὁ Φρειδερῖκος Ζ΄., καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου Χριστιανὸς Θ΄. ἐκ τοῦ προμνησθέντος οἴκου, παρεχώρησε Σύνταγμα κοινὸν εἰς τὸ βασίλειον καὶ εἰς τὰ δύο δουκάτα· ἀλλ' ὁ δοὺξ Χριστιανὸς τοῦ Σλέσβιγ-Ὄλσταϊν-Σονδερβούργου-Αὐγουστεμβούργου διεμαρτυρήθη ὅτι παρεβλάβησαν τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Σλέσβιγ-Ὄλσταϊν καὶ ὑπεκίνησε τοὺς κατοίκους αὐτοῦ ν' ἀποσπασθῶσιν ἐκ τῆς Δανίας.

Ἐν τῇ συγκρούσει μεταξὺ τοῦ δανικοῦ Συντάγματος, τοῦ παραχωρηθέντος παρὰ τοῦ Χριστιανοῦ Θ΄. τοῦ Γλυξβούργου καὶ τῶν ὁμοσπόνδων προνομιῶν, ἐψηφίσθησαν καὶ κατηργήθησαν διατάξεις καὶ νόμοι θεμελιώδεις· ἐπεζητεῖτο νὰ γείνῃ ἐκ τοῦ Ὄλσταϊν Κράτος ἀνεξάρτητον, ἐν ᾧ τὸ Σλέσβιγ θὰ διετέλει ἡνωμένον μετὰ τῆς Δανίας· συνδιασκέψεις ἐπὶ συνδιασκέψεων ἐλάμβανον χώραν καὶ πρωτόκολλα, καὶ διαμαρτυρήσεις κατὰ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ βασιλείου, ὅπως συνέβη τοῦτο ἐν Πολωνίᾳ, καὶ κατὰ τοῦ διαθέτειν περὶ ἑνὸς λαοῦ αὐτοβούλως· ἀλλὰ δὲν ὑφίστατο ἠθικὴ ἐξουσία ὅπως παρεμποδίσῃ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο. Καὶ ἠγέρθη σφο-

δρὰ διαμάχη πολύπλοκος εἰς ἄκρον, ὡς εἶναι αἱ διαμάχαι ἐν αἷς ἡ δικαιοσύνη καὶ αἱ συνθῆκαι ἀντικαθίστανται διὰ τοῦ λίαν ἀβεβαίου κανόνος τῆς ἐθνικότητος. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1863 ἡ ὁμοσπονδιακὴ γερμανικὴ Δίαιτα ἀπήτησεν ὅπως ὁ στρατὸς αὐτῆς καταλάβῃ τὰς γερμανικὰς χώρας, ἰσχυριζομένη ὅτι κατ' ἀρχαῖόν τι δικαίωμα σύνορον τῆς Γερμανίας ἦτο ὁ ποταμὸς Ἔϊδερ. Ἡ Πρωσσία ὠρέγετο νὰ καταστῇ δύναμις θαλασσία καὶ ἡ γερμανικὴ Δίαιτα, ἐκ πνεύματος ἐθνικότητος ἐχθρικῆς πρὸς τὴν Δανίαν, ἀνέθηκεν αὐτῇ νὰ ἐκτελέσῃ ἐνόπλῳ χειρὶ τὴν ἀπόφασιν ταύτην· ἡ Αὐστρία ἐκ ζηλοτυπίας πρὸς τὴν Πρωσσίαν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ζητοῦσα ὅπως τὰ δύο δουκάτα καὶ τὸ τοῦ Λαουεμβούργου ἢ διατελέσωσιν ὑπὸ τὸν δοῦκα τοῦ Αὐγουστεμβούργου ἢ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Γερμανίας.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πάλμερστων, μὲ τὸν συνήθη αὐτοῦ ἐπαμφοτερισμόν, διεμαρτύρετο ὅτι ἡ Ἀγγλία ἤθελεν ἐπέμβῃ ἐὰν οἱ Γερμανοὶ «ἐπολιόρκουν καὶ ἐλεηλάτουν τὴν Κοπενάγην καὶ ἠχμαλώτιζον τὸν βασιλέα», 60 χιλιάδες Γερμανῶν ἐστράτευον ἐναντίον 40 χιλ. Δανῶν· μ' ὅλην τὴν γενναίαν ἀντίστασιν ὁ βασιλεὺς Χρι-
14 Αὐγ. 1865 στιανὸς ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῶν δουκάτων. Ἡ Πρωσσία κατέλαβεν αὐτὰ καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Γαστάϊν ἀπεφασίσθη ἡ συνεξουσία τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας. Ἀλλ' ἡ Πρωσσία ἐλάμβανε τὸ Λαουεμβοῦργον, τὴν Φριδρικστάτην καὶ τὸν λιμένα τοῦ Κιέλου, τὸν καλλίτερον λιμένα τῆς Γερμανίας, ἡ δὲ Αὐστρία ἐστερεῖτο τῆς δόξης τοῦ νὰ ἦναι προστάτης τῶν μικρῶν ἡγεμόνων, οἵτινες ἐπετίμων αὐτὴν ὅτι ἐγένετο συνένοχος εἰς τὴν φανερὰν ταύτην κατάχρησιν τῆς ἰσχύος. Ἀργὰ ἠνόησεν ἡ Αὐστρία τὸ θράσος τῆς Πρωσσίας, ἥτις ἐζήτει νὰ κάμῃ ἐπαρχίαν της τὰς χώρας ἐκείνας, ὅπως ἐξουσιάζῃ τὴν βόρειον θάλασσαν καὶ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς πάσας τὰς ὁμοσπόνδους δυνάμεις, ἐν ᾧ παρεπονεῖτο ὅτι ἡ Αὐστρία ἠπείλει νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰ δουκάτα. Ἀπήτησε μάλιστα ἡ Πρωσσία παρὰ τῶν ἡγεμονίσκων τῆς Γερμανίας νὰ κηρυχθῶσιν ἢ ὑπὲρ αὐτῆς ἢ ὑπὲρ τῆς Αὐ-

στρίας, καὶ, ἐπειδὴ ἡ γερμανικὴ Ὁμοσπονδία ἦτο πολίτευμα ἀπηρχαιωμένον, νὰ συνταχθῇ νέον πολίτευμα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς ψηφοφορίας. Κατὰ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης διεμαρτυρήθησαν οἱ γερμανοὶ ἡγεμόνες καὶ φανερὰ προέκυψε διαφωνία [1]).

Κατακερματισθεῖσα διὰ τῆς φανερᾶς ταύτης καταχρήσεως τῆς ἰσχύος, καθ' ἧς ἀντέτεινε καὶ τόλμην καὶ πατριωτισμόν, ἡ Δανία ἀπεζημιώθη διὰ τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὁ βασιλεὺς αὐτῆς τῇ παρεχώρησεν ἐν τῷ Συντάγματι τῆς 28 Ἰουλίου 1866. Ἐκ τῶν δύο ἑκατομμυρίων κατοίκων αὐτῆς τὸ πλεῖστον ἀνήκει εἰς τὸ δόγμα τοῦ Λουθήρου, καὶ τῷ 1867 ἐγένοντο διαπραγματεύσεις πρὸς πώλησιν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἀντὶ τριῶν ἑκατομμυρίων δολλαρίων τῶν τριῶν Ἀντιλλῶν νήσων, τῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τοῦ ἁγίου Θωμᾶ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἃς κατεῖχεν.

Ἡ κτῆσις τῶν δουκάτων ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ναυτιλίαν. Ἀπὸ τῆς βαλτικῆς θαλάσσης ἡ μετάβασις εἰς τὴν βόρειον Θάλασσαν ἐνεργεῖται διὰ τῶν πορθμῶν τοῦ Σούνδου, τοῦ Βέλτ, τοῦ Κάττεγατ καὶ Σκάγερακ, οἵτινες εἶναι τόσον ἐπικίνδυνοι ὥστε διακόσια τοὐλάχιστον πλοῖα ναυαγοῦσιν ἐν αὐτοῖς κατ' ἔτος. Πλέοντα ἐπὶ 600 χιλιόμετρα τὰ γερμανικὰ πλοῖα διέρχονται πλησίον διαφόρων ἀκτῶν. Πρόκειται ἑπομένως νὰ κατασκευασθῇ κατ' εὐθεῖαν θαλασσία διῶρυξ, ἥτις θέλει ἀπαλλάξει τὴν Πρωσσίαν ἀπὸ τῶν ὀχυρῶν σκανδιναβικῶν φρουρίων καὶ αὐξήσει τὴν σπουδαιότητα τῶν λιμένων τῆς Λυβέκκης, τῆς Βαϊμάρης, Ῥοστόκης, Δαντσίκης καὶ τοῦ Στεττίνου.

[1]) Ὁ Ῥάλσλωφ (Realsloff) πρώην ὑπουργός, ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1879 ἄρθρον «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῶν Δανῶν καὶ περὶ τῶν σχέσεων τῆς Δανίας; πρὸς τὴν Γερμανίαν», ἐν ᾧ ἐπαινῶν τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ διὰ τὴν εὐθύτητα, τὴν ἀμεροληψίαν καὶ διὰ τὸ αἴσθημα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, κατηγορεῖ αὐτοὺς ἐπὶ ἀκηδίᾳ, καὶ ἐνδοιασμῷ. ἐκτὸς τοῦ φιλελευθέρου ἐθνικοῦ κόμματος καὶ οἱ ἀγρόται, λέγει, καὶ ὁ ὄχλος ἐστράφησαν ἤδη πρὸς τοὺς Γερμανούς. Περὶ Σκανδιναβίας καὶ Ῥωσσίας ἐδημοσιεύθη χαριεστάτη περιγραφὴ ἐν τῷ Ε'. τόμῳ τῆς «Νέας Γεωγραφίας» τοῦ Ἐλισσαίου Ῥεκλύ. Ὅρα καὶ Ἀλκουϊστ (Alquist) ἡ Σουηδία καὶ αἱ κοιναὶ αὐτῆς πρόοδοι 1879.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Αὐστρία καὶ Πρωσσία.

Εἴδομεν ἀνωτέρω πῶς ἡ Αὐστρία κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τοὺς ἐξεγερθέντας λαούς· δυσκολώτερον ὅμως ἀπέβαινε τὸ τακτοποιεῖν αὐτούς. Ἄλλοι ἦσαν τώρα οἱ χρόνοι, διάφοροι ὅλως ἐκείνων, καθ' οὓς ὁ Μεττερνῖχος ἐκυβέρνα τόσον εὐκόλως, καθ' οὓς αἱ συμπάθειαι τῶν γερμανικῶν κρατῶν ἦσαν ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ἔψαλλεν ὁ λαὸς «Ὁ βραχίων μου ἀνήκει εἰς τὸν αὐτοκράτορα· ἂς πολεμήσωμεν μετὰ τῆς Αὐστρίας ὑπὲρ τῶν γερμανικῶν συμφερόντων, ὑπὲρ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ὑπὲρ τῆς γερμανικῆς πατρίδος», καὶ ῥαγδαῖα χειροκροτήματα ἀντήχουν εἰς τοὺς λόγους τούτους.

Ὁ ὑπουργὸς Φῆλιξ Σβάρτσεμβεργ διὰ τῆς γενικῆς ἀφομοιώσεως, βιαίας ἀντιδράσεως κατὰ τῆς ἐπαναστατικῆς βίας, ἀπηρνεῖτο τὰς ἰδιαιτέρας ἐθνικότητας καὶ ἦτο ἐναντίος τῆς ἱστορικῆς ποικιλίας τῆς Αὐστρίας· ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς ζωηρὰς καὶ ἱστορικὰς δυνάμεις ἤθελε νὰ διοικήσῃ δημοκρατικῶς τὴν χώραν ἄνευ τῶν εὐρειῶν ἐκείνων βλέψεων, αἵτινες εἶναι ἀναγκαῖαι ὅπως συνειθήσῃ ὁ λαὸς ν' αὐτοδιοικῆται. Ἠρώτησε τὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἀποκαταστάσας Κυβερνήσεις ἐὰν ἦτο συμφέρον ν' ἀνασυστήσῃ τὰ ἐν ἔτει 1848 παραχωρηθέντα Συντάγματα· πᾶσαι ἀπήντησαν ὅτι ταῦτα δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, καὶ ὅτι ἤθελον ἐπιφέρει ἐσωτερικῶς μὲν ἀναρχίαν ἐξωτερικῶς δὲ ἐπιθέσεις, ἐν ὅσῳ ἡ ἐξουσία εὑρίσκετο ἐκτεθειμένη εἰς ἀδιακόπους βιαίας προσβολάς, ἐν ὅσῳ δόγματα ἀντικοινωνικὰ διεδίδοντο ὑπὸ τοῦ τύπου μετ' ἀκαμάτου ὀραστηριότητος, ἐν ὅσῳ ἕνεκα τῆς ἀπαθείας τῶν συντηρητικῶν αἱ ἐκλογαὶ ἀνεδείκνυον μόνον ῥαδι-

ούργους καὶ δημαγωγούς. Ὁ λαὸς ἔχει ἱερὸν δικαίωμα νὰ ὁδηγῆται καὶ νὰ προστατεύηται παρὰ Κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς καὶ πεφωτισμένης, ἀναπτυσσούσης δραστηριότητα ἀκάματον καὶ συνετήν, ἀναλαμβανούσης μετὰ θάρρους καὶ ἀποφασιστικότητος τὴν πρωτοβουλίαν νόμων δικαίων καὶ συνετῶν καὶ καταλλήλων μεταρρυθμίσεων, καί, ἐννοούσης τὴν μεγάλην αὐτῆς εὐθύνην, γινωσκούσης νὰ ἐπιβάλλῃ ὑπακοὴν καὶ σεβασμὸν πρὸς τοὺς νόμους παρὰ πάντων καὶ πανταχοῦ.

Καὶ πράγματι τὸ Σύνταγμα κατηργήθη διὰ ῥητῶν διαταγμάτων ἐν τῷ Λομβαρδο-βενετικῷ βασιλείῳ, ἐν Τοσκάνῃ, καὶ ἐν τοῖς δουκάτοις· διετηρήθη δὲ μόνον ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως. Μαρτ. 1859

Ἐν στιγμαῖς κρισιμωτάταις εἶχεν ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ θρόνου μόλις δεκαοκταετὴς ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Ἰωσήφ. Ἀνατραφεὶς ἐπιμελῶς ἀλλ' ἁπλῶς, ὑπὸ μητρὸς συνετῆς καὶ αὐθαιρέτου, τῆς Σοφίας τῆς Βαυαρίας, καταλαβὼν τὸν θρόνον, πρὶν τὸ ἐλπίσῃ, κατώρθωσεν χωρὶς νὰ ἀπωλέσῃ τὸν πρὸς τὴν μητέρα του σεβασμὸν νὰ διατηρηθῇ ἀνεξάρτητος· ἄνευ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν καὶ ὑπείκων μόνον εἰς τὴν φωνὴν τῆς καρδίας του ἐνυμφεύθη τὴν εὐ- 24 Ἀπρ. 1854
ειδῆ Ἐλισάβετ Ἀμαλίαν, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας καὶ ὅταν συνήντησεν αὐτὴν ἐν Λιντζ τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ τὴν ἠσπάσθη μετ' ἀφελείας, ὁ δὲ λαὸς ἐπλήσθη ἐνθουσιασμοῦ διότι ἔβλεπε καταργουμένην τὴν τυπικὴν εὐθυμοταξίαν.

Μὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν ἐπαναστατησάσας, μὲ τὴν Κροατίαν ταλαντευομένην καὶ τὴν Γερμανίαν σύμφωνον νὰ προκηρύξῃ τὴν ἑνότητα καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὴν Πρωσσίαν, μὲ τὴν Εὐρώπην σύμπασαν ἐχθρικῶς διακειμένην, ἐξαιρέσει τοῦ Παλμερστῶνος, ὅστις ποτὲ μὲν ἀνατρεπτικὸς ποτὲ δὲ πιεστικός, ἐσυμβούλευεν αὐτὸν ν' ἀποκόψῃ τὰ ἀρχαῖα μέλη καὶ ν' ἀνακτήσῃ νέα, ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσήφ, ἱπποτικὸς τὸν χαρακτῆρα, ἤθελε καταστῇ ὡμός. Θλιβόμενος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ καταστάσει ἐνόμιζε δυνατὸν ν' ἀναγεννήσῃ τὴν Αὐστρίαν καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν χωρῶν καὶ τῶν φυλῶν (viribus unitis) ὑπὸ τὸν ὅρον, οἱ

λαοὶ ν' ἀναμένωσι τὴν βελτίωσιν οὐχὶ πλέον ἐκ τῶν κοινοβουλευ-
20 Ὀκτ.1860 τικῶν συζητήσεων ἀλλ' ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ἡγεμόνος, καὶ παρε-
χώρησε πολίτευμα κοινὸν τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας, ἐλευθέ-
ρας, ἀνεξαρτήτου καὶ ἀδιασπάστου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Βιέννην· νὰ καταργήσῃ πᾶσαν προσωπικὴν δουλείαν· νὰ διοργανώσῃ τὰς Κοινότητας· νὰ ὁρίσῃ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ χωρίσῃ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν Συμβουλίων συμφώνως πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν διαφόρων κτήσεων [1]).

Ἐν ἑκάστῃ διαίτῃ ὁ αὐτοκράτωρ διορίζει ὑπευθύνους τοποτηρητάς. Ἱδρύει δὲ καὶ συμβούλιον τοῦ Κράτους ἐξ ἑκατὸν μελῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῇ προτάσει τῶν διαιτῶν τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἡ ἀνεξάρτητος δικαιοσύνη δέον νὰ ἐξασκῆται ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος ἀλλ' οἱ δικασταὶ δέον νὰ ἦναι ἰσόβιοι καὶ ἡ διαδικασία δημοσία· φόροι καὶ δασμοὶ ὁρίζονται διὰ νόμων· τὸ δημόσιον χρέος εἶναι ἐγγυημένον. Ἡ ἔνοπλος δυναμις δὲν δύναται ν' ἀποφασίζῃ ἀπὸ κοινοῦ· ἱδρύεται πολιτοφυλακή. Προπαρασκευάζονται οἱ τρόποι τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος.

Τοὺς δεσμοὺς, οὓς ὁ Ἰωσὴφ Β' εἶχε θέσει τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ

[1]) Διὰ διατάγματος τῆς 5 Μαρτίου 1860 ἀνεσυστήθη τὸ Συμβούλιον τῆς αὐτοκρατορίας (Reichsrath), εἰσαχθέντων ἐν αὐτῷ μελῶν τῆς ἐπαρχιακῆς ἀντιπροσωπείας, ἐκλεγομένων παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος (Verstärkter Reichsrath). Διὰ διατάγματος τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1860 ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῶν εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων, τῆς ἱδρύσεως δηλ. κεντρικοῦ Κοινοβουλίου (Reichstag) διὰ τὰς κοινὰς τῆς αὐτοκρατορίας ὑποθέσεις καὶ εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια (Landtag) ἀφέθησαν αἱ ἄλλαι ὑποθέσεις δλαι.

Διὰ διατάγματος τῆς 26 Φεβρουαρίου 1861 ὡρίσθη ἡ σύστασις τοῦ κεντρικοῦ Κοινοβουλίου καὶ ἀνετέθη εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια ἡ ἐκλογὴ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Τὸ πλῆρες Κοινοβούλιον, τό ἀποφασίζον περὶ τῶν κοινῶν μετεβάλλετο εἰς Κοινοβούλιον περιωρισμένον, δηλ. ἄνευ τῶν Οὐγγρων ἀντιπροσώπων, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἄλλων ὑποθέσεων.

Τὸ τοιοῦτον Σύνταγμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἦναι ἀρεστὸν εἰς πάσας τὰς ἐθνικότητας. Οἱ Οὔγγοι δὲν ἀπέστειλαν τοὺς βουλευτάς των εἰς τὸ κεντρικὸν Κοινοβούλιον, καὶ ἡ οὐγγρικὴ Δίαιτα, συγκληθεῖσα τῇ 2 Ἀπριλίου 1861, διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ νέου Συντάγματος καὶ ἠρνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ κεντρικὸν Κοινοβούλιον. Τότε διελύθη ἡ οὐγγρικὴ Δίαιτα καὶ ἐπῆλθε σύγκρουσις, διαρκέσασα ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

ὁ Φραγκῖσκος Α΄ εἶχεν ἐπικυρώσει, ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἔλυσε διὰ τῆς μετὰ τοῦ Πάπα Συμβάσεως· ἀλλ' εὑρὼν ἀντίστασιν ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ καὶ νὰ παραδεχθῇ νόμους συμφώνως πρὸς τὰς διαφόρους ὁμολογίας[1]). Καὶ ὅμως ὁ πρίγκηψ Ἱερώνυμος Βοναπάρτης κατήγγειλε τὴν Αὐστρίαν ὡς τελευταῖον προπύργιον τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ συνδέσμου τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων.

Ὁ Ναπολέων Γ΄ διὰ μέσου τοῦ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτοῦ αὐτοῦ Βουρκεναί, ἐζήτησε νὰ παρακινήσῃ τὸν Φραγκῖσκον Ἰωσὴφ νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἔμεινεν ἀκλόνητος μὴ ἐννοῶν ν' ἀγωνισθῇ κατὰ τοῦ Τσάρου, ὅστις εἶχε συνδράμει αὐτὸν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ Ναπολέων ἔγραψεν αὐτῷ νὰ ὑποσχεθῇ τῷ ἐξαδέλφῳ αὐτοῦ Ἱερωνύμῳ ὡς σύζυγον τὴν γυναικαδέλφην του, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας. Ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἀπήντησεν ὅτι ἐν Βαυαρίᾳ δὲν συνάπτονται αἱ γάμοι ἐξ ἔρωτος, καὶ ὅτι ἐπομένως οὐδεμίαν εἶχεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς γυναικαδέλφης του. Ὡς προεβλέπετο οἱ Ναπολεοντῖδαι ὠργίσθησαν. «Πῶς; εἶπον· εἴμεθα ἡμεῖς τυχοδιῶκται, ὥστε δὲν ἐννοοῦσι νὰ συγγενεύσωσι μεθ' ἡμῶν;» Ἀπετάθησαν τότε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Πεδεμοντίου καὶ ἐπῆλθον αἱ συνέπειαι, ἃς ἀνωτέρω ἀφηγήθημεν.

Ἀντιμέτωπος τῆς Αὐστρίας ηὔξησε ταχέως ἡ Πρωσσία καὶ ἱδρυθεῖσα εἰς βασίλειον περιελάμβανε τὸ ἀρχαῖον δουκάτον ἢ τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, τὴν βασιλικὴν λεγομένην Πρωσσίαν, ἥτις περιῆλθεν εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Πολωνίας, καὶ ἣν ἐθεώρει ἀναγκαίαν αὐτῇ ὅπως ἑνωθῇ μετὰ τῆς Σιλεσίας, ἣν εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ τῆς Αὐστρίας· περιλάμβανεν ὡσαύτως τὸ δου-

[1]) Ἐν Αὐστρίᾳ ὑπῆρχον τότε 55,370 κληρικοί, ἐν οἷς εἷς Πατριάρχης, 4 μητροπολῖται, 11 ἀρχιεπίσκοποι, 58 ἐπίσκοποι, 720 μοναστήρια, 6754 ἱερεῖς τακτικοί, 645 κληρικοί, 240 δόκιμοι, 1917 λαϊκοὶ μοναχοί, 188 Ἰησουῆται, 298 γυναικεῖαι μοναὶ μὲ 5198 μοναχάς. Τὰ ἔσοδα τῆς ἐκκλησίας ἀνῆρχοντο εἰς 9 περίπου ἑκατομ. φλωρινίων· τὰ ἔσοδα δὲ τῶν μονῶν εἰς 4 1/2 περίπου ἑκατομμύρια.

κάτον τοῦ Στεττίνου, τὰς χώρας τοῦ Βρανδεμβούργου, μέρος τῆς Κάτω Λουσατίας, ἣν εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ τῆς Σαξωνίας, τὸ δουκάτον τοῦ Μαγδεβούργου καὶ ἄλλα τινα τμήματα, διεσπαρμένα ἀνὰ τὰς γερμανικὰς χώρας, ὡς ἦσαν διεσπαρμένα καὶ τὰ τμήματα τῆς Βαυαρίας, ἥτις καὶ αὕτη ἐζητήθη ἀφ' ὅτου τῷ 1777 τὸ Παλατινάτον ἡνώθη μετ' αὐτῆς.

Παλαιὸς πόθος τῆς Πρωσσίας ἦτο ἡ ἱκανοποίησις, ἀλλ' εὑρίσκετο διηρημένη τόσον ὡς ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτῆς σχηματισμοῦ ὅσον καὶ διὰ τῆς θρησκείας· διότι περιεῖχε πολλοὺς καθολικούς, ἐν ᾧ εἶναι ἡ εὐνοουμένη χώρα τοῦ Λουθηρανισμοῦ.

Ἡ πρωσσικὴ φιλοδοξία, ἀπροκάλυπτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φραγκίσκου Α΄., διέρρηξε τὴν ἐπὶ τριακονταετίαν διατηρηθεῖσαν μετὰ τῆς Αὐστρίας ἁρμονίαν. Ἐν ᾧ ἡ Αὐστρία περιπεπλεγμένη ἐν ταῖς φειδωλαῖς ἀντιζηλίαις τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ, δὲν κατώρθωσε νὰ τεθῇ φανερῶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Καθολικῶν, καὶ ἄφησε τὰ πρωτεῖα εἰς δευτερεῦον κράτος, ὁποῖον εἶναι ἡ Βαυαρία, ἡ Πρωσσία ἐζήτει νὰ ἑνώσῃ πάντας τοὺς διαμαρτυρομένους ἐν ἑνὶ μόγῳ θρησκεύματι παρὰ τὸν καθεδρικὸν τῆς Κολωνίας ναόν. Ἡ Αὐστρία εἶχεν ὑπηκόους παντοίων γλωσσῶν, ἐν οἷς οἱ Σλαῦοι ὑπερεῖχον τῶν Γερμανῶν· ἡ δὲ Πρωσσία, ἔχουσα ὑπηκόους κατὰ τὸ τρίτον μὴ γερμανούς, περιεποιεῖτο τοὺς φιλοσόφους καὶ ηὐνόει τοὺς λογίους, καὶ προσεκάλει εἰς τὰ Πανεπιστήμια αὐτῆς ἄνδρας ἐξόχους, οὓς καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως· διατελοῦσα ἐν σχέσει πρὸς τὰ μικρὰ Κράτη ἠδύνατο νὰ κρατῇ αὐτὰ ἐν ὑποταγῇ καὶ νὰ ἐκκενοῖ ἐπὶ ἄλλων τὸ μῖσος τῆς ἰδίας αὐτῆς αὐστηρότητος.

Ἡ Αὐστρία, τερπομένη εἰς τὸ πατριαρχικὸν σύστημα, ἀπέκρυπτε καὶ αὐτὸ τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον διέπραττεν, ἡ δὲ Πρωσσία ἐξύμνει αὐτὸ διὰ τῶν ὀργάνων τῆς φήμης. Ἀκμάζουσα οὐχὶ τοσοῦτον ἐκ πλουσίων εἰσοδημάτων ὅσον ἐκ τῶν ἐν τοῖς τελωνείοις καὶ τῷ στρατῷ ἐπενεχθεισῶν οἰκονομιῶν [1]), ἡ Πρωσσία εἶχεν ἑνώ-

[1]) Ὁ Τεγοβόρσκης ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς

σει τὸν ποταμὸν Ἔμς μετὰ τοῦ Ῥήνου διὰ τῆς Λίππης καὶ συνεπείᾳ τούτου μετὰ τῆς βορείου θαλάσσης, καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον καθίστα αὐτὴν ἀνταγωνίστριαν τῆς Ὁλλανδίας· εἶχεν ἐπιτύχει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν κτήσεων καὶ τῶν κληρονομικῶν προνομιῶν· διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἀγροτῶν[1]) ἐπισπευθείσης κατὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ Στάϊν καὶ τοῦ Ἀρδεμβεργ, καὶ διὰ τῆς προστασίας τῶν δραστηρίων πολιτῶν. Εὐχῆς ἔργον ἦτο νὰ διοργανωθῶσι καλῶς τὰ διάφορα Συμβούλια, ὅπως συστηθῇ εἰς πολιτικὸν σῶμα τὸ μέχρι τοῦδε ἁπλοῦν ἄθροισμα ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐν ἔτει 1813 δοθείσας ὑποσχέσεις περὶ παραχωρήσεως Συντάγματος· παρεχώρησε δὲ μόνον ἐπαρχιακὰς διαίτας, ἐν αἷς ἀντεπροσωπεύοντο τὰ διάφορα συμβούλια καὶ τὰ δημοτικὰ σωματεῖα, ἔχοντα τὸ δικαίωμα νὰ γνωμοδοτῶσι περὶ τῆς φορολογίας, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ὑποβάλλωσι προτάσεις εἰς τὴν κυβέρνησιν· ἠγανάκτησε μάλιστα ὁ βασιλεὺς ὅταν αἱ παραρρήνιοι ἐπαρχίαι παρεκάλεσαν νὰ διατηρήσωσι τὰ ὁρκωτὰ δικαστήρια, ὁποῖα ἦσαν ὑπὸ τὴν γαλλικὴν Δημοκρατίαν. Τὸ τιμαριωτικὸν κόμμα διετηρεῖτο ἰσχυρὸν καὶ πιστὸν τῷ βασιλεῖ, ὅστις ὅτε ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα κατὰ τὸν νέον τρόπον, διετήρησε πάντοτε ὕφος ἀπολύτου ἄρχοντος, ὡμίλησεν ἀπὸ τοῦ θρόνου κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἔλαβε τὸ στέμμα ἐκ Θεοῦ καὶ παρὰ τῶν προγόνων αὐτοῦ.

Λ ὐ σ τ ρ ί α ς (1843) πειρᾶται νὰ διαψεύσῃ τὰ συγγράμματα, ἐν οἷς ἀποδεικνύεται ἡ ὑποδεεστέρα θέσις τῆς Αὐστρίας ἀπέναντι τῆς Πρωσσίας: Καὶ ὅμως περίεργα ἀνακαλύπτονται ἐν αὐτῷ γεγονότα. Κατ' αὐτὸν ἐν Πρωσσίᾳ ἐν ἔτει 1843, ἕκαστον ἄτομον ἐπλήρονε 16.30 φράγκα, ἐν δὲ τῇ Αὐστρίᾳ 11.55, ἐν Γαλλίᾳ 40.50. Τῇ Αὐστρίᾳ ἐστοίχιζε κατ' ἔτος ὁ στρατὸς 153 ἑκατομ. φράγκων, τῇ δὲ Πρωσσίᾳ 99 ἑκατ.

[1]) Ἀπὸ τοῦ 1825 μέχρι τοῦ 1845 ἐσχηματίσθησαν ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τοῦ Πόζεν 1733 ἰδιοκτησίαι χωρικῶν, 36 κτήματα εὐγενῶν, καὶ 5643 κατοικίαι ἐργατῶν μισθοφόρων· ἐν Σιλεσίᾳ τὰ μικρὰ κτήματα ηὔξησαν κατὰ 4435. Ἡ τελευταία ἀπογραφὴ τοῦ ἔτους 1831 ἀποδεικνύει ὅτι ἐν Πρωσσίᾳ ὑπῆρχον 47 χιλ. νέων κτημάτων καὶ 17,925 οἰκήματα ἐργατῶν, ἤτοι 19 ἑκατομμύρια πλέθρων ἐδάφους, τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς νέους γαιοκτήμονας, τοὺς πλείστους ἀγρότας καὶ ἀρχαίους δούλους.
Ὅρα καὶ τὸ «Χαρτοφυλάκιον» τοῦ ἔτους 1846.

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἡ Πρωσσία ἔμεινεν οὐδετέρα, κατὰ δὲ τὸν Ἰταλικὸν πόλεμον ἐδήλωσεν ὅτι ὁ Μίγκιος ποταμὸς ἦτο τὸ ἀναγκαῖον σύνορον διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ ἐπεστράτευσε τὸν στρατόν της ὅπως ἀντιστῇ κατὰ τῆς Γαλλίας, ἥτις διετάραττε τὰ ἐν ταῖς συνθήκαις τοῦ 1815 ἀποφασισθέντα· ἀλλὰ πράγματι οὐδὲν ἐπεχείρησε πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Αὐστρίας ἢ ὅτι ἐν συνεντεύξει τινί ἐν Τέπλιτς ἐξησφαλίσθησαν ἀμοιβαίως αἱ κτήσεις.

Ὁ Γουλιέλμος Δ΄., ἀνὴρ μεμορφωμένος καὶ εὐσυνείδητος, εἶχε καταβάλει ἐν ἔτει 1848 τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀπεστρέφετο νὰ καταπατήσῃ τὰ συμπεφωνημένα, ἀλλὰ μετὰ τὸ 1856 περιπεσὼν εἰς ἠλιθιότητα διώρισεν ἀντιβασιλέα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅστις ἐν ἔτει 1861 τὸν διεδέχθη ὑπὸ τὸ ὄνομα Γουλιέλμου Α΄. Οὗτος εἶχε λάβει μέρος εἰς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς πολέμους καὶ ἠγάπα τὸν στρατὸν καὶ τὰς μάχας, ἐνησμενίζετο δὲ καὶ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικότητος, ἀλλ' ἔκλινε πρὸς τὰς συντηρητικὰς ἰδέας,
18 Ὀκτ. 1861 καὶ ὅτε ἐστέφετο βασιλεὺς ἐν Κενιγσβέργῃ, εἶπεν· « Οἱ ἡγεμόνες τῆς Πρωσσίας λαμβάνουσι τὸ στέμμα παρὰ τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο θὰ λάβω τὸ στέμμα ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ θὰ τὸ θέσω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου... Τὸ στέμμα περιβάλλεται ὑπὸ νέων νόμων καὶ διατάξεων, καὶ ὑμεῖς μέν, ὦ ἀντιπρόσωποι τῆς Βουλῆς, θὰ μὲ συμβουλεύετε, ἐγὼ δὲ θὰ σᾶς ἀκούω ».

Καὶ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς εἶπεν· « Ἐκλήθην ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐν χρόνοις κινδύνων καὶ συγκρούσεων, καθ' οὓς θὰ ἔχω ἀνάγκην τῆς ἡμετέρας ἀφοσιώσεως. Ἐὰν ἐγὼ καὶ οἱ ἡγεμόνες οἱ ποθοῦντες τὴν εἰρήνην δὲν κατωρθώσωμεν ν' ἀποσοβήσωμεν τὰς ἐπαπειλούσας ἡμᾶς θυέλλας, θὰ ἔχωμεν ἀνάγκην ὅλων τῶν δυνάμεων ὑμῶν πρὸς ἄμυναν. Ἀγὼν θέλει ἐκραγῆ, καθ' ὃν πρέπει νὰ νικήσωμεν ἂν δὲν θέλωμεν νὰ ἀποθάνωμεν ».

Ἐπομένως διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν σφετερισμῶν τοῦ Πεδεμοντίου [1]), καὶ ὅτε ἀκόμη ἀνεγνώρισε τὸ νέον βασίλειον τῆς Ἰτα-

[1]) Ὡς πρὸς τὴν εἰσβολὴν ἐν ταῖς ἐξαρχίαις ἐν Οὐμβρίᾳ ὡς καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Δύο Σικελιῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐκήρυξεν ὅτι δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλο ἢ νὰ

λίας, ἐπέμενεν ὅπως μὴ διαταχθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη διὰ τῆς ἀναμοχλεύσεως τοῦ ζητήματος τῆς Βενετίας, ἥτις ἐθεωρεῖτο εἰσέτι ὡς μεγάλην ἔχουσα σημασίαν διὰ τὴν γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν· ἐν τῷ ἰδίῳ δὲ Κράτει αὐτοῦ κατήργησε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, τῶν συνελεύσεων καὶ συλλαλητηρίων.

Ὀλίγον ἐπομένως μετεβλήθη ἡ πολιτικὴ τοῦ 1815 ὅταν τὸ ὑπουργεῖον Σλάϊνιτς καὶ Βέρνσδορφ διεδέχθη τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Σεπτ. 1862
Βίσμαρκ. Ὁ Βίσμαρκ εἶχεν ἐκλεχθῆ μέλος τῆς Διαίτης ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα τῶν συντηρητικῶν, ὧν τὰς ἰδέας διηρμήνευεν ἡ «Ἐφημερὶς τοῦ Σταυροῦ», ἐλυπεῖτο δὲ διότι ὁ βασιλεὺς περιεποιεῖτο τοὺς ἐπαναστατικοὺς παραχωρῶν αὐτοῖς τὸ Σύνταγμα καὶ ὑποστηρίζων τοὺς Σλεσβιγίους, ἐπαναστατήσαντας κατὰ τῆς Δανίας· τὰς δὲ πρὸς τοὺς λαοὺς διδομένας παραχωρήσεις ἐχαρακτήριζεν ὡς παράθεμα προωρισμένον νὰ διεγείρῃ τὴν ὄρεξιν· ἐχλεύαζε τοὺς φαντασιοκόπους ἐκείνους, οἵτινες ἐφλυάρουν περὶ γερμανικῆς ἑνότητος, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ συσφιγχθῶσι περὶ τὴν Αὐστρίαν, τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν Δύναμιν, ἥτις πολλάκις εἶχεν ἐνδόξως σύρει τὸ γερμανικὸν ξίφος. Ἀλλὰ ταχέως μετήλλαξε γνώμην ὁ Βίσμαρκ καὶ κατὰ τὰς εἰς Πετρούπολιν καὶ εἰς Παρισίους ἀποστολὰς αὐτοῦ διέσπειρε μῖσος καὶ φόβους ἐναντίον τῆς Αὐστρίας.

καταδικάσῃ ἐπισήμως καὶ εἰλικρινῶς τοιαύτας πράξεις καὶ τοιαύτας ἀρχὰς καὶ νὰ φανερώσῃ τὴν ῥητὴν αὐτοῦ ἀποδοκιμασίαν. Καὶ ὁ πρίγκηψ Γορτσακώφ, ἀνακαλῶν ἐκ Τουρίνου τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ, ἔγραψεν. «Ἐν πλήρει εἰρήνῃ, ἄνευ προκλήσεώς τινος καὶ ἄνευ κηρίξεως πολέμου ἡ Κυβέρνησις τῆς Σαρδηνίας διέταξε τὸν στρατὸν αὐτῆς νὰ διαβῇ τὰ σύνορα τοῦ παπικοῦ κράτους· συνεμάχησαν οὕτω φανερῶς μετὰ τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τῆς παρουσίας τῶν στρατευμάτων τοῦ Πεδεμοντίου καὶ μετὰ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, τῶν τεθέντων ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στάσεως χωρὶς νὰ παύσωσι διατελοῦντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ βασιλέως Βίκτωρος Ἐμμανουήλ. Ἐπεσφράγισε δὲ τὴν παραβίασιν ταύτην τοῦ διεθνοῦς Δικαίου, διακηρύξας ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης τὴν ἀπόφασίν της νὰ παραδεχθῇ τὴν προσάρτησιν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πεδεμοντίου τῶν χωρῶν ἐκείνων, ὧν οἱ ἡγεμόνες διαμένουσιν ἔτι ἐν αὐταῖς, καὶ οἵτινες ὑπερασπίζονται τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τῶν πράξεων τούτων ἡ Κυβέρνησις τῆς Σαρδηνίας δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ θεωρῶμεν αὐτὴν ἀμέτοχον εἰς τὰ κινήματα, τὰ ὁποῖα διετάραξαν τὴν χερσόνησον. Ἀναλαμβάνει ἑπομένως τὴν πλήρη εὐθύνην τοῦ κινήματος, καὶ ἀντιστρατεύεται φανερῶς κατὰ τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν».

λέγων ὅτι τὸ ὁμοσπονσιακὸν πολίτευμα τῆς Γερμανίας δὲν ἐπήρκει πλέον, καὶ ὅτι ἀπαιτεῖται ἐθνικὴ ἑνότης ἀντὶ τῶν καχεκτικῶν αὐτονομιῶν. Πεπεισμένος ὢν περὶ τῆς ἀπεριορίστου ἰσχύος τοῦ Κοινοβουλίου καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἀποστολὴ τῆς Πρωσσίας ἦτο ἡ κατάλυσις τοῦ Παπισμοῦ, πρὸς ἐπίτευξιν τούτου παρέβλεπε καὶ δικαιοσύνην καὶ ὑποσχέσεις, κηρύττων ὅτι ἡ ἰσχὺς ἐπικρατεῖ τοῦ δικαίου (Macht vor Recht).

Ἡ ἰδέα τοῦ πρωτεύειν ἐν Γερμανίᾳ ἀνεπτύχθη ἐν Πρωσσίᾳ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Φρειδερίκου Β'. κατὰ τῆς Μαρίας Θηρεσίας τῆς Αὐστρίας καὶ περὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ ἔλεγεν ὁ Μιραβώ. «Συνέλαβε τὴν ἐλπίδα νὰ γείνῃ μέγας ἀνὴρ καταστήσας ἑαυτὸν καθαρῶς Γερμανὸν καὶ οὕτω περιφρονήσας τὴν γαλλικὴν ὑπεροχήν».

Ἤδη κατὰ τὸν ἑπταετῆ πόλεμον εἶχε προταθῇ ν' ἀντικατασταθῇ ὁ Φραγκῖσκος Α'. τῆς Λωρραίνης διὰ τοῦ Φριδερίκου Β'. κηρυσσομένου αὐτοκράτορος. Ὅτε δὲ κατόπιν εἰς τὴν ἄτακτον φιλοδοξίαν τοῦ Ἰωσὴφ Β'. ἠναντιώθη ὁ σύνδεσμος τῶν ἡγεμόνων, ὁ Φρειδερῖκος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολιτικῆς τῆς αὐτοκρατορίας, ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Αὐστρίαν διακείμενος διατηρηθέντος οὕτως ὁριστικῶς τοῦ δυασμοῦ, ὅστις δὲν ἐξέλιπε πλέον. Ἐπεδίωξε τὴν συμμαχίαν τῆς Πρωσσίας μετὰ τῆς Αὐστρίας, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς φιλοδοξίας τοῦ Ναπολέοντος· ὁ βασιλεὺς ἐδείχθη ἀνίσχυρος καὶ ἐφάνη ὅτι ἡ βασιλεία ἦτο διὰ παντὸς τεταπεινωμένη. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ἐξηκολούθησαν αἱ ἀπόπειραι, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ὁ Μεττερνῖχος, μέχρις οὗ ἀφυπνίσθη ἡ κυβέρνησις διὰ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1848 ἐκραγείσας ταραχὰς κατωρθώθη ἐν Πρωσσίᾳ ἡ κατάργησις καὶ ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν κτήσεων τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν κοινοτήτων καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς λουθηρανικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς γραφειοκρατείας. Ἰσχυρὰ καταστᾶσα διὰ τοῦ τελωνειακοῦ συνδέσμου[1]) καὶ διὰ τῆς στρατιωτικῆς διορ-

[1]) Ἡ τελωνιακὴ ἕνωσις (Zollverein) κατεῖχε τῷ 1868 ἔκτασιν 532,279 τετρ. χι-

γανώσεως ἡ Πρωσσία μετὰ τὸ ἔτος 1849 ἐθήρευε θέσιν ὑψηλοτέραν· ἐξέτεινε τὴν περὶ τοῦ στρατοῦ μέριμνάν της, ἔχουσα ἱκανωτάτους στρατηγούς, οἷοι ὁ Μόλτκε καὶ ὁ Ῥόον· ὅτε δὲ τὸ Κοινοβούλιον κατέκρινε τὰς ὑπερβολικὰς δαπάνας, ὁ Βίσμαρκ ἐμυκτήρισε καὶ διέλυσεν αὐτό, λέγων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐλευθερία ἀλλ' ἡ ἰσχύς, καὶ ὅτι ἡ φιλανθρωπία εἶναι παίγνιον, ἁρμόζον εἰς κρατίδια οἷα ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βάδη, ἐν ᾧ ἡ Πρωσσία πρέπει νὰ συγκεντρώσῃ πάσας τὰς δυνάμεις αὐτῆς ὅπως διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἐπιτελέσῃ τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον τῇ εἶχε διαφύγει κατὰ τὸ 1848.

Οἱ πρῶτοι ἐκλέκτορες τοῦ Βραδεμβούργου, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἡγεμονίσκοι τῆς Γερμανίας δὲν εἶχον μόνιμον στρατὸν ἢ μόνον μόνιμον σωματοφυλακήν. Ὁ Ἰωάννης Σιγισμοῦνδος, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ τὴν διαδοχὴν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Βέργ, ἐμίσθωσε 1400 ἄνδρας· ἐν δὲ τῷ τριακονταετεῖ Πολέμῳ παρετάχθησαν μόνον ὀκτὼ χιλιάδες ὁπλιτῶν καὶ τρεῖς χιλιάδες ἱππέων κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ τῶν Σουηδῶν. Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας ὁ Φρειδερῖκος Γουλιέλμος τῆς Πρωσσίας ἐκ τῶν πρώτων ἐνόησεν ὅτι ἀπὸ τοῦδε ὁ κόσμος ἀνῆκεν εἰς τὸν ἔχοντα ἰσχυρότερον στρατὸν καὶ τῷ 1653 ηὔξησε τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς 26 χιλ. ἀνδρῶν, ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν μικρῶν κτηματιῶν καὶ βιομηχάνων· δι' αὐτῶν δὲ ἐξετέλεσε τὰς ἐκστρατείας ἐκείνας, αἵτινες τῷ ἔδωκαν τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου Ἐκλέκτορος. Μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ βασιλείου ὁ Φρειδερῖκος Α΄ δὲν εἶχεν μόνιμον στρατόν, ἀλλ' ἐν τῷ πολέμῳ τῆς Φλάνδρας οἱ στρατιῶται αὐτοῦ ἐξησκήθησαν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τουρναί, ἐπειδὴ οἱ Ἄγγλοι στρατιῶται ἐχλεύασαν τοὺς Πρώσσους, ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος Α΄ ἐπελήφθη νὰ βελτιώσῃ αὐτούς· πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς καὶ ἐμπειροπολέμους καὶ οὔτε χρημάτων ἐφείδετο οὔτε φροντίδων, ὅπως σχηματίσῃ ἢ μισθώσῃ

λιομέτρων μὲ 39 ἑκατομ. κατοίκων καὶ περιελάμβανεν ὅλον τὸ γερμανικὸν ἔδαφος ἐκτὸς τῶν ἐλευθέρων λιμένων τοῦ Ἀμβούργου, τῆς Ἀλτόνης καὶ τῆς Βρέμης.

ἐπιλέκτους. Ἐπὶ Φρειδερίκου Β', τὸν ὁποῖον ἡ φιλοσοφία δὲν παρεκώλυεν ἀπὸ τοῦ νὰ ὀνειροπολῇ κατακτήσεις, ὁ πρωσσικὸς στρατὸς ἐδοξάσθη διὰ τῶν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας νικῶν. Ἔκτοτε δὲ ἡ στρατιωτικὴ φήμη τῆς Πρωσσίας ἐξησφαλίσθη ἐν Εὐρώπῃ. Καὶ ὅμως ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἰένης ὁ πρωσσικὸς στρατὸς κατεστράφη ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ. Τότε ὁ ὑπουργὸς Στάϊν καὶ ὁ στρατηγὸς Σάρνχορστ ἐφρόντισαν περὶ νέας διοργανώσεως αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐν ἔτει 1819 ἠδυνήθησαν νὰ παρατάξωσι 260 χιλιάδες ἀνδρῶν.

Πάντες οἱ Πρῶσσοι, ἐκτὸς τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀνικάνων, εἰσὶ ὑποχρεωμένοι ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ αὐτῶν ἔτους νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ τρία ἔτη, σχηματίζοντες τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς ἐπιστρατείας, ἥτις περιλαμβάνει τοὺς πολίτας μέχρι τοῦ 32ου ἔτους τῆς ἡλικίας· δὶς τοῦ ἔτους συγκαλοῦνται οὗτοι ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας ὅπως ἐκγυμνασθῶσι, καὶ ἐν καιρῷ πολέμου ἀποτελοῦσι τὸν ἐνεργὸν στρατόν. Ἀπὸ τοῦ 32ου μέχρι τοῦ 40ου ἥτις εἶναι ἡ δευτέρα κατηγορία, εἰς ἣν, ἐν καιρῷ πολέμου, εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ φρούρησις τῶν φρουρίων καὶ τῶν πόλεων. Ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς προσκαλεῖται ἡ ἐφεδρεία (Landsturm), ἀποτελουμένη ἐξ ἀνδρῶν κάτωθεν τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους. Δὲν ὑπάρχει διάκρισις γένους οὔτε ἀπαλλαγὴ οὔτε ἀντικατάστασις· πᾶς πολίτης εἶναι στρατιώτης καὶ ἀφ' οὗ παύσῃ νὰ ᾖναι τοιοῦτος διατηρεῖ ἐπὶ ἐννέα ἔτη τὰς στρατιωτικὰς ἕξεις.

Οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς τῆς Πρωσσίας δὲν ἐφάνησαν πολὺ πρόθυμοι εἰς πολέμους, ἀλλ' ηὔξησαν τὰς στρατιωτικάς των δυνάμεις, καὶ μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ βελονωτοῦ ὅπλου ὡπλισαν δι' αὐτοῦ ὅλον τὸ στράτευμα, δι' οὗ ἐπρόκειτο ἤδη νὰ διεξαχθῇ ὁ ἀδελφικὸς ἀγών [1]).

[1]) Ἡ πριγκήπησσα Ἀλίκη, θυγάτηρ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, καὶ σύζυγος τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Ἀσσίας, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου τοῦ 1866, ἐν ᾧ ὁ σύζυγός της ὤφειλε νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Πρωσσίας, ἐν ᾧ ὁ γαμβρὸς αὐτῆς Ἐρρίκος ἐμάχετο μετὰ τῆς Πρωσσίας, ἐθλίβετο διὰ τὸν ἐμφύλιον τοῦτον πόλεμον. « Φρίκη! ἔλεγεν· ὁ πό-

Τὸ κόμμα ἐπόθει πάντοτε τὴν ἑνοποίησιν μετὰ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἑνὸς Κοινοβουλίου. Ὁ ἐθνικὸς Σύλλογος (National-Verein) ἀπεδείκνυε ὅτι ἡ γερμανικὴ ἑνότης θὰ παρεῖχε τὰ ὠφελήματα κοινοῦ κώδικος, τὴν πραγματοποίησιν μεγάλων δημοσίων ἔργων, καὶ τὴν κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἀντίστασιν· ἀλλ' ὁ λαὸς ὀλίγον ἠνόει ταῦτα, ὁ λαὸς ὅστις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπαρχίας, εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν ἡσυχίαν· ἐξελάμβανε δὲ ὡς μέγα ἥδη βῆμα τὴν τελωνιακὴν Ἕνωσιν.

Ἐν τῇ πυρετώδει ἐκείνῃ ἐξάψει τῶν νεωτερισμῶν ἡ Αὐστρία ἐπειράθη ἐν ἔτει 1863 νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἡγεμονίαν, προσαρτῶσα εἰς τὴν γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν καὶ τὰ μὴ γερμανικὰ Κράτη αὐτῆς, ὥστε ἡ Γερμανία νὰ ἐκταθῇ ἀπὸ Τεργέστης μέχρι Κιέλου μὲ 75 ἑκατομμύρια ψυχῶν καὶ μὲ τὴν κυριότητα ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης· νὰ καταστῇ δὲ κέντρον τῆς Εὐρώπης ὡς ἦτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα, προσαρτῶσα εἰς ἑαυτὴν ἀδιαρρήκτως τὸ ἰταλικὸν μέρος. Κατωρθώσασα νὰ ἑνώσῃ τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς εἰς ἓν Κοινοβούλιον ἐκολακεύετο ὅτι ἠδύνατο νὰ

λεμος οὗτος ἔσεται πανταχοῦ ἀντιδημοτικός, εἰς ὅλας τὰς τάξεις, εἰς ὅλα τὰ κόμματα Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας φρίττει ἐξαναγκαζόμενος εἰς τοῦτο! Δὲν ἠδύναντο νὰ μεσολαβήσωσιν αἱ τρεῖς ἄλλαι Μεγάλαι Δυνάμεις; νὰ προτείνωσι συνέδριον ἢ ἄλλο τι πρὸς ἀποτροπὴν τοιαύτης συμφορᾶς; Πόλεμος τερατώδης, πόλεμος παρὰ φύσιν, ὃν καὶ ἡ Πρωσσία ἀποστρέφεται καὶ ὁ στρατὸς αὐτῆς, καὶ διηνεκῶς παρεμβάλλονται προσκόμματα ἰδίως ἐκ μέρους τοῦ μονίμου στρατοῦ. Προσκαλοῦνται οἱ ἄνδρες ἔχοντες ἡλικίαν 40 ἐτῶν μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν· ἀφαιροῦνται οἱ ἵπποι ἀπὸ τοὺς κατόχους αὐτῶν, ὥστε ἐν τῷ οἴκῳ μένουσι μόνον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ πράξωσί τι. Οἱ πάντες κατεστράφησαν, καὶ ἀτελεύτητα εἶναι τὰ παράπονα. Ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος οὗτος θὰ ἐκραγῇ ἐπανάστασις. Δέομαι τοῦ Θεοῦ ὅπως ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀκούσῃ τὴν συνετὴν συμβουλήν, ἥτις δὲν εἶναι καθόλου ἐναντία τῆς ἀξιοπρεπείας του, ν' ἀναθέσῃ τὸ κατάπτυστον τοῦτο ζήτημα τῶν δουκάτων εἰς τὴν Ὁμοσπονδίαν, ἀλλὰ φοβοῦμαι ὅτι δὲν θὰ συγκατατεθῇ. Ἐὰν ἤθελε διατάξει τὸν ἀφοπλισμόν, ἡ Γερμανία σύμπασα θὰ ἔχαιρε καὶ θὰ ἐλησμόνει τὰς ὑποστάσας ζημίας ἐν τῇ χαρᾷ νὰ ἐπιτύχῃ εἰρήνην. Ἡ Αὐστρία δὲν δύναται νὰ ἐπιμένῃ ἐπὶ πλέον, καὶ ἡ χώρα μαίνεται κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ κατὰ τοῦ Βίσμαρκ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην. Τοῦτο ἀποδεικνύει πόσον ὑπέφερεν ὁ λαός. Καὶ ἔτι μᾶλλον ὑπέφερε μετὰ τὰς μάχας καὶ μετὰ τὴν πρωσσικὴν εἰσβολήν.

ἐπιτύχῃ τοῦτο καὶ διὰ τὰ διάφορα γερμανικὰ Κράτη, καὶ ὁ ὑπουργὸς Σμέρλιγκ ἐπρότεινε πρὸς τοῦτο Συνέδριον ἐν Φραγκφούρτῃ. Ἀλλ' αἱ δύο Δυνάμεις δὲν συνεφώνησαν καὶ μάλιστα ὁ Βίσμαρκ κατήγγειλε τὴν πρότασιν ταύτην ὡς ἀπειλητικὴν διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐθώπευε τὸν Ναπολέοντα Γ'. Οὗτος, ἐν ᾧ πάντες ἐφοβοῦντο τὸν ἐπικείμενον πόλεμον, ἤλπιζεν ὅτι θὰ τῷ ἐδίδετο ἀφορμὴ νὰ καταλάβῃ τὰς παραρρηνίους ἐπαρχίας· ἡ δὲ Ἀγγλία, ἐννοοῦσα ὅτι ἡ γερμανικὴ ἑνότης ἤθελεν ἀποβῆ ἐπιζήμιος τῇ Γαλλίᾳ, ἔχαιρεν ἐν κρυπτῷ.

Ἡ Αὐστρία ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ Σλέσβιγ-Ὁλσταϊν ἐν ἥττονι μοίρᾳ, ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἀπειλουμένην· ἀλλὰ καὶ δὲν ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτῆς ἐν τοῖς ὅπλοις. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὅρος, ὅτι αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας ἔπρεπε νὰ λύωνται ὑπὸ τῆς Διαίτης· ἐὰν δὲ δὲν ἐπεταγχάνετο τοῦτο, ἡ Αὐστρία ἐβασίζετο εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν μικροτέρων ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, ὧν ἦτο ὁ κηδεμών. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως τῆς ἐκτελέσεως τὰ συμφωνηθέντα παρωράθησαν, καὶ ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας δὲν ἐκηρύχθησαν ὡρισμένως ἢ μόνον τὸ Ἀννόβερον, ἡ Σαξωνία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη [1]).

[1]) Πίναξ τῆς γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας κατὰ τὸ ἔτος 1863:

Αὐστριακὴ Αὐτοκρατορία. Ἐπαρχίαι αὐτῆς ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ὁμοσπονδίας. Κάτοικοι 12,606,919. Βασίλειον τῆς Πρωσσίας, κάτοικοι 13,173,235. Βαυαρίας 4,615,748. Σαξωνίας 2,122,148. Ἀννοβέρου 1,843,976. Βυρτεμβέργης 1,690,398. Μεγάλα δουκάτα. Βάδης 1,335,592. Ἀσσίας 845,571. Λουξεμβούργου 410,279. Βαϊμάρης 267,112. Μεκλεμβούργου 99,628. Ὀλδεμβούργου 294.369. Δουκάτα. Ὁλσταϊν καὶ Λαουεμβούργου 968,863. Μάϊνιγγεν 168,816. Ἀλτεμβούργου 135,574. Κοβούργου-Γόθας 153,879. Νάσσαου 443,648. Βρουνσβίκης 274,069. Ἀγχαλτ-Δέσσαου-Κέτεν 191,515. Ἀγχαλτ-Βερνβούργου 56,031. Ἡγεμονεῖαι. Σβαρτσβούργου-Σονδερχάουζεν 62,974. Σβαρτσβούργου-Ῥούδολστατ 70,030. Λίχτενσταϊν 7,150. Βάλδεκ 57,550. Ῥέους (κλάδος πρωτότοκος) 39,397 Ῥέους (κλάδος δευτερότοκος) 81,806. Σαουμβούργου-Λίππης 30,144. Λίππης 106,086. Ἀσσίας ἐκλεκτορικῆς 726,686. Ἀσσίας-Ὁμβούργου 25,740. Ἐλεύθεραι πόλεις. Λυβέκκη 55,423. Φραγκφούρτη 79,278. Βρέμη 88,856. Ἀμβοῦργον 222,379. Τὸ ὅλον· Κράτη 35, καὶ κάτοικοι 44,124,130. Ἡ καθολικὴ θρησκεία προεξῆρχεν ἐν Αὐστρίᾳ, Βαυαρίᾳ, Λουξεμβούργῳ, Λίχτενσταϊν· ἐν πλειονοψηφίᾳ ἐν Βάδῃ ἐν τοῖς λοιποῖς κράτεσι προεξῆρχεν ἡ προτεσταντική.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ Ναπολέοντος Γ'. ἦτο ἡ Ἰταλία ἐλευθέρα μέχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς συνομολογηθείσης ἐν Ζυρίχῃ εἰρήνης οἱ Βενετοὶ εὑρέθησαν πάλιν δεσμευμένοι ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Αὐστρία μάτην ἐζήτησε νὰ συνδιαλλαγῇ πρὸς αὐτοὺς διὰ παραχωρήσεων καὶ μεταρρυθμίσεων καὶ τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπεκινοῦντο ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου, τὸ ὁποῖον ἤλπιζε νὰ συντελεσθῇ διὰ τῆς κτήσεως τῆς Βενετίας· ἀλλ' ἐπανειλημμένοι ἀπόπειραι συμμοριῶν καὶ συνωμοσίαι θύματα μόνον ἐπήνεγκον.

Ὁ Βίσμαρκ ἐπωφελήθη τοῦ πόθου τούτου τῶν Ἰταλῶν. Ὁ στρατηγὸς Λαμάρμορας ἐδημοσίευσεν ἐμπιστευτικὴν ἐπιστολήν, δι' ἧς ἡ Πρωσσία συνεβούλευε τὴν Ἰταλίαν ν' ἀποστείλῃ τὸν

Ἡ ἔκτακτος Δίαιτα συνήρχετο μόνον ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ ψηφοφορίας ἐπὶ θεμελιωδῶν νόμων· ἡ δὲ ἔκτακτος ἐφρόντιζε περὶ τῆς διοικήσεως. Ἡ πρώτη ἦτο νομοθετική, ἡ δὲ δευτέρα διοικητική. Ἐν τῇ πρώτῃ συνήγοντο 66 ψῆφοι, ἐν τῇ δευτέρᾳ 17.

Ὁ στρατός, ὅστις ἠδύνατο ν' αὐξηθῇ μέχρι 600 χιλ. ἀνδρῶν διῃρεῖτο εἰς τρία σώματα, σχηματιζόμενα ἐξ ἀνδρῶν τῶν διαφόρων Κρατῶν ἀναλόγως τοῦ πληθισμοῦ αὐτῶν. Ἡ ὅλη ἔκτασις τοῦ ἐδάφους ἦτο 635,132 τετραγ. χιλιομέτρων.

Κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ *Κόλβ, ἐν ἔτει 1859 τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη εἶχον* τοὺς ἑξῆς στρατούς:

Ἡ Ἀγγλία συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἰνδιῶν.	230,000
Ἡ Γαλλία.	570,000
Ἡ Ῥωσσία	750,000
Ἡ Αὐστρία .	550,000
Ἡ Πρωσσία	400,000
Ἡ λοιπὴ Γερμανία	230,000
Τὰ Ἰταλικὰ Κράτη . . .	350,000
Τὸ Βέλγιον	80,000
Ἡ Ὁλλανδία μετὰ τῶν ἀποικιῶν. . .	80,000
Ἡ Δανιμαρκία .	50,000
Ἡ Σουηδία .	95,000
Ἡ Νορβηγία .	14,000
Ἡ Ἱσπανία . . .	120,000
Ἡ Πορτογαλλία . .	33,000
Ἡ Ἑλλὰς .	10,000
Ἡ Τουρκία	150,000
Οἱ ναῦται τῶν διαφόρων Κρατῶν	200,000
Τὸ ὅλον . .	3,912,000

Γαριβάλδην κατὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν αὐστριακῶν χωρῶν, καὶ προέτεινεν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας παρὰ τὸν Μίγκιον, ἐν ᾧ ἡ Πρωσσία θὰ προσέβαλλεν αὐτὴν ταὐτοχρόνως ἐν Γερμανίᾳ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Αὐστρία διεμαρτύρετο ἐπιθυμοῦσα τὴν εἰρήνην, τῇ ἔλεγον ν' ἀποδείξῃ τοῦτο διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Βενετίας, ἥτις ἦτο διηνεκὴς ἑστία ταραχῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπέτρεπον τῇ Αὐστρίᾳ οὔτε ἡ ἀξιοπρέπειά της οὔτε αἱ πρὸς τὴν γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν ὑποχρεώσεις αὐτῆς· κατὰ τὰ ἄλλα ἐφαίνετο πρόθυμος νὰ παραχωρήσῃ τὴν Βενετίαν, ἐὰν ἐλάμβανεν εἰς ἀντάλλαγμα χώραν ἴσης ἐκτάσεως καὶ ἀξίας.

Ὅσον καὶ ἂν ἀπέστεργον οἱ Γερμανοὶ πόλεμον κατὰ Γερμανῶν καὶ ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος ἀπεστρέφετο νὰ συμμαχήσῃ πρὸς «ἅρπαγα βασιλέα (ὡς ἔλεγε) καὶ πρὸς ἀρχηγὸν ληστρικῆς συμμορίας (τὸν Γαριβάλδην)», ὡθούμενος ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐκείνου, ὅστις ζητεῖ καταστροφὰς καὶ μετ' αὐτὰς ἄλλας πάλιν καταστροφάς, ἐπέτρεψεν ὥστε οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ ἔλθωσιν εἰς συμφωνίας πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ἰταλία ἑπομένως ἐπέτεινε τὰς κατὰ τοῦ Βενετικοῦ μηχανορραφίας της, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐξάψεως. Ὑπεκινεῖτο καὶ ἡ Οὐγγαρία νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ παρεσκευάζοντο Γαριβαλδινὰ σώματα πρὸς εἰσβολὴν εἰς Δαλματίαν καὶ εἰς τὸ Τρεντῖνον. Νέα ὅπλα πολεμικὰ ἐφευρίσκοντο, τὰ βελονωτὰ τουφέκια τοῦ Δράϋζε, τὰ γαλλικὰ Σασπώ, τὰ ἀγγλικὰ Σνίδερ, ἡ δυναμῖτις, αἱ τορπίλλαι, καὶ τὸ καθῆκον πάντων νὰ στρατευθῶσιν, ὅπερ προεκάλει γελοίας σκηνὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐματαίου τὸ συνέδριον τῆς εἰρήνης.

Ἡ Αὐστρία, μαθοῦσα τὰς συνεννοήσεις μετὰ τῆς Πρωσσίας, ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ εἰς Ἰταλίαν στρατόν, ἀνερχόμενον εἰς 200 χιλ. ἀνδρῶν, ὑπέσχετο δὲ νὰ διατάξῃ τὸν ἀφοπλισμόν, ἅμα ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Πρωσσία ἔπραττον τὸ αὐτό. Τὰ πάντα ὅμως εἰς μάτην, καὶ δὲν ἐβράδυνον νὰ ἐκραγῶσιν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ὁ στρατηγὸς Βενεδὲκ ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ πρίγ-

κηψ Φρεδερῖκος Κάρολος, ὁ Ἔρβερτ, καὶ ὁ Στάϊνμετς ἀρχηγοὶ τοῦ πρωσσικοῦ, τὸ ὁποῖον μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος καταλαμβάνει τὸ Ὄλσταϊν, εἰσβάλλει εἰς τὴν Σαξωνίαν καὶ εἰς τὴν Λειψίαν, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Βοημίαν. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαδόβης, μιᾷ τῶν φονικωτέρων μαχῶν τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος, ἡ Αὐστρία ἀπώλεσε 16 χιλ. αἰχμαλώτων, 40 σημαίας καὶ 180 τηλεβόλα. Ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι θὰ εἶχε τὴν διάρκειαν τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου. 3 Ἰουλίου

Ταὐτοχρόνως καὶ ἡ Ἰταλία διερρήγνυε τὴν εἰρήνην καὶ διέβαινε τὸν Μίγκιον, ἀλλ' ἐν Κουστότσῃ ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τοῦ αὐστριακοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἀλβέρτου, ὁ δὲ ἰταλικὸς στόλος ἡττᾶτο παρὰ τὴν Λίσσαν ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου ναυάρχου Τεγετώφ. Ἀλλὰ τοῦτο ἐστέρησε τὴν Γερμανίαν 200 χιλ. ἀνδρῶν, δι' ὧν ἠδύνατο ἡ Πρωσσία νὰ διαφειλονεικήσῃ τὴν νίκην καὶ μετὰ τὴν ἥτταν τῆς Σαδόβης. 24 Ἰουνίου 20 Ἰουνίου

Τότε ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ παρεχώρησε τὸ Βενετικὸν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις τὸ προσέφερεν δῶρον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἧς ὁ βασιλεύς, κλείσας εἰρήνην μετὰ τῆς Αὐστρίας ἠδυνήθη νὰ διακηρύξῃ, ὅτι «ἡ πατρὶς εἶναι ἐλευθέρα πάσης ξενικῆς κυριότητος».

Μὴ δυνάμενος πλέον νὰ συνδράμῃ τὰ μικρὰ Κράτη ὁ Ναπολέων ἐπόθει νὰ διανείμῃ τὴν Εὐρώπην μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Βίσμαρκ. Κατὰ τὴν προκαταρκτικὴν συνθήκην τοῦ Νικολσβούργου, ἣν παρηκολούθησεν ἡ ὁριστικὴ εἰρήνη τῆς Πράγας τῆς 23 Αὐγούστου, ἡ Αὐστρία παρητεῖτο τοῦ Λομβαρδοβενετικοῦ καὶ παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τοῦ Σλέσβιγ καὶ τοῦ Ὄλσταϊν, ἀνεγνώριζεν ὡς διαλελυμένην τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν, καὶ ἐδέχετο τὴν νέαν αὐτῆς μορφήν, ὡς ἤθελεν ἡ Πρωσσία νὰ εἰσαγάγῃ αὐτήν, ἐξαιρουμένης τῆς Αὐστρίας. Ἡ Πρωσσία προσήρτα εἰς τὴν χώραν της (ἐκτάσεις 280 χιλ. χιλιομέτρων καὶ 19 ἑκατομ. κατοίκων) τὸ βασίλειον τοῦ Ἀννοβέρου, τὴν ἐκλεκτορικὴν Ἀσσίαν καὶ μέρος τῆς Βαυαρίας, τὰ δουκάτα τοῦ Νάσ-

σαου, τοῦ Σλέσβιγ καὶ τοῦ Ὄλσταϊν, καὶ τὴν πόλιν τῆς Φραγκφούρτης, σχηματίζουσα οὕτως ἔκτασιν 352 χιλιάδων χιλιομέτρων καὶ πληθυθμὸν 23 ἑκατομμυρίων ὑπηκόων. Ἡ Βαυαρία, Βυρτεμβέργη, Βάδη, Ἀσσία, Λίχτενσταϊν ἔμειναν μεμονωμέναι. Τὸ Λιμβοῦργον καὶ Λουξεμβοῦργον, ἀποχωρισθέντα τῆς Γερμανίας, ἔμειναν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Ἡ Σαξωνία μετὰ κόπου πολλοῦ κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ ὡς μέλος τῆς νέας Ὁμοσπονδίας.

Τῇ 24 Φεβρουαρίου 1867 τὸ γερμανικὸν Κοινοβούλιον συνελθὸν ἐν Βερολίνῳ, συνεζήτησε τὸ νέον πολίτευμα. Κατ' αὐτὸ ἱδρύθη βόρειος Ὁμοσπονδία, συγκειμένη ἐξ 22 κρατῶν, τὰ ὁποῖα παραχωροῦσιν εἰς τὴν Πρωσσίαν τὴν προεδρείαν. Ὁ κυριώτερος σκοπὸς αὐτῆς ἦτο ἡ στενὴ στρατιωτικὴ ἑνότης, ὁρισθείσης τῆς δυνάμεως τοῦ στρατοῦ ἔν τε τῇ εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἄνευ συζητήσεως καὶ κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ Κοινοβούλιον ἔχει 296 ἀντιπροσώπους· τὸ ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον περιλαμβάνει 43 ψήφους, ἐξ ὧν τὰς 17 ἔχει ἡ Πρωσσία. Ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ (Reichstag) μόνον 60 ἀντιπρόσωποι δὲν εἶναι Πρῶσσοι, καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ὀλίγα μόνον ἐπιτρέπει εἰς τὰς βουλὰς τῶν ἄλλων Κρατῶν. Ἡ Πρωσσία διορίζει τὸν Καγκελλάριον, ὅστις προεδρεύει τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς διοικήσεως. Τὸ Κοινοβούλιον ἔχει διάρκειαν τριῶν ἐτῶν· αἱ ἐκλογαὶ γίνονται διὰ γενικῆς ψηφοφορίας· οὐδὲν τῶν μελῶν αὐτοῦ δύναται νὰ εἰσαχθῇ εἰς δίκην διὰ λόγους λεχθέντας ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ.

Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ στρατοῦ. Τὰ τελωνεῖα, ταχυδρομεῖα, οἱ τηλέγραφοι καὶ κοινοί τινες φόροι ἀποτελοῦσι τὰ ἔσοδα τῆς Ὁμοσπονδίας, ἀνεξαρτήτως ἐκείνων, τὰ ὁποῖα τὰ Κράτη ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι διὰ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ διὰ τὸ ναυτικόν.

Ὁ Βίσμαρκ δὲν ἐπέτρεψε νὰ γείνωσιν εὐρεῖαι συζητήσεις αἵτινες δὶς ἤδη εἶχον ματαιώσει τὴν πρωσσικὴν ἡγεμονίαν, ἐννοῶν ὅτι τὰ Κράτη ὤφειλον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἰδιαιτέρας θυσίας ὑπὲρ

τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Οὐδεὶς φραγμὸς ἐτίθετο εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν ἐργατῶν· ἡ φυλάκισις διὰ χρέη κατηργήθη· ὁ τόκος δὲν ὑπεβάλλετο εἰς μέτρον· οὐδεμία δὲ διάκρισις ὑφίστατο διὰ τοὺς Πολωνοὺς καὶ διὰ τοὺς Σλεσβιγίους. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν συνεδριάσεων: «Εὐχαριστῶ τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ἥτις ἐπέτρεψέ μοι ἐκ συμφώνου πρὸς Συνέλευσιν, οἵαν οὐδεὶς γερμανὸς ἡγεμὼν ἀπὸ αἰώνων εἶδε περὶ ἑαυτὸν συνηγμένην, νὰ ἐκφέρω μεγάλας ἐλπίδας· εὐχαριστῶ τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ἥτις ὁδηγεῖ τὴν Γερμανίαν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτῆς ποθούμενον τέρμα δι' ὁδῶν, ἃς ἡμεῖς οὔτε ἐξελέξαμεν οὔτε παρεσκευάσαμεν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Ὁ Σοσιαλισμός. — Οἱ ἐργάται.

Ἐν ὅσῳ ὑφίστανται ἀντικρουόμενα συμφέροντα καὶ πόθοι διάφοροι, πᾶσα εἰρήνη δὲν εἶναι ἡ ἀνακωχή, καὶ πολλάκις ἀναγκαῖος ὁ πόλεμος πρὸς θεραπείαν κοινωνικοῦ νοσήματος, τὸ ὁποῖον ἡ βραδύτης ἤθελε γαγγραινώσει. Ὅσάκις πᾶσα κοινωνικὴ διάταξις εὑρίσκεται ἐν ἀποσυνθέσει καὶ ἡ λαϊκὴ ἐξουσία δὲν ἔχει πλέον ἰσχύν, δὲν ὑπολείπονται πλέον ἢ τεχνάσματα· ἡ θρησκευτικὴ διευθέτησις χωρίζεται ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς, καὶ τὰ πνεύματα ὠθοῦνται πρὸς σκοποὺς ἀπραγματοποιήτους. Μεταξὺ τῆς πατριαρχικῆς γλώσσης τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς στρατιωτικῆς τῆς Πρωσσίας ὁ Σοσιαλισμὸς ἔβαλλε ῥίζας παρὰ τοῖς φιλοσόφοις, οἵτινες ἐκήρυττον ἀπόλυτον τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἀτόμου, καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ὧν τινες ἀπροκαλύπτως ἐκήρυττον τὴν κοινότητα τῆς περιουσίας, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων.

Ἤδη ὅτε οὐ μόνον ἡ ἰσχὺς ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξουσία ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ, ἔπρεπε διὰ τῶν ἐργατῶν καὶ μετὰ τῶν ἐργατῶν νὰ λυθῶσιν οὐ μόνον προβλήματα οἰκονομικὰ ἀλλὰ καὶ προβλήματα πολιτικὰ καὶ κοινωνικά, διὰ τῶν ἐργατῶν, οἵτινες ἀπεστρέφοντο τὴν ἐνεστῶσαν κοινωνίαν. Καὶ ὁ χείμαρρος ἐξωγκοῦτο, ὠθούμενος ὑπὸ μοχθηρῶν δημεγερτῶν, οἵτινες ἐθόλουν τὰ ζητήματα διὰ πάθους καὶ τέχνης, καὶ ὑπὸ ἠπατημένων κυβερνητῶν, οἵτινες δὲν ἤθελον νὰ ἴδωσι τὴν ἐπικειμένην θύελλαν, πεπεισμένοι ὄντες ὅτι τὰ ὄνειρα ταῦτα ἤθελον διαλυθῆ ἀπέναντι τῆς κοινῆς φρονήσεως, καὶ ὅτι αἱ ἀπόπειραι θ' ἀπετύγχανον ἀπέναντι τῆς κυβερνητικῆς ἰσχύος. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1848 τίς ποτε ἤθελεν ὑποπτευθῆ ὅτι εἰς τὰ πλήθη ἐνεφώλευον αἱ ἰδέαι καὶ οἱ

πόθοι, οὓς ἀπεκάλυψεν ὁ Ἰούνιος μὴν εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῶν ὁποίων δὲν ἐπήρκουν οὔτε οἱ λόγοι τῶν συνετῶν οὔτε τὰ συγγράμματα τῶν λογίων, ἀλλὰ μόνον τὸ ὅπλον, τὸ ὁποῖον πᾶς πολίτης τῶν Παρισίων ὤφειλε νὰ δράξῃ ὅπως ὑπερασπίσῃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ οἶκον, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ οἰκογένειαν; Ὁ ἥσυχος λαός, ὅταν βλέπῃ ὁρμῶντα κατ' αὐτοῦ τὰ ἄγρια θηρία προτιμᾷ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἥτις δύναται νὰ τὰ περιστείλῃ. Παρὰ ταῖς Κυβερνήσεσι δὲ εἶναι φυσικὸς ὁ φόβος, μὴ παρασυρθῶσι πέραν τοῦ δέοντος, καὶ μὴ δὲν δυνηθῶσι ν' ἀντισταθῶσι κατὰ τοῦ ἀρξαμένου κινήματος· αἰσθανόμεναι δ' αἱ Κυβερνήσεις τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σώσωσι τὴν δημοσίαν τάξιν, τὸ μέγιστον μέρος τῶν κυβερνωμένων, τὰς ἰδέας τῆς ἀσφαλείας καὶ τὰς συντηρητικὰς ἀρχάς, πολλάκις προσβάλλουσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα ζητοῦσαι νὰ διοργανώσωσιν αὐτάς.

Πλήθη ἐργατῶν, συνεταιρισθέντα ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδελφότητος μὲ στόματα ἀφρίζοντα καὶ μὲ θράσος καὶ παρρησίαν αὐθάδη ὑπεκίνουν τὸν λαὸν εἰς στάσιν, ἀνέτρεπον τὴν κοινωνίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ τὴν ἀναμορφώσωσι, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς συνένοχον τῆς ἀδικίας καὶ τῶν καταχρήσεων[1])· ἀπέρ-

[1]) Ὁ Προυδὼν ἀποδίδει τὰ κακὰ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικήν, ἥτις κατέστη διαφθορεύς. διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς Θείας Προνοίας, ἐπὶ τῆς Σωτηρίας καὶ τῆς Μελλούσης Κρίσεως. Ἕνεκα τῆς πρώτης ὑπάρχουσι πλούσιοι καὶ πτωχοί· ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία ἀποδεικνύει τὸν ἄνθρωπον ἐκπεπτωκότα καὶ ἀξιοπεριφρόνητον, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀναγκαίας τὰς ἀνθρωπίνους ἐξουσίας πρὸς περιστολὴν αὐτοῦ καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς ἀθλίας αὐτοῦ καταστάσεως. Ἡ Σωτηρία σκοπεύει τὴν ἀναγέννησιν διὰ τῶν Μυστηρίων· ἡ θρησκεία ἀποξηραίνει τὴν ἀνθρωπίνην δραστηριότητα, χαλαροῖ τὴν θέλησιν καὶ ἀφίνει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεός, εἰκὼν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἶναί τι ἀφῃρημένον. εἴδωλον φιλοσοφικοῦ πνεύματος, ἐπικύρωσις ἠθικῆς ἀσθενικῆς. Πόλεμος ἑπομένως κατὰ τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, κατὰ τῆς κτήσεως, κατὰ τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τῶν Συνόδων, κατὰ τοῦ Κοινοβουλίου, κατὰ τῶν Πανεπιστημίων, κατὰ τοῦ ἀτόμου, καὶ κατ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ ἀπολύτου τῶν ἀπολύτων, δηλ τοῦ Θεοῦ. Οὕτω καθαρίζονται αἱ ἰδέαι, οὕτως ἐπέρχεται τὸ κράτος τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἀληθοῦς, ἐν ᾧ μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης ἠθικῆς καὶ πάσης δικαιοσύνης, ἃς φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἐν τῇ συνειδήσει. Οὕτως ἐπανέρχεται ἡ ἰσότης, καταστρέφεται ἡ ἀθλιότης καὶ ἡ δυστυχία καὶ καταργεῖται ἡ μισθωδοσία, ἀνυψουμένου τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν

ριπτον πᾶσαν ὑπεροχὴν καὶ αὐτὴν ἔτι τοῦ πνεύματος, καὶ προεκήρυττον συστήματα αὐθαιρεσίας καὶ ἀπολυταρχίας.

Ὁ Σοσιαλισμός, προελθὼν ἐκ τοῦ δόγματος τῆς νομικῆς ἰσότητος, δὲν εἶναι ἤδη οἰκονομικὴ φαντασία, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἐξέλιξις ἥτις φαίνεται ἐν τῇ ὕλῃ, καὶ κατὰ τὴν παραγωγὴν ἀντικαθιστᾷ τὰς διατάξεις διὰ τῆς ἐλευθέρας πρωτοβουλίας, καὶ κατὰ τὴν κατανάλωσιν ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀνάγκην ἑκάστου ἀτόμου. Ἐὰν ἡ φιλελευθερία ἀναγνωρίζῃ ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶναι ὁ ἀπόλυτος κύριος, καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ οἰκογένεια δὲν ἔχουσιν ἄλλα δικαιώματα ἢ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παραχωροῦσιν αὐταῖς τὰ διοικητικὰ ὄργανα, ἐν ᾧ ἡ ἰδιοκτησία δέον νὰ μένῃ ἀπαραβίαστος, ὁ Σοσιαλισμὸς ἀπηρνεῖτο τὸν παράνομον περιορισμόν, κηρύττων ὅτι τὸ Κράτος εἶναι ὁ μόνος διευθέτης καὶ αὐτῆς τῆς ἰδιοκτησίας. Ἀντὶ νὰ συγκεντρωθῶσι τὰ πλούτη ἐν ὀλίγαις χερσίν, ἀπαιτοῦνται νέαι διατάξεις περὶ τῶν κτήσεων, περὶ κληρονομιῶν, περὶ ἀγορᾶς καὶ περὶ μισθῶν· ὁ ἰδιοκτήτης δὲν εἶναι ἢ ἐπικαρπωτής· οὔτε κληρονομία ὑπάρχει, οὔτε νόμος εἴτε θρησκευτικὸς ἢ πολιτικός· ἡ γυνὴ δύναται νὰ μὴ γείνῃ μήτηρ· τὰ τέκνα πρέπει νὰ ἐκπαιδεύωνται οὐχὶ παρὰ τῶν πατέρων ἀλλὰ κοινῇ παρὰ τοῦ Κράτους· τοῦτο ὀφείλει νὰ τὰ τρέφῃ, τοῦτο καὶ νὰ τὸ ἐπασχολῇ. Ὁ ἐργάτης δὲν θέλει λάβει ἀντιμισθίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐργασίαν του, ἀλλ' ἡ ἀντιμισθία θὰ ὁρίζηται ὑπὸ τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος διατάσσει καὶ διανέμει τὰ πάντα. Ἀλλὰ τὸ Κράτος δὲν εἶναι οὔτε Ναπολέων Γ'. οὔτε Γουλιέλμος Α', ἀλλ' ἡ πλειονότης, ἡ διδάσκαλος, ἡ ταμίας, ἡ παιδαγωγὸς δεσπόζουσα καὶ αὐτῶν τῶν συνειδήσεων· τὸ ἄτομον καὶ ἡ οἰκογένεια εἶναι μηδέν, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διαγράφεται, τὸ ὄνομα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνετυποῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ τοῦ μητρικοῦ ἀσπασμοῦ· ὡσεὶ ἦτο νὰ ὑψώσῃ τις λαὸν καταβιβάζων αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ζώων· ὡσεὶ ἡ ἀπιστία νὰ μὴ ἦναι ἡ σύμμαχος τῶν τυράννων καὶ ἡ πρὸς τὴν δουλείαν ἄγουσα ὁδός!

θέσιν μετόχου. (Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συγγράμματος "Περὶ τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ Ἐπαναστάσει καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ»).

Ὁ Σοσιαλισμὸς θεωρεῖ, ὡς πολλοί, μόνην ἐλευθερίαν τὸ σκέπτεσθαι ὡς αὐτὸς καὶ δὲν ἀποδέχεται ἀντιρρήσεις ἢ ἀμφισβητήσεις· καὶ ἐὰν εἰς τὰς ἀντικανονικὰς διαβεβαιώσεις τολμήσῃ τις ν' ἀντιτείνῃ ἢ διοικητικοὺς κανονισμοὺς ἢ ἐθνικοὺς κανόνας, τῷ ἀπαντῶσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ἡ πολιτική, τοῦτο εἶναι ἡ θρησκεία· διὸ πρέπει νὰ αἰσχύνηται καὶ νὰ σιωπᾷ.

Ὁ διεθνὴς Σύνδεσμος τῶν ἐργατῶν, ὅστις ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐπεξετάθη ἐπὶ τῆς Γαλλίας, εἰς τὸ Βέλγιον, εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐξέδιδεν ἀνεκκλήτως ἀποφάσεις, ἐπέβαλλε τιμὰς καὶ μισθοὺς καὶ διωργάνου ἀπεργίας, μισθοδοτῶν τοὺς μὴ ἐργαζομένους. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Συνδέσμου, μὴ θέλοντες νὰ ἀποδιώξωσιν ἐντελῶς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων καὶ τοὺς ὑπαλλήλους αὐτῶν, μὴ ἀρκούμενοι νὰ συνεταιρισθῶσιν ὅπως ἐπιτύχωσιν αὔξησιν μισθῶν, ἠθέλησαν ν' ἀναγκάσωσι τὰ μέλη αὐτοῦ νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ἀποφάσεις διευθυνούσης ἐπιτροπῆς καὶ διὰ τῆς βίας ἀκόμη, διὰ τοῦ ῥαντίσματος διὰ θειούχου ὀξέως, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς βελονῶν ἐν τοῖς ὑφάσμασιν ἢ ἐκκρηκτικῶν ὑλῶν ἐν ταῖς μηχαναῖς, διὰ τῆς σφαγῆς φορτηγῶν κτηνῶν, διὰ τῆς θραύσεως τῶν ἐργαλείων, καὶ διὰ δολοφονιῶν· καὶ αἱ τοιαῦται πράξεις ἐνόουν νὰ θεωρῶνται πράξεις φυσικοῦ δικαίου.

Τοῦτο κατεδείχθη ἰδίως κατὰ τὰς φοβερὰς δίκας τῶν Τροχιστῶν (saw-grinders) τοῦ Σέφφηλδ, οἵτινες διετείνοντο ὅτι ἡ κοινωνία κακῶς βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀδικίας, τῆς βίας καὶ τῆς ἀπάτης· ἑπομένως τὸ ἐναντίον εἶναι τὸ δίκαιον. Οὕτω οἱ Ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς θεωροῦσι δίκαιον νὰ φονεύωσι τοὺς ὠχροδέρμους (λευκοὺς) οἵτινες ἁρπάζουσι τὰς γαίας των διὰ νὰ τὰς καλλιεργήσωσιν.

Κατὰ τοῦ Προυδὼν (1809-65) ἠγωνίσθη ὁ Κάρολος Μὰρξ (1818-83), ἀρχηγὸς τῆς φοβερᾶς διεθνοῦς Ἑταιρίας, ὅστις, ἀνὴρ λόγιος καὶ χαρακτὴρ ἀκέραιος, συνέταξε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ ἐδίδαξε τὴν ἀθλιότητα τῆς φιλοσοφίας, ἐν ᾧ ὁ Προυδὼν εἶχε διδάξει τὴν φιλοσοφίαν τῆς

ἀθλιότητος, καὶ ἔθεσε τὰς πρώτας διεθνεῖς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς κοινοκτημοσύνης [1]).

Ὁ Φρειδερῖκος Λασὰλ (1825-62) Ἰσραηλίτης, ἐσυστηματοποίησε τὴν τάξιν τῶν ἀπόρων Γερμανῶν ἐργατῶν, θεωρῶν τὴν ἰδιοκτησίαν ἱστορικὴν κατηγορίαν, ἐν ᾧ οἱ πλείονες δὲν παραδέχονται ἢ τὴν περιληπτικὴν κατηγορίαν.

Ἐν τῇ παραρρηνείῳ Πρωσσίᾳ ὑφίσταντο ἀκόμη αἱ ναπολεόντειοι ἰδέαι, καὶ διὰ τῆς κριτικῆς τοῦ Βρούνου Βάουερ, τοῦ Ἄϊνε, τοῦ Βέρνε, τοῦ Μὰρξ ἐζητοῦντο ῥιζικαὶ μεταρρυθμίσεις. Ἡ μεγάλη διεθνὴς Ἔκθεσις τοῦ Λονδίνου παρέσχε στάδιον εἰς τὴν τοιαύτην ἀποστολήν· ἐγένοντο συνεννοήσεις πρὸς ὅλα τὰ ἔθνη· τὴν Ἰταλίαν ἀντεπροσώπευεν ὁ Βόλφ, γραμματεὺς τοῦ Ματσίνη· ἀλλ' ἐν Γερμανίᾳ αἱ συνεννοήσεις ἦσαν εὐρύτεραι, διότι ἐκεῖ ὁ λαὸς ἀναγινώσκει καὶ σκέπτεται.

Ὁ Ῥοδόλφος Μάγερ ἐκήρυξε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς τετάρτης τάξεως, ἀναζητῶν τὸ κάλλιστον εἰς ὅλας τὰς τάξεις, τὴν διευθέτησιν τῆς ἰδιοκτησίας, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ διαθέτειν καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐνόρκων παρὰ τῶν ἀγροτῶν. Διὰ τὴν βιομηχανίαν ἤθελε τὴν ἀνασύστασιν τῶν ἀρχαίων διατάξεων, τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν Αὐστρίᾳ μὲν ἀπὸ τοῦ 1859, ἐν Πρωσσίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1869, διὰ δὲ τὸ ἐμπόριον τὰς ἀρχαίας τάξεις, ὑφισταμένας ἔτι ἐν Ῥωσσίᾳ· διὰ τὰ μεταλλεῖα τὰ συνδικάτα· τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς δημοσιογράφους ἤθελεν ὠργανωμένους ὡς τοὺς δικηγόρους. Οὕτω θὰ περιωρίζετο ἡ ἀνάμιξις τῶν Κυβερνήσεων, αἵτινες ὡς ἀντάλλαγμα θὰ ἀνελάμβανον πολλὰς ὑπηρεσίας, ἃς ἐξήσκουν ἤδη ἑταιρίαι, ὡς τοὺς σιδηροδρόμους· ὅλαι δὲ αἱ ἑταιρίαι θὰ ἐξησφαλίζοντο κατὰ τῶν δυστυχημάτων καὶ θὰ κατεσκεύαζον λεωφορεῖα καὶ ἱπποσιδηροδρόμους.

Ἡ κεντρικὴ Τράπεζα ἑκάστης χώρας, διευθέτις τῆς πίστεως, θὰ διηυθύνετο οὐχὶ ὑπὸ μετόχων, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ Κράτους ὡς ἐν

[1]) Τὸ κυριώτερον αὐτοῦ ἔργον εἶναι «Τὸ κεφάλαιον» 1867, βιβλίον ἐξ 800 σελίδων

Ῥωσσίᾳ καὶ ἐν Βαυαρίᾳ. Μεγάλαι ἑταιρίαι δὲν θὰ ἱδρύοντο εἰμὴ διὰ νόμου· τὰ τελωνεῖα θὰ ἐπροστάτευον τὰ ἐγχώρια προϊόντα· δασμὸς ἐπὶ τῶν τροφίμων δὲν θὰ ὑπῆρχεν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν εἰδῶν τῆς πολυτελείας· οἱ φόροι θὰ ἦσαν κατ' αὔξουσαν ἀναλογίαν, θὰ ἐξηρροῦντο δὲ αὐτῶν οἱ μικροὶ εἰσοδηματίαι.

Ἰδοὺ δὲ οὕτως ἡ κοινωνία ἀποτελοῦσα εὐρεῖαν γραφειοκρατίαν, ἐν ᾧ ἀπόλλυται ἡ ἀτομικότης ἐν τῇ κοινῇ ἐνεργείᾳ, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἰδιαιτέρας πρωτοβουλίας, διὰ τῆς ἐλευθέρας δραστηριότητος, διὰ τοῦ ἑκουσίου συνεταιρισμοῦ ἀναμένομεν τὴν πρόοδον. Ἡ κοινωνία παραδιδομένη εἰς πρόσωπα ἀπαίδευτα εἴτε εἰς ἐργάτας ἢ μὴ ἐργάτας, οἵτινες οὐδὲν κέκτηνται, οὐδὲν οἰκονόμησαν, συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα διὰ τοῦ δεσμοῦ τῶν οἰνοπωλείων καὶ καταγωγίων, ἢ ἔχοντα ἀνατροφὴν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰς ὀρθὰς ἀρχάς. Καὶ προτιμῶμεν ν' ἀντιτάξωμεν εἰς τοῦτο τὴν ἐπιστήμην τοῦ Λεπλαὶ (Leplay), ἥτις βασίζεται εἰς τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ὅλα τὰ κράτη καὶ οὐδέποτε ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ παρελθόν, ἀπὸ τῆς συνέσεως καὶ τῆς θρησκείας. Δι' ἡμᾶς ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἡ συνέπεια τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον.

Καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ ἐθεωρήθησαν ὡς ματαιοπονία αἱ ἰδέαι, τὰ αἰσθήματα, αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι τοῦ ἀνθρώπου· ὁ Μηδενισμὸς ἐγένετο παραδεκτὸς ὡς σύμβολον, μὴ ἀναγνωρίζων πλέον ἄλλο καθῆκον ἢ τὴν θέλησιν τοῦ Τσάρου καὶ τὰς ἀρχαίας πατριαρχικὰς διατάξεις τῆς χώρας, ἐξαιρέσει ἀσημάντων τινῶν μεταρρυθμίσεων. Ὅτε δὲ ἐνόησαν ὅτι ἐκ τοῦ δεσποτισμοῦ τοῦ Τσάρου προήρχετο ἡ ριζικὴ ἐκείνη μεταμόρφωσις, ἣν αὐτοὶ εἶχον κηρύξει, ἐδυσφόρησαν ἐπιτυχόντες περισσότερα ἢ ὅσα εἶχον ἐπιθυμήσει, καὶ μεγεθύνοντες τὴν ἰδέαν τοῦ μηδενός, ἐζήτησαν αὐτὴν ἐπὶ τῆς θρησκείας, ἐπὶ τῶν νόμων, ἐπὶ τῆς κοινωνίας. Κατ' αὐτοὺς τὰ πάντα ἔβαινον κακῶς, καὶ μόνον διὰ τοῦ θανάτου ἔπαυον τὰ βάσανα. Ἐὰν ὁ κόσμος ἦναι κοιλὰς δακρύων καὶ

κλαυθμῶνος, μεγάλως εὐεργετεῖ ὁ ἀποσπῶν ἑαυτὸν ἢ τοὺς ἄλλους τῆς κοιλάδος ταύτης.

Τὸ δόγμα τοῦ καταστρέφειν πάντα τὰ ὑπάρχοντα διότι ὑπάρχουν, ἐφάνη τοσοῦτον παράλογον, ὥστε ἐθεωρήθη περιττὸν νὰ τὸ καταβάλῃ τις, ἀλλ' ὄπισθεν τῶν ματαιοσχόλων ἐσχηματίσθη αἵρεσις σκεπτικῶν, οἵτινες εἰς τὸ μηδὲν ἔδωκαν πρόγραμμα ἧττον παράλογον καὶ πλέον ἐπικίνδυνον· καλός, ἔλεγον οὗτοι, εἶναι πᾶς νόμος κανονίζων τὰ ἄτομα μόνον καθ' ἃ βλέπει τις καὶ ψαύει· ἡ ἠθικότης εἶναι ἀπόρροια τῆς ἀνατροφῆς, διότι ὁ φόνος, ὅστις ἐν Εὐρώπῃ θεωρεῖται ἔγκλημα, εἶναι ἀνδρία παρὰ τοῖς ἀγρίοις Ἰνδοῖς· περιττὴ εἶναι πᾶσα θρησκεία ἀναφερομένη εἰς ἓν Ὄν ἀμέτρητον· ἑπομένως ἂς καταστρέφωμεν· οἱ μεταγενέστεροι θὰ ἐπιτύχωσι καλλιτέραν τινὰ τακτοποίησιν.

Καὶ οὕτω σκεπτόμενοι ἤρξαντο νὰ ἐνεργῶσι, διαδίδοντες διδασκαλίας καὶ κατηχοῦντες τὰ πλήθη· ὁ δολοφόνος καὶ ὁ ἐμπρηστὴς δὲν ἐνεργοῦν, κατ' αὐτοὺς ἐκ μίσους ἢ ἐκδικήσεως, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὸν δεισιδαίμονα σεβασμὸν πρὸς τὰ καθεστῶτα. Αἱ φανταστικαὶ ἰδέαι, ἃς διέδιδον, εὕρισκον περισσοτέραν ἠχὼ ἢ ὁ καθαρὸς ὑλισμός· ἐν αὐταῖς συνεκεντροῦντο πάντες οἱ δυσηρεστημένοι καὶ μετεδίδοντο διὰ πρακτόρων τὰ δόγματα τοῦ Μάρξ, τοῦ Βακούνιν, Νετσάϊεφ καὶ τοῦ Σοπενάουερ.

Οἱ φοιτηταὶ ἰδίως παρακινούμενοι ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, οἱ πεπαυμένοι ὑπάλληλοι, διότι ἔπαυσεν ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων, οἱ μικροὶ εὐγενεῖς, οἵτινες ἐπτώχευσαν καὶ οἱ συγγραφίσκοι ἀσπάζονται τὸν Μηδενισμόν· ὡς ἐκ τούτου αἱ ἐπανειλημμέναι κατὰ τοῦ Τσάρου ἀπόπειραι, αἱ δολοφονίαι ἀποφασισθεῖσαι, κοινοποιηθεῖσαι καὶ ἐκτελεσθεῖσαι μετὰ θαυμαστῆς μυστικότητος· οἱ ἐμπρησμοὶ (2833 ἐμπρησμοὶ ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ 1879), οἵτινες ἔφθασαν καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Κρεμλίνου. Ἐλέχθη ὡσαύτως περὶ κεφαλαίου 60 χιλ. ρουβλίων κατατεθειμένων ἐν Τραπέζῃ τοῦ Λονδίνου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μηδενιστικῶν ἐφημερίδων. Καὶ αἱ ἐφη-

μερίδες αὗται δὲν εἶναι εὐάριθμοι· ἐν πολλοῖς μυθιστορήμασι περιγράφονται χαρακτῆρες καὶ πράξεις τῶν ὀπαδῶν τοῦ δόγματος τούτου.

Ἀλλὰ παρὰ τῷ ὄχλῳ, παρὰ τοῖς ἀγρόταις, παρὰ τοῖς εἴκοσιν ἑκατομμυρίοις τῶν ἀπελευθερωθέντων δούλων διατηρεῖται ἡ λατρεία τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Θεοῦ. Οὗτοι καὶ ὁ στρατὸς θὰ σώσωσι τὴν αὐτοκρτορίαν ἀπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ τῶν μηδενιστῶν, ἀπὸ τῶν μηχανορραφιῶν τῶν δυσηρεστημένων εὐγενῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἀπελπισίας τῶν ἀπόρων τάξεων. Καὶ παρ' αὐτοῖς ἤδη γίνεται λόγος περὶ συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ πολὺ δύσκολον ἀποβαίνει τὸ κυβερνᾶν διὰ τῆς ἀπολυταρχίας Κράτος ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Πεπηγμένης θαλάσσης μέχρι τῆς Ἀρμενίας καὶ ἀπὸ τοῦ Νιέμεν μέχρι Ταρταρίας· τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, τὸ ἀρεστὸν τῇ Εὐρώπῃ κακῶς ἐφαρμόζεται ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ βεβαίως δὲν θέλει προαχθῇ ἐν αὐτῇ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα.

Ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ Ἀϊζεναχ ἐν ἔτει 1872 ἱδρύθη ἡ σχολὴ τῶν σοσιαλιστῶν τοῦ Κράτους.

Ἡ διεθνὴς Ἑταιρία ἐκφοβίζει πάσας τὰς Κυβερνήσεις. Ἔχει αὕτη γενικὸν συμβούλιον, οὐχὶ ἐπιτακτικόν. Οἱ περισσότεροι κηρύττουσι τὴν ἀνάγκην τῆς βίας, τῶν ὁδοφραγμάτων, τῶν ὅπλων, τῆς δυναμίτιδος, ὅπως αἱ πτωχαὶ τάξεις ἀποκτήσωσι τὴν πολιτικὴν ἰσχύν, δι' ἧς θέλουσι ἀποτελέσει τὴν νέαν κοινωνίαν. Τινὲς ἐπιζητοῦσι τὴν συνέλευσιν ἀνωτέρου Συμβουλίου μετὰ ἀρχηγοῦ, οἷος ἦτο ὁ Μάρξ· ἄλλοι πάλιν εἶναι ὁμοσπονδιακοὶ καὶ χωρὶς ν' ἀνατρέψωσι τὴν κοινωνίαν κηρύττονται ὑπὲρ τῆς κοινοκτημοσύνης. Τὸ ἰδεῶδες αὐτῶν εἶναι ἡ κατάργησις τῶν μονίμων στρατῶν καὶ ἡ δημοκρατικὴ Ὁμοσπονδία ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν.

Αἱ ἐργατικαὶ ἑταιρίαι ἀπέκτησαν ἰσχὺν ἐκ τῶν συμβάντων τοῦ ἔτους 1870, καὶ ἐκ τῶν δικῶν κατὰ τῆς Διεθνοῦς καταφαίνεται ὅτι εἶχον ὁμόσπονδον Συμβούλιον, ὅπως εἶχον συμβούλιον καὶ οἱ ἐργοστασιάρχαι. Δεκαὲξ χιλιάδες ἐργατῶν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀπεργίαν τῆς Μυλούζης· πολλοὶ ἐπίσης ἐν τοῖς ἀνθρακω-

ρυχείοις [1]). Ἐν τοσούτῳ δέ, χαλαρωθέντων τῶν χαλινῶν πολλαπλασιάζονται αἱ συνωμοσίαι, αἱ ἀπόπειραι [2]) κατὰ ἡγεμόνων

[1]) Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1875 ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἐξ 713 ὑψηλῶν καμίνων αἱ 420 δὲν εἰργάζοντο· ἐὰν ὅλαι αἱ κάμινοι αὗται εἰργάζοντο θὰ παρῆγον κατ' ἔτος 5 $^1/_2$ ἑκατομ. τόννων χυτοῦ σιδήρου, ἐν ᾧ διὰ τὴν ἐθνικὴν κατανάλωσιν ἀρκοῦσι 2,800,000 τόννοι. Ὁ οἶκος Μαίτς, Σάϊερ καὶ Σα (Madge, Sawier) εἷς τῶν σπουδαιοτέρων οἴκων τῆς *Νέας* Ἀγγλίας ἐκήρυττεν ἐν ἔτει 1877 ὅτι ἡ βιομηχανία τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων δὲν δύναται νὰ βελτιωθῇ μέχρις οὗ δὲν περιορισθῇ ἡ παραγωγή, καὶ θὰ ἦτο μέγα ὄφελος ἐὰν τὸ ἥμισυ τῶν καταστημάτων τούτων θὰ ἐκλείετο. Ὁ Γουλιέλμος Βοῦρκε (William Burke) ἀπέδειξεν ὅτι 90 ἐργάται ἔν τινι τῶν μεγαλειτέρων καταστημάτων, ἐργαζόμενοι δεκαὲξ ὥρας ὀλιγώτερον καθ' ἑβδομάδα, παράγουσι περισσότερα ὑφάσματα τοῦ αὐτοῦ βάρους καὶ τῆς αὐτῆς ποιότητος ἢ 231 ἐργάται ἐν τῷ αὐτῷ καταστήματι ἐν ἔτει 1838. Ἐν Μασσαχουσέττῃ, πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν. καλὸς ὑποδηματοποιός, ἐργαζόμενος 15 ὥρας καθ' ἑκάστην δὲν ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ πλέον τῶν 200 ζευγῶν ὑποδημάτων ἐτησίως. Ἐν ἔτει 1875 48,090 ὑποδηματοποιοί, ἐργαζόμενοι μόνον δέκα ὥρας τὴν ἡμέραν κατεσκεύασαν 60 ἑκατομμύρια ζευγῶν, δηλ. 1250 ζεύγη κατ' ἐργάτην

[2]) Ἰδοὺ αἱ σπουδαιότεραι ἀπόπειραι. 1832, 9 Αὐγούστου ἀπόπειρα ἐν Βάδῃ κατὰ τοῦ Φερδινάνδου τῆς Οὐγγαρίας. 1835, 28 Ἰουλίου, ἀπόπειρα τοῦ Φιέσκη κατὰ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ἣν διαδέχονται ἄλλαι πέντε· τῷ 1836 ἡ τοῦ στρατιώτου Ἀλιβώ, ἡ τοῦ ὑπαλλήλου Μενιέ, τῷ 1040 ἡ τοῦ ἐργάτου Δάρν, τῷ 1846 ἡ τοῦ δασοφύλακος Λεκοόντ καὶ ἡ τοῦ ἐργοστασιάρχου Ἀνρύ· τῷ 1840, 10 Ἰουλίου ἀπόπειραι κατὰ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας τοῦ Ὄξφορδ καὶ τῷ 1842, 20 Μαΐου ἡ τοῦ ξυλουργοῦ Φραντζῆ. Τῷ 1844, 26 Ἰουλίου, ὁ δήμαρχος Φίσεκ κάμνει ἀπόπειραν κατὰ τοῦ βασιλέως Φριδερίκου Γουλιέλμου Δ'. τῆς Πρωσσίας. Τῷ 1848 γίνεται ἀπόπειρα κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Μοδένης, καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατὰ τοῦ διαδόχου τῆς Πρωσσίας. Τῷ 1849 δολοφονία τοῦ Πελλιγρίνου Ῥώσσῃ τῇ 12 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπόπειραι κατὰ τοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῷ 1850 τῇ 22 Μαΐου κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐν Βέτσλαρ. Τῷ 1852 ἀπόπειρα κατὰ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας ὑπὸ ἀρχαίου ὑπολοχαγοῦ. Ἀνακαλύπτεται καταχθόνιος μηχανὴ ἐν Μασσαλίᾳ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Τῇ 2 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τραυματίζεται διὰ μαχαίρας ἡ βασίλισσα τῆς Ἱσπανίας Ἰσαβέλλα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀτόχης ἐν Μαδρίτῃ. Τῷ 1853 ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ. Τῇ 18 Φεβρουαρ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπόπειρα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τῆς Αὐστρίας ὑπὸ τοῦ ῥάπτου Λεβένυ ἐν Βιέννῃ· τῇ 27 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τραυματίζεται θανατηφόρως ὁ Κάρολος Γ'. τῆς Πάρμας· τῇ 5 Ἰουλίου ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ'. ἀπέναντι τοῦ θεάτρου τῶν Κωμῳδιῶν. τῇ 28 Ἀπριλίου ὁ Πιανόρης πειρᾶται νὰ φονεύσῃ τὸν Ναπολέοντα ἐν τοῖς Ἠλυσίοις πεδίοις καὶ τῇ 8 Σεπτεμβρίου γίνεται ἡ ἀπόπειρα τοῦ Βελλαμάρ.

Τῷ 1856 τῇ 28 Μαΐου ἀστυνομικὸς κλητὴρ συλλαμβάνει τὸν Φουέντες καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας· τῇ 8 Δεκεμβρίου ὁ στρατιώτης Ἀγησίλαος Μιλάνος τραυματίζει διὰ ξιφολόγχης τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδον. Τῷ 1858, τῇ 14 Ἰανουαρίου ἀπόπειρα τοῦ Ὀρσίνη κατὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Τῷ 1862 ὁ φοιτητὴς Βέκερ πυροβολεῖ ὅς κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας ἐν Βάδῃ, ἀλλ' ἀνεπιτυ-

καὶ ὑπουργῶν, ἔφοδοι κατὰ στρατώνων πρὸς ἁρπαγὴν ὅπλων, καὶ δειναὶ ἀνησυχίαι προαγγέλλουσαι μεγάλας καταστροφάς.

χῶς. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπόπειρα τοῦ φοιτητοῦ Δοσίου κατὰ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἑλλάδος Ἀμαλίας. Τῷ 1865 δολοφονεῖται ὁ Λίγκολν. πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ τῷ 1867 φονεύεται ὁ Λύσεζ. πρόεδρος τοῦ Μοντεβιδέου· τῷ 1868 ὁ πρίγκηψ Μιχαὴλ τῆς Σερβίας· τῷ 1872 ὁ πρόεδρος τῆς Περουβιανῆς Δημοκρατίας· τῷ 1873 ὁ πρόεδρος τῆς Βολιβίας· τῷ 1875 ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ τῷ 1877 ἀπόπειρα κατὰ τοῦ προέδρου τῆς Παραγουάης. Τῷ 1866 ἀπόπειρα τοῦ Καρακασὼφ κατὰ τοῦ Τσάρου ἐν Πετρουπόλει· τῷ 1867 ὁ Βερεζόφσκης πυροβολεῖ κατὰ τοῦ Τσάρου ἐν Παρισίοις. Τῷ 1868 ὁ Φερδινάνδος Κοὲν πυροβολεῖ κατὰ τοῦ Βίσμαρκ. Τῷ 1869 ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Τὸ αὐτὸ ἔτος νέα ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ'., κατὰ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας. Τῷ 1871 ἀπόπειρα κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀμεδαίου τῆς Ἱσπανίας. τῷ 1878 ἀπόπειρα τοῦ Χέδελ καὶ τοῦ Νόβιλιγκ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Τῇ 25 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Μογιάζης ἀποπειρᾶται νὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, καὶ τῇ 17 Νοεμβρίου ὁ Πασσανάντης τὸν βασιλέα Οὐμβέρτον τῆς Ἰταλίας· μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἀπειλητικὴ ἐπιστολὴ κατὰ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας Τῷ 1879, 14 Ἀπριλίου ἀπόπειρα τῷ Σελοδιέφ κατὰ τοῦ Τσάρου· τὸν Σεπτέμβριον κατὰ τοῦ Σουλτάνου· τῇ α'. Δεκεμβρίου κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Τῇ 2 Δεκεμβρίου ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Τσάρου ἐν τῷ σιδηροδρόμῳ καὶ τῇ 10 Δεκεμβρίου ἑτέρα ἀπόπειρα ἐν Μόσχᾳ· τῇ 12 Δεκεμβρίου ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἀντιβασιλέως τῶν Ἰνδιῶν Τῷ 1880, 17 Φεβρ. ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου Β'· ἐν τῷ χειμερινῷ Παλατίῳ φοβερὰ ἔκρηξις διὰ δυναμίτιδος Τῷ 1881, 13 Μαρτίου θανατηφόρος τραυματισμὸς τοῦ Τσάρου. Τῷ 1885, τῇ 24 Ἰανουαρίου ἀπόπειρα πρὸς ἀνατίναξιν διὰ δυναμίτιδος τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Οὐεστμίνστερ ἐν Λονδίνῳ.

Μνείας ἄξιον εἶναι ὅτι ὁ συνήγορος τοῦ δολοφόνου Πασσανάντη εἰς ἔγκλημα ἀποδεδειγμένον, εὗρεν ἐλαφρυντικὰς αἰτίας ἐν τῇ καθημερινῇ ἐπιθέσει τοῦ τύπου κατὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς. Οὕτως ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς Ἰησουΐτας αἱ δολοφονίαι τοῦ Ῥαβαλιὰκ καὶ τοῦ Κλεμάν. "Ἡ πολιτικὴ δολοφονία εἶναι τὸ μόνον μυστήριον τὸ ὁποῖον προάγει τὴν ἐπανάστασιν, καὶ εἶναι φίλοι τοῦ λαοῦ ἐκεῖνοι, οὓς οἱ βασιλεῖς ὀνομάζουσι δολοφόνους . . . οὗτοι εἶναι οἱ πρόδρομοι τῆς μελλούσης δημοκρατίας, ἥτις εἶναι ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία. Ἐὰν ὑπάρχωσι δολοφόνοι οὗτοι εἶναι μόνον οἱ ἱερεῖς . . . „ Οἱ λόγοι οὗτοι ἀποδίδονται (ἂς ἐλπίσωμεν ἀδίκως) εἰς πρόσωπον ἐπιφανέστατον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ πτῶσις τῆς γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας.— Ἡ νέα γερμανικὴ Αὐτοκρατορία.

Ὁ Ναπολέων, διαψεύδων τὰς συντηρητικὰς ἀρχάς, ἕνεκα τῶν ὁποίων εἶχεν ἐκλεχθῆ, περιπλεκόμενος ἐν τῷ λαβυρίνθῳ τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἐφαίνετο εἷς τῶν μεγαλοφυῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐμφανίζονται ὅπως θέσωσι τέρμα εἰς τοὺς μεγάλους κλονισμοὺς καὶ δρέψωσι τοὺς ἐξ αὐτῶν καρπούς, ἀλλὰ τυχοδιώκτης τολμηρὸς καὶ εὐτυχής. Ἀδιόρθωτος συνωμότης [1]) ἐπεδίδετο ὑπὲρ τὸ δέον εἰς νεωτερισμούς, ὅπως προσελκύσῃ τὴν συμπάθειαν τῶν πρεσβυτέρων καὶ οὐχὶ ἀρκούντως ὅπως εὐχαριστήσῃ τοὺς δημοκρατικούς· αὐτοσχεδίαζε τὰς λύσεις καὶ τὰς ἐναλλαγάς, καὶ δὲν εἶχεν οὔτε τέχνην οὔτε ψυχικὸν σθένος, ὅπως μείνῃ συνεπὴς εἰς τὰ σχέδιά του καὶ πραγματοποιήσῃ αὐτά. Γράφει ἐπιστολὴν πρὸς τὸν στρατάρχην Νέϋ περὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν εἰσαχθησομένων ἐν τῇ παπικῇ Κυβερνήσει, καὶ μόλις ἐπιτιμᾶται διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Φαλλοῦ, ἀποσύρει αὐτάς, ἂν καὶ πάντες ἀνεγνώριζον αὐτὰς ὡς ἀληθὲς πρόγραμμα αὐτοῦ. Ἐξεγείρει τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον καὶ διακόπτει αὐτὸν χωρὶς οὐδὲν νὰ παραχωρήσῃ. Τὸν πόλεμον τῆς Ἰταλίας κατέπαυσεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτησεν αὖτη γείτονα, ὅστις ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγεν, πολλοὺς τῷ ἐπέφερε πονοκεφα-

[1]) Ὁ πρίγκηψ Ἀλβέρτος (τῆς Ἀγγλίας) ἔλεγε περὶ τοῦ Ναπολέοντος: Ἐγεννήθη συνωμότης, ἔζησεν ὡς συνωμότης, οὐδὲ δύναται ἤδη μὲ τὴν ἡλικίαν του ν' ἀλλάξῃ χαρακτῆρα· πάντοτε συνωμοτεῖ καὶ πάντοτε δυσπιστεῖ. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἶχεν ἀνάγκην συμμάχου. Ἡ Ἀγγλία ἦτο ὁ μόνος πρόσφορος σύμμαχος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μετὰ τῆς Ἀγγλίας συμμαχία ἀπαιτεῖ τὴν τήρησιν τῶν συμβάσεων καὶ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ, πολλάκις δυσηρέστησεν ἐπὶ τούτῳ.

λισμούς. Ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ Μεξικοῦ, ἀπερισκέπτῳ ἐν τῇ γενέσει καὶ εὐτελεῖ ἐν τῇ ἐκτελέσει, ἠτιμάσθη ἐγκαταλιπὼν τὸ πλάσμα του. Ἐπόθει τὴν ἰταλικὴν Ὁμοσπονδίαν καὶ ἠνέχθη νὰ διαλυθῇ· ἐλάμβανε ὕφος δικτάτορος ἀπέναντι τοῦ Πεδεμοντίου καὶ ἠνείχετο νὰ ῥυμουλκῆται ὑπ' αὐτοῦ· ἐπεδίωκε τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ ἠτοίμασε τὸν θάνατον αὐτοῦ δι' ἀνθέων καὶ ἀσπασμῶν. Ἐπεζήτει λατινικὴν συμμαχίαν, ἧς νὰ συμμετάσχωσιν ἡ Ἱσπανία, τὸ Μεξικόν, αἱ παραδουνάβιοι Ἡγεμονεῖαι καὶ ἡ Ἰταλικὴ Ὁμοσπονδία· τὸ ἰδεῶδές του μάλιστα ἦτο μεγάλη εὐρωπαϊκὴ Ὁμοσπονδία μὲ ἐλευθέραν ἀνταλλαγήν, μὲ μίαν μόνην πρωτεύουσαν, μὲ γενικὰς ἐκθέσεις καὶ μὲ συνέδριον, ἐν ᾧ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν γενικὸν ἀφοπλισμὸν καὶ τὴν λύσιν ὅλων τῶν διαφορῶν. Ἀλλὰ κηρύττων τὴν εἰρήνην, χωρὶς νὰ πιστεύῃ εἰς αὐτὴν οὐδὲ νὰ πιστεύεται, ἔσπειρε παντοῦ ζιζάνια. Ἥρπασε τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦτο κατέλαβε τὴν Ῥώμην, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐνέβαλλε τρόμον εἰς τοὺς συντηρητικοὺς ἀποκαλύπτων τὰς ἀποπείρας τῆς ἀναρχίας, προσείλκυε τὰς ἐπαναστάσεις διὰ τῶν πολέμων. Λαβὼν πεῖραν ἐκ τῶν παθημάτων τοῦ θείου αὐτοῦ [1]) δὲν ἐφιλοδόξει κατακτήσεις καὶ πολέμους, κ' ἐν τούτοις ὠθεῖτο εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες ἐθεώρουν πάντοτε τὴν Γαλλίαν προωρισμένην νὰ πρωτεύῃ μεταξὺ τῶν ἀδυνάτων. Διὰ τοῦτο ἦτο πάντων φίλος καὶ πάντων ἐχθρός. Ἀποστρεφόμενος τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ πρῶτον τὴν Ῥωσσίαν, εἶτα τοὺς Βουρβώνους

[1]) Καὶ ὁ Ναπολέων Α'. μετὰ τὴν ἐν Μαρέγκῳ μάχην ἔγραφε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκίσκον Β'. «Ἐν μέσῳ τῶν τραυματιῶν καὶ περικυκλωμένος ὑπὸ δεκαπεντακισχιλίων πτωμάτων ἱκετεύω τὴν Ὑμ. Μεγαλ. νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν κραυγὴν τῆς φιλανθρωπίας καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ, ὅπως οἱ στρατιῶται δύο ἀνδρείων καὶ ἰσχυρῶν ἐθνῶν σφάζωνται ὑπὲρ συμφερόντων ὅλως ξένων εἰς αὐτούς».

Ὁ Ναπολέων Γ'. ἐφιλοτιμεῖτο πάντοτε νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἰδέας τοῦ Α'. ἰδίως ὅσον ἀφεώρα τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας Καὶ ὅτε ἐγὼ τῷ ἀντεῖπον ὅτι ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ καὶ δὲν τὸ ἔπραξεν, ἀλλ' ὅλως ἐναντίον ἐνήργησεν, αὐτὸς μοὶ ἀπήντησεν ὅτι ὁ Ναπολέων Α'. παρεκωλύθη εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς διαρκοῦς ἀντιπράξεως τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας.

καὶ ἔπειτα τὴν Αὐστρίαν· ἐπεθύμει δὲ νὰ τιμωρήσῃ καὶ τὴν Πρωσσίαν· δὲν συνεφώνησε μετὰ τοῦ Βίσμαρκ, ὅστις τὸν προσεκάλει νὰ κατακερματίσῃ τὴν Αὐστρίαν, ὑποσχόμενος αὐτῷ τὸ Βέλγιον καὶ τὸ Λουξεμβοῦργον, ἀλλὰ τῷ ἐπέτρεψε νὰ ὁδηγήσῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις κατὰ τῆς Αὐστρίας· ὅτε δὲ εἶδε τὴν Πρωσσίαν ὑπὲρ τὸ δέον ἐνισχυθεῖσαν ἐζήτησεν ἀποζημιώσεις καὶ ἠρκέσθη νὰ μὴ λάβῃ αὐτάς.

Ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας ἐπεχείρησαν ἐν Συρίᾳ, ἐν Κίνᾳ, ἐν Κοχιγκίνῃ, καὶ ἐν Μαδαγασκάρῃ. Διῆλθε στιγμὰς ἀληθοῦς δόξης ἐπὶ κεφαλῆς τῆς δυτικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἠνόει καλῶς ὅτι ἀντεπροσώπευε τὴν ἐπανάστασιν, ἥτις ἦτο τὸ φόβητρον πάντων, καὶ αἱ Δυνάμεις δὲν ἐτόλμων ν' ἀντιτείνωσιν αὐτῷ· αὐτὸς δὲ ἄφινε αὐτὰς νὰ ὑποθέσωσι τὰ πάντα, προσεποιεῖτο ὅτι ἐδίσταζε καὶ ἐκέρδισεν ἐν τοσούτῳ καιρόν· τέλος δὲ οὐδὲν ἀπεφάσιζε καὶ ἄφινε τοὺς ἄλλους νὰ κατέλθωσι τὴν κατωφέρειαν, πρὸς ἣν αὐτὸς τοὺς εἶχεν ὠθήσει. Ἐφαίνετο ἐκφραζόμενος διὰ τῶν οὐχὶ εὐαρίθμων λόγων του, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεπεν ἐπ' αὐτῶν συζήτησιν, καὶ ἀνέβαλλεν ἀπὸ σήμερον εἰς αὔριον τὴν ἐπιστέγασιν τοῦ οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς ἔθνος ζηλότυπον τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἀλλὰ διατεθειμένον νὰ παραγκωνήσῃ αὐτὰ ἐπί τινα χρόνον.

Ὅτι ἔβαινε τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ ὅτι ἦτο ἀρεστὸς τῷ λαῷ, τῷ ἀπεδείκνυον οὐ μόνον αἱ διαδηλώσεις, ὅσον τὸ γεγονός, ὅτι ζητήσας δάνειον 500 ἑκατομμυρίων εἶδε ὑπογεγραμμένον αὐτὸ διὰ 2000 ἑκατομμ. καὶ πλέον· ἕτερον πάλιν δάνειον 750 ἑκατομ. ἐκαλύφθη διὰ 3652 ἑκατομ. Ἐν τῇ ἀπεριορίστῳ ταύτῃ πίστει ἠδυνήθη νὰ διαθέσῃ ἀμέτρητα ποσά. Ἄλλως τε ἐπήρκει ἡ εὐημερία τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, καὶ ἤδη κατὰ τὸ 1866 παρεχωρήθησαν διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ 31 χιλιάδες ἑκατομμυρίων, ἐξ ὧν τὰ 7200 ὑπὲρ μόνου τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Πολλαὶ τῶν δαπανῶν ἦσαν πράγματι χρήσιμοι καὶ ἐπωφελεῖς· διέταξε νὰ καλλιεργήσωσι 16 χιλιάδας πλέθρων χέρσων

γαιῶν· ἀπεξήρανεν ἕλη, ἀνεδάσωσε κλιτύας ὀρέων ἀποκρήμνους· ἵδρυσε 42 ἄσυλα πτωχῶν ἐργατῶν καὶ 39 βιομηχανικὰ καταστήματα ἐν χώραις ἐρήμοις· ἐσύστησε χωρίον ἀγροτικόν· ἐν Βιγκέννῃ διετήρει κτῆμα διὰ πειράματα λιπασμάτων· ἔτρεφε ποίμνια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπέμποντο ἐπιβήτορες μέχρι τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης πρὸς 10 μέχρι 12 χιλ. φράγκων κατὰ κεφαλήν· διένειμε ἐργαλεῖα, μηχανάς, φυτὰ καὶ σπόρους ἐκ τῶν καλλιτέρων προϊόντων καὶ διὰ φραγμῶν προελάμβανε πλημμύρας.

Ἡ πόλις τῶν Παρισίων μετεμορφώθη διὰ δαπάνης πλέον τῶν 1000 ἑκατομ., ἐξ ὧν τὰ 184 ἑκατομ. ἐδαπανήθησαν δι' ὁδούς, κατεδαφισθεισῶν 18 χιλ. οἰκιῶν. Εἰς τὸν καθωραϊσμὸν τῶν Παρισίων συνέδραμεν αὐτὸν ὁ δήμαρχος Χάουσμαν, ὅστις ἐλάμβανε μισθὸν 75 χιλ. φράγκων, ἐκτὸς ἄλλων 240 χιλ. περὶ ὧν δὲν ἔδιδε λογαριασμόν. Ἡ πόλις, ἧς τὸ χρέος τῷ 1820 ἀνήρχετο εἰς 714 ἑκατομ. εἶχε χρέος 1825 ἑκατομ. ἐν ἔτει 1866, ἀλλ' ἦτο ἡ μητρόπολις τοῦ πλούτου, τῆς πολυτελείας καὶ τῆς βιομηχανίας, καὶ οὕτω ἐνησχολεῖτο πληθυσμὸς φιλοτάραχος. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι συνέρρεον εἰς Παρισίους παρὰ πολλοὶ ἐργάται, καὶ μὲ τοὺς μισθοὺς καὶ μὲ τὴν πολυτέλειαν ηὔξανε καὶ ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ ἀπληστία πρὸς ὑλικὰς ἀπολαύσεις. Τύπος διεφθαρμένος καὶ τὸ ἄνωθεν διδόμενον παράδειγμα ἐξέτεινε τὴν ἀνηθικότητα, ἐν ᾧ ἠλαττοῦτο ἡ μόρφωσις.

Ἡ μεγαλοπρεπὴς Ἔκθεσις τοῦ 1867 συνεκάλεσεν ἐν Παρισίοις πάσας τὰς ἐξοχότητας καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας καὶ πάντας τοὺς φαύλους. Πεντήκοντα ὀκτὼ ἡγεμόνες, καὶ αὐτοὶ οἱ μονάρχαι τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας, μετέβησαν ἐκεῖ, ὅπως προσφέρωσι φόρον θαυμασμοῦ εἰς τὸν εὐδαίμονα ἐκεῖνον τυχοδιώκτην, Ἰαν. 1872
ὅστις ἤθελε νὰ ἦναι τὰ πάντα, καὶ συγγραφεὺς ἀκόμη, διότι ἠγάπα περισσότερον τὴν ἐπίδειξιν ἢ τὰ ἀποτελέσματα. Νυμφευθεὶς τὴν Ἱσπανίδα κόμησσαν Μοντίχο ἀπέκτησεν υἱόν, τοῦ ὁποίου ἀνάδοχος ἦτο ὁ πάπας Πῖος ὁ Θ'. Ὀγδοήκοντα ἓξ ἱεράρχαι παρε- 16 Μαρτ. 1856
κάθησαν κατὰ τὸ δοθὲν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐν τῷ Δημαρχείῳ

συμπόσιον· λαϊκὴ συνεισφορὰ ἐκ πέντε μέχρις εἰκοσιπέντε λεπτῶν τοῦ φράγκου ἐπέφερεν 60 χιλιάδας φράγκων [1]).

Ἐκολάκευε τοὺς Καθολικούς, ἀλλὰ δυσηρέστει αὐτοὺς διὰ τῆς δειλῆς χειραφετήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ τοῦ φόβου τῶν θρησκευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν συλλόγων καὶ διότι ἐπέτρεπε τὴν λήστευσιν τοῦ Πάπα [2]) ἐθώπευε τοὺς φιλελευθέρους, ἀλλ' ἐπέσυρεν ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσός των διὰ τῶν πραξικοπημάτων· αὐλικαὶ ῥαδιουργίαι περιέπλεκον τοὺς ἀληθεῖς φίλους του· ἐμισθοδότει ἀδρῶς τὰς ἐφημερίδας, θέλων δι' αὐτῶν νὰ σχηματίσῃ τεχνητὴν κοινὴν γνώμην, καὶ ὅμως ὑπέστη τὰς ἐχθρικὰς αὐτῶν ἐπιθέσεις. Οἱ Βουρβωνισταὶ δὲν συνεφώνουν μεταξύ των· οἱ Ὀρλεανισταὶ περιωρίζοντο εἰς ἀκαδημαϊκὴν ἀντιπολίτευσιν· οἱ Δημοκρατικοὶ ἐσιώπων. Ἀλλ' ὡς κατὰ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, οὕτω καὶ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ναπολέοντος πολλαὶ ἐγένοντο ἀπόπειραι. Παχύνας τοὺς ἀξιωματικοὺς διὰ ἀδρῶν μισθῶν, ἐπιτρέψας κλοπὰς καὶ καταχρήσεις, ἤλλαξε πεντήκοντα ὑπουργούς, ἀλλ' ἡ ἱκανότης τοῦ Μορνῦ, ἡ ἀφοσίωσις τοῦ Περσινῦ, ὁ ζῆλος τοῦ Ῥουέ, τοῦ Βιλλιώ, τοῦ Φούλδ, τοῦ Δρουὲν-δὲ Λουΐ, τοῦ Θουβενέλ, τοῦ Βαρὸς τῷ ἐχρησίμευον ὡς ἁπλᾶ ὄργανα· τοὺς προσεκάλει καὶ τὰς ἀπέπεμπε κατὰ βούλησιν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸ ἔθνος τὴν αἰτίαν. Αἱ ἐκλογαί, αἵτινες ἦσαν ἡ φροντὶς αὐτοῦ ὡς δήλωσις τοῦ δημοσίου φρονήμα-

[1]) Μεγάλη ἦτο ἡ στοργὴ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν υἱόν του τοῦτον. Ἰδὼν αὐτὸν ἡμέραν τινὰ νοσοῦντα, εἶπεν. «Ἐὰν ἀποθάνῃ δὲν θὰ διστάσω ἐγὼ αὐτὸς ν' ἀνακηρύξω τὴν δημοκρατίαν». Συγκινητικὴ ἦτο ἡ σκηνὴ κατὰ τὴν διανομὴν τῶν βραβείων τῆς Ἐκθέσεως τοῦ 1867, ὅτε ἀπενεμήθη μέγα μετάλλιον τῷ Ναπολέοντι διὰ τὰ οἰκήματά του τῶν ἐργατῶν· ὁ Ναπολέων δὲν ἠθέλησε νὰ ἐμφανισθῇ, ὡς οἱ ἄλλοι, ὅπως λάβῃ αὐτό· τότε ἔδωκαν τὸ βραβεῖον εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν πρίγκηπα ὅστις ἐνεχείρισεν αὐτὸ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἀσπασθέντα αὐτὸν ἐν μέσῳ φρενιτιωδῶν ἐπευφημιῶν. Ἡ «Ἑταιρία τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρίγκηπος» συνέκειτο ἐκ νεανιῶν, οἵτινες ἐσχημάτισαν ταμεῖον, ἐξ οὗ ἐδάνειζον εἰς ἀγρότας καὶ ἐργάτας πρὸς ἀγορὰν ἐργαλείων ἢ τῶν πρώτων ὑλῶν· ὡς μόνη ἐγγύησις ἤρκει ἡ τιμιότης τοῦ αἰτοῦντος, ὅστις ἀπέτινε ἐλάχιστον τόκον καὶ ἠδύνατο νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ χρέος του καὶ κατὰ δόσεις.

[2]) Εἰς τοὺς παρακαλοῦντας αὐτὸν νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως ἡ Ῥώμη καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἀπεκρίθη, ὡς ἰδίοις ἠκούσαμεν ὠσί. «Θὰ ἔχετε τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ δὲν δύνασθε ν' ἀπαιτήσητε νὰ σᾶς τὴν δώσωμεν ἡμεῖς».

τος, συνοδεύοντο πάντοτε ὑπὸ τῆς διαφθορᾶς. Ἐναντίον αὐτοῦ ἵσταντο ἔξοχοι ἄνδρες, ὡς ὁ Τιέρ, ὁ Γυζώ, ὁ Μονταλαμβέρ, ὁ Βρολῦ καὶ πολλοὶ στρατιωτικοί, ἐν οἷς ὁ Καβαινιάκ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του ἐπῆλθεν καὶ ὁ θάνατος ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, τοῦ Μονταλαμβέρ, Βερρυέ, Λακορδαίρ, Τρολόγκ, Λαμαρτίνου [1]), Βελλιμαίνου, Λαζιουναί, Ἰομινῆ, Σαιντ-Βὲβ καὶ ἄλλων. Ἀλλ' ἐπικινδυνωδέστερον τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἀντιπολιτεύσεων καὶ τῶν συνωμοτῶν ἦτο ὁ ὑποχθόνιος βόμβος τῶν Κοινωνιστῶν, ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ εὐαρίθμων τινων θεωρητικῶν ἀνδρῶν.

Ὁ Ναπολέων ὑπέλαβε καθῆκόν του νὰ συσφίγξῃ τοὺς χαλινούς· μετὰ ἕκαστον πόλεμον εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ εὐρύνῃ τὸ Σύνταγμα. Μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἰταλίας ὑπεσχέθη εἰς τὰς Βουλὰς νὰ συζητήσῃ τὴν γενικὴν πολιτικὴν καὶ νὰ προτείνῃ βελτιώσεις ἐν τοῖς νόμοις. Τῇ 29 Ἰανουαρίου 1867 ἔγραφε πρὸς τὸν πρωθυπουργόν του Ῥουέ· «ὅτι θέλει δώσει εἰς τὰς διατάξεις τῆς αὐτοκρατορίας πᾶσαν δυνατὴν ἀνάπτυξιν, καὶ νὰ ἐπιστεγάσῃ τὸ ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς θελήσεως ἱδρυθὲν οἰκοδόμημα, «ἀλλὰ τοῦτο συνίστατο μόνον εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι καί, διὰ τοὺς βουλευτάς, εἰς τὴν ἄδειαν τῶν ἐπερωτήσεων. Ἡ Γαλλία ἀπῄτει πλείονα· διὸ ἐπὶ τέλους ὁ Ναπολέων μετέβαλε τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ ἀπολύτου εἰς κοινοβουλευτικὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ μὲ τὴν εὐθύνην τῶν ὑπουργῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων διώρισε τὸν δικηγόρον Ὀλλιβιέ. Ἰουλ. 1869

Ἦτο τοῦτο τὸ ἔννατον Σύνταγμα μετὰ τὸ 1859 καὶ τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον συνεστήθη ἄνευ κλονισμοῦ διὰ τοῦ θριάμβου τῆς ἐθνικῆς γνώμης, δηλ. τοῦ τύπου. Τότε ἠθέλησεν ὁ Ναπολέων νὰ μάθῃ παρὰ τῆς Γαλλίας ἐὰν ἦναι εὐχαριστημένη ἀπ' αὐτόν, καὶ 7,160,000 ψῆφοι ἐπικύρωσαν τοῦτο, καὶ γενικαὶ ἐπηκολούθησαν

[1]) Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1868, ὡρίσθη διὰ τὸν Λαμαρτῖνον τὸ εἰσόδημα κεφαλαίου 500 χιλ. φράγκων. Ἡ γαλλικὴ Ἀκαδημία ἔθεσεν εἰς διαγωνισμὸν τὸν ἔπαινον τοῦ Λαμαρτίνου καὶ 166 χειρόγραφα ἀπεστάλησαν.

ἐπευφημίαι ἰδίως ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ· τὸ δὲ πρόγγραμμα ἦτο, οὔτε ἐπανάστασις, οὔτε ἀντίδρασις. Τὰς μεταρρυθμίσεις παρεδέχθησαν ὁ Παριὲ καὶ ὁ Δαρύ· ὁ Γυζὼ ἐπεφορτίσθη νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως· ὁ Ὀδιλὼν Βαρῶ περὶ τῆς ἀποκεντρώσεως· εἰς ἄλλας ἐπιτροπὰς ἔλαβον μέρος ὁ Βρολῦ, ὁ Ῥεμυζᾶ, ὁ Λαβουλαί. Ὁ Τιὲρ ἔλεγεν· «Ἐν τῷ ὑπουργικῷ ἐδωλίῳ κάθηνται αἱ ἰδέαι, ἃς ἐγὼ ἀντιπροσωπεύω». Ἡ Ἀκαδημία ἐξέλεξε μέλος αὐτῆς τὸν Ὀλλιβιέ· ὁ Χάουσμαν ἔπαυσε νὰ κερδοσκοπῇ· ὁ Πρεβῶ - Παραδὸλ διωρίσθη πρέσβυς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ἀλλ' αἱ παραχωρήσεις τοῦ Ναπολέοντος ἀποβαίνουσι πᾶσαι πρὸς ὄφελος τῆς δημαγωγίας· συνεπείᾳ τῆς ἀμνηστίας καὶ τῆς ἐλευθεροτυπίας ἐμφανίζονται ὁ Πυᾶ, ὁ Γαμβέττας, ὁ Ῥοσφώρ, ὁ Λεδρῦ - Ρολλέν, ὁ Βαρβές, ὁ Λουδοβῖκος Βλάν, ὁ Πελλετάν, ὁ Βλαγκῆ, ὁ Ῥασπάϊλ καὶ ἄλλοι, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐθυσίασαν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ δικαιώματα εἰς τὸ εἴδωλον τῆς περιληπτικῆς προόδου. Αἱ ἐφημερίδες παροτρύνουσι νὰ φονευθῇ ὁ αὐτοκράτωρ, ν' ἀνατραπῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας· ἡ κηδεία τοῦ Περρυέ, ἡ δίκη τοῦ Φανοῦ (Lanterne) τὸ ἐλάχιστον ἐπεισόδιον προκαλεῖ στάσεις, μονομαχίας, σφαγάς, καὶ ἔτι μᾶλλον αἱ ἐκλογαί. Ἐφαίνετο ὁ μὴν τοῦ μέλιτος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἦτο τοὐναντίον ἡ παραμονὴ τῶν καταστροφῶν.

Ὁ Ναπολέων δὲν ἠνόησε τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ἐξέθετε τὴν Γαλλίαν, ἐπιτρέψας νὰ σχηματισθῶσι πλησίον αὐτῆς δύο ἰσχυρὰ Κράτη, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Πρωσσία, καὶ κατὰ τὸ 1866 ἔμεινεν ἁπλοῦς θεατής, ὅτε ἡ Πρωσσία ἐν Σαδόβᾳ κατεσύντριψε τὴν Αὐτρίαν. Τότε τῷ ἔλεγον: Ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Βερολίνου δὲν εὑρίσκονται πλέον τῶν δεκαπέντε χιλιάδων ὁπλιτῶν· ἐὰν παρουσιασθῇς μὲ ἑκατὸν χιλιάδας περὶ τὸν μέγαν ποταμὸν (τὸν Ῥῆνον.) ὅλα τὰ γερμανικὰ κράτη θὰ ἑνωθῶσι μετὰ σοῦ, διότι εἶναι παρωργισμένα ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὃν ἐκήρυξεν ἡ Πρωσσία. Θὰ ἦναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν οἱ Γερμανοὶ θὰ ἴδωσι μετὰ χα-

ρᾶς τοὺς Γάλλους. Θὰ δεσπόζῃς τῆς θέσεως· ἡ Πρωσσία θ' ἀναγκασθῇ νὰ ἀνακόψῃ τοὺς κατὰ τῆς Αὐστρίας θριάμβους της, νὰ μετριάσῃ τοὺς ὅρους καὶ νὰ σεβασθῇ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν. Ὁ Ναπολέων δὲν συνετίσθη. Τῆς παραβλέψεως ταύτης ἐπωφελήθη ἡ Πρωσσία, ἥτις ἐπιδοθεῖσα εἰς κατακτήσεις διήγειρε τὴν δυσπιστίαν ὅλων τῶν γειτόνων της καὶ ἠνάγκασε πάντα τὰ Κράτη νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς μεγάλους ἐφοπλισμοὺς ἕνεκα τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ μέλλοντος.

Ἐν τοσούτῳ ἡ Ἱσπανία ἐν τῇ ἀδιακόπῳ αὐτῆς συγχύσει ἐζήτει βασιλέα, καὶ ἡ Πρωσσία ἤθελε ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκείνου ἕνα πρίγκηπα τοῦ Χοεντσόλλερν, ἐκ τοῦ Βασιλικοῦ αὐτῆς οἴκου. Τούτου ἐπιτυγχανομένου ἡ Γαλλία ἠπειλεῖτο καὶ ἐκ μέρος τοῦ Περπινιὰν (τῆς Ἱσπανίας) καὶ ἐκ μέρος τοῦ Στρασβούργου. Ὅτε οἱ συνετοὶ συνεβούλευον τὸν Ναπολέοντα νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας ὅπως παρακωλύσῃ τὴν διατάραξιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, οὐδεὶς ἐν Γαλλίᾳ ἐπίστευεν ὅτι ἦτο δυνατὸν πρὸ τεσσάρων μηνῶν νὰ παρασκευασθῇ στρατός, ἵνα ἀντιμετωπίσῃ τὸν πρὸ πολλοῦ παρεσκευασμένον πρωσσικὸν στρατόν. Ἤδη ὅτε οὗτος ἐγαυρία ἐπὶ ταῖς νίκαις αὐτοῦ, ἐφαίνετο ἐντροπὴ ν' ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τῆς ὑπεροχῆς ἔθνους εὐεξάπτου ὁσάκις πρόκειται περὶ πολέμου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Γαλλίας ἠκούετο ἡ φωνή: « Εἰς τὸ Βερολῖνον ! »

Ἡ Εὐρώπη βλέπουσα δύο ἔθνη, ὧν ἕκαστον εἶχε περίπου 40 ἑκατομ. κατοίκων, ἕτοιμα νὰ συγκρουσθῶσιν, ἐφοβήθη ὡς ἐὰν ἐπέκειτο γενικὴ καταστροφή· ὁ Πάπας ἐπρότεινε τὴν μεσολάβησίν του, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ἤλπιζον ἐν Γαλλίᾳ ὅτι ἡ Αὐστρία ἤθελεν ἐπωφεληθῇ τῆς συνταράξεως ταύτης ὅπως ἐκδικηθῇ κατὰ τῆς Πρωσσίας, καὶ ὅτι οἱ ἀκρωτηριασθέντες ἡγεμονίσκοι τῆς Γερμανίας ἤθελον λάβει τὴν ἀντίτισίν των, καὶ ἡ Ἰταλία ἤθελε δείξει τὴν εὐγνωμοσύνην της πρὸς τὸ ἔθνος καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα, οἷς ὤφειλε τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

Ὁ Ναπολέων, καταγγέλων τὴν Πρωσσίαν διὰ τὰς ἐπιδρο-

μάς της, ἐκήρυττεν. «Ἡ ἔνδοξος σημαία, ἣν ἐκτυλίσσομεν ἐκ νέου ἐνώπιον τῶν προκαλούντων ἡμᾶς, εἶναι ἡ αὐτὴ σημαία, ἥτις διέσπειρεν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην τὰς ἐκπολιτιστικὰς ἰδέας τῆς μεγάλης ἡμῶν Ἐπαναστάσεως· ἀντιπροσωπεύει τὰς αὐτὰς ἀρχάς, καὶ θὰ ἐπιφέρῃ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Τίθεμαι ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀνδρείου τούτου στρατοῦ, ὅστις ἀμύνεται ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ καλῶς γινώσκω ποίαν ἀξίαν ἔχει ὁ στρατὸς οὗτος, διότι εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου εἶδον τὴν νίκην παρακολουθοῦσαν τὰ βήματα αὐτοῦ».

Ἡ δὲ Πρωσσία τοὐναντίον ἐδήλου ὅτι δὲν κηρύττει τὸν πόλεμον εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Βάγενερ ἔλεγε. «Πολεμοῦμεν διὰ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐθνικοτήτων, τὰς ἱερωτέρας, τὰς δικαιοτέρας, τὰς εὐεργετικωτέρας ὑπὲρ τῆς συντάξεως τῶν Κρατῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἐδάφους αὐτῶν».

Ἀπερίγραπτος ἦτο ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς Γερμανίας διὰ τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον· ἐξέλιπον ἐντελῶς αἱ ἀντιζηλίαι μεταξὺ βορείων καὶ νοτίων, μεταξὺ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων, μεταξὺ συντηρητικῶν καὶ φιλελευθέρων. Ὡς ἐν ἔτει 1814 γενικῶς οὐδὲν ἄλλο ἠκούετο ἢ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος καὶ ἡ λατρεία πρὸς τὸν κηρύττοντα τὴν ἑνότητα αὐτῆς καὶ τὸν ἐπιδιώκοντα ἐκ νέου τὴν μεγάλην μεσαιωνικὴν εἰκόνα τῆς γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

1870 Τῇ 26 Ἰουλίου, ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου 500 μέχρι 600 χιλιάδων Πρώσσων ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς ἐκστρατείαν· πέντε γραμμαὶ σιδηροδρομικαὶ διευθυνόμεναι πρὸς τὰ σύνορα εἶχον μεταφέρει τεσσαράκοντα δύο χιλιάδας ἄνδρας καθ' ἑκάστην μετὰ καταπληκτικοῦ ἀριθμοῦ πυροβόλων, ἁμαξῶν, πολεμεφοδίων καὶ ἵππων [1]), ἐν ᾧ ἡ Γαλλία, ἡ ὑπερηφάνως προκα-

[1]) Ὁ Μόλτκε ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ὁ πόλεμος τοῦ 1870—71» λέγει: Προσθετομένων ὅλων τῶν στρατῶν, τῶν φρουρῶν καὶ τῆς ἐφεδρείας μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἑτοίμους ἓν ἑκατομμύριον ἀνδρῶν καὶ πλέον τῶν 200 χιλ. ἵππων. «Εἰς τούτους ἡ Γαλλία, ἔχουσα μάχιμον στρατὸν 567,000 ἀνδρῶν, δὲν ἠδύνατο ν'

λοῦσα, δὲν εἶχεν ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ἢ μόνον 270 χιλ. μαχητῶν, γενναιοτάτων μὲν κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, ἀνικάνων δὲ εἰς τὴν ἀντίστασιν. Ἡ ταχύτης, ἥτις ἀφῄρει ἀπὸ τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ τὸν κάματον, ἀφῄρεσεν ἀπὸ τοῦ γαλλικοῦ τὴν πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευὴν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς ἐν χώρᾳ οὐδόλως προητοιμασμένῃ διὰ τὴν καταπληκτικὴν ἐπιστράτευσιν, δι' ἧς οἱ Πρῶσσοι ἀνεδείχθησαν ἀνώτεροι.

Ὁ τοσοῦτον κακῶς παρασκευασθείς, καὶ τόσον ἀπερισκέπτως καὶ ἀθλίως διεξαχθεὶς οὗτος πόλεμος ὑπῆρξε βραχύτατος. Ὁ γαλλικὸς στρατός, ἡττηθεὶς ἐν Σαρβούκῃ, ἐν Βισσεμβούργῳ, ἐν Βέρθ καὶ Φόρβαχ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸ φρούριον τοῦ Μέτς· ἐν Σεδὰν 240 χιλ. Γερμανῶν ἐν μάχῃ διαρκεσάσῃ δε- 1 Σεπτ. 1870
καπέντε ὥρας ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους κατὰ κράτος. Ὁ Ναπολέων παρεδόθη αἰχμάλωτος. Οἱ Πρῶσσοι συνέλαβον αἰχμαλώτους 83 χιλ. στρατιωτῶν, τρεῖς σημαίας, 66 χιλ. τουφεκίων, χιλίας ἁμάξας, 419 πυροβόλα πεδινὰ καὶ 139 τοπομαχικὰ καὶ 6 χιλ. χρησίμων ἵππων.

Οἱ Πρῶσσοι εἶχον τὴν πρόθεσιν νὰ κατακτήσωσι τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην· μετὰ τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ Στρασβούργου, ἐπολιόρκησαν τὸ Μέτς, ἔνθα εἶχεν ὑποχωρήσει ὁ στρατὸς τοῦ στρατάρχου Βαζαίν, πολυαριθμότερος τοῦ τοῦ στρατάρχου Μακ-Μαὼν (ἐξ 173 χιλ.), ὅστις μετ' οὗ πολὺ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ ὅλον τὸ τεράστιον ὑλικὸν πολέμου, τὸ ὁποῖον περιεῖχε καὶ μὲ πέντε στρατάρχας οἵτινες εὑρίσκοντο ἐντὸς αὐτοῦ. Ἤδη ὁ πρωσσικὸς στρατὸς ἦτο ἐλεύθερος νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὰ βόρεια μέρη τῆς Γαλλίας· δεκαοκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σεδὰν πολιορκοῦνται οἱ Παρίσιοι· στήσαντες τὸ ἀρχηγεῖόν των ἐν Βερσαλλίαις οἱ Πρῶσσοι ἀρνοῦνται πᾶσαν ἀνάμιξιν τῶν οὐδετέρων Δυνάμεων. Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ πόλεμος μὲ πολλὰς μάχας φονικω-

ἀντιπαρατάξῃ ἢ μόνον 343,000 κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ προσσικοῦ ἐπιτελείου καὶ 270,000 κατὰ τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς. Νέα σώματα στρατοῦ ἐσχηματίσθησαν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου.

τάτας καὶ καταστροφὰς χωρῶν, γενομένας, ὡς τὸ πάλαι, οὐχὶ κατὰ νόμιμον δίκαιον ἢ χάριν εὐγενοῦς τινος σκοποῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ταπεινωθῇ ἓν ἔθνος καὶ εἷς αὐτοκράτωρ. Ὁ ἀπομείνας γαλλικὸς στρατὸς ἐδοκίμασε ν' ἀντιπαραταχθῇ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἰδίως ἐπὶ τοῦ Λείγηρος ποταμοῦ, καὶ ἡττώμενος συνεκεντροῦτο πάλιν· ἀλλ' οἱ Πρῶσσοι ἦσαν ἄγρυπνοι καὶ κατέφθανον μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος, ποιούμενοι χρῆσιν καὶ αὐτῶν τῶν τοπομαχικῶν πυροβόλων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφαιρέσει παρὰ τῶν Γάλλων.

Ἐν ᾧ κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον τοῦ ἔτους 1813 ἡ Γερμανία ὁλόκληρος καὶ ἡ Ῥωσσία δὲν παρέταξαν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Λειψίας πλέον τῶν 400 χιλ. ἀνδρῶν, ἐν τῷ ἐνεστῶτι πολέμῳ καὶ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σεδὰν μόνον ἡ Πρωσσία εἶχεν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους 800 χιλ. ἀνδρῶν.

8 Σεπτ. 1870 Ἡ πόλις τῶν Παρισίων, καταθορυβηθεῖσα ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῶν φοβερῶν καταστροφῶν, ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν αὐτοκράτορα ἐκεῖνον, ὃν πρὸ ὀλίγων μόνων μηνῶν ἐθεοποίει· ἀνεκήρυξε τὴν Δημοκρατίαν καὶ ἀποφασίσασα ν' ἀντιστῇ συνέστησε Κυβέρνησιν ἐθνικῆς ἀμύνης, ἥτις μὴ ἔχουσα ἑνότητα, ἰδίως μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μέτς, κακῶς ὑπερησπίσθη τὸ Τοὺρ καὶ τὸ Ὀρλεὰν (τὴν Αὐρηλίαν).

Τὴν πόλιν τῶν Παρισίων περιβάλλει ἐν ἐκτάσει 45 χιλιομέτρων ζώνη κατασκευασθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ἔχουσα φρούρια κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων· ἐγένοντο δ' ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἄλλα ἔργα ἀμυντικά. Πλὴν δύσκολος ἀποβαίνει ἡ ἄμυνα πόλεως τοσαύτης ἐκτάσεως καὶ τοσοῦτον πολυανθρώπου, ἂν καὶ ἐγένετο χρῆσις τῶν τελειοτέρων μέσων τροφοδοτήσεως καὶ συγκοινωνίας. Αἱ ἔξοδοι ἀπετύγχανον, ὁ βομβαρδισμὸς ἐμαίνετο καὶ ἡ πεῖνα ἐπετείνετο.

Ἡ πόλις τῆς ἀνέσεως, τῆς πολυτελείας, τῶν διασκεδάσεων, τῶν τεχνῶν, πόλις μὲ δύο ἑκατομμύρια κατοίκων, κατήντησε νὰ τρέφηται διὰ τῶν προστυχωτέρων καὶ ἀηδεστέρων τροφῶν· αἱ βιβλιοθῆκαι καὶ τὰ μουσεῖα ἐκαλύφθησαν ὑπὸ σάκκων ἄμμου

ὅπως προφυλαχθῶσιν· ὁ νυκτερινὸς φωτισμὸς ἦτο ἐλλιπής, ἐλλιπὴς καὶ ἡ καύσιμος ὕλη κατὰ τὸν βαρύτατον ἐκεῖνον χειμῶνα καὶ κατὰ τὴν πεντάμηνον πολιορκείαν· ἀνεμένετο μετ' ἀδημονίας περιστεράτις, φέρουσα εἰδήσεις ἔξωθεν, καὶ ἀπεστέλλοντο ἀερόστατα πρὸς τοὺς ἔξω εὑρισκομένους. Μετὰ 132 ἡμέρας καὶ 22 ἐξόδους ἡ πόλις ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, καὶ δεύτερον ἤδη 29 Ἰαν. 1871
οἱ Πρῶσσοι ἐκδιώξαντες τοὺς Βοναπάρτας ἐκράτουν τῶν Παρισίων [1]).

Καὶ ὅμως ἡ ἀντίστασις δὲν εἶχε παύσει· διάφορα σώματα ἐξηκολούθουν μαχόμενα καὶ ἀφ' οὗ πᾶσα ἐλπὶς ἐξέλιπεν· ὁ στρατηγὸς Βούρβαχης ἔσωσεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν 82,270 στρατιώτας, 3110 ἀξιωματικούς, 10,000 ἵππους καὶ ἑκατοντάδας τινὰς πυροβόλων.

Ἡ συντακτικὴ Συνέλευσις, συνελθοῦσα ἐν Βορδώ, ἐξέλεξεν ἀρχηγὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τὸν Τιέρ, ὅστις διεπραγματεύθη τὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν Πρώσσων στρατηγῶν. Ἀπεφασίσθη ἡ παραχώρησις τῆς Ἀλσατίας ὁλοκλήρου καὶ τοῦ πλείστου μέρος τῆς Λωρραίνης μετὰ τῶν φρου-

[1]) Τῇ 23 Ἰανουαρίου ὁ Ἰούλιος Φάβρ ἐνεφανίσθη ἐν Βερσαλλίαις ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν ἀνακωχήν. Οἱ Γερμανοὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐζήτησαν ἐγγυήσεις, ὅπως μή, τροφοδοτουμένης τῆς πρωτευούσης, ἐξακολουθήσῃ ἡ ἀντίστασις. Ἐζητήθη καὶ ἐγένετο παραδεκτὴ ἡ παράδοσις πάντων τῶν φρουρίων, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ φρουρίου τοῦ ὄρους Βαλεριανοῦ ὡς καὶ τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς τῆς κυριωτέρας ζώνης. Τὴν ἑσπέραν τῆς 26 Ἰαν. ἔπρεπε νὰ παύσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι πρὸ τῶν Παρισίων καὶ ν' ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ μεταφορὰ τῶν τροφῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς 31 Ἰανουαρίου ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ γενικὴ ἀνακωχή, ἀλλ' ἐξῃρέθησαν αὐτῆς αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Δούβ, τοῦ Ἰουρασίου καὶ τῆς Χρυσῆς ἀκτῆς (Cote d' or), ὡς καὶ τὰ φρούρια τοῦ Βέλφορτ, ἔνθα ἐξηκολούθουν αἱ ἀμυντικαὶ ἐργασίαι. Ἡ φρουρὰ τῶν Παρισίων, πεζικόν, πεζοναῦται καὶ οἱ ἐθελονται ὤφειλον ἀμέσως νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα· διετήρουν δὲ αὐτὰ μόνον 12 χιλ. ἄνδρες καὶ ἡ ἐθνοφυλακὴ πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἡ κατάληψις τῶν φρουρίων ἐτελέσθη τῇ 29 Ἰανουαρίου ἄνευ ἀπευκταίου τινός. Παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ 602 πεδινὰ πυροβόλα. 1,770,000 τουφεκίων καὶ χίλιαι ἅμαξαι πολεμοφοδίων· ἐκ δὲ τῶν φρουρίων 1362 πυροβόλα μεγάλης ὁλκῆς, 1680 ἅμαξαι, 3 1/2 ἑκατομμ. φυσιγγίων, 4000 στατῆρες πυρίτιδος, 200 χιλ. ὀβίδων καὶ 100 χιλ. βομβῶν. Ἡ πολιορκία τῶν Παρισίων διήρκεσεν 132 ἡμέρας· (ὅρ. Μόλτκε ἐν τῷ ἄνω μνησθέντι συγγράμματι αὐτοῦ).

ρίων, ἃ ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. εἶχεν ἀνεγείρει ὡς φραγμὸν ἀπόρθητον, ἡ πληρωμὴ 5000 ἑκατομμυρίων φράγκων ἐντὸς τριῶν ἐτῶν, μεθ' ὃ θ' ἀπεσύροντο οἱ Πρῶσσοι καὶ θὰ ἐλευθεροῦντο αἱ 360 χιλ στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν αἰχμαλώτων ἐν Γερμανίᾳ. Ὀγδοήκοντα χιλιάδες Πρῶσσοι ἔμειναν ἐν Παρισίοις, εἴκοσι χιλιάδας ἐν Λυὼν καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Εὔκολον ἀπέβαινε τὸ ἐρεθίζειν τὸν λαὸν κατὰ τῶν φοβερῶν τούτων ἀλλ' ἀναποφεύκτων ὅρων· πανταχόθεν ἀνεφύησαν δημαγωγοί, ὑποκινούμενοι παρὰ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, παρὰ τοῦ Γαμβέττα, τοῦ Φλουρὰν, τοῦ Δελεκλὺζ καὶ τοῦ Πυᾶ, καὶ ἐσυστήθη νέα Συνέλευσις ἐναντία τῆς τῶν Βερσαλλιῶν. Ἐν τῇ πόλει τῶν Παρισίων, μόλις ἐλευθερωθείσῃ τῶν Πρώσσων, ἤρξαντο κλοπαὶ καὶ φόνοι· ἀνέστη καὶ τὸ κόμμα τῶν Κοινωνιστῶν, τὸ ὁποῖον ἀνεκήρυξε τὴν Κοινότητα μὲ ὁδοφράγματα, μὲ πυροβόλα καὶ μυδραλιοβόλους καὶ μὲ φρικαλεότητας, αἵτινες ὑπερβαίνουσι καὶ αὐτὰς τὰς φρικωδεστέρας παρεκτροπὰς καὶ τὰ ὄργια τῶν τελευταίων ὀγδοήκοντα ἐτῶν [1]). Θυρωροὶ ἐγένοντο στρατιῶται τοῦ ἱππικοῦ, φαρμακοποιοὶ ἐγένοντο συνταγματάρχαι, ἐπιζητοῦντες ἀφορμὰς ἡρωϊκῶν πράξεων, ἐπιστήμονες ἐπεδίδοντο εἰς ἀνακαλύψεις φυσικὰς καὶ χημικάς, περιέμενον θαύματα ἐκ τῆς δυναμίτιδος, ἐκ τοῦ θειούχου ἄνθρακος, ἐκ τοῦ βρωμίου, καὶ ἐφεύρισκον βόμβας δυναμένας νὰ φονεύσωσιν ἐν ἀκαρεῖ 200 χιλ. Βερσαλλίων· τὸ δημαρχεῖον παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας ὡς καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ λαοῦ μὲ τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία· ζημία ἀνεπανόρθωτος τῶν Παρισινῶν. Ἀπο-

[1]) Ὅρα. Μαξίμου Δεκὰν (De Camp) «Οἱ σπασμοὶ τῶν Παρισίων». «Οἱ ὅμηροι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Κοινότητος». Ἐρνέστου Δωδέ, «Ἡ ἀγωνία τῆς Κοινότητος». Βαρών. «Ἡ τρίτη εἰσβολή». Ὁ Μ. Βασὼν περιέγραψεν ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ κειμήλια, τὰ ὁποῖα ἐξηφανίσθησαν τότε. Ἡ πλέον ἀξιοθρήνητος ἀπώλεια εἶναι ἡ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λούβρου. ἐμπρησθείσης κατὰ τὴν νύκτα τῆς 24 Μαΐου 1871, ἥτις περιεῖχε πλέον τῶν 100 χιλ. τόμων συγγραμμάτων ἐκλεκτῶν καὶ πολυτίμων. Αἱ διαπραχθεῖσαι κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον φρικαλεότητες ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, οἷον ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Βέκεδε ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κολωνίας, καὶ ὑπὸ τοῦ θιασήμου ποιητοῦ Φράϋταγ.

φασισμένοι νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσιν ἢ πτώματα καὶ ἐρείπια οἱ Κοινωνισταὶ εἶχον συσσωρεύσει βαρέλια πυρίτιδος κάτωθεν ὁλοκλήρων τετραγώνων οἰκημάτων, εἶχον παρασκευάσει ἠλεκτρικὰς ἐκρήξεις, βόμβας πλήρεις πετρελαίου, αἵτινες μετέδιδον τὴν πυρκαϊάν, καὶ ἐκ τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν παρεμποδίζοντο οἱ κάτοικοι νὰ ἐξέλθωσι· τὰ ὑπουργεῖα, τὸ καλλιτεχνικὸν μέγαρον τοῦ Τιέρ, αἱ ἀγοραί, αἱ σιταποθῆκαι, ἡ στήλη τῆς πλατείας τῆς Βανδώμης κατεδαφίσθησαν ἢ ἐνεπρήσθησαν, κατὰ τὰς τελευταίας δὲ ἡμέρας καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστατον ἀνάκτορον τοῦ Κεραμεικοῦ. Καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ διεθνοῦς κόμματος ἐπευφήμουν εἰς τὰ ὄργια ταῦτα.

Ἐκραγείσης δὲ αἱμοχαροῦς φρενίτιδος ἐσφάγησαν οἱ κρατούμενοι ὀγδοήκοντα ἄνθρωποι, συλληφθέντες ὡς ὅμηροι καὶ ἐτουφεκίσθησαν, ἐν αἷς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων καὶ πολλοὶ κληρικοί. Κατεσκευάσθησαν δακτύλια περιέχοντα ὀξύτατον δηλητήριον καὶ ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ βελόνην λεπτήν· αἱ γυναῖκες προσποιούμεναι ὅτι σφίγγουσι τὴν χεῖρα τῶν Βερσαλλίων, ἐπρόκειτο διὰ τῶν δακτυλίων τούτων νὰ μεταδώσωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν γάγγραιναν. Καὶ ἡ περιφρόνησις αὕτη τῆς ἰδίας ζωῆς καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἐκαλεῖτο πρᾶξις πατριωτική.

Τὸ παράδειγμα τῶν Παρισίων ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλαι πόλεις, καὶ ὁλόκληρος ἡ Γαλλία παρεδόθη εἰς σφαγὰς καὶ καταστροφάς, χείρονας ἐκείνων, ἃς εἶχον ἐπιφέρει οἱ Πρῶσσοι. Τέλος ὁ τακτικὸς στρατὸς κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς βίας εἰς Παρισίους καὶ νὰ καταπνίξῃ τὴν Κοινότητα, ἀπωλέσας τρισχιλίους στρατιώτας. Πλεῖστοι κοινωνισταὶ ἐφονεύθησαν καὶ πολλοὶ συλληφθέντες ἐτουφεκίσθησαν· ὡσαύτως καὶ ὀλίγα γύναια, πρωταγωνισθέντα ἐν τῇ ἐρημώσει καὶ καταστροφῇ ἐκείνῃ. Ὑπελογίσθησαν ὅτι ἑκάστη ἡμέρα τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου ἐστοίχισε τῇ Γαλλίᾳ 35 ἑκατομ. φράγκων.

Ἡ τῇ 10 Μαΐου 1871 συνομολογηθεῖσα καὶ τῇ 12 Ὀκτωβρίου ἐπικυρωθεῖσα εἰρήνη ἐγένετο ἐπαχθεστέρα ἕνεκα τῆς ἐπανα-

στάσεως ταύτης. Ἡ Συνέλευσις ἠναγκάσθη νὰ ψηφίσῃ αὐτὴν καὶ διέταξε δημοσίας δεήσεις «ὅπως ἱκετεύσωμεν τὸν Ὕψιστον νὰ εἰρηνεύσῃ τὰς ἐμφυλίους ἡμῶν διχονοίας καὶ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ κατατρύχοντα ἡμᾶς δεινά.» Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης ἡ Γαλλία ἐστερεῖτο 14,508 χιλιομέτρων ἐδάφους καὶ $1\,^1/_2$ ἑκατομμυρ. κατοίκων. Κατὰ τὸ ἔτος 1815 ἡ πολεμικὴ ἀποζημίωσις ἦτο 700 ἑκατομ. ἤδη δὲ 5000 ἑκατομμυρίων. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων τοῦ 1870 ὅστις ἦτο 1815 ἑκατομ. δὲν ἔδωκεν ἢ 1530, ἐν ᾧ τὰ ἔξοδα προϋπολογισθέντα εἰς 1812 ἑκατομ. ἀνῆλθον εἰς 3,275. Τὸ δημόσιον χρέος σχεδὸν ἐδιπλασιάσθη· τὰ ἔσοδα ἠλαττώθησαν, ἐλαττωθέντων τῶν κατοίκων καὶ ἐλαττωθείσης τῆς χώρας. Ἐπεβλήθη φόρος εἰς τὰς πρώτας ὕλας· ἐψηφίσθη ἐθνικὸν δάνειον 3500 ἑκατομ. ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σιδηροδρόμων, οἵτινες θ' ἀποδοθῶσι ἐλεύθεροι εἰς τὸ Κράτος ἐν ἔτει 1945 καὶ ἔχουσιν ἀξίαν 12 δισεκατομμυρίων, καὶ ἐντὸς δύο ἡμερῶν (τῇ 28 καὶ 29 Ἰουλίου 1872) ὑπεγράφη τὸ ποσὸν 4100 ἑκατ.

Μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος ἱκανοποιήθη ἡ ἀπληστία τῶν νικητῶν, ὥστε ταχέως ἀπηλλάγη ἡ χώρα τῆς ξένης κατοχῆς[1]· ἀλλὰ μέγισται ἦσαν αἱ ζημίαι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ· πανταχοῦ καταστροφαὶ καὶ ἐρείπια· αἱ ἀγροτικαὶ ζημίαι ἀνῆλθον εἰς 1200 ἑκατομ. Αἱ ἀποζημιώσεις τῶν Παρισίων ἦσαν 140 ἑκατομ., τῶν ἐπαρχιῶν 130, ὥστε ἡ ὅλη δαπάνη τοῦ πολέμου ἀνήρχετο εἰς 14 δισεκατομμύρια[2] ἐκτὸς τῶν ζημιῶν ἃς ὑπέστη ἡ κοινωνία

[1] Ἐκ Βερδέν, τῆς τελευταίας κατεχομένης πόλεως, ἀπῆλθον τὰ γερμανικὰ στρατεύματα κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1873.

[2] Δαπάναι προξενηθεῖσαι ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ 1870 καὶ ἐκ τῶν ταραχῶν τῆς Κοινότητος κατὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας καταρτισθέντας πίνακας:

1. Ἔκτακτοι δαπάναι τοῦ πολέμου.	φρ.	1,912,045,000
2. Πολεμικὴ ἀποζημίωσις πληρωθεῖσα τῇ Γερμανίᾳ, κεφάλαια καὶ τόκοι.		5,315,359,073
3. Δαπάναι τῆς πόλεως τῶν Παρισίων ὡς πολεμικὴ εἰσφορὰ διὰ τὰς ἀπωλείας κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν καὶ τὰς ζημίας τοῦ Κράτους κατὰ τὴν πολιορκίαν		

τῶν ζημιῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἀπωλείας τόσων ἀνθρώπων [1]) καὶ ἡ Γαλλία εὑρίσκετο ἄνευ στρατοῦ, ἄνευ χρημάτων, ἄνευ κυβερνήσεως, ἄνευ φίλων.

	ταύτην (ἀφαιρέσει τοῦ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰσπραχθέντος ποσοῦ 140 ἑκατ.)	147,079,089
4.	Ἀποζημιώσεις τῶν ἐπαρχιῶν, κοινοτήτων κτλ. . .	856,501,973
5.	Ἀποζημιώσεις σιδηροδρόμων.	7,000,000
6.	Τροφοδότησις τῶν Παρισίων.	77,000,000
7.	Συντήρησις τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ.	340 000,000
8.	Ἀπόδοσις ἀπαιτήσεων τῶν Γερμανῶν.	62,580,000
9.	Ἐλάττωσις ἐπὶ διετίαν τῶν ἐσόδων τοῦ Κράτους. . .	364,149,000
10.	Δαπάναι διὰ διάφορα δάνεια.	62,580,000
11.	Κεφαλαίωσις πρὸς 4 % τῶν ἐσόδων τοῦ Κράτους προερχομένων ἐκ τῶν παραχωρηθεισῶν ἐπαρχιῶν . .	1,659,750,000
12.	Κεφαλαίωσις τῶν συντάξεων.	462,000
13.	Ἀποκατάστασις τοῦ ὑλικοῦ πολέμου.	2,142,989,500
14.	Ἐπισκευαὶ τῶν μεγάλων ἀρτηριῶν τῆς μεταφορᾶς .	90,300,000
15.	Ἀνασύστασις τῶν λιξιαρχικῶν βιβλίων ἐν Παρισίοις.	1,852,758
16.	Ζημίαι μονοπωλίου τῶν καπνῶν.	3,000,000
17.	Ἀποζημιώσεις εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ Βέλφορτ. . .	76,277
18.	Ποσὰ πληρωτέα εἰς τὰς παραχωρηθείσας ἐπαρχίας κατὰ τὴν γενικὴν ἐκκαθάρισιν.	27,096,888
19.	Ἀνοικοδόμησις τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν, κατεδαφισθεισῶν ὑπὸ τῆς Κοινότητος.	46,122,030.
20.	Ἔξοδα δικαστικὰ καὶ ἔξοδα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν καταδίκων τῆς Κοινότητος	11,843,589
21.	Ἀπαίτησις τῆς Κοινότητος κατὰ τῆς Τραπέζης τῆς Γαλλίας.	16,695,172
22.	Συνδρομὴ τοῦ Κράτους εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων πληρωθεῖσα εἰς τοὺς παθόντας κατὰ τὴν Κοινότητα.	2,600,000
23.	Ποσὰ κατατεθειμένα εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Κράτους καὶ ἁρπαγέντα παρὰ τῆς Κοινότητος	10,392,850
24.	Δαπάναι διὰ τὴν διαρρίθμισιν τῆς νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς.	196,000
25.	Δαπάναι διὰ τὰς διπλωματικὰς ἐνεργείας παρὰ τῷ γερμανικῷ ἀρχηγείῳ	146,000
26.	Ἐπιτροπὴ τοῦ Στρασβούργου	142,000
27.	Ἔξοδα κηδεία; διὰ τοὺς πεσόντας στρατιώτας . .	2,287,896
28.	Ἀποζημίωσις διὰ τὰς ζημίας τῶν ἐπαρχιῶν. . . .	446,647,711

Εἰς τὰ ποσὰ ταῦτα δέον νὰ προστεθῶσιν ἡ ἀξία τῶν καταστραφεισῶν οἰκοδομῶν, τὰ ἀπολεσθέντα καλλιτεχνικὰ κειμήλια, τὰ εὑρισκόμενα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωραίνης. Ὅρα « Συλλογὴ συμβάσεων, διατάξεων καὶ ἄλλων ἐγγράφων, ἀναφερομένων εἰς τὴν μετὰ τῆς Γερμανίας εἰρήνην » ὑπὸ Μ. Βίλλφορ εἰς 5 ὀγκώδεις τόμους. Εἶναι πολύτιμος ἡ συλλογὴ αὕτη διότι οὐ μόνον καταδεικνύει τὰς συνεπείας τῶν καταστροφῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνασύστασιν τῆς χώρας. Τὰ δικαστικὰ ἔξοδα διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαΐου 1871, ἀποφάσεις, ἐκτελέσεις, ἀνῆλθον εἰς 13 ἑκατομ. τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων εἰς 856 ἑκατομ. τὰ δὲ ἔξοδα τῶν δανείων εἰς 631 ἑκατομ. Ἡ ζημία τῶν κεφαλαιωθέντων δανείων ἀντιπροσωπεύει πλέον τοῦ ἑνὸς δισεκατομμυρίου, καὶ 2 δισεκατομμύρια ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὑλικοῦ πολέμου. Ἐν ὅλῳ ἐπομένως 14 δισεκατομμύρια φράγκων.

[1]) Ὁ πόλεμος οὗτος διεξήχθη μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ ἐτελείωσεν ἐντὸς 7

Ὁ Ναπολέων, πεσὼν ὡς δένδρον ἐστερημένον ῥιζῶν, ἀπεσύρθη ἐν Ἀγγλίᾳ, φέρων ἀξιοπρεπῶς τὸ ἀτύχημά του χωρὶς νὰ καταρᾶται οὔτε τοὺς νικητὰς οὔτε τοὺς προδότας καὶ ἀπέθανεν ἐν Τσάϊλςχουρστ (Chislehurst) τῇ 9 Ἰανουαρίου 1873. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὃν ἐχαιρέτισε κατὰ τὴν γέννησίν του «ὡς ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος, προωρισμένον νὰ συνεχίσῃ σύστημα ἐθνικόν,» μεταβὰς μετὰ ἑπταετῆ ἐξορίαν νὰ πολεμήσῃ κατὰ βαρβάρων Ἀφρικανῶν ἐφονεύθη κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1879, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐξέλιπε τὸ κόμμα τῶν Βοναπαρτιστῶν [1]).

Ὑπέθεσάν τινες ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντικατασταθῇ βασιλεὺς δι' ἄλλου, ἀλλ' ἐξηροῦντο ὑποψήφιοι νομιμόφρονες, ὀρλεανισταὶ καὶ αὐτοκρατορικοί· ἐπὶ στιγμὴν ἐφαίνετο ὑπερτερῶν ὁ Ἐρρῖκος Ε' ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς εἰρηνοποιήσεως καὶ τῆς τάξεως, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει τὸ στέμμα ἢ κατὰ νόμιμον δίκαιον καὶ ἠρνήθη νὰ παραδεχθῇ τὴν τρίχρουν σημαίαν, σύμβολον ἐπαναστάσεως, παρηγκωνίσθη καὶ οὗτος καὶ ἀπεφασίσθη νὰ κηρυχθῇ ἡ Δημοκρατία.

Ὁ Ἀδόλφος Τιὲρ (1797-1877)· ῥήτωρ ἀνεξάντλητος καὶ

μηνῶν. Κατὰ τὰς πρώτας τέσσαρας ἑβδομάδας ὀκτὼ μάχαι συνέβησαν, αἵτινες ἐπέφερον τὸν κλονισμὸν τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας. Δώδεκα ἄλλαι μάχαι ἐγένοντο μέχρι τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων. Εἴκοσι φρούρια ἐκυριεύθησαν καὶ δὲν παρῆλθεν ἡμέρα, καθ' ἣν νὰ μὴ συμβῶσι μεγαλείτεραι ἢ μικρότεραι συμπλοκαί. Τῇ Γερμανίᾳ ὁ πόλεμος οὗτος ἐστοίχισε μεγάλας ἀπωλείας: 6,247 ἀξιωματικῶν, 123 453 στρατιωτῶν, 1 σημαίας καὶ 6 πυροβόλων. Τὰς ὁλικὰς ζημίας τῆς Γαλλίας δὲν δύναταί τις νὰ ὑπολογήσῃ. Αἰχμάλωτοι Γάλλοι εὑρίσκοντο ἐν Γερμανίᾳ 11,860 ἀξιωματικοί, ἐν Παρισίοις 7,456, ἐν Ἑλβετίᾳ καταφυγόντες καὶ ἀφοπλισθέντες 2,192. Στρατιῶται δὲ ἐν Γερμανίᾳ 371,981, ἐν Παρισίοις 241,686, ἀφοπλισθέντες ἐν Ἑλβετίᾳ 88,381. Ἐν συνόλῳ 702,048 αἰχμάλωτοι. Οἱ Γερμανοὶ ἐκυρίευσαν πρὸς τούτοις 107 γαλλικὰς σημαίας καὶ ἀετούς, 1915 πεδινὰ πυροβόλα καὶ 5526 πυροβόλα φρουρίων. Ἐκυριεύθησαν ἐκ νέου τὸ Στρασβοῦργον καὶ τὸ Μέτς, ἀφαιρεθέντα ἄλλοτε τῇ γερμανικῇ πατρίδι. Ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἀναγεννηθῆ. (Μόλτκε, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τοῦ πολέμου τῶν ἐτῶν 1870-71). Κατὰ τὰς διαφόρους ἐπισήμους πληροφορίας αἱ ἀπώλειαι τῶν δύο στρατῶν εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας κατ' ὀλίγον διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων.

[1]) Τὰ αὐτὰ ἐλέχθησαν καὶ ὅτε ὁ Ναπολέων Β'. ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ τῇ 22 Ἰουλίου 1832.

ἀνὴρ ἀπεράντου μνήμης, ἐπαγγελλόμενος τὸν φίλον τοῦ λαοῦ ἐκ καταγωγῆς, τὸν βοναπαρτιστὴν ἐξ ἀνατροφῆς καὶ τὸν ἀριστοκράτην κατὰ τὰς ἕξεις καὶ τὴν προτίμησιν, εἶχε πολεμήσει τοὺς Βουρβώνους μετὰ τῶν φιλελευθέρων, ἀποστρεφόμενος τὸν δεσποτισμόν, ἀλλὰ καὶ μὴ ἔχων πεποίθησιν εἰς τὴν δημοκρατίαν. Τοὺς Ὀρλεανίδας ὑπηρέτησε πιστῶς, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε ἐπωφελῶς, ἀνταγωνιζόμενος αὐτὸς ὁρμητικῶς κατὰ τοῦ Γυιζώ, ἡσύχως καὶ συνετῶς· ἐξήσκει θεωρητικῶς τὴν πολιτικήν, καὶ ἐφήρμοζεν αὐτὴν πρὸς τὰς περιστάσεις, γινώσκων τὸν τρόπον νὰ ἐνσπείρῃ φόβους καὶ νὰ γεννᾷ ἐλπίδας. Ἐν τοῖς ἱστορικοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι σχεδιαστὴς μᾶλλον ἢ ζωγράφος, προκαλῶν οὐχὶ συγκίνησιν, ἀλλὰ προσοχήν, εἶχε δικαιολογήσει τὴν ἐπανάστασιν, εἶτα δὲ θεοποιήσει τὴν ἰσχὺν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, οὗ ἡ λατρεία ἀνέζησε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1840 μεταφορὰν τῶν ὀστῶν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ναπολέων Γ'. ἐξετέλεσε τὸ πραξικόπημα, ὁ Τιὲρ συνελήφθη· ἐπομένως καθ' ὅλην τὴν δευτέραν αὐτοκρατορίαν ἐμνησικάκει καὶ ἐπῄρθη, ὅτι ὁ Ναπολέων Γ'. ἔν τινι προκηρύξει του ἐπέκρινεν αὐτὸν καίτοι ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς ἐθνικὸν ἱστοριογράφον. Ἔχων πρὸ παντὸς ὑπ' ὄψιν τὸ ὄφελος τῆς Γαλλίας, ἦτο πάντοτε ἐναντίος τῆς ἰταλικῆς ἑνότητος, καὶ ἐνθέρμως ὑπεστήριξε τὴν παπικὴν ἐξουσίαν. Ὅταν δὲ ἤρξαντο τὰ ἀτυχήματα, καίτοι γέρων, περῆλθε τὴν Εὐρώπην ἀναζητῶν σύμμαχόν τινα τῇ πατρίδι του, ἰδίως παρὰ τῆς Ἰταλίας, ἥτις ἀποστέλλουσα στρατὸν εἰς τὰς Ἄλπεις ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ καταλληλότατον ἀντιπερισπασμόν. Ἀφ' οὗ δὲ αἱ ἐλπίδες του ἐματαιώθησαν, δὲν ἀπηλπίσθη ἀκόμη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Ἐκλεχθεὶς ὑπὸ εἴκοσι ἓξ ἐπαρχιῶν, καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ εἴκοσιν ὅλων ἐτῶν εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς τάξεως, ἐξελέγη ὑπὸ τῆς ἐν Βορδῶ συνελεύσεως πρόεδρος αὐτῆς, καταβαλὼν πάσας τὰς προσπαθείας του ὅπως σώσῃ τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τῆς ἀναρχίας καὶ τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως ἀνασυστήσῃ τὰς ἀποσυντεθείσας ἐπαρχίας καὶ τὰς διακοπείσας ὁδοὺς καὶ διώρυγας, ἐδέχθη τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους.

Κατάπληξιν ἐμποιεῖ ἡ νομοθετικὴ καὶ διοικητικὴ ἐνέργεια τῆς Κυβερνήσεως· ἐψηφίσθησαν 100 ἑκατομμύρια διὰ τὰς καταληφθείσας ἐπαρχίας· ὁ στρατὸς ὡρίσθη εἰς 120 χιλ. ἀνδρῶν· ἐπεκυρώθησαν οἱ βαθμοὶ τῶν ἀξιωματικῶν· συνωμολογήθησαν μεγάλα δάνεια· ἐδόθη ἀμνηστεία· ἤρθη ἡ κατάστασις πολιορκίας· ἐτέθησαν ὑπὸ δίκην τὰ μέλη τῆς Κοινότητος, ἀνανεώθησαν τὰ γενικὰ Συμβούλια καὶ ἡ Συνέλευσις· ἐχαλιναγωγήθη ὁ τύπος· ἐξουσιοδοτήθησαν τράπεζαι ἵνα ἐκδίδωσι γραμμάτια, καὶ ἐξητάσθησαν αἱ διάφοροι συνθηκολογήσεις τῶν φρουρίων. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ τεράστια ἔργα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Τιέρ.

Ἡ Συνέλευσις, ἥτις τότε πρῶτον ἐλευθέρως καὶ ἀνεπηρρεάστως εἶχεν ἐκλέξει τοὺς ἀντιπροσώπους της, ἰσχυροτάτη καίτοι διῃρημένη εἰς κόμματα, τελεία μὲν ἀλλ' ἀνεξάρτητος, ἐσύστησε
17 Μαρτ.1873 Κυβέρνησιν δημοκρατικὴν μὲ μίαν μόνην Βουλὴν ἐκ βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν, ἀναθέτουσα τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἰς ἕνα πρόεδρον, κατὰ ἑπτὰ ἔτη ἐκλεγόμενον καὶ ἀνεύθυνον μετὰ ὑπουργείου ὑπευθύνου. Ἀλλ' ἐκεῖνοι οἵτινες ἔπαθον καὶ ἔβλαψαν ἄλλους, οἱ θέλοντες ν' ἀπολαύσωσιν ἢ νὰ ἐκδικηθῶσιν, ἔρριπτον τὴν χώραν μεταξὺ τοῦ ριζοσπαστικοῦ καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κόμματος· ὁ τύπος δὲ ἐξηκολούθει τὸ ἔργον του, νὰ μεμψιμοιρῇ ἐν χώρᾳ, ἥτις μόλις ἀπαλλαγεῖσα τῆς θυέλλης, ἐπικαλεῖται ἀνέμους καὶ νέφη. Διὸ οὐδὲν τὸ ἄπορον ὅτι ὁ Τιέρ, ἀνὴρ πρακτικός, ἀλλ' οὐχὶ κυβερνητικὸς καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ κολάκων ὡς βασιλεύς, ἐκρημνί-
24 Μαΐου1873 σθη μετ' ὀλίγον τῆς ἀρχῆς, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Μακ-Μαών, ὅστις εἶχεν ἐπιτυχῶς ἀγωνισθῇ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀνεπιτυχῶς ἐν Γαλλίᾳ [1]). Μὲ τὴν δημοκρατικὴν πλειονοψηφίαν ἐκυ-

[1]) Ὁ Μακ Μαών, γεννηθεὶς ἐν Συλλῇ τῷ 1808, μαθητὴς τῆς σχολῆς τοῦ Σαὶν-Σύρ, ἐπολέμησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἰδίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντίνης τῷ 1837. Ἐν ἔτει 1848 ἐπροβιβάσθη ὑποστράτηγος καὶ τῷ 1852 ἀντιστράτηγος. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως, κυριεύσας τὸ φρούριον τοῦ Μαλακώφ, ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς νίκης. Ἐκλεχθεὶς γερουσιαστὴς ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ καταβάλῃ τὴν Μεγάλην Καβυλίαν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας, προβιβάσθη στρατάρχης καὶ ὠνομάσθη δοὺξ τῆς Μαγέντης· εἶτα ἐστάλη ὡς διοικητὴς ἐν Ἀλγερίᾳ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἐτραυματίσθη ἐν

βέρνησεν ἐντίμως, ἀλλὰ περικυκλωμένος ὑπὸ ὑποψίας καὶ στενοχωρημένος ἐκ τῶν διενέξεων μεταξὺ ὑπουργῶν, ἄνευ κλονισμοῦ τινος ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Γρεβύ, ἐνθέρμου καὶ ἐντίμου δημοκρατικοῦ. Ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ εἴπῃ τις: «Ποῦ βαίνωμεν;[1]). Ἡ δημοκρατία, ἀπειλουμένη ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κόμματος καὶ τῆς λαϊκῆς δημαγωγίας, ἐμπνέει δυσπιστίαν, ἐν ᾧ ἠδύνατο νὰ παρέχῃ ἐλπίδας, ἐὰν δὲν παρεφθείρετο ὑπὸ διαιρέσεων καὶ παθῶν[2]). Ἀνοικτὴ ἐπὶ 30 λεύγας μεταξὺ τῶν Ἀρδεννῶν καὶ τοῦ ὄρους τοῦ Βελφὸρ ἀπώλεσε διὰ τῆς Ἀλσατίας τὸ φυτώριον ἀνδρείων στρατιωτῶν καὶ ἱκανῶν ἀξιωματικῶν, ὅπως συνέβη τῇ Ἰταλίᾳ διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς Σαβοΐας, ὅτε καὶ αὕτη ἔμεινεν ἀνοικτὴ ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου.

Ὅτε ὁ Γουλιέλμος Α΄ κατέλυσεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βερσαλλιῶν, τὸ ἔθνος αὐτοῦ συγχαῖρον αὐτῷ ἐπὶ τῇ νίκῃ ἀνηγόρευσεν αὐτὸν κληρονομικὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας τῇ 18 Ἰανουαρίου, ἐπετείῳ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Φρειδερῖκος Α΄ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας.

Ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν τὰ γερμανικὰ Πανεπιστήμια καὶ ὁ «Ἐθνικὸς Σύλλογος» ἄλλο τι δὲν ὠνειροπόλουν ἢ ἐθνικότητα, ἑνότητα, αὐτοκρατορίαν, μετὰ καταλύσεως τῶν μικρῶν ἡγεμόνων, μετὰ λατρείας τῆς ἰσχύος των ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν,

Σεδὰν καὶ ᾑχμαλωτίσθη. Ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ὅπως δαμάσῃ τὴν στάσιν τῶν Παρισίων καὶ τὴν Κοινότητα.

[1]) Τὰ Συντάγματα τῆς Γαλλίας: 14 Σεπτεμβρίου 1791, 22 Αὐγούστου 1795, 7 Φεβρουαρίου 1800, 6 Νοεμβρίου 1804, 4 Ἰουνίου 1814, 9 Αὐγούστου 1830, 4 Νοεμβρίου 1848, 14 Ἰανουαρίου 1852, 11 Ἰουλίου 1869 καὶ 25 Φεβρ 1875.

[2]) Κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Λουδοβίκου Βλάν, ἐν τῷ ἐν Μασσαλίᾳ τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1879 ἐκφωνηθέντι λόγῳ, ἡ δημοκρατία ἔπρεπε νὰ μεταρρυθμισθῇ, ἀφαιρουμένων τῶν ἐξόδων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, τοῦ μονοπωλίου, τῆς κληρικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ νὰ συστηθῇ μία μόνον Βουλή· νὰ μὴ ὑπάρχῃ πρόεδρος, μετημφιεσμένος βασιλεύς· νὰ μὴ ὑπάρχῃ στρατός, ἀλλὰ μόνον πολιτοφυλακή· νὰ καταργηθῇ τὸ ἀμετάθετον τῶν δικαστῶν, οἵτινες νὰ ἐκλέγωνται παρὰ τοῦ λαοῦ μεταξὺ τῶν νομομαθῶν· οἱ ἔνορκοι νὰ ἐκλέγωνται διὰ κλήρου, νὰ καταργηθῇ βαθμηδὸν ἡ τάξις τῶν ἀπόρων, καὶ οἱ μισθοδοτούμενοι ἐργάται νὰ καταστῶσι συνέταιροι.

μὲ ἐξύμνησιν τοῦ Ἀλαρίχου καὶ χλευασμὸν τοῦ Βονιφατίου Α΄ καὶ μὲ ὑποκίνησιν τοῦ πατριωτισμοῦ. Ἤδη ἐπιτευχθέντων τούτων ἐπιλαμβάνονται ἐμπειρικῶν μελετῶν καὶ ἐπιτυχίας ἐν τοῖς ἀξιώμασιν.

Τὸ Σύνταγμα τῆς γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν τὴν 4 Μαΐου 1871, ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ νέα αὐτοκρατορία τῆς Γερμανίας περιλαμβάνει 25 Κράτη· τὰ βασίλεια τῆς Πρωσσίας, τῆς Βαυαρίας, τῆς Σαξωνίας καὶ τῆς Βυρτεμβέργης· τὰ μεγάλα δουκάτα τῆς Βάδης, τῆς Ἀσσίας-Δάρμστατ, τῶν δύο Μεκλεμβούργων, τῆς Βαϊμάρης, τοῦ Ὀλδεμβούργου, τὰ δουκάτα τῆς Βρουνσβίκης, τοῦ Ἀλτεμβούργου, τῆς Σαξωνίας-Κοβούργου τῆς Γόθας καὶ τοῦ Ἄνχαλτ, τὰς ἡγεμονείας τοῦ Σβάτσβουργ-Ῥούδολστατ, Σβάρτσβουργ-Σονδερσχάουζεν, τοῦ Βαλδέκ, καὶ Πυρμόντ, καὶ τῶν δύο Ῥέους, Λίππης καὶ Δέλτμολδ, τὰς τρεῖς ἀνσεατικὰς πόλεις Λυβέκκην, Βρέμην καὶ Ἀμβοῦργον, πρὸς ταύτοις καὶ τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην μετὰ ἰδιαιτέρας Κυβερνήσεως [1].) Ἡ διαχείρησις τῆς ἐξουσίας εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς Συμβούλιον ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Κρατῶν. Τὸ Κοινοβούλιον, μετὰ βουλευτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ, περιστέλλει τὸ Στέμμα, τὸ ὁποῖον εἰς ζητήματά τινα εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ προβαίνῃ ἐκ συμφώνου πρὸς τὰ ὁμόσπονδα Κράτη, ἔχον ὅμως πάντοτε τὴν πρωτοβουλίαν. Τὰ μέλη τοῦ Reichstag εἶναι ἀνεύθυνα διὰ τοὺς ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ λόγους των. Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶναι ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τόσον διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις, ὅσον καὶ διὰ τὰς ἐσωτερικάς· αἱ διπλωματικαὶ ἐνέργειαι, ἡ κήρυξις πολέμου, ἡ συνομολόγησις εἰρήνης γίνονται ἐν ὀνόματι τῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις ἔχει δικαιοδοσίαν ἐν περιπτώσεσι συγκρούσεων μεταξὺ τῶν ὁμοσπόνδων καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐσχάτης προδοσίας.

Ὁ στρατὸς σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἀνδρὸς ἐπὶ ἑκατὸν κατοίκων,

[1]) Εἶναι τὸ Σύνταγμα τῆς βορείου Ὁμοσπονδίας μέ τινας τροποποιήσεις.

ἀλλ' ἡ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας ἐλαττοῦται ἀναλόγως τῶν βαθμῶν τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἐκπαίδευσις γίνεται πάντοτε γερμανιστί, ὅπερ εἶναι ἄριστον μέσον ἑνοποιήσεως, ὅπως καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ἐν ᾧ ὁρκιζόμενοι εἰς τὴν σημαίαν πάντες ὁμνύουσι πίστιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Ἰωάννης, βασιλεὺς τῆς Σαξωνίας, ὁ διαπρεπὴς γνώστης καὶ μεταφραστὴς τοῦ Δάντου, ὅστις εἶχε πρωθυπουργόν του τὸν κόμητα Βόϋστ (Beust), ἐζήτει πάντοτε νὰ διατηρῇ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, λαβὼν ἐν ἔτει 1866 μέρος ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας, διεκινδύνευσε τὸν θρόνον του, εἶτα ὅμως συνδιηλλάγη πρὸς τὴν Πρωσσίαν καὶ ἐπολέμησε μετ' αὐτῆς κατὰ τῆς Γαλλίας. Καὶ τὰ ἄλλα Κράτη διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Πρωσσίας, ἀφ' ὅτου αὕτη διοικεῖ τοὺς στρατοὺς αὐτῶν, καὶ προσβλέπουσι μετὰ περισκέψεως εἰς τὸ μέλλον αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Μαθηματικαὶ καὶ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. — Ἐφαρμογαί.

Μετὰ τῶν σοβαρῶν τούτων μεταβολῶν συνεβάδισε καὶ ἐν μέρει ὑπῆρξεν ἀφορμὴ καὶ ἀφετηρία αὐτῆς πνευματικόν τι κίνημα, τὸ σπουδαιότατον ἴσως τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι προεξῆρχον· ἐπιστῆμαί τινες, θεωρούμεναι δευτερεύουσαι καὶ ἐπουσιώδεις ἐπέστησαν τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ ἔλαβον διαφόρους ἐξελίξεις, πᾶσαι πειρώμεναι ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὰς πηγὰς καὶ νὰ μελετήσωσιν αὐτάς. Ἐσφαλμένον θὰ ἦτο νὰ ἐπιδείξῃ τις τὴν πορείαν τῶν συμβάντων χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὰς ἐφαρμογάς, αἵτινες, ἐκ πάσης ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἐγένοντο διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς τέρψεις τοῦ βίου.

Καταστάλείσης τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ὕπατοι τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς Δημοκρατίας, διέταξαν τὴν Ἀκαδημίαν νὰ συντάξῃ ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τῶν ἐκτελεσθέντων μετὰ τὸ ἔτος 1789. Ὁ Κυβιὲ καὶ ὁ Δελάμβρ, μεγαλοφυΐα ὁ πρῶτος, μεθοδικὸν πνεῦμα ὁ δεύτερος, ἦσαν οἱ εἰσηγηταὶ διὰ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας· ὁ σοφὸς Δασιὲ διὰ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν, ὁ Λεβρετὼν διὰ τὰς ὡραίας τέχνας, ὁ δὲ βαθὺς κριτικὸς Ἰωσὴφ Σενιὲ διὰ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν. Αἱ ἠθικαὶ ἐπιστῆμαι ἀπεκλείσθησαν [1]). Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἠγάπα τὰς θετικὰς ἐπιστήμας ὅσον ἀπεστρέφετο τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς θεολόγους, εἶπε λαβὼν τὴν συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν: «Ἠθέλησα νὰ μάθω παρ' ὑμῶν τὰς προόδους τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἵνα ὅ,τι εἴχετε νὰ μοὶ

[1]) Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος εἶχε διατάξει ἐν ἔτει 1840 ἔκθεσιν δι' αὐτάς· ἀλλὰ ἡ ἐργασία δὲν ἐξετελέσθη.

εἴπητε ἀκουσθῇ παρ' ὅλων τῶν ἐθνῶν.» Καὶ πράγματι ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ αἱ ἐπιστῆμαι ἀνεπέτασαν πτέρυγας τοσοῦτον εὐρείας. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἐρευνηταὶ ἦσαν μεμονωμένοι καὶ ὀλίγοι, ἤδη δὲ παντα-χοῦ πλεῖστοι μεταβαίνουσιν εὐκόλως ἐπιτοπίως καὶ συνεννοοῦν-ται πρὸς ἀλλήλους διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ διὰ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας. Πολύτιμα ἐργαλεῖα οἷον ὁ ἀντανακλαστικὸς γω-νιομέτρης, ζυγοὶ ἀκριβέστατοι ζυγίζοντες τὸ ἓν ἑκατομμυριοστὸν τοῦ ζυγισθέντος ποσοῦ, χρονογράφοι πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ χιλιο-στοῦ μέρους ἑνὸς δευτερολέπτου, παρέχουσι τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ τὸ ἀκριβὲς μέτρον τῶν φυσικῶν ὅρων καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πειραμάτων ὡς καὶ τὴν διόρθωσιν λαθῶν ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι· τὸ σφαιρόμετρον ἀντικαθιστᾷ τὴν αἴσθησιν τῆς ἁφῆς εἰς τὴν τῆς ὁράσεως διὰ τὰ μικροσκοπικὰ ἀντικείμενα, μηχαναί λεπτόταται δύνανται νὰ σχίσωσιν εἰς 20 χιλιάδας τεμαχίων μικρὰ τεμάχια ξύλου· ὁ ζυγὸς τοῦ Κολόμβου ζυγίζει τοὺς βαθμοὺς δυνάμεως μορίων ἀδιοράτων· ὡσαύτως καὶ τὸ γαλβανόμετρον. Ὁ Ἀραγὼ καὶ ὁ Φρενὲλ ἀνέπτυξαν τὴν ὀπτικὴν τέχνην· ἡ τρυπάνη, εἰσχω-ροῦσα εἰς τὴν γῆν, ἀνεκάλυψε τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῶν διαφόρων στρωμάτων· μικροσκόπιον τοῦ Ἐρεμβεργ ἐζωογόνησε μέγιστον μέρος τῆς ὕλης, ἀνεκάλυψαν ὑγρογενῆ ζωύφια καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σμηκτρίδι.

Τὸ ἰσχυρότατον ὄργανον τῆς ἀναλύσεως, ἡ μαθηματική, ἐτε-λειοποιήθη τεραστίως. Ὑπερτερήσας πάντας τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ὁ Λαπλὰς (1743-1872) ἐσκέφθη ὅτι ἠδύνατο νὰ ὑποβάλλῃ εἰς ὑπολογισμοὺς τὴν πιθανότητα πάντων τῶν συμβάντων, ἀποσπῶν αὐτὴν ἀπὸ τῆς συμπτώσεως, ἥτις ἐκ-φράζει καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος μόνον τὴν ἄγνοιαν τῶν αἰτίων ἢ ἀποτελεσμάτων τινῶν. Διὰ δέκα ἀρχῶν ζητεῖ ὁ Λαπλὰς νὰ αἰ-τιολογήσῃ τὰς ἐλπίδας, ν' ἀποδείξῃ ψευδεῖς φαντασιώδεις τινὰς καὶ χυδαίας προλήψεις, ἰδίως ἐν τοῖς παιγνίοις, καὶ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ περίσκεψις εἶνε ὑπολογισμός, ἐν ᾧ ἀναγράφονται καὶ αἱ ἀσήμαντοι λεπτομέρειαι, ἃς δὲν ἐνθυμούμεθα πλέον ἀφ' οὗ προϋ-

κάλεσαν τὴν ἐκλογὴν ἡμῶν. Ὁ Φουριὲ προσέθηκεν εἰς ταῦτα τὸν λογισμὸν τῶν ὅρων τῆς ἀνισότητος.

Ὁ Ἕρσελ (Herschell, 1752-1832) ἐν τῇ «Σφαιρικῇ Τριγωνομετρίᾳ» ἔλυσε τὸ μέχρις αὐτοῦ ἄλυτον πρόβλημα τοῦ ἀνακαλύπτειν ὅλας τὰς δυνατὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἓξ στοιχείων παντὸς σφαιροειδοῦς τριγώνου. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὰ ὀνόματα τοῦ Καρνῶ, τοῦ Κοσῦ, ὅστις ὥρισε τὰς ὁλοσχερεῖς ποσότητας καὶ τὸν τρόπον τοῦ χρῆσθαι αὐτῶν πρὸς λύσιν τῶν ἀλγεβρικῶν ἢ ὑπερτέρων ἐξισώσεων· τοῦ Ποανών, ὅστις ὑπελόγισε τὰς παραλλαγὰς καὶ τοὺς ὁλοσχερεῖς ὑπολογισμοὺς τῶν διαφορικῶν πορισμάτων· τοῦ Γάους, τοῦ Βαβόζ, τοῦ Φουριὲ καὶ τῶν Ἰταλῶν Βορδόνη, Ἰγγιράμη, Φραγκίνη καὶ Πιάνα; Ὁ Γουστάβος Προνὺ (1755-1812), ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῶν μεγάλων ἔργων τῆς αὐτοκρατορίας, πολλὰ ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας· ἄφησε τὴν ὑδραυλικὴν ἀρχιτεκτονικὴν εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολήν· διὰ τὸ κτηματολόγιον κατέστρωσε πίνακας τριγωνομετρικούς, οὓς δύναται καὶ ἁπλοῦς ἐργάτης νὰ ἐφαρμώσῃ. Ὁ πρωτότυπος Πολωνὸς Βρόνσκης [1]) ἔθεσε τὸ γενικὸν θεώρημα καὶ τὸ τελικὸν πρόβλημα τῶν μαθηματικῶν, καὶ ἐβάσισε τὸν διακριτικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ἐπὶ τῆς βεβαιότητος μιᾶς μόνης ἀρχῆς ἀπολύτου· καὶ ὅλην τὴν ἐπιστήμην συμπεριέλαβεν εἰς ἕνα μόνον ὕψιστον νόμον, ἐξ οὗ ἀπορρέουσιν ὅλοι οἱ πιθανοὶ νόμοι ἐν τῇ γενέσει τῶν ποσοτήτων. Αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πρόοδος ἐν τῇ μαθηματικῇ ἐπιστήμῃ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν ἀπειροστῶν, καὶ ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται τὸ Λεξικὸν τοῦ Μομφερριέ.

Ὁ Μόγγης (1746-1818), ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς ἥτις ἀναφέρει εἰς τρεῖς συνδιατεταγμένας γραμμὰς τὴν θέσιν ἑνὸς σημείου ἐν τῇ ἐκτάσει, ἀνεκάλυψε τὴν Περιγραφικὴν Γεωμετρίαν, ἥτις ἐκ τῶν γεωμετρικῶν γραμμῶν ἄγει πρὸς τὰς γραφικὰς διαγραφάς, δι' ὧν ὁρίζει τὰς σχέσεις τῶν θέσεων τῶν γραμμῶν καὶ

[1]) «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν μαθηματικῶν», 1811.— «Φιλοσοφία τῆς ἀριθμολογίας» 1815—17.

ἐπιφανειῶν. Αὕτη ἡ νέα μιμικὴ γλῶσσα παρεῖχε τὴν δύναμιν νὰ γράψῃ τις διὰ τῆς ἀλγέβρας πάσας τὰς δυνατὰς κινήσεις ἐν τῇ ἐκτάσει καὶ νὰ ὁρίσῃ τὴν μεταβαλλομένην ὄψιν των.

Ὁ Ἀσὲτ (Hachette) ἐταξινόμησε τὰ μαθήματα τοῦ προκατόχου του καὶ τὰ ἀνέπτυξε, ἰδίως διὰ τῆς λύσεως τῆς τριγώνου πυραμίδος, περιωρισμένης εἰς μόνον γεωμετρικὰ σχήματα, καὶ ἀνύψωσε τὴν περιγραφικὴν γεωμετρίαν εἰς ἐρεύνας, αἵτινες ἐφαίνοντο ἐπιφυλαχθεῖσαι εἰς τὴν ἀπειροστολόγον ἀνάλυσιν.

Ὅπως ἐκ τῆς παραγωγῆς τῶν γεωμετρικῶν ποσοτήτων, φανερουμένης ἐν τῇ ἐπιπεδογραφήσει τῶν γραμμῶν, προέκυψεν ἡ περιγραφικὴ γεωμετρία, οὕτω ἐκ τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν ἐν ταῖς διατομαῖς ἐγεννήθη ἡ γεωμετρία τῶν πλαγιογράμμων, ὀφειλουμένη τῷ Καρνῶ.

Τὴν ἰδέαν τῆς ἐκπομπῆς, τῆς βάσεως τῆς φυσικῆς μετὰ τὸν Νεύτωνα, διεδέχθη ἡ ἰδέα τῶν κυματισμῶν, καθ' ἣν ἐν τῷ Σύμπαντι εἶναι διακεχυμένη ὕλη λεπτοτάτη καὶ ἐλαστική, ἐν ᾗ κινοῦνται τὰ ἄτομα τῆς ἰσοσταθμίας. Τὰ ἄτομα ταῦτα συγκεντρούμενα ποτὲ μὲν ἐν μορφῇ στερεᾷ, ποτὲ δὲ ὑγρᾷ καὶ ἄλλοτε ἀερώδη, ἀποτελοῦσι τὰ σώματα καὶ παράγουσι κυματισμοὺς μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυροὺς καὶ ταχεῖς τῆς αἰθερώδους οὐσίας. Ἐκ τουτων προέρχονται ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς φωτεινῆς, θερμαντικῆς καὶ χημικῆς ἀνταναλάσεως, τῆς διαστολῆς, τῆς ἀγωγιμότητος τῆς λαθραίας καὶ εἰδικῆς θερμότητος, καὶ ὅλα τὰ φαινόμενα τὰ συνδεόμενα πρὸς τὰς ἠλεκτρικάς, ἢ χημικὰς καὶ πρὸς τὰς τῶν μορίων ἐνεργείας.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ὡραιοτέρου καὶ θαυμασιωτέρου τῶν ἁβαρῶν στοιχείων εἶναι πρὸ πολλοῦ ἡ μᾶλλον προωδευμένη ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις, διότι εἶναι ἡ μᾶλλον ἀνεξάρτητος. Ἡ ἀμφιβολία τοῦ Καρτεσίου, τοῦ Εὐλέρου καὶ τοῦ Οὔγκες (Hughens), ὅτι τὸ φῶς δὲν προσβάλλει τὸν ἡμέτερον ὀφθαλμὸν ὡς σῶμα φωτεινόν, ἀλλ' ὅτι εἶναι ὁ κυματισμὸς τοῦ γενικοῦ ῥευστοῦ, ὡς ἐν τῷ ἤχῳ, διεσαφηνίσθη ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Γούγκ (1773—1829),

καὶ ἐσχηματίσθη κλίμαξ χρωμάτων, ὡς ἦτο ἡ κλίμαξ τῶν ἤχων, προερχομένη ἐκ τῆς μεγαλειτέρας ἢ μικροτέρας κινήσεως τῶν «ἀερωδῶν μορίων, ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ὁποίων, ταχείας μέν, παράγεται τὸ φοινικοῦν χρῶμα, βραδείας δέ, τὸ ἐρυθρόν. Τῶν κρυστάλλων τινὰ ἀνταναικλῶσι τὰς ἀκτῖνας ἅπαξ μόνον, ὡς ὁ ἀδάμας, ἄλλα δὶς ὡς τὸ σπάθιον (ἀνθρακικὴ ἄσβεστος), τῆς Ἰσλανδίας. Ἀλλ' ὅταν δύο σπάθια τῆς Ἰσλανδίας τεθῶσι τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἡ ἀκτὶς τοῦ δευτέρου δὲν ἀνταναικλᾶται τετράκις. Ἐὰν ἡ κυρία κόψις τοῦ δευτέρου διευθυνθῇ οὐχὶ παραλλήλως ἀλλὰ κανονικῶς, τὸ ἀποτέλεσμα μεταβάλλεται.

Αἱ ἀκτῖνες ὑπό τινας ὅρους δύνανται ἀμοιβαίως νὰ σβεσθῶσιν, εἰς τρόπον ὥστε δύο ἀκτῖνες κεχρωματισμέναι καὶ ὁμοίως θλαστικαί, πίπτουσαι ἐπὶ λευκοῦ σώματος, ἀντὶ ν' αὐξήσωσι τὸ φῶς ἀμαυροῦσιν αὐτό· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν ἐξηγεῖται δι' οἱασδήποτε ὑποθέσεως ὑλικῶν μορίων, ἀλλὰ διὰ τῆς θεωρίας τῶν κυμάτων. Ἐνίοτε δὲν ἐκθλίβονται ἐντελῶς, ἀλλὰ συγκρούονται, παράγουσαι τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἴριδος καὶ τῶν ἐκ σάπωνος πομφολύγων. Εἰς τόσον θαυμασίας ἀνακαλύψεις διὰ τῆς εὐτόλμου αὐτῶν φαντασίας ἔφθασεν ὁ Ἀραγὼ καὶ ὁ Φρενὲλ (1788—1827). Ὁ Φρενέλ, ὃν νεώτατον ἀπώλεσεν ἡ ἐπιστήμη, ἐμελέτησε τὴν ποσότητα τοῦ ἀνταναικλωμένου φωτός. Ὁ Ἄμιλτων ἐφήρμοσε σύστημά τι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν κυματισμῶν, καταδείξας τὴν ὅλως νέαν μορφήν, ἣν ἀκτίς τις θὰ ἐλάμβανεν ὑπὸ δεδομένους τινὰς ὅρους.

Ὁ Φραγκῖσκος Ἀραγὼ (1786—1853) ἀνακάλυψεν ὅτι ἡ ἀνταναικλωμένη ἀκτὶς δὲν εἶναι ποτὲ λευκὴ ὡς ἡ ἐμπίπτουσα ἀκτίς, ἀλλὰ λαμβάνει τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο χρῶμα ἀναλόγως τῆς γωνίας, ὑφ' ἣν παρουσιάζεται τὸ κάτοπτρον· διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀποσυντίθεται τὸ φῶς διὰ τῆς ἀνταναικλάσεως. Ὁ Ἀραγὼ ἀνεγνώρισε τὴν εἰδικὴν ἰδιότητα τῆς τορμαλίνης, ἥτις χωρίζει εἰς δύο οἱανδήποτε φωτεινὴν ἀκτῖνα, ἥτις τὴν διαπερᾷ. Ἐὰν ἡ ἀκτὶς αὕτη προέρχεται ἐκ σώματος μὴ διαφανοῦς, τὸ φῶς εἶναι ὅμοιον ἐν

τῇ διπλῇ ἐκείνῃ ἀκτινοβολίᾳ, ἐὰν δὲ ἐκ σώματος ἀερώδους ἀνταναλᾶται εἰς δύο διάφορα χρώματα. Τὸ πείραμα τοῦτο ἐφήρμοσεν ἐπὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων, καὶ συνεπέρανεν ὅτι οἱ κομῆται δὲν ἔχουσιν ἴδιον φῶς, καὶ ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι σφαῖρα ἀερώδης ἐν τῷ στερεώματι. Τοῦτο ἀποδεικνυόμενον ἤθελε μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῆς ἐπιστήμης.

Θερμότης. Καὶ ἡ θερμότης μεταδίδεται διὰ κυμάνσεων ὅπως τὸ φῶς, καὶ ἔχει τὴν πόλωσιν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1812 ἤδη ὁ Δαβὺ ὑπέθεσεν ὅτι ἡ θερμότης ἠδύνατο νὰ παράγῃ δύναμιν. Ὁ Ἰοὺλ καὶ ὁ Μάγερ ἐπεκύρωσαν τοῦτο καὶ ὁ Τυνδὰλ συνέγραψε σπουδαιότατον βιβλίον περὶ τῆς θερμότητος ὡς κινητηρίου δυνάμεως. Ἤδη ὁ Καρνῶ εἶχε θέσει τὸν νόμον τῆς μετατροπῆς τῆς καταναλώσεως τῆς θερμότητος εἰς παραγωγὴν ἐνεργείας. Ὁ Σέβεκ ἐν ἔτει 1823 ἀπέδειξεν ὅτι διὰ μόνης τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θερμότητος εἰς σημεῖά τινα μεταλλικοῦ κύκλου, ἠδύνατο νὰ παράγῃ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα. Ὁ Βεκερὲλ ἐγενίκευσε τὴν θεωρίαν ταύτην, φανερώσας ὅτι ἡ διάδοσις τῆς θερμότητος συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ ἀναπτύξεως ἠλεκτρισμοῦ. Τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἐπωφελήθη ὁ Λεοπόλδος Νόβιλης διὰ τὴν ἰδιαιτέραν μελέτην τῆς θερμότητος καὶ ἀνεκάλυψε τὴν θερμοηλεκτρικὴν στήλην, ἥτις εἶναι εὐαισθητοτέρα οἱουδήποτε θερμοσκοπίου εἰς τὰς διακυμάνσεις τῆς θερμότητος. Ὁ Μακεδόνιος Μελλόνης, τελειοποιήσας τὴν στήλην ταύτην, εὗρεν ἐν τῷ θερμογόνῳ ἀκτῖνας διαφόρου φύσεως· ὧν αἱ μὲν μεταδίδονται αἱ δὲ διακόπτονται ὑπὸ ἄλλων σωμάτων· ἐκτὸς τῆς κοινῆς θερμότητος, ἥτις μεταδίδεται βραδέως καὶ διὰ διαφόρων ὁδῶν, ὑπάρχει καὶ ἀκτινοβόλος θερμότης, ἥτις μεταδίδεται διὰ τῆς ἐπαφῆς ἀλλ' ἀκαριαίως, καὶ διαθλᾶται πάντοτε ἐν εἴδει φωτός, διὰ μελαίνης ὑέλου διαπερᾷ ὡς τὸ φῶς διὰ κρυστάλλου καθαροῦ· δὲν διαπερᾷ διά τινων πρασίνων χρωμάτων, συνδεδεμένων διὰ στρώματος ὕδατος, ἀλλὰ διαπερᾷ διὰ ὕδατος καὶ οἰνοπνεύματος ἀποσυντεθειμένου ὅμως ὅπως τὸ φῶς διὰ τῶν πρισματικῶν ὑέλων· αἱ λεῖαι μεταλλικαὶ πλάκες ἀντανακλῶσιν αὐτήν· ἡ

λιγνὺς (καπνιὰ) ἀπορροφᾷ αὐτήν· ὁ λευκὸς χάρτης καὶ ἡ χιὼν ἀντανακλῶσι τινὰς τῶν ἀκτίνων τούτων καὶ ἄλλας ἀπορροφῶσιν.

Ἔχων τὰ φαινόμενα ταῦτα ὑπ' ὄψιν ὁ Βεκερὲλ ὥρισε τὸν τρόπον, δι' οὗ ἡ θερμότης διαιρεῖται μεταξὺ δύο συντριβομένων σωμάτων. Ὁ Φουριέ, ὑποβαλὼν εἰς ὑπολογισμὸν φαινόμενα τοῦ θερμογόνου θεωρούμενα μέχρι τοῦδε ἀνυπότακτα, ὑπελόγισεν εἰς πόσον χρόνου διάστημα ἡ γηΐνη σφαῖρα ἀπὸ τῆς καταστάσεως τῆς πυρακτώσεως ἀπέκτησε τὴν παροῦσαν στερεότητα, διατηροῦσα εἰσέτι ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς τὸ πῦρ, καὶ τίς θερμοκρασία ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας ὅλων τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἀποδείξας ὅτι ὁ χῶρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ γῆ κυκλοῖ τὸν ἥλιον εἶναι 40 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδενικόν, διὸ ἐξηγεῖται διατὶ δὲν εἶναι μεγαλειτέρα καὶ μᾶλλον ἀκαριαία ἡ διαφορὰ τῆς θερμότητος μεταξὺ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, καὶ μεταξὺ χειμῶνος καὶ θέρους. Ἐκ τούτου ὁ Βεκερὲλ ἐγνωμάτευσεν ὅτι τὸ κεντρικὸν πῦρ δὲν ἐπηρεάζει πλέον τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς· ὥρισε τὴν θερμότητα τῶν πόλων οὐχὶ διάφορον τῆς θερμότητος τῶν πλανητικῶν ἐκτάσεων καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν μεγάλων πλανητῶν, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος, οὓς ὁ Βυφὼν ὑπέθεσε πυρακτωμένους ἐπὶ χιλιάδας ἀκόμη ἐτῶν. Διὰ τοῦ παραλληλεπιπέδου θερμομέτρου ὥρισε διὰ διάφορα σώματα τὸν βαθμὸν τῆς μεταδόσεως τῆς θερμότητος, καὶ τὰ δόγματά των ἐφήρμοσεν εἰς πολλὰς πρακτικὰς χρήσεις. Ἄλλοι πάλιν ἐπιστήμονες ἐζήτησαν τὴν μορφὴν τοῦ θερμογόνου, εἴτε τὴν ἐκ τοῖς σώμασιν ἀναπτυσσομένην, ἢ τὴν ἀκτινοβόλον αὐτῶν κατάστασιν. Αἱ θεωρίαι περὶ τῆς λαθραίας θερμότητος δύνανται νὰ ἀποφέρωσι μεγάλην οἰκονομίαν εἰς τὰς ἀτμομηχανάς. Αἱ δὲ θεωρίαι τῆς εἰδικῆς θερμότητος ἐπεξετάθησαν μετὰ τοῦ Λαβοαζιὲ καὶ τοῦ Λαπλὰς πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Κρώφορδ, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Δελαρός, τοῦ Βεράρ, τοῦ Δελόγγου, τῶν Πετὶ καὶ τοῦ Ἀβογόρδρου, ὅστις ἔθεσε τὸν θαυμάσιον νόμον, ὅτι τὰ ἄτομα ὅλων τῶν χημικῶν στοιχείων ἔχουσι τὴν αὐτὴν χωρητικότητα θερμότητος.

Ἡ φυσικὴ τῶν μορίων εἶχεν ἐξάξει ἐκ τῶν φαινομένων τῆς θερμότητος (διαστολὴ καὶ εἰδικὴ θερμότης) καὶ ἐκ τῶν φαινομένων τοῦ φωτὸς, (διπλῆ θλᾶσις καὶ πόλωσις) σπουδαίας ἀναλυτικὰς μεθόδους. Ἀλλ' εὐρυτέρας προόδους ἐξῆγεν ἐκ τῆς ἀκουστικῆς, ὅτε ὁ Σαβὰρ καὶ ὁ Μεζιὲρ μετεχειρίσθησαν τὴν ἀντίληψιν τῶν ἤχων, οἵτινες συνοδεύουσι τὰς παλμώδεις κινήσεις. Ἡ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, βεβαιωθεῖσα ὑπὸ τῶν φαινομένων τῆς μεταγωγικότητος καὶ τῆς μηχανικῆς μεταφορᾶς μορίων προερχομένης ἐκ τῶν παροχετεύσεων καὶ τῶν ἰσχυρῶν ῥευμάτων, ἐβεβαιώθη ἐκ τῶν παλμῶν, οὓς ἐν τοῖς στερεοῖς σώμασι παράγει ἡ διέλευσις τῶν ἠλεκτρικῶν ῥευμάτων. Ἐκ τούτων παρήχθη ἡ τηλεγραφία καὶ ἴσως ἔτι θαυμασιώτερον ἡ τηλεφωνία [1]).

Καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγεται εἰς παραγωγὴν θερμογόνου καὶ δύναται νὰ ὑπολογισθῇ κατὰ χιλιογράμματα. Οὕτως ὑπελογίσθη ὅτι ἡ ἐτησία παραγωγὴ γαιανθράκων ἐν μόνοις τοῖς ἀγγλικοῖς ὀρυχείοις, μετατρεπομένη εἰς ἐργασίαν, ἐκφράζεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ, δι' οὗ ἡ παραγωγὴ 18 ἑκατομμ. πλέθρων, χρησίμων εἰς διατροφὴν ἵππων, καὶ 120 ἑκατομμ. πρὸς διατροφὴν ἐργατῶν.

Αἱ ἀτελεῖς ἰδέαι τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Βόλτα καὶ τοῦ Σωσὺρ (Saussure) περὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐτελειοποιήθησαν ὑπὸ τολμηρῶν ἐπιστημόνων, οἷος ὁ Λεκόκ, ὅστις ἐτόλμησε νὰ εἰσδύσῃ ἐντὸς χαλαζώδους νέφους, ὅπως παρατηρήσῃ πῶς σχηματίζονται τὰ κρύσταλλα τοῦ πάγου, ὁ Πελτιέ, ὅστις διὰ ἐμβριθεστάτων παρατηρήσεων ἀπέδειξεν ὅτι τὰ νέφη εἶναι ἁπλοῖ

[1]) Ἐν τῇ τηλεγραφίᾳ ὑπάρχει ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα θέτον εἰς κίνησιν τὴν συσκευήν, τὴν δεχομένην τὸ τηλεγράφημα Διατὶ λοιπὸν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα διὰ να κινήσῃ εἰς μακρὰν ἀπόστασιν τὴν μεμβράνην ἀκουστικοῦ σωλῆνος; Τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα τῆς τηλεφωνίας. Τρεῖς ἄνδρες διαμφισβητοῦσι τὴν ἀνακάλυψιν αὐτῆς· ὁ Ἐλισαῖος Γραϊ καὶ ὁ Γράχαμ Βέλλ, οἵτινες ἔλαβον τὸ προνόμιον ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις τῇ 14 Φεβρ. 1876, καὶ ὁ Ἔδισων, ὅστις κατὰ Ἰανουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἶχε κάμει ἔνστασιν. Ἡ τελειοτέρα συσκευὴ εἶναι ὅμως ἡ τοῦ Βέλλ. Ἐν Εὐρώπῃ ὑπῆρχε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1885 τριακόσιαι εἴκοσι γραμμαὶ τηλεφωνικαὶ μὲ 72,100 συνδρομητάς.

ἀγωγοὶ μεμονωμένοι ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ ὅτι οὐ μόνον ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν ἀλλὰ καὶ ἕκαστον τμῆμα αὐτῶν εἶναι πεπληρωμένον ἠλεκτρισμοῦ. Ἀκολουθῶν τὸν Βόλταν ὁ Μαριανίνης ἐπέμεινεν εἰς τὴν φυσικο-μηχανικὴν καταγωγὴν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐναντίον τοῦ Βόττων καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν χημικὴν ἐνέργειαν. Ὁ Ματθαιούκης ἐξήτασε τὴν διέλευσιν τῶν ρευμάτων διὰ τῶν ὑγρῶν, ὁ δὲ Ζαμπόνης διὰ ξηρῶν στηλῶν κατεσκεύασεν ἀεικίνητον ἐκκρεμές.

Πνριῆλθεν εἰς τὴν ἀκμήν της ἡ ἐπιστήμη αὕτη, ὅτε ὑπήχθησαν εἰς αὐτὴν τὰ φαινόμενα τοῦ μαγνητισμοῦ. Ἡ ἐνέργεια τῆς γηΐνης σφαίρας ἐπὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνης ἐμελετήθη καὶ κατὰ τὰς ἀποκλίσεις καὶ κατὰ τὰς ἐγκλίσεις αὐτῆς. Τὴν θεωρίαν τοῦ Χάλλεϋ (Halley), τὴν παρομοιάζουσαν τὴν γηΐνην σφαῖραν πρὸς μέγαν μαγνήτην μὲ δύο πόλους πρὸς βορρᾶν καὶ δύο πρὸς νότον ἠσπάσθη ὁ ἐκ Χριστιανίας Χάνστεν (Hansteen), προσθέσας μόνον ὅτι ὁ εἷς τῶν βορείων καὶ ὁ εἷς τῶν νοτίων πόλων εἶναι ἀσθενέστεροι τῶν ἑτέρων δύο, καὶ ὅτι ὁ εἷς τῶν βορείων πόλων στρέφεται περὶ τὸν πόλον τῆς γῆς ἐντὸς 1740 ἐτῶν, ὁ δὲ ἕτερος ἐντὸς 860 ἐτῶν· ὅθεν προέρχονται αἱ ποικίλαι ἀποκλίσεις τῆς μαγνητικῆς βελόνης.

Ὑπάρχει συγγένειά τις μεταξὺ τῆς μαγνητικῆς ἐντάσεως τῆς σφαίρας καὶ τῆς ἠλεκτρικῆς ἐντάσεως τῆς ἀτμοσφαίρα; Πρὸς ὁρισμὸν τούτου ἐξητάσθη ἐὰν στήλη πεπληρωμένη ἔτεινε νὰ τεθῇ ἐν τῷ μαγνητικῷ ἰσημερινῷ. Ὁ δανὸς Ἔρστετ (Oersted) ἐβεβαίωσεν ἐν ἔτει 1820 ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνης. Ταυτοχρόνως ὁ Ἀραγὼ καὶ ὁ Δαβὺ ἀνεκάλυψαν ὅτι τὸ ἀγωγὸν σύρμα ἐν ἐνεργείᾳ ἕλκει τὰ ρινίσματα τοῦ σιδήρου, τὰ ὁποῖα καταπίπτουσιν ἅμα διακοπῇ ἡ σειρά. Ὁ Φαραδαὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ἀποτελέσματα μεταβάλλονται ἐκ τῆς θέσεως τῆς μαγνητικῆς βελόνης πρὸς τὸ ἀγωγὸν σύρμα, καὶ ὅτι αἱ ἕλξεις καὶ αἱ ὧσεις παράγονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῦ μεταλλικοῦ σύρματος κατ' ἀναλογίας τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀπότερον ἢ

Ἠλεκτρομαγνητισμός.

πλησιέστερον τοῦ στηρίγματος τῆς βελόνης· ἐκ τούτου συνεπέρανεν ὅτι τὸ κέντρον τῆς μαγνητικῆς ἐνεργείας δὲν κεῖται ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς βελόνης, ἀλλ' ἐν τῷ ἄξονι αὐτῆς. Ἡ δύναμις τοῦ διατηρεῖν τὰς μαγνητικὰς ἰδιότητας, ἐκτὸς ἐν τῷ σιδήρῳ, παρετηρήθη καὶ ἐν τῷ νικελίῳ, ἐν τῷ κοβαλτίῳ καὶ ἐν τῷ τιτανίῳ· ὁ Κολόμβος μάλιστα καὶ ὁ Ἀραγὼ ἀπέδειξαν ὅτι οἱαδήποτε ὕλη δύναναι νὰ δίδῃ σημεῖα μαγνητικὰ κατὰ διάφορον βαθμὸν ὁσάκις ἐνεργεῖ ὡς ἀγωγὸς· καὶ κατόπιν τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Ἔρστετ δυνάμεθα νὰ μεταδώσωμεν εἰς δέσμην μεταλλικῶν συρμάτων ὅλας τὰς ἰδιότητας μαγνήτου διὰ τῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων. Τὸ συμπέρασμα ἦτο ὅτι ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ ὁ μαγνητισμὸς εἶναι μία μόνον ἀρχή· οἱ μαγνητικοὶ πόλοι τῆς γῆς εἶναι ἀποτελέσματα ἠλεκτρικῶν ρευμάτων, καὶ τὰ φαινόμενα τῆς πολώσεως, τῆς μαγνητικῆς ἕλξεως καὶ ὤσεως ἐλύθησαν διὰ τοῦ γενικοῦ τούτου ἀξιώματος, ὅτι δύο ἠλεκτρικὰ ρεύματα κινούμενα κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἀπωθοῦνται, ἐὰν δὲ κατὰ τὴν ἐναντίαν διεύθυνσιν ἕλκονται.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἠλεκτρο-μαγνητισμοῦ, ἥτις ἀνάγει εἰς τὸ αὐτὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τοῦ γαλβανισμοῦ καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ, συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Δαβῦ, τοῦ Φαραδαί, τοῦ Ἀμπέρ, τοῦ Ἀραγώ, τοῦ Χριστῆ καὶ τοῦ Βάρλωφ. Κατόπιν ὁ Σέβεκ καὶ ὁ Κούμμιγκ προσέθηκαν νέαν ἀρχὴν διὰ τῶν πολλῶν φαινομένων τοῦ θερμοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τοῦ θερμο-μαγνητισμοῦ. Ἐν ἔτει 1846 ὁ Φαραδαὶ ἀπέδειξε τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπὶ τοῦ φωτός, καὶ οὕτως ἐκ τῆς πείρας προέκυψεν ἡ ταυτότης τῶν τεσσάρων ἀβαρῶν οὐσιῶν, ἣν προεμάντευσαν ἤδη· καὶ αὗται θέλουσι καταλήξει εἰς μίαν μόνην δύναμιν, εἰς μίαν μόνην ἐνέργειαν τῆς ὕλης. Ὁ Ἀραγώ, ὁ Βαβάγης, ὁ Ἔρσελ καὶ ὁ Βάρλωφ ἀνεκάλυψαν ὅτι δίσκοι ἐκ χαλκοῦ ἢ ἄλλων οὐσιῶν κινούμενοι ταχέως ὑπὸ μαγνητικὴν βελόνην, παρασύρουσιν αὐτήν. Ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου στηριζόμενοι ἐμβριθεῖς ἐπιστήμονες ὥρισαν τὴν διάφορον μαγνητικὴν χωρητικότητα τῶν σωμάτων, καὶ ἐσχη-

ματίσθη ἡ ἠλεκτρο-δυναμική, ἧς λαμπρὰν θεωρίαν ἐπεξηργάσθη ἐν ἔτει 1829 ὁ Ἀνδρέας Ἀμπέρ. Οὕτως ὁ ἠλεκτρισμός, ἐπιστήμη μεμονωμένη ἄλλοτε, ἤδη συνδυάζεται πρὸς πάσας καὶ σχεδὸν καὶ ἐξουσιάζει καὶ πάσας.

Πανταχοῦ ἱδρύθησαν ἀστεροσκοπεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκ συμφώνου ἐξετάζουσι τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, καὶ οὕτω νέα προέκυψεν ἐπιστήμη, ἡ Μετεωρολογία, ἥτις ἐκτήσατο μεγάλην σπουδαιότητα, ἰδίως μετὰ τὸ διεθνὲς μετεωρολογικὸν συνέδριον τῶν Βρυξελλῶν ἐν ἔτει 1853. Διὰ τοῦ τηλεγράφου μεταδίδονται σήμερον σύγχρονοι εἰδήσεις εἰς ὅλους τοὺς σταθμοὺς μέχρις Ἰνδιῶν, Ἰαπωνίας καὶ Κίνας. Μεγάλη προέκυψεν ὠφέλεια ἐκ τοῦ ὅτι διὰ τοῦ τηλεγράφου μεταδίδονται πιθαναὶ διαταράξεις τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅπερ μεγάλως ἐξυπηρετεῖ τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωπονίαν. Τὰ πειράμματα τοῦ Σύβλερ (Schübler) καὶ τοῦ Ἀραγὼ ὥρισαν ἐπιρροὴν τῆς σελήνης ἐπὶ τῶν βροχῶν καὶ τοῦ βαρομέτρου, καὶ ἴσως ἡμέραν τινά, συνδυαζομένων τῶν φαινομένων πρὸς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν χημείαν, θὰ δυνάμεθα νὰ προλέγωμεν τὴν ἐμφάνισιν τῶν μετεώρων, ὅπως σήμερον προλέγομεν τὴν παλίρροιαν καὶ τοὺς διάττοντας ἀστέρας. Ἤδη μεγάλων ὠφελειῶν πρόξενοι ἐγένοντο αἱ μελέται τοῦ Μωρὺ ἐπὶ τῶν ῥευμάτων καὶ τῆς περιδινήσεως τοῦ ἀνέμου [1]).

Ὅτε πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἡ σπουδὴ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐξῆλθεν ἐκ τῶν σπαργάνων της διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς φιάλης τῆς Λεϋδης (τοῦ Λουγδούνου) τίς ἠδύνατο νὰ προΐδῃ ὅτι ἐν τούτῳ ἡ μετεωρολογία ἤθελεν ἀναζητήσει τὰ αἴτια τῶν μεγάλων φαινομένων τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅτι ἐκ τῆς θερμότητος θὰ ἐπενοοῦντο τέλεια ἐργαλεῖα πρὸς ὁρισμὸν νόμου ὑψίστης σπουδαιότητος· ὅτι ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν μορίων ἤθελεν ἀποδειχθῇ ἡ σύνθεσις τῶν σωμάτων· ἐκ τῆς χημείας θὰ παρήγοντο τὰ ἰσχυρότερα μέσα τῆς ἀναλύσεως, ἐκ τῆς ὀρυκτολογίας καὶ τῆς γεωλογίας ἡ παραγωγὴ τῶν

[1]) Maury «Φυσικὴ γεωγραφία τῆς θαλάσσης καὶ ἡ μετεωρολογία αὐτῆς». 1855.

κρυστάλλων καὶ τῶν βράχων· ἐκ τῆς φιλοσοφίας οἱ νόμοι τῆς ὀργανικῆς ὕλης καὶ τὸ μυστήριον τοῦ ἐπενεργεῖν ὑπ' αὐτῆς ὡς σχεδὸν καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς, ἐκ τῆς ἰατρικῆς μέσα θεραπευτικὰ νόσων ἀνιάτων, ἐκ τῆς μεταλλουργίας νέαι ἀνακαλύψεις καὶ ἐκ τῆς μηχανικῆς δύναμις ἀνεξάρτητος χρόνου καὶ χώρου;

Ἐκ τῆς μελέτης τῆς θερμότητος ἐπήγασε τὸ τέλειον ἐργαλεῖον πρὸς ἀνακάλυψιν ἐν ταῖς θερμαντικαῖς ἀκτίσιν ἰδιοτήτων ἀναλόγων πρὸς τὰς τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς καὶ ἓν ἑτερογενές, ὅπερ προσπίπτον ἐν ταῖς ἀκτίσι τοῦ φωτὸς εἰς τὸν ὀφθαλμὸν διαφεύγει ἐν ταῖς ἀκτίσι τῆς θερμότητος τὴν ἀφήν. Ἄλλαι πηγαὶ φωτὸς εὑρέθησαν ἐν ταῖς ἠλεκτρικαῖς ἐκτοξεύσεσι, καὶ δι' αὐτῶν εὑρέθη μέσον πρὸς καλλιτέραν γνῶσιν τοῦ ἡλίου. Ὁ φωσφορισμὸς συνεδυάσθη χάρις εἰς τὰς μελέτας τοῦ Βεκερὲλ μετὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός. Ἡ δαγερροτυπία ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πρὸς τὰ χημικὰ ἀποτελέσματα τοῦ φωτός, καὶ πρὸς τὸ γαλβανόμετρον ἐργαλεῖον πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ ἐλαχίστου ἴχνους ἠλεκτρισμῶν καὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς διελεύσεως αὐτοῦ διὰ σωμάτων διαφόρου φύσεως.

Ὁ Βεκερὲλ διὰ μακρᾶς ἐπενεργείας ἐλαχίστων ἠλεκτρικῶν δυνάμεων παρήγαγε κρύσταλλα, τὰ ὁποῖα πρότερον μόνον ἡ φύσις παρήγαγεν· ἀλλὰ μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώθη νὰ κρυσταλλωθῇ ὁ ἄνθραξ, ὅστις θὰ ἐγίνετο ἀδάμας. Ἡ ἰδέα τοῦ ἐξηγεῖν τὴν καταστοίβασιν τῆς γηΐνης σφαίρας διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπῆλθε εἰς τὸν Δαβύ· ἂν καὶ καταπολεμηθεῖσα ἡ ἰδέα αὕτη παρέχει τὴν ἐξήγησιν πολλῶν φαινομένων, καὶ κυρίως τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ, ὡς καὶ τῶν τυχαίων παραγωγῶν τῶν εὑρισκομένων ἐν μέσῳ τῶν πυρογενῶν βράχων καὶ τῶν ἡφαιστείων ὑποστάσεων. Μάτην ἀπεπειράθησαν ν' ἀποδώσωσι εἰς τὸν ἠλεκτρισμὸν φυσιολογικὰ φαινόμενα, ἂν καὶ μεγάλως ἀπησχόλησε τὸ ζήτημα τοῦτο τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Ματθαιούκης προσῆψε τὰ ἠλεκτρικο-φυσιολογικὰ φαινόμενα μόνον ἐμμέσως εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν νεύρων καὶ μᾶλλον ὡς συνέπειαν χημικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας. Ἂν καὶ ἡ ἠλεκτροχημικὴ θεωρία τοῦ Βερζελίου δὲν ὑπο-

στηρίζεται, οὐχ ἧττον ἡ χημεία πλεῖστα ὅσα ὀφείλει εἰς τὸν ἠλεκτρισμόν, ὅστις εἴτε ὡς αἴτιον εἴτε ὡς ἀποτέλεσμα, καταφαίνεται εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς περιπτώσεις, καὶ τῇ ἀπεκάλυψε τόσα ἁπλᾶ σώματα, ὡς καὶ τὰς δυνάμεις τὰς διευθυνούσας τὰ φαινόμενα αὐτῆς καὶ τὰς συγγενείας.

Ἡ χημεία

Ἐν μέσῳ τῶν ὀνείρων τῆς ἀλχημίας ἀνεπτύχθη ἡ χημεία κατὰ τὸν Παράκελσον καὶ τὸ Ἀγρικόλαν· ὁ Περὲζ δὲ Βάγα κατέδειξε τὸ μαγγανήσιον· ὁ Κισαλπῖνος ἐμελέτησε τὰς κρυσταλλώσεις, ὁ Καρδάνος τὴν καῦσιν, ὁ Παλισσὼ ἐδημιούργησε τὴν γεωργικὴν χημείαν καὶ τὴν τεχνολογίαν, ὁ Ἰ. Β. Δελλαπόρτας τὴν τοξικολογίαν, ὁ Ἑρμούνσιος τὴν πνευματικὴν χημείαν· ὁ δὲ Φλοὺδ ἐφήρμοσεν αὐτὴν εἰς τὴν φυσιολογίαν· ὁ Γλάουβερ ἀνεκάλυψε τὸ ἅλας, τὸ φέρον τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὁ Κοῦγκελ ἀνεκάλυψε τὸν φωσφόρον· ὁ ἐκ Βικεντίας Σάλας ἀνέλυσε τὸ ἀντιμόνιον, ὁ Τάκεν τὰ ἅλατα καὶ τὴν σαπωνοποίησιν· ὁ Λεφέβρ ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἐγχειρίδιον τῆς χημείας· ὁ Γλάζερ παρήγαγε τὸν νιτρικὸν ἄργυρον, καὶ παραλειπομένων ἄλλων, ὁ Στὰλ (1660-1734) ἐφεῦρε τὴν θεωρίαν τοῦ φλογιστικοῦ, ἥτις, ὡς οἱ στρόβιλοι τοῦ Καρτεσίου, καίτοι ψευδής, ἦγαγε πρὸς πολλὰς ἀληθείας, μέχρις οὗ ἀνεφάνησαν οἱ ἀληθεῖς ἱδρυταὶ τῆς ἐπιστήμης, ὁ Ἄγγλος Πρίστλεϋ (1733-1804), ὁ Σουηδὸς Σχέλε (Scheele) (1742-1786) καὶ ὁ Γάλλος Λαβοαζιέ (1743-1794) Ὁ πρῶτος τούτων, παρατηρητὴς εὐφυέστατος, σχεδὸν κατώρθωσε νὰ γνωρίσῃ τὰ συστατικὰ τοῦ ἀέρος καὶ ἔκαμε πλείστας ὅσας ἀνακαλύψεις, αἵτινες ὅμως στεροῦνται συνθετικῆς ὑποστάσεως. Ὁ Σχέλε διὰ γλισχροτάτων μέσων ἐμελέτησε τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου, καὶ ἐβεβαίωσε πλείστους ἄλλους συνδυασμούς, ἂν καὶ ἐρριζωμένος, ὡς ὁ Πρίστλεϋ, ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ φλογιστικοῦ. Ἀπηλλάγη αὐτῆς ὁ Λαβοαζιέ, ὅστις κρατῶν πάντοτε ἐν χερσὶ τὴν στάθμην, ἐσκέφθη ν' αὐξήσῃ τὸ βάρος τῶν μετάλλων διὰ τῆς καύσεως, δηλ. προσθέτων τὸ ὀξείδιον, καὶ νὰ ἐλαττώσῃ αὐτὸ διὰ τῆς μετατροπῆς τῆς μεταλλικῆς ἀσβέστου εἰς μέταλλον· καὶ ἐκή-

ρυξεν ὅτι ἐν τῇ φύσει οὐδὲν ἀπόλλυται, οὐδὲν δημιουργεῖται. Εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα προσέθηκε τὰ ἁπλᾶ σώματα· ὥρισε τὴν ὀνομασίαν, ἥτις ἐξηγεῖ τὴν στατιστικὴν σύστασιν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ἁλάτων.

Ὁ Βέντσελ ἐφεῦρε τὸ ἰσοδύναμον, τὸ ὁποῖον ὁ Δάλτων ἀνήψωσεν εἰς θεωρίαν, ἀποδείξας ὅτι οἱ συνδυασμοὶ μεταξὺ ἁπλῶν σωμάτων γίνονται κατ' ἀναλλοιώτους ἀναλογίας διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἀτόμων. Αἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Βερθολλέ, καὶ αἱ δοκιμαὶ τοῦ Γαὶ-Λουσάκ, τοῦ Ἀβογάδρου καὶ τῶν Ἀμπὲρ ὥρισαν τὴν θεωρίαν ταύτην ὡς θεμελιώδη.

Ὁ Οὐμφρέδος Δαβὺ (1778—1829) γεννηθεὶς πτωχότατος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορνουαλλίᾳ τῆς Ἀγγλίας, ἐλκυσθεὶς ὑπὸ τῆς χημείας τοῦ Λαβοαζιέ, ἀνέλυσε τὰ ἀέρια καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεκάλυψε τὸ πρωτοξείδιον, τὸ ὁποῖον τόσην ὑγείαν καὶ τόσας τέρψεις ἐπηγγέλετο. Προσκληθεὶς νὰ διδάξῃ ἔν τινι σχολείῳ, τὸ ὁποῖον ὁ κόμης Ῥούμφορδ εἶχεν ἱδρύσει ἐν Λονδίνῳ διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἐπιστημῶν μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς κοινωνίας, ἐπευφημήθη ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ κόσμος προσεδόκα ἐκ τῆς χημείας τὰ πάντα.

Ἡ ἐπιστήμη αὕτη περιῆλθεν εἰς σημεῖον ὑπέροχον ὅτε ἐπελήφθη τῆς Στήλης. Ὁ Νίκολσων καὶ ὁ Κάρλαϊλ εἶχον εἶχον ἤδη ἀναδείξει ὅτι ἡ στήλη ἀποσυνθέτει τὸ ὕδωρ. Ὁ Βερζέλιος καὶ ὁ Ἴζιγγερ διὰ τῆς προσθήκης διαφόρων οὐσιῶν εἶχον παρατηρήσει ὅτι τὰ ἁλατοπηγία ἀποσυνετίθεντο πάντοτε εἰς τρόπον ὥστε τὰ ὀξέα ἐφέροντο πρὸς τὸν θετικὸν πόλον καὶ αἱ βάσεις πρὸς τὸν ἀρνητικόν, καὶ ὅτι τὸ ὀξυγόνον διευθύνεται πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ θετικοῦ ῥεύματος, καὶ ἡ ῥίζα ἢ ἡ βάσις πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ ἀρνητικοῦ. Βλέπων τὰς μεγαλειτέρας χημικὰς συγγενείας ἐξουδετερουμένας ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς στήλης ὁ Δαβὺ ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἐπὶ οὐσιῶν μέχρι τοῦδε ἀδιαλύτων, ὅπως εἶναι τὰ ἀλκαλικὰ καὶ τὰ χώματα. Προσθέσας δὲ τὴν πότασσαν εἶδε τὸ ὀξυγόνον φερόμενον πρὸς τὸν θετικὸν πόλον καὶ ἐν τῷ ἀρνητικῷ πόλῳ νέον μέταλλον

εἰς σφαιρίδια, ὡς τὰ σφαιρίδια τοῦ ὑδραργύρου, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε ποτάσσιον· εἶναι δὲ τοῦτο τοσοῦτον εὔφλεκτον, ὥστε καιόμενον ἀποσυνθέτει καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ. Οὕτως ἀποδεικνύων τὴν ἀληθῆ σύστασιν τῶν ἀλκαλικῶν καὶ τῶν χωμάτων ὁ Δαβὺ ἐναντίον τοῦ Λαβοαζιέ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ὀξυγόνον δὲν εἶναι μόνον ὀξυντικόν, ἀλλὰ στοιχεῖον συστατικὸν ἐκείνων, καὶ ὅτι τὰ ὀξείδια εἶναι ποικίλαι ἑνώσεις ἔχουσαι βάσεις μεταλλικάς. Εὗρεν ὀξυγόνον καὶ εἰς τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ τοῦ Λαβοαζιέ, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε χλώριον καὶ τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἀνεγνώρισεν ὡς ὑδροξείδιον. Μόνον τὸ ἀμμωνιακὸν ἅλας μεταξὺ τῶν ἀλκαλικῶν δὲν διαλύεται ἢ ἐν τῷ ὀξυγόνῳ καὶ τῷ ἀζώτῳ· μ' ὅλον τοῦτο ὁ Δαβὺ διϊσχυρίσθη ὅτι καὶ τοῦτο περιέχει ἀρχὴν μεταλλικήν· ἀπεφάνθη μάλιστα ὅτι καὶ τὰ μέταλλα δὲν τῷ φαίνονται ἄλλα σώματα, ἀλλὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ ὑδρογόνου μὲ βάσεις ἀγνώστους· ὥστε κατ' αὐτὸν τὰ ἀλκαλικὰ πηγάζουσι πάντα ἐξ ἑνώσεων τοιούτων βάσεων μετὰ ἀναλογίας τινὸς ὕδατος καὶ ὅτι περικλείουσι τὸ ὑδρογόνον, ὡς ἡ ἀμμωνία.

Ἐν τῇ «Χημικῇ Φιλοσοφίᾳ» ὁ Δαβὺ ἐπολέμησε τὴν θεωρίαν τοῦ Λαβοαζιὲ περὶ τῆς καύσεως, ἀποδείξας ὅτι τὸ ὀξυγόνον δὲν εἶναι ἡ μόνη βάσις τῆς καύσεως, ἀλλ' ὅτι αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς συντόνου καὶ ἀμοιβαίας χημικῆς ἐνεργείας τῶν σωμάτων, ὅτι καὶ ἄλλα σώματα παράγουσιν ὀξέα, καὶ ὅτι οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ ὀξυγόνου γεννᾶται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος ἐν τῇ καύσει. Καὶ ἐπειδὴ πάντα τὰ σώματα ἀμοιβαίας ἐνεργείας εὑρίσκονται πάντοτε ἐν ἀντιθέτοις χημικαῖς καταστάσεσι, κλίνει νὰ παραδεχθῇ ὅτι αἱ χημικαὶ ἐνέργειαι γεννῶνται ἐκ τῆς ἐξουδετερώσεως τῶν δύο ἠλεκτρισμῶν. Τὰς ἀνακαλύψεις του ἐφήρμοσε καὶ ἐν τῇ γεωλογίᾳ, καὶ ἐξετάσας τὸ ὕδωρ, τὸ ἀέριον καὶ τὰς ἀσφαλτώδεις οὐσίας, τὰς περιεχομένας ἐν ταῖς κοιλότησι τοῦ Κουαρκίου, ὑπεστήριξε τὴν πλουτωνιστικὴν ὑπόθεσιν τοῦ Πλαίφαιρ.

Αἱ ἀντιζηλίαι δὲν παρεκώλυσαν τὸν Δαβὺ τοῦ νὰ βραβευθῇ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, οὐδὲ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ ἡφαίστεια

τῆς Ὠδέρνης καὶ τοῦ νεαπολιτανικοῦ Κράτους [1]), καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Νεαπόλει ἐποιήσατο περιεργώτατα πειράματα ἐπὶ τῶν χρωμάτων, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι ζωγράφοι, καὶ ἐπειράθη νὰ εὕρῃ μέθοδον πρὸς ἐκτύλιξιν τῶν ἀνευρεθέντων παπύρων, ἥτις ὅμως δὲν ἐπέτυχε ἐν τῇ ἐφαρμογῇ.

Ἐκ τοῦ δόγματος τοῦ Δαβῦ ὁ Σουηδὸς Ἰάκωβος Βερζέλιος (1779—1848) ὁδηγούμενος, συνεπέραινεν ὅτι ὁ ἠλεκτρο-χημικὸς χαρακτὴρ ἐν τοῖς σώμασιν, ἐν οἷς ὑπάρχει τὸ ὀξυγόνον, δὲν ἀνήκει εἰς αὐτά, ἀλλὰ εἰς τὴν βάσιν, καὶ ὅτι ἡ θερμότης καὶ ἡ καῦσις, αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς χημικῆς ἑνώσεως εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως τῶν ἑνώσεων, αἵτινες παράγουσι τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν ἠλεκτρικὸν κλονισμόν. Διὸ ἐπρότεινε νὰ καταταχθῶσι χημικῶς αἱ οὐσίαι εἰς ἠλεκτρο-ἀρνητικὰς (ὀξυγόνον καὶ ὀξέα) καὶ εἰς ἠλεκτρο-θετικὰς (ὑδρογόνον, ἀλκαλικὰ, καὶ βάσεις ἁλατοποιήτους). Ἐν Αἰγύπτῳ εἶδε παραγόμενον τὸ ἀνθρακικὸν ἅλας ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ θαλασσίου ὕδατος ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν τιτανωδῶν βράχων, οἵτινες περιβάλλουσι τὰς λίμνας τῆς ἐρήμου· ἐξ οὗ ἐπορίσθη τὴν χημικὴν αὐτοῦ στατικήν, ἐν ᾗ παγιοῦνται οἱ νόμοι τῆς συγγενείας, ἂν καὶ δὲν παρετήρησε τὴν στερεότητα τῆς ἀναλογίας ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἑνώσεων. Τὸ ἀέριον εὑρέθη ὅτι ἦτο εἰδικὴ περίπτωσις τῶν ἀτμῶν μετὰ τὰ πειράματα τοῦ Φαραδαὶ περὶ τῆς συμπυκνώσεως αὐτῶν καὶ τὰ πειράματα τοῦ Γαὶ-Λουσσὰκ καὶ Δάλτωνος περὶ τῶν νόμων τῆς διαστολῆς αὐτῶν.

Ἡ χημικὴ ὁδηγηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βιὼ ὅπως χρησιμοποιήσῃ τὰς ὀπτικὰς ἰδιότητας τῶν σωμάτων, διὰ τῶν φαινομένων τῆς πολώσεως τοῦ φωτός, ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τροποποιήσεις, ἀπροσίτους ἄλλως, ἐν τῇ φύσει τῶν σωμάτων καὶ ἐν τῇ διατάξει τῶν μερῶν

[1]) Ἐν Παρισίοις πολλὰ ἐλέγοντο περὶ τῆς ἀναισθησίας του πρὸς τὸ ὡραῖον. Ἐκ τῆς μουσικῆς οὐδόλως ἐτέρπετο. Ἰδὼν τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, τὸ πλουσιώτερον τοῦ κόσμου, ἀνέκραξεν. « Ὁποία ὡραία συλλογὴ πλαισίων! » Καὶ πρὸ τοῦ Ἀντινόου εἶπε· « Τί ὡραῖος σταλακτίτης! » Ἐθαύμασεν ὅμως τὸ πρόπλασμα τοῦ Ἐλέφαντος διὰ τὸ μνημεῖον τῆς Βαστίλλης.

αὐτῶν. Τοῦτο ὑπῆρξε νέον βῆμα πρὸς τὴν ἑνότητα τῶν δυνάμεων. Ὁ Χαουὺ (Haüy) καὶ ὁ Βωκελὲν ὥρισαν τὴν στενὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς χημικῆς συστάσεως καὶ τοῦ κρυσταλλώδους σχήματος, ἣν ὁ Μίτσερλικ καὶ ἡ Ῥόζε ἐτελειοποίησαν. Ὁ Λωρὰν καὶ ὁ Γέρχαρδ ἔθεσαν τὸ δόγμα τῶν τύπων, ἀντικαταστήσαντες τὴν σχολὴν τοῦ δυϊσμοῦ διὰ τῆς σχολῆς τῆς μονάδος, ἥτις περιλαμβάνει ὀξέα, ὀξείδια, καὶ ἅλατα, ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ σημείου τῆς χημικῆς συστάσεως.

Τὰ ὀξέα καὶ αἱ βάσεις, ὀξυγόνον καὶ μεταλλικὰ ὀξέα, ἔχουσι μεγάλην μεταξύ των συγγένειαν καὶ συνδυαζόμενα παράγουσιν ἅλατα, ἐν οἷς τὸ ἓν μέταλλον δύναται κατ' εὐθεῖαν νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν ἄλλου, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς κράσεως ἔχει ὡρισμένας σχέσεις δι' ἑκάτερον καὶ ποικίλας ἀπὸ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἕτερον. Ἐμελετήθησαν αἱ σχέσεις αὗται ἢ ὡς λέγονται ἐπιστημονικῶς τὰ ἰσοδύναμα, καθ' ἃ τὸ ὀξυγόνον ἀντιπροπωπεύει 100 καὶ τὰ ἄλλα κατ' ἀναλογίαν,

Τὰ ἰσοδύναμα

Ὁ Σάξων Βέντσελ ἐν ἔτει 1777 ὑπέδειξεν ὅτι τὰ ἅλατα σύγκεινται ἐξ ὀξέος καὶ μιᾶς βάσεως, διαδικῆς συνήθως, καὶ ὅτι δύο ἅλατα δύνανται νὰ ἀπαλλάσσωσι τὰς βάσεις καὶ τὰ ὀξέα αὐτῶν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μεταβληθῶσιν ἀκριβῶς εἰς δύο ἄλλα ἅλατα. Ἐξέλαβεν ὡς εἰδικότητα τῶν ἁλάτων τὴν εἰδικότητα ἐκείνην, ἥτις ἦτο ὁ κύριος νόμος τῆς χημείας. Τὸν νόμον τοῦτον τῶν ὡρισμένων ἀναλογιῶν ἐγενίκευσεν ὁ Ἄγγλος Δάλτων διὰ τῆς εὐφυεστάτης θεωρίας τῶν ἀτόμων, ὑποστηριζομένης ὑπὸ τοῦ Γαϊ-Λουσσάκ. Παρετήρησεν ὅτι μία λίτρα ὀξυγόνου μετέτρεπεν εἰς ὕδωρ δύο λίτρας ὑδρογόνου, καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὑπέδειξεν ὅτι ὁσάκις δύο ἀερώδη σώματα συνδυάζονται, εἰσέρχονται εἰς τὴν ἕνωσιν τὰ αὐτὰ μέρη ἀερίου, ἢ ἓν μέρος τοῦ ἑνὸς καὶ δύο μέρη τοο ἄλλου, ἢ καὶ δύο ἐπὶ τεσσάρων, ἐν ἑνὶ δὲ λόγῳ πάντοτε ἐν ἁπλαῖς σχέσεσι ποσοῦ. Καὶ ἐπειδὴ πᾶν ῥευστὸν δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀτμούς, ὡρίσθη ὅτι τὰ ἰσοδύναμα τῶν διαφόρων σωμάτων ἀντεπροσώπευον ἴσα ποσὰ καὶ ἀκριβῶς πολλαπλάσια τὰ μὲν τῶν

δέ· ὥστε καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν νέον θαῦμα τῆς διατάξεως τοῦ κόσμου εἰς ἀριθμοὺς καὶ μέτρα [1]).

Ἐὰν τὰ σώματα ἑνοῦνται πάντα εἰς ἀναλλοιώτους ἀναλογίας καὶ ἐν ταῖς χημικαῖς ἀντιδράσεσι τὸ ἓν ἰσοδύναμον ἀντικαθίσταται πάντοτε ἀκριβῶς ὑπὸ ἑτέρου δύνανται εὐκόλως δι' ὑπολογισμῶν νὰ ἀνακαλυφθῶσι καὶ ἄλλοι ἀριθμοί, ἀφ' οὗ γινώσκονταί τινες, ὧν ὅμως πρέπει ἀφεύκτως νὰ γείνῃ ἀκριβὴς ὁρισμός. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ χημικὸς Δυμᾶς ἐπεχείρησε νὰ ὁρίσῃ τὸ ἰσοδύναμον τοῦ ὑδρογόνου καὶ μετὰ περισσοτέρας δυσκολίας τὸ τοῦ ἄνθρακος, θυσιάσας πολλοὺς ἀδάμαντας. Καὶ ἄλλοι τὴν αὐτὴν ἐβάδισαν ὁδόν, ἐφαρμόζοντες τὴν ἀνάλυσιν εἰς πάντα τὰ σώματα, καὶ εὗρον τὰ τελικὰ συστατικὰ καὶ τὰς κυριωτέρας διαφορὰς μεταξὺ τῆς ἐνοργάνου καὶ τῆς ἀνοργάνου ὕλης. Ὁ Δυλόγκ καὶ ὁ Πετί, ἐρευνῶντες τὸ μέτρον τῆς εἰδικῆς θερμότητος ἐν τοῖς διαφόροις ἁπλοῖς σώμασι, ἤτοι τὴν ἀναλογίαν τοῦ θερμογόνου, διαφέροντος ἐν ἴσῳ βάρει, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται ἵνα ἡ θερμοκρασία ὑψωθῇ κατὰ ἕνα βαθμόν, ἐνόησαν ὅτι αὕτη εὑρίσκεται ἀντιθέτως πρὸς τὰ βάρη, ὑφ' ὧν ἀντιπροσωπεύονται τὰ ἰσοδύναμα δηλ. σῶμά τι, οὗ τὸ ἰσοδύναμον ἔχει τὸ διπλάσιον βάρος ἄλλου σώματος, ἔχει τὸ ἥμισυ μόνον τῆς εἰδικῆς θερμότητος. Ὁ Φαραδαὶ ὑπολαμβάνει ὡς ὡρισμένην καὶ ἀναλλοίωτον τὴν ποσότητα τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως, τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς ἀποσύνθεσιν τῶν σωμάτων, λαμβανομένων ἐν ἴσῃ ποσότητι πρὸς τὰ ἰσοδύναμα αὐτῶν.

Ὁ Διμορφισμός

Ἓν τῶν περιεργοτέρων ἀποτελεσμάτων τῆς χημείας εἶναι ὁ διμορφισμός. Ἀξίωμα ἐθεωρεῖτο ὅτι δύο σώματα τῆς αὐτῆς συστάσεως (ἰσόμερα) ἐν ἴσαις περιστάσεσι δέον νὰ ἔχωσι τὰς αὐτὰς ἰδιότητας. Καὶ ὅμως δὲν ἔχει οὕτω. Θέσατε ἐπὶ μικροῦ πυρὸς ποσότητά τινα ὀξειδίου χρωμίου χρώματος βαθέος πρασίνου καὶ πυρακτουμένη θὰ λάμπῃ μὲ ζωηρὰν φλόγα· εἶτα δὲ ἡ λάμψις σβέννυται καὶ δὲν ὑπολείπεται ἢ ἡ θερμότης ἣν λαμβάνει ἐκ τοῦ περιβάλλοντος πυρός· ψυχρανθὲν τὸ ὀξείδιον τοῦτο ἀποκτᾷ ὡραῖον

[1]) Καὶ τὸ χλώριον εὑρέθη ἐν ἔτει 1845 ἐν ἀναλογίᾳ 1 πρὸς 36.

πράσινον χρῶμα, τὸ ὁποῖον δὲν διαλύεται ἐν τῷ ὀξεῖ. Μετέβαλεν ἑπομένως ἰδιότητας χημικὰς καὶ φυσικὰς καὶ ὅμως ἡ ζυγαριὰ καὶ ἡ ἀνάλυσις δὲν ἐμφαίνουσι τὴν ἐλαχίστην μεταβολήν, καὶ ἐὰν τὸ θέσητε ἐντὸς θερμασμένου φωσφορικοῦ ὀξέως, ἀναλαμβάνει τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν. Οὕτω καὶ ἡ κοινὴ ὕελος, ἐὰν ἐπὶ πολὺ τηρηθῇ ἐν ἠρέμῳ τάξει, καθίσταται σκιερά, ἀχώνευτος καὶ τόσον σκληρὰ ὥστε νὰ ἐξάγῃ σπινθῆρας ἐκ τοῦ χαλυβδίνου πυρείου· καὶ ἐν τούτοις οὐδεμία παρατηρεῖται μεταβολή. Διὰ ἐπανειλημμένων ἀναλύσεων ἐβεβαιώθη ὅτι σώματα, τὰ αὐτὰ ἔχοντα συστατικά, δύνανται νὰ διαφέρωσι κατὰ τὴν σκληρότητα, κατὰ τὸ εἰδικὸν βάρος, καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ φωτός. Ἐν τισι σώμασι μεταβάλλονται αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες (δίμορφα) ἐν ἄλλοις αἱ χημικαὶ (ἰσόμερα), δηλ. ἐν τοῖς πρώτοις τὰ σύνθετα μόρια μένουσι τὰ αὐτὰ συναρμολογούμενα διαφοροτρόπως· ἐν τοῖς δευτέροις τὰ ἄτομα διατίθεται διαφοροτρόπως ἐν τῷ συνθέτῳ μορίῳ. Μεταξὺ τῶν διμόρφων ὁ ἄνθραξ ἐν καταστάσει ἀδάμαντος ἔχει ἰδιότητας λίαν διαφόρους τοῦ ἄνθρακος, παρουσιαζόμενος ἐν σχήματι ὀκταέδρων μὲ βάσεις ρομβοειδεῖς· βραδέως ψυχραινόμενος μετὰ τὴν τῆξιν δίδει ἀμβλέα πρίσματα· ἐὰν δέ, θερμαινόμενος μέχρι ἑκατὸν πεντήκοντα βαθμῶν, χυθῇ ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος, μένει μαλακός, φαιόχρους, ἐλαστικός, διαφανὴς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· ἑπομένως εἶναι πολύμορφος. Ἐκ τούτου δύναται νὰ ἐξάγῃ τις ὅτι τὰ δίμορφα σώματα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ συναρμόζωνται διαρκῶς πρὸς τὰ ἰσοδύναμα. Πλὴν τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ συμβαίνῃ καὶ μὲ τὰ ἄλλα σώματα ; Ἐκ τῆς τοιαύτης συγγενείας δὲν ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἡ διαφορὰ σωμάτων τινῶν, ὡς ἐν τῇ πλατίνῃ ἡ διαφορὰ τῶν μετάλλων, τὰ ὁποῖα συνοδεύουσιν αὐτήν ; Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ οὐράνιον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει πάσας τὰς εἰς τὰ ἁπλᾶ σώματα συνήθεις ἀντενεργείας, ἀνεγνωρίσθη ὡς ὀξείδιον.

Πολλὰ θὰ ἐκτεινόμεθα ἐὰν ἠθέλομεν παρακολουθήσει τοὺς Γάλλους Βωκελέν, Θενάρ, Ἀμπέρ, τοὺς Ἄγγλους Δάλτωνα καὶ

Βόλλαστων, τοὺς Γερμανοὺς Βέντσελ, Ῥίχτερ, Βέλερ, Κίρχωφ, Λῆβιγ, Μίτσερλικ, οὗ αἱ ἀνακαλύψεις περὶ τῶν ἰσομόρφων οὐσιῶν κατέρριψαν τὴν περὶ ἀρχεγόνων μορφῶν θεωρίαν τοῦ Χαουῆ (Haüy)[1]). Ὑπέβαλεν εἰς ἀνάλυσιν τὰ σπουδαιότερα ἀλκαλοειδῆ, τὴν κινίνην καὶ τὴν μορφίνην, ἐμελέτησε τὰ λεπτότερα τῶν ἰσομέτρων καὶ τὴν διοπτρικὴν ἀνάλυσιν (τῷ 1863), καὶ ἐξετάσας μετὰ τοῦ Βοῦνσεν τὴν φωτόσφαιραν τοῦ ἡλίου, προσέθηκε νέα μέταλλα εἰς τὰ ἤδη πολυπληθῆ ὑπάρχοντα.

Ἐνώπιον τοσούτων ἀποτελεσμάτων γεννῶνται ἀμφιβολίαι μεγάλαι. Ἡ φύσις μεταχειρίζεται τέσσαρας εἰδικὰς δυνάμεις καὶ ἑξήκοντα ὡς ἔγγιστα ἁπλᾶ σώματα πρὸς δημιουργίαν καὶ μεταπροπὴν τῆς ὕλης, ἡ φύσις αὕτη, εἰς ἣν ἀρκεῖ ἡ δύναμις τῆς βαρύτητος, ὅπως κανονίσῃ τὰς κινήσεις τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κόσμου. Εἶναι δυνατὸν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ἡ φύσις παρέβλαψε τὴν οἰκονομίαν ἐκείνην, ἥτις ἀποτελεῖ ἓν τῶν θαυμάτων της; Ὁ ἐπιστήμων δὲν παραδέχεται τοῦτο καὶ δέχεται τὰ παρόντα ἀποτελέσματα ὡς ἔκφρασιν τῶν ἤδη γνωστῶν ἀληθειῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὡς τὴν τελικὴν ἀλήθειαν. Τὴν ἑνότητα, ἣν οἱ φυσιολόγοι ἀνεγνώρισαν ἐν τοῖς ἀβαρέσιν, οἱ χημικοὶ τείνουσι νὰ εὕρωσι καὶ ἐν τῇ ἰσορρόπῳ ὕλῃ[2]) καὶ ἀφ' οὗ ἡ μελέτη τῆς ἀμμωνιακῆς παρέσχε νέον ῥιζικὸν σημεῖον, πολλοὶ κατέγειναν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν σωμάτων τῶν λεγομένων ἁπλῶν. Ἡ θεωρία τοῦ Παστὲρ ἀνατρέπει τὴν τοῦ Στὰλ καὶ τοῦ Γαὶ-Λουσσάκ, καὶ ἡ ἀτομικὴ σύστασις ἠττᾶται ὑπὸ τοῦ ἀτομικισμοῦ τοῦ Βάρτς.

Ἐν ᾧ ἐθαυμάζετο ἡ ἁπλότης τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν βαρῶν τῶν τὴν μεταλλικὴν φύσιν ἀποτελούντων σωμάτων, δὲν ἐπιστεύετο ὅτι ὑπάρχει ἡ ἐλαχίστη ἁπλῆ σχέσις μεταξὺ τῶν στοιχείων τῶν ὀργανικῶν συγγενειῶν· ἀλλ' ὁ Σεβρέϋλ (Chevreul)

[1]) Ὁ Βερζέλιος, εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων ἐπιστημόνων καὶ πολιτικῶν, ὑπέβαλλε κατ' ἔτος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Στοκόλμης ἔκθεσιν περὶ τῶν προόδων τῆς χημείας. Ὅρ. ὡσαύτως Κόππ καὶ Χέφερ «Ἱστορία τῆς χημείας».

[2]) Πειράματα τοῦ Προὺτ ἐκ τοῦ Βουτινῦ (Proust καὶ Boutigny).

ἀνεγνώρισεν αὐτὴν ἐν τῷ ἐξόχῳ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τῶν παχέων σωμάτων ζωϊκῆς καταγωγῆς, παρομοιάζων αὐτὰ πρὸς ἅλατα, διότι ἡ βάσις καὶ τὸ ὀξὺ εἶναι συνθέσεις τριαδικαί, αἵτινες ἐπενεργοῦσιν ὡς αἱ τῆς ἀνοργάνου φύσεως. Ὁ Δαβὺ ἀπέδειξε τὴν δραστικότητα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπὶ τῆς βλαστήσεως· ἄλλοι ἐπιστήμονες τὴν ἐπὶ τοῦ φωτός. Ἤδη δὲ ἡ χημεία ἐπιδιώκει καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, καὶ συνέθεσε σώματά τινα, ὡς τὴν ζάκχαριν καὶ τὸ οἰνόπνευμα. Ἡ διοπτρικὴ ἀνάλυσις παρήγαγε νέα ἁπλᾶ σώματα.

Τὰ φυτά, ἀποσυνθέτοντα τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ τὸ ὕδωρ, στερεοῦσι τὸν ἄνθρακα καὶ τὸ ὑδρογόνον καὶ ἀποδιώκουσι τὸ ὀξυγόνον ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, καὶ εἴτε διαλύοντα τὸ ὀξείδιον τῆς ἀμμωνίας, εἴτε κατ' εὐθεῖαν ἀφαιροῦντα ἐκ τοῦ ἀέρος τὸ ἄζωτον, ἀφομοιοῦνται πρὸς τὸ στοιχεῖον τοῦτο. Τὸ ἄζωτον καὶ ὁ ἄνθραξ, δι' οὗ ζῶσι τὰ φυτά, λαμβάνονται ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας· ἐπομένως ἡ εὐφορία ἀγροῦ τινος προέρχεται ἐκ στοιχείων ἀνοργάνων ἢ μεταλλικῶν, προσφόρων εἰς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον φυτόν. Ἐξετάζων τις ἐπομένως τὴν τέφραν τοῦ ἑνὸς φυτοῦ, δύναται νὰ ἐννοήσῃ τίνα μεταλλικὰ στοιχεῖα δέον νὰ ἔχῃ ἡ γῆ διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ, καὶ διὰ τίνων λιπασμάτων δέον νὰ παχυνθῇ. Ὁ Ἰοῦστος Λῆβιγ ἐφήρμοσεν εἰδικῶς τὴν ὀργανικὴν χημείαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν φυσιολογίαν, καὶ πιστεύει ὅτι τὸ λίπασμα ὠφελεῖ, διότι παρέχει περισσοτέραν ἀμμωνίαν τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ τὰ ὑγρὰ λιπάσματα πολὺ περισσοτέραν τῶν στερεῶν. Ὁ Βουσιγγὼλ (Boussingualt) ὅστις πρῶτος κατέδειξεν ὅτι τὰ φυτὰ ἀποσυνθέτουσι τὸ ὕδωρ, ὅπως στερεοποιήσωσι τὸ ὑδρογόνον, ἐπλούτισε διὰ σπουδαίων ἔργων τὴν χημείαν ἐφημοσμένην εἰς τὴν γεωργίαν. Ὁ Λωράν, ὁ Γέρχαρτ, ὁ Πίριας, ὁ Μαλαγούτης, ὁ Σλάϊδεν καὶ ἄλλοι κατέγειναν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀμίλων, τοῦ οἰνοπνεύματος, τῶν δικτυοειδῶν σπερμάτων καὶ τῆς παρουσίας ἀζώτων ὑλῶν ἐν τοῖς φυτικοῖς πλέγμασιν. Μὲ τὰς μυστηριώδεις ἐνεργείας τῆς ζωῆς ἠσχολήθησαν ἰδίως ὁ Δυμᾶς, ὁ Βουσιγγὼλ καὶ ὁ Παϊέν, καὶ ἀπέ-

δειξαν ὅτι αἱ τριαδικαὶ ὕλαι αἱ συσσωρευμέναι εἰς τὸ ζωϊκὸν πλέγμα, ὡς ἡ πολυσαρκία καὶ αἱ οὐδέτεραι ἄζωτοι ὕλαι ὁρίζονται ἐκ τῶν φυτῶν. Ὅθεν τὸ φυτικὸν βασίλειον εἶναι κατ' αὐτοὺς μεγάλη συσκευὴ ἀποξειδώσεως, καὶ τὸν ζωϊκὸν βασίλειον συσκευὴ καύσεως, καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα εἶναι τρόπον τινὰ συμπεπυκνωμένος ἀήρ.

Οὕτως ἄγεταί τις πρὸς τεραστίαν ἁπλοποίησιν, μεγαλειτέραν ἐν τοῖς ὀργανικοῖς σώμασι, τὰ ὁποῖα ἔχοντα ἀρχὰς εἰδικάς, συνίστανται ἐξ ὀλιγίστων στοιχείων, ἐξ ὀξυγόνου, ὑδρογόνου, ἄνθρακος, ἀζώτου, τὰ ὁποῖα συνδυαζόμενα πρὸς δωδεκάδα κατ' ἀνώτατον ὅρον δευτερευόντων στοιχείων, ἐπιφέρουσι μεγίστην ποικιλίαν. Ἀλλὰ πόθεν ἀντλεῖ ἡ φύσις τὴν ἀφθονίαν ταύτην ὀξυγόνου, ὑδρογόνου, ἄνθρακος καὶ ἀζώτου; Θὰ ἐξαντληθῇ ποτέ; Ἢ τίνι τρόπῳ ἐφοδιάζεται δι' αὐτῶν; Καὶ ὅταν τὸ ζῶον ἢ τὸ φυτὸν περιπίπτουσιν εἰς ἄμορφον ὕλην, τί συμβαίνει μὲ τὰ προϊόντα ταῦτα τῆς ζωῆς; Μὲ τὰ προβλήματα ταῦτα ἠσχολήθη ὁ Δυμᾶς[1] ἀποδείξας ὅτι τὰ φυτὰ ἐπιφέρουσι τὰς ἀμέσους ἀρχάς, καὶ τὰ ζῶα μεταχειρίζονται αὐτὰς καὶ τὰς ἀποσυνθέτουσι καὶ ὅτι ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι ἡ ἀποθήκη, ἐξ ἧς ἡ φύσις ἀντλεῖ τὰ πλούτη αὐτῆς.

Ἡ ἀτμοσφαῖρα σύγκειται ἐξ 23 μερῶν ὀξυγόνου ἐπὶ 77 μερῶν ἀζώτου, μὴ συμπεριλαμβανομένου τοῦ ὑδατώδους ἀτμοῦ, ἐξ ὀλίγου ἀνθρακικοῦ ὀξέως καὶ ὀλίγου ἑλώδους ἀερίου καὶ τυχαίως ἐξ ἀμμωνιακοῦ τινος προϊόντος καὶ τινὸς ἀζωτικοῦ ὀξέος, τὰ ὁποῖα, διαλυτὰ ἐν τῷ ὕδατι, φέρονται ὑπὸ τῆς βροχῆς εἰς τὴν γῆν, ἣν λιπαίνουσιν. Τὰ φυτά, κατὰ τὴν ἡμέραν, εἰσπνέουσι διὰ τῶν φύλλων ὕδωρ καὶ ὀξυγόνον, ἐν νυκτὶ δὲ ὕδωρ καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἐκτὸς τοῦ ὑδρογόνου, τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ ἄνθρακος, ἀζώτου καὶ ὀλίγης τέφρας, δι' ὧν αὐξάνουσι τὸ βάρος· ἑπομένως ἡ γῆ δὲν χρησιμεύει ἢ ὡς στήριγμα, καὶ πᾶσα ἡ θρέψις προέρχεται ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν στοιχείων, εἰς τρόπον ὥστε θάμνοι τινὲς

[1]) «Δοκίμιον περὶ στατικῆς χημείας τῶν ὀργανικῶν ὄντων»,

ἀνεπτύχθησαν καὶ ἤνθησαν καὶ ἐν λειοτετριμμένῃ ὑέλῳ. Τὰ φύλλα ἀποσυνθέτουσι διὰ ψυχρᾶς ὁδοῦ ἓν τῶν στερεωτέρων σωμάτων τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἀφαιροῦντα τὸ ὀξυγόνον καὶ διατηροῦντα τὸν ἄνθρακα, συνεργοῦντος τοῦ φωτός· τὸ ἄζωτον δὲ δέχονται τὰ φυτὰ ἐν μέρει μὲν ἐκ τοῦ ἀέρος ἐν μέρει δὲ διὰ τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Καὶ ἐνταῦθα ἡ χημεία θίγει ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων τῆς οἰκονομίας, τὰ λιπάσματα, προσδιορίζουσα τὰ χόρτα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦσιν ὀλιγώτερον ἄζωτον, καὶ τὴν τροφὴν τῶν κτηνῶν, ὧν τὰ περιττώματα θὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν γῆν τὸ ἄζωτον πρὸς διάθρεψιν τῶν φυτῶν, τῶν ἐχόντων πλειοτέραν αὐτοῦ ἀνάγκην [1]), καὶ εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀρκετὸν τὸ ἄζωτον τοῦ ἀέρος, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦσιν αὐτὸ ἡνωμένον μετ' ἄλλων σωμάτων ἐν καταστάσει ἀμμωνίας, ἀμμωνιακοῦ ὀξέος, ἀζωτικοῦ ὀξέος καὶ ἀζώτου.

Αἱ πρῶται ὑπὸ τῶν φυτῶν κατεργασθεῖσαι ὕλαι ἀφομοιοῦνται ὑπὸ τῶν ζώων διὰ τῆς πέψεως. Ταῦτα ἀναπτύσσουσι διηνεκῶς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ὕδωρ, ὥστε δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἑστίαι ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου. Ἐκ τούτου προέρχεται ἡ ζωϊκὴ θερμότης, καὶ εἰς μιᾶς ἡμέρας διάστημα εἷς κοινὸς ἄνθρωπος κατακαίει διὰ τῆς ἀναπνοῆς αὐτοῦ 288 γραμμάρια ἄνθρακος ἢ τὸ ἀντίστοιχον ὑδρογόνον. Οὕτω λέγει ὁ Δυμᾶς, ὅ,τι ὁ ἀὴρ παρέχει εἰς τὰ φυτά, ταῦτα παραχωροῦσιν αὐτὸ εἰς τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἐπιστρέφουσιν αὐτὸ εἰς τὸν ἀέρα, καὶ οὕτω σχηματίζεται αἰώνιος κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιστρέφεται καὶ ἐκδηλοῦται ἡ ζωή, ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ ὕλη μεταβάλλει μόνον θέσιν. Ἐὰν ἡ διαφθείρουσα ἐνέργεια τῶν ζώων καὶ ἡ ἀποκαθαίρουσα τῶν φυτῶν ἤθελον ἀποβάλλει τὴν ἰσορροπίον των, ἡ ἁρμονία τῆς ζωῆς θὰ διεταράσσετο, ἀλλ' ὁ κίνδυνος εἶναι τόσον μακράν, ὥστε ὑπερβαίνει πᾶσαν δυνατὴν μακροβιότητα [2]).

[1]) Πειράματα τοῦ Τάερ καὶ Βουσιγγώλ.

[2]) Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος ὀφείλεται πάλιν εἰς τὸν Δυμᾶν. Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἔχει ὕψος εἴκοσιν ὡς ἔγγιστα λευγῶν, καὶ βάρος 5 τριλλιονίων καὶ 229,000 δισλλιονίων χιλιογράμμων· τὸ

Ἐκ τῶν μελετῶν τούτων ἀνεδημιουργήθη ἡ μελέτη τῆς φύσεως, ἥτις ἔπαυσε τοῦ νὰ ἦναι δευτερεύουσα ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν.

Ἡ βοτανικὴ

Μετὰ τὸν Λιναῖον καὶ τὸν Ἰυσσιὲ (Iussieu), οἵτινες ἐπεξήργάσθησαν συστηματικὴν διαίρεσιν τῶν φυτῶν, ὁ Λαβοαζιέ, ὁ Σενεβέν, ὁ Θεόδωρος Σωσὺρ καὶ ὁ Κρὲλλ ἀνέπτυξαν τὴν ζωϊκὴν φυσιολογίαν. Ὁ Δυαμὲλ καὶ ὁ Ἰγγεγχοὺς ὥρισαν τοὺς τρόπους τῆς θρέψεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Ὁ Δεφονταὶν ἀνεκάλυψεν ὅτι τὰ νέα στρώματα τῶν φυτῶν προστίθενται μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ ξύλου καὶ τοῦ φλοιοῦ, ἐν ᾧ ὁ Δυπετὶ Θουὰρ διϊσχυρίζετο ὅτι ἡ αὔξησις τῶν φυτῶν γίνεται καθέτως, καὶ ὅτι σπέρμα αὐτῶν εἶναι ὁ κάλυξ, ὅστις ὠθεῖ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ρίζας μέχρι τῶν ριζῶν τοῦ φυτοῦ. Ὁ Ἱσπανὸς Καβανίλλης διετείνετο ὅτι εἶδεν αὐξάνον τὸ χόρτον, διευθύνων τὸ ὁριζόντιον μικρομετρικὸν σύρμα ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου ὁτὲ μὲν ἐπὶ τῆς κορυφῆς κάλυκος καλάμου (δόνακος) ὁτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ μίσχου ἀμερικανικῆς ἀγαύης. Ἄλλοι ἐπιστήμονες ἐξήτασαν τὸν ὀργανισμὸν τῶν φυτῶν, καὶ ὁ Σοῦλτς ἐζήτησε ν' ἀποδείξῃ ἀνάλογον τὴν κυκλοφορικὴν ὥθησιν τῶν ἐν αὐτοῖς ὑγρῶν πρὸς τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα τῶν ἀνωτέρων ζώων. Ἀνεκαλύφθη ὡσαύτως ἡ γονιμοποίησις τῶν φυτῶν, τῶν μὴ ἐχόντων οὔτε ἄνθος οὔτε καρπόν, καὶ ἐγράφησαν σπουδαῖαι μονο-

ὀξυγόνον ἔχει βάρος ἑνὸς τριλλιωνίου καὶ 206,000 διλλιονίων· τὸ δὲ ἀνθρακικὸν ὀξὺ 2088 διλλιονίων. Εἷς ἄνθρωπος καταναλίσκει ἐν μιᾷ ὥρᾳ 40 γραμμάρια ὀξυγόνου, ἤτοι 350 χιλιόγραμμα κατ' ἔτος, καὶ 25,000 ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς ἀνέρχεται εἰς 4000 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων· ἐν μιᾷ ἑκατονταετηρίδι θὰ κατηνάλισκον οὗτοι 120 διλλιόνια χιλιογράμμων ὀξυγόνου, ἤτοι ἐλαχίστην ποσότητα. Ὡς πρὸς τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ εἷς ἄνθρωπος καίει ἐν ἑκάστῃ ὥρᾳ 12 γραμμάρια ἄνθρακος καὶ συλλέγει 44 γραμμ. ἀνθρακικοῦ ὀξέως, ἤτοι περίπου ἓν χιλιόγραμμον τὴν ἡμέραν καὶ 365 χιλ. τὸ ἔτος. Ἑπομένως τὰ 4000 ἑκατομ. ἀνθρώπων παράγουσι 460,000 ἑκατομ. χιλιογράμμων ἀνθρακικοῦ ὀξέως, ἤτοι $^1/_{1430}$ τοῦ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ περιεχομένου. Θ' ἀπῃτοῦντο ἑπομένως 1500 ἔτη ὅπως διαλευκανθῇ ἡ παροῦσα ἀναλογία τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέως τοῦ ἀέρος, καὶ ἂν τὸ φυτικὸν βασίλειον θὰ ἔπαυε τὰς ἐνεργείας του, καὶ ἂν τὰ ἡφαίστια θὰ ἔπαυον, τὰ ὁποῖα ἐκσφενδονίζουσι χειμάρρους ἀνθρακικοῦ ὀξέως καὶ οἱ κεραυνοί, δι' ὧν τὸ ἄζωτον καὶ τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος σχηματίζουσι τὸ ἀζωτικὸν ὀξὺ κτλ. Ταῦτα θὰ ἀνενέουν τὴν βλάστησιν, ὡς θ' ἀνανέουν αὐτὴν τὰ πτώματα τῶν ζώων, τὰ θανόντα ἐκ τῆς παύσεως αὐτῆς.

γραφίαι καὶ εἰδικαὶ χλωρίδες καὶ σοφαὶ διατριβαὶ περὶ τῆς φυτικῆς γεωγραφίας, καὶ ἐμβριθεῖς ἔρευναι ἀπεθανάτισαν τὰ ὀνόματα τοῦ Οὐμβόλδου τοῦ Σώου, τοῦ Βράουν, τοῦ Μόρρεν, τοῦ Μέρβελ, τοῦ Τρεκούλ, Παρλατόρη, Τενόρη καὶ ἄλλων.

Ποιητής τις κατέδειξε τοὺς μυστηριώδεις νόμους τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ὄντων· ὁ Γκαῖτε ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ φύλλον εἶναι τὸ μόνον θεμελιῶδες ὄργανον, καὶ ὅτι τροποποιήσεις αὐτοῦ εἶναι ὁ κάλυξ, ἡ στεφάνη, ὁ στήμων καὶ τὸ ὕπερον. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς βλαστήσεως τὰ πλεῖστα φυτὰ ἐπιδεικνύουσι δύο κοτυληδόνας, οἵτινες προωρισμένοι νὰ διαθρέψωσι τὸ φυτὸν ταχέως ἐκλείπουσιν· ἀλλὰ τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα μετὰ ταῦτα ἀναπτύσσονται μὲ τόσην ποικιλίαν, δὲν εἶναι ἢ αὐτοὶ οἱ μεταμορφωμένοι κοτυληδόνες. Καὶ πρῶτον ἀναφύονται εἰς φύλλα τοποτεθειμένα κατὰ μῆκος τοῦ στελέχους, καὶ ὡς πνεύμονες εἰσπνέουσι τὸν ἀέρα, ὅστις τροποποιεῖ τοὺς ἐντὸς αὐτῶν ἐνυπάρχοντας χυμούς· ἀλλὰ ταχέως σταματᾷ ἡ βλάστησις τῶν φύλλων, οὐδὲ μειοῦται ὁ ὄγκος αὐτῶν, συστέλλονται καὶ ἐμφανίζονται ὡς μικρότερα φύλλα. Ταῦτα δὲ ποτὲ μὲν μεμονωμένα ποτὲ δὲ κυκλοφορικὰ μεταβάλλονται καὶ σχηματίζουσι τὸν κάλυκα· εἶτα ἐμφανίζονται τὰ πέταλα τῆς στεφάνης, ὧν τινα μετατρέπονται εἰς στελέχη· καὶ τὸ ὕπερον αὐτὸ εἶναι νέα μεταμόρφωσις τοῦ φύλλου, καὶ παχυνθὲν ἀποτελεῖ τὸν καρπόν· τέλος ἐν τῷ σπόρῳ τὸ ἔμβρυον περιτυλίσσεται ὑπὸ λεπτῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Γκαῖτε εἶναι ἀκόμη φύλλα τροποποιημένα. Ἐκτὸς τῆς προϊούσης ταύτης μεταμορφώσεως ὁ Γκαῖτε διακρίνει καὶ ὀπισθοχωροῦσαν, ἥτις πράγματι δὲν εἶναι ἢ ἔλλειψις μεταμορφώσεως.

Οὐδεὶς προσεῖχεν εἰς τοῦτο μέχρις οὗ ὁ Αὐγουστῖνος Κανδὸλ (1778-1841) ἐκ Γενεύης ἀπέδειξεν ἐπιστημονικῶς ὅσα ὁ Γκαῖτε εἶχεν ἑρμηνεύσει καλῶς, καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ, συνεπλήρωσεν αὐτὸ ἀνακαλύψας τὸν νόμον τῆς συμμετρίας. Τοῦ τεχνητοῦ συστήματος τοῦ Λινναίου, τοῦ ἁπλουστέρου καὶ εὐκολωτέρου, ὁ Κανδὸλ προετίμησε τὸ φυσικὸν ἢ μᾶλλον

εἰπεῖν τὸ λογικὸν σύστημα τοῦ Ἰυσσιέ, οὐχὶ πλέον ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἑνὸς μόνον μέρους τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ κατὰ τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας, καταδεικνύων πῶς ἐν τῷ αὐτῷ γένει τῶν φυτῶν εἶναι κοιναὶ αἱ ἰαματικαὶ ἰδιότητες [1]). Ἡ φύσις ἔπλασεν ὅλα τὰ ὄντα κατὰ διαίρεσιν συμμετρικήν, ἂν καὶ ἐν τῷ αὐτῷ γένει εὑρίσκωνται ἄνθη μὴ συμμετρικά· ἀλλ' ἡ τοιαύτη παρεκτροπὴ παρακολουθεῖ γενικά αἴτια, δι' ὧν εὐκόλως δύναταί τις νὰ προβῇ μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ τύπου, ὑπολογίζων τὰ διηνεκῆ συμβάντα εἰσβολῶν, ἐκτροπῶν καὶ προσφύσεων. Οἱ νόμοι οὗτοι ἐφηρμόσθησαν κατόπιν ὑπὸ τοῦ Νές-Ἐζεμβεκ, τοῦ Ῥέσερ, τοῦ Μάρτων, τοῦ Αὐγούστου Σανὶτ-Ἰλαὶρ καὶ τοῦ Γωδισὼ εἰς τὴν βοτανικήν, ὑπὸ δὲ τοῦ Ὄκεν, τοῦ Κάρου, τοῦ Κάτκε, τοῦ Σάρρη καὶ τοῦ Στεφάνου Σαὶντ-Ἰλαὶρ εἰς τὴν ζωολογίαν. Αἱ περιηγήσεις ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν γνωστῶν εἰδῶν, καὶ τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ἀπεκάλυψαν μυριάδας ἀγνώστων εἰδῶν. Τὸ καουτσούκ, ἀνακαλυφθὲν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Λακονδαμίνη, ἀποφέρει σήμερον ἐκ τῆς Βρασιλίας καὶ τοῦ Κόγγου εἰς τὸ ἐμπόριον ἑκατὸν ἑκατομμύρια ἐτησίως. Τὴν αὐτὴν ποσότητα καουτσοὺκ ἀποφέρει καὶ ἡ ἰσονάνδρα, ἥτις σχεδὸν κατεστράφη, ὅπως κατεστράφη ὅλως ἀπερισκέπτως ὁ περουβιανὸς φλοιός.

Ἡ ὀρυκτολογία

Μέχρις οὗ δὲν ἐλαμβάνοντο ὡς βάσις τὰ κρυσταλλώδη σχήματα, ὁ ὀρυκτολόγος δὲν διέκρινεν ἀκριβῶς τὸ ἓν ὀρυκτὸν ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Ἐπῆλθεν εἰς ἐπικουρίαν τὸ ἀντανακλαστικὸν γωνιόμετρον τοῦ Βόλλαστων, δι' οὗ ἐξ ἑνὸς τεμαχίου δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ τὸ σχῆμα ἑνὸς κρυστάλλου, ὅπως ὁ Κυβιὲ ἐξ ἑνὸς ὀστοῦ συνεπλήρου ὁλόκληρον σκελετόν· ἐπῆλθεν εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἡ

[1]) Ἐν τῇ ἀνατυπωθείσῃ γαλλικῇ χλωρίδι αὐτοῦ ὁ Λαμάρκ προσθέτει δισχίλια εἴδη εἰς τὰ ἀναγραφέντα δισχίλια ὀκτακόσια, καὶ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐκθέτει τὰς προσφάτους ἀνακαλύψεις τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Ἐν τῷ λατινιστὶ γεγραμμένῳ «Προδρόμῳ τοῦ συστήματος τοῦ φυτικοῦ βασιλείου» (1824-1836) ἐξετάζει τὴν διαίρεσιν τῶν φυτῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ὁ Ἐνδλεχερ καὶ ὁ Ῥέμερ ἀναβιβάζουσιν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπαρχόντων εἰδῶν, ἐξ ὧν ἐννενήκοντα πέντε χιλιάδες περιεγράφησαν ὑπὸ τῶν βοτανικῶν.

ὀπτική, ἥτις κατέδειξε τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ φωτὸς διὰ μέσου τῶν κρυσταλλωδῶν σχημάτων, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ χημικὴ ἀνάλυσις κατέδειξε τὸν τρόπον τοῦ διαιρεῖν τὰ ὀρυκτὰ εἰς ὁριστικωτέρας κλάσεις ἢ διὰ τῆς κρυσταλλογραφίας.

Ἡ Γεωλογία

Ἡ μελέτη τῶν ὀρυκτῶν δὲν περιωρίσθη εἰς μερικὰς ἰδιότητας, ἀλλὰ προέκυψεν ἐξ αὐτῆς νέα ἐπιστήμη, ἡ γεωλογία. Ὁ Λέμαν καὶ ὁ Ῥουὲλ εἶχον ἤδη διαιρέσει τὰ στρώματα τῆς γῆς εἰς στρώματα ἀρχιγενῆ, ἤτοι βράχους ἄφθονα περιέχοντας μέταλλα, καὶ εἰς δευτερογενῆ, καταστάθμας ὕδατος καὶ ὀργανικῶν λειψάνων. Ταχέως ἡ κατάταξις αὕτη μετεβλήθη ἐπὶ τὰ βελτίω, καὶ ὁ Δελύκ, ὁ Σωσύρ, ὁ Βέρνερ, ὁ Δολομιὲ συνετέλεσαν εἰς τὰς προόδους, αἵτινες ἐπετεύχθησαν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα διὰ γενικῶν ἢ ἰδιαιτέρων παρατηρήσεων. Ὁ Βρόκκης ἐκ Βασσάνου (— 1826) ἐξήτασε τὴν φυσικὴν κατάστασιν τοῦ ἐδάφους τῆς Ῥώμης καὶ περιέγραψε μέρη τινὰ τῆς Ἰταλίας ἰδίως τοὺς ὑπὸ τὰς Ἄλπεις κογχυλοφόρους λόφους· διὰ τῶν μελετῶν του τούτων παρέσχεν ἀσφαλῆ βάσιν εἰς τοὺς μετ' αὐτόν, ὅπως φέρωσι συμπεράσματα περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τριτογενῶν στρωμάτων. Ὁ Νικόλαος Κουβέλλης ἔκαμε σπουδαίας ἀνακαλύψεις ἐπὶ τῶν ἡφαιστείων προϊόντων.

Τὸ δόγμα τοῦ Βέρνερ περὶ τῆς ποσειδωνείου καταγωγῆς ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Ἀρδουίνου καὶ τοῦ Μαρζάρη, ὅστις ἐξετάσας τὸ Τυρόλον εὗρε τὸν γρανίτην ἡφαιστείου καταγωγῆς καὶ μεταγενέστερον τῶν δευτερευόντων τιτανωδῶν στρωμάτων καὶ αὐτῆς τῆς κιμωλίας, καὶ κατέδειξε τὴν βαθμιαίαν μετάβασιν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν συενίτην καὶ εἰς τὸν πορφυρίτην. Ὥστε τὰ φαινόμενα [1]) τοῦ χωρίου Πρεδότσου κατέστησαν αἱ μελέται ὅλων τῶν γεωλόγων· ὁ Ἀλέξανδρος Οὐμβόλδος εὗρεν ἀπηχήσεις μέχρι τῆς Μογγολίας. Ὁ Σωσύρ, ὁ θεμελιώσας τὴν ἐπιστήμην τῆς ὑγρομετρίας, καὶ ἱδρύσας σταθμοὺς ἐπὶ τῶν μεγαλειτέρων ὑψωμάτων, διέβη δεκά-

[1]) Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀρυκτῶν καυσίμων ὑλῶν παραδέχονται τὰς ἀρχαίας γνώμας οἱ ἀδελφοὶ Γραντ-Ἀνρὺ καὶ Φαϋὸλ (Grand Enry, Fayol).

κις τετράκις τὰς Ἄλπεις ὅπως καταστήσῃ τὴν γεωλογίαν ἐπιστήμην παρατηρήσεως. Ὁ Βοὺχ διέκρινε τοὺς ἐπιτοπίους καὶ γενικοὺς σχηματισμοὺς καὶ ἕκαστον ἐπιτόπιον συμβὰν ἐξήτασε κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἰδιότητας. Ὁ δὲ Γουλιέλμος Οὐμβόλδος ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ νόμου ὁμοιομόρφου διευθύνσεως καθ' ὅλον τὸν σχηματισμὸν τῆς γῆς, καταδεικνύων τὴν πόλωσιν τῶν διαφόρων βράχων [1]).

Ἡ θεωρία τῶν ὑψώσεων, ἣν ἄλλοι προηγσθάνθησαν καὶ ὁ Βοὺχ ἐξέθηκεν, ὁ δὲ Βωμὼν ὥρισεν εἰς τύπον, ἐθριάμβευσεν ἐπί τινα χρόνον. Ἡ τάξις τῶν διαφόρων στρωμάτων τῆς γῆς, ἡ φύσις τῶν γαιῶν, ἃς ψαύουσιν οἱ ἡφαίστιοι βράχοι, τὰ ὀργανικὰ λείψανα, τὰ ἐν αὐτοῖς διατηρούμενα, πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν ἐποχὴν τῶν διαφόρων σχηματισμῶν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν βοτανικῶν καὶ ζωολογικῶν δοκιμῶν παρέσχεν εἰς τὴν γεωγνωσίαν σημασίαν μεγάλην καὶ πρωτοτύπους ποικιλίας.

Μεταξὺ τῶν φυσιολόγων ἀνεφάνησαν ὁ Βούκλανδ, ὁ Βερτολότης (-1869), ὁ Μούρκισων, ὁ Σέδγιχ, ὁ Δινοτάρης. Ὁ Λάϋελ (Lyell) τὴν ἰδέαν περὶ γεωλογικῶν ἀνακυκλήσεων ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς ἰδέας τῶν ἀναπτύξεων· ὁ Ἀγασὶζ βεβαιοῖ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν παγοθηκῶν τῶν Ἄλπεων μέχρι τῶν πεδιάδων τῆς Ἄνω Ἰταλίας. Ἡ τεχνητὴ παραγωγὴ τῶν ἡφαιστείων μετάλλων, λάβας, μελανολίθων (βασάλτου), ἀποκαλύπτει τὴν ἐνέργειαν τῆς φύσεως· δὲν ἐφθάσαμεν μέχρι τῆς παραγωγῆς γρανίτου, ἀλλ' ὅμως μέχρι τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, κουαρκίου, συενίτου. Κατασκευάζονται ἐπίσης πολύτιμοι λίθοι, ὁ κόρινθος, ὁ ἐρυθρὸς ἄνθραξ (τὸ ρουμπίνι).

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα πάντοτε ἐκαλλιεργοῦντο τὰ δόγματα τοῦ Βάκωνος, ὁ Στούαρτ - Μὶλλ ἔθεσε τὸ σύστημα τῆς συμπερασματικῆς καὶ τῆς ὑφαιρετικῆς λογικῆς, ὁ Οὐίουελ (Whewel) ἔγραψε τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν συμπερασματικῶν ἐπιστη-

[1]) Εἰς ταῦτα προσθετέα τὰ ἔργα τοῦ Πατρέν, Γραμβίλ, Πέννι, Φόρβη, Φλέμιγκ, Κλαβίν, Πίλλας Σισμόνδη, Παζίνη, Παρέτου καὶ ἄλλων πολλῶν.

μῶν, καὶ τὸ «Novum organum renovatum», τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ νὰ ὁρίσῃ ὡς ὁριστικὸν κώδικα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀφ' οὗ ἐβεβαιώσαμεν τὴν κεντρικὴν θερμότητα δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν σχηματισμὸν τοῦ φλοιοῦ τῆς γηΐνης σφαίρας κατ' ἄλλους τρόπους, καὶ ἡ γεωλογία ἐκπλήττει ἡμᾶς δι' ὑποθέσεων, ὧν ἑκάστη ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἐπιστήμης, ἥτις προεξάρχει. Καθὼς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐφηρμόσθησαν οἱ νόμοι τῆς φυσικῆς πρὸς διαχάραξιν τῆς ἀρχικῆς ἱστορίας τῆς σφαίρας καὶ τῆς μελλούσης αὐτῆς μεταμορφώσεως, οὕτω σήμερον ἐφαρμόζονται οἱ νόμοι τῆς χημείας. Ὁ ἀγὼν μεταξὺ πυρὸς καὶ ὕδατος ἔπαυσε, χωρισθείσης τῆς σκηνῆς τῶν διαμαχῶν αὐτῶν· ὁ φλοιὸς τῆς γῆς ἐστεροποιεῖτο, θάλασσα ἀπέραντος ἐκάλυψεν αὐτὴν, ἐξεχουσῶν μόνον νήσων τινῶν, αἵτινες ἐθερμαίνοντο οὐχὶ παρὰ τοῦ ὁμιχλώδους ἡλίου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς φλογός. Ὑπὸ τὴν φλογώδη ἐκείνην ἀτμοσφαῖραν, πεπληρωμένην ὑδατωδῶν ἀτμῶν καὶ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, διασχιζομένην ἑκάστοτε ὑπὸ κεραυνῶν, καὶ ἐστερημένην ὀξυγόνου, οὐδὲν ζῶον θὰ ἔζη ἐκτὸς τῶν ἰχθύων, τῶν πολυπόδων καὶ τῶν μαλακίων τῆς θαλάσσης. Ἀλλ' ἡ βλάστησις ἀναπτύσσει μεγίστην δραστηριότητα, καὶ αἱ ξηραὶ νῆσοι καλύπτονται ὑπὸ ἀγγειωδῶν θάμνων ἁπλοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ταχείας ἀναπτύξεως, ὑπὸ γιγαντιαίων ἱππούρεων, ὑπὸ δενδροειδῶν πετρίδων καὶ ὑπὸ φοινικοειδῶν τινων φυτῶν, ὀλίγον διαφόρων κατὰ τὸ εἶδος, ὅπου ὅμως τὰ ἄτομα πολλαπλασιάζονται, αὐξάκαὶ ἀποθνήσκουσι μετὰ ἀνηκούστου ταχύτητος. Ἡ ζωὴ αὐτῶν ἀποσυνθέτει ἀμέτρητον ποσότητα ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ὕδατος, ἐν ᾧ στερεοποιεῖ τὸ ὑδρογόνον, καὶ ἡ ἐμφάνισις ζώων καθίσταται δυνατή. Τότε ἐπέρχεται ἀναστάτωσις ἐν τῇ ὄψει τῆς γῆς, καὶ τὰ ἀπέραντα στρώματα τῶν φυτῶν ἐκείνων βυθίζονται καὶ μεταβάλλονται εἰς γαιάνθρακας διὰ τῆς πιέσεως τῶν ἐπικειμένων στρωμάτων καὶ τῆς θερμότητος τῆς γῆς [1]).

[1]) Ὑπελογίσθη ὅτι μόνον ἡ ἐπαρχία τῆς Πενσαλβανίας περιέχει 600 δισεκατομμύρια χιλιογράμμων γαιανθράκων. Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἐπίλοιπον τοῦ κόσμου περιέχει μόνον χιλιά-

Διαδέχονται αὐτὰς ἄλλαι γεωλογικαὶ ἐποχαί, ἄλλαι ἡμέραι πλάσεως, ἐν αἷς αἱ νῆσοι ἐκτείνονται καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς κατοικίζεται πρῶτον μὲν ὑπὸ γιγαντιαίων ἑρπετῶν, τὰ ὁποῖα ζῶσιν ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ἀκαθάρτῳ ἔτι, ἥτις βαθμηδὸν καθαρίζεται διὰ τῆς καταπτώσεως τῶν τιτανωδῶν βράχων καὶ διὰ τῆς ἀδιακόπου ἐνεργείας τῶν φυτῶν μέχρις οὗ ἐπέρχονται τὰ μαστοφόρα, τὰ πτηνά, τὰ ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἀνὰ πᾶσαν νέαν ἀναστάτωσιν προσεγγίζουσιν εἰς τὰς παρούσας μορφάς· τελευταῖος δὲ δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος, ὁ βασιλεὺς τῆς πλάσεως. Ἡ Ζωολογία

Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὰ ἄλλα ζῶα πότε καὶ πῶς ἐγεννήθησαν; Ὅλα τὰ εἴδη ταὐτοχρόνως ἢ ὑπῆρχεν εἷς μόνος σπόρος ὅστις βαθμηδὸν ἀνεπτύχθη εἰς τὰ ἄπειρα εἴδη;

Ἤδη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Λινναῖος, ὁ Φαβρίκιος, ὁ Ὄθων Μύλλερος καὶ ὁ Σικελὸς Πόλης ἐχάραξαν τὴν πορείαν τῆς συστηματικῆς ζωολογίας· Ὁ Δωβαντών, ὁ Βὶκ-δ' Ἀζὺρ (Vicq d' Azyr) ὁ Καμπέρ, εὐφυὴς ἀνατόμος, ὁ Λυοννέ, ὁ Γραμβλαὶ ἐξήτασαν τὸν ὀργανισμὸν τῶν ζώων· ὁ Βοννύ, ὁ Ῥεωμὺρ καὶ ὁ Βυφὼν τὰς ἕξεις αὐτῶν. Ὁ Βυφών, ὁ Λυνναῖος καὶ ὁ Βοννὲ συνέταξαν γενικὴν ζωολογίαν. Ἐφ' ὅλων πολὺ διέχυσε φῶς ὁ Πρῶσσος Πάλλας διὰ τῶν πολλῶν του περιηγήσεων καὶ τῶν ἐμβριθῶν αὐτοῦ μελετῶν ἐπὶ τῆς κατατάξεως τῶν ζωοφύτων, ἐπὶ τῆς ἀνατομίας τῶν σπονδύλων καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατομίας τῶν ὀρυκτῶν. Μετὰ τὸν Λινναῖον ὑπερετετραπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν εἰδῶν καὶ ἡ Αὐστραλία παρέσχεν ὅλως πρωτοτύπους καὶ νέας πλάσεις, ὡς τὴν τῶν διδελφίδων. Καὶ αἱ θαυμάσιαι περιγραφαὶ ἰδίως τῶν Ἄγγλων (Γούλδ, Ὄβεν, Οὐάτερχαους, Λόου, Σμὶθ καὶ Δαρβίνου) καὶ τὰ διαρκῶς πλουτιζόμενα νέα μουσεῖα τοσοῦ-

κις τόσον ποσόν, ἔχομεν ἑξακοσίας χιλιάδας διλλιονίων. Ἐὰν τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ (Kohlenstoff) θὰ ἐπετέλει μόνον τὸ τρίτον ἐν τῷ σχηματισμῷ τοῦ γαιάνθρακος, θὰ εἴχομεν 400 χιλ. διλλ. χιλογράμμων. Διὰ νὰ μεταμορφωθῇ εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ θὰ εἶχεν ἀνάγκην ἑνὸς τριλλιονίου χιλιογράμ. ὀξυγόνου, καὶ τὸ παραχθὲν ἀνθρακικὸν ὀξὺ θὰ ἐζύγιζεν ἓν τριλλιόνιον καὶ 400 χιλ. διλ. χιλιογραμ. Ἐπομένως δὲν εἶναι μικρὰ ἡ σπουδαιότης ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν φυτῶν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς πλάσεως τοῦ κόσμου

τον ηὔξησαν τὰ ὑπάρχοντα, ὥστε ἐπῆλθεν ἀνάγκη νὰ συστηθῶσι νέα εἴδη καὶ νὰ εἰσαχθῶσι νέα συμπλέγματα· ἐπῆλθεν ὡσαύτως ἡ ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ ἡ ἐσωτερικὴ κατασκευὴ τῶν ζώων καὶ νὰ τεθῇ ὡς βάσις ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία, ὡς τὸ μόνον μέσον νὰ γνωσθῇ ἡ ἀληθὴς φύσις τῶν μαλακίων καὶ τῶν λειψάνων ἐκλειψάντων εἰδῶν. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη περιγραφικὴ μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἔλαβε τότε χαρακτῆρα ἀνατομικόν, καὶ ἐκτελέσασα περισσότερα κατὰ τὰς ὀλίγας ταύτας δεκαετηρίδας παρ' ὅσα εἶχεν ἐκτελέσει καθ' ὅλους τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, ἵδρυσε τὴν ὀρυκτὴν ζωολογίαν καὶ τὴν ζωολογικὴν φιλοσοφίαν. Ἀρχίσασα ἡ μελέτη διὰ τῆς φυσιολογικῆς ὁδοῦ προέβη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῶν ζώων, καὶ τῆς σειρᾶς τῶν μεταμορφώσεων δι' ὧν διέρχεται ὁ ὀργανισμός, ὅστις εἶναι τόσον ἁπλοῦ εἰς τὰ κατώτερα ὄντα· ὅθεν ταῦτα ἐξετάζονται ἤδη περισσότερον ἢ τὰ πτώματα, καὶ ἡ ἐμβρυολογία τῶν μαλακίων καὶ τῶν κρικοειδῶν σκωλήκων. Ὁ Λασεπὲδ ἐξήτασεν ἐπισταμένως τὰ περὶ κητωδῶν, περὶ ἑρπετῶν καὶ ἰχθύων ἔργα. Ὁ Ἐβεράρδος Ὅμ (Home) ἐξέτεινε τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας· ὁ Μέκελ ὑπερέβη αὐτὸν ὡς ζωοτόμος καὶ ἵδρυσε τὴν τερατολογίαν· ὁ Ῥουδόλφης, ἐκτὸς τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας συνέγραψεν ἀθάνατον ἔργον περὶ τῶν ἑλμίνθων· τῷ Λατρέϊλ, ἡγεμόνι τῶν ἐντομολόγων, ὀφείλεται τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν εἰς τὰ ἔντομα τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου τοῦ Κυβιέ· ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Ἐρεμβεργ περὶ τῶν ὑγροδιαίτων ζωϋφίων, ἐξ ὧν, ὡς διατείνεται, σύγκεινται καὶ αὐτοὶ οἱ μεταλλικοὶ ὄγκοι καὶ τὰ στρώματα τῆς σμηκτρίδος· ὁ τυφλὸς Ὕβερ ἐκ Γενεύης καὶ ὁ Μανζίλης ἐκ Βεργάμου συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐπιμελεστέρων διερευνητῶν τῆς φύσεως· ὁ Τρογχίνας, ὁ Πόσσεργης, ὁ Γαννὰλ καὶ ὁ Ὀρφιλᾶς διηυκόλυναν τὴν ταρίχευσιν [1]).

[1]) Μέγας θόρυβος ἠγέρθη μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων, ὅτε ὁ Σεγάτος (ἐκ Βελλούνου) ἐκήρυξεν ὅτι δύναται νὰ μετασχηματίσῃ εἰς πετρώδεις τοὺς ζωϊκοὺς ἱστούς· μὴ εὑρίσκων συνδρομητὰς πρὸς χορήγησιν τριάκοντα χιλιάδων φράγκων διὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀνακαλύ-

Ὁ Γεώργιος Κυβιὲ (Cuvier) (1762-1837), οὐχὶ μεγαλοφυΐα, ἀλλ' ἐμβριθὴς παρατηρητής, δημιουργεῖ τὴν συγκριτικὴν Ἀνατομίαν καὶ μὲ τὴν ζωολογίαν καὶ τὴν παλαιοντολογίαν [1] ἱδρύει νέαν κατάταξιν. Ἐν τῇ συγκριτικῇ ἀνατομίᾳ μετεχειρίσθη τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποτάξεως τῶν ὀργάνων καὶ ἐνίσχυσεν αὐτὴν μέχρι τῆς εἰκόνος του, φωτιζομένης ἐπὶ τῆς βαθμολογήσεως τοῦ αἱματώδους συστήματος· καὶ πάλιν ἐποίκιλλεν αὐτήν, προσκολλώμενος ὅμως πάντοτε μᾶλλον εἰς θετικὰ διδόμενα ἢ εἰς ἀρχάς, καὶ περιεφρόνησε τὰς ὑποθέσεις. Τὴν συγκριτικὴν ἀνατομίαν ἐχώρισεν ἀπὸ τῆς φυσιολογίας, αὐξάνων τὴν ἀκρίβειαν αὐτῆς δι' ἀνακαλύψεως νέων διδομένων καὶ ἐπιθεωρῶν τὰ παλαιά. Ὁ Κυβιὲ θεωρεῖ πᾶν ὂν ζῶν ὡς πλασθὲν δι' ἕνα σκοπὸν καὶ ὡς κεκτημένον ὄργανα κατάλληλα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου· ὥστε κατ' αὐτὸν πᾶν ζῶον σχηματίζει σύστημα τέλειον ἐν αὐτῷ, καὶ ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ τοσοῦτον στενῶς συνδέονται πρὸς ἄλληλα ὥστε δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ τὸ ἓν χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῶσιν τὰ ἄλλα· ἡ μία τροποποίησις ἀρκεῖ πρὸς δήλωσιν πασῶν. Διὰ τοῦ νόμου τούτου τῆς σχέσεως τῶν μερῶν κατέρριψε τὴν συνέχειαν ἐν τῇ κλίμακι τῶν ὄντων καὶ ἐχάραξε τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν τεσσάρων μεγάλων τάξεων τῶν σπονδυλωτῶν ζώων, τῶν μαλακίων, τῶν ἐντόμων καὶ τῶν ζωοφύτων. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο κατέγεινε νὰ ὁρίσῃ ἐκ τῶν ὀρυκτῶν ὀστῶν τὰ ἐκλειπόντα γένη, ὥστε νὰ ἀρκῇ ἓν μόνον μέρος τοῦ ὀστοῦ ὅπως συμπεράνῃ τις ὁποῖον ἦτο ὁλόκληρον τὸ ζῶον, ὡς ὁ γεωμέτρης εὑρίσκει τοὺς μέσους ὅρους μιᾶς τακτικῆς σειρᾶς. Προσεγγίζων δὲ εἰς τὴν ὀστεολογίαν τῶν ζώντων εἰδῶν τὴν τῶν ἐκλειψάντων, ἀνεγνώρισε καὶ κατέταξε τὰ λείψανα πολλῶν εἰδῶν ἐντελῶς ἀπολεσθέντων, ἄτινα τοσούτῳ μᾶλλον διαφέρουσι τῶν σημερινῶν ὅσῳ περισσότερον πε-

Ἡ συγκριτικὴ Ἀνατομία

ψεώς του, ἔζη ἐν Φλωρεντίᾳ καταγινόμενος εἰς τὴν χαλκογραφίαν καὶ περιγράφων τὰς ἐν Ἀφρικῇ περιηγήσεις του. Ἀπέθανε δὲ ἐν ἔτει 1836 χωρὶς νὰ φανερώσῃ τὴν ἀνακάλυψίν του. Ἄλλοι ἔκαμαν αὐτὴν μετ' αὐτόν.

[1] Ἡ ὀνομασία αὕτη εἰσήχθη παρὰ τοῦ Βλαινβὶλ (Blainville).

ρικλείονται ἐντὸς ἀρχαιοτέρων στρωμάτων, ὥστε δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ὡς νέα ἔνδειξις τῆς ἀρχαιότητος τῶν στρωμάτων τούτων. Ἐκ τῶν τεμαχίων ἠδυνήθη ν' ἀνασυστήσῃ ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτὼ σπονδυλωτὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι πεντήκοντα γένη, ἐξ ὧν δεκαπέντε ὅλως νέα· κατόπιν ὁ Μάντελ, ὁ Βούκλανδ, ὁ Ἴβερτ, ὁ Ἀγαζὶς καὶ ὁ Βρονιὰρ ἐξέτειναν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ὥστε ἐφάνη ὅτι τὰ ἐκλείψαντα γένη δὲν ἦσαν ὀλιγώτερα τῶν σωζομένων.

Πολλοὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐξήτασαν τὰ ὀρυκτὰ φυτά· ὁ Βρονιὰρ συνέγραψε τὴν γενικὴν αὐτῶν ἱστορίαν· ὁ Στέρνβεργ τὴν χλωρίδα τοῦ ἀρχετύπου κόσμου· ὁ Μιδλέϋ καὶ ὁ Οὔττων τὴν ὀρυκτὴν χλωρίδα τῆς Ἀγγλίας· ὁ δὲ Κόττας τὰς πτετρίδας τοῦ Κέμνιτς ἐν Σαξωνίᾳ.

Ἀλλ' αἱ διαφοραὶ ἐπήγαζον ἆρά γε ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους; Καὶ ἐκ τῶν εἰδῶν ἐκείνων ἐπήγασαν ἆρά γε τὰ σήμερον ὑπάρχοντα; Ὁ Κυβιὲ ἀρνεῖται τοῦτο καὶ φέρει εἰς ἀπόδειξιν τὰς μωμίας ζώων, τὰς ἐν Αἰγύπτῳ εὑρεθείσας, αἵτινες μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων χιλιετηρίδων εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἴδους ὡς σήμερον. Ἡ ἀπόδειξις ὅμως αὕτη εἶναι σφαλερά, διότι αἱ μεταβολαὶ δὲν ἠδύναντο ἢ νὰ ἦναι συνέπειαι μεγάλων κατακλυσμῶν, οἵτινες δὲν ἐπανελήφθησαν μετὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς πλάσεως. Καὶ αὐτὸς ὁ Κυβιὲ παραβάλλων τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν ἐδάφων ἐν οἷς περικλείονται, παρετήρησε τὴν αὐξανομένην ἀνάπτυξιν τῶν εἰδῶν, ἣν ἠρνήθη· ἐβεβαιώθη μὲν περὶ τῆς ἐξαφανίσεως πολλῶν εἰδῶν, δὲν παρεδέχθη ὅμως τὴν ἐμφάνισιν νέων. Αἱ νεώτεραι μελέται δὲν παραδέχονται τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον τῶν ὀρυκτῶν ἐξ ἑνὸς μόνου τεμαχίου καὶ ἀπαρνοῦνται τὸ ζωολογικὸν σύστημα τοῦ Κυβιέ, ὡς καὶ τὸ παλαιοντολογικὸν καὶ τὴν περὶ τῆς γῆς θεωρίαν αὐτοῦ. Τῷ Κυβιὲ ἔλλειπεν ἡ δύναμις τοῦ γενικεύειν καὶ τοῦ περιορίζειν τὰς ἰδιαιτέρας παρατηρήσεις εἰς μίαν φυσικὴν κατάταξιν.

Ὁ Λαμὰρκ κληθεὶς κατὰ τὸ 1793 νὰ διδάξῃ ἀντὶ τῆς Βοτα-

νικῆς τὴν Ζωολογίαν, ὅπως εἶχε συγγράψει τὴν Γαλλικὴν Χλωρίδα συνέγραψε καὶ τὸ «Σύστημα τῶν Ἀσπονδύλων» καὶ τὴν «Ζωολογικὴν Φιλοσοφίαν». Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἔργων τούτων παρουσίασε μεθοδικῶς κατατεταγμένα τὰ κατώτερα συμπλέγματα τῶν ζώων, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ διεπραγματεύθη ἐπιστημονικῶς τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τοῦ εὐμεταβόλου τῶν εἰδῶν.

Ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης ἠσχολήθη μὲ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀρνιθίου, καὶ ὅλοι οἱ ἀνατόμοι κατέγειναν εἰς τὸ νὰ παραβάλλωσι τὸ ἔμβρυον πρὸς τὸ τεχθέν. Ὁ Ἅρβεϋ εἶπεν ὅτι πᾶν ζῶον προέρχεται ἐκ τοῦ ᾠοῦ· ὁ Οὔντερ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ πλακοῦντος τῆς μήτρας ἐκ τοῦ κορίου μελετῶν του ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ᾠολογία ἀμιλλᾶται ὡς πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν τῶν πτηνῶν. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἐγνώσθη πῶς τὰ μικρότερα ζῶα ἐχρησίμευσαν πρὸς ἐξήγησιν τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον ἀφ' οὗ ὁ Γλάϊχεν καὶ ὁ Ἔρεμβεργ εὗρον τρόπον νὰ ἐνεργήσωσιν ἐνέσεις ἐπὶ τῶν ὑγροδιαίτων ζώων, χρωματίζοντες τὸ ὑγρὸν δι' οὗ τρέφονται. Ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ἀρχῆς ὁρμώμενοι οἱ ἐπιστήμονες ἔθεσαν μίαν παράλληλον μεταξὺ τῆς βαθμιαίας ἐξευγενίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἐμβρύων εἰς τὰ ἀνώτερα ζῶα, καὶ τῶν ἀντιστοίχων μετομορφώσεων τῶν ἀσπονδύλων. Γενικεύσαντες δὲ τὰ συλλεγέντα πορίσματα, ἐσύστησαν τὸ φιλοσοφικὸν μέρος τῆς ἀνατομίας, δηλ. τὴν ὀργανογονίαν τῶν ζώων, ἀναζητοῦντες πῶς ἐκ τοῦ ᾠοῦ γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος ὡς πᾶν ἄλλο ζῶον καὶ πῶς ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτῃ τὰ ὄργανα τῶν ἀνωτέρων ζώων ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν διαρκῆ ὀργανικὴν κατάστασιν τῶν κατωτέρων ἐν τοῖς διαφόροις βαθμοῖς τῆς ζωολογικῆς κλίμακος. Ὁ Γοδοφρέδος Σαὶντ-Ἱλαὶρ (1772-1844) ἀπέδειξεν ὅτι πράγματι ἀνάλογα δὲν εἶναι τὰ ὄργανα, ἀλλὰ τὰ ὑλικὰ αὐτῶν. Ἑπομένως ἑνότης συστάσεως καὶ ἀνομοιότης ἀναπτύξεως εἶναι οἱ δύο ἀνατομικοὶ νόμοι. Ἐν τῇ συγκριτικῇ ἀνατομίᾳ δὲν ἀνεζήτησε τὰς διαφορὰς ἀλλὰ τὰς ὁμοιότητας, καὶ διὰ μακρῶν μελετῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων περιόδων τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀργάνων καὶ τῶν ζώων

ἐζήτησε νὰ φθάσῃ εἰς νέαν ἔκφρασιν τῶν γενικῶν χαρακτήρων τῶν ὄντων, καὶ ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι πρὶν ἢ καταστῶσι διάφοροι ἦσαν ἀνάλογοι. Ἐξῆξεν ἐκ τούτου τὴν ἑνότητα τῆς ὀργανικῆς κατασκευῆς,τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνίσου ἀναπτύξεως καὶ τὸν νόμον τοῦ κεντρομόλου ἐξελιγμοῦ, ἀντιθέτου πρὸς τὴν μονιμότητα τῶν σπερμάτων, ἥτις ἐπεκράτει προηγουμένως. Σειρὰ ὁλόκληρος εἰδῶν ζώων, ἐμβρύων διαφόρου ἡλικίας, ἀνωμάλων καὶ παθολογικῶν καταστάσεων τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπαναφέρονται εἰς νόμους ἀναλόγους καὶ ἀπαραλλάκτους, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν θεμελιώδη ἑνότητα τῆς ζωολογίας. Τότε τὸ ἀμετάβλητον τῶν ζωολογικῶν εἰδῶν ὑποχωρεῖ εἰς τὸ εὐμετάβλητον αὐτῶν, καὶ ἡ ἀνατομία ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν μελέτην τῶν μεταβατικῶν μορφῶν τῶν ὀργανισμῶν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ ὀργανογονία εἶναι διαβατικὴ συγκριτικὴ ἀνατομία, ὡς ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία, εἶνε εἶδος γενικῆς καὶ διαρκοῦς ἐμβρυολογίας.

Οὕτως ἱδρύετο ἡ ἐπιστήμη ἐπὶ θεμελιώδους νόμου ἐφαρμοζομένη εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς ζωολογίας, ἤτοι εἰς τὴν γραμμικὴν πρόοδον οὐχὶ ἁπλῆν ἀλλὰ προερχομένην ἐκ διπλῆς σειρᾶς, ἥτις συνηντᾶτο κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν [1]). Καθ' ὃν χρόνον ὁ Λαμάρκ ἔθετε τὸν νόμον τοῦτον τῆς συνεχείας ἢ κάλλιον εἰπεῖν, τῆς βαθμολογίας, ὁ Φίσερ ἐν Ρωσσίᾳ ἐδημοσίευσε τὰ αὐτὰ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἕτερος προέλαβεν αὐτόν· σαφέστερον ὥρισαν αὐτὸν αἱ Ἐντομολογικαὶ Ὧραι (Horae entomologicae) τοῦ Μακ-Λῆ. Ὁ Γερμανὸς βατανικὸς Φρὴς ἀπήντησε τὸν αὐτὸν νό-

[1]) Πυλύχροτος συζήτησις διεξήχθη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Παρισίων ἐν ἔτει 1830 μεταξὺ Κυβιὲ καὶ Ζοφρουᾶ περὶ τῆς ἑνότητος τῶν ζώων καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν τύπων. Ὁ Φλουρὰν διηγεῖται ὅτι ὁ Γκαῖτε τοσοῦτον διαφέρον ἔδειξεν, ὥστε συναντήσας φίλον τῷ εἶπεν. «Ἔμαθες τὰ τελευταῖα νέα ἐκ Γαλλίας; (Ἦτο κατὰ μῆνα Ἰούλιον ὅτι ἐξερράγη ἐν Παρισίοις ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἰουλίου). Τί λέγεις περὶ τοῦ μεγάλου συμβάντος; Τὸ ἡφαίστιον ἐξερράγη! Τὰ πάντα καίονται! — Τρομερόν! ἀπήντησεν ὁ φίλος· ἤδη ἐπίκειται βεβαίως ἡ πτῶσις τῆς δυναστείας. — Δὲν πρόκειται περὶ θρόνου καὶ δυναστείας, εἶπεν ὁ Γκαῖτε, ὄχι πρόκειται περὶ πολιτικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐγὼ σοὶ ὁμιλῶ περὶ τῆς συνεδριάσεως τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις· αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαῖον συμβάν, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐπανάστασις, ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος».

μον ἐν τῇ κυκλικῇ φύσει τῶν συγγενειῶν ἐν τοῖς φυτοῖς. Ἡ αὐθόρμητος αὕτη συνάντησις τεσσάρων ἐπιφανῶν ἐπιστημόνων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ ἐφανέρου ὅτι ἀνεκαλύφθη ὁ γενικὸς νόμος τῆς φυσικῆς τάξεως καὶ ὅτι ἡ ζωολογία καθίστατο ἐπιστήμη ἀποδεικτική. Αἱ μελέται αὗται προητοίμασαν τὴν ὁδὸν εἰς τὸν Δαρβῖνον, ὅστις ἐγενίκευσε τὰς θεωρίας ἐκείνας, ἀνακαλύψας γενικὴν καὶ διαρκῆ ἐξέλιξιν ἐξ ἑνὸς ἀρχικοῦ μορίου, τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν καθαρίζεται καὶ ἐξευγενίζεται.

Ἄλλαι ὅμως ἐνδείξεις ἀπαιτοῦνται περὶ τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως, καὶ ὁ Δαρβῖνος δὲν ἐξήγησε τὴν τῶν γενῶν, ἀλλὰ ἡ ἀδιάκοπος αὕτη πρόοδος καθ' ὁλοκλήρους χιλιετηρίδας ἐξῆψε τὴν φαντασίαν του, ἐν ᾧ ἐπέδρασε μεγάλως ἐπὶ ὅλων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες παρεδέχθησαν τὴν θεωρίαν τῆς ἀναπτύξεως, ἐφαρμοζομένην καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀστέρας. Δικαίως ὁ Δαρβῖνος ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Οὐεστμίνστερ παρὰ τὸν Νεύτωνα.

Ἑπομένως οὐδεμία πλέον ἡφαιστεία ἢ ποσειδωνεία καταγωγή, οὐδὲ κατακλυσμοί, ὡς λέγει ὁ Κυβιέ, οὐδὲ ἀνατροπαί, ὡς θέλει ὁ Λάϋελ, ἀλλὰ μία διαρκὴς ἐνέργεια αὐτῶν τῶν δυνάμεων. Δὲν πταίει ὁ Δαρβῖνος, ἐάν, ἀναμελετῶν τὰ δόγματα περὶ τῆς ἀρχικῆς κυψέλης (σπερμοθήκης) καὶ μετ' αὐτῶν τὴν βαθμιαίαν μεταμόρμωσιν τοῦ εἴδους, φθάνῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἢ μεταμορφωθεὶς πίθηκος. Συμφωνοῦσι πρὸς τοῦτο αἱ ἀνακαλύψεις ὀρυκτῶν ἀνθρώπων ἐντὸς ὑλῶν ἄλλης ἐποχῆς, καὶ τὰ παράλιμνα οἰκήματα καὶ τὰ λίθινα καὶ χάλκινα σκεύη. Ὥστε τὰ πάντα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπῆρξε μία προϊστορικὴ ἐποχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους [1]).

Ἡ κατάπτωσις ὄντος τινὸς δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ φύσις δὲν δύναται νὰ παράσχῃ ὅ,τι δὲν ἔχει, τὸν

[1]) Ἐν Καρινθίᾳ εὑρέθησαν κλίβανοι σιδηροῦ πολὺ ἀρχαιότεροι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ παρὰ τὴν Βέρνην (τῆς Ἑλβετίας) κάμινοι διὰ τὸν ὀρείχαλκον· ἐν τοῖς τάφοις τῆς Ἰουτλάνδης εὑρέθησαν ὅπλοι καὶ μάλλινα ὑφάσματα, καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις τῆς Μαγδαληνῆς ἐλέφας, ἤλεκτρος καὶ κοράλλια.

νοῦν. Ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος τῶν πασσαλοφράκτων ἀναγνωρίζεται ὅμοιος πρὸς τὸν ἄνθρωπον τῆς Ῥώμης, καὶ οὐδὲν ἄλλο γένος ἔχει τὸ δῶρον τοῦ νὰ συγκεντροῖ τὰ ὑπὸ τῶν προηγηθεισῶν γενεῶν ἀποκτηθέντα. Ἐν Μισσισιπῇ, ἐν Σιούτ, εἰς τὸ εὔελπι Ἀκρωτήριον, ἐν τῷ Κόγκῳ ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἤδη ἐν κοινωνίᾳ, χρῆται τῶν φυσικῶν μέσων πρὸς διατροφήν, πρὸς κατασκευὴν καὶ τρόχισιν τῶν ἐργαλείων του. Τὸ ζῶον δὲν γνωρίζει τὰς σχέσεις μεταξὺ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ἀντικειμένου, δὲν βλέπει ἢ ὡρισμένα ἀντικείμενα, δὲν διακρίνει εἴδη ἢ κατηγορίας· ἔχει μὲν ἰδέας ἀλλὰ δὲν δύναται ν' ἀναπαραστήσῃ αὐτάς, οὐδὲ δύναται ἐκ πολλῶν ἀντικειμένων νὰ ἐξάξῃ ἓν γενικὸν εἶδος. Μόνον ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸν γέλωτα, τὴν αἰδώ, τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ.

Τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει ἐξελίσσονται τακτικῶς. Διατὶ μόνος ὁ ἄνθρωπος βασανίζεται ὑπὸ τῆς ἀμφιβολίας, διατὶ ποθεῖ ὅ,τι οὐδέποτε θ' ἀποκτήσῃ, ἐντελῆ εὐδαιμονίαν; Διατὶ αἱ πικραὶ ἀπογοητεύσεις, αἱ σπαραξικάρδιοι ἀπώλειαι, διατὶ ὁ ἀκράτητος πόθος προόδου, τελειοποιήσεως, τὰ ὄνειρα καὶ ἡ θέλησις, τὰ ὁποῖα πάντα δὲν ἔχουσιν οὔτε τὰ φυτά, οὔτε οἱ ἀστέρες; Μόνον ὁ ἄνθρωπος προβαίνει κατὰ τοὺς αἰῶνας μὲ τάξιν, μὲ σύνεσιν καὶ ἐπιμονὴν καὶ ὑποτάσσει τὴν φύσιν· καὶ ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὸν χρόνον, τὴν ἔκτασιν, τὸ ἄπειρον.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα προσθέτομεν διὰ τοὺς ἀναβιβάζοντας τὴν δαρβίνειον ἀνάπτυξιν μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾧ εἶναι θαυμασία θεωρία τῆς διαρκοῦς προόδου καὶ ὡς ἐκ τούτου τείνουσα πρὸς ἕνα σκοπὸν καὶ κανονιζομένη ὑπὸ τοῦ πνεύματος [1]). Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τις, ὅστις, ὡς οἱ τοῦ Γαλιλαίου δικασταί, νὰ φοβῆται ὅτι αἱ νέαι ἀλήθειαι θὰ παραβλάψωσι τὰς παλαιάς.

Ἡ ἱστορία τῆς γηΐνης σφαίρας ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν.

[1]) Ὥρα Π. Καρβενέλλη «Τὰ ὅρια τῆς φύσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας» Κατὰ τὸν Κατερφάζην (Quatrefages) τὸ Σύμπαν περιλαμβάνει τὸ ὀργανικὸν βασίλειον (ἀστέρας, ὀρυκτά)· τὸ ἀνόργανον (φυτά, ζῶα, τὸν ἄνθρωπον).

Αἱ ἀνασκαφαὶ μᾶς ἀπεκάλυψαν τὸν Τυρρηνὸν πηλοπλάστην, τὸν ἔμπορον τῆς Φοινίκης, τὸν ποιμένα τῆς Χαλδαίας, τὸν ἁλιέα τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸν γεωργὸν τῆς Ἰταλίας, τὸν ὀρύκτην τῆς Κανταβρυγίας, τὸν Γάλλον χρυσοχόον, τὸν ἐλέφαντα τῆς Σιβηρίας καὶ τὸν ἤλεκτρον τῆς Βαλτικῆς ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Βαβυλῶνος. Αἱ κογχύλαι [1]), αἵτινες καὶ σήμερον ἔτι σχηματίζουσι νήσους καὶ ἰσθμούς, ἐσχημάτιζον ὄρη· τὰ βάθη τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ ἀνακαλύπτουσιν ἡμῖν εἴδη ζώων, τὰ ὁποῖα ἐνομίζοντο ἐξαλειφθέντα. Μέχρι πρὸ μικροῦ δεινοὶ ἐπιστήμονες διετείνοντο ὅτι ζωὴ δὲν ὑπῆρχε κάτωθεν τῶν 450 μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· ἀλλὰ τὰ πλοῖα: «Ἐργάτης» καὶ τὸ «Περίαπτον» (Travailleur, Talisman) διηρεύνησαν τοὺς πυθμένας καὶ ἂν καὶ εἰς βάθος 4.550 μέτρων παύῃ ἡ φυτικὴ ζωὴ καὶ τὸ φῶς, εὑρέθησαν ὅμως πλεῖστα μαλάκια, μέδουσαι, ἐχῖνοι, καὶ ὀστρακόδερμα, ζῶντα ὑπὸ τὴν καταπληκτικὴν ἐκείνην πίεσιν [2]).

Ἡ ἰατρικὴ

Αἱ μελέται αὗται ἐθεωροῦντο ἄλλοτε ὡς μέρη καὶ βοηθήματα τῆς ἰατρικῆς, ἥτις ἐτελειοποιήθη ἀφ' οὗ ἀπεσπάσθη αὐτῶν καὶ ἀφοῦ ὑποδιῄρεσεν ὅσας ἦσαν εἰδικαὶ αὐτῇ καὶ ἀποσυνέθεσε διὰ τῆς ἀναλύσεως τὰς συγκεχυμένας φωνὰς τῶν πασχόντων ὀργάνων. Καὶ πρῶτον ἀπεχωρίσθη ἡ γενικὴ φυσιολογία διὰ τοῦ Χάλλερ, εἶτα ἡ περιγραφικὴ ἀνατομία, ἡ ἱστολογία, ἡ παθολογικὴ ἀνατομία καὶ ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία μετὰ τῶν προσαρτημάτων αὐτῶν, τῆς παλαιοντολογίας καὶ ὀργανογονίας. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Λάγγεμβεκ κατέστησε τὴν ἀνατομίαν κοινῶς προσιτήν· οἱ πίνακες τοῦ

[1]) Ἐκτὸς τοῦ κάπως ἐπιπολαίου Βολταίρου ὑπῆρξαν ἄνθρωποι πιστεύσαντες ὅτι τὰ στρώματα τῶν κογχυλῶν προήρχοντο ἐκ τῶν κυγχυλῶν, αἵτινες ἐδίδοντο ὡς τροφὴ εἰς τοὺς ἐργάτας τῶν Πυραμίδων, καὶ ὅτι τὰ ὄρη τῆς Ἀλβερνίας ἦσαν σκωρίαι συσσωρευθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων Κυκλώπων. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐξέλαβε τὰ ὀρυκτὰ ὡς παίγνια τῆς φύσεως.

[2]) Ὅρα Φιλὼλ «Ἡ ζωὴ εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης». Τὸ βάθος τῆς θαλάσσης παρεστάθη ὑπερβολικῶς, ἐν ᾧ δὲν ὑπερβαίνει τὰς 8500 μέτρων, ὅσον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ ὄρους Ἰμαλάϊα. Ἐὰν ἡ θάλασσα κατεβρόχθιζε ὅλην τὴν ξηρὰν δὲν θὰ ὑψοῦτο πλέον τῶν 150 μέτρων ὑπεράνω τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας της.

Σέμμεριγκ, τοῦ Ροζενμύλλερ, τοῦ Μασκάνη, τοῦ Ἰουλίου Κοκέ[1]), κατέδειξαν τὸν μηχανισμὸν τῆς ζωῆς· τὰ ἔργα τοῦ Βλούμεμβαχ, τοῦ Κυβιέ, τοῦ Σαϊντ-Ἱλαὶρ ὥρισαν τὴν λογικὴν ἀρχὴν τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῶν ζώων· ὁ Βερζέλιος ἐξήτασε χημικῶς τ' ἀποτελοῦντα τὸ αἷμα στοιχεῖα, καὶ ὁ Τσίνιας (Cigna) καὶ Βισὰ κατέδειξαν ὅτι τοῦτο χρωματίζεται διὰ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος· ὁ Βρέρας, ὁ Δυμερίλ καὶ ὁ Ἀλιβέρτος ἐβελτίωσαν τὴν ἰατροληπτικὴν ἰατρικήν, στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀπορροφητικῆς δυνάμεως τοῦ δέρματος. Τὸ ὄργανον τῆς ἀκοῆς ἐξητάσθη ὑπὸ τοῦ Σκάρπα, τοῦ Σαβάρ, τοῦ Πανίτσα καὶ τοῦ Κόρτη· ὑπὸ δὲ τοῦ Ῥισεράν ἐξητάσθη ἡ ἐνέργεια τῶν ἀρτηριακῶν καὶ φλεβικῶν ἀγγείων ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐγκεφάλου. Αἱ «Παθολογικαὶ ἀσκήσεις» (1822-1827) τοῦ Παλέττα περιέχουσι πλούσια πορίσματα. Τὴν μυϊκὴν ἐρεθιστικότητα ἐξήγησεν ὁ Γιρτάννερ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀρτηριακοῦ αἵματος καὶ διὰ διπλοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, οὗ τὰ νεῦρα εἶναι ἀγωγοί. Καὶ ὁ Δυτροσὲ (Dutrochet) εὗρεν ἐν ταῖς ἠλεκτρο-κινητικαῖς συσκευαῖς τὴν ἐξήγησιν τῶν μυστηρίων τῆς ζωϊκῆς οἰκονομίας. Ὁ Σκῶτος Κάρολος Μπὲλλ ἔκαμε σπουδαίας ἀνακαλύψεις εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Πολλοὶ Ἄγγλοι φυσιολόγοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἰδίως ὁ Πεπὺς καὶ ὁ Ἄλλεν· ὁ Ῥολάνδος καὶ ὁ Τίδεμαν ἐξήτασαν τὴν ἐγκέφαλον, ὁ Χόπ, ὁ Τέστας καὶ ὁ Σάκερος τὴν καρδίαν, ὁ Ὄγσων (Hodgson) καὶ ὁ Βελτράμης τὸ αἷμα, ὁ Πανίτσας τὰ λυμφατικὰ ἀγγεῖα, ὁ Θόμπων καὶ ὁ Ἀνδρὰλ τὴν φλόγωσιν καὶ ἄλλοι ἄλλα.

Μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἶχον παρατηρηθῆ τὰ φαινόμενα ἐν τῇ γενικότητι αὐτῶν, χωρὶς νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὰς λεπτομερείας, καὶ δὲν ἐβολιδοσκοπεῖτο κατὰ βάθος ἡ ὀργανικὴ ἶς τοῦ ἀνθρώπου, διότι παρετηρεῖτο μόνον ἡ ζωϊκὴ ἔκφρασις. Σήμερον

[1]) Ἡ Ἀνατομία τοῦ ἀνθρώπου ἢ περιγραφὴ πάντων τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐν Παρισίοις 1821 - 23. Πρβλ. Βουρζερῶ καὶ Ἰακωβ. «Πραγματεία περὶ τῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρώπου». Ἐν Παρισίοις 1830 - 1852.

δὲ καὶ ἐν τῇ ἐξαισίᾳ ταύτῃ ἐνεργείᾳ οἱ ἐπιστήμονες εὗρον ἑνότητα ἐνεργείας, μίαν δηλ. στοιχειώδη ἶνα, ὅπερ προσεγγίζει τὴν μηχανικήν. Ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως προεξάρχουσι τὰ «Ἰατρικὰ Χρονικὰ» καὶ ἡ «Πραγματεία περὶ ζωῆς» τοῦ Γ. Τ. Σέλιγκ· ὁ Ὄκεν ἐθεμελίωσεν ἐπ' αὐτῆς σύστημα πανθεϊστικόν, συγκρίνων τὸν κόσμον πρὸς μέγα θηρίον, ἀλλ' οὔτε ἡ χημεία οὔτε ἡ ἀνατομία ἀποτελοῦσι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο νοῦς καὶ ἐνέργεια.

Ὁ Ξαβέριος Βισὰ (1771—1802) ἐδημιούργησε τὴν γενικὴν ἀνατομίαν καὶ τὴν ἱστολογίαν, βασίζων τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀναλογίας τῶν ὀργανικῶν πλεγμάτων. Ἐξετάζει οὗτος ἐν συνόλῳ ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τῶν ὀργανικῶν ὄντων, χωρὶς ὅμως νὰ ὑψωθῇ μέχρι τῆς ἰδέας τῆς ἑνότητος οὐδὲ καταδεικνύων τὸν ὀργανισμὸν ἢ καὶ τὸ ὄργανον, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐξ ὧν σύγκειται τοῦτο πλέγματα, περιοριζόμενος εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐκείνην, ἥτις ἀνταλλάσσει ἀντὶ ἀρχῶν τὴν συλλογὴν εἰδικῶν δεδομένων. Ἀφ' οὗ ὁρίσῃ τὰ ἀνατομικὰ χαρακτηριστικὰ ἑνὸς πλέγματος, συνοδεύει αὐτὸ καθ' ὅλας τὰς μεταμορφώσεις αὐτοῦ, καὶ παρακολουθῶν τοὺς κανονικοὺς νόμους, εὑρίσκει ὅτι αὗται γίνονται ἀτάκτως, καὶ ὡς ἐκ τούτου μεταβάλλονται αἱ ἰδιότητες αὐτῶν καὶ συνεπείᾳ τούτου καὶ αἱ ἐνέργειαι· ὅθεν προκύπτουσιν αἱ νόσοι, αἵτινες συνδέονται πρὸς τὰς μεταμορφώσεις τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ παράγουσι τὴν παθολογικὴν ἀνατομίαν, ἣν ὁ Λινναῖος καὶ ὁ Μοργάνης προητοίμασαν, ἀνέπτυξαν δὲ οἱ Βαὲλ (Bayle) Μαΐκελ, Κρυβελιέ, Ἀβερκρόμβη, Ἀνδράλ, Βελπὼ κ. ἄλ. Ὁ Κάρολος Μπὲλλ ἐχώρισε τὰ νεῦρα τῆς αἰσθήσεως ἀπὸ τῶν τῆς κινήσεως.

Ὁ Δυπουϋτρὲν (1777-1835) εἰσήγαγε νέας θεωρίας· ἐκληροδότησε δὲ 200 χιλ. φράγκων πρὸς ἵδρυσιν ἕδρας παθολογικῆς ἀνατομίας. Ὁ Βοαϊὲ (Boyer) ἐδημοσίευσε τῷ 1814-1822 ἐν ἑνδεκα τόμοις πλήρη πραγματείαν τῆς χειρουργίας ἐπὶ τῶν μαθημάτων τοῦ Δεσώ· ἦτο ἐπιφανὴς ἀνατόμος καὶ ἔξοχος χειρουργος. Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Δημοκρατίας ἐβελτιώθη ἡ θερα-

πεία τῶν τραυμάτων καὶ τὸ σύστημα τῶν νοσοκομείων, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Λαρραὶ (- 1842) θὰ εὐλογῆται παντοῦ ὅπου ἡ φιλοδοξία ἢ ἡ ἄμυνα ὑποχρεοῦσι τοὺς λαοὺς εἰς πόλεμον.

Ἡ εὔνοια ἡ ἀπονεμηθεῖσα τῷ Σκώτῳ Βράουν, ὅστις ἐθεώρει τὰς νόσους κατὰ τὸ πλεῖστον γενικὰς καὶ προερχομένας ἐξ ὑπερβολικοῦ ἢ ἐλαττωματικοῦ ἐρεθισμοῦ καὶ περιώριζε τὴν θεραπείαν εἰς τὸ νὰ παρατηρῇ πόσην δύναμιν ἔχει ὁ ἄρρωστος νὰ δέχεται τὸ ἐναντίον φάρμακον, ἀπέσπασε τὴν ἰατρικὴν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τοῦ περιωρισμένου κύκλου τῶν παρατηρήσεων. Ὁ ἐκ Πάρμης Ῥαζόρης μόλις δέκα ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἔργου τοῦ Βράουν ἔλαβε γνῶσιν τοῦ ἔργου του αὐτοῦ, τόσον ἀτελεῖς ἦσαν ἀκόμη αἱ συγκοινωνίαι, καὶ ἐθεμελίωσε τὴν φήμην του διὰ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ὑπερασπίσεως αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ἀντιφρονούντων. Εἰς τὸν Βάκκαν-Βερλιγγιέρην ἐκ Τοσκάνης ὅστις ἐπέκρινε τὸ ἔργον τοῦτο δι' ἐμβριθῶν ἐπιχειρημάτων, ὁ Ῥαζόρης ἀντέταξε ὀργὴν καὶ πεῖσμα. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὸς ἐτροποποίησε τὸ δόγμα ἐκεῖνο ἢ μᾶλλον τὸ μετέτρεψεν διὰ τῆς θεωρίας τοῦ ἀντερεθισμοῦ, καθ' ἣν βάσις τῆς ζωῆς εἶναι τὸ ἐρεθιστικὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων, ὥστε ἡ αἴσθησις, ἡ μυϊκὴ συστολή, τὰ φαινόμενα τοῦ μνημονικοῦ καὶ τοῦ πάθους δὲν εἶναι ἢ τρόπος ἐρεθισμοῦ· τὰ φάρμακα διαιροῦνται εἰς ἐρεθιστικὰ καὶ εἰς ἀντερεθιστικά, καὶ ὡς τοιούτων γίνεται χρῆσις αὐτῶν εἰς νόσους προερχομένας πάσας ἐξ ὑπερβολικοῦ ἢ ἐλαττωματικοῦ ἐρεθισμοῦ. Ὁ ἐπίπαγος τοῦ αἵματος σχηματίζεται ἐκ τῆς φλογώσεως καὶ συνίσταται ἐκ τοῦ ἰνώματος καὶ ἡ φλόγωσις προέρχεται ἐκ φλεβικῶν ἀγγείων ἐμπεφραγμένων καὶ οὔτε καταστρέφει οὔτε γεννᾷ ὀργανικὰ μόρια.

Τὸ δυναμικὸν καὶ διθυϊκὸν σύστημα τοῦ Βράουν ἀκολουθεῖ ἡ ὀργανικὴ δυναμικὴ τοῦ Τομμαζίνη (-1846), ὅστις ὠνόμασε αὐτὴν «Νέον ἰατρικὸν δόγμα τῆς Ἰταλίας», καὶ καθ' ἣν δὲν ὑπάρχονσιν ἢ νόσοι φλογιστικαί, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ παρουσιάσῃ μετάβασιν ἀπὸ τοῦ δόγματος τῆς ἐρεθιστικότητος πρὸς τὸ

τοῦ μυστικισμοῦ, τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Βουφαλίνη, ὅστις δοξάζει ὅτι αἱ νόσοι προέρχονται ἐκ βαθείας καὶ μοριακῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

Πολλὰ τῶν νέων ἰατρικῶν δογμάτων παραδέχονται τὸν ὑλισμόν, ὡς τὸ τοῦ Βρουσσαὶ (1772-1838). Μελετήσας τὸν ἐκτικὸν πυρετὸν ἐν τῷ στρατῷ 1868 ὑπηνίχθη οὗτος τὸ δόγμα τοῦ ἐρεθισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀνέπτυξεν ἐν τῇ «φυσιολογικῇ ἰατρικῇ» τῷ 1825. Ὁ Βρουσσαὶ βασίζει ἐπὶ τῆς ἐρεθιστικότητος τοῦ Χάλλερ τὴν φυσιολογίαν, τὴν παθολογίαν, τὴν θεραπευτικὴν καὶ αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν· ἑνότης αὕτη ἀρχῶν ἔχουσα ὄψιν ἐπιστημονικήν. Ζωϊκὴ δύναμις προεξάρχει ἐν τῷ ἀρχικῷ σχηματισμῷ τῶν πλεγμάτων τοῦ σώματος καὶ ἐν τῇ διατηρήσει αὐτῶν, ἥτις ἐνεργεῖται διὰ τῆς ἐρεθιστικότητος, συνισταμένης εἰς κίνησιν συστολῆς, ἥτις φέρει τὰ ὑγρὰ τοῦ αἵματος πρὸς τὸ ἐρεθισθὲν σημεῖον. Ἐὰν τὸ κέντρον τοῦτο ἦναι ὑπερβολικὸν ἢ ἐλαττωματικόν, αἱ λειτουργίαι τῶν ὀργάνων διαταράσσονται καὶ προκύπτει ἡ νόσος, ἥτις εἶναι ἢ ἐρεθισμός, καὶ φλόγωσις ἢ ἔλλειψις ἐρεθισμοῦ. Ἀρχίζει ἀπὸ ἑνὸς ὀργάνου καὶ δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ ὅλων καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον· τὸ μᾶλλον ἐκτεθειμένον ὄργανον εἶναι τὸ πεπτικόν, ὅπερ εἶναι ἡ ἕδρα τῶν κυριωτέρων ἐρεθισμῶν. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὸ αὐξάνειν ἢ πολὺ πλειότερον εἰς τὸ μειοῦν τὴν ἐρεθιστικότητα διὰ ἐρεθιστικοῦ ἢ κατευναστικοῦ φαρμάκου. Αἱ θεωρίαι αὐτῶν εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἀπομόνωσις τῶν νόσων, ὁ σχεδὸν γενικὸς σθενικὸς αὐτῶν χαρακτήρ, ἡ φλόγωσις τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος καὶ ἄλλαι πολλαὶ περιμφερεῖς νόσοι, καὶ συνεπῶς ἡ θεραπεία ὁμοία πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς φλογώσεις, ἤτοι ποτά, πάγος. κ. τ. τ.

Καὶ ἐθριάμβευσε μὲν διὰ τῶν θεωριῶν τούτων, ἀλλ' ἂν καὶ ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀξία αὐτοῦ ὅτι εἰς τὰς φλογώσεις συγκατέλεξε καὶ τὰς χρονίας νόσους καὶ διὰ τῆς ἀπομονώσεως αὐτῶν κατέστησεν ἀσφαλεστέραν τὴν διάγνωσιν, καὶ ὅτι ἐξήτασε καλλίτερον τὸ πεπτικὸν ὄργανον, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἔγεινε παραδεκτὴ ἡ θεω-

ρία αὐτοῦ περὶ μιᾶς μόνης νόσου, μιᾶς μόνης ὀργανικῆς ἐγχειρήσεως, μιᾶς μόνης θεραπείας.

Τὸ σύστημα αὐτοῦ ἐπεξέτεινε καὶ εἰς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, καὶ ἐπελήφθη τῆς ὀντολογίας ἵνα περιορισθῇ εἰς τὴν ὑλικὴν πεῖραν· ὠνόμασε τὴν εὐαισθησίαν νευρικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ πάθος ἐνέργειαν τῶν σπλάγχνων, τὴν εὐφυΐαν ἐγκεφαλικὴν ἔκκρισιν, τὸ ἐγὼ γενικὴν ἰδιότητα τῆς ζώσης ὕλης, τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν χίμαιραν. Οὕτως ἡ ἰατρικὴ ἀπὸ τῶν παθολόγων ἀνατόμων καὶ ἀπὸ τῆς φυσιολογικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων (Ῥεκαμιὲ κ. ἀλ.) ἐστράφη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τῆς ὀργανικῆς ὕλης· ἦτο αὕτη σχολὴ ἐπίσημος μὲν ἀλλὰ περιωρισμένη, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ἀνυψοῦται ἡ μόλις ἀναγεννωμένη σχολὴ τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐβρυογονία, ἥτις συγχωνεύει τὴν ἀνατομίαν μετὰ τῆς φυσιολογίας.

Ἡ κρανιοσκοπία

Ὁ ἐντοπισμὸς τῶν νόσων συμφωνεῖ πρὸς τὸν τῶν δυνάμεων, ὅστις ὀφείλεται εἰς τὸν Ἰωσὴφ Γὰλλ (1758-1828), ἱδρυτὴν τῆς Κρανιολογίας. Διϊσχυρίζεται οὗτος ὅτι αἱ δυνάμεις καὶ αἱ διαθέσεις εἶναι ἔμφυτοι εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι ἡ ἐκδήλωσις αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἰδικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου. Εἰς τὸν γενικὸν ἐγκέφαλον, εἰς τὴν μίαν γενικὴν διανοητικὴν δύναμιν ἀντικαθιστᾷ πολλὰς εἰδικὰς δυνάμεις καὶ τόσους ὀργανισμούς, ὅσαι εἶναι αἱ δυνάμεις ἢ τάσεις, αἵτινες ἀναπτυσσόμεναι ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ ὄγκου τῶν ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διαγραφομένων μερῶν, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς αὐτάς, καὶ παράγονται ἐξοχαί τινες ἢ ἐσοχαὶ τοῦ κρανίου, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναλογεῖ ἡ ἐνέργεια τῶν δυνάμεων τούτων ἢ τάσεων, καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ περὶ τῶν θεμελιωδῶν δυνάμεων. Τὰ ὄργανα ταῦτα ὁ Γὰλλ περιορίζει εἰς εἴκοσι καὶ ἑπτά, ὧν ἕκαστον ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι, τοῦ ἐνθυμεῖσθαι, τοῦ κρίνειν καὶ οὕτω καθεξῆς· ἀλλ' αὗται δὲν ἐνεργοῦσιν ἢ τῇ συμπράξει τῶν γενικῶν δυνάμεων τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς μνήμης. Κατὰ τῆς κατηγορίας αὐτοῦ, ὡς ὑλιστοῦ καὶ μοιρολάτρου ἐπειράθη

ὁ Γάλλ ν' ἀπολογηθῇ καὶ νὰ ἐξάξῃ ἰδέαν περὶ τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος καὶ ἀπεριόριστον ἀνεκτικότητα διὰ τὰς ἐναντίας γνώμας, ὡς νὰ προέρχωνται αὗται ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ὁ Γεώργιος Κόμβης ἐξ Ἐδιμβούργου ἐπεξέτεινε τὴν θεωρίαν τοῦ Γάλλ, ὁρίζων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κρανίου τὴν θετικὴν ἕδραν πάσης δυνάμεως καὶ ἀνακαλύπτων τὸ κρανιόμετρον. Ἠθέλησαν τινὲς ἐκ τῆς μόλις ἀναγεννηθείσης ταύτης ἐπιστήμης νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν κακούργων, καὶ τὴν κοινὴν συνέπειαν τῆς μοιρολατρείας ἀποφεύγουσι λέγοντες μετὰ τοῦ Γάλλ, ὅτι αἱ φυσικαὶ καὶ ἔμφυτοι διαθέσεις δύνανται νὰ ὑπερνικηθῶσι διὰ τῆς ἀνατροφῆς, διὰ τῶν νόμων, διὰ τῆς θρησκείας.

Ὅπως ἡ φρενολογία συνέταξε ψυχολογικὴν κατάταξιν, οὕτως ἡ ὁμοιοπάθεια ὥρισε τὰ πολυπληθῆ παθογεννητικὰ συμπτώματα. Καὶ ἡ ὁμοιοπάθεια καὶ ἄλλα συστήματα ἐξυμνήθησαν ὑπό τινων, ἐν ᾧ ἄλλοι ἀρνοῦνται εἰς τοὺς ἐπαγγελλομένους ταύτας καὶ αὐτὴν τὴν ἰδιότητα ἐπιστημόνων, καὶ ἄν που ἠδύνατό τις ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ἰσχὺν τῆς πείρας, ἦτο ἀκριβῶς εἰς τὰ δόγματα ἐκεῖνα, καθ' ἃ καὶ ἐγκωμιασταὶ καὶ ἐπικριταὶ ὑποστηρίζουσιν ἢ ἀρνοῦνται τὰ αὐτὰ φαινόμενα. Οἱ συνετοὶ συλλέγουσιν αὐτὰ καὶ περιμένουσι τὴν ἐξήγησιν παρὰ τοῦ χρόνου, χωρὶς νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν γνωμολογίαν τῶν οἰημάτιῶν οὐδὲ εἰς τὴν χλεύην τῶν προπετῶν.

Ὁ Μέσμερος ἐφαντάσθη γενικὸν ὑγρόν, ἀπαλλάξας αὐτὸν τῶν ἀγυρτικῶν προσαρτημάτων, δι' ὧν τὸν εἶχον περιβάλλει ἢ ἐν οἷς ἀφ' ἑαυτοῦ περιετυλίχθη, καὶ τὸ γενικὸν τοῦτο ὑγρὸν περικλείει, κατ' αὐτόν, τὰ πάντα ἐντὸς διαρκοῦς κινήσεως· καὶ ἐκ τῆς παλιρροίας ταύτης συνεπέρανε περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἀστέρων καὶ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως ὅλων τῶν σωμάτων διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτοῦ μετὰ τῆς οὐσίας τῶν νεύρων, ὡς καὶ τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὰ ὁποῖα ὠνόμασε ζωϊκὸν μαγνητισμόν. Ὅταν ἄτομόν τι, ἔχον ὡρισμένον ὀργανισμόν, ῥίπτῃ διὰ τῆς ἰσχύος τῆς

Ὁ ζωϊκὸς μαγνητισμός.

θελήσεως τὸ ὑγρὸν αὐτοῦ ἐπὶ ἄλλου, ἐπιδεκτικοῦ ἐντυπώσεως, τὸ ἄτομον τοῦτο περιπίπτει εἰς εἶδος ὕπνου, κατὰ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ παραγάγῃ φαινόμενα ὅμοια πρὸς τὴν ἔκστασιν τῶν ἀρχαίων καὶ τὴν ἀναισθησίαν τῶν νεωτέρων.

Ἐπιτροπή τις τῆς ἐν Παρισίοις ἰατρικῆς Σχολῆς ἐν ἔτει 1784, συγκειμένη ἐκ τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Λαβοαζιέ, τοῦ Μπαϊλλῦ, τοῦ Λερρῶ καὶ τοῦ Βορῦ, ἀπέρριψεν ἐντελῶς τὸν ζωϊκὸν μαγνητισμόν· ὑπεστήριξεν δὲ εὐτόλμως αὐτὸν ὁ Ἰυσιὲ (Jussieu), ἐπιφανὴς ἐπιστήμων, ἀλλὰ δὲν εὗρεν ἠχώ. Ἐν ἔτει 1825 ἡ ἰατρικὴ Ἀκαδημία τῶν Παρισίων ἐξέλεξε νέαν ἐπιτροπὴν ἵνα ἐξετάσῃ τὸν ζωϊκὸν μαγνητισμόν, ἥτις μετὰ πενταετεῖς μελέτας καὶ πειράματα ἐδημοσίευσε τὰ συμπεράσματα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐντελῶς εὐνοϊκά. Ἠνόουν μὲν αὐτὸν οἱ ἐπιστήμονες ἀλλὰ δὲν παρεδέχοντο αὐτὸν ὡς μὴ ἰδόντες τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα· ἀλλὰ βεβαιοῦντες περὶ τῆς καλῆς αὐτῶν πίστεως καὶ περὶ τῆς προσοχῆς, μεθ' ἧς εἶχον ἐξετάσει τὰ φαινόμενα, ἐζήτουν ὅπως ἐπίσης καλῇ τῇ πίστει παραδεχθῶσι τὴν γνώμην των καὶ οἱ ἐναντίοι. Ἡ ἀπόφασις τῆς ἀκαδημίας ὑπῆρξε καὶ πάλιν ἀρνητική.

Ἐν τῇ «Κριτικῇ Ἱστορίᾳ», συγγραφείσῃ (τῷ 1813) παρὰ τοῦ Δελὲζ (Deleuze) (—1835) μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ ἀμεροληψίας, λέγεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται μακρόθεν νὰ ἐπενεργῇ ὑλικῶς ἐπὶ ἄλλων διὰ μόνης τῆς μεσολαβήσεως ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μεταχειρίζηται, νὰ κινῇ νὰ ἐξακοντίζῃ, νὰ συναθροίζῃ καὶ νὰ ὁρίζῃ διὰ τῆς θελήσεως καί τινων χειρονομιῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν τοῦτο ἡ θεωρία τοῦ Μεσμέρου, ἀλλὰ θεωρία φυσιολογική, καθ' ἣν ἀρκεῖ ἡ ἐλευθέρα ἀπόφασις τῆς θελήσεως καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ ὠνομάζομεν διαβήματα· δὲν παράγονται ἀναστατώσεις, ἀλλὰ ποικιλία κυκλοφορίας, τροποποιήσεις μεσάζουσαι, ἡ ὑπνοβασία καὶ ἡ διανοητικὴ διαύγεια. Ὁ μαγνητιζόμενος καθίσταται ἀναίσθητος πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις, ἐκτὸς ἂν αὗται προέρχωνται ἐκ τοῦ προσώπου πρὸς τὸ ὁποῖον ἐτέθη εἰς συνάφειαν· ὑπακούει δὲ εἰς τὸν μαγνητιστήν· διακρίνει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ

ἰδίου αὐτοῦ σώματος καὶ τοῦ σώματος ἄλλων, καὶ ἰδίως εὑρίσκει τὰς νόσους καὶ τὰ φάρμακα αὐτῶν· ἔχει ἐξάψεις ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς τῆς δυνάμεως, ἔχει τὴν προφητικὴν δύναμιν· ἐξεγειρόμενος τοῦ ὕπνου οὐδενὸς ἀναμιμνήσκεται. Φέρονται ὡς παραδείγματα οἱ ὑπνοβάται, οἱ καταληπτικοί, οἱ τρέμοντες, οἱ μάντεις, καὶ ἐπειδὴ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς κοινωνίας γίνονται θαύματα, ὁράματα καὶ προφητεῖαι, ἡ ἄρνησις τῶν ὁποίων ἤθελεν ἀνατρέψει πᾶσαν ἀνθρωπίνην βεβαιότητα, προσδοκᾶται ἡ διὰ τοῦ μαγνητισμοῦ φυσικὴ αὐτῶν ἐξήγησις.

Καὶ ἤδη ὁ μαγνητισμὸς ἀνακτᾷ σπουδαιότητα συνδυαζόμενος πρὸς τὰ προβλήματα τῆς ἀναισθησίας, τοῦ πνευματισμοῦ, τοῦ ὑπνωτισμοῦ· καὶ διὰ τῆς εἰσηγήσεως καὶ τοῦ αὐτοματισμοῦ δι' οὗ ἀντικαθίσταται ἡ ἰδία θέλησις καὶ ὁ ἴδιος χαρακτὴρ ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς θελήσεως ἄλλου, προβαίνουσιν οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ μέχρις αὐτῆς τῆς ἀρνήσεως τοῦ αὐτεξουσίου, θέτοντες ὡς βάσιν τῶν πνευματικῶν φαινομένων τὴν ψυχολογικὴν πειστικότητα.

Ἐσυνειθήσαμεν εἰς τὸν πόλεμον, ὃν διεξάγει ἡ ἐπίσημος ἐπιστήμη κατὰ τῆς νέας καὶ παραδόξου ἐπιστήμης καὶ εἰς τὸ φιλύποπτον καὶ δουλικὸν πνεῦμα τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος σοφῶν. Ὅσοι παραδέχονται μόνον ὅ,τι ἐννοοῦσι καὶ ἀπορρίπτουσι πᾶν τὸ μὴ τεμόμενον καὶ κερματιζόμενον, εὑρίσκοντες ὅτι αἱ φυσιολογικαὶ θεωρίαι δὲν ἐγκρίνουσι τὰ μαγνητικὰ φαινόμενα, ἀρνοῦνται αὐτὰ ἀποκλειστικῶς· ἀλλὰ περισσότερον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πολεμεῖται ὑπὸ τῶν ὑπερβολῶν τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη αὕτη, ἥτις πέπρωται ἴσως νὰ διαχύσῃ τοσοῦτον φῶς ὑπὸ τῆς νευρικῆς ἐνεργείας.

Οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ ἀξία τῶν θεωριῶν, πλεῖστοι ὅσοι νομίζουσιν ὅτι ἡ ἰατρικὴ ὀφείλει νὰ προβαίνει μᾶλλον διὰ τῆς πειραματικῆς ὁδοῦ. Ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Γερόμενης ἀποδίδει τὰ σφάλματα τῆς ἐπιστήμης ταύτης εἰς τὸν αἰτιολογισμόν, καὶ ἵδρυσε τὴν παθολογίαν ἐπὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ· ὁ Γιακομίνης ὑποστηρίζει τὴν

θεωρίαν τῶν διαθέσεων, καὶ ὁ Πουκινιώτης κηρύττει τὴν ἰατρικὴν τοῦ Ἱπποκράτους, ἥτις ἐμπιστεύεται εἰς τὴν μεσάζουσαν φύσιν καὶ διατηρεῖ τὴν κλινικὴν νομιμότητα, συμβαδίζουσα πρὸς τὴν πρόοδον τῶν βοηθητικῶν ἐπιστημῶν καὶ πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας. Θὰ ἐλέγετο δὲ ἡ ἀνθρωπίνη κρᾶσις οὐ μόνον ἀλλοιωθεῖσα ἀλλὰ καὶ μεταβληθεῖσα, ἀφ' οὗ ἀπανταχοῦ εὑρίσκεται ἡ ἀναιμία, καὶ ὅπου ἄλλοτε ἐγένετο κατάχρησις ἀφαιμάξεων καὶ καθαρσίων, νῦν γίνεται χρῆσις εὐχήμων κρεάτων, γενναίων οἴνων καὶ ἀκόμη εἰς τοὺς τυφοειδεῖς πυρετούς, διότι πρέπει νὰ διατηρῶνται αἱ δυνάμεις ὅπως ἀνθέξῃ ὁ ἄρρωστος εἰς τὴν νόσον. Αἱ μεταβολαὶ αὗται μειοῦσι τὴν πίστιν τῆς ἰατρικῆς, ἂν καὶ ἤδη αὕτη μελετᾶται εὐσυνειδητότερον· ἀπεσκορακίσθησαν οἱ ἐμπειρικοὶ ἰατροί, ἠλαττώθησαν αἱ ἐγχειρήσεις καὶ εἰσήχθησαν νέα ἐργαλεῖα ἐξεταστικά, ὡς τὸ στηθοσκόπιον καὶ τὸ θερμόμετρον διὰ τοὺς πυρετούς.

Ἡ διάγνωσις περιῆλθεν εἰς θαυμασίαν ἀκρίβειαν, καὶ ἐπιβάλλει τὰς λεπτοτέρας χειρουργικὰς ἐγχειρήσεις (ὁ Γύντερ.— 1866, ὁ Νελατών, ὁ Βίρχωφ, ὁ Πουτσινόττης κ. ἄλ.). Διὰ τοῦ φυσιολογικοῦ μικροσκοπίου εἰσδύει μέχρι τῶν ἐνδοτάτων πλεγμάτων, διαγινώσκει ζώσας κυψέλας, στοιχειώδεις ἀρχὰς τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τὴν σύστασιν τῶν πάντων διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν μερῶν. Ὁ Βενιαμὶν Ῥίχαρδσων διὰ τῶν ἀναισθητικῶν ἐμετρίασε τοὺς πόνους· ἡ φαρμακοποιία ἁπλοποιήθη, ἂν καὶ ὁ συρμὸς ποτὲ μὲν συνιστᾷ τὰ κατευναστικὰ ποτὲ δὲ τὰ ἀναρρωστικά· σήμερον ὁ καμφορᾶς, ἡ πεψίνη, τὸ ἀρσενικόν, αὔριον τὸ ἰόδιον, ἡ πίσσα. Ἐν τοῖς μικροβίοις ἀναζητεῖται ἡ αἰτία τῶν μιασματικῶν νόσων. Νέας μελέτας ἀπαντῶσιν, αἱ φρενοπάθειαι, αἱ χοιράδες, ἡ φθίσις, ἡ διὰ τοῦ καπνοῦ δηλητηρίασις, ἡ γενικὴ ἐξάντλησις, διὸ καὶ ἐτέθησαν ἐκποδὼν οἱ βδέλλαι.

Ἡ ἐπιμελεστέρα μελέτη τῆς φύσεως ἔθεσε νέα φάρμακα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἰαματικῆς ἐπιστήμης, καὶ ἡ ἐν τῇ μηχανικῇ καὶ τὰ ἐργαλεῖα αὐτῆς ἐτελειοποιήθησαν. Εἰς ἐπικουρίαν τῆς

ἀνατομίας καὶ τῆς φυσιολογίας ἦλθον τὰ μέσα τῆς ἀναλύσεως, αἱ νεκροψίαι, ἡ χρῆσις τοῦ μικροσκοπίου καὶ τῶν χημικῶν ἀναλύσεων πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ τῶν ἀνεπαισθητοτέρων διαφορῶν καὶ ἀλλοιώσεων, αἱ μεγάλαι παθολογικαὶ συλλογαί, καὶ αἱ ἀκριβεῖς περιγραφαὶ τῶν νόσων. Ἡ διδασκαλία τῶν ὀργανικῶν σφυγμῶν καὶ ἡ στηθοσκοπία συνετέλεσαν εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς σειρᾶς τῶν νόσων τῶν ὀργάνων τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἀναπνοῆς· καὶ μακροχρόνιοι μελέται, καταναλωθεῖσαι εἰς τὴν ἐξέτασιν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νόσου κατέστησαν τὸν ἄνθρωπον ἱκανώτερον νὰ τὰς καταπολεμήσῃ ἢ νὰ τὰς προλάβῃ. Εἰ τὸ νευρικὸν σύστημα ἀπεδόθη ἡ σημασία, ἧς εἶναι ἄξιον, καὶ ἐξερευνήθη πῶς διὰ τοῦ νόμου τῆς ἀναπλάσεως νόσοι τοπικαὶ μετατρέπονται εἰς γενικάς. Ἡ ἐνέργεια τῶν σταθμητῶν δυνάμεων καταμετρήθη καὶ ὡδηγήθη διὰ εὐφυεστάτων προπαρασκευασμάτων, ἐξ ὧν ἐπήγασεν ἡ νέα ὀργανικὴ καὶ ζωϊκὴ χημεία, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀναμένεται φῶς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν νόσων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ὕψιστον σημεῖον ἐπαφῆς τῆς ἰατρικῆς πρὸς τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον. Ἂν καὶ ἤδη δὲν ἐγκατελείφθη ἐντελῶς ἡ πολυφαρμακία, οὐχ ἧττον ἡ χημεία διὰ τῶν ἐκχυλισμάτων αὐτῆς κατέστησε τὰ φάρμακα δραστικώτερα, καὶ ἐπηύξησε τὴν σειρὰν τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων. Ὁ Σερτύρνερ ἀνεκάλυψεν ἓν τῶν κυριωτέρων συστατικῶν τοῦ ὀπίου (τὴν μορφίνην), καὶ ὁ Πελλετιὲ καὶ ὁ Καβεντὼν εὑρίσκουσι πλῆθος φυτικῶν ἀλκαλικῶν, ἐν οἷς προεξάρχει ἡ κινίνη, ἀληθὲς ἄνθος τῶν φυτικῶν οὐσιῶν καὶ ἐπιστημονικὴ πραγματοποίησις τοῦ ὀνείρου τοῦ Παρακέλσου. Διὰ τῶν ἀλκαλικῶν χλωροούχων ἀποσυντίθενται τὰ μιάσματα, καὶ αἱ ἀπολυμαντικαὶ μέθοδοι δὲν ἐφαρμόζονται μόνον ἐν τοῖς νοσοκομείοις, ἐξ ὧν ἐκλείπουσιν οἱ μιασματικοὶ πυρετοί, ἀλλὰ ζητεῖται ὅ' αὐτῶν νὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ καθάρσεις, αἵτινες κακῶς συμβιβάζονται πρὸς τὴν ταχύτητα τῆς συγκοινωνίας.

Τὸ ἰόδιον, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Κουρτουᾶ (Courtois) ἐν ἔτει 1813, τὸ χρεόζωτον, ἀντιμιασματικὸν ἐξαχθὲν ἐκ τῆς πίσσης

ὑπὸ τοῦ Ῥάϊχεμβαχ ἐν ἔτει 1833· ἡ βρίζα διὰ τῆς παθήσεις τῆς μήτρας, τὸ κολλόδιον, εἶναι ἀληθεῖς ἀποκτήσεις μεταξὺ πολλῶν ἐξυμνουμένων καὶ εὐκόλως λησμονουμένων.

Ὅπως ἡ χημεία οὕτω καὶ ἡ χειρουργία παρέχει χεῖρα βοηθείας εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἰατρικήν, συνδυάζουσα τὰς ἐγχειρήσεις αὐτῆς πρὸς τὴν παθολογικὴν φυσιολογίαν καὶ ἀνατομίαν. Ἡ ἀποκοπὴ τῶν νεύρων καὶ τῶν τενόντων· αἱ ἐπιδέσεις τῶν ἀρτηριῶν, ἡ τέχνη τῶν εἰσδύσεων ἐντὸς τοῦ σώματος πρὸς ἐξαγωγὴν ὀστέων βεβλαμμένων ἢ ὄγκων, ἡ ῥιζικὴ θεραπεία τῶν κηλῶν, ἡ λιθοτριψία, ἡ μαιευτική, ἡ τελειοποιηθεῖσα ὀφθαλμογία, ταῦτα πάντα εἶναι θρίαμβοι ἀδιαφιλονείκηται τῆς χειρουργίας, ἥτις ἐλπίζει ὅτι θὰ κατορθώσῃ νὰ πήξῃ τὸ αἷμα διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνευρισμάτων, καὶ νὰ ἐλαττώσῃ ἢ καὶ ἐντελῶς ἐξαλείψῃ τοὺς σπασμοὺς διὰ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ αἰθέρος ἢ τοῦ χλωροφορμίου, ἢ καὶ νὰ οἰκονομήσῃ τόσους ἐπιδέσμους διὰ τῆς χρήσεως τοῦ κολλοδίου. Φροντὶς ἐγένετο περὶ τῆς ὑγείας τῶν ναυτικῶν πληρωμάτων καὶ τῶν στρατῶν· ἀπεσοβήθη ὁ κίνδυνος τῶν ἐσπευσμένων ἐνταφιασμῶν· πολλαὶ ἐπιδημίαι προελήφθησαν διὰ τῆς ἰατρικῆς ἀστυνομίας καὶ διὰ τῶν ὑγιεστέρων κατοικιῶν καὶ ἐνδυμάτων τῶν πτωχῶν. Ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ εἰδικότητες διὰ τὰς ἀσθενείας τῶν ποδῶν, τῶν ὤτων, τῶν ὀδόντων, τῶν γυναικῶν, τῶν βρεφῶν· διὰ τῆς κτηνιατρικῆς ἐγένετο μέριμνα περὶ τῶν κτηνῶν, τὰ ὁποῖα συνοδεύουσι καὶ ἀνακουφίζουσι τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐξεδηλώθη ἡ ἀνάγκη τοῦ συμπεριλαμβάνειν ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ζωῆς οὐ μόνον τὸ ὄργανον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνέργεια, οὐ μόνον ἡ ἀνατομία, ἀλλὰ καὶ ἡ φυσιολογία ὡς ἐμπρέπει εἰς τὸ μυστηριῶδες τοῦτο διπλοῦν ὄν.

Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ φύσις ἐφάνη χλευάζουσα τὴν ἰατρικήν, εἴτε διὰ τῆς ὀξύνσεως νόσων, αἵτινες ἐνομίζοντο καταπολεμηθεῖσαι, ὡς ἡ εὐλογία, ἡ διφθερῖτις, ὁ τύφος, ἡ πελλάγρα, εἴτε διὰ τῆς μεταδόσεως νέων μαστίγων, οἵα ὁ ἰκτερώδης πυρετὸς καὶ ἡ

χολέρα· καὶ οὕτω διήγειρε πάλιν ὅλους τοὺς φόβους τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἀδημονίαν τῆς ἐπιστήμης [1]).

Ἡ ἀστρονομία, ἡ μόνη ἐπιστήμη ἥτις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑψώθη εἰς μεγάλην καὶ γενικὴν περιωπήν, ἤδη διὰ τῆς βοηθείας τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν ἐργαλείων ἀνεπτύχθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε δικαίως ἐλέχθη, ὅτι ἐὰν ἡ μνήμη ὅλων τῶν ἄλλων παρατηρήσεων ἐξηλείφετο, αἱ παρατηρήσεις αἱ γενόμεναι ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Γρῆνιτς (Grenwich) καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Μάσκελάϊν (Maskelyne) θὰ ἤρκουν ν' ἀνασυστήσωσι τὴν ὅλην ἐπιστήμην. Πρὸς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Γρῆνιτς ἀμιλλῶνται τὰ τοῦ Ἐδιμβούργου, τοῦ Καϊμβριτς, τῆς Ὀξφόρτης, τοῦ Δουβλίνου, τοῦ Ἄρμαγ· ἀστεροσκοπεῖα ἱδρύθησαν ἐν τῇ Εὐέλπιδι Ἀκρωτηρίῳ, ἐν Σίδνεϋ, ἐν Μαδρᾶς, ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ἁγίας Ἑλένης, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κομορέν, ὅθεν ἠδυνήθημεν νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὸ νότιον ἡμισφαίριον. Εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων προσκαλοῦνται ἐπιμελεῖς παρατηρηταὶ καὶ ἔμπειροι ἀναλυταί. Τὰ ἀστεροσκοπεῖα τῶν Βρυξελλῶν καὶ τῆς Γενεύης ἀμιλλῶνται πρὸς τὰ τελειότερα. Ἐκτὸς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Παλέρμου, δοξασθέντος παρὰ τοῦ Πιάτση καὶ τοῦ Κατσιατόρη, ἡ Νεάπολις ἔχει ἐν πρώτης τάξεως διὰ τὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦ Βεζουβίου. Ἐπίσης καλὰ εἶναι καὶ τὰ ἀστεροσκοπεῖα τοῦ Τουρίνου, τῆς Πάρμας, τοῦ Μιλάνου, τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Πατταβίου, τῆς Ῥώμης, τῆς Βιέννης, τῆς Ἀλτόνης, τοῦ Μονάχου, τῆς Γοτίγγης, τοῦ Ἀμβούργου. Τὰ ἀστεροσκοπεῖα τῆς Πρωσσίας ἔχουσιν ἐργαλεῖα τελειότατα, ἔτι δὲ καλλίτερα τὰ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ βασιλικὴ ἀστρονομικὴ Ἑταιρία ἱδρυθεῖσα ἐν Λονδίνῳ τῷ 1820 διανέμει μετάλλια καὶ δημοσιεύει πλουσιώτατον δελτίον. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου προσεκάλεσε τοὺς διασημοτέρους ἀστρονόμους ἵνα συντάξωσιν οὐράνιον ἄτλαντα, ὁρίσασα εἰς ἕκαστον τῶν ἐπιστημόνων ἀπὸ

Ἡ ἀστρονομία

[1]) Τὰ ὀνόματα τῶν ἐξοχωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἰατρικῆς εὕρηνται ἐν ὅλοις τοῖς ατρικοῖς συγγράμμασιν καὶ μάλιστα εἰς τὰ περιοδικά, τὰ ὁποῖα σήμερον ἐπολλαπλασιάσθησαν

μίαν τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν τοῦ ἰσημερινοῦ, ὅπερ εἶναι τὸ ταχύτερον μέσον πρὸς ἀγγελίαν τῆς ἐμφανίσεως κομητῶν ἢ πλανητῶν.

Ἐκ τῶν ἐργαλείων, ὧν ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Γαλιλαῖος οὐδὲν ὑπερέβη τὴν τριακονταπλασίαν γραμμικὴν πλάτυνσιν τῶν τριάκοντα δύο φορῶν. Ὁ Οὐΰγινς καὶ ὁ Κασσίνης ἐπέτυχον αὐτὴν ἑκατονταπλασίαν, αὐξήσαντες τὸ ἐστιακὸν μῆκος τοῦ τηλεσκοπίου μέχρις ὀκτὼ μέτρων. Ὁ Ὠζὸντ κατεσκεύασεν ὀπτικὴν ὕελον δυναμένην νὰ μεγεθύνῃ ἑξακοσιάκις, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τηλεσκόπιον εἶχεν 98 μέτρων μῆκος, δυσκολωτάτη ἀπέβαινε ἡ χρῆσις αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ ὀπτικοὶ προτιμῶσι τὰ ἀνταναικλαστικὰ τηλεσκόπια· κατόπιν ὅμως ὁ Δολλὸν κατεσκεύασε φακοὺς ἀχρωμάτους, οἵτινες ἔχοντες μικρὰς διαστάσεις ἀμιλλῶντο ὡς πρὸς τὴν μεγέθυνσιν πρὸς τὰ μακρότερα. Ἡ Ἀγγλία ἐπρομήθευσε τοιούτους φακοὺς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διατηροῦσα ὅμως τὸ προνόμιον χάρις εἰς τὸν τελειότατον κρύσταλλον, μέχρις οὗ ὁ Ἑλβετὸς Φραουενχόφερ εὗρε τρόπον νὰ κατασκευάσῃ καλλιτέρους καὶ οὕτως ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ἐγένετο κατόπιν ἐν Μονάχῳ καὶ ἐν Παρισίοις. Ὁ μεγαλείτερος μέχρι τοῦδε ἄχρους φακὸς ἔχει διάμετρον μόνον τριάκοντα ὀκτὼ ἑκατοστομέτρων· ἄλλοι ὅμως ἐπρότειναν νὰ κατασκευάσωσι φακὸν ἑνὸς μέτρου. Ὁ Βάρλωφ ἠθέλησε ν' ἀναπληρώσῃ τὴν δυσκολίαν ταύτην τῶν μεγάλων καὶ καθαρῶν φακῶν διὰ μικρῶν φακῶν πεπληρωμένων ἀχρωμάτου καὶ διαφανοῦς ὑγροῦ. Ὁ Ἰωάν. Βαπτιστὴς Ἀμίτσης ἐκ Μοδένης (-1862) κατεσκεύασε τηλεσκόπια οὐχὶ μικρότερα τῶν τοῦ Ἔρσελ (Herschell) καὶ νέον τηλεσκόπιον συγκείμενον ἐκ κοίλου φακοῦ καὶ κέντρου διατρήτου, ὡς καὶ ἀνταναικλαστικὰ μικροσκόπια. Ὁ Λερεβούρ, ὁ Κωσὺ καὶ ὁ Ἔρσελ υἱὸς ἐτελειοποίησαν ἔτι μᾶλλον τὰ ὀπτικὰ ἐργαλεῖα· ὁ Ἀραγώ, κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν ἀστρονομίαν δημώδη ἐπιστήμην, ἥτις φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τοὺς βαθεῖς μαθηματικούς, καὶ ἐξεῦρε ὡραίας μηχανὰς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν λαθῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τῶν δια-

μέτρων τῶν πλανητῶν. Ὁ Τρώγτων (Troughton) ἐτελειοποίησε τὰ περίφημα ἐργαλεῖα τοῦ Ῥάμσδεν καὶ ὁ Γάλλος Γαμβαὶ κατεσκεύασεν ἰσημερολόγιον, δι' οὗ παρακολουθοῦνται ἀκριβέστατα αἱ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων. Τὰ ἀποτελέσματα ἀπέβησαν ἀνάλογα πρὸς τοὺς καταβληθέντας μόχθους ἂν οὐχὶ κατὰ σπουδαιότητα ἀλλὰ τοὐλάχιστον κατ' ἔκτασιν. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐπαναληπτικοῦ κύκλου, εὑρεθέντος παρὰ τὸ Βορδῶ, ὁ Δελάμβρ καὶ ὁ Μεσαὶν ἐχάραξαν τὸν γήϊνον κύκλον μεταξὺ Δυνκέρκης καὶ Βαρκελλώνης· ὁ Βιὼ καὶ ὁ Ἀραγὼ ἐξέτειναν αὐτὸν μέχρι τῶν Βαλεαρίδων νήσων, οἱ δὲ Ἰταλοὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου. Ἡ Γερμανία καὶ Ἀγγλία συνέπτυξαν τὰ τριγωνομετρικὰ σημεῖα, καὶ ἤδη διάφοροι ἐπιστήμονες καταγίνονται εἰς τὴν τριγωνομέτρησιν τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ αὐτὸς Δελάμβρ (1749-1822) ἐπρότεινε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ὑπολογισμὸν ὅλων τῶν ἀστρονομικῶν πινάκων, καὶ ἐπὶ τῶν πινάκων αὐτοῦ βασίζονται ἤδη αἱ ἐκθέσεις. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τρομοκρατίας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐν μέσῳ τῶν ὑποψιῶν, αἵτινες ἐξωφλοῦντο ἐπὶ τοῦ αἱματηροῦ ἱκριώματος, ἐγένετο ἡ καταμέτρησις τοῦ μεσημβρινοῦ. Ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ αὐτοῦ τῆς Ἀστρονομίας» (1817) ἤνωσεν ὁ Ἀραγὼ τὴν ἐπιστημονικήν του μάθησιν πρὸς τὴν πεῖραν ὁλοκλήρου βίου, ὅπως μεταφράσῃ εἰς νέαν γλῶσσαν καταληπτὴν τὰς ἀρχαίας ἀστρονομικὰς ἐργασίας.

Νέοι πλανῆται

Ὁ Κέπλερος ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς ἁρμονίας μεθ' ἧς ὁ Δημιουργὸς διηυθέτησε τὸ Σύμπαν, παρετήρησεν ὅτι οἱ πλανῆται ἀπέχουσι τοῦ ἡλίου κατὰ ἀποστάσεις ἀντιπροσωπευομένας ὑπὸ τῶν σειρῶν 4, 7, 10, 16, 28, 52, 100, 194 καὶ 388 [1]). Ἔλειπεν ὅμως ὁ πλανήτης ὁ ὀφείλων νὰ κατέχῃ τὴν θέσιν 28 μεταξὺ τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Διός. Ὁ ἐκ Βαλτελίνης Ἰωσὴφ Πιάτσης, καταρτίσας διὰ τοῦ Ῥάμδσεν οὐχὶ πλέον τέταρτον τοῦ κύκλου, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ λανθάνῃ κατὰ 4 ἢ 5 δευτερόλεπτα, ἀλλὰ πλήρη κύκλον, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ ἀκριβῶς μέχρι δευτερολέπτου

[1]) Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ὑπολογήσῃ τὰς ἀποστάσεις ταύτας εἰς ἰταλικὰ μίλλια, δέον νὰ πολλαπλασιάσῃ τοὺς ἄνω ἀριθμοὺς διὰ $8\,{}^1/_4$ ὡς ἔγγιστα ἑκατομμυρίων.

καὶ δημοσιεύσῃ νέον κατάλογον 6648 ἀστέρων, ἀνεκάλυψε τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἔτους 1801 μικρὸν πλανήτην, ὃν ὠνόμασε Δήμητραν· δεύτερος πλανήτης, ἡ Παλλάς, ἠγγέλθη ἐκ Βρέμης ὑπὸ τοῦ Ὄλβερς τῇ 28 Μαρτίου 1802, εἶτα ὑπὸ τοῦ Ἅρδιγκ ἡ Ἥρα τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1804, καὶ ἡ Ἑστία ὑπὸ τοῦ Ὄλβερς τῇ 29 Μαρτίου 1807. Κατόπιν ἀνεκαλύφθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι μικροὶ πλανῆται, ἔχοντες τὴν τροχιὰν μᾶλλον τῶν ἄλλων κεκλιμένην πρὸς τὸ πεδίον τῆς ἐκλειπτικῆς, οἵτινες ἐξηλήφθησαν ὡς τεμάχια τοῦ μεγάλου πλανήτου τοῦ ὀφείλοντος νὰ κατέχῃ τὴν χηρεύουσαν θέσιν. Πρὸς ἀνακάλυψιν ἄλλων πλανητῶν δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ὑπομονή, καὶ μόνος ὁ Γόλδσμιτ ἐν Παρισίοις ἀνεκάλυψεν ἤδη δέκα· ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐξεπλάγη ὁ κόσμος ὅτε ὁ Λεβερριὲ ἐν ἔτει 1846 δι' ἁπλοῦ ὑπολογισμοῦ κατέδειξε τὴν θέσιν ἣν ὤφειλε νὰ κατέχῃ πλανήτης ἀπέχων τοῦ Οὐρανοῦ ὅσον ὁ Οὐρανὸς τοῦ Ἡλίου. Ἐκεῖ ἀκριβῶς ἀνεκαλύφθη τῇ 23 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ πλανήτης οὗτος διὰ τοῦ Πρώσσου Γάλλε [1]).

[1]) Ὁ Ὀμβόλδος ἐν τῷ «Κόσμῳ» δημοσιεύει τὸν ἑξῆς πίνακα τῶν ἀνακαλύψεων μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ τηλεσκοπίου:

(17ος αἰών). Ὁ Συμεὼν Μάριος ἐν Ἀνσπάχῃ ἀνακαλύπτει τῇ 29 Δεκεμβρίου 1609 τέσσαρας δορυφόρους τοῦ Διός. Καὶ ὁ Γαλιλαῖος ἐν Πατταβίῳ τῇ 7 Ἰανουαρίου 1610. Ὁ Ἐβέλιος τῷ 1656 ἀνακαλύπτει τὰς δύο λαβὰς τοῦ Κρόνου, καὶ ὁ Οὐΰγινς τῇ 17 Δεκεμβρίου 1657 τὸ ἀκριβὲς σχῆμα τοῦ δακτυλίου αὐτοῦ. Τὸν ἕκτον δορυφόρον τοῦ Κρόνου (Τιτὰν) ὑπὸ τοῦ Οὐΰγινς τῇ 25 Μαρτίου 1655. Τὸν ὄγδοον δορυφόρον τοῦ Κρόνου (Ἰαπετὸν) ὑπὸ Δομ. Κασπίνη μηνὶ Ὀκτωβρίῳ 1671. Τὸ πέμπτον δορυφόρον τοῦ Κρόνου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τῇ 25 Δεκεμβρίου 1672. Τὸν τρίτον καὶ τέταρτον δορυφόρον τοῦ Κρόνου (Θέτιν καὶ Διόνειαν) ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τελεῖ Μαρτίου 1684.

(18ος αἰών) Ὁ Οὐρανὸς ἀνακαλύπτεται ὑπὸ τοῦ Ἕρσελ ἐν Βὰθ τῇ 13 Μαρτίου 1781. Ὁ δεύτερος καὶ ὁ τέταρτος δορυφόρος τοῦ Οὐρανοῦ, τῇ 11 Ἰανουαρίου 1787. Ὁ πρῶτος δορυφόρος τοῦ Κρόνου (Μίμας) τῇ 28 Αὐγούστου 1789, ὁ δεύτερος δορυφόρος τοῦ Κρόνου (Ἐγκέλαδος) τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1759.

Ὁ πρῶτος δορυφόρος τοῦ Οὐρανοῦ,	τῇ	18 Ἰανουαρίου	1790,
Ὁ πέμπτος »	»	9 Φεβρουαρίου	1790.
Ὁ ἕκτος »	»	28 Φεβρουαρίου	1797.
Ὁ τρίτος »	»	26 Μαρτίου	1794.

Πάντες οὗτοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἕρσελ.

(19ος αἰών) Ἡ Δημήτηρ ἀνακαλύπτεται ὑπὸ τοῦ Πιάτση ἐν Παλέρμῳ τῇ 1 Ἰανουα-

Ὁ Σρέτερ (Schrôter) περιέγραψε τὴν Σελήνην καὶ συνεζήτησε περὶ τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς· ἄλλοι περιέγραψαν τὰ ἐκ τῆς σελήνης παρατηρούμενα φαινόμενα. Ὁ Δελάμβρ καὶ ὁ Τσὰχ (Zach) συνέταξαν τοὺς καλλιτέρους πίνακας τοῦ ἡλίου. Ὁ Γουλιέλμος Ἔρσελ (1738-1822), τολμηρὸς ἐπιστήμων, ἐβολιδοσκόπησε πρῶτος τὰ οὐράνια βάθη ὅπως χαράξῃ τὴν μορφὴν καὶ τὰ ὅρια τῶν ἀστέρων, ὧν μέρος ἀποτελεῖ ἡ ἡμετέρα γῆ. Διασπάσας τὰ δρύφρακτα τῶν οὐρανῶν [1]) διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Οὐρανοῦ, ἐνόησε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναμορφώσεως τῶν ἀρχαίων γνώσεων ἐπὶ τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνωμαλιῶν τῶν πλανητῶν· καὶ οὐχὶ τόσον δι' ὑπολογισμῶν ὅσον διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντων ἐργαλείων ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ δακτύλιος περιστρέφεται ταχέως περὶ τὸν Κρόνον καὶ ἀνεκάλυψε τοὺς δύο ἐσωτερικοὺς δορυφόρους του· ἓξ ὡσαύτως δορυφόρους τοῦ Οὐρανοῦ ἀνεκάλυψε· ὥρισεν ἀκριβῶς τὰ ὅρια τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Παλλάδος· καὶ τέλος προβὰς εἰς ἐξέτασιν τοῦ Ἡλίου διϊσχυρίζεται ὅτι τὸ φῶς δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ ἀλλ' ἐκ φωσφορικῶν νεφῶν, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ αὐτοῦ.

ρίου 1801, ἡ Παλλὰς ὑπὸ τοῦ Ὄλβερς ἐν Βρέμῃ τῇ 28 Μαρτίου 1802. Ἡ Ἥρα ὑπὸ Ἁρδιγκ τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1804. Ἡ Ἑστία ὑπὸ Ὄλβερς ἐν Βρέμῃ τῇ 19 Μαρτίου 1807.

Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος ἔργου (λέγει ὁ συγγραφεὺς) ἐπολλαπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν πλανητῶν. Ἡ Ἀστρέα ὑπὸ τοῦ Ἔγκε τῇ 8 Δεκεμ. 1845. Ὁ Ποσειδὼν ὑπὸ τοῦ Γάλλε ἐν Βερολίνῳ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1846. Ὁ πρῶτος δορυφόρος τοῦ Ποσειδῶνος ὑπὸ τοῦ Λάσσελ ἐν Λιβερπούλει κατὰ Νοέμβριον 1846· συγχρόνως δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Βοὺδ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Ἡ Ἥβη ὑπὸ τοῦ Ἔγκε τῇ 1 Ἰουλίου 1847. Ἡ Ἶρις ὑπὸ τοῦ Χάϊντ ἐν Λονδίνῳ τῇ 13 Λύγ. 1847. Ἡ Φλώρα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1847. Ὁ ἕβδομος δορυφόρος τοῦ Κρόνου (Ὑπερίων) ὑπὸ τοῦ Βοὺδ ἀπὸ τῆς 16-19 Σεπτεμβρ. καὶ ὑπὸ τοῦ Λάσσελ ἀπὸ τῆς 19-20 Σεπτεμ. 1848. Ἡ Ὑγεία ὑπὸ τοῦ Γάσπαρη ἐν Νεαπόλει τῇ 14 Ἀπριλίου 1849· ἡ Παρθενόπη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τῇ 11 Μαΐου 1850 Ὁ δεύτερος δορυφόρος τοῦ Ποσειδῶνος ὑπὸ τοῦ Λάσσελ ἐν Λιβερπούλει τῇ 14 Αὐγούστου 1850, ἡ Βικτωρία ὑπὸ τοῦ Χάϊντ ἐν Λονδίνῳ τῇ 13 Σεπτ. 1850, ἡ Ἐγερία ὑπὸ τοῦ Γάσπαρη ἐν Νεαπόλει τῇ 2 Νοεμβρ. 1850· ἡ Εἰρήνη ὑπὸ τοῦ Χάϊντ ἐν Λονδίνῳ τῇ 19 Μαΐου 1851.

Ἔκτοτε πλῆθος ἀστεροειδῶν ἀνακαλύπτεται. Ἐν ἔτει 1862 ὁ Κλάρκ ἐν Καϊμβριτς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν παρετήρησε δορυφόρον τοῦ Σειρίου, καὶ ἄλλους δορυφόρους τοῦ Ἄρεως.

[1]) Caelorum perrupit claustra λέγει ἡ ἐν Οὐπτῶνι ἐπιτάφιος αὐτοῦ πλάξ.

Ὁ Πιάτσης (1746-1826) ἐπωφελούμενος μιᾶς ἰδέας τοῦ Γαλιλαίου, ἣν παρεδέχθη καὶ ὁ Ἔρσελ, παρετήρησε τὴν μικρὰν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην μεταξὺ ἑνὸς φαεινοῦ ἀστέρος καὶ ἄλλου μικροτέρου μεγέθους, ὅστις συνοδεύει αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν μεταβολῶν ὑπολογίζει καθ' ἑξαμηνίαν τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀστέρων. Εἰς τὴν ἐφαρμογὴν δὲν ἐπέτυχεν ἰδιαζόντως, ἀλλ' ἐμελέτησε καλλίτερον τὴν λοξότητα τοῦ ἐκλειπτικοῦ κύκλου, ἂν καὶ ἡ ἀνωμαλία τῆς ἀντανακλάσεως τοῦ ἡλίου ἐν χειμῶνι παρεκώλυσεν αὐτὸν τοῦ νὰ σημειώσῃ μετ' ἀκριβείας τὰς δύο ἰσημερίας. Τὴν ἀντανάκλασιν ταύτην ὑπελόγισεν ὁ Λαλάνδης καὶ ὁ ὑπολογισμὸς αὐτοῦ ἐθεωρήθη ἀκριβὴς παρὰ τοῦ Οὐμβόλδου καὶ διὰ τὴν διακεκαυμένην ζώνην. Ὁ Ὀριάνης ἐκ Μεδιολάνων (1762-1832) ὥρισε τὰ στοιχεῖα τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ἔλυσε δυσκολίας θεωρηθείσας ἀκαταβλήτους παρὰ τοῦ Ἐϋλέρου, ἀνακαλύψας ὅλας τὰς δυνατὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἓξ στοιχείων οἱουδήποτε σφαιροειδοῦς τριγώνου. Ὁ Πιτιβιὲ (Poisson de Pithiviers) ὑπελόγισε τὰς πλανητικὰς ἀνωμαλίας, τὸ ἀναλλοίωτον τῶν μεγάλων ἀξόνων καὶ τὴν διανομὴν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν σωμάτων. Ὁ Ἰγκεράμης ἐκ Βολτέρρας παρατηρήσας λεπτομερῶς τὴν ἀπόκρυψιν τῶν μικρῶν ἀστέρων ὑπὸ τὴν σελήνην ἀνήγαγε δυσκολωτάτους ὑπολογισμοὺς εἰς ἀθροίσεις καὶ ἀφαιρέσεις· αἱ μέθοδοι αὐτοῦ αὗται ἐθεωρήθησαν θαυμάσιαι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου. Ὁ Πλάνας, ἐμβριθέστατος ἀναλυτής, ἐκτείνων τὰς ἰδέας τοῦ Λαπλάς, διεπραγματεύθη περὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως τῆς γῆς, καὶ περὶ τῶν πλανητικῶν ἀλλοιώσεων, καὶ ἐξηκρίβωσε τὰς τροπὰς τῆς σελήνης.

Μεγάλην ἐπέκτασιν ἔλαβον αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τῶν ἀρχικῶν δυνάμεων ὅλων τῶν σωμάτων διὰ τῆς ἀποδείξεως τῆς γενικότητος τοῦ νόμου τῆς ἕλξεως. Τὸ περιοδικὸν ἐξουσιάζει ὁλόκληρον τὸ ἡλιακὸν σύστημα, ὅσῳ καὶ ἂν διαφέρῃ ἡ ταχύτης τῆς ἐκσφενδονίσεως ἢ ἡ ποσότης τῆς ὁμοφυοῦς ὕλης, καὶ ἐβεβαιώθη τοῦτο καὶ εἰς κομήτας ἀπέχοντος τεσσαράκοντα φορὰς περισσότε-

ρον τοῦ οὐρανοῦ. Ὑπολείπεται νὰ βεβαιωθῇ ὅ,τι διϊσχυρίσθη ὁ Βέσσελ, ὅτι ἡ ἑλκτικὴ δύναμις δὲν μετρεῖται μόνον ὑπὸ τῆς ποσότητος τῆς ὕλης, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσι καὶ εἰδικαὶ ἕλξεις, δυσανάλογοι πρὸς τὴν μάζαν.

Ὁ Λαλάνδης ἀνεβίβασε τοὺς παρατηρηθέντας δεκακισχιλίους βορείους ἀστέρας εἰς πεντηκοντακισχιλίους· ἄλλους τοιούτους προσέθηκεν ὁ Πιάτσης. Ὁ Βέσσελ παρεσκεύασε κατάλογον ἀστέρων ἐκτεινόμενον μέχρι τῶν τοῦ ὀγδόου μεγέθους καὶ διηρημένον εἰς ζώνας· ἀκριβεστέρας πληροφορίας περὶ τούτου περέσχον οἱ μεταγενέστεροι. Αἱ ἐτήσιαι μετακινήσεις ἑκατὸν πεντήκοντα ἀστέρων, θεωρουμένων παλαιῶν ἐξηκριβώθησαν. Ὁ Ἀργελάνδερ, δόκιμος ἀστρονόμος, ἐτελειοποίησε τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἔρσελ καὶ τοῦ Πρεβῦ καὶ ὑπελόγησε τὴν προσέγγισιν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος πρὸς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις, ὡς καὶ τὸ ἄλφα τῆς Λύρας καὶ ὁ 61ος ἀστὴρ τοῦ Κύκνου, θεωρούμενοι ἁπλανεῖς, διανύουσι καθ' ἑκάστην 834,000 μίλια πρὸς 25 κατὰ βαθμόν. Καὶ ἄλλων ἀστέρων, ἀπαρατηρήτων ἕνεκα τῆς σμικρότητος αὐτῶν ἐξητάσθησαν νὰ θαυμάσια καὶ ἐν τῷ Γαλαξίᾳ ὑπελογίσθησαν 18 ἑκατομμύρια τηλεσκοπικῶν ἀστέρων, διακρινομένων ἄνευ ὁμίχλης, ἐν ᾧ μόνον ὀκτὼ χιλιάδες φαίνονται διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Πρὸς τούτοις οἱ διάττοντες ἀστέρες παρομιάζονται πρὸς δακτύλιον ἀστεροειδῶν, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διατέμνει τὴν τροχιὰν τῆς γῆς καὶ κινεῖται μετά ταχύτητος κομήτου. Τὸ τεράστιον τηλεσκόπιον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἰρλανδὸς λόρδος Ῥὸς κατεσκεύασε πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν θ' ἀνακαλύψῃ νέα μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ, εἰσδύον καὶ διὰ τῶν πολυάστρων. Ἡ ἀπόστασις ἀστέρος ἐξηκριβώθη ὡς εἶναι καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ὁρίων ἁπλῶς ἔνθεν τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρίσκεται. Οἱ ἀστρονόμοι ἐλπίζουσι νὰ γνωρίσωσι τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Διὸς, τὸν δακτύλιον τοῦ Κρόνου, ἀπέχοντα τοῦ πλανήτου αὐτοῦ τριάκοντα δύο χιλιάδας χιλιομέτρων καὶ ἔχοντα πλάτος 48 χιλιάδων χιλιομέτρων, τὰς διαρκεῖς μεταβολὰς τοῦ σχήματος

τῶν κομητῶν [1]) καὶ τὰ ὄρη τῆς σελήνης [2]) ὡς καὶ τὰ ἡφαίστια αὐτῆς.

Οἱ ἀστρονόμοι μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ὄγκου τοῦ ἡλίου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν γῆν, ἀναζητοῦσι τὸν ὄγκον ἡλίου ἄλλων συστημάτων, οἵτινες δὲν διακρίνονται καὶ διὰ τῶν ἰσχυροτέρων ἐργαλείων. Τοὺς διπλοῦς ἀστέρας ἐμελέτησαν ὁ Ἕρσελ καὶ ὁ Στροῦβε, ὅστις συνέταξε κατάλογον 3057 αὐτῶν. Διαφέρουσι ὁ εἷς τοῦ ἑτέρου κατὰ τὸ χρῶμα, καὶ ὁ μικρότερος περιστρέφεται περὶ τὸν μεγαλείτερον κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἕλξεως τοῦ ἡμετέρου συστήματος. Ἴσως δὲ καὶ ὁλόκληρος ὁ ἀστερόεις οὐρανὸς δὲν εἶναι ἢ μέγας δακτύλιος σωμάτων περὶ ἓν μόνον κέντρον, ἀπέχον τοῦ ἡμετέρου ἡλίου πεντακοσίας φορὰς περισσότερον ἢ ὅ,τι ἀπέχει ὁ ἥλιος τῆς γῆς. Τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ ἦναι μέρος εὐρυτέρου συστήματος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου μένει κατάπληκτος ἡ φαντασία. Ὁ Ἕρσελ διὰ τοῦ ἐργαλείου του ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ εἰσδύσῃ 497 φορὰς πέραν τοῦ Σειρίου· διὸ ὑπελόγισεν ὅτι ἐν διαστήματι ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας 116 χιλιάδες ἀστέρων διέρχονται πρὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ, τηροῦντες γωνίαν δεκαπέντε λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἑπομένως κατ' αὐτὸν ὁλόκληρος ὁ θόλος τοῦ οὐρανοῦ περιέχει πλέον τῶν πέντε δισεκατομμυρίων ἀστέρων, καὶ ἂν ἕκαστος ἀστὴρ ἦναι ἥλιος περικυκλούμενος ὑπό πλανητῶν καὶ οὗτοι ὑπὸ δορυφόρων, ὁποία ἀπέραντος ἔκτασις παρουσιάζεται ἡμῖν ὅπως ἔτι μᾶλλον θαυμάσωμεν τὴν δόξαν Ἐκείνου, ὅστις τὰ πάντα κινεῖ διὰ νόμων ἁπλῶν τοσοῦτον!

Βαθμηδὸν τὸ πεδίον ηὐρύνθη διὰ τοῦ κατόπτρου τοῦ Ῥὸς ἔχοντος μήκους ἓξ ποδῶν· διεκρίθησαν οἱ διπλοῖ ἀστέρες καὶ ἡ

[1]) Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1846 προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου ὁ κομήτης τοῦ Βιέλα, ὅστις ἐχωρίσθη εἰς δύο. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1858 ὁ οὐρανὸς ἐλαμπρύνθη ὑπὸ τοῦ φαεινοτέρου κομήτου ὃν ποτε εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Δονάτη, τοῦ πρώτου ἀνακαλύψαντος αὐτὸν ἐν Φλωρεντίᾳ.

[2]) Χίλια ἐνενήκοντα ὄρη τῆς Σελήνης κατεμετρήθησαν ἤδη ἐπακριβῶς· μεταξὺ αὐτῶν τὰ 22 ὑπερτεροῦσι κατὰ τὸ ὕψος τὸ Λευκὸν Ὄρος (Mont-Blanc)· ἐν ὑψοῦται εἰς 7600 μέτρα τὸ δὲ ὑψηλότερον εἶναι 8400 μέτρων.

ὁμίχλη τοῦ Ὡρίωνος· τὰ φυσικὰ συστατικὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων ἐξητάσθησαν ὑπὸ τοῦ Βοῦνσεν, καὶ τοῦ Κίρχωφ καὶ τοῦ Σέκκη, ὅστις ἐμελέτησε τὰ συστατικὰ τριῶν χιλιάδων ἀστέρων, βεβαιώσας τὴν ταυτότητα τῆς κοσμικῆς ὕλης· ἀνεκαλύφθησαν ἐν αὐτῇ νέα μέταλλα, τὸ κάσπιον, τὸ ῥουβίδιον, τὸ τάλλιον, τὸ ἴνδιον· ἀνεκαλύφθησαν ἄλλοι δορυφόροι τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Ἄρεως, τοῦ Κρόνου μετὰ νέου δακτυλίου καὶ ὁ μέγας πλανήτης Ποσειδῶν (1846) ἐκτὸς τῶν μικρῶν ἀστέρων, ὧν ἀμέτρητος ὁ ἀριθμός· διεγράφησαν ὡσαύτως οἱ νόμοι τῶν κομητῶν καὶ τῶν διαττόντων ἀστέρων (Σκιαπαρέλλης, Βαβινέ, Λίτρωφ)· ἐφευρέθη ἡ φυσικὴ ἀστρονομία (Δυνότης, Τσέλνερ, Ἰάνσεν, Τακκίνης κ. ἄλ). Ὁ Λεβερριὲ συνέταξε κώδικα ὡρισμένον τῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν, τοὺς πίνακας τῆς φαινομένης κινήσεως τοῦ ἡλίου, τὰς θεωρίας τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν πλανητῶν, καὶ ἀφ' οὗ ἔγραψε τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀνέκραξεν, ὡς ὁ ἀρχαῖος Συμεών· «Νῦν ἀπολύεις τόν δοῦλόν σου, Δέσποτα» καὶ ἀπέθανεν. Σήμερον οἱ ὁρατοὶ ἀστέρες εἶναι 20,374,304· τῶν τούτων τὸ φῶς δὲν φθάνει εἰς ἡμᾶς ἢ μετὰ παρέλευσιν 24,192 ἐτῶν.

Ἡ ἔκλειψις τοῦ ἔτους 1860 ἐν Ἱσπανίᾳ ἦτο ἡ πρώτη ἐφ' ἧς ἐξητάσθη ἡ φυσικὴ τοῦ ἡλίου· κατόπιν αἱ ἐξετάσεις αὗται ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ἐν ἔτει 1868 ἐν ταῖς Ἰνδίαις ἀναφανέντος κομήτου καὶ ἐπὶ τῶν κομητῶν τῶν ἐτῶν 1870 καὶ 1871. Ἡ διάβασις τῆς Ἀφροδίτης διὰ τοῦ ἡλίου κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1874 συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐξακριβωθῶσιν αἱ παραλλαγαὶ καὶ τὸ σχῆμα τῶν πλανητῶν καὶ τῆς γῆς.

Ἡ φωτογραφία, μία τῶν θαυμασιωτέρων ἐφευρέσεων τοῦ αἰῶνος, ὅσῳ καὶ ἂν ἡ χρῆσις αὐτῆς καθιστᾷ αὐτὴν κοινήν, ἐκτὸς ὅτι ἐξυπηρετεῖ τὴν τέχνην τῆς ἰχνογραφίας, ὠφέλησε τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ παρέσχε τρόπον τοῦ ὁρίζειν τὰ στιγμιαῖα φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ ὡς καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ σχῆμα τῶν θαλασσίων κυμάτων.

Ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ αἱ νεφέλαι τῶν ἀστέρων. Ὁ Ἔρσελ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

διαγωρίσθη ὅτι τὸ γῶς, τὸ ὁποῖον διανύει 41,518 γεωγραφικὰ μίλια κατὰ δευτερόλεπτον (Στρουβε), γρειάζεται πλέον τῶν δύο ἑκατομμυρίων ἐτῶν ὅπως φθάσῃ ἐπὶ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων νεφελῶν, αἵτινες θὰ παρουσιάζοντο εἰς τὸν φακὸν αὐτοῦ, ἔχοντα μῆκος τετραπλάσιον τοῦδε. Εἰς ἐπιστάσεις, ὡς μόλις ἡ φαντασία δύναται νὰ συλλάβῃ, ὁ ἀστρονόμος διερευνᾷ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, καὶ διακρίνει ἐν ταῖς νεφέλαις τοῦ Ὠρίωνος καὶ τῆς Ἀνδρομέδας αἰῶνάς ἑνταῦθα φωτός, ἥτις θ' ἀπαιτήσῃ αἰῶνα πρὸς διάβασιν. Εἶναι ταῦτα ἴσως στοιχεῖα μελλόντων πλανητικῶν συστημάτων; Ἐπιπλέει μήπως ἐν τῷ ἀπείρῳ κοσμικὴ τις ὕλη, ἥτις κυκλοειδῶς συμπυκνοῦται, καὶ εἶναι μικρὸν μέρος αὐτῆς οἱ διάττοντες ἀστέρες, ὥσπου μὲ τοὺς ἀερόλιθους, ὧν ἡ περιοδικὴ παρουσία ἀνεύρεθη[1]), ἐν ᾧ ἐν εὐρυτέρᾳ κλίμακι σχηματίζονται οἱ πλανῆται, αἵτινες βαθμηδὸν στερεογωλοῦνται καὶ ἀπομονώνουσι τὸ φωτεινὸν αὐτῶν κέντρον καὶ τέλος ἀποβάλλουσι τὸ περιελθόδες αὐτοῦ; Πόσαι χιλιάδες αἰώνων παρῆλθον ἕπως ἐπιφάνεια διὰ νὰ σχηματισθῇ ὁ κόσμος!! Καὶ ὁ σχηματισμὸς οὗτος θὰ ἐξηκολούθει καθ' ἑκάστην, καὶ ὁμοῦ μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ καταστροφή, διότι καὶ ὅταν διερευνᾶται ὁ οὐρανός, ἀστέρες τινὲς ἐξέλιπον, καὶ ὁ μικρότερος τῶν διπλῶν ἀστέρων χρώματος κυανοῦ, ἢ πρασίνου εἶναι ἥλιος, ὅστις σβέννυται ἢ ἐξατμίζεται.. Ὅλα ταῦτα εἶναι προβλήματα καταπληκτικά, τὰ ὁποῖα δὲν ὠφελοῦνται νὰ λυθῶσιν ἢ μετὰ αἰῶνας ἀκριβῶν παρατηρήσεων..

Ἡ καταπάτησις τῶν ἐπιστημῶν ἐγένετο κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Αὐγούστου Κόντη ((Comte)). πρῶται ἔρχονται αἱ μαθηματικαί, καὶ τελευταῖαι αἱ κοινωνικαί· ἐν τῷ μέσῳ εὑρίσκονται αἱ πειραματικαί, ἀλλ' ἡ ἱεραρχία καὶ ἡ διαδοχὴ αὐτῶν δὲν εἶναι πειστι-

[1]) Βίελας μεσὰ τὰς παρατηρήσεις τῆς 12 καὶ 13 Νοεμβρίου 1885, ἔτι δὲ Ὀλμστεδ καὶ ὁ Πέλμερ ἐν Ἀμερικῇ εἶδον τόσους τοιούτους ἀστέρας, ὥστε ἐντὸς ὠρῶν ἐμέτρησαν 240 χιλιάδας. Μέγρι τοῦδε γνωστοὶ εἶναι αἱ δύο περίοδοι αὐτῶν, ἡ τῆς 12 Νοεμβρίου καὶ ἡ τῆς 10 Αὐγούστου. Ὁ Χρόνδερς ὑπολογίζει ὅτι 7000 ἀερόλιθοι πίπτουσι κατ' ἔτος ἐπὶ τῆς γῆς. Ὑπολογίζεται ὅτι νὰ γεμίσῃ μικρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν χαρτῶν, εἰσρεύσουσιν ὑπὸ τοῦ Σκιαπαρελλὶ ἐν ἔτει 1866.

καί. Καὶ πᾶσαι τείνουσιν εἰς ἀναζήτησιν τῆς ἱστορίας τοῦ προϊστορικοῦ κόσμου. Ὁ ἀστρονόμος ἐξετάζει τὴν σύμπηξιν τῆς κοσμικῆς ὕλης· ὁ παλαιοντολόγος ἐρευνᾷ ἐν ταῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς τὰ στάδια, δι' ὧν διαδοχικῶς διῆλθεν ἡ ὕλη πρὶν ἢ περιέλθῃ εἰς τὰ παρόντα σχήματα· ὁ ἐμβρυολόγος ἐξετάζει ἐν τῇ γονίμῳ μήτρᾳ τὰς τελείας μεταμορφώσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἃς βραδυτάτας εὑρίσκει ὁ ἐντομολόγος ἐν τοῖς ἐντόμοις· ὁ δὲ χημικὸς μὲ τὸ ἀέριον καὶ μὲ τὰ ἄτομα συνδυάζει τὴν θαυμασίαν ταύτην μάζαν.

Πολλαὶ ἐπιστῆμαι τείνουσι νὰ συνεταιρισθῶσι καὶ ἐπεκταθῶσι διὰ τῆς ὑποδιαιρέσεως, τοσοῦτον πολὺ συνδέονται καὶ συμβοηθοῦνται, ὥστε τὰ ὅρια αὐτῶν δὲν ὁρίζονται πλέον, καὶ ἑκάστη ἔχει τὴν ἀπαίτησιν ὅτι εἶναι ἡ νέα ἐπιστήμη τοῦ μέλλοντος, ὑπηρετουμένη ὑπὸ τῶν ἄλλων· συγγνωστὴ ἀπαίτησις, ἥτις κατὰ βάθος οὐδὲν ἄλλο ἐκφράζει ἢ τὴν ἀδελφοποίησιν πασῶν.

Ὁ χαρακτὴρ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα εἶναι ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν ἀναγκῶν ἢ τῶν τέρψεων τοῦ βίου.

Ἡ χημεία, ἥτις ἐν τοῖς σπαργάνοις αὐτοῖς εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ κατασκευάζῃ χρυσὸν καὶ νὰ παρατείνῃ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου, ἀνδρωθεῖσα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκει σκοπόν. Μέχρι τοῦ Λαβοαζιὲ δὲν ἐζήτει διδάγματα ἐκ τῶν ἐμπειρικῶν ἀποπειρῶν τῶν τεχνῶν· εἶτα δὲ ἤνοιξεν αὐτὴ ἡ ἰδία νέας ὁδοὺς εἰς τὰς ἀρχαίας βιομηχανίας, καὶ ἐδημιούργησε νέας τοιαύτας, καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς κατασκευῆς χημικῶν προϊόντων ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἐξυπηρέτουν ταῦτα μόνον τὴν ἰατρικήν. Διαρκούντων τῶν πολέμων τῆς Ἐπαναστάσεως ἐφαίνετο ὅτι ἡ πότασσα ἤθελεν ἐξαντληθῇ καὶ ἰδοὺ ἀντικαθίσταται αὕτη ὑπὸ τῆς σόδας, παραγομένης ἐκ τοῦ θαλασσίου ὕδατος· ἀποκλεισθείσης δὲ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ζακχάρεως κατεσκευάσθη αὕτη ἐκ τεύτλων (κοκκινογουλίων). Ἐφαρμογαί.

Ὁ Σαπτὰλ (1756 - 1832) ἐξελαΐκευσε τὴν ἐπιστήμην τῆς χημείας, ἥτις μέχρι τοῦδε περιωρίζετο ἐν τοῖς φαρμακείοις· ἵδρυσεν ἐργοστάσια θειϊκοῦ ὀξέως, στυπτηρίας, νίτρου καὶ τεχνητῆς

σόδας, ἐδίδασκε τὴν κατασκευὴν ὀξικοῦ χαλκοῦ, τὴν βαφὴν τοῦ βάμβακος, τὴν χρῆσιν τοῦ ὀξικοῦ σιδήρου. Προσκληθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας καὶ παρὰ τοῦ Βασιγκτῶνος δὲν ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα, ἣν συνέδραμε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν· γενόμενος ὑπουργὸς ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Γαλλίας (Directoire), συνέταξε κανονισμοὺς διὰ τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα καὶ ἵδρυσεν ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον, τεχνικὰ συμβούλια καὶ ὑπῆρξε μεσάζον πρόσωπον μεταξὺ τῶν δημοσίων συμφερόντων καὶ τῆς ἐξουσίας. Προσεκάλεσεν εἰς τὴν Γαλλίαν Ἄγγλους βιομηχάνους μὲ τὰς μηχανάς των· τοὺς Γάλλους τεχνίτας ἐνεθάρρυνε διὰ διαγωνισμῶν· ἵδρυσεν ἐν τῇ τεχνικῇ Ἀκαδημίᾳ εἰδικὴν σχολὴν διὰ τὴν χημείαν, ἐφαρμοσμένην εἰς τὰς τέχνας· ἠσχολήθη εἰς τὰ σιδηρουργεῖα, εἰς τὰ ἁλατοπηγεῖα, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν, εἰς τὰς μεθόδους τῆς ἀμπελουργίας, εἰς τὴν οἰνοποιΐαν καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ εἰσήγαγε νέας μεθόδους καὶ δὲν ἀπέκρυπτεν οὔτε τὰ μεγάλα κέρδη οὔτε τὰ μέσα, δι' ὧν ἐπετύγχανε ταῦτα [1]).

Ὁ Βερκέλιος ἐν τῇ «Βαφικῇ τέχνῃ» νέους κατέδειξε τρόπους καὶ νέας ἐφαρμογάς· ἐμελέτησε τὰ φαινόμενα τῆς κατασκευῆς τοῦ νάτρου· ἐφεῦρε τὸ χλωρικὸν ἅλας, καὶ ἐπειράθη νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸ ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς πυρίτιδος· ἐφηρμόσθη τοῦτο εἰς τὰ πρῶτα ἐκρηκτικὰ καψύλια. Ὁ Λεβλὰν (Le Blanc) κατασκευάσας τὴν σόδαν πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν Ἀμερικανικῶν ἁλάτων, ἀπήλλαξε τὰ ὑελοποιεῖα, τὰ χαρτοποιεῖα καὶ τὰ σαπωνοποιεῖα τοῦ κινδύνου τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν συνεπείᾳ διακοπῆς τῆς συγκοινωνίας. Ὁ Δαρτίζης ἐξήγαγε τὸ θεῖον ἐκ τοῦ σιδηροπυρίτου· ἄλλοι πάλιν κατεσκεύασαν τὸ θεϊκὸν ὀξὺ καὶ τὴν στυπτηρίαν. Ἐκτὸς τῶν φαρμάκων ἡ χημεία προετοιμάζει λιπάσματα, τὰ ὁποῖα

[1]) Παραιτηθεὶς κατὰ τὴν στέψιν τοῦ Ναπολέοντος, ἐπανῆλθον εἰς τὰ πράγματα ἐν ἔτει 1813 κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀτυχιῶν καὶ ἐν ἔτει 1815 ὑπέδειξε τῷ Ναπολέοντι τὴν ἀνάγκην διατάξεων ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Ἔξοχον πρόσωπον διεδραμάτισε καὶ κατὰ τὴν Παλινόρθωσιν.

μεταβάλλουσιν εἰς πλοῦτον ὅ,τι πρότερον ἦτο μίασμα καὶ ἀηδία· κατασκευάζει πυρεῖα εὐχρηστότατα καὶ εἰς εὐτελεστάτας τιμάς, καὶ βελτιοῖ τὴν πυρίτιδα διὰ τὰ πυροβόλα ὅπλα.

Μόλις δὲ ὁ Σεβρέϊλ (Chevreul) ἀνέλυσε τὰς λιπώδεις οὐσίας, τὰ στεατικὰ κηρία ἀντικαθιστῶσι τὰ δυσώδη ἀλειματοκηρία καὶ τὰ δαπανηρὰ ἐκ καθαροῦ κηροῦ. Αἱ λυχνίαι τοῦ Ἀργὰντ ἐτελειοποιήθησαν τῷ 1801 ὑπὸ τοῦ Καρσὲλ καὶ τοῦ Καρρῶ, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἔλαιον ν' ἀνέρχεται ψυχρὸν πρὸς τὴν θρυαλλίδα καὶ νὰ ποτίζῃ αὐτὴν διαρκῶς· καὶ ἄλλαι πολλαὶ λυχνίαι ἐφευρέθησαν διαφόρων συστημάτων. Ἐν τῇ θερμολυχνίᾳ, ἐφευρεθείσῃ τῷ 1800 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Λεβών, τὸ ὑδρογόνον ἀέριον, τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῆς διϊλύσεως τῶν ξύλων ἐχρησίμευεν εἰς φωτισμόν· ἀλλ' ἔμεινεν ἐν λήθῃ, μέχρις οὗ ὁ μηχανικὸς Μοϋνδιχ ἐπελήφθη τῆς μελέτης αὐτοῦ, καὶ ἐν ἔτει 1806 ἐφώτιζε τὰ σιδηρουργεῖα τοῦ Οὐὰτ καὶ τοῦ Βούλτωνος διὰ φωταερίου ἐξαγομένου ἐκ τῶν γαιανθράκων. Ὁ Φίλιππος Ταϊὔλωρ ἐπενόησε νὰ παράξῃ τοῦτο ἐκ λιπωδῶν οὐσιῶν εὐτελεστάτου εἴδους· ἄλλα κατόπιν ἐτελειοποίησαν τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην, ἥτις τοσοῦτον ἐπεξετάθη, ὥστε χρησιμοποιεῖται τὸ φωταέριον εἰς φωτισμὸν ὁλοκλήρων πόλεων. Προσετέθησαν καὶ τὰ ὀρυκτὰ ἔλαια (πετρέλεα) ὧν βρίθει ἡ Ἀμερική, καὶ τέλος προέβη ἡ ἐπιστήμη εἰς τὸν ἠλεκτρικὸν φωτισμόν [1]).

Ἐπίσης καὶ πᾶσα φυσικὴ ἐφεύρεσις εὑρίσκει ὠφελίμους ἐφαρμογάς. Τὰ ὑδραυλικὰ πιεστήρια τοῦ Βράμα συμπιέζουσι τὸ χόρτον διὰ τὸν στρατὸν ἵνα εὐκολώτερον μετακομισθῇ διὰ τῶν πλοίων, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ ὑφάσματα· ἄλλα πιεστήρια χρησιμεύουσι διὰ τὴν συμπίεσιν τῶν γαιανθράκων πρὸς διευκόλυνσιν τῆς καύσεως αὐτῶν. Ὁ Φίλιππος Γιρὰρ ἐφευρίσκει τὴν μηχανικὴν νηματουργίαν, ὁ Λαϊστενσνάϊδερ (Leistenshneider) τὰς χαρτοποιητικὰς

[1]) Ὁ Βοῦνσεν ἐν ταῖς μελέταις αὐτοῦ περὶ τοῦ ὑδρο-ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ἀπέδειξεν ὅτι διὰ 300 γραμμαρίων ψευδαργύρου (τσίγκου), 466 γραμ. θειϊκοῦ ὀξέος καὶ 608 γραμ. νιτρικοῦ ὀξέος παράγεται ἐπὶ μίαν ὥραν ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς φῶς ἴσον πρὸς 572 στεατικὰ κηρία.

μηχανάς· ὁ Διδότος τὴν στερεοτυπίαν· ὁ Μογγολφιὲ καὶ ὁ Ἀργὰν τὸν ὑδραυλικὸν κριόν, ὅστις ὑψοῖ τὸ ὕδωρ ἄνευ τροχῶν καὶ ἀντλιῶν, διὰ μόνης τῆς φυσικῆς κλίσεως τῶν ποταμῶν. Αἱ τελειοποιήσεις τῶν μύλων, τῶν ἀρότρων καὶ τῶν ἱμάντων, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ὠφέλησαν τὴν γεωργίαν ὅσον καὶ ὁ ὑφαντικὸς ἱστὸς τὴν βιομηχανίαν. Αἱ θεωρίαι τοῦ Φουριὲ ἐφαρμόζονται εἰς τὰς ἑστίας· αἱ πρόοδοι τῆς ἀστρονομίας εἰς τὴν διευκόλυνσιν τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους καὶ τῶν ἀποστάσεων· αἱ πρόοδοι τῆς μηχανικῆς εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν πλοίων. Ὁ σίδηρος χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν εἴτε πρὸς τὴν κατασκευὴν οἰκιῶν εἴτε πρὸς τὴν κατασκευὴν κονδυλίων, χρησίμων εἰς τὸν ὁσημέραι αὐξανόμενον ἀριθμὸν τῶν γραφόντων· καὶ σήμερον σίδηρος καὶ ὕαλος ἀντικαθιστῶσι πανταχοῦ τὸ ξύλον· ὡς πανταχοῦ σήμερον χρησιμοποιοῦνται αἱ ὑποστάθμαι τῶν ἐργοστασίων, αἵτινες πρότερον ἐρρίπτοντο ὡς ἄχρηστοι.

Εἰς τοὺς φάρους καὶ φανοὺς ἐφηρμόσθησαν οἱ νόμοι τῆς κατοπτρικῆς. Πρότερον συνεκεντροῦτο τὸ φῶς διὰ παραβολικῶν κατόπτρων ἐκ μετάλλου· ἀλλ' ἐκ τούτου προέκυπτεν ὅτι τὸ φῶς δὲν ἐφαίνετο ἢ μόνον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀκτίνων, παραλλήλων πρὸς τοὺς ἄξονας τῶν παραβολικῶν πλακῶν, ὥστε πολλὰ μέρη ἔμενον ἐστερημένα φωτός. Ὁ Βορδιὲ ἐδιόρθωσε τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἐν Ἄβρῃ τῷ 1807 διὰ τῆς περιστροφῆς τῆς συσκευῆς, καὶ ἡ παραγομένη ἔκλειψις συντείνει εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ τις τὸ φῶς τοῦ φανοῦ ἀπὸ παντὸς ἄλλου φωτός. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ κάτοπτρα ταῦτα ἀπόλλυσιν εὐκόλως τὸ λεῖον αὐτῶν ἀντικατεστάθησαν διὰ τῆς ἀνταναλάσεως δι' ἧς τὸ φῶς διευθύνεται κατὰ βούλησιν. Ὁ Φρενὲλ (Fresnel) ἐπέτυχε τοῦτο μεταχειρισθεὶς λυχνίας τοῦ Καρσὲλ τελειοποιημένας καὶ φακοὺς μειωτικούς, οἵτινες περικυκλοῦσι τοὺς δακτυλίους ὡς διὰ φλογός, ἥτις ἀνταναλωμένη διευθύνεται κατὰ τὸν προσφορώτερον τρόπον.

Ὁ Δαβὺ τακτοποιεῖ τὸ φαινόμενον τῆς καύσεως ἐν τῇ λυχνίᾳ τῶν ὀρυκτῶν, περιβάλλων αὐτὴν διὰ μεταλλικοῦ σύρματος,

ὅπως προφυλάξῃ τοὺς ἐργάτας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως, ἥτις δύναται νά προέλθῃ ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῆς φλογὸς μετὰ τῶν εὐφλέκτων ἀερίων. Κατώρθωσεν ὡσαύτως νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ τῆς ὀξειδώσεως τὸ χάλκινον περίβλημα τῶν πλοίων, ἀφαιρῶν διὰ ἥλων ἀπὸ τοῦ μετάλλου τούτου τὴν ἠλεκτρικὴν ἔντασιν, ἣν παράγει ἡ ἐπαφὴ μετὰ τοῦ θαλασσίου ὕδατος. Ἐκτὸς τούτου ὁ ἀρνητικὸς ἠλεκτρισμὸς ἀποθέτει στρῶμα πυλώδους ἄνθρακος, ἐφ' οὗ ἐπικάθηνται ζωόφυτα καὶ μαλάκια, ὥστε καθίσταται περιττὸν τὸ περίβλημα. Ἡ γαλβανοπλαστικὴ περέσχε τρόπους εὐκολωτάτης χρυσώσεως, ἰδίως μετὰ τὰς τελειοποιήσεις τοῦ Ῥούτς καὶ Ἔσκιγκτων, πρὸς δὲ καὶ κατασκευῆς μεταλλίων, μάλιστα δὲ ὁ Ἰακόβης ἐν Πετρουπόλει εὗρε τρόπον διὰ τῆς γαλβανοπλαστικῆς νὰ κατασκευάσῃ καὶ ἀγάλματα μέχρι τριάκοντα ποδῶν ὕψους.

Ὁ ἠλεκτρισμὸς, ὃν ἴσως θὰ δύναταί τις νὰ παράγῃ κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ ἄνθρακος ἄνευ καύσεως, ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ ἰατρικῇ οὐ μόνον ὡς θεραπεία, ἀλλὰ καὶ ὡς μέθοδος ἐξετάσεως, ἐν δὲ τῇ μεταλλουργίᾳ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀναλύσεως διὰ ὀλίγης καυσίμου ὕλης καὶ ἄνευ ὑδραργύρου. Ὠφέλιμος εἶναι ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν ζωοτομίαν· ἐγένετο ἀπόπειρα μάλιστα καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ ὡς κινητήριος δύναμις διὰ τὰ πλοῖα καὶ ὡς δύναμις ἐν γένει, καὶ ἤδη δύναται νὰ μεταδώσῃ εἰς πᾶσαν οἰκίαν φῶς, θερμότητα καὶ δύναμιν [1]). Ὁ Οὐίτστων (Wheatstone), κατασκευαστὴς εὐφυεστάτων μηχανημάτων, μετεχειρίσθη τὸν ἠλεκτρισμὸν πρὸς μετάδοσιν σημείων εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις μὲ τὴν ἀστραπιαίαν ταχύτητα τῆς σκέψεως [2])· καὶ οὐ

[1]) Μεγάλως ἠσχολήθησαν οἱ φιλάνθρωποι εἰς τὴν διάδοσιν τῶν μικρῶν κινητηρίων δυνάμεων, ὥστε νὰ γίνεται ἡ ἐργασία ἄνευ συσσωρεύσεως ἐργατῶν. Ἀπὸ Τουρίνου εἰς Λάντσον, ἀπέχον αὐτῶν 12 χιλιόμ. μετεδόθη τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς. Ἐν ἔτει 1872 ὁ καθηγητὴς Τύνδαλ ἐξέθηκεν ἐν Φιλαδελφείᾳ τὴν πρώτην ἠλεκτρικὴν λυχνίαν. Ἔν ἔτει 1885 400 πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν φωτίζονται διὰ 2500 ἀψιδωτῶν λυχνιῶν καὶ 250 χιλιάδων ἐμπυρίων.

[2]) Οἱ πρῶτοι ἠλεκτρικοὶ τηλέγραφοι ἐδοκιμάσθησαν ὑπὸ τοῦ Μόρση τῷ 1832 ἐν Ἀμερικῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Γάους ἐν Γοττίγγῃ τῷ 1833. Ἐν Ἰταλίᾳ εἰσήγαγεν αὐτοὺς ὁ μέγας δοὺξ

μόνον ἐσυστήθησαν τηλέγραφοι ἠλεκτρομαγνητικοὶ ἐπὶ τῆς Μάγχης, συνεστήθησαν τοιοῦτοι καὶ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς 2050 ἀγγλικῶν μιλίων, ἐξ ὧν τὰ 300 ἐναέρια, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ὑποβρύχια. Μία γραμμὴ μὴ διακοπτομένη διατηρεῖ ἐν ἀδιακόπῳ συγκοινωνίᾳ τὴν Νέαν Ὑόρκην μετὰ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἑξακισχιλίων μιλίων ἀπ' ἀλλήλων. Οἱ τηλέγραφοι τοῦ Καζέλλη καὶ τοῦ Δαρλεγκοὺρ δύνανται νὰ μεταδώσωσι μέχρι δεκαὲξ λέξεων κατὰ δευτερόλεπτον, καὶ οἱ τοῦ Κόουπερ ἀποτυποῦσιν εἰς ἀπόστασιν 600-800 χιλιομέτρων.

Ὁ ἠλεκτρο-μαγνητισμὸς μεταδίδει τὸ πῦρ εἰς τὰς ὑπονόμους καὶ εἰς τὰς τορπίλλας ὑπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ σημειοῖ καὶ κρούει στιγμηδὸν τὰς ὥρας εἰς σημεῖα ἀπομεμακρυσμένα.

Πῶς νὰ ἐκθέσῃ τις πάσας τὰς ἐφευρέσεις καὶ τὰς νέας ἐφαρμογάς, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός; Ὁ Βριοῦστερ (Brewster) ἀνεκάλυψε τὴν πόλωσιν τοῦ φωτός· ὁ Φάραδαι, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας ἠλεκτρολόγος, ἐφεῦρε τὸν ἠλεκτρικὸν φωτισμόν· ὁ Ῥενιὼ τὴν εἰδικὴν θερμότητα· ἄλλαι ἐφευρέσεις ὀφείλονται εἰς τὸν Βεκερὲλ, Παϋέν, Ἀβογάδρον, Πόγενδορφ καὶ Ῥουμκορφ. Ἡ χημεία παράγει τὸν ὄζωνα, τὸ φανικὸν ὀξύ, τὴν σαντονίνην, τὴν στεατίνην, τὴν νιτρογλυκερίνην, τὴν λευκάργιλλον, τὴν βαμβακοπυρίτιδα, τὴν δυναμίτιδα· εἰσδύει εἰς τὸ μυστήριον τῶν μοριακῶν συνδυασμῶν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ καταφθάσῃ τὴν οὐσίαν τῆς δυνάμεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπείκουσι τὰ ἁπλᾶ στοιχεῖα. Ὁ Πέρρενς ἐφεῦρε τὴν διΐλυσιν τοῦ θαλασσίου ὕδατος· ὁ Λῆβιγ τὸ χλωράλιον, καὶ τὸν οἰκονομικὸν ἄρτον καὶ ζωμόν. Ἐκ τῆς πίσσης ἐξήχθησαν ἀρώματα λεπτότατα καὶ ὁ κύανος (κ. λουλάκι).

Ἐκ σιδήρου κατεσκευάσθησαν πόλεις ὁλόκληροι ἐν Καλιφορ-

τῆς Τοσκάνης τῷ 1846. Ἐν ἔτει 1862 ὑπῆρχον 32 χιλιάδες χιλιομέτρων τηλεγραφικῶν γραμμῶν, καὶ ἑξάκις τοσαῦτα σύρματα ἀγωγά. Ἤδη ὑπάρχουσιν 1,200,000 χιλιομέτρων ἠλεκτρικαὶ γραμμαί. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τηλεγραφημάτων ὑπολογίζεται εἰς 200 ἑκατομμύρια περίπου κατ' ἔτος. (Ἐννοεῖται ὅτι ἀφ' οὗ ἐξεδόθη τὸ παρὸν σύγγραμμα καταπληκτικῶς ηὔξησεν ἡ ἴδρυσις τηλεγραφικῶν γραμμῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τὰ τηλεγραφήματα Σ. τ. Μ.).

νίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ. Αἱ συριγγώδεις γέφυραι, ἔχουσαι θεμέλια ἐκ πεπιεσμένου ἀέρος, ἀντικαθιστῶσι τὰς κρεμαστὰς γεφύρας. Ἡ σιδηροδρομικὴ ὁδογέφυρα τῆς ἐν Ἑλβετίᾳ Φριβούργης ἔχει σίδηρον βάρους 3,300,000 χιλιογράμμων· ἔχει δὲ σιδηρᾶς δοκοὺς μήκους 48 μέτρων, στηριζομένας ἐπὶ ἓξ στηλῶν ἐκ χυτοῦ σιδήρου, ἐχουσῶν ὕψος 78 μέτρων. Θὰ ἀναφέρωμεν μόνον ἐνταῦθα τὰ μέγαρα ἐκ κρυστάλλου καὶ χυτοῦ σιδήρου κατασκευασθέντα διὰ τὰς διεθνεῖς Ἐκθέσεις τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου.

Εἰσήχθησαν θερμαγωγοί, καὶ ὑπελογίσθη ἡ θερμογόνος ἀγωγιμότης τῶν μετάλλων καὶ τῶν γαιῶν· ἐτελειοποιήθησαν τὰ πήλινα μαγειρικὰ σκεύη καὶ αἱ κέραμοι.

Αἱ ὑψηλαὶ κάμινοι τοῦ Ὄφμαν καὶ τοῦ Σῆμενς καὶ τὸ βαρόμετρον αὐτοῦ εἶναι ἐφευρέσεις τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ ὑδραυλικὴ λιθόκολλα καὶ ἡ ποικιλόχρους ὕελος. Ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου ἐξετάθη καταπληκτικῶς, καὶ ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται ἀνάκτορα, ἀψίδες ὑψηλόταται, γέφυραι κτλ. Ὁ Βέσσεμερ κατώρθωσε νὰ ἀφαιρέσῃ τὸν ἄνθρακα ἀπὸ τοῦ χυτοῦ σιδήρου διὰ ῥεύματος ἀέρος καὶ οὕτω νὰ παράγῃ τὸν χάλυβα. Διὰ τὰς ἄλλας καμίνους ἐγίνετο χρῆσις θερμοῦ ἀέρος καὶ ἐν ᾧ ἐκ τούτων παρήγοντο ἄλλοτε μόνον 3-5 χιλιάδων χιλιογράμμων σιδήρου καθ' ἑκάστην, σήμερον παράγονται 50 χιλιάδες χιλιογρ. Σκέψις γίνεται νὰ θερμαίνωνται ὁλόκληροι πόλεις δι' ἀτμοῦ.

Ὁ Λαιννὲκ ἐφεῦρε τὸ στερεοσκόπιον, ὁ Ἔδισων τὸ ἠλεκτρικὸν κονδύλιον καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐργαλεῖα, ὁ Λενοὰρ τὴν διὰ φωταερίου κινητήριον δύναμιν, ὁ δὲ Ἰταλὸς Σέκκης τὸν μετεωρογράφον. Εἰς τὰ πλοῖα ἐφηρμόσθησαν οἱ ἕλικες καὶ οἱ σιδηροῖ θώρακες. Ἡ ὀπτικὴ ἀπέκτησε τὸ στερεοσκόπιον καὶ τὸ τηλετηλεσκόπιον· διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἐχρησιμοποιήθη τὸ τηλέφωνον τοῦ Βὲλλ καὶ Γόουερ, τὸ μικρόφωνον τοῦ Οὔγου (Hughes) καὶ τὸ ἠχόμετρον· διὰ δὲ τὸν λαὸν πλεῖσται ὅσαι ὠφέλιμοι ἐφευρέσεις. Ἐν ᾧ ἐπιμελὴς περικνημιδοποιὸς κάμνει 80 διεκβολὰς (κ. βελονιαῖς) κατὰ λεπτόν, ὁ περιστροφικὸς ἱστὸς κάμνει 480 χιλιάδας· ἐν ᾧ

ράπτρια κάμνει 25-30 διεκβολάς, ἡ ραπτικὴ μηχανὴ τοῦ Χώου (Howe) κάμνει μέχρις 800. Οὕτως αἱ ὑπὸ τῆς φύσεως δωρεὰν παρεχόμεναι δυνάμεις ἀναπληροῦσι τοὺς βαρεῖς τοῦ ἀνθρώπου κόπους. Πρὸς κατασκευὴν τῶν ὑφασμάτων τὰ ὁποῖα ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἑτοιμάζονται ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῶν ἱστῶν, θ' ἀπητοῦντο 91 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Διὰ τὴν γεωργίαν χρησιμοποιοῦνται τὰ φωσφοροῦχα, τὸ γουάνον, τὰ χλωροῦχα. Ἑβδομὰς δὲν παρέρχεται χωρὶς νὰ γείνῃ νέα ἐφεύρεσις· αἱ γνώσεις διαδίδονται, αἱ ἐφευρέσεις γενικεύονται καὶ ἀπὸ τοῦ γραφείου τοῦ ἐπιστήμονος μεταβαίνουσιν ἀμέσως εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ τεχνίτου· ὥστε ἡ βιομηχανία, καταστᾶσα ἐξ ἐμπορικῆς ἐθνική, συναντᾶται πρὸς τὰς θεωρίας.

Ὁ Φάραδαι ἔγραψε τὴν ἱστορίαν ἑνὸς κηρίου, ὁ Μασὲ βλομοῦ (βουκιᾶς) ἄρτου, ὁ δὲ Ξαβέριος Δεμὲτρ (De Maistre) περιήγησιν ἀνὰ τὸ δωμάτιόν του.

Τὰ τυπογραφικὰ ἐργαλεῖα ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἡ ἐκτύπωσις ἐδεκαπλασιάσθη. Ἐὰν πρὸ μικροῦ ἐθεωρεῖτο κατόρθωμα ἡ ἐκτύπωσις 6000 φύλλων ἐντὸς ὥρας, σήμερον ἐκτυποῦνται ἐν διαστήματι μιᾶς ὥρας 150 χιλιάδας ἀντιτύπων ἐφημερίδος. Ὀκτακόσια ἑκατομμύρια ῥακῶν χρησιμοποιοῦνται πρὸς παραγωγὴν χάρτου, καὶ ὅμως δὲν ἀρκοῦσι ταῦτα ἢ κατὰ τὸ ἥμισυ, διὸ ὑφίσταται ἀνάγκη ν' ἀναπληρωθῇ ἡ ἔλλειψις διὰ ξύλου, ψιάθου καὶ ἄλλων φυτικῶν οὐσιῶν. Εἰς 300 ἑκατομ. ῥάγκων ἀνέρχεται ἡ πρώτη ὕλη διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου, ἐξ οὗ παράγονται 1 ½ τόννοι κατ' ἔτος, ἐξαιρουμένου τοῦ χάρτου τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας, ἀξίας 1 ½ δισεκατομμυρίου. 500,000 τόννοι καταναλίσκονται ὑπὸ τοῦ τύπου· πόσοι δὲ διὰ διϊλυστήρια, διὰ δέσιμον βιβλίων, διὰ περιβλήματα δωματίων, διὰ τὴν ἐπιστολογραφίαν κτλ. Ὥστε τὸ ἐμπόριον τοῦ χάρτου ἀνέρχεται κατ' ἔτος εἰς ἓξ δισεκατομμύρια. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐγίνωσκον τὸν χάρτην!

Οὐδεμία ὅμως τῶν ἐφαρμογῶν ἐξισοῦται πρὸς τὴν τοῦ ἀτμοῦ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον ὅτι τὸ ὕδωρ, ἀναλυόμενον εἰς ἀτμόν, ἔχει

μεγάλην ἐλαστικότητα, ὥστε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Σενέκας ἀποδίδουσι τοὺς σεισμοὺς εἰς αἰφνιδίαν ἐξάτμισιν προερχομένην ἐκ τῆς θερμότητος τῆς γῆς. Ἕνα αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ὁ μαθηματικὸς Ἥρων ἐξ Ἀλεξανδρείας περιέγραψε μηχανήν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὰς ἀντιδραστικὰς ἡμῶν μηχανάς, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς δυνάμεως ταύτης πρέπει ν' ἀποδοθῶσι θαύματά τινα, δι' ὧν οἱ ἱερεῖς ἐξηπάτων τὸν λαόν. Ὁ Σολομὼν Δὲ Κὼ (Di Caux) μηχανικὸς Νορμανὸς ἐφεῦρε μηχανήν, ἐν ᾗ ἡ ἐλαστικὴ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ χρησιμοποιεῖται πρὸς ὕψωσιν τοῦ ὕδατος. Ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Βαπτ. Πόρτας ἠθέλησε νὰ ὑπολογίσῃ τὰς εἰδικὰς ποσότητας τοῦ ἴσου βάρους ὕδατος καὶ ἀτμοῦ, ἂν καὶ δὲν φαίνεται σκοπεύων νὰ παραγάγῃ κινητήριον δύναμιν. Ὁ Ἰωάννης Βράγκας ἐν Ῥώμῃ ἐπρότεινε τῷ 1629 νὰ ὁδηγήσῃ πρὸς τὰς πτέρυγας ὁριζοντείου τροχοῦ ῥεῦμα ἀτμοῦ ἀνεπτυχθέντος διὰ αἰολοπύλης [1]), καὶ ἐν ἔτει 1663 ὁ Ἐρρῖκος Σόμερσετ, μαρκήσιος Οὐορτσέστερ, προέτεινεν, ἂν καὶ ὅλως ἀσαφῶς, νὰ ὑψώσῃ τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ἀτμοῦ [2]).

Ἐν ἔτει 1690 ὁ Διονύσιος Παπῖνος (Papin) περιέγραψεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Λειψίᾳ Ἀκαδημίας, τὴν πρώτην μηχανήν, ἐν ᾗ τὸ ἔμβολον ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται διὰ τῆς ἐναλλὰξ διαχύσεως καὶ συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοῦ· ἐφεῦρε μηχανὴν διπλῆν καὶ ἐφήρμοσεν αὐτὴν εἰς τὴν βελοστατικήν, εἰς τὴν θαλασσοπλοΐαν καὶ εἰς ἄλλα, καὶ πρὸ τοῦ ἔτους 1710 εἶχεν ἐπινοήσει τὴν μηχανὴν ὑψηλῆς πιέσεως ἄνευ ἀερονάστου, τὴν τετραπλῆν κλεῖδα καὶ τὴν γλωσσίδα τῆς ἀσφαλείας. Ὁ Σαβαρῆς, Ἄγγλος πλοίαρχος, κατεσκεύασεν ἐν ἔτει 1696 μεγάλην μηχανήν, ἐν ᾗ παρήγετο ὁ ἀτμὸς διὰ τῆς ἐπιχύσεως πεπηγμένου ὕδατος ἐπὶ τῶν ἐξω-

[1]) Αἰολοπύλη, ὄργανον φυσικῆς ἐκ μετάλλου, τὸ ὁποῖον τιθέμενον ἐπὶ τοῦ πυρὸς πλῆρες ὕδατος ἐκπέμπει βιαίως καὶ μετὰ κρότου ἀτμόν.

[2]) Ἡ ἀξία τοῦ Ἥρωνος, τοῦ Βράγκα, τοῦ Ῥιβῶ, τοῦ Ἀλβέρτη, τοῦ Σόμερσετ, τοῦ Παπίνου ἀναφέρεται ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τοῦ Οὐάτ, ἀναγνωσθέντι ὑπὸ τοῦ Ἀραγῶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων τῇ 8 Δεκεμβρίου 1834.

τερικῶν πλευρῶν τοῦ μεταλλικοῦ ἀγγείου. Ὁ δὲ σιδηρουργὸς Νιουκόμεν, ὅστις πολλὰς ἐπήνεγκε τελειοποιήσεις εἰς τὴν μηχανὴν τοῦ Παπίνου, κατεσκεύασεν ἐν ἔτει 1705 μηχανήν, ἐν ᾗ ἡ συμπύκνωσις γίνεται διὰ ψυχρᾶς ἐγχύσεως ἐντὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ τῆς ἀντλίας.

Ἡ γλωσσὶς (soupape) ἐκλείετο καὶ ἠνοίγετο διὰ τῆς χειρός. Ὁ Ἑρρῖκος Πόττερ, παῖς ἔχων τὸ ὀχληρὸν τοῦτο καθῆκον, ἐπενόησε μηχάνημα δι' οὗ ἡ γλωσσὶς ἐκλείετο καὶ ἠνοίγετο ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν· τοῦτο δὲ ἔδωκε τῷ μηχανικῷ Βράϊτων τὴν ἰδέαν τοῦ καθέτου τριγώνου, κινητοῦ, ὅπως εἶναι σήμερον ἐν χρήσει εἰς τὰς μεγάλας μηχανάς· Διὰ τοῦ ὑποχέως (volant) εἰσαχθέντος τῷ 1758 ὑπὸ τοῦ Φιτσγεράρδου, συνετελέσθησαν τὰ ὑπὸ τοῦ Παπίνου προταθέντα μέσα πρὸς διαρκῆ κυκλοφορίαν τῆς εὐθυγράμμου κινήσεως.

Πολὺς ἀτμὸς ἀπόλλυτο διὰ τῆς ἀποψύξεως τοῦ κυλίνδρου εἰς πᾶσαν συμπύκνωσιν τοῦ ἀτμοῦ, μέχρις οὗ τὸ 1764 ὁ Ἰάκωβος Οὐὰτ ἐπενόησε νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ σῶμα τῆς ἀντλίας θάλαμον, εἰς ὃν μετέβαινεν ὁ ἀτμὸς μετὰ τὴν ἐνέργειάν του καὶ ἐλάμβανε τὸν περιρραντισμὸν διὰ τοῦ ὕδατος, χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἐν τῷ σώματι τῆς ἀντλίας θερμοκρασία. Οὕτω κατεσκεύασε τὰς πρώτας ἁπλᾶς μηχανάς, μεθ' ὃ τῷ 1782 τὰς διπλᾶς ἐν ἑνὶ μόνῳ σώματι ἀντλίας, διὰ τὰς ὁποίας τῷ 1784 ἐφεῦρε τὸ λελυμένον παραλληλόγραμμον καὶ ἐφήρμοσε τὸν γνώμονα μὲ κεντρόφυγα δύναμιν. Ὅτε δὲ ἐν ἔτει 1801 ὁ Μούρραι (Mouray) κατεσκεύασε τοὺς συνοχεῖς, τοὺς κινουμένους διὰ ἐκκέντρου, τὰ μηχανικὰ ὄργανα συνεπληρώθησαν.

Καὶ ταῦτα πάντα ἐχρησίμευον μόνον διὰ τὰς ἀκινήτους μηχανάς· ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας τοῦ Παπίνου, ὁ Ἰωνάθαν Χοὺλλ ἔλαβε τὸ προνόμιον νὰ ναυπηγήσῃ πλοῖον ῥυμουλκὸν μὲ τὴν μηχανὴν τοῦ συστήματος Νιουκόμεν. Ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχεν, ἀλλ' ὁ Σερρόττης ἐκ Τοσκάνης τῷ 1757, ὁ Γάλλος Περιὲ τῷ 1775 καὶ ὁ μαρκήσιος Ἰου-

φροᾶ τῷ 1776 κατεσκεύασαν τοιούτου εἴδους πλοῖα· ὁ τελευταῖος μάλιστα τούτων κατεσκεύασε ἀτμόπλοιον διὰ τὸν ποταμὸν Saone, τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 16 μέτρων καὶ 4 $^1/_2$ μ. πλάτος καὶ ἐκινεῖτο διὰ δύο μηχανῶν. Ἀφ' οὗ δὲ οὗτος συνεπείᾳ τῆς Ἐπαναστάσεως ἠναγκάσθη νὰ μεταναστεύσῃ, ἐπρόλαβον οἱ Ἄγγλοι Μίλλερ τῷ 1791, ὁ λόρδος Στάνωπ τῷ 1795 καὶ ὁ Σύμιγκτων τῷ 1801. Ὁ Ῥοβέρτος Φούλτων (1767-1815) γεννηθεὶς ἐκ γονέων Ἰρλανδῶν ἐν Πενσυλβανίᾳ τῆς Ἀμερικῆς, μεταβὰς εἰς Ἀγγλίαν ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μηχανικήν· ἐμελέτησε νέον εἶδος διωρύγων ἄνευ φρακτῶν· ἐπρότεινεν εἰς τὴν γαλλικὴν Κυβέρνησιν εἶδος πλοίων ὑποβρυχίων, τὰ ὁποῖα ὠνόμασε τορπίλλας· ἀλλ' οὔτε ἐν Γαλλίᾳ ἐγένοντο ταῦτα παραδεκτὰ οὔτε ἐν Ἀγγλίᾳ· παρεδέχθη ὅμως αὐτὰ ἡ Ἀμερική, ἥτις κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἠπειλεῖτο διὰ πολέμου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ἀτμοπλοΐαν ὁ Φούλτων κατεσκεύασε διὰ τὸν Οὔδσωνα ποταμὸν (τῇ 11 Αὐγούστου 1807) ἀτμόπλοιον, τὸ ὁποῖον δὲν διήνυε δρόμον πέραν τῶν δύο λευγῶν τὴν ὥραν. Τῷ 1814 κατευνασθείσης τῆς ἔχθρας μεταξὺ τῆς πατρίδος του καὶ τῆς Ἀγγλίας προέτεινεν ἀτμόπλοιον πρὸς ἄμυναν τῶν λιμένων, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεγίνετο εἰς τὴν ναυπήγησιν αὐτοῦ ἀπέθανεν αἰφνης. Ἐν τοσούτῳ ὅμως ἡ ἐφεύρεσις αὐτοῦ μετεδίδετο. Ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε τὰ πρῶτα αὐτῆς τακτικὰ ἀτμόπλοια τῷ 1812, ἡ δὲ Γαλλία τῷ 1816 καὶ τὰ ἄλλα κράτη μετὰ ταῦτα. Ἐν ἔτει 1841 τὰ πρῶτα ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα διέσχισαν τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν ἦσαν ἡ Περουβία καὶ ἡ Χιλῆ, ναυπηγηθέντα ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τὴν τακτικὴν μεταξὺ Βαλπαραΐζου καὶ Λίμας γραμμήν.

Ἡ Ἀγγλία καὶ αἱ ἀποικίαι αὐτῆς, αἵτινες ἐν ἔτει 1814 εἶχον δύο μόνον ἀτμόπλοια ἐκ 456 τόννων, τῷ 1824 εἶχεν αὐξήσει ἤδη τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς 126 μὲ 15,739 τόννους, τῷ 1834 εἰς 462 μὲ 50,734 τόννους καὶ τῷ 1838 εἰς 810 μὲ 157,810 τόννους· σήμερον δὲ ὑπερβαίνουσι τὰς πέντε χιλιάδας [1]). Τὸ πρῶ-

[1]) Ἐμπορικὰ πλοῖα ἐν ἔτει 1882 — 83 κατὰ τὸ στατιστικὸν γραφεῖον τῆς Νορβηγίας

τον πολεμικὸν ἀτμόπλοιον τῆς Ἀγγλίας ἐναυπηγήθη ἐν ἔτει 1828 καὶ σήμερον τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν ἔχει σχεδὸν 400. Θεωρητικοὶ ὅμως καὶ πρακτικοὶ ἄνδρες εἶχον ἀποφανθῇ ὅτι ὁ διάπλους τοῦ Ὠκεανοῦ ἦτο πρᾶγμα ἀκατόρθωτον· ἀλλ' ὁ «Μέγας Δυτικὸς» ἀναχωρήσας ἐκ Βριστόλης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1838 ἀφίκετο εἰς Νέαν Ὑόρκην ἐντὸς 15 ἡμερῶν, διανύσας 3500 μίλια. Βραδύτερον ἐπετεύχθη ὁ διάπλους ἐντὸς δώδεκα ἡμερῶν, δηλ. πρὸς $8\,^3/_4$ μίλια τὴν ὥραν.

Τὸ ξύλον ἀντικατέστησεν ὁ σίδηρος, στερεώτερος, ἐλαφρότερος καὶ μὴ ὑποκείμενος εἰς φθορὰν ὑπὸ ἐντόμων. Ὁ Δόδδ ὑπέδειξεν ἀπὸ τοῦ 1818 ἤδη καὶ ὁ Οὐίλλιαμς ἐφήρμοσε τὸν ἄντλον (ἀμπάρι) διηρημένον εἰς τμήματα, ὥστε καὶ ἂν εἰσρεύσῃ εἰς τὸ ἓν τὸ ὕδωρ τὰ ἄλλα τμήματα νὰ μὴ ὑποφέρωσιν. Οὕτως ἐναυπηγήθη ὁ Τίγρις ὁ Εὐφράτης, ἡ Ἀλβοῦρκα, ἡ Κουόρρα, ὁ Ἀλβέρτος καὶ ἄλλα πλοῖα, διὰ τῶν ὁποίων κατώρθωσαν νὰ εἰσδύσωσι πρὸς τὸν πόλον διασπῶντες διὰ τῆς βίας τοὺς πάγους, νὰ πλεύσωσιν ἄνω ποταμῶν· τὸ Ὀρενόκον, τὸ μέγιστον Μισσοῦρι, τὸ μυστηριῶδες πλοῖον Μεσσισιπῆς ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τοῦ συστήματος τούτου νὰ πλησιάσωσι τοὺς πλέον κεχωρισμένους λαούς· δι' αὐτῶν ἐξετελέσθη ἡ διερεύνησις τοῦ Νίγριδος ποταμοῦ, ὅπως καταργηθῇ ῥιζηδὸν ἡ ἀτιμωτικὴ δουλεμπορία. Δύο ἄλλα ἀτμόπλοια ἀνέβησαν τὸν Εὐφράτην εἰς ἀπόστασιν χιλίων μιλίων, ὅπως ἐκεῖθεν ἐγκαινισθῇ νέα ὁδὸς διὰ τὸ ἐμπόριον.

	Ἱστιοφόρα.		*Ἀτμόπλοια.*	
	ἀριθμὸς	τόννοι	ἀριθμὸς	τόννοι
Εὐρώπη. .	33,481.	9,075,496.	6,541.	4.996,317.
Ἀμερικὴ . .	11,999.	3,165,499.	2,367.	793,337.
Ἀφρικὴ. . .	321.	34,690.	28.	13,262
Ἀσία. .	2,840.	359,119.	279.	108,641.
Αὐστραλία . .	903.	119,223.	331.	80,735.
Τὸ ὅλον . .	49,224.	12,754,027.	9,546.	5,992,292.

Τὰ πλεῖστα ἔχει ἡ Ἀγγλία ὁμοῦ μὲ τὰς ἀποικίας της, ἤτοι 13.384 ἱστιοφόρα μὲ 4,572,659 τόννους καὶ 5,090 ἀτμόπλοια μὲ 4,247,748 τόννους.

Μόλις δὲ ἡ ἀτμοπλοΐα ἐπεξετάθη, ἡ γενικὴ Κυβέρνησις τῶν Ἰνδιῶν διενοήθη νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, αἵτινες ἦσαν τὸ ἀρχαῖον τέρμα τῶν περιηγητῶν, καὶ νὰ εἰσάξῃ διευκόλυνσιν τῶν συγκοινωνιῶν, ἥτις ἤθελεν ἐπιφέρει μεταβολὴν εἰς τὴν ὄψιν τῆς μητρὸς πατρίδος. Μετὰ μακρὰς συζητήσεις τέλος τὴν 16 Αὐγούστου 1825 ὁ πλοίαρχος Ἰόνσων ἀπέπλευσεν εἰς Φάλμουθ ἐπὶ τοῦ πλοίου «Ἡ ἐπιχείρησις», 460 τόννων, καὶ ἀφίκετο εἰς Βεγγάλην τὴν 7 Δεκεμβρίου. Ἐν ᾧ ἄλλοτε ἀπῃτοῦντο πλέον τῶν τριῶν μηνῶν, ὅπως πλοῖον διανύσῃ ἐπὶ τοῦ Γάγγου τὸ μεταξὺ Καλκούττης καὶ Ἀλλαχαβὰτ διάστημα, ἤδη ὁ πλοῦς οὗτος διήρκει μόνον ὀκτὼ ἡμέρας, ἂν καὶ τὴν νύκτα δὲν ἔπλεεν. Ἄλλοι πάλιν διέπλευσαν τὴν Ἐρυθρᾶν θάλασσαν, καὶ τὸ ἀτμόπλοιον Χοὺγ Λίνδσαι (Hug Lindsay) ἐν ἔτει 1830 ἀφίκετο ἐκ Βομβάης εἰς Σουὲζ ἐντὸς εἴκοσι καὶ μιᾶς ἡμέρας· μετὰ ταῦτα ὁ πλοῦς ἐγένετο συντομώτερος καὶ ἐσυστήθησαν τοσοῦτον τακτικαὶ αἱ συγκοινωνίαι, ὥστε τὸ ταχυδρομεῖον τῆς Βομβάης ἠδύνατο ν' ἀφίκηται εἰς Λονδῖνον ἐντὸς καὶ μόνου μηνός). Οὕτως ἐξέλιπον αἱ ἀποστάσεις. Ἤδη κατὰ τὸ 1832 ἡ νέα ἀγγλικὴ ἀτμοπλοϊκὴ Ἑταιρία διὰ δώδεκα ἀτμοπλοίων καὶ τριῶν ἱστιοφόρων διετήρει δὶς τοῦ μηνὸς τακτικὴν γραμμὴν μεταξὺ Ἀγγλίας, ὅλων τῶν μερῶν τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν, τῆς παραλίας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Οὐδούρας· δὶς πάλιν τοῦ μηνὸς ἐξέπεμπεν ἀτμόπλοια εἰς Ἀβάναν, εἰς Νάσσαου εἰς τοὺς λιμένας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοὺς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαν-

[1]) Κατόπιν τὸ ταξείδιον ἐκ Λονδίνου εἰς τὰς Ἰνδίας ἐξετελέσθη ἐντὸς ἑπτὰ ἡμερῶν: Ὀστένδη, Τεργέστη, Κωνσταντινούπολις (διὰ Ὄρσοδος). Βασσόρα διὰ τῶν σεδιάδων τοῦ Ὀρόντου καὶ τοῦ Εὐφράτου, Ὑδωραβὰθ, ὅπου συναντῶνται αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ τῆς Βομβάης, Λαχώρης, Καλκούττας. Μετὰ τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, τὸ ταχυδρομεῖον ἀποστέλλεται ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἀνόδου καὶ καθόδου· Ἐκ Λονδίνου διὰ Καλαί, Παρισίων τοῦ Κηνισίου ὄρους, Τουρίνου ἐκ Βονωνίας ἀφίκετο εἰς Βρεντήσιον ἐντὸς 56 ὡρῶν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ ἀτμοπλοίου τῆς Μεγάλης Ἀγγλικῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρίας φθάνει ἐντὸς 48 ὡρῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ ταχυδρομεῖον τοῦτο μεταφέρει ἑκάστην ἑβδομάδα 1400 περίπου χιλιόγραμμα ἐπιστολῶν καὶ 12000 χιλιόγρ. ἐντύπων.

τικοῦ μέχρι Ἄλφαξ καὶ τῆς Νέας Σκωτίας. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἦτο οὕτω πως κεκανονισμένη, ὥστε διηυκολύνοντο αἱ συγκοινωνίαι μεταξὺ ὅλων τῶν νήσων καὶ τῶν ἠπείρων, ἀπὸ Σουρινάμης πρὸς ἀνατολὰς μέχρι Μεξικοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Παρία μέχρις Ἄλιφαξ. Ἐπομένως ἐν διαστήματι ἑξήκοντα ἡμερῶν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ τις καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐξ Ἀμερικῆς εἰς Λονδῖνον, μετὰ προσέγγισιν τῶν πλείστων δυτικῶν νήσων καὶ ἐπίσκεψιν τῶν κυριωτέρων λιμένων τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ ἀτμοπλοίων κομψῶν παρεχόντων πᾶσαν ἀνάπαυσιν διὰ τῶν κεχωρισμένων καὶ εὐρέων κοιτωνίσκων αὐτῶν.

Ὁ «Μέγας Βρετανικὸς» ἦτο θαῦμα ναυπηγικῆς τέχνης πολὺ ἀπέχων τῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Φούλτωνος. Τὸ ἐλάττωμα τούτου ἦτο ὅτι εἶχεν ὡς μόνην κινητήριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν ἄνευ χρησιμοποιήσεως τῶν μεγάλων φυσικῶν δυνάμεων, διότι ἡ ἐν μέσῳ τοῦ πλοίου εὑρισκομένη μηχανὴ καὶ αἱ πτέρυγες αὐτῆς παρεκώλυον τὴν τοποθέτησιν μεγάλων ἱστῶν ἵνα ἀντιμετωπίσωσι τὰς σφοδροτέρας θυέλλας. Οἱ τροχοὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ἕλικος διαμέτρου δεκαὲξ ποδῶν. Τὸ νέον τοῦτο μέσον τῆς ὤσεως οἱ μὲν Γάλλοι ἀποβίδουσι τῷ Μ. Δελίλ, οἱ δὲ Ἄγγλοι τῷ Μ. Σμίθ. Ἡ νέα αὕτη μέθοδος ἐλαφρύνει τὸ πλοῖον κατὰ ἑκατὸν τόννους, παρέχει αὐτῷ χῶρον καὶ χάριν καὶ διευκολύνει αὐτῷ τὸν εἰς τοὺς ποταμοὺς εἴσπλουν[1]).

[1]) Τὰ μεγαλείτερα ἀτμόπλοια ἦσαν :

Τῷ 1825. Ἡ Ἐπιχείρησις διὰ τὴν γραμμὴν τῶν Ἰνδιῶν μήκους	122	ποδ.	πλάτ.	27.
Τῷ 1825. Ὁ « Τάγος » διὰ τὴν Μεσόγειον	182	»	»	28.
Τῷ 1838. Ὁ « Μέγας Δυτικός » διὰ τὰ Ἀτλαντικὰ	236	»	»	35.6
Τῷ 1844. Ἡ « Μεγάλη Βρεττανία » ἑλικοκίνητον σιδηροῦ	322	»	»	51.
Τῷ 1854. Τὰ « Ἱμαλάϊα » σιδηροῦν διὰ τὴν Μεσόγειον	370	»	»	43 6
Τῷ 1856. Ἡ « Περσία » σιδηροῦν	390	»	»	45.

Πάντα τὰ πλοῖα ταῦτα ὑπερτέρησε κατὰ τὸ μέγεθος ὁ "Μέγας Ἀνατολικὸς ἢ Λεβιαθάν », σιδηροῦν, μήκους 230 μέτρων καὶ πλάτους 28 καὶ 38 ποδῶν. Τὸ τεράστιον τοῦτο ἀτμόπλοιον ἐθεωρεῖτο ἐν ἀρχῇ ὡς ἐπιχείρησις ἐπιτυχής. Ἀλλ' ἀπεδείχθη κατόπιν ὅτι ἦτο παντελὴς ἀποτυχία καὶ ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς χρησιμοποίησιν αὐτοῦ, τέλος τῷ 1885 ἐπωλήθη εἰς ἑταιρίαν ἀντὶ 25 χιλ. λιρῶν καὶ χρησιμεύει ἤδη ὡς ἀνθρακαποθήκη.

Ὁ ἡμέτερος αἰὼν ἐκλήθη ὁ αἰὼν τῶν ὁδῶν ἢ κάλλιον εἰπεῖν τῆς ὁδοποιΐας· καὶ πράγματι ἀπ' ἀρχῆς ἤδη αὐτοῦ ἐπεσκευάσθησαν αἱ ἀρχαῖαι ὁδοὶ καὶ νέαι κατεσκευάσθησαν διὰ τὴν αὔξουσαν ἀνάγκην τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν προϊόντων τῆς γῆς, τῆς τέχνης, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πείρας· ἐκτάκτως δὲ ἀνεπτύχθη ἡ συγκοινωνία διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν σιδηροδρόμων. Αἱ δύσβατοι ὁδοί, δι' ὧν μετεφέρετο ὁ γαιάνθραξ ἐκ τῶν ὀρυχείων τοῦ Νιουκάστελ ἐπήνεγκον τὴν ἰδέαν τοῦ τοποθετεῖν ἐπὶ τῶν ὁδῶν δύο γραμμὰς δοκῶν, ἐφ' ὧν αἱ ἅμαξαι ἠδύναντο εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον νὰ κυκλοφορῶσιν. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1808 αἱ ῥάβδοι κατεσκευάσθησαν σιδηραῖ μὴ ὑποκείμεναι εἰς τόσον ταχεῖαν φθορὰν ὅσον αἱ ξύλιναι.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1769 ὁ μηχανικὸς Οὐὰτ συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ κινήσῃ ἅμαξαν διὰ τοῦ ἀτμοῦ, καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Γάλλος Κουνιὼ (Cugnot) κατεσκεύασε τοιαύτην ἅμαξαν ἐν Παρισίοις, ἥτις κατὰ τὴν δοκιμὴν διέρρηξε τοῖχον, διότι δὲν ἐγνωρίζετο τὸ μέσον τοῦ ὁδηγεῖν καὶ μετριάζειν τὴν κίνησιν. Ἐν ἔτει 1802 ὁ Τρέβιθικ καὶ ὁ Βιβιάν, ἐφαρμόζοντες τὴν γνωστὴν ἤδη ἰδέαν μηχανῆς ὑψηλῆς πιέσεως ἄνευ συμπνευστοῦ (condensatore,) ἐπεχείρησαν τὰς πρώτας δοκιμὰς διὰ ἀτμομηχανῆς ἐπὶ σιδηρῶν ἐλασμάτων· εἶτα ἐπροχώρησεν ἡ τελειοποίησις βῆμα πρὸς βῆμα μέχρι τοῦ Γεωργίου Στεφενσῶνος, ὅστις ἐν ἔτει 1814 κατεσκεύασε τακτικὰς ἀτμομηχανάς. Ἡ πρώτη μεγάλη ἀπόπειρα ἐγένετο με-

Ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1773 ἐν ἀρχῇ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῆς Ἀμερικῆς ὁ Δαβὶδ Βοῦσνελ ἐφεῦρε τὴν φορητὴν τορπίλλην καὶ κατεσκεύασεν ὑποβρύχιον πλοῖον κυβερνώμενον ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου. Πλὴν ἀπέτυχε. Τῷ 1800 ὁ Φούλτων προέτεινε τοιαῦτα πλοῖα εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' οὔτε κἂν εἰσηκούσθη. Μόλις κατὰ τὸ 1840 διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπετεύχθη ὁ σκοπός· αἱ πρῶται δοκιμαὶ τορπιλλῶν ἐγένοντο ἐν Λονδίνῳ τῷ 1844, καὶ τῷ 1854 οἱ Ῥῶσσοι μετεχειρίσθησαν αὐτομάτους τορπίλλας ἐν Κρονστάτῃ. Κατὰ τὸ 1860 ἐξησφαλίσθησαν διὰ τορπιλλῶν αἱ διώρυγες τῆς Βενετίας. Ἐν τῷ μεταξὺ Περουβίας καὶ Χιλῆς πολέμῳ συνέβη ἐν τῷ λιμένι τοῦ Κολλάου ἡ πρώτη μεταξὺ τορπιλλῶν σύγκρουσις (τὴν νύκτα τῆς 24 — 25 Μαΐου 1880), καὶ ἡ ἔκβασις ὑπῆρξε καταστρεπτικωτάτη.

ταξὺ τῶν ὀρυχείων τοῦ Δαρλιγκτῶνος καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Στόκτων τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1825 [1]) ἔτους εἰς ἀπόστασιν εἰκοσιπέντε ἀγγλικῶν μιλίων. Ἐπὶ τῆς γραμμῆς ταύτης μέγα μέρος τῶν φορτίων κατέρχεται ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους. Καλλίτερον ἐπέτυχεν ἡ γραμμὴ μεταξὺ Λιβερπόλεως καὶ Μαγχεστρίας, αἵτινες συνεκοινώνουν διὰ δύο διωρύγων, ἀποφερουσῶν ἀμύθητα κέρδη εἰς τοὺς κατασκευαστὰς αὐτῶν. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἐνεκαινίσθη μετὰ πολλὰ προσκόμματα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Στεφενσῶνος τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1830· ἡ ταχύτης ἦτο 40-50 χιλιομέτρων τὴν ὥραν. Ἑπτὰ ἔτη μετὰ ταῦτα δι' ἀτμομηχανῆς συστήματος Σὰρπ καὶ Ῥόβερτς διενύοντο μέχρις ἑκατὸν χιλιομέτρων τὴν ὥραν).

Οἱ Γάλλοι ἤρχισαν διὰ τῆς γραμμῆς Λυῶνος-Ἁγίου Στεφάνου, μήκους τεσσαράκοντα πέντε μιλίων. Τὸ Βέλγιον κατέστησε διὰ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τὰς πόλεις του σχεδὸν προάστεια τῆς πρωτευούσης. Ἡ Πρωσσία συνέδεσε δι' αὐτῶν τὰ γερμανικά κράτη· ἡ Αὐστρία συνέδεσε πρὸς αὐτὴν τὴν Βοημίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, καὶ ἡ Ῥωσσία ἀπαλείφει δι' αὐτῶν τὰς ἀπεράντους ἀποστάσεις τῆς χώρας της. Ἐν Ἀμερικῇ δὲ οἱ σιδηρόδρομοι οὐ μόνον δίηυκόλυνον ἀλλὰ καὶ ἤνοιξαν συγκοινωνίας μεταξὺ ἀποκέντρων ἐπαρχιῶν· ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ τὸ ἔδαφος εἶναι παρθένον, οἱ σιδηρόδρομοι ἔλαβον τεραστίας διαστάσεις [2]) καὶ ἀφ' οὗ αἱ διά-

[1]) Ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ τῶν πρώτων σιδηροδρόμων: Τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1825 ἐν Ἀγγλίᾳ· τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1828 ἐν Αὐστρίᾳ· τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1828 ἐν Γαλλίᾳ· τῇ 28 Δεκεμβρίου 1829 ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις· τῇ 5 Μαΐου 1835 ἐν Βελγίῳ· τῇ 7 Δεκεμβρίου 1835 ἐν Γερμανίᾳ. Τῷ 1837 ἐν Κούβᾳ· τῇ 4 Ἀπριλίου 1838 ἐν Ῥωσσίᾳ· τῇ 4 Σεπτεμβρίου 1839 ἐν Ἰταλίᾳ· τῇ 15 Ἰουλίου 1814 ἐν Ἑλβετίᾳ· τῇ 21 Νοεμβρίου 1845 ἐν τῇ Ἰαμαϊκῇ· τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1848 ἐν Ἱσπανίᾳ· Τῷ 1850 ἐν Καναδᾷ καὶ Μεξικῷ· τῷ 1851 ἐν Σουηδίᾳ καὶ Περουβίᾳ, καὶ τὸν Ἰανουάριον τῷ 1852 ἐν Χιλῇ.

Ὁ Ἰωάννης Γοὺδ, πλουσιώτατος Ἀμερικανός, μελετᾷ τὰ μέσα (1886) δι' ὧν ἠδύνατό τις νὰ μεταβῇ ἐξ Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀμερικὴν διὰ ξηρᾶς ἄνευ ἀλλαγῆς ἁτμαμάξης, μεταβαίνων ἐκ Παρισίων εἰς Πετρούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σιβηρίαν καὶ εἰς τὸν βερίγγιον Πορθμόν.

[2]) Ὁ σιδηρόδρομος τοῦ Εἰρηνικοῦ συνδέει τὸν Ἀτλαντικὸν μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκε-

φοροι ἑταιρίαι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν συνεχωνεύθησαν, μία μόνη γραμμὴ ἥνωσε τὴν πόλιν Πορθμούθην μετὰ τῆς Νέας Ὀρλεάνης ἐπὶ ἐκτάσει χιλίων ὀκτακοσίων μιλίων ἄνευ διακοπῆς. Ὁ Στέφενσων ἐπενόησε σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἐπὶ θαλασσίου βραχίονος διερχομένην διὰ μεγάλου σιδηροῦ σωλῆνος.

Ἐν ἔτει 1831 ἡ μέση ταχύτης τῶν σιδηροδρόμων ἦτο 34 μιλίων τὴν ὥραν· τῷ 1848 πεντήκοντα. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκυκλοφόρουν ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Ἀγγλίας 2436 σιδηροδρομικαὶ ἀτμομηχαναί [1]).

Ἐν ἔτει 1862 ἡ Ἀγγλία, ἥτις ἀπὸ ἐνὸς ἤδη αἰῶνος, εἶχεν ἐπιχειρήσει μεγάλα δημόσια ἔργα, ἠρίθμει ἐπὶ 3128 μυριαμέτρων τετραγωνικῶν κατοικουμένων ὑπὸ 27 ἑκατομμυρίων ψυχῶν, 4500 χιλιόμετρα διωρύγων καὶ 18,000 σιδηροδρόμων. Ἡ Γαλλία 4350 χιλιομ. διωρύγων καὶ 11,000 σιδηροδρόμων ἐπὶ 5277 τετραγ. μυριομέτρων, ἐκτάσεως, κατοικουμένης ὑπὸ 34 $^1/_2$ ἑκατομμυρίων ψυχῶν [2]). Αἱ δύο αὗται χῶραι ὁμοῦ μετὰ τοῦ Βελγίου

ανοῦ διὰ τῆς βορείου Ἀμερικῆς ἐπι 3000 χιλιόμετρα διὰ μέσου χωρῶν ἀγνώστων σχεδὸν καὶ ἀμέσως ἔπειτα κατοικηθεισῶν καὶ καλλιεργηθεισῶν.

[1]) Ἐν Λονδίνῳ κατεσκευάσθη ὑπόγειος σιδηρόδρομος, συνδέων τοὺς διαφόρους σταθμούς. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἐκόστισεν 30 ἑκατομμύρια φράγκων. Ἀγγλική τις ἑταιρία ἔλαβε τὴν παραχώρησιν σιδηροδρόμου ἐν Κίνᾳ μεταξὺ Σαγγάης καὶ Πεκίνου.

[2]) Κατὰ τὸν Σέρτσερ αἱ πλευσταὶ διώρυγες καὶ οἱ ποταμοὶ εἶναι:

	διώρυγες	ποταμοὶ
Ἐν Ἀγγλίᾳ . . . . χιλιόμ.	4,637.	2,649.
Ἐν Γαλλίᾳ . . . . »	4,674.	8,014.
Ἐν Γερμανίᾳ . »	1,959.	23,388.
Ἐν Ῥωσσίᾳ. . . . »	1,298.	34,075.
Ἐν Αὐστρο-Οὐγγρίᾳ. . »	616.	4,341.
Ἐν Ἰταλίᾳ . . . »	475.	2,827.
Ἐν Ἱσπανίᾳ . »	401.	1.209.
Ἐν Πορτογαλλίᾳ . »	—	698.
Ἐν Βελγίῳ. . . »	794.	1,054.
Ἐν Ὁλλανδίᾳ . . »	1,380.	504.
Ἐν Δανίᾳ . . . . . »	297.	—
Ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ . »	148.	683.
	16,679.	76,442.

καὶ τῆς Ὁλλανδίας δὲν ἰσοδυναμοῦσιν ἀκόμη πρὸς τὰ δημόσια ἔργα, τὰ ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἐντὸς τεσσαράκοντα ἐτῶν. Μόλις τῷ 1817 αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἐπεχείρησαν τὴν πρώτην διώρυγα τοῦ Ἐριέ, καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1843 εἶχον ἐκτελέσει 25,380 χιλιόμετρα διωρύγων καὶ σιδηροδρόμων· περὶ τὸ τέλος τοῦ 1842 διέτρεχέ τις ἐν Ἀμερικῇ 1000 χιλιόμ. διωρύγων καὶ ἄλλα τόσα σιδηροδρόμων ἐπὶ 24,700 τετραγ. μυριομέτρων μὲ 18 ἑκατομμύρια ψυχῶν. Κ' ἐν τούτοις ἐν Ἀμερικῇ σπανίζει πως ὁ σίδηρος, ὥστε οἱ Ἀμερικανοὶ προμηθεύονται τοῦτον ἐξ Ἀγγλίας· καὶ πρὸς τούτοις τὰ ἡμερομίσθια εἶναι δαπανηρὰ καὶ τὰ κεφάλαια ὀλίγα· ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ εἰσήγαγον μεγάλην οἰκονομίαν εἰς τὰ ἔργα ταῦτα καὶ δὲν ἀπέβλεπον τοσοῦτον εἰς τὴν κομψότητα ὅσον εἰς τὴν ὠφέλειαν αὐτῶν καὶ τὴν πρακτικότητα.

Οἱ σιδηρόδρομοι νέαν παρήγαγον ἀριστοκρατίαν διὰ τῶν μεγάλων καὶ ἀπροσδοκήτων κερδῶν. Σήμερον (τῷ 1885) ἡ μὲν Εὐρώπη ἔχει ἐν ἐνεργείᾳ 195,585 χιλιομ. [1]) ἡ Ἀσία 23,277, ἡ Ἀφρικὴ 7,600, ἡ Ὠκεανία 12,420, ἡ Ἀμερικὴ 248,624, δι'

[1]) Τὰ χιλιόμετρα ταῦτα διαιροῦνται ὡς ἑξῆς:

Γερμανία	37,657.	Ὁλλανδία	2,372.
Γαλλία	33,491.	Δανία	1,944.
Ἀγγλία	30,849.	Ῥουμανία	1,682.
Ῥωσσία	25,638.	Πορτογαλλία	1,517.
Αὐστρο-Οὐγγαρία	22,755.	Φινλανδία	1,311.
Ἰταλία	9,916.	Τουρκία	860.
Ἱσπανία	6,185.	Ἑλλὰς	524.
Σουηδία, Νορβηγία . . .	8,454.	Βουλγαρία	428.
Βέλγιον	4,410.	Σερβία	385.
Ἑλβετία	2,845.	Λουξεμβοῦργον	362.

Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ πρώτη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἦτο ἡ μεταξὺ Μιλάνου καὶ Μόντζας, ἐπεκταθεῖσα κατόπιν μέχρι Κόμου. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἤρξατο ἡ κατασκευὴ τοῦ σιδηροδρόμου Νεαπόλεως-Καστελλαμάρε· τῷ 1844 τοῦ μεταξὺ Λούκκας καὶ Πίσης· τῷ 1838 ἡ γραμμὴ Φλωρεντίας-Λιβόρνου· τῷ 1846 ἡ γραμμὴ Φλωρεντίας-Λούκκας. Τῷ δὲ 1848 κατεσκευάσθη μέρος τῆς γραμμῆς Τουρίνου-Γενούης.

οὗ συνδέει τοὺς δύο ὠκεανοὺς μέχρις οὗ συνδέσῃ αὐτοὺς διὰ τῆς τομῆς τοῦ Παναμαϊκοῦ ἰσθμοῦ [1]).

Σκέψις γίνεται πρὸς κατασκευὴν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἐν τῇ Ἄνω Ἀσίᾳ, ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ, πρὸς ὄρυξιν διώρυγος μεταξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τῆς Ἀζοφικῆς. Ἐν Ἀγγλίᾳ τῇ ὑποκινήσει τοῦ Ἐρρίκου Στάνλεϋ, ὅστις διέσχισε τὴν Ἀφρικὴν πρὸς εὕρεσιν τοῦ Λιβιγκστῶνος, συνιστᾶται Ἑταιρία μὲ κεφάλαιον 60 ἑκατομμυρίων πρὸς κατασκευὴν σιδηροδρόμου, ὅστις ἀπὸ τοῦ Ζαμπέση ποταμοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ζανζιβάρης κατὰ 400 μίλια, εἰς ἃ προστίθενται πολλὰ μίλια ἐντὸς τῆς λίμνης.

Αἱ διὰ τοῦ ἀτμοῦ κινούμεναι ἅμαξαι εἶναι ἐφεύρεσις τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς βλέπομεν τελειοποιουμένας εἰς τρόπον, ὅπως ὑπερνικήσωσι μεγάλους κινδύνους καὶ ἀποφύγωσι τὰς ἀποτόμους κλίσεις· χρησιμώτατα δὲ θὰ καταστῶσιν ὅταν χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν καὶ ἐξυπηρετήσωσι καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ἰδιωτῶν.

Πολλαὶ ἔρευναι ἐγένοντο ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐξ ἄλλων ρευστῶν παραγομένου ἀτμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὴν θερμότητα ὑποβαλλομένων ἀερίων· μηχανὴ κινουμένη διὰ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέως εἰργάσθη ἐν Λονδίνῳ ἐν τῇ ὑποβρυχίῳ σήραγγι διὰ τοῦ συστήματος τοῦ Βρυνέλ, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐξουδετερώθη ἕνεκα τῆς φθορᾶς τῶν μετάλλων. Φαίνεται δὲ πρὸς τούτοις ὅτι οἱ ἐκ τῶν ρευστῶν παραγόμενοι ἀτμοὶ ἀπαιτοῦσιν ἴσην ποσότητα θερμότητος πρὸς παραγωγὴν ἴσης κινητικῆς δυνάμεως, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τού-

[1]) Ἐν ἔτει 1830 οἱ σιδηρόδρομοι ἦσαν 332 χιλιομ. τῷ 1840 8591, τῷ 1850 38,022. τῷ 1860 106,886, τῷ 1870 221,980, τῷ 1880 357,035 χιλιομ.

Ὑπολογίζεται δὲ ὅτι κατ' ἔτος μεταφέρονται ἐπ' αὐτῶν 1200 ἑκατομμ. τόννοι ἐμπορευμάτων καὶ 2,300 ἑκατομ. ἐπιβατῶν. Τὸ ὁλικὸν κεφάλαιον τῶν σιδηροδρόμων ὑπερβαίνει τὰ 114 δισεκατομμύρια φράγκων, ἐξ ὧν 61 διὰ τὴν Εὐρώπην, 41 διὰ τὴν Ἀμερικήν, 4 διὰ τὴν Ἀσίαν, 1 διὰ τὴν Αὐστραλίαν, 1 διὰ τὴν Ἀφρικήν. Σιδηροδρομικαὶ ἀτμομηχαναὶ ὑπάρχουσιν 83,000, βαγόνια 144,000 δι' ἐπιβάτας καὶ ἅμαξαι 2,100,000 διὰ τὰ ἐμπορεύματα.

του δὲν ἀξίζει τὸν κόπον, τοὐλάχιστον ἐν μεγάλοις, νὰ μεταβάλλῃ τις τὸ πάγκοινον ἐκεῖνο σύστημα διὰ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον εἶναι πανταχοῦ διαδεδομένον καὶ οὐδεμίαν ἀπαιτεῖ δαπάνην· ἐν αὐτῇ ὁ Βρόνσκης [1]) διαβλέπει «νέον καὶ εὐεργετικὸν σκοπὸν τῆς δημιουργίας», ὅστις ὑπερνικᾷ τὰ μεγαλείτερα προσκόμματα καὶ ἐλαττοῖ τοὺς κινδύνους.

Οὕτως ἐξ ἀνεξαντλήτου καὶ γενικωτάτης ἀποθήκης ὁ ἄνθρωπος ἀντλεῖ κινητήριον δύναμιν, ἥτις τῷ ἐξασφαλίζει τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν του [2]).

Ἡ καταπληκτικὴ εὐκολία τῆς μεταφορᾶς ἀνέπτυξε τεραστίως τὰς σχέσεις· ὁ νοῦς πετᾷ ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ τηλεγράφου καὶ διέρχεται ὑπὸ τὸν Ὠκεανόν· οἱ ἄνθρωποι προσήγγισαν ἀλλήλοις, ἡ ὑπερτίμησις ἐμετριάσθη, καὶ πολλαὶ καταστροφαὶ προελήφθησαν, ἂν καὶ δὲν κατωρθώθη ἀκόμη νὰ προληφθῶσιν αἱ ἐκ τῶν πλημμυρῶν καταστροφαί. Ἡ πρόοδος τῆς μηχανικῆς κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα καταπληπτικὰ καὶ νὰ δαμάσῃ τὴν φύσιν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, καθιστῶσα τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τὸν αἰῶνα γιγαντιαίων ἐπιχειρήσεων.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν θαυμασίων ἐφαρμογῶν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα; Κατὰ τὸ 1792 ὅλαι αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάρχουσαι μηχαναὶ ὑπελογίσθη ὅτι εἰργάζοντο ἀντὶ 10 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ἐν ἔτει 1827 ἀντὶ 200 ἑκατ. καὶ ἐν ἔτει 1833 ἀντὶ 400. Εἰς τὰ νηματουργεῖα οἱ ἄτρακτοι,

[1]) Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Νέον σύστημα τῶν ἀτμομηχανῶν».

[2]) Ἤδη ὁ σίδηρος καὶ ὁ γαιάνθραξ ἀποτελοῦσι τὴν κυριωτέραν ὑλικὴν δύναμιν τῶν χωρῶν. Ἰδοὺ ὁ συγκριτικὸς πίναξ κατὰ τὸ ἔτος 1861:

	Γαιάνθραξ		Κατ' ἄτομον	
Γαλλία. .	5,400,000 τόννοι	. .	154 χιλιόγρ.	13,71.
Ἀγγλία. . . .	23,500,000 »		870 »	40,75.
Βέλγιον. . . .	3,200,000 »		800 »	30,—.
Γερμανία	3,000,000 »	. . .	107 »	. . 10,71.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπεξειργάσθησαν 1,081,000 τόννοι σιδήρου, ἤτοι 70,000 περισσότεροι τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ 305,000 περισσότερος ἢ κατὰ τὸ ἔτος 1851.

οἵτινες ἔκαμνον 50 στροφὰς κατὰ λεπτὸν τῆς ὥρας, σήμερον κάμνουσιν 8000. Ἐν Μαγκεστρίᾳ ἐν ἑνὶ καὶ μόνῳ ἐργοστασίῳ στρέφονται 136 χιλιάδες ἀτράκτων. Ὁ Ῥοβέρτος Ὄβεν ἐν Νέᾳ Λανάρκῃ διὰ 2500 ἐργατῶν παράγει καθ' ἑκάστην τόσην ποσότητα νήματος, ὅση θὰ ἐπήρκει ὅπως περιβάλλῃ $2\,^1/_2$ φορὰς τὴν περιφέρειαν τῆς γῆς· ἡ Μιοὺλ Ἰέννυ (Mule Jenny) παράγει ἐκ μιᾶς λίβρας βάμβακος νῆμα μήκους 53 λευγῶν, ὅπερ οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἀνθρώπινος χείρ. Ἐν μόνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Λαγκαστρίας κατασκευάζεται κατ' ἔτος τόσον νῆμα ὅσον δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κατασκευάσωσι διὰ τοῦ ἀτράκτου εἴκοσι καὶ πλέον ἑκατομμύρια κλωστριῶν.

Ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ ἀτμὸς ἔχει σήμερον τὴν δύναμιν 10 ἑκατομμυρίων ἵππων ἢ 60 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Ἀπὸ τοῦ 1814 ἤδη ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἀτμοῦ ἐν τοῖς τυπογραφείοις, καὶ πρῶτον πάντων διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ παγκοσμίου φύλλου τοῦ Λονδίνου «Οἱ Καιροὶ» (Times) ἐκτυπουμένων δέκα χιλιάδων φύλλων καθ' ὥραν· ταχύτης αὕτη ἀνάλογος πρὸς τὴν περὶ τῶν νεωτέρων εἰδήσεων ἀπληστίαν. Πολλὰ ἔργα ἀπαιτοῦντα ἔκτακτον ἀνάπτυξιν δυνάμεως δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκτελῶνται ἄνευ τοῦ ἀτμοῦ. Ἐν τοῖς ὀρυχείοις τῆς Κορνουαλλίας ἀπαιτοῦνται πεντήκοντα χιλιάδες ἵππων πρὸς ἐξάντλησιν τοῦ ὕδατος, δηλ. τριακόσιαι χιλιάδες ἀνθρώπων· ἓν μόνον ὀρυχεῖον χαλκοῦ ἔχει ἀνάγκην ἀτμομηχανῆς τριακοσίων ἵππων δυνάμεως, ἥτις ἐργαζομένη ἀδιαλείπτως ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἐκτελεῖ ἐργασίαν χιλίων ἵππων. Μόνον δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου (τοῦ ἀτμοῦ) ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ σκέψις περὶ διατρήσεως τῶν ἰσθμῶν τοῦ Σουὲζ καὶ τοῦ Παναμᾶ καὶ τῶν ὀρέων Κηνισίου καὶ Ἁγίου Γοθάρδου.

Σήμερον ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ ἀτμοῦ ἀποξηραίνει ἕλη καὶ φρέατα καὶ ὀρυχεῖα, προμηθεύει καὶ διανέμει τὸ ὕδωρ εἰς τὰς πόλεις, διοχετεύων αὐτὸ μέχρι τῶν ἀνωτάτων πατωμάτων τῶν οἰκιῶν· ἐξουσιάζει τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ἀνέμων, διατρέχει τὴν γῆν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος, ἐκβαθύνει λιμένας, κατα-

σκευάζει διώρυγας καὶ σήραγγας καὶ διευθύνει ποταμούς· καὶ τέλος συγκεντροῖ εἰς μεγάλα κέντρα τοὺς διεσπαρμένους λαούς. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσεγγίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ καθυποτάσσει ἑαυτῷ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πλανήτου αὐτοῦ. Τίς εἶδεν ἐὰν ποτὲ δὲν κατορθώσῃ νὰ εἰσδύσῃ καὶ βαθύτερον;

Ἄνευ μηχανικῆς δυνάμεως ἀλλὰ μόνον ὡς φυσικὴ καὶ χημικὴ ἐνέργεια ὁ ἀτμὸς χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς ἄλλας ἐργασίας, εἰς τὴν βυρσοδεψίαν, εἰς τὴν βαφικὴν, εἰς τὴν θέρμανσιν δωματίων εἰς τὴν σύμπηξιν τῶν σεραπίων, εἰς τὸν καθαρισμὸν ζωϊκῶν ὑλῶν καὶ μετάλλων, καὶ καθίσταται ὁ ἰσχυρότερος πράκτωρ τῆς νεωτέρας τεχνουργίας.

Πηγὴ πλούτου ἐν εἰρήνῃ, ὁ ἀτμὸς εἶναι φοβερὸς ἐπίκουρος ἐν πολέμῳ· διὰ τῶν σιδηροδρόμων μεταφέρονται τάχιστα τὰ στρατεύματα ὅπου εἶναι ἀνάγκη, καὶ οὕτως ἐλαττοῦται ἡ ἀνάγκη τοῦ διατηρεῖν πολὺν στρατὸν ἐπὶ ποδὸς καὶ τοῦ ἐνισχύειν τὰς φρουράς. Αἱ πολιορκίαι καὶ αἱ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν μάχαι θὰ μεταβάλλωσιν ὄψιν ἕνεκα τοῦ ἀτμοῦ. Μάτην ἀπεπειράθη ὁ Πέρκινς νὰ ἐφαρμώσῃ αὐτὸν ἐπὶ τῶν εὐθυβόλων τηλεβόλων· ἀλλ' ὁ Μαδελαὶν ἐπρότεινε διὰ τῶν συνήθων μηχανῶν νὰ γείνῃ ἐνέργεια διὰ πυρσοκρότων, ὧν αἱ δυναταὶ καὶ ἐλαστικαὶ σφαῖραι νὰ ἐκσφενδωνίζονται ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ἀπόκρουσιν ἐφόδων. Ἠδύνατο νὰ γείνῃ χρῆσις αὐτῶν καὶ ὅπως παραχθῇ εἰς τὸ πυροβολικὸν ἡ τοσοῦτον ἀναγκαία εὐστροφία ἢ ἐκσφενδονισθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ βολαὶ πρὸς διάσπασιν τῶν τάξεων αὐτοῦ. Μέχρι τοῦδε αἱ ἐφευρέσεις αὗται δὲν ἔχουσι μεγάλην σημασίαν ἀλλ' ἡμέραν τινὰ θὰ εὑρεθῇ ὁ ἀνήρ, ὅστις θ' ἀναλάβῃ τὴν ῥιζικὴν αὐτῶν μεταρρύθμισιν, καὶ τότε ὁ νέος οὗτος τρόπος τῆς καταστροφῆς θὰ καταστήσῃ τὰς μάχας ἀποτελεσματικωτέρας καὶ ὡς ἐκ τούτου βραχυτέρας διαρκείας καὶ σπανιωτέρας, ἵνα μὴ οἱ πόλεμοι διακόπτωσι πλέον τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ὑλικῶν βελτιώσεων.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἡ μεγαλειτέρα ἀνακάλυψις τῶν χρόνων ἡμῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ τελευταία. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Σαμουὴλ Κράγ καὶ τοῦ Σαμούδα περὶ τῶν ὁδῶν διὰ ἀτμοσφαιρικῆς κινήσεως φαίνεται ὅτι ὑπερέβη τὰ μεγαλείτερα προσκόμματα. Διότι ἐν τῇ ὕλῃ πανταχοῦ ἐνυπάρχουσιν ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ ὁ μαγνητισμὸς καὶ ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ ταύτας πρὸς παραγωγὴν ἰσχυροτάτης δυνάμεως.

Ἡ ἐπιτάχυνσις τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀνθρώπου [1]) καθίσταται ὁ χαρακτὴρ τῶν ἡμετέρων χρόνων καὶ τείνει εἰς τὴν σμίκρυνσιν τῶν ἀποστάσεων, καὶ ἐλάττωσιν τῶν χρόνων καὶ τῶν μέσων. Μεταξὺ Λονδίνου καὶ Βομβάης ἡ ἀπόστασις ἦτο ἄλλοτε 10,595 μιλίων· ἤδη ὅμως διὰ τῆς σουεζίου διώρυγος ἠλαττώθη εἰς 6330 μίλια. Διὰ τῶν μηχανῶν τριπλῆς διαστολῆς ἐπιτυγχάνεται ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις οἰκονομία καυσίμου ὕλης κατὰ 15 % ἐπὶ τῆς καυσίμου ὕλης, ἧς εἶχον ἄλλοτε ἀνάγκην μηχαναὶ ὑψηλῆς ἢ ταπεινῆς πιέσεως. Διηυκολύνθησαν ἢ τείνουσι νὰ διευκολυνθῶσιν αἱ συγκοινωνίαι διὰ τῆς τομῆς τῶν ἰσθμῶν τοῦ Σουέζ, τοῦ Παναμᾶ καὶ τῆς Κορίνθου, νὰ κατασκευασθῇ διῶρυξ μεταξὺ τῆς βορείου καὶ τῆς βαλτικῆς θαλάσσης, καὶ μεταξὺ τοῦ κόλπου τῆς Γασκώνης καὶ τῆς Μεσογείου, νὰ κατασκευασθῇ σιδηρόδρομος διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Τεχουαντεπὲκ (ἐν Μεξικῷ). Ὁ σιδηρόδρομος, ὅστις ἤρξατο κατασκευαζόμενος ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς Ῥώσσου στρατηγοῦ Σκόβελεφ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1880, λαμβάνει ἀρχὴν ἐν Μιχαϊλώφσκῃ ἐπὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἀπέναντι τοῦ σημείου, ἔνθα καταλήγει ὁ ὑπερκαυκάσιος σιδηρόδρομος, ὥστε ἀποτελεῖ τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς κεντρώας

[1]) Τὸ ταχυδρομεῖον ἔλαβεν ἔκτακτον ἀνάπτυξιν, ἥτις ηὐξήθη ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς Γενικῆς Ταχυδρομικῆς Ἑνώσεως, ἱδρυθείσης διὰ τῆς ἐν Βέρνῃ συμβάσεως. Ἐν ἀρχῇ συμμετεῖχον αὐτῆς 22 Κράτη, καὶ μετὰ ταῦτα διὰ τῆς ἐν Παρισίοις συμβάσεως (1 Ἰουνίου 1878) ἐπεξετήθη ὑπὸ ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἤδη περιλαμβάνει ἔκτασιν 80 ἑκατομ. χιλιομέτρων μὲ 830 ἑκατομ. κατοίκων. Τῷ 1884 ἀπεστάλησαν 5850 ἑκατομ. ἐπιστολῶν, 1080, ταχυδρ. δελταρίων, 4610 ἑκατ. ἐφημερίδων, 105 ἑκατομ. δειγμάτων 175 ἑκατομ. δεμάτων καὶ 190 ἑκατ. ἐπιταγῶν (ὁλικῆς ἀξίας 10 δισεκατομ. φράγκων).

Ἀσίας, καὶ ἂν καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀποβαίνῃ δυσχερέστατον διὰ τὴν ἔλλειψιν ὕδατος, μόλον τοῦτο προὐχώρησε τοσοῦτον, ὥστε μετ' ὀλίγον θὰ διαβῇ τὸν Ὦξον ποταμόν, τὸ τέρμα τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, συναντῶν τὴν Βουχάραν καὶ τὴν Σαμαρκάνδην καὶ ἐκεῖθεν ἐκτεινόμενος μέχρι τῶν συνόρων τῆς Κίνας [1]).

Τῶν προόδων αὐτῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῶν δείγματα παρέσχεν ὁ πολιτισμὸς κατὰ τὰς διεθνεῖς Ἐκθέσεις τῶν Παρισίων (1851, 1867, 1878), τοῦ Λονδίνου (1851, 1861), τῆς Βιέννης (1873), τῆς Φιλαδελφείας (1875). Εἰρηνικαὶ ὄντως ἑορταὶ εἰς τιμὴν τῆς βιομηχανίας καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀλληλεγγύης τῶν λαῶν, διότι ἐν αὐταῖς ἐνεφανίσθησαν καὶ οἱ Ἰάπωνες, καὶ οἱ Βεδουῖνοι καὶ οἱ Σαμοϊέδαι. Ἑκάστη τῶν ἐκθέσεων τούτων ἐφαίνετο τοσοῦτον μεγαλοπρεπὴς καὶ τελεία, ὥστε νὰ καταστήσῃ πᾶσαν ἄλλην μετ' αὐτὴν περιττήν· καὶ ὅμως ἑκάστη μεταγενεστέρα ἔκθεσις ὑπερέβη τὴν προτέραν, εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστον ἔθνος συντελεῖ εἰς τὴν γενικὴν πρόοδον.

[1]) Ὅρα «Ῥωσσικὴν Ἐπιθεώρησιν» 1886. 2ον τεῦχος. Εἶναι αὕτη ἡ ὁδὸς τῶν ἀρχαίων Γενουηνσίων πρὸς τὰς ἀποικίας αὐτῶν, ἣν διέκοψεν ἡ ὀθωμανικὴ κατάκτησις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ Φιλοσοφία.

Ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρωτότυπος ὁ Κάντιος οὐδὲν ἄλλο ἔκαμεν ἢ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν μελέτην τῆς γνώσεως ἑνὸς πράγματος διὰ τῆς μελέτης τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς. Ὡς πάντες οἱ νεώτεροι μεταφυσικοὶ φιλόσοφοι ἠθέλησε νὰ πείσῃ τὸ πνεῦμα ὅτι τοῦτο παρέχει ὅ,τι φαίνεται ὅτι λαμβάνει καὶ ὅτι ἐπιβάλλει εἰς τὰ πράγματα τὰς ἰδίας αὐτῶν μορφὰς ὅπως ἑρμηνεύσῃ αὐτὰς διὰ γνώσεων· ὥστε ἡμεῖς ἐκ τῶν ἀντικειμένων γινώσκομεν μόνον τὸ φαινόμενον, καὶ ἡ πραγματικότης δὲν συλλαμβάνεται ἢ διὰ τοῦ πνεύματος. Παρατηρῶν ὅτι ὁ αἰσθητὸς κόσμος δὲν ἀρκεῖ ὅπως εὐχαριστήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὁ Κάντιος ἀφεώρα εἰς τὰς πρώτας πραγματικότητας αἵτινες διαφεύγουσι τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐν αἷς δέον νὰ εὑρίσκηται ὁ τελευταῖος λόγος πάντων τῶν φαινομένων. Διὰ τοῦ ὑπερτέρου τούτου κριτικοῦ ἰδεώδους ἐπετύπωσε τὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν γερμανικὴν φιλοσοφίαν, ἂν καὶ προέκυψαν ὅλως διάφορα συστήματα καὶ ὅπλα ὑπὲρ τοῦ σκεπτικισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἠνόει ν' ἀντιπαρατάξῃ αὐτό, ὡς ὁ Σοῦλτσε.

Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ στρέφονται πρὸς τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εὕρηται ἐν ταῖς βάσεσι πασῶν τῶν γνώσεων ἡμῶν, προβάλλον ὑποθέσεις ἔνθα ἐλλείπουσι θετικὰ στοιχεῖα ἐπὶ ζητημάτων ἀνωτέρων τῆς πείρας.

Ὁ Φῖχτε δὲν θεωρεῖ καθαρὰν κριτικὴν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καντίου, καὶ ὁρίζει συστηματικῶς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως, ζητῶν οὕτω ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐν αὐτῇ ὑψίστην τινὰ ἀρχὴν καὶ τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτῶν καὶ τῆς μεθόδου, δι' ἧς γίνεται γνωστὴ ἡ ἀρχὴ αὕτη. Ἡ ἀρχὴ αὕτη

εἶναι τὸ σκεπτικὸν ἐγώ, καὶ ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ Καρτεσίου ἡ σκέψις δὲν ἐπιστοποίει ἢ τὴν ὕπαρξιν, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Φῖχτε ὁ ἄνθρωπος, σκεπτόμενος ὅτι σκέπτεται, πραγματοποιεῖ ἑαυτόν· ἡ ὕπαρξις δὲν εἶναι συμπέρασμα ἀλλὰ προϊὸν τῆς σκέψεως· εἶναι αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα· τὸ καταφάσκειν ἑαυτὸν εἶναι ταὐτὸν τοῦ δημιουργεῖν ἑαυτόν.

Τὸ οὐχὶ ἐγὼ ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐγὼ γινώσκει αὐτό· ἑπομένως τὸ οὐχὶ ἐγὼ ὑπάρχει μόνον διὰ τοῦ ἐγώ· δὲν φθάνει τις εἰς τὸ ἀντικείμενον ἢ διὰ τῆς ὑποκειμενικῆς ἀνάγκης τῆς ἠθικῆς.

Θέλων νὰ δώσῃ εἰς τὴν κριτικὴν βάσιν τινὰ χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ τῆς ὑπερτέρας ἀναλύσεως ὁ Φῖχτε ἐβάθυνε τὴν ἄβυσσον μεταξὺ διανοίας καὶ φύσεως, περιελάμβανε δὲ τὰ πάντα ἐν τῇ συνειδήσει, ὥστε κατ' αὐτὸν ἐκτὸς τοῦ ἐγὼ οὐδὲν ὑπάρχει ἢ μόνον ὡς ὅριον τοῦ ἐγώ, ὅριον τὸ ὁποῖον ὁρίζω ἐγὼ αὐτὸς (ὑποκειμενικὴ ἰδεολογία)·

Ἀλλ' ἀντὶ νὰ παραδεχθῇ τις τὸ οὐχὶ ἐγὼ ὡς προϊὸν τοῦ ἐγώ, ἠδύνατό τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι τὸ ἐγὼ εἶναι οὐσιώδης καὶ τυπικὴ μορφὴ τοῦ οὐχὶ ἐγώ. Οὕτω θὰ συνεταυτίζοντο ὁ πραγματικὸς καὶ ὁ ἰδεώδης κόσμος· ἡ δὲ διάφορος κατάστασις ἐν ᾗ ἡμεῖς ἐννοοῦμεν τὴν ἀντικειμενικὴν ἢ ὑποκειμενικὴν πραγματικότητα, τόσον τὴν ὑλικὴν ὅσον καὶ τὴν πνευματικήν, δὲν θὰ ἦτο ἢ βαθμοὶ καὶ μορφαὶ τοῦ εἶναι (ἀντικειμενικὴ ἀπόλυτος ἰδεολογία).

Τοῦτο ἦτο τὸ συμπέρασμα τοῦ Σχέλλιγκ. Αἱ μέχρι τοῦδε γνωσταὶ μέθοδοι δὲν ἐξηγοῦσι πῶς ἐκ τοῦ ἑνὸς δύναται νὰ προκύψῃ τὸ πολλαπλοῦν καὶ τἀνάπαλιν· ἑπομένως ἀπαιτεῖται φιλοσοφία, ἐν ᾗ αἱ δύο ἰδέαι νὰ συγχωνεύωνται. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀπόλυτος ταὐτότης τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ἐξ ἧς σύγκειται ἡ φύσις τοῦ ἀπολύτου, ἤτοι ὁ Θεός, δι' ὃν ταὐτὸν εἶναι τὸ εἶναι καὶ τὸ γινώσκειν· ἑπομένως διαρκὴς ὑπάρχει παραλληλισμὸς μεταξὺ τῶν νόμων τῆς διανοίας καὶ τῶν τοῦ κόσμου. Ἓν μόνον ταὐτὸν ὂν ὑπάρχει· τὰ πράγματα εἶναι ἐκδήλωσις αὐτοῦ

ὑπὸ ὡρισμένην μορφήν· ὅθεν διαφέρουσι κατὰ ποσὸν οὐχὶ κατὰ ποιόν, ὑπάρχοντα μόνον καθ' ὅσον μετέχουσιν ἐκείνου. Τὸ ἀπόλυτον ἐκδηλοῦται δι' ἀναλογιῶν καὶ ἀντιθέσεων, αἵτινες φανεροῦνται ἐν τῇ ὁλικῇ ἀναπτύξει, ἔνθα προεξάρχει ποτὲ μὲν τὸ ἰδεῶδες ποτὲ δὲ τὸ πραγματικόν. Τὸ ἀπόλυτον ἐκδηλοῦται φυσικῶς ἐν ταῖς δύο σχετικαῖς τάξεσιν, τῇ ἰδεώδει καὶ τῇ πραγματικῇ· ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς βαρύτητος εἶναι ὕλη, ὑπὸ τὴν τοῦ φωτὸς εἶναι κίνησις, ὑπὸ τὴν τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι ζωή· ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀληθείας εἶναι ἐπιστήμη, ὑπὸ τὴν τῆς ἀγαθότητος θρησκεία καὶ ὑπὸ τὴν τοῦ ὡραίου εἶναι τέχνη. Ὑπεράνω αὐτῶν, ὡς μορφαὶ ἀντανακλώμεναι ἐπὶ τοῦ σύμπαντος ἵστανται ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ Κράτος, τὸ κοσμικὸν σύστημα καὶ ἡ ἱστορία.

Ὅθεν ὁ Φῖχτε εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ ὑποκειμένου προκύπτει τὸ ἀντικείμενον χωρὶς ὅμως ν' ἀποδείξῃ τοῦτο. Ὁ Σχέλλιγκ πιστεύει ὅτι ἀναχωρῶν τις ἐκ τῆς φύσεως δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἐγώ· ἑπομένως διπλῆ φιλοσοφία, ἡ μὲν ὑπερτέρα ἡ δὲ φυσική. Ἡ φυσικὴ φιλοσοφία ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἐγώ, τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἁπλοῦ, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν φύσιν, ποικίλην, ἀναγκαίαν, ἡ δὲ ἑτέρα τοὐναντίον· ἀμφότεραι δὲ τείνουσι νὰ ἐξηγήσωσι τὰς μὲν διὰ τῶν δὲ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ φαίνηται ὅτι οἱ νόμοι τῆς φύσεως συναντῶνται ἐν ἡμῖν ὡς νόμοι τῆς συνειδήσεως, καὶ οὗτοι ὅτι συναντῶνται ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ ὡς νόμοι τῆς φύσεως. Ὁ Φῖχτε ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ συστήματος αὐτοῦ πρωτοτύπους ἰδέας περὶ τοῦ δικαίου, συστήσας ἀνεξάρτητον ἐπιστήμην βασιζομένην ἐπὶ τοῦ δόγματος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προσωπικότητος, καὶ ἀνανεῶν περὶ τὴν ἠθικὴν τὰς στωϊκὰς ἰδέας τοῦ καθαροῦ καὶ ἀφιλοκερδοῦς καθήκοντος. Ἀφαιρουμένης τῆς θεότητος ἀδύνατος καθίσταται ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἠθική· καὶ ὅμως ἐπὶ τῆς ἠθικῆς του βασίζει τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Τὸ δόγμα τῆς ἀπολύτου ταυτότητος τοῦ Σχέλλιγκ ἐθαυμάσθη διὰ τὴν συνάφειαν τῶν μερῶν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐφαρμογῶν, περιλαμβάνον ὅλον τὸν κύκλον τῶν ἀνθρωπίνων θεωριῶν διὰ τῆς ἐξα-

λείψεως τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν ἐμπειρικῶν καὶ νοητῶν γνώσεων· ἐπομένως πολὺ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς θεολογίας, τῆς ἱστορίας, τῆς ἰατρικῆς, τῆς φυσιολογίας, τῆς τέχνης, τῆς μυθολογίας καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς διὰ τῶν Σλεγέλων· ἄλλοι δὲ ἐξήγαγον ἐξ αὐτοῦ παραδοξολογίας, καὶ ἐξάψεις καὶ θεοσόφους ἰδιοτροπίας· αὐτὸς ὁ Σχέλιγκ προεκήρυξε τρεῖς θρησκευτικὰς περιόδους· τὸ δόγμα τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἤτοι τὸ καθολικόν, τὸ τοῦ ἁγίου Παύλου, ἤτοι τὸ τῶν διαμαρτυρομένων, καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἤτοι τὸ μυστικόν.

Κατὰ τῆς ἐλκυστικῆς μορφῆς τοῦ Σχέλλιγκ ἀντέταξεν ἀντίδρασιν ξηρὰν καὶ σχολαστικὴν ὁ Ἔγελος (Hegel). Οὗτος, βαθὺς κριτικός, περιώρισε τὴν φιλοσοφίαν εἰς ἐπιστήμην, ἣν ἀντιλαμβάνεταί τις διὰ τῆς διαλεκτικῆς· ἐπιστήμην τῆς διανοίας, ἥτις περιλαμβάνουσα ἐν ἑαυτῇ πάσας τὰς ἰδιαιτέρας ἀρχάς, ἐν τῇ ἰδέᾳ συναισθάνεται ἑαυτὴν καὶ πᾶσαν τὴν ὕπαρξιν. Διαιρεῖ ἐπομένως τὴν φιλοσοφίαν εἰς Λογικήν, ἐπιστήμην τῆς ἰδέας ἐν ἑαυτῇ καὶ καθ' ἑαυτήν, εἰς Φιλοσοφίαν τῆς φύσεως, ἐπιστήμην τῆς ἰδέας ἥτις συναντᾷ ἑαυτὴν ἐξωτερικῶς, καὶ εἰς Φιλοσοφίαν τοῦ πνεύματος, ἐπιστήμην ἥτις ἔξωθεν εἰσέρχεται ἐν ἑαυτῇ πάλιν. Ἡ ταὐτότης τοῦ ὑποκειμένου μετὰ τοῦ ἀντικειμένου ἀποτελεῖ τὴν ἀπόλυτον γνῶσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ὀφείλει ν' ἀρθῇ τὸ πνεῦμα καὶ ἥτις συνίσταται εἰς τὸ πιστεύειν ὅτι τὸ εἶναι δὲν εἶναι ἢ ἡ καθαρὰ ἔννοια καθ' ἑαυτήν· Ὁ Κάντιος λέγει ὅτι πρὶν ἢ ἐπιδοθῇ τις εἰς μεταφυσικὰς ἐρεύνας ὀφείλει νὰ ἐξετάσῃ τὸ ὄργανον αὐτῶν· ὁ Ἔγελος εὑρίσκει τοῦτο ἐσφαλμένον, διότι ἡ ἐξέτασις δὲν δύναται νὰ γείνῃ ἢ διὰ τῆς σκέψεως αὐτῆς. Ἄρχεται ἐν τούτοις ἐκ τῆς Λογικῆς, ὅπου τὸ ἀπόλυτον εἶναι οὐ μόνον ἡ ἀρχὴ ἀλλὰ καὶ ἡ ὕλη, καὶ διαιρεῖ αὐτὴν εἰς ἀντικειμενικήν, ἤτοι τοῦ εἶναι, καὶ εἰς ὑποκειμενικήν, ἤτοι τῆς ἐννοίας. Ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἀλήθεια· ὁ Θεὸς εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια καὶ πραγματικότης· ἄρα ἀπόλυτον ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ Θεός.

Ἡ φιλοσοφία πρέπει ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων

τῆς πείρας τὸν χαρακτῆρα ἀμέσων δεδομένων καὶ νὰ ἀποτυπώσῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν μορφὴν τῆς ἀνάγκης· οὔτε εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματικὴ ἐν τῇ παραστάσει ἢ ἐν τῇ αἰσθήσει, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ σκέψει. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου συνδέει ὁ Ἔγελος τὴν φιλοσοφίαν πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ὁρίζων τὴν μὲν φιλοσοφίαν ὡς ἀνάπτυξιν τῆς σκέψεως ἐν τῷ ἰδίῳ στοιχείῳ, τὴν δὲ ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ὡς παράστασιν τῆς ἀναπτύξεως ταύτης ὑπὸ τὴν μορφὴν γεγονότων.

Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας καταγράφει τὰς ἀνακαλύψεις τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τοῦ ἀπολύτου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς. Ἡ θρησκεία εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς ἀληθείας ὁποία ἁρμόζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ διανοητικῆς ἀναπτύξεως· ἀλλ' ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τῆς ἀληθείας εἶναι ἄλλος τρόπος συναισθήσεως, ὅστις ἀπαιτεῖ ἐργασίαν, ἧς ὀλίγοι εἶναι ἐπιδεκτικοί. Ὅ,τι ἔξοχον, ὅ,τι βαθὺ καὶ μέγα διεσαφηνίσθη ἐν ταῖς φιλοσοφίαις, ἐν ταῖς τέχναις ὑπὸ μορφὰς μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρὰς καὶ διαυγεῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπεχθεῖς. Αἱ προηγούμεναι φιλοσοφίαι εἶναι ἀποθῆκαι μᾶλλον ἢ ἧττον καθαραὶ ὅλων τῶν ἀληθειῶν, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς τὸ δίκαιον, εἰς τὴν πολιτείαν, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν θρησκείαν· αἱ γνώσεις ἡμῶν εἶναι καρπὸς παρελθόντων αἰώνων· αἱ παραδόσεις κατέστησαν ἡμᾶς οἷοι εἴμεθα· ἀλλὰ παραδεχόμενοι τὴν οὐσίαν, ἡμεῖς μεταβάλλομεν αὐτὴν διὰ νέων στοιχείων. Ἐπομένως ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὀφείλει νὰ καταστῇ φιλοσοφία, δηλ. «νὰ ἔχῃ συναίσθησιν ἑαυτοῦ».

Ὁ Ἔγελος ἀρνεῖται τὸν πνευματικὸν κόσμον ὡς καὶ τὸν φυσικόν, καταργεῖ ἢ τὸν Θεὸν ἢ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, καὶ καταρρίπτει τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς μὴ παραδεχόμενος οὔτε ἐλευθερίαν οὔτε διαφορὰν πραγματικὴν μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ὁ Θεὸς κατ' αὐτὸν δὲν διαφέρει τοῦ κόσμου, διότι εἶναι ζωή, ψυχή, διάνοια, γενικὴ κίνησις· δὲν ἔχει προσωπικὴν ὕπαρξιν οὐδὲ ὀφείλει τὴν συναίσθησιν ἑαυτοῦ ἢ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ. Τοῦτο

δὲ εἶναι καθαρὸν δόγμα τοῦ Σπινόζα, μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι ὁ Πανθεϊσμὸς δὲν εἶναι ὑλικὸς ἀλλὰ πνευματικός. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος συλλήβδην εἶναι πανταχοῦ συντεταγμένος εἰς πολιτικὰς κοινωνίας, αἵτινες καλοῦνται Κράτη, ἐξήγαγε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ Κράτους-Θεοῦ, ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος ἀπορροφᾶται, ὅπως τὸ ἔθνη ἀπορροφῶνται ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὁ κόσμος ἐν τῷ πνεύματι.

Τὸ Κράτος εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα ἔκφρασις τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας· ὁ δὲ κόσμος εἶναι ὁ ὑψηλότερος τύπος τοῦ δικαίου, ἐν ᾧ ἡ οὐσία τοῦ παγκοσμίου πνεύματος ἀναπτύσσεται δραματικῶς ἐν μὲν τῇ τέχνῃ ὡς εἰκὼν καὶ κάτοπτρον, ἐν δὲ τῇ θρησκείᾳ ὡς αἴσθημα καὶ παράστασις, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὡς σκέψις, καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ὡς ζωηρὸν καὶ εὐφυὲς πόρισμα παντὸς ἐξωτερικοῦ πράγματος.

Ἡ ἱστορία εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ γενικοῦ πνεύματος τοῦ χρόνου, ἡ δὲ πολιτικὴ ἱστορία ἰδίᾳ εἶναι ἡ πρόοδος τῆς συναισθήσεως τῆς ἐλευθερίας. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου λαός τις ὑπάρχει καθ' ὅσον ἀντιπροσωπεύει ἀναγκαίαν ἰδέαν, καὶ εἶναι αὕτη ἐποχή, καθ' ἣν οἱ ἄλλοι λαοὶ οὔτε ἰσχύουσιν οὔτε ἔχουσι δικαίωμα κατ' αὐτοῦ. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τοῦ κόσμου ἐνεψυχώθη εἰς τέσσαρας ἀρχάς. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπῆλθεν ἡ ἄμεσος ἐκδήλωσις τοῦ παγκοσμίου συστήματος, ἡ οὐσιώδης αὕτη μορφή, ἐν ᾗ ἡ ἑνότης ἔκειτο σχεδὸν τεθαμμένη ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς ὑπάρξει. Ἕπεται ἡ συναίσθησις τῆς οὐσίας, ἥτις παράγει τὸ αἴσθημα, τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀτομικότητα ὑπὸ τὴν μορφὴν ἠθικοῦ καλοῦ. Εἶτα δὲ ἡ βαθυτέρα ἀνάπτυξις τῆς συναισθήσεως ἐν τῇ ἀντιστάσει μεταξὺ ἀφηρημένης γενικότητος καὶ ἔτι μᾶλλον ἀφηρημένης ἀτομικότητος. Παυσάσης τῆς ἀντιστάσεως ταύτης ἀναφύεται ἡ τετάρτη ἀρχή, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν κτῆσιν τῆς συγκεκριμένης ἀληθείας τῶν πραγμάτων, τῆς ἠθικῆς ἀληθείας. Τοιαύτην σειρὰν διέτρεξαν οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, εἶτα ὁ ἑλληνικός, ὁ ῥωμαϊκὸς καὶ ὁ γερμανικός.

Ἡ μεταφυσικὴ αὐτοῦ τῆς ἀπολύτου ἀντικειμενικῆς ἰδεολο-

γίας εἶναι ἰδίως ἀξιοσημείωτος ἕνεκα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐπὶ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπὶ τῆς νομικῆς. Διὰ τὸν Ἔγελον τὸ Κράτος εἶναι ἡ κοινωνία, ἥτις ἔχει συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτῆς ἑνότητος καὶ τοῦ ἠθικοῦ σκοποῦ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸν διὰ μιᾶς μόνης καὶ πανομοίου θελήσεως. Ἐν ᾧ πρότερον ἡ νομοθεσία παρίστατο ὡς πηγὴ θετικοῦ δικαίου, ἡ νέα σχολή, ἧς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Σαβινῦς, προεκήρυξε τὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν, ἀποφανθεὶς ὅτι τὸ Κράτος δὲν ὤφειλε νὰ συστηθῇ, ἀλλὰ νὰ θεωρῆται ὡς λογικόν· ἕκαστος λαὸς ἔχει ἀρχετύπους δυνάμεις καὶ ἰδιαιτέρας ἀνάγκας, ἐξ ὧν ἀπορρέει τὸ δίκαιον, οὗ χρήζει, καὶ ὅπως ἡ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ τυχαίως, οὕτω καὶ οἱ νόμοι δὲν προέρχονται ἐκ τῆς ἰδιοτροπίας ἑνὸς νομοθέτου, ἀλλ' εἶναι ἐκφράσεις τῆς ἐθνικῆς συναισθήσεως· οἱ νομοδιδάσκαλοι ὀφείλουσι νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν κοινῶν φρονημάτων, ἐφ' ὧν βασίζεται, καὶ ὁ νομοθέτης ὀφείλει νὰ καταστήσῃ ὑποχρεωτικὸν τὸ θετικὸν δίκαιον, ὁποῖον τοῦτο προέρχεται ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας. Ἑπομένως προτιμητέαι εἶναι αἱ αὐτοσχέδιοι νομοθεσίαι τῶν ὑπαγορευομένων διατάξεων, καὶ ἡ σύνταξις Κώδικος καθίσταται ἀπόπειρα.

Οἱ Γερμανοί, φιλόσοφοι ἐμβριθεῖς καὶ σκεπτικοί, ὁ ἐκλεκτὸς τῆς φιλοσοφίας λαός, προσλαμβάνουσι τὴν ἐπιστήμην ὁμοῦ μετὰ τῆς ζωῆς, ἅμα προσκολληθῶσιν εἰς μίαν ἰδέαν συμπαρασύρουσι τὰ πάντα· εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν τέχνην ἐπιβάλλουσι τὸν τύπον αὐτῶν, καὶ ὑποστηρίζουσι τὸ δόγμα αὐτῶν διὰ πολλῶν θετικῶν γνώσεων, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἀρέσκονται νὰ προβαίνωσι δι' ἀντινομιῶν, δηλ. προβάλλουσι θέσιν τινὰ καὶ ὑποδεικνύουσιν αὐτήν· εἶτα ἑτέραν θέσιν, ἥτις ἀντίκειται αὐτῆς (ὑπόθεσις), συμπεραίνοντες ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη θέσις ὑψηλοτέρα, πρὸς ἣν συντρέχουσιν αἱ ἄλλαι (σύνθεσις). Ἀλλὰ διὰ τοιούτου τρόπου συχνάκις καταστρέφεται τὸ

ἀληθῶς γνωστόν, χωρὶς νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἄγνωστον, καὶ ἡ συνέπεια εἶναι ὁ σκεπτικισμός.

Ἡ ὑπερφυσικὴ σχολή, ἰδοῦσα ὅτι ἡ λογική, ἐγκαταλελειμένη εἰς ἑαυτὴν βαίνει πρὸς τὸν πανθεϊσμόν, ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, καὶ διὰ τοῦ Βάδερ, τοῦ Ἰακώβη, τοῦ Ἄϊνρατ καὶ τοῦ Ἐσενμάγερ ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῶν φυσικῶν ἡμῶν δυνάμεων· ἡ ψυχὴ δύναται νὰ λαμβάνῃ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ τὴν δημιουργήσῃ, καὶ ἔπρεπεν ὁ Θεὸς νὰ φανερωθῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀσαφεῖς καὶ βαθείας ὁμοιώσεις ὑφ' ὧν οὗτος βασανίζεται. Κατὰ τὸν Χ. Βρόνσκην (1775 1883) ὁ κόσμος ἐν τῇ προϊούσῃ καὶ μονοτόνῳ αὐτοῦ προόδῳ διατρέχει δύο ἐποχάς, τὴν φυσικὴν καὶ τὴν θεωρητικήν, καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων διάμεσον, συγκειμένην ἐκ φύσεως ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς, καὶ ἡ μὲν ὑλικὴ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς σαρκός, ἡ δὲ πνευματικὴ ὑπὸ τῆς γνώσεως καὶ τοῦ αἰσθήματος· διότι ἡ πραγματικότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ἢ διὰ τῆς γνώσεως καὶ τοῦ αἰσθήματος.

Ἄλλοι ἐπομένως βασίζουσι τὴν γνῶσιν μόνον ἐπὶ τῶν ἄλλων ὄντων καὶ διὰ τοῦτο περιορίζονται μόνον εἰς τὴν πεῖραν· ἄλλοι πάλιν μόνον ἐπὶ τῆς ἰδίας συναισθήσεως καὶ ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἀποκάλυψιν. Ἐκ τοῦ πρώτου συστήματος πηγάζουσιν αἱ ἰδέαι ἐμφύτου κτηνωδίας, σκέψεως συνδυαζομένης πρὸς τὴν ὕλην, τῆς ὑλικῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ συμφέροντος, καὶ ἡ γνώμη ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι αὐθαίρετος προσήλωσις τῆς σκέψεως, ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἔχει τελικὸν σκοπὸν οὔτε τάξιν τινά, καὶ ὅτι τὰ ὄντα ἀποθνήσκουσι. Τοὐναντίον δὲ ἡ θεωρία τοῦ αἰσθήματος ἄγει ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀθάνατος, ἔχων συναίσθησιν καὶ ἱκανὸς νὰ συλλάβῃ ἀπόλυτον γνῶσιν, ὅτι ἡ ὕλη τοῦ φυσικοῦ κόσμου μετεμορφώθη ὑπὸ τοῦ Πλάστου, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέουσι τὰ πάντα, καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ μέσον τῆς μεταδόσεως τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, καὶ σύμβολον τῆς ἀποκαλύψεως. Τὸ πρῶτον

εἶναι τὸ σύστημα τοῦ Λὼκ καὶ τῶν Σκώτων φιλοσόφων· τὸ δεύτερον εἶναι ἡ ἰδεολογία τῶν Γερμανῶν· ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου συστήματος ἀντίκεινται ἀρχαί τινες τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, αἵτινες δέον νὰ συνδυασθῶσιν ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἀληθείᾳ, δηλ. ἐν τῷ Θεῷ. Ἡ φιλοσοφία διεσαφήνισεν ἤδη τὸ εἶναι καὶ τὸ γινώσκειν, δηλ. τὴν ὑλικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀρχήν. Ὁ Κάντιος ἐπρότεινε τὸ πρόβλημα τοῦ ἀπολύτου, πρὸς λύσιν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ διατρέξῃ τις τὰ καιρικὰ αἴτια τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ὅπως ἀνυψωθῇ μέχρι τῆς ἀποκαλυφθείσης θρησκείας (τὸ δόγμα τοῦ Μεσσίου), ἥτις μόνη δύναται ν' ἀποκαλύψῃ ἡμῖν τὸ μυστήριον τῆς πλάσεως.

Ἐπομένως καὶ οἱ Κριτικοὶ καὶ οἱ Ἰδεολόγοι παρεκτρέπονται εἰς ὑπερβολάς, ἃς δὲν δύναταί τις ν' ἀποφύγῃ ἢ διὰ λογικῆς πραγματικότητος, ἥτις νὰ θέσῃ ἐν ἁρμονίᾳ τὸ πνεῦμα μετὰ τοῦ σύμπαντος, ὅπως μὴ τὸ ἓν ἀπορροφήσῃ τὸ ἕτερον, καὶ διὰ τοιούτου μέσου δέον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πρόοδος, ἥτις συσφίγγει καὶ δὲν καταρρίπτει.

Ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις οἱ φιλόσοφοι ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Λώκ, καὶ ἐν μέρει ἐνόμιζον ὅτι νεωτερίζουσιν ἀκολουθοῦντες τὴν Κάντιον· ἄλλοι πάλιν ἐνόμισαν ὅτι θέτουσι νέας θεωρίας ἐκλέγοντες ἐκ τῶν διαφόρων συστημάτων.

Ἡ Ἀγγλία ἐνέμεινεν εἰς τὸν κοινὸν νοῦν τῆς σχολῆς τοῦ Ῥήδ (Reid), ὅστις ἀπέφυγε τὰ σφάλματα τοῦ Λώκ. Ὁ Ῥὴδ περιορίζει τὴν φιλοσοφίαν εἰς ἐπιστήμην τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην εἰς φυσικὴν ἱστορίαν τῶν φαινομένων. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη διακρίνει τὰς φανερὰς ἀληθείας καθ' ἑαυτὰς ἐξ ἐκείνων, αἵτινες γίνονται καταληπταὶ μόνον διὰ τῆς σκέψεως. Διὸ ἐκτείνεται πολὺ ἐπὶ τῶν μειζόνων καὶ ἐλασσόνων (premesse) ἀλλὰ δὲν ἔρχεται εἰς συμπέρασμα ἢ μόνον ἀκροθιγῶς· παρατηρεῖ ὅ,τι εἶναι, ἀντὶ ν' ἀνακαλύψῃ ὅ,τι ὤφειλε νὰ ἦναι· οὐδὲν δημιουργεῖ, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ βεβαιώσῃ καὶ οὐδὲν ἀφίνει ἀνεξήγητον. Ἡ θεωρία αὕτη ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ

Θωμᾶ Βράουν καὶ τοῦ Δουγάλδ Στιούβαρτ (Dugalt Stewart). Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἐμβρίθεια καὶ σαφήνεια ὅλων τῶν Σκώτων φιλοσόφων, αἵτινες προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον διότι οἱ Σκῶτοι εἶναι ἀληθεῖς διδάσκαλοι εἰς τὰς πολυαρίθμους τῆς χώρας αὐτῶν σχολάς.

Ἐν Γαλλίᾳ ἡ αἰσθητικότης παρήγαγε τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἐξηκολούθουν ὑποστηρίζοντα αὐτὴν ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Βόλνεϋ, ὅστις ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐρειπίων συνεπέραινε περὶ τῆς μηδαμινότητος τῶν θρησκειῶν, ἐκ τῶν περὶ θελήσεως μελετῶν αὐτοῦ ἐξήγαγε κατήχησιν, ἧς οἱ κανόνες εἶναι ἡ διατήρησις ἑαυτοῦ καὶ αἱ ἀπολαύσεις. Ὁ Δεστροὺτ Δὲ Τρασὺ (Destrutt de Trasy) παραδεχόμενος τὰς συνεπείας, ἃς ἀπέφυγεν ὁ Κονδιλλιάκ, περιορίζει τὴν ἰδεολογίαν εἰς τὴν σκέψιν, καὶ ταύτην εἰς τὴν εὐαισθησίαν, ἥτις εἶναι αἰτία καὶ μορφὴ ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, κριτήριον τοῦ ὑγιοῦς νοός, καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐκ τῶν μελετῶν μου (ἔλεγε) καὶ ἐκ τῶν τοῦ Καβάνις ἔπρεπε νὰ συνταχθῇ μικρὰ δημώδης κατήχησις, ἥτις νὰ διαδοθῇ πανταχοῦ. Καὶ ὁ Καβάνις ἔλεγεν, «ὅτι ἡ φυσικὴ εὐαισθησία εἶναι ἡ πηγὴ πασῶν τῶν ἰδεῶν καὶ ἕξεων, καὶ περὶ τούτου οὐδεὶς λόγιος ἀμφιβάλλει».

Ἐκ τοῦ Καβάνις προέρχεται ἡ σχολὴ τῶν Φυσιολόγων, ἥτις φρονεῖ ὅτι αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἕξεις προέχονται ἐκ τῆς εὐαισθησίας ἐνεργουμένης διὰ τῶν νεύρων, καὶ ἐξηγεῖ τὰς μετὰ τῆς σκέψεως καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀναμεμιγμένας πράξεις διὰ τῆς ἁπλῆς ζωϊκῆς οἰκονομίας, φανερῶν τὴν σκέψιν ὡς ὑποκράνιον ἐνέργειαν. Ὁ Καβάνις οὐχὶ διὰ μιᾶς μόνης παραβολῆς ἀλλὰ μετὰ θεωρητικῆς σοβαρότητος διϊσχυρίσθη, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ὄργανον προωρισμένον ἰδίως νὰ παραγάγῃ τὴν σκέψιν, ὡς τὰ σπλαγχνα τὴν πέψιν· αἱ ἐντυπώσεις εἶναι τροφὴ διὰ τὸν ἐγκέφαλον καὶ διευθύνονται πρὸς τὸ ὄργανον τοῦτο ὡς ἡ τροφὴ πρὸς τὸν στόμαχον· τὰ φαγητὰ κατερχόμενα εἰς τὸν στόμαχον προκαλοῦσι τὴν διήθησιν, οὕτω καὶ αἱ ἐντυπώσεις φθάνουσαι εἰς τὸν ἐγκέφαλον θέτουσιν

αὐτὸν εἰς κίνησιν· τὰ φαγητὰ πίπτουσιν εἰς τὸν στόμαχον μὲ τὰς ἰδιότητας αὐτῶν καὶ ἐξέρχονται αὐτοῦ ὑπὸ ἄλλας ἰδιότητας· οὕτω καὶ αἱ ἐντυπώσεις περιέρχονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἀπόλυτοι, ἀσυνάρτητοι, ἀλλ' ὁ ἐγκέφαλος τεθεὶς εἰς ἐνέργειαν ἐπενεργεῖ ἐπ' αὐτῶν καὶ τὰς ἀποδίδει μεταβληθείσας εἰς ἰδέας. Ἐκ τούτου συμπεραίνει μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος χωνεύει τὰς ἐντυπώσεις, καὶ ἀποτελεῖ ὀργανικῶς τὴν διήθησιν τῶν σκέψεων.

Τὴν θεωρίαν ταύτην ὑπεστήριξεν ὁ Λαμάρκ, ὅστις εἶπεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ τελευταῖος κρῖκος προϊούσης ἀναπτύξεως τῆς διοργανώσεως, καὶ ὁ Βρουσσαί, ὅστις ἠθέλησε νὰ βασίσῃ τὸν ὑλισμὸν ἐπὶ τῆς φυσιολογίας καὶ ὑποθέτει ὅτι τὰ πλέγματα (τοῦ σώματος) σύγκεινται ἐξ ἰνῶν· ὅταν δὲ αὗται συστέλλωνται προέρχεται διέγερσις, καὶ ἂν αὕτη ὑπερβαίνῃ τὸ μέτρον γεννᾶται ἐρεθισμός. Οὕτως ἡ ἐπιστήμη καθίστατο ὄργανον ἀσεβείας διὰ μὲν τοῦ Λαμάρκ, ὅστις συνέταξε τὴν φυσικὴν ἱστορίαν ἄνευ τοῦ Θεοῦ καὶ ἄνευ ἀνθρώπου κοινωνικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ, διδάσκων τὸ καθαρὸν δόγμα τοῦ Ἐπικούρου καὶ διὰ τοῦ Ὀκεν, ὅστις ἐθεμελίωσε τὸν πανθεϊσμόν, παραδεχόμενος τὸν κόσμον ὡς μέγα θηρίον.

Εἴδομεν ἤδη τὴν καθολικὴν ἀντίθεσιν. Ὁ Βονάλδος εἶχε καταργήσει τὸ δόγμα τοῦ αἰσθητοῦ, καὶ ὁ Δὲ Μὲτρ (De Maistre) εἶχεν ἐφαρμόσει τὸ δόγμα εἰς τὴν θεολογίαν καὶ ζητήσει νὰ θέσῃ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Γρηγορίου Ζ'. εἰς χεῖρας τῶν ἠπίων αὐτοῦ διαδόχων· τέλος ὁ Λαμενναὶ κατεπολέμησε τὴν ἀτομικὴν θρησκείαν.

Ἡ ἐκλεκτικὴ φιλοσοφία

Ὅπως ἡ Ἐπανάστασις εἶχεν ἐνεργήσει δι' ἀπολύτων δογμάτων, οὕτω καὶ δι' ἀπολύτων πάλιν δογμάτων κατεπολεμήθη· εἶτα δὲ ἀνεφύει εἰς τὸ μέσον τρίτη σχολή, ἥτις ἠθέλησε νὰ μεσολαβήσῃ μετὰ τῶν ὑπερβολῶν καὶ νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὰς εἰς ἐξέτασιν, καὶ ἐν ᾧ ὁ προηγούμενος αἰὼν ἀπέρριπτε πᾶν ὅ,τι δὲν συνεταύτιζετο πρὸς τὰς ἰδέας του, ὁ ἐκλεκτισμὸς ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ πᾶσαν θεωρίαν, διαβλέπων ἐν ἑκάστῃ μέρος τι τῆς ἀληθείας. Ὁ Κονδελλιὰκ ἠρνήθη τὴν προσωπικὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς, θεωρῶν αὐτὴν ὡς νοῦν νέου παιδίου, ἐπιδεκτικὸν διαφόρων ἐντυπώ-

σεων, ὅστις δὲν καταγράφει ἢ τὰς ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων μεταδιδομένας αὐτῷ ἰδέας. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ καὶ ἐπὶ τίνι ὅρῳ γινώσκομεν ἑαυτοὺς ἄλλως ἢ ὡς αἴτιον διαρκῶς ἐνεργοῦν; Τίνι τρόπῳ δύναμαι νὰ ἐννοῶ ἐμαυτὸν ἀπὸ παντὸς ὅ,τι δὲν εἶναι τὸ ἐγώ; Διὰ τῆς τοιαύτης ἀντιθέσεως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνεργῇ τις καὶ ν' ἀντενεργῇ· ἑπομένως πᾶσα πρᾶξις τῆς συνειδήσεως προϋποθέτει τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐγώ. Ὁ Μαὶν δὲ Βιρὰν διέγνωσε διάφορόν τι τῆς ψυχικῆς ἀλλοιώσεως, καὶ συνεπέρανεν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀρχὴ οὐσιωδῶς ἐλευθέρα καὶ ἐνεργός· ὅτι ἡ αὐτονόησις εἶναι ἐσωτερικὴ καὶ ἄμεσος· ἔδωκεν εἰς τὴν θέλησιν σφαῖραν εὐρυτέραν τῆς μυϊκῆς ἐντάσεως· διὸ συνετέλεσε ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν φιλοσοφίαν διὰ τῆς ψυχολογίας. Καὶ ὁ Λαρομιγιὲρ (Laromiguère) παρεδέχθη τὸ πνεῦμα καὶ διέκρινε τὸ αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τοῦ σκέπτεσθαι. Ὁ Ῥοαγὲ Κολλὰρ (Τόμ. 11 σελ. 318) καὶ ἄλλοι ἀντέστησαν κατὰ τῆς ἰδεολογίας ταύτης, τῆς ἐστερημένης ἀληθείας, εὐγενείας καὶ μεγαλείου, ἥτις κατεβίβασε τὸ δίκαιον εἰς λογικὴν καὶ γραμματικήν, ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνοικοδομήσωσιν ἐπὶ τοῦ κλονισθέντος τούτου κτιρίου.

Ὁ Κουζῖνος θεμελιοῖ τὴν ἐκλεκτικὴν σχολὴν ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως, ἐφηρμοσμένης ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς συνειδήσεως, οὐδὲν θέλων ν' ἀπαλείψῃ, ἀλλ' ἐκ πάντων ἐκλέγων τὸ καλλίτερον. Ὁ παραλογισμὸς δὲν εἶναι ἢ ἡ ἀτελὴς ἀλήθεια, μεταποιηθεῖσα εἰς ἀπόλυτον ἀλήθειαν [1]· οὐδὲν σύστημα εἶναι ἐσφαλμένον· πολλὰ συστήματα εἶναι ἀσυμπλήρωτα [2]· ἑπομένως τὰ πάντα εἶναι ἀληθῆ καθ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ δύνανται νὰ καταστῶσι ψευδῆ λαμβανόμενα ἀποκλειστικῶς· ἡ ἀπάτη εἶναι ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος, εἶναι ἡ μορφὴ τῆς ἀληθείας ἐν τῇ ἱστορίᾳ [3]. Τὸ συλλέγειν τὰ λείψανα ταῦτα τοῦ ἀληθοῦς εἶναι ἔργον τῆς φιλοσοφίας, ἥτις εἶναι ἀναγκαῖον προϊὸν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

[1]) Σειρὰ μαθημάτων τῷ 1828. Μάθημα γ'.
[2]) Ἀπόσπ. φιλοσ. Τόμ. 1 σελ. 48.
[3]) Σειρὰ μαθημάτων τοῦ ἔτους 1828. Μάθ. στ'. καὶ ζ'.

Ἀλλὰ διὰ νὰ διακρίνωμεν τὸ καλλίτερον δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ καλοῦ; Πρὸς τὸ ἀσθενὲς τοῦτο σύστημα ἀνταποκρίνεται ἐν μὲν τῇ πολιτικῇ ὁ μέσος ὅρος, ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ ἡ σχολὴ τῶν μοιροδόξων· διότι (λέγει ὁ Κουζῖνος) ἡ ἱστορία εἶναι μοιραία, καὶ πάντα ἐν αὐτῇ ἔχουσι καλῶς, διότι πάντα ἄγουσι πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς Θείας Προνοίας [1])· ἑκάστη ἐποχὴ συνίσταται ἐξ ἑνὸς τῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀτελής, τὸ τέλειον καὶ ἡ ἔκθεσις(;) τὸ πρῶτον φαίνεται ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τὸ δεύτερον ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὸ τρίτον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ· οὔτε τόπος οὔτε λαὸς οὔτε ἄνθρωπος ἀναφαίνεται μέγας εἰμὴ μόνον ὅταν ἐξυπηρετῇ μοιραίως ἓν τῶν τοιχείων τούτων Ὁ μέγας ἀνὴρ εἶναι ἡ ἀκαταμάχητος ἐκδήλωσις μιᾶς ἰδέας ἐπωαζούσης ἐντὸς ἔθνους τινός· εἶναι τὸ ἐνανθρωπισθὲν αἴσθημα· πρέπει δὲ νὰ ἐκφράζῃ τὴν γενικότητα τοῦ λαοῦ, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου τάσσει αὐτὸν ἡ ἰσχυρὰ αὐτοῦ προσωπικότης. Ἡ δόξα εἶναι ἡ κρίσις τῆς ἀνθρωπότητος ἐπὶ ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτῆς, καὶ ἡ ἀνθρωπότης οὐδέποτε ἔχει ἄδικον [2]). Ὁ χαρακτὴρ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς εἶναι ἡ ἐπιτυχία· δυνάμεθα μὲν νὰ συμπαθῶμεν πρὸς τὸν ἡττημένον, ἀλλὰ πάντοτε συντασσόμεθα πρὸς τὸ μέρος τοῦ νικητοῦ· αὐτὸς εἶναι ὁ δίκαιος, αὐτὸς ὁ ἠθικός, αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀλήθειαν [3]). Ἑκάστη τῶν τριῶν ἐποχῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο περιό-

[1]) Ἡ ἱστορία εἶναι γεωμετρία ἄκαμπτος. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἦ ἡ θεία Πρόνοια εἶναι ἐν τῇ φύσει, ἔχει ἡ φύσις τοὺς ἀναγκαίους νόμους της... Ἐὰν ἡ ἱστορία ἦναι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ φανερωθέν, τὰ πάντα ἔχουσι τὴν ἀληθῆ αὐτῶν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἂν πάντα εὑρίσκωνται ἐν τῇ θέσει των, τὰ πάντα ἔχουσι καλῶς διότι τὰ πάντα ἄγουσι πρὸς σκοπὸν διαγραφέντα ὑπὸ ἐνεργητικῆς τινος δυνάμεως. Θεωρῶ τὴν ἰδέαν τῆς ἱστορικῆς αἰσιοδοξίας ὡς τὴν ὑψηλοτέραν ἰδέαν, εἰς ἣν προέβη μέχρι τοῦδε ἡ φιλοσοφία. (Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορ. τῆς φιλοσοφ. μάθημ. γ').

[2]) Τί εἶναι ἡ δόξα; Ἡ κρίσις τῆς ἀνθρωπότητος περὶ ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἡ ἀνθρωπότης ἔχει πάντοτε δίκαιον. Μεγάλα ἀποτελέσματα· ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι μηδέν. (Ἔνθ. ἀνωτ. μάθημ. ι').

[3]) Ὁ χαρακτήρ, τὸ σημεῖον τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς εἶναι ἡ ἐπιτυχία· ἐὰν ὁ ἡττημένος προκαλεῖ τὴν συμπάθειαν ἡμῶν, πρέπει ἔτι μεγαλειτέραν συμπάθειαν αἰσθανόμεθα πρὸς τὸν νικητήν, διότι πᾶσα νίκη συνεπιφέρει ἀφεύκτως πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος (ἔνθ. ἀν.). Πρέπει νὰ τασσόμεθα πρὸς τὸ μέρος τοῦ νικητοῦ, διότι τὸ μέρος τοῦτο εἶναι τὸ τοῦ δι-

δους, τὴν τῶν αὐτομάτων καὶ τῆς σκέψεως, τῆς πίστεως καὶ τῆς κριτικῆς, τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ σκέπτεταί τις· ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ ἡ ἐπιστήμη ἀποσπᾶται ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ σχηματίζει φιλοσοφικὰ συστήματα, κατατασσόμενα ὑπὸ τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπίνης κρίσεως καθ' ὃν τρόπον θεωρεῖται ἡ φύσις, κατὰ τὸ αἴσθημα, κατὰ τὴν ἰδεολογίαν, κατὰ τὸν σκεπτικισμὸν καὶ τὸν μυστικισμόν· αὗται εἶναι αἱ τέσσαρες μόναι ὁδοὶ πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ σχολὴ αὕτη συνέτεινεν εἰς τὴν μελέτην τῶν διαφόρων συγγραφέων, εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν μεταφράσεων, καὶ εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν σκέψεων ἑκάστης ἱστορικῆς ἐποχῆς. Ζωηρότης, χάρις, γνῶσις τοῦ κόσμου, οἰκειότης, ταῦτα καθιστῶσι ἐλκυστικοὺς καὶ ἀποτελεσματικοὺς τοὺς Γάλλους φιλοσόφους· ἀλλὰ τοῖς ἐλλείπει ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκείνη κατάταξις, εἰς ἣν τοσοῦτον ὑπερέχουσιν οἱ Γερμανοί· καὶ μᾶλλον ἢ συστήματα οἱ φιλόπολοι τῆς Γαλλίας παρέσχον ἡμῖν ἀξιολόγους ἱστορίας εἰδικῶν φιλοσοφιῶν.

Ἄλλοι ὅμως, καὶ μετὰ τὴν φιλοσοφίαν τῆς προόδου, διετηρήθησαν ὀπαδοὶ τοῦ αἰσθητικοῦ. Ὁ Κάρολος Κόντ (Comte) πραγματευόμενος περὶ τῆς «Νομοθεσίας» παρεδέχθη τὸ δόγμα τοῦ ὠφελίμου καὶ ἐβάσισε τὰς ἐθνικὰς ἐπιστήμας ἐπὶ μόνης τῆς πείρας. Ὁ Αὔγουστος Κόντ (Comte)· ἐν τῇ Θετικῇ Φιλοσοφίᾳ ἀποφαίνεται ὅτι ὅλαι αἱ ἐπιστῆμαι διέρχονται τρία στάδια, τὸ θεολογικόν, τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ θετικόν· τὸ τελευταῖον τοῦτο στάδιον ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ θεωρεῖ πάντα τὰ φαινόμενα ὡς ὑποκείμενα εἰς φυσικοὺς νόμους ἀναλλοιώτους. Ἐκ τοῦ δόγματος τῆς φυσικότητος ὁ Κόντ ἐσχημάτισε θρησκείαν

καίου, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος, ἐν ᾧ τὸ μέρος τοῦ ἡττηθέντος εἶναι πάντοτε τὸ τοῦ παρελθόντος. Ἡ νίκη καὶ ἡ κατάκτησις δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ἡ νίκη τῆς ἀληθείας τῆς σήμερον κατὰ τῆς ἀληθείας τῆς χθές, ἥτις κατέστη ἡ ἀπάτη τῆς σήμερον. Ἠθώωσα τὴν νίκην ὡς ἀναγκαίαν καὶ ὠφέλιμον· ζητῶ δὲ νὰ τὴν ἀθωώσω ὡς δικαίαν καὶ ἐπιχειρῶ νὰ ἀποδείξω τὴν ἠθικήν τῆς ἐπιτυχίας. Τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ἐντελῶς δίκαια. (Ἔνθ. ἀν. Μάθημ. θ').

ἐν ᾗ λατρεύεται οὐχὶ ὁ Θεὸς ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ σχολὴ αὐτοῦ, ἐκλαϊκευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λιττρέ, ἀρνεῖται πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι πεῖρα καὶ παρατήρησις [1]), καὶ ἀντικαθιστῶσα τὸν Σπινόζαν καὶ τὸν Ἔγελον διὰ τοῦ Βάκωνος, διὰ τοῦ δόγματος τῆς θετικότητος φθάνει εἰς τὴν πανθεϊστικὴν ἰδέαν, ἥτις ἀποκλείει τὸν Θεὸν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ κόσμου.

Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ θεωρία τῆς αἰσθήσεως τοῦ Κονδιλλιὰκ κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Σοάβε [2]), ἂν καὶ πολλοὶ φιλόσοφοι ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ, ὡς ὁ Γερδέλ, ὅστις διϊσχυρίσθη ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Ὄντος δὲν δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' εἶναι ἰδέα ἐσχηματισμένη, ὁ Φαλλέττης, ὅστις τὸν κανόνα τῆς αἰσθητικότητος ἀντικαθιστᾷ διὰ τοῦ κανόνος τοῦ νοῦ καὶ διὰ τῆς γενικῆς ἰδέας τῆς ὑπάρξεως, τῆς ἐξαγομένης ἐκ τοῦ σκεπτομένου ἐγώ· ὁ Δραγέττης, ἐσύστησε ἐντελέστερον δόγμα ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, βασίζων αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἐνστίκτου καὶ ἐπὶ τῆς κρίσεως· ὁ Μικέλης, ὅστις, ἀποκρούων τὴν Ὀντολογίαν τοῦ Βόλφ, προέλαβε τὸν Σχέλλιγκ ἐν τῇ κατατάξει νέου συστήματος τῶν ἐπιστημῶν· ὁ Πῦνος, τοῦ ὁποίου τὸ σύστημα (Πρωτολογία) ζητεῖ μίαν θετικὴν πρώτην βάσιν τῆς ἐπιστήμης· κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Παλμιέρης καὶ ὁ Κάρλης ἀπέκρουσαν τὰς συνεπείας τῆς αἰσθητικότητος ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον. Ἀνοικταῖς ἀγκάλαις ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρ' ἡμῖν (τοῖς Ἰταλοῖς) ἡ πενιχρὰ ἰδεολογία τοῦ Τρασῦ,

[1]) Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸν Κοῦνο Φίσερ, τὸν Σαμουὴλ Βοῦτλερ, τὸν Βάγνερ, Κόττα, Οὔγγερ, Φέδερ, Πόβελ, Ῥόλλε, Ῥοῦγε, Φόγτ καὶ ἰδίως τὸν Βύχνερ. Ὅρα τὸ σύγγραμμα « Ὁ σύγχρονος ὑλισμός » ἐξέτασις τοῦ συστήματος τοῦ Βύχνερ, ὑπὸ Ζανέ. Παρισ. 1864. Ἐν τέλει τῆς εἰσαγωγῆς λέγει ὁ συγγραφεύς : Ὁποία ἀδυναμία, ὁποία ἄγνοια, νὰ περιορίζῃ τις τὸ πραγματικὸν ὂν τῶν πραγμάτων εἰς τὰ πρόσκαιρα φαινόμενα, ὧν ἀντιλαμβάνονται αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν, καὶ νὰ καταστήσωμεν τὴν φαντασίαν ἡμῶν τὸ μέτρον πάντων τῶν πραγμάτων, καὶ νὰ λατρεύωμεν οὐχὶ τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον εἶχε τουλάχιστον φαινομενικήν τινα ὕπαρξιν· ἀλλ' ἕν τι, τὸ ὁποῖον ἐν οὐδεμιᾷ γλώσσῃ ἔχει σήμερον ὄνομα, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ τις « ἀτελεύτητον τέφραν ».

[2]) Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ Λυγκέων 1886 σελ. 582 ἐξετάζεται ἡ φιλοσοφία τοῦ Σοάβε ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου Τέστα (1784 — 1860).

εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μεταφραστὴς Κομπανιόνης προσέθηκε διδασκαλίαν ἠθικὴν ὅλως ἐμπειρικήν. Ὅτι ἡ αἴσθησις εἶναι ἡ ἰδέα ὑπεστήριξεν ὁ ψευδο-Λαλεβόσκ (Π. Βορέλλης) ἐν τῇ Γενεαλογίᾳ τῆς Σκέψεως. Καὶ ὁ Ῥωμανιόζης (1771-1835) ἦτο ἐμπειρικός, ἀλλ' ἐν κύκλῳ εὑρεῖ, ὥστε ἀναζητῶν τὰ εὐάρεστα αἴτια μετέχει τί τοῦ πνευματιστοῦ. Ἡ ἠθικὴ κατ' αὐτὸν δὲν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ δικαίου· καὶ ἐφημίσθη ὁ Ῥωμονιόζης διότι ἤνωσε τὸ δόγμα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ «Ἡ γένεσις τοῦ ποινικοῦ δικαίου» καὶ τὸ δημόσιον γενικὸν δίκαιον», μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐκείνης φιλοσοφίας, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν παραμελεῖ τὰς συμπτώσεις καὶ ἀποβλέπει μόνον εἰς τὰ οὐσιώδη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀσχολεῖται οὐχὶ μὲ τὸ σήμερον, ἀλλὰ μὲ τὸ αὔριον.

Ὁ Πέτρος Ταμπουρίνης (1737-1827) ἀποκρούων τὴν αἰσθητικότητα καὶ τὴν ἠθικὴν τοῦ συμφέροντος, ἐξήγαγε τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς τελειότητος, ἐπικρίνων ὅμως τὴν ἀόριστον πρόοδον τοῦ Κονδορσέ. Σήμερον ἐλησμονήθη ἐντελῶς ὁ Ταμπουρίνης, ὡς καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ αὐτοῦ δοξασίαι. Ἀλλὰ πολλοὶ ἄλλοι ἐπειράθησαν νὰ συνδυάσωσι τὴν πεῖραν μὲ τὴν σκέψιν, πεπριθότες ὅτι μόνον ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν δύναται νὰ προκύψῃ ὀρθὸν σύστημα. Διὰ τὸν Τερέντιον Μαμιάνην ἡ φιλοσοφικὴ μέθοδος εἶναι τὸ πᾶν, καὶ πᾶσα μεταρρύθμισις προέρχεται ἐκ μεταβολῆς καὶ προόδου αὐτῆς· ἐν αὐτῷ σύγκειται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀληθείας· ἡ ἐπιστήμη ἐν τέλει δὲν εἶναι ἢ ἡ μεθοδικὴ ἀλήθεια καὶ πᾶσα φιλοσοφικὴ συζήτησις δύναται νὰ καταστῇ ζήτημα μεθόδου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἰταλοὶ ἐγίνωσκον τὴν ἀληθῆ μέθοδον καὶ ὁ ἀνακτῶν αὐτὴν ἤθελε (κατὰ τὸν Μαμιάνην) συμπληρώσει τὴν ἐπιστήμην· ἐξ οὗ ἤθελέ τις συμπεράνει ὅτι τὰ τελευταῖα συμπεράσματα τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ὀφείλουσι νὰ συμπέσωσι μετὰ τῶν ὑπαγορεύσεων τοῦ κοινοῦ νοῦ. Ὁ ἱερεὺς Ἰωακεὶμ Βεντούρας ἀνασυνιστᾷ τὴν σχολαστικήν, ὅπως δι' αὐτῆς ἐγκεντρίσῃ τὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ τῆς ἀποκαλύψεως. Ὁ ἐκλεκτικισμὸς τοῦ Βαλδάσσαρ Πόλη διαφέρει τοῦ γαλλικοῦ, διότι

δὲν περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἐκλέγῃ ὅ,τι ἀληθὲς ὑπάρχει ἐν τοῖς ἀσυναρμόστοις συστήμασιν, ἀλλὰ σχετίζει τὰς δύο κυρίας ἀρχὰς τῆς πεῖρας καὶ τῆς θεωρίας.

Ὁ Πασχάλης Γαλούπης (1770-1846) ἐγίνωσκε τοὺς Καρτεσιανούς, εἰς οὓς μετέδωκέ τι τῶν Σκώτων φιλοσόφων καὶ τοῦ Καντίου, ἠγνόει ὅμως τοὺς ὁμοεθνεῖς του φιλοσόφους, οἵτινες κατόπιν ἐμελετήθησαν τοσοῦτον, τὸν Βροῦνον, τὸν Καμπανέλλαν, τὸν Νῖφον, τὸν Τελέζιον, καὶ μόλις μνείαν ποιεῖ τοῦ Τομμάζου, τοῦ Βίκου, τοῦ Γενοβέζη. Δὲν παραδέχεται μόνον ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα τῆς γνώσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς μελέτης ἀνέρχεται ἐκ τοῦ συμπεφυμένου εἰς τὸ ἀπόλυτον ἕνεκα τῆς ἐνυπαρχούσης θεωρίας τοῦ ἐπὶ τῶν γνώσεων βασιζομένου συλλογισμοῦ. Τόσον ἡ ταὐτότης ὅσον καὶ ἡ διαφορὰ εἶναι ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα τῶν γνώσεων ἡμῶν. Ὑπάρχουσιν ἐπομένως ἀρχικαὶ ἀλήθειαι ἐσωτερικῆς πείρας, οὐδὲ προέρχονται αὗται ἐξ ἁπλοῦ ἐμπειρισμοῦ ἢ ἐκ τῶν ἀρχῶν ἐκ τῶν προτέρων τοῦ Καντίου, ἀλλὰ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικότητος τοῦ πνεύματος, ὡς πρωτότυποι αὐτοῦ νόμοι. Στοιχειώδεις δυνάμεις εἶναι ἡ συνείδησις, ἡ αἰσθητικότης, ἡ φαντασία, ἡ ἀνάλυσις, ἡ σύνθεσις, ἡ ἐπιθυμία, ἡ θέλησις. Ἐν τῷ ἠθικῷ δόγματι παραδέχεται πρακτικὰς σκέψεις ἐκ τῶν προτέρων, ὁποία εἶναι π. χ. ἡ ἐπιτακτικὴ Κάμε τὸ χρέος σου! καὶ θέτει τὸν ἠθικὸν νόμον ἐν τῇ ὀρθῇ κρίσει, ἥτις ὁδηγεῖ τὴν θέλησιν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν, καὶ καταδεικνύει ἡμῖν ποῖαι πράξεις δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἢ νὰ παρεμποδίσωσι τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν [1].

[1] Ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὁ Μαντσίνης καὶ ὁ Τεδέσκης περιεπλανήθησαν ἐν τῷ ἐκλεκτισμῷ. Ὁ νομικὸς Οὐϊνσπηρ (Winspeare) ἐξέθηκε τὰς θεωρίας τοῦ Καντίου, σεβόμενος τὰς δυξασίας τοῦ Ῥήδ. Ὁ Δὲ Γράτσιας (Περὶ τῆς πραγματικότητος τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης) πιστὸς τῷ Λώκ, καίτοι προσεῖχεν ν' ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας τῆς αἰσθητικότητος καὶ νὰ ταπεινοῖ τὴν κρίσιν, ὅπως μὴ αὕτη ἐξουδετερώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ συμπερασμοῦ, καὶ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν κρίσιν περὶ τῆς ἀληθείας τῆς πειραματικῆς μεθόδου, ἀπαλλαγείσας τῆς νοητῆς. Ὁ Βερτίνης (Φιλοσοφία τῆς ζωῆς) παράγει τὴν ἠθικὴν ἐκ τῆς ἀφιλοκερδοῦς ἀγάπης πρὸς τὸ ὡραῖον τῶν ἐναρέτων πράξεων

Οἱ δύο πρωτοτυπότεροι φιλόσοφοι τῆς Ἰταλίας εἶναι καθολικοί, καὶ κεκηρυγμένοι πολέμιοι τοῦ ἐμπειρισμοῦ. Ὁ Ἀντώνιος Ῥοσμίνης ἐκ Ῥοβερέτου (1797-1855) καταρρίπτει τὰ συστήματα τῶν προκατόχων του, οἵτινες ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς πηγῆς τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων πρὸς σχηματισμὸν κρίσεως εἴτε ὑπὲρ τὸ δέον ἀρνοῦνται εἴτε ὑπὲρ τὸ δέον παρεκτρέπονται εἰς ὑποθέσεις· καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθῇ τις ἔνστικτόν τι ἢ τὴν ἰδέαν τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεως, τὸ ὁποῖον, ἡνωμένον μετὰ τῆς αἰσθήσεως ἀρκεῖ ὅπως παραγάγῃ τὰς ἄλλας ἰδέας καὶ συνεπῶς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην κρίσιν. Ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἀντιλήψεως τοῦ ὄντος, θεωρουμένης γενικῆς, προέρχεται ἡ βεβαιότης, ἥτις εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, καὶ γεννᾷ τὴν γνῶσιν τῶν σωμάτων, ἡμῶν αὐτῶν, τοῦ βίου, τοῦ ἠθικοῦ νόμου, καὶ ὁ σύνδεσμος τοῦ ἰδεώδους μετὰ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, καὶ τῆς θεωρητικῆς ζωῆς. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενος ὁ Ῥοσμίνης ἐπεχείρησεν ἐφαρμογὰς εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν, εἰς τὴν ἠθικήν, εἰς τὸ δίκαιον, εἰς τὴν Θείαν δικαιοσύνην, καὶ ἐξέτεινεν αὐτὰς εἰς τὸ ἄθροισμα ἐκεῖνο, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναταί τις νὰ κρίνῃ περὶ ἑνὸς συστήματος. Εἰς αὐτὸν ὀφείλει ἡ Ἰταλία τὴν νέαν ὥθησιν, ἥτις ἐδόθη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν, ἥτις ἀπαλλαγεῖσα τῶν περιορισμῶν καὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ ἔτεινε νὰ καταβάλλῃ τὸν κόσμον τῆς σοφιστικῆς καὶ τῆς ἀπάτης, ὅπως ἀνυψώσῃ τὸν κόσμον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀληθείας. Ἀνεξάρτητος ἐν ταῖς πράξεσιν καὶ ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ, συναφὴς ἐν τοῖς ἔργοις καὶ ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ μετεχειρίσθη τὴν πλουσίαν πατρικὴν κληρονομίαν του εἰς ἔργα φιλανθρωπικὰ καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν Λειτουργῶν τῆς Χάριτος, οὓς αὐτὸς ἵδρυσεν ὅπως σχηματίσῃ καλοὺς λειτουργοὺς τοῦ ὑψίστου.

Ἀνταγωνιστὴς αὐτοῦ ἀνεφάνη ὁ Βικέντιος Γιοβέρτης ἐκ Τουρίνου (1801-1852), ὅστις τὴν ψυχολογικὴν μέθοδον, ἣν θεωρεῖ ὡς αἰτίαν τῆς παρούσης παρακμῆς τῆς φιλοσοφίας, ζητεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ διὰ τῆς Ὀντολογικῆς μεθόδου τοῦ Λεϊβνιτίου, τοῦ

Μαλεβράγχη καὶ τοῦ Βίκου, τῶν τελευταίων φιλοσόφων, ὧν τὴν ὁδὸν παρεμπόδισεν ὁ Καρτέσιος, νέος Λούθηρος, ὅστις τὴν καθολικὴν ἐξουσίαν ἀντικατέστησε διὰ τῆς ἐλευθέρας ἐξετάσεως. «Ὁ Γιοβέρτης ὁρίζει ὀντολογικὴν ἀρχήν, ἐν ᾗ συμπεριλαμβάνονται πᾶσαι αἱ δυναταὶ γνώσεις, καὶ ἐκφράζει ταύτην διὰ λέξεων. «Τὸ Ὄν δημιουργεῖ τὰς ὑπάρξεις». Ἐν αὐτῇ πρῶτον μέλος εἶναι ἀπόλυτος καὶ ἀναγκαία πραγματικότης, τὸ δὲ τελευταῖον σύμπτωσις· σύνδεσμος δὲ μεταξὺ αὐτοῦ εἶναι ἡ πλάσις, πρᾶξις θετικὴ καὶ πραγματική, ἀλλ' ἐλευθέρα. Ἰδοὺ λοιπὸν τρεῖς πραγματικότητες, μὴ ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ πνεύματος ἡμῶν· ἰδοὺ ἐπιβεβαιωμέναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς οὐσίας καὶ ἡ τῆς αἰτίας, καὶ ἡ καταγωγὴ τῶν ὑπερτέρων γνώσεων, καὶ ἡ θεωρητικὴ πραγματικότης τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν πραγματικοτήτων τούτων ἐξάγει τὴν ὅλην ἐγκυκλοπαιδείαν, διηρημένην εἰς τρεῖς κλάδους, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἤτοι εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ νοητοῦ, εἰς τὴν φυσικὴν καὶ εἰς τὴν μαθηματικήν. Ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὸ ὄν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν ὕπαρξιν καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸν σύνδεσμον, ἤτοι εἰς τὸ πλάσμα. Ἔρχεται κατόπιν ἡ ἀποκαλυφθεῖσα θεολογία, ἔνθα ὑπάρχει τὸ ὂν τὸ σῶζον, τὸ ὑπάρχον. Ὁ Γιοβέρτης παραδέχεται καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ ὄντος ὡς πρώτου ψυχολογικοῦ σημείου, ἀλλὰ λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν τὴν ἰδέαν τῆς πραγματικότητος ἐκ τῆς ἰδέας τῆς πιθανότητος, καὶ ὅτι ἄγει ἡμᾶς πρὸς τὸν πανθεϊσμὸν ἡ ὑπόθεσις ὅτι αὐτὴ ὑπάρχει ἄνευ ἐκείνης. Ὅθεν ὁ ἰδεώδης τύπος τοῦ Γιοβέρτη εἶναι ἡ πρώτη φιλοσοφικὴ ἀρχή, ἥτις περιλαμβάνει καὶ τὴν πρώτην ψυχολογικὴν καὶ τὴν πρώτην ὀντολογικὴν ἀρχήν, δηλ. τὴν πρώτην ἰδέαν καὶ τὸ πρῶτον Ὄν. Ἀφαιρεῖ ἐπομένως ἀπὸ τῆς θεωρίας τοῦ ἀπολύτου πᾶσαν μεσολάβησιν μεταξὺ τοῦ πλασθέντος πνεύματος καὶ τοῦ Ὄντος, ἐν ᾧ συγκεντροῦνται ἀντικειμενικῶς ὅλαι αἱ ἰδέαι, καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ἡ θεωρία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐνυπάρχει ἐν τῷ θείῳ, τῷ ἰδεώδει καὶ πραγματικῷ Ὄντι, ἐν ᾧ ὁ Ῥοσμίνης καθιστᾷ τὴν θεωρίαν ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της ἰδεώδη καὶ θέτει τὴν πραγματικό-

τητα ὡς σκοπὸν τοῦ αἰσθήματος[1]). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ πνεῦμα ἡμῶν δὲν ἐννοεῖ ἀμέσως τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ὄντος παριστῶσα αὐτῷ τὸ εἶναι ὡς δυνατὸν καὶ γενικόν, δὲν τῷ ἐπιτρέπει τὴν διαίρεσιν μεταξὺ τοῦ ἀναγκαίου καὶ τοῦ τυχαίου, ἐν ᾧ τὸ αἴσθημα τῆς θείας πραγματικότητος ἀνήκει εἰς κατάστασιν ὑπερφυσικήν. Γνωσταὶ εἶναι αἱ εὑρεῖαι τοῦ Γιοβέρτη ἐφαρμογαί, ἀλλὰ ἐντελῆ κρίσιν περὶ τοῦ συστήματος αὐτοῦ δὲν δύναταί τις νὰ ἐπιφέρῃ, διότι ἕνεκα τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου αὐτοῦ δὲν ἀνέ-

[1]) Ὁ Γιοβέρτης καὶ ὁ Ῥοσμίνης συναντῶνται κατὰ τὴν παραδοχὴν τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῆς ὑποκειμενικότητος, καὶ παραδέχονται τὴν ἀνάγκην μιᾶς πρώτης γνώσεως οὐσιώδους καὶ ἐμφύτου, ὁρίζοντες τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς αὐθορμήτου ζωῆς καὶ τῆς σκεπτικῆς. Ἀλλὰ διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν παραδοχὴν μιᾶς πρώτης ἀρχῆς ψυχολογικῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν αὐθόρμητον ζωήν. Κατὰ τὴν Ῥοσμίνην, ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι τὸ ἰδεῶδες, ἀνέκφραστον καὶ μόνον δυνατὸν ὄν, κατὰ δὲ τὸν Γιοβέρτην ἡ πρώτη ψυχολογικὴ ἀρχὴ εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ὀντολογικήν· ἡ πρώτη γνωστὴ εἶναι τὸ πραγματικὸν ὄν, ὁ Θεός. Κατὰ τὸν Ῥοσμίνην ἡ ἀρχικὴ γνῶσις εἶναι ἔμφυτος· δηλ. ἡ πρώτη σύνθεσις ἣν τὸ πνεῦμα ὀφείλει νὰ διαλύσῃ καὶ ἔν' ἀνασυστήσῃ διὰ τῆς σκέψεως, σύγκειται ἐκ δύο ὅρων, τοῦ μὲν ὑποκειμενικοῦ, τοῦ δὲ ἀντικειμενικοῦ, ἐκ τῆς σκεπτομένης δυνάμεως καὶ ἐκ τοῦ σκεπτομένου ὄντος. Κατὰ δὲ τὸν Γιοβέρτην ἡ ἀρχικὴ σύνθεσις εἶναι ὅλως ἀντικειμενικὴ καὶ σύγκειται ἐκ τριῶν ὅρων, τοῦ Θεοῦ ὡς ἀντικειμένου, τοῦ πλάσματος ὡς ὑποκειμένου καὶ τῆς πλάσεως ὡς συνδέσμου· ἑπομένως ὁ νοῦς ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ πράξει κατανοεῖ κατ' εὐθεῖαν καὶ ἀμέσως τὴν πρᾶξιν τῆς πλάσεως. Κατὰ τὸν Ῥοσμίνην ἡ ἀντίληψις τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τῶν πλασθέντων εἶναι κρίσις, ἥτις ἀποτελεῖ ἐξίσωσιν μεταξὺ τῆς ἰδέας πιθανοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῶν αἰσθήσεων. Κατὰ δὲ τὸν Γιοβέρτην ἀντιλαμβανόμεθα τὴν πλασθεῖσαν πραγματικότητα ἐν αὐτῇ τῇ πράξει τῆς πλάσεως. Διὰ τὸν Ῥοσμίνην τὸ ὑπερφυσικὸν εἶναι ὁ Θεός, γνωριζόμενος ἐν τῇ πραγματικότητι τῆς φύσεως αὐτοῦ· διὰ δὲ τὸν Γιοβέρτην τὸ ὑπερφυσικὸν εἶναι τὸ ὑπεραισθητικόν. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς φυσικῆς τάξεως εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν εἶναι, κατὰ τὸν Ῥοσμίνην, ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἰδεώδους ὄντος εἰς τὸ πραγματικὸν διὰ αἰσθήματος γενομένου ἐν τῇ ψυχῇ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ Χάρις. Κατὰ δὲ τὸν Γιοβέρτην εἶναι ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ ὄντος εἰς τὸ ὑπεραισθητικόν, διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς πίστεως. Ὁ μὲν κατηγορεῖ τὸν δὲ ἐπὶ πανθεϊσμῷ. Τὸ νὰ θεωρῇ τις δι' ἁπλῆς νοήσεως τὸ πραγματικὸν ἐν τῷ Θεῷ, εἶναι ἴσον μὲ τὸ συγχέειν τὸν Θεὸν μετὰ τοῦ πλάσματος, ἔλεγεν ὁ Ῥοσμίνης· τὸ νὰ διατείνηταί τις ὅτι μόνον τὸ ἰδεῶδες εἶναι νοητὸν εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἐξομοιοῦν τὴν σκέψιν πρὸς τὸν ὅρον αὐτῆς, ἔλεγεν ὁ Γιοβέρτης, καὶ προσέθετεν. Ἐγὼ δὲν εἶμαι πανθεϊστής, διότι παραδέχομαι τὴν πλάσιν ὡς πρᾶξιν ἀρχικὴν καὶ ἀδιαφιλονείκητον. Καὶ ἐγώ, (ἀπεκρίνατο ὁ Ῥοσμίνης) δύναμαι νὰ ᾖμαι πανθεϊστής, ἐὰν παραδεχθῶ ἄβυσσον μεταξὺ τοῦ ἀπείρου ἰδεώδους καὶ τοῦ πλασθέντος πραγματικοῦ; (Ὅρα Χάρτμαν «Φιλοσοφία τοῦ ἀσυνειδήτου» κεφ. 5).

πτυξεν αὐτὸ ἐντελῶς. Πόσα δὲν ἐξηκριβώθησαν ἐν τῷ συστήματι τοῦ Ῥοσμίνη, ἀφ' οὗ τοῦτο ἐφηρμόσθη εἰς τὰς νοολογικὰς ἐπιστήμας;

Ἡ ἀπαίτησις ὅτι ἡ ἀξία ἑνὸς ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν ἤγαγεν ἡμᾶς νὰ ἐπιβάλλωμεν τὴν ἐκπαίδευσιν ἀναγκαστικὴν ὡς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ χαρτονομίσματος, ν' ἀσχολώμεθα εἰς τὸ ἀλφάβητον καὶ εἰς τὴν γυμναστικὴν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ ζητῶμεν ὅπως τὸν μονοπώλιον αὐτῆς μένῃ ἐν χερσὶ τῆς Κυβερνήσεως· καὶ ἱδρύθη ὡς δύναμις ἡ ἐκπαίδευσις (Kulturkampf) ἐν ἀντιθέσει καὶ αὐτῆς τῆς πατροπαραδότου πίστεως. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέγας διὰ τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ πνεύματος.

Οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι ἀρνοῦνται πᾶσαν ἐπιστήμην, ἀρνούμενοι τὰς ἀρχὰς καὶ τὸν ὀρθὸν νοῦν καὶ μὴ παραδεχόμενοι ἢ τὰ γεγονότα. Ὁ Βερτράνδος Σπαβέντας δι' ὑπερβολῶν, διὰ ἀρνήσεων καὶ καταφάσεων μὴ ἀποδεδειγμένων ἵδρυσε σχολὴν φιλοσόφων ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, οἵτινες μετεπήδησαν ἀπὸ παραδοξολογίας εἰς παραδοξολογίαν, ἰσχυριζόμενοι μετὰ τοῦ Ἐγέλου τὴν ταὐτότητα τοῦ εἶναι μετὰ τοῦ μὴ εἶναι, τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ σχολὴ τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας παραδέχεται τὴν θεωρίαν τοῦ Κονδιλλιάκ, καθ' ἣν τὸ ἐγὼ εἶναι ἄθροισμα ἐντυπώσεων. Θέλει ἡ σχολὴ αὕτη νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος ἐπιστήμη, μελετῶσα τὰ διανοητικὰ φαινόμενα ἄνευ μεταφυσικῶν ὑποθέσεων, καὶ ζητοῦσα διὰ τῶν μεθόδων τῆς βιολογίας καὶ τῆς παθολογίας νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς εἰς ὅ,τι αὕτη ἔχει ὑψηλόν.

Ὁ μεσαιωνικὸς ἀγὼν μεταξὺ ὀνοματιστῶν [1]) καὶ πραγματικῶν διαρκεῖ εἰσέτι ἐν μέσῳ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς διαιωνίσεως τῶν εἰ-

[1]) Αἵρεσις σχολαστικῶν δοξαζόντων μὴ ὑπάρχοντα ἐν τῇ φύσει ὄντα ἀντίστοιχα τῶν γενικῶν ἐννοιῶν εἴτε προσηγορικῶν ὀνομάτων, θεωρούντων δὲ ταῦτα ὡς ἐπινοίας ἢ ἁπλῶς μόνον λέξεις σημαινούσας τοὺς διαφόρους τρόπους, καθ' οὓς ἡ λογικὴ δύναται νὰ θεωρῇ τὰ ἀντικείμενα.

δῶν ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ καὶ μεταξὺ τῶν ἐλευθεροφρόνων καὶ τῶν συντελεστῶν ἐν τῇ πολιτικῇ· ἐν δὲ τῇ ἠθικῇ μεταξὺ τοῦ δόγματος τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, καὶ ἐν τῇ τέχνῃ μεταξὺ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ ἰδεώδους· ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ μεταξὺ τοῦ συστήματος τῆς θετικῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ πνευματισμοῦ, καὶ ἐν τῇ θεολογίᾳ μεταξὺ τοῦ συστήματος τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐξετάσεως. Ὑπερισχύει ἡ ἠθικὴ τῶν Ἄγγλων· ὁ Βένθαμ καὶ ὁ Μὶλλ ἀρνοῦνται τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, ζητοῦντες τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ μέσον.

Ὁ Σπένσερ διδάσκει τὴν γενικὴν ἐξέλιξιν οὐ μόνον ἐν τῇ ὑλικῇ φύσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐμψύχῳ καὶ ἐν τῇ ἀψύχῳ, ἐν τῇ διανοητικῇ καὶ τῇ ἠθικῇ, ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὡς καὶ ἐν τοῖς ζώοις, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ἐν ταῖς τέχναις, καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ. Διὰ τῆς ἐξελίξεως ταύτης αἱ φυσικαὶ ἐνέργειαι μεταβάλλονται εἰς ζωτικὰς καὶ αὗται πάλιν εἰς ἠθικάς· ὅθεν καὶ ἡ ἠθική. Ἠθικὸς νόμος εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς ἰσότητος, δι' ἧς ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων συγχωνεύονται ἀφ' ἑαυτῶν ἄνευ ἀνάγκης νόμων ἢ περιορισμῶν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ τελειωτικὸς ἄνθρωπος ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐντελῆ ἀτομίκευσιν. Καὶ αἱ Κυβερνήσεις, αἵτινες εἶναι σήμερον ἀναγκαῖαι, δὲν θὰ ἔχωσι λόγον ὑπάρξεως.

Τοῦτο εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ πρόοδος. Ἡ πρόοδος ἔχει σκοπόν, ἔχει ἀρχάς. Ὁ ἄνθρωπος γινώσκει ποῦ τείνει καὶ τίνα νὰ βαδίσῃ ὁδόν, ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐξελίξει ὑπάρχει διαρκὴς μεταβολή, καὶ μοιραία πορεία μηχανικῶν κινήσεων.

Στραφείσης τῆς προσοχῆς πρὸς τὴν πρωτογενῆ κυψέλην γίνεται ἔρευνα πῶς ἀπὸ τοῦ ὁμογενοῦς ἐνεργεῖται ἡ μετάβασις πρὸς τὸ ἑτερογενές, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ποικίλον· πῶς ἐκ τῶν ὑγρογενῶν ζωϋφίων φθάνει τις εἰς τὸ ἔμβρυον, καὶ πότε τὴν ἐξελικτικὴν περίοδον τῆς ὕλης διαδέχεται ἡ στατικὴ περίοδος, τὴν διαφορικὴν ἡ ὁλοκλήρωσις. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι τοῦ δικαίου, τοῦ ἀληθοῦς καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως δὲν δύνανται νὰ μεταδοθῶσι διὰ

τῶν αἰσθήσεων· τὸ νὰ ἐξάγῃ τις αὐτὰς ἐκ τῆς παραδόσεως καὶ ἐκ τῶν ἕξεων εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ θέλῃ τις νὰ παρακάμψῃ τὸ ζήτημα.

Ὅπου ἐνώπιον τῶν συλλογισμῶν τούτων σταματᾷ ὁ νοῦς, ἄρχεται τὸ κράτος τῆς φιλοσοφίας. Καταργηθεισῶν τῶν προλήψεων τῆς μεταφυσικῆς καὶ τοῦ δόγματος τῶν ἀνωτέρων οὐσιῶν ὁ Βάκων, ὁ Νεύτων καὶ ὁ Γαλιλαῖος, παρατηροῦντες ἐκ τῶν γεγονότων τὰς γενικὰς ἰδέας, ἀνεγνώρισαν τὴν τελευταίαν νόμιμον ὁδὸν τῶν γνώσεων, ὑποθέτοντες ὅτι τὸ Σύμπαν εἶναι ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, διότι τὸ ἐναργὲς δὲν ἀποδεικνύεται. Ἀλλ' ὁ Κάντιος καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, ὀξύνοες τοσοῦτον ὥστε νὰ σχίσωσι τὴν τρίχα, ἠθέλησαν ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ παρατήρησις ἄγει πρὸς τὸν παραλογισμόν, διότι παραδέχεται τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα τοῦ Σύμπαντος, ἐν ᾧ ἡ ὕλη δὲν ὑπάρχει εἰμὴ ἐν τῇ συναισθήσει ἡμῶν.

Ἐκ τούτου προέκυψαν δύο σχολαί, ἡ μία βασιζομένη ἐπὶ τῆς φυσικῆς τάξεως τῶν γεγονότων, ἐξ οὗ προέκυψαν ἀρχαὶ ὀντολογικαί, πρὸς τὰς ὁποίας συμπίπτουσιν ὅλοι οἱ ὑγιεῖς νόες, καὶ νόμοι ἀνεξάρτητοι τῶν ἀνθρωπίνων σκέψεων, ἡ δὲ ἄλλη, ἥτις προσέχουσα μόνον εἰς ἑαυτὴν καὶ εἰς τὰς ἰδίας ἰδέας φθάνει εἰς ἀμφίβολα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ὡς ἀφῃρημένα μένουσιν ἄγονα. Ἐν ταῖς μελέταις ταύταις ἀπόλλυται τὸ ἰδεῶδες, καὶ περιφρονηθέντος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ περιφρονεῖται καὶ ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι ὁ κοινὸς νοῦς. Κυρίως μεταφυσικὴ ἦτο ἡ φιλοσοφία ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, ἀλλὰ σήμερον καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἡ φιλοσοφία τείνει πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὸν ἐμπειρισμόν, ὡς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐπιφανεῖς φυσιολόγοι (Ῥεϋμόνδος, Χέλμχολτς) διεπραγματεύθησαν περὶ φιλοσοφίας, ὡς ἠσχολήθησαν περὶ τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν ὁ Ὄκεν, ὁ Σχέλλιγκ καὶ ὁ Ἔγελος, ἄμοιροι ὅμως πείρας καὶ θετικῶν γνώσεων.

Ἐφαρμοσθεισῶν τῶν γνώσεων τούτων εἰς τὰς ἠθικὰς ἐπιστή-

μας μετεμορφώθη ἡ ἐπιστημονικὴ ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ, τῶν προσωπικῶν καὶ γενικῶν πράξεων καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν ὑλικὸν κόσμον· ὡρίσθη ἡ διαφορὰ τῶν φυλῶν τόσον κατὰ τὴν φυσικὴν ὄψιν ὅσον καὶ κατὰ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, καὶ ὁ μηχανισμὸς τῆς διανοίας οὐχὶ πλέον διὰ ἀφηρημένων μεταφυσικῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰς συγκεκριμένας αὐτοῦ ἐκδηλώσεις καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, δι' ἧς ἡ σκέψις στερεοῦται καὶ μεταδίδεται καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας ἴσως μὲν δὲν ὑπάρχουσιν ἰδέαι, βεβαίως ὅμως δὲν ὑπάρχει πρόοδος [1]).

Ἡ ζωὴ ἐξητάσθη οὐ μόνον διὰ τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς ἀνατομίας ζώντων ζώων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας (Φέχνερ, Δόνδερς, Σπένσερ, Βέμπερ . . .)· ἡ φυσιολογικὴ ἔρευνα εἰσέδυσε μέχρι τῶν ἐγκάτων τοῦ ζωϊκοῦ μηχανισμοῦ, παρακολουθοῦσα τὴν μυστηριώδη καὶ ὡς ἐκ τούτου ἄγνωστον πορείαν, δι' ἧς ἡ ἀκατέργαστος ὕλη τῶν γνώσεων φθάνει μέχρι τῶν ἐνεργειῶν τῆς σκέψεως· ἐγένετο ἰδίως ἀνάλυσις τῶν ὀργάνων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συνδέουσι τὸ ἐγὼ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ πρὸ πάντων οἱ δύο ἀσύμμετροι λοβοὶ τοῦ ἐγκεφάλου· κατεμετρήθη ἡ ταχύτης τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ διάρκεια τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡνωμένη πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ἡ φυσιολογία ἀνέλυσε τὴν διάνοιαν ἐν τῇ ἕδρᾳ αὐτῆς καὶ ἐν ταῖς ἐκδηλώσεσι καὶ ταῖς διαταράξεσιν αὐτῆς. Ἡ ἐσωτερικὴ ἢ ὑποκειμενικὴ ψυχολογία ἀντα-

[1]) Ὁ Μὰξ Μύλλερος θεωρεῖ τὴν γλῶσσαν ὡς φυσικὸν προϊὸν τῆς διανοίας· ὡς φυσικὴν ἐπιστήμην ἤτοι ἐκ Θεοῦ, οὐχὶ ἐπιστήμην ἠθικήν, δηλ. ἐξαγομένην διὰ τοῦ ἀνθρώπου· ἤλλαξεν αὕτη μορφὴν ἀλλ' οὐδὲν στοιχεῖον προσέθηκεν, ὡς καὶ οὐδὲν στοιχεῖον προσετέθη εἰς τὸν ὑλικὸν κύσμον. Ὁ Οὐίτνεϋ (Βίος καὶ ἀνάπτυξις τῆς γλώσσης) ἐν ταῖς λέξεσι διαβλέπει μόνον σημεῖα αὐθαίρετα καὶ λέγει ὅτι πλεῖστα ὅσα ἄλλα ἠδύναντο νὰ τεθῶσιν ἀντ' αὐτῶν. Ἐκ τῶν 2000 ὁμιλουμένων γλωσσῶν, 850 διῃρέθησαν εἰς τάξεις, ἐξ αὐτῶν 50 ἐν Εὐρώπῃ, πᾶσαι προερχόμεναι ἐκ τῆς Σανσκριτικῆς ἐκτὸς τῆς γλώσσης τῶν Βάσκων καὶ τῶν Φιλανδῶν. Αἱ 150 γλῶσσαι τῆς Ἀσίας εἶναι σημιτικαί, καυκάσιοι, περσικαί, ἰνδικαί, ταρταρικαί, σιβηρικαὶ καὶ κινεζικαί. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων διαφέρουσίν ἐντελῶς αἱ ἰαπωνικαὶ ὡς πρὸς τὰς ῥίζας. Ὀλίγον γνωσταὶ εἶναι αἱ 125 γλῶσσαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας καὶ αἱ 100 τῆς Ἀφρικῆς.

νακλᾶται ἐπὶ τῶν φαινομένων, ὧν τὸ ἐγὼ ἔχει συναίσθησιν, εἰσδύουσα εἰς τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὅπως γνωρίσῃ τὰς οὐσιωδεστέρας αὐτῆς ἰδιότητας. Ἡ ἐξωτερικὴ ἢ ἀντικειμενικὴ ψυχολογία τοὐναντίον παρατηρεῖ τὰς φάσεις τοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ ὄψει, οὐχὶ ἐν τῇ συναισθήσει, δηλ. τὴν αἰσθητὴν ἐκδήλωσιν τῶν παθῶν, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἱστορικὰ συμβάντα ψυχολογικάς τινας καταστάσεις, οἷα ἡ φρεναπάτη, ἡ παραφροσύνη, τὴν σύγκρισιν πρὸς τὰ ζῶα, τὸ ἔνστικτον. Ἡ φυσιολογικὴ ψυχολογία ἐξετάζει τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀντίστοιχα αὐτῶν φυσιολογικά, τὴν κίνησιν καὶ τὴν σκέψιν, δυναμένη οὕτω νὰ ὁρίσῃ αὐτὰ καὶ νὰ ὑπολογίσῃ τὴν διάρκειαν αὐτῶν.

Ἑκάστη τῶν ἐπιστημῶν τούτων νομίζει ἑαυτὴν τὴν μόνην γνησίαν, ἀλλ' ἡ φυσιολογία πλέον ἀλαζὼν ἀσπάζεται μόνον τὰς ὀργανικὰς συνθήκας, παραμελοῦσα τὴν ἀκριβῆ ἀνάλυσιν τῶν φαινομένων, διὸ καὶ προτιμᾶται ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ὅπως ἡ πρώτη ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἡ δευτέρα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, χωρὶς εἰσέτι νὰ κατορθωθῇ ὁ συνδυασμὸς τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πείρας καὶ τῆς ἀναλύσεως, ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἀναπτύσσουσα τὰς συνθέσεις τῆς αἰσθήσεως, ἥτις πρότερον ἐθεωρεῖτο ὡς ἁπλοῦν τι, τὴν διάρκειαν τῶν φυσικῶν φαινομένων, καὶ τὴν φυσιολογικὴν ἐξήγησιν τῆς συναισθήσεως. Πόσον θὰ ἐξεπλήσσοντο οἱ ἀρχαιότεροι ψυχολόγοι, ὁ Κουζῖνος, ὁ δὲ Βιράν, ὁ Ζουφροᾶ καὶ ὁ Ἀδόλφος Γαρνιὲ ἀκούοντες τοὺς νεωτέρους, τὸν Φέχνερ, τὸν Χέλμχολτς, τὸν Ἔρβερτ, τὸν Σπένσερ, τὸν Στούαρτ Μίλλ, τὸν Βούντ, καὶ βλέποντες τόσας διαφόρους μεθόδους καὶ τόσα διάφορα ἀποτελέσματα ἢ μανθάνοντες ὅτι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα οὐ μόνον ὑπόκεινται εἰς τὸν νόμον τοῦ χρόνου, ἀλλὰ δύνανται νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὰς μορφὰς τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὡς ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς κινήσεως, ὥστε ἡ γερμανικὴ σχολὴ καταμετρᾷ μίαν πρᾶξιν τῆς σκέψεως ὡς μετρᾷ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἢ φωτεινὸν κῦμα, προβαίνουσα μάλιστα μετὰ τοῦ Φέχνερ εἰς τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι «ἡ αἴσθησις αὐξάνει βραδύτερον τῆς διεγέρσεως».

Πορρωτέρω προβαίνει ὁ Ῥῶσσος Χέρτσεν, ὅστις ἐνοποιεῖ τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν καὶ τὰς τροπὰς τῆς νευρικῆς θερμοκρασίας· ὥστε κατ' αὐτὸν ἡ ταὐτότης τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος περιορίζεται εἰς τὴν καθαρῶς ἀθροιστικὴν ἑνότητα τῶν ψυχικῶν φαινομένων, καὶ καταργεῖται ἡ προσωπικότης, περὶ ἧς πάντες εἴμεθα πεπεισμένοι, μέχρις οὗ δὲν σκοτίσῃ ἡμᾶς ἡ σχολαστικὴ σοφιστική.

Οἱ φυσιολόγοι, ὡπλισμένοι δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι πᾶσαι αἱ οὐσίαι σύγκεινται ἐξ ἀτόμων τῆς αὐτῆς φύσεως συμφυρομένων διὰ τῆς κινήσεως τῆς μεταθέσεως καὶ τῆς περιστροφῆς (Βύχνερ) ἐπωφελήθησαν τῶν νέων μελετῶν ἐπὶ τῆς βιολογίας, καὶ ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ὀργάνων ἐν τοῖς μικροσκοπικοῖς στοιχείοις, ὅπως ὁρίσωσιν ἀγῶνα τοῦ βίου (struggle of life), διὰ τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖται ἡ ἐξέλιξις τῆς κυψέλης μέχρι τοῦ τελειωτικοῦ ὀργανισμοῦ διὰ μόνης τῆς ἐνεργείας τῶν ὑπαρχόντων πραγμάτων. Οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἶναι ἀνάγκη, ἥτις ἐπιβάλλει νὰ γείνωσιν ὀδυνηρὰ πειράματα ἐπὶ τῶν ζώων, ὅπως ἐξευρεθῇ οὐχὶ ὁ ὀργανικὸς ὅρος ἐνεργείας τινός, ἀλλὰ τὸ μυστήριον καὶ ἡ αἰτία τῆς ζωῆς, καὶ καταβιβάζει τὸν ἄνθρωπον ἁπλῶς εἰς τελειοποιημένον ζῶον, ἔχοντα ὡς αὐτὸ ἀρχὴν καὶ τέλος.

Ἀπαισιοδοξία

Συνέπεια τῆς θεωρίας ταύτης εἶναι ἡ περιφρόνησις τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ τῆς ζωῆς. Ὁ Ἰάκωβος Λεοπάρδης, ἰσχυριζόμενος ὅτι «ὅσῳ περισσότεραι ἀνακαλύψεις γίνονται ἐν τοῖς φυσικοῖς φαινομένοις τοσούτῳ μᾶλλον αὐξάνει ἐν τῇ φαντασίᾳ ἡμῶν ἡ μηδαμινότης τοῦ Σύμπαντος», λέγει φανταστικῶς ὅτι ὁ Ἀρθοῦρος Σοπενάουερ ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ὁ κόσμος ὡς θέλησις καὶ ἰδέα» (Die Welt als Wille und Vorstellung). Ὁ Λεοπάρδης ἦτο ἐφεκτικώτερος τοῦ Φωσκόλου καὶ τοῦ Γιόϊα (Gioja), διότι οὐδὲν εἶχεν ἐνεργήσει· Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ κόσμου ἐδείκνυεν ἀπελπισίαν, ἰδιαιτέρως ἔγραφε πρὸς τὸν ἀδελφόν του: Ἔχω ἀνάγκην ἀγάπης, ἀγάπης, πυρός, ἐνθουσιασμοῦ καὶ ζωῆς· νομίζω ὅτι ὁ κόσμος ἐπλάσθη χάριν ἡμῶν·

εὗρον τὸν διάβολον χειρότερον ἢ ὅ,τι εἰκονίζεται (τῇ 25 Νοεμβρίου 1822).

Ὁ Χάρτμαν, ὅστις μεταξὺ ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ Σοπενάουερ εἶναι ἴσως ὁ ἧττον ἀπηλπισμένος καὶ ἀπαισιόδοξος καὶ παραδέχεται ὅτι ἐν τῷ βίῳ ὑπάρχει καί τι καλόν, βλέπει ὅτι τὰ δεινὰ καὶ αἱ θλίψεις ὑπερτεροῦσι κατὰ πολύ, καὶ προτείνει θεραπευτικὰ μέσα πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ζωῆς, διότι καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις εἶναι καθ' ἑαυτὴν συμφορά. Ἀκολουθεῖ πλέον τοῦ Καντίου τὸν Σοπενάουερ, ἀποδίδων τὴν παραγωγὴν τῶν πραγμάτων, τῆς κρίσεως καὶ τῆς σκέψεως εἰς ἀσυνείδητόν τινα δύναμιν, οὐχὶ ἀποκλειστικῶς ἄλογον, διότι ἡ πραγματικότης δὲν δύναται νὰ προέρχηται ἢ ἐκ μιᾶς θελήσεως. Πλέον ἢ ὁ Σοπενάουερ ἐνόησεν ὁ Χάρτμαν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἰδέας καὶ τῆς σκέψεως· ἐξετάζει δὲ τὰ διαδοχικὰ στάδια τῆς φαντασιώσεως, δι' ἧς οἱ ἄνθρωποι ζητοῦσι νὰ πεισθῶσιν ὅτι ἡ ὕπαρξις δὲν εἶναι κακόν τι. Καὶ πρῶτον μὲν προσπαθεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εὐτυχίαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, οἷος οὗτος εἶναι, ἀλλ' αἱ ποικίλαι πηγαὶ τῶν εὐχαριστήσεων προξενοῦσι περισσοτέρας θλίψεις ἢ ἀπολαύσεις· ἡ ἐργασία εἶναι κακόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιδίδονται οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀποφυγὴν μεγαλειτέρου κακοῦ· οὔτε ἡ ἠθικότης, οὔτε ἡ εὐθύτης ἐπιφέρουσι κατ' αὐτὸν εὐδαιμονίαν.

Ἕπεται δεύτερον στάδιον, καθ' ὃ ἡ συνείδησις βεβαιοῦται περὶ τῆς δυστυχίας ἐν τῷ βίῳ, ἀλλ' ὑπάρχει ἐλπὶς μελλούσης εὐδαιμονίας· ἡ φαντασίωσις αὕτη διαλύεται ἅμα ἐννοήσῃ τις ὅτι ἡ μέλλουσα εὐδαιμονία εἶναι χίμαιρα.

Τὸ τρίτον στάδιον εἶναι ἐκεῖνο καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος νομίζει ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν διὰ τῆς προόδου, καὶ ἡ φαντασίωσις αὕτη διαλύεται ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως ὅτι τὰ δεινά, ἀντὶ νὰ ἐλαττοῦνται αὐξάνουσιν ὅσῳ προοδεύει ὁ πολιτισμός, καὶ ὅτι οἱ πτωχοὶ καὶ ἀμόρφωτοι εἶναι εὐτυχέστεροι τῶν πλουσίων καὶ μεμορφωμένων.

Ἡ οἴησις, τὸ ὀλιγώτερον φιλοσοφικὸν τῶν παθῶν, λέγει:

Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τοῦτο, ἀρ' οὗ ἐγὼ δὲν τὸ ἐννοῶ; Ἐπομένως ἐὰν παραδεχθῶμεν μόνον ὅ,τι βλέπομεν καὶ θίγομεν, αἱ μόναι ὑπολειπόμεναι ἐπιστῆμαι εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία. Ἐν διαδεδομένοις συγγράμμασι διδασκόμεθα ὅτι οἱ λαοὶ καθίστανται ταραχώδεις ἢ εἰρηνικοί, ἰσχυροὶ ἢ ἐκνενευρισμένοι, ἀνδρεῖοι ἢ ἄνανδροι, εὐφυεῖς ἢ βλακώδεις ἀναλόγως τῆς τροφῆς αὐτῶν, ἂν δηλ. τρέφωνται διὰ κρέατος ἢ δι' ἀραβοσίτου· ἡ σκέψις δὲν θὰ ἐνήργει χωρὶς νὰ πίνῃ τις καὶ νὰ τρώγῃ· ὁ φώσφορος εἶναι ἡ δημιουργικὴ δύναμις παντὸς εὐγενοῦς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῆς σκέψεως, τῆς θελήσεως· αἱ πράξεις αὐτοῦ εἶναι ἔκφρασις ὡρισμένης τινὸς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου, προϊὸν τῆς χειρός, τῆς γλώσσης, τῆς καρδίας, ἀποτελέσματα ἐξωτερικῶν ἀναγκῶν. Ἡ σκέψις εἶναι κίνησις, λέγει ὁ Μολεσώτ. Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τῆς συνειδήσεως πῶς δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἁπλοῦς μηχανισμός; Πῶς εἶναι ἁπλοῦς μηχανισμὸς ἡ νόησις, ἡ αἴσθησις, ἡ θέλησις, ἡ προσοχή, ἣν μοι παρέχετε, ἡ ἐπιμέλεια, μεθ' ἧς συνεβίβασα τὰ αἴτια ταῦτα, ἡ ἐπιδοκιμασία ἢ ἡ ἀποδοκιμασία ὑμῶν; Εἶναι μηχανισμὸς ἡ κίνησις, ἥτις συναισθάνεται ἑαυτήν; Ὅσον καὶ ἂν ἦναι πολύτιμος πᾶσα ἀλήθεια καί τοι ἐλαχίστη, πᾶσα ἐπιστήμη καί τοι λεπτοτάτη, δυνάμεθα νὰ παραιτηθῶμεν τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, ἥτις γίνεται διὰ τῆς συναισθήσεως; δυνάμεθα νὰ παραιτηθῶμεν τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, ἥτις γίνεται διὰ τῆς συναισθήσεως; δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν κρίσιν ὡς προσὸν τῆς ζωότητος, καὶ ὡς φυσικὰς ἐπιστήμας τὰς ἐξευγενιζούσας τὸν ἄνθρωπον καὶ μορφούσας τὴν κοινωνίαν; Πῶς νὰ μὴ ἀναγνωρίσωμεν ὑπὸ τὴν ἀνατομικὴν σμίλην ἰδιότητά τινα διάφορον τῆς ὕλης, ζωτικήν τινα δύναμιν; Ὁ σοφὸς σημειοῖ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν πραγμάτων, σημειοῖ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς βουλήσεις· ἐκ τούτων διακρίνει τὸ ἔνστικτον (Φλουράν, Μίλνε Ἔδβαρτς, Παίν, Βίρχωφ, Φάρνετ, Κάρους κ. ἄλ.) καὶ διαβλέπει τὴν πρώτην αἰτίαν πάσης δευτερευούσης ἐνεργείας, ἥτις εἶναι τὸ προβαίνειν ἐκ τοῦ ἐνδεχομένου εἰς τὸ

ἀναγκαῖον, ἐκ τοῦ σχετικοῦ εἰς τὸ ἀπόλυτον, ἐκ τοῦ τετελεσμένου εἰς τὸ ἀτελεύτητον, καὶ τὸ περιορίζειν τὸ πεδίον τῆς μυστηριώδους εἰμαρμένης.

Ὕλη καὶ δύναμις

Ἡ ἐπανάστασις, ἀναγκαία ἀντίπαλος τῆς σκέψεως, ἀποβλέπει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν εὐημερίαν, ὥστε λησμονοῦσα τὸν Πλάτωνα, τὸν Λαϊβνίτιον, τὸν ἅγιον Θωμᾶν (τοῦ Ἀκουίνου) ἀκολουθεῖ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἐγέλου, προκηρύττουσα τὸ θετικὸν δόγμα, καὶ μὴ παρεμβάλλουσα μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς κυψέλης καὶ τοῦ σκεπτομένου καὶ ἐλευθέρου ὄντος ἢ μόνον τὴν δύναμιν, ἐνεργοῦσαν ἐπὶ αἰῶνας ἀνάρχους ἔτι καὶ ἀτελευτήτους. «Οὐχὶ πλέον φιλοσοφία, οὐχὶ μεταφυσική, οὐχὶ ἀσάφειαι· ἀπαίδευτοι καὶ ὑποκριταὶ εἶναι οἱ παραδεχόμενοι ἄλλο τί ἢ δύναμιν καὶ ὕλην». Οὕτως ἀρνοῦνται καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ τυχαίου τῶν λογικῶν, ἥτις εἶναι φανερὰ ὡς ἡ τῆς ταυτότητος τῶν μαθηματικῶν καὶ παραδέχονται τὸ ὀξύρροπον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· καὶ τὸν ἀρχαῖον ὁρισμόν, ὅστις ἔθεσεν ὡς πρῶτον ἀξίωμα ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ μὴ ὑπάρχῃ καὶ νὰ ὑπάρχῃ ταὐτοχρόνως, ἀντικατέστησαν διὰ τοῦ νέου, ὅστις διδάσκει τὴν ταὐτότητα τοῦ ν α ὶ καὶ τοῦ ὄ χ ι. Ἐκ τοῦ Ἐγέλου ἀπορρέει λογικῶς ὁ Φάϋερβαχ, ἂν καὶ ὁ σημερινὸς πανθεϊσμὸς δὲν ἦναι πλέον τὸ ἰδεῶδες τοῦ Ἐγέλου, ἀλλὰ βάναυσος ὑλισμός. Ὁ Ἔγελος παρεδέχθη μίαν μόνην οὐσίαν, ἥτις ἐξελίσσεται ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ ἀνθρωπότητι, καὶ διὰ τοῦ πνεύματος φθάνει εἰς τὴν συναίσθησιν ἑαυτῆς ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ἀπεριόριστος νοῦς καὶ θέλησις, προϋπάρξαντες πρὸ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μία ἐλευθέρα αἰτία, ἥτις τὸν ἔπλασε, μία Πρόνοια, ἥτις τὸν διευθύνει. Ἐν τῇ ἀορίστῳ μάλιστα οὐσίᾳ ἀνάγκη εἶναι ν' ἀρνῆταί τις τὴν ἐντελῆ ἑαυτῆς συναίσθησιν. Ἐκ τῶν τοιούτων ἀρνήσεων ἔπεται ὅτι δὲν ὑπάρχει θέλησις ἀνεξάρτητος τοῦ ἰδεώδους, τὸ ὁποῖον ἐξελίσσεται ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, ὅτι οὐδὲν ἔχει τις νὰ ἐλπίζῃ, οὐδὲν νὰ φοβῆται, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος νόμος ἢ ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου, οὐδεμία

ἄλλη θρησκεία ἢ ἡ ἐλευθερία, οὐδεὶς ἄλλος Θεὸς ἢ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. Τοιαύτη ἡ θεωρία περὶ ἀνθρωπότητος.

Ἔρχεται κατόπιν ὁ Μαξιμιλιανὸς Στέρνερ, ὅστις θεωρεῖ τὴν ἀνθρωπότητα ὡς τι ἀφῃρημένον· ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ πραγματικῶς ὑπάρχων. Διὰ τῆς θεωρίας ταύτης ὁ Στέρνερ δημιουργεῖ τὴν ἀτομικότητα, ἀρνεῖται τὴν κοινωνίαν, ἀντικαθιστᾷ τὴν φιλανθρωπίαν διὰ τοῦ ἐγώ, καὶ ἀνακηρύττει τὴν ἀτομικὴν ἐξουσίαν. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχῃ δι' ἑαυτόν, δὲν ἐξαρτᾶται ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ.

Τὸ πρόβλημα ἐὰν ὑπάρχῃ τι θεωρεῖ εἷς τῶν φιλοσόφων τούτων «ὡς τὸ μεγαλείτερον θαῦμα, τὴν μεγαλειτέραν παραδοξολογίαν, ὡς τὸ αἴνιγμα, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἀπελπίσει καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν, ἐὰν ὑπῆρχε Θεὸς ἔχων συναίσθησιν ἑαυτοῦ» [1]). Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι ἀπορρίπτοντες τὴν ἰδέαν ἥτις προηγεῖται πάσης πράξεως ἡμῶν, προκυπτούσης ἐκ τῆς νοήσεως καὶ τῆς θελήσεως καὶ δὲν ἔχει ἄλλα ὅρια ἢ τὴν ἰδίαν φαντασίαν, ἀρνοῦνται ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτός τις ὕλη, καὶ παραδέχονται ὅτι τὸ Σύμπαν ἀποτελεῖται ἐκ ψυχῶν ἐχουσῶν ἐνέργειαν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὑποθέτουσιν ὅτι ἀποφεύγουσι τὸν δυϊσμὸν τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως· καὶ τὴν δύναμιν ἀντικαθιστῶσι διὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐφαρμοζόμενον σημαίνει τὸ ἀντικαθιστᾷν τὴν δύναμιν διὰ τοῦ δικαίου· συνταυτίζουσι τὰς φυσικὰς ἐνεργείας μετὰ τῶν ζωτικῶν ἰδιοτήτων, καὶ ὁρίζουσι τὸ αὐστηρὸν δόγμα τῶν ἀμέσων αἰτίων τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ τὸ ὁρίζειν ἀπαιτεῖ παρατήρησιν, ἐν ᾧ οὗτοι παραδέχονται πράγματα τὰ ὁποῖα οὐδέποτε εἶδον, ὡς π. χ. τὴν ἐσωτερικὴν διηνεκῆ καὶ τελείαν ἀνανέωσιν διὰ τῆς μυϊκῆς ἀπορροφήσεως καὶ τῆς ἐκκρίσεως τῶν ὑπολειμμάτων, καθ' ἣν ῥεῦμα ζωῆς διέρχεται τὸν ὀργανισμὸν ἀνανεοῦν μὲν τὴν οὐσίαν, διατηροῦν δὲ τὸ σχῆμα τῶν μερῶν.

Οἱ Ἀγνοηταὶ πρεσβεύουσιν ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ πνεύματος ἡμῶν δὲν εἶναι ἢ ἁπλῆ ἐντύπωσις, πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδὲν πραγματικὸν ἀνταποκρίνεται, ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ ὅτι ἄρχει τῆς ἱστο-

[1]) Χάρτμαν «Φιλοσοφία τοῦ ἀσυνειδήτου» κεφ. 15.

ρίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν σκεπτικὴ φιλοσοφία, ἥτις δὲν ἐπιφέρει τὰς σκέψεις, δὲν ὁρίζει τὴν διάνοιαν, παραλύει τὴν θέλησιν καὶ ζητεῖ ἀνεξάρτητον ἠθικὴν καὶ θρησκείαν, ἥτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ ἔχῃ τις θρησκείαν, φιλοσοφία, ἥτις βλέπει πρὸς οὐρανόν, ἀλλὰ οὐρανὸν ἄνευ Θεοῦ.

Τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, ἥτις βασίζεται ἐπὶ μεταφυσικῶν ἰδεῶν, ὡς ἡ διηνεκὴς πρόοδος, ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς ἐπιστήμης τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἥτις ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅπως ἐξηγεῖται πᾶσα ὀργανικὴ σύνθεσις διὰ τῶν γενικῶν ὅρων τῆς ζωῆς, διατυποῦσα τὰ ἐγγύτατα αἴτια καὶ τοὺς νόμους τῶν κοινωνικῶν πράξεων.

Ἐπομένως εἰς τὰς ἠθικὰς ἐπιστήμας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ καθαρὰ πεῖρα μὴ ὑποτασσομένη εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ φαινομένου, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ συνέπεια τῶν μεταμορφώσεων τῆς δυνάμεως ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο σῶμα. Ἡ ἐπιστήμη μεταδίδει τοῦτο εἰς τὰς ἰδιότητας ἢ τὰς γενικὰς ἐνεργείας τῶν σωμάτων ἐξ ὧν προέρχεται. Τὰ πάντα δεσμεύονται ἐν τῷ Σύμπαντι· ἡ πλησιεστέρα πρὸς τὸν ἄνθρωπον κοινωνία εἶναι ὁ σύνδεσμος τῶν ζώων, ἀλλ' ἐκ τούτου λείπει ἡ κοινωνικὴ ζωή, ὁποία φανεροῦται διὰ τῆς ἠθικῆς, διὰ τοῦ δικαίου, διὰ τῆς θρησκείας καὶ διὰ τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς ταύτης εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς κοινωνίας (Sociologie), ἥτις διαβλέπει ὅλως εἰδικὴν ἐξέλιξιν, καὶ ἐξετάζει οὐ μόνον τὰς φυσιολογικὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔνστικτα, τὰς ἐσκεμμένας ἐνεργείας, τὴν σκέψιν, τὴν θέλησιν, συνελόντι δ' εἰπεῖν τὴν κοινωνίαν, περιέχουσαν ἱστορίαν, ἠθικήν, δίκαιον, κοινωνίαν, ἥτις ἔχει παραδόσεις, θρησκείαν, Κυβέρνησιν· ἥτις προβάλλει ἑαυτῇ ἰδεῶδές τι καὶ ἔχει συναίσθησιν αὐτοῦ.

Διὰ τῆς διερευνήσεως τῶν ἀμέσων αἰτίων τῶν κοινωνικῶν πράξεων ὡς ἐκδηλώσεων ὀργανισμοῦ, ὁμοίων πρὸς τὰς φυσικὰς πράξεις ἐσχηματίσθη ἡ διδασκαλία τῆς κοινωνίας (Sociologie), ἐπιστήμη τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, δι' ἀποβολῆς πάσης ὑπερφυ-

σικῆς καταγωγῆς, τῶν βιβλικῶν παραδόσεων, τῶν ἱστορικῶν ἐνεργειῶν τῶν λαῶν καὶ τῆς θείας Προνοίας.

Ὁ Αὔγουστος Κὸντ (Comte) παρεδέχετο μίαν συναίνεσιν μεταξὺ ὅλων τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα σχηματίζουσιν ἓν ὀργανικὸν σύνολον, τιθέμενον εἰς κίνησιν διὰ τοῦ πνευματικοῦ στοιχείου. Ὁ Σπένσερ ἀποδίδει εἰς τὸ κοινωνικὸν σῶμα μορφὴν καὶ ἐνέργειαν ὡς ἐν τῷ ζῶντι σώματι, καὶ ἐξηγεῖ τοῦτο ἑνῶν τὴν μορφολογίαν μετὰ τῆς ἐμβρυογονίας καὶ ἀνερχόμενος μέχρι τῶν ἀνωτέρων ὀργανισμῶν, μέχρι τῶν πλανητῶν καὶ τοῦ Σύμπαντος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ψυχολογίαν ἀρνεῖται τὴν αἰτιατικότητα, καὶ ἀντικαθιστᾷ αὐτὴν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἰδεῶν. Αἱ διανοητικαὶ ἕξεις ἰσχυρόταται προσκολλῶνται ἐν τοῖς ὀργάνοις καὶ μεταδίδονται κληρονομικῶς. Δὲν ὑπάρχει ἠθικὴ ἐλευθερία· τὸ ὠφέλιμον εἶναι τὸ καλόν· ἡ κοινωνικὴ πρόοδος εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀλλοτρίων κλίσεων ἐπὶ τῶν ἐγωϊστικῶν. Ἀλλὰ πῶς καὶ διατί θὰ ὑπερεῖχον ἐκεῖναι αὐτῶν, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἰδεώδης ἠθικὴ τοῦ δικαίου;

Ὁ περιορίζων ἑαυτὸν εἰς μίαν μόνην ἐπιστήμην ἀπορροφᾶται ὑπ' αὐτῆς. Ὁ φυσιολόγος ἀποδίδει τὰ πάντα εἰς ῥυθμικοὺς παλμοὺς τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τὴν σκέψιν εἰς ἔκκρισιν· ὁ γεωμέτρης ἀνάγει τὰ πάντα εἰς μαθηματικὴν ἀπόδειξιν· ὁ θεολόγος παραδέχεται πρὸ παντὸς τὸ θαῦμα· ὁ πολιτικὸς τὸ ὠφέλιμον· ὁ διαλεκτικὸς ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῆς πίστεως· ὁ ὑλιστὴς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ὑποκείμενον, ἤτοι τὰς διαθέσεις, καὶ θεωρεῖ τὸ σῶμα μόνον ὡς χημικόν, φυσικὸν καὶ φυσιολογικὸν σκοπόν. Ὁ Ἔκελ (Häckel) ζητεῖ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης τὰ μαλάκια, συνδυασμὸν ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἄνευ ὀργανισμοῦ, τὰ ὁποῖα ὅμως τρέφονται, κινοῦνται καὶ παράγονται· ἀλλὰ ὁ Βίρχωφ, καί τοι ὀρθολογιστής, διϊσχυρίσθη ὅτι πάντα τὰ γνωστὰ φαινόμενα μαρτυροῦσιν ἐναντίον τῆς αὐτομάτου γενέσεως, καὶ χλευάζει τὸ

βακτιρίδιον, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ Οὔξλεϋ (Huxley) ἐν τῇ Σειρᾷ τῶν προγόνων τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας ὁ Βέμπερ, ὁ Μὰξ Μύλλερ καὶ ὁ Ῥενὰν ἔπλασαν διὰ τῆς φαντασίας των ἱστορίαν τοῦ κόσμου ὅλως ἐναντίαν τῶν μνημείων· μεταποίησαν τὰ συμβάντα εἰς ἰδέας ὧν τὰ συμβάντα εἶναι ἁπλῶς λογικὴ ἐξέλιξις καὶ αἱ θρησκεῖαι προϊὸν αὐτῆς. Ὁ Οὐμβόλδος περιέγραψε τὸν Κόσμον ὅλον χωρὶς νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴ εὑρίσκων ἐν τῷ κόσμῳ ἢ ἄμορφον ὕλην καὶ τυφλοὺς νόμους καὶ δυνάμεις, ἃς ἡ ὕλη κέκτηται ἐν ἑαυτῇ καὶ δι' ἑαυτῆς· κατ' αὐτὸν ἡ ζωὴ γεννᾶται ὅπου συντρέχουσιν αἱ μοριακοὶ συνδυασμοί. Οἱ ὑλισταὶ μάλιστα (Φέχνερ, Λότσε κ.λ.) θεωροῦσι τὰ πάντα ζῶντα· ἐὰν οἱ λίθοι, ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ δὲν ἔχωσιν ἰδίαν συναίσθησιν ἑαυτῶν, ἀποτελοῦσιν ὅμως μέρος τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς γῆς, βίου τελειοτέρου τοῦ τῶν ἀνθρώπων· καὶ αὐτὸς ὁ βίος εἶναι ὄργανον συστήματος ἔτι τελειοτέρου, τοῦ πλανητικοῦ συστήματος· καὶ τοῦτο πάλιν ὑψοῦται μέχρις ἄλλου, καὶ τοῦτο πάλιν μέχρι τοῦ Θεοῦ, ὅστις περιλαμβάνει τὰ πάντα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου πειρῶνται οἱ φιλόσοφοι οὗτοι ν' ἀναστήσωσι τὸν ὑλισμόν, ὑποθέτοντες τὴν ἀνάγκην ἠθικῆς διοργανώσεως καὶ συνεπῶς προσωπικοῦ διοργανωτοῦ.

Ἠθέλησαν προσέτι νὰ συνδυάσωσι τὸν ὑλισμὸν μετὰ τῆς κριτικῆς τοῦ Καντίου (Νέα φιλοσοφία τοῦ Καντίου), ὡς ἔπραξαν τοῦτο ὁ Ἔρβαρτ, ὁ Σοπενάουερ, ὁ Βάϊσε, ὁ Οὐλερῖχος, καὶ περιορίζουσι τὸ ἔργον τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ νὰ γνωρίζωσι τὰ φαινόμενα τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας τῶν ἀτόμων χωρὶς νὰ ἐξηγῶσιν αὐτά, διότι γινώσκομεν ὅ,τι τὰ ἄτομα ταῦτα εἶναι δι' ἡμᾶς ἀναγκαία ἰδέα (Λάγγε), οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς αἱ κινήσεις αὐτῶν παράγουσι τὴν συναίσθησιν καὶ τὰς ἀντιλήψεις.

Ἡ ἐπιστήμη, μελετῶσα μόνον τὸ φαινόμενον, διϊσχυρίζεται ὅτι κατέστησε τὴν ὕλην δύναμιν, ἐν ᾧ δὲν ἐθεώρησεν ἢ ἓν μόνον στοιχεῖον αὐτῆς· ἐὰν δὲ θελήσῃ νὰ καταρρίψῃ τὸ ὅριον οὐ μόνον μεταξὺ τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, τοῦ Θεοῦ τούτου ὅστις ἀγνοεῖ

ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῆς ὀργανικῆς καὶ τῆς ἀνοργάνου μορφῆς, φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ γνωματεύσῃ μετὰ τοῦ Ἐγέλου, ὅτι ἡ ἐνοχὴ εἶναι μηδέν, καὶ νὰ διϊσχυρισθῇ ὅτι ὁ ἄνθρωπος διαπράττει τὸ ἔγκλημα ὡς ἡ ἐμετικὴ τρὶξ παράγει τὸν ἐμετόν. Ναί· ἡ συναίσθησις ὑπόκειται καὶ αὕτη εἰς τοὺς νόμους τοῦ ὀργανικοῦ μηχανισμοῦ, ἀλλὰ δὲν βυθίζεται εἰς τὴν τυφλὴν πραγματικότητα τῶν μηχανικῶν ἐνεργειῶν ὡς νὰ μὴ ἦτο ἄλλο ἢ τὸ θέατρον, ἐφ' οὗ δίδουσι παράστασιν αἱ φυσικαὶ ἐνέργειαι. Ὅτι τέλος καὶ ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ὡς μουσικὸν ὄργανον, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἡ χεὶρ καὶ ἡ πνοὴ διὰ νὰ μεταδοθῇ αὐτῷ ὁ ἦχος καὶ νὰ ῥυθμισθῇ οὗτος κατὰ τὴν ἱκανότητα τοῦ χειριζομένου αὐτό.

Καὶ ἐὰν θεωρήσωμεν πᾶσαν θρησκείαν, εἴτε κοινὴν εἴτε ἐπιστημονικήν, ὡς ἀνακάλυψιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἀπαιτεῖται, διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος ἰδανικόν τι, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ ὑλισμὸς συμφωνεῖ πρὸς τούτοις καὶ μὲ τὴν ἐπιστήμην, ἥτις προσεγγίζει πρὸ πάσης ἄλλης εἰς τὰς θλίψεις τῆς ἀνθρωπότητος, διαταράττων αὐτὴν διὰ τῶν συνεπειῶν, ἃς ἐξάγει ἐκ τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐκ τοῦ πανθεϊσμοῦ. Διὰ τῆς ἀνεξαρτήτου ἠθικῆς θέτει τὸν ἄνθρωπον ἀντιμέτωπον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις εἶναι ἕνωσις κυψελῶν· καταργεῖ τὸ καθῆκον, κηρύττει χίμαιραν τὴν γνῶσιν τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, καὶ παραδέχεται ὅτι ἐκ κληρονομίας καὶ ἐξ ἐνστίκτου προέρχεται καὶ τὸ ἔγκλημα καὶ ὁ ἡρωισμός, γεννᾶται καὶ ἡ πόρνη καὶ ἡ μάρτυς. Ἐὰν δὲ μεταβῶμεν ἀπὸ τῆς ἰδέας εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ μετατρέψωμεν τὸ ἔργον εἰς ἀρχήν, παραδεχόμεθα ὅτι ἡ μόνη πρόοδος τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ εὔρυνσις τοῦ δόγματος, ὅτι ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀτόμου θυσιάζονται ἀπέναντι τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ γένους, τῆς βελτιώσεως ἑνὸς εἴδους, τῆς αὐξήσεως Κράτους. Κλείσαντες τὰς ἁγίας Γραφὰς ἐζήτησαν οὗτοι νὰ παρηγορήσωσι τὰς τεθλιμμένας ψυχὰς διὰ μυθιστορημάτων καὶ διὰ τῶν τεχνῶν, νὰ κορέσωσι τὰς ἀποκλήρους τάξεις τῆς κοινωνίας διὰ προγραμμάτων καὶ ἑορτῶν· ἠθέλη-

σαν ν' ἀνανεώσωσι τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν δι' ἀξιωμάτων καὶ νόμων, νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀτομικῆς συναισθήσεως, ἀπαλλάττοντες αὐτὴν ἀπὸ τῆς παραδόσεως, ὥστε μόνη πίστις καὶ ἠθικὴ τοῦ μέλλοντος νὰ μένῃ ἡ συνείδησις, τὸ ἀρχαῖον. Τὸ αἰώνιον δίκαιον, τὸ βασιζόμενον ὑπὸ τῆς κρίσεως, ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ τῶν συμβάσεων, ἀντικαθιστῶσι δι' ἄλλου δικαίου νέου, τὸ ὁποῖον θέτει τὸν χρόνον, τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ὕλην εἰς τὴν θέσιν τοῦ αἰωνίου, τοῦ ἀτελευτήτου, τοῦ πνεύματος· καὶ εἶχε μὲν ὀπαδοὺς καὶ κήρυκας τὸ δόγμα τοῦτο, ἀλλὰ δὲν κατέστη θεωρία, οὐδ' ἐπεκυρώθη ἄλλως, ἢ μόνον διὰ τῆς θεωρίας τῶν τετελεσμένων γεγονότων, ἥτις παραδέχεται ὅτι ὅ,τι ἐπιτυγχάνει ἐγένετο καὶ καλῶς.

Ἡ συζήτησις αὕτη, καταστᾶσα οὐ μόνον ἐλευθέρα ἀλλὰ καὶ γενική, παρεξετράπη μὲ πενιχρὸν ἐφόδιον ἐπιστήμης εἰς ζητήματα τὰ ὁποῖα καταλήγουσιν εἰς τὸ νὰ διεγείρωσι τὴν ἀμφιβολίαν περὶ παντὸς πράγματος, ἀμφιβολίαν, ἥτις ἐκτείνεται μέχρι τῶν κατωτάτων τῆς κοινωνίας τάξεων καὶ μέχρι τῶν ἀδιαφιλονεικήτων ἀληθειῶν. Ἀπέναντι ἀγυρτικῆς δημοτικότητος ἡ συναίσθησις ἀπώλεσε πᾶσαν δύναμιν, καὶ δὲν γνωρίζει τί νὰ πράξῃ, νὰ ἀγανακτήσῃ διὰ τὴν διαστροφὴν ταύτην ἢ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὰς συνθήκας αὐτῆς, περιοριζόμενος νὰ εἴπῃ μόνον, Τίς οἶδεν;

Ἐκ τούτου προέρχεται παρὰ μὲν ταῖς προνομιούχοις τάξεσιν ἡ ἀδιαφορία, παρὰ δὲ ταῖς ἀποκλήροις ἀχαλίνωτος ἀπληστία· ἀλλὰ θρησκεία, θεωρουμένη ἁπλῆ φαντασίωσις, δύναταί ποτε νὰ καθοδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς πραγματικὸν καλόν, πρὸς τὴν ἀλήθειαν; Ἡ κρίσις ἐκπίπτει ὅταν λατρεύῃ ἑαυτήν. Οἱ καλλίτεροι ἀγανακτοῦσι διὰ τὴν κατάχρησιν ἥτις γίνεται μὲ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐναντίον τῶν ὑψηλῶν μορφῶν τοῦ πνεύματος καὶ ζητοῦσι νὰ συγκεντρώσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς δι' εἰδικῶν μελετῶν ἀποκτηθείσας ἀποδείξεις. Τὸ κοινὸν δύναται ν' ἀναπαύται ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ διδάσκων διὰ βιβλίων ἢ ἀπὸ τῆς ἕδρας. Δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν περιττὰς τὰς φιλοσοφικὰς συζητήσεις ἐν

ἐποχῇ, ἥτις ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν τὴν ἀδιαφορίαν. Ἡ ἱστορία δὲν χωρίζει ἀπὸ τῆς μελέτης τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἠθικήν, τὴν πολιτικήν, καὶ τὸ δίκαιον. Συμφέρει τοὐλάχιστον ν' ἀντικαταστήσῃ τις τὰ ἐμπειρικὰ ἀξιώματα διὰ τῆς ἀμφιβολίας. Ὅσον καὶ ἂν τὰ ἀξιώματα ταῦτα φαίνωνται ἀφῃρημένα, οὐχ' ἧττον ἐξασκοῦσιν ἐπιρροήν, βραδεῖαν ἴσως καὶ μυστικήν, ἀλλὰ δραστικὴν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου· ἐκ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἀτομικότητος τοῦ σκεπτομένου ὑποκειμένου προέρχεται ἡ γενικὴ ἔκλυσις τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἡ ἐξασθένισις τῆς εὐθύνης, δι' ἧς οἱ ἡμέτεροι χρόνοι εὑρίσκουσι δικαιολογίαν δι' ὅλα τὰ σφάλματα καὶ δι' ὅλα τὰ ἐγκλήματα.

Ὕψιστον φιλοσοφικὸν πρόβλημα εἶναι· Ὁποία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ σκέψεως καὶ πραγματικότητος; Πρέπει νὰ διακρίνῃ τις τὴν καταγωγὴν τῶν ἰδεῶν ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἰδεῶν. Δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα βέβαια ἢ ἡ ἀλήθεια τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἡ ἀπόλυτος πραγματικότης τῶν μαθηματικῶν ἀποδείξεων καὶ τῶν ρητῶν νόμων, δι' ὧν διοικοῦνται τὰ ὑλικὰ φαινόμενα; Εἶναι ἐκτὸς τούτου τὰ πάντα ἀπάτη καὶ ψεῦδος;

Ἐὰν λάβωμεν τὴν ἰδέαν τῆς ἀτομικότητος ἐν τῷ κατωτάτῳ αὐτῆς βαθμῷ, βλέπομεν αὐτὴν πλουτιζομένην βαθμηδὸν διὰ νέων προσόντων, καὶ συμπληρουμένην διὰ νέων ὅρων, μέχρις οὗ τὸ φῶς τῆς συναισθήσεως ἐκτυλίσσεται ἐν τῷ ἠθικῷ προσώπῳ. Διὰ τοῦ ἀξιώματος τῆς φιλοσοφίας, τοῦ ὀρθοῦ νοῦ δηλαδή, ἐπικαλούμεθα τὴν ἀθάνατον πίστιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἠθικῇ αὐτοῦ ἐλευθερίᾳ, δηλ. παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ψυχή, ἐλευθέρα εἰς τὰς ἀποφάσεις της, δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν, δύναται νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ σφάλμα καὶ εἴτε νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τῆς θείας τάξεως ἢ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτήν, καὶ ὅπου λήγει ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀτελευτήτου, τοῦ αἰωνίου. Αἱ ἀλήθειαι ὑπάρχουσιν, καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν τὰς ἐννοῇ. Θεωροῦντες δὲ πάσας τὰς γνώμας καὶ πάντα τὰ συστήματα δι' ἀμερολήπτου βλέμματος, συλλογιζό-

μεθα : Ἐὰν τόσοι μεγαλοφυεῖς ἄνθρωποι ἠρκέσθησαν εἰς αὐτάς, διατὶ νὰ μὴ ἀρκεσθῶμεν καὶ ἡμεῖς ; Καὶ οὕτω δὲν θὰ αἰσθανθῶμεν τὴν ἀνάγκην νὰ μεμφώμεθα οὐδενός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Θρησκευτικὰ δόγματα. — Ἐκκλησία καὶ Κράτος.

Ἡ φιλοσοφία, ἥτις εἶναι ἡ ἀναλυτικὴ θρησκεία, καὶ ἡ θρησκεία, ἥτις εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς ἀληθείας, ἔχουσι τὴν αὐτὴν καταγωγὴν καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουσι σκοπόν, τὴν νόησιν τοῦ θείου καὶ τὸ ἠθικὸν καλόν.

Ὅπως ἡ γενικὴ ψηφοφορία ἐν τῇ πολιτικῇ, οὕτως ἀπεδόθη γενικὴ δικαιοδοσία εἰς τὰ δόγματα καὶ εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Ἡ ἐπιστήμη ἀντετάχθη κατὰ τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως· ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ γινώσκειν οὐχὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, μόνον ἡ κεφαλὴ οὐχὶ δὲ ἡ καρδία. Μεταξὺ τῆς ἀρχιγενοῦς κυψέλης καὶ τοῦ σκεπτομένου καὶ ἐλευθέρου ὄντος δὲν ἠθέλησαν νὰ παρεμβάλλωσιν ἄλλο ἢ τὴν δύναμιν, ἥτις ἐνεργεῖ δι' αἰώνων μὴ ἀρξαμένων ἔτι καὶ ἀτελευτήτων. Οἱ φυσιολόγοι ἠθέλησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὰ πάντα διὰ φυσικῶν νόμων, ἀρνούμενοι καὶ ποίησιν, καὶ φιλοσοφίαν καὶ θρησκείαν, πάντα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι ἀντικείμενα πίστεως καὶ ἀγάπης· διϊσχυρίσθησαν δὲ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐπιστήμη εἰμὴ ἡ τῆς φύσεως, διὸ καὶ πρέπει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῆς μεταφυσικῆς, δηλ. ἀπὸ τῶν ἰδεῶν ἐκείνων, δι' ὧν τὸ ἄτομον συνδέεται μετὰ τοῦ Σύμπαντος, ἀπὸ τῶν ἀρχικῶν ἐκείνων ἀληθειῶν, αἵτινες ταυτίζονται πρὸς τὰ αἰσθήματα ἑκάστου καὶ προσβάλλουσι τὸν ἄνθρωπον ἅμα ἐγείρῃ τὴν κεφαλήν του ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ἀπὸ τοῦ ἱστοῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου ἢ τοῦ μελανοδοχείου.

Ὁ ἄνθρωπος, κομπάζων ἐπὶ ταῖς τοιαύταις καὶ τοσαύταις ἀνακαλύψεσιν αὐτοῦ, δι' ὧν καθυπέταξε τὴν φύσιν, θέλει νὰ ἐγείρῃ

τὴν ἐπιστήμην ἐν ἀντιστρατεύσει κατὰ τῆς πίστεως, καὶ νὰ κηρύξῃ ὑπερηφάνως ὅτι ἡ μόνη θεότης τοῦ μέλλοντος ἔσεται ἡ ἐπιστήμη, μὴ διακρίνων τί ἀνήκει εἰς τὴν ἐπὶ τῶν σωμάτων ἐφηρμοσμένην ἀνάλυσιν καὶ εἰς τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἐνεργείας καὶ τί ὀφείλεται εἰς τὰς δυνάμεις ἡμῶν ν' ἀναγνωρίζομεν καὶ νὰ συντάσσωμεν τὰς ἀναλογίας, καὶ οὕτω νὰ προβαίνωμεν διὰ συμπερασμάτων· καὶ περικλείων τὴν διάνοιαν ἐντὸς τοῦ μικροσκοπικοῦ κύκλου τοῦ ὁρατοῦ καὶ τὸ ἀπτοῦ.

Ἡ χριστιανικὴ θεολογία, πολεμουμένη, ὡς ἄλλοτε ὑπὸ τῶν βασιλέων, σήμερον ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν, μᾶλλον ἢ ἀπολογητική, βιολογική, καθίσταται πολεμικὴ ἐπιδεικνύουσα τὰς σχέσεις τῆς κρίσεως μετὰ τῆς πίστεως. Ἐν ᾧ ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν διαμαρτυρομένων ὑπάρχει παντελὴς ἔλλειψις δυνάμεως συναφείας, ὀλίγοι ἀποχωρίζονται ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἵνα ἀσπασθῶσι νέας ἢ παλαιὰς αἱρέσεις, καὶ πολλάκις μάλιστα χωρὶς ν' ἀπαρνῶνται τὴν ἑνότητα, ὡς οἱ Παλαιοκαθολικοί [1]). Τινὲς (ὡς ὁ Ῥεϋμόν, ὁ Σουμὲ κ. ἄ.) ἀνενέωσαν τὰς δοξασίας τοῦ Ὠριγένους ἐπὶ τῆς γενικῆς σωτηρίας.

Αἱ αἱρέσεις, αἱ διαταράττουσαι τὴν σωτηρίαν, καταπίπτουσιν εὐκόλως, τὸ δὲ δόγμα τοῦ Μεσσίου τοῦ Βρόνσκη, τοῦ Μικιέβιτς, τοῦ Κινέ, οἱ Νεοκαθολικοὶ τοῦ Ῥόγκε καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ τοῦ Μονάχου, οἱ Μονοφυσῖται· οὐδὲ ὁ προσηλυτισμὸς τῶν διαμαρτυρομένων παρέχει σοβαροὺς κινδύνους, ἂν καὶ αἱ χίλιαι αὐτοῦ

[1]) Ἐν ἔτει 1872 ἠριθμοῦντο ἐν Γερμανίᾳ ἑξακισχίλιοι Παλαιοκαθολικοί, ἔχοντες 33 μὲν ἐκκλησίας ἐν Βαυαρίᾳ, 22 δὲ ἐν Πρωσσίᾳ· οὗτοι ἐξέλεξαν ἐπίσκοπον καὶ συνεκρότουν συνόδους. Μεταξὺ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὑπῆρχον καί τινες ὀπαδοὶ τοῦ αὐστριακοῦ Γύν. τερ (1785—1865), ὅστις μεταξὺ τοῦ Ἐγέλου, ὅστις ἄγει πρὸς ἕνα Θεὸν ἄνευ κόσμου καὶ τοῦ Σπένσερ, ὅστις πλάττει τὸν κόσμον ἄνευ Θεοῦ, ἐζήτησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν φιλοσοφίαν μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, προσθέτων εἰς τὸ περὶ φύσεως δόγμα τοῦ Ἐγέλου καὶ τοῦ Σέλλιγκ τὴν ψυχήν, καὶ ὑπεράνω αὐτῆς πνεῦμα ἀνεξάρτητον, μὴ δεσμευμένον ὑπὸ τοῦ σώματος. Ἐν τῇ ὑπάρξει τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται κατ' ἀνάγκην ἡ ἰδέα περί τινος ἀλλοτρίου τοῦ ἐ γ ώ· ὁ Γύντερ λέγει αὐτὸ ἀναδιπλασιασμὸν τοῦ ἐ γ ώ, καὶ οὕτως ἐξήγησε τὴν ἁγίαν Τριάδα, τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, τὴν ἐνσάρκωσιν κτλ. Τῷ 1857 ὁ Γούντερ ἐπετιμήθη ὑπὸ τῆς Ῥώμης.

αἱρέσεις[1]) συμφωνοῦσι μετὰ τῶν δυσπίστων καὶ τῶν δημοσίων καὶ φιλολογικῶν ἀρχῶν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Καθολικισμοῦ, διότι οὗτος ὁριστικώτερον ἀναγνωρίζει τὸν Θεόν του, τὴν ἠθικήν του καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ. Ἀρκεῖ τὸ δένδρον νὰ ἦναι ὑγιές· ἡ θύελλα δύναται νὰ τὸ συντρίψῃ, ἀλλ' αἱ ῥίζαι ἀναθάλλουσι πάλιν.

Ἡ ἐξήγησις τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἐξασκουμένη ἐπὶ αἰῶνας, εὑρύνεται διὰ συγγραφῶν Γερμανῶν, Ἄγγλων, Ὁλλανδῶν, αἵτινες εὕρηνται ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει τῶν Ἁγίων Γραφῶν, σχολιασθείσῃ παρὰ τοῦ Ἐδ. Ῥέϋς (Reuss). Ἐν τοῖς σχολιασταῖς τῆς Ἁγ. Γραφῆς θέσιν ἐπιφανῆ κατέχουσιν οἱ ἀδελφοὶ Ῥόζενμύλλερ, ὁ Βιλιβάλδος Γρίμ, ὁ Γοδέ, ὁ Βερκελλόνης κ. ἄ., σπουδαῖαι εἶναι καὶ αἱ ἱστορικαὶ μελέται τῶν ἐν Γαλλίᾳ Ἰησουϊτῶν καὶ ἄλλων πολλῶν. Ὁ Κουρσὺ (Curci) ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ἡ καινὴ Διαθήκη μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν, ἐκδοθεῖσα διὰ σημειώσεων ἐξηγητικῶν καὶ ἠθικῶν», ἐν Νεαπόλει 1879, σημειοῖ ὅ,τι ἡ ἑτερόδοξος κριτικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἀπιστία ἀντέταξαν κατὰ τῶν Εὐαγγελίων, καὶ ὅ,τι οὐ μόνον καθολικοί, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι ἄλλων θρησκευμάτων ἔγραψαν πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ ἐξήγησιν τῶν Εὐαγγελίων. Καὶ Ἰσραηλῖται ἐπελήφθησάν τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας καὶ τῆς κριτικῆς τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ὁ Φραγκῖσκος Λενορμὰν παρρησίᾳ καὶ χωρὶς νὰ προσβάλῃ τὸ δόγμα, θεωρεῖ τὴν Ἱερὰν Γραφὴν ὡς συλλογὴν ἔργων διαφόρων ἐποχῶν, τὰ ὁποῖα ἀνάγει εἰς τὴν μονοθεΐαν.

[1]) Ἡ ἀμερικανικὴ ἐφημερὶς «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐφημερὶς» περιεῖχε ἐν τῷ τεύχει τοῦ Ἰουλίου 1857 κατάλογον τῶν διαφόρων ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ὑπαρχουσῶν αἱρέσεων, προσθέτουσα μάλιστα ὅτι δὲν ἐξήντλησεν ὅλας. Εἶναι αὗται· ἀναβαπτισταί, βαπτισταί, νέοι βαπτισταί, ἐλεύθεροι βαπτισταί, αὐστηροὶ βαπτισταί, βαπτισταὶ ἐλευθεριωθέντες, βαπτισταὶ εἰρηνικοί, βαπτισταὶ παῖδες, βαπτισταὶ ὀδξα, βαπτισταὶ ἀλληλούϊα, βαπτισταὶ χριστιανοί, βαπτισταὶ σιδηρόχειρες, γενικοὶ βαπτισταί, εἰδικοὶ βαπτισταί, βαπτισταὶ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας, βαπτισταὶ μαῦροι, ἀνεξάρτητοι ἢ πουριτανοί, καμεροκνιανοί, κρεσπάτοι, δολεῖται, καμβελλῖται, καλδανῖται, οὐντιγδεκανοί, ἰρβριγικανοί, σηδηταί, βιβλικοὶ γριστιανοί, παλαιοὶ πρεσβυτεριανοί, νέοι πρεσβυτεριανοί, σκῶτοι, κουάκεροι, τρέμοντες, οὐνιταριανοί, μοραβοὶ ἢ ἀδελφοὶ τῆς ἑνότητος, μεθοδισταί, οὐεσλεϊανοί, μεθοδισταὶ καλβινισταί, οὐεσλεϊανοὶ διαμαρτυρόμενοι κτλ.

Ὁ ὀρθόδοξος Λουθηρανισμὸς τοσοῦτον ἐξέπεσεν, ὥστε δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τὰ αὐθεντικὰ δόγματα οὐδὲ γίνεται ἀμφισβήτησις περὶ τῆς εἰλικρινείας αὐτῶν. Θρασεῖς ἐπικριταὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ κατ' αὐτῆς τῆς θειότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἡ σχολὴ τῆς Τυβίγγης, ἥτις ἀκολουθοῦσα τὸν Μπάουερ (Bauer) ἐπεξειργάσθη τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου αἰῶνος καὶ ἐξήγησε κατ' ἄλλον τρόπον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· ὡς αἱ σχολαὶ τῆς Ὀξφόρδης καὶ Κανταβρυγίας διὰ τῶν διατριβῶν καὶ ἐπιθεωρήσεων τοῦ Κόλινσων, τοῦ Πελισσών, τοῦ Τέμλερ, τοῦ Οὐίλλιαμς καὶ τοῦ Ποούβελ. Οὐδέποτε ἄλλοτε μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς καὶ συμπνοίας ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ἐπολεμήθη ὁ Χριστιανισμός. Μὲ τὸ ἀπάνθρωπον θράσος ν' ἀφαιρέσωσι παρὰ τοῦ λαοῦ τὰς πεποιθήσεις, αἵτινες ἐνισχύουσι καὶ παρηγοροῦσιν, ἀπόστολοι τῆς ἀμφιβολίας προσβάλλουσι πᾶσαν πίστιν καὶ ἐπιτίθενται καὶ κατ' Ἐκείνου ἀκόμη, ὅστις δὲν δύναται νὰ μὴ ὑπάρχῃ. ὅπως τὰ «Χρονικὰ τοῦ ἐλευθέρου Πανεπιστημίου» τῆς Ἄλλης· ἢ διὰ τοῦ δόγματος τῆς ἀθείας τοῦ Ἐγέλου μεθύσκουσι τὴν ἐλευθερίαν, ὡς πράττουσι τοῦτο ὁ Μαξιμιλιανὸς Στέρνεν, ὁ Ἄϊνε, ὁ Φάλλερσλεβεν καὶ ὁ Φράϋλιγρατ.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σλάϊερμαχερ δοθεῖσαν ὥθησιν ἡ γερμανικὴ θεολογία ἐπειράθη νὰ διορθώσῃ τὴν καταστροφήν, ἣν ἡ κριτικὴ ἐπέφερεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ μυστικὴ κοινωνία μετ' αὐτοῦ ἄνευ ἱστορικῶν ἢ θρησκευτικῶν ἀπαυγασμάτων, ἐνεῖχε κατ' αὐτὸν θέσιν τῶν δογμάτων καὶ τῶν πατροπαραδότων τελετῶν. Καὶ ὁ Λέχλερ ἀντέκρουσε τὸν Βροῦνον Μπάουερ [1]).

Τὰ δόγματα ταῦτα ἐξελαϊκεύθησαν ἐν τοῖς «Βίοις τοῦ Χριστοῦ» ὑπὸ τοῦ Στράους [2]) καὶ τοῦ Ῥενάν, τόσον διαφόροις, οἵ-

[1]) Ὅρα τὸ 18ον βιβλίον, σελ. 295 κ. ἑξ.

[2]) Ὁ Στράους (1808—74) ἐδημοσίευσε τῷ 1835 «τὸν Βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὸ κριτικὴν ἔποψιν»· ἐτροποποίησε κατόπιν τὰ δόγματα ἐν ἔτει 1864 ἐν τῷ ἔργῳ του «Διὰ τὸν γερμανικὸν λαόν», ἐν ᾧ ἀναφερόμενος εἰς τὰς μακρο-

τινες ὅμως ἀναγεννῶσι τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου. Ἄλλοι πάλιν ζητοῦσι νὰ καταπνίξωσι τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ὑπὸ τὸ βάρος ἑκατομμυρίων ἐτῶν, ταὐτίζοντες αὐτὴν μετὰ φυσικοῦ συστήματος,

Παραδοσίδοξοι ὡς ἠθέλησαν νὰ πράξωσιν οἱ ἱερεξετασταὶ τοῦ Γαλιλαίου.

Διδάσκαλοί τινες τῆς θεολογίας ἀντέταξαν κατὰ τοῦ πανθεϊσμοῦ τὴν μέθοδον τῶν παραδόσεων· οὗτοι ἀρνοῦνται πᾶσαν ἀξίαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κρίσιν· ὁ νοῦς μετέχει μόνον ὅσων μεταδίδονται αὐτῷ· δὲν ὑπάρχει προσωπικὴ ἐνέργεια· ἑπομένως πρέπει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀναφέρηται εἰς ὅ,τι ἐδιδάχθη· ὁ νοῦς δὲν σημαίνει τίποτε, τὰ πάντα εἶναι ἀποκάλυψις. Οὕτω πᾶσα συζήτησις καταλήγει εἰς τὸ ἐὰν τοιαύτη ἢ τοιαύτη διδασκαλία περιέχηται ἐν τῇ ἀποκαλύψει, ἐὰν ἡ δεῖνα γνώμη συνᾴδῃ ἢ ἀπᾴδῃ πρὸς ὅσα ἡ Ἐκκλησία διδάσκει. Περιττὴ ἑπομένως καθίσταται ἡ φιλοσοφία, περιτταὶ αἱ συζητήσεις περὶ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, περιττὸς πᾶς λόγος ἐν ᾧ ἡ σκέψις ἔρχεται εἰς ἐπικουρίαν τῆς πίστεως.

Εἶναι τοῦτο ἡ πλέον ἀπόλυτος ἀντίρρησις κατὰ τοῦ αἰῶνος, ὅστις πλήρης οἰήσεως καὶ συμπερασμῶν κατέστησε τὸν ἄνθρωπον ἀπόλυτον κύριον τῆς κοινωνίας· οὗτοι δὲ τῷ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἄνευ κοινωνίας δὲν ὑπάρχει οὔτε ὁ ἄνθρωπος. Ἡ θρησκεία ἐθεωρήθη ἀνθρωπίνη ἐφεύρεσις· οὗτοι ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὄχι μόνον ἡ θρησκεία ἀλλὰ καὶ ἡ σκέψις καὶ ὁ λόγος εἶναι προϊόντα ἐξωτερικῆς καὶ θετικῆς ἀποκαλύψεως. Ὁ ἄνθρωπος ἀντιποιεῖται χιμαιρικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ἀληθείας, καὶ οὗτοι ἀποδεικνύουσιν αὐτῷ ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐντελῶς ἐξωτερικὴ καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν κατέχει ἢ τὸν γνώμονα τῆς ἰδίας αὐτοῦ κρίσεως καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ βεβαιότητος. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταπολεμοῦσι τὰ μεγαλείτερα σφάλματα τοῦ αἰῶνος, τὴν ἀτομικότητα, τὸν θεϊ-

χρονίους μελέτας του περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ χριατιανισμοῦ, μεταβάλλει αὐτὰ κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀρνούμενος τὴν παραδεκτὴν παράδοσιν καὶ εὑρίσκων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πολλὰς ἀτελείας ὡς πρὸς τὴν πολιτικήν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν κανονικὸν βίον. Ἐν ἔτει 1872 ἐδημοσίευσεν ἕτερον ἔργον του, ἐπιγραφόμενον «Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα πίστις». Ἐν αὐτῷ λέγει: «Εἴμεθα ἀκόμη χριστοιανοί; Ἔχομεν ἀκόμη θρησκείαν; Πῶς ἐννοοῦμεν τὸν κόσμον; Πῶς κανονίζομεν τὸν βίον ἡμῶν;»

σμὸν καὶ τὸν ὀρθολογισμόν. Τοιοῦτο ἦτο τὸ ἔργον τοῦ Λαμεναί, καὶ ὁμοιάζει πρὸς ἄνθρωπον, ὅστις ἤθελε νὰ καταργήσῃ τὴν ἐλευθερίαν διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας. Τὸ χωρίζειν τὴν πίστιν ἀπὸ τῆς σκέψεως εἶναι ἴσον μὲ τὸ χωρίζειν τὸν καθολικισμὸν ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ καθολικοί, ἀκολουθοῦντες τὴν σχολαστικὴν μέθοδον, ἀντιτάσσουσιν ἐπιστήμην κατ' ἐπιστήμης, ὀρθὸν λόγον κατὰ ὀρθοῦ λόγου, χριστιανικὴν ἐλευθερίαν κατὰ τῆς ψευδοῦς ἐλευθερίας. Ἡ ἀλήθεια δύναται νὰ ὑπερασπισθῇ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ οὗτος εἶναι ὁ χαρακτηρισμός, ὅστις χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀπάτης, ἀρκεῖ νὰ πράττῃ τοῦτο ἐν σιγῇ τῶν παθῶν, διὰ σκέψεως καὶ μετὰ ἀμεροληπτου εἰλικρινείας.

Ὁ ἅγιος Θωμᾶς ἐμελετήθη ὁμοῦ μετὰ τοῦ κυριωτέρου αὐτοῦ διδασκάλου, τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, καὶ τοῦ κυριωτέρου αὐτοῦ μαθητοῦ, τοῦ Ῥοσμίνη, ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι πᾶσα γνῶσις δὲν πηγάζει ἐκ τῶν αἰσθήσεων, οὐδὲ ἐκ τῶν αἰσθήσεων πηγάζει τὸ ἀθάνατον στοιχεῖον τῶν ἰδεῶν ἡμῶν· τοῦτο εἶναι ὂν ἀφηρημένον, κοινόν, ἀόριστον, ἐν ᾧ ὁ Γιοβέρτης ἐθεώρει αὐτὸ ἀπόλυτον, ἐφ' οὗ δὲν ἐνεργεῖ οὔτε δυναμικὴ οὔτε δισταγμός. Οἱ δύο οὗτοι φιλόσοφοι ἦσαν ἀρχηγοὶ πνευματιστικῆς φιλοσοφίας, καθ' ἧς ἀντετάχθησαν οἱ ξένοι, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω.

Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Μαγουντίας Κέττελερ λέγει, ὅτι ἡ παλαιὰ φιλελευθερία ἦτο ἀμυδρὰ κήρυξις πολέμου κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ πόθος πρὸς μορφὴν τινὰ κυβερνήσεως· ἤδη δὲ κατέστη πλῆρες σύστημα, ἔχον τὴν ἀπαίτησιν ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια καὶ θέλουσα νὰ ἄρχῃ ἀφ' ἑαυτῆς, κηρύττουσα δὲ πάντα μὴ λατρεύοντα αὐτὴν ἐχθρὸν τῆς προόδου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, κληρικόφρονα, ἀντιπατριωτικόν· δὲν ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν πάντων, ἀλλὰ μόνον τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς. Πρὸ πάντων δὲ παρακωλύει τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκκλησίας· ἀρνεῖται εἰς τὰς Κυβερνήσεις τὸ δικαίωμα τοῦ περιορίζειν τὰς σκέψεις, τὸν τύπον, τὰς συνελεύσεις, ἀλλὰ ἐπιφυλάττει τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς ἑαυτὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Κράτους καὶ

τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ· αὐτῷ ὀφείλονται τὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ [1]). Ἐπομένως κατ' αὐτὸν ἐν ταῖς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σχέσεσι δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε πίστις, οὔτε παραδόσεις, οὔτε ἐκκλησιαστικαὶ συνθῆκαι, οὔτε δικαίωμα κτήσεως· αἱ εἰρηνικαὶ συνθῆκαι αἱ ἐπακολουθήσασαι τὸν τριακονταετῆ πόλεμον καὶ ἃς οἱ Λουθηρανοὶ ἐπεκαλέσθησαν κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, σήμερον λησμονοῦνται καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι, πολυαριθμώτεροι γενόμενοι ἐν τῇ γερμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, δύνανται νὰ πιέσωσι τοὺς Καθολικούς· τὸ Κράτος, οὐχὶ δὲ ἡ Ἐκκλησία, θ' ἀποφασίζῃ περὶ θρησκείας, θὰ διορίζῃ τοὺς ἐπισκόπους κ. τ. λ.

Καὶ ὅμως ἡμεῖς εἴμεθα τέκνα ἐκείνων, οἵτινες ἤκουσαν τὸν Βολταῖρον καὶ ἐθαύμασαν τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν· ἐξεπαιδεύθημεν ὑπὸ συγγραφέων πολεμησάντων καὶ ἔτι μᾶλλον περιφρονησάντων τὴν Ἐκκλησίαν καὶ θεωρησάντων αὐτὴν ὡς κοινωνικὴν νόσον, προκειμένην ὅμως νὰ θεραπευθῇ, καὶ ὡς παρεισαγωγὴν ἀμυδρῶν ἰδεῶν καὶ ἀνοήτων αἰσθημάτων.

Καταπιπτούσης τῆς πίστεως ἐγείρει κεφαλὴν ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἐν ᾧ ἐξαπλοῦνται ὁ πνευματισμὸς καὶ ἡ δαιμονολογία (Οὐάλλας, Ὄμ, Ἄλλαν, Κάνουαι) διαδίδονται ὁράματα, θαύματα, προφητεῖαι· γίνεται παραδεκτὴ ἡ ὀξυδέρκεια τοῦ πνεύματος, δηλ. θεωρητικαὶ γνώσεις, μὴ διαγραφόμεναι ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ τοῦ χώρου, καὶ ὁ ὑπνωτισμός, δηλ. ἡ ἐνέργεια ἄλλου προσώπου ἐπὶ τῆς διανοίας καὶ τῆς θελήσεως ἡμῶν.

Ἡ συνετὴ καὶ πρακτικὴ μερὶς τοῦ φραμμασωνισμοῦ τείνει εἰς μεγαλεπιβόλους σκοπούς, ἐν οἷς καὶ εἰς τὴν κατάργησιν τῶν βωμῶν, διότι οὗτοι εἶναι στηρίγματα τῶν θρόνων, καὶ ἀντικαθιστᾷ τούτους διὰ τῆς φιλανθρωπίας, μιμουμένη τὰς ἀγαθοεργίας τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τὰ διοργανωτικὰ ἔργα τῆς μοναρχίας· προστατεύει τοὺς συναιτερισμούς, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὰ νοσοκομεῖα καὶ

[1]) Ὅρα Μαϊσίνη «Τὸ καθῆκον». 25 Ἰουνίου 1867. Ὁ θρόνος θὰ ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ βωμοῦ. Ἡ αὐτὴ ἀρχή, ἥτις ζητεῖ τὴν κατάργησιν τῆς παπωσύνης ζητεῖ ὡσαύτως τὴν κατάλυσιν τῶν μοναρχιῶν.

προσελκύει εἰς ἑαυτὴν ἀκαδημίας, κληρικούς, ὑπουργοὺς καὶ φιλοσόφους. Ἀλλ' ἡ ἀγελαία μερὶς ἀνθίσταται, ἰδρύει ἑταιρίας ἐναντίας τοῦ κλήρου, διαδίδει μίση καὶ φόβους καὶ ἐξευτελίζει πάντα χαρακτῆρα ἐν τῇ ῥᾳδιουργίᾳ, ἐν ταῖς ταραχαῖς καὶ διὰ κραυγῶν θανάτου καὶ ζητωκραυγῶν.

Ὁ μασσωνισμὸς ἔλαβε διαφόρους ὄψεις ἀναλόγως τῆς χώρας καὶ κατέστη ἤδη φανερός, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν διοργάνωσιν, τείνων ν' ἀπαλλάξῃ τὴν κοινωνίαν παντὸς δεσμοῦ κληρονομικῆς ἢ θρησκευτικῆς ἐξουσίας. Ὁ Ἰούλιος Φερρύ, ὅστις ἔγεινε κατόπιν ὑπουργὸς τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας, διεκήρυξεν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Ἐπιεικοῦς Ἀγάπης, τῇ 9 Ἰουλίου 1876, ὅτι ὑπάρχει στενὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ μασσωνισμοῦ καὶ τοῦ συστήματος τῆς θετικῆς φιλοσοφίας καὶ ὅτι ἡ μασσωνικὴ ἠθικὴ δύναται σήμερον νὰ ζήσῃ ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ καταρρίπτουσα τὰς θεολογικὰς βακτηρίας δύναται νὰ βαδίσῃ ἐλευθέρως πρὸς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου».

Θρησκευτικὰ ζητήματα

Ἂν καὶ ἡ Ἀγγλία λέγεται καὶ εἶναι πράγματι χώρα ὑλικῶν συμφερόντων, οὐχ ἧττον ὅμως τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα μένει ἐν αὐτῇ πάντοτε θεμελιῶδες καὶ αἱ ἐπαναστάσεις δὲν κατορθοῦσιν ἢ μόνον νὰ ἐπισκιάσωσιν αὐτὸ προσκαίρως. Ἀπέναντι τῶν ὀσημέραι αὐξανομένων Καθολικῶν καὶ τῶν Διχογνωμούντων οἱ Ἀγγλικανοὶ εἶναι ἐν μειονότητοι· καὶ αὐτοὶ δὲ διῃρημένοι εἰς δύο αἱρέσεις, εἰς τὴν αἵρεσιν τῆς ἀνωτέρας καὶ τῆς κατωτέρας Ἐκκλησίας καὶ ἐν Σκωτίᾳ τῆς γενικῆς Συνελεύσεως. Ἐκ τούτου ὑπάρχει ἐξαψις καὶ φόβος, καὶ προέρχονται τὰ αὐστηρὰ ἐκεῖνα μέτρα, τὰ ὁποῖα ὑποδεικνύονται τῷ λαῷ ὡς ἀναγκαῖα πρὸς ἀποσόβησιν μυστηριώδους φατρίας, καὶ ὅταν ἐν ταῖς Βουλαῖς ἀκούωνται φωναὶ καὶ ἀπειλαὶ κατὰ τῶν παπιστῶν, δὲν προέρχονται αὗται ἐξ ἐξάψεως ἢ προσωπικῆς ὁρμῆς, ἀλλ' εἶναι ἐπιθυμία σύμφωνος πρὸς τὴν ψῆφον τοῦ λαοῦ. Πρέπει νὰ ἴδῃ τις τὸν ὄχλον τοῦ Λονδίνου, ἐξερχόμενον τῆς σιωπηλῆς αὐτοῦ ἀπαθείας καὶ σύροντα ἀνὰ τὰς ὁδοὺς πλαγ-

γῶνα παριστῶσαν τὸν Ποντήφικα καὶ παραδίδοντα αὐτὴν εἰς τὰς φλόγας ἐν μέσῳ κραυγῶν: Ἀνάθεμα τῷ Πάπα!

Οἱ Ἰσραηλῖται ἀνέκτησαν πανταχοῦ μεγάλην ἰσχύν· ἀποτελοῦσι τὸ κύριον στοιχεῖον ἐν πολλαῖς χώραις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ Ῥουμανία δυσανασχετεῖ κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἥτις ἐπιβάλλει αὐτῇ τὴν πολιτογράφησιν αὐτῶν, δι' ἧς θέλουσιν ὑπερτερήσει τῶν ἐντοπίων. Ὁ Δισραέλης (κατόπιν λόρδος Βήκονσφηλδ) ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι θέλουσιν ἐπιζήσει τῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως καὶ ἔχαιρεν ὅτι ὁ κόσμος ὅλος κύπτει ἐνώπιον μεγάλου ἑβραίου τραπεζίτου, τοῦ Ῥότσιλδ, μεγάλης ἑβραίας ἠθοποιοῦ, τῆς Ῥαχήλ, καὶ ἐξόχου ἑβραίου μουσουργοῦ, τοῦ Μάγερβερ. Καὶ πράγματι οἱ Ἰσραηλῖται εἶναι πανταχοῦ ἰσχυροί, καὶ ἔν τισι χώραις ὑπερέχουσι κατὰ τὸ χρῆμα καὶ κατὰ τὴν δραστηριότητα καὶ ἱκανότητα. Οὗτοι, οἵτινες πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἦσαν περιωρισμένοι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἑβραϊκῶν συνοικιῶν καὶ ἐν πόλεσιν ἐλευθέραις, ὡς τὸ Τουρῖνον, σήμερον, καθίστανται σεβαστοὶ καὶ ἰσχυροὶ οὐ μόνον διὰ τῆς ἱκανότητος αὐτῶν ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν καὶ διὰ τῆς κοσμοπολιτικῆς ἀλληλεγγύης· δὲν ἐλκύουσι προσηλύτας, ἀλλ' αὐξάνουσι κατ' ἀριθμὸν καὶ σήμερον ἀνέρχονται εἰς ἑπτὰ ἑκατομμύρια [1]).

[1]) Ἐκτὸς τῆς ἀπεχθείας μεταξὺ τοῦ Σημίτου ἐμπόρου καὶ τραπεζίτου, καὶ τῆς ἱππο-τικῆς καὶ φιλέριδος συμπεριφορᾶς τῶν ἡμετέρων καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀνατροφῆς κατὰ τῆς ἑβραϊκῆς ἐπιδρομῆς, ἐκδηλωθείσης διὰ βιαιοπραγιῶν καὶ σφαγῶν ἰδίως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἠθέλησε καὶ ἡ φιλολογία νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν ὑπεροχήν, ἣν ἔλαβον οἱ Σημῖται ἐν τῷ πεδίῳ αὐτῆς καὶ ἰδίως ἐν τῷ τύπῳ, καὶ ἀνεφάνησαν μυθιστοριογράφοι, ἐφημεριδογράφοι καὶ οἰκονομολόγοι δραστηρίως ἐνεργοῦντες κατ' αὐτῶν. Εἷς τῶν ἀσπονδοτέρων ἐχθρῶν τῶν εἶναι ὁ Ἐδουάρδος Δρυμόν, ὅστις ἐν τῇ «Ἑβραϊκῇ Γαλλίᾳ» (Παρισ. 1885) γράφει: «Ὁ μόνος ὅστις ὠφελήθη ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως εἶναι ὁ Ἑβραῖος. Τὰ πάντα προέρχονται ἐκ τοῦ Ἑβραίου, τὰ πάντα συντρέχουσι τὸν Ἑβραῖον... Ἐὰν δὲν γείνῃ καμμία ἐνέργεια πρὸς περιστολὴν αὐτοῦ, ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος πᾶσα ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία θέλει παραδοθῇ δεσμία εἰς ἑκατοντάδα τινὰ Ἑβραίων. Θεωρῶ ὠφέλιμον νὰ περιγράψω τὰς διαδοχικὰς φάσεις τῆς ἑβραϊκῆς ταύτης καταστάσεως. Ὁ Δρυμὸν εὗρε δριμυτάτας ἀπαντήσεις. Κατὰ τὴν 56ην ἔκθεσιν τῆς ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων καὶ κατὰ τὰ Χρονικὰ τῶν Ἰσραηλιτικῶν ἀρχείων τοῦ ἔτους 1887, ἡ Εὐρώπη ἔχει 5,400,000 Ἑβραίων, ἐξ ὧν 63,000 ἡ Γαλλία, 562,000 ἡ Γερμανία, 1,644,000

Κατὰ τὸ ἔτος 1868 μετέβησαν πεντήκοντα οἰκογένειαι Ἑβραίων ἀπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς πρὸς ἀποίκησιν τῆς Παλαιστίνης, ἀλλ' ἀπέτυχον.

Τινὲς τούτων εἶναι ὀπαδοὶ τῶν παραδόσεων (παραδοσίδοξοι), καὶ ἀνθίστανται κατὰ τῶν διωγμῶν· ἄλλοι εἶναι ἐλευθερόφρονες καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ ζητοῦσι τὴν ἁρμονίαν μεταξὺ θείας Προνοίας καὶ κοινωνίας. Καὶ ὀρθόδοξοι καὶ προοδευτικοὶ συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν μονοθεϊσμόν, ἀλλ' οἱ ῥαββῖνοι προσέχουσι μᾶλλον εἰς τὴν ἠθικὴν ἢ εἰς τὴν πίστιν. Ὑφίσταται δὲ πάντοτε ἡ ἰδέα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου καὶ τῆς παλινορθώσεως τῆς ἰουδαϊκῆς ἐθνικότητος.

Πολλαὶ κατεβλήθησαν ἐν Γερμανίᾳ προσπάθειαι πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἑβραϊκῶν θρησκευμάτων διὰ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῶν παρεισαγωγῶν τῆς Καββάλας καὶ τῶν Ἀράβων. Εἰς τοῦτο ἠσχολήθησαν ὁ Μένδελσων καὶ ὁ Μούγκ, ὁ Ρέγιος ἐκ Γοριτίας καὶ ὁ Λουτσάτος ἐκ Τεργέστης (1800 - 1865) ὅστις ἐκτὸς φιλολογικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα συνέγραψεν, ἔδιδε καὶ μαθήματα δογματικῆς καὶ ἠθικῆς θεολογίας, διατεινόμενος ὅτι ἡ μωσαϊκὴ θρησκεία ἐκφράζει τὴν ὑψηλοτέραν φιλοσοφίαν διὰ τῶν ὑψίστων ἀρ-

ἡ Αὐστρο-ουγγαρία (ἡ Γαλικία 688,000. καὶ ἡ Οὐγγαρία 638,000)· 40,000 ἡ Ἰταλία, 82 000 αἱ Κάτω Χῶραι, 265,000 ἡ Ῥουμανία, 2,552,000 ἡ Ῥωσσία (ἡ ῥωσσικὴ Πολωνία 768,000)· 105.000 ἡ Τουρκία, 3,000 τὸ Βέλγιον, 7,000 ἡ Ἑλβετία 10,000, ἡ Βουλγαρία, 4,000 ἡ Δανία, 1.900 ἡ Ἱσπανία, 1,500 τὸ Γιβραλταρ, 3,000 ἡ Ἑλλάς, 3,500 ἡ Σερβία καὶ 3,000 ἡ Σουηδία. Ἐν Ἀσᾳ ὑπάρχουσι 300,0000 Ἑβραῖοι, ἐξ ὧν 195,000 ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ (25.000 ἐν Παλαιστίνῃ) 47,000 ἐν τῇ ἀσιατικῇ Ῥωσσία, 18,000 ἐν Περσία, 14.000 ἐν τῇ κεντρώᾳ Ἀσίᾳ, 19,000 ἐν ταῖς Ἰνδίαις, καὶ 1,000 ἐν Κίνᾳ Ἡ Ἀφρικὴ ἔχει 350 000 ἑβραίων, ἤτοι 8,000 ἐν Αἰγύπτῳ, 55,000 ἐν Τύνιδι, 35 000 ἐν Ἀλγερία, 60,000 ἐν Μαρόκκῳ, 6 000 ἐν τῇ Τριπολίτιδι καὶ 200,000 ἐν Ἀβυσσινίᾳ. Ἡ Ἀμερικὴ ἔχει 250,000 ἑβραίων, ἐξ ὧν αἱ 230,000 ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Ἡ Ὠκεανία ἔχει μόνον 12,000. Ἐν συνόλῳ ἐπομένως 6,300,000 Ἰσραηλῖται, Ὁ Ναθαναὴλ Ῥότσιλδ ἐγένετο μέλος τῆς ἀγγλικῆς Γερουσίας, πρῶτος ἑβραῖος λόρδος. Ἐν Οὐγγαρίᾳ ὁ ὑπουργὸς Τίτσας δὲν κατώρθωσε νὰ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς βουλῆς ὁ νόμος, δι' οὗ ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ διορισθῶσι μέλη τῆς βουλῆς τῶν Ὁμοτίμων, ἥτις δύο μόνον ἐδέχθη τοιαῦτα μέλη δι' εἰδικῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς. Ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐντεῦθεν αἱ γαλλικαὶ Βουλαὶ εἶχον πάντοτε Ἑβραίους τινὰς ὡς μέλη.

χῶν τῆς προνοίας καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ διὰ τῆς ἐξασκήσεως τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ἄλλα θρησκεύματα

Ἡ θρησκεία τοῦ Βούδδα[1]) καὶ ὁ Κουμφούκιος δύο κάμινοι προσηλυτήσεως.

Ὁ Ἰσλαμισμὸς ἐν ἀρχῇ ἦτο ἀποκλειστικός, βιαίως δὲ ἐπεκταθεὶς παρεδέχθη ξένας δοξασίας καὶ ἱεροπραξίας. Οἱ Βαχαβῖται ἠθέλησαν νὰ ἐπαναφέρωσιν αὐτὸν εἰς τὰς ἀρχάς του· ἀλλὰ τοῦτο ἤθελε παρακωλύσει αὐτὸν νὰ διαδοθῇ.

Ἔχει πάντοτε ὡς δόγμα τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἑτεροδόξων· ὀλίγους ἔχει ἀποστάτας, ἐν ᾧ ἐν ταῖς μὴ εὐρωπαϊκαῖς χώραις ὑφίσταται μεταβολάς τινας ἐκ τῆς θρησκείας τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν βουδδιστῶν, αἵτινες ὀλιγώτερον ἀφίστανται ἀπὸ τῶν ζωωδῶν ἐνστίκτων. Τὸ ἰδεῶδες τῆς θρησκείας ταύτης εἶναι ὁ παγκόσμιος Ἰσλαμισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ θεοκρατία, αἵτινες ταυτίζονται ἐν αὐτῷ. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ πολλαὶ συναδελφότητες σχηματίζονται. Ἐν ἔτει 1835 ἤρξατο σχηματιζομένη ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ ἡ συναδελφότης τῶν Σνούσων. Ὁ σάχης Ἀλ Μαχδῆς θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀνακαινιστὴν τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου, καὶ ὀνειροπολεῖ περὶ πανισλαμισμοῦ μὲ 200 ἑκατομμύρια πιστῶν.

Ἐκκλησία καὶ Κράτος

Ἐν Εὐρώπῃ μέγα πρόβλημα καθίσταται ἡ σχέσις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Κράτος καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Μεξικῷ ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν γένει ἐν ταῖς χώραις, ἔνθα ἡ βασιλεία δὲν ἀπερρόφησεν ἢ δὲν κατέβαλε τὸ πρεσβυτέριον. Ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἐξουσία ἐν τῷ Κράτει μέχρις οὗ ἵστατο ἡνωμένη ἐν τῇ ὀργανικῇ καθολικῇ ἑνότητι. Τὸ Κράτος ἐνισχυθὲν κατέγεινεν εἰς τὸ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτῆς τὰς βασιλικὰς προνομίας, ἀλλὰ παρεξετράπη ζητοῦσα οὐ μόνον νὰ περιορίσῃ αὐτὴν ἐντὸς τῶν ἁπλῶν νόμων τῆς φύσεως ἀλλὰ καὶ νὰ δεσμεύσῃ αὐτὴν καὶ νὰ ὑποτάξῃ

[1]) Ἡ Βουδδιστικὴ Κατήχησις συμφώνως πρὸς τὸν Κανόνα τῆς νοτίου Ἐκκλησίας, δημοσιευθεῖσα ἐν Κεϋλάνῃ τῷ 1882, χαρακτηρίζει τὸν Βούδδαν οὐχὶ ὡς Θεόν, ἀλλ' ὡς Ὄν ὑπέρτερον τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σιδδάρτου Γοτάμη, πρίγκηπος Καπιλαβάσκου, γεννηθέντος τῷ 623 π. Χ.

αὐτήν. Ἦτο τοῦτο ἔργον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ὑπῆρξεν αἰτία ἀδικημάτων καὶ ἀναρχίας, ἥτις θὰ διατηρηθῇ μέχρις οὗ ἡ πεῖρα δὲν φέρῃ τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ τῶν δύο ἐξουσιῶν, αἵτινες εἶναι μὲν ἐκ φύσεως διάφοροι, ἀλλ' ἀμφότεραι αὐτόνομοι.

Ἐλευθερίας τινὰς ἀπέκτησεν ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἐπαναστάσει τοῦ ἔτους 1848, καὶ οἱ ἐπίσκοποι προσεδόκουν ἔτι μεγαλειτέρας ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς ὁμοφωνίας. Ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ διεδίδοντο οἱ συνεταιρισμοὶ τοῦ Πιάνα καὶ τοῦ Βορρομαίου· ἐν Βυρτσβούργῳ συνέλευσις γερμανῶν ἐπισκόπων ἀπῄτητε τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, τῆς συγγραφῆς, τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῶν ἱεροτελεστειῶν. Καὶ ὁ ὀρθόδοξος Λουθηρανισμὸς ἀπέκρουσε τὴν πρωσσικὴν συγχώνευσιν ὅλων τῶν αἱρέσεων καὶ τὴν ἐλευθέραν Ἐκκλησίαν (Χάρλης, Λαῖε (Löhe) Σαρτόρης, Ῥούδελβαχ).

Ἐκκλησιαστ. συνθῆκαι

Διάφοροι ἐκκλησιαστικαὶ συνθῆκαι συνωμολογήθησαν ὧν ἡ κυριωτέρα ἦτο ἡ συνθήκη, ἣν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος Ἰωσὴφ συνωμολόγησεν ἐν ἔτει 1855. Ὁ Ἰωσὴφ Β'. εἶχεν ἐλαττώσει τὸ μεγαλεῖον τῆς Αὐστρίας ἀφαιρέσας αὐτῷ τὴν ἰσχὺν τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ καθήκοντος, δι' οὗ μόνον ἠδύνατο νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ χαράξῃ ἑαυτῇ ἠθικὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ὅριον. Μετ' αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία ἔμεινεν ἐν ὑποταγῇ, ἥτις παρεῖχεν αὐτῇ τὸ μῖσος τοῦ πιέζοντος καὶ τὰ μειονεκτήματα τοῦ πιεζομένου· ἡ γραφειοκρατία ἐπεβάλλετο τῷ κλήρῳ καὶ ὁ λαὸς ἠγανάκτει βλέπων τοὺς πνευματικοὺς αὐτοῦ ποιμένας μεταχειριζομένους ὑπερηφάνως παρὰ τῶν ὑπαλλήλων. Ὁ Φραγκίσκος Ἰωσὴφ ἠθέλησεν ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ καταστῇ πάλιν ἐλευθέρα καθ' ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῆς πράξεις [1]), καὶ βιβλία

[1]) Ἄρθρ. 1. Ἔχουσι τὸ δικαίωμα τόσον οἱ ἐπίσκοποι ὅσον καὶ οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτοῖς πιστοὶ ν' ἀπευθύνωνται ἐπὶ ζητημάτων πνευματικῶν πρὸς τὸν ἀνώτατον Ποντίφηκα καὶ νὰ λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ διαταγὰς καὶ ἀποφάσεις χωρὶς προηγουμένως νὰ ζητήσωσι τὴν συγκατάθεσιν τῶν κοσμικῶν ἀρχῶν.

Ἄρθρ. 2. Ἔχουσι τὸ δικαίωμα οἱ καθολικοὶ ἐπίσκοποι, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδο-

νὰ ἐκδίδῃ, καὶ ἐπισκόπους καὶ ἐφημερίους νὰ διορίζῃ, καὶ μοναστικὰ τάγματα νὰ ἱδρύῃ καὶ νὰ διαλύῃ, καὶ νὰ συγκοινωνῇ μετὰ τῶν πιστῶν καὶ μετὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, καὶ νὰ ἀποφασίζῃ περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὰ μυστήρια καὶ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς τὰς κτήσεις της. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀπεκαθίστα τὸν κανονικὸν νόμον, ἐκεῖ, ὅπου ὁ Ἰωσὴφ Β΄. εἶχεν ἀντικαταστήσει τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν θὰ κατηργεῖτο ἡ ἰσότης ἐκείνη ἀπέναντι τοῦ νόμου, ἥτις θεωρεῖται τὸ καλλίτερον ἀπόκτημα τοῦ αἰῶνος· καὶ ὁ κληρικὸς θὰ ὑπείγετο εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια ἐκτὸς ἐν περιπτώσει θανατικῆς ποινῆς, ὅτε ἡ δίκη ἔπρεπε νὰ κοινοποιηθῇ εἰς τοὺς ἐπισκόπους. Εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπισκόπους ἀνετίθετο καὶ ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τοῦ τύπου μὲ τὸ δικαίωμα ν' ἀπαγορεύωσιν ὅ,τι προσβάλλει τὰ ἤθη ἢ τὸ δόγμα. Οὕτως ὡρίζετο οὐχὶ ὁ χωρισμός, ἀλλ' ἡ διάκρισις τῶν δύο ἐξουσιῶν, οὐχὶ ὁ ἀνταγωνισμός, ἀλλ'ἡ ἁρμονία. Ἐκ τούτου προῆλθε παρηγορία εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ἐννοῶσι πῶς ὅλαι αἱ ἐλευθερίαι συνδέονται μεταξύ των καὶ δὲν ὑπῆρξεν ὕβρις, ἣν νὰ μὴ ἐξεσφενδόνιζον κατ' αὐτῶν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αὐτοκράτορος· αἱ δὲ διαδοχικαὶ κυβερνήσεις ἠναγκάσθησαν νὰ καταργήσωσιν αὐτό.

σίας των καὶ εἰς ἀντικείμενα ἀφορῶντα εἰς αὐτούς, νὰ κάμωσι παρατηρήσεις καὶ νὰ δίδωσι διαταγὰς εἰς τὸν κλῆρον καὶ εἰς τὰς κοινότητας αὐτῶν, χωρὶς νὰ ζητήσωσι προηγουμένως τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Κράτους· ἐὰν ὅμως τὰ μέτρα ταῦτα ἐπιφέρωσιν ἐξωτερικὰς συνεπείας ἢ ὀφείλωσι νὰ γείνωσι δημοσίᾳ γνωστά, ὑποχρεοῦνται νὰ δώσωσι προηγουμένως ἀντίγραφα αὐτῶν εἰς τὰς κοσμικὰς ἀρχάς, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἢ νὰ δημοσιευθῶσιν.

Ἄρθρ. 3. Καταργοῦνται αἱ διατάξεις, καθ' ἃς ἀφῃρεῖτο μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν κανονικὰς ποινάς, αἵτινες δὲν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰ δημόσια καθήκοντα.

Ἄρθρ. 4. Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παύῃ ἢ νὰ καταργῇ, κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν κανόνων διατεταγμένα, πάντα ὅστις ἐν τῇ ἐξασκήσει ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων δὲν ἤθελεν ἐκπληρώσῃ τὰ ἀναδεχθέντα καθήκοντα καὶ νὰ κηρύττῃ αὐτὸν ἐκπεπτωκότα τῆς ἀπολαβῆς τῶν σχετικῶν ἐσόδων

Ἄρθρ. 5. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἀποφάσεων δύναται νὰ ζητηθῇ ἡ συνδρομὴ τῆς δημοσίας δυνάμεως, ἅμα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή. κοινοποιοῦσα τὰ ἔγγραφα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους, ἀποδειξῃ τὴν τακτικὴν διαδικασίαν (4 Μαρτίου 1849).

Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος δὲν εἶναι δύο κοινωνίαι, ὧν ἡ μὲν ὀφείλει νὰ ἄρχῃ ἡ δὲ ἄλλη νὰ ὑπηρετῇ· ἀλλ' εἶναι δύο εἴδη τῆς γενικῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, διακρινόμεναι μεταξύ των καὶ ἕνεκα τοῦ σκοποῦ καὶ ἕνεκα τῶν μέσων πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν ἀπαραίτητον καθῆκον τῆς Ἐκκλησίας ἦναι ὁ ἁγιασμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἔχει τὸ δικαίωμα ἡ ἐκκλησία νὰ μεταχειρισθῇ καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ. Οὔτε διότι ἦτο ὑπό τινα χρόνον ἡ Ἐκκλησία κυρίαρχος, εἶναι τοῦτο ἀφορμὴ πρὸς καταπίεσιν αὐτῆς, ὅπως τὸ τέκνον δὲν στασιάζει κατὰ τοῦ πατρὸς διότι τὸ εἶχεν ἐπί τινα χρόνον ὑπὸ κηδεμονίαν. Ἐὰν ἑταιρίαι θεοσοφιστικαὶ καὶ ἐξηγητικαὶ ἀνατρέπωσι τὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν, ἐὰν ὁ λαὸς συγχέῃ τοὺς εὐπίστους μετὰ τῶν πιστῶν, ἐὰν ἄνθρωποι ἐμπαθεῖς περιϋβριζόμενοι διὰ τοῦ τίτλου τῶν κληρικοφρόνων, κατηγοροῦσιν ἄλλους ὡς φιλελευθέρους καθολικοὺς καὶ ἐπιβάλλωσιν ἀπερισκέπτους παραιτήσεις καὶ περιφρονῶσι πάντα προερχόμενον χωρὶς νὰ φορῇ τὸ ῥάσον καὶ νὰ κρατῇ τὴν Σύνοψιν, καὶ οὕτως ἐξευτελίζωσι τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐν δημοσιογραφικαῖς διαμάχαις — δὲν ὑπάρχει αἰτία, νὰ ὑποδαυλίζηται ἐναντίον αὐτῶν μῖσος, τὸ ὁποῖον εἶναι πάντοτε ἄδικον ὅταν προσβάλλῃ ὁλόκληρον τάξιν, οὔτε νὰ θεωρῆται ἐχθρὰ κατὰ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἐκείνη ἡ κοινωνία, ἥτις ὡς μόνον ὅπλον ἔχει τὴν πειθὼ καὶ τὸν λόγον, καὶ ἐκείνη ἡ θρησκεία, ἥτις κρίνει ἐκ τῆς ἀγνότητος τῆς προθέσεως καὶ συνδιαλλάττῃ τὴν πίστιν μετὰ τῆς σκέψεως.

Μάταιος εἶναι ἐπίσης ὁ φόβος ἐκείνων τῶν πιστῶν, οἵτινες πτοοῦνται διὰ τὰς ἱστορικὰς ἢ φυσικὰς ἀνακαλύψεις, διὰ τὰς κρίσεις, διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως [1]). Τὴν ἐκπαίδευσιν μάλιστα ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ διαδίδωσιν, ἵνα οἱ παῖδες, μανθάνοντες ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀλφαβήτου τὴν θρησκείαν, ἐννοήσωσιν ὅτι τὰ

[1]) Βατικανικὴ Σύνοδος. Ὁ Ἄγγλος Χάϊλπριν (Heilprin) ἐν τῇ «Ἱστορικῇ ποιήσει τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων» ἐκθέτει τὰς θεωρίας τῆς σχολῆς τῆς Τυβίγγης.

πάντα δὲν συνίστανται εἰς τὴν ἰσχὺν καὶ εἰς τὸν δόλον· ἵνα ὁ θέτων τορπίλλας ὑπὸ τὸ σκάφος τῆς πίστεως γνωρίσῃ ὅτι θὰ εὕρῃ γενναίαν ἀντίστασιν, ἵνα οἱ θέλοντες νὰ περιπλανήσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐκπολιτιστικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς μὴ εὕρωσι τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου οἶκον ἐμπορίου, στάδιον δριμειῶν ἐρίδων καὶ ὕβρεων, αἵτινες καταθλίβουσι τοὺς μετριόφρονας καὶ τοὺς εὐσπλάγχνους, ὡς διὰ τοῦτο κατηγόρησεν αὐτοὺς ὁ Ποντίφηξ [1]· ἵνα καταστῶσι καὶ πιστοὶ καὶ πολῖται, διατηροῦντες συνειδήσεις τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐργάτας τῇ Πατρίδι, προβαίνοντες ἐν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ στερεοὶ ἐν τῇ πίστει, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς μαρτυρίας καὶ στερεοῦται διὰ τῆς κρίσεως, προσηλυτίζουσι τοὺς ἀμφιβόλους εἰς τὴν σύνεσιν τῶν δικαίων καὶ προπαρασκευάζουσι τῷ Κυρίῳ λαὸν μεμορφωμένον καὶ ἠθικόν [2].

[1] Ὁ Πάπας Λέων ΙΓ'. ἀπηύθυνε τῇ 27 Αὐγούστου 1878 τῷ ὑπουργῷ αὐτοῦ καρδιναλίῳ Νίνᾳ μακρὰν ἐπιστολήν, ἐξ ἧς ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς: « Εἶναι σκοπὸς ἡμῶν νὰ ἐκτείνωμεν εὐρέως τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παπωσύνης ἐν μέσῳ ὅλης τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Λίαν δυσχερὴς κατέστη ἡ θέσις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ῥώμῃ. Οἱ λαοί, βλέποντες τὰ ἀρχαιότερα καὶ ἱερώτερα δικαιώματα παραβιαζόμενα ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπόλλυσι τὴν ὄψιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ καθήκοντος, καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους, καὶ αὐταὶ αἱ βάσεις τῆς συμβιώσεως ἀνατρέπονται. Ἐν ᾧ ἡ πνευματικὴ ἡμῶν ἐξουσία ἕνεκα τῆς θείας αὐτῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ ὑπερανθρώπου αὐτῆς προορισμοῦ καὶ ὅπως ἐξασκήσῃ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῆς ἐπιρροὴν πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος ὤφειλε νὰ ἔχῃ πληρεστάτην ἐλευθερίαν, τοσοῦτον σήμερον παρακωλύεται ὑπὸ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως, ὥστε ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας καθίσταται δυσκολωτάτη. Ἡ κατάργησις τῶν κληρικῶν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ Ποντίφηκος ἰσχυρὰν συνδρομὴν εἰς τὰς Συνόδους, ἔνθα διενεργοῦνται αἱ σπουδαιότερα ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας ἀποσπῶνται ἀπὸ τῆς θείας ὑπηρεσίας οἱ λειτουργοί, ὑποχρεούμενοι νὰ ἀναλάβωσι τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὅπλων· ἀφαιρεῖται ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀπὸ τοῦ κλήρου ἡ διεύθυνσις τῶν φιλανθρωπικῶν καὶ εὐαγῶν καταστημάτων, ἱδρυθέντων ἐν Ῥώμῃ εἴτε ὑπὸ Ῥωμαίων Ποντιφήκων εἴτε ὑπὸ τῶν καθολικῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἔθεσαν αὐτὰ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς τούτοις εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ παραστῶμεν μάρτυρες τῶν προάδων τῆς αἱρεσίας ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, τῷ κέντρῳ τῆς καθολικῆς θρησκείας, ἔνθα ἑτερόδοξοι ἐκκλησίαι καὶ σχολεῖα ἱδρύονται πολλὰ καὶ νὰ βλέπωμεν τὰς ὀλεθρίας συνεπείας, ἰδίως παρὰ τοῖς νέοις, οἵτινες ποτίζονται δι' ἀπίστου διδασκαλίας. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρκει τοῦτο, καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς ματαίωσιν καὶ αὐτῶν τῶν πράξεων τῆς πνευματικῆς ἡμῶν δικαιοδοσίας . . .

[2] Λγ. Λουκᾶς. 1,17 . . . καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων ἑτοιμάσαι Κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.

Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία οὐδαμοῦ ἀποκλείει τὰ ἄλλα θρησκεύματα· τοὐναντίον μάλιστα, σχεδὸν πανταχοῦ καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ἔνθα ἔχει τὸν μεγαλείτερον ἀριθμὸν πιστῶν καὶ ὅπου οἱ νόμοι κηρύττουσιν αὐτὴν προεξάρχουσαν ἢ ἕνεκα εὐτελοῦς ἀπομιμήσεως τῶν προτεσταντικῶν χωρῶν ἢ χάριν συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς δημοσιογράφους εἴτε καταδιώκεται, εἴτε παρακωλύεται ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς, ἢ ἐν τοῖς δικαιώμασι τῆς συνειδήσεως, ἐν τῇ ἀγαθοεργίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει· ἡ ἱερατικὴ αὐτῆς τάξις καὶ ἡ αἱρετὴ ἀγαμία [1]) καταπολεμεῖται· ὡσαύτως καταπολεμεῖται καὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς στέψεως τοῦ γάμου, καὶ ἐν τῇ ἀγαθοεργίᾳ, ἥτις εἶναι τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐν ᾗ οἱ πιστοὶ ἀρέσκονται πολὺ περισσότερον ἢ ἐν τοῖς ὁράμασιν, ἐν τοῖς θαύμασιν, ἐν ταῖς ἱεροτελεστείαις καὶ ἐν τοῖς προσκυνήμασιν.

[1]) Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ λέγει: Ἄνθρωποι συναθροίζονται καὶ ζῶσιν ἐν κοινωνίᾳ. Ἐν τίνι δικαιώματι; — Ἐν τῷ δικαιώματι τοῦ συνεταιρισμοῦ. Κλείονται ἐντὸς τῆς οἰκίας των; Ἐν τίνι δικαιώματι; — Ἐν τῷ δικαιώματι, τὸ ὁποῖον ἔχει πᾶς ἄνθρωπος νὰ ἀνοίγῃ καὶ νὰ κλείῃ τὴν θύραν του. — Δὲν ἐξέρχονται τῆς οἰκίας των; Ἐν τίνι δικαιώματι; — Ἐν τῷ δικαιώματι τοῦ πηγαινοέρχεσθαι, τὸ ὁποῖον ἐνέχει τὸ δικαίωμα τοῦ μένειν οἴκοι. Καὶ ἐκεῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ των τί κάμνουσιν; Ὁμιλοῦσι χαμηλοφώνως, καταδιδάζουσι τοὺς ὀφθαλμούς των, ἐργάζονται. Ἀπαρνοῦνται τὸν κόσμον, τὰς ἀπολαύσεις, τὰς ἡδονάς, τὰς ματαιότητας, τὴν ὑπερηφάνειαν, τὰ συμφέροντα. Φοροῦσι μάλλινα, χονδροειδῆ ἐνδύματα. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἔχει τι. Εἰσερχόμενος ἐκεῖ ὁ πλούσιος γίνεται πτωχός. Ὅ,τι ἔχει δίδει εἰς πάντας. Ὁ πρώην εὐγενὴς ἢ κύριος γίνεται ἴσος πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἦτο χωρικός. Τὸ κελλίον εἶναι ὅμοιον δι' ὅλους. Πάντες φοροῦσι τὸ αὐτὸ ῥάσον, πάντες τρώγουσι τὸν αὐτὸν μέλανα ἄρτον, κοιμῶνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀχύρου, ἀποθνήσκουσιν ἐπὶ τοῦ τῆς αὐτῆς κλίνης. Φέρουσιν ἐπ τῶν ὤμων τὸν αὐτὸν σάκκον καὶ περιδέουσι τὴν ὀσφὺν διὰ τοῦ αὐτοῦ σχοινίου. Ἐὰν ἐπιβάλληται αὐτοῖς νὰ βαδίζωσι γυμνόποδες, πάντες βαδίζουσι γυμνόποδες. Πιθανὸν νὰ ᾖναι μεταξὺ αὐτῶν καὶ πρίγκηψ· ὁ πρίγκηψ οὗτος εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς οἱ ἄλλοι σκιά· οὐδεὶς τίτλος ὑπάρχει πλέον· τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα ἐξηφανίσθησαν· δὲν ἔχουσι ἢ τὸ κύριον αὐτῶν ὄνομα· πάντες ὑποκύπτουσιν ὑπὸ τὴν ἰσότητα τῶν κυρίων ὀνομάτων. Διέλυσαν τὴν σαρκικὴν οἰκογένειαν καὶ ἴδρυσαν ἐν τῇ κοινότητι αὐτῶν τὴν πνευματικὴν οἰκογένειαν· δὲν ἔχουσιν ἄλλους συγγενεῖς εἰμὴ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· συνδράμουσι τοὺς πτωχούς· νοσηλεύουσι τοὺς ἀσθενεῖς. Ὁ εἷς καλεῖ τὸν ἄλλον ἀδελφόν. Δέονται. Πρὸς ποῖον; Πρὸς τὸν Θεόν. Οἱ ἀπερίσκεπτοι λέγουσι: Πρὸς τί αἱ ἀκίνητοι αὗται μορφαὶ ἐκ μέρους τοῦ μυστηρίου; Τί ὠφελοῦσιν αὗται; Τί πράττουσιν; — Δὲν ὑπάρχει ἴσως εὐγενέστερον ἔργον ἢ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πράττουσιν αἱ ψυχαὶ αὗται. Δὲν ὑπάρχει ἴσως ἐργασία ὠφελιμωτέρα. Θεάρεστον ἔργον πράττουσιν οἱ δεόμενοι πάντοτε ὑπὲρ τῶν μὴ δεομένων ποτέ.

Ὅταν δὲ δὲν εὑρίσκωσί τι ὅπως τὴν ἐνοχοποιήσωσι, λέγουσιν ὅτι οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς εἶναι ἐχθροὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἂν καὶ κηρύττονται φίλοι μέχρι τοῦ βωμοῦ καὶ ἐπιφέρουσιν εἰρήνην μᾶλλον ἢ ἀγῶνας, καὶ περισσοτέρας συνδρομὰς ἢ ἐμπόδια ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δικαιοσύνης.

Τὸ Κράτος πεισθὲν περὶ τῆς ἀπεράντου ἐπιρροῆς τῆς ἐκπαιδεύσεως, προσεπάθησε νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ κλήρου καὶ νὰ τὴν ἀναλάβῃ αὐτὸ διὰ τῆς μᾶλλον ὑπούλου τυραννίας, διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς μητρός του ἔμαθε νὰ σέβηται τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἐξ ἧς αὕτη ἀπορρέει πηγήν, καθυποβάλλεται εἰς διδάσκαλον ὃν δὲν γνωρίζει, ὃν δὲν ἀγαπᾷ, ὃν δὲν σέβεται ἢ μόνον διότι τῷ ἐπεβλήθη καὶ διότι δύναται νὰ τὸ τιμωρήσῃ. Ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐκλέγεται καὶ μισθοδοτεῖται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, διδάσκει ὅ,τι ἡ Κυβέρνησις τῷ ἐπιβάλλει διὰ τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις τῷ ὁρίζει, καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἐπιθεωρητῶν, οὓς ἡ Κυβέρνησις ἀποστέλλει καὶ διὰ προγραμμάτων καὶ ἐξετάσεων ὁριζομένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ μόνον διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁ παῖς δύναται νὰ προβῇ εἰς ἀνώτερα σχολεῖα καὶ νὰ λάβῃ δημοσίαν θέσιν. Εἴς τινας χώρας ὁ παραλογισμὸς προέβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ τιμωρῶνται διὰ προστίμου καὶ φυλακίσεως οἱ πατέρες οἱ ἀφαιροῦντες τὰ τέκνα των ἀπὸ τῆς ἀναγκαστικῆς ταύτης στρατολογίας. Οἱ ἧττον ἀνελεύθεροι ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς γονεῖς ὅ,τι δι' αὐτοὺς δὲν εἶναι μόνον δικαίωμα ἀλλὰ καὶ καθῆκον, ν' ἀναθρέψωσι δηλ. τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα· ἀλλ' ὀφείλουσι νὰ πράξωσι τοῦτο διὰ τῶν νομίμων μεθόδων καὶ νὰ ὑποστῶσι νομίμως ἐξετάσεις. Ἐν τοσούτῳ ἡ Κυβέρνησις θ' ἀπονέμῃ εἰς τοὺς διδασκάλους τὰς ἐπιχορηγήσεις καὶ τιμάς, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ὑποστῶσι τὸν συναγωνισμὸν οἱ ἰδιωτικοὶ ἐκπαιδευταὶ ἢ οἱ γονεῖς, οἵτινες πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶναι καὶ ἠναγκασμένοι νὰ ὑποστῶσιν ἐξετάσεις ὑπὸ τοὺς ἀνταγωνιστάς των ἐκείνους.

Καὶ κατὰ τοῦτο οἱ συνετοὶ εὑρίσκουσιν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ

διακρίνωσι τὰς δύο ἐξουσίας οὐχὶ νὰ χωρίσωσιν αὐτάς. Ἡ ἐχθρότης ἐκείνη κατὰ τῶν προσώπων καὶ τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων, ἣν εἴδομεν εἰσαγομένην ἐν Πεδεμοντίῳ ὡς μέσον ἐπιτυχίας, μετεδόθη εἰς ὅλον τὸ νέον βασίλειον. Τὸ δημοκρατικὸν κόμμα ἀφ' οὗ ἐν ἔτει 1848 ἀρκούντως ἐνεβρύνθη ἐμιμήθη τοὺς παλαιοὺς βασιλεῖς, ἀπαρνούμενον τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, καὶ θεωροῦν ὡς κυριωτέραν πολιτικὴν σύνεσιν τὸ περιφρονεῖν τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν οὐ μόνον ἐν τῷ τύπῳ διὰ γελοιογραφιῶν καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ταῖς συναθροίσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς προγράμμασι στρατηγῶν καὶ ἐν ταῖς δηλώσεσιν ὑπουργῶν καὶ βουλευτῶν. Εἷς τούτων ἔλεγεν ὅτι «ἡ ἐπανάστασις εἶναι πόλεμος κατὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τοῦ Καίσαρος· ὅστις θέλει ἂς λατρεύῃ ἐν τῷ οἴκῳ του τοὺς πατρώους θεούς του· ἡ θρησκεία τῆς Ἐπαναστάσεως θεοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν νοῦν του καὶ τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καταπατούμενα δικαιώματά του».

Ἕτερος πάλιν παρώτρυνε τοὺς βασιλεῖς νὰ ἐκδικηθῶσι διὰ τὰς ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Ζ'. πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν γονομένας αὐτοῖς προσβολὰς [1]) Ἑταιρία τις ἐλευθεροφρόνων ἐδήλωσε· «Δὲν θέλομεν πλέον ἱερεῖς εἰς τοὺς γάμους, εἰς τὸν θάνατόν μας οὐδὲ εἰς τὴν γέννησιν τῶν τέκνων ἡμῶν!» Ὅτε δὲ ὁ πρίγκηψ Ἱερώνυμος Βοναπάρτης εἶπε· «Ποῖον εἶναι τὸ πρόγραμμα τῆς Ἐπαναστάσεως; Πρὸ πάντων ὁ κατὰ τοῦ Καθολικισμοῦ πόλεμος! ἐπεκροτήθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν [2]).

[1]) Ὁ παράδοξος Λΐνε περιέγραψε Γερμανόν τινα λόγιον, ὅστις ἔλεγεν ὅτι τὸ ἔθνος του ὀφείλει νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Γαλλίαν διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Κονραδίνου τῆς Σουεβίας.

[2]) Ὁ Καβοὺρ ἔγραψε πρὸς τὸν Ῥανδού: — Ἡ Ῥώμη! ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ ἀπὸ τοιαύτης σφηκοφωλεᾶς. Ἀλλ' ὅτε ὁ πρίγκηψ Ναπολέων ἐξεφώνησεν ἐν τῇ γαλλικῇ Γερουσίᾳ ἀριμύτατον λόγον κατὰ τοῦ Πάπα, ὁ Καβοὺρ τῇ 15 Μαρτίου 1861 εὐχαριστῶν αὐτὸν διὰ τοῦτο, τῷ ἔγραψεν· Ἡ Ὑμ. Ὑψηλ. προσήνεγκε τῇ Ἰταλίᾳ μεγίστην ὑπηρεσίαν. Ὅλος ὁ κόσμος εὐγνωμονεῖ Ὑμᾶς, οὐδεὶς ὅμως κάλλιον ἐμοῦ δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν σημασίαν. Ὁ λόγος τῆς Ὑμ. Ὑψ. εἶναι διὰ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα ὅ,τι ἦτο τὸ Σολφερῖνον διὰ τὴν αὐστριακὴν κυριαρχίαν. Ἴσως ἠδύνατό τις νὰ συνάψῃ διαπραγματεύσεις ὡς ἐν Βιλλαφράγκᾳ καὶ Ζυρίχῃ, ἀλλ' ἡ ἐξουσία τοῦ Πάπα ἀπέθανεν ὡς καὶ ἡ αὐστριακὴ ἐπιρροή. Ἂν καὶ εὑρισκόμεθα πλησίον τοῦ τέρματος, ἔχομεν ἀκόμη νὰ ὑπερνικήσωμεν ἱκανὰς

Κληρικόφρονες ἐκαλοῦντο πάντες, οὓς ἤθελον νὰ δυσφημίσωσι καὶ ν' ἀποκλείσωσιν ἀπὸ τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων· ἐθνικὴ πολιτική, ἐθνικὸς πόθος· ἦσαν αἱ φράσεις αἱ διαδεχθεῖσαι τὴν κραυγήν. «Ἔξω ὁ ξένος!» καὶ ἐπαναλαμβάνοντο αὗται καὶ ἐλέγετο ὅτι δὲν ἀπετελέσθη ἡ Ἰταλία μέχρις οὗ δὲν ἀνακτήσῃ τὴν Ῥώμην πρωτεύουσαν· μεθ' ὃ ἡ εὐημερία ἀφθόνως θὰ ἐπεχύνετο ἐπὶ τῆς Ἰταλίας.

Βιαιοτέρα ἡ ρωσσικὴ ὀρθοδοξία ζητεῖ νὰ συγχωνεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τοῦ Κράτους. Ἐὰν τοῦτο δὲν γίνεται διὰ ῥητῶν ἀπαγορεύσεων, κατορθοῦται ὅμως διὰ τοῦ τύπου περιϋβριζομένου καὶ καταγγελλομένου παντὸς ποθοῦντος τὰς ἐλευθερίας ὡς ἐχθροῦ τῆς προόδου, ὡς ὀπισθοδρομικοῦ, ὡς ἀντεθνικοῦ.

Ἐν Γερμανίᾳ ἐξεδηλώθη ἀναφανδὸν τὸ δόγμα τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Culturkampf, δηλ. πόλεμος κατὰ τῆς θρησκείας διὰ τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Βίσμαρκ ἐθεώρησε τὴν Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ καὶ τὸ δόγμα τοῦ ἀλανθάστου ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις ὡς πρόκλησιν κατὰ τῆς πρωσσικῆς κυβερνήσεως καὶ κατὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων, ἀπειλουμένης οὕτω τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς. Ὅτε δὲ οἱ Πρῶσσοι Καθολικοὶ καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Βίντχορστ ἐσχημάτισαν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ κόμμα, ἐξήφθησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν καὶ προσῆψαν αὐτοῖς παντὸς εἴδους κατηγορίας, καὶ ὁ διωγμός, ὑποθαλπόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Φάλκ, ἐνήργησεν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως δι' αὐστηρῶν νόμων, διὰ τυραννικῶν περιορισμῶν, διὰ φυλακίσεων, ἐξοριῶν, προστίμων καὶ δημεύσεων· οἱ ἡμίσεις τῶν ἐπισκόπων ἐξωρίσθησαν, 1400 ἐνορίαι ἔμειναν ἄνευ ἱερέων· κεναὶ ἔμειναν αἱ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις ἕδραι τῆς θεολογίας, καὶ ἀπηγορεύθη

δυσκολίας ὅπως φθάσωμεν εἰς αὐτό. Ἡ συνδρομὴ τῆς Ὑμ. Ὑψ. δὲν θὰ μᾶς λείψῃ. Ἀφ' οὗ ἐκάμετε τοσοῦτον εὐρὺ ῥῆγμα ἐν τῷ τείχει τῆς αἰωνίας Πόλεως, ἡ Ὑμ. Ὑψ. θὰ μᾶς δώσῃ ἀκόμη μίαν μικρὰν ὤθησιν διὰ νὰ μᾶς διευκολύνῃ τὴν εἴσοδον. Τοῦτο ἔσεται μέγα συμβὰν οὐ μόνον διὰ τὴν Ἰταλίαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ διὰ τὸν κόσμον ὅλον. Ἡ κατάργησις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἔσεται ἓν τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ γονιμωτέρων ἔργων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τοῦ ὁποίου θὰ συνδέεται διὰ παντὸς τὸ ὄνομα τῆς Ὑμ. Ὑψηλότητος.

ἡ ἐπέμβασις τοῦ κλήρου ἐν ταῖς ληξιαρχικαῖς πράξεσι καὶ παρὰ τῇ κλίνῃ τῶν θνησκόντων. Εἶναι αὕτη ἡ ἀποθέωσις τοῦ Κράτους[1]· ἀπέναντι αὐτοῦ, οὐδὲν ἰσχύουσιν οὔτε αἱ ἕξεις χιλίων ἐτῶν, οὔτε αἱ ἐκκλησιαστικαὶ συμβάσεις, οὔτε τὸ γενικὸν καλόν· τὸ κυβερνητικὸν αὐτοῦ σύστημα, ὡς καὶ τὸ τῆς θρησκείας, εἶναι ἀλάνθαστον[2].

Ὁ Βίσμαρκ ἠθέλησε πρὸ πάντων νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐχὶ νὰ δεχθῇ ὅ,τι οἱ ἀρχηγοὶ καὶ διευθυνταὶ αὐτῆς θεωροῦσιν ἀληθὲς καὶ ἱερόν· ἠθέλησε νὰ δεσμεύσῃ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐξουσίαν τὰς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφημερίων, ν' ἀπαγορεύσῃ ἱεροτελεστίας τινάς, νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐν τοῖς ἱεροσπουδαστηρίοις διδασκαλίαν εἰς τὰς κυβερνητικὰς διατάξεις· νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς κληρικοὺς εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ ἐν γένει ἐθεώρησε τὸν κλῆρον ὡς ἐχθρόν.

Οὕτω κατορθοῦται νὰ κηρυχθῇ πόλεμος οὐχὶ μόνον κατὰ τοῦ Καθολικισμοῦ ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς θρησκείας· ν' ἀποκλεισθῇ ὁ Θεὸς ἀπὸ πάσης κοινωνικῆς πράξεως καὶ ἀπὸ τῆς κυρώσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων· πᾶς τις ὀφείλει νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ πράττῃ ὅπως διατάσσει τὸ Κράτος· παλαιαὶ προλήψεις εἶναι τὸ ἀποδίδειν τῷ Θεῷ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῷ Καίσαρι τὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τὸ ὑπακούειν εἰς τὸν Θεὸν μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

[1]) Ὁ Ἔγελος λέγει: Τὸ κράτος εἶναι ὁ παρὼν Θεός, ὁ πραγματικὸς Θεός· εἶναι ἡ θεία θέλησις γενομένη αἰσθητή, εἶναι τὸ θεῖον πνεῦμα ἀναπτυσσόμενον ὑπὸ πραγματικὴν μορφήν· εἶναι τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον συγγρόνως· εἶναι αἰωνίως ὁ τελικὸς σκοπός. Ὁ λαὸς ὡργανωμένος ἐν κοινωνίαις εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ δὲ Εἰχορν (Eichhorn) ὑπουργὸς τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐν Πρωσσίᾳ, ἐκήρυξεν, ὅτι μόνῳ τῷ βασιλεῖ ἀνήκει νὰ ῥυθμίζῃ τὴν συνείδησιν τῶν ὑπηκόων, οἵτινες ὑπείκοντες εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, οὐδεμίαν ὑπέχουσιν εὐθύνην, διότι ἡ εὐθύνη ἀνήκει μόνον εἰς τὸν νομοθέτην.

[2]) Ἡ εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία τῆς Πρωσσίας περιλαμβάνει Λουθηρανοὺς καὶ Διαμαρτυρομένους ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀνωτάτου Ἄρχοντος, καὶ τοῦτο κατὰ νόμον, ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς γενικῆς Συνόδου, τῆς συνελθούσης ἐν Βερολίνῳ κατὰ Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον τοῦ 1875. Ὑπεράνω τῶν ἐκκλησιαστικῶν σωμάτων, τῶν ἐνοριῶν, τῶν περιφερειῶν καὶ ἐπαρχιῶν ἵσταται ἡ γενικὴ Σύνοδος.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἰταλίαν εἴδομεν ἤδη ὅτι ἐν ἔτει 1841 συνωμολογήθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνθήκη μεταξὺ τοῦ βασιλέως Καρόλου Ἀλβέρτου καὶ τοῦ Ποντίφηκος καὶ τίνες ἦσαν αἱ συνέπειαι τῆς πράξεως ταύτης.

Ὑπεδαύλιζον τὸ πῦρ οἱ ἀπόστολοι τοῦ Προτεσταντισμοῦ, οἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Εὐαγγελικῶν, τῶν Βαλδεσίων ἢ τῶν Ἀγγλικανῶν κατεγίνοντο εἰς τὴν διάδοσιν Ἁγίων Γραφῶν καὶ διατριβῶν συμφώνων πρὸς τὸ πνεῦμά των, εἰς τὴν κήρυξιν τῆς καταστάσεως τῆς καθολικῆς εἰδωλολατρείας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀναγεννήσεως, καὶ τοῦτο οὐχὶ τοσοῦτον διὰ νὰ εἰσάξωσι νέα δόγματα, ὅσον διὰ νὰ καταρρίψωσι τὰ πατροπαράδοτα· πρὸς τοῦτο δὲ ἵδρυσαν ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα, διαδίδοντες βιβλία ἑτερόδοξα, ἀναμεμιγμένα μετὰ βιβλίων ἀσέμνων καὶ ἀνηθίκων.

Ὀλίγοι μόνον ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ μετὰ θάρρους καὶ ἀσυνήθους πλέον πεποιθήσεως ἐτόλμησαν ν' ἀπορρίψωσι τὸν προταθέντα χωρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κράτους, ἐπιζητοῦντες ἀντ' αὐτοῦ τὴν σύμπνοιαν μεταξὺ αὐτῶν, ἐλευθέρων καὶ ἀνεξαρτήτων ἀμφοτέρων ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν σφαίρᾳ ἐνεργείας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εὐθοκιμήσεως τῆς ἀνθρωπίνης συμβιώσεως. Οἱ Καισαρισταί, οἱ θυσιάζοντες τὸν Θεὸν αὐτῶν εἰς τὸν βασιλέα των, ἐζήτησαν τὴν κατάργησιν τῶν ὀρθοδόξων Ταγμάτων καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς νεοαποκτηθείσαις χώραις, καὶ ἡμεῖς, εὐάριθμοι ἐν τῇ Βουλῇ, ἀλλ' ἀποτελοῦντες πλειονοψηφίαν ἐν τῇ χώρᾳ ὑπερησπίσθημεν παντὶ σθένει τὴν ἐλευθερίαν, ὑποβάλλοντες χιλιάδας ἀναφορῶν, αἵτινες ἀπεστάλησαν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ βασιλείου, ὅπως διατηρηθῇ τοὐλάχιστον τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων.

Καὶ πράγματι παραβλεπομένης πάσης ἱστορικῆς καὶ νομικῆς αἰτίας καὶ τῆς ἰσότητος πάντων τῶν πολιτῶν, ὡς καὶ τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἔχει νὰ ἐπιτύχῃ ὅπως καλλίτερον νομίζει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σωτηρίαν, ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μόνον ἡ διευθύνουσα τὰ τῆς θρησκείας· ἔχει καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὰ

καθήκοντα τοῦ Ἀποστόλου. Παρὰ τοῦ κλήρου ἔπρεπε ν' ἀπαιτῶμεν ὅσην ἐπιστήμην καὶ παρὰ τῶν λαϊκῶν, ἥτις νὰ μὴ περιορίζηται μόνον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἢ εἰς τὴν ἀποδοκιμασίαν τῶν ὅσων συμβαίνουσιν ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς ἐλευθερίας. Ἐπιζητοῦσα αὐτὴν ὑπὲρ πάντων καὶ πολεμοῦσα δι' αὐτὴν καὶ μετ' αὐτῆς, νὰ μὴ παρεκτρέπηται εἰς φιλοσοφικὰς ἀποδείξεις καὶ εἰς γενικότητας ὅλως ξένας πρὸς τὴν πρᾶξιν ἢ εἰς ἀντεγκλήσεις κατὰ προσώπων· ἀλλ' ἀντὶ ἐπιχειρημάτων νὰ ἐπιχειρῇ μόνον μεταρρυθμίσεις διαρκεῖς καὶ νὰ μὴ περιορίζηται εἰς κόμμα ἀποκλειστικῆς μειονοψηφίας, κόμμα ξένον πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῆς λοιπῆς χώρας.

Ἀλλὰ τὸ Κράτος κατώρθωσε πλείονα ἢ ὅ,τι ἐτόλμησε ν' ἀπαιτήσῃ, διότι οἱ Καθολικοὶ ἀπεχώρησαν τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὸν ὀλέθριον τύπον « Οὔτε ἐκλέξιμοι οὔτε ἐκλογεῖς ! », ὡς ἐὰν ἡ Ἰταλία, ὡς ἕδρα τοῦ Ποντίφηκος, ἦτο καταδεδικασμένη νὰ μὴ φροντίζῃ περὶ τῶν ζωτικωτέρων συμφερόντων αὐτῆς, καὶ οὕτω διὰ τῆς ἀδρανείας ἀπωλέσθη ἡ ἐπίδρασις, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐξασκηθῇ πρὸς παρακώλυσιν τοῦ κακοῦ καὶ ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων.

Περίεργον εἶναι πῶς ὁ μικρὸς κόσμος τέρπεται εἰς τὰς χλευασμοὺς καὶ τὰς συκοφαντίας, ἃς ἐκσφενδονίζουσιν οἱ ἐπιτυχόντες κατὰ τῶν ἱερέων, οἵτινες πάλιν εἶναι οἱ ἐξηγοῦντες τῷ λαῷ τὸ ἔξοχον πρόβλημα τῆς πενίας αὐτοῦ καὶ ἐπιδεικνύοντες αὐτῷ τὴν ἀμοιβήν, ἥτις τῷ ἐπιφυλάττεται διὰ τὰ κρύφια αὐτοῦ παθήματα. Μόνον ἡ Ἐκκλησία κατέχει τὴν κλεῖδα τῶν δύο μυστηρίων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τῆς θλίψεως καὶ τῆς ἁμαρτίας. ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ μόνον ἠθικὸν ὄν, τὸ ὑπάρχον ἀφ' ἑαυτοῦ· ἡ ἀντίστασις αὐτῆς, εἴτε δικαία εἶναι εἴτε ἄδικος, πείθει τὰς Κυβερνήσεις ὅτι ὑπάρχει τι ἐκτὸς αὐτῶν καὶ ὑπεράνω αὐτῶν, καὶ ὅτι δὲν δύνανται νὰ πράττωσιν ὅ,τι θέλουσιν, ὅ,τι δὲ θέλουσι νὰ πράττωσιν ὀφείλουσι νὰ σταθμίζωσιν ἐσκεμμένως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

Κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ἐπιστῆμαι.

Ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι μόνον τὸ γινώσκειν· ὁ ἄνθρωπος θέλει καὶ ὀφείλει νὰ ἐνεργῇ καὶ ν' ἀγαπᾷ· μετὰ τῆς σκέψεως συμβαδίζει ἡ συμπάθεια καὶ ἀναμένων τις τὴν ἀπόδειξιν ἄρχεται νὰ ἐνεργῇ. Ἐν τούτοις, ἐν ᾧ ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία ἀναζητεῖ τὰ ἴχνη τῆς ἀπολύτου ἀληθείας, ἡ πρᾶξις δράττεται τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγαθότητος, καὶ ἔδει νὰ καταλυθῇ πᾶσα πίστις, ὅπως βασισθῇ ἡ ἠθικὴ ἐπὶ τοῦ συμφέροντος διὰ νὰ καταισχύνῃ τὴν χριστιανικὴν ἰδανικότητα. Ὁ Ἱερεμίας Βένθαμ (1748-1832) ἐκήρυξεν ἐν τῷ μακρῷ αὐτοῦ βίῳ τὸ δόγμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ· ἐπολέμησε δὲ τὸν Βλάξτωνα, ὅστις ἐβάσιζε τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του ἐπὶ συμβολαίου μεταξὺ τῶν εὐγενῶν, τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ὄχλου, καὶ ἔθεσεν ὡς κύριον κανόνα τὸ κοινὸν συμφέρον. Ὁ Βένθαμ θεωρεῖ τὰς πράξεις μόνον ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀπόψεως, παραβλέπων τὴν ἠθικὴν ἢ τὴν προσωπικὴν ἄποψιν, καὶ ὁρίζων ὡς μόνην διοφορὰν τῶν πράξεων τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὠφέλιμον· συντηρητικότης, δικαιοσύνη, ἀγαθότης, ἠθικότης, οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν ἢ ὠφέλειαν· τὸ συμφέρον τοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ ὑψίστη εὐδαιμονία, εἰς ἣν δύναται τοῦτο νὰ φθάσῃ· τὸ δὲ συμφέρον τῆς κοινωνίας εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν συμφερόντων πάντων τῶν μελῶν αὐτῆς· ζητεῖ νὰ καταργηθῇ ὁ ἀσκητισμός, ὅστις ἐπαινεῖ πράξεις προξενούσας θλίψεις καὶ τἀνάπαλιν· νὰ καταργηθῇ ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἀντιπάθεια, αἵτινες παρακινοῦσιν ἡμᾶς νὰ θεωρῶμεν καλὴν ἢ κακὴν πρᾶξίν τινα ἀνεξαρτήτως τῶν συνεπειῶν. Ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ ἐκ προνοίας, καὶ ἡ ἐπιστήμη οὐδὲν ἄλλο δύναται ἢ νὰ

τὸν διδάσκῃ νὰ ἐνεργῇ καλῶς, ἡ δὲ νομοθεσία συντελεῖ ὅπως ἰσοζυγίσῃ τὰς εὐχαριστήσεις καὶ τὰς θλίψεις, αἵτινες προκύπτουσιν ἔκ τινος νόμου καὶ νὰ καταπολεμήσῃ τὰ αἴτια, τὰ σκοτίζοντα τὰς προσδοκίας. Ἑπομένως δὲν ὑπάρχει καθῆκον· «ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι καλόν τι ἢ μόνον διὰ τὰς ἐξ αὐτῆς προκυπτούσας εὐχαριστήσεις· τὸ δὲ ἐλάττωμα εἶναι κακὸν ἕνεκα τῶν θλίψεων, ἃς προξενεῖ· τὸ δίκαιον εἶναι πλάσμα τοῦ νόμου».

Μετὰ τὸν Ἰταλὸν Δραγονέττην ὁ Βένθαμ ἐπραγματεύθη περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀμοιβῶν αὐτῆς· ἀλλὰ κατ' αὐτὸν ἀρετὴ εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι, καὶ ἡ ποινὴ εἶναι δικαία καθ' ὅσον καὶ ἐφ' ὅσον συντελεῖ εἰς τὴν παρακώλησιν τοῦ ἐγκλήματος. Οἱ κακοῦργοι εἶναι ἄνθρωποι κακῶς ὑπολογίζοντες, καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς καλοὺς δέον νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ σύστημα τῶν φυλακῶν (Πανόπτικον 1791). Ἀπαρνούμενος τὴν ἱστορίαν, μὴ ἀναγνωρίζων διαφορὰν χρόνου καὶ ἔθνους, ἔχει πεποίθησιν εἰς ἀπόλυτον νομοθεσίαν βασιζομένην ἐπὶ διατάξεων ὁμοίων δι' ὅλους· ὥστε ὁ κώδιξ αὐτοῦ «δὲν εἶναι σῶμα μεθοδικὸν καὶ διαρκὲς ὅλων τῶν κανόνων τῆς πράξεως». Προκηρύττει τὴν ἐλευθέραν συνείδησιν· δὲν παραδέχεται ἀποικίας, οὐδὲ περιορισμοὺς τῆς τοκογλυφίας, οὐδὲ δημόσια σχολεῖα· δὲν παραδέχεται οὔτε τάξιν ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς συζητήσεσιν. Δὲν θέλει ἡ δικαιοσύνη ν' ἀπονέμηται ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρχαῖον φεουδαλικὸν σύστημα, ἀλλὰ θέλει ἕκαστον δικαστήριον νὰ ἦναι ἁρμόδιον δι' ὅλα· θέλει ἕνα μόνον δικαστήν· θέλει κατηγορίαν καὶ ὑπεράσπισιν δημοσίᾳ, οὐχὶ παύσεις, οὐχὶ μονοπώλιον δικηγόρων, οὐχὶ ὁρκωτὸν δικαστήριον ἐν πολιτικαῖς δίκαις· ἀλλὰ θέλει καθαροὺς καὶ ἀπολύτους κώδικας.

Διὰ μόνων τῶν αἰσθήσεων οὐδὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἱδρύσῃ οὐδὲ νὰ μεταβῇ ἀπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος εἰς τὸ γενικόν· διὰ τοῦτο παραδέχθη ὁ διευθύνων οὐ μόνον τὰς τέρψεις τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς τῆς ἀγαθοεργίας καὶ τῆς θρησκείας, προερχομένας ἐκ τῆς πεποιθήσεως ἡμῶν «ὅτι χαίρομεν τὴν εὔνοιαν τῆς θεότητος»·

καὶ οὕτω ἠνόει νὰ θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὁποῖος εἶναι. — Δότε μοι τὰς ἀνθρωπίνους διαθέσεις, τὴν χαράν, τὴν λύπην, τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν δυσαρέσκειαν, καὶ θὰ δημιουργήσω τὸν ἠθικὸν κόσμον, θὰ παραγάγω οὐ μόνον τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ καὶ τὴν γενναιοδωρίαν, τὸν πατριωτισμόν, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ὅλας τὰς ὑψηλὰς ἀρετὰς ἐν τῇ ἀγνότητι καὶ τῇ ἐπάρσει αὐτῶν (Δεοντολογία 1833). Εἶχε δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ κώδιξ αὐτοῦ, πλήρης, καθαρός, ἀπρόσκοπτος, θὰ καθίστατο γενικός, καὶ αὐτὸς θὰ ἦτο ὁ νομοθέτης τοῦ μέλλοντος.—«Ἐπεθύμουν ὥστε πᾶν ἔτος τοῦ βίου, τὸ ὁποῖον μοὶ ὑπολείπεται, νὰ διήρχετο κατὰ τὸ τέλος ἑκάστης ἑκατονταετηρίδος, ὅπως ἴδω τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἔργων μου». Ἀποθνήσκων ἠθέλησε νὰ ὠφελήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, παραδίδων τὸ πτῶμα αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατομίαν. Μὴ εἰσακουσθεὶς παρὰ τῆς ἐπαναστατουμένης Γαλλίας ἐπέστρεψε εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐκαλλιέργησε μετὰ πολλῆς ἐγκαρτερήσεως τὰ δόγματα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἰδίως ἐν Ἀμερικῇ διεδόθησαν.

Ἡ συντακτικὴ Συνέλευσις τῆς Γαλλίας εἶχε προκηρύξει, ὅτι ὁ λαὸς εἶναι μέγα ἄτομον, καὶ ἅπας ὁ κόσμος εἷς μόνος λαός, τὰ δὲ διάφορα ἔθνη ὅτι εἶναι ἐπαρχίαι τοῦ κόσμου· ὡσαύτως ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἶναι ἓν μόνον ἔθνος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ κυβερνᾶται διὰ τοῦ νόμου τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ τέλος ὅτι ἡ πολιτικὴ διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀντίθετος αὐτῆς. Εἶχεν ὁ Βένθαμ τὴν ἀξίωσιν νὰ συντάξῃ κώδικα διεθνοῦς δικαίου, ὅστις περιωρίζετο εἰς τὸν μόνον κανόνα τῆς ἰσχύος καὶ τῶν συμβάσεων.

Αἱ ἀνυπολόγιστοι δαπάναι, ἃς ἐπέφερον οἱ πόλεμοι τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἡ καταστροφή, ἣν ἐπροξένησεν εἰς ὅλας τὰς Κυβερνήσεις ἡ ἔνοπλος εἰρήνη, προὐκάλεσαν σκέψεις περὶ θεραπείας αὐτῶν. Τοιοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν συνελεύσεων τῆς εἰρήνης, ἃς ἐπενόησεν ὁ Ἀμερικανὸς Ἠλίας Βουρίτ. Ἄνδρες καλοθελητὰι ἀνέλαβον νὰ ἐκφωνήσωσι λόγους καὶ νὰ ὑποβάλωσι διαμαρτυρίας κατὰ τοῦ πολέμου, καὶ ν' ἀποδείξωσιν εἷς τε τοὺς λαοὺς καὶ εἰς

τοὺς βασιλεῖς ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι καταστρεπτικὸς διὰ πάντας· ἀλλ' ἐν τοσούτῳ οἱ λαοὶ πάσχουσιν ἐξ ἀρχαίων ἀδικημάτων, ἐξ ὧν δὲν δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσιν ἢ διὰ τῆς βίας· καὶ οἱ βασιλεῖς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν ἀναγνωρίζουσι τὴν στερεότητα τῶν θρόνων των, καὶ ἐν μέσῳ τῶν εἰδυλλίων τῶν Φίλων τῆς Εἰρήνης ἡ Εὐρώπη σύμπασα τίθεται εἰς κατάστασιν πολιορκίας, ἤτοι ἐπανέρχεται τὸ βάναυσον δίκαιον τοῦ ξίφους.

Καὶ θεωρητικῶς ἐμελετήθη ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη. Ὁ Δεστοὺτ δὲ Τρασὺ ἐν τοῖς Σχολίοις αὐτοῦ περὶ τοῦ πνεύματος τῶν νόμων (1819) ἀναγνωρίζει δύο μόνον τρόπους κυβερνήσεως, τὸν ἐθνικὸν καὶ τὸν εἰδικόν· ἐν τῷ πρώτῳ οἱ κυβερνῶντες ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἔθνος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὸ ἔθνος εἶναι διὰ τοὺς κυβερνῶντας· ἐμπειρικὴ διάκρισις αὕτη, οὐχὶ ὅμως καὶ πραγματικωτέρα τῆς τοῦ Μοντεσκίου. Τινὲς ἐπρότειναν τὰς εὐθηνὰς κυβερνήσεις, καταργοῦντες τὴν ἀνωτάτην κληρονομικὴν ὑπαλληλίαν. Ἐν ταῖς κυβερνήσεσιν, ἐν αἷς ὁ λαὸς λαμβάνει μέρος εἰς τὴν διοίκησιν, τὸ κυριώτερον πρόβλημα τῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ ἐκλογή. Οἱ δημοκρατικοί, προεξάρχοντος τοῦ Ῥουσσώ, θέτουσι τὴν ἰσχὺν ἐν τῷ ἀριθμῷ [1]· ἄλλοι πάλιν δὲν παραδέχονται ὡς ἀντιπροσώπους ἢ μόνον τοὺς κτηματίας· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἔπαυσεν ἡ πίστις, εἰς τὴν ἐξουσίαν κατέστη ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ τὸ δόγμα τῆς κυριαρχίας, καὶ ἡ ἀντικαταστήσασα αὐτὴν πλειονοψηφία, δηλ. τὸ ἥμισυ πλέον ἑνός, εἶναι βάσις ἄστατος ὑποκειμένη εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοιαύτης πλειονοψηφίας, καὶ δὲν ἔχει ἄλλην κύρωσιν ἢ τὸν πόλεμον. Παλινόρθωσιν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης ἐπιχείρησεν ὁ Κάρολος

[1]) Μετ' αὐτῶν συμφωνεῖ ὁ Φίχτε· ἀλλ' ἀναγνωρίζων τὴν δημοκρατικὴν μορφὴν ὡς τὴν νομιμωτέραν, ἐξαρτᾷ ἐξ αὐτῆς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πνεύματος τῶν ἐθνῶν, καὶ δὲν θεωρεῖ αὐτὴν δυνατὴν ἢ μόνον ἐκεῖ, ὅπου ὁ λαὸς ἔμαθε νὰ σέβηται τοὺς νόμους δι' αὐτάς. Πᾶν πολίτευμα εἶναι νόμιμον ἀρκεῖ νὰ συντείνῃ εἰς τὴν γενικὴν πρόοδον καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων ἑκάστου. Τὸ ἰδεῶδες τῆς κοινωνικῆς τελειότητος συνίσταται εἰς τὴν συμφωνίαν ὅλων τῶν θελήσεων μετὰ τοῦ νόμου τῆς κρίσεως, ὥστε ἕκαστος θὰ συνετέλει εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν, καὶ ἡ δραστηριότης πάντων ἤθελεν ἀποβῆ πρὸς ὄφελος τῶν ἀτόμων.

Λουδοβῖκος Χάλλερ (—1854) ὅστις ἀντέκρουσε τοὺς προκατόχους του. Τὸ κοινωνικὸν δόγμα τοῦ Καρόλου Κράουζε (—1832) δὲν καταργεῖ τοὺς προϋπάρχοντας κανονικοὺς ὀργανισμούς, ἀλλὰ συνδυάζει αὐτοὺς ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων καὶ διὰ νέων διατάξεων. Ὁ λόρδος Βρούαμ (Brougham) ἐν τῇ Πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ πολιτικῆς Φιλοσοφίας, ἐξετάζει πεντήκοντα εἴδη κυβερνήσεων, καὶ συμφώνως πρὸς τὸν Βένθαμ ἐξάγει τὸ δικαίωμα τοῦ διατάσσειν καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ὑπακούειν ἐκ τῆς σκοπιμότητος τῆς πλειονοψηφίας (expediency). Ἐκ τούτου δὲ προέρχεται τὸ ἀντίρροπον μεταξὺ λαοῦ καὶ ἡγεμόνος, καὶ τὸ ἀμοιβαῖον δικαίωμα τῆς ἀντιστάσεως, τὸ ὁποῖον ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶναι ὁ βάσις τῶν φιλελευθέρων Διατάξεων. Σαφέστερον πραγματεύεται οὗτος τὰ ζωτικὰ ζητήματα τῆς ἐνεστώσης κοινωνίας, τὴν κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, τὰ στρατεύματα ἐν καιρῷ πολέμῳ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης, καὶ συνεπῶς καὶ τὰς κοινοβουλευτικὰς συζητήσεις, τὴν μυστικὴν ἢ φανερὰν ψηφοφορίαν, τὴν διανομὴν τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων, τὴν διάρκειαν τῆς ἀντιπροσωπείας, τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν ἀξιωμάτων· καὶ τὰ πάντα θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς. Ἀφ' οὗ συνεζητήθησαν ἐκ νέου πάντα τὰ ζητήματα τῆς ἡγεμονικῆς ἀρχῆς ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσι τοῦ ἔτους 1848, προέκυψαν τοιαῦτα δόγματα καὶ τοιαῦται ἰδέαι, ὥστε ἀπέδειξαν μόνον πόσον παραπαίει τὸ δυστυχὲς ἀνθρώπινον φρόνημα ὅταν ἀπολέσῃ πᾶσαν στερεὰν βάσιν.

Τὰ ζητήματα τοῦ δημοσίου Δικαίου συνεζητήθησαν μὲ τὰ ὅπλα ἐν χερσὶ καὶ ἐν ταῖς συνελεύσεσιν, οὐδεὶς δὲ ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων ἀποδεικνύεται πρωτότυπος. Ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ τοῦ Δικαίου τοῦ Στὰλ ἐκτίθενται ὅλα τὰ σύγχρονα συστήματα ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ Δικαίου. Ὁ Σκῶτος Μάκιντος ἀπὸ τοῦ 1797 ἤδη ἐπεξειργάσθη σειρὰν μαθημάτων τοῦ φυσικοῦ Δικαίου καὶ τοῦ Δικαίου τῶν ἐθνῶν, ἤτοι τῆς ἐπιστήμης, ἥτις γνωρίζει ἡμῖν τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν Κρατῶν· ἐπομένως περιέχουσι τὰ μαθήματα ταῦτα ὅλους τοὺς

κανόνας τῆς ἠθικῆς καθ' ὅσον ῥυθμίζουσιν οὗτοι τὴν διαγωγὴν τῶν ἀτόμων μεταξὺ αὐτῶν ἐν ταῖς διαφόροις σχέσεσι τοῦ βίου· τὴν ὑποταγὴν τῶν πολιτῶν εἰς τοὺς νόμους, τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀρχῶν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ καὶ τῇ κυβερνήσει, καὶ τὰς σχέσεις τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ τὰ ὅρια ἐν ταῖς ἐχθροπραξίαις. Καίτοι ἐπαινῶν τὸν Γρότιον καὶ τὸν Πούφενδορφ ὁ Μάκιντος θεωρεῖ ἀναγκαῖον νέον σύστημα διεθνοῦς Δικαίου, διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης ἐντελῶς μετεμορφώθη, ἀφ' ὅτου διεδόθη μετριωτέρα καὶ ἁπλουστέρα φιλοσοφία· ἡ ἠθικὴ εἶναι ὀλιγώτερον τραχεῖα καὶ αὐστηρά· ἡ γνῶσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ηὐρύνθη· χῶραι ἄγνωστοι μέχρι τοῦδε διηρευνήθησαν καὶ ἑκατοντάδες ποταμῶν τῆς ἐπιστήμης συνέρρευσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, ὥστε ἡ ἱστορία κατέστη μουσεῖον, ἐν ᾧ δύνανται νὰ μελετηθῶσιν ὅλαι αἱ φάσεις τῆς ἡμετέρας φύσεως· ὁ πόλεμος κατέστη ἧττον βάρβαρος, μάλιστα ἀπέναντι τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἡ πρακτικὴ ἐκπαίδευσις ἐπλουτίσθη διὰ προσφάτων πειραμάτων. Νομοθεσία

Κατὰ τῶν προόδων τούτων οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται δύνανται ἴσως ν' ἀντιτάξωσι παραβιάσεις ἀναισχύντους, τὸν πόλεμον ἄγριον καὶ πεισματώδη, αἰχμαλώτους στενάζοντας ἐν ταῖς εἱρκταῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐν Σιβηρίᾳ, τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς διερευνήσεως τῶν πλοίων, καὶ τὴν κατάκτησιν καὶ ἁρπαγὴν καλυπτομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς προσαρτήσεως, τῆς ἐθνικότητος καὶ τοῦ δημοψηφίσματος [1]).

Ἡ ἐπιστήμη τῆς νομοθεσίας, καταργήσασα τὰς ὠμότητας καὶ κατακτήσεις τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, ἐζήτησε τὴν ἵδρυσιν ποινικοῦ Δικαίου καὶ τὰς ἐφαρμογὰς τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ὁ Φιλαγγέρης καὶ ὁ Βεκκαρίας ἀντὶ νὰ θέσωσιν ὡς ἀκλόνητον βάσιν διὰ τοὺς μεταγενεστέρους τὴν χάριν πρὸς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα, ἠθέλησαν νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ τῶν συμπαθειῶν. Ὁ Κάντιος εἶχε θεμελιώσει τὸ δικαίωμα τῶν τιμωριῶν ἐπὶ τοῦ ἐξῆς κα-

[1]) Ὅρα τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀμερικανοῦ Οὐίττωνος καὶ τοῦ Γάλλου Ὠτριβ (Hautorive).

νόνος. «Ἕκαστος δέον νὰ ἀμείβεται κατὰ τὰς πράξεις του». Καὶ ὁ κανὼν οὗτος προήγαγεν αὐτὸν μέχρι τοῦ ἀκάμπτου ἀντιποίνου τῆς ἀντεκδικήσεως)· τὴν τερατώδη ταύτην αὐστηρότητα ἐμετρίασεν ὁ Ζαχαρίας περιορίσας ὅλας τὰς ποινὰς εἰς τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας, διότι πᾶν ἔγκλημα εἶναι ἀπόπειρα κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλου. Μετ' ὀλίγον ἐπῆλθεν ἡ Θεωρία τῆς ἐπανορθώσεως ἢ τῆς μετανοίας τοῦ Ἔγκε, ὅστις διατεινόμενος ὅτι τὰ δικαστήρια δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἐνδόμυχον ἐνοχὴν καὶ συνεπῶς νὰ ὁρίσωσι ποινὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν μοχθηρίαν τοῦ ἐνόχου, γνωμοδοτεῖ ὅτι πρέπει τὰ δικαστήρια νὰ βελτιώσωσιν αὐτόν. Μετ' αὐτὸν ὁ Βέμπερ καὶ ὁ Σοῦλτσε ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τῆς κοινωνίας τὴν ἠθικὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου· ἑπομένως τὸ Κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τιμωρῇ τὸν παραβαίνοντα τὰς διατάξεις, αἵτινες ἐκ τοιαύτης πηγάζουσιν ὑποχρεώσεως. Ὁ Ῥωμανιόζης ἐβάσισε τὸ δικαίωμα τῶν τιμωριῶν ἐπὶ τῆς γνώμης ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι ἡ φυσικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ συνέπεια ταύτης ἡ ἄμυνα· ἐκ τῆς ἀμύνης προκύπτει ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐπιβάλλειν ποινάς, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀνάγκης ταύτης. Ὀλίγοι μόνον συνετάχθησαν πρὸς τὸν κανόνα τοῦτον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος θὰ καθίστατο μέσον οὐχὶ σκοπός, καὶ ἡ ποινὴ καταπίεσις, ἥτις ἠδύνατο νὰ γείνῃ ὑπερβολικὴ πρὸς ἐπίτασιν τῆς ἐντυπώσεως, καὶ ἀναζητοῦσι τοιοῦτον δικαίωμα εἴς τι ὑψηλότερον, εἰς τὸν ἐξαγνισμόν, εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις δημοσίας συνειδήσεως, ἀγνώστου ὅλως εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ αἰσθητοῦ καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν τάξιν, ἧς αἱ διαταράξεις πρέπει νὰ προλαμβάνωνται καὶ νὰ τιμω-
Ἡ Νομικὴ ρῶνται ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας.

Ἐκ τῶν νεωτέρων νομικῶν σχολῶν ἡ μὲν πρακτικὴ σχολή, ἐπιζητεῖ τὸ θετικὸν δίκαιον θέτουσα ὡς βάσιν αὐτοῦ τοὺς νόμους καὶ περιορίζουσα τὴν τέχνην εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, ἡ δὲ φιλοσοφικὴ σχολή, ἀνήκουσα μᾶλλον εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἀκολουθοῦσα τὸν Κάντιον, ἐξετάζει τὸ Δίκαιον ὡς τι ἀπόλυτον, ἀναζητεῖ τὸ πνεῦμα τῶν κωδίκων, ἑρμηνεύουσα αὐτοὺς ὅπως ἀνεύρῃ

τὰ ὕψιστα αἴτια. Κατὰ τῆς σχολῆς ταύτης, ὑποστηριζομένης ὑπὸ τοῦ Τιβῶ καὶ τοῦ Ἐγέλου, ἀντέταξεν ὁ Οὔγος καὶ ὁ Σαβινῦς τὴν ἱστορικὴν σχολήν, ἥτις ζητεῖ ὅπως τὸ Δίκαιον εἶναι, οὐχὶ ἐλεύθερον δημιούργημα τοῦ νομοθέτου, ἀλλὰ φυσικὴ συνέπεια τῶν ἠθῶν, τῶν ἀναγκῶν καὶ ὅλων τῶν στοιχείων ἑνὸς ἔθνους, ἵνα τὸ παρὸν μένῃ στερεῶς ἡνωμένον μετὰ τοῦ παρελθόντος· διὰ τοῦτο ἀνάγκη ν' ἀναζητηθῶσιν ἐπιμελῶς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἀρχαίου Δικαίου. Κατὰ συνέπειαν οἱ φιλόσοφοι νομοδιδάσκαλοι ἐπεξειργάσθησαν ἕνα Κώδικα δι' ὅλην τὴν Γερμανίαν, πεποιθότες ὅτι τὸ Δίκαιον εἶναι παγκόσμιον καὶ πρέπει νὰ θριαμβεύῃ κατὰ πάσης διαφορᾶς χαρακτῆρος, κλίματος καὶ καταγωγῆς καὶ νὰ συνταυτίζῃ τὴν ἐπιστήμην μετὰ τῆς πείρας.

Ἡ ἱστορικὴ σχολὴ ἐπέχυσε μέγα φῶς ἐπὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ Δικαίου θεωρουμένου ἱστορικῶς καὶ φιλοσοφικῶς διὰ τῆς δημοσιεύσεως, τῆς κατατάξεως καὶ τῆς ἑρμηνεύσεως χωρίων τινων τῶν πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ χρόνων, ὡς καὶ τῶν κωδίκων τῶν Βαρβάρων, ὅπως ἑνώσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Δικαίου μετὰ τῆς πείρας. Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ὁ Φρειδερῖκος Σαβινῦς θεωρεῖ τὸ ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ὡς τύπον τοῦ γενικοῦ θετικοῦ νόμου, καὶ βλέπει αὐτὸ περιλαμβανόμενον ἐν τοῖς νεωτέροις κώδιξι, καὶ ἐκτελοῦν τὴν βάσιν ἑνὸς κώδικος, ὅστις εἰσέτι δὲν ἀποτελεῖ συλλογήν, ὥστε ἐπὶ τοῦ παρόντος πρέπει ν' ἀρκεσθῇ τις εἰς τὰς διατάξεις καὶ τὰς ἕξεις τοῦ παρελθόντος [1]). Ἡ σχολὴ αὕτη ἠδύνατο νὰ ἐπικληθῇ καὶ σχολὴ τῆς Προόδου, διότι θέλει τὸ Δίκαιον διαρκῶς εὐμετάβλητον ἀναλόγως τῶν χρόνων τῶν χωρῶν καὶ τῶν ἠθῶν· ὥστε δὲν πρέπει νὰ λαμβάνῃ τις ὑπ' ὄψιν ἢ μόνον τὴν ἐφαρμογήν, ἐν ᾧ οἱ διαμορφοῦντες αὐτὸ ἐπὶ λογικῶν κανόνων, καταδικάζουσιν αὐτὸ εἰς ἀκινησίαν. Τοιαῦται ποικιλίαι ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἀληθὴς ἐπιστήμη τοῦ Δικαίου δὲν ὑπάρχει εἰσέτι, ἀλλ' ἄγουσιν εἰς μακρὰς συζητή-

[1]) Ἱστορία τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Ἐν Ἑϊδελβέργῃ 1815. — Σύστημα τοῦ σημερινοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Ἐν Βερολίνῳ 1840.

σεις καὶ συντείνουσιν εἰς τὸ νὰ ὁρίσωσι τὴν σπουδαίαν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ Δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς.

Οἱ Κώδικες

Ὁ ναπολεόντιος Κώδιξ, ἔξοχος συμβιβασμὸς μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἕξεων καὶ τῶν κατακτήσεων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, διεδόθη καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην διὰ τῶν νικῶν, καὶ ἐν πολλαῖς χώραις διετηρήθη καὶ παρήγαγε νέους κώδικας. Ὁ Βαυαρικὸς Κώδιξ τοῦ 1810, ἔργον τοῦ Φάϋερβαχ, μετερρύθμισε τὸ γερμανικὸν ποινικὸν Δίκαιον καὶ ἐμιμήθησαν αὐτὸ ἄλλα κράτη, μετριάσαντα τὴν αὐστηρότητά του. Ἐν ἔτει 1846 ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ἡ Ῥωσσία τὸν νέον κώδικα, βασιζόμενον ἐπὶ τῶν προηγουμένων ἐθίμων ἀλλ' ἀνεξάρτητον τούτων· διὰ τοῦ κώδικος τούτου καταργεῖται τὸ κνοῦτον καὶ μετριάζονται ὅλαι αἱ ἄλλαι ποιναί. Ἡ Ἑλλὰς ἐδημοσίευσε τὸν ποινικὸν αὐτῆς Κώδικα, καὶ ζητεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ δι' ἑνὸς καλοῦ σώματος ἀστικῶν νόμων τὴν σωρείαν τῶν διατάξεών της, τῶν ἐξαχθεισῶν ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν. Ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ οἱ κώδικες ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ γαλλικοῦ· ἀξιοσημείωτος εἶναι ἰδίως ὁ κώδιξ, ὃν συνέταξε διὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Λουϊζιάνης ὁ Λίβιγκστων, διαγράψας ἀκριβῶς ὅλα τὰ ἐγκλήματα μετὰ τῶν ποινῶν αὐτῶν καὶ ὁρίσας τὰ ὅρια τῆς διοικητικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας [1]) ἐν τῷ κώδικι τῆς Βρασιλίας, ἐκτάκτως ἠπίῳ, ὁ θάνατος δὲν ἐπιβάλλεται ἢ ἐπὶ φόνῳ, ἢ ἐπὶ ἐνόπλῳ στάσει τῶν δούλων. Ὁ κώδιξ τῆς Βολιβίας τιμωρεῖ αὐστηρότερον τὴν ἀπόπειραν ἢ τὸ τελεσθὲν ἔγκλημα, καὶ κεχωρισμένως πραγματεύεται περὶ τῶν δημοσίων ἐγκλημάτων καὶ περὶ τῶν ἰδιωτικῶν. Καὶ αὐτὴ ἡ Ἀγγλία, ἐν ᾗ τὸ πᾶν εἶναι ὁ νόμος καὶ οὐδὲν αἱ ἀρχαί, ἀγωνίζεται δι' αὐστηρᾶς γλώσσης ὅπως καθαρίσῃ τὴν νομοθεσίαν της.

[1]) Ἐν τῷ προοιμίῳ συζητεῖ περὶ τῶν τριῶν βάσεων τοῦ δικαιώματος τοῦ τιμωρεῖν, ζητῶν νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς παράγοντας αὐτὸ ἐκ τῆς νομίμου ἀμύνης, τοὺς ἀποδίδοντας αὐτὸ εἰς κοινωνικὴν συνθήκην, καὶ τοὺς ἀναφέροντας αὐτὸ εἰς τὴν θείαν δικαιοσύνην. Τὰς βάσεις ταύτας ἐξετάζει καὶ ὁ Πελλεγρῖνος Ῥώσσης (1787—1848) ἐν τῇ πραγματείᾳ του τοῦ ποινικοῦ Δικαίου. Ὁ Φραγκ ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ τοῦ ποινικοῦ δικαίου πυλεμεῖ τὰς θεωρίας πολλῶν προκατόχων του.

Ὁ ἐμπορικὸς κώδιξ τῆς Γαλλίας παρέλαβε πολλὰ ἄρθρα ἐκ τοῦ Ναυτικοῦ Διατάγματος τοῦ ἔτους 1681· ὁ Ναπολέων εἰργάσθη πολὺ πρὸς διάδοσιν αὐτοῦ καὶ πολλαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς παρεδέχθησαν αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ Βρέμη, τὸ Ἀμβοῦργον καὶ ἡ Λυβέκκη ἔχουσιν ἰδιαιτέρους θεσμούς. Τὸ πολιτικὸν διάταγμα περὶ τῆς θαλασσοπλοΐας, κοινοποιηθὲν ὑπὸ τῆς Μαρίας Θηρεσίας διὰ τοὺς αὐστριακοὺς λιμένας, ἀποβλέπει σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πειθαρχίαν. Ἐν τῷ ναυτικῷ κώδικι τῆς Σουηδίας διαβλέπει τις τὰ ἀρχαῖα σκανδιναβικὰ ἔθιμα. Καὶ ἄλλα ἔθνη ἔχουσι ναυτικὸν κώδικα, οὐχὶ ὅμως ἡ Ἀγγλία οὔτε ἡ βόρειος Ἀμερική, αἱ δύο κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικαὶ χῶραι, ἀρκούμεναι εἰς τὴν Δικαιοδοσίαν τοῦ Ὀλερῶνος καὶ εἰς τὰς Διατάξεις τοῦ Οὐΐσβυ ὡς καὶ εἰς τὰ παραδείγματα. Σοφοὶ Ἄγγλοι νομοδιδάσκαλοι παρέσχον γνῶσιν τοῦ ναυτικοῦ κώδικος τῶν Μαλαίων, οὗ αἱ διατάξεις ὀλίγον διαφέρουσι τῆς εὐρωπαϊκῆς δικαιοσύνης· ἄγνωστον ὅμως εἶναι πόθεν ἐλήφθη.

Ἐν τοσούτῳ πανταχοῦ χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἡ δικαστική, ἥτις κατέστη ἀνεξάρτητος καὶ ἔν τισι χώραις μόνιμος· ὡρίσθη ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ καὶ βαθμοὶ ἐφέσεων, οἵτινες νὰ θέτωσι τέρμα εἰς τὰς δίκας· διεκρίθη τὸ ἔγκλημα ἀπὸ τῆς παραβάσεως, ἡ ἀπόπειρα ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως· ἡ δημοσιότης τῶν συζητήσεων, αἱ ἠτιολογημέναι ἀποφάσεις, αἱ ἐτυμηγορίαι τῶν ἐνόρκων, ἡ καθαρὰ ἑρμηνεία τῶν νόμων, γεγραμμένων ἐν γλώσσῃ ὁμιλουμένῃ καὶ ἡ βεβαίωσις τῶν ποινῶν εἶναι βελτιώσεις, ἃς δὲν δύναταί τις ν' ἀρνηθῇ. Ἐν ταῖς φυλακαῖς δὲν συγκεντροῦνται οἱ ὑπόδικοι μετὰ τῶν καταδίκων· οἱ ἄνδρες μετὰ τῶν παίδων· ὁ ὑποστὰς τὴν ποινήν του παραδίδεται οὐχὶ εἰς τοὺς πειρασμοὺς τῆς ἀνάγκης καὶ εἰς τὴν διαφθείρουσαν αὐθαιρεσίαν τῆς ἀστυνομίας, ἀλλ' εἰς τὴν προστασίαν ἀνδρῶν σοφῶν καὶ ἀγαθῶν. Ἀπὸ τῶν ποινῶν ἀφῃρέθη ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐκδικήσεως καὶ ἐδόθη ὁ χαρακτὴρ τῆς μεταμελείας, ἀποδιδομένου εἰς τοὺς ἐνόχους τοῦ αἰσθήματος

τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῶν. Πολλοὶ ἐξανέστησαν κατὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, καὶ ἴσως ἡ ποινὴ αὕτη δὲν διατηρεῖται ἢ ἐλλείψει τῶν μέσων τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐγκλημάτων. Ἡ Ἀγγλία ἐν ἔτει 1837 περιώρισε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου μόνον εἰς ὀλίγιστα ἐγκλήματα, καὶ ἐν ἔτει 1841 ἀπέκλεισεν αὐτὴν καὶ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Καὶ ἐν τοῖς στρατοῖς αὐτοῖς παύει ἡ αὐθαιρεσία τῶν ποινῶν, παραπεμπομένου τοῦ στρατιώτου εἰς συμβούλιον· αἱ ἐξευτελιστικαὶ σωματικαὶ ποιναὶ καταργοῦνται ὡς καὶ ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου διὰ τὴν λειποταξίαν ἐν καιρῷ εἰρήνης.

Ἀφ' οὗ διελύθησαν τὰ ἀρχαῖα σωματεῖα, τὰ ὁποῖα ἐξήσκουν εἶδος ἀμοιβαίας ἐποπτείας ἐπὶ τῶν μελῶν, ἡ ἐποπτεία αὕτη ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς χεῖρας τῆς Ἀστυνομίας, ἥτις ὡς ἐκ τούτου ἀπέκτησε πολλὴν σπουδαιότητα καὶ ἐνίοτε εἰσβάλλει ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

Δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν

Ἀλλ' αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι, ἃς ἀνεφέρομεν, ἀνέτρεψαν τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ Κράτος, τοῦ τιμωρεῖν. Ἐὰν τὸ Κράτος ἦναι ἀνεξάρτητον πάσης θρησκευτικῆς πίστεως, εἶναι ἆρά γε ἀνεξάρτητον καὶ παντὸς ἠθικοῦ δόγματος; Ὀφείλουσιν οἱ δικασταὶ νὰ δικάζωσι μόνον περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος καὶ οὐχὶ περὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐλατηρίων καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς εὐθύνης; Ὀλίγοι ἐννοοῦσι ν' ἀποκλείσωσι τὸ Κράτος ἀπὸ πάσης ἰδέας, ἀλλὰ ζητοῦσιν ἠθικὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ δογμάτων καὶ φιλοσοφικῶν διδασκαλιῶν· ἢ αὗται εἶναι ἀπαραίτητοι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ; Ὑπάρχει αὐθαιρεσία; Ἑπομένως καὶ ἠθικὴ καὶ νομικὴ εὐθύνη. Καὶ περιοριζομένη εἰς μόνους τοὺς ὅρους τῆς ἀνεξαρτήτου ἠθικῆς ἡ ποινὴ μεταβάλλεται καθ' ὅσον ἡ ἠθικὴ εἶναι ἐντελῶς ὠφέλιμος ἢ τείνει ὑψηλότερον, εἰς τὴν ἐλευθερίαν δηλ. καὶ εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ νεώτεροι ποινικολόγοι ζητοῦσι νὰ τροποποιήσωσι τοὺς χαρακτῆρας τῶν κολασίμων πράξεων, οὐχὶ πλέον ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀδικίαν, ἣν προξενοῦσιν εἰς τὸ ἄτομον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀλλ' εἰς τύπους τινὰς μοχθηρίας προσωπικῆς ἢ κληρονομικῆς· ἐκ τούτου γεννῶνται πολλαὶ ἀμφισβητήσεις καὶ

λογομαχίαι, ἐν αἷς ἐναντίον τοῦ Βακκαρίου, τοῦ Ῥώσση, τοῦ Καντίου, τοῦ Φράγκ καὶ ἄλλων ἀνίστανται ὁ Λομπρόζος καὶ οἱ φρενολόγοι. Ἡ σχολὴ αὕτη, ἥτις ἐπαίρεται ὅτι εἶναι ἐντελῶς πειραματική, ἐξάγουσα συμπεράσματα ἐκ τῆς στατιστικῆς, τῆς ἀνθρωπολογίας, τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας, ἀρνεῖται τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης, διότι κατ' αὐτὴν ἡ σκέψις καὶ ἡ νόησις εἶναι ὀργανικαὶ ἐνέργειαι τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἑπομένως ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀτομικῶς ὑπεύθυνος, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ζῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν παράνομον πρᾶξιν· ἡ ποινὴ εἶναι κοινωνικὴ ἀντίδρασις, καὶ μέσον πρὸς διαγραφὴν ἢ διόρθωσιν τοῦ ἐγκληματίου.

Μεγάλη συμπάθεια ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῶν ἐγκληματιῶν· καὶ ἐκηρύχθησαν μάλιστα θεωρίαι, αἵτινες οὐ μόνον ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἀλλὰ καὶ προσβάλλουσι τὸ δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν. Ἀπέναντι ἀποτροπαίων ἐγκλημάτων ζητεῖται ἡ προκαταρκτικὴ φυσικὴ ἢ ἠθικὴ ἐξέτασις τοῦ κακούργου, ἐὰν ἦναι παράφρων καὶ εἰς ποῖον βαθμόν, ἐὰν τὸ πάθος ὑπέβαλεν αὐτὸν εἰς ἀκάθεκτον ὁρμήν· ὁ κηρυχθεὶς ἔνοχος ἢ ὁ καταδικασθεὶς δὲν θὰ διορθωθῇ διὰ τοῦ ἰκριώματος ἢ διὰ τῆς εἱρκτῆς, ἀλλ' ἐν φρενοκομείῳ ἢ ἐν νοσοκομείῳ, ἔνθα θέλει ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐποπτείαν τῶν φρενολόγων ἢ εἰς ἔργα ἐκπαιδευτικά.

Στατιστικὴ

Ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ὁρίζειν τὰς ζωτικὰς δυνάμεις μιᾶς χώρας προῆλθεν ἡ Στατιστική, δηλ. ἡ ἀρίθμησις τῶν πράξεων, αἵτινες δύνανται νὰ διαφωτίσωσι τὴν διοίκησιν, ἡ ἀπογραφὴ τῶν δυνάμεων ἑνὸς ἔθνους, καὶ ἡ γνῶσις τῶν κυριωτέρων συμβάντων, τὰ ὁποῖα ἐκδηλοῦνται ἐν τοῖς διαφόροις τμήμασι τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως. Δημιουργὸς ἢ τοὐλάχιστον ὑποκινητὴς τῆς στατιστικῆς ὑπῆρξεν ὁ ἱστοριογράφος Αὔγουστος Σλέσσερ (Schlösser), ὅστις διέγνωσεν ἐν αὐτῇ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ῥητοῦ «Ἡ δημοσιότης εἶναι ὁ σφυγμὸς τῆς ἐλευθερίας», καὶ εἶπεν ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι τρέχουσα στατιστική, καὶ ἡ στατιστικὴ εἶναι ἱστορία λήγουσα ἐν διεγεγραμμένῃ ἐποχῇ·

ἑπομένως ἡ μὲν ἱστορία εἶναι τὸ πᾶν, ἡ δὲ στατιστικὴ μέρος αὐτῆς. Ἐπὶ Ναπολέοντος ἤκμαζεν ἡ στατιστική, οὐδένα διεγείρουσα φόβον, διότι διὰ τῶν γυμνῶν ἀριθμῶν δύναταί τις νὰ ἐκφράσῃ ὅ,τι θέλει. Ἄλλοι ὅμως μετεχειρίσθησαν αὐτὴν καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἠθέλησαν νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἐξ ὀργάνου τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης οὐσίαν· ὡς ἐκ τούτου ὑπέπεσαν εἰς τὸ ἐπιπόλαιον καὶ τὸ γελοῖον, καὶ διὰ τῶν ἀριθμῶν ἐτέθησαν τὰ πλέον παράλογα ἀξιώματα, καθ' ὅσον μάλιστα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἀλήθεια αὐτῶν· καὶ εἰς τοῦτο συνέτρεξεν εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς διοικήσεως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν θεωρεῖται ὡς ὂν λογικὸν ἀλλ' ὡς μηχανὴ παραγωγὸς ἢ μὴ παραγωγός.

Ὁ Μέλχιορ Γιόϊας (Melchior Gioja), ἐρανιστὴς αὐθαιρέτων καὶ ἀπεσπασμένων πράξεων, προέτεινεν ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ τῆς Στατιστικῆς πίνακας, ἐν οἷς ἐν ἑπτὰ κατηγορίαις θὰ ἀνεγράφετο ἑκάστη πρᾶξις ἢ ἕκαστον συμβὰν τῆς κοινωνίας, ὡς ἐὰν ἦτο εὔκολον νὰ μεταβάλλῃ τις τὰ πάντα εἰς ἀριθμοὺς καὶ μέτρα, ὡς ἐὰν ἦτο ποθητὴ κοινωνία, ἐν ᾗ καταγράφεται πᾶν γεννώμενον ὠὸν ἢ πᾶσα γεννωμένη σκέψις. Ἐν τῷ Προγράμματι τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν συνέλεξεν ἐπὶ ἑκάστου ἄρθρου τὰς σκέψεις τῶν σοφῶν, τὰς γνώμας καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ καὶ τὰς διατάξεις τῶν Κυβερνήσεων. Ὁρίζων τὴν στατιστικὴν ὡς «οἰκονομικὴν περιγραφὴν τῶν ἐθνῶν», ἀπαλλάττει ἀπὸ τοῦ νὰ τηρῆται κατάλογος συνοπτικὸς ὅλων τῶν πολιτικῶν δυνάμεων, δι' ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ μετρηθῇ ἡ ἀληθὴς ἰσχὺς τῆς κοινωνίας. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ἡ τοσοῦτον μικρὰ ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἔξοχος, ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἡ τοσοῦτον μικρὰ ἀλλὰ τοσοῦτον ὁραστηρία, ἤρκουν ὅπως ἀποδείξωσιν ὅτι ὑπάρχουσι στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιδέχονται ἀρίθμησιν, καὶ δυνάμεις, αἵτινες δὲν ψαύονται οὐδὲ μετρῶνται. Δύο στῆλαι ἀριθμῶν δὲν ἀρκοῦσιν ὅπως ἐκφράσωσι τὴν κατάστασιν ἑνὸς λαοῦ, διότι πλούτη ἀμύθητα δύνανται νὰ συνυπάρχωσιν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐσχάτου ἐξευτελισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος· διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον ὂν φυσικὸν καὶ σκεπτικόν, καὶ τὸ ἠθι-

κὸν αὐτοῦ μέρος δὲν ὑποβάλλεται εἰς τὸ στατιστικὸν χωνευτήριον, ὡς οὐδὲ εἰς τὴν ἀνατομικὴν μάχαιραν. Τί δὲ θὰ εἴπωμεν ὅταν οἱ ἀριθμοὶ συντάσσωνται κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συλλέγοντος αὐτούς, καὶ οὐχὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἀριθμούς;

Ἡ στατιστικὴ ὀφείλει νὰ συλλέγῃ καὶ νὰ συγκεντροῖ ἐν ἀριθμοῖς τὰ συμβάντα, ὧν τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦναι θεωρίαι. Καὶ σήμερον οὐδὲν ζήτημα πολιτικῆς οἰκονομίας τίθεται εἰμὴ μετὰ ἐμβριθεῖς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς αὐτήν· διὰ τῆς στατιστικῆς ἐξετάζονται αἱ δαπάναι, τὰ ἔσοδα, οἱ λογαριασμοὶ τῆς ἀστικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης, δηλαδὴ ὁ δημόσιος πλοῦτος καὶ τὰ ἤθη· ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, αἱ δαπάναι τῶν Κοινοτήτων, ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ προϊόντα, τὰ μεταλλεῖα· ἡ στατιστικὴ εἶναι ἡ ἀπογραφὴ τοῦ παρόντος, λυσιτελεστάτη διὰ τὸ μέλλον. Ἐσχάτως μεγάλας ἔκαμε προόδους ἰδίως κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Σουηδίας.

Οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τῆς θετικῆς φιλοσοφίας μεγάλην ἐπέδειξαν κλίσιν πρὸς τὰ δόγματα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν κοινωνικὴν κατάταξιν τοῦ πλούτου· καὶ ὅμως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, παρ' οἷς ὁ ἰδιωτικὸς βίος ὑπέκειτο εἰς τὸν δημόσιον, ἡ βιομηχανία δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι πολὺ δραστηρία, καθότι ἡ πρώτη φροντὶς τοῦ πολίτου ἦτο ὑπὲρ τοῦ Κράτους καὶ ἡ δευτέρα μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὅτε ἡ κυριωτέρα μέριμνα τόσον τῶν Κρατῶν ὅσον καὶ τῶν ἀτόμων ἦτο ἡ θρησκεία, ἡ δημοσία οἰκονομία δὲν ἠδύνατο ν' ἀναπτυχθῇ πολύ. Κατὰ τοὺς ἡμετέρους ὅμως χρόνους ὁ πλοῦτος ἐγένετο ὅρος οὐ μόνον τῆς ὑλικῆς εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς προσωπικῆς ἀξιοπρεπείας, τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 4 Αὐγούστου 1789 ἐγένοντο μεγαλείτεραι μεταρρυθμίσεις, παρ' ὅσας ποτὲ ἠδύναντο νὰ προσδοκῶσιν οἱ Οἰκονομολόγοι. Συνεζητεῖτο τότε τίνα τάξιν ὤφειλον νὰ ἐπιβαρύνωσιν οἱ φόροι, καὶ ἐπειδὴ ἡ σχολὴ τοῦ Κεσναὶ (Quesnay) εἶχεν ἀποφανθῇ ὅτι ἡ μόνη πηγὴ τοῦ πλούτου εἶναι ἡ γῆ, ἡ Ἐπα-

νάστασις ἐπεβάρυνε διὰ φόρων τὰ γεωργικὰ κτήματα, ὅσον καὶ ἂν ἠδύνατο τὸ ἔθνος νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἀνάγκη ἑπομένως ὑφίστατο νὰ ἐκδοθῇ χαρτονόμισμα ἐπὶ τῶν κτημάτων καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν φυγάδων· ἐκ τοῦ μέτρου τούτου προέκυψεν ἡ διανομὴ καὶ ἡ καλλιτέρα καλλιέργεια τῶν γαιῶν. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἐκ τούτων ἔσοδα δὲν ἐπήρκουν διὰ τὴν ἀντίστασιν καθ' ὅλης τῆς Εὐρώπης, κατέφυγεν ἡ Κυβέρνησις εἰς καταστρεπτικὰ ἐπιχειρήματα. Διὰ νὰ τεθῇ εἰς κυκλοφορίαν τὸ χαρτονόμισμα παρεμποδίσθη τὸ χρῆμα· συνεπείᾳ τούτου, ἐπειδὴ ἡ ἀξία τοῦ χρήματος ηὐξήθη, ὡρίσθη ὁ ἀνώτατος ὅρος τῶν τιμῶν, καὶ τότε ἐξηφανίσθησαν καὶ τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰ προϊόντα τῆς γῆς. Αἱ δὲ διαδεχθεῖσαι ταῦτα αὐθαιρεσίαι ἐπέφερον μέτρα καταστρεπτικὰ καὶ ὀλέθρια διὰ τὴν Γαλλίαν ὅσον καὶ τὰ φιλοσοφικὰ δόγματα. Καὶ βραδύτερον εἰς τοιαῦτα μέτρα προέβη ὁ Ναπολέων, ὅστις ὅμως ἐχαρακτήρισε τὸ ἠπειρωτικὸν σύστημα ὡς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν βαρβαρότητα [1]· καὶ ὁ Ναπολέων περισσότερα ὑπέστη ἐκ σφαλμάτων περὶ τὴν οἰκονομίαν ἢ ἐκ τῶν σφαλμάτων τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ.

Ἡ τοιαύτη βεβιασμένη θέσις παρεκίνησε τοὺς οἰκονομολόγους νὰ σκεφθῶσιν περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ εὗρον ὅτι οἱ κανόνες αὐτῶν δὲν ἦσαν πρωτότυποι, ἀλλὰ συμπερασματικοί, καὶ ὅτι πᾶσα ἀξία προέρχεται ἐκ τῆς ἐργασίας ἐν οἱῳδήποτε εἴδει [2]· ἑπομένως οἱ φόροι ἐπεξετάθησαν ἐφ' ὅλης τῆς παραγωγῆς καὶ ἐγίνετο διανομὴ ἀνάλογος πρὸς τὴν φορολογικὴν ἱκανότητα ἑκάστου. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ κατάστασις μετέβαλε τὰς ἀποφάσεις, καὶ ἐν ᾧ ἡ δημοκρατικὴ Γαλλία ἐφορολόγει τὰ κτήματα, ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἀριστοκρατία ἐπεβάρυνε τοὺς ἐμμέσους φόρους. Ἐν Ἀγ-

[1] Μετὰ μεγάλης θλίψεως ἐπληθόμεν, μετὰ πλιτισμὸν τοσούτων ἐτῶν, εἰς τὰς ἀρχάς, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τοὺς πρώτους χρόνους, τὴν βαρβαρότητα. Διάγγελμα τῆς 21 Νοεμβρίου 1806.

[2] Ὁ Φρειδερῖκος Βαστιὰ (1801 — 50) θέτει νέον ὁρισμὸν τῆς ἀξίας, κηρύττων αὐτὴν ἔκθεσιν δύο ἑκουσίων εἰσφορῶν.

γλία ὅμως εἶχον ἱδρυθῇ μεγάλα βιομηχανικὰ καταστήματα, εἶχε συστηθῇ ἡ νεωτέρα πίστις, τὸ πάγεον χρέος, εἶτα δὲ καὶ τὸ κυμαινόμενον διὰ τῆς ἐκδόσεως ὁμολογιῶν τοῦ δημοσίου Ταμείου, αἵτινες ἐν καιρῷ εἰρήνης κατέστησαν καταλληλότατα μέσα τῶν Κρατῶν, διότι δὲν ἐτηρεῖτο νεκρὸν τὸ χρῆμα δι' ἀπροόπτους ἀνάγκας· καὶ διὰ τοῦ ἐκτεταμένου ἐμπορίου, διὰ τῶν ἀποικιῶν, διὰ τῆς ἐλευθέρας συζητήσεως ἡ Ἀγγλία ἦτο ἡ ἁρμοδιωτέρα νὰ προβάλλῃ θεωρίας, βασιζομένας ἐπὶ τῆς εὐρείας αὐτῆς πείρας. Τότε δὲ ἐνοήθη καὶ τὸ ἀπατηλὸν τοῦ ὑπερισχύσαντος ἐμπορικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ μόνον πλοῦτον τὸ χρῆμα καὶ τείνει νὰ ἑλκύσῃ τὸ μεγαλείτερον αὐτοῦ μέρος διὰ πολλῆς πωλήσεως καὶ ὀλίγης ἀγορᾶς, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβασίζοντο οἱ τελωνιακοὶ νόμοι συμπάσης τῆς Εὐρώπης.

Οἱ Φυσιοκρατικοὶ εἶχον ἀποφανθῇ ὅτι οὐδεμία νέα ἀξία δημιουργεῖται ἢ ἐκ τῆς γῆς. Ἀλλὰ παράγει ἡ γῆ ἄνευ ἐργασίας; Ἐπομένως ὁ πλοῦτος εἶναι ἡ ἐργασία, συνεπέραινεν ὁ Σμίθ: «Ἡ ἐτησία ἐργασία ἑνὸς ἔθνους εἶναι ἡ πηγή, ἐξ ἧς τοῦτο ἐξάγει πάντα τὰ χρειώδη διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀναπαύσεις τοῦ βίου, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν κατανάλωσιν αὐτοῦ· ταῦτα εἶναι τὸ ἄμεσον προϊὸν τῆς ἐργασίας, εἴτε προϊὸν ἀγορᾶς παρ' ἄλλων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς ἐργασίας τὰ παρήγαγον». Οὕτως ὁ Σμὶθ δὲν ἐγένετο ἀποκλειστικὸς καὶ ἄφησε μέγα μέρος εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ συσσωρευόμενα προϊόντα, τὰ ὁποῖα ὠνόμασε κεφάλαια. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἀνέπτυξαν τὴν θεωρίαν ταύτην, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν χρεωκοπίαν τοῦ ἔτους 1797· τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα εἰσήχθησαν εἰς τὸ Κοινοβούλιον, καὶ πολλὰ ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων συγγράμματα, τὰ μὲν ἀκολουθοῦντα τὴν θεωρίαν τοῦ Σμίθ, τὰ δὲ ἀντιστρατευόμενα κατ' αὐτῆς.

Ἡ πίστις προσεγγίζει τὰ δύο στοιχεῖα πάσης παραγωγῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι συχνότατα κεχωρισμένα, τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν ἐργασίαν· κατορθοῖ δὲ ὅπως τὰ κεφάλαια, καίτοι τοποθετημένα, χρησιμοποιοῦνται εἰς ἄλλας ἐπιχειρήσεις, καὶ προεξοφλεῖ ἐπὶ τοῦ

μέλλοντος. Εἰς τὴν πίστιν ὀφείλεται ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ εἰς τὰς Τραπέζας, αἵτινες εἶναι ἡ πίστις εἰς τὸν ὕψιστον αὐτῆς βαθμόν. Ὁ Γουλιέλμος Πὶττ διϊσχυρίσθη ὅτι τὸ πλαστὸν κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον γεννᾶται ἐκ τῆς πίστεως, μετεμορφοῦτο εἰς κεφάλαιον πραγματικόν, καὶ οὕτως ἐγένετο ὠφέλιμον εἰς τὸ κοινὸν τοσοῦτον ὅσον ἐὰν προσετίθετο νέος θησαυρὸς εἰς τὸν δημόσιον τοῦ βασιλείου πλοῦτον. Ὅτε ἐν ἔτει 1810 ἡ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐνέργεια ἠνάγκασε τὴν Ἀγγλίαν νὰ προβῇ εἰς ὑπερόγκους δαπάνας καὶ ἐπέφερε τὴν ἀνωτάτην ὑπερτίμησιν τῶν προϊόντων, ὁ Κόββετ ἐδημοσίευσε τὴν πραγματείαν του «Τὸ χαρτονόμισμα κατὰ τοῦ χρυσοῦ ἢ τὰ Μυστήρια τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας,» σύγγραμμα ἐμβριθέστατον, πλῆρες ἀκάμπτου λογικῆς, δι' ἧς εἰσδύει εἰς τὰ ἀκανθωδέστερα ζητήματα καὶ ἀποκαλύπτει τὰ σφάλματα τῆς κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικά.

Ἐπιστημονικῶς ὑποστηρίζει τὸν Κόββετ ὁ Δαυὶδ Ῥιχάρδος [1]) ἀποδεικνύων ὅτι ὁ ὑψηλὸς καὶ ὁ ταπεινὸς τόκος τῆς προεξοφλήσεως εἶναι σχετικοὶ ὅροι, καὶ μέχρις οὗ δὲν κυκλοφοροῦσιν ἢ μόνον νομίσματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ χαρτονόμισμα διαπραγματεύσιμον, ὁ τόκος οὗτος δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ ἢ νὰ καταβιβασθῇ πέραν τοῦ τόκου τῶν ἄλλων Κρατῶν ἢ ὅσον εἶναι τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς. Ἐὰν τοὐναντίον τὰ χαρτονομίσματα δὲν ἀνταλλάσσωνται, δὲν γίνονται δεκτὰ ἐξωτερικῶς καὶ ἐπομένως ἡ πτῶσις αὐτῶν ἀποδεικνύει ὑπέρμετρον ἔκδοσιν αὐτῶν. Ἐν τῷ ἔργῳ του «Ἀρχαὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν φόρων» (1817) ὁ Ῥιχάρδος, τηρῶν πάντοτε κανόνας ἀφηρημένους καὶ ἀλγεβρικούς, διϊσχυρίζεται ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν δαπανῶν τῆς παραγωγῆς, καὶ ὅτι ἡ ὕψωσις τῶν ἡμερομισθίων ἐλαττοῖ τὰ κέρδη, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν τιμὴν τῶν προϊόντων, καὶ οὕτως ἀντιστρόφως. Τὰ ἡμερομίσθια καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὰ κέρδη θεωρεῖ ὁριζόμενα ὑπὸ τῶν ἐξόδων τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀναγκαιοῦντος εἰς τὴν κατανάλωσιν τοῦ γεωργοῦ. Ὅσον καὶ ἂν ἦναι τοῦτο ὑπερ-

[1]) Περὶ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τῶν προϊόντων. Ἐν Λονδίνῳ 1800.

τιμημένον, πρέπει ὁ χωρικὸς νὰ λάβῃ ὅ,τι ἀρκεῖ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀκατέργαστα προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸ κύριον μέρος τῆς συντηρήσεως ταύτης, τείνουσιν εἰς ὑπερτίμησιν ἕνεκα τῶν γαιῶν, τὰς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς καθιστᾷ ἀγόνους, πρέπει κατ' ἀνάγκην ν' αὐξήσωσι καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ νὰ ἐλαττωθῶσι τὰ κέρδη. Ἡ θεωρία αὕτη, καίτοι πολεμηθεῖσα, παρήγαγεν ὑγιεῖς ἰδέας περὶ τῶν κερδῶν, τῶν ἡμερομισθίων, τῶν ἀκατεργάστων προϊόντων καὶ περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν φόρων ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μετριότης τῶν ἐπιθυμιῶν δὲν προκαλεῖ τὴν παραγωγὴν ὁ Ῥιχάρδος εἶπεν, ὅτι διὰ νὰ καταστήσωμεν δραστήριον καὶ ἐργατικὸν ἕνα λαὸν πρέπει ν' αὐξήσωμεν τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ! Ἀποβλέπει ἑπομένως μᾶλλον εἰς τὸν ἀθροιστικὸν πλοῦτον τῶν ἐθνῶν ἢ εἰς τὴν εὐεξίαν τῶν ἀτόμων, καὶ λέγει: «Τὸ ὕψιστον πρόβλημα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι νὰ ὁρίσῃ τις τοὺς νόμους, τοὺς διέποντας τὴν διανομὴν τῶν προϊόντων εἰς εἰσοδήματα, εἰς κέρδη καὶ εἰς ἡμερομίσθια». Εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου περιστρέφονται τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὰ τοῦ Στούαρτ Μὶλλ καὶ τὰ τοῦ Τορρένου, ὅστις ὅμως κήδεται περὶ τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν. Ὁ Μὰκ-Κουλλόκ, ὅστις ὀνομάζει τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν «ἐπιστήμην τῶν ἀξιῶν», ἐτροποποίησε τὰς ἰδέας τοῦ Ῥιχάρδου καὶ κατέστησεν αὐτὰς δημώδεις· καὶ αὐτὸς παραδέχεται τὸ ἐντελῶς ἀπόλυτον ἐν τῷ βιομηχανικῷ συστήματι ἀνεξαρτήτως τῶν ἐργατῶν, καὶ φαίνεται ὅτι παραδέχεται ὡς μεγαλητέραν εὐδαιμονίαν τὸν μεγαλείτερον κοινωνικὸν πλοῦτον· διὸ καὶ θεωρεῖ ἐπάναγκες νὰ ψηφισθῶσι νόμοι κανονίζοντες τὴν διανομήν.

Ἑπομένως ἡ δημοσία οἰκονομία κατέστη ἐντελῶς ὑλική· ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐργατικὴ μηχανή, τὰ ἔθνη βιομηχανικὰ καταστήματα, καὶ ὁ κόσμος διοικεῖται ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν νόμων. Αἱ μηχαναὶ κατασυντρίβουσι τὴν ἀνθρωπότητα, τί μὲ τοῦτο; Πρέπει νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν τὸν πλοῦτον τοῦ ἔθνους καὶ οὐχὶ τῶν ἀτόμων.

Ἀφ' ὅτου ὁ Ἄρκραϊτ (Arkwright) καὶ ὁ Οὐὰτ μετέβαλον τοὺς ὅρους τῆς ἐργασίας ἀντικαταστήσαντες τὰς μηχανὰς εἰς τοὺς βραχίονας, μεγάλαι ἑταιρίαι διεδέχθησαν τὰς μικρὰς βιομηχανίας· τὰ οἰκονομικὰ ἐστράφησαν πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ ἐπεβάρυναν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τοὺς ἐμμέσους φόρους, οἵτινες μάλιστα ἀποτελοῦσι καὶ τὰ μόνα ἔσοδα Κρατῶν τινων, ὡς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ μέχρι πρὸ μικροῦ καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλά τινες παρετήρησαν ὅτι αἱ ἀπαγορεύσεις ἐὰν ἀναπτύσσωσι τὴν παραγωγὴν ἐλαττοῦσιν ἀφ' ἑτέρου τὴν κατανάλωσιν. Μέγα σφάλμα εἶναι τὸ νὰ ἐπιμένῃ τις νὰ παράγῃ ὅ,τι δύναταί τις ν' ἀνακτήσῃ ἀντὶ μετριωτέρας τιμῆς. Ἡ εὐημερία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἔνθα ἡ βιομηχανία δὲν ὑπεστηρίζετο οὐδὲ ἐπροστατεύετο, διέψευδε τὴν σχολὴν τῆς προστασίας καὶ τὸ ἀποικιακὸν σύστημα καὶ ἀπεδείκνυεν ἐσφαλμένος τοὺς ζυγοὺς τοῦ ἐμπορίου, καὶ περιττοὺς τοὺς προστατευτικοὺς φόρους. Ἐν τούτοις ὁ ὑπουργὸς Γουλιέλμος Οὔσκισσων ἐζήτησε νὰ ἄρῃ τὰς ἀπαγορεύσεις « μὲ τὰς βαθμιαίας, ὡς ἔλεγε, μεταβολάς, αἵτινες ἐν κοινωνίᾳ ἐχούσῃ μορφὴν ἀρχαίαν καὶ πολύπλοκον εἶναι μέσα προφυλακτικὰ κατὰ τοὺς ἀπερισκέπτους καὶ ἐπικινδύνους νεωτερισμούς· » ἠλευθέρωσε τὴν θαλασσοπλοΐαν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ξένων μεταξωτῶν ὑφασμάτων, καὶ ἀπέδειξεν ἐμπράκτως ὅτι ἡ ἐλάττωσις τῶν φόρων εἶναι συμφέρον τοῦ Κράτους· τόσον δὲ ἐθριάμβευσαν αἱ ἰδέαι του αὗται, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν προέθετο νὰ μεταχειρισθῇ τὰ τηλεβόλα, ὅπως ἐπιβάλλῃ πανταχοῦ τὴν ἐλευθερίαν.

Ὁ Ἐρρῖκος Πάρνελ, διαδεχθεὶς αὐτὸν (1830) διεξέρχεται ἐν τῇ Οἰκονομικῇ Μεταρρυθμίσει τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Ἀγγλίας καὶ τὰς βελτιώσεις, ἃς ἐπιδέχεται ὡς πρὸς τὰ τελωνεῖα καὶ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα. Μέγα κέρδος εἶναι διὰ τοὺς Ἄγγλους ὅτι εἰσάγουσιν ἐν τῷ συστήματι τὴν πεῖραν καὶ οὕτω διακρίνουσι τὰς πρακτικὰς ἰδέας ἀπό τῶν ἐμπαθῶν φαντασιώσεων, καὶ ὅτι βλέπουσι τὰς μεταρρυθμίσεις θριαμβευούσας ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ πρὶν ἢ συζητηθῶσιν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, τὸ ὁποῖον οὕτω

ἀποφασίζει ἐπὶ καλῶς ἤδη συζητηθέντων ζητημάτων. Οὕτως ἠδυνήθη τὸ ὑπουργεῖον Πὴλ νὰ διαγράψῃ ἐκ τῶν τελωνείων μέγα μέρος ἐμπορευμάτων, καὶ εὐθὺς ἐζητήθη ἡ διαγραφὴ ὅλων. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς κατέστησαν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κόμμα ὑπερέχον τῶν δύο ἄλλων· ἐν μιᾷ ἐσπέρᾳ τὸ κόμμα τοῦτο συνέλεξε 15 ἑκατομμύρια λιρῶν, δι' ὧν ἠδυνήθη ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ ἀριστοκρατικὸν κόμμα. Ὁ Πάρνελ ἀνεγνώριζε τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ καὶ ὑπεστήριζε τὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ἡ χώρα ἥτις ἐμεγαλύνθη διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ παντὸς ἐμπορεύματος τὸ ὁποῖον δὲν μετεφέρετο δι' ἀγγλικῶν πλοίων, κατήργησε τὰ προνόμια (1850) καὶ ἤνοιξε τοὺς λιμένας καὶ τὰς ἀποικίας αὐτῆς εἰς οἱονδήποτε ἐμπόρευμα καὶ εἰς οἱανδήποτε σημαίαν[1]). Ἦτο αὕτη ἀρχὴ ὅλως ἀντίθετος τῆς μέχρι τοῦδε ἐν ἰσχύϊ, ἦτο ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμὸς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Καὶ ὅμως αἱ ὑπαγορευτικαὶ διατάξεις ἐτέθησαν ἐκ νέου εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ τῆς τελωνιακῆς Συμβάσεως τῆς Γερμανίας τῆς ἱδρυθείσης ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ Λίστ, καὶ καθ' ἣν αἱ μὲν πρῶται ὕλαι εἶναι ἐντελῶς ἀτελεῖς, αἱ ὀλίγον κατειργασμέναι πληρόνουσιν μικρὸν τέλος, αἱ εἰργασμέναι βαρὺ τέλος· διαφοροτρόπως δὲ φορολογοῦνται αἱ ὕλαι αἱ προερχόμεναι ἐκ τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Τροπικοῦ χωρῶν[2]). Τὸ ἐσωτερικὸν κέρδος ὑπῆρξε μέγιστον· καθαρὸν τοιοῦτον 45 ½ ἑκατομμυρίων

Ἐλευθέρα ἀνταλλαγή

[1]) Ἐν τισι χώραις τῆς Ἀμερικῆς μετεχειρίζοντο τὸν ἀραβόσιτον πρὸς θέρμανσιν τῶν ἀτμομηχανῶν καθ' ὃν χρόνον ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπέθνησκον οἱ ἄνθρωποι τῆς πείνης.

[2]) Διὰ τὸ τεῖον πληρώνει τις 36 %, διὰ τὴν ζάκχαριν 50 %, διὰ τὸ ὀρύζιον 25 %, διὰ τοὺς καπνοὺς 60 % κτλ. Σκοπιμώτερον θὰ ἦτο νὰ γείνωσι συμφωνίαι μετὰ τῆς Ἀμερικῆς, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ Γερμανία δὲν ἔχει ἀποικίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔχει μονοπώλια νὰ προστατεύῃ, καὶ οὕτω θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἐπὶ μετρίᾳ τιμῇ τὰ προϊόντα ἐκεῖνα, διαδίδουσα αὐτὰ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἡ κατανάλωσις τῆς ζακχάρεως ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις ὑπολογίζεται εἰς τρία χιλιόγραμμα κατ' ἄτομον ἐτησίως, καὶ ὁ Ἄγγλος Φρειδερῖκος Σὴρ (Scheer) ὑπελόγισεν ὅτι ἡ Εὐρώπη, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ὁ Καναδᾶς ἐν ἔτει 1845 κατηνάλωσαν 846 ἑκατομ. γιλιογράμμων. Ἡ κατανάλωσις τῆς ζακχάρεως εἶνε ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ 5,46 κατ' ἄτομον, ἐν δὲ ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις 8, ἐν Ὁλλανδίᾳ 5,41, ἐν Γαλλίᾳ 3,61, ἐν Αὐστρίᾳ 1,10, ἐν Γερμανίᾳ 5, καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ 0,77. Ἀφαιρουμένων τῶν προσκομμάτων ἡ κατανάλωσις θὰ ἐδεκαπλασιάζετο.

κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, 87 ἑκατομμύρια κατὰ τὸ 1843, ἐλαττωθεισῶν τῶν δαπανῶν τῆς εἰσπράξεως. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ὁ τελωνιακὸς Σύνδεσμος περιελάμβανεν 23 $^1/_2$ ἑκατομμύρια ψυχῶν, ἑπομένως τὸ κέρδος ἦτο 1,94 φρ. κατ' ἄτομον· κατὰ τὸ 1843 περιελάμβανεν 27 $^1/_2$ ἑκατομ. ψυχῶν, καὶ τὸ κέρδος ἦτο 3,11 κατ' ἄτομον. Ἡ κατάστασις τῶν κατοίκων ἐβελτιώθη· ἐκτὸς τῶν πολλῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἡμερομισθίων ηὔξησαν αἱ βιομηχανίαι καὶ ἡ ἀξία τῶν κτημάτων, καὶ τὸ λαθρεμπόριον περιεστάλη. Τοὐναντίον δὲ ἡ σχολὴ τῆς Μαγκεστρίας, κηρύττουσα τὴν ἐλευθέραν ἀνταλλαγήν, περιορίζουσα εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν τιμὴν τῶν πρώτων ὑλῶν, ἃς ἀπήλλαξε δασμῶν καὶ τελῶν, καὶ συνεπείᾳ τούτου καὶ τῶν ὑφασμάτων, κατέστησε τὴν Ἀγγλίαν κυρίαν ὕλην τῶν ἀγορῶν· ἐσωτερικῶς δὲ διηυκολύνθη ὁ βίος, ὥστε σήμερον ἀντὶ μιᾶς λίρας ἀγγλικῆς ἀγοράζει τις τρόφιμα ἢ ἐνδύματα πολὺ περισσότερα ἢ ὅσα ἠγόραζε τοῦτο πρὸ ἡμίσεως αἰῶνος [1]).

Ὠφελοῦσι λοιπὸν οἱ περιορισμοί; Εἶναι λοιπὸν παράλογος ὁ

[1]) Ἐν Ἀγγλίᾳ κατηναλώθησαν ἐν ἐτει 1845, 780 ἑκατομμύρια λιβρῶν βάμβακος, ἐξ οὗ κατεσκευάσθησαν 695 ἑκατομμύρια λιβρῶν ὑφασμάτων. ὁ εἰσαχθεὶς βάμβαξ ἐστοίχισε 18 ἑκατομ. λιρῶν καὶ ἡ ἐπεξεργασία αὐτοῦ ἐστοίχισεν 28 ἑκατομμύρια λιρῶν. Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὁ βάμβαξ καλλιεργεῖται ἐπὶ ἐκτάσεως 450,000 ἀγγλικῶν τετραγωνικῶν μιλίων· ἐργάζονται δὲ 800,000 ἄτομα καὶ διὰ τὴν μεταφορὰν ἀπαιτοῦνται 800,000 τόννοι ἐθνικῶν πλοίων. 140,000 τόννοι ξένων πλοίων. μὲ 40 χιλ. ναυτῶν. Τῷ 1790 ἐξήγοντο ἐκ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν μόνον 100 δέματα βάμβακος κατ' ἔτος· κατόπιν ηὐξήθη τὸ ποσὸν εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδας δεμάτων, καὶ τῷ 1849 ἡ ἐξαγωγὴ ἦτο 5 ἑκατομμυρίων δεμάτων ἐκ 200 χιλιογράμμων ἑκάστου, ἀξίας ἐν ὅλῳ 1500 ἑκατομ. φράγκων. Μόλις κατὰ τὸ 1794 ἀντικατέστησεν ἐν τοῖς ἀγγλικοῖς ὑφαντηρίοις ὁ βάμβαξ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τὸν βάμβακα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν Ἀντιλλῶν νήσων. Ἐκραγέντος κατόπιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς Ἀμερικῆς καὶ καταστραφείσης τῆς παραγωγῆς τοῦ βάμβακος, ἐμποδισθείσης δὲ καὶ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτοῦ, ἡ Ἀγγλία ὑπέστη φοβερὰν κρίσιν. Τῷ 1851 εἰργάζοντο ἐν τοῖς ὑφαντουργείοις τῆς Ἀγγλίας 470,317 ἄτομα· ἐν ἔτει 1856 ὑπῆρχον 2,210 ὑφαντουργεῖα, ἐν οἷς εἰργάζοντο 246,845 παῖδες καὶ 354,565 γυναῖκες καὶ κοράσια. Ἐν ἔτει 1860 ἡ ἀξία τῶν ὑφασμάτων ἀνήρχετο εἰς 2,000 ἑκατομμύρια· αἱ μηχαναὶ εἶχον δύναμιν 110 χιλ. ἵππων. Ἐν ἔτι 1862 ἠριθμοῦντο 472,549 ἐργάται τοῦ βάμβακος, ἐξ ὧν αἱ 236,379 ἔμενον ἀργοί, καὶ 159,000 εἰργάζοντο μόνον ἐπί τινας ὥρας τὴν ἑβδομάδα.

ἀγγλικὸς νόμος κατὰ τῶν τελωνείων; Ἰδοὺ παραδείγματα διὰ τὰς δύο θεωρίας· τῷ μέλλοντι ἀπόκειται ἡ ἀπόφασις [1]).

Ἐν Γαλλίᾳ αἱ ἀγγλικαὶ θεωρίαι ἐπαρκῶς ἐξετέθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάν. Β. Σαίη (1767-1832), ὅστις ἤγειρεν εἰς ἀρχὰς ὅ,τι ὁ Σμὶθ ἐθεώρει δοκιμὰς καὶ εἰς γενικὰς προτάσεις τὰς ἁπλᾶς συνεπείας. Παραδεχόμενος ὡς μόνην θεωρίαν τὴν παρακράτησιν τῶν πραγμάτων καθιστᾷ τὴν ἐπιστήμην ἐμπειρικὴν καὶ τὸ παρελθὸν μέλλον της. Δι' αὐτὸν ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς παραγωγῆς, τῆς διανομῆς καὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ πλούτου [2]). Ἐπολέμησε τὸ ἀποκλειστικὸν καὶ ἀποικιακὸν σύστημα, ἀποδεικνύων ὅτι τὰ ἔθνη πληρώνουσι τὰ προϊόντα διὰ προϊόντων, καὶ πᾶς νόμος περιορίζων τὴν ἀγορὰν παρεμποδίζει καὶ τὴν πώλησιν. Ἐὰν ἑπομένως ἔν τινι χώρᾳ ἡ ἐσοδεία ᾖναι κακή, τοῦτο ἐπηρεάζει τὴν βιομηχανίαν· ἐὰν δὲ χώρα τις εὐδαιμονῇ, ὠφελοῦνται ἐκ τούτου οἱ γείτονες [3]), εἴτε ἕνεκα τῆς ζητήσεως εἴτε ἐκ τῶν

[1]) Ὁ Ἰωάννης Βόουριγκ ἐνετάλη παρὰ τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως νὰ κάμῃ ἔκθεσιν περὶ τῆς γερμανικῆς τελωνιακῆς ἑνώσεως τοῦ ἔτους 1840. Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἀπήντησεν ἡ Γενικὴ Ἐφημερὶς ὡς ἑξῆς: Ὁ διδάκτωρ Βόουριγκ ὑποθέτει ὅτι ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ πιστεύομεν ἀκόμη εἰς τὸ ἐπιπόλαιον βιβλίον τοῦ Ἰωάν. Β. Σαίη. Δὲν παρετήρησεν ὅτι ἀπὸ δέκα ἤδη ἐτῶν μὲ τὴν ἐθνικὴν βιομηχανίαν ἱδρύθη νέα σχολή, ἥτις ἀπογωρισθεῖσα ἀπὸ παντὸς κοσμοπολιτικοῦ δόγματος, ἐξετάζει τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν βιομηχανίαν ὑπὸ ἔποψιν καθαρῶς ἐθνικήν. Πρὸ τῆς τελωνιακῆς ἑνώσεως δὲν ὑπῆρχε σύστημα ἐμπορικὸν ἐθνικὸν γερμανικόν· ἕκαστον μικρὸν Κράτος εἶχε τὸ τελωνεῖόν του· πᾶς περιορισμὸς τοῦ ἐμπορίου καθίστατο μονοπώλιον, διότι ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ ἐσωτερικοῦ συναγωνισμοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναπληρώσῃ οὗτος τὴν ἐξωτερικὴν καὶ γενικὴν ἄμιλλαν. Τότε τὰ γερμανικὰ Κράτη κατέφυγον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου κατὰ τῶν περιοριστικῶν διατάξεων τῶν ξένων, ὅπως τὰ μικρὰ Κράτη καταφεύγουσιν εἰς δημόσιον δίκαιον ἐναντίον τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἰσχυρῶν· καὶ ἐπέτυχον ὡσαύτως .. Ἡ τελωνιακὴ Ἕνωσις ἤνωσεν ἡμᾶς εἰς ἔθνος καὶ οὕτως ἠρχίσαμεν σκεπτόμενοι ὡς ἔθνος. Καὶ νομίζομεν ὅτι τὸ κοσμοπολιτικὸν σύστημα ἀπολύτου ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου θὰ ἦτο λυσιτελέστατον ἐὰν ἐνηργεῖτο παρ' ὅλων τῶν λαῶν.

[2]) Μετὰ ταῦτα ὡμολόγησε τὸ περιωρισμένον τῆς τοιαύτης θεωρίας καὶ εἶπεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ὁλόκληρον τὸ κοινωνικὸν σύστημα· ἀλλ' ἐν τῇ πράξει διατηρεῖ τὴν προτέραν γνώμην του.

[3]) Ὁποία διαφορὰ πρὸς τὸν Βολταῖρον, ὅστις ἔγραφε: "Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀνθρωπίνη κατάστασις, ὥστε εὐχόμενός τις τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος του εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ εὔχηται τὸ κακὸν τῶν γειτόνων του... Φανερὸν εἶναι ὅτι χώρα τις δὲν δύναται νὰ κερδίζῃ χωρὶς ἄλλη νὰ ζημιοῦται„. Φιλοσοφ. Λεξικὸν, ἐν λέξει Πατρίς.

προκυπτουσῶν μετρίων τιμῶν. Ἑπομένως ἂς παύσωμεν παραβλαπτόμενοι ἀμοιβαίως· ἂς παύσωσιν οἱ πόλεμοι, παραφοραὶ ἐπιβλαβεῖς τῷ νικητῇ. Ἡ συνετὴ πολιτικὴ συνίσταται εἰς τὸ νὰ τείνῃ τις ἀμοιβαίως χεῖρα βοηθείας, διότι δύο ἔθνη εἶναι μεταξύ των ὡς δύο ἐπαρχίαι ἢ ὡς ἡ πόλις πρὸς τὴν ἐξοχήν. Διὰ τοῦτο ὁ Σαίης δὲν θεωρεῖ τὸν Ναπολέοντα ἢ καταστροφέα ἀνθρώπων καὶ χρημάτων. Περὶ τῶν πτωχῶν ὁ Σαίης δὲν ἐνησχολήθη. καὶ θαυμάζων τὴν ἀγγλικὴν βιομηχανίαν δὲν ἐγνώρισε τὰς καταστροφάς, ἂς ἐπιφέρει ὁ ἀχαλίνωτος συναγωνισμός. Ἐὰν ὁ πλοῦτος ἦναι τὸ προϊὸν τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας συνδυαζόμενον μετὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ μετὰ τῶν κεφαλαίων, πλουσιώτερον θὰ ἦναι ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἔχει περισσοτέρας μηχανάς· ἑπομένως σπουδαῖα πρόσωπα εἶναι ὁ ἐπιχειρηματίας καὶ ὁ κεφαλαιοῦχος, οὐχὶ δὲ ὁ ἐργάτης.

Δὲν ἤθελεν ὁ Σαίης, ἡ Κυβέρνησις ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὴν βιομηχανίαν οὐδὲ νὰ γείνῃ ἐργολάβος δημοσίων ἔργων, καὶ ἐνεπιστεύετο τὰ πάντα εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐνέργειαν. Τὸ αὐτὸ ἐζήτει καὶ ὁ Σμίθ, περιορίζων τὴν Κυβέρνησιν εἰς μόνην τὴν ἐπίβλεψιν καὶ ἐποπτείαν, καὶ οὐδὲν δαπανῶσαν οὔτε ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως οὔτε ὑπὲρ τῶν ὡραίων τεχνῶν, οὔτε ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων.

Οἱ οἰκονομολόγοι εἶχον καταδείξει τίνι τρόπῳ τὰ πλούτη παράγονται καὶ καταναλίσκονται· διατί ὅμως δὲν διανέμονται ἐξ ἴσου ἐν τῇ κοινωνίᾳ; διατί νὰ ὑπάρχωσι τόσοι πτωχοί; προέρχεται τὸ κακὸν τοῦτο ἐκ τῆς φύσεως ἢ ἐκ τῆς κοινωνίας; καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ τοῦτο; Ἡ ἐπανάστασις (τῆς Γαλλίας), τερπομένη εἰς τὰ ἀφῃρημένα καὶ εἰς λόγους, δὲν ἠνόησεν ὅτι ἠδύνατο νὰ πράξῃ καλλίτερον ἢ νὰ μὴ καταργῇ προνόμια καὶ συζητῇ κανονισμούς, ὅτι ἡ κήρυξις τῶν δικαιωμάτων ἀπῄτει κανονικὴν διοργάνωσιν, δι' ἧς νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀπόλαυσις, ὅτι ἀφ' οὗ οἱ πολῖται ὅλοι ἀνεκηρύχθησαν ἴσοι καὶ ἐλεύθεροι, ἀπῃτοῦντο οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις, ὅπως ἀπαλλαγῇ ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς τυραννίας τῆς πείνης, ἀδαμαστοτέρας τῆς τυραννίας τῶν ἡγεμόνων. Ὁ Βαρ-

ριὲρ εἰπεν ἀπὸ τοῦ βήματος, ὅτι «οἱ πτωχοὶ εἶναι αἱ δυνάμεις τοῦ κόσμου καὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ὁμιλῶσιν ἐπιτακτικῶς πρὸς τὰς κυβερνήσεις, αἵτινες τοὺς παρασύρουσιν», καὶ συνεπείᾳ τῶν ἀφηρημένων ἐκείνων θεωριῶν ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πενίας, τὰ ὁποῖα μάλιστα παρεῖχον τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς πτωχοὺς νὰ ἔχωσιν εἰσόδημα ἑκατὸν καὶ ἑξήκοντα φράγκων κατ' ἄτομον. Πλὴν εἰς μάτην τοῦτο, μάτην ὁ πόλεμος, μάτην τὰ καταναγκαστικὰ δάνεια καὶ ἡ χρεωκοπία, μάτην ἡ κατάργησις τῶν ἐμμέσων φόρων, μάτην καὶ αὐτὴ ἡ λαιμητόμος· οἱ πτωχοὶ δὲν ἠλαττώθησαν. Πρόβλημα φοβερόν, περὶ τοῦ ὁποίου πολλοὺς κατέβαλλε κόπους ἡ ἐπιστήμη.

Ὁ Γουλιέλμος Γούδβην θεωρεῖ ἐνόχους τούτου τοὺς κοινωνικοὺς θεσμούς [1]), νέος κατὰ τοῦτο Ῥουσσώ, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι οὐχὶ νόμος φυσικὸς ἀλλὰ πλαστὴ κοινωνικὴ κατάστασις συσσωρεύει ἐπὶ ὀλίγων ἀτόμων ὑπέρμετρον ἀφθονίαν καὶ τυφλῶς ἐπιδαψιλεῖ αὐτοῖς τὰ μέσα ὅπως παραδοθῶσιν εἰς ἀπερισκέπτους δαπάνας, εἰς ἀπολαύσεις τῆς πολυτελείας καὶ τῆς παραλυσίας, ἐν ᾧ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι καταδεδικασμένοι νὰ μαραίνωνται ἐν στερήσεσι καὶ ν' ἀποθνήσκωσιν ἐξ ἀσιτίας». Ὁ Γούδβην λέγει ὅτι πρέπει νὰ καταργηθῶσι κυβερνήσεις, θρησκεία, ἰδιοκτησία, γάμοι, καὶ νὰ εἰσαχθῇ ἰσότης, καθ' ἣν οἱ πλούσιοι νὰ μὴ ἦναι ἢ διαχειρισταὶ μόνον τῆς περιουσίας τῶν ἄλλων, καὶ καθ' ἣν νὰ θεωρῆται ἀδικία πᾶσα ἀπόλαυσις, ἧς στερεῖται εἷς τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας. Ὁ Ῥοβέρτος Μάλθους (1766-1866) τοὐναντίον ἐν τῷ «Δοκιμίῳ του περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πληθυσμοῦ», εὑρίσκει τὸ ἐλάττωμα οὐχὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀλλ' ἐν τοῖς ἀτόμοις καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀπαιδευσίᾳ καὶ τῇ ἐκπτώσει τῶν κατωτάτων τάξεων, καὶ ἀδιαφορεῖ πρὸς τὰ παθήματα τῶν ὁμοίων μας, θεωρῶν ὅτι δικαίως ὑποφέρουσιν. Τὸ ἀνθρώπινον γένος πολλαπλασιάζεται κατὰ λόγον γεωμετρικόν, καὶ μόνον κατὰ λόγον ἀριθμητικὸν ὑπάρχουσι τὰ μέσα πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ· ἑπομένως οἱ ἄνθρωποι

[1]) Ἐν τῇ «Πολιτικῇ δικαιοσύνῃ», 1793.

δὲν θὰ ἠλαττοῦντο ἐὰν δὲν ἐπήρχοντο ἐπίκουροι αἱ νόσοι καὶ οἱ πόλεμοι.

Ἐὰν μετὰ τοὺ πληθυσμοῦ συναυξάνωσι καὶ τὰ ἐλαττώματα καὶ ἡ πενία, τί ἄλλο δύναται νὰ πράξῃ ἡ κοινωνία ἢ ν' ἀποκλείσῃ ἀπὸ τοῦ συμποσίου τῆς ζωῆς ἐκείνους, οἵτινες ἔρχονται ἀφ' οὗ ὅλαι αἱ θέσεις τῆς τραπέζης εἶναι καταλελημμένοι; Ἑπομένως ἂς λείψωσιν αἱ ἐλεημοσύναι, αἱ ἐπιχορηγήσεις, αἱ προῖκες ἡ περισυλλογὴ τῶν ἐκθέτων, ἂς λείψωσιν ὅλα τὰ ἄλλα βοηθήματα, τὰ ὁποῖα ὑποθάλπουσι τὴν ἐργασίαν καὶ διπλασιάζουσι τοὺς δυστυχεῖς. Ἄστεγοι οἵτινες πολιορκεῖτε τὰς θύρας τοῦ πλουσίου τραπεζίτου ζητοῦντες ἐλεημοσύνην, ἢ τὸ κατάστημα τοῦ βιομηχάνου ζητοῦντες ἐργασίαν, φύγετε! Εἶσθε πρόσκομμα! Ὁ κόσμος εἶναι διὰ τοὺς πλουσίους. Πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς ὑμᾶς ἡ γονιμοποίησις· ἡ φύσις θὰ σᾶς τιμωρήσῃ διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς πενίας. Ἀλλ' ἂς διατηρηθῶσιν ἀνέπαφοι αἱ προνομίαι καὶ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα, διότι ἡ ἰσότης θὰ ἐπηύξανε μόνον τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν δυστυχίαν.

Ἀλλὰ μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ [1]) δὲν ἀπεδοκιμάσθη τοσοῦτον ἀναισχύντως ἡ ἐλεημοσύνη, οὐδὲ ἐξυμνήθησαν αἱ ἐπιδημίαι καὶ οἱ πόλεμοι. Διότι οἱ ἄνθρωποι ἐζήτουν νὰ δώσωσιν εἰς τὴν πενίαν μίαν μόνην αἰτίαν, ἐν ᾧ πάντοτε αἱ αἰτίαι εἶναι πολλαί· ἐζήτουν ν' ἀθωώσωσιν ἐκ προκαταβολῆς τὰς Κυβερνήσεις καὶ νὰ θεωρήσωσι φυσικὰς τὰς καταχρήσεις κοινωνικῆς καταστάσεως ἀντιβαινούσης εἰς τοὺς τακτικοὺς νόμους τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐμεγαλοποίησεν ὁ Μάλθους τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀνθρώπων, λαμβάνων ὡς γνώμονα τὴν Ἀμερικὴν [2]), καὶ δὲν εἶδεν ὅτι οἱ

[1]) Πρότερον ναί.

> De mendico male meretur qui ei dat quod edat aut quod bibat;
> Nam et illud quod det perdit, et illi producit vitam ad miseriam.
> Plautus. Trinum II, 2.

[2]) Τοὐναντίον ὁ Ἀμερικανὸς Ἐβερέτ, ἐπικρίνων τὸν Γοὺδβην καὶ τὸν Μάλθους (1828), θέλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐκεῖ ὅπου ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει κατ' ἀναλογίαν 1, 2, 4, 8 καὶ τὰ μέσα αὐξάνουσι κατ' ἀναλογίαν 1, 10, 100, 1000.

πληθυσμοὶ εἶναι σήμερον πολυπληθέστεροι καίτοι τρεφόμενοι καὶ ἐνδυόμενοι καλλίτερον ἢ ἄλλοτε, καὶ ὅτι ἡ αὔξησις τῶν ἀναγκῶν κεντᾷ τὴν βιομηχανίαν καὶ θριαμβεύει κατὰ τῆς φύσεως. Πόσαι χῶραι, ἀκατοίκητοι εἰσέτι καὶ ἀκαλλιέργητοι, δὲν θὰ δεχθῶσι τὴν ὑπερβάλλουσαν αὔξησιν τῶν γεννήσεων! Μὴ τὸ ἐμπόριον δὲν θεραπεύῃ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς γεωργίας;

Θεωρίαι, αἵτινες ἔθετον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θείας Προνοίας τὰ κοινωνικὰς ἀνισότητας, προσεμειδίων εἰς τοὺς ἐπευφημοῦντας καὶ ἐφαίνοντο δεδικαιολογημέναι ἐκ τῶν παρεκτροπῶν τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως· οἱ Ἄγγλοι ἔλαβον τοῦτο ὡς ἐπιχείρημα, ὅπως ζητήσωσι τὴν ἐλάττωσιν τῶν πρὸς τοὺς πτωχοὺς διδομένων νομίμων βοηθημάτων. Πολὺ καλά· ἀλλὰ πρότερον ἔπρεπε νὰ καταβληθῶσι τὰ προσκόμματα καὶ τὰ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουσι τὸν πλοῦτον τῶν μεγάλων νὰ ῥεύσῃ μέχρι τῶν πτωχῶν, καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν νόμων, οἵτινες παρεμπόδιζον τοὺς φιλέργους νὰ καταστῶσιν ἰδιοκτῆται.

Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἥτις παρὰ τῶν κλασικῶν οἰκονομολόγων εἶχε διδαχθῇ νὰ ὑπολογίζῃ τὰς ἀξίας, τὴν τιμήν, τὴν ζήτησιν καὶ προσφοράν, τὴν δαπάνην τῆς παραγωγῆς, τὴν ἀρχὴν τοῦ πληθυσμοῦ, τὸν νόμον τῶν ἡμερομισθίων, τοὺς τόκους, τὰ κέρδη καὶ τὰ ἔσοδα, βαθμηδὸν ἐξεκαθάρισε τὸ ζήτημα τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς πίστεως καὶ τοῦ κεφαλαίου (Μὰκ Κουλλάκ, Κατελέ, Ἰέβους, Βάλρας, Μέλς)· ἐπὶ βεβαιωθέντων διδομένων ἐζήτησε νὰ βασίσῃ τὰ δόγματά της, ἀλλὰ συχνάκις τὰ δόγματα ταῦτα εἶναι ἀντιφατικά, διότι ὁ νόμος τοῦ Καραὶ (ἀποθ. τῷ 1876) καὶ αἱ ἁρμονίαι τοῦ Βαστιᾶ ἀντιστρατεύονται κατὰ τῆς περὶ ἐσόδων γνώμης τοῦ Ῥιχάρδου· ὁ Ῥόσερ πειρᾶται ν' ἀποδώσῃ τὰ πάντα εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ ἐξ αὐτοῦ προέρχονται οἱ Σοσιαλισταὶ τῶν Πανεπιστημίων, οἵτινες, ἐπτοημένοι ἐκ τῆς ἀκαθέκτου ἀτομικεύσεως, ἐπικαλοῦνται τὴν ἐνέργειαν τῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῆς καλλιτέρας παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου, καὶ οὕτω

προέρχεται τελεία ἐπιστήμη ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Σοσιολογίας (τοῦ Κοινεταιρισμοῦ).

Οἱ Ἄγγλοι ἀνύψωσαν τὴν οἰκονομίαν εἰς ἀληθῆ ἐπιστήμην, καὶ περιώρισαν αὐτὴν ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐκείνων, ἐκτὸς τῶν ὁποίων δὲν ὑπολείπυνται ἢ ἡ οὐτοπία, τὸ ἐπιχειρηματικὸν καὶ ἡ περιγραφή Ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐχρησιμοποιήθη εἰς τρόπον ἐκλεκτικόν, ἐφαρμοζομένη εἰς τὰς ἀνάγκας ἑκάστου λαοῦ χωρὶς νὰ ὑψωθῇ μέχρι τοῦ ἰδεώδους. Οὕτως ὁ Γανὲλ ἐφήρμοσεν αὐτὴν διὰ τὴν Γαλλίαν, ὁ Δελαβὸρδ διὰ τὴν δύναμιν τῶν συνεταιρισμῶν, καὶ ὁ Μερβὰλ διὰ τὰς ἀποικίας, ὁ Ναβίλλης διὰ τὴν νόμιμον ἀγαθοεργίαν, ὁ Ἐδράδα, ὁ Φλόρις, ὁ Οὐλλόας, ὁ Πίβρερ καὶ ὁ Ῥαμὼν Δελασάγρα διὰ τὴν Ἱσπανίαν, ὁ Κουὶτ καὶ ὁ Κετελὶ διὰ τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὸ Βέλγιον, ὁ Ἐρρῖκος Στὸρκ διὰ τὴν Ρωσσίαν· οὗτος ἐξόχως ὑπολογίζει τὴν ἐργασίαν τῶν δούλων, ἥτις εἶναι πηγὴ τοσούτου ἐθνικοῦ πλούτου διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκείνην.

Οἱ Ἰταλοὶ δὲν εἶχον ἀφορμὴν ν' ἀσχοληθῶσι μὲ τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας ἢ μόνον ἱστορικῶς [1]), καὶ ὡς κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἦσαν μᾶλλον ἄνδρες διοικητικοὶ καὶ πολιτικοὶ οἰκονομολόγοι ἢ φιλόσοφοι. Ὁ Ῥωμανιόζης ἵδρυσε σχολὴν βασιζόμενος ἐπὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ὁ Γιόϊας, ὀπαδὸς τοῦ Βένθαμ ὡς πρὸς τὴν οἰκονομίαν καὶ τοῦ Λὼκ ὡς πρὸς τὴν λογικήν, εἶπε· «Τὸ ἐξετάζειν τὰ γεγονότα καὶ τὸ παρατηρεῖν τὰς συνεπείας αὐτῶν, ἰδοὺ ἡ φιλοσοφία. Αἱ ἐπιστῆμαι δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἀποτελέσματα γεγονότων συνδεδεμένων εἰς τρόπον, ὥστε νὰ καταστῇ εὔ-

[1]) Ἐν Ἰταλίᾳ ὁ βαρῶνος Π. Κουστόδης ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην Συλλογὴν τῶν Οἰκονομολόγων εἰς 50 τόμους. Τῇ βοηθείᾳ ταύτης ὁ Ἰωσὴφ Πέκκιος ἐξέδωκε τὴν Ἱστορίαν τῆς δημοσίας Οἰκονομίας ἐν Ἰταλίᾳ, ἥτις ἔσχε μεγάλην διάδοσιν τόσον ἕνεκα τοῦ περιεχομένου αὐτῆς ὅσον καὶ ἕνεκα τῆς παρεμποδίσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς λογοκρισίας. Ἐνταῦθα δέον ν' ἀναφέρωμεν καὶ τὸν Ῥομανιόζην καὶ τὸν Βαλερικνην. Περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας ἔγραψεν ὁ Φερράρας, ὁ Βυκάρδος, ὁ Λουδοβίκος Βιαγκίνης (ἱστορία τῶν οἰκονομικῶν τῆς Νεαπόλεως) καὶ ὁ Λαμπέρτικος (Οἰκονομία τῶν λαῶν καὶ τῶν Κρατῶν, εἰς 6 τόμους).

κολος, ἡ νόησις αὐτῶν καὶ μόνιμος ἡ ἐνθύμησις.» Διὸ δὲν ἠδυνήθη νὰ συστήσῃ ἢ δημώδη φιλοσοφίαν· παρετήρησε τὰ φαινόμενα χωρὶς ν' ἀναζητήσῃ τὸ αἴτια· τεθέντος γεγονότος τινός, καίτοι μὴ ἀποδεδειγμένου, ἐξάγει ἐξ αὐτοῦ θεωρίαν. Δι' αὐτὸν ἡ ἠθικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη καὶ εὐδαιμονία, τὸ σύνολον τῶν εὐχαρίστων ἀντιλήψεων, ἀφαιρέσει τῶν δυσαρέστων· «νόμοι, δικαιώματα, καθήκοντα, συμφωνίαι, ἐγκλήματα καὶ ἀρεταὶ δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ἀθροίσεις, ἀφαιρέσεις, πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαιρέσεις τέρψεων καὶ ὀλίψεων, καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ποινικὴ νομοθεσία δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἡ ἀριθμητικὴ τῆς αἰσθητικότητος [1])· τόσον οἱ λόγοι ὅσον καὶ τὰ ἔργα ὑπάγονται ὑπὸ τὸν γενικὸν νόμον τοῦ μᾶλλον ὠφελίμου καὶ τοῦ ἧττον ἐπιζημίου [2]), καὶ μία καλὴ πέψις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἑκατὸν ἐτῶν ἀθανασίαν [3]). Διὰ τοῦτο παραμέλησε τὸν λαόν, ἐπροτίμησε τὰς μεγάλας βιομηχανίας τῶν μικρῶν, τὰς μεγάλας ἰδιοκτησίας τῶν μικρῶν· ἐκήρυξε τὴν διοικητικὴν τυραννίαν, ἐν ᾧ δὲν ἐπραγματεύθη οὔτε περὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν οὔτε περὶ τῶν κρίσεων μεταξὺ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς νομοθεσίας, οὔτε περὶ τῶν οἰκονομικῶν οὔτε περὶ τῶν πτωχῶν τάξεων, καὶ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ἀξία καὶ ἀμοιβαὶ» ἐζήτησε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐπίσημον ἀποστασίαν καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου [4]).

Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Μάλθους καθυβρίζει τοὺς παῖδας τοὺς γεννωμένους ἀπερισκέπτως, καὶ πατρικῶς συμβουλεύει τὴν ἀγαμίαν εἰς τὰ δύο τρίτα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐν ᾧ ὁ Ῥιχάρδος ἐν τῷ γραφείῳ του καθήμενος ὑπολογίζει πόσα θύματα πρέπει τις νὰ

[1]) "Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν πραγματείαν περὶ διαζυγίου".

[2]) Περὶ ἀξίας καὶ ἀμοιβῶν, 1, 231.

[3]) Νέος Γαλαταῖος; σελ. 355. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ διϊσχυρίζεται ὅτι ἡ καθαριότης ἔχει κανόνας βασιζομένους ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων. Τί θὰ εἴπωσι οἱ μεταγενέστεροι περὶ ἡμῶν, ἐπαινεσάντων καὶ συστησάντων τῇ νεολαίᾳ τὸ βιβλίον τοῦτο;

[4]) Ὁ Ῥωμανιόζης κρίνων αὐτὸν ἔγραφε. «Δυστυχῶς ἡ οἰκονομία ὡς ἐκτίθεται σήμερον φαίνεται βάναυσος καὶ τυραννικὴ αἰσθητικότης, ἐν τῇ ὁποίᾳ λησμονεῖται ἐντελῶς τὸ πολυτιμότερον μέρος τῆς καλοκαγαθίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

θυσιάσῃ ὑπὲρ τοῦ συναγωνισμοῦ, ἄλλοι καταλαμβάνονται ὑπὸ φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων. Ἀφ' οὗ ἔπαυσαν αἱ δυσχέρειαι τοῦ πολέμου ἀνεφύησαν αἱ μέχρι τοῦδε ἄγνωστοι εἰσέτι δυσχέρειαι τῆς εἰρήνης, καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπενεχθείσας μεταβολὰς, μεγαλειτέρας καὶ μᾶλλον ἀπροσδοκήτους προσέθηκεν ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μηχανῶν.

Φιλανθρωπία

Ἕως ὅτου ὁ ἄνθρωπος εἶχεν ἕνα μόνον κύριον, δὲν ἔπασχεν ἐκ πείνης, ὡς ὁ βοῦς, ὡς ὁ ἵππος· ἀφ' οὗ ὅμως ηὔξησεν ἡ ἀνεξαρτησία, ηὔξησε καὶ ἡ πενία· ἀφ' οὗ κατηργήθησαν αἱ ἑταιρίαι τῶν τεχνῶν, ἕκαστος εὑρέθη μεμονωμένος· ἀφ' οὗ κατελύθησαν οἱ πτωχοὶ γεωργοὶ τὰ ἀνάκτορα καὶ αἱ μοναί, κατέφυγον οὗτοι εἰς τὰς πόλεις. Ὅθεν διῃλθεν ἡ ἐπανάστασις κατέστρεψε τὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἐν ταῖς χώραις δέ, ἔνθα προεξάρχει ἡ πίστις καὶ ἡ βιομηχανία, ἔτι ἀπαισιωτέρα ἀναφαίνεται ἡ πληγὴ αὕτη τῶν πτωχῶν· ἡ μηχανικὴ βιομηχανία ἀρκεῖται εἰς ἐργάτας ὀλιγώτερον ἱκανοὺς καὶ μᾶλλον ἐπιζητήτους καθ' ὅσον εἶναι ὀλιγώτερον δαπανηρά· ἕνεκα τῆς ταχείας ἐναλλαγῆς καταδικάζονται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν ἀεργίαν, δηλ. εἰς τὴν πενίαν. Αἱ Κυβερνήσεις παρεδέχθησαν μέτρα θεραπευτικά, ἀλλὰ φύρδην μίγδην· ἠθέλησαν νὰ μορφώσωσί τοὺς ἐργάτας πρὶν ἢ ἐξασφαλίσωσιν αὐτοῖς τὴν ἐργασίαν· ἠθέλησαν νὰ δράσωσιν ἀντὶ ν' ἀφήσωσιν ἄλλους νὰ δράσωσιν.

Ὁ Κάρολος Σισμόνδης ἐξανέστη κατὰ τῶν παρεκτροπῶν τῶν βιομηχανικῶν δογμάτων, ζητῶν ἔλεος ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων. Τὰ οἰκονομικὰ μέτρα τῆς παραγωγῆς εἶναι κοινωνικὸν καλὸν ὅταν ἀνταποκρίνηται πρὸς αὐτὴν ἡ κατανάλωσις, καὶ ὅταν ἕκαστος παραγωγεὺς κερδίζῃ ὅσον ἐκέρδιζε πρὶν ἢ εἰσαχθῇ ἡ οἰκονομία ἐκείνη, δηλ. πρὶν ἢ αὐξήσῃ τὸ προϊόν. Ἀλλ' ὁ συναγωνισμός, ἀγὼν πάντων κατὰ πάντων, φέρει τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα καὶ προσθέτει φοβερὰς περιπλοκὰς καὶ πικρὰς ἀδικίας. Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, ὃν διεξάγουσιν οἱ μικροὶ βιομήχανοι κατὰ τῶν μεγάλων, οἵτινες συνδέονται πρὸς τραπέζας, πρὸς κατασκευὴν μηχανῶν, δι' ὧν πολλαπλασιάζουσι τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα συσ-

σωρευόμενα ἐπιφέρουσι κρίσεις, πάσχει ὁ λαός. Δὲν ἀρκεῖ ἡ σύγκρουσις τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων ὅπως ἐπιφέρῃ τὸ καλλίτερον ἀγαθὸν εἰς ὅλους, καὶ δὲν ἦσαν κακοὶ οἱ δασμοί, οἵτινες ἐπεβάλλοντο εἰς τὴν ὑπέρμετρον παραγωγήν, ἐξ ἧς σήμερον οἱ μικροὶ ἐπιχειρηματίαι θυσιάζονται ὑπὲρ τῶν μεγάλων.

Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ Σμὶθ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ὁ Σισμόνδης ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς νὰ παρεμποδίσῃ τὸν ἐλεύθερον συναγωνισμόν, καὶ ὁρίζει, ὅτι «ἡ φυσικὴ εὐημερία τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον δύναται νὰ εἶναι ἔργον τῆς Κυβερνήσεως, εἶναι ἀντικείμενον τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας». Μετὰ καλῆς προθέσεως ὁρίζει δύο διακεκριμμένα εἴδη, τὸν πτωχὸν καὶ τὸν πλούσιον· ζητεῖ τὴν νομιμοποίησιν τῆς ἀγαθοεργίας καὶ δὲν ὑποδεικνύει θεραπείαν χρήσιμον διὰ τοὺς μικροὺς ἐκείνους ἐργάτας, ὑπὲρ ὧν, πρῶτος ἴσως μεταξὺ τῶν οἰκονομολόγων ὅλων ἔδειξεν ἐνδιαφέρον.

Ἀναμφισβητήτως σήμερον ὁ λαὸς ζῇ ὑλικῶς καλλίτερον ἢ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν μεγάλων μηχανῶν· περιπατεῖ ἐπὶ ὁδῶν καλλιτέρων καὶ ὡραιοτέρων· ἔχει φωτισμόν, σιδηροδρόμους, ἐκπαίδευσιν δωρεάν, ἐνδυμασίαν καὶ διασκεδάσεις εὐθηνοτέρας. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχουσι κακά, τὰ ὁποῖα βραδέως μόνον θεραπεύονται, καὶ εὔκολος ἀποβαίνει ἡ ἀνακάλυψις αὐτῶν, ὅπως εὔκολα εἶναι πάντοτε τὰ πρακτικὰ ἔργα. Ἐν τοσούτῳ, εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦτο ὑπὲρ τῶν πασχουσῶν τάξεων πολλοὶ ἀπήντησαν καταπολεμοῦντες τὸν ἐγωϊσμόν, καὶ μεταχειριζόμενοι τὴν ἐπιστήμην πρὸς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ὅ,τι διαφωτίζει τὸ πνεῦμα, κεντᾷ τὴν δραστηριότητα καὶ ἀνακουφίζει τὰ δεινά.

Ὁ Δρόζ, ὅστις ὁρίζει τὴν οἰκονομίαν, ὡς τὴν «ἐπιστήμην δι' ἧς διαδίδεται ὅσον οἷόν τε περισσότερον ὁ πλοῦτος», ὁ Βιλλενὲβ-Βαργεμών, καὶ ἐν γένει οἱ καθολικοὶ οἰκονομολόγοι, πιστεύουσιν ὅτι ἡ πενία προέρχεται ἐν μέρει μὲν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐν μέρει δὲ ἐκ τῶν ἐλαττωμάτων, καὶ ζητοῦσιν ὡς θεραπευ-

τικὸν μέσον τὸν λόγον τοῦ ἱερέως, τὴν μετάνοιαν τοῦ ἐνόχου καὶ τὴν θείαν χάριν. Ὁ Δυνοαγὲ (Dunoyer) κατέδειξε τὸ ἄδικον, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν αἱ κατώτεραι τάξεις, τὸ ἀπερίσκεπτον, τὸ ἀπαίδευτον, τὸ ἀνευχαρίστητον [1]). Ὁ Βυρέ, μελετῶν τὴν θεωρίαν τῆς πενίας [2]) δίδει περιγραφὴν σπαραξικάρδιον τῆς πενίας τῶν
Παρ.πενία ἐπικινδύνων τάξεων τοῦ λαοῦ καὶ τῆς πορνείας.

Ἡ Ἀγγλία, ἰδίως μετὰ τὴν κοινοβουλευτικὴν μεταρρύθμισιν, ἠναγκάσθη νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦ πάσχοντος λαοῦ, καὶ αἱ ἐπιτροπαί, αἱ ἀποσταλεῖσαι εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ εἰς τὰς βιομηχάνους πόλεις πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀθλίων τρωγλῶν, ἐν αἷς συσσωρεύεται ἡ πενία καὶ ἡ ἀκαθαρσία, τοσαύτην εὗρον ἐκεῖ κατάπτωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὥστε ἦτο ὑψίστη ἡ ἀνάγκη τῆς θεραπείας. Κατόπιν καὶ ἡ χολέρα ἐφόβισε τοὺς πλουσίους, μὴ ἡ ἐν ταῖς τρώγλαις ἐκείναις ἀναπτυχθεῖσα ἐπιδημία μεταδοθῇ καὶ εἰς τὰ μέγαρα· οἱ πτωχοὶ ἐξέμαθον νὰ συστηματοποιήσωσι τὴν στάσιν, διότι οὐδαμῶς διαφέρονται διὰ τὸ μεγαλεῖον ἢ τὸν πλοῦτον τῆς πατρίδος, ἥτις καταδικάζει αὐτοὺς εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ὑπάρξεως καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν ἄνευ ἐλπίδος. Χιλιάδες παίδων παραπαιόντων ἐκ τῆς μέθης καὶ τῆς δυστυχίας, χιλιάδες γυναικῶν ἄνευ γένους, ἐργατῶν, οἵτινες οὐδέποτε εἶχον ἀκούσει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ σχεδὸν οὐδὲ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα γινώσκουσι, συνώμωσαν κατὰ τοῦ πλούτου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου αὐτοὶ λέγονται οἱ πρῶτοι παραγωγεῖς, καὶ χωρὶς οὐδὲ εἷς νὰ προδώσῃ τὸ μυστικὸν ἀπετέφρωσαν τὴν βιομήχανον πόλιν τοῦ Σέφφηλδ, κραυγάζοντες «Κάλλιον ὁ θάνατος ἢ ἡ πεῖνα».

Ὁ κοινωνικὸς ἐκεῖνος ἐγωϊσμός, ὑποκρυπτόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ο-Κόννελ ἀλείφει τοὺς τροχοὺς τοῦ πλουσίου διὰ τῶν δακρύων τοῦ πτωχοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τοῦ κατεπείγοντος τῆς θεραπείας. Τίνος θεραπείας; Ἐπίσημος ἐλεημοσύνη, ἥτις δὲν

[1]) Περὶ τῆς πενίας τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ κτλ.

[2]) Ὁ Βυρὲ εἶναι ὁ πρῶτος ὁ λαβὼν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ.

ἀνακουφίζει τὸ σῶμα ἢ καταβάλλουσα τὸ πνεῦμα, ηὔξησε τὸν φόρον τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ τέσσαρες χιλιάδες ἑκατομμυρίων φράγκων δαπανηθεῖσαι δι' αὐτόν, ἀπέδειξαν τὸ ἀνωφελὲς αὐτοῦ. Τὰ ἐλέη, τὰ ὁποῖα διένεμον αἱ ἐνορίαι ἀντικατέστησαν ἐργοστάσια, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀπὸ χιλιάδων μιλίων ὁδηγοῦνται οἱ πτωχοὶ ὅπως ἐργασθῶσιν ὡς κτήνη, μακρὰν τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων· ἀληθὴς τιμωρία τῆς πενίας, προερχομένης οὐχὶ ἐξ ἐνοχῆς ἀλλ' ἐξ ἀδίκου διανομῆς τῶν ἀγαθῶν, καὶ προσκομμάτων ἐπισήμων. Ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἵδρυσε γραφεῖον διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν πτωχῶν, καὶ ἀπέστειλεν εἰς ὅλας τὰς χώρας ἀνθρώπους ὅπως μελετήσωσι τὰς ὑπὲρ τῶν πτωχῶν διατάξεις. Ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πόρτερ καταγράφονται τὰ πολύτιμα ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ταύτης, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπενεχθῶσιν ὁριστικαὶ βελτιώσεις. Ἀποικίαι πτωχῶν ἐσυστήθησαν ἐν Βελγίῳ, ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἀλλ' αἱ δαπάναι αὐτῶν ἦσαν ἀνώτεραι τῶν καρπῶν, οὓς ἀπέφερον. Ἀφ' οὗ ὁ παρελθὼν αἰὼν ἐπήρθη διὰ τῆς καταλύσεως τῶν ἐργοστασιαρχῶν καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐλευθερίαν, δηλ. εἰς τὴν ἀπομόνωσιν, ἥτις ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ πλουσίου τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δίδῃ καὶ ἀπὸ τοῦ πτωχοῦ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ζητεῖν συνδρομήν, σήμερον γίνεται ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη νὰ συναφθῇ ἐκ νέου ἡ ἀποσύνθεσις αὕτη. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορνουαλλίας ἐπειράθησαν νὰ συνδέσωσι τοὺς ἐργάτας καθιστῶντες αὐτοὺς συμμετόχους τῶν κερδῶν τῶν ἐργοστασίων, καθὼς τὰ ἐκ τῆς θήρας τῶν φαλαινῶν κέρδη διανέμονται μεταξὺ τῶν Ἄγγλων πλοιοκτητῶν καὶ τῶν πληρωμάτων· ἱδρύθησαν ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρίαι καὶ ἀμοιβαῖαι συντάξεις, καὶ νέα σωματεῖα φύσεως ὅλως ἠθικῆς. Ἐγγύησις ἠθικότητος ἦσαν τὰ ταμιευτήρια, ἐπινοηθέντα παρὰ τοῦ Βίλβερφορς, ἀλλὰ μόλις μετὰ τὰ 1810 τεθέντα εἰς ἐνέργειαν· καλὰ εἶναι τὰ ταμιευτήρια ταῦτα ἐὰν πράγματι ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ καλὸν τῶν πτωχῶν, διευκολύνοντα τὰς θέσεις καὶ τὴν μεταφοράν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἀρκοῦσιν ὅπως ἀπαλλάξωσι τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ ἐργολάβου. Καὶ ἐν γένει οὐδὲν

ὠφελοῦσιν ὅλαι αἱ συνδρομαί, ἐὰν δὲ συντελῶσιν ὅπως οἱ πτωχοὶ διατηρῶνται ἄνευ αὐτῶν καὶ ὅπως διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων ἀπαλλαγῶσι τῆς πενίας. Τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ σταματήσῃ τὰς συνεπείας χωρὶς νὰ ἄρῃ τὰ αἴτια, εἶναι λάθος καὶ ἀνοησία, εἶναι ὁμολογία ἀδυναμίας.

Βελτιώσεις

Μεταξὺ τῶν κατατρεπτικῶν δογμάτων τῶν μὲν καὶ τῶν ἀπερισκέπτων θεωριῶν τῶν δέ, εἰσήχθησαν πολλαὶ βελτιώσεις, διότι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀγαθώτεροι ἢ αἱ θεωρίαι αὐτῶν. Ἡ κυριαρχία ἔσωσεν ἐκ τοῦ φεουδαλικοῦ συστήματος τεμάχια ἐξουσίας, γενομένη μία· διὰ τούτου ἡ διοικητικὴ ἐξουσία ἠδυνήθη νὰ χωρισθῇ ἐντελῶς ἀπὸ τῆς δικαστικῆς. Διὰ τῶν ἀρχαίων δημοκρατιῶν διελύθησαν αἱ τυραννικαὶ ἐξουσίαι· αἱ μικραὶ ὑποτελεῖς κυριαρχίαι ἐξηφανίσθησαν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πλήρους κυριαρχίας τῶν ἡγεμονίσκων τῆς Γερμανίας. Ταὐτοχρόνως δὲ ἐπετεύχθη ὅπως τὸ Κράτος μὴ ἀναμιγνύηται εἰς τὸ κοινωνικὸν ἔργον εἰμὴ ἐντὸς τοῦ ὁρίου τῆς ἀνάγκης, καὶ ὅπως θεωρῇ ὡς μόνον περιορισμὸν τοῦ δικαιώματος ἑκάστου τὸ δικαίωμα πάντων· περισσοτέρα φροντὶς ἐδόθη εἰς τὰς βασιλικὰς προνομίας ἢ εἰς τὰς ἀκαδημαϊκὰς ἐλευθερίας.

Σήμερον δὲ ἐκυρώθη ἐν ταῖς νομοθεσίαις ἡ ἰσότης τοῦ προσώπου καὶ τῶν πραγμάτων, καὶ αὐτὴ ἡ Τουρκία κατέστρεψε τοὺς Μαμελούκους καὶ τοὺς Γενιτσάρους καὶ ἀνέχεται τοὺς Χριστιανούς· ἡ Ἀγγλία ἠλευθέρωσε τοὺς καθολικοὺς καὶ ἡ Ἑλβετία τοὺς εἵλωτάς της· ἡ Ρωσσία ἐλευθεροῖ τοὺς δούλους· οἱ Ἑβραῖοι περιλαμβάνονται ἐν τῷ κοινῷ νόμῳ καὶ σκέπτονται νὰ καταστῶσιν ἐκκλησία καὶ οὐχὶ ἔθνος. Οἱ ὅροι δὲν εἶναι ὅμοιοι, ἀλλ' ὅμοιον παρὰ πᾶσι τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβωσι θέσιν ἐὰν ἦναι πρὸς τοῦτο ἱκανοί· ἴση ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸν νόμον, εἰς τὰ βάρη καὶ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὅπου ὑπάρχει μία θρησκεία τοῦ Κράτους, δυνατὸν νὰ παρεμποδισθῇ ἡ ἐλευθερία διχογνωμούσης ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐδεὶς σήμερον ἐρευνᾷ τὴν ἰδιωτικὴν πίστιν ἢ τὸ ἰδιωτικὸν θρήσκευμα. Ἀφ'

οὗ οἱ κληρικοὶ κατέστησαν ἐξουσία ἁπλῶς ἠθική, τὰ κτήματα αὐτῶν ὑποβάλλονται εἰς τὰ αὐτὰ βάρη, καὶ τὸ κανονικὸν Δίκαιον περιορίζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Ἐὰν ἔν τισι χώραις (ἐν Ἀγγλίᾳ, Νορβηγίᾳ καὶ Σουηδίᾳ) ὁ κλῆρος μετέχῃ τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, τοῦτο συμβαίνει μᾶλλον ὡς στοιχεῖον πατρικίου ἢ ὡς τάξις διακεκριμμένη καὶ τείνουσα εἰς σκοπὸν ἰδιαίτερον. Οἱ εὐγενεῖς, καὶ ἐν ταῖς χώραις, ἐν αἷς διατηρεῖται τὸ πολιτικὸν τοῦτο σῶμα, ἀπώλεσαν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀκινήτων κτημάτων των καὶ πολλάκις καὶ τὴν νομοθετικὴν ψῆφόν των, τὸ δικαίωμα τῶν ἀξιωμάτων τόσον πολιτικῶν ὅσον καὶ στρατιωτικῶν καὶ δημοτικῶν, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θέσεων· ὑπόκεινται εἰς τοὺς φόρους καὶ εἰς τὴν στρατολογίαν· βλέπουσιν αὐξάνοντας πλησίον αὐτῶν τοὺς μεμορφωμένους καὶ τοὺς βιομηχάνους· ἡ διατήρησις τοῦ πλούτου αὐτῶν κατηργήθη διὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν κληρονομιῶν. Ἡ δημοσιότης ἐκτείνεται καὶ τοῦτο οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κράτεσιν· ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ συζητῇ καὶ περὶ τῶν τῆς διοικήσεως καὶ ὅπου ὑπάρχει ἐλευθεροτυπία, τὴν σήμερον ἡμέραν ἡ ἐλευθερία εἶναι ἐπαρκής.

Ἡ δημοσία πίστις εἶναι μία τῶν βάσεων τῶν οἰκονομικῶν, ὡς καὶ αἱ ἐπωφελεῖς οἰκονομίαι καὶ ἡ δημοσιότης τῶν ἰσολογισμῶν· αἱ ἀπάται ὡς πρὸς τὰ χρηματιστικὰ διαλύονται· μετριάζονται τὰ αἰσχρὰ παιγνίδια τῶν χρηματιστηρίων, καὶ τὰ τελωνεῖα διοργανοῦνται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ καθιστῶσιν ἀναγκαίαν τὴν ἀνήθικον θεραπείαν τοῦ λαθρεμπορίου. Οὕτως ἐτροπολογήθησαν πολλαὶ πολιτικαὶ διατάξεις, προκύπτουσαι ἐκ τοῦ πολιτικοῦ Δικαίου, ὡς ἡ ἄνισος διανομὴ τῶν πατρικῶν χρημάτων, καὶ τὸ μειονέκτημα τῶν γυναικῶν ὡς πρὸς τὰς κληρονομίας. Ἂν καὶ πολεμηθέν, τὸ δικαίωμα τοῦ διαθέτειν ἀνεγνωρίσθη ὑφ' ὅλων τῶν νομοθεσιῶν· ἡ πατρικὴ ἐξουσία ἐμετριάσθη μέν, ἀλλ' οὐχ ἧττον διετηρήθη· καὶ ὅπου ἐπιτρέπεται τὸ διαζύγιον, αἱ αἰτίαι αὐτοῦ περιωρίσθησαν.

Δὲν ἐλησμονήθη ἡ ὑψίστη σπουδαιότης, ἡ ἀποδιδομένη εἰς

τὴν κτῆσιν τῶν γαιῶν· καὶ ὅμως καλλίτερον ἐξετιμήθησαν αἱ ἰδέαι τῆς κινητῆς περιουσίας, καὶ ἐν τοῖς Συντάγμασιν ὁρίζονται ἀντιπρόσωποι οὐ μόνον τῶν βιομηχανικῶν τάξεων ἀλλὰ καὶ τῶν λογίων. Ἡ δημοσιότης τῶν ὑποθηκῶν ἐξησφάλισε τὰ δάνεια καὶ ἠλάττωσε τὰς ἀφορμὰς πρὸς δικαστικοὺς ἀγῶνας. Οἱ οἰκονομολόγοι συμφωνοῦσιν, ὅτι ὁ φόρος πρέπει νὰ λαμβάνεται ἐπὶ τῶν ἐσόδων καὶ τοῦτο μετὰ μεγάλης φειδοῦς, καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῶσιν οἱ κάτοικοι τῶν φόρων, ἐὰν τὰ ἔσοδα ὑπερβαίνωσι τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους· ὁ φόρος δέον νὰ ἐπιβληθῇ ἀναλόγως τῆς δυνάμεως τῶν πληρονόντων αὐτόν, ὡς τίμημα τῆς προστασίας καὶ τῶν κοινωνικῶν ὠφελειῶν, ὑποχρεουμένου τοῦ ἀπολαμβάνοντος μεγαλειτέραν ἀσφάλειαν νὰ πληρώνῃ καὶ περισσότερον. Ἀπεδοκιμάσθη ὁ προσωπικὸς φόρος, ὅστις ἐπιβαρύνει οὐχὶ τὸ εἰσόδημα ἀλλὰ τὴν ὕπαρξιν, καὶ ὅστις νομοθετηθεὶς προηγουμένως ὡς ἀντικατάστασις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως σήμερον διατηρεῖται ὁμοῦ μετ' αὐτῆς.

Αἱ ἐπιστῆμαι διηυκόλυνον διὰ τῆς ἀπογραφῆς τὴν δικαίαν διανομὴν τοῦ φόρου τῶν οἰκοδομῶν· διένειμον ὕδατα κατὰ μέτρον, συνέδραμον τὴν ἀγαθοεργίαν πρὸς βελτίωσιν τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν φυλακῶν. Ὁ οἰκονομολόγος μελετᾷ τὸ ζήτημα τῶν ἡμερομισθίων, μέχρι τίνος βαθμοῦ πρέπει νὰ συστηματοποιηθῶσιν αἱ ἐργατικαὶ τάξεις χωρὶς νὰ παρακωλυθῇ ἡ διανοητὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀτόμου· πῶς πρέπει νὰ καταστῇ ἧττον κοπιώδης ἡ ἐργασία τῶν παίδων ἐν τοῖς ἐργοστασίοις· πῶς νὰ διευκολυνθῇ εἰς τοὺς πτωχοὺς ἡ διατήρησις τῶν διὰ τοῦ ἱδρῶτες αὐτοῦ ἀποκτηθέντων ἀγαθῶν· πῶς νὰ συνειθίσῃ τις αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκονομίαν· πῶς νὰ προστατεύσωσι τὰς ἐπιχειρήσεις διὰ γεωργικῶν καὶ προεξοφλητικῶν τραπεζῶν· πῶς νὰ καταστήσωσι τὰ μεγάλα δημόσια ἔργα ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἰδιώτας· πῶς νὰ συνδυάσωσι τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου μὲ τὴν ἐλάττωσιν τῶν μικρῶν λαχείων, τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἅλατος, τῶν τελωνείων καὶ τῶν ἄλλων ἐμμέσων

φόρων, καὶ πῶς (κύριον πρόβλημα) νὰ προσμετρήσωσι τὸν πληθυσμὸν πρὸς τὴν συντήρησιν.

Μέγα μέρος τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων ἀνετέθη εἰς τὰς δωρεὰν παρεχομένας δυνάμεις τῆς φύσεως· ἡ ἐργασία ἐπιφέρει καὶ ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμὸς διανέμει μεγαλειτέρας ὁσημέραι ὠφελείας εἰς τὸ κοινωνικὸν σῶμα, αὐξανομένου τοῦ ποσοῦ τῆς παραγωγῆς.

Ἡ κοινωνία ἐνόησεν ὅτι δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τιμωρῇ τὴν ἐνοχὴν ἐὰν πρότερον δὲν μεταχειρισθῇ πᾶν μέσον ἵνα τὴν προλάβῃ. Λυσιτελεστάτη πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ ἀνατροφή, ἥτις προτιθεμένη νὰ θέσῃ τὰς πράξεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς εἰς ἁρμονίαν μετὰ τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, θέλει καταστήσῃ περιττὴν τὴν καταναγκαστικὴν μεσολάβησιν τοῦ νόμου. Ἐπομένως ηὔξησαν καταπληκτικῶς τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα· ἀλλὰ διετηρήθησαν τὰ συστήματα κοινωνίας κατὰ πολὺ διαφόρου, καὶ παρεδόθησαν εἰς χεῖρας μισθωτὰς τὰ διὰ σωματείων ἱδρυθέντα ἐκπαιδευτήρια καὶ ἐξεπαιδεύθησαν μὲν οἱ πτωχοί, ἀλλὰ δὲν ἀνετράφησαν.

Ἐκπαίδευσις

Πρὸς τοῦτο ἐγένοντο ἀπόπειραί τινες πρὸς διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ διὰ προχείρων μεθόδων, δηλ. νὰ μὴ ἐπιβαρυνθῇ ἡ μνήμη χωρὶς ν' ἀναπτυχθῇ ὁ ὀρθὸς νοῦς, ὅπως ὁ παῖς διορθωθῇ δι' ὅσων ἐμάνθανε καὶ διὰ τῆς μεθόδου, καθ' ἣν τὰ ἐμάνθανεν. Μήπως αἱ μητέρες δὲν μεταδίδουσιν εἰς τὸ τέκνον διὰ τοῦ λόγου τὰς ἰδέας τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ; Καὶ πράγματι ἐξετάζων τὴν μητρικὴν ἀνατροφὴν ὁ πατὴρ Γιρὰρ (Girard) ἐκ Φριβούργου (1765-1850) ἐσκέφθη ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς γλώσσης, ἥτις εἶναι σπουδὴ τοῦ νοός, δύναται νὰ καταστῇ τὸ τελειότερον ὄργανον τῆς ἀνατροφῆς, ὅπως εἶναι καὶ τὸ πρῶτον αὐτῆς ὄργανον, καὶ ἠθέλησεν ὅπως εἰς πᾶσαν ἐργασίαν τῆς μνήμης καὶ τῆς κρίσεως προστεθῇ καὶ μάθημα θρησκευτικὸν καὶ ἠθικόν, ἤτοι αἰσθήματος. Ἡ μέθοδος τοῦ ἐκ Ζυρίχης Ἑρρίκου Πεσταλότση (1745-1827) θέλει ὅπως ὁ μαθητὴς ἀναπτύσσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς ἰδίας γνώσεις καὶ ποιότητας,

ἀνεξαρτήτως τῶν ἰδιαιτέρων φρονημάτων τοῦ παιδαγωγοῦ, καὶ στηρίξῃ τὰς ἰδίας γνώσεις ἐπὶ τῆς διακεκριμμένης γνώσεως τῶν συμφυῶν καὶ οὐσιωδῶν μερῶν τῶν ἀντικειμένων, ἵνα ὁ διδάσκαλος μορφωθῇ μὲν διὰ τοῦ μαθητοῦ, δώσῃ δὲ ἀμοιβαίως τὴν ὤθησιν εἰς αὐτόν· δέον νὰ ἑνωθῇ ἡ γνῶσις μετὰ τῆς δράσεως, καὶ πρέπει νὰ γυμνασθῶσιν ἁρμονικῶς αἱ φυσικαί, ἠθικαὶ καὶ διανοητικαὶ δυνάμεις τοῦ παιδός.

Μεγαλοποιῶν μίαν ἰδέαν τοῦ Λὼκ ὁ Πεσταλότσης ἔθεσεν ὡς βάσιν τῆς ἀνατροφῆς τὰ μαθηματικά, ὡς νὰ ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ μὴ γείνωσι παραδεκταὶ καὶ αἱ ἀλήθειαι, αἱ ἀποδειχθεῖσαι διὰ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς καρδίας.

Τὸ ἀνατρέφειν τὸν λαὸν περισσότερον εἰς τὴν ἠθικὴν ἢ εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ διὰ μεθόδου εὐπροσίτου τοῖς πᾶσι καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μικρᾷ τιμῇ ὥστε νὰ μὴ παρίσταται ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως — τοῦτο προέθετο ἑαυτῷ ὁ Λαγκάστερ (1777-1838)[1]). Ἤδη ὁ Σκῶτος Μπέλλ, ἱερεὺς ἀγγλικανικός, ἠνόησεν ὅτι

[1]) Τῇ 15 Ἰανουαρίου 1850 ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ εἶπεν: « Ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία εἶναι σήμερον ὑπέρ ποτε ἀναγκαία· ὅσον αὐξάνει ὁ ἄνθρωπος, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ πιστεύῃ. Ὑπάρχει δυστύχημα, ἴσως τὸ μόνον τῶν χρόνων ἡμῶν· τὸ δυστύχημα τοῦτο εἶναι νὰ θέτωμεν τὰ πάντα ἐν τῷ παρόντι βίῳ. Ἐπιδεικνύοντες εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς τέλος καὶ σκοπὸν τὸν ἐν τῷ κόσμῳ βίον, τὸν ὑλικόν, αὐξάνει τις ὅλα τὰ δεινὰ διὰ τῆς ἀρνήσεως ὅτι ὁ βίος οὗτος εἶναι τὸ τέρμα, προσθέτει εἰς τὴν βάσανον τοῦ δυστυχοῦς τὸ ἀφόρετον βάρος τοῦ μηδενὸς καὶ τῆς μετανοίας, καὶ νόμον τοῦ Θεοῦ καθιστᾷ τις τὴν ἀπελπισίαν. Ἐκ τούτου προέρχονται αἱ βαθεῖαι κανονικαὶ διαταράξεις. Ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ βελτιώσω τὴν ὑλικὴν κατάστασιν τῶν πασχόντων, ἀλλ' ἡ πρώτη βελτίωσις εἶναι νὰ δώσῃ τις εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας. Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ πιστεύω ἀδιστάκτως εἰς τὴν καλλιτέραν ζωήν· εἶναι τοῦτο ἡ μεγαλητέρα βεβαιότης τῆς κρίσεώς μου, ὅπως εἶναι καὶ ἡ ὑπερτάτη χαρὰ τῆς ψυχῆς μου. Διὰ τοῦτο ζητῶ εἰλικρινῶς ἢ κάλλιον εἰπεῖν θερμῶς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν. Ὁ Ἐρνέστος Ρενάν, ὃν οὐδεὶς βεβαίως θὰ ὑποπτευθῇ ὡς κληρικόφρονα, περιγράφει τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν ἐν τοῖς ἱεροσπουδαστηρίοις καὶ ἐπαινῶν αὐτὰ λέγει: « Ἠυτύχησα νὰ γνωρίσω τὴν ἀρετήν· γινώσκω τί ἐστι πίστις· ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων διετήρησα πολύτιμον πεῖραν. Αἰσθάνομαι ὅτι ὁ βίος μου διευθύνεται πάντοτε ὑπὸ πίστεως, ἣν δὲν ἔχω πλέον. Ἡ πίστις ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι ἐνεργεῖ καὶ ἀφ' οὗ ἐκλείψῃ. Ἡ Χάρις ἐπιζῇ διὰ τῆς ἕξεως τοῦ ζωηροῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον ἐνεποίησεν εἰς ἡμᾶς. (Παιδικαὶ ἀναμνήσεις).

Ὁ εἰσηγητὴς Ἰταλικοῦ τινος παιδαγωγικοῦ Συνεδρίου εἶπεν: Τὸ διδάσκειν τὴν

ἠδύναντο νὰ μεταδοθῶσιν αἱ γνώσεις εἰς τοὺς μαθητὰς δι' αὐτῶν τῶν μαθητῶν, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ εἶχεν ἱδρύσει σχολὴν ἐν Μαδράς. Χωρὶς νὰ τὴν γνωρίζῃ ὁ Λαγκάστερ ἐσύστησε τὴν ἀλληλοδιδακτικήν του μέθοδον, μηχανικὸν τρόπον, δι' οὗ οἱ παῖδες ἀλληλοδιδάσκονται, καὶ οἱ καλλίτεροι καθίστανται ὁδηγοί, διευθυνταὶ καὶ διδάσκαλοι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς διδασκάλου, ὅστις εἶναι μᾶλλον ἐπόπτης ἢ παιδαγωγός. Ἐν τῇ πτωχοτέρᾳ συνοικίᾳ τοῦ Λονδίνου ἵδρυσεν ὁ Λαγκάστερ (τῷ 1799) σχολεῖον ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ἀριθμητικῆς εἰς τιμὴν κατὰ τὸ ἥμισυ μετριωτέραν τῶν ἄλλων σχολείων· οἰκονόμησε τὰ βιβλία, ἀναρτήσας ἓν μόνον αὐτοῦ ἀντίτυπον, ἐξ οὗ οἱ παῖδες ἀντέγραφον ἢ χαράττων τὰ γράμματα ἐπὶ τῆς ἄμμου διὰ τοῦ δακτύλου ἢ ἐπὶ τῆς πλακός, διὰ συνεισφορῶν ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν δωρεάν, καὶ πάντες ἐξεπλήσσοντο ὅτι εἷς μόνος ἀνὴρ ἐπήρκει διὰ τὴν διδασκαλίαν χιλιάδων μαθητῶν. Ἐκκλησιαστικοί τινες ἐφοβήθησαν, διότι ὁ Λαγκάστερ ἦτο κουάκερος καὶ ἐδέχετο εἰς τὸ σχολεῖόν του πρόσωπα παντὸς θρησκεύματος καὶ πάσης αἱρέσεως· δὲν ἐγίνωσκεν ὅμως τὸν τρόπον νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας, αἵτινες κατατρέχουσι πάντα νεωτεριστήν, διὸ ἐν μέσῳ χρεῶν καὶ διωγμῶν ἔζησεν ἐν στερήσεσι ἄθλιον βίον.

Ἡ μέθοδος αὐτοῦ ἐξηπλώθη μὲ ὅλας τὰς παντοειδεῖς ἀντιπολιτεύσεις, καὶ εἰσήχθη ἐν αὐτῇ καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα· δὲν παρεδέχετο ὁ Λαγκάστερ τὴν παραδοξολογίαν τοῦ Αἰμυλίου (τοῦ Ῥουσσὼ) ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν δὲν εἶναι ἀνάγκη ὁ παῖς νὰ ἔχῃ ἰδέαν περὶ τοῦ ὑπερτάτου Ὄντος. Ἀλλὰ ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς χώραις οἱ γονεῖς, ἠναγκασμένοι ὄντες νὰ ἐργάζωνται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐγκαταλείπουσι τὰ τέκνα των, τὰ ὁποῖα αὐξάνουσιν ἐν τῇ πενίᾳ καὶ τῇ ἀνηθικότητι. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη ἐγκατάλειψις ἐθεραπεύθη διὰ τῶν νηπιακῶν ἀσύλων, καταστημάτων

ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν εἶναι ἔργον τῶν δημοτικῶν σχολείων· τοῦτο δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ πᾶς τις ἐὰν ἔχῃ μάθησίν τινα ἀνεξαρτήτως τῶν θρησκευτικῶν του πεποιθήσεων.

ἐξαιρέτων ἐὰν δὲν παρεκτρέπωνται τοῦ σκοποῦ των, ἐὰν δὲν ἀποχωρίζωσι τοὺς παῖδας ἀπὸ τῆς θέσεώς των καὶ ἐὰν δὲν χαλαρῶσι μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων τὸν σύνδεσμον ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἦναι πάντοτε τὸ κυριώτερον ἐμπόδιον κατὰ τῆς κακοηθείας. Κατόπιν ἱδρύθησαν τὰ νηπιαγωγεῖα τοῦ Φρέβελ. Ἀλλ' ἐν γένει ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ θὰ ἦναι χλεύη καὶ ἀπάτη, ὅταν διδάσκηται ὁ λαὸς τὸ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν χωρὶς νὰ ἔχῃ κατόπιν ἀφορμὴν νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτῶν. Κομπορρήμονες ὀπαδοὶ τῆς ἐλευθερίας ζητοῦσι τὸ μονοπώλιον τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ εἰς τοὺς πατέρας, οἵτινες ἔχουσι τὸ καθῆκον καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ δικαίωμα νὰ δίδωσι τὴν ὑγιεστέραν ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ τέκνα των καὶ συνεπῶς νὰ ἐκλέγωσιν αὐτοὶ τοὺς διδασκάλους καὶ τὴν μέθοδον, ἣν νομίζουσι λυσιτελεστέραν, ἐπιβάλλουσι συστήματα καὶ παιδαγωγοὺς καὶ βιβλία, οἷα ὁρίζει ἡ ἐξουσία!

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν φαίνεται ὅτι αὕτη τείνει νὰ γεννήσῃ μέτρια μόνον πνεύματα καὶ οὐχὶ εὐφυεῖς ἀνθρώπους· αἱ Κυβερνήσεις τείνουσιν εἰς τὸ νὰ ἔχωσι τὸ μονοπώλιον αὐτῆς, καὶ ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῶν γονέων τὸ πολύτιμον δικαίωμα τοῦ ἀνατρέφειν τὰ τέκνα αὐτῶν κατὰ τὰς ἰδέας, ἃς νομίζουσι καλλιτέρας [1]). Καὶ δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν τί θέλομεν· ἐπικρίνομεν τὰ παλαιὰ καὶ δὲν συμφωνοῦμεν ὡς πρὸς τὰ νεώτερα· βαίνομεν ψηλαφητὶ καὶ ἀβέβαιοι περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων· ἀνησυχοῦμεν διὰ τὰς μεθόδους καὶ οὐχὶ διὰ τὴν κυρίαν οὐσίαν.

Ἐν πολλοῖς ἡ ἀγαθοεργία καθίσταται καὶ ὀξυδερκεστέρα πρὸς ἐξέτασιν τῶν πληγῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πρακτικωτέρα πρὸς θεραπείαν αὐτῶν. Τὰ νοσοκομεῖα ἐβελτιώθησαν ὅσον τοῦτο ἦτο ἐφικτὸν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀνθρώπων μισθωτῶν.

[1]) Περὶ ἐκπαιδεύσεως ἀναπτύσσει λαμπρὰς ἰδέας ὁ Σέλλιγκ ἐν τοῖς μαθήμασιν αὐτοῦ περὶ τῆς μεθόδου τῶν ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν. Τὸ ἔργον τοῦ Θειρσίου εἶναι ἐξοχον. Ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἡμεῖς ὑπόμνημα Περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας, βραβευθὲν ἐν ἔτει 1885 ὑπὸ τῆς ἐν Μοδένῃ Ἀκαδημίας, καὶ πάντοτε ἐπολεμήσαμεν ὡς ὑποκριτικὴν τυραννίαν τὴν ἀναγκαστικὴν διδασκαλίαν.

Ἀπήτησαν πρὸς τοῦτο, τὰ τυχηρὰ παιγνίδια νὰ μὴ ἀποτελῶσιν ἔσοδον τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας, καὶ τὰ παιδικὰ ἄσυλα νὰ μὴ καταστῶσι νεκροταφεῖα τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ὄντων, ὧν ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει πανταχοῦ εἰς τρόπον ἐπίφοβον [1]). Ἐν Λονδίνῳ ἱδρύθη τὸ ναυτικὸν ἄσυλον ἐπὶ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὴν ἐν Τραφάλγαρ ναυμαχίαν (τοῦ Ἀτρομήτου)· ἐν τῷ ἀσύλῳ τούτῳ ἐγένοντο δεκτοὶ παντὸς ἔθνους οἱ ναυτικοί, ὡς ἔχοντες κοινὴν πάντες πατρίδα, τὴν θάλασσαν. Ἐν ταῖς καθολικαῖς χώραις ἀνεσυστήθησαν τὰ Τάγματα τῶν Νοσοκομείων, καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἐλέους ἐφείλκυσαν εἰς ἑαυτὰς τὰς ἀρὰς καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ αἰῶνος τῶν μηχανῶν. Ἡ Φραμμασσωνία προσπαθεῖ νὰ τὰς μιμηθῇ. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν κωφαλάλων ἐτελειοποιήθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε οἱ κωφάλαλοι διδάσκονται καὶ νὰ ὁμιλῶσιν· εἰσήχθη καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν τυφλῶν, καὶ ἡ σωτηρία τῶν ῥαχιτικῶν καὶ τῶν ἀσφυκτικῶν. Ἐφαρμοσθείσης δὲ τῆς ἀρχῆς τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγαθοεργίας, ἱδρύθησαν σωματεῖα ἀλληλοβοηθείας, βραβείων, ἀσφαλιστικὰ κατὰ τῶν τοῦ πυρός, ἢ τῶν θυελλῶν ἢ τῶν τρικυμιῶν ζημιῶν καὶ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ δυστηχημάτων. Ἡ ἑταιρία τῶν Νηπίων συνδέει Ἰταλοὺς πρὸς περισυλλογὴν μικρῶν παίδων ἐγκαταλελειμμένων ἐν Κίνᾳ. Ἄλλη ἑταιρία ἐν Αὐστραλίᾳ ἐκπαιδεύει τοὺς νέους λαούς· ἄλλη ἐν Ἀλγερίᾳ προσηλυτίζει εἰς τὸν χριστιανισμὸν τοὺς Ἀφρικανούς· ἄλλοι ἀπελευθερώνουν τοὺς δούλους καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν κατάργησιν τῆς δουλεμπορίας. Δὲν ἐπαρκοῦσι δὲ οἱ λόγοι πρὸς ἔπαινον τοῦ ζήλου τῶν ἱεραποστόλων καὶ τῶν εἰρηνικῶν κατακτητῶν.

Ἐὰν ἡ ἀνάγκη ἢ ἡ ἀπαιδευσία ὠθοῦσι πρὸς τὸ ἔγκλημα, αἱ φυλακαὶ καθίστανται μέσον σωφρονισμοῦ καὶ ἀναγεννήσεως. Ἡ Φυλακαὶ

1) Ὁ Νέκερ ὑπελόγισεν ὅτι 40,000 ἦσαν ἔκθετα καὶ διαιτώμενα ἐν τοῖς ἀσύλοις τῆς Γαλλίας πρὸ τοῦ 1789· ἐν ἔτει 1815 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὔξησεν εἰς 67,996· τῷ 1819 εἰς 99,346 καὶ τῷ 1834 εἰς 129,699· τοῦτο ἀπήτει δαπάνην 10 ἑκατομμυρίων ἐτησίως. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὔξησε καταπληκτικῶς μετὰ τὸ ἔτος 1848, ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἀγγλία μετέφερε τοὺς καταδίκους της εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ ἵδρυσε τὴν ἀποικίαν τῆς νοτίου Νέας Οὐαλλίας, εἶτα δὲ τῷ 1817 τὴν ἀποικίαν τῆς χώρας Βάν-Διέμεν. Παρετηρήθη ὅμως ὅτι κατὰ τὸν διάπλουν διέφθειρεν ὁ εἷς κατάδικος τὸν ἄλλον, ὅτι ἐν τοῖς ἀναγκαστικοῖς ἔργοις χειροτερεύουσι καὶ ὅτι ἡ ποινὴ αὕτη δὲν ἀποτρέπει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος, ἐν ᾧ οἱ ἑκούσιοι ἄποικοι ἢ οἱ μετανάσται εὐδαιμονοῦσιν ἐν τῇ εὐφορωτάτῃ ἐκείνῃ χώρᾳ, ἥτις δὲν περιέχει ἄγρια θηρία ἀλλ' εἶναι πλουσιωτάτη εἰς κτήνη.

Ὁ διδάκτωρ Ῥοὺς (Rusch) ἀνέγνωσε τῷ 1784 ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Φραγκλίνου διατριβὴν Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δημοσίων ποινῶν ὑπὸ τῶν ἐνόχων, ἥτις ἔδωκε τὴν ὤθησιν πρὸς ἵδρυσιν ἑταιρίας διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν φυλακῶν, ἥτις εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῶν σωφρονιστηρίων. Τῷ 1790 ἱδρύθη ἐν Φιλαδελφείᾳ ἡ φυλακὴ τοῦ Κράτους, διευθυνομένη ὑπὸ δέκα εὐϋπολήπτων πολιτῶν· οἱ κρατούμενοι ἐν αὐτῇ διῃροῦντο εἰς ὑποδίκους, βαρυποίνους, ἐλαφροποίνους, ἀλήτας, ὀφειλέτας· πάντες οὗτοι εἰργάζοντο πρὸς ἴδιον αὐτῶν ὄφελος καὶ ἡ καλὴ διαγωγὴ ἐπέφερεν ἐλάφρυνσιν τῆς ποινῆς. Οἱ κατάδικοι οὗτοι ἦσαν μεμονωμένοι καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτί, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Ὤβωρν (Auburn) κρατούμενοι ἐργάζονται ἐν ἡμέρᾳ ὁμοῦ ἀλλ' ἐν σιωπῇ· καὶ τὰ δύο ταῦτα συστήματα τείνουσιν εἰς τὸ νὰ παρεμποδίζωσι τὸν συγχρωτισμὸν τῶν καταδίκων· ἐμιμήθη τὸ σύστημα τοῦτο ἡ Ἀγγλία, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα δὲν ηὐχαρίστησαν ἢ φιλανθρώπους τινάς, ὡς τὴν κυρίαν Φράϋ, ἥτις ἐν Νιούγκετ (Newgate) κατώρθωσε νὰ βελτιώσῃ τὰς γυναῖκας. Ἀξιοσημείωτα ἀποτελέσματα ἔσχον τὰ σωφρονιστήρια τῆς Γενεύης (1820) καὶ Λωζάννης (1824) καὶ σήμερον πᾶσα πεπολιτισμένη χώρα ἔχει ἢ ζητεῖ νὰ ἱδρύσῃ τοιαύτας σωφρονιστικὰς φυλακάς.

Συνελόντι δ' εἰπεῖν οὐδὲν εἶδος ὀδύνης ἀνθίσταται εἰς τὴν ἑνωμένην ἐπίδρασιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀγαθοεργίας, αἵτινες προσέρχονται ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη παρηγορίας ἢ συνδρομῆς ἢ διδασκαλίας· ἀλλ' ἡ πεῖρα ἀπέδειξε ὅτι ὀλίγην ἐπιτυχίαν ἔχου-

σιν αὗται ὁσάκις δὲν ἐμπνέονται ὑπὸ τῆς θρησκείας, καὶ ὅτι τὸ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον ἐπανορθοῖ καὶ παρηγορεῖ δὲν πηγάζει ἢ ἐκ τοῦ βωμοῦ. Ἐν τῷ συνεδρίῳ περὶ φυλακῶν συγκροτηθέντι ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1878 πλεῖσται ὅσαι χῶραι, καὶ ἐκ τῆς ἀπωτάτης ἀκόμη Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας, ἐδήλωσαν ὅτι οὐδὲν μέσον εἶναι συντελεστικώτερον τῆς θρησκείας διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν κακούργων.

Ἐν ᾧ τὸ ἰδιωτικὸν Δίκαιον παρηκολούθει τὴν βραδεῖαν καὶ βαθμιαίαν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, συμμορφούμενον πάντοτε καλλίτερον πρὸς τὰς ἀληθεῖς, τὰς αἰωνίας καὶ ἀμεταβλήτους ἀρχὰς τοῦ φυσικοῦ Δικαίου, τὸ κοινὸν κατέγινεν εἰς τὴν ἵδρυσιν ἰσχυρῶν πολιτικῶν συνδέσμων κατ' ἀρχὴν ποικιλόμορφον καὶ σφαλεράν, ὁποία εἶναι τὸ δημόσιον συμφέρον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς κριτήριον τὴν δύναμιν καὶ τὸν ἀγαθὸν σκοπόν, ὅπως δικαιολογήσῃ τὰ ἄνομα μέσα.

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα μόνη ἀρχὴ ἦτο ὁ πολιτικὸς λόγος· χάριν αὐτοῦ ἠδύνατό τις νὰ παραβιάζῃ τὸν νόμον, νὰ ἀθετῇ τὰς ὑποσχέσεις καὶ νὰ καταπατῇ δικαιώματα· ἐκ τούτων προέκυψεν ἡ αὐστριακὴ διαδοχή, ἡ κατάργησις τῶν Ἰησουϊτῶν, ἡ διανομὴ τῆς Πολωνίας Ἡ διαφθορὰ ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἦτο κοινὴ μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν πρεσβευτῶν. Οἱ φιλόσοφοι θέτουσι μὲν θεωρίας φιλανθρώπους, ἀλλ' αὗται δέον νὰ πραγματοποιῶνται διὰ τῆς πληρεξουσιότητος τῶν βασιλέων[1]). Πᾶσα ἀδικία εἶναι νόμιμος, ἀρκεῖ νὰ ἱκανοποιῇ μίαν ἀρχήν, οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἐθνικότης ἢ συγκέντρωσις. Εὐτυχεῖς οἱ βασιλεῖς, οἵτινες ἔχουσιν ὑπουργὸν ὅστις γίνεται εἰσηγητὴς τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν.

Τὸ νὰ στηρίζηταί τις ἐπὶ τῆς ἰσχύος, νὰ ζητῇ οὐχὶ τὴν δικαιοσύνην ἀλλὰ τὸ ἰσοζύγιον ἢ τὸ ἴδιον συμφέρον, νὰ στήνῃ ἐνέ-

[1]) Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος ἔλεγε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἔχθρας κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν. « Δὲν πρέπει τις νὰ θέτῃ τὸν δάκτυλόν του εἰς τὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλως μένει οὗτος ἐκεῖ ». καὶ προσέθετεν. « Ἂς ἀφήσωμεν εἰς ὅλους τὴν ἐλευθερίαν· μικρὸν μόνον ἄρθρον τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων θ' ἀρκέσῃ ». Ἐφοβεῖτο μόνον μὴ οἱ νέοι ἐξέλθωσι τῶν ἱεροσπουδαστηρίων νομιμόφρονες, καὶ ἐτρόμαζεν ἀκούων αὐτὰς νὰ ψάλλωσι « Κατέλυσε τῆς ἀρχῆς τοὺς ἰσχυρούς! ».

δρας κατὰ τῶν γειτόνων καὶ νὰ διαταράττῃ τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν, τὸ νὰ κηρύττῃ πόλεμον ὁ εἷς βασιλεὺς κατὰ τοῦ ἄλλου, καὶ νὰ συντηρῇ προκλητικοὺς πράκτορας ἢ μυστικὴν διπλωματίαν· τὸ νὰ συνομολογῇ συνθήκας καὶ νὰ καταπατῇ αὐτάς, τὸ νὰ στρέφῃ τὸ ἔνδυμα ἀναλόγως τοῦ καιροῦ, νὰ διαμελίζῃ βασίλειον καὶ νὰ σχηματίζῃ ἄλλο κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως, ταῦτα εἶναι πράξεις συμβαίνουσαι καὶ σήμερον ἔτι, ἀλλ' ἔλλειψε τοὐλάχιστον ὁ κυνισμὸς νὰ τὰς ὁμολογῇ· σήμερον δὲν θὰ ἔγραφεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. πρὸς τὸν Κρομβέλλον, ὅτι «θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς ἕνα τῶν μεγάλων καὶ εὐτυχεστέρων ἡγεμόνων», οὐδὲ ὁ μέγας Κονδὲ «Θὰ συνέχαιρε τὰ τρία Κράτη (τὴν Ἀγγλίαν) ὡς ἔχοντα τὴν κοινὴν εὐτυχίαν νὰ ἐμπιστευθῶσι τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς χεῖρας τόσον μεγάλου ἀνδρός». Οὐδὲ ἡ Μαρία Θηρεσία Θ' ἀπεκάλει τὴν Πομπαδοὺρ ἐξαδέλφην καὶ θὰ συνεβούλευε τὴν θυγατέρα αὐτῆς Μαρίαν Ἀντωνιέτταν νὰ συνδιαλλαγῇ πρὸς τὴν Δυβαρρύ, οὐδὲ θὰ ἀπέστελλε στρατὸν πρὸς λεηλασίαν τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Σαξωνίας.

Ἐπιστεύετο ὅτι τοὺς πολέμους, οἵτινες ἐμόλυναν δι' αἵματος τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἤθελε θεραπεύσει ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ, διότι οἱ λαοί, ἐλέγετο, οὐδέποτε ἤθελον συναινέσει εἰς τὰς φονικὰς ἐκείνας καταστροφάς. Τοὐναντίον ὅμως οἱ πόλεμοι ἐμάνησαν ὑπέρ ποτε, καὶ τὰ δημοτικώτερα ὀνόματα κατέστησαν τὰ ὀνόματα τοῦ Ῥαδέσκη, τοῦ Γαριβάλδη, τοῦ Ἰέλλατσικ, τοῦ Κοσσούθ, τοῦ Οὔρβαν, τοῦ Σιαμήλ, τοῦ Μαχδῆ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Κινέζων Τσάο-Τσούγκ-Τάγκ καὶ Λι-Χούγκ-Κιάγκ. Ἐν ᾧ προσεποιοῦντο φιλανθρωπίαν καὶ πόθον εἰρήνης αἱ Κυβερνήσεις ηὔξησαν ὑπερμέτρως τὰς στρατιάς των, αἵτινες κατέστησαν ἡ κυριωτέρα αὐτῶν φροντὶς καὶ ἡ μεγαλητέρα αὐτῶν δαπάνη. Ἐὰν δὲ δὲν ἀρκοῦσιν ἓξ ἑκατομμύρια στρατιωτῶν, ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τοὺς χρόνους τῆς βαρβαρότητος ὑποχρεοῦντες πάντα πολίτην νὰ γείνῃ στρατιώτης. Αἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς μηχανικῆς κατέγειναν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν ὅπλων ἐκείνων δι' ὧν ὁ

Ναπολέων Α΄. εἶχε κατατρομάξει τὴν Εὐρώπην [1]) μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς βαμβακοπυρίτιδος, τῆς δυναμίτιδος, τῶν βελονωτῶν

[1]) Ὑπελογίσθη ὅτι οἱ ἀπὸ τοῦ 1792 μέχρι τοῦ 1815 συγκροτηθέντες πόλεμοι ἐστοίχισαν εἰς τὰ διάφορα Κράτη 16,225 χιλιάδες ἑκατομμυρίων φράγκων, καὶ πλέον τῶν δύο ἑκατομμυρίων ἀνδρῶν. Εἰς τὴν δαπάνην ταύτην δέον νὰ προστεθῶσι α΄) ἡ ἀξία τῶν ἐμπορικῶν πλοίων καταστραφέντων μετὰ τῶν φορτίων αὐτῶν, ἥτις διὰ μόνην τὴν Ἀγγλίαν ἀνέρχεται εἰς 1 $^1/_2$ ἑκατομ. λιρῶν στερλινῶν, καὶ αἱ ζημίαι ἃς ὑπέστησαν 644,000 ἄνθρωποι· β΄) ἡ αὔξησις τοῦ φόρου τῶν πτωχῶν, ὅστις κατὰ μὲν τὸ 1792 ἦτο ἐν Ἀγγλίᾳ 50,000 λιρῶν, κατὰ δὲ τὸ 1815 ἐξ 197,250 λιρῶν, ὅτε ὑπελογίσθη ὅτι ἀπέμειναν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου 200,000 χῆραι καὶ ἓν ἑκατομμύριον ὀρφανῶν· γ΄) αἱ ἀνυπολόγιστοι ζημίαι τῶν τραπεζιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἀξιῶν· δ΄) τὸ ποσὸν τῶν πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν συντάξεων· ε΄) οἱ ἐπιβληθέντες φόροι ἀπὸ τοῦ 1815 μέχρι τοῦ 1837 πρὸς πληρωμὴν τῶν τόκων τῶν κατὰ τὸν πόλεμον συνομολογηθέντων δανείων, τὰ ὁποῖα δύναταί τις νὰ κρίνῃ κατὰ προσέγγισιν, ὅταν μάθῃ ὅτι κατὰ τὸ 1837 τὸ χρέος τῆς Ἀγγλίας ἀνήρχετο ἀκόμη εἰς 714,000,000 λιρῶν· ς΄) ἡ αὔξησις τῆς πολεμικῆς προόδου. Τῷ 1845 τὰ ὅλα ἔσοδα ὑπελογίσθησαν εἰς 58,590,217 λιρ. στερλ. τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 55,103,647, ἐξ ὧν διὰ τὸ ναυτικόν, τὸν στρατὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν προϋπελογίσθησαν 13,961,245 λιρ. Ἐν δὲ τῷ προϋπολογισμῷ τῆς Γαλλίας διὰ τὸ ἔτος 1842 ἐκ τῶν ἐσόδων 1,276,333,076 φράγκ. ὡρίσθησαν διὰ μὲν τὸν στρατὸν φράγκα 325,802,975, διὰ δὲ τὸ ναυτικὸν 125,607,614. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 μέχρι τοῦ 1847 ἐδαπανήθησαν διὰ τὸν στρατὸν 6,055 ἑκατομ. φρ.

Ὁ στρατὸς ὅλων τῶν εὐρωπαικῶν Κρατῶν ηὔξησεν καταπληκτικῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1848. Ἰδοὺ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δαπανῶν διὰ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης:

	Στρατιῶται.	*Δαπάνη.*	*Ἡ ἀναλογία ἑκάστου πολίτου.*
Ῥωσσία . .	447,378. φρ.	636,500,000. φρ.	7,22.
Γαλλία. .	446,424. »	553,000,000. »	14,95.
Γερμανία. .	418,821. »	409,770,000. »	9,75.
Ἀγγλία . .	228,624. »	401 500,000. »	11,75.
Αὐστρία .	269,577. »	329,255,000. »	8,80.
Ἰταλία .	217,949. »	191,316,000. »	7,15.
Ἱσπανία .	91,400. »	122,292 000. »	7,30.
Τουρκία .	150,000. »	116,000,000. »	2,45.
Βέλγιον	46,383. »	41,000,000. »	7,60.
Ἑλβετία .	120,077. »	13,300 000. »	4,80.

Δὲν ὑπελογίσθησαν ἐνταῦθα αἱ ἐφεδρίαι, αἱ πολιτοφυλακαί, οἱ ἔκτακτοι στρατοὶ καὶ οἱ τόκοι προηγουμένων δανείων. Ὁ Λερουᾶ-Μπωλιὲ ὑπολογίζει εἰς 46,830 ἑκατ. τὰς δαπάνας τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου, καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ Ἰταλικοῦ πολέμου (1859 60), τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Δανίας (1846) καὶ τοῦ αὐστροπρωσσικοῦ πολέμου τοῦ 1866. Ὑπελογίσθη ὅτι ἐν διαστήματι ἑκατὸν ἐτῶν κατὰ τοὺς πολέμους ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις ἐφονεύθησαν 20 ἑκατομ. ἀνδρῶν. Τοιαύτη φρικώδης καταστροφὴ λέγεται πρόοδος καὶ πανταχόθεν ἀκούεται ἡ φωνή: Ὁπλισθῆτε!

ὅπλων, τῶν τηλεβόλων Ἄρμστρογκ, Κάϊνερ, Βέρνδορφ, Κρούπ μέχρι τοῦ βάρους 100 τόννων καὶ μήκους 10 μέτρων, δι' ὧν σφαῖραι ἑνὸς τόννου ἑκάστη ἐκσφενδονίζονται διὰ 250 χιλιογράμμων πυρίτιδος μὲ ταχύτητα 500 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, καὶ φθάνουσι μέχρι 17 χιλιομέτρων. Τὴν βόρειον Ἀμερικήν, παρ' ἧς τοσαῦτα ὠφέλιμα πράγματα ἠδυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν, ἐλάβομεν ὡς διδάσκαλον, ὅτε αὕτη ἐν τῷ ἐμφυλίῳ πολέμῳ εἰσήγαγε τὰ πυργωτὰ πλοῖα (monitor) σιδηροῦς γίγαντας, βυθίζοντας τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ ἀπέδειξε τὴν πολεμικὴν σπουδαιότητα τῶν σιδηροδρόμων, διὰ τοὺς ὁποίους ἐσυστήθη σῶμα ἰδιαίτερον ἐκ 15,000 ἐμπείρων ἀνδρῶν, τὸ ὁποῖον παρηκολούθει τὸ στράτευμα, κατέστρεφεν ἢ ἐπιδιώρθονεν ὁδούς, δι' ὧν διετηρεῖτο ἡ συγκοινωνία, μετεκομίζοντο τρόφιμα, πολεμεφόδια καὶ τραυματίαι. Ὠφελήθη ἐκ τῶν ἀνακαλύψεων τούτων ἡ Γαλλία ἐν τῷ ἰταλικῷ πολέμῳ, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ Πρωσσία, ἥτις εἰς ἕκαστον σῶμα στρατοῦ προσέθηκε τμῆμα ἐργατῶν σιδηροδρόμου, καὶ οὕτως ἠδυνήθη κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 νὰ μεταφέρῃ διὰ πέντε γραμμῶν ἀπὸ τῆς 24 Ἰουλίου μέχρι τῆς 6 Αὐγούστου 384 χιλιάδες ἀνδρῶν καὶ ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ πολέμου μέχρι τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας. Καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦτο καὶ θωρηκτὰ καὶ τορπίλλαι παρέσχον τὴν νίκην εἰς τὰς τὸ πρῶτον εἰσαγαγούσας αὐτὰ καὶ ὑπεκίνησαν ἁμιλλαν πρὸς εὕρεσιν ἔτι φονικωτέρων μέσων καὶ τεραστίων σφαιρῶν, δι' ὧν νὰ διατρυπῶνται αἱ τεράστιαι τῶν πλοίων θώρακες.

Ὅλαι αἱ στρατιωτικαὶ πρόοδοι εἶναι χρήσιμοι διὰ τὴν ἐπίθεσιν. Ἐπομένως παρέστη ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ ὁ τρόπος τοῦ ὁδηγεῖν τὸ πεζικόν, ἐλαττουμένου τοῦ βάθους τῶν στοίχων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γραμμῶν [1]). Οὐδεὶς λαὸς ἐθεωρεῖτο ἀσφαλὴς ἢ βασι-

[1]) Τὸ ὀπισθογεμὲς ὅπλον δὲν ἀπαιτεῖ τὸν πολύπλοκον χειρισμὸν καὶ τὴν ἀπώλειαν χρόνου, ὡς ἀπῄτει τὸ ἀρχαῖον ὅπλον· καὶ αὐτὸς ὁ νεοσύλλεκτος, πεφοβισμένος καὶ ἀφῃρημένος βάλλει τρὶς ἀκριβέστερον καὶ ὀκτάκις ταχύτερον ἤδη Ἀλλὰ τὸ ὀπισθογέμισμα τοῦ ὅπλου ἐξετελεῖτο ἤδη κατὰ τὸ 1500, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ἐγένετο

ζόμενος ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολεμιστῶν. Καὶ πρὸς προμήθειαν στρατιωτῶν ἐξετροχιάσθησαν τὰ οἰκονομικά, ὑπεχρεώθη ὁ πολίτης νὰ μοιράσῃ τὰ ὑπάρχοντά του μὲ τὴν Κυβέρνησιν, ὡς ἐν τῷ σοσιαλισμῷ· συνωμολογήθησαν δάνεια, ἱδρύθησαν τράπεζαι καὶ λαχεῖα, καὶ ἐκτὸς ὅτι τὸ μεταλλικὸν ηὔξησε κατὰ τρεῖς χιλιάδας ἑκατομμυρίων, ἐπέστη ἀνάγκη καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τοῦ χαρτονομίσματος.

Ἔν τισι χώραις οἱ στρατιωτικοὶ κατώρθωσαν ν' ἀνατρέψωσι Κυβερνήσεις, καὶ ν' ἀναγκάσωσιν αὐτὰς νὰ προβῶσιν εἰς πράξεις ἀδίκους· τυχοδιώκτης τις στρατιώτης ἀνεστάτωσεν ὁλόκληρα ἔθνη βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ὄχλου, ὅστις συμμετέχει πάσης στάσεως, διότι ἀγαπᾷ τὰς μεταβολάς, ὅσον καὶ ἂν πληρώσῃ ἀκριβὰ τὴν εὐπιστίαν του πρὸς τὰς ἀπαγγελίας καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῶν δημαγωγῶν.

Εἰς τὴν στρατιωτικὴν τακτικὴν προστίθενται οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, τὰ ὀδοφράγματα, ὅτε καὶ ὁ δειλὸς κρυπτόμενος ὄπισθεν φράκτου ἢ ἐκ τῶν παραθύρων καὶ τῶν στεγῶν δύναται νὰ ῥίπτῃ τὸ ὅπλον του καὶ νὰ φονεύῃ, καὶ ἐκδιωκόμενος ἔκ τινος κρυσφηγέτου καταφεύγει εἰς ἄλλο καὶ φονεύει χωρὶς νὰ φονεύηται, καὶ δὲν ὑποφέρει ἢ ὅταν ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ, ἐν ᾧ ὁ καλὸς στρατὸς οὐδὲν ὠφελεῖ μὴ ἔχων τινὰ ἀντιμέτωπον καὶ προσβαλλόμενος πανταχόθεν καὶ μὴ βλέπων πίπτοντα πρὸ τῶν ποδῶν του τὸν κατ' αὐτοῦ ἐπιτιθέμενον. Φρίκην ἀληθῶς ἐμποιεῖ ὁ στρατὸς ὅταν ἀναλογισθῇ τις ὅτι τὸ ἄνθος τῆς νεότητος ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ἐν μέσῳ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅταν ἀρχίζῃ τις νὰ γίνεται ἀνήρ, ἁρπάζεται ἀπὸ τῆς οἰκογενείας, ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος, ἀπὸ τῆς χρησίμου ἐργασίας καὶ κατατάσσεται εἰς τὴν γραμμήν.

ἤδη χρῆσις τῶν ῥαβδωτῶν τηλεβόλων, τὰ ὁποῖα τοσαύτην κατασιροφὴν ἐπήνεγκον τῷ 1859 ἐν τῇ Ἄνω Ἰταλίᾳ. Αἱ τορπίλλαι ἐφηρμόσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Ἀμερικῆς Ἐὰν ἡ ἐκρηκτικὴ δύναμις τῆς πυρίτιδος ᾖται λ, ἡ τοῦ καλίου εἶναι σ, ἡ τῆς βαμβακοπυρίτιδος 7,50, ἡ δὲ τῆς νιτρογλυκερίνης 10. Ἡ ἐκρηκτικὴ δύναμις τῆς μελανίτιδος ἀναλογεῖ πρὸς τὴν νιτρογλυκερίνην ὡς αὕτη πρὸς τὴν κοινὴν πυρίτιδα. Ἡ φοβερωτέρα τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν εἶναι ἡ παγκλαστῖτις.

Φρίττει τις ἀναλογιζόμενος τί στοιχίζει ὁ στρατός, ἀλλὰ πολὺ μεγαλειτέρα προκύπτει ζημία ἐκ τῆς παρεμποδίσεως τῆς παραγωγῆς· ὁ στρατὸς παρακωλύει τοὺς γάμους, σπαράττει τὴν ἀγάπην καὶ ἀποσυνθέτει τὰς οἰκογενείας. Λέγεται ὅτι ὁ Βίσμαρκ ἐξεφράσθη ὡς ἐξῆς: Κατέστησα πολλοὺς ἀνθρώπους δυστυχεῖς· ἄνευ ἐμοῦ δὲν θὰ συνεκροτοῦντο τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, διακόσιοι χιλιάδες Γερμανῶν δὲν θὰ ἔπιπτον ἐτὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ δὲν θὰ ἐπενθοφόρουν πατέρες, μητέρες, ἀδελφοί, ἀδελφαί, χῆραι καὶ παρθένοι μάτην μνηστευθεῖσαι. Περὶ ὅλων τούτων ἐξομολογήθην τῷ Θεῷ». Κ' ἐν τούτοις λέγεται, ὅτι ὁ Βίσμαρκ διεπραγματεύετο μετὰ τῶν ὑπουργῶν τῶν Μεγάλων Κρατῶν περὶ ἀφοπλισμοῦ, ἤτοι περὶ τῆς οἰκονομικῆς σωτηρίας τῆς Εὐρώπης.

Ὁ στρατάρχης Μόλτκε εἶπεν ὅτι εἷς νικηφόρος πόλεμος εἶναι ἐθνικὴ συμφορά, καὶ προσέθηκεν: Ἀπληστία κατακτήσεων καὶ προσαρτήσεων, δυσαρέκεια ἐπὶ τῇ ἐσωτερικῇ καταστάσει, ἡ ἐπιθυμία τοῦ προσαρτᾶν λαοὺς ὁμογενεῖς δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι πάντοτε νέας περιπλοκάς. Φοβοῦμαι ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀκόμη θὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ φέρωμεν τὴν πανοπλίαν, ἣν ἐπιβάλλει ἡμῖν ἡ ἱστορικὴ ἡμῶν ἐξέλιξις καὶ ἡ θέσις ἡμῶν ἐν τῷ κόσμῳ... Ἡ τύχη ἑνὸς ἔθνους ἔγκειται ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἰσχύϊ».

Καὶ πράγματι, ἤδη ὅτε ὁ στρατὸς δὲν εἶναι ἁπλῆ μηχανή, κινουμένη διὰ τῆς θελήσεως ἑνὸς βασιλέως, ἀλλ' εἶναι τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ἐν ὅπλοις, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἐκ τοῦ ἔθνους ἔδει νὰ προέρχωνται αἱ ἀφορμαὶ τῶν πολέμων, ὅπως ἐκ τούτου προέρχονται τὰ μέσα καὶ ἡ διεύθυνσις. Ἀλλ' οἱ κόποι οἱ καταβαλλόμενοι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης εἶναι νέα ἀντίθεσις πρὸς τὸ σημερινὸν δόγμα, δηλ. πρὸς τὸν διαρκῆ ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως ἀγῶνα, ἀγῶνα ὅστις ἐπετάθη σὺν τῷ πολιτισμῷ καὶ μὲ τὴν αὔξησιν τῶν πόθων, τῶν δυνάμεων, τῶν ὀδυνῶν καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἰδεῶν.

Ἀλλὰ ἕκαστον συνέδριον τῶν ἰσχυρῶν (καὶ οὐδέποτε ἐγένοντο περισσότερα συνέδρια) προεκήρυξεν ἢ ἐπεκύρωσε θεωρίας ὑπὲρ

τῆς ἀνθρωπότητος· οἱ σοφοὶ ἐξηκολούθουν κηρύσσοντες αὐτάς· ἱδρύθησαν σύλλογοι εἰρήνης καὶ σωματεῖα πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, ἑταιρία διεθνοῦς Δικαίου, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὰς θαλασσίους λείας, μὲ τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα, μὲ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου, μὲ τὴν δουλείαν, μὲ τὰ νομίσματα, τὰ διαβατήρια καὶ μὲ τὰς διὰ τῶν σιδηροδρόμων μεταφοράς.

Διεθνὴς συνθήκη, προταθεῖσα παρὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὑπογραφεῖσα ἐν Πετρουπόλει τῇ 11 Δεκεμβρίου 1868, ἀπηγόρευσε τὰς ἐκρηκτικὰς σφαίρας· ἔν τινι συνεδρίῳ ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1874 ἡ Ῥωσσία ὑπέβαλε διεθνῆ κώδικα, ἐν ᾧ ἐπιβάλλουσα βάρη τινὰ εἰς τοὺς ἡττημένους ὁρίζει εὐμενεῖς προφυλάξεις, διακρίνει τοὺς πολεμοῦντας καὶ τοὺς μὴ πολεμοῦντας, διαγράφει μέτρα ἀπάνθρωπα καὶ περιττά· ὁρίζει κανόνας εὐθύτητος καὶ φιλανθρωπίας διὰ τὰς πολιορκίας καὶ τοὺς βομβαρδισμούς· ζητεῖ ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου συμπεριφορὰν συνάδουσαν πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ στρατιώτου καὶ πρὸς τὴν ἀτυχίαν του. Ὁ ἐρυθροῦς Σταυρός, ἱδρυθεὶς ἐν Γενεύῃ τῷ 1864, εἶναι διεθνὴς ἑταιρία, ἥτις προπαρασκευάζει νοσοκομεῖα ἐν ταῖς πόλεσι, φορητὰ νοσοκομεῖα καὶ ἰατρούς. Ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου ἐγένετο παραδεκτόν, ὅπως ὁ ἀποκλεισμὸς μὴ ἰσχύῃ εἰμὴ πραγματικὸς καὶ ὅπως παρεμποδισθῇ πᾶσα ἰδιαιτέρα ἀπόπειρα. Εἶναι αὗται ἀξιέπαινοι προσπάθειαι καθ' ὅσον δὲν καταστῶσιν ἀνωφελεῖς κατὰ τῆς ἀγριότητος τῶν νικητῶν ἢ κατὰ τῆς ἀπελπισίας τῶν ἡττημένων. Πόσον ὅμως θὰ ὑποφέρῃ ἀκόμη ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τοῦ διαζυγίου τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς !

Ἐν τῷ ἐνεστῶτι ἀγῶνι μεταξὺ τῆς ἀρχῆς τοῦ θείου Δικαίου καὶ τῆς διοικήσεως τῇ θελήσει τοῦ λαοῦ τὸ δημόσιον δίκαιον μεταμορφοῦται καὶ τελειοποιεῖται· ὡρίσθησαν καλλίτερον αἱ διεθνεῖς σχέσεις καὶ ἐξηφανίσθησαν αἱ βαρύτεραι ἀδικίαι. Ἡ Ἱσπανία χαλαροῖ τὸν δεσποτισμὸν τοῦ Ναπολέοντος, ἡ Γερμανία δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν λαῶν, ἡ Γαλλία ἀνακτᾷ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν τῇ ἀφήρησεν ἡ Ἐπανάστασις, ἡ Ἀγγλία ἐλευθε-

ροῖ τοὺς Καθολικοὺς καὶ ἀποσπᾷ τὴν Ἰρλανδίαν ἐκ τῆς τυραννίας τῆς νομίμου Ἐκκλησίας· ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία, ἡ Ῥουμανία ἀποτινάσσουσι τὸν μουσουλμανικὸν ζυγόν· ἡ Ἰταλία ἀνακτᾷ τὴν ἀνεξαρτησίαν· οἱ Βαρβερῖνοι ἀναγκάζονται νὰ σεβασθῶσι τὴν εὐρωπαϊκὴν σημαίαν· καταργεῖται ἡ δουλεμπορία [1]) καὶ ἐν πολλαῖς χώραις καὶ ἡ ἀποικιακὴ δουλεία καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις. Ἐξασφαλίζεται ἡ ἀνεξιθρησκεία· ἐλήφθησαν μέτρα κατὰ τῶν ἐπιδημιῶν [2]), ἐσυστήθησαν λιμοκαθαρτήρια, προελήφθησαν αἱ σιτοδίαι καὶ αἱ ἐκ τῶν θυελλῶν ζημίαι διὰ ἀσφαλειῶν, ἐξησφαλίσθη ὁ ὀβολὸς τοῦ πτωχοῦ διὰ τῶν ταμιευτηρίων· κατηργήθη ἡ προσωπικὴ κράτησις διὰ χρέη· ἡ ἠπιότης τῶν ἐθνῶν καὶ αὐτὸς ὁ ἐγωϊσμὸς ἐμετρίασαν τὰ πάθη, καὶ ὁ σκεπτισμὸς τὴν λύσσαν τῶν κομμάτων· ἡ δημοσιότης ὑποχρεοῖ πάντας νὰ ζῶσιν ἐνώπιον πάντων. Ἡ μικρὰ βιομηχανία, ἥτις ἀναπτύσσεται καὶ μεταμορφοῦται διὰ τῆς διαδόσεως τῆς γνώσεως τῆς φυσικῆς καὶ διὰ τῆς προστασίας τῶν Κυβερνήσεων, ηὔξησε μεγάλως τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως καὶ διὰ τῆς ἐλευθερίας καθίσταται ταχύτερος ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ πλούτου, δεκαιοτέρα ἡ διανομὴ αὐτοῦ καὶ εὐαρεστοτέρα ἡ χρῆσις αὐτοῦ.

Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἡ ἐπιπόλαιος θεραπεία. Ἐν τοσούτῳ τινὲς ἀποθνήσκουσιν ἐξ ἀσιτίας, ἄλλοι ἐκ πληθώρας. Βαθύτερος σκάπτεται ὁσημέραι ὁ χρημνὸς μεταξὺ τῶν ἐργολάβων καὶ τῶν

[1]) Τὸ ἐν Βιέννῃ συνέδριον τοῦ ἔτους 1815 εἶχεν ἤδη καταργήσει τὴν δουλεμπορίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δουλεία ὑφίστατο ἔτι ἐν ταῖς ἀποικίαις παρεῖχεν αὕτη ἀφορμὴν τοῦ μεταφέρειν δούλους λαθρεμπορικῶς ἐκ τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ Ἀγγλία τῷ 1837 καὶ ἡ Γαλλία τῷ 1848 ἐκήρυξαν κατηργημένην τήν δουλείαν· κατόπιν δὲ καὶ ἡ Ὁλλανδία τῷ 1859 διὰ τὰς ἀνατολικὰς αὐτῆς ἀποικίας καὶ τῷ 1862 διὰ τὰς ἐν Ἀμερικῇ. Ἀνεφέρομεν ἤδη περὶ τῶν ἀποπειρῶν τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ τὰ ἀξιοθρήνητα ἀποτελέσματα ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ. Ἐπειδὴ οἱ ἀπελευθερωθέντες Μαῦροι ἠρνοῦντο νὰ ἐργασθῶσιν, ἐδέησε πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν ἀποικιῶν νὰ προσληφθῶσι ξέναι χεῖρες, ὡς οἱ ἐλεύθεροι ἐργάται (coulis) τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας. Ἡ ἀποικία τῆς Λιβερίας, ἱδρυθεῖσα ἐν ἔτει 1821 ἐν τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τῆς Ἀφρικῆς πρὸς τοποθέτησιν τῶν Μαύρων τῶν ἀπελευθερωθέντων ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀνηγορεύθη ἀνεξάρτητος δημοκρατία ἐν ἔτει 1847.

[2]) Οἱ Γάλλοι ἐπέβαλον διὰ τῆς βίας τὸν ἐμβολιασμὸν ἐν Κοχιγκίνᾳ.

ἐργατῶν· ὀλίγαι μόνον χεῖρες κρατοῦσι τὴν βιομηχανίαν καὶ δύνανται νὰ περιορίσωσι τὸν λαὸν εἰς τὸν ξηρὸν ἄρτον ἢ νὰ τὸν ῥίψωσιν αὔριον εἰς τοὺς πέντε δρόμους. Ἐν ταῖς γεωργικαῖς χώραις τὸ σύστημα τῶν μισθώσεων ἐβελτίωσε τοὺς ἀγρούς, ἁπλοποίησε τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν διεύθυνσιν, ἀλλ' ἐπέφερε τὴν δυστυχίαν τῶν κατωτάτων τάξεων, θέσασα αὐτὰς ὑπὸ ἕνα ἐκμισθωτήν, ὅστις ζητεῖ ν' ἀπολαμβάνῃ ὅσον δύναται περισσότερον, καὶ ἐστέρησεν αὐτὰς πάσης ἀγάπης πρὸς τοὺς πατροπαραδότους ἐκείνους γαιοκτήμονας καὶ πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ἢ εὐαγῆ σωματεῖα, τὰ ὁποῖα ἠρίθμουν μεταξὺ τῶν καρπῶν τοῦ ἀγροῦ των καὶ τὴν ζωὴν τῶν χωρικῶν αὐτῶν. Δύναται νὰ ὀνομασθῇ τὸ πλουσιώτερον ἔθνος ἐκεῖνο, ὅπου κατ' ἔτος πλεῖστοι ὅσοι ἄνθρωποι θνήσκουσιν ἐκ πείνης ἢ μεταναστεύουσιν κατὰ χιλιάδας καὶ μυριάδας;

Τούτων τῶν δεινῶν τὴν ῥιζικὴν θεραπείαν καὶ ἄλλων, ὧν τὴν αἰτίαν ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἐνεστῶσαν κοινωνίαν, ζητοῦσιν οἱ Σοσιαλισταί· αἱρέσεις διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας, οὐ μόνον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἀφῃρημένον τῶν ἀρχῶν, ἐν αἷς ὅμως αἱ ἀρχαῖαι δημοκρατικαὶ ἰδέαι συνεδυάσθησαν πρὸς τὴν νέαν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ προσωπικοῦ καὶ πραγματικοῦ δικαίου, καθισταμένου ἀπόλυτος θεωρία. Νομίζουσιν ἑπομένως οἱ Σοσιλιασταί, ὅτι ἡ οἰκονομία οὐδὲν ἀξίζει ἐὰν δὲν βασίζεται ἐπὶ τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ συστήματος, καὶ ἐπιδιορθοῦσι τὸν κόσμον· φιλόσοφοι ὄντες οὐχὶ πλέον τοῦ παρελθόντος, οὐδὲ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστήμη θεωρεῖται ἀποκάλυψις καὶ μέθοδος ἡ ἱστορία, σκοπὸς δὲ ἡ σύνθεσις πρὸς ἐξομοίωσιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας εἰς ἐπιστήμην ζωῆς καὶ ἐνεργείας. Σοσιαλισταὶ

Ὁ Σαὶν-Σιμὼν (1760-1825) αἰσθανθεὶς τὴν ἀδικίαν τῶν κοινωνικῶν προτιμήσεων, ἔλαβεν ὡς σύμβουλον «Τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν πτωχοτέρων τάξεων.» Ἐὰν σήμερον (λέγει) ἀπέθνησκον πάντες οἱ κληρονομικοὶ ἡγεμόνες, οἱ αὐλικοί, οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Κράτους, πρόεδροι, ἐπίσκοποι καὶ πρὸς τούτοις καὶ αἱ

δέκα χιλιάδες τῶν πλουσιωτέρων γαιοκτημόνων τῆς Γαλλίας, θὰ ἦτο τοῦτο λυπηρόν, διότι εἶναι ἄριστοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὸ Κράτος δὲν θὰ ἐβλάπτετο οὔτε κατὰ κεραίαν, καὶ αὔριον ἡ ἀπώλεια τῶν τριακοντακισχιλίων τούτων στύλων θὰ ἐπανορθοῦτο, διότι χιλιάδες ἄνθρωποι εἶναι ἱκανοὶ νὰ πράξωσιν ὅ,τι πράττουσιν οἱ ἡγεμόνες, οἱ ὑπουργοί, οἱ μεγαλοκτηματίαι καὶ οἱ ἱεράρχαι. Ἀλλ' ἐὰν τοὐναντίον ἀπέθνησκον αἴφνης οἱ κυριώτεροι τεχνῖται, οἱ παραγωγεῖς, οἱ χημικοί, οἱ φυσιολόγοι, οἱ ζωγράφοι, οἱ ποιηταί, ἡ ἀπώλεια τῶν τρισχιλίων τούτων προσώπων θὰ ἦτο ἀνεπανόρθωτος. Ὁ λαός κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους ἀγῶνας πολλὰ ἐκέρδησε καὶ ἰδίως τὴν γνῶσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀναγκῶν, ὥστε δὲν πιστεύει πλέον ὅτι εἶναι ἀναπόδραστος ἀνάγκη νὰ ὑποφέρῃ καὶ νὰ πιέζηται. Ἀλλ' ἐὰν κατελύθη ὁ ἀριστοκρατικὸς τιμαριωτισμός, ὑφίσταται ἀκόμη ὁ τιμαριωτισμὸς τοῦ πλούτου, καὶ ἐν ᾧ οἱ μὲν εἶναι προωρισμένοι ν' ἀπολαμβάνωσι γαυριῶντες, δυσχέρειαι καὶ διαιρέσεις εἶναι ὁ κλῆρος ἐκείνων, οἵτινες κρατοῦσι ἐν χερσὶ τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τῆς ἐργασίας, τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ γαυριῶντες, οἵτινες ἀπολαμβάνουσιν ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, εἶναι ἐν Γαλλίᾳ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, ἄνθρωποι οἵτινες οὐδὲν παράγουσι καὶ ἐπιβάλλουσι νόμους εἰς τοὺς λοιπούς. Ἐν τοσούτῳ ἀφίνονται εἰς τὴν τύχην αἱ πρόοδοι τοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τύχην καλλιεργοῦνται αἱ ἐπιστῆμαι καὶ κατὰ τύχην ἐφαρμόζονται· αἱ ἐφευρέσεις παραμελοῦνται μέχρις οὗ δὲν ἀναφαίνεται κεφαλαιοῦχος, ὅστις νὰ δικαιώσῃ τὰς βιομηχανικὰς συνηθείας· χρεωκοπίαι καὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ συρμοῦ ῥίπτουσι χιλιάδας ἐργατῶν εἰς τὴν πενίαν· ἡ τύχη καθιστᾷ τινα πλούσιον ἐκ κληρονομίας· αἱ μηχαναὶ καὶ τὸ κεφάλαιον μένουσιν εἰς χεῖρας κληρονόμων, ἐν ᾧ εἰς τοὺς μὴ ἔχοντάς τι κλείεται πᾶν μέσον πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς εὐφυΐας των. Ὑπάρχουσι πτωχοί, διότι πολλοὶ ζῶσιν οὐχὶ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων τοῦ πνεύματος ἢ τῆς χειρός, ἀλλὰ διὰ τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς χειρὸς τῶν ἄλλων, καὶ καταναλίσκουσι τόσον,

ὥστε ἡ ἐργασία δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὴν συντήρησιν αὐτῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων· ὑπάρχουσι πτωχοί, διότι οὗτοι βασίζονται ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς συνδρομῆς τῶν ἐκμισθωτῶν τῶν γαιῶν των καὶ τῶν κεφαλαίων των».

Τὸ ὄνομα τῶν φιλελευθέρων, ὑπολοίπου στρατιωτῶν καὶ Βοναπαρτιστῶν, ὁ Σαὶν-Σιμὼν ἀντικατέστησε διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν βιομηχάνων, τὸ ὁποῖον εἶναι καταλληλότερον δι' ἀνθρώπους ἐπιθυμοῦντας νὰ ἱδρύσωσι τάξιν μόνιμον διὰ μέσων εἰρηνικῶν καὶ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐννοεῖ ἕκαστος νὰ ἐργάζηται καὶ ἕκαστος νὰ ἀμοίβηται κατὰ τὴν ἐργασίαν του. Τὸν ὑπὸ τοῦ Βένθαμ προκηρυχθέντα ἐγωϊσμὸν ὁ Σαὶν-Σιμὼν ἀντικατέστησε διὰ τῶν συμπαθειῶν, καὶ τὸ ἀτιμωτικὸν ἔνστικτον διὰ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀνακαινιστῶν καὶ τῶν ἐχόντων τὴν πρωτοβουλίαν. Καὶ ὅμως παρεδέχθη τὰς θεωρίας τοῦ Βένθαμ μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν ᾧ οὗτος δὲν ὥρισεν εἰς τὶ συνίσταται τὸ γενικὸν συμφέρον, ὁ Σαὶν-Σιμὼν ὥρισεν ὅτι τοῦτο ἔγκειται ἐν τῇ παραγωγῇ, ἀντικαταστήσας ἰδέαν ἀόριστον δι' ἰδέας ὡρισμένης.

Ἐν τῇ ὑλικῇ τάξει ἕνεκα τῶν παθημάτων τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀνεπαρκῶν θρησκευτικῶν μέσων τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ τάξει ἡ κοινωνία διαβιβρώσκεται ἕνεκεν ἐλλείψεως τῆς πίστεως. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξέλιπεν ἡ θρησκευτικὴ πίστις, εἶτα δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ πίστις· ἡ πονηρία ἀντικατέστησε τὴν ἰσχύν, ἐξέλιπεν ἡ δικαιοσύνη καὶ μόνον ἀνίσχυρος ἐγωϊσμὸς ὑπελείφθη· δίδονται ὅρκοι καὶ γίνονται ἐπιορκίαι κατὰ τὰ κόμματα· ἐξουσία καὶ ἐλευθερία εἶναι λέξεις, ἃς πάντες ἐπικαλοῦνται καὶ οὐδεὶς ἀκούει· αἱ ποιναὶ εἶναι ἐκδίκησις, οὐχὶ σωτήριος σωφρονισμὸς οὐδὲ μέσον διορθώσεως· ἡ ἀνατροφὴ κατέστη ἄτακτος ἐκπαίδευσις ἄνευ ὡρισμένου σκοποῦ, οὔτε σύμφωνος πρὸς τὰς ἀτομικὰς διαθέσεις καὶ πρὸς τὰς γενικὰς ἀνάγκας· αἱ ἀκανόνιστοι κλασικαὶ σχολαὶ παράγουσιν ἄγονον οἴησιν εἰς ἀνθρώπους, γινώσκοντας μὲν τὸν Ὅμηρον οὐχὶ ὅμως καὶ τὰς ἁγίας Γραφάς, τὸν Ἑλβέτιον καὶ τὸν

Δυπουὺ οὐχὶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, οὐδὲ τὴν Κατήχησιν ἢ μόνον διὰ τοῦ Βολταίρου. Ὁ ἐγωϊσμὸς θραύει τὰ πάθη καὶ ἀποσβένει τὰ αἰσθήματα· ὁ ἔρως εἶναι ἐμπόριον καὶ ἡ φιλολογία παίγνιον· ἡ ποίησις εἶναι μόνον σάτυρα καὶ ἐλεγεῖον διὰ πράγματα τὰ ὁποῖα οὔτε βλέπουσιν οἱ ποιηταὶ οὔτε δύνανται νὰ ὁρίσωσιν.

Πῶς δύνανται νὰ διορθωθῶσι ταῦτα; Δι' ἔργων ὅλως ἀντιθέτων τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων. Τὸ παρελθὸν διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας ἐποχάς, εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς εἰδωλολατρίας καὶ εἰς τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἡ εἰδωλολατρεία, γενικῶς πιστευθέντες ἐν ἀρχῇ, ἐσυστηματοποίησαν τὴν κοινωνίαν (ἐποχαὶ ὀργανικαί)· κατόπιν κατέστησαν φιλόσοφοι εἰσαγαγόντες τὴν ἐξέτασιν (ἐποχαὶ κριτικαί), καὶ τοῦτο κατέστρεψε τὸ προηγούμενον οἰκοδόμημα. Ἐν δὲ τῇ ἀμοιβαίᾳ ταύτῃ ἐξελίξει διοργανώσεως καὶ καταστροφῆς ἡ ἀνθρωπότης προβαίνει ἀκλόνητος καὶ συνεχὴς κατὰ τὰ τρία μεγάλα ὄργανα αὐτῆς, τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἤδη δὲ εὑρισκόμεθα ἐν τῷ μεταιχμίῳ ἐποχῆς κριτικῆς καὶ δέον νὰ προετοιμασθῇ νέα ὀργανικὴ ἐποχή, ἐν ᾗ συμφέροντα, συμπάθειαι καὶ διατάξεις νὰ ἑνῶνται καὶ νὰ συμπίπτωσιν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Ὁ χριστιανισμός, εἴτε κακῶς ἐννοούμενος εἴτε διεφθαρμένος, δέον νὰ ἐπαναχθῇ εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἀγάπην τῶν πασχουσῶν τάξεων διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος καὶ διὰ τῆς δικαίας διανομῆς τῶν κερδῶν, κανονιζομένης διὰ ἱεραρχικῆς ἐξουσίας κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ μεσαιῶνος. Ἐν ἀρχῇ ἐβασίλευεν ἡ ἰσχύς, καὶ ἡ ἐκδήλωσις αὐτῆς ἦτο ὁ πόλεμος, συνέπεια δὲ ἡ δουλεία, τὰ πάντα πρὸς ζημίαν τοῦ λαοῦ· ἀντὶ τούτου ὁ συνεταιρισμός, ἡ βιομηχανία, ἡ εὐφυΐα σχηματίζουσι τὰς πόλεις καὶ τὰ ἔθνη, ἐλευθεροῦσι τοὺς δούλους, καὶ σώζουσι τὴν διάνοιαν. Σκοπὸς δὲ τῆς νέας ἐπιστήμης εἶναι νὰ ἐξαλείψωσιν ἐκεῖνα, ἵνα ταῦτα φέρωσι τὸν κόσμον εἰς ἕνα γενικὸν συνεταιρισμόν.

Οἱ ἄνθρωποι πιστεύουσι τοὺς ὑποσχομένους κοινωνικὴν εὐη-

μερίαν, ἐπομένως τὰ τοιαῦτα ζητήματα κατέστησαν ζητήματα κοινά· ὅθεν ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς προστασίαν τῆς αὐξήσεως τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐξασθενίσεως τοῦ γοήτρου τῶν πολιτικῶν ἐπιχειρημάτων, πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀπαγορευτικοῦ συστήματος· πρὸς ἀπόδειξιν τῆς σπουδαιότητος τῶν ἐπιστημόνων, τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν τεχνητῶν καὶ σμίκρυνσιν τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀνθρώπων τῶν ὅπλων, καὶ τέλος πρὸς τοποθέτησιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοὺς δραστηρίους, ἐξ οὗ ἐπήγασεν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πολιτική.

Τὴν ἐπίτευξιν τοῦ θείου τούτου κράτους τί παρακωλύει; Παρακωλύει τὸ λείψανον τοῦ φεουδαλισμοῦ, ἤτοι ἡ τυχαίως καὶ οὐχὶ κατ' ἀξίαν μεταβιβασθεῖσα κτῆσις. Ἐπομένως ἂς λείψωσιν αἱ κληρονομίαι, καὶ τὰ ἐργαλεῖα ἂς διανεμηθῶσιν ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος. Ἡ βιομηχανία θὰ δώσῃ εἰς πάντα τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ θέσιν· ἡ Κυβέρνησις δὲ θὰ ἦναι Τράπεζα, ἥτις θὰ δέχεται ὅλα τὰ πλούτη τοῦ ἔθνους ὅπως διανείμῃ αὐτὰ εἰς τὸν δυνάμενον νὰ κάμῃ τὴν καλλιτέραν αὐτῶν χρῆσιν. Πλὴν τοῦτο φέρει τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν οἰκογενειῶν. Ἔξω λοιπὸν καὶ ἡ οἰκογένεια, ἡ δουλεία αὐτὴ τῆς γυναικός. Ἡ γυνὴ ἂς χειραφετηθῇ ἀπὸ τοῦ πατρός, ὅστις τὴν πωλεῖ καὶ ἀπὸ τοῦ συζύγου, ὅστις τὴν ἀγοράζει, ἂς καταστῇ καὶ αὕτη παραγωγός· τὰ δὲ τέκνα ἂς ἀνατραφῶσι οὐχὶ διὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐγωϊσμοῦ ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς κοινωνίας.

Διὰ τοιούτων ἰδεῶν προσέβαλεν ὁ πέλεκυς τὰς ρίζας τῆς παρούσης κοινωνίας· ἡ κληρονομία κατηργήθη καὶ ἐκηρύχθη οὐχὶ ἡ κοινοκτημοσύνη ἀλλὰ ἡ διανομὴ κατὰ τὴν ἱκανότητα. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σαὶν-Σιμῶνος ἐνόμισαν ὅτι διέβλεπον τὸν θρίαμβον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830, ἣν ἐνήργησαν αἱ ἐργατικαὶ τάξεις μετὰ τοσαύτης ἀφιλοκερδείας· καὶ ἐπὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, τῶν ὑποθηκῶν, τῶν ἐκθέτων, τῶν δημοσίων ἔργων, τῶν πτωχῶν τάξεων καὶ τῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς τῶν ὡραίων τεχνῶν ἐκήρυξαν ἰδέας, συλλεγείσας μετὰ πολλῆς

ἐπιτηδειότητος ὑπὸ μορφὴν δόγματος. Καίριον τραῦμα κατήνεγκε κατὰ τοῦ ἐκλεκτισμοῦ, τὰ δὲ ἄλλα συστήματα ἐπιτηδείως ἐπέκρινον, καὶ ἐζήτησαν τὴν γενικὴν σύνθεσιν τῶν ἐπιστημῶν ὡς συμπλήρωσιν τῆς μεθόδου αὐτῶν, ὥρισαν δὲ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς φιλοσοφίας ὡς ἐπιστήμην τοῦ βίου.

Τότε οὐχὶ ἱερεῖς, ἀλλ' αἵρεσις ἧττον χριστιανικὴ ἐκήρυξε τὴν ἐκπολιτιστικὴν σπουδαιότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ καθολικοῦ κλήρου καὶ τῆς διακρίσεως τῶν δύο ἐξουσιῶν· καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν προοδευτικὴν ὅτε ἐζήτει νὰ καθυποτάξῃ τὴν κοσμικήν, δηλ. νὰ ὑποτάξῃ τὰ δικαιώματα τῆς γεννήσεως καὶ τῆς κατακτήσεως εἰς τὰ δικαιώματα τῆς ἱκανότητος, καὶ τὸν καθολικὸν κλῆρον ἱδρύσαντα ἑταιρίαν ἐπὶ τῆς συναρμογῆς εἰρηνικῶν δυνάμεων.

Ἐν μέσῳ τοῦ ἐγωϊστικοῦ κόσμου ἦτο περίεργον θέαμα νὰ ἴδῃ τις τοὺς νέους τούτους, πλουσίους, εὐφυεῖς, δραστηρίους, ἀπαρνουμένους προσωπικὰς ὠφελείας ὅπως μεταδώσωσι ταύτας εἰς πάντας καὶ ὑποτασσομένας εἰς τὸν ἀπὸ κοινοῦ βίον· μεγάλους σοφοὺς γενομένους ἐργάτας καὶ μαγείρους, καὶ ἀντιμετωπίζοντας τὸν ἀσπονδότερον ἐχθρὸν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸν καὶ ἐπιφοβώτερον, τὸ γελοῖον καὶ προκηρύττοντας τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξουσίας, ὅτε πάντες ἔτεινον νὰ δυσφημίσωσιν αὐτήν [1]). Οἱ φιλόσοφοι ἐγίνωσκον, ὅτι ἀπὸ συστήματος βιομηχανικοῦ θὰ περιήρχοντο εἰς σύστημα θρησκευτικόν, ἀπὸ τῆς ὑψίστης ἐλευθερίας εἰς τὴν παπωσύνην καὶ ἀπὸ τοῦ γραπτοῦ νόμου τοῦ Βένθαμ εἰς τὸν ζῶντα νόμον. Ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ὠφελείας, ὡς ὁ ζῶν νόμος, ἠναγκάσθησαν ν' ἀρνηθῶσι τὸ ἀθάνατον τοῦ δικαίου· ἐὰν τὸ ἄτομον ἔπαυε νὰ ἦνε ἐγωϊστής, ἐγωϊστὴς ἐγένετο τὸ κοινωνικὸν σῶμα· διὰ τοῦτο αἱ πράξεις ἔδει νὰ ἐκτιμῶνται μόνον καθ' ὅσον ὑπηρετοῦσι τὴν κοινωνίαν καὶ καθ'

[1]) Ἤδη ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Καμπανέλλα εὑρηται ἡ κοινοκτημοσύνη, ἡ κατάργησις τῆς οἰκογενείας, τῆς πατρίδος, τῆς ἐθνικότητος, ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς γενομένη ἀπὸ κοινοῦ, ἡ ἱεραρχία ἐξασκουμένη ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω, ἡ διανομὴ τοῦ πλούτου ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἐργασίας, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων ἡ Παπωσύνη.

ὅσον συνίστανται εἴτε εἰς βαναύσους ὑπηρεσίας εἴτε εἰς ἔξοχον ὤθησιν, καὶ ἡ ἀγάπη, ἢ ἐλεημοσύνη, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη, αἱ θυσίαι νὰ μὴ θεωρῶνται ὡς ἔχουσαι ἀξίαν τινα καθ' ἑαυτὰς ἀλλὰ μόνον ὡς μέσα παραγωγῆς.

Καὶ ἐπειδὴ πρὸς διανομὴν τῶν προϊόντων καὶ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν παραγωγῶν ἀπαιτεῖται ἱερατεῖον, ἡ διδασκαλία μετετρέπετο εἰς θρησκείαν, ἥτις ἐξήσκει τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος καὶ ἐπὶ τῶν ἰδεῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν πράξεων. Τοῦτο ὅμως παρεξετράπη εἰς φανταστικὴν θεοκρατίαν, ἥτις τὴν χριστιανικὴν αὐταπάρνησιν ἀντικατέστησε διὰ τῆς ἀπολαύσεως, διὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν ὀρέξεων, διὰ τοῦ κόρου τῶν φυσικῶν τάσεων, καὶ ὅτε ὁ Ἀνφαντὲν (Enfantin) ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ῥοδριγὲς ἐὰν ἕκαστος υἱὸς θὰ δυνηθῇ ν' ἀναγνωρίζῃ τὸν πατέρα του, ἀπήντησεν ὅτι μόνον ἡ γυνὴ θ' ἀποφασίζῃ περὶ τούτου, οἱ καλλίτεροι παρήτησαν τὰς τάξεις ἐκείνας καὶ ἡ ἀποδοκιμασία ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ ἐντίμων προσώπων καὶ ἐπὶ δογμάτων, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε θέλουσι καταργηθῆ. Διότι τὸ οἰκουμενικὸν κήρυγμα κατέστησε κοινὸν τὸ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τάξων ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἀπορρέει ἀπὸ ποιημάτων, μυθιστορημάτων, συζητήσεων κοινοβουλευτικῶν καὶ κυβερνητικῶν διατάξεων.

Προηγήθησαν ὁ Ῥοβέρτος Ὄβεν καὶ ὁ Κάρολος Φουριὲ (1772-1837) οἵτινες δὲν ηὐτύχησαν ν' ἀποκτήσωσι καλοὺς μαθητάς. Ὁ Φουριὲ μετὰ πολλῆς τόλμης ἀπεκάλυψε τὰ δεινὰ τοῦ αἰῶνος, τὰ παθήματα τῶν κατωτάτων τάξεων, τὴν πλουσίαν ἀσωτείαν καὶ τὴν πτωχὴν τιμιότητα, τὴν διαφθείρουσαν πολιτικὴν καὶ τὴν ἀσυνάρτητον οἰκογένειαν, τὴν πάλην μεταξὺ τάξεως καὶ τοῦ φυσικοῦ κάλλους, καὶ τὰς ἠθικὰς παρεκτροπὰς τοῦ κόσμου. Θεμελιοῖ ἑπομένως τὴν θεωρίαν τῶν πέντε κινήσεων· τὴν ὑλικὴν (κίνησιν), ἕλξιν τοῦ κόσμου, ἀνακαλυφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος· τὴν ὀργανικήν, ἕλξιν ἐμβληματικὴν ἐν ταῖς κτήσεσι· τὴν ἐνστικτον ἕλξιν τῶν παθῶν καὶ τῶν ἐνστίκτων· τὴν ἀτομικὴν ἕλξιν τῶν ἀβαρῶν σωμάτων· καὶ τὴν κοινωνικὴν ἕλξιν τοῦ ἀνθρώπου

πρὸς τὰς μελλούσας τύχας αὐτοῦ. Τὰ πάθη καθίστανται ἐλαττώματα μόνον διότι ἡ κοινωνία τὰ ἀποδοκιμάζει. Οὕτω λέγει καὶ ὁ Φουρνιέ· τὰ πάθη οὔτε καλὰ εἶναι καθ' ἑαυτὰ οὔτε κακά, ἀλλ' εἶνε δυνάμεις, δι' ὧν ἀποκαλύπτεται ἡ ἀνθρώπινος ἐλευθερία· τὸ νὰ τὰς καταργήσῃ εἶναι ἀδύνατον, τὸ νὰ μὴ θέλῃ τις νὰ τὰς ἐννοήσῃ εἶναι ἔγκλημα· καὶ ἡ ἁρμονία ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὸ νὰ παραδίδηταί τις εἰς τὰ πάθη, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ἰσοσταθμίζῃ τὸ καθῆκον μετὰ τοῦ δικαίου, τῶν δύο τούτων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας δὲν δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ, ἀλλὰ καὶ δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ. Ἐν τούτοις ὁ Φουρνιὲ ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ ἐπωφελῆ τὰ πάθη ὡς ζῶσαν δύναμιν καὶ διὰ τῆς ἕλξεως τῶν παθῶν ἠθέλησε νὰ ἀναδείξῃ ὑπερισχύοντα τῆς ἀπομονώσεως τὸν συνεταιρισμὸν τῶν ἀνθρώπων εἰς κεφάλαιον, ἐργασίαν καὶ ἱκανότητα. Καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν ἀπέδιδε τέρψεις· ἀντὶ τῶν ῥυπαρῶν χωρίων ὥριζε ἀναπαυτικὰ καὶ κομψὰ ἐνδιαιτήματα, ἐν οἷς τὸ ὠφέλιμον δὲν θυσιάζεται ὑπὲρ τῆς πολυτελείας, οὐδὲ τὰ κατάλληλα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν· ἐνδιαιτήματα κατοικούμενα ὑπὸ παντὸς εἴδους ἐργατῶν, οἵτινες νὰ λαμβάνωσι παρὰ τῶν ἰδιοκτητῶν πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐπὶ ἀνταλλαγῇ ὁμολογιῶν μεταβιβαστέων. Οὕτως ἐπεδίωκε τὸν κερματισμὸν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἀγροτικῆς ἐργασίας· ἕκαστος ἐκλέγει τὴν ἀρέσκουσαν αὐτῷ ἐργασίαν, καὶ ἀλλάσσει αὐτὴν ἅμα αὕτη παύει νὰ τὸν εὐχαριστῇ· ἐργαζόμενοι ὁμοῦ καὶ ὁ εἷς ἐνώπιον τοῦ ἄλλου οἱ ἐργάται θὰ παρακινοῦνται εἰς ἅμιλλαν, καὶ οἱ κεφαλαιοῦχοι, γινώσκοντες τὴν ἀμοιβαίαν σπουδαιότητα, θὰ περιποιοῦνται τοὺς ἐργάτας, καὶ οὗτοι ἐκείνους· οὐδεὶς θὰ στερεῖται, οὐδεμία ἀπληστία θὰ περιορίζεται, οὐδεμία φιλοτιμία θὰ ταπεινοῦται· ἕκαστος θὰ λαμβάνῃ τὸ μέρος του ἀναλόγως τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἱκανότητός του. Ὅταν δὲ ἡ εὐτελεστέρα ἐργασία διαμοίβηται καλλίτερον, καὶ θὰ ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς μεγαλείτερον πλοῦτον, πόσαι ἔχθραι θὰ παύσωσιν ἐν τῷ κόσμῳ! Ὅλαι δὲ αἱ τάξεις θὰ συντελῶσι πρὸς ἀπόδοσιν πλούτου, τιμῶν καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς

σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα. Θὰ σχηματισθῶσι τάγματα οὐχὶ πολεμιστῶν καταστροφέων ἀλλὰ βιομηχάνων καὶ ἐπιστημόνων, οἵτινες θὰ προσφέρωσι τὴν συνδρομήν των ὅπου παραστῇ ἀνάγκη.

Αἱ λεπτομέρειαι, εἰς ἃς προέβησαν οἱ ἀπόστολοι αὐτῶν ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὰς ἀπολαύσεις εἰς τοὺς ὀπαδούς των, ἦσαν ἀρκούντως γελοῖαι· σκανδαλώδης ἐφάνη ἐκεῖνος ὁ οἰκογενειακὸς σύνδεσμος μὲ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῶν εὐνοουμένων, πατέρων καὶ μητέρων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συζύζων· δικαίως παραπονεῖται ὁ Φουρνιέ, ὅτι ἐκ τῆς διδασκαλίας του ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν τὰ ἐπουσιώδη καὶ παραμελεῖτο τὸ κυριώτερον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ τέχνη τοῦ διοργανίζειν τὴν ἐργασίαν, ἐξ ὧν προέρχονται τὰ καλὰ ἤθη, ἡ ὁμοφωνία τῶν πτωχῶν, πλουσίων καὶ μεσαίων τάξεων, ἡ παῦσις τῶν κομματικῶν διενέξεων, τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τῆς δημοσίας πτωχίας καὶ ἡ γενικὴ ἑνότης. Ὁ Βίκτωρ Κονσιδεράν (-1882) ὅστις ἀσεβῶς ἀπεκλήθη ὁ ἅγιος Παῦλος τοῦ δόγματος τούτου, συνέταξεν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄρχεται τὸ δόγμα τοῦτο διὰ τοῦ Ἐδενισμοῦ, ὅπου οὔτε προσωπικαὶ κτήσεις ὑπάρχουσιν, οὔτε περιορισμὸς προλήψεων ἢ συμβάσεων ἐν τοῖς γάμοις, οὔτε σύγκρουσις συμφερόντων, Ἐν τοιαύτῃ εὐδαιμονίᾳ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαιωνισθῇ τὸ εἶδος, καὶ ἡ ἔνδεια ἐγένετο ἐπαισθητή· τότε ὑψοῖ τὴν κεφαλήν του ὁ ἐγωϊσμός, τότε ἀποσυντίθεται ἡ γενικότης, καὶ ἡ οἰκογένεια μόνη ἐπιζῇ τοῦ ναυαγίου τῆς ἀγάπης καὶ στοργῆς καὶ καθίσταται μόνη βάσις τῆς κοινωνίας. Ἀγρία κατάστασις, ἣν διαδέχεται τὸ πατριαρχικὸν σύστημα κατόπιν ἡ βαρβαρότης καὶ τέλος ὁ ἐκπολιτισμός· χρόνοι παθημάτων, ἵνα ὁ ἄνθρωπος γεννήσῃ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, καὶ ἀφ' οὗ αὗται ἀναφανῶσιν ἐπέρχεται ἡ ἐποχὴ τῆς ἐγγυήσεως, ἥτις συνδιαλλάττει τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἁπλῆς φύσεως πρὸς τὰς τελειότητας τοῦ ὑψίστου πολιτισμοῦ.

Ὁ Ὄβεν, ὀνειδείζων ὅλας τὰς θρησκείας ὡς αἰτίαν τῶν δεινῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀρκεῖται τὴν κυριαρχίαν τῆς πίστεως καὶ τοῦ νόμου καὶ ζητεῖ λογικὴν διοίκησιν, κοινότητα ἐργασίας,

βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατῶν οὐχὶ διὰ οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων ἀλλὰ διὰ καλῶν διοικητικῶν διατάξεων καὶ διὰ τῆς ἠθικῆς· ζητεῖ τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας, ἥτις εἶναι ἡ αἰτίας τῆς πενίας· ζητεῖ μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως· δὲν θέλει γάμον, οὔτε οἰκογένειαν, οὔτε κτῆσιν, οὔτε δικαιώματα ἢ καθήκοντα· κατ' αὐτὸν τὸ Πεπρωμένον ὁρίζει τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, καὶ μόνος σύνδεσμος τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ καλοκἀγαθία. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ Ὄβεν ἀφαιρεῖ τὸ ἐλατήριον τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, ἀλλὰ δὲν ἀντικαθιστᾷ αὐτὸ διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐλατηρίου.

Τὸ μέγα αὐτοῦ ὑφαντήριον τοῦ Νιου-Λάναρκ κατέστησεν ὁ Ὄβεν πρότυπον ἀποικίαν, δαπανῶν ἀφειδῶς, ἐκπαιδεύων καὶ διὰ τῶν καταλληλοτέρων μέσων καταπολεμῶν τὰς διεφθαρμένας κλίσεις· ἵδρυσε σχολεῖα διὰ τὰ παιδία, νοσοκομεῖα, ἐσύστησε διασκεδάσεις μετὰ τὴν ἐργασίαν· κατέστησε πᾶσαν οἰκογένειαν συμμέτοχον τῶν ἀγαθῶν συνετωτάτης οἰκονομίας καὶ ἀνύψωσε τὰ πνεύματα πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν διάχυσιν τοῦ εὖ ἔχοντος. Τὰ λαμπρότερα ἀποτελέσματα τῷ προσεμειδίων, ἀλλὰ δὲν ἐνόησεν ὅτι ,αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα ἤλεγχον τὰς ἀρχάς του, διότι (ἐὰν παραβλέψωμεν τὴν ἀτομικήν του ὑπομονὴν καὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετάς, ἃς ἐξήσκει, ἐν ᾧ ἐμέμφετο αὐτῶν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ) ἦτο ἀφιλοκερδὴς ἐργοστασιάρχης, ὅστις εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἀνθρώπους μισθωτούς· ὅπερ δὲν ἀποτελεῖ κοινωνίαν. Ἡ Νέα Ἁρμονία (New Harmony), ἱδρυθεῖσα παρ' αὐτοῦ ἐν Ἀμερικῇ, ἤρξατο ὑπὸ καλοὺς οἰωνούς, ἀλλὰ ταχέως ἀνεφάνησαν ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἐλαττώματα· οἱ ἐργατικοὶ εὑρέθησαν θύματα τῶν ἀέργων καὶ ὀκνηρῶν καὶ οἱ εὐφυεῖς ἐκμεταλλευόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπαιδεύτων. Ὁ Ὄβεν ἐξέθηκεν ἐν τῷ ἐν Ἀκουϊσγράνῃ συνέδριον τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ προθέσεις, τοὺς κινδύνους τῆς ὑπερμέτρου παραγωγῆς· ἀπέδειξεν ὅτι σήμερον ἀρκοῦσιν αἱ μηχαναὶ πρὸς προμήθειαν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου καὶ ὅτι ὁ συναγωνισμὸς δέον νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς ἑνότητος τοῦ

συμφέροντος. Τὸ συνέδριον ἐκεῖνο εἶχεν ἄλλα ζητήματα νὰ λύσῃ ἢ νὰ ἐνασχοληθῇ μὲ τὰς προτάσεις τῶν φιλανθρώπων.

Ὁ Προυδών, σφόδρα ἠγανακτισμένος κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ὀπαδὸς δὲ τῆς ἀνατροπῆς, ἀπηρνήθη τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας τοῦ ἀφηρημένου, τοὺς θεωρητικοὺς ἀθέους, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἡ διαγωγὴ ὤφειλε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀρχάς, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἶναι παιδαριώδης καὶ ὅτι ἡ κοινωνία πρέπει νὰ βασίζηται ἐπὶ τῆς ἀθεΐας, καταργουμένης τῆς κοινωνίας τῶν πατέρων ἡμῶν, ἥτις συνεταυτίζετο μὲ τὴν θρησκευτικὴν ἰδέαν.

Πάντες ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὁ μὲν καθ' ἕνα τρόπον, ὁ δὲ κατ' ἄλλον, συζητοῦσι τὸ πρόβλημα τῆς πενίας, καὶ τίνι τρόπῳ νὰ συμμορφωθῇ ἡ πρόοδος τῶν ἐργοστασίων διὰ τῶν μηχανῶν πρὸς τὴν ἀκοπωτέραν ὕπαρξιν τοῦ λαοῦ· τίνι τρόπῳ ν' αὐξηθῇ ἡ προσωπικὴ ἀξία τῶν ἀνθρώπων ἐν οἱῳδήποτε ἐπαγγέλματι, καὶ ν' ἀρχίσῃ ἡ βελτίωσις τῶν παίδων. Ἐν ᾧ δὲ οἱ θεωρητικοὶ Οἰκονομολόγοι ἔθεσαν ὡς βάσιν τὸν ἀχαλίνωτον συναγωνισμόν, οἱ Σοσιαλισταὶ προεκήρυξαν τὴν γενικὴν σύμπραξιν· ἀλλὰ πάντες κατορθοῦσι νὰ συστήσωσι τὸν δεσποτισμόν, δημιουργοῦντες ἀλάνθαστον καὶ παντοδύναμον ἐξουσίαν, ἣν ἀποκαλοῦσι Κυβέρνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδουσι τὴν εὐθύνην, ἧς ἀπαλλάττουσι τὸ ἄτομον. Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ὑλικὸν κέρδος τοῦ μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ λησμονοῦσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄλλο τι ἢ ὕλη καὶ ὅτι τὰ ἀγαθὰ εἶναι τὸ μέσον οὐχὶ ὁ σκοπός.

Κοινοκτημοσύνη

Κανὼν τῶν οἰκονομολόγων ἦτο ὅτι ἡ κτῆσις εἶναι προνόμιον, ἀλλ' ἀναγκαῖον προνόμιον. Οἱ Σοσιαλισταὶ παραδέχονται μὲν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον προνόμιον, ἀλλὰ ζητοῦσιν ἀντάλλαγμα διὰ τοὺς πτωχούς, οἷον εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐργάζεσθαι. Ἀποκλειστικώτεροι δὲ οἱ ὀπαδοὶ τῆς Κοινοκτημοσύνης συμπεραίνουσιν ὅτι πρέπει νὰ καταργηθῇ τὸ προνόμιον τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ διανεμηθῶσιν ἐξ ἴσου αἱ περιουσίαι καὶ αἱ ἀπολαύσεις, ὅτι πρέπει νὰ καταλογισθῇ ἡ ἀμοιβὴ οὐχὶ ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος ἀλλ' ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν. Ἐν Γαλλίᾳ, ἰσχυρῶς συντεταγμένοι μετὰ τὴν ἐπα-

νάστασιν τοῦ 1830, οἱ μὲν ἐπεδίωκον τὸν θρίαμβον τῆς ἀρχῆς αὐτῶν διὰ τῆς ἐπαναστάσεως, οἱ δὲ ἐπίστευον εἰς τὴν βαθμιαίαν πρόοδον τῶν ἀρχῶν των· οἱ μὲν ἐκήρυττον τὴν ἀθεΐαν, οἱ δὲ τὴν ἀόριστον μονοθεΐαν τοῦ Ἐφημερίου τῆς Σαβοΐας, καὶ ἄλλοι τὸν χριστιανισμόν, μετερρυθμισμένον κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ διενέξεις αὗται κατέληξαν εἰς ἰδιαιτέρας καὶ ματαίας ἀποπείρας· παραδεχόμενοι τὰ λείψανα τῶν διαφόρων δημοκρατικῶν φατριῶν, δὲν συνεφώνουν ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν δόγματος τῆς ἀπὸ κοινοῦ κτήσεως, ὅπερ ἀντικατέστησε τὸ δόγμα τῆς ἰδιαιτέρας κτήσεως. Ὁ Λαμενναὶ, ὅστις ἀπὸ ἀποστόλου γενόμενος δημηγέρτης ἔθεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ τὸν δημαγωγικὸν σκοῦφον, περιγράφει μετ' ἀπαραμίλλου εὐγλωττίας τὴν πενίαν καὶ ἔνδειαν τῶν λαῶν, τῶν νεωτέρων τούτων ἀνδραπόδων, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς χειροτέραν θέσιν τῶν δούλων τοῦ μεσαιῶνος, τῶν ἀναριθμήτων τούτων θυμάτων ὀλίγων γαυριώντων δημίων καὶ ἐξουσιαστῶν, οἵτινες φαίνεται ὅτι μόνην χαρὰν αἰσθάνονται βλέποντες ταλαιπωρουμένους τοὺς πάντας. Ὑψηλῇ τῇ φωνῇ ἐκφέρει ὁ Λαμεναὶ λέξεις, ἃς οἱ ἄλλοι μόνον ψιθυρίζουσι: Λαέ, ἐγείρου! δοῦλοι ἐγέρθητε! διασπάσατε τὰ δεσμά σας· καὶ μὴ δεχθῆτε ὅπως ἐξευτελίζεται ἐν ὑμῖν τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου! Λιμοκτόφυρτοι ἐκ τῶν ἀλύσεων, ἃς ὑμεῖς τοῖς ἐκληροδοτήσατε, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἃς εἴπωσιν· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἦσαν ἀνανδρότεροι τῶν ρωμαίων δούλων, διότι οὐδὲ εἷς Σπάρτακος εὑρέθη ἐν μέσῳ αὐτῶν». Καλεῖ τὸν λαὸν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἰσότητα, ὅπως ἀναλάβῃ κατ' εὐθεῖαν τὴν κυριαρχίαν καὶ ἱδρύσῃ ἐκείνην τὴν ἐλευθέραν κοινότητα, ἐν ᾗ ἐξουσία, ἁπλῶς ἐκτελεστὴς τῆς ἐθνικῆς θελήσεως, ὑπακούει οὐχὶ διατάσσει· ὅπως ὁ κόσμος ὅλος μὴ ἀποτελέσῃ πλέον ἢ μίαν μόνην πόλιν, ἥτις θὰ χαιρετίσῃ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἀνώτατον καὶ τελευταῖον αὐτῆς Νομοθέτην».

Ἀλλ' ἤδη ἡ Κοινοκτημοσύνη ἐν πολλαῖς χώραις παρεξετρέπετο εἰς ἐνόπλους φατρίας [1]· ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἐπαναστάτησεν ἡ

[1] Ὁ Ἐρρῖκος Ἄϊνε, ὅστις ἦτο ἐπαναστάτης, ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ τῆς 20 Ἀπριλίου

Πολωνία [1]), καὶ οἱ βασιλεῖς ἀπήντησαν εἰς ταύτην δι' ἐξοριῶν, σφαγῶν, ἰκριωμάτων· ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἡ Ἑλβετία διέλυσε τὰ σωματεῖα ἐκεῖνα τῆς ἀλληλοβοηθείας, τὰ ὁποῖα ἦσαν πρότυπα καὶ ἀπώλεσε τὴν εἰρήνην ἐκείνην καὶ διεκύβευσεν ἐκείνην τὴν ἐλευθερίαν, ἥτις καθίστα αὐτὴν τόσον ἀγαπητὴν εἰς τοὺς λάτρεις τῶν δημοκρατιῶν. Δὲν γίνεται πλέον λόγος περὶ τοιούτου ἢ τοιούτου εἴδους κυβερνήσεως, περὶ ἐπικρατήσεως τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου, τῆς ὁρμῆς ἐπὶ τοῦ συμβουλίου, καὶ τῆς θελήσεως ἑνὸς ὑπούλου στίφους κατὰ τῆς πείρας τῶν μετριοφρόνων, ὅπερ σημαίνει ἐπάνοδον εἰς τὴν βάναυσον δύναμιν καὶ εἰς τὴν ἐξευτελίζουσαν δουλείαν.

1840 περιγράφει ὅ,τι εἶδεν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τοῦ προαστείου Σαὶν - Μαρσὼ ἐν Παρισίοις: « Εὗρον πολλὰς νεωτέρας ἐκδόσεις τῶν ἀγορεύσεων τοῦ Ῥοβεσπιέρρου καὶ λιβέλλων τοῦ Μαρᾶ, ἐν δεκαλέπτοις ἐκδόσεσι, εὗρον τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ Καβέ, τὴν συνομωσίαν τοῦ Βαβέφ (Baboeuf) ὑπὸ Βουοναρόττη κτλ., συγγράμματα ταῦτα πάντα, τὰ ὁποῖα ὤζουν αἵματος καὶ ἤκουσα ψαλλόμενα, ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ὡς ποιηθέντα ἐν τῇ Κολάσει, καὶ τῶν ὁποίων οἱ ἐπῳδοὶ ἐδήλουν λύσσαν καὶ μανίαν, ἥτις ἐνεποίει φρίκην. Ἐν τῇ εὐγενεῖ ἡμῶν τάξει δὲν δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν περὶ τοῦ διαβολικοῦ ὕφους, τὸ ὁποῖον προεξάργει ἐν τοῖς ᾄσμασι τούτοις· πρέπει νὰ τὰ ἀκούσῃ τις ἰδίοις ὠσίν, ἰδίως ἐν τοῖς μεγάλοις ἐκείνοις ἐργοστασίοις, ἐν οἷς ἐργάζονται τὰ μέταλλα, καὶ ὅπου αἱ ἡμίγυμνοι αὗται καὶ σκυθρωπαὶ ἀνθρώπιναι μορφαὶ κτυποῦσι τὸν χρόνον μετὰ τεράστια αὐτῶν σφυρία ἐπὶ κυκλωπείων ἀκμώνων. Ἡ τοιαύτη συνοδία τῶν ᾀσμάτων εἶναι καταπληκτική, ὡς καὶ ἡ φωταψία τῶν μεγάλων ἐκείνων αἰθουσῶν, ἐν αἷς μαινόμενοι σπινθῆρες ἐξέρχονται τῶν καμίνων. Οὐδὲν ἄλλο ἢ μανία καὶ πῦρ, καὶ πῦρ καὶ μανία!

[1]) Ἡ προκήρυξις τῆς ἐθνικῆς Κυβερνήσεως τῆς πολωνικῆς Δημοκρατίας (22 Φεβρουαρίου 1846) φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν τῶν Γορτσάφσκη, Τυσσώφσκη, Τσεγοργέβσκη καὶ Ῥαγάφσκη λέγει: « Εἴμεθα 20 ἑκατομμύρια Πολωνοί· ἂς ἐγερθῶμεν ὡς εἷς μόνος ἄνθρωπος καὶ οὐδεμία δύναμις θὰ ἰσχύσῃ νὰ μᾶς καταδαμάσῃ· θὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι ὡς κανεὶς ποτε λαὸς ἐν τῷ κόσμῳ· πολεμοῦντες θὰ ἀποκτήσωμεν κοινωνικὴν ὕπαρξιν, καθ' ἣν ἕκαστος θὰ δύναται κατὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ν' ἀπολαμβάνῃ τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν· καθ' ἣν οὐδὲν πρυνόμιον ὑφ' οἱονδήποτε ὄνομα, θὰ εἰσχωρήσῃ· καθ' ἣν πᾶς Πολωνὸς θὰ ἔχῃ ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν δι' ἑαυτόν, διὰ τὴν γυναῖκά του, διὰ τὰ τέκνα του· καθ' ἣν ἐκεῖνος, οὗ αἱ φυσικαὶ καὶ διανοητικαὶ δυνάμεις παρημελήθησαν ἀπὸ τῆς γενετῆς, θὰ λαμβάνῃ ἄνευ ἐξευτελισμοῦ τὰς συνδρομὰς τῆς κοινωνίας ὅλης· καθ' ἣν αἱ γαῖαι, καλλιεργούμεναι σήμερον ὑπὸ ὅρους παρὰ τῶν γεωργῶν, θὰ καταστῶσιν ἰδιοκτησία αὐτῶν ἀπόλυτος· καθ' ἣν θὰ καταργηθῶσιν οἱ φόροι, αἱ ἀγγαρεῖαι, καὶ ὅλα τὰ βάρη τοιούτου εἴδους· καθ' ἣν τέλος αἱ θυσίαι, ἃς ἕκαστος Πολωνὸς ἔνοπλος θὰ προσφέρῃ τῇ πατρίδι, θὰ ἀμοιφθῶσι διὰ δωρεᾶς ἐθνικῶν κτημάτων ». Ἄλλα ἦσαν τ' ἀποτελέσματα κατὰ τὸ ἔτος 1848 καὶ 1870.

Ἡ Ἐπανάστασις, μὴ ἀρκουμένη νὰ συμμετέχῃ τοῦ θρόνου, τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς διοργανώσεως μετὰ τοῦ Καισαρισμοῦ, ἀπαιτεῖ παντοδυναμίαν διὰ τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρίας, ἀπειλοῦσα τὴν κοινωνικὴν διάλυσιν, ἤτοι νέαν διοργάνωσιν τῆς κοινωνίας, μὲ ἴσην διανομὴν τῆς περιουσίας, μὲ νόμους ψηφιζομένους τῇ συνεναίσει πάντων ἐκείνων, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ ὑποκούωσι· τὴν κατάργησιν παντὸς κληρονομικοῦ ἀξιώματος, καὶ τὴν καταπάτησιν καὶ αὐτῶν τῶν ὑλικῶν δικαιωμάτων τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς προσωπικῆς κτήσεως, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξασφαλίζονται διὰ τῆς ἀνωτάτης ἐπικυρώσεως. Ἡ τετάρτη τάξις μαίνεται κατὰ τῆς τυραννίας τῶν ἀστῶν, καὶ ζητεῖ νὰ γείνῃ οὐχὶ ἴση ἀλλὰ ἀνωτέρα τῆς μεσαίας τάξεως, ἥτις μόνη σήμερον ἔχει ἱστορίαν, ὡς πρότερον ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν.

Ἐν Ἰταλίᾳ ἐδημοσιεύθη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1870 τὸ πρόγραμμα τοῦ Δημοκρατικοῦ Συνδέσμου τῆς Λομβαρδίας, τὸ ὁποῖον ἀπέδιδεν ὅλα τὰ δεινὰ ἡμῶν (τῶν Ἰταλῶν) εἰς τὸ ὅτι ἡ χώρα πολὺ ἔσπευσε ζητοῦσα τὸ δημοψήφισμα καὶ παραδεχθεῖσα τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν Ἰταλίαν εἶναι ἀληθὴς « χιτὼν φρενοβλαβοῦς » (Camisole de force). Ἀνάγκη ἑπομένως ν' ἀναθεωρηθῇ τὸ Σύνταγμα, νὰ ἐκλεχθῇ συντακτικὴ Συνέλευσις διὰ γενικῆς ψηφοφορίας καὶ ἐν αὐτῇ νὰ συζητηθῇ τί κάλλιστον συμφέρει τῇ Ἰταλίᾳ, συνταγματικὴ μοναρχία ἢ δημοκρατία, δημοκρατία ἑνωτικὴ ἢ ὁμοσπονδιακή· ἀφ' οὗ δὲ ἀποφασισθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ συζητηθῶσιν αἱ ἐξουσίαι τοῦ Κράτους, ὁ ἐκλογικὸς νόμος καὶ ὁ νόμος ἐπὶ τοῦ τύπου Ἄσμά τι ἔχει ὡς ἐπῳδὸν τοὺς ἑξῆς στίχους:

« Εἰρήνη, εἰρήνη εἰς τὰς τρώγλας τῶν πτωχῶν!
Πόλεμος, πόλεμος κατὰ τῶν μεγάλων καὶ τῆς ἐκκλησίας!
Νὰ μὴ εὕρῃ διαφυγὴν ὁ μισητὸς πολίτης,
Ὅστις ἐξύβρισε τοὺς πεινῶντας καὶ τοὺς δυστυχοῦντας! »

Ὁ γενικὸς δημοκρατικὸς Σύνδεσμος, ἀνακαλυφθεὶς κατὰ τὸ

1879, σύγκειται ἐξ ὅλων τῶν πολιτῶν, οἵτινες, ἀνεγνωρίζοντες ὅτι ἡ Μοναρχία εἶναι ἡ μόνη καὶ ἀληθὴς αἰτία τῶν δεινῶν τῶν λαῶν, τηροῦσι εἰλικρινῶς πίστιν εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἡνωμένων Κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ προσήλυτος θὰ προσκληθῇ νὰ δηλώσῃ ἐὰν παραδέχεται τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν νόμον πρὶν ἢ ὀμώσῃ τὸν ὅρκον, ὅστις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Θὲς τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δεσμοῦ τῶν ῥάβδων καὶ ἀπηλλαγμένος πάσης προλήψεως τῶν ἀποκαλυφθεισῶν θρησκειῶν, ἃς ἡμεῖς δὲν πιστεύομεν, ὁδηγούμενος μόνον ἐκ τῆς κρίσεως, τοῦ καθήκοντος, καὶ τῆς τιμῆς, ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν δημοκρατικῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπανάλαβε μετ' ἐμοῦ τὰς λέξεις. «Ὀμνύω ἐπὶ τῆς τιμῆς μου νὰ τηρήσω εὐσυνειδήτως τὸν νόμον, τὸ πρόγραμμα, καὶ ὅ,τι διατάσσει ὁ τύπος τοῦ ὅρκου!»

Διαιρεῖται ὁ σύνδεσμος οὗτος εἰς τμῆμα κινητὸν καὶ εἰς τμῆμα συνεισφορᾶς μετὰ μυστικῆς καὶ ἀοράτου ἐπιτροπῆς. Ὁ ἔνοχος ἀποκαλύψεως ἢ ἄλλης τινὸς ἐλλείψεως δυναμένης νὰ διακυβεύσῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Συνδέσμου, θὰ διαγραφῇ ἐκ τῶν καταλόγων καὶ θὰ τιμωρηθῇ δημοσίᾳ διὰ τοῦ στίγματος τοῦ προδότου. Ὄργανα τοῦ συνδέσμου εἶναι οἱ σύλλογοι, τὰ συλλαλητήρια, αἱ ἐφημερίδες, εἶτα δὲ καὶ αἱ ἀπεργίαι, αἱ στάσεις καὶ αἱ δολοφονίαι τῶν ἀρχηγῶν.

Ὁ Κραπότκιν ἐν τοῖς Λόγοις ἐπαναστάτου ἐκήρυξε προσεγγίζουσαν τὴν ἐξέγερσιν τῶν λαῶν· ἐπανάστασις ἐπίκειται πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς ὄψεως τοῦ κόσμου· πανταχοῦ τὰ Κράτη κλονίζονται καὶ οἱ κεφαλαιοῦχοι προσεγγίζουσιν εἰς τὸ τέρμα τοῦ βασιλείου των. Ἤδη ἀκούονται οἱ ὑπόκωφοι κρότοι, προάγγελοι τοῦ κατακλυσμοῦ, ὅστις θὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀγαθῶν πάντων πρὸς τὴν ἐλευθέραν Κοινότητα. Δὲν συζητεῖται πλέον ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία· παρῆλθεν ὁ καιρὸς ἐκεῖνος, ὅτε ἐπαιτοῦντο δικαιώματα πρὸ τῶν θυρῶν τῶν Κοινοβουλίων· ὅ,τι δέον νὰ μεταβληθῇ δὲν εἶναι πλέον

δημοκρατικὴ ἢ μοναρχικὴ κυβέρνησις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Κράτος· ὅ,τι δέον νὰ καταργηθῇ δὲν εἶναι αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος ὁ Κώδιξ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Νόμος. Ἡ ἐξουσία καθιστᾷ ἀκίνητον τὴν ἀνθρωπότητα· καταστρεφομένης τῆς ἐξουσίας ἐλευθεροῦται τὸ πνεῦμα καὶ ἐπεκτείνεται ἡ ἐπιστήμη. Ἡ ἕξις θέλει κανονίσει τὰς μεταξὺ τῶν ἀτόμων σχέσεις. Ἀφ' οὗ δὲ παύσωσιν οἱ νόμοι οἱ προστατεύοντες τὴν ἀτομικὴν κτῆσιν, θὰ παύσωσι καὶ οἱ κλέπται· ἀφ' οὗ καταργηθῶσιν αἱ ποιναί, θὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν φόνων, διότι ὁ φόβος τιμωρίας οὐδέποτε παρεκώλυσε φόνον. Τοὐναντίον δὲ πόσους κακούργους γεννῶσιν αἱ φυλακαί! Οὐχὶ πλέον νόμοι, οὐχὶ πλέον δικασταί, ἀλλ' ἐλευθερία καὶ ἰσότης. Πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ὅλα τὰ μέσα εἶναι πρόσφορα· ἐφημερίδες, προγράμματα, ἐπιτροπαί, μεμονωμέναι ἀπόπειραι· πρέπει παντὶ τρόπῳ νὰ ὑποδαυλίσῃ τις τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ νὰ καταστρέψῃ τις τὸ Κράτος. Καὶ ἰδοὺ τὸ χάος ἀπειλοῦν τὴν Εὐρώπην μετὰ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Πάπα, δηλαδή, ὡς ἔλεγεν ὁ Λουδοβῖκος Βλὰν «κατὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξορίας λαμβανομένης κατὰ τὴν σεβαστωτέραν αὐτῆς μορφὴν καὶ κατὰ τὴν ἐξοχωτέραν αὐτῆς ἀντιπροσωπείαν».

Ἐν Ῥωσσίᾳ διὰ τῶν φόνων καὶ τῶν ἐμπρησμῶν [1]) εὐρύνεται ὁ Μηδενισμός, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου αἱ προσπάθειαι τῶν προηγουμένων στασιαστῶν εἶναι μόνον ἀπηρχαιωμένοι λῆροι, εἶναι μόνον ψευδεῖς Γαριβάλδαι καὶ Πυᾶ· αἱ αἱματηραὶ πυραὶ τῆς Κοινότητος τῶν Παρισίων ἐν ἔτει 1871 δὲν παριστῶσιν ἢ ἀκτῖνα μόνον φωτὸς διὰ τὸ μέλλον· ἡ Κοινότης ἐκείνη δὲν προέβη ἢ ἓν μόνον βῆμα πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ τὴν συμπληρώσῃ· ἐτουφέκισε τοὺς ὁμήρους μόνον κατὰ δωδεκάδας, ἐν ᾧ ἀναγνωρίζεται ἀνάγκη πολέμου ἄνευ διακρίσεως, μετὰ κλοπῶν, ἐμπρησμῶν, δολοφονιῶν καὶ ληστειῶν· πολέμου, ὅστις ὀφεί-

[1]) Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τοῦ 1879 ἐσημειώθησαν ἐν Ῥωσσίᾳ 3,443 ἐμπρησμοὶ προξενήσαντες ζημίαν 8 1/2 ἑκατομμυρίων ῥουβλίων. (Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Πετρουπόλεως).

λει ν' ἀνατρέψῃ πᾶσαν διοργάνωσιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ νὰ θάψῃ ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῆς τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Τότε ἐπέρχεται ἡ δήμευσις ὅλων τῶν κτημάτων, ἡ κατάργησις πάσης ἰδιωτικῆς περιουσίας, τῆς οἰκογενείας καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας ὡς στοιχείου περιττοῦ. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ζητοῦσιν οἱ ὀπαδοὶ τῆς Κοινοκτημοσύνης νὰ ἐκτελέσωσι μὲ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας ἐναντίον ὅλων τῶν δημίων, ἤτοι τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν, μὲ τὴν τρομοκρατίαν ἐναντίον παντὸς ἀντιφρονοῦντος [1]).

[1]) Ὁ Πέτρος Λερροῦ, διάσημος σοσιαλιστὴς διέγραψεν ὡς ἑξῆς τὰ δίκαια τῶν ἐργατῶν: «Ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ὑλικὰ πράγματα, ὑλικὰ ἀγαθά, χρυσὸς καὶ κοπρία, ὅτε μοι τὸ ἀνῆκόν μοι μέρος τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς κοπρίας»· τοῦτο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς εἴπῃ πᾶς ζῶν ἄνθρωπος. — Τὸ μέρος σου ἡτοιμάσθη, τῷ ἀπαντᾷ τὸ φάντασμα τῆς κοινωνίας, ἣν σήμερον ἔχομεν. — Εὑρίσκω ὅτι κακῶς ἡτοιμάσθη, ἀνταποκρίνεται ὁ ἄνθρωπος· — Ἀλλ' ἄλλοτε σοὶ ἤρκει τοῦτο, λέγει τὸ φάντασμα. — Ἄλλοτε, ἐπικρίνεται ὁ ἄνθρωπος, ὑπῆρχε Θεὸς ἐν οὐρανῷ, ὑπῆρχε παράδεισος, ὑπῆρχε κόλασις· ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κοινων'α. Εἶχον καὶ ἐγὼ τὸ μέρος μου ἐν τῇ κοινων'ᾳ ταύτῃ, διότι, ἂν καὶ ἤμην ὑπήκοος, εἶχον τοὐλάχιστον καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ὑπηκόου, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὑπακούω χωρὶς νὰ ἐξευτελίζωμαι. Ὁ κύριός μου δὲν μὲ διέταττε ἄνευ δικαιώματος, ἐν ὀνόματι τοῦ ἐγωϊσμοῦ αὐτοῦ ἡ ἐξουσία του προήρχετο ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐπέτρεπε τὴν ἀνισότητα ἐπὶ τῆς γῆς Εἴχομεν τὴν αὐτὴν ἠθικήν, τὴν αὐτὴν θρησκείαν· ἐν ὀνόματι τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας ταύτης ἐγὼ μὲν εἶχον καθῆκον νὰ ὑπακούω, ἐκεῖνος δὲ νὰ διατάττῃ Ἀλλὰ τὸ ὑπηρετεῖν ἦτο ὑπακούειν εἰς τὸν Θεόν, καὶ πληρόνειν διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς μου τὸν προστάτην μου ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐὰν ἤμην ὑποδεέστερος ἐν τῇ κοσμικῇ κοινων'ᾳ, ἤμην ἴσος πάντων ἐν τῇ πνευματικῇ, τὴν ὁποίαν καλοῦσι Ἐκκλησίαν .. Καὶ ἡ Ἐκκλησία αὕτη δὲν ἦτο ἡ ὁ πρόναος καὶ ἡ εἰκὼν τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, τῆς οὐρανίου Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ στρέφο ται τὰ βλέμματά μου καὶ αἱ ἐλπ δες μου... Ὑπέμενον διὰ νὰ φανῶ ἄξιος, ὑπέφερον διὰ νὰ μετάσχω τῆς αἰωνίας εὐδαιμονίας . . . Εἶχον τὴν προσ υχήν, εἶχον τὰ Ἄχραντα Μυστήρια εἶχον τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν συγχώρησιν τοῦ Θεοῦ μου. Ἤδη ὅμως ἀπώλεσα τὰ πάντα· δὲν ἔχω παράδεισον νὰ ἐλπίσω, δὲν ὑπάρχει πλέον ἐκκλησία. Μ' ἐδιδάξετε ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ἀπατεών· ἀγνοῶ ἐὰν ὑπάρχῃ Θεός, ἀλλὰ γινώσκω ὅτι οἱ νομοθετοῦντες δὲν πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο θέλω τὸ ἀνῆκον μέρος μου ἐπὶ τῆς γῆς· ὑμεῖς τὰ πάντα κατεστήσατε χρυσὸν καὶ κοπρίαν· θέλω καὶ ἐγώ τὸ μέρος μου τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς κοπρίας. Διατί νὰ λαλῶμεν περὶ ὑπακοῆς; διατί νὰ λαλῶμεν περὶ ἀνωτέρων καὶ κυρίων; Αἱ λέξεις αὗται δὲν ἔχουσι πλέον σημασίαν. Σεῖς προεκηρύξατε τὴν ἰσότητα πάντων τῶν ἀνθρώπων· ἑπομένως δὲν ἔχω κυρίους μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὑμεῖς δὲν ἐπραγματοποιήσατε τὴν προκηρυγθεῖσαν ἰσότητα· ἑπομένως δὲν ἔχω οὔτε τὸν ἀφῃρημένον τοῦτον κυρίαρχον, τὸν ὁποῖον ψευδῶς ἀποκαλεῖτε ποτὲ μὲν τὸ ἔθνος καὶ τὸν λαόν, ποτὲ δὲ πλαστῶς τὸν Νόμον. Ἑπομένως ἀφ' οὗ δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε βασιλεῖς, οὔτε εὐγενεῖς, οὔτε ἱερεῖς, καὶ ἀφ' οὗ μ' ὅλον τοῦτο δὲν βασιλεύει ἡ ἰσότης, εἰ-

Οὐδέποτε εὑρέθη ἡ κοινωνία ἐνώπιον τοσούτων κεκηρυγμένων ἐχθρῶν, ἐνώπιον σοφισμάτων τοσοῦτον κολακευτικῶν πρὸς διαστροφὴν τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, ἐνώπιον τοιούτων αἱρέσεων, διαφόρων κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ κατὰ τὰ μέσα, συμφώνων ὅμως πασῶν εἰς τὴν ἄρνησιν, εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν τῶν πασχόντων καὶ

μαι μόνος μου βασιλεὺς καὶ ἱερεύς μου, ἂν καὶ ᾖμαι μεμονωμένος ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁμοίων μου, καὶ ἴσως πρὸς ὅλην τὴν κοινωνίαν, ἥτις δὲν εἶναι κοινωνία, ἀλλὰ σύμφυρμα ἐγωϊσμῶν, ὅπως καὶ ἐγὼ εἶμαι ἐγωϊσμός. . . . »

Καὶ ὡς νὰ παρίστατο προκαταβολικῶς εἰς τὰς σκηνὰς τῆς Κοινότητος, ἐξακολουθεῖ ὁ Πέτρος Λερροῦ : « Ἀκούεται φρικώδης κρότος πολεμιστῶν συγκρουομένων καὶ ἀλληλοσφαζομένων. Ἐμφανίζεται ὠχρὸν καὶ τρέμον φάντασμα, τὸ ὁποῖον λέγει : « Ἐναπέλθετε εἰς τὴν τάξιν, ἐγὼ εἶμαι ἡ κοινωνία ! » — Εὐθὺς ἀκούονται πολλαὶ φωναί. Μᾶς λέγεις δὲν εἶναι ἡ κοινωνία· ἀπόνεμε ἡμῖν δικαιοσύνην· ἡμεῖς πάσχομεν καὶ ἰδοὺ ἄλλοι, εἴτινες ἀπολαμβάνουσιν· δὸς ἡμῖν τὰ αὐτὰ ἀγαθά· ἢ εἰπέ μας διατί πάσχομεν. Τὸ φάντασμα σιωπᾷ, ἀκίνητον καὶ κάτω νεῦον. Τότε οἱ ἄνθρωποι βλέποντες ὅτι δὲν εἶναι ἢ ἀνίσχυρον φάντασμα ἀναφωνοῦσι δραττόμενοι τῶν ὅπλων : « Κάτω πᾶν ὅ,τι μᾶς πιέζει ! Διατί οἱ κατώτεροι νὰ μὴ καταβάλλωσι τοὺς ἀνωτέρους ; διατί οἱ πτωχοὶ νὰ μὴ λαμβάνωσι τὴν θέσιν τῶν πλουσίων ; Διατί νὰ ὑπάρχωσιν ὑφιστάμενοι ; διατί νὰ ὑπάρχωσι πτωχοί ; »

Κατὰ τὴν δίκην τῶν σωσιαλιστῶν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1886 ἐν Ῥώμῃ ἐφανερώθη ὁ ἑξῆς ὅρκος : Ἐγώ . . . . πεποιθὼς ἀκραδάντως ὅτι ἡ Ἰταλία δὲν δύναται νὰ καταστῇ ἀληθῶς ἐλευθέρα, μεγάλη, ἀνεξάρτητος, ἠθικὴ καὶ ἱκανὴ νὰ πραγματοποιήσῃ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον τῇ ἀνήκει ἐν Εὐρώπῃ, ἄνευ ἀπολύτου μεταβολῆς τοῦ διέποντος αὐτὴν συστήματος· συγκεκινημένος ἐκ τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς διαφθορᾶς, ἣν ἡ μοναρχία ἐκχύνει κατὰ τῆς πατρίδος μου, ὁρκίζομαι εἰς τὸν γενικὸν δημοκρατικὸν Σύνδεσμον, καὶ ὑπόσχομαι ἐν ὀνόματί μου νὰ διαδώσω τὴν πίστιν καὶ τοὺς κανόνας αὐτοῦ, νὰ τηρήσω εὐσυνειδότως τὰς διατάξεις του, νὰ ἐργασθῶ κατὰ τὰς ὑποδεικνυομένας ὁδηγίας ἐν ὁμοφωνίᾳ πρὸς τοὺς ἐν τῷ Συνδέσμῳ ἀδελφούς μου καὶ νὰ συντρέξω εἰς τὴν ἐκτέλεσιν. Ὑπόσχομαι ἐπὶ τῇ τιμῇ μου νὰ ὑπακούσω εἰς τοὺς ἀρχηγούς μου, νὰ μὴ φανερώσω εἰς οὐδένα τὴν ὕπαρξιν τοῦ γενικοῦ δημοκρατικοῦ Συνδέσμου, καὶ νὰ μὴ ἀναμίξω ἐν αὐτῷ κανόνας καὶ ἀρχὰς ἄλλων συνδέσμων. Ἐὰν ἀθετήσω τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἂς τιμωρηθῶ ὡς προδότης καὶ τὸ ὄνομά μου ἂς παραδοθῇ εἰς τὴν γενικὴν κατάραν ».

Ὁ Κανὼν ἐπιβάλλει εἰς πάντα τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου : α΄) νὰ διαδίδωσιν ἰδέας δημοκρατικὰς μεταξὺ τῶν λαϊκῶν τάξεων ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ἰδίως μεταξὺ τῶν ἐργατῶν· β΄) νὰ κάμωσι δραστηρίους προσηλύτους ἐν τῷ στρατῷ· γ΄) νὰ προμηθεύσωσιν ὅπλα καὶ περίστροφα εἰς πᾶν μέλος δυνάμενον νὰ φέρῃ ὅπλα· δ΄) νὰ διαδίδωσι δημοκρατικὰς διατριβὰς καὶ φυλλάδια· ε΄) νὰ ὁράττωσι τὰ ὅπλα ἅμα δοθῇ τὸ σύνθημα καὶ νὰ μὴ ἀφίνωσιν αὐτὸ πρὸ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ σκοποῦ· ς΄) νὰ κηρύττωσι τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἀρχηγούς· ζ΄) νὰ τηρῶσι μυστικὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Συνδέσμου, καὶ νὰ ὑπομένωσι πάντα διωγμὸν κάλλιον ἢ νὰ παραδίδωσι τοὺς ἰδίους ἀδελφούς· η΄) νὰ μένωσι πάντοτε ἐνάρετοι, ἠθικοὶ καὶ τίμιοι, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ᾖναι καλὸς δημοκράτης ἄνευ τοιούτων προσόντων. Οἱ κατηγορούμενοι ἠθωώθησαν.

εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν ὀρέξεων, ἀφ' οὗ κατασυνετρίβη (κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Προυδὼν) ἐπὶ ὅλων τῶν μετώπων τὸ οἴδημα τοῦ σεβασμοῦ. Ὁ προβλέπων τὸν κίνδυνον καὶ προτιθέμενος ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοῦτον οὐχὶ τόσον τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν ἢ τὰς προφυλάξεις τῆς ἀστυνομίας, ὅσον τὴν ἐξυγίανσιν τῆς πνευματικῆς παραφορᾶς, καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς ἠθικὰς δυνάμεις, αἵτινες εἶναι μόναι ἱκαναὶ νὰ εἰρηνοποιήσωσι τὸ πνεῦμα τῶν ἐργατῶν, ἐχλευάζετο ὡς κληρικόφρων. Πρὸς τοὺς ἐρεθιστικοὺς λόγους, πρὸς τὰς βιαίας ἐφόδους ἀντετάσσοντο αἱ ἐνστάσεις τῶν ὑμνολογούντων καθ' ἑκάστην τὴν μακαριότητα τῶν λαῶν [1]) καὶ οἱ ἔπαινοι τοῦ παρόντος βίου, οἱ γενόμενοι ὑπό τινος τῶν προνομιούχων τῆς τύχης. Ἄλλοι δέ, ἧττον τούτων ἄνανδροι καὶ ἠρεμώτεροι ἐκείνων, πιστεύουσιν ὅτι τὴν τοσαύτην αὔξησιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τῶν ἀτόμων θὰ διαδεχθῇ κατ' ἀνάγκην δικαιοτέρα διανομὴ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ ὅτι ὁ λαὸς θὰ καταταχθῇ εἰς τὴν μεσαίαν ἐκείνην τάξιν, ἥτις δύναται νὰ εἴπῃ· τὸ Κράτος εἰμὶ ἐγώ· διότι ἡ σημασία δὲν συνίσταται πλέον εἰς τὴν δημοκρατίαν ἢ εἰς τὴν μοναρχίαν ἢ εἰς τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα, ὅσον εἰς τὴν ἠθικὴν τάξιν καὶ τὴν θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ· ὡς πρὸς τὸν πολιτικὸν δὲ εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῆς βιομηχανίας καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν, ἢ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀπανθρώπου δόγματος, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ τοὺς ἐργάτας ὡς ἀναίσθητον ποσότητα, ἣν ἡ κρίσις ἄγει καὶ φέρει κατ' ἀρέσκειαν καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν οὐχὶ δὲ εἰς τὴν διάρρηξιν αὐτῶν. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου δὲν θέλουσι νὰ εἰσχωρήσῃ τὸ πάθος ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐννοήσωσι πάντες ὅτι ἡ κοινωνία βασίζεται ἐπὶ διαρκοῦς ἀνταλλαγῆς ἀμοιβαίων ἐκδουλεύσεων, νὰ προσπαθήσωσιν ὅπως ἡ θέσις ἑκάστου ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς ἰδίας συμπεριφορᾶς του καὶ νὰ ἀναλογῇ πρὸς τὴν εὐφυΐαν,

[1]) Μεταξὺ τόσων διαψεύσεων. δημοσιευθεισῶν ἰδίως μετὰ τὸ ἔτος 1848, αἱ Οἰκονομικαὶ Ἁρμονίαι τοῦ Βαστιᾶ, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὰ πάντα διευθετήθησαν ὑπὲρ τῶν πολλῶν, ἀρκεῖ αἱ προστασίαι νὰ ᾖμὴ παρακωλύωσι τὴν ἐλευθερίαν.

πρὸς τὴν δραστηριότητα, τὴν ἐπιμονὴν τῶν προσπαθειῶν του. Τοῦτο δέον νὰ ζητηθῇ, τὰ ἐπίλοιπα ἔρχονται ἀφ' ἑαυτῶν.

Καὶ οἱ Σοσιαλισταὶ ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ διοργάνωσις τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ ἐλευθέρα, ἡ ποικίλη, συνεχὴς καὶ διαδοχικὴ διοργάνωσις ἐκείνη, ἥτις ἐκτελεῖται σήμερον διὰ τῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἧττον ἀπαθῆ ἢ ἄλλοτε. Ἀνεγνωρίσθη ὅτι αἱ ἀνάγκαι ηὔξησαν, ὅπερ εἶναι ἠθικὸν φαινόμενον ἀνώτερον τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῆς παραγωγῆς διὰ τῶν μηχανῶν εἶναι ἴσως ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς σημερινῆς ἐμπορικῆς κρίσεως. Ἀλλὰ ποῦ θὰ σταματήσῃ τὸ ἐφευρετικὸν τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμα καὶ ἡ δύναμις τῶν μηχανῶν;

Κατὰ τὸν περὶ Χειραφετήσεως τῆς τετάρτης τάξεως ἀγῶνα τοῦ Ῥοδόλφου Μάγερ, ὅστις εἶναι σήμερον ὁ Κώδιξ τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Γερμανίας, αἱ μικραὶ βιομηχανίαι δέον νὰ ὦσι συντεταγμέναι εἰς σωματεῖα, ὡς ἐν Αὐστρίᾳ κατὰ τὸ 1859 καὶ ἐν Πρωσσίᾳ ἀπὸ τοῦ 1869, καὶ τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα εἰς συνδέσμους, ὡς οἱ δικηγόροι, οἱ ἰατροί, οἱ δημοσιογράφοι, καὶ οἱ χρηματισταί. Ἀλλὰ κατὰ τῆς καταργήσεως τῶν συνδέσμων μόνη θεραπεία εἶναι τὰ σωματεῖα τὰ ὁποῖα δέον νὰ τελειοποιῶνται ὅσον περισσότερον πραγματοποιεῖται ἡ ἰσότης. Αἱ ἐργατικαὶ ἑταιρίαι, αἱ συστηθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἀλληλοβοηθείας μεγάλως ἀνεπτύχθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀφ' ὅτου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1824 κατηργήθησαν οἱ νόμοι οἱ ἀπαγορεύοντες τοὺς συλλόγους τῶν ἐργατῶν· εἶτα δὲ ἀνεγνωρίσθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1869 καὶ 1871, κανονισθέντες εἰς τρόπον ὥστε πράγματι νὰ συντελῶσι πρὸς ὄφελος τῶν ἐργατῶν, νὰ παρακωλύωσι τὰς ἀπεργίας, καὶ ὁρίζωσι δικαίως τοὺς μισθοὺς καὶ ἐξομαλύνωσι τὰς διαφορὰς καὶ τὰς διενέξεις.

Ἐν μόνῃ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐξαιρέσει τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, ὑπῆρχον ἐν ἔτει 1883 διακόσιαι δέκα συντεχνίαι μετὰ 249,653 ἑταίρων, μὲ κεφάλαιον 529,587 λιρῶν στερλινῶν καὶ μὲ ἔσοδα 358,236 λιρῶν.

Αἱ ἑταιρίαι αὗται τείνουσιν εἰς τὴν προμήθειαν τῶν τροφίμων

ἐπὶ μετρίᾳ τιμῇ· οὕτω τὰ μέλη αὐτῶν δύνανται νὰ κάμωσιν οἰκονομίας καὶ ὁ πτωχὸς εἶναι ἧττον ἐκνενευρισμένος, καὶ σέβεται ἑαυτὸν καλλίτερον. Ἱδρυθεῖσαι τὸ πρῶτον ἐν Ῥόκδαιλ (Rochdale) ἠρίθμουν ἤδη κατὰ τὸ 1850 48,000 μέλη, καὶ ἐπωλήθησαν τρόφιμα ἀντὶ 1 $^1/_2$ ἑκατομ. λιρῶν. Ἐν ἔτει 1882 ὑπῆρχον 1156 ἑταιρίαι μὲ 635,000 μέλη καὶ κεφάλαια 8,762,000 λιρῶν ἐπωλήθησαν δὲ τρόφιμα καὶ ἄλλα εἴδη τῆς ἀνάγκης διὰ τὸ ποσὸν 25 ἑκατομ. τὰ ὁποῖα ἐπέφερον κέρδος 2,120,000 λιρῶν, ἐξ ὧν αἱ 14,700 ἐδαπανήθησαν διὰ σχολεῖα.

Ἂς παύσῃ ἡ οἰκονομία ἔχουσα ὡς μόνην ἔμπνευσιν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους καὶ τὸ ἐμπόριον· ἂς παύσῃ ζητοῦσα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὅ,τι δέον νὰ προέρχεται ἐκ μόνης τῆς ἐλευθερίας· ἂς παύσῃ θεωροῦσα ἑαυτὴν μόνον ἐπιστήμην τοῦ πλούτου καὶ ὡς πλοῦτον μόνον τὰ χρήματα. Πλούτος εἶναι ὅ,τι ἱκανοποιεῖ τὰς νομίμους ἀνάγκας· πολιτικὴ δὲ οἰκονομία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ διευθετεῖν τὰ διάφορα μέρη, τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἔθνος, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ παράσχωσιν αὐτῷ τὴν μεγαλειτέραν εὐεξίαν καὶ εὐημερίαν. Αἱ ἀνάγκαι τῶν λαῶν, αἵτινες, ὅταν σιγῶσι, τὰ ὅπλα, φθάνουσι μέχρι τῶν ὤτων τῶν βασιλέων, δὲν ἐπιτρέπουσιν ἀφῃρημένας βραδύτητας, ἀλλὰ θέλουσιν ἀπαντήσεις κατηγορηματικὰς καὶ κοινωνικάς. Ἔχει ὁ πτωχὸς δικαίωμα τοῦ ζῆν; ἔχει δικαίωμα τοῦ ἀπολαμβάνειν τὸν καρπὸν τῆς ἐργασίας του; Πῶς δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῆς παρούσης ταπεινώσεως; Ἀρκεῖ νὰ συστήσῃ τις αὐτῷ τὴν ὑπομονήν; Ἀρκεῖ νὰ χορηγῇ τις αὐτῷ ἐλεημοσύνην; Ἢ εἶναι καθῆκον νὰ παρασκευάσῃ τις εἰς ἕκαστον τὰ μέσα ὅπως ἐκτελῇ τὴν ἰδίαν του ἐργασίαν, νὰ ἐξασκῇ τὰ ἴδια αὐτοῦ δικαιώματα καὶ ἀναπτύσσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δραστηριότητα; Ἡ λύσις τῶν ζητημάτων τούτων δὲν πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τοῖς βιβλίοις, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐνίοτε ἔργα ἀσυνέτου ὑπεροψίας, ἀλλ' ἐν τοῖς Κοινοβουλίοις, καὶ ἐν τοῖς ὑπουργείοις, τὰ ὁποῖα φέρουσι μεγαλείτερα ἀποτελέσματα ἔχοντα τὴν πεῖραν, καὶ τὰ ὁποῖα αἰσθάνονται ὅτι δὲν εἶναι πλέον καιρὸς συζητήσεων ἀλλὰ ἔργων τώρα ὅτε τὸ κί-

νημα κατέστη τόσον ζωηρόν, καὶ ὅτι δέον νὰ συνδιαλλαγῶσιν οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ ἐσκεμμένου συμφέροντος πρὸς τὰς ἐμπνεύσεις τῆς ἠθικῆς ἀγαθοεργίας.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπαιρόμενος ἐπὶ ταῖς τοσαύταις καὶ τοιαύταις ἐφευρέσεσιν αὐτοῦ, δί' ὧν καθυπέταξε τὴν φύσιν, ζητεῖ νὰ ἀντιτάξῃ τὴν ἐπιστήμην κατὰ τῆς πίστεως, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ μόνη θεότης τοῦ μέλλοντος ἔσεται ἡ ἐπιστήμη. Ἀλλ' ἐὰν ἀκριβῶς μελετήσῃ, θὰ διακρίνῃ ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὴν ἀνάλυσιν, τὴν ἐφηρμοσμένην εἰς τὰ σώματα καὶ εἰς τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἐνεργείας ἀπὸ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὰς δυνάμεις ἡμῶν ὅπως ἀναγνωρίσωμεν τὰς ἀναλογίας καὶ οὕτως προβαίνωμεν διὰ συμπερασμάτων.

Ἡ μακαριότης ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ὄνειρον καὶ μέχρι τέλους ὁ βίος ἔσεται πλήρης ἀναγκῶν καὶ ἀσθενειῶν· οὔτε θαύματα βιομηχανίας ἢ ἐφευρέσεις τῆς ἐπιστήμης θ' ἀπαλλάξωσιν αὐτὸν νοσημάτων καὶ πόνων· καὶ αὐτὴ ἡ κρίσις ἔχει ὅρια τὰ ὁποῖα οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερπηδήσῃ, καὶ ἡ θέλησις ἔχει κλίσεις, ἃς οὐδέποτε θὰ δαμάσῃ. Ἑπομένως ἡ εὐδαιμονία δὲν θὰ ἦναι ἢ ὅρος σχετικός, καὶ ἡ κοινωνία τείνει πρὸς αὐτὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Ἡ διαρκὴς αὕτη πρόοδος, ἡ συνεχὴς αὕτη κλίμαξ γνώσεων καὶ ἀναπαύσεων, αἱ ὁδοὶ αὗται, αἱ τοῖς πᾶσι προσιταί, ἡ δραστηριότης αὕτη τοῦ ἐκπαιδευομένου λαοῦ, ταῦτα εἶναι ἡ καλλιτέρα ἀπάντησις πρὸς ἐκείνους, οἵτινες οὐδεμίαν κάμνουσι διάκρισιν μεταξὺ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως τῶν ζώων. Τὰ ζῶα, ἀρκούμενα εἰς τὴν ὕπαρξίν των, δὲν ἐπιθυμοῦσι τί καλλίτερον, οὐδὲ τείνουσι πρὸς αὐτό. Ὁ ἄνθρωπος τοὐναντίον, εἴτε ὡς ἄτομον εἴτε ὡς κοινωνία, τείνει πάντοτε πρὸς τὴν βελτίωσιν καὶ ἡ ἱστορία εἶναι ἡ δραματικὴ συλλογὴ ὅλων τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ἀπὸ αἰώνων γενομένων ἀποπειρῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν. Ἐν ᾧ ἡ κληρονομία διατηρεῖ καὶ συναθροίζει, ἡ ἐλευθερία προοδεύει καὶ δημιουργεῖ· ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ πρωτοβουλία, ἥτις ἐπωφελεῖται ἐκ τοῦ παρελθόντος.

Ἀληθὲς ὅτι γενικὸς γνώμων εἶναι ἕκαστος δι' ἑαυτοῦ[1]), ἐν ᾧ ἀπαιτοῦνται θυσίαι, φιλανθρωπία καί, ἂς τὸ εἰπωμεν καθαρῶς, ἐλεημοσύνη· ἀλλὰ μήπως οἱ λόγοι οὗτοι δὲν προεκηρύχθησαν ἐκ τοῦ ὄρους τῆς Παλαιστίνης πρὸ δεκαοκτὼ ἤδη αἰώνων;

[1]) Μεθερμηνεύθη ὁ γνώμων οὗτος ἐν τῷ πολιτικῷ τύπῳ τῆς μὴ ἐπιμόσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Πῖος ὁ Θ΄. — Πτῶσις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας.

Πῖος ὁ Θ΄, θεολόγος οὐχὶ βαθὺς ἀλλὰ γνώστης τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, εὐγενὴς τοὺς τρόπους, ἀνὴρ εὐειδής, μὲ ὀφθαλμοὺς διαπεραστικούς, μὲ φωνὴν ἰσχυράν, εὐπροσήγορος, δυνάμενος εὐκόλως νὰ μεταβῇ ἀπὸ τοῦ εὐτραπέλου εἰς τὸ παθητικὸν ὕφος, ἀπὸ τῆς κολακείας εἰς τὴν ἐπίπληξιν, ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ εἰς τὸ ἔξοχον· εὐαίσθητος πρὸς τὰς δυστυχίας καὶ πρόθυμος καὶ γενναιόδωρος εἰς τὸ νὰ συνδράμῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ παρηγορῇ τοὺς τεθλιμμένους· ἐγκαταλείπων τὰς ὑποθέσεις εἰς τοὺς ὑπαλλήλους του, ἀλλὰ διευθύνων τὰς σπουδαιοτέρας ὑποθέσεις ὡς νὰ εἶχε πεποίθησιν εἰς ἀνωτέραν προσωπικὴν ἔμπνευσιν, καὶ ὡς ἐκ τούτου στερεὸς εἰς τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις, κατώρθωσε νὰ ἐφελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὸν σεβασμὸν τῶν ἡγεμόνων καὶ τὴν ἀγάπην τῶν λαῶν, μὲ ὅλην τὴν μοχθηρίαν τῶν λογίων, οἵτινες δὲν εἶναι λαός.

Βασιλεύσας περισσότερον παντὸς ἄλλου Πάπα, ὑπῆρξε μάρτυς καὶ δράστης τῶν θορυβωδῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα μετήλλαξαν τὴν ὄψιν τῆς Εὐρώπης κατέλυσαν βάσεις τινὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς, τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς τάξεως. Ἦτο ζηλωτὴς τῆς ἀκεραιότητος τῆς πίστεως, ἐπεδίωκε τὴν διόρθωσιν τῆς πειθαρχίας, τὴν στερέωσιν τῆς ἱεραρχίας, καὶ εἰς τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, εἰς τὰ σοφίσματα τῶν λογίων, εἰς τὰς φιλοδοξίας τῶν βασιλέων καὶ εἰς τὰς παρεκτροπὰς τῶν συνειδήσεων ἀντέτασσε τὴν ἀπόλυτον ἀφήγησιν τῶν κυριωτάτων ἀληθειῶν.

Προσκληθεὶς νὰ ἀνασυστήσῃ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1847 ἀπήντησεν ὅτι ἔλαβε ὀλεθρίαν αὐτοῦ πεῖραν, ὥστε ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ διετηρήθη ἡ πληθὺς τῶν νομοδιδασκαλιῶν, καὶ συνεπείᾳ τῆς στάσεως ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς δίκας καὶ εἰς τιμωρίας καὶ νὰ αὐξήσῃ τοὺς φόρους. Τοῦτο ἤρκεσεν ὅπως ὁ λαός, μὴ δυνάμενος νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν ὡς αἱμοβόρον, κατηγόρησεν αὐτὸν ὡς ἀντιπράττοντα καὶ ἀποστρεφόμενον τὴν νεωτέραν πρόοδον. Καὶ ὅμως μετὰ τὴν ἐκ Γαέτης ἐπάνοδόν του συνέστησεν ἐξ ὑπουργεῖα, ἵδρυσε συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ οἰκονομικὸν Συμβούλιον· διωργάνωσεν ἐπὶ φιλελευθέρων βάσεων τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων, διέταξε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ποινικοῦ κώδικος τοῦ 1832 καὶ τοῦ ἀστυκοῦ κώδικος τοῦ 1834· ἐπροστάτευσε τὴν βιομηχανίαν, ηὔξησε τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων καὶ ἵδρυσε τεχνικὴν σχολὴν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀγρονομίας καὶ ἑταιρίαν κηπουρικήν· προέτεινε τὴν δενδροφύτευσιν τῶν παραλίων καὶ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν Ποντίων ἑλῶν ὡς καὶ τῶν ἑλῶν τῆς Ὀστίας καὶ τῆς Φερράρας [1])· ἐπιχείρησε τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων καὶ τη-

[1]) Ἡ πεδιὰς τῆς Ῥώμης ἐκτάσεως διακοσίων χιλιάδων πλέθρων, διαιρεῖται εἰς 360 μεγάλα κτήματα, ὧν τὰ 81 ἀνήκουσιν εἰς ἐκκλησιαστικὰ σωματεῖα, τὰ δὲ ἄλλα εἶναι κληρονομικά. Κακῶς συντεταγμένη ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὁρατίου ἡ πεδιὰς αὕτη κατέπεσεν ἔτι μᾶλλον ἕνεκα τῆς ἀμελείας τῶν βαρβάρων καὶ ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν καταστροφῶν, ἃς ὑπέστη διὸ καὶ οἱ πάπαι προσεπάθουν νὰ τὴν ἐξυγιάνωσι καὶ νὰ τὴν κατοικίσωσι. Κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα ὁ πάπας Ζαχαρίας ἵδρυσε χωρία, domus cultae κληθέντα· ὁ Σίξτος Δ'. ἐν ἔτει 1477 παρέσχε τὴν ἄδειαν εἰς οἱονδήποτε νὰ καλλιεργήσῃ καὶ σπείρῃ τὸ τρίτον τῶν ἀκαλλιεργήτων γαιῶν καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν ἰδιωκτητῶν, ἀποτίων εἰς αὐτοὺς μικρὸν μίσθωμα κατ' ἔγκρισιν πραγματογνωμόνων. Ἡ διάταξις αὕτη μετερρυθμίσθη ἐπὶ τὸ καλλίτερον ὑπὸ τῶν παπῶν Ἰουλίου τοῦ Β'. καὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ'. οὗτοι περιώρισαν τὴν ἐλευθέραν βοσκὴν καὶ παρέσχον ὠφελήματα εἰς τοὺς καλλιεργητάς. Ὁ Σίξτος Ε'. προέβη ἔτι μᾶλλον δοὺς πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν. Ὁ Βενέδικτος ΙΒ'. διέθεσε δάνεια 15 ἑκατομμυρίων ὑπὲρ τῆς γεωργίας. Παῦλος ὁ Ε'. ἐδαπάνησεν εἴκοσιν ἑκατομμύρια φράγκων πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τοῦ σίτου καὶ πρὸς πρόληψιν τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ ἄρτου· ὁ Πῖος Ϛ'. ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἔργων τῶν Ποντίων ἑλῶν εἶχε κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Πεδεμοντίου Καχεράνου παρασκευάσει γενικὸν σχέδιον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ῥωμαϊκῆς πεδιάδος, ὅπερ ὅμως δὲν ἐξετελέσθη ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως. Πῖος ὁ Ζ'. μετὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἐπάνοδόν του ἐξέδωκε νόμον καταλληλότατον, ὅστις ὅμως δὲν ἐξετελέσθη. Ἤδη δὲ γίνονται αἱ δέουσαι ἐνέργειαι ὑπὸ τοῦ νέου βασιλείου, καὶ σπουδαῖα εἶναι

λεγραφικῶν γραμμῶν, καὶ μετεωρολογικῶν σταθμῶν· ἵδρυσε βρεφοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ σχολεῖα κωφαλάλων, πρὸς δὲ καὶ νοσοκομεῖα μὲ ἀνατομικὰς προπαρασκευάς [1]), φυλακὰς καὶ σωφρονιστήρια, ἱεροσπουδαστήρια, καὶ ἐσύστησε νέας ἕδρας ἐν τοῖς ἑπτὰ Πανεπιστημίοις. Ἡ ἀρχαιολογία ἐπροστατεύθη διὰ παντοίων ἀνασκαφῶν καὶ ἐπισκευῶν ἀρχαίων μνημείων, ἡ δὲ χριστιανικὴ ἀρχαιολογία διὰ τοῦ μουσείου τοῦ Λατεράνου καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐν ταῖς κατακόμβαις καὶ ἐν ταῖς ἀρχαίαις βασιλικαῖς, ὡς καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν μνημείων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν ὑπὸ τοῦ Δεμάρης τοῦ Γαρρούκη καὶ τοῦ Ῥόσση. Ἔξοχοι δὲ διδάσκαλοι ἐπεδίωκον τὴν ἀστρονομίαν. Ὑπὲρ τῶν τεχνῶν οἱ πάπαι μὲ ὅλα τὰ γλίσχρα αὐτῶν μέσα εἰργάθησαν περισσότερον τῶν συγχρόνων αὐτῶν βασιλέων.

τὰ ἔργα τῶν μοναχῶν εἰς τὰς Τρεῖς Κρήνας (Ὀρ. Πίος ὁ Θ'. καὶ οἱ λαοὶ αὐτοῦ κατὰ τὸ 1857. Τόμοι δύο. Ἐν Ῥώμῃ 1860.) — Παγέλλα, περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ 1870. —

[1]) Οἱ πάπαι ἐπροστάτευσαν πάντοτε τὴν μελέτην τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς ἀνατομίας. Ὁ Δεματτεῖς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Περὶ τῆς προστασίας τῆς ἰατρικῆς ἐκ μέρους τῶν ῥωμαίων Ποντιφήκων, λέγει: Ἡ ἄδεια τοῦ ἐκτελεῖν νεκροψίας ὀφείλεται εἰς τοὺς πάπας καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ὁποῖον διέλυσε τὴν παράλογον ἀποστροφήν, ἣν εἶχον ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι διὰ τὰ πτώματα. Ἡ ὅλη γυδαία κατηγορία κατὰ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η'. ὅτι ἀπηγόρευσε τὴν νεκροψίαν, διεψεύσθη ὑπὸ τοῦ Μερπούργου, τοῦ Κορράδη, τοῦ Λεσσόνα καὶ ἄλλων. Θέλοντές τινες ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν πίστιν, διϊσχυρίσθησαν ὅτι ὁ μέγας ἐπιστήμων Ἄγγελος Σέκκης ἐψεύδετο πρὸς ἑαυτὸν ἐπαγγελλόμενος (αὐτὸς ὁ Ἰησουΐτης ἀπὸ τῆς ἡλικίας δεκαπέντε ἐτῶν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ) τὴν ἁπλουστέραν ὀρθοδοξίαν, καὶ ὅτι ὁ καθολικισμός του ἦτο προσποίησις· τὴν 28 Αὐγούστου 1877 ἔγραφεν ὁ Σέκκης πρὸς τὸν ἱερέα Κάπρην ἐκ Ῥηγίου: — Ἀναγνοὺς τὰς ἀνοησίας τοῦ Μιραβέλλη, ὅστις διϊσχυρίζεται ὅτι γινώσκει τὰ αἰσθήματά μου κάλλιον ἐμοῦ, ἐσκέφθην ὅτι πᾶσα ἀπάντησις ἐκ μέρους μου εἶναι ματαιοπονία, διότι εἰς ὅ,τι καὶ ἂν εἶπεν ἡ ἀπάντησις ἦτο πρόχειρος ὅτι δὲν ἔλεγεν ὅ,τι ἐφρόνουν. Καὶ τότε πῶς ἐγίνωσκεν ὅτι ἐγὼ ἐφρόνουν; Ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα ὁδός, ἡ ὁδὸς τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ πῶς ν' ἀποδείξω ὅτι δὲν σκέπτομαι διαφοροτρόπως παρ' ὅτι λέγω, ἐὰν οὔτε τοὺς λόγους οὔτε τὰ πράγματα δὲν πιστεύουν πλέον; Ὑπῆρχε καὶ τρίτη ὁδός, νὰ μὴ προσέξω εἰς ἐκείνους τοὺς βεβλαμμένους τὸν νοῦν. Ἐπομένως τοὺς ἄφησα νὰ λέγουν, καὶ ἐξηκολούθησα πράττων τὸ καλὸν καὶ ἀφίνων τοὺς ἄλλους νὰ φλυαρῶσιν. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι ἢ νὰ ἐλεεινολογῶ τὰς παρεκτροπὰς τῆς δυστυχοῦς ἡμῶν νεολαίας, ἥτις καταναλίσκει τοσαύτας ζωτικὰς δυνάμεις, αἵτινες ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς τὸ ἀγαθὸν τῆς πατρίδος, πρὸς τὴν ἀληθῆ πρόοδον καὶ πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλης ζωῆς, περιστρεφομένη ἐντὸς κύκλου, ὅπου ἡ μὲν κίνησις εἶναι πολλή, ἡ δὲ πρόοδος μηδαμινή.

Καὶ ὅμως ὁ Πάπας εἶχεν ἐπιχορήγησιν μόνον ἑξακοσίων χιλιάδων σκούδων, δι' ὧν ὤφειλε νὰ συντηρῇ τὰ ἀποστολικὰ ἀνάκτορα, νὰ μισθοδοτῇ τὸ ἱερὸν Συμβούλιον, τοὺς γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας, τοὺς πρεσβευτὰς παρ' ὅλαις ταῖς αὐλαῖς, τὴν διατήρησιν τῶν μουσείων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ τὰς ἐπισκευὰς τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκκλησιῶν. Τὸ Κράτος, ἀπὸ 2 ½ ἑκατομ. κατοίκων περιορισθὲν εἰς 700 χιλιάδας, δὲν εἶχεν ἔσοδα ἢ ἓξ μόνον ἑκατομ. σκούδων, ἐν ᾧ σχεδὸν πᾶσαι αἱ ἀρχαῖαι δαπάναι διετηροῦντο· πρὸς τούτοις δὲ καὶ αἱ διηνεκεῖς ἀπόπειραι τοῦ γείτονος βασιλείου ὑπεχρέουν τὸν Πάπαν νὰ διατηρῇ 14 χιλ. στρατοῦ μὲ στρατῶνας, ὁπλοστάσια καὶ νοσοκομεῖα· συνεπείᾳ τούτου ἔλλειμμα κατ' ἔτος πολλῶν ἑκατομμυρίων. Ἐγένοντο μὲν ἀπόπειραι διάφοροι συμβιβασμοῦ, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος [1]).

Ἀνέκραξέ ποτε ὁ Πάπας: «Εἶπον ὅτι μισῶ τὴν Ἰταλίαν. Ἐγὼ ὅμως πάντοτε τὴν ἠγάπησα. Ἐπόθησα τὴν εὐδαιμονίαν της καὶ ὁ Θεὸς γινώσκει πόσον ἐδεήθην καὶ δέομαι ὑπὲρ τοῦ δυστυχοῦς τούτου ἔθνους. Δὲν εἶναι ἑνότης ἡ βασιζομένη ἐπὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, δὲν εὐλογεῖται ἡ ἑνότης, ἥτις καταστρέφει τὴν ἐλευθερίαν καὶ

[1]) Δὲν νομίζομεν ἀπὸ σκοποῦ νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἀκόλουθον περικοπὴν τῆς ὑφ' ἡμῶν συγγραφείσης «Χρονολογικῆς ἱστορίας τῆς Ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας».

— Ὁ Ἅγιος πατὴρ ηὐδόκησε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς ἐμὲ καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο. Καὶ ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ προσεπάθουν νὰ συνδιαλλάξω τὴν Ἐκκλησίαν οὐχὶ πρὸς τὰς τυραννούσας μερίδας ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀληθῆ Ἰταλίαν, ἐπιθυμῶν νὰ τὴν στερεώσω, ὁ Πάπας μὲ ἤκουσε μετὰ προσοχῆς, καὶ μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν δύναται μὲν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς νέας ἀρχάς, οὐχ ἧττον ὅμως μὲ ἄφινε νὰ ἐνεργήσω κατὰ τὴν συνείδησίν μου. — Ἀλλ' ἡ Ὑμ. Ἁγιότης θὰ μὲ ἀφορίσῃ; Ἐμειδίασεν ὡς ἐμειδία συνήθως καὶ ἀπήντησεν. «Ὄχι, ἀλλὰ τοὐναντίον θὰ σ' εὐλογήσω. Κατόπιν τῷ εἶπον ὅτι κατὰ τὴν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Σίξτου λειτουργίαν τῆς προτεραίας ἤκουσα τὸν ἱεροκήρυκα εὐχόμενον ὅπως ὁ Θεὸς καταστήσῃ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· ἐγὼ δὲ ηὐχήθην ὅπως ὁ ἅγιος Πατὴρ ἀναλάβῃ πάντας ἡμᾶς εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ μᾶς εὐλογήσῃ μεθ' ὅλης τῆς Ἰταλίας. — Πόσον εὐχαρίστως (ἀνέκραξε) θὰ τὸ ἔπραττον καὶ τὸ πράττω! «Καὶ μοὶ ἀπηρίθμησεν ὅ,τι εἶχε πράξει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1848, καὶ τὰς βελτιώσεις ἃς εἰσήγαγεν ἐν τῷ τόπῳ καὶ ὅσας ἐσκέπτετο νὰ εἰσαγάγῃ, καὶ ὁμιλῶν περὶ τοῦ νέου βασιλείου εἶπεν· ὑποθέτω ὅτι ἡ Ἀριθμητικὴ θὰ νικήσῃ τὴν Κατήχησιν· ὀλίγον ἐνδιαφέρομαι ἐὰν ἔχω περισσοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας γαίας· ὅ,τι θέλω εἶναι ἡ ἀνεξαρτησία».

τὴν δικαιοσύνην, ἥτις καταπατεῖ τὰ δικαιώματα τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου, τῶν καλῶν πιστῶν καὶ πάντων».

Δύναταί τις νὰ φονεύσῃ ἕνα ἄνθρωπον οὐχὶ ὅμως ν' ἀπαιτῇ ν' αὐτοκτονήσῃ. Βίᾳ ληστευθεὶς ὁ Πάπας δὲν διέβλεπε τὸν λόγον διατὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν πρὸς βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐκήρυξεν ὅτι θέλει τὴν Ῥώμην πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ἀντιτάσσον τὴν καθολικὴν ἑνότητα κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος· πρὸς βασίλειον, ἐν τῷ ὁποίῳ, καταργηθείσης τῆς ἐκουσίου ἠθικῆς ζωῆς, κατηγορεῖτο ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ ἀντιδημοτικότητι, προεγράφοντο οἱ ἱερεῖς, ἐξεδιώκοντο οἱ μοναχοὶ καὶ ἀνετρέποντο τὰ εὐαγῆ ἱδρύματα, ἐν ᾧ παρενεβάλλοντο προσκόμματα εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς λειτανίας καὶ περιϋβρίζετο τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου· ἐν ᾧ ὑπεβάλλετο ἄθεος ἐκπαίδευσις εἰς ἐκείνους, οἵτινες φροντίζουσι νὰ διατηρῶσι τὴν πίστιν εἰς τὰ τέκνα των, καὶ διενέμοντο παράσημα καὶ ἀξιώματα εἰς ἀποστάτας ἱερεῖς. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας δὲν ὠφέλει ἢ τοὺς ἑτεροδόξους[1]) οἵτινες ἐπολλαπλασίαζον τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς ναούς των, ἐν ᾧ ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ κλήρου ἀφῃροῦντο καὶ ἐπιχορηγήσεις καὶ εἰσοδήματα καὶ τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, καὶ ἡ διαχείρισις τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων καὶ ἡ διανομὴ τῆς ἐλεημοσύνης καὶ αὐτὴ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Αὐτὰ ἦσαν τὰ παράπονα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πιστῶν.

Πόσοι ἦσαν οἱ ἐκλαμβανόμενοι ὡς πιστοὶ τῷ Πάπᾳ καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν ἐφάνη, ὅτε συνεκροτήθη ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος. Οἱ Ἰταλοὶ φοβούμενοι μὴ ἡ δυσαρέσκεια ἐξοκείλῃ εἰς στάσεις ἐδημοσίευσαν αἰσχρὸν νόμον κατὰ τῶν ἀπίστων, δι' οὗ κατ' αὐ-

[1]) Ὁ Προσὲ (Prochet) ἐφημέριος καὶ πρόεδρος τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, ἀνέκραξεν ἐν ἐπισήμῳ συνελεύσει: "Φεῦ! Δὲν ἀπέφυγεν ἡ Ἰταλία τὴν πληγὴν τοῦ Προτεσταντισμοῦ». Ὀρ. Χριστιαν. Ἐπιθεώρ. σελ. 379.

Τῷ 1859 ὁ πατὴρ Τάϊνερ ἔγραψε περὶ τῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ, ἀποπειραθείσης διὰ τῶν ῥαδιουγιῶν τῶν νέων κηρύκων τοῦ ψεύδους κατὰ τὰς προσφάτους περιπετείας τῆς Ῥώμης, ἥτις ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ὑπερασπιζομένη διὰ τῆς μαρτυρίας τῶν Προτεσταντῶν (διαμαρτυρομένων).

θαίρετον τῶν νομαρχῶν ἀπόφασιν ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν ἱερεῖς ἢ ἄνθρωποι κληρικόφρονες· τότε δὲ τὸ ὑπουργεῖον, ἀφ' οὗ κατεπτοήθησαν οἱ πιστοὶ διὰ τοσούτων φυλακίσεων καὶ καταγγελιῶν ἐκ μέρους τῶν ἐφημερίδων διέταξε τὴν κατάργησιν τῶν θρησκευτικῶν συλλόγων καὶ συνδέσμων ἄνευ συζητήσεως καὶ τὸν πολιτικὸν μόνον γάμον [1]).

Ἀπέναντι τῆς λατρείας τοῦ Κράτους, ἐξηφανίσθησαν καὶ αἱ ἐπίσημοι συμβάσεις καὶ ἡ κύρωσις τοῦ χρόνου καὶ αἱ ὁμόφωνοι διαβεβαιώσεις τῶν ἰσχυρῶν. Ἡ σύμβασις τοῦ ἔτους 1864 μετὰ τῆς Γαλλίας ὥριζε τὴν Φλωρεντίαν ὡς πρωτεύουσαν ὅπως σώσῃ τὴν Ῥώμην· ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον καὶ τὸ Κοινοβούλιον ἄλλως ἐνόουν τοῦτο καὶ ἀμέσως ἐλέχθη ὅτι ἡ Φλωρεντία ἦτο μόνον προσωρινὴ πρωτεύουσα καὶ σταθμὸς πρὸς τὴν Ῥώμην. Τὸ ὑπουργεῖον, καίτοι διακηρύττον ὅτι οὐδόλως παραιτεῖται τῶν ἐθνικῶν πόθων, οὐδὲ ἐπέτρεπεν εἰς ἄλλας δυνάμεις ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐπανελάμβανεν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς Ῥώμης ἦτο ἐθνικόν, ὅτι ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ μεταχειρισθῇ μέσα βίαια, καὶ ὅτι ἐπερείδετο μόνον εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ πολιτισμοῦ, «διότι ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλείου ἐναντίον τῆς Ρώμης, σύγκειται εἰς τὴν τήρησιν καὶ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἀρχῆς τῆς μὴ ἐπεμβάσεως καὶ εἰς τὴν χρῆσιν πάντων τῶν ἠθικῶν μέσων πρὸς συνδιαλλαγὴν τῆς Ἰταλίας μετὰ τοῦ Πάπα ἐπὶ τῇ βάσει ἐλευθέρας Ἐκκλησίας ἐν ἐλευθέρῳ Κράτει [2]) ».

[1]) « Ὁ πολιτικὸς γάμος θέλει ἀφαιρέσει συντόμως ἀπὸ τῶν καθολικῶν τὴν τεκνοποίησιν, ἥτις βαίνει αὐξομένη· αἱ πολιτικαὶ κηδεῖαι καὶ ἡ ἀποτέφρωσις τῶν νεκρῶν θέλει ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτῶν καὶ τὴν ἐσχάτην ἀντιποίησιν τοῦ θανάτου· αἱ πρόοδοι θέλουσι ταχέως ἐκμηδενίσει αὐτάς „ Τεῦχος 150 Μηνὶ Μαΐῳ 1885.

[2]) Τὴν 15 Σεπτεμβρίου ὁ Νίγρας, πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας ἐν Παρισίοις, ἀγγέλλει ὅτι ὑπεγράφη ἡ σύμβασις, καθ' ἣν ἡ Ἰταλία ὑποχρεοῦται νὰ μὴ «θίξῃ τὴν γώραν τοῦ Ἁγίου Πατρὸς καὶ μάλιστα νὰ παρακωλύσῃ διὰ τῶν ὅπλων πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἐπιδρομήν ». Τὴν 17 Μαΐου 1864 ὁ Βισκόντης Βενόστας, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ἔγραφε πρὸς τὸν Νίγραν: « Εἴμεθα πρόθυμοι ν' ἀναλάβωμεν τὴν ὑποχρέωσιν, οὔτε νὰ προβῶμεν κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς χώρας οὔτε ν' ἀφήσωμεν νὰ γείνῃ ἐπίθεσις κατ' αὐτῆς ἐκ μέρους στρατοῦ εἴτε τακτικοῦ εἴτε ἀτάκτου ». Τὴν 12 Σεπτεμβρίου ὁ Δρουέν-δέ-Λουΐ. ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν

Μετὰ τὰς φονικὰς ἡμέρας τῆς 21 καὶ 22 Σεπτεμβρίου, καθ' ἃς ὁ λαὸς τοῦ Τουρίνου διεμαρτυρήθη θορυβωδῶς κατὰ τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης καὶ προὐκάλεσε τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν τοῦ στρατοῦ [1]), ὁ στρατηγὸς Λαμάρμορας ἀναλαβὼν νὰ σχηματίσῃ νέον ὑπουργεῖον, ἐξέδωκε τὴν 27 Σεπτεμβρίου τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ, δι' οὗ παρεδέχετο τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συνομολογηθεῖσαν σύμβασιν, καθ' ἣν ὑπεχρεοῦτο νὰ μὴ μεταβῇ εἰς τὴν Ῥώμην διὰ τῆς βίας. Τὴν 7 Νοεμβρίου ὁ Λαμάρμορας ἔγραφεν, «ὅτι οἱ ὑπουργοὶ τῆς Ἰταλίας ἔχουσι τὴν θέλησιν νὰ γινώσκουσιν ὅτι ἔχουσι καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελέσωσιν εὐσυνειδήτως καὶ καθ' ὁλοκληρίαν τὴν σύμβασιν καὶ ἀρνοῦνται καὶ αὐτὴν τὴν ἰδέαν

τῆς Γαλλίας, ἔγραψε πρὸς τὸν Σαρτίγην, πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας ἐν Ῥώμῃ, «ὅτι ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις παρητήθη ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ διὰ βαίων μέσων τὸ σχέδιόν της νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν τῶν Ποντιφήκων».

[1]) Πρὸς τὴν Αὐτ. Ἐξοχ. τὸν βαρῶνον Ῥικάζολην. Διέρχομαι ἡμέρας θλιβερὰς. Παρὰ τοῖς κατοίκοις ἐνταῦθα ἐξακολουθεῖ ἡ δυσαρέσκεια. Σήμερον, πρώτην ἡμέραν τῆς Ἀποκρέω, ἐγινόμην ψυχρότατα δεκτὸς παρὰ τοῦ λαοῦ. Ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους ἐλέγοντο πολλὰ ἐναντίον μου, ὅτι ἐγὼ ἐπρόδωσα καὶ ἐδουλοφόνησα τὴν πατρίδα μου. Περὶ τοῦ ὑπουργείου οὐδεὶς θέλει νὰ κάμῃ λόγον. Ἐντὸς τῶν θλίψεων τούτων, θὰ σοὶ εἴπω εἰλικρινῶς τὴν ἀλήθειαν, διότι γινώσκων ὅτι ἡ ἀλήθεια σοὶ ἀρέσκει, ὑπάρχει καὶ ἄλλο τι τὸ ὁποῖον μὲ λυπεῖ. Ἐκ τοῦ χθεσινοῦ τηλεγραφήματός σου, καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κορδόβα καὶ ἐξ ἐπιστολῆς, ἣν ἔγραψες τοῦ Βέρτη, διέγνωσα ὅτι ἀποδίδεις πιστὴν εἰς ὅσα κατ' ἐμοῦ σοὶ λέγουσιν οἱ περὶ ἐσὲ καὶ οἱ γράφαντες πρὸς σέ. Ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσῃς τὰ πράγματα καὶ θὰ ἐννοήσῃς ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια καὶ ποῦ ἡ συκοφαντία. Ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, πιστεύω ὅτι οὐδαμῶς πταίω. Καὶ αὐτὴ ἡ διαχείρισις τῆς βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως, τὴν ὁποίαν μοὶ ὑποδεικνύεις ὅτι ζητοῦσι νὰ ὑποβάλλωσιν εἰς ἐπιτροπήν, εἶναι τόσον σαφὴς καὶ ῥητή, ὥστε δύναμαι νὰ τὴν δημοσιεύσω καὶ νὰ τὴν δείξω εἰς οἱονδήποτε. Τότε θὰ φανῇ τίνι τρόπῳ διεχειρίσθην τὸ χρῆμα τοῦ ἔθνους. Ἐὰν ἄνθρωποι ζητήσωσιν ἐπιμόνως νὰ μὲ προσβάλλωσιν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, εἰς ὃν οὐδεὶς πρέπει ν' ἀναμιγνύεται, ὡς καὶ σὺ αὐτὸς δὲν θὰ ἐπέτρεπες ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὸν ἰδιωτικόν σου βίον, θὰ μοὶ κάμῃς τὴν χάριν ν' ἀποστομώσῃς τοὺς συκοφαντοῦντάς με διότι τοῦτο εἶναι αἴσθημα ποταπῆς ἐκδικήσεως ἐναντίον ἐμοῦ, ὅστις ἐνόμισα πάντοτε ὅτι ἔπραξα τὸ καθῆκόν μου τὸ ὁποῖον μοὶ ἦτο βαρύτατον ὅταν ἐγκατέλειψα τὸ Τουρῖνον διὰ νὰ μεταφέρω τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὅπως ἀπῄτουν τὰ συμφέροντα τοῦ Ἔθνους. Ἐλπίζω ὅτι δὲν θ' ἀγανακτήσῃς ὅτι σοὶ ἤνοιξα τὴν καρδίαν μου. Εἶχον ἀνάγκην νὰ τὸ πράξω καὶ σὲ διαβεβαιῶ ὅτι οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ μου ἤμην τόσον τεθλιμμένος ὅσον τώρα. Καὶ ὅμως οὐδὲν φοβοῦμαι διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, καὶ τώρα ὡς πάντοτε, εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ θέλων δύναται.

Βίκτωρ Ἐμμανουήλ

τῶν καταχθονίων μέσων. Ἡ Ἰταλία ἔχει πεποίθησιν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ εἰς τὴν πρόοδον».

Ὁ Δρουέν-δέ-Λουί, ὑπουργὸς τοῦ Ναπολέοντος, ἐξεφράσθη οὕτω: — Διὰ τῆς Συμβάσεως διεβεβαιώσαμεν ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ θὰ συνυπάρχωσι δύο διακεκριμμέναι ἐξουσίαι, ἡ τοῦ Πάπα μὲ τὰ σημερινὰ σύνορα, καὶ ἡ τοῦ βασιλείου· διὰ ἠθικῶν μέσων ἐννοοῦμεν τὴν πειθώ, τὸ πνεῦμα τῆς συνδιαλλαγῆς, τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν μέσων, καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χρόνου, ὅστις κατευνάζων τὰ πάθη θὰ ἄρῃ τὰ προσκόμματα, τὰ παρεμβαλλόμενα κατὰ τῆς συνδιαλλαγῆς καθολικῆς Δυνάμεως μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Καθολικισμοῦ· ὡς πρὸς τὰς μὴ προβλεπομένας περιπτώσεις ἡ Γαλλία ἐπιφυλάττει ἑαυτῇ τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν ἐνεργείας».

Ἡ μερίς ἡ ταυτίζουσα τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας μετὰ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἥτις ἐθεώρει ὡς σωτηρίαν τῆς κοινωνίας τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἐκκλησίας, εἶχε συντελέσει ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ὡς ἐκ τούτου ὑπεκρίνετο αἰσθήματα καθολικά· ἐζήτησεν ὡς ἀνάδοχον τοῦ υἱοῦ του τὸν Ποντίφηκα, ὅστις τὸν ἀπεκάλει «φίλτατον ἐν Χριστῷ τέκνον», μετέλαβε τῶν ἀχράντων Μυστηρίων ἐν περιβλέπτῳ ἱερῷ τῆς Βρεταννίας, καὶ γονυπετὴς ἐζήτησε τὴν εὐλογίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν Παρισίων. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις Σύνοδον ἐπέτρεψε τὴν κατὰ τοῦ Πάπα ἐπίθεσιν καὶ ἀπειλήν, ὅστις ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐκείνῳ δὲν εἶχεν οὔτε ἀντιπρόσωπον οὔτε συνήγορον, καὶ ἐν ᾧ διὰ τῶν στρατευμάτων του ἐπροστάτευε τὸν παπικὸν θρόνον[1]), ἐπέτρεπε τὴν δημοσίευσιν τῶν αἰσχρῶν λιβέλλων τοῦ

[1]) Ὁ Ναπολέων Γ'. ἔλεγε πρὸς τὸν δοῦκα τοῦ Γραμμὸν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1859. Εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἐννοήσωσι καλῶς οἱ κάτοικοι τοῦ ῥωμαϊκοῦ Κράτους ὅτι οὔτε ὑπάρχει οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀντίθεσις ἐν ταῖς πράξεσι καὶ τοῖς λόγοις τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους. Οὗτος ἐξέφρασε ζωηρὸν καὶ βαθὺ αἴσθημα εἰπὼν ὅτι ποθεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἰταλίας· ἀλλὰ πρὸς τούτοις ὑπεσχέθη νὰ τηρήσῃ ἄθικτον τὴν κοσμικὴν τοῦ Πάπα ἐξουσίαν, ἣν 150 ἑκατομμύρια συνειδήσεων θεωροῦσιν ἀναγκαίαν. Αἱ ἐξαρχίαι ἐνόμισαν ὅτι δύνανται ν' ἀποσπασθῶσι τῆς Ῥώμης· ὁ αὐτοκράτωρ ἐκτιμᾷ τὸ αἴσθημα τὸ

Ἀμποῦ, τοῦ Ῥενὰν καὶ τοῦ Μοκάρ, προβάλλων τὰ δικαιώματα τοῦ τύπου, ὃν ἄλλως τε ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ οἱ συνήγοροι τοῦ Πάπα. Τὰ πάντα ἦσαν παρὰ τῷ Ναπολέοντι ἀντίθεσις, ἀλλὰ καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ εἶχον πεποίθησιν ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἡ Ῥώμη ἤθελεν ἐπαναστατήσει ἐν συνεννοήσει πρὸς τὰ ἐπαναστατικὰ στίφη, καὶ ὅτι ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἤθελε καταλάβει τὴν Ῥώμην, ὅπως προστατεύσῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Ποντίφηκος, καὶ μετὰ ταῦτα ἤθελε στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ τετελεσμένου, ὅπως μὴ ἀπέλθῃ πλέον ἐκεῖθεν, καταργοῦσα οὕτω τὴν ἐξουσίαν ἐκείνην, ἥτις εἶναι τὸ πατροπαράδοτον σημεῖον τοῦ συνδέσμου μεταξὺ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς [1]).

Νέαν ἀγανάκτησιν διήγειρεν ὁ Πάπας, διότι, ἐν ᾧ περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ἐχθρῶν καὶ ἠπειλεῖτο καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς ἐπιδρομῆς, προσεκάλεσεν εἰς Ῥώμην τοὺς ἐπισκόπους ὅπως συνεορτάσωσι τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα τοῦ θανάτου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, οἵτινες ἐμαρτύρησαν ἐπὶ Νέρωνος τὴν 29 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 67. Μὲ ὅλον τὸ γῆρας των, τὴν πενίαν των καὶ τὰς δυσχερείας πλέον τῶν 400 ἐπισκόπων καὶ ἐκ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας, συνῆλθον ἐπὶ τοῦ μικροῦ τεμαχίου τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπομείνει τῷ Πάπᾳ, ὡς φανεροῦντες μόνον οὕτω τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, καὶ τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔχει μία χώρα, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐθνικότητος καὶ τῶν κομμάτων, οὐ μόνον νὰ ἀνέχεται τὴν ἐκκλησίαν ὡς ξένην, ἀλλ' ὅπου πάντες

ὁποῖον συνήθροισαν ὑπὸ τὰ ὅπλα εἴκοσι χιλιάδες ἐθελοντῶν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ δὲν δύναται οὔτε ν' ἀναγνωρίσῃ οὔτε νὰ κυρώσῃ τοιαύτην πρᾶξιν. Ἀλλ' ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ νομίζει ὅτι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα οὔτε ὅτι πρέπει ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τῶν Ἐξαρχιῶν ὑποθέσεις. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπανάστασις διαβῇ τὰ Ἀπένινα καὶ ἀπειλήσῃ τὴν Ῥώμην, ὅπου εὑρίσκεται γαλλικὸς στρατός, οὗτος θ' ἀνθίστατο κτλ. Ὁ καρδινάλιος Πῖος, ἐπίσκοπος τοῦ Ποατιέ, τῷ ἔγραφε: « Νῖψον τὰς χεῖράς σου, Πιλάτε ! ».

[1]) Ὁ Καβοὺρ ἔγραψε πρὸς τὸν ναύαρχον Περσάνον. « Τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λύσωμεν εἶναι τὰ ἑξῆς. Νὰ συνδράμωμεν τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τρόπον, ὥστε ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης νὰ φανῇ κίνημα αὐτοσχέδιον ».

νὰ δύνανται νὰ συνέλθωσιν ὡς ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν οἴκῳ· καὶ ν' ἀναγνωρίσωσιν ὅτι ἐν ᾧ κατὰ τὸ διάστημα τῶν δεκαοκτὼ αἰώνων ὁ κόσμος ὅλος μετεβλήθη, ἀκλόνητος ἔμεινεν μόνον ἡ πέτρα, ἐφ' ἧς ὁ Χριστὸς ἔκτισε τὴν Ἐκκλησίαν του. Ὁ βασιλικὸς τοῦ Βατικανοῦ ναὸς δὲν ἐπήρκει διὰ τοιαύτην συρροὴν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 29 Ἰουνίου· ὁ Πάπας ἀπηύθυνε λέξεις τινας, συμβουλὰς καὶ παρηγορίας πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων, πρὸς τὰς πολυπληθεῖς ἑταιρίας· ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκηρύχθη εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἐγένοντο δεήσεις καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ πίστις δὲν ἦτο νεκρά, ἀλλ' ὅτι ἡ κοινωνία ἠδύνατο ἀκόμη νὰ σωθῇ.

Ὁ Πάπας ἠρώτησε τοὺς παρόντας ἱεράρχας, ἐὰν ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἦτο ἀναγκαία κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις. Πάντες ἐκ συμφώνου ἀπήντησαν καταφατικῶς, καὶ ἑκατομμύρια ὑπογραφῶν, συνοδευομένων ὑπὸ συνεισφορῶν, ἐξεδήλωσαν τὴν συναίνεσίν των εἰς τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην. Δὲν εἶναι ὅρος πίστεως, ἡ κοσμικὴ ἐξουσία νὰ ἦναι ἀχώριστος ἀπὸ τῆς θείας ἀποστολῆς καὶ ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἐξάσκησιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐφαίνετο ὅτι ἤδη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξασκηθῇ ἢ ὑπὸ ἀνεξαρτήτου ἀρχηγοῦ, διότι, καταργουμένων τῶν διαφόρων βαθμῶν τῆς κυριαρχίας, ἐκεῖνος ὅστις δὲν εἶναι βασιλεὺς εἶναι κατ' ἀνάγκην ὑπήκοος [1]).

Τοιαύτη ὑποταγὴ ἔδει νὰ φανῇ ὕβρις κατὰ τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως· οἱ αἱρετικοὶ ἐζήτησαν νὰ διαταράξωσι τὰς ἑορτὰς δι' ἐσωτερικῆς στάσεως καὶ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς. Ῥητὸς σκοπὸς τοῦ Γαριβάλδη ἦτο νὰ καταλάβῃ τὴν Ῥώμην, οὐ μόνον ὅπως προσφέρῃ αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ φανερῶς προκηρύττων τὴν

[1]) Τὸ ἐμβριθέστερον καὶ ἱστορικὸν καὶ διπλωματικὸν σύγγραμμα περὶ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τῶν Παπῶν εἶναι τὸ τοῦ πατρὸς Αὐγουστίνου Τάϊνερ « Codex diplomaticus dominii temporalis Sanctae Sedis ἐκδοθὲν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1861 εἰς τρεῖς ὀγκώδεις τόμους μετὰ δύο γαλλικῶν εἰσαγωγῶν. Ἐν αὐτοῖς ἀναγράφονται 465 ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ ἔτους 756 μέχρι τοῦ 1793. Οἱ Πάπαι ἦσαν ἀληθεῖς ἡγεμόνες, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, βεβαίως ὅμως μετὰ τὴν καρολοβίγγιον ἐξουσίαν, καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἦτο ἀπαραβίαστος καὶ ἀναπαλλοτρίωτος τῆς γενικῆς Ἐκκλησίας, ἧς οἱ Πάπαι δὲν εἶναι ἢ οἱ ἀνώτατοι διευθυνταί, Ἐπομένως ἦσαν ἡγεμόνες ὅπως πάντες οἱ βασιλεύοντες ἡγενες. Μετὰ τὸ ἔτος 1870 ὁ Τάϊνερ μετέβαλε φρόνημα ἢ τουλάχιστον μετέβαλε γλῶσσαν.

καταστροφὴν τῆς θρησκείας, ἐζήτει νὰ δοθῇ τὸ «τελευταῖον λάκτισμα εἰς τὸ σκυλολόγιον ἐκεῖνο καὶ νὰ κατακρημνίσῃ τὴν σκηνὴν ἐκείνην τῆς εἰδωλολατρείας καὶ τῆς ἀπάτης, τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἱερέα, ὅστις διαιρεῖ τὴν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν καὶ καταδικάζει τὸ μεγαλείτερον αὐτῆς μέρος εἰς τὴν αἰωνίαν ἀπώλειαν».

Ἐγκαταλείψας τὸ ἐρημητήριόν του ὁ Γαριβάλδης περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν καὶ ἰδίως τὸ βενετικὸν κράτος, καταρώμενος τὸν καρκῖνον τῆς Ἰταλίας, τὸν σκώληκα, τὴν ἐπιδημίαν τοῦ βασιλείου καὶ βαπτίζων παιδία· κατόπιν αὐτοῦ ἔρχονται ἄλλοι κήρυκες, διερεθίζοντες τὸν λαὸν οὐ μόνον εἰς τὴν ἀποστασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς βιαιοπραγίας κατὰ ἱερέων, ἐπισκόπων, κατὰ τοῦ Πάπα καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθ' ὁλοκλήρου τάξεως τῆς κοινωνίας, χωρὶς ἡ ἐξουσία νὰ ἔχῃ διάθεσιν ἢ δύναμιν νὰ περιορίσῃ αὐτούς. Πολλαὶ χιλιάδες ἐνόπλων Γαριβαλδινῶν διέβησαν τὰ σύνορα, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἡ χώρα ἤθελεν ἐπαναστατήσει. Ὁ Γαριβάλδης καταφθὰς ἐπεθεώρησε τὰς τάξεις τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ, κραυγάζων· Ἢ νὰ σώσωμεν τὴν Ἰταλίαν ἢ ν' ἀποθάνωμεν! Ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις διὰ τῶν διαμαρτυριῶν ὁλοκλήρου τῆς αὐτοκρατορίας καὶ δεσμευμένη ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεών της, ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ στρατόν, ὅστις ἔφθασεν ἐγκαίρως ὅπως συνδράμῃ τοὺς στρατιώτας τοῦ Πάπα νὰ νικήσωσιν ἐν Μεντάνᾳ [1]).

[1]) Ὅταν ἡ γαλλικὴ λεγεὼν ἀνεχώρει διὰ τὴν Ῥώμην, ὁ στρατηγὸς Νήλ, ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, ἔγραψε πρὸς τὸν δ' Ἀργῶ, συνταγματάρχην τῆς λεγεῶνος: Ἐγκαταλείπετε τὴν Γαλλίαν, ὅπως ὑπηρετήσετε αὐτὴν ὑπὸ ἄλλην σημαίαν. Ἡ λεγεών, ἣν διοικεῖτε, ἔχει ὑψηλὴν ἀποστολήν· τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν στοιχεῖα εἶναι ἄξια τῆς τιμῆς νὰ ὑπερασπισθῶσι τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἁγίου Πατρός: Τὸ διάταγμα, τὸ ἀπονέμον τῇ λεγεῶνι ἓν παράσημον καὶ τέσσαρα στρατιωτικὰ μετάλλια εἶναι ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς ἀνδρείους αὐτοῦ στρατιώτας. Ὁ ἀποχαιρετισμὸς οὗτος ἀναμιμνήσκει αὐτοῖς ὅτι τὸ εὐμενὲς βλέμμα τοῦ ἡγεμόνος θὰ παρακολουθῇ αὐτοὺς πανταχοῦ, ὅπου θ' ἀναδειχθῶσιν ἀληθῆ τέκνα τῆς Γαλλίας διὰ τῆς διαγωγῆς των, διὰ τῆς πειθαρχίας των καὶ διὰ τῆς πρὸς τὸ καθῆκον ἀφοσιώσεώς των. Ὑμεῖς, ἀγαπητέ μοι συνταγματάρχα, ἔχετε ἐντολὴν δύσκολον· θὰ εὕρητε τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν ἐν τῇ ἀναμνήσει τοῦ παρελθόντος ὑμῶν βίου, καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι αἱ ζωηρότεραι συμπάθειαι τῆς Γαλλίας εἶναι ὑπὲρ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπιχειρεῖτε. Μετά τινας ἡμέρας τὰς διαταγάς σας θὰ λαμβάνετε μόνον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Πάπα.

Αἱ ἐπανειλημμέναι ἀποτυχίαι δὲν ἀπεθάρρυναν τὴν ἐπιτροπήν, ἥτις ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ παρεσκεύασεν ὑπονόμους ὑπὸ τοὺς στρατῶνας καὶ ὑπὸ πολλὰ τῶν μεγάρων· ὑπόνομός τις ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν στρατῶνα τῶν Ζουάβων, φονευθέντων ἱκανῶν στρατιωτῶν καί τινων διαβατῶν. Ἡ Ῥώμη ἐτέθη εἰς κατάστασιν πολιορκίας· καὶ ὅμως ποῦ καὶ ποῦ συνέβαινεν πυρκαϊά, ποῦ καὶ ποῦ ἐρρίπτετο βόμβα· συνωμοσίαι καὶ ὅπλα ἡτοιμάζοντο[1]), ἀλλ' ἡ Γαλλία ἐξηκολούθει διαμαρτυρομένη ὅτι τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας οὐδέποτε θὰ καταλάβῃ τὴν Ῥώμην, καὶ ὅτι ἐὰν προέβαινε κατ' αὐτῆς θὰ εὕρισκε πάντοτε τὴν Γαλλίαν ἀντιμέτωπον. Λογικῶς ὅμως ὁ Πάπας ἠδύνατο νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Γαλλίαν· Διατὶ ἔρχεσαι τώρα νὰ μὲ ὑπερασπισθῇς ἀφ' οὗ ἐπέτρεψες νὰ μὲ ληστεύσουν; Καὶ ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ εἴπῃ· «Ἀφ' οὗ διὰ τῆς σιωπῆς σου συνήνεσας εἰς τὰς πράξεις μου, τί ἔρχεσαι τώρα νὰ μὲ προσβάλῃς ἠθικῶς;»

Ἀλλ' ὑπάρχει σπουδαιότερόν τι τοῦ ἐδάφους· τοῦτο εἶναι ἡ Πίστις.

Τὸ δόγμα τῆς ἀσπόρου Συλλήψεως.

Μεγάλην ὑποστήριξιν παρέσχεν ὁ Πῖος Θ' εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν προκηρύξας τὸ δόγμα τῆς ἀσπόρου Συλλήψεως. Ἀφ' οὗ ἔλαβε τὰς ψήφους ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς οἰκουμένης συνεκάλεσεν ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπους τινας ὅπως ἀποφανθῶσι, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Γαλλίας, οἱονεὶ πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἀρχαίων γαλλικῶν ἐνστάσεων, ἐδήλωσαν ὅτι δὲν θέλουσι νὰ συζητήσωσι κἄν ἀλλ' ἀφίενται ἐντελῶς εἰς τὴν γνώμην τοῦ ἀνωτάτου ἱεράρχου, οὗτος ὥρισεν ὡς δόγμα, ὅτι ἡ Θεοτόκος ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας. Οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ ἐώρτασαν πρεπόντως τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ δόγματος τούτου, καὶ μεγάλως ἐπηύξησε τὴν παπικὴν ἐξουσίαν ἡ ὑϊκὴ ὑποταγὴ τῶν διαφό-

[1]) Ἡ ἱστορία τῶν μηχανορραφιῶν τῶν συνωμοτῶν, τὰ προγράμματα αὐτῶν, ἡ ἀποθέωσις τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ αἱ δριμύταται καταγγελίαι κατὰ τοῦ (ἰταλικοῦ) ὑπουργείου καὶ τῆς δυναστείας εὑρηνται ἐν τῷ Ἱστορικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ Μαύρου Μάκκη.

ρων Ἐκκλησιῶν· ἐποικοδομητικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ γενικὴ ἀναγνώρισις τῆς θεμελιώδους πίστεως τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας.

Ἀλλ' ὁ Πάπας ἔβλεπεν ὁσημέραι ἐπεκτεινομένην τὴν γενικὴν καὶ ριζοσπαστικὴν ἀντίδρασιν, τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς θρησκείας ἐν ταῖς κυριωτέραις αὐτῆς ἀληθείας, τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ἀντικειμένου κατὰ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς, κατὰ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· ἔβλεπε τὸ ἀπολύτως ἀνεύθυνον τοῦ ἀτόμου, καὶ μόνην θρησκείαν τὸ μὴ ἔχειν θρησκείαν. Κατεγίνετο νὰ ἀποδείξῃ τὰ γενόμενα σφάλματα ἰδίως ἐν τῷ ψηφίσματι τῆς 8 Δεκεμβρίου 1864 (Quanta cura), ἐξέθετε ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ εἶχον πολεμήσει τὰ κατὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς τιμιότητος σφάλματα καὶ μάλιστα κατὰ τῆς διδασκαλίας, ὅτι ἡ πολιτικὴ περίοδος ἀποκλείει τὴν θρησκείαν καὶ ἀφαιρεῖ πᾶσαν διάκρισιν μεταξὺ ψευδοῦς καὶ ἀληθοῦς πίστεως· ὅτι ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ εἶναι ὁ ἀνώτατος νόμος, καὶ δικαίωμα τὸ τετελεσμένον γεγονός· σκοπὸς δὲ τῆς συμβάσεως τὸ ἀποκτᾷν πλούτη καὶ ἀπολαύσεις· ὅτι ἡ κοινωνία δὲν ὑπάρχει ἢ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀστικοῦ νόμου, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτῶνται τὰ δικαιώματα τῶν πατέρων ὑπὸ τῶν τέκνων καὶ ἰδίως τὰ δικαιώματα τοῦ ἐκπαιδεύειν αὐτά, καὶ ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι δὲν ὑποβάλλονται εἰς τὰς συνειδήσεις, οὐδὲ ἔχουσιν ἰσχὺν εἰμὴ κατ' ἀρέσκειαν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ὠνόμαζεν ἀσεβῆ τὴν ἐλευθερίαν τὴν παραχωρηθεῖσαν τῷ τύπῳ ν' ἀρνεῖται καὶ αὐτὴν τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὸ καθολικὸν φρόνημα δὲν ἐξηγεῖ τὰ εἰδικὰ εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πράγματα εἰμὴ καθ' ὅσον παρίσταται ἠθικὴ ἀνάγκη ν' ἀνασκευασθῶσιν ἐκ νέου· ἤδη ὅμως ὅτε ἡ ἀχαλίνωτος κυριαρχία ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς διεφθαρμένης κυριαρχίας, ὅτε ἀφαιρεῖται πᾶς σεβασμὸς ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, καὶ προτάσσεται ἡ ἀπληστία τῶν συμφερόντων καὶ τῶν ἀπολαύσεων καὶ θεωρεῖται καλὸν ὅ,τι ἀρέσκει, κακὸν δὲ ὅ,τι ἀνθίσταται, ἔπρεπε τώρα ἡ Ἐκκλησία νὰ ἵσταται ἀπαθὴς καὶ ἀδρανὴς εἰς τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῆς ἐξου-

σίας; Ἐν ᾧ αἱ Κυβερνήσεις ἔχουσι τὴν ἀπαίτησιν ὅτι ἐπαρκοῦσιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κόσμου, ἐκλαϊκεύουσαι τὴν ἐπιστήμην, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐργασίαν, ἡ Ἐκκλησία ζητεῖ μόνον παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης κρίσεως νὰ μὴ στασιάζῃ κατὰ τῆς θείας κρίσεως, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἦναι ἠναγκασμένη νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὁ σκοπὸς ἐξαγιάζει τὰ μέσα, καὶ ἡ εὐδαίμων ἀσέβεια καταργεῖ τὴν ἀγαθότητα τοῦ δικαιώματος· οὐδὲ θέλει νὰ καυχᾶται ἐπὶ ταῖς προόδοις, ἀλλὰ ζητεῖ αἱ πρόοδοι νὰ συνδιαλλαγῶσι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον.

Ὡς θεραπείαν τῶν δεινῶν τούτων ὑπέβαλλεν ὁ Πάπας τὴν προσευχὴν καὶ προεκήρυτεν Ἰωβιλαῖον. Ὁμοῦ δὲ μετὰ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης διενεμήθη πίναξ (Sillabo) ὀγδοήκοντα σημερινῶν σφαλμάτων, καταδεδικασμένων ἤδη ἐν διαφόροις ἐπιστολαῖς καὶ λόγοις τοῦ Πάπα, ἐν οἷς προτασσομένης τῆς θείας ἐξουσίας ὑπεράνω τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιοτροπιῶν, ἐσχηματίζετο ἄθροισμα δογμάτων περὶ τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῶν ὁρίων αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ Κράτους καὶ τῶν ὁρίων τούτου, καὶ περὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς οἰκογενείας, περὶ τῆς πίστεως καὶ τοῦ λόγου, ἐν ἑνὶ λόγῳ περὶ τῶν ζωτικῶν τῆς σημερινῆς κοινωνίας ζητημάτων. Ἐν τοῖς δόγμασι τούτοις κατεδικάζοντο διαρρήδην ἡ πνευματικὴ αἵρεσις τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ πανθεϊσμοῦ, ἡ κοινωνικὴ αἵρεσις τῆς λατρείας τοῦ Κράτους, ἡ θρησκευτικὴ αἵρεσις τοῦ διαζυγίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἥτις βασίζει πάντα τὰ ἤθη καὶ πάσας τὰς ἀρετὰς εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου δι' οἱουδήποτε μέσου, καὶ εἰς τὴν πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τάσιν· ἐζητεῖτο δὲ νὰ τεθῶσιν εἰς ἁρμονίαν ἡ ἐπιστήμη πρὸς τὴν πίστιν, ἡ ἐλευθερία πρὸς τὸν νόμον, καὶ ἡ Πατρὶς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Παντὸς εἴδους ὕβρεις ἐξεσφενδονίσθησαν κατὰ τοῦ Πίνακος ἐκείνου παρ' ἀνθρώπων ἧττον ἁρμοδίων, οἵτινες οὐδ' εἶχον ἀναγνώσει αὐτόν· κατήγγελλον αὐτὸν ὡς πρόκλησιν κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου· ἂν οὐχὶ ἄλλο ἐμέμφοντο αὐτοῦ ὡς μὴ καταλλήλου, λέγοντες ὅτι καλλίτερον ἦτο ἡ σιωπὴ καὶ νὰ μὴ ἐρεθίζῃ τοὺς ἀρχαίους ἐχθρούς,

καὶ νὰ ὑποκινῇ νέους. Καὶ ὅμως ἑρμηνευόμενος λογικῶς ὁ Πίναξ ἐζήτει μόνον παρὰ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου νὰ μὴ ἀντιστρατεύηται κατὰ τοῦ θείου λόγου, οὐχὶ ν' ἀναθεωρηθῶσιν οἱ Κώδικες ἀλλὰ νὰ μὴ παρεμβληθῶσι προσκόμματα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ καλοῦ, νὰ μὴ σφετερισθῇ ἡ ἀπάτη τὰ προνόμια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς μόνην τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ διοικητικὴ ἀνάμιξις νὰ μὴ διαταράττῃ τὴν οἰκογένειαν, τὸ τελευταῖον τοῦτο καταφύγιον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀξιοπρεπείας. Ἐάν τινες φοβούμενοι τὸν ἴλιγγον τοῦτον τῆς μεταβολῆς, καὶ μὴ θέλοντες ν' ἀπαρνηθῶσι τὸ παρελθόν, ἀποστρέφωνται πάντα νεωτερισμόν, ὑπάρχουσιν ὅμως καθολικοί, οἵτινες παραδέχονται τὰς νεωτέρας διατάξεις καὶ ὑποκύπτοντες εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν σκανδάλων, ἔχουσι πεποίθησιν εἰς τὴν παρὰ τῆς θείας Προνοίας χαραττομένην πρόοδον, ἰδόντες πάντοτε τὴν Ἐκκλησίαν βαδίζουσαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς ἀνόρθωσιν, πρὸς σωτηρίαν καὶ πρὸς ἕνωσιν παντὸς στοιχείου, ἰδόντες αὐτὴν ἀκλόνητον ἐν τοῖς δόγμασι καὶ προβαίνουσαν μετὰ τῆς κοινωνίας ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὰς ἀμεταβλήτους ἰδέας τοῦ δικαίου, καὶ τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ὑπακοῆς, τῶν κακιῶν καὶ τῶν ἀρετῶν.

Ἐν ᾧ δὲ ηὔξανεν ἡ κατὰ τοῦ Ποντίφηκος ἔξαψις καὶ ἠπειλεῖτο τὸ τελευταῖον αὐτοῦ καταφύγιον, οὗτος ἠθέλησε νὰ παράσχῃ τὴν μεγαλειτέραν ἔνδειξιν τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, συγκαλῶν ἐν τῷ Βατικανῷ γενικὴν Σύνοδον.

Ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ

Τὸ θέαμα τοῦτο ἦτο ἔτι μᾶλλον μεγαλοπρεπές, διότι οὐδέποτε πλέον θέλει παρουσιασθῇ ἐν Ἰταλίᾳ, τοῦ νὰ ἴδῃ τις συνερχομένους τοὺς ἱεράρχας τοῦ κόσμου ὅλου ὡς ἁπλῆν πρόσκλησιν τοῦ Ποντίφηκος εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Καθολικισμοῦ. Μετὰ τῶν ἐξ Ἀνατολῆς πατριαρχῶν, κεκοσμημένων δι' ἀπαστραπτόντων πολυτίμων λίθων ἦλθον ἄλλοι κληρικοί, ἀναγκασθέντες νὰ διανύσωσι πεζῇ ἑκατοντάδας μιλίων καὶ νὰ ἐπιρράψωσι μόνοι τὰ ὑπὸ τοῦ δρόμου φθαρέντα πέδιλά των· ἀλλ' ὅλοι ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς ἴσους καθολικούς, ἴσους ἐν τῇ ἱεραρχικῇ τάξει καὶ ἐν τῷ πρὸς τὸν μέγαν

Πάπαν σεβασμῷ αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Συνόδου εἴδομεν παρελαύνοντας, ἐκτὸς τῶν καρδιναλίων, 683 ἐκ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὑπαρχόντων 921 ἐπισκόπων, ἐξ ὧν 134 ἦσαν ἐξ ἀγγλικῶν χωρῶν. Καὶ ἤρχοντο οἱ ἱεράρχαι οὗτοι ὅπως λάβωσι φῶς καὶ δύναμιν, ἣν ὤφειλον νὰ σκορπίσωσιν ἐφ' ὅλην τὴν ὑφήλιον. Τὰ πρὸς συζήτησιν ζητήματα διενεμήθησαν εἰς τοὺς προσελθόντας· δραστηρίως ὑπερησπίσθησαν οὗτοι τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου καὶ ἐξήτασαν ἐμβριθέστερον τὰς σχέσεις τοῦ φυσικοῦ πρὸς τὸ ὑπερφυσικόν. Ὁ μόνη ὑποβληθεῖσα ἔνστασις ἦτο ὁ ὁρισμὸς τοῦ Ἀλανθάστου τοῦ Ποντίφηκος. Ἐὰν ὁ Χριστιανισμός, ὡς στοιχεῖον δογματικὸν καὶ κοινωνικόν, ὀφείλῃ νὰ πληρώσῃ τοὺς αἰῶνας, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἔχῃ ἐξουσίαν ἀλάνθαστον· ἄλλως θὰ ἐκτεθῇ ν' ἀπολέσῃ τὴν ἑνότητα τοῦ τύπου. Ἡ ὑπόθεσις ἐξουσίας ἀλανθάστου εἶναι ἁπλουστέρα καὶ φυσικωτέρα τῆς ἐξουσίας τῆς τύχης, τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς ἀνατολικῆς φιλοσοφίας. Ἡ Ἐκκλησία, μόνη θεματοφύλαξ τῆς πίστεως, εἶναι ἀλάνθαστος ὡς πρὸς τὰ δόγματα· οὐδέποτε εἰσάγει νέα δόγματα, ἀλλ' ἐξηγεῖ τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ ὁρίζει πῶς πρέπει αὐτὴ νὰ ἐννοηθῇ.

Ἀλλὰ τὴν ἀπόφασιν τούτου δέον νὰ ἐκφέρῃ ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησία ἡνωμένη, ἢ δύναται νὰ ἐκφέρῃ αὐτὴν μόνος ὁ Πάπας; Ἐφοβοῦντο οἱ ἐπιστάμενοι μὴ παραχωρηθῇ τῷ Πάπᾳ νέον δικαίωμα, τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ὁρίζῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς, καὶ οὕτω καταστήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἱεράρχας αὐτῆς ἁπλᾶ αὐτοῦ ὄργανα. Καὶ ὅμως αἱ λέξεις τοῦ ὁρισμοῦ ἦσαν ρηταί: Ὁρίζομεν ὅτι εἶναι δόγμα θεόθεν ἀποκαλυφθέν, ὅτι ὁ ῥωμαῖος Ποντίφηξ, ὁσάκις ὁμιλεῖ ἐκ τῆς ἕδρας, δηλ. ὅταν ἐξασκῶν τὰ καθήκοντα ποιμενάρχου καὶ διδασκάλου πάντων τῶν χριστιανῶν, ὁρίζῃ διὰ τῆς ἀνωτάτης αὐτοῦ ἀποστολικῆς ἐξουσίας, ὅτι δόγμα τι δέον νὰ θεωρεῖται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ὡς δόγμα πίστεως καὶ ἠθικῆς, ἀπολαμβάνει τῆς αὐτῆς θείας ἀρωγῆς, τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, ἣν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς παρέσχε τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως ὁρίσῃ τὸ δόγμα τῆς πίστεως καὶ τῶν

ἠθῶν· διὸ καὶ οἱ ὁρισμοὶ τοῦ Ποντίφηκος εἶναι ἀμετάτρεπτοι ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ οὐχὶ τῇ συναινέσει τῆς Ἐκκλησίας. Ὡρίσθη ἑπομένως Α'.) ὅτι, ἡ Ἐκκλησία εἶναι κατ' οὐσίαν ἀλάνθαστος. Β'.) ὅτι φυσικὸν καὶ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Ἀλανθάστου τούτου εἶναι ὁ Πάπας, καὶ Γ'.) ὅτι οὔτε ἡ Ἐκκλησία ὡς Ἐκκλησία, οὔτε ὁ Πάπας ὡς Πάπας, δύνανται νὰ καταχρασθῶσι τοῦ ἀλανθάστου αὐτῶν, εἴτε διδάσκοντες ψεύδη, εἴτε ἐπιβάλλοντες ὡς δόγμα ὅ,τι δὲν περιέχεται ἐν τῇ ἀποκαλύψει· εἴτε ἀντιστρατευόμενοι κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, εἴτε παραβλάπτοντες τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἡγεμόνας.

Κατ' ἀρχὰς ἐπίσκοποί τινες ἐδίστασαν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸν κανόνα τοῦτον· ταχέως δὲ (ἕνεκα τῶν συμφορῶν τῆς Γαλλίας) διελύθη πᾶσα διαφωνία, καὶ οὐδέποτε ἴσως ἀπόφασις Συνόδου ἐγένετο τοσοῦτον ὁμοθύμως παραδεκτή. Κυβερνήσεις τινὲς ἐφοβήθησαν, μήπως ὁ Πάπας ἔτεινεν ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἐξουσίαν, ἀναστήσῃ πάλιν τὸ κανονικὸν Δίκαιον, καὶ προβῇ εἰς ἀποφάσεις πολιτικὰς μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκθρονισμοῦ τῶν βασιλέων. Ὅλως παράλογος εἶναι ὁ φόβος οὗτος, ἀφ' οὗ οἱ Πάπαι εὑρίσκουσιν ἀντιμέτωπον αὐτῶν τὴν ὑπερβάλλουσαν ἰσχὺν τῆς Κυβερνήσεως· παράλογος εἶναι ἡ σύμπνοια τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ τοῖς συλλαλητηρίοις εἰς τὸ συκοφαντεῖν, χλευάζειν καὶ παρεμποδίζειν τὴν ἐλευθερίαν· παράλογος ἡ εὐπείθεια τῶν σοφῶν καὶ τῶν δημοσιογράφων εἰς τὸ ὑποτάσσεσθαι τῷ Καίσαρι· παράλογος τέλος ἡ παραμέλησις τῶν προσωπικῶν καὶ ἑταιρικῶν προνομιῶν. Σύγχυσις ἐπήρχετο πάντοτε μεταξὺ τοῦ αἰωνίου ὑπουργείου τῆς ἀλανθάστου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πολιτικοῦ ὑπουργείου, τὸ ὁποῖον μεταβάλλεται κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τοὺς καιρούς, τὸ ὁποῖον κρίνει περὶ τῶν μεμονωμένων πράξεων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν Κρατῶν χωρὶς νὰ δύναται νὰ παρεμποδίσῃ αὐτὰς καὶ ἀπαιτεῖ νὰ ὑπακούῃ ὁ λαὸς καὶ εἰς τὰς κακὰς Κυβερνήσεις.

Ὑπελείπετο ἔτι νὰ καθορισθῇ ἡ θέσις τῶν ὑπηκόων ἀπέναντι τοῦ Πάπα· ἐὰν ὁ Πάπας ἦναι ἀλάνθαστος ὡς ἡ Ἐκκλησία, ἔπρεπε

νὰ καθορισθῶσι τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἀλλεπάλληλοι συμφοραὶ διέκοψαν τὰς ἐργασίας τῆς Συνόδου, τὰ ζητήματα ταῦτα μένουσι μέχρι σήμερον ἄλυτα.

Δὲν εἶναι ἔργον τοῦ παρόντος συγγράμματος ν' ἀποδείξῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς Συνόδου ταύτης, ἥτις ἔσχε τοσούτους Παύλους Σάρπεις καὶ περιμένει ἕνα Παλλαβικῖνον. Ἀλλὰ δὲν θέλομεν νὰ παρέλθωμεν ἐν σιωπῇ τὴν ἐξῆς ἀπόφασίν της περὶ τῆς καθολικῆς πίστεως (de fede catholica): « Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι ἐναντία εἰς τὴν μελέτην τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιστημῶν, τοὐναντίον προστατεύει καὶ διαδίδει αὐτὰς παντοιοτρόπως· ἡ Ἐκκλησία οὔτε ἀγνοεῖ οὔτε περιφρονεῖ τὰς ὠφελείας, αἵτινες προσγίνονται δι' αὐτῶν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀναγνωρίζει μάλιστα ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι πηγάζουσιν ἐκ Θεοῦ τοῦ κυρίου τῶν ἐπιστημῶν, διευθετούμεναι πρεπόντως, πρέπει νὰ ὁδηγῶσι πρὸς τὸν Θεὸν τῇ βοηθείᾳ τῆς χάριτος αὐτοῦ· δὲν κωλύει ὥστε ἑκάστη ἐπιστήμη ἐν τῇ σφαίρᾳ αὐτῆς κάμνῃ χρῆσιν τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀρχῶν καὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς μεθόδου· ἀλλά, καίτοι ἀναγνωρίζουσα τὴν ἐλευθερίαν ταύτην προσέχει μὴ ἀντιστρατευθῇ κατὰ τῆς θείας διδασκαλίας, παραδεχομένη σφάλματα ἢ ὑπερπηδῶσα τὰ σχετικὰ ὅρια διὰ νὰ διαταράξῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς πίστεως ».

Ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ χριστιανισμὸς προϋποθέτει καὶ διατηρεῖ πάσας τὰς μεταφυσικάς, τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας, εἰς ἃς δύναται νὰ φθάσῃ ὁ ὀρθὸς λόγος· προσθέτει δὲ τὰς ἀποκαλυφθείσας διὰ τῆς βοηθείας τῆς κατόπιν κυρώσεως αὐτῶν· ὅλα τὰ ζητήματα δύνανται νὰ συζητηθῶσιν ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ἐξαιρεθῶσι τῆς ἀποκαλύψεως· καὶ ἡ ἠθική, ῥητὴ καὶ ἀσφαλὴς αὐτῆς διδασκαλία παρέχει ὅλας τὰς βάσεις τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης.

Ἐν ᾧ ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη συνέλευσις (ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ) ἐφαίνετο πιστοποιοῦσα ὅτι ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς πνευματικῆς, ἡ ἐξάσκησις αὕτη ἠπειλεῖτο ὑπέρ ποτε. Ὁ Ναπολέων διετήρει ἐν Κιβιταβέκκιᾳ

φρουρὰν πρὸς πρόληψιν στάσεως. Ὅτε ὅμως περιεπλάκη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσσίας, ἀνεκάλεσεν αὐτήν, ἐννοῶν ὅτι ἐν περιπτώσει καταστροφῆς ἡ φρουρὰ θὰ ἔμενεν ἐκτεθειμένη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπουργείου νέας διαβεβαιώσεις, ὅτι ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις (τῆς Ἰταλίας) θέλει συμμορφωθῆ κατὰ γράμμα πρὸς τὴν σύμβασιν τῆς 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1864. Καὶ ὅτε Λυκοῦργοί τινες προέτειναν ἐν τῇ ἰταλικῇ Βουλῇ νὰ γείνῃ ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ παπικοῦ Κράτους, ὁ Βενόστας, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, εἶπεν ὅτι τοῦτο συνεπάγεται εὐθύνην, ἧς δὲν θεωροῦνται ἀπηλλαγμένα οὐδὲ τὰ βαρβαρικὰ Κράτη, καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ὑποχρέωσιν, ἣν εἶχεν ἡ Ἰταλία οὔτε νὰ προσβάλῃ οὔτε ν' ἀφήσῃ νὰ προσβληθῶσι τὰ σύνορα τοῦ παπικοῦ Κράτους συμφώνως πρὸς τὰς περὶ κοινοῦ Δικαίου τῶν
1870 ἐθνῶν διατάξεις. Καὶ ὁ Λάντσας, πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἶπε· « Νομίζετε, Κύριοι, ὅτι εἶνε φρόνιμον ἐκ μέρους τῆς Βουλῆς νὰ προτρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν νὰ καταλάβῃ Κράτος, ἀνεγνωσισμένον παρ' ὅλων τῶν Δυνάμεων; . . καὶ τοῦτο ἄνευ ἀφορμῆς τινος ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἐν Εὐρώπῃ θεωροῦνται νόμιμοι; »

Ἀλλ' ὑπῆρχον ἐξουσίαι ἀνώτεραι τῶν νομίμων καὶ μόλις ἐγνώσθη ὅτι ἡ Γαλλία ὑπέστη φοβερὰς ἥττας καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ ἀντήλλαξε τὸ γαλλικὸν πιλίκιον διὰ τοῦ πρωσσικοῦ κράνους, ἀνηγγέλθη ὅτι τὸ ἰταλικὸν ὑπουργεῖον ἀπεφάσισε « νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ πόθου καταλαμβάνον τὴν Ῥώμην».

Ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης ἀπεστέρει τὸν Πάπαν πάσης ἐλπίδος βοηθείας· ἀλλὰ προβλέπων ὁ Πάπας ὅλα τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπέφερεν ἡ μεταφορὰ τῆς Ἁγίας Ἕδρας ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ ἐν Ῥώμῃ καὶ νὰ μὴ παραιτηθῇ ἐξουσίας, ἧς δὲν ἦτο ἢ θεματοφύλαξ, καὶ μάλιστα ν' ἀντισταθῇ λέγων: Δὲν δυνάμεθα (Non possumus). Πέντε μεραρχίαι βασιλικοῦ στρατοῦ ἐν πλήρει ὁπλισμῷ ἐκινήθησαν ἐναντίον 14,000 παπικοῦ στρατοῦ· μετὰ τὴν κατὰ τῆς Ῥώμης ἔφοδον καὶ ἀφ' οὗ διὰ τῶν τηλεβόλων ἠνοίχθη ῥῆγμα
Τῇ 20 Σεπτεμ. παρὰ τὴν Πίαν Πύλην, οἱ βασιλικοὶ εἰσώρμησαν εἰς τὴν πόλιν ἐν

ζητωκραυγαῖς, καὶ ὁ ὄχλος ὑπεδέχθη αὐτοὺς ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ, ὡς πρό τινος εἶχεν ὑποδεχθῆ τὸν Πῖον Θ'., ὅτε παρέστη εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς Μαρκίας διώρυγος. Τὸ δημοψήφισμα, τὸ παραχωρῆσαν τῇ Γαλλίᾳ τῷ μὲν 1799 τὸ Πεδεμόντιον τῷ δὲ 1860 τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Σαβοΐαν, ἐπεκύρωσε τὸ γεγονὸς διὰ ψήφων 40,835 ὑπὲρ καὶ 46 κατά· αἱ λοιπαὶ ψῆφοι ἐθεωρήθησαν ὡς ψῆφοι ἀπόντων. Παρηγορητικὸν εἶναι ὅτι αἱ ὠμότητες αἱ παρακολουθήσασαι τὴν κατάκτησιν τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, δὲν συνέβησαν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν ἐν τῷ Πατριμωνίῳ [1]).

Τὴν 1 Ἰουλίου 1871 ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ὁ βασιλικὸς θρόνος ἐστήθη ἐν τῷ Κυρηναλίῳ· ὁ βασιλεὺς εἶπε πρὸς τὸ δημοτικὸν Συμβούλιον: «Τέλος πάντων εὑρισκόμεθα ἐν Ῥώμῃ καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ μᾶς ἐξώσῃ ἐντεῦθεν [2]).

[1]) Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἑξῆς περικοπὴ ἐν συγγράμματι τινι ἐκθέσει περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐν ἔτει 1798: Οἱ πατριῶται ἐδήλωσαν ὅτι διὰ δημοκρατίας ἐνόουν τὴν χαλάρωσιν παντὸς χαλινοῦ καὶ παντὸς πάθους τῆς πλεονεξίας αὐτῶν. Ἐκ τῆς παραμορφώσεως ταύτης τῆς ἐννοίας προέκυψεν ἡ ἐπιδρομὴ πασῶν τῶν ἀρχῶν, τῶν τεινουσῶν εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ τῆς τελευταίας σκιᾶς πολιτισμοῦ καὶ δημοσίας ἠθικῆς. Ἡ καθολικὴ θρησκεία ἐποδοπατήθη ἐν αὐτῷ τῷ λίκνῳ αὐτῆς· ἡ ἀθεία ἐθεοποιήθη καὶ μοχθηροί τινες κληρικοὶ ἐγένοντο ἄθεοι· οἱ ἄθεοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἱερέων, θέλοντες νὰ καταστήσωσι τὸ σύστημα αὐτῶν τὴν μᾶλλον μισαλλόδοξον ὅλων τῶν αἱρέσεων. Ἡ ἀναιδὴς κολακεία τῶν Ἰακωβίνων προέβη εἰς τοσοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ χαράξωσι μετάλλιον μὲ τὰς ἑξῆς λατινικὰς ὑπογραφάς: «Βερτιέ, ἀνακαινιστὴς τῆς πόλεως — ἡ Γαλλία, σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους». (Ἡ ὀγδόη λεηλασία τῆς Ῥώμης).

[2]) Καὶ ὁ Ναπολέων ἐν ἔτει 1811 ἔλεγεν ἐν τῷ Νομοθετικῷ Σώματι: Αἱ ὑποθέσεις τῆς θρησκείας ἀνεμίχθησαν καὶ ἐθεσπίσθησαν πολλάκις ὑπὲρ τῶν συμφερόντων Κράτους τρίτης τάξεως. Ἐὰν τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, τοῦτο δύναται ν' ἀποδοθῇ κυρίως εἰς τὴν ἀντίθεσιν, ἥτις δὲν ἔπαυσεν ὑφισταμένη μεταξὺ τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς θρησκείας, αἵτινες ἰσχύουσι δι' ὅλην τὴν ὑφήλιον καὶ τῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀφορῶσιν ἢ εἰς μικρὰν μόνον τῆς Ἰταλίας γωνίαν. — Ἔθεσα διὰ παντὸς τέρμα εἰς τὰ σκάνδαλα ταῦτα· ἤνωσα τὴν Ῥώμην μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ παρεχώρησα ἀνάκτορα τῇ Παπωσύνῃ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Παρισίοις. Ἐὰν οἱ Πάπαι φροντίζωσι περὶ τῶν συμφερόντων τῆς θρησκείας, θὰ θελήσωσι νὰ διαμένωσι συχνάκις ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ὑποθέσεων τῆς Χριστιανωσύνης. Οὕτω καὶ ὁ ἅγιος Πέτρος προετίμησε τὴν Ῥώμην καὶ αὐτῆς τῆς διαμονῆς ἐν τοῖς ἁγίοις Τόποις».

Ἡ Ῥώμη ἀπαγορεύεται τῇ μοναρχίᾳ. Δύναται ἐξουσία ἐξαρτωμένη καὶ δευτε-

Τὴν 19 Μαΐου εἶχε δημοσιευθῇ ὁ νόμος ὁ ἐπικληθεὶς Νόμος τῶν ἐγγυήσεων, διῃρημένος εἰς δύο μέρη. Ἐν τῷ πρώτῳ, τῷ ἀφορῶντι εἰς τὰς προνομίας τοῦ Ποντίφηκος καὶ τῆς Ἁγίας Ἕδρας, καθίστατο τὸ πρόσωπον τοῦ Πάπα ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον, παρείχετο δὲ αὐτῷ πλήρης ἐλευθερία εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας· συνάμα δὲ τῷ παρεχωρεῖτο ἐπιχορήγησις ἐτησίων 3,225,000 ἰταλικῶν λιρῶν καὶ ἡ κατοχὴ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοῦ Λατερανοῦ ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ φρουρίου Γανδόλφου.

Τὸ δεύτερον μέρος πραγματευόμενον περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Κράτους πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, περιέχει ἐν τῷ 15 ἄρθρῳ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις παραιτεῖται τοῦ δικαιώματος ἀποστολικῆς πρεσβείας ἐν Σικελίᾳ καὶ καθ' ὅλον τὸ Κράτος τοῦ δικαιώματος διορισμοῦ ἢ προτάσεως κατὰ τὴν παραβολὴν μεγαλειτέρων ὠφεληματων· διὰ τοῦ ἄρθρου 16 καταργοῦνται τὰ βασιλικὰ ἐκτελεστήρια καὶ πᾶσα ἄλλη μορφὴ κυβερνητικῆς συγκαταθέσεως διὰ τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν πράξεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν· διὰ δὲ τοῦ ἄρθρου 17 ἐν πνευματικαῖς ὑποθέσεσι δὲν ἐπιτρέπεται ἔφεσις κατὰ τῶν πράξεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. Τὸ ἄρθρ. 18 ὁρίζει ὅτι διὰ μεταγενεστέρου νόμου θέλει γίνει φροντὶς περὶ ἀναδιοργανώσεως, συντηρήσεως καὶ διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτήσεων ἐν τῷ βασιλείῳ.

Ἡ Βουλὴ περιώρισε τὰς ἐγγυήσεις ταύτας καὶ παρήχθη νόμος, ὅστις ἦτο ἀλλόκοτος ἐγκεντρισμὸς ἐξαιρέσεων ἐν τῷ ἀστικῷ κώδικι, περὶ ἀρχαίου ἀσύλου ἐπὶ τῶν νεωτέρων προνομιῶν, ὅστις δὲν παρεδέχετο ἐλευθέραν Ἐκκλησίαν ἐν Κράτει ἐλευθέρῳ, καὶ ἀνεγνώριζεν ὅτι αἱ διαβεβαιώσεις αἱ δοεθῖσαι παρ' ἑνὸς ὑπουρ-

ρεύουσα νὰ ἐξαλείψῃ, καταργοῦσα τὴν Παπωσύνην, τὴν πηγὴν πάσης ἐξουσίας ἐν τῇ σημερινῇ Εὐρώπῃ; (Μαντσίνη. Σκέψις καὶ πρᾶξις 1858).

Τὸ πρόγραμμα Ἡ Ῥώμη πρωτεύουσα εἶναι τὸ ἀρχαῖον σύνθημα τῶν Μασσώνων ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς νέας δημαγωγίας· εἶναι ὁ τύπος ἐκείνων, οἵτινες θέλουσι ν' ἀπαλλαγῶσι ταὐτοχρόνως καὶ τῆς Μοναρχίας καὶ τῆς Παπωσύνης (Ἀνταπόκοισις τοῦ Μαξίμου δ' Ἀζελίου ὑπὸ Εὐγενίου Ῥανδύ. σελ. 261. Παρίσ. 1867.

γείου δύνανται νὰ μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ· εὐθὺς μάλιστα τὸ Κοινοβούλιον ἐσκέφθη νὰ τὰς ἀναιρέσῃ ἢ νὰ τὰς τροποποιήσῃ.

Ὅσον καὶ ἂν αἱ πράξεις αὗται φαίνονται ἀντικείμεναι πρὸς τὸ δημόσιον Δίκαιον, ἑκάστη Δύναμις τοσοῦτον φοβεῖται τὴν ἐσωτερικὴν ἐπανάστασιν, ὥστε οὐδεμία δύναται νὰ φροντίζῃ περὶ ἄλλης καὶ προτιμᾷ νὰ καλύπτῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀδυναμίαν ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς μὴ ἐπεμβάσεως. Ἐπομένως ὁ ὑπουργὸς Βενόστας ἠδύνατο νὰ εἴπῃ: «Ἤλθομεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ κατὰ τοῦ διαβήματος ἡμῶν τούτου οὔτε διαμαρτύρησίς τις ἀντετάχθη, οὔτε ἐπιφύλαξις, οὔτε ἓν ἐξ ἐκείνων τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα καὶ ὅταν δὲν παρακολουθοῦνται ὑπὸ ἀμέσων ἔργων, διατηροῦνται ὡς ἀφετηρία ζητήματος, τὸ ὁποῖον δύναται ν' ἀνακινηθῇ βραδύτερον [1])».

Μόνον ἡ Γαλλία, κηδεμὼν τῶν δικαιωμάτων, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς συμφοραῖς αὐτῆς διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν μετ' αὐτῆς συνομολογηθεισῶν συμβάσεων· πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων ὑπέβαλον τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει τῆς Γαλλίας παρατήρησιν ἐπ' ὀνόματι «τῶν Καθολικῶν, οἵτινες ἐζήτουν τὴν ἐλευθερίαν ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως εἰς 200 ἑκατομμύρια πιστῶν. Δόξα εἶναι διὰ τὴν Γαλλίαν ὅτι διετηρήθη πάντοτε καθολικὴ καὶ ἐθεωρήθη ἡ φυσικὴ τῆς Ἐκκλησίας προστᾶτις. Φρουρὸς τῶν τοιούτων σπουδαίων ὑποθέσεων εἶναι ἡ κοσμικὴ ἐξουσία, ἥτις δὲν βασίζεται μόνον, ὡς ὅλαι αἱ λοιπαὶ ἐξουσίαι, ἐπὶ τῆς ἐγγυήσεως τοῦ δικαίου, τῶν συμβάσεων καὶ τῶν διεθνῶν

[1]) Ὁ Ῥατάτσης ἔλεγε τῇ 16 Μαρτίου 1872 ἐν τῇ Βουλῇ: «Ἐὰν εἶχον ὑποσχεθῇ νὰ μὴ μεταβῶ εἰς Ῥώμην ἢ μόνον δι' ἠθικῶν μέσων, καθ' ἣν ἡμέραν θὰ ἠναγκαζόμην νὰ καταρρίψω τὰς πύλας τῆς Ῥώμης θὰ παρητούμην τῆς ἐξουσίας.

Πρότερον ἤδη ὁ Μακκιαβέλλης εἶχεν ἐκφρασθῇ ὡς ἑξῆς: Ἐὰν ἤμην Ῥωμαῖος τοῦ ὀγδόου αἰῶνος καὶ κεκλεισμένος ἐντὸς τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ Ἀστόλφου, δὲν ἤθελον ὑποταχθῇ εἰς μισητοὺς λόγους τοῦ Λογγοβάρδου βασιλέως, ὅστις διέταξε ν' ἀνοιχθῇ αὐτῷ ἡ Σαλαρία πύλη καὶ νὰ τῷ παραδοθῇ ζῶν ἢ νεκρὸς ὁ Ποντίφηξ, καὶ ἐὰν ἐκ τούτου θὰ προσέκυπτεν ἡ μεγαλειτέρα εὐδαιμονία τῆς Ἰταλίας».

Καὶ ὁ Λάντσας ἐν ἔτει 1872 εἶπεν· Ἡ Παπωσύνη μετὰ τῶν προνομιῶν αὐτῆς ἀπωλέσθη ἀνεπιστρεπτί.

νόμων, ἀλλὰ θίγει τὰ ὑψηλότερα καὶ εὐρύτερα συμφέροντα. Ὁ Πάπας δὲν εἶναι περισσότερον Ἰταλὸς ἢ Αὐστριακὸς ἢ Ἱσπανός, Ἡ κοσμικὴ ἐξουσία εἶναι νόμιμος ἐξουσία ὡς πᾶσα ἄλλη· εἶναι δὲ καὶ ἐχέγγυον ἀσφαλείας καὶ εἰρήνης διὰ τὰ λοιπὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐν Ζυρίχῃ συνομολογηθεῖσα εἰρήνη καὶ ἡ σύμβασις τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, αἵτινες ἔφερον τὴν ὑπογραφὴν τῆς Γαλλίας ἐσχίσθησαν συνεπείᾳ τῶν συμφορῶν ἡμῶν».

Τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Τιὲρ ἠναγκάσθησαν ν' ἀπαντήσωσιν ὅτι ἡ Γαλλία δὲν δύναται νὰ διαμαρτυρηθῇ ἢ μόνον ἔχουσα ἀπόφασιν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησιν, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ πράξῃ πρὸς τὸ παρόν.

Ὁ Πάπας ἔμεινε κεκλεισμένος ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Βατικανοῦ, ἐξ οὗ δὲν ἐξῆλθε πλέον. Τὴν δὲ 20 Ὀκτωβρίου 1870 ἐκήρυξε τὴν διακοπὴν τῆς Συνόδου, κατὰ δὲ τὸν Νοέμβριον μῆνα ἀπέστειλε πρὸς ὅλους τοὺς ἱεράρχας διαμαρτύρησιν κατὰ τῶν πράξεων τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως· ἐν τῇ προσφωνήσει αὐτοῦ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1877 ἐξητήσατο ἅπαξ ἔτι «πλήρη καὶ πραγματικὴν ἀνεξαρτησίαν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν ἀποστολικῶν αὐτοῦ καθηκόντων». Καὶ ὅμως εἷς τῶν βουλευτῶν ἐμέμφετο αὐτοῦ ὡς «ὑποκρινομένου πρόσωπον μνηστῆρος τοῦ θρόνου» καὶ ἕτερος ἀπεκάλει αὐτὸν «Καλίφην καὶ ψεύστην».

Ἐὰν τὰ πάντα μέχρι τοῦδε ἔτεινον εἰς τὸ ἀποστερεῖν τὸν Πάπαν τῶν κτήσεών του, ἤδη τί ὑπολείπεται; Καθολικοί τινες διϊσχυρίσθησαν ὅτι ἀπαλλαγεὶς τῶν κοσμικῶν ἐρίδων καὶ μὴ ἀπειλούμενος πλέον, ἠδύνατο ὁ Πάπας νὰ φροντίζῃ καλλίτερον διὰ τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ μὴ καταγίνηται πλέον εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Βονωνίας ἢ τοῦ Σπολέτου, ἀλλὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ [1]). Τοὐναντίον ὅμως ὁ πόλεμος ἐγένετο ἀσπονδώτερος κατὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς θρησκείας.

[1]) Ἐν τῇ Βουλῇ εἶπεν ὁ Καβοὺρ τὴν 25 Μαρτίου 1851, ὅτι στερηθέντος τοῦ Πάπα τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας «ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Παπωσύνης ἔσεται ἔδαφος πολὺ στερεώτερον ἢ σήμερον. καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἡ ἐξουσία αὐτοῦ θὰ καταστῇ δραστικωτέρα, διότι

Δεχόμενος ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δημοψηφίσματος εἶπεν· « Ὡς βασιλεὺς καὶ ὡς καθολικὸς προκηρύττων

δὲν θὰ δεσμεύεται πλέον ὑπὸ τῶν ποικίλων ἐκκλησιαστικῶν συμβάσεων καὶ ὑπὸ τῶν ὅρων ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν καὶ εἶναι ἀναγκαῖοι ἐφ' ὅσον ὁ Ποντίφηξ ἑνώνει ἐν χερσὶν αὐτοῦ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα δέον νὰ προμηθευθῇ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ, θὰ καταστῶσι περιττὰ ὅταν ὁ Ποντίφηξ θὰ περιορισθῇ εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν. Ἑπομένως καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἀντὶ νὰ μειωθῇ θέλει πολὺ περισσότερον αὐξήσει ἐν τῇ σφαίρᾳ ἥτις μόνη τῇ ἀνήκει. Πιστεύω ὅτι τοῦτο δὲν χρῄζει ἐξηγήσεως, καὶ ὅτι πᾶς εἰλικρινὴς καθολικὸς καὶ πᾶς ἱερεὺς ζηλωτὴς τῆς θρησκείας, ἧς εἶναι λειτουργός, πρέπει κατὰ πολὺ νὰ προτιμήσῃ τὴν τοιαύτην ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ σφαίρᾳ τῶν προνομιῶν καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἐν τῇ πολιτικῇ σφαίρᾳ. Ἑπομένως ἡ Ἰταλία ἀφαιροῦσα ἀπὸ τοῦ Πάπα τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν θὰ ἐπιτελέσῃ ἔργον μεγαλείτερον καὶ ἐξοχώτερον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιρροὴ εἶναι ἀνυπολόγιστος, διότι συμβιβάζων τὴν Παπωσύνην μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, θὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Ὁ ἰταλικὸς λαὸς εἶναι ἐξόχως καθολικός· ὁ ἰταλικὸς λαὸς οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐζήτησε μόνον νὰ μεταρρυθμισθῇ ἡ κοσμικὴ ἐξουσία. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη εἶναι πόθος διακαὴς τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ὅταν αὕτη συντελεσθῇ, τολμῶ νὰ διαβεβαιώσω ὅτι οὐδεὶς λαὸς θα ἐπιμείνῃ περισσότερον εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ποντίφηκος, καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἐλευθερίας συμφωνεῖ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ πέποιθα, ὅτι ἅμα αἱ περιστάσεις ἡμῶν ἐξετασθῶσιν ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν ἐνθερμοτέρων ὑπερασπιστῶν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐκκλησίας, θ' ἀναγνωρίσωσιν οὗτοι τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου καὶ θὰ παραδεχθῶσιν ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ Ποντίφηκος καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἐξασφαλισθῶσιν πολὺ καλλίτερον διὰ τῆς ἐλευθέρας συναινέσεως εἴκοσι καὶ ἓξ ἑκατομμυρίων Ἰταλῶν ».

Τοὐναντίον δὲ ὁ Τιὲρ ἔλεγε τῷ 1865 πρὸς τὸ νομοθετικὸν Σῶμα : Τί γενήσεται ὅταν συντελεσθῇ ἡ προπαρασκευαζομένη ἐπανάστασις ; Θὰ καταβιβασθῇ ὁ Πάπας ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ τότε ἡ κεντρικὴ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας θὰ διασπασθῇ. Λέγεται ὅτι ὁ Πάπας κατελθὼν τοῦ θρόνου θὰ μείνῃ ἀνεξάρτητος. Κατ' ἐμὲ δὲν θὰ ἦναι πλέον ἐλεύθερος. Οὐδὲν ἔθνος θὰ δεχθῇ τὴν ρωμαϊκὴν ἐξουσίαν γενομένην ἢ ὑποτιθεμένην ὑπεξουσίαν· ἡ ἑνότης τῶν προσταγμάτων θὰ διασπασθῇ· τὰ λείψανα τῆς ἐξουσίας ταύτης θὰ μεταφερθῶσι διὰ τὴν Ἱσπανίαν ἐν Τολέδῳ, διὰ τὴν Γαλλίαν ἐν Παρισίοις, διὰ τὴν Αὐστρίαν ἐν Πράγᾳ καὶ ἴσως ἐν Βιέννῃ. Διὰ τοὺς φίλους τῆς ἐλευθερίας θὰ ἦτο ἀλλόκοτος λύσις τοῦ ρωμαϊκοῦ ζητήματος νὰ ἔδωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν μεταφερομένην εἰς Παρισίους. Ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω πάντας σχεδὸν τοὺς ἱεράρχας, τοὺς καταλαβόντας ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἕδραν τῶν Παρισίων· ἐγνώρισα μάλιστα καὶ ἐκεῖνον, ὅστις ἀπέθανεν ἐπὶ τῶν ὁδοφραγμάτων ἐν ἔτει 1848. Μέγιστον σεβασμὸν αἰσθάνομαι πρὸς αὐτοὺς πάντας διὰ τὴν ὑψηλοφροσύνην των, διὰ τὰς ἀρετάς των καὶ διὰ τὸ πνεῦμά των, καὶ ὅμως οὐδένα ἤθελον νὰ ἔβλεπον ἀρχηγὸν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Γαλλίᾳ. Καὶ ἠξεύρεται διατί ; Διότι ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῶν Παρισίων εἶναι πολὺ πλησίον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ ».

τὴν ἑνότητα τῆς Ἰταλίας, ἐμμένω ἐν τῇ ἀποφάσει μου νὰ ἐξασφαλίσω τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἀνωτάτου Ποντίφηκος· καὶ μετὰ τῆς ἐπισήμου ταύτης δηλώσεώς μου δέχομαι τὸ δημοψήφισμα τῆς Ῥώμης καὶ παρουσιάζω αὐτὸ εἰς τοὺς Ἰταλούς, οἵτινες θὰ περιβάλωσι διὰ σεβασμοῦ τὴν ἕδραν τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου Κράτους, τὸ ὁποῖον ἔστησε τὰς εἰρηνικὰς αὐτοῦ σημαίας ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶχον φθάσει οἱ ἀετοὶ τῶν Ῥωμαίων».

Ἀντὶ ὅμως τούτων ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ ἑτερόδοξα σχολεῖα καὶ αἱ ἐκκλησίαι καὶ παρεκωλύθη ἡ ἐλευθερία 26 ἑκατομμυρίων πολιτῶν, ὅπως μὴ περιορισθῇ εἰς ὀλίγας ἑκατοντάδας ξένων ἢ παρασίτων, οἵτινες εὗρον τρόπον νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συντάγματος ὁρίζει κυρίαρχον τὴν καθολικὴν θρησκείαν. Ἐν ἔτει 1873 κατηργήθησαν αἱ ἕδραι τῆς Θεολογίας ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ σύλλογοι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, ἐζητήθη δὲ καὶ ἡ κατάργησις τοῦ Συλλόγου τοῦ Προσηλυτισμοῦ, τοῦ τόσον ὠφελίμου εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἤδη ὅτε οἱ Ἄγγλοι ἀνέχονται τὸν Καθολικισμὸν ὡς ἀνέχονται τὸν Βραμανισμόν, εἶναι ἐναντίον καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς συνειδήσεως ν' ἀκούῃ τις καθ' ἑκάστην οὐ μόνον ἀγενεῖς, ἀλλὰ καὶ μοχθηρὰς ὕβρεις κατὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν συμβόλων τοῦ λαοῦ. Ἀληθὲς ὅτι πᾶς τις εἶναι ἐλεύθερος νὰ τὰ μεταβάλλῃ, ἀλλ' οἱ φρόνιμοι ζητοῦσι μετὰ τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ'., «νὰ δοθῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅ,τι ἀνήκει τῇ Ἐκκλησίᾳ· ν' ἀναγνωρισθῇ τὸ δί-

Ὁ Τιὲρ ὑπερησπίσθη πάντοτε τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, δι' ὃ εὐγνωμονῶν ὁ Πῖος Θ'. τῷ ἀπέστειλε λαμπρὸν δῶρον. Καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Λυρηλίας ἔγραφεν ὁ Πάπας: Εὐχόμενοι καθ' ἑκάστην ὅπως ἡ θεία Χάρις φωτίζῃ τὸν μέγαν τοῦτον ἄνδρα (τὸν Τιὲρ) καὶ διαχέῃ εἰς τὸ πνεῦμά του τὴν λάμψιν τῶν αἰωνίων ἀρχῶν τῆς ἀληθείας. ὧν τὰ συμπεράσματα δὲν βλέπει ἢ ἐν τῷ λυκόφωτι τοῦ φυσικοῦ φωτός, ἐμπιστευόμεθα ὑμῖν ὅπως ἐκπληρώσετε καθῆκον, τὸ ὁποῖον ἔχομεν πρὸς αὐτόν. Πεποίθαμεν πρὸς τούτοις ὅτι Ἐκεῖνος, ὅστις ἀνταμείβει πᾶσαν καλὴν πρᾶξιν, ἐκτιμῶν τὴν τοσαύτην σταθερότητα εἰς τὸ ὑπερασπίζεσθαι τὰ δικαιώματα τῆς δικαιοσύνης καὶ ματαιοῦν τὰς ῥᾳδιουργίας τῶν ἐχθρῶν, θέλει εὐδοκήσει ν' ἀνταμείψῃ αὐτὸν ἐπιδαψιλεύων αὐτῷ ἀφθόνως τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

καιον τῶν Καθολικῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς χώρας, καὶ εἶτα ὅλοι ὁμοῦ θέλομεν ἐργασθῆ πρὸς τὴν εὐημερίαν τῆς Ἰταλίας, ἥτις εἶναι ἡ κοινὴ πάντων ἡμῶν πατρίς· ἀλλ' ἀντίδρασις οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει ἐκτὸς ἐκείνης, ἣν πειρῶνται οἱ δημοσιογράφοι νὰ ἐφεύρωσιν ».

Ἐν τῷ παροξυσμῷ τῆς ἀσεβείας, ἥτις περιβάλλει τὰ πολιτικὰ συμβάντα ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πολλαπλασιάζονται αἱ βιβλικαὶ καὶ εὐαγγελικαὶ Ἑταιρίαι καὶ ἱδρύονται παρεκκλήσια ἑτερόδοξα καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ Βατικανοῦ, καὶ διὰ ἐράνων, λαχείων, βραβείων καὶ ὑποτροφιῶν ζητεῖται νὰ ἐκριζωθῶσιν ἐκ τοῦ λαοῦ αἱ προλήψεις, ἀναφύονται διηνεκεῖς ἀφορμαὶ συγκρούσεων· καταρρίπτονται ἱεραὶ εἰκόνες, γίνονται ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ διασκορπίζονται οἱ ἅγιοι ἄρτοι, περιϋβρίζονται ἱερεῖς, δέρονται μαθηταὶ ἱερατικῶν σχολῶν, λιθοβολοῦνται γραφεῖα κληρικῶν ἐφημερίδων, ἀναγγέλλονται ψεύδη γέμοντα χολῆς κατὰ τοῦ Πάπα, καὶ κατὰ τῆς ἱερᾶς ποιήσεως τῆς ἐλεημοσύνης, ἀθωοῦνται δολοφόνοι ἀρχαίων χωροφυλάκων τοῦ Πάπα ἢ μοναχοί, καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ὅτι πάντα τὰ ἐγκλήματα ταῦτα δὲν εἶναι ἢ δόλοι τῶν κληρικοφρόνων.

Περὶ τούτων παρεπονέθη ἐπανειλημμένως ὁ Πῖος Θ' ὡς καὶ περὶ τῆς ὀσημέραι ἐκτεινομένης καὶ θρασυνομένης διαφθορᾶς ἐν Ῥώμῃ. Εἶτα δὲ ὁ Πρίαμος οὗτος τῆς μοιραίας πόλεως, ἀφ' οὗ εἶδε τὸν θάνατον τοῦ λῃστεύσαντος αὐτόν, ἐκλήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ Φεβρ. 1878
νὰ λάβῃ στέμμα ἀξιοζηλευτότερον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπολέσῃ. Ὅλος ὁ κόσμος μετ' ἀνηκούστου ἐνθουσιασμοῦ ἐπευφήμησεν αὐτόν· ἀπ' αὐτοῦ ἤρξατο ἡ σωτηρία τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ὅτε μετεφέρετο τὸ λείψανον αὐτοῦ εἰς τὸ ὁρισθὲν αὐτῷ μνημεῖον, ὥρμησεν ὁ ὄχλος καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας κατωρθώθη νὰ μὴ ῥιφθῇ ὁ νεκρός του εἰς τὸν Τίβεριν.

Δι' οὓς λόγους ἀναφέρομεν ἤδη, ἡ Ἁγία Ἕδρα εὑρίσκετο ἐν διαστάσει πρὸς τὴν Γερμανίαν καθὼς καὶ πρὸς τὴν Ἑλβετίαν καὶ

τὴν Ῥωσσίαν καθ' ὃν χρόνον ἐξελέγη Πάπας Λέων ὁ ΙΓ', (Ἰωακεὶμ Πέκκης). Ἀνήγγειλε καὶ εἰς τὰς Δυνάμεις ταύτας τὴν ἀνάρρησιν καὶ προέτεινε τὴν συνδιαλλαγήν. Αἱ φοβεραὶ πρόοδοι τοῦ σοσιαλισμοῦ ὑποδεικνύουσιν ὁσημέραι περισσότερον τὴν ἀνάγκην χαλιναγωγήσεως αὐτῶν, καὶ ὁ καλλίτερος τρόπος εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις. Ἡ σύνεσις τοῦ Πάπα ὑπερίσχυσεν· ἀνεγεώθησαν αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις πρὸς τὴν Γερμανίαν· ἀναδιωρίσθησαν ἐφημέριοι καὶ ἐπίσκοποι, πολλὰ εἰσοδήματα τῆς Ἐκκλησίας ἐπεστράφησαν, ἐμετριάσθη ἡ αὐστηρότης τῆς ἀστυνομίας καὶ ἐπετράπη ἡ καθολικὴ ἐκπαίδευσις, τοὐλάχιστον ὁποία ἦτο πρὸ τῶν νόμων τοῦ Μαΐου. Μεγάλη ὑπομονὴ ἐχρειάσθη ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι πρὸς σιδηροῦν ὑπουργὸν (τὸν Βίσμαρκ), τοῦ ὁποίου πρόγραμμα ἦτο πάντοτε, αἱ πρὸς τὸν κλῆρον σχέσεις νὰ ῥυθμίζωνται οὐχὶ ὑπὸ ἀρχῶν ἀλλ' ὑπὸ τῶν περιστάσεων τοῦ παρόντος [1]).

Καὶ ὁ Λέων ΙΓ'. Θλίβεται ἐπὶ τῇ ἀποστασίᾳ τῆς σημερινῆς κοινωνίας ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ· τοὺς κρατοῦντας ἐν χερσὶ τὸν χαλινὸν τοῦ λαοῦ συμβουλεύει νὰ μὴ περιφρονῶσι τὴν συνδρομήν, ἣν δύναται νὰ τοῖς παράσχῃ ἐν μέσῳ τοιούτων κινδύνων μόνη ἡ Ἐκκλησία· διαμαρτύρεται δὲ κατὰ τῶν προσκομμάτων. τὰ ὁποῖα παρεμβάλλει ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας· ἐλπίζει εἰς τὴν ἀνασύστασιν τῶν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν [2]), καὶ εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν διωγμῶν ὡς ἐν Γερμανίᾳ οὕτω καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ ποθεῖ νὰ

[1]) Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Γερμανίας συνελθόντες τῷ 1866 ἐν Φούλδᾳ ἀπεφάσισαν: α') νὰ διεκδικήσωσιν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἧς δικαιοῦται νὰ ἀπολαμβάνῃ· β') τὸν ἐλεύθερον διορισμὸν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς θέσεις καὶ εἰς τὰς ἐφημερίας· γ') τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἀνατροφῇ καὶ ἐκπαιδεύσει τοῦ κλήρου καὶ τῆς νεολαίας· δ') τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τῶν δημοτικῶν σχολείων, καὶ ε') τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας καὶ τὴν πλήρη ἐνεργειαν τοῦ θρησκευτικοῦ βίου ἄνευ περιορισμοῦ διὰ τὰ θρησκευτικὰ τάγματα.

[2]) Οἱ Πάπαι ἵδρυσαν ἢ ἀνεσύστησαν τὴν καθολικὴν ἱεραρχίαν τῷ μὲν 1860 ἐν Ἀγγλίᾳ, τῷ δὲ 1863 ἐν Ὁλλανδίᾳ, τῷ 1875 ἐν Ἑλλάδι, τῷ 1878 ἐν Σκωτίᾳ, εἶτα ἐν Βοσνίᾳ, ἐν Ἐρζεγοβίνῃ, ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν Τύνιδι καὶ ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις περὶ τὰς μητροπόλεις τῆς Γόας.

ἐπιφέρῃ εἰς τὰς μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους σχέσεις τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην [1]). Συνδιαλλακτικὸς ἀλλὰ καὶ σταθερὸς ὁ Πάπας τείνει εἰς τὴν ἀνανέωσιν τῶν σχέσεων πρὸς τὰς Δυνάμεις χωρὶς νὰ παραιτηθῇ οὐδενὸς δικαιώματος, οὐδὲ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν αὐθαιρεσίαν, οὐδὲ νὰ φανῇ συγκαταβατικὸς πρὸς τὰ σφάλματα· ἀλλὰ τοὐναντίον ζητεῖ ν' ἀνυψώσῃ τὴν χριστιανικὴν οἰκογένειαν, ν' ἀνασυστήσῃ τὰς ἀληθεῖς φιλοσοφικὰς σπουδάς, ὅπως αὗται δυνηθῶσι νὰ ἐγκαρτερήσωσιν ἐν ἀγῶνι λογικῷ καὶ ἠθικοποιητικῷ καὶ ἀναδείξωσι τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδόμημα ὑψηλότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν Κοινοβουλίων, ἐν ᾧ δὲν ἀντηχοῦσιν αἱ μεμψιμοιρίαι τῆς πολιτικῆς καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν ἐπαναστάσεων, ἀλλὰ βασιλεύει ἡ σιωπὴ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ὑπομονῆς.

Ἐν τῷ Διατάγματι τούτῳ τῷ ἀθανάτῳ οὐδὲν εἰσήγαγεν ὁ Πάπας ἐρεθιστικὸν καὶ οὐδὲ μετεχειρίσθη ἀρχαίους τύπους πρὸς ἐξήγησιν σημείων δυσκόλων ἢ ἀντιθέτων. Κατακρίνει τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ κακοῦ, τὴν μὴ διάκρισιν μεταξὺ τῶν διαφόρων θρησκευμάτων ἀλλὰ δὲν καταδικάζει τὰς Κυβερνήσεις τὰς ἀνεχομένας διάφορα θρησκεύματα· οὐδεὶς θέλει νὰ ὑποχρεωθῇ ν' ἀσπασθῇ τὴν καθολικὴν πίστιν, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐγερθῶσιν ἔρι-

[1]) Ὁ Λέων ΙΓ' λαβὼν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Τάραντος βιβλίον «Περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Λέοντος ΙΓ'» τῷ ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς: Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ ὁ αἰώνιος Πατὴρ ἠθέλησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ πάντα, θεμελιῶν τὴν ἐκκλησίαν του ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπέβλεπεν εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ ὤφειλον πρὸς Θεὸν νὰ καταφύγωσιν εἴτε διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ θείου, εἴτε διὰ τὴν βοήθειαν τῆς οὐρανίας Χάριτος. Ἐπομένως τῇ θελήσει τοῦ Θεμελιωτοῦ αὐτῆς, ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ὀφείλει ὅσον δύναται νὰ παλαίσῃ ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ πρὸς τοὺς παρεκτραπέντας ἀνθρώπους νὰ φανῇ μεγάθυμος καὶ φιλεύσπλαγχνος. Καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν συντείνει περισσότερον ὅπως παράσχῃ τοῖς ἀνθρώποις τὴν εἰρήνην τοῦ παρόντος βίου καὶ τὴν αἰωνίαν μακαριότητα, ὅσον ἡ συμφωνία τῆς ἱερᾶς ἐξουσίας καὶ τῆς πολιτικῆς, ἡ Ἐκκλησία οὐδὲν ποθεῖ περισσότερον ἢ νὰ ἴδῃ τοὺς ἡγεμόνας συσφίγγοντας πρὸς αὐτὴν δεσμοὺς φιλίας καὶ ὁμονοίας. Ἐπειδὴ δὲ πάντοτε εἰς τοῦτο ἀπέβλεπον οἱ προκάτοχοι ἡμῶν Ῥωμαῖοι Ποντίφηκες, ἐνομίσαμεν καὶ ἡμεῖς καθῆκον ἡμῶν νὰ μὴ ὑστερήσωμεν ἀπὸ τοιούτου διαβήματος. Διό, ἐὰν ὄφελός τι ἢ κέρδος τι πρόκειται νὰ προκύψῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, δέον τὰ πάντα νὰ προσάπτωσιν ἔπαινον καὶ τιμὴν μόνον εἰς Ἐκεῖνον, ὅστις παρέσχε τῇ Αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ τοιαύτην ἀρετήν».

δες μεταξὺ τῶν καθολικῶν περὶ ὅρων, οὓς ἡ Ἐκκλησία δὲν κατεδίκασεν.

Ἡ διακοπὴ τοῦ ὁρατοῦ κράτους τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε καλὸν φαίνεται τοῦτο εἴτε κακόν, εἴτε φαίνεται ἀπόδειξις ὅτι ἡ ἑνότης αὐτῆς δὲν προέρχεται ἐκ κτήσεων καὶ κοσμικῶν μεγαλείων, εἶναι γεγονὸς καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ γείνῃ παραδεκτὴ [1]) εἰς τρόπον ὥστε νὰ προκύψῃ τὸ συμφέρον διὰ τὰς ψυχὰς καὶ ν' ἀνιδρυθῇ ἡ ὁμοφωνία μεταξὺ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς τάξεως, μεταξὺ τῆς ἰταλικῆς ἑνότητος καὶ τῆς καθολικῆς ἑνότητος, καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀληθὴς πίστις εἶναι ἡ βάσις τῆς ἀληθοῦς φιλελευθερίας, δηλ. τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδελφότητος.

Ποῖον ἔσεται τὸ μέλλον μόνον ὁ Θεὸς γινώσκει· ἀλλὰ πρὸς παρασκευὴν ἀνδρείων πολεμιστῶν διὰ τὰς μάχας τοῦ Κυρίου ἀπαιτεῖται ὑψηλὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀγωγή, ἥτις ἐκτὸς τῆς γνώσεως τῶν θεολογικῶν πηγῶν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλει νὰ διδάξῃ τὶ ἐνήργησεν ὁ χριστιανισμὸς ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ κόσμου· ν' ἀποκρούσῃ τὰ βέλη, τὰ ὁποῖα βάλλονται κατὰ τῆς Ἑρμηνευτικῆς παρὰ τῆς γεωλογίας, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας· νὰ δείξῃ δι' ἀκριβοῦς ἐξηγήσεως τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τῶν ἱερῶν κειμένων καὶ τὰς ὁμοφωνίας καὶ διαφορὰς πρὸς τοὺς κοσμικοὺς συγγραφεῖς· ν' ἀναζητήσῃ τὴν ἀληθῆ ὠφέλειαν, ἥτις δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τῶν κλασικῶν· νὰ ὑποδείξῃ τὴν θεραπείαν τῶν μεγάλων δεινῶν, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τριῶν αἰώνων κατατρύχουσι τὴν Ἐκκλησίαν· νὰ

[1]) Ἀναγινώσκομεν ἐν βιβλίῳ, τὸ ὁποῖον ἐνεποίησε μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ τὸ ὁποῖον ὑπερασπίζεται τὴν Ἐκκλησίαν ὑπ' ἀνδρὸς μὴ ἔχοντος πίστιν: Ἡ ἐπανάστασις καὶ τὸ καθολικὸν κόμμα διαμάχονται. Ταχέως θέλουσιν ἐκλείψει ἀπέναντι τοῦ ἀγῶνος τούτου τὰ ζητήματα περὶ κυβερνήσεως, περὶ ἐλευθερίας καὶ ἐθνικότητος· θέλουν ἐκλείψει ὡσαύτως καὶ αἱ ἀρχαῖαι μεροληψίαι· ἕκαστος ἡμῶν θέλει ὑποχρεωθῇ νὰ ταχθῇ εἰς τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο στρατόπεδον, τὰ ὁποῖα φοβερῶς θὰ συγκρουσθῶσιν. Ἐὰν ἡ σύγκρουσις αὕτη προέλθῃ ἐξ ἀσυμβιβάστων διαφωνιῶν, πρέπει νὰ κλαύσωμεν καὶ νὰ ἐκφρασθῶμεν ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Ἀλλὰ μεταξὺ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουσι πάθη, καὶ παρεξηγήσεις, οὐχὶ ὅμως καὶ θεμελιώδεις διαφωνίαι. (Λιμιλίου Ὀλιβιὲ Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος).

παραδεχθῇ πάσας τὰς νομίμους κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ ὅ,τι καλὸν καὶ ἀληθὲς ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φιλοσοφίᾳ, ἐν ταῖς ἱστορικαῖς καὶ φυσικαῖς ἐπιστήμαις, ὅπως φέρῃ τὰς προόδους αὐτῶν ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀληθείας, καὶ νὰ θεμελιώσῃ ἐπὶ τῆς ἑνότητος τὴν πίστιν, τὴν πεῖραν καὶ τὴν κρίσιν· πρὸ πάντων ὅμως νὰ συνδέσῃ τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου τῆς συναλλαγῆς καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἐπίθεσις εἶναι σφοδροτέρα, καταγίνεται ὁ Λέων ΙΓ' μετὰ τοῦ μεγαλείου τῆς ὑπομονῆς, μετὰ καρτερίας καὶ περισκέψεως, ἐκθέτων τὴν χριστιανικὴν τῶν Κρατῶν διοργάνωσιν. Οὕτω «γνωσθήσεται ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀλήθεια σώσει ἡμᾶς». Κ' ἐν ᾧ οἱ μισαλλόδοξοι χλευάζουσι καὶ ὑβρίζουσι, καλοὶ πατριῶται ἀναφωνοῦσιν: «Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογῇ, ὦ ἀνεξάρτητος Ἰταλία· εἴθε αἱ ἄμπελοι καὶ οἱ ἀγροί σου μὴ παύσωσι παράγοντες οἶνον καὶ σῖτον διὰ τὰ ἄχραντα Μυστήρια· εἴθε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σου, ἃς ἐπλούτισαν τὰ μάρμαρά σου καὶ αἱ τέχναι σου, μὴ παύσῃ φωτίζων τὸ ἔλαιον τῶν ἐλαιώνων σου, καὶ ἐν ταῖς Βασιλικαῖς σου εἴθε ν' ἀντηχῶσι πάντοτε οἱ αἶνοι πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις σ' ἔπλασεν ὡραῖαν τοσοῦτον [1]) ».

[1]) Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ὁ Ἐπίλογος τοῦ συγγράμματος τοῦ Καντοῦ, τοῦ ἐπιγραφομένου «Οἱ αἱρετικοὶ τῆς Ἰταλίας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ἡ Ἰταλία ἡνωμένη.

Τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ἔχει, κατὰ τοὺς ἐπισήμους ὑπολογισμούς, ἔκτασιν 286,588 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων [1]) ἐκ τῶν 336,100 τετρ. χιλιομ. τῆς ὅλης χερσονήσου καὶ τῶν νήσων τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐδάφους διανέμεται μεταξὺ τῆς Γαλλίας (Κορσικῆς, Νικαίας), τῆς Ἑλβετίας (Τεσσῖνον), τῆς Ἀγγλίας (Μελίτη) τῆς δημοκρατίας τοῦ ἁγίου Μαρίνου, καὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Τρέντου καὶ τῆς ἰλλυρικῆς παραλίας, αἵτινες ἀνήκουσι τῇ αὐτοκρατορίᾳ τῆς Αὐστρίας καὶ εἶναι ἑστίαι ταραχῶν καὶ συνωμοσιῶν ὡς καὶ ἐλπίδων ἀνὰ πᾶσαν πολιτικὴν περίστασιν. Τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ἔχει 29,699,785 κατοίκων [2]).

[1]) Κατὰ δὲ τὸν Στερλλίτσκην 288,593 τετρ. χιλιομέτρων.

[2]) Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1881 εἶχε·

Τὸ Πεδεμόντιον	κατοίκους	3,070,250.	Τὸ Λάτιον	κατοίκους	903,472.
Ἡ Λιγουρία	»	892,373.	Οἱ Ἀβρούτσοι	»	1,317,215.
Ἡ Λομβαρδία	»	3,680,615.	Ἡ Καμπανία	»	2,896,577.
Τὸ Βενετικὸν	»	2,814,173.	Ἡ Ἀπουλία	»	1,589,064.
Ἡ Αἰμυλία	»	2,183,391.	Ἡ Βασιλικάτη	»	524,504.
Ἡ Τοσκάνη	»	2,208,869.	Ἡ Καλαυρία	»	1,257,883.
Αἱ Μάρκαι	»	939,279.	Ἡ Σικελία	»	2,927,901.
Ἡ Ὀυμβρία	»	572,060.	Ἡ Σαρδηνία	»	682,002.
		Τὸ ὅλον			28,459,628.

Ἐκ τούτων ἄρρενες μὲν 14,265,383, θήλεις δὲ 14,194,245. Μεταξὺ τούτων 62,000 Χριστιανοὶ ἑτερόδοξοι καὶ 38,000 Ἰσραηλῖται.

9,169,215 εἶναι γεωργοί, 113,858 ἀσχολοῦνται εἰς τὴν δενδροκομείαν, εἰς τὴν θήραν καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν, 64,817 εἰς τὰ μεταλλεῖα, 4,651,522 εἰς τὴν βιομηχανίαν 284,938 εἰς τὸ ἐμπόριον, 321,693 εἰς τὰς μεταφοράς, 985,278 εἶναι ἰδιοκτῆται, 760,603 ὑπάλληλοι, ὑπηρέται κτλ. 160,155 εἶναι στρατιῶται, 132,467 ἱερεῖς, 28,250 νομικοί, 59,783 ἰατροί, φαρμακοποιοὶ καὶ νοσοκόμοι, 79,795 καθηγηταί, διδάσκαλοι, παιδαγωγοὶ κτλ., 36,812 καλλιτέχναι, 19,775 ἐπιστήμονες, 35,849 πλανόδιοι ἔμποροι κτλ., 134,070 μὴ ἔχοντες ὡρισμένον ἐπάγγελμα, 134,800 κατάδικοι καὶ 8,456,698 ἄνευ ἐπαγγέλματος καὶ ἄποροι.

Ἡ δημοσία ἀνεξαρτησία εἶναι ἐκτεθειμένη εἰσέτι εἰς τὴν δουλοφροσύνην, δι' ἧς γίνονται δεκτὰ ξένα παράσημα καὶ ξέναι συμβουλαί[1]). Νὰ ἠδύνατο τοὐλάχιστον νὰ στερεωθῇ ἡ ἐμπορικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνεξαρτησία!

« Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐθνικῶν πόθων δὲν παρήγαγε τὴν προσδοκουμένην ἡσυχίαν, οὐδὲ ἡ ἐπέκτασις τοῦ βασιλείου ἐπήνεγκεν αὔξησιν παραγωγῆς εὐημερίας καὶ χαρᾶς μετὰ τὰς τοσαύτας ἀνατροπάς. Καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον ἐφηρμόσθη τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον τὸ μικρὸν Πεδεμόντιον εἶχεν ἀντιγράψει παρὰ τῆς Γαλλίας, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἡ Γαλλία εἶχε καταργήσει αὐτό. Ἀλλὰ δὲν εἶναι οἱ νόμοι καὶ οἱ δεσμοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν εὐδαιμονίαν, ἤτοι τὴν εἰρήνην τῶν λαῶν, ὅσον ὁ τρόπος τοῦ ἐφαρμόζειν καὶ τηρεῖν αὐτούς, καὶ τὸ μὴ παρενθέτειν ἄλλο ἢ τὴν δικαιοσύνην μεταξὺ τοῦ διατάσσοντος καὶ τοῦ ὑπακούοντος. Καὶ αὐτὸ τὸ Σύνταγμα ἄρδην κατεπατήθη ὑποκριτικῶς, εἰσαχθείσης τῆς γραφειοκρατικῆς καὶ δικηγορικῆς τυραννίας, τῆς τυραννίας ἑνὸς ἀνθρώπου δηλ. ἑνὸς ὀνόματος. Ἡ ἐλευθερία εἶναι θεότης, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην θεότητα ὑψηλοτέραν, διότι προϋποθέτει σκοπὸν ἔντιμον καὶ μέσα λογικά. Τὴν λατρείαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν εἶχον διατηρήσει οἱ ἔντιμοι ἄνθρωποι ἐν μέσῳ τῶν διωγμῶν τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τῶν ἀδελφῶν· οὐδ' ἐπερίμενον τὸν νικηφόρον στρατὸν διὰ νὰ διασαλπίσωσι πανταχοῦ τὴν ἐλευθερίαν οἱ ἀνυπομονοῦντες πατριῶται· διὸ καταβληθέντες ὑπὸ τῶν διωκομένων ἐγένοντο διῶκται καὶ κακῶς ἐδέχθησαν τὴν ἀπορροφητικὴν συγκέντρωσιν τῆς διοικήσεως, ἥτις ἀδίκως συγχέεται μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, καὶ βλέποντες οὐχὶ τὸ κυβερνῶν Κράτος, ἀλλὰ θυσιαζομένας τὰς ἀρχαίας δημοτικὰς ἐλευθερίας

[1]) Τῇ 27 Νοεμβρίου 1872 εἷς τῶν ὑπουργῶν ἐδήλωσεν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ὅτι ἡ νέα Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία ἔχουσι τὸν αὐτὸν ἐχθρόν, τὸν Πάπαν, καὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. (Ἐπίσημα ἔγγραφα ἀρ. 3629). Κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας τῷ 1877 ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας συνεχάρη αὐτὸν «ἐν ὀνόματι αὐτοῦ καὶ ὅλης τῆς Ἰταλίας», δηλώσας αὐτῷ ὅτι «συνδέεται πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν δεσμῶν τῆς εἰλικρινεστέρας καὶ ἐγκαρδιωτέρας φιλίας».

καὶ στερουμένας τὰς ἕξεις ἐκείνας ἃς ὁ χρόνος κατέστησε δικαιώματα, καὶ αἵτινες ἐν ταῖς νέαις δικαστικαῖς ἀπαντήσεσιν, ἃς ἐπιφέρουσιν αἱ μεταβληθεῖσαι σχέσεις διερμηνεύουσιν ἢ συμπληροῦσι ἢ καὶ βελτιοῦσι τὸ γραπτὸν ἐκεῖνο Δίκαιον, τὸ ὁποῖον τὰ πάντα ἀναθέτει εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰς διατάξεις, δηλ. εἰς τὸ Κράτος. Καὶ τὸ Κράτος ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ καταστρέφῃ τὰ ἠθικὰ ὄντα, καὶ καθιστᾷ τὴν Κυβέρνησιν τὸν παντοδύναμον ἐκτελεστὴν τῶν θελήσεων Κοινοβουλίου ἀπείρου καὶ βαναύσου. Ἐὰν διὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς Ἰταλίας ἀπῃτεῖτο ἡ τέχνη τοῦ Μακκιαβέλλη [1]), ἕπεται ὅτι ἐὰν ὁ ξένος ἠγάπα τὴν Ἰταλίαν χωρὶς νὰ τὴν γνωρίζῃ, ἤδη δὲν ἀγαπᾷ αὐτὴν πλέον· δὲν βλέπει ἐὰν ἦναι ἀλλ' ὁποία εἶναι, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐμπνέῃ οὐ μόνον συμπάθειαν ἀλλὰ καὶ σεβασμόν, ἔχουσα συναίσθησιν ἑαυτῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς διὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν κτήσεων, τῆς οἰκογενείας τῆς θρησκείας, τῆς δικαιοσύνης τόσον ἀπέναντι τοῦ ἀνακτόρου ὅσον καὶ ἀπέναντι τῶν καλυβῶν, καὶ ἐναντίον τῶν ῥαδιούργων καὶ τῶν ἐφημεριδογράφων.

Οἱ βουλευταὶ ἐξελέγοντο ὑπὸ μικροῦ μέρους πολιτῶν· μετὰ ταῦτα εἰσήχθη ψηφοφορία σχεδὸν γενική, τὸ καταγέλαστον τοῦτο δόγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας· ἀλλὰ τὸ ἀπαίδευτον πλῆθος ἀκολουθεῖ τὴν ῥαδιουργίαν, τὰς διαταγὰς τῶν κυρίων, καὶ ἔτι μᾶλλον τὰς ἐφημερίδας, αἵτινες κάμνουσι τὰς προτάσεις των διὰ λόγους προσωπικοὺς ἢ κομματικοὺς καὶ οὐχὶ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀρετήν. Ἑπομένως συγκροτεῖται Βουλὴ ἄξεστος, φλύαρος, ἔχουσα τὸ θράσος τῆς χαμερπείας, ἀληθὲς παν-

[1]) Ὁ συνταγματάρχης Ἀϋμέρλε διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ Res Italicae (1879) διήγειρε πολλὰ πάθη καὶ πολλὰ σκάνδαλα ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ ζητήματος τῆς μήπω ἐλευθερωθείσης Ἰταλίας. Ἀπήντησε δὲ ὁ στρατηγὸς Μετσακάπος, λέγων ὅτι κακῶς ἐπληροφορήθη ἐκ τῶν ἐφημερίδων, « ὑπὸ τῶν ὁποίων παντὸς εἴδους ψεύδη διαδίδονται γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, ὁσάκις πρόκειται περὶ θέματος, οὗ τὴν ὑπεράσπισιν ἀνέλαβον. Καὶ αἱ ἐφημερίδες, αἱ ἀποφεύγουσαι τὰ ψεύδη, περιπίπτουσιν εἰς τὴν οἰκτροτέραν ἐπιπολαιότητα καὶ καλῇ τῇ πίστει διαδίδουσιν εἰδήσεις ψευδεῖς.... Ἐλεεινὸν τοῦτο θέαμα τοῦ ἡμετέρου (ἰταλικοῦ) τύπου!

δαιμόνιον τοῦ Μίλτωνος, ἐν ᾧ δὲν γίνονται δεκτοὶ εἰμὴ οἱ ταπεινοῦντες ἑαυτούς, Βουλὴ ἀγνοοῦσα τὴν λογικὴν καὶ τὰς ἀρχάς, ἔχουσα μόνον ὑπ' ὄψιν προσωπικὰ ἢ τοπικὰ συμφέροντα καὶ πρὸ πάντων τὴν ἐκ νέου ἐκλογήν, Βουλή, ἐν ᾗ ὁ Κλεοφῶν κατηγορεῖ τὸν Φωκίωνα καὶ ἀρχαῖος αὐλικὸς χλευάζει τοὺς χαρακτῆρας, τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ἀληθῆ πίστιν. Ἡ δὲ Γερουσία, ἥτις δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ λαοῦ, ὁδηγεῖται καὶ διὰ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν προσώπων, καὶ δι' ἐκείνων, οἵτινες ἀποκλείονται αὐτῆς. Ἐν μιᾷ πρωΐᾳ τοῦ ἔτους 1872 ἡ Γερουσία συνεζήτησε καὶ ἐψήφισε δεκαεπτὰ νομοσχέδια.

Οἱ ὑπουργοί, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὸν τίτλον καὶ τὰ δικαιώματα ἀντιπροσώπων, θέλουσι νὰ ἔχωσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των τοὺς τηλεγράφους, τὰ ταχυδρομεῖα, τοὺς σιδηροδρόμους τὰς τραπέζας, τὰ λαχεῖα, τὰ τελωνεῖα καὶ οὐ μόνον τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδιωτικὴν ὡς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικήν. Εἶναι ἐπαναστάται κατὰ τὸν σκοπόν, καί τοι νόμιμοι, ἄθεοι ἐν τῇ κυβερνήσει καί τοι ἔντιμοι ἐν ταῖς πράξεσι, ὑποσκελίζονται ἀμοιβαίως ἐκ φιλοδοξίας καὶ κομματισμοῦ· σήμερον δοξάζονται καὶ αὔριον περιφρονοῦνται· προσκολλῶνται εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον ἐπὶ ἀπωλείᾳ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς χώρας, οὐδαμῶς φροντίζοντες νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἀγαπητήν, ἐκτελοῦντες θριαμβευτικὰς περιοδείας, καὶ παρακωλύοντες τὴν δημοσίαν δραστηριότητα καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ [1]). Καὶ ὅμως κι-

[1]) *Ὑπουργεῖα μετὰ τὸ σύνταγμα.*

Ἐπὶ Καρόλου Ἀλβέρτου.

16 Μαρτ.	1848	ὑπουργ.	Βάλβου.
17 Ἰουλ.	1848	»	Καζάτη.
16 Αὐγ.	1848	»	Ἀλφιέρη-Περρόνη.
16 Δεκεμ.	1848	»	Γιοβέρτη.

Ἐπὶ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β'.

27 Μαρτ.	1849	ὑπουργ.	Δελωναὶ-Ἀζέλιο.
2 Νοεμ.	1852	»	Καβούρ.
16 Ἰουλ.	1859	»	Ῥατάτση.
20 Ἰουν.	1866	ὑπουργ.	Ῥικάζολη.
10 Ἀπρ.	1867	»	Ῥατάτση.
27 Ὀκτ.	1867	»	Μεναβρέα.
5 Ἰαν.	1868	»	Μεναβρέα.
13 Μαΐου	1868	»	Μεναβρέα.
14 Δεκεμ.	1869	»	Λάντσα.
10 Ἰουλ.	1873	»	Μιγκέττη
25 Μαρτ.	1876	»	Δεπρέττη.

Ἐπὶ τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου Α',

νοῦσι τὴν συμπάθειαν, ἐάν, καταδεδικασμένοι νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ ῥᾳδιουργίας κομματικῆς καὶ τοῦ πόθου ἰδιαιτέρου ἰδεώδους ἀναγκάζωνται νὰ ἐνεργῶσιν ἐν πνεύματι ἀντιδράσεως. Ἐν τοσούτῳ συντάσσονται προϋπολογισμοὶ πολυδάπανοι χάριν ἐπιδείξεως μεγάλης Δυνάμεως, μὲ φόρους οὐ μόνον βαρυτάτους, ἀλλὰ καὶ ἀπερισκέπτους καὶ μὲ καταθλιπτικοὺς δασμούς, οἵτινες πλήττουσι καὶ τὴν παραγωγικὴν κατανάλωσιν, καὶ κατασυντρίβουσιν ἐν τῷ γίγνεσθαι πᾶσαν ὠφέλιμον βιομηχανίαν· προϋπολογισμοί, οἵτινες διὰ χιλιάδων ἑκατομμυρίων ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων καταλήγουσι πάντοτε εἰς νέα δημόσια καὶ δημοτικὰ χρέη, δι' ὧν ἐγένετο κολοσσιαία διασπάθησις τόκων καὶ προμηθειῶν πρὸς μέγα ὄφελος τῶν τραπεζιτῶν καὶ τῶν χρηματιστῶν, καὶ δι' ὧν προπαρασκευάζεται ἡ ἐπικίνδυνος κοινοκτημοσύνη, οἵα εἶναι ἡ λῄστευσις τοῦ ἀτόμου χάριν τοῦ Κράτους [1]).

20 Ἰαν. 1860	»	Καβούρ.	
Ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Ἰταλίας.			
12 Ἰουν. 1861	ὑπουργ.	Ῥικάζολη.	
3 Μαρτ. 1862	»	Ῥατάτση.	
8 Δεκεμ. 1862	»	Φαρίνη.	
24 Μαρτ. 1863	»	Μιγκέττη.	
28 Σεπτ. 1864	»	Λαμάρμορα.	
31 Δεκεμ. 1865	»	Λαμάρμορα.	
27 Δεκεμ. 1877	ὑπουργ.	Δεπρέττη.	
24 Μαρτ. 1878	»	Καϊρόλη.	
25 Ὀκτ. 1878	»	Καϊρόλη (ἀνασ.)	
19 Δεκεμ. 1878	»	Δεπρέττη.	
14 Ἰουλ. 1879	»	Καϊρόλη.	
29 Μαΐου 1781	»	Δεπρέττη.	
29 Ἰουλ. 1887	»	Κρίσπη.	

[1]) Τὸ δημόσιον χρέος τοῦ Πεδεμοντίου ἦτο μόνον 135 ἑκατομμυρίων ἰταλ. λιρῶν. Ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1861 ἀνῆλθε τοῦτο εἰς 1,024,970,695. Τὸ δουκάτον τῆς Πάρμας δὲν εἶχε δημόσιον χρέος ἢ μόνον 10 ἑκατομμ. Ὁ Φαρίνης, ἐν τῇ βραχείᾳ αὐτοῦ δικτατορίᾳ, τὸ ηὔξησε κατὰ 5 ἑκατομμ., τὸ δὲ τοῦ δουκάτου τῆς Μοδένης ἐξ 11 ἑκατομ. τὸ ἐδιπλασίασε. Τὸ ῥωμαϊκὸν Κράτος ἐπὶ τῶν Παπῶν εἶχε δημόσιον χρέος 16,577,120 ἰταλ. λιρῶτ, καὶ ηὐξήθη ταχέως κατὰ 13 ἑκατομ. Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Τοσκάνης ἐξ 152 ἑκατ. ηὐξήθη ὑπὸ τοῦ Ῥικάζολη κατὰ 56 ἑκατ. Τὸ βασίλειον τῶν Δύο Συκελιῶν εἶχε πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Γαριβάλδη δημόσιον χρέος 550 ἑκατ., ηὔξησε δὲ μετὰ ταῦτα καταπληκτικῶς. Ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ ἡ ἀρχαία Ἰταλία εἶχε χρέος 722 ἑκατ., τὰ ὁποῖα μόλις συσταθέντος τοῦ βασιλείου ἐγένοντο 2084 ἑκατ. Τῇ 20 Ἰουνίου 1861 ἡ Βουλὴ διὰ ψήφων 229 κατὰ 9 ἐνέκρινε τὴν ἑνοποίησιν ὅλων τῶν δημοσίων χρεῶν. Μέχρι τοῦ πολέμου τοῦ 1866 εἶχον δαπανηθῆ 7000 ἑκατ., ἐξ ὧν τὰ 2700 ὑπερέβησαν τὰ ἔσοδα, καὶ ἀπετέλουν ἐλλείματα. Τὰ ἐλλείματα ταῦτα ἐκαλύφθησαν δι' ἐκποιήσεως ἐσόδων καὶ κτημάτων καὶ διὰ δανείων· ὁ Καβοὺρ συνωμολόγησε δάνεια 720 ἑκατ. ὁ δὲ Μιγκέττης 1000, ὁ Σέλλας 725. Ἐν ἔτει 1866 ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Σιαλόϊας εἰσήγαγε τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τοῦ

Οἱ φιλελεύθεροι ἐν τῇ ἀληθεῖ σημασίᾳ τῆς λέξεως ταύτης εὐχαριστημένοι διὰ τὴν Ἰταλίαν καίτοι δυσηρεστημένοι κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ἀναγνωρίζουσι δοκιμασίαν ἀναγεννήσεως ἐὰν ἡ ἑνότης βασισθῇ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ταὐτότητος πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν διατάξεων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς συμφωνίας τῶν φρονημάτων, ἐπὶ συνετῆς καὶ ἐπιμόνου γνώμης, ἐπὶ τῆς ἰσχύος τῆς διοικητικῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς θυσίας, ἐπὶ τῆς συγχωνεύσεως τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων μετὰ τῶν ἠθικῶν, τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ μετὰ τῆς κλίσεως ἥτις διατηρεῖ, τῆς ἐπιστήμης μετὰ τῆς συναισθήσεως, τῆς πίστεως μετὰ τῆς δημιουργίας· ἐὰν δὲν ὑμνῆται μοναρχία ἢ δημοκρατία ἀλλ' αὐτὴ ἡ Ἰταλία, μόνον κέντρον ἑνότητος καὶ ἰσχύος.

Ἀφ' οὗ ζῶμεν ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἡ ἰσχὺς πρωτεύει, ἂς σπεύσωμεν ν' ἀναφέρωμεν ἐπαίνους διὰ τὸν στρατόν, ὅστις ἐν καιρῷ πολέμου δύναται νὰ διαθέσῃ πλέον τῶν δύο ἑκατομμυρίων μαχητῶν [1]).

Ὁ στόλος ἔχει 179 πλοῖα· 121 ἐν ἐνεργείᾳ, ἐξ ὧν τὰ 14 εἶναι θωρηκτὰ μὲ 111 πυροβόλα, 6004 ἄνδρας καὶ 82,955 τόννων· τὰ μὲν θωρηκτὰ εἶναι 107 μὲ 187 πυροβόλα καὶ 7683 ἄνδρας, τόννων δὲ 65,056. Τὸ προσωπικὸν τοῦ ναυτικοῦ σύγκειται ἐκ 1018 ἀξιωματικῶν καὶ 33,834 ναυτῶν. Τὰ θωρηκτὰ τῆς Ἰταλίας τὰ μεγαλείτερα πάντων, παρουσιάζουσι δύναμιν ἱκανὴν ὅπως ἐξασφαλίσωσιν αὐτὴν ἀπέναντι πάσης ἀποπείρας κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς [2]).

χαρτονομίσματος. Διὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866 ἐδαπανήθησαν 357 ἑκατομμ. καλυφθέντα ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ δανείου τῶν 350 ἑκατομ.

Σήμερον δὲ τὸ πάγιον χρέος ἀνέρχεται εἰς 10 δισεκατομμύρια σχεδόν. Προστιθεμένων καὶ τῶν ἄλλων χρεῶν τὸ παθητικὸν τοῦ Κράτους ἐν ἔτει 1885 ἀνήρχετο εἰς 18 δισεκατομμ. καὶ 802 ἑκατομ. Κατ' ἔτος δὲ πληρόνονται εἰς τόκους 500 στρογγύλα ἑκατομ. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1885—86 ἔχει ἔσοδα μὲν 1,745,420,000 λιρῶν Ἰταλικῶν καὶ ἔξοδα 1,730,600,000.

[1]) Τῷ 1885 στρατὸς 870,958· ἐφεδροι 317,824, ἐθνοφρουρὰ 1,213,306. Ὑπὸ τὰ ὅπλα 226,013 ἄνδρες.

[2]) Ὁ Δουέλιος καὶ ὁ Δάνδολος (17 ἑκατομμ. δαπάνης ἕκαστον) εἶναι τὰ

Ἐὰν αἱ κολοσσιαῖαι αὗται δαπάναι καταπλήττωσι τοὺς οἰκονομολόγους, οἱ στρατιωτικοὶ σκέπτονται περὶ τῶν νεωτέρων ἐφευρέσεων, αἵτινες καθ' ἑκάστην γίνονται ὡς πρὸς τοὺς θώρακας καὶ τὰ πυροβόλα, καὶ δύνανται νὰ διακυβεύσωσι τὴν ἐπιθυμητὴν ἀσφάλειαν τόσον τῆς ἀμύνης ὅσον καὶ τῆς ἐπιθέσεως.

Ἀλλ' ἐν ᾧ τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας ἔχει 6785 χιλιόμετρα ἀκτῶν καὶ 36 λιμένας ἐπὶ τῆς τυρρηνικῆς θαλάσσης, ἐν οἷς ὁ τῆς Σπέτσιας καὶ τῆς Μαγδαληνῆς εἶναι οἱ εὐρυχωρότεροι καὶ ἀσφαλέστεροι τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ἔχει λαμπροὺς ὅρμους ἐν Μεσσήνῃ, Συρακούσαις, Βρεντησίῳ, Ἀγκῶνι καὶ Τάραντι καὶ τὸν κόλπον τῆς Βενετίας, ἔχει ἔλλειψιν ναυστάθμου καὶ διὰ τὴν ναυπήγησιν πλοίων καταφεύγει εἰς τοὺς ξένους, οἵτινες ἐν περιπτώσει πολέμου, δύνανται νὰ τῇ ἀρνηθῶσι τοῦτο [1]).

Ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις, καταστᾶσα ὑποχρεωτική, περιλαμβάνει ἐν 29,684 δημοσίοις σχολείοις καὶ 3458 ἰδιωτικοῖς ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια παίδων. Εἶναι τόσον ἀναπαυτικὸν νὰ εὕρῃ τις ἄνθρωπον νὰ οἰκονομήσῃ τὴν δαπάνην καὶ τὸν κόπον τοῦ διδάσκειν καὶ τοῦ ἀπαλλάτεσθαι τῆς ἐπιτηρήσεως τῶν τέκνων ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ὥστε δὲν εἶναι διολου παράδοξον, ὅτι οἱ γονεῖς εὑρίσκουσιν εὐχάριστον τὴν δουλείαν ταύτην τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅπως εἶναι εὐχάριστον νὰ εὕρῃ τις ἄλλους νὰ κατασκευάζωσι τὰς ὁδούς, νὰ διατηρῶσι τὰ ταχυδρομεῖα, νὰ διορίζωσι τοὺς ἐπιθεωρητὰς καὶ τοὺς χωροφύλακας. Καὶ ἡ Κυβέρνησις ἤτοι τὸ ὑπουργεῖον ὡς ὑπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, προσδιορίζει καὶ τὴν ἰδιωτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐν ᾧ ἔχει καθῆκον ν' ἀνα-

δύο πρῶτα γιγαντιαῖα θωρηκτά, τὰ ὡρισμένα διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν παραλίων ἡμῶν. Ἡ Ἰταλία, μήκους 130 μέτρων, εἶναι τὸ μεγαλείτερον θωρηκτὸν τοῦ κόσμου, ἐκ σιδήρου μὲ θώρακα 55 ἑκατοστομ. 17,000 ἵππων δυνάμεως, διανεύει 17 μίλια τὴν ὥραν καὶ ἐστοίχισε 21 ἑκατομμ. Περισσότερον ἐστοίχισε τὸ ἕτερον θωρηκτὸν ἡ Ναύπακτος. Ἡ Λαυρία ἔχει περίπου τὰς διαστάσεις τοῦ Δουϊλίου, μήκους 100 μέτρων, πλάτους 19,80 καὶ ὕψους 11 μ.

[1]) Τῷ 1885 πλοῖα ἰταλικὰ (ἐμπορικὰ) 7287, ἐξ ὧν ἀτμόπλοια 215, τόννων 122,297, καὶ ἱστιοφόρα 7072, τόννων 848,704.

πληροῖ μόνον τὴν οἰκογένειαν ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως μέσων ἢ θελήσεως, καὶ εἰσδύει μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων, καταγινομένη μόνον ν' αὐξήσῃ καὶ τὰς εἰς τοὺς δήμους ἐπιβαλλομένας δαπάνας.

Ἡ ὀλεθρία αὕτη ἀνάμιξις τῆς Κυβερνήσεως ἐγένετο ἰδίως ἐπαισθητὴ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ ἐφημέριος δὲν ἦτο πλέον ὁ φυσικὸς διδάσκαλος τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ χωρίου· ἐφευρέθη ἡ λέξις ἐκλαΐκευσις πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις ἐξωρίσθη ἐκ τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἤ, ὅ,τι χεῖρον, ὅτι ἐνεπιστεύθη αὕτη εἰς λαϊκόν, ὅστις οὐδεμίαν παρέχει ἐγγύησιν οὔτε κλίσεως, οὔτε ἠθικῆς οὔτε θρησκευτικῆς ἐπιστήμης· τῷ ἀρκεῖ τὸ δίπλωμα τοῦ διδασκάλου. Ὡσαύτως ἠθέλησεν ἡ Κυβέρνησις ν' ἀναμιχθῇ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐκπαίδευσιν· οἱ διδάσκαλοι ὤφειλον νὰ λάβωσι τὴν ἄδειαν τῆς Κυβερνήσεως, ν' ἀναγνωρισθῶσιν ὑπὸ λαϊκῶν ἐποπτῶν, ὡς ἐὰν οἱ νεοσύλλεκτοι ἔπρεπε νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἐξέτασιν τῆς κατηχήσεως.

Ὅπως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἡ θέσις οὕτως ἀξιοθρήνητος εἶναι καὶ ἡ κατάστασις καὶ τὸ σύνολον Κυβερνήσεως, μὴ δυναμένης νὰ διαδίδῃ γνώμας θετικὰς οὐδὲ νὰ ἀνθίσταται κατὰ τῶν ἀτάκτων γνωμῶν, καὶ ὅπου ἡ ποταπότης τῶν κυβερνώντων ἐπιφέρει τὴν περιφρόνησιν τῶν κυβερνωμένων. Καὶ πράγματι ἀποπληξία κατέλαβε τὸ κέντρον καὶ παράλυσις τὰ ἄκρα· ὁ ἐμπειρισμὸς ἀντικατέστησε τὴν ἐπιστήμην· λησμονοῦσιν ὅτι οἱ νόμοι δὲν δύνανται νὰ γείνωσι δι' ὅλους ἄνευ διακρίσεως, ὡς αἱ στολαὶ διὰ τοὺς στρατιώτας, καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ ἰσότης δὲν δύναται νὰ ἐπικρατῇ ἔνθα ὑπάρχουσι τοιαῦται κοινωνικαὶ διαφοραί, καὶ ὅτι δὲν ἱκανοποιεῖ τις διὰ τῆς στρεβλώσεως τῶν συνειδήσεων καὶ διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ κωδίκων καὶ διατάξεων καὶ ἐπιτροπῶν.

Οἱ δῆμοι παρεξετράπησαν διὰ τῶν πολιτικῶν διαδηλώσεων, διὰ τῆς παρακωλύσεως τῶν λειτανιῶν, διὰ τῆς καταργήσεως τῆς κατηχήσεως, διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν μοναχῶν ἀπὸ τοῦ νὰ διδάσκωσι δωρεάν, καὶ διὰ τῆς ἐξώσεως τῶν καλογραιῶν ἀπὸ τῶν νοσοκομείων· διὰ τῆς ψηφίσεως μνημείων τοῦ Ναπολέοντος καὶ

συγχρόνως καὶ τῶν ἐν Μεντάνᾳ πεσόντων καὶ διὰ κανονοβολισμῶν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἐφόδου κατὰ τῆς Ῥώμης καὶ ἐπὶ τῇ ῥευστοποιήσει τοῦ αἵματος τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου ἐν Νεαπόλει.

Ὁ λαός, ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τοῦ δημοσίου βίου, εἰς τὸν ὁποῖον ὤφειλε τοσαύτην εὐημερίαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὁπόταν δὲν συνειργάζετο πλέον εἰς τὸ νομοθετεῖν καὶ εἰς τὸ ἐφαρμόζειν τοὺς νόμους, εἶχε συνειθήσει εἰς τὴν ὀκνηρίαν καὶ εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν συμφερόντων καὶ τῆς βελτιώσεως αὐτοῦ εἰς τὰς Κυβερνήσεις καὶ εἰς τοὺς ἀριστοκράτας· ἤδη δὲ ἐξωκειώθη πρὸς τὰς ῥαδιουργίας καὶ τὰς συνωμοσίας, ἐξέλαβεν ὡς γενναιοφροσύνην τὸ μισεῖν τοὺς κυβερνῆτας, ὡς ἱκανότητα τὸ ἀποφεύγειν τὰ δημόσια βάρη, καὶ ὡς πατριωτισμὸν τὸ περιφρονεῖν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ ἀποτινάσσειν τὸν κονιορτὸν μιᾶς λατρείας ὅπως προσκυνήσῃ ἄλλην. Ἐκ τούτων προῆλθον πολλὰ τῶν σημερινῶν δεινῶν. Ἀλλὰ τὸ ἀποδίδειν πᾶσαν ἐνοχὴν εἰς τὰς προηγουμένας Κυβερνήσεις εἶναι ὑπεκφυγή· τὸ κρίνειν τὰς πράξεις μετὰ τὸ 1859 καὶ ἐντεῦθεν, καὶ ἀνθρώπους τινὰς καὶ τὰ συμβάντα, καὶ τὸ ἐπικαλεῖσθαι θεραπείαν ταχυτέραν καὶ ῥιζικωτέραν, δηλ. τὴν ἀπολυταρχίαν ὅταν μαίνεται ἡ ἀναρχία, καὶ τὴν ἀναρχίαν ὅταν ἡ ἀπολυταρχία πιέζῃ.

Μετὰ πᾶσαν ἐπανάστασιν ὁ ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας ταχθεὶς ἄνθρωπος ἦτο ὁ κατευνάσας αὐτὴν καὶ ὁ μεταβαλὼν τὰς πολεμικὰς ἕξεις καὶ διαθέσεις εἰς εἰρηνικάς. Τὴν ἀτυχῆ κατάχρησιν τῶν ἐλευθεριῶν, τῶν παραδοθεισῶν εἰς χεῖρας ῥαδιούργων, ταραχοποιῶν καὶ συκοφαντῶν θέλει θεραπεύσει, ὡς ἐλπίζομεν, αὐτὴ αὕτη ἡ ἐλευθερία, καὶ εἰς τὸ πεῖσμα τῶν ἐπὶ τῶν ἐπαναστάσεων κερδοσκοπούντων ἡ Ἰταλία θέλει διατηρήσει τὴν ἐθνικότητα αὐτῆς, ὡς διετήρησεν αὐτὴν κατὰ τοὺς τρεῖς αἰῶνας τῆς ξένης κυριαρχίας. Καὶ ἐπειδὴ πολλάκις παρὰ τὴν ἀνικανότητα τῶν ἀρχηγῶν ὁ λαὸς ἐνεργεῖ ἀξιοπρεπῶς, καὶ ἡ θεία Πρόνοια μετατρέπει ἐπὶ καλοῦ προσπαθείας ἀπερισκέπτους καὶ πρέξεις ἀξιοκατακρίτους, ἡ Ἰταλία ἐξῆλθεν ἐκ τῶν περιπλοκῶν ἐκείνων μὲ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς

ένότητα, μὲ τὴν καθολικὴν θρησκείαν καὶ μὲ τὴν κοινοβουλευτικὴν Κυβέρνησιν.

Μόλις κατακτῆσαν τὴν Βενετίαν τὸ βασίλειαν ἐκινδύνευσε ν' ἀπολέσῃ τὴν Σικελίαν. Ἡ Σικελία, ἡ δοξασθεῖσα ὡς δόσασα τὴν πρώτην ὤθησιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐθήρευε τὴν νησιωτικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν, θλιβομένη ἐπὶ καταστάσεως πραγμάτων, καθ' ἣν τὰ πάντα συγκεντροῦνται ἐν τῇ πρωτευούσῃ, τοσούτῳ μᾶλλον ἀφ' ὅτου ἐστερήθη προνομίων, ἀφ' ἧς ἀπηγορεύθη ἡ κατασκευὴ τῶν οἰνοπνευμάτων, ἡ καλλιέργεια τῶν καπνῶν, καὶ ἡ συλλογὴ τοῦ ἅλατος [1]), ἀφ' ὅτου εἶδε τὰς μικρὰς βιομηχανίας καταπνιγομένας ὑπὸ τῶν ἀπροσδοκήτων φόρων καὶ τοῦ ἀπεριορίστου συναγωνισμοῦ· ἀφ' ὅτου εἶδεν ἀσύνετον μεταβολὴν διοικητῶν καὶ νομαρχῶν, ὧν ἕκαστος ἀπεδοκίμαζε τὰς πράξεις τοῦ προκατόχου· ἀφ' οὗ εἶδε τὸν κλῆρον καὶ ἐν γένει τὴν ἐξουσίαν ἀπολέσαντας τὴν πίστιν των, καὶ φρικώδεις αὐστηρότητας ἐφαρμοζομένας κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἀπεστρέφοντο τὴν συνήθη νεοσυλλεξίαν. Ἀντὶ τῆς τάξεως δι' ἧς ἡ νέα εὐδαιμονία ἤθελεν ἐξαλείψει τὰ ἴχνη ἀρχαίων παθημάτων ἐπέστη ἀνάγκη νὰ ἐνεργηθῶσιν ἀνακρίσεις κατὰ συνωμοτῶν, ν' ἀποσταλῇ στρατὸς ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι γίνονται χίλιοι φόνοι κατ' ἔτος· καὶ πάντοτε ὑφίστατο ὁ φόβος μὴ κατέλθωσιν ἐκ τῶν ὀρέων ἔνοπλα στίφη ὅπως λεηλατήσωσι τὰς πόλεις.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μετὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου, ἐπανεστάτησε τὸ Παλέρμον, χωρὶς νὰ προϊδωσι τοῦτο αἱ ἀρχαί· ἐχρειάσθη νὰ καταπνιγῇ ἐν τῷ αἵματι· ἀντὶ δὲ νὰ προσελκύσῃ ἡ Κυβέρνησις τὴν ἀγάπην τῆς νήσου, ἐξηρέθισεν αὐτὴν ἔτι μᾶλλον· ἐδράξατο δὲ τῆς περιστάσεως ἐκείνης ὅπως πλήξῃ τὸν κλῆρον, ὑποθέτουσα αὐτὸν αὐτουργὸν τῆς στάσεως καὶ ὅπως καταργήσῃ τὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ χιλίων ἐτῶν ὑφίσταντο ἐκεῖ, ἀνέπαφα μείναντα ὑπὸ τῶν Ἀράβων, τῶν Σουηδῶν καὶ τῶν Ἰβήρων καὶ τῶν Βουρβόνων, καὶ ὅπως ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν

[1]) Μέχρι τοῦ ἔτους 1886 ἡ τιμὴ τοῦ ἅλατος ἦτο 55 λεπτῶν τὸ χιλιόγραμμον, ἐλαττωθεῖσα κατόπιν εἰς 35 λεπτά, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ τὸ ἅλας ἐλαχίστην μόνον ἔχει τιμήν.

ἀρχαίαν αὐτῶν περιουσίαν τὴν τόσον εὐεργετικὴν διὰ τοὺς πτωχούς [1]), χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν μικρῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐπαυξάνουσα τοὺς πλουσιωτέρους καὶ ἰσχυροτέρους.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐθορυβήθη καὶ ἡ λοιπὴ Ἰταλία ἕνεκα τοῦ ἐπαχθοῦς καὶ φρικώδους νόμου τῶν ὑποψιῶν, καθ' ὃν συνιστῶντο ἐν πάσῃ ἐπαρχίᾳ αὐθαίρετοι ἐπιτροπαὶ ἐποπτικαί· πολῖται ἔντιμοι, ἐφημέριοι, ἐπίσκοποι ἐφυλακίσθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν, ὥστε ἐδέησε νὰ δοθῇ ἀμνηστεία πρὸς κάλυψιν ἐνοχῆς ἄλλου εἴδους. Διότι ταὐτοχρόνως ἐμαίνετο τὸ ἔργον τῶν μασσώνων καὶ τῶν προοδευτικῶν· καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Κοινοβουλίῳ ἠκούσθη ἡ φωνή: «Παρῆλθεν ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡ λέξις Δημοκρατία ἐνέπνεε φόβον· ἤδη πρέπει νὰ συζητήσωμεν καὶ νὰ ἐξετασωμεν αὐτήν, νὰ τὴν ἴδωμεν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἱστορίας, ὅπως ἀποφασίσωμεν ἐὰν ἡ λέξις αὕτη ἀνακαλῇ τὸ φάσμα τοῦ θανάτου ἢ τὴν δᾳδα τῆς ζωῆς».

Ὁ Ματσίνης

Ὁ Ματσίνης συνεβούλευε «νὰ χωρισθῶσιν αἱ δημόσιαι πράξεις τῆς μοναρχίας»· ἐπολλαπλασιάσθησαν ἑταιρίαι ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἐδρευούσης ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις προέτρεπε νὰ καταλυθῇ ἡ μοναρχία, «διότι αὕτη οὔτε θέλει οὔτε δύναται οὔτε ἐπίσταται νὰ δώσῃ τῇ Ἰταλίᾳ ἑνότητα, ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν», καὶ νὰ συνταχθῇ εἰς ἔνοπλον σῶμα ἀδελφικῶς ἡνωμένον πρὸς ὅλους τοὺς ἐλευθέρους λαούς, ὅπως ἐπισπευθῇ ἡ δημοκρατικὴ ἑνότης τῆς Ἰταλίας μὲ τὰ φυσικὰ αὐτῆς σύνορα, ὅπως τὸ ταχύτερον ἀνακηρυχθῇ ἐν Ῥώμῃ ἡ Δημοκρατία.

[1]) Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1869 μέχρι τοῦ Μαΐου 1886 ἐπωλήθησαν ἐκκλησιαστικὰ κτήματα ἀξίας 589 ἑκατομμυρίων. Τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἐξαιρέσει τῶν ἐχόντων δικαιοδοσίαν πιστωτικῶν τραπεζῶν, ἦσαν ἐν ἔτει 1880 21,764 τὸν ἀριθμὸν μὲ περιουσίαν 1724 ἑκατομμ. Πρωτεύουσι τὰ ἄσυλα 4099 ἔχοντα εἰσόδημα ὁμοῦ 60 $^1/_2$ ἑκατομμ. καὶ ἰδίως τὰ Νοσοκομεῖα 1283 τὸν ἀριθμὸν μὲ εἴσοδημα 29 $^1/_2$ περίπου ἑκατομ. Ἐκ τῶν ἄλλων φιλανθρωπικῶν καταστημάτων (17,665 τὸν ἀριθμὸν) 2,025 εἶναι φιλελεήμονες Ἑταιρίαι μὲ εἰσόδημα 3 $^1/_2$ ἑκατομ. καὶ 2368 ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα μὲ εἰσόδημα 1 $^1/_2$. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1881 μέχρι τέλους 1885 ἐδόθησαν 71 $^1/_2$ ἑκατομ. διὰ νέα ἱδρύματα καὶ ὡς κληρονομίαι καὶ κληροδοτήματα διὰ τὰ ὑπάρχοντα φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

Οἱ ἔνθερμοι λόγοι καὶ ἡ ζέσις τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ματσίνη διήγειρον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄκρατον ἐνθουσιασμὸν παρὰ τῇ ἀνεπτυγμένῃ νεολαίᾳ. Οἱ ἀποδιδόμενοι αὐτῷ λόγοι δὲν ἀποδεικνύονται. Ἔχων τάσεις ἀγαθὰς καὶ ὑψηλὰς περιεστοιχίζετο ὑπὸ ὀπαδῶν καὶ πρακτόρων ἀναξίων. Πολλάκις ὁ ἀρχηγὸς ἀναγκάζεται νὰ ὑπακούῃ εἰς ἐκείνους, οὓς φαίνεται ὅτι ὁδηγεῖ. Ὁ Ματσίνης εἶχε δίκαια παράπονα καθ' ὅλων καὶ περὶ ὅλων· ἐναντίος τῆς παντοδυναμίας τοῦ Κράτους, τῆς πολιτικῆς τῶν μακκιαβελικῶν μέσων καὶ τῶν θεοκρατικῶν, οἵτινες ῥυμουλκοῦνται ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ μεσαιῶνος καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀξιοπρεπείας καὶ ὁμοφωνίας τῶν γνωμῶν ἀνέκραξεν· « Ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις τοῦ ἀνηθίκου καὶ ἄφρονος σκεπτικισμοῦ, πᾶσα πίστις μοὶ ἐμπνέει σεβασμόν ». Ἀλλὰ πολὺ ἀόριστος εἶναι ὁ τύπος αὐτοῦ Ὁ Θεὸς καὶ ὁ λαός. Τίς Θεός; Τίς λαός; Θρησκεία διάφορος τῶν πεπαλαιωμένων θρησκειῶν· ἀλλὰ τίς θρησκεία; Τὸ καταστρέφειν δοξασίας πατροπαραδότους δὲν εἶναι πρᾶξις ἀντιδημοτική ; Ὁ Ματσίνης ἐζήτει ἐνέργειαν καὶ ταύτην περιώριζεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, σκεπτόμενος ὅτι δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν δημοκρατίαν διὰ τῆς δημαγωγίας· ἐζήτησε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν στάσεων, ἃς ὑπεκίνησεν ἐν Μιλάνῳ, ἐν Παλέρμῳ καὶ Ῥώμῃ· εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης ὅλης, καὶ ἂν οὐδέποτε ἀνεμίχθη μετὰ τῶν μοναρχικῶν, συνεβιβάσθη ὅμως πρὸς τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ ἔθνους, προτείνας τὴν Ἰταλίαν εἰς τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον, εἰς τὸν Πάπαν Πῖον Θ'. καὶ τέλος καὶ εἰς τὸν Βίσμαρκ αὐτὸν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς ἰδέας αὐτοῦ [1]).

Οἱ πρακτικοὶ ἄνδρες ἐνόουν ὅτι ἡ ἑνότης, τὸ εἴδωλόν του, κακῶς συμβιβάζεται πρὸς τὴν δημοκρατίαν· διὸ ἔκλινον πρὸς τὴν Ὁμοσπονδίαν, συνεταιρισμὸν Κρατῶν, ὅπως τὸ Κράτος εἶναι συν-

[1]) Ἐν τῇ Ἀστικῇ Μεταρρυθμίσει ὁ Ἔλλερος (Βονων. 1879) ὀνομάζει τὸ σύστημα τοῦ Ματσίνη σύστημα ἐνάρετον καὶ τοὺς ὀπαδούς του τὴν τελευταίαν νόμιμον δόξαν τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς.

εταιρισμὸς οἰκογενειῶν· ὁμοσπονδίαν ἐν ᾗ ἡ ἐλευθερία νὰ μὴ σκιάζεται οὔτε ὑπὸ βασιλικῶν σκιάδων οὔτε ὑπὸ πλαστῆς ὁμοιότητος ἢ συγκεντρώσεως· καὶ βαθμηδὸν δὲν ἀπεχώρουν αὐτοῦ βλέποντες ὅτι ἡ μεταμόρφωσις τῆς Ἰταλίας ἐγίνετο κατ' ἄλλον τρόπον. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπέτυχον οἱ μοναρχικοί, ὁ Ματσίνης ἐζήτησε ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κινήματος ἀφαιρῶν αὐτὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Καβοὺρ καὶ τῶν ὀπαδῶν του, «οἵτινες ἐσφετερίζοντο καὶ διημέλιζον τὸ δικαίωμα τῆς Ἰταλίας» καὶ παρώτρυνε τὸ ἔθνος νὰ σώσῃ τὸ ἔθνος».

Ἐκ τούτου προέκυψαν ἀπόπειραι, εἰς ἃς ἐπέμεινε μέχρι τέλους, καὶ αἵτινες προέβησαν μέχρι καὶ τῆς δολοφονίας τοῦ Ναπολέοντος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1869 αἱ Κυβερνήσεις εἰδοποίησαν αὐτὰς ἀμοιβαίως ὅτι ἐπίκειται γενικὴ ἐξέγερσις καὶ ἰδίως ἐν ταῖς λατινικαῖς χώραις. Ὁ Ματσίνης, θλιβόμενος διότι ἔβλεπεν ὅτι κατέληξεν εἰς θρόνον ἡ ἑνότης ἐκείνη, ἣν αὐτὸς εἶχε προορίσει διὰ τὸν λαόν, ἤθελε, πρὶν ἢ ἀπέλθῃ τοῦ βίου νὰ ἴδῃ τὴν Ἰταλίαν δημοκρατουμένην· διὸ εἶχε συγκαλέσει πάντας τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Γαλλίας, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Βοημίας, τῆς Μοραβίας καὶ τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήγγειλεν ὅτι «ὁ προσωρινὸς τρόμος θέλει μεταβληθῇ ἐν διαστήματι εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν εἰς φοβερὰν ζητωκραυγὴν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως». Πλεῖστοι Γαριβαλδινοὶ συνῆλθον ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τοὺς σιδηροδρόμους καὶ εἰς τὰς διώρυγας, καὶ συγκεντρώσεις ἐγένοντο ἐν Καταντσάρῳ καὶ Γροσσέτῳ· ἀλλ' οἱ χωροφύλακες προέλαβον τὰς ταραχάς.

10 Μαρτ. 1879 Ὁ Ματσίνης ἀπέθανεν ἐν Πίσῃ πρὶν ἢ περιέλθῃ εἰς τὸ ἔσχατον γῆρας. Μὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ηὔξησε καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν λατρεία, ὡς συνήθως συμβαίνει· τῷ ἐπεδόθησαν τιμαὶ βασιλικαὶ καὶ οἱονεὶ ἀποθέωσις· ἡ προτομὴ αὐτοῦ ἐστήθη ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου μεταξὺ τῶν προτομῶν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Κολόμβου. «Ἡ Βουλὴ εἰς τιμὴν τοῦ ἐπιφανοῦς συγγραφέως καὶ τοῦ μεγάλου πατριώτου, ὅστις ἐδόξασε τὴν Ἰταλίαν καὶ τόσον ἐνθέρμως

εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, ἐξέφρασεν αἴσθημα βαθείας θλίψεως, ἣν ἀνεκούφιζε μόνον ἡ σκέψις, ὅτι πρὶν ἢ ἀποθάνῃ, τῷ ἐπετράπη νὰ ἴδῃ συντετελεσμένον τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀφιερώσει τὴν ζωήν του καὶ νὰ ἐκπέμψῃ τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ πνοὴν ἐπὶ γῆς ἰταλικῆς». Ἡ λατρεία αὕτη δὲν θὰ παύσῃ οὐδὲ ἀφ' οὗ διαλυθῶσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἂν ἡ Ἱστορία θ' ἀναφέρῃ ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἐκήρυξεν ἐπιμόνως τὴν ἑνότητα τῆς Ἰταλίας χωρὶς οὐδέποτε ν' ἀπελπισθῇ οὐδὲ ν' ἀπογοητευθῇ, οὐδέποτε ὅμως θὰ λησμονήσῃ ὅτι ἐσεβάσθη τὰς θεμελιώδεις τῆς κοινωνίας δοξασίας καὶ ὠργίσθη κατὰ τῶν νεανίσκων, οἵτινες προσποιοῦνται ὅτι εἰς οὐδὲν πιστεύουσι, καὶ οὐδὲν ἐλπίζουσιν.

Ὁ Γαριβάλδης

Ὁ Γαριβάλδης, ὅστις ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ πολέμῳ δὲν ὑπῆρξεν ἀνώτερος ἢ κατὰ τὴν ἀγανάκτησιν μόνον, παρητήθη τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος διὰ τῆς ἑπομένης ἐπιστολῆς:

« Δὲν δύναμαι νὰ συγκαταλέγωμαι τοῦ λοιποῦ μεταξὺ νομοθετῶν ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ ἡ ἐλευθερία καταπατεῖται καὶ ὁ νόμος δὲν χρησιμεύει ἢ ὅπως ἐγγυᾶται τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἰησουΐτας καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἑνότητος τῆς Ἰταλίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐσπάρησαν τὰ ὀστᾶ τῶν καλλιτέρων αὐτῆς τέκνων ἐν διαστήματι ἑξήκοντα ἐτῶν ἀγῶνος. Ἄλλην ὅμως, διάφορον Ἰταλίαν ὠνειροπόλουν ἐν τῷ βίῳ μου, οὐχὶ αὐτὴν τὴν Ἰταλίαν, τὴν ἀθλίαν ἐσωτερικῶς καὶ τεταπεινωμένην ἐξωτερικῶς καὶ ἕρμαιον τοῦ χειροτέρου μέρους τοῦ ἔθνους. Δὲν ἐπιθυμῶ ὅπως ἡ σιωπή μου ἐκληφθῇ ὡς ἐπιδοκιμασία τῆς ἀκαταλογίστου διαγωγῆς ἀνδρῶν, οἵτινες κακῶς διοικοῦσι τὴν χώραν ἡμῶν. Εἰς τὴν γενικὴν ψηφοφορίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ψήφους ὀλίγων προνομιούχων ἀπόκειται ν' ἀποστέλλωσιν ἀντιπροσώπους ἄνδρας δυναμένους καὶ θέλοντας νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς μεγάλης ἰταλικῆς πατρίδος ».

Τὴν πενίαν εἰς ἣν ἐφαίνετο καταδεδικασμένος ὁ Γαριβάλδης ἐξ αἰτίας ἑαυτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀνεκούφισε τὸ Κράτος γενναίως, καὶ ὁ

Γαριβάλδης ἔμεινε τὸ γνωστότερον καὶ συντελεστικώτερον ὄνομα [1]). Τρεῖς μῆνας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ δῆμοι καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἐψήφισαν 860,300 ἰταλικῶν λιρῶν, ὅπως τῷ ἀνεγερθῶσι μνημεῖα καὶ αἱ συνδρομαὶ αὗται βαίνουσιν αὐξόμεναι.

Ὑφίσταται ὅμως ὁ κίνδυνος μὴ ἡ ἐξέλιξις καταστῇ ἔκρηξις διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῆς τετάρτης τάξεως, ἥτις θέλει ὑπερτερήσει τῆς τάξεως ἐκείνης, ἥτις χαρακτηρίζεται ἤδη ὡς λαϊκὴ τυραννία. Ἐν ἔτει 1871 αἱ ἀρχαὶ τῆς Νεαπόλεως ἀνεκάλυψαν τὸ διεθνὲς κόμμα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡνωμένον πρὸς τὸ ἐν Λονδίνῳ κέντρον, τὸ δημιουργηθὲν παρὰ τοῦ Γαριβάλδη, τοῦ Ματσίνη, τοῦ Μάρξ, τοῦ Λασσάλ καὶ τοῦ Βακούνεν (—1876). Ἐν Τουρίνῳ ἡνώθη πρὸς αὐτὸ καὶ ἡ ἐργατικὴ ὁμοσπονδία, ἐν Ῥώμῃ ἡ Ἑταιρία Ἀλφιέρη προὐτίθετο νὰ καταργήσῃ πᾶσαν θρησκείαν. Ἐν ἔτει 1872 ὁ υἱὸς τοῦ Γαριβάλδη Ῥικκιότης ἵδρυσε τὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἐλευθέρων Καφόνων (Liberi Cafoni) καὶ συνεκάλεσεν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἀργεντίνης τριακοσίους ἀνθρώπους, ὅπως διωργανώσῃ τὴν καθαρὰν δημοκρατίαν. Ἐπανειλημμέναι ἀπεργίαι ἐργατῶν συνέβησαν καὶ ἀπόπειραι τῶν Κοινοκτημόνων, ἰδίως ἐν Τουρίνῳ, ἐν Παβίᾳ, ἐν Μιλάνῳ, καὶ ἀνεκαλύφθησαν βόμβαι καὶ συνωμοσίαι πρὸς σύλληψιν τοῦ πρίγκηπος διαδόχου ὡς ὁμήρου καὶ πρὸς ἐπανάληψιν τῶν ταραχῶν τῆς Σικελίας.

Ἐν ἔτει 1878 ἤρξατο ἐκδιδομένη ἐν Ῥώμῃ ἐφημερὶς (Τὸ Καθῆκον), καθαρῶς δημοκρατικὸν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ματσίνη. Τὸ φύλλον τοῦτο ἔλεγεν ὅτι εἶναι πεπεισμένον, ὅτι τὸ μέλλον τῆς χώρας δὲν δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ θεωριῶν μόνον καὶ μακκιαβελλικῶν συμβιβασμῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς σταθερᾶς ἐπικυρώσεως τῶν μεγάλων δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἥτις εἶναι ἐπικύρωσις καὶ τῶν

[1]) Τὸν ὕμνον τοῦ Γαριβάλδη ἐποίησε κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως ὁ Μερκαντίνης τῇ 19 Δεκεμβρίου 1858 καὶ ἐτόνισεν ὁ Ἀλέξιος Ἀλιβιέρης, ἀρχιμουσικὸς τοῦ βασ. Συντάγματος τῆς Σαβοΐας. Εἰς τοὺς χιλίους ὁπαδούς του, τοὺς ἀποβιβασθέντας μετ' αὐτοῦ, ἀπενεμήθη σύνταξις 1000 λιρῶν ἰταλ. ἥτις μετεβιβάσθη καὶ εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Τῷ δὲ Γαριβάλδῃ ἐχορηγήθη ἓν ἑκατομμύριον, πρὸς δὲ 50 χιλ. ἐτησίως ἐφ' ὅρου ζωῆς. Καὶ ἡ χήρα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα του ἔλαβον πλουσίας ἐπιχορηγήσεις.

σπουδαιοτέρων κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῆς μόνης ὁδοῦ πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῶν».

Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου τοῦ 1885 διενεμήθησαν ἀνὰ τοὺς στρατῶνας τῆς Ἰταλίας προκηρύξεις ὑποκινοῦσαι τὸν στρατὸν εἰς στάσιν. Ἀφ' οὗ συνελήφθησαν ὁ Ἀλφόνσος Βούδας, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ὁποίου εὑρέθη μυστικὸν τυπογραφεῖον καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως ὡς καὶ ἐπιστολαὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς συνωμοσίας, ὁ Φῆλιξ Ἀλβάνης, δημοσιογράφος ἐκ Μιλάνου καὶ ὁ Λουδοβῖκος Μαρίνης ἐκ Ῥώμης, βαθμηδὸν ἐξετυλίσθη ὅλη ἡ θηλειά· ἦτο συνωμοσία στρατιωτικὴ ὑπὸ τὸν τίτλον Γενικὴ δημοκρατικὴ Συμμαχία, διευθυνομένη ὑπὸ κεντρικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ὑπὸ ὑπαξιωματικῶν τῶν μικροτέρων πόλεων· σποπὸς δὲ τῆς συνωμοσίας ταύτης ἦτο ἡ διὰ παντοίου τρόπου ἵδρυσις τῆς δημοκρατίας. Πάντα ταῦτα ἐμβάλλουσιν εἰς φόβους περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας, ἣν ἄνθρωποι ἀγνοοῦντες τὰ πλεονεκτήματα καὶ μεμψιμοιροῦντες διὰ πᾶσαν φορολογίαν, χαρακτηρίζουσιν ὡς αὐτοσχέδιον Βαβυλῶνα, ἐν ᾗ οὐδεὶς γινώσκει τὶ θέλει καὶ τὶ δὲν θέλει.

Τὸ δυσφημεῖν, τὸ ἐκφέρειν ὕβρεις καὶ προσβολὰς ἀπέκτησεν ἀξίαν ὅτε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1876 ἀφῃρέθησαν τὰ χαρτοφυλάκια ἀπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Καβοὺρ καὶ ἐδόθησαν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν· ἐκ 508 ἐκλογικῶν περιφερειῶν αἱ 410 (καταπλικτικὴ πλειονοψηφία!) ἐδήλωσαν τὴν δυσαρέσκειαν αὐτῶν ἐκλέξασαι βουλευτὰς τοῦ νέου κόμματος, καὶ ὁμοφωνία συμπαθείας καὶ καλῆς θελήσεως κατέλαβε τὸ ἔθνος. Ἀμέσως ἐπανελήφθη ὅ,τι εἶχε γείγει ἄλλοτε· παρὰ τῶν ἀρχαίων εὐνοουμένων οἱ νέοι εὐνοούμενοι ἐκληρονόμησαν τὸ ἔργον τῶν διωκτῶν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ὕβρεων· κατηγγέλθη ἡ ἀμάθεια, ἡ ἀτιμία, ἡ αὐθάδεια, ἡ αἰσχρὰ διοίκησις τῶν προκατόχων κυβερνητῶν, ἐξ ὧν τινες ἐκρίνοντο ὡς ἀλαζόνες, ἄλλοι ὡς αὐλόδουλοι, ἄλλοι ὡς πονηροὶ παράσιτοι, ἄλλοι ὡς ἄνθρωποι ἀμβλεῖς καὶ φιλύποπτοι, ἄλλοι πάλιν ὡς ἄνθρωποι τολμηροῦ κυνισμοῦ, οἵτινες συνεταιρισθέντες μετὰ ἀπαραιτήτων προσώπων εἶχον σχηματίσει ὀλιγαρχίαν, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἐξάν-

τλησιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ τοὺς βαρυτάτους φόρους ἐπιβληθέντας καί ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου τοῦ πτωχοῦ λαοῦ, καὶ μόνην αὔξησιν τῶν πόρων τοῦ Κράτους ἐπέτυχον διὰ τῶν λαχείων καὶ διὰ τοῦ μονοπωλίου τοῦ καπνοῦ· ἀφέντες τὴν χώραν ἄνευ φρουρίων, ἄνευ ναυτικοῦ, ἄνευ πίστεως καὶ ἄνευ συμπαθειῶν. Ἀλλὰ ταχέως ἐνόησεν ὁ τόπος ὅτι καὶ οἱ νέοι ἄνδρες διὰ τῆς ἀνικανότητός των ἐδικαίωσαν τὴν ἀνικανότητα τῶν προκατόχων αὐτῶν, διότι καὶ αὐτοὶ ἠθέτησαν τὰς ὑποσχέσεις των, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰς ἀθεραπεύτους φαντασιώσεις ἡμῶν.

Ἀφ' οὗ δὲ παρῆλθεν ὁ παροξυσμὸς τῆς πόλεως καὶ τὸ θάμβος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ [1]) οἱ ὀρθοφρονοῦντες ὀλιγώτερον παρεκτρεπόμενοι ὑπὸ τοῦ φόβου ἢ τοῦ θορύβου τεχνητῶν ὑπολήψεων, ἢ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες ἀπαιτοῦσι νὰ ἐκφράζωσι τὴν κοινὴν γνώμην διὰ τῶν τριακοσίων οἵτινες θραύουσι τὰ παράθυρα ἢ χειροκροτοῦσιν, ὤφειλον νὰ διακρίνωσι τὰς πραγματικὰς καὶ ἀναγκαίας προόδους καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰ πολιτικὰ λάθη, εἰς ἃ ὑπέπεσαν, ἀντὶ ν' ἀνταλλάσσωσι κατηγορίας καὶ δικαιολογήσεις καὶ περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως νὰ ἐξακολουθῶσι κραυγάζοντες ὡς ἐὰν εὑρισκόμεθα ἐν ἀρχῇ αὐτῆς, καὶ νὰ ἐξετάζωσι τὰ πράγματα διερμηνεύοντες τὴν σημασίαν αὐτῶν.

Ἐν μέσῳ τῶν θλιβερῶν ἀντιθέσεων, δι' ὧν κατατρύχετο ἡ γενεὰ ἡμῶν, πρέπει νὰ ἔχῃ τις τὴν τόλμην νὰ μὴ δεικνύεται εὐχαριστημένος ἐκ τῆς καταστάσεως, νὰ μὴ ἀρκῆται εἰς τὴν σειρὰν τοῦ κακοῦ καὶ νὰ μὴ καταπνίγῃ τὰς ἀποκαλύψεις ὑπὸ τὴν κραυγὴν Ζήτω ἡ Ἰταλία! ἀλλὰ νὰ ἐξετάζῃ τὰς πληγὰς ὅσον καὶ ἂν χαρακτηρίζηται ὡς στάσις ἡ ὀρθὴ γνώμη, ἥτις ἀντενεργεῖ κατὰ τῆς μοχθηρίας τῶν κυβερνώντων, ὅσον καὶ ἂν αἰσθάνηταί τις ἀπο-

[1]) Τῷ 1874 ὁ πρώην ὑπουργὸς Μιγγέττης ἔλεγεν ἐν τῇ Βουλῇ: Πόσας θλίψεις θὰ ἀπέφευγεν ἡ Ἰταλία ἐὰν ἠρκεῖτο εἰς τὴν πολιτικήν, διπλωματικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἑνότητα, σεβομένη τὰς ἰδιαιτέρας παραδόσεις τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν». Καὶ ὁ πρώην ὑπουργὸς Σέλλας ἔλεγεν ἐν μεγάλῳ συλλαλητηρίῳ ἐν Νεαπόλει κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1880: «Ἠναγκάσθημεν νὰ θραύσωμεν τὰς ἕξεις ὅλης τῆς Ἰταλίας· ἠναγκάσθημεν νὰ παραβλάψωμεν ὅλα τὰ συμφέροντα αὐτῆς· ἐπράξαμεν πολλὰ σφάλματα καὶ νῦν μετανοοῦμεν»·

στροφὴν κατὰ τῶν κραυγῶν, ἃς ὁ λαὸς ἀκούει, διότι δὲν θυσιάζουσι τὴν λογικὴν ὑπὲρ τοῦ ἡμερησίου δελτίου.

Ὁ Ἰταλὸς πατριώτης θλίβεται βλέπων τὴν αὔξησιν τῶν μεταναστεύσεων [1]), τὴν τάσιν πρὸς τὴν μέθην, πρὸς τὰ χαρτοπαίγνια, τὰς αὐτοκτονίας ἀνθρώπων μὴ ἐχόντων σκοπόν τινα τοῦ βίου ἢ θάρρος νὰ ὑπομένωσιν αὐτόν [2]), τὰς παραφοράς, τὰ μεμονωμένα ἢ ἀθρόα ἐγκλήματα [3]) τὰ ὁποῖα εἴτε μένουσιν ἀτιμώρητα ἢ ἀτελῶς μόνον περιστέλλονται διὰ καταπτύσων ἐπικηρύξεων [4])· διὰ τῆς συνεργείας πρὸς τὸ κακὸν καὶ τῆς μὴ ὑποστηρίξεως τῆς πρὸς τὸ καλὸν τάσεως, διὰ τῆς ἀναδείξεως τῶν δικαστηρίων ἀφετηρίαν μοχθηρίας καὶ στάσεως, δι' ἐνόρκων, οἵτινες δὲν πιστεύουσιν εἰς τὰς καταθέσεις οὐδὲ πιστεύονται ὅταν ἐκδίδωσι τὴν ἐτυμηγορίαν των· τοσαύτη ἔλλειψις ἀληθείας ὑπάρχει· βλέπων λῃστάς, οἵτινες ὡπλισμένοι διὰ τῆς πενίας αὐτῶν καὶ πεποιθότες εἰς τὸν τρόμον, ὃν ἐμποιοῦσιν εἰς τὸν φιλήσυχον πολίτην καὶ εἰς τὴν προστασίαν, ἣν ὁ πλούσιος ἐξαγοράζει· τολμηροὶ κακοῦργοι, οἵτινες διὰ φοβερᾶς βίας ἢ δι' ἀπειλητικῶν ἐπιστολῶν, καθίστανται ἐπίφοβοι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι, καὶ ἡ Καμόρρα [5]) καὶ

[1]) Τῷ 1869 μετηνάστευσαν 119,806 ἄτομα, ἐξ ὧν 22,201 διὰ παντός, 83,565 προσωρινῶς· τῷ δὲ 1880 μετηνάστευσαν 119,901, ἐξ ὧν 37,934 διὰ παντὸς καὶ 81,967 προσωρινῶς· τῷ δὲ 1885 μετηνάστευσαν 157,193, ἐξ ὧν 77,029 διὰ παντὸς καὶ 30,164 προσωρινῶς. Ἐν ἔτει 1885 ἀπῆλθον εἰς μὲν τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας 15,485 Ἰταλοὶ μετανάσται, εἰς τὴν Ἀργεντίνην 63 501 καὶ εἰς τὴν Βρασιλίαν 10,908.

[2]) Ἐν ἔτει 1885 συνέδησαν 1459 αὐτοκτονίαι· ἐν Μιλάνῳ τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1886 ηὐτοκτόνησαν 104 ἄτομα.

[3]) Κατὰ τὸ 1886 συνετηροῦντο 37,000 φυλακισμένοι, ἂν καὶ ὁ νόμος ὁρίζῃ τὴν προσωρινὴν ἐλευθερίαν κατὰ τὴν δίκην.

[4]) Ὁ ὑπουργὸς Λάντσας ἐπερωτηθεὶς ἐν τῇ Βουλῇ περὶ τοῦ φόνου λῃστοῦ τινος τῇ 14 Ἰανουαρίου 1873 ἀπήντησεν. Ἡ κυβέρνησις εἶχεν ὁρίσει 5000 Ἰταλ. λίρας ἀμοιβὴν εἰς ὅν τινα ἤθελε τὸν συλλάβει ζῶντα ἢ νεκρόν. Αἱ ἀμοιβαὶ αὗται δὲν εἶναι νέον τι· ἀπὸ τοῦ 1860 καὶ ἐντεῦθεν ἐγένετο χρῆσις τοιούτου μέσου πρὸς ποράδοσιν τῶν ἀρχιληστῶν εἰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Καὶ πράγματι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τοιούτου μέτρου ἀπεδείχθησαν ἄριστα. Τῷ 1874 ἐψηφίσθησαν 25 χιλ. λιρῶν διὰ τὴν σύλληψιν πέντε λῃστῶν τοῦ Παλέρμου, Αυπηρότερον ἦτο νὰ ἴδῃ τις ἐν μηνὶ Μαρτίῳ 1877 δημοσιευθέντα κατάλογον φυγοδίκων, διὰ τὴν σύλληψιν τῶν ὁποίων προεκηρύχθησαν ἀμοιβαί.

[5]) Ἡ Καμόρρα εἶναι σύνδεσμος ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, ὅστις δι' ἀπειλῶν φορολογεῖ τοὺς

ἡ ἔτι χαρακτηρικωτέρα Μάφια, γενικὴ συνωμοσία ἀπὸ τοῦ μεγάρου μέχρι τῆς φυλακῆς ἐκτεινομένη καὶ ἀπὸ τοῦ ῥάκους εἰς τὸ πλούσιον ἔνδυμα, ὅπως ἀπωλέσῃ τὴν ἐξουσίαν, καὶ προστατεύσῃ ἑαυτὴν διὰ τῆς σιωπῆς ἢ διὰ τοῦ ἐγχειριδίου, καὶ ἐνθαρρυνθῇ διὰ τοῦ δικαίου τοῦ γρόνθου.

Ἐν τοσούτῳ χρηματισταὶ καὶ πολιτευόμενοι ἐπωφελοῦντο τῆς γενικῆς καχεξίας καὶ ἐπώλουν τὴν ἀξιοπρέπειάν των ἀντὶ πινακίου φακῆς· ψευδοδιδάσκαλοι, ἐκπαιδευθέντες παρὰ τοῦ Κράτους, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα, κατεπάτουν οὐ μόνον τὰς πατροπαραδότους δοξασίας ἀλλὰ καὶ τὴν πατροπαράδοτον εὐγένειαν· ἔδραι πανεπιστημιακαὶ ἐξυπηρετοῦσαι τὴν δημαγωγίαν ἐπὶ ἀμοιβῇ τῆς ἀπειροκαλίας.

Πῶς ἐν τῷ ἠθικῷ αἰσθήματι κατέρρεε καὶ τὸ δημόσιον αἴσθημα ἐφάνη ἰδίως κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς χολέρας [1]). Ὅτε κατὰ τὸ 1867 ἀνεφάνη ἡ ἐπιδημία αὕτη ἐν ταῖς μεσημβριναῖς χώραις, ἐν τῇ πρώτῃ μόνον δεκαπενθημερίᾳ ἠγγέλθησαν 17,713 κρούσμα-

πλουσίους, ἀλληλοβοηθούμενος πρὸς ἐκφοβισμὸν φιλησύχων ἀνθρώπων καὶ ἀποφυγὴν τιμωρίας. Διαιρεῖται δὲ εἰς ἀνωτέραν, κατωτέραν καὶ κατωτάτην Καμόρραν, ὧν ἑκάστη ἔχει τοὺς ἀρχηγούς της. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν κατατάσσονται καὶ Κύριοι καὶ Κυρίαι, ἀπατῶντες ἐν τοῖς γαρτοπαικτίοις, ἐκτελοῦντες ἔργα κατασκόπου, λησταπόδοχοι, μεσῖται, παραχαράκται, πλαστογράφοι, καταθέτοντες εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον τὸ ἥμισυ τοῦ κέρδους. Ἡ κατωτέρα τάξις διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, τὸ τμῆμα τῶν κιβδηλοποιῶν, τὸ τῶν λαθρεμπόρων τῆς ξηρᾶς καὶ τὸ τῶν λαθρεμπόρων τῆς θαλάσσης. Ἡ κατωτάτη δὲ διαιρεῖται εις πέντε τμήματα, ὧν τὸ πρῶτον κερδοσκοπεῖ ἐπὶ συνοικεσίων, συμβολαίων ἐργολαβίας, δημοπρασιῶν, ἀπαιτοῦν δικαιώματα, τὸ δεύτερον ἐξασκεῖ τυγηρὰ παιγνίδια, τὸ τρίτον ἀναμιγνύεται εἰς τὰ λαχεῖα, δίδει ἀριθμοὺς δι' αὐτά, ἐξηγεῖ ὄνειρα καὶ ἐν γένει συνδυάζει συμβάντα ἢ τυχαῖά τινα ἐπεισόδια πρὸς τὴν τύχην τοῦ λαχείου, τὸ τέταρτον ἀσχολεῖται μὲ τοκογλυφίαν, τὸ δὲ πέμπτον ἐνεργεῖ κλοπὰς καὶ φροντίζει περὶ κλεπτῶν καὶ λωποδυτῶν. Ἔχει ἡ Καμόρρα ἰδιαίτερον ὀργανισμὸν μὲ διευθύνοντας ἀρχηγούς, οἵτινες συνενοῦνται μεταξύ των οὐχὶ διὰ μυστικῶν μασσωνικῶν συμβόλων ἀλλὰ διὰ τῆς ταυτότητος τοῦ σκοποῦ, ὅστις εἶναι τὸ ἐκμυζεῖν τὸν ἀδύνατον καὶ τίμιον ἄνθρωπον. Τὰ μέλη τοῦ συνδέσμου τούτου εἰσδύουσι πανταχοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὡς καὶ εἰς τὸ μικρότερον χωρίον, εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον ὡς καὶ εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἱερέων, εἰς τὸν στρατὸν ὡς καὶ εἰς τὰ πτωχοκομεῖα καὶ ἄσυλα.

[1]) Ἰδοὺ ἡ στατιστικὴ τῶν ἐκ χολέρας ἀποθανόντων Ἰταλῶν: τῷ 1865, 12,901· τῷ 1866, 19,570· τῷ 1867, 128, 095· τῷ 1884 κρούσματα 27,030, θάνατοι 14 299· καὶ τῷ 1885 κρούσματα μὲν 6,397 θάνατοι δὲ 2,459.

τα, ἐξ ὧν 9813 κατέληξαν εἰς θάνατον· κατὰ τοὺς πρώτους ἓξ μῆνας ἐν 49 ἐπαρχίαις ἐγένοντο 63,375 κρούσματα, 32,074 θάνατοι· ἀπέθανον δὲ ἐκ τῆς νόσου καὶ πρόσωπα ἐπιφανῆ, ὁ ὑπουργὸς Νάτολης, ὁ καρδινάλιος Ἀλτιέρης, εἷς τῶν ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, δεκαοκτὼ ἰατροὶ κτλ. Ἀνεφάνη ἡ νόσος ἐκ νέου ἐπανειλημμένως καὶ ἰδίως ἐν ἔτει 1884, ὅτε ἀπὸ τῆς 28 Ἰουνίου μέχρι τῆς 25 Δεκεμβρίου ἐνέσκηψεν εἰς 863 δήμους· κρούσματα συνέβησαν τότε 26,587 καὶ θάνατοι 14,198. Ὅσον ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ φιλεύσπλαγχνος διαγωγὴ τῶν κληρικῶν, τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἰδιωτῶν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν ἐκείνων, τοσοῦτον ἀξιοθρήνητος ἦτο ἡ ἀποτύφλωσις του ὄχλου, ἐνοχοποιοῦντος τοὺς ἰατρούς, τοὺς νομάρχας, τὴν Κυβέρνησιν, ἐν ᾧ οἱ ἀνεπτυγμένοι ἐκ τοῦ λαοῦ ὕβριζον καὶ προσέβαλλον τοὺς κληρικοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἐξέθετον θαρραλέως τὴν ζωήν των, καὶ ἐζήτησαν μάλιστα καὶ παρὰ τῆς Βουλῆς ν' ἀποκλείσῃ ἀπὸ τῶν θεραπευτηρίων τὰς ἀδελφὰς τοῦ ἐλέους, πρότυπα ἀγάπης χριστιανικῆς καὶ φιλανθρωπίας τοῦ στρατοῦ ἡμῶν, ἃς ζηλεύουσιν οἱ ἑτερόδοξοι.

Προσετέθησαν δὲ καὶ ἄλλα φυσικὰ δυστυχήματα, ἐκρήξεις ἡφαιστίων, σεισμοί, ἐν οἷς ὁ φοβερὸς σεισμὸς τῆς Ἰσχίας, πλημμύραι, σιτοδίαι, καὶ πολυπληθεῖς χρεωκοπίαι, αἵτινες δὲν εἶναι μόνον δειναὶ ἀλλὰ καὶ ἐπαύξησις τῶν δεινῶν.

Ἐν μέσῳ τῶν τόσων φροντίδων ἡ Ἰταλία δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας· ἀλλ' οὐδεὶς σήμερον θ' ἀνέφερε περὶ πρωτείων ὡς ὁ Γιοβέρτης. Αἱ ἐφημερίδες ἐξυμνοῦσι τὸν Ῥαφαὴλ καὶ τὸν Γαλιλαῖον, τοὺς Ὁρατίους καὶ Κουριατίους, καὶ ἐγὼ συγχαίρω ἐμαυτὸν ἂν καὶ πράγματι πιστεύω ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι ἐπηρεάζονται ὑπὸ τῆς γενικῆς ἀναιμίας· πολλαὶ εἶναι σήμερον αἱ ἀπομιμήσεις, καὶ μεγάλη ἡ τάσις πρὸς ἐπιδεικτικὴν ἐπιφάνειαν, ὑπὸ τὴν ὑποίαν οὐδὲν ὑπάρχει, πρὸς ἀλεξανδρινὴν κριτικήν, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ ἐξευτελίζῃ ὅ,τι ἔξοχον καὶ νὰ χλευάζῃ πᾶσαν συζητησιν· διασκεδάζομεν σήμερον μὲ βιβλία γαλλικά,

μελετῶμεν βιβλία γερμανικά, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἴμεθα ἄξιοι νὰ γείνωμεν γνωστοὶ πέραν τῶν Ἄλπεων, οὔτε νὰ δοθῇ κῦρός τι ἢ σημασία εἰς τὰς ἐφημερίδας ἡμῶν· κινδυνεύομεν μάλιστα ν' ἀπολέσωμεν καὶ τὸ τριπλοῦν στέμμα, τὸ ποιητικόν, καλλιτεχνικὸν καὶ μουσικόν. Ἡ γλῶσσα ἐκείνη, ἣν ἔγραφόν τινες μετὰ προκαταβολικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἁρμονικῆς ποικιλίας, ἐὰν ἦναι ἀκόμη σχολαστικὴ διακρίνουσα τὴν γραφὴν ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν, ὠφελεῖται ἐκ τῶν δημοσίων συζητήσεων καὶ ἐκ τοῦ παραδείγματος ὀλίγων τινῶν, οἵτινες εἶναι ἄξιοι καλλιτέρων μαθητῶν, ἐκείνων, οἵτινες μεταβάλλουσι τὴν μοῦσαν ἀπὸ ἀρκαδικῆς εἰς πορνικήν. Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πνεύματος εἶναι τὰ σημειοῦντα τὰς προόδους ἑνὸς ἔθνους, τὸ ὁποῖον φαίνεται μέγα, ὅταν ἐκ μελετῶν μεγάλων καὶ ἐμβριθῶν πορίζηται εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ εὑρίσκει τὰς ὑγιεῖς ἀπολαύσεις τῆς οἰκιακῆς Ἑστίας ἐν τῇ εἰλικρινεῖ καὶ εὐεργετικῇ λατρείᾳ τῆς διδασκαλίας.

Οἱ Συντηρητικοὶ καὶ οἱ Νεωτεριστὰι ἐκηρύχθησαν ἐχθροὶ τῶν πεποιθήσεων τῶν πολλῶν, τινὲς μάλιστα καὶ αὐτῆς τῆς θρησκείας· καὶ τοῦτο παρακωλύει ὅπως τὴν εὐτυχῆ ἀπελευθέρωσιν ἐπακολουθήσῃ ἡ τάξις καὶ ἡ εἰρήνη. Ἐκ τούτου προέρχονται οἱ δυσηρεστημένοι ἐπιτήδειοι καὶ αἱ μυστικότητες, ὅπου ἡ δημοσιότης δύναται νὰ ἦναι πλήρης καὶ γίνεται δεκτὴ μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως.

Ἡ κολακεία, ἡ ἐπευφημοῦσα τὴν μοχθηρίαν τῶν ἀπολαμβανόντων καὶ περιὑβρίζουσα τὴν γενναιοδωρίαν τῶν καλοθελητῶν, ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῆς ληστρικῆς δουλείας, ἣν θὰ ἦτο βεβήλωσις ν' ἀποκαλέσῃ τις φιλολογικήν. Ἀλλ' ἄλλαι κολακεῖαι ἀποτείνονται πρὸς τὴν πατρίδα ὅπως μὴ αἰσθάνηται τὴν ὀδύνην καὶ τὸ αἶσχος τῆς ἀναγεννήσεως, πρὸς τὴν ἰσχὺν ὅπως σκοτισθῇ ἡ σκέψις, πρὸς τὴν μετριότητα ὅπως ἐπισκιάσῃ τὴν μεγαλοφυΐαν, πρὸς τὰς ἀρχαρίους, ὅπως μὴ ἐπιμένωσιν εἰς βελτίωσιν, πρὸς τὸ σόφισμα ὅπως διαταράξῃ τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὅπως ἐξαχρειωθῇ ἐντελῶς καὶ τέλος πρὸς τὰς προλήψεις καὶ τὰ γενναῖα

ἔνστικτα. Ἀλλὰ ποίους καρποὺς δύνανται νὰ φέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μισάνθρωποι ἐπιδεικνύοντες ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν γενεάν, ψυχρὰν περιφρόνησιν, ζέσιν ἀπομιμήσεως, πρόθυμον νὰ μεταβληθῇ εἰς πανηγυρικὸν πρὸς τὸν θωπεύοντα τὰ πάθη; Ἐὰν ἡ σάτυρα ἐγίνωσκεν νὰ ἐκτελῇ εἰκόνας καὶ οὐχὶ γελοιογραφίας, νὰ μὴ ἀφίνῃ τὸν γέλωτα παρεκτρεπόμενον εἰς περίγελων, νὰ μὴ σφετερίζηται ἔργον ποταπὸν καὶ νὰ καταστῇ ἀστραπὴ προαγγέλλουσα τὴν ἀτρόμητον συκοφαντίαν ἢ τὴν μοχθηρὰν καταγγελίαν, καὶ ἐὰν τὴν ὠχρὰν περιφρόνησιν ἀντικαθίστα διὰ τῆς μεταρρυθμιστικῆς σκέψεως, θὰ εὕρισκεν ἀρκοῦσαν ἀφορμὴν νὰ ἐξασκηθῇ ἐπὶ τῆς πολυπραγμοσύνης καὶ τῆς προπετείας, αἵτινες διὰ γενναίων διθυράμβων καλύπτουσι κατάπτυστυστον ἐγωϊσμόν, καὶ μὲ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πλουσίου κατὰ τοῦ φιλοσόφου, τοῦ κτήνους κατὰ τῆς εὐφυΐας, διὰ τῆς πεφυσιωμένης ματαιοδοξίας των ἐκτίθενται κατὰ τοῦ ἱκανοῦ καὶ ἀξίου καὶ παρεμποδίζουσι τὸν ἄνθρωπον τὸν θέλοντα τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν. Μετὰ δυσπιστίας ἐπιτηροῦσι πάντα ἀνυψούμενον ὑπεράνω τῆς ἀπλήστου ταύτης ἐμπορίας τῶν ἐπαίνων, τῶν ἐπιδείξεων, τοῦ ἀλληλοθαυμασμοῦ, τοῦ προκαλοῦντος ἀλλεπαλλήλους ἔριδας, ἐν αἷς ἐλλείπουσι φίλοι συντεταγμένοι καὶ ἐχθροὶ αἰδήμονες, πάντα ὑψούμενον ὑπεράνω τῆς ἀσυγγνώστου ταύτης ἐπιπολαιότητος τῆς κριτικῆς, τῆς ποτὲ μὲν ἰταμῆς ποτὲ δὲ δουλικῆς, ἥτις μεγαλύνει τὰ μικρὰ καὶ σμικρύνει τὰ μεγάλα, ἥτις θεωρεῖ σημεῖον ὑπεροχῆς τὴν θορυβοποιὸν αὐτάρκειαν, ἥτις τείνει εἰς τὸ κατευνάζειν πᾶν ἠθικὸν μεγαλεῖον καὶ κατορθοῖ ὥστε ὁ πλούσιος, ὁ λόγιος καὶ εὐγενὴς ὄχλος περιυβρίζει χαρακτῆρας ἀνθρώπων, οὓς κατὰ τὸν θάνατόν των θέλει ἐξυμνεῖ, καὶ ἥτις ἐρεθίζει ἀνθρώπους, οἵτινες ἐκπαιδευθέντες ἐν ἀγάπῃ καὶ ἁρμονίᾳ καθίστανται σαρκαστικοὶ καὶ μανιώδεις. Ἡ ἐσχάτη δυστυχία ἑνὸς ἔθνους εἶναι ὁσάκις ἀπολέσῃ τὴν πεποίθησιν εἰς ἑαυτὸ καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας του, ὁσάκις ἡ μόνη ἐξάσκησις τῆς ἐλευθερίας συνίσταται εἰς τὸ ἀποθαρρύνειν!

Ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὴν ἱστορίαν ὁ χλευάζων χώραν, ἥτις ὑπέστη γενικὸν κατακλυσμὸν οὐ μόνον πολιτικὸν ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν ἐν διαστήματι βραχεῖ τοσοῦτον καὶ διὰ θυσιῶν τόσον μικρῶν, διότι δὲν τὴν βλέπει εὐημεροῦσαν ὡς αἱ παλαιότεραι χῶραι. Παρῆλθον 70 ἔτη πρὶν ἢ ἡ γαλλικὴ Ἐπανάστασις εὕρῃ ἀμερολήπτους δικαστὰς καὶ πρὶν ἢ ἡ αἰωνία ἠθικὴ διαλάμψῃ ἐν μέσῳ τῶν διθυράμβων καὶ τῶν ἀρῶν τῶν Ἰακωβίνων· ἡ ἀπόκτησις καὶ ἡ πρωτοπειρία τῆς ἐλευθερίας εἶναι κοπιώδης.

Ἐγκαταλειπομένης τῆς ἀπαθείας τοῦ παρόντος καὶ τῆς δυσπιστίας πρὸς τὸ μέλλον ἀπαιτεῖται οἰκονομικὸν σύστημα διευκολῦνον τὸν βίον τῶν πολλῶν· πρέπει νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν ὅλα τὰ πλούτη τῆς χώρας, ὅλαι αἱ ἱκανότητες καὶ νὰ παροτρυνθῶσιν εἰς τὴν ὁρᾶσιν οὐχὶ δὲ νὰ παραμελῶνται· πρέπει ν' αὐξήσῃ τις οὐχὶ δὲ νὰ σπαταλήσῃ τὴν κοινωνικὴν κληρονομίαν· ἀπαιτεῖται Κοινοβούλιον εἰλικρινές, τὸ ὁποῖον ἡ Ἰταλία ν' ἀνασχηματίσῃ ἐμφρόνως, προστατεύουσα διὰ τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας τὴν δικαιοσύνην οὐχὶ δὲ διὰ ἀπαιτητικῶν ἢ ἐρεθιστικῶν ἐπαυξήσεων· ἀπαιτεῖται Κυβέρνησις, ἥτις νὰ ζητῇ εὐθύτητα ἐξωτερικῶς, ἠθικὴν ἐσωτερικῶς καὶ τάξιν παντα χοῦ· ἀπαιτεῖται λήθη, οἰκονομία αἵματος, κεφαλαίων, μίσους καὶ προσωπικοτήτων, ὁμοφωνία μεταξὺ τῆς παραδόσεως ἥτις εἶναι δύναμις καὶ τῆς ἀνανεώσεως, ἥτις εἶναι ζωή, ὁμοφωνία συναδελφοῦσα προοδευτικοὺς καὶ συντηρητικούς· δὲν πρέπει νὰ χωρισθῇ ἡ οἰκονομικὴ ἀρχὴ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἠθικῆς, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ ἐνέργεια τῆς ἐργασίας, ἡ ἰσχὺς τῆς φειδοῦς, καὶ ἡ δύναμις τῶν οἰκογενειῶν.

Ἡ Ἰταλία εἶναι εὐτυχὴς μὴ ἔχουσα μνηστῆρας τοῦ θρόνου, γείτονας μὴ ἀπειλοῦντας, οἰκογενείας πανισχύρους, ἀφθονίαν βιομηχανιῶν καὶ ὄχλον πιστεύοντα καὶ μὴ πεινῶντα, τηροῦντα δὲ τὴν πειθαρχίαν ἐν τῷ στρατῷ. Κειμένη γεωγραφικῶς ἐκτὸς τῆς μεγάλης λεωφόρου τῶν ἐθνῶν, ἡ Ἰταλία δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς διενέξεις, καὶ ἡ οὐδετερότης αὐτῆς θὰ ἐπροστάτευεν αὐτὴν κάλλιον ἢ οἱ τεράστιοι ἐξοπλισμοί,

αἱ τορπίλλαι καὶ τὰ φρούρια τῶν ἐκτεταμένων αὐτῆς ἀκτῶν, οἵτινες μένουσιν ἀνοικταὶ εἰς τὰ ξένα πλοῖα, ὡς μένουσιν ἀνοικταὶ εἰς τοὺς στρατοὺς τῆς Γαλλίας αἱ παραθαλάσσιαι Ἄλπεις καὶ εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς αἱ Ῥετικαὶ καὶ Ἰούλιαι Ἄλπεις.

Ἐπιστεύετο πάντοτε ὅτι ἡ τομὴ τοῦ Σουεζίου Ἰσθμοῦ ἤθελεν ἀποβῆ πρὸς ὄφελος τῆς Ἰταλίας, ἥτις κεῖται ἀπέναντι αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναστατώσεως αὐτῆς, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ οὔτε σταθμὸς ἢ λιμὴν διὰ τὰ Ἰταλικὰ πλοῖα καὶ μόνον πλοῖόν τι ἰδιωτικῆς γενουηνσικῆς ἑταιρίας διαπλέει τὸν ἰσθμόν, ὃν διαπλέουσιν ἑκατοντάδες ἀγγλικῶν πλοίων. Οὕτω καὶ ἐκ τῆς ἀξιοθαυμάστου σήραγγος τοῦ Κινησίου ὄρους, ἥτις εἶναι ἔργον ἡμῶν, ἐπωφελήθησαν κατὰ πρῶτον οἱ Γάλλοι. Κατὰ τὸ 1869 ἰταλικὴ ἑταιρία ἠγόρασε τὸν κόλπον τοῦ Ἀσσὰβ παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Βαβ-ελ-Μανδέβ. Ὀρθότερον σκεπτομένη ἡ Κυβέρνησις κατέλαβεν ἐν ἔτει 1885 τὴν Μασσαύαν.

Μεγάλοι ποταμοὶ δὲν κινοῦσιν ἢ μόνον μύλους, καὶ ἐκτεταμέναι πεδιάδες κατάκεινται χέρσοι καὶ βαλτώδεις, καὶ εἶναι πράγματι δούλη ἡ Ἰταλία· τὸ πλέθρον γῆς παράγει μόλις 11 ἑκατόλιτρα σίτου, ἐν ᾧ ἐν Γαλλίᾳ παράγει 15, ἐν Βελγίῳ 20, ἐν Γερμανίᾳ 26, ἐν Ἀγγλίᾳ 32, ὥστε δαπανῶμεν κατ' ἔτος 30 ἑκατομμύρια διὰ σῖτον εἰσαγόμενον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐκ τῶν 3000 ἑκατομ. τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς ἀποτελοῦσι τὴν ἐτησίαν παραγωγὴν τοῦ ἐδάφους, τὰ $^3/_5$ καταναλίσκονται εἰς σπόρους καὶ καλλιέργειαν· τὸ ὑπόλοιπον ἀντιπροσωπεύει τὸ εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον ὀ ἀπετέλει 15 $^0/_0$ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀγρῶν, ἀλλ' ἀφαιρουμένων τῶν ἐξόδων περιορίζεται εἰς μόνον 6 $^0/_0$ [1]). Ἕκαστον πλέθρον δίδει

[1]) Ἐπιφάνεια τῶν ἀκαλλιεργήτων δημοτικῶν κτημάτων. Ἐν ὅλῳ 508,464 πλέθρα

Πεδεμόντιον	πλέθρα	109,764
Λομβαρδία	»	46,985
Βενετία	»	55,197
Λιγουρία	»	28,545
Αἰμυλία	»	12,596

κατὰ μέσον ὅρον 79 ἰταλ. λίρας καὶ πληρώνει εἰς φόρον 11,10 λιρ. ἐν Γαλλίᾳ δὲ δίδει 95 φράγκα καὶ πληρώνει φόρον 6,29. Πολλὰ κέρδη ὸὰ παρεῖχε ἡ κάνναβις τῆς Αἰμιλίας, ἡ πίσσα τῶν δασῶν, τὸ πετρέλαιον τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς Σικελίας,

Οὐμβρία	»	21,720
Τοσκάνη	»	5,588
Ῥώμη	»	22,157
Παραλία Ἀδριατικῆς	»	67,550
» Μεσογείου	»	19,374
Σικελία	»	10,820
Σαρδηνία	»	108,168

Ἐπιφάνεια καλλιεργημένη πλέθρα 4,156,401. Ἐπὶ πλέθρων 4,676,585 καλλιεργεῖται σῖτος μὲ παραγωγὴν ἐτησίαν 51,790,000 ἑκατολίτρων. Τὸ ὀρύζιον καλλιεργεῖται ἐπὶ 232,669 πλέθρων μὲ παραγωγὴν 9,817,151 ἑκατόλ. ὁ ἀραβόσιτος ἐπὶ 1893,187 πλέθρων μὲ παραγωγὴν 29,785,700 ἑκατόλυτρα ἡ κριθὴ καὶ ἡ σίκαλις ἐπὶ 464,780 πλ. καὶ παραγωγὴν 6,678,288 ἑκατολ. ὁ βρόμος ἐπὶ 398,031 πλ. μὲ παραγωγὴν 7,043,567 ἑκατολ. φάσουλοι, φακαὶ ἐπὶ 312,869 πλ. μὲ παραγωγὴν 2,496,192 ἑκατολ. κύαμοι λούπινα κτλ. ἐπὶ 360,637 πλ. μὲ παραγωγὴν 3,096,746 ἑκατολ. Τὰ γεώμηλα καλλιεργοῦνται ἐπὶ 68,524 πλ. καὶ παράγουσιν 7,049,747 στατῆρας. Ἡ ἄμπελος καλλιεργεῖται ἐπὶ 3,095,293 πλ. καὶ παράγει 35,524, 360 ἑκατολ. οἴνου. Οἱ ἐλαιῶνες καλύπτουσιν 900,131 πλέθρα καὶ παράγουσι 3,385,561 ἑκατολ. ἐλαίου. Τὰ δάση καλλιεργοῦνται ἐπὶ 3,565,400 πλ. Δεκαπέντε τέλος ἑκατομμύρια ἐσπεριδοειδῶν φυτῶν παράγουσι περίπου 4 δισεκατομ. καρπῶν.

Ἡ Σίλα εἶναι δάσος ἐκτάσεως 95,000 πλ. ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κοζίντζας καὶ τοῦ Καταντζάρου, εἶναι δὲ ἀκατοίκητος, ἀλλὰ τὸ θέρος εἶναι πλήρης ποιμένων καὶ ποιμνίων. Ἡ Σιλα τῆς Βαδίας μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ μοναστικοῦ τάγματος τῶν Βερναρδίνων, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν αὐτὴν ἠνώθη μετὰ τῆς βασιλικῆς Σίλας. Οἱ κάτοικοι τῆς Κοζίντζας καὶ τῶν 40 αὐτῆς δήμων εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ καλλιεργεῖν, βόσκειν καὶ ξυλεύεσθαι ἐν αὐτῇ ἀποτίοντες δικαίωμά τι.

Τὰ ἀγροτικὰ κτήματα πληρόνουσι φόρον 33 %, ἐν Γαλλίᾳ 16 % ἐν Γερμανίᾳ 15 %. ἐν Πρωσσίᾳ 4 ½ %, ἐν Αὐστρίᾳ 19 %, ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ 10 %. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ ποικίλλει διότι χρησιμεύει εἰς ἀγροτικὰ ἔξοδα. Ἡ γεωργία πληρώνει ἐν Ἰταλίᾳ ἄμεσον φόρον 33 ἑκατομμύρια, ἡ δὲ κινητὴ περιουσία 39 ½ %. Τὰ ἐπὶ ὑποθήκῃ δάνεια ἐν Ἰταλίᾳ εἶναι 1000 ἑκατομ., τὰ ὁποῖα πρὸς 5 % ἐπιβαρύνουσι τὰ κτήματα μὲ 350 ἑκατ.

		Ἐν Ἰταλίᾳ	ἐν Γαλλίᾳ
Οἱ σιδηρόδρομοι ἀποφέρουσι κατὰ χιλιόμ.	λ/ρ. Ἰταλ.	17	40
Τὰ ταχυδρομεῖα	» »	27,000,000	120,000,000
Τὸ χαρτόσημον	» »	135,000,000	625,000,000
Τὸ διεθνὲς ἐμπόριον	» »	2,300,000,000	8,000,000,000
Τὰ προϊόντα	» »	3,000,000,000	12,000,000,000
Τὸ πλέθρον πληρώνεται	» »	12	1 50
Ἕκαστον δὲ δισεκατ. προϊόντων πληρόνει	»	117,000,000	33,000,000

ὁ μόλυβδος τῆς Σαρδηνίας, ὁ σίδηρος τῆς Ἔλβας καὶ τὸ θεῖον τῆς Σικελίας, ἀλλὰ πολλὴ χρειάζεται ἀκόμη εἰσαγωγὴ ἐκ ξένης χώρας καὶ προϊόντα ξένα. Ἐξάγομεν γλεῦκος, κάνναβιν, μέταξαν, αἰγοδέρματα καὶ φελλὸν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅθεν ἀγοράζομεν αὐτὰ ἐπεξειργασμένα. Ἡ μέταξα ἦτο ὁ χρυσὸς τῆς Ἰταλίας, καὶ κατὰ τὸ 1842 ἐπωλεῖτο ἀντὶ 60 ἰταλ. λιρῶν τὸ χιλιόγραμμον· σήμερον ἡ μέταξα πληρόνεται μόνον 55 λίρ. καὶ ἡ παραγωγὴ αὐτῆς ἀπὸ 240 ἑκατομ. χιλιογράμμων περιωρίσθη εἰς 140, ὥστε ἡ καλλιέργεια τῶν μωρεῶν δὲν συμφέρει πλέον. Ἤδη καὶ ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰαπωνία ἔχουσι τὴν νόσον τῶν μεταξοσκωλήκων, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τοὺς βαρεῖς φόρους, οἵτινες ἀπορροφῶσιν 20 %.

Ὁ περονόσπορος καὶ ἡ φυλλοξήρα μαστίζουσι τὰς ἀμπέλους, καὶ μ' ὅλον τοῦτο αἱ ἄμπελοι τῆς Ἰταλίας ἀναπληροῦσι τὴν καταστροφὴν τῶν τῆς Γαλλίας· ἡ Ἰταλία ἐξάγει 260,000 ἑκατόλ. οἴνου, καὶ ἐὰν γείνῃ ἡ δέουσα φροντὶς δύνανται νὰ οἰκονομηθῶσι τὰ 110,000 ἑκατόλ. οἴνου, ὅστις εἰσάγεται.

Ἡ παραγωγὴ αὐξάνει· τὰ ἔλαια τῆς Τοσκάνης, τοῦ Βάρη, τῆς Λυγουρίας εἶναι περιζήτητα, ὡς καὶ οἱ ξηροὶ καρποὶ καὶ τὰ λεμόνια. Ἡ βιομηχανία βοηθουμένη ὑπὸ τῶν θαυμασίων ἀνακαλύψεων, παράγει περισσότερον δι' ὀλιγωτέρων δαπανῶν. Ἐν ἔτει 1875 εἰσήχθησαν 1,059,000 τόννοι γαιανθράκων, τῷ 1884, 2,598,090. Ἐν ἔτει 1800 εἰργάζοντο 900,000 ἄτρακτοι βαμβακερῶν νημάτων, τῷ 1884 1,700,000. Αἱ πόλεις καθωραΐσθησαν· τὰ θέατρα ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὡς καὶ τὰ διάφορα κέντρα, καφενεῖα, ἑστιατόρια κτλ. Τὸ ταχυδρομεῖον μετέφερε καὶ διένειμε κατὰ τὸ 1884 207,518,383 ἀντικείμενα, ἐπιστολάς, δελτάρια, δέματα κτλ. Ἐν ἔτει 1885 αἱ τηλεγραφικαὶ γραμμαὶ εἶχον ἔκτασιν 30,021 χιλιομ. καὶ διεβιβάσθησαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ μὲν 5,896,306 τηλεγραφήματα, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δὲ 582,637, ἐκτὸς τῶν τηλεγραφημάτων τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ὑπηρεσίας. Τὰ εἰσοδήματα ἐκ τῶν τηλεγραφείων ἀνῆλθον εἰς 13 ½ ἑκατομ. λιρῶν ἰταλ. ἀπέναντι 11 ἑκατομ. δαπανηθεισῶν. Διὰ τὴν κατα-

σκευὴν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἐδαπανήθησαν μέχρι τοῦ 1884 λίρ. ἰταλ. 2,852,311,487, καὶ ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ, 9,456 χιλιόμ.

Καὶ ἠθικῶς παύει ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐλευθερίας, ὅπως οἱ μαθηταί, οἵτινες χαίρουσιν ὅταν ὁ διδάσκαλος ἀπατῶν τοὺς γονεῖς καὶ παραβλέπων τὸ καθῆκόν του ἀφίνῃ αὐτοὺς νὰ πηδῶσι καὶ νὰ θορυβῶσιν. Πέραν τοῦ ἐπισήμου κύκλου αὐξάνει τὸ αἴσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἰσότητος, ὡς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παρατηρήσεως καὶ ἀναλύσεως· σήμερον δύναται νὰ μὴ ἐξορισθῇ τις καίτοι ὢν λόγιος καὶ ἔξοχος, δύναται νὰ ἦναι ἱστορικὸς καί τοι ζῶν, δύναται νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν καί τοι δυσάρεστον εἰς τοὺς τυραννίσκους τῶν ὁδῶν· διὰ τῆς πολιτικῆς δραστηριότητος ὁπωσδήποτε ἐξασκουμένης καὶ διὰ τῆς πείρας τοσούτων σφαλμάτων, δι' ὧν μετεβλήθησαν αἱ τάξεις, αἱ ἕξεις καὶ αἱ τάσεις, ἐκτήθη ἡ γνῶσις τῶν γενικῶν ἀρχῶν.

Τέλος ἡ Ἰταλία, παραιτηθεῖσα τῶν πανηγύρεων τῆς μακρᾶς ἀποκρέω, ἐγερθεῖσα κυρία ἑαυτῆς μὲ τὴν δραστηριότητα καὶ γενναιότητα ἐκείνην, ἥτις ἔγκειται ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσι, θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀπερίσκεπτον ἐνθουσιασμὸν καὶ τὰς ἀδικίας τῆς ἐπαναστάσεως· θ' ἀπαρνηθῇ τὰ κόμματα τὰ ὁποῖα εἶναι φατρίαι· θὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης οὐχὶ τὴν συναίσθησιν ἀλλὰ τὴν φθονερὰν πολεμικήν· θὰ κατορθώσῃ ὅπως ἡ δικαιοσύνη ὑπερισχύσῃ τῶν ὑπολογισμῶν, ὁ ὀρθὸς νοῦς τῆς εἰδωλολατρείας, ἥτις πληροῖ τὰς πόλεις μνημείων καὶ τὸ ἡμερολόγιον ἐπετείων ἑορτῶν, ἡ ἀξιοπρέπεια εἰς τὴν κολακείαν ἀνδριάντων, τάφων, ὁδῶν, ὕμνων καὶ συμποσίων· καὶ θὰ παρακινήσῃ ἕκαστον νὰ μεταρρυθμίσῃ ἑαυτὸν πρὶν ἢ θελήσῃ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὸ πρώτιστον καθῆκον εἶναι τὸ εὖ ζεῖν.

Διὰ τοῦ ἐμβριθοῦς καὶ ἠπίου πνεύματος, διὰ τῆς δικαίας σκέψεως, διὰ τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ αἰσθητικοῦ αὐτῆς πλούτου καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, καὶ διὰ τῆς ἀναμνήσεως ἄλλων χρόνων ἡ Ἰταλία θὰ δυνηθῇ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀληθῆ ἀνεξαρτησίαν, τὸ μεγαλεῖον ἢ κάλλιον εἰπεῖν τὴν ἐθνικὴν εὐημερίαν,

καὶ νὰ καταστῇ ἡ μεσάζουσα τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου μεταξὺ τῶν βορείων καὶ τῶν μεσημβρινῶν λαῶν. Τὰ παθήματα εἶναι μαθήματα, καὶ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται πιστεύοντες καὶ ἐξασκοῦντες τὰς ἀρχὰς αἰωνίου δικαίου, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ ἀσυνάρτητον νέου δικαίου χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδοκιμάσῃ, δὲν κραυγάζουσι, δὲν ἀπειλοῦσιν, ἀλλ' ἔχουσι πεποίθησιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

Αἱ τρεῖς αὐτοκρατορίαι τοῦ Βορρᾶ. — Ἡ Γαλλία.

Ἡ Ῥωσσία

Ὁ Τσάρος Νικόλαος κατέβαλεν ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη πάσας τὰς προσπαθείας του ἐναντίον τῆς ἐπαναστάσεως, τῆς πολυκρότου μονομαχίας, ἐξ ἧς ἀπελπισθεὶς ἐπὶ τέλους ἀπέθανεν ἐν καιρῷ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, ἥτις ὥριζεν ἐλεύθερον τὸν Δούναβιν, ἐφαίνετο ὅτι ἡ Ῥωσσία συνήρχετο, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Β' μετερρύθμισεν ἐντὸς εἰκοσαετίας τὴν αὐτοκρατορίαν ἄνευ κλονισμῶν, ἂν καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ τῶν ἐκραγεισῶν ἢ ἐπικειμένων στάσεων τῆς Πολωνίας καὶ ὑπὸ τῶν παραφόρων ἢ αἰσχρῶν αἱρέσεων τῶν Σκόψων, τῶν Κιλιστῶν καὶ ἄλλων φανατικῶν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπραγματοποίησε τὸ μέγιστον ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων, κηρύξας τὴν ἰσότητα πάντων ἀπέναντι τῶν νόμων. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἀρξαμένη κατὰ τῷ 1857 ἔδει νὰ συντελεσθῇ κατὰ τὸ 1896. Ἠριθμοῦντο ἄρρενες δοῦλοι 14,858,557 καὶ θήλεις 11½ ἑκατομ. ἐξ ὧν τὸ μικρότερον μέρος ἠσχολεῖτο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα ἠγοράζοντο πάλιν. Ὅπως συμβαίνει εἰς πᾶσαν ῥιζικὴν μεταβολήν, καὶ κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ταύτην συνέβησαν ταραχαὶ καὶ εὑρέθησαν πτωχοὶ οἱ πολλοὶ ἐκεῖνοι, ὧν ὁ πλοῦτος συνίστατο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δούλων· ἐξ 70,000 κτηματιῶν, 1400 εἶχον χιλίους μέχρι δέκα χιλιάδων δούλων· ἡ βιομηχανία ἤλλαξεν ἐντελῆ ὄψιν.

Πρὸς ἐκτίμησιν τῶν κτημάτων καὶ διανομὴν αὐτῶν μεταξὺ τῶν ἀπελευθερωθέντων καὶ τοῦ γαιοκτήμονος, ἱδρύθησαν ἐν παντὶ διαμερίσματι πολυπληθεῖς ἐπιτροπαὶ τῆς εἰρήνης ἐκ μελῶν οὐχὶ

πάντοτε ἱκανῶν καὶ τιμίων, πολλάκις ἄνευ περιουσίας καὶ μορφώσεως, διορισθέντων δὲ μόνον ἐπειδὴ ἐλέγοντο φιλελεύθεροι. Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελείωσεν ἡ διανομὴ ἀνεφύησαν πλεῖστοι ἄεργοι, οἵτινες ἀπαιτητικοὶ καὶ ταραχοποιοί, ἐπεδείκνυον τὴν ἱκανότητά των εἰς τὸ ἀντιπολιτεύεσθαι τὴν Κυβέρνησιν. Εἰς τοὺς τοιούτους ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἐνασχόλησις, καὶ ἐδόθησαν αἱ θέσεις, ἃς πρότερον κατεῖχον δωρεὰν οἱ εὐγενεῖς τῆς κατωτέρας τάξεως, ἥτις ἔμεινεν ἄνευ δούλων, ἄνευ ἐπιχορηγήσεων ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, ἄνευ βαθμῶν ἐν τῷ στρατῷ, οἵτινες ἀπενέμοντο ἕνεκα ὑπηρεσιῶν ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν. Οἱ τοιοῦτοι ὑφιστάμενοι πάσας τὰς ἐκ τῆς ἀπελευθερώσεως ζημίας, συνωμόττουν πρὸς κατάργησιν τάξεως πραγμάτων καταστρεπτικῶν δι' αὐτούς.

Ἡ Πολωνία

Ἀδιάλλακτον διετηρεῖτο πάντοτε τὸ μῖσος τῶν Πολωνῶν, οἵτινες κατήρξαντο τῷ 1861 κινήματος εἰρηνικοῦ διὰ τῆς γεωργικῆς Ἑταιρίας τῆς Βαρσοβίας καὶ τοῦ Πολωνικοῦ Συνδέσμου τοῦ Πόζεν· οἱ δύο οὗτοι σύλλογοι ἀπέστελλον καὶ ἀναφορὰς πρὸς τὸν Τσάρον καὶ ἐπεβάλλοντο διὰ θρησκευτικῶν διαδηλώσεων, καθ' ὧν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ χρῆσις τῶν ὅπλων. Πρὸς κατεύνασιν τῶν ταραχῶν τούτων ἀπεστάλη ὁ μέγας δοὺξ Κωνσταντῖνος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνὴρ δημοτικός, ὅστις ἐπειράθη νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς ἀρχηγούς· ἀλλ' ἡ αἴτησις περὶ ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐξηκολούθει πάντοτε ἀντηχοῦσα, ἂν καὶ οἱ ἐθνογράφοι θέλουσι ν' ἀποδείξωσιν ὅτι οἱ Πολωνοὶ ἀποτελοῦσι τὸ μικρότερον μέρος [1]), καὶ αἱ παρὰ τοῦ Τσάρου γενόμεναι παραχωρήσεις ἀπερρίπτοντο. Ὅταν δέ, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς στρατολογίας οἱ ἐπιφανέστεροι νέοι τῆς Βαρσοβίας εἰσήχθησαν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ἡ Βαρσοβία ἐξηγέρθη καὶ τὸ ἔθνος ἐν πένθει μετεβλήθη εἰς ἔθνος ἐν πυρὶ μὲ κραυγὰς ἀγρίας καὶ μὲ τὰς συνήθεις ὠμότητας. Ἡ Πολωνία διήγειρε πάντοτε ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὸ ἐνδιαφέρον· ἀλλ' ὁ κόσμος ἐθλίβετο ὅτι ὁ Τσάρος εὕρισκε προσ-

[1]) Κατὰ τὸ ἔτος 1883 ἦσαν Πολωνοὶ ἐν μὲν Ῥωσσίᾳ 5,900,000, ἐν Αὐστρίᾳ δὲ 3,240,000 καὶ ἐν Πρωσσίᾳ 2,600,000.

κόμματα εἰς τὴν μεγάλην καὶ κινδυνώδη ἐπιχείρησιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἠδύνατο ν' ἀποσπάσῃ τὴν Πολωνίαν χωρὶς νὰ ἀδυνατίσῃ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Αὐστρίας· ἀλλ' οἱ Πολωνοί, ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, τῆς ἐθνικότητος καὶ τῆς θρησκείας ἀντέστησαν ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν συνόρων, μέχρις οὗ ὑπερίσχυσεν ἡ τακτικὴ δύναμις.

Ἡ Βαρσοβία ἀπώλεσε τὸ ὄνομα πρωτευούσης· αἱ πατροπαράδοτοι διοικήσεις κατέστησαν τμήματα τοῦ ἐν Πετρουπόλει ὑπουργείου· τὰ κτήματα διετέθησαν ὑπὲρ τῶν χωρικῶν καὶ ὁ Λατινισμὸς κατηργήθη· αὐστηρῶς διώκουν ὁ Μουραβιέφ, ὁ πρίγκηψ Κερνόφσκης καὶ ὁ Μιλιουτίν, ζητοῦντες νὰ ἐκρωσσίσωσι τὴν χώραν διὰ σχολείων, δι' ἀσμάτων καὶ ἐθίμων ρωσσικῶν· κατηργήθησαν τὰ ἐθνικὰ ἱδρύματα· εἰσήχθη ἡ ρωσσικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ρωσσικὴ θρησκεία· οἱ βουλευταὶ ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν Σιβηρίαν, καὶ ὡρίσθη τὰ κτήματα νὰ μὴ πωλῶνται εἰς Πολωνούς. Τῇ 2 Ὀκτωβαίου 1879 ἑωρτάσθη ἐν Κρακοβίᾳ τὸ φιλολογικὸν ἰωβιλαῖον τοῦ Ἰωσὴφ Ἰγνατίου Κραζέφσκη, γονιμωτάτου συγγραφέως διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων (ἐν οἷς προεξάρχει ἡ ἱστορία τῶν Τριῶν διαμελισμῶν τῆς Πολωνίας) καὶ γραμματικῆς ἱστορικῆς καὶ συγκριτικῆς τῶν σλαβικῶν διαλέκτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν τῷ Βατικανῷ συνόδου ὁ Κραζέφσκης ἐξέδιδεν ἐν τῇ ἐφημερίδι αὐτοῦ (τῇ Ἑβδομάδι) ἀνταποκρίσεις ἐκ Ῥώμης, ἐναντίας τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου σπουδαίας, ὡς ἦσαν σπουδαῖα τὰ ἄρθρα τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Αὐγούστης. Ὁ Κραζέφσκης ἐπιτίθεται κατὰ τῶν κληρικοφρόνων, πιστεύων ὅτι οὗτοι ἤθελον θυσιάσει τὴν πολωνικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐὰν ὁ Τσάρος γείνῃ καθολικός. Ἐκτὸς σειρᾶς ἱστορικῶν μυθιστορημάτων, ἐν τῷ προσφάτῳ αὐτοῦ ἔργῳ (Τῇ μητρυιᾷ) περιγράφει τὰς περιπετείας τῶν τελευταίων ὀπαδῶν τοῦ Φαύστου καὶ Λελίου Σοκίνη ἐν Πολωνίᾳ. Κατάλογός τις ἀριθμεῖ 272 ἔργα τοῦ Κραζέφσκη, ἐξαιρέσει τῶν ἄρθρων καὶ τῶν ἀνταποκρίσεων ἐν ταῖς ἐφημερίσιν.

Ἡ Ῥωσσία τείνει νὰ ἐπεκταθῇ τόσον ἐν Ἀσίᾳ πρὸς τὴν Ἀρ-

μενίαν καὶ τὸ Χανάτον τῆς Κοκάνδης, ὅσον καὶ ἐν Ἀσίᾳ πρὸς τὸν Λῖμον καὶ ἔχει πάντοτε τὸ βλέμμα προσηλωμένον ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξηκολούθει δὲ τὰς κατακτήσεις της εἰς τὸν Καύκασον, καὶ ἀφ' οὗ τὰς συνετέλεσεν ἐδημοσίευσε σπουδαίαν ἔκθεσιν περὶ τῶν μόχθων, οὓς κατέβαλε κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ἐξ ἧς ἔλεγεν ὅτι ἐξηρτᾶτο τὸ μέλλον τῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐν Ἀσίᾳ· κατέστησε δὲ τὴν λαμπρὰν ταύτην χώραν παμμέγιστον φρούριον, ὀλίγον ἀπέχον τῶν Δαρδανελλίων καὶ συνδεόμενον μεθ' ὅλων τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ ἐξ οὗ ἡ Ῥωσσία ἐξουσιάζει τὴν Κασπίαν θάλασσαν, καὶ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν κεντρῴαν Ἀσίαν, πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν. Φαίνεται ὅτι ἡ σπουδαιότης τοῦ ὀχυροῦ τούτου προπυργίου διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν δυτικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐν τῷ Κριμαϊκῷ πολέμῳ ἐπίστευον νὰ καταφέρωσι καίριον κατὰ τῆς Ῥωσσίαν τραῦμα, ἐν ᾧ αὕτη ἔχαιρεν ὅτι παρημέλησαν τὸν Καύκασον, ἐν ᾧ εἶχε συγκεντρώσει πολυάριθμον στρατὸν καὶ καθ' ὃν χρόνον ἡ Σεβαστούπολις εἶχε τοσαύτην ἀνάγκην στρατοῦ. Βραδέως ἐνόησαν τοῦτο ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, καὶ μάτην ἀπέστειλαν ὅπλα εἰς τοὺς Κιρκασίους.

Ἐκραγείσης φοβερᾶς ἐπαναστάσεως ἐν ἔτει 1864, 200 χιλιάδες οἰκογενειῶν ἐξωρίσθησαν ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Μιγγρελίας, καὶ αἱ μὲν κατέφυγον παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἄλλοι δὲ ἀπέθανον ἐκ πείνης καὶ κακουχιῶν.

Ἡ Ῥωσσία, ποταμοὺς ἄνευ ὀχθῶν καὶ φρακτῶν, ἐντὸς τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Σιβηρίας, ἐσχημάτισεν ἐν διαστήματι εἴκοσι μόλις ἐτῶν Κράτος ἔχον ἔκτασιν, ὅσην ἔκτασιν ἔχουσιν ἡ Αὐστρία, ἡ Γερμανία, ἡ Ὁλλανδία καὶ τὸ Βέλγιον ἡνωμέναι· ἡ κατάκτησις αὕτη ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Γεγγισχάν. Προχωροῦσα εἰς τὰς στέππας τῶν Κιργίζων πρὸς τὸ Τούρκεσταν, τὴν Σαμαρκάνδην (τῷ 1868) καὶ τὴν Κίβαν (1873) ἀπερρόφησε τὰ πάντα· ἀλλὰ πρὸς διατήρησιν τῶν κτήσεων τούτων ἀπαιτοῦνται κόποι καὶ δι-

αρκὴς αὐστηρότης, Διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν, διὰ τῆς προστασίας τῶν ἀποίκων, διὰ τῆς τάξεως, ἣν εἰσάγει, διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῆς περιηγήσεων καὶ ἐρευνῶν ἡ Ῥωσσία προσεγγίζει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν Περσίαν καὶ πρὸς τὴν Κίναν, καὶ τὴν Περσίαν μάλιστα κατέστησε σχεδὸν ἐπαρχίαν της· ἐκτὸς τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς πέραν τῆς Κασπίας, κατεσκεύασε καὶ ἄλλην πρὸς τὸ Πότι, λιμένα τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τὸ Βακοῦ, λιμένα τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ φρούριον, ἥτις θὰ φθάσῃ μέχρι Τεχερόνης τῆς Περσίας. Τῷ 1882 κατέκτησε τὸ Μέρβ, σπουδαιότατον στρατηγικὸν σημεῖον καὶ τὸν Σάρακα, ἐξ ὧν ἀπειλεῖ τὸ Χορασσὰν καὶ αὐτὴν τὴν Ἰαπωνίαν, μεθ' ἧς συνεμάχησε καὶ παρ' ἧς ἔλαβε τῷ 1875 τὸν νῆσον Σακαλίν.

Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς παρεχώρησεν ἡ Ῥωσσία ἀντὶ 37 ἑκατομ. λιρῶν τὰς ἐπὶ τῆς πεπηγμένης θαλάσσης χώρας της, μὲ 11 χιλιάδας κατοίκων καὶ 50 χιλ. ἀγρίων καὶ ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1857 συνετέλεσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ποταμοῦ Ἀμούρ, ὅστις κατερχόμενος ἐκ τῆς Ταρταρίας τῇ ἀνοίγει τὴν πρὸς τὴν Κίναν ὁδόν, ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Ταρταρίας καὶ τῶν χέρσων πεδιάδων τῆς Κίβας προσήγγισεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ὅταν δὲ ἑνώσῃ διὰ σιδηροδρόμου τὴν Μόσχαν μετὰ τοῦ Ὀρεμβούργου καὶ τοῦτο μετὰ τῆς Ταξένδης ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Βουχάρας, θὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ τὴν κατοχὴν τῆς Ἀσίας, ἧς τὰ κεντρικὰ ὑψώματα χωρίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀγγλο-ἰνδικῆς αὐτοκρατορίας.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ Ἀγγλία ἐπιτηρεῖ πάντοτε τὴν ἐπέκτασιν ταύτην τῆς Ῥωσσίας ἐν Ἀσίᾳ, παρακωλύουσα αὐτὴν νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν· πρὸ μικροῦ μάλιστα μετὰ τὴν τοσαύτην πρόοδον αὐτῆς ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ πρὸς ζημίαν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Ῥωσσία ἀπέσυρε τὰ στρατεύματα αὐτῆς καὶ ἠγγυήθη τὸ ἀπομεῖναν μέρος τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποπειραθῇ νὰ κατακερματίσῃ διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ ἁγίου Στεφάνου.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τρίτης ἑκανονταετηρίδος τῆς κατακτήσεως τῆς Σιβηρίας ἐκ μέρους τῆς Ῥωσσίας, ἡ γεωγραφικὴ Ἑταιρία τῆς Πετρουπόλεως ἐδημοσίευσε περιγραφὴν γενικὴν τῆς χώρας ἐκείνης, ἀπεράντου πεδιάδος 22 ἑκατομ. χιλιομέτρων ἐκτάσεως, μὲ ποταμοὺς καὶ διώρυγας καὶ ὁδούς, ἄνευ συνοχῆς, ὥστε οὔτε ἀποικίας ἔχει οὔτε μεταναστεύσεις.

Ἡ ἑνοποίησις ὅλων τῶν σλαβικῶν φυλῶν εἶναι ἐπιχείρησις δύσκολος ἂν οὐχὶ καὶ ἀδύνατος, ὡς ἐὰν ἡ Γαλλία ἤθελε νὰ ἑνοποιήσῃ πάσας τὰς λατινικὰς φυλάς, ἀλλ' ἡ γιγαντιαία αὐτῆς ἔκτασις ἀναγκάζει τὴν Ῥωσσίαν νὰ κατέχῃ πρὸς βορρᾶν τοὺς πορθμοὺς τοῦ Βὲλτ ὅπως φθασῃ εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ πρὸς νότον τὸν Βόσπορον ὅπως ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μεταβῇ εἰς τὴν Μεσόγειον.

Ἡ Ῥωσσία, αὐτοκρατορία κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνατολική, ἔχει ἔκτασιν 22,622,560 τετραγ. χιλιόμ. καὶ 104 ἑκατομμύρια κατοίκων· ἐν Εὐρώπῃ δὲ ἔχει ἔκτασιν 5,016,024 τετρ. χιλιόμ. καὶ 85,296,379 κατοίκων [1]).

Ὁ στρατός, ὅστις ἐν εἰρήνῃ ἀποτελεῖται ἐξ 990,000 ἀνδρῶν, ἔχει ἐν καιρῷ πολέμου σχεδὸν τρία ἑκατομμύρια μὲ 376,534 ἵππους καὶ 3,876 πυροβόλα. Ἡ διάρκεια τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας μειοῦται κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς μορφώσεως, καὶ οἱ φοιτηταὶ

[1]) Ὁ πληθυσμὸς τῆς εὐρωαϊκῆς Ῥωσσίας ἠκολούθησε τὴν ἑξῆς πρόοδον:

Τῷ 1689 κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Μεγάλου Πέτρου	16 ἑκατομ.
Τῷ 1762 ἐπὶ Αἰκατερίνης Β'	25 »
Τῷ 1769 κατὰ τὸν θάνατον αὐτῆς	33 »
Τῷ 1815	45 »
Τῷ 1829	50 »
Τῷ 1838	59 »
Τῷ 1850	66 »
Τῷ 1870	78 »

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ῥίττιχ οἱ κάτοικοι τῆς εὐρωπαϊκῆς Ῥωσσίας διηροῦντο ἐν ἔτει 1883 οὕτω: Ῥῶσσοι 64,393,000· Πολωνοὶ 5,880,000· Τσέχοι 9,900, Σέρβοι 8,600· Βούλγαροι 115,000· Λιθουανοὶ 1,000 000· Σμοῦδοι 770,000· Λήττονες 1,293,000· Γερμανοὶ 1,214,000· Σουηδοὶ 337,000· Ἕλληνες 95,000· Ῥουμοῦνοι 800,000· Ἀρμένιοι 42,000· Ἀτσίγγανοι 138,000. Κατὰ δὲ τὰς θρησκείας (τῷ 1885) Ὀρθόδοξοι 69,560,000· Οὐνῖτοι 333,000· Λατῖνοι 9,671,000· Διαμαρτυρόμενοι 4,530,000· Ἀρμένιοι Γρηγοριανοὶ 50.000· Ἑβραῖοι 3,503,000· Μουσουλμάνοι 2,940,500 καὶ εἰδωλολάτραι 320,000.

τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ὑπηρετοῦσιν ἐν τῷ στρατῷ εἰμὴ ἐπὶ ἓξ μόνον μῆνας. Τόσον ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις ὅσον καὶ ἐν τῷ στρατῷ μία εἶναι ἡ μόνη ἐν χρήσει γλῶσσα, ἡ ῥωσσική, ὅπερ εἶναι ἄριστον μέσον ἀφομοιώσεως.

Μετὰ τὴν Συνθήκηην τοῦ Λονδίνου τὴν 13 Μαρτίου 1871 ἡ Ῥωσσία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κρατῇ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ὅσα πλοῖα θέλει. Ὁ στόλος αὐτῆς κατὰ τὸ 1883 εἶχεν ἐν συνόλῳ 391 πλοῖα 48,851 ἵππων δυνάμεως μὲ 942 τηλεβόλα καὶ 85, 644 τόννων [1]).

Ἡ ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ Συνόδου ἐξ ἓξ μελῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Τσάρου· ἑκάστη ἐπισκοπὴ ἔχει συμβούλιον· οἱ κανόνες εἶναι αὐστηροί, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξαρτῶνται παρὰ τοῦ Τσάρου. Ἡ Ἐκκλησία δὲν παραδέχεται τὰ φρονήματα ἄλλων ἐπὶ τῶν τῆς θρησκείας. Ὁ ποινικὸς Κώδιξ τοῦ Νικολάου Α΄ (1846) ἐκ φόβου πρὸς τὰς φιλελευθέρους ἰδέας κατέστη ἱεροκριτικός· ἐκ φόβου πρὸς τὸν Παπισμὸν καταδικάζεται εἰς εἴκοσι καὶ πλέιν μαστιγώσεις ὁ ἐπιχειρῶν νὰ κάμῃ προσηλύτους διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς καθολικῆς κατηχήσεως. Οἱ βασιλόπαιδες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου νυμφεύονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γερμανίδας πριγκηπίσσας, αἵτινες ὀφείλουσι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα· ὡς πρὸς τοῦτο αἱ διαμαρτυρόμεναι πριγκήπισσαι δὲν εὑρίσκουσι δυσκολίαν. Ἡ ἱεραρχία τῆς ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας σύγκειται ἐκ 3 μητροπολιτῶν, 15 ἀρχιεπισκόπων, 75 ἐπισκόπων, 50 πρωθιερέων, 28 ἐφημερίων. Αἱ μοναὶ τῶν ἀνδρῶν 380, ἀριθμοῦσιν 6772 μοναχοὺς καὶ 4107 δοκίμους· αἱ δὲ γυναικεῖαι μοναὶ 171 ἐν ὅλῳ, ἔχουσι 8941 μοναχὰς καὶ 12,966 μαθητευομένας. Αἱ μοναὶ αὗται ἔχουσι 923 ἐκκλησίας, 76 νοσοκομεῖα (μὲ 1097 κλίνας) ἐκτὸς 7 ἰδιωτικῶν νοσοκομείων καὶ 13 ἀσύλων, συντηρουμένων δαπάναις ἰδιωτῶν. Ἐσχάτως ἱδρύθη μονὴ ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Κουβάν, ἥτις ὀνομάζεται τὸ ἐρημητήριον τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ἔχον κεφάλαιον

[1]) Ἐν τῇ Βαλτικῇ 233 πλοῖα, ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ 109, ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ 16, ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Ἀρὰλ 6, καὶ ἐν Σιβηρίᾳ 27.

60 χιλ. ρουβλίων, κληροδοτηθέντων, αὐτῷ παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Μάρτυρος, ἱδρυτοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὰς μονὰς ταύτας δέον νὰ προστεθῶσινή μονὴ Δρόνσκη ἐν Ἀβκασίᾳ, δύο μοναὶ γυναικεῖαι ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Νίζνης, τῆς Χερσῶνος κ. ἄλ.

Ὁ κλῆρος ἀριθμεῖ 1418 πρωθιερεῖς, 34,375 ἱερεῖς, 6,810 διακόνους καὶ 42,374 ψάλτας. Εἰς τούτους δύναται νὰ προστεθῶσι καὶ 6040 ἄλλα πρόσωπα, ἐξ ὧν τὰ 1519 εἶναι ἱερεῖς μὴ ὑπηρετοῦντες πλέον. Μ' ὅλον τοῦτο ὑπάρχει ἔλλειψις ἱερέων, ἰδίως ἔν Σιβηρίᾳ καὶ ἐν τοῖς μεθορίοις Κυβερνείοις, διὸ καὶ ὑφίσταται ἀνάγκη νὰ χειροτονηθῶσιν ἱεροσπουδασταί, μὴ ἀποπερατώσαντες εἰσέτι τὰς σπουδάς των, ὡς καὶ λαϊκοὶ σπουδασταί. Ἡ κυβέρνησις συντηρεῖ 18 χιλ. ἐκκλησιῶν δι' ἐτησίας δαπάνης 6 ἑκατομμ. ρουβλίων· 344,354 ρούβλια δαπανῶνται ἐτησίως εἰς συντάξεις πρὸς 3870 μέλη τοῦ λευκοῦ λεγομένου κλήρου. Οἱ δύο κλῆροι (ὁ μέλας καὶ ὁ λευκὸς) ὁμοῦ [1]) συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐπισκόπου, ἀποτελοῦσι σύνολον 119,893 ἀτόμων.

Ἐνταῦθα δὲν θ' ἀναγράψωμεν τὰ τεράστια ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐπιχειρεῖ ἡ αὐτοκρατορία αὕτη. Ὁ Πουτιλὼφ ἐσχεδίασε θαλασσίαν διώρυγα καταλήγουσαν εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ προστατευόμενος ὑπὸ τῶν Μεγάλων δουκῶν ἤρχισεν αὐτὴν κατὰ τὸ 1874. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ διώρυξ ἐξετέθη μέχρι τοῦ Νέβα ποταμοῦ ἐπὶ 26 χιλιόμετρα μὲ δαπάνην 20 ἑκατ. ρουβλίων. Ἡ διώρυξ αὕτη ἐκτὸς ὅτι διευκολύνει τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον, χρησιμεύει καὶ πρὸς ὑπεράσπισον τῆς χώρας.

Θαυμάζονται τὰ ἱστορικὰ ἔργα ἰδίως τὸ περὶ τῶν σλαβικῶν συμβάντων τοῦ παρελθόντος καὶ περὶ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων· θαυμάζονται ἐπίσης καὶ τὰ μυθιστορήματα, τόσον διάφορα ἀπὸ κενὴν διαίρεσιν τῶν ἡμετέρων, καὶ περιλαμβάνοντα τὰ πάντα, φιλοσοφίαν, ἱστορίαν, ποίησιν, πολέμους καὶ θρησκείαν. Ὁ Γόγολ, ὁ Τουργένιεφ, ὁ Τολστόης, ὁ Δοστογέφσκης, ὁ Γουτσαρὼφ παριστῶσιν ἡμῖν τοὺς χαρακτηριστικοὺς τύπους τοῦ ἔθνους αὐτῶν

[1]) Ὅρα τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς Ῥωσσίας τοῦ ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου.

καὶ ἀνθρώπους πιστοὺς εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς θρησκείας καὶ τῆς οἰκογενείας, ἄνευ περιπλοκῶν μὲ μεγάλας ψυχικὰς ἀναλύσεις, καὶ διαλάμπουσαν ἀλήθειαν καὶ μὲ ὡραίαν γλῶσσαν [1]).

Ὁ Τουργένιεφ (1818-1883) ἔνθερμος ὑπέρμαχος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων, ἔχει ὡς συνήθη τύπον ἐν τοῖς μυθιστορήμασιν αὐτοῦ ἄνδρα εὔρωστον καὶ ἔντιμον, ὅστις σφάλλει, ἐν ᾧ ἑτέρος ἀνήρ, ποταπὸς ῥαδιουργος, ἐπιτυγχάνει. Τῷ 1862 ἐγκατέλιπε τὴν Ῥωσσίαν καὶ κατέστη ἔκτοτε ἀπαισιόδοξος καὶ εἴρων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Ὁ Τολστόης περιγράφει τὴν ἐκλεκτὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας, τὴν πάλην, τὴν ἐπιτυχίαν· κατ' αὐτὸν ὁ βίος εἶναι κακὸν ἄτοπον· πίστις καὶ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἠθική· τὸ κακὸν πηγάζει ἐκ τῆς ἀνοησίας τῆς σκέψεως. Ὁ Δοστογέβσκης (-1881) λέγεται ὁ ποιητὴς τῆς θρησκείας καὶ τῆς ὀδύνης. Λαβὼν μέρος εἰς τὴν συωμοσίαν τοῦ Πετρασέφσκη κατεδικάσθη εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα ἐν Σιβηρίᾳ [2]).

Κατὰ τὸ 1867 ἔλαβε χώραν ἐν Μόσχᾳ ἐθνογραφικὴ ἔκθεσις, ἥτις περιέλαβε πάντας τὰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις τῶν σλαυϊκῶν φυλῶν, καὶ Σλαῦοι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου συνέρρευσαν εἰς αὐτήν, ἰδίως ἐξ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας, οἵτινες ἐχαιρέτησαν τὸν Τσάρον ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν.

Ὁ Ἰωσὴφ Δεμὲτρ (De Maistre) προανήγγειλε τὸν Μηδενισμὸν ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς του ἐκ Πετρουπόλεως, ἐξετάσας τὰς ἀντιθέσεις τῆς μεγάλης ἐκείνης χώρας, ἥτις περιέχει τοσοῦτον πολιτισμὸν καὶ τοσαύτην βαρβαρότητα, τοσοῦτον νεανικὸν σφρῖγος καὶ τοσαύτην γεροντικὴν κατάπτωσιν, προελθόντα κατ' αὐτὸν ἐκ τῆς ἐσπευσμένης ἐφαρμογῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐκπολιτίσεως, διὰ τὰς ὁποίας ὁ ῥωσσικὸς λαὸς δὲν ἦτο εἰσέτι παρεσκευασμένος. Ὁ Μηδενισμὸς ὁμοιάζει δογματικῶς πρὸς τὴν ἰνδικὴν Νιρ-

[1]) Ὅρα Ἐρνέστου Δυποσῆ (Γάλλου) «Οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς ῥωσσικῆς φιλολογίας κατὰ τὸν 19 αἰῶνα».

[2]) Ἡ Ῥωσσία καὶ οἱ Ῥῶσσοι, ὑπὸ Βίκτορος Τισσώ. Παρίσιοι, 1883 ἱστορία τῆς ῥωσσικῆς φιλολογίας ὑπὸ Κουβριέρου.

βάναν, ἥτις ἀμφιβάλλει περὶ ὅλων καὶ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἠθικήν, πρακτικῶς δὲ πληροῖ τὴν χώραν φόνων ἐκ προμελέτης καὶ προσχεδιασμένων· αἱ κυριώτεραι ἀπόπειραι ἐγένοντο κατὰ τοῦ Τσάρου. Ἡ Αὐστρία

Ἐξεθέσαμεν ἤδη τὰς δυσχερείας ἃς ὑφίσταται ἡ Αὐστρία εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἀνήκοντος αὐτῇ μέρους εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἕνωσιν, ἀφ' ὅτου ἐπλήγη ὑπὸ δοκιμασιῶν δεινῶν τοσοῦτον. Ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀπωλέσασα τὰς Κάτω Χώρας, κτῆσιν πολυδάπανον, εἶχεν ἀποκτήσει τὸ Βενετικὸν κράτος, τὰς νήσους τοῦ Ἀδριατικοῦ, τὴν Ἰστρίαν, τὴν Δαλματίαν, καὶ τὴν Γαλικίαν· διὰ τῆς Βαλτελλίνης ἥνωσε τὰς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων κτήσεις της, καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπισκοπιῶν τοῦ Τρέντου καὶ τῆς Βρεγέντης ὡς καὶ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Πασσαβίας, ἔνοπλος ἐγκαθιδρύθη ἐν τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν Ἴνου καὶ Δουνάβεως, καὶ διὰ τῶν φρουρίων τῆς Πλακεντίας, τῆς Φερράρας καὶ τοῦ Κομακείου ἐξησφάλισεν ἑαυτῇ τὴν διάβασιν τοῦ Πάδου ποταμοῦ.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1859 ἀπέκλεισεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Λομβαρδίας, εἶτα δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Γερμανίας καὶ ἀπὸ τοῦ Βενετικοῦ, τὸ ὁποῖον προὐτίθετο νὰ ἐγκαταλείψῃ· ἐκ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου δὲν ἐπωφελήθη· ἔβλεπε τὴν Πρωσσίαν προεξάρχουσαν καὶ ὅμως ἐγένετο συνένοχος αὐτῆς ἐν τῷ κατὰ τῆς Δανίας πολέμῳ, οὐδὲ ἀνεμνήσθη ὅτι ἦτο ἴδιον τοῦ γένους αὐτῆς νὰ ἦναι ἔφορος τῶν γερμανικῶν παραδόσεων καὶ προστᾶτις τῶν μικρῶν Κρατῶν. Μετὰ ταῦτα εἶδε παρελθοῦσαν εἰς χεῖρας τῆς Πρωσσίας τὴν Λωρραίνην, κοιτίδα τῆς δυναστείας αὐτῆς, καὶ τῆς μεγαλυνθείσης Πρωσσίας μετὰ τὴν ἐν Σεδὰν μάχην ἔσφιγξε τὴν χεῖρα. Μέγιστα προσκόμματα τῇ παρενέβαλεν ἡ ποικιλία τῶν ἐθνικοτήτων της. Ἐν Οὐγγαρίᾳ διατηροῦνται αἱ φυλαὶ τῶν Μαγυάρων, τῶν Κροατῶν, τῶν Βλάχων, τῶν Σέρβων, τῶν Τρανσυλβανῶν, τῶν Σλοβάκων καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ αὗται ἐζήτουν τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν των. Μερὶς ἀριστοκρατῶν, ἰδίως Οὐγγρων, ἀπήτει ἀντιπροσωπείαν ἴσην

πρὸς τὰς ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν ἐθνικότητος καὶ μειονοψηφία, ἰδίως ἐκ Γερμανῶν, ἐζήτει τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Γερμανίας.

Ὁ Beust, διορισθεὶς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866 ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἀντέταξεν εἰς τὰς συγκεντρωτικὰς ἰδέας τοῦ Σμέρλιγκ καὶ τοῦ Σβάρτσεμβεργ τὰς ὁμοσπονδιακὰς ἰδέας του καὶ ἀνεσύστησε τὴν αὐτοκρατορίαν διὰ τοῦ δυϊσμοῦ καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ κρημνοῦ. Ἡ αὐστρο-ουγγρικὴ μοναρχία εἶναι ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα διὰ ἑνώσεως πραγματικῆς καὶ προσωπικῆς, καὶ ὁ ποταμὸς Λάϊθα χωρίζει τὰς γερμανικὰς ἀπὸ τῶν ούγγρικῶν χωρῶν[1]).

Ἡ τύχη τῆς Αὐστρίας ἀποδεικνύει εἰς τοὺς δυστυχοῦντας ὅτι αἱ συμφοραὶ καταστρέφουσι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα· ἡ πεῖρα μάλιστα ἀντικαθιστᾷ τὰς ἀτομικὰς ἐνεργείας διὰ ἡνωμένων προσπαθειῶν καὶ διὰ κοινῆς συμπράξεως, ἥτις εἶναι πλέον μεμετρημένη διότι εἶναι σταθερωτέρα καὶ ἔχει σκοπὸν πλέον ὡρισμένον. Τότε δὲν ὑπάρχουσι κλονισμοί, ἀλλὰ τακτικὴ πορεία, δὲν ὑπάρχουσιν ἐπαναστάσεις ἀλλὰ ἐξελίξεις, δὲν ὑπάρχει λατρεία τῆς ἰσχύος, ἀλλὰ λατρεία τοῦ δικαίου, καὶ τὰ ἔνστικτα τῆς οἰήσεως, τῆς ἀτομικότητός καὶ τῆς ἀντιστάσεως ὑποχωροῦσιν ἀπέναντι τῆς θείας δυνάμεως τοῦ νοός, τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ νότιοι Σλαῦοι, εὐφυεῖς, ἤπιοι, εὐπροσήγοροι, τύποι καλ-

[1]) Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐξασκεῖται ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῇ συμπράξει τοῦ Συμβουλίου τῆς Αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας (Reichsrath) συνισταμένου ἐκ τῆς Γερουσίας (Herrenhaus) καὶ τῆς Βουλῆς Haus der Abgeordneten). ἐκ τῆς ούγγρικῆς Διαίτης (Reichstag) συνισταμένης ἐκ τῆς Βουλῆς τῶν Μεγιστάνων (Magnatentafel) καὶ ἐκ τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων (Repräsentantentafel), ἐξ ἐπαργιακῶν Διαιτῶν (Landtag) ἐν ταῖς διαφόροις αὐστριακαῖς χώραις, ἐξασκουσῶν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν δι' ὅσα ἀφορῶσιν εἰς τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα ἑκάστης ἐπαρχίας· ἐκ τῆς κροατο-σλαβονικῆς Διαίτης (ἥτις εἶναι αὐτόνομος ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, τὴν θρησκείαν, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲ ἡνωμένη μετὰ τῆς Οὐγγρικῆς Διαίτης). Τὰ κοινὰ συμφέροντα τῆς μοναρχίας ἐπιτηροῦνται ὑπὸ δύο ἐπιτροπῶν, ὧν ἑκάστη σύγκειται ἐξ 60 μελῶν, ἐκλεγομένων κατὰ τὸ $^1/_3$ ὑπὸ τῆς Γερουσίας κατὰ δὲ τὰ $^2/_3$ ἐκ τῆς Βουλῆς. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται ἔχουσι διάρκειαν ἑνὸς ἔτους καὶ συγκαλοῦνται ἐναλλὰξ ἐν Βιέννῃ ἢ ἐν Βουδαπέστῃ.

λονῆς καὶ ἐνεργείας, ἔχοντες προσόντα τοσοῦτον διάφορα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κροάτου, ἔχουσι μετὰ τὸ 1869 ἰδίαν κυβέρνησιν, ἀνεξάρτητον τῶν Μαγυάρων, καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ζαγαβρίας, τὸ ὁποῖον ἀπαλλάσσει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ μεταβαίνωσιν εἰς Πανεπιστήμια γερμανικά.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Στρατιωτικῶν Συνόρων κατῴκει ἓν ἑκατομμύριον ἀνθρώπων, ὡραίων καὶ ὑποκειμένων εἰς ἀρχηγούς τινας, χώραν ἐκτεινομένην ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τῶν Καρπαθίων ὀρέων, καὶ ἐκαλλιέργει τὴν γῆν, ἔχον ὑποχρέωσιν στρατιωτικήν. Μετὰ τὴν ἐν Μοχάτς μάχην (τῷ 1526) ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Σάβα δωδεκακισχίλιοι σκοποὶ προεφύλαττον τὴν χώραν ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τῆς πανώλους. Ἤδη ὁ διοργανισμὸς ἐκεῖνος κατηργήθη καὶ ἡ διοίκησις ἐγένετο πολιτική· ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος ἐκείνου ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς πολιτικῆς διοικήσεως καὶ ὁ συνταγματάρχης ἐγένετο τοποτηρητής.

Ὡς ἡ οὐγγρικὴ ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐθνικότης συμπαγεστέρα, οἱ Τσέχοι. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λευκοῦ Ὄρους οἱ Τσέχοι δὲν διεκρίνοντο πλέον τῶν Γερμανῶν· γερμανικὴ ἦτο ἡ κυβέρνησίς των, γερμανικὰ τὰ σχολεῖα καὶ ἡ θρησκεία· οἱ ἱερεῖς των ἦσαν τὸ πλεῖστον αὐστριακοὶ· αἱ παραστάσεις ἐν τῷ θεάτρῳ ἐγίνοντο γερμανιστί, καὶ αὐστριακοὶ ἦσαν οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες, ἢ κατῴκουν ἐν Αὐστρίᾳ.

Ἡ βιομηχανία εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ· ἡ Πράγα εἶχε καταστῇ μία τῶν ὡραιοτέρων πόλεων· ἡ Αὐστρία ἐλάμβανε πολλάκις τοὺς ὑπαλλήλους της μεταξὺ τῶν Βοημῶν· καὶ ὀσημέραι ἐγίνετο ἐπαισθητὴ ἡ ἀναγέννησις τῆς σλαυικῆς φυλῆς, ἥτις ἐνηβρύνετο ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐθνικότητος. Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι, μετὰ τοὺς κλονισμοὺς τοῦ ἔτους 1848, οἱ Βοημοὶ ἠρνοῦντο ὅτι ἦσαν γερμανοί, δηλοῦντες ὅτι εἶναι τσέχοι. Τὸ αὐστρο-ουγγρικὸν Κράτος ἠθέλησε ν' ἀποκλείσῃ τοὺς Βοημούς, οἵτινες παντοιοτρόπως ἐζήτουν ἴσην μερίδα μὲ τὴν Οὐγγαρίαν· οὕτως ἐσχη-

ματίσθησαν δύο ἐχθρικὰ κόμματα, τὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τὸ τῶν Τσέχων· οἱ Τσέχοι ἐπέμενον ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ στεφθῇ βασιλεὺς τῆς Βοημίας. Ἐπὶ πολὺ ἔμενον οἱ Τσέχοι μακρὰν τῶν πραγμάτων καὶ μόλις κατὰ τὸ 1879 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Δίαιταν, καὶ μετὰ ἐπιμόνους ἀπαιτήσεις ἔλαβον κατὰ τὸ 1881 τὴν ἄδειαν ἱδρύσεως ἰδίου Πανεπιστημίου μὲ ὅλην τὴν πνευματώδη ἀντιπολίτευσιν τῶν Γερμανῶν. Ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Αὐστρίας κεῖται νὰ κολακεύσῃ τοὺς Βοημούς, ἵνα μὴ οὗτοι στραφῶσι πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ἔχουσιν οἱ Βοημοὶ ἰδίαν κυβέρνησιν, ἰδίαν δίαιταν, ἴδιον ἐκλογικὸν σῶμα ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, ἀλλὰ θέλουν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολείων των ἀπὸ πάσης γερμανικῆς ἐπιρροῆς.

Ἐπομένως ἐκτὸς τῆς γενικῆς διακρίσεως συντηρητικῶν καὶ προοδευτικῶν ἡ αὐστριακὴ αὐτοκρατορία διαιρεῖται καὶ εἰς συγκεντρωτικοὺς καὶ εἰς ὁμοσπονδιακούς.

Ἐκ τῶν 28 ἑκατομμυρίων κατοίκων, 22 ἑκατομ. ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Λάϊθα ποταμοῦ μοναρχίαν (τὴν κυρίως Αὐστρίαν) [1]). Ἕνεκα τῶν ποικίλων ἐθνικοτήτων προέρχονται καὶ ποικιλίαι ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν «τῆς ὑπηρεσίας τῶν κεντρικῶν ἐξουσιῶν», καὶ μεγάλους δέον νὰ καταβάλλῃ κόπους ἡ Κυβέρνησις ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς τὰς διαφόρους ἐθνικότητας, φοβουμένη διαρκῶς μὴ σφάλμα τι καταστῇ εἰς αὐτὴν καταστρεπτικόν.

Ὁ Ἀνδράσσης (1823-1890), ὁ διαδεχθεὶς τὸν Beust, κατα-

[1]) *Αὐστριακὴ αὐτοκρατορία*

Ἔκτασις τετραγ. χιλιομ. 300,000.
Κάτοικοι » 22,144,244.

Ἐκ τούτων ὁμιλοῦσι τὴν βοημικήν, τὴν μοραβικὴν καὶ τὴν σλαυικὴν 5 181,611, τὴν πολωνικὴν 3,239,356, τὴν γερμανικὴν 8,005,462, τὴν ἰουθενικὴν 2,794,554, τὴν σλαβονικὴν 1,140,548· τὴν σερβικήν, κροατικὴν 563,371· τὴν ἰταλικὴν 668,653· τὴν ῥουμουνικὴν 190,799 καὶ τὴν μαγιαρικὴν 9, 887.

Βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας

Ἔκτασις τετραγ. γιλιομ. 322,285
Κάτοικοι » 15,738,465

Ἐκ τούτων ὁμιλοῦσι τὴν μαγυαρικὴν 5,206,872· τὴν ῥουμουνικὴν 2,325.388· τὴν γερμανικὴν 1,882,371· τὴν σλαβονικὴν 1,799,163· τὴν σερβικὴν καὶ κροατικὴν 2,325,747· τὴν ἰουθενικὴν 345,187, τὴν βενδικὴν 83,000· τὴν ἀρμενικὴν 3,523· ἄλλας ἐγχωρίας γλώσσας 33,068 καὶ ξένας γλώσσας 56,892

γόμενος ἐξ ἀρχαίας μαγυαρικῆς οἰκογενείας, ὅστις κατὰ τὸ 1849 ἀπηγχονίσθη ἐν εἰκόνι, εἶτα δὲ, γενόμενος ὑπουργός, ἤλπισε νὰ παρακινήσῃ τὴν Οὐγγαρίαν εἰς κοινὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας σύμπραξιν καὶ νὰ κατωρθώσῃ τοὺς Σλαύους νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν μειονοψηφίαν τῶν Γερμανῶν· ἀλλ' αἱ διάφοροι φυλαὶ δὲν παραδέχονται ν' ἀποκλεισθῶσιν ἀπὸ τοῦ δυϊσμοῦ καὶ συγκεντροῦνται περὶ τὸν αὐτοκράτορα. Τὸ ὑπουργεῖον Τ.άφε ἐπαγίωσε τὴν μοναρχίαν, ἐβελτίωσε τὸν στρατόν, ἐξέτεινε τὰς σιδηροδρομικὰς γραμμὰς καὶ προσεπάθησε νὰ εὐχαριστήσῃ τὰς σλαυικὰς φυλὰς καὶ τοὺς Βοημούς.

Ὁ αὐστρο-ουγγρικὸς στρατὸς ἔχει δύναμιν 286,000 καὶ 50,362 ἵππους ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἐν περιπτώσει δὲ πολέμου ἀνέρχεται εἰς ἓν ἑκατομμύριον ἀνδρῶν. Ὁ στόλος δὲ σύγκειται ἐξ 98 πλοίων 21,315 ἵππων δυνάμεως μὲ 311 τηλεβόλα. Μὲ ὅλην τὴν διαφορὰν τῶν φυλῶν ὁ στρατὸς μένει πιστὸς εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ Βιέννη ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὸν πολιτισμόν· ἡ ἀναπόφευκτος καίτοι μισητὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν τῇ παρέχει μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ καθιστᾷ αὐτὴν κέντρον τοῦ μεγαλειτέρου χρηματικοῦ πλούτου. Ἡ Τεργέστη ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Ἀδριατικῇ θαλάσσῃ.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1886 σημειοῖ ἔσοδα μὲν 329,632,782 φιορ. καὶ ἔξοδα 343,686,540 φιορ.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ Β' ἤδη εἶχε ψηφισθῇ ἡ ἀναγκαστικὴ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, ἀλλὰ δὲν ἐτηρήθη ὡς συμβαίνει εἰς πᾶσαν παράλογον διάταξιν, καὶ ἤδη κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων Κρατῶν ἡ Κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ μεταβιβάσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τῶν γονέων εἰς τὸ Κράτος. Ἀκμάζουσιν αἱ σπουδαί, ἂν καὶ οὐχὶ τόσον φανεραὶ ὡς ἐν Πρωσσίᾳ, καὶ μεγάλως ἐθρηνήθη ὁ ὑπουργὸς Ἀουέρσπεργ, ἀποθανὼν ἐν ἡλικίᾳ 70 ἐτῶν τῷ 1876. Ἡ ἐσωτερικὴ Ἀκαδημία ἐξετέλεσε σπουδαῖα ἔργα καὶ ὁ Σίκελ εἶναι γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς ἐπιστήμονας.

Ἐὰν κατωρθοῦτο νὰ κατευνασθῶσιν αἱ κομματικαὶ καὶ ἐθνικαὶ διενέξεις ἐντὸς τοῦ Κοινοβουλίου καὶ νὰ ἐλαττωθῇ τὸ κολοσσιαῖον χρέος τῶν 13 περίπου δισεκατομμυρίων φιορινίων, ἡ Αὐστρία, ἀπαλλαγεῖσα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν πλουσιωτάτων αὐτῆς προϊόντων. Κατωτέρω θέλομεν ἴδει ποῖαι χῶραι παρεχωρήθησαν αὐτῇ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

Ὅταν ὁ σιδηρόδρομος ἑνώσῃ τὴν Βιέννην καὶ τὴν Πέστην μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τῆς Ῥουμανίας (ὅπερ συνετελέσθη ἤδη) ἡ χώρα ἡ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τούτων καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ θὰ ἦναι οἰκονομικὸν δικαίωμα τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ Δούναβις θέλει ἀνακτήσει τὴν σπουδαιότητα ἣν εἶχε τὸ πάλαι ὁ ἀρχαῖος Ἴστρος.

Ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία

Ἐν τῇ εὐρείᾳ πεδιάδι μεταξὺ τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ καὶ τοῦ Ὄδερ, ἔνθα τὸ κλίμα ἐν μὲν χειμῶνι εἶναι ψυχρότατον, ἐν θέρει δὲ καυστικώτατον, ἡ Ἐπικράτεια τοῦ Βρανδεμβούργου ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῆς Πρωσσίας, ἥτις ἐγένετο βασίλειον μέλις κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν εὔρωστοι, πολεμικοί, μὴ ὑπείκοντες εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ ἀρκούντως βάναυσοι· δένδρον ὑγιές, τὸ ὁποῖον καίτοι νεωστὶ ἐγκαθιδρυθέν, διατηρεῖ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σκληρότητα.

Ὁ Ἔγελος ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ τοῦ δικαίου ἀποφαίνεται ὅτι ὁ κόσμος θὰ διέλθῃ διὰ τριῶν σταδίων· τὸ τελευταῖον ἀλλὰ καὶ ἐπιφανέστερον τῶν σταδίων τούτων ἔσεται τὸ γερμανικόν. Τότε εἷς μόνος λαὸς θέλει ἀντιπροσωπεύσει τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, καὶ πεπληρωμένος τιμῶν καὶ εὐημερίας θὰ κυριαρχήσῃ τῶν ἄλλων ἐθνῶν διὰ τῆς ἀκαταμαχήτου ἰσχύος τοῦ πνεύματος. Ἀπέναντι αὐτοῦ οἱ ἄλλοι λαοὶ οὐδὲν θὰ ἐξασκῶσι δικαίωμα.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1865 ἡ νέα γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἔχει ἐπιφάνειαν 540,598 τετραγ. χιλιομ. καὶ 46,852,450 κατοίκων, ἐξ ὧν τὰ 28 ἑκατομ. εἶναι διαμαρτυρόμενοι, 16 ἑκατομ, καθολικοὶ καὶ 262,000 Ἰσραηλῖται.

Ὁ Φίχτε πρὸ τῆς μάχης τῆς Ἰένης ἐκραύγαζε «κατὰ τῶν περιωρισμένων ἀπαιτήσεων τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος». Ἤδη δὲ ἡ αὐτοκρατορία ἐκείνη ἔχει 3,240,000 ἄτομα, τὰ ὁποῖα δὲν ὁμιλοῦσι τὴν γερμανικήν, δηλ. τὸ $^1/_{12}$ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ· μεταξὺ τούτων εἶναι $2^1/_2$ ἑκατομ. Πολωνῶν, 23,000 Γάλλοι, 150,000 Λιθουανοί, καὶ 150,000 Δανοί. Διατηροῦνται δὲ ἡνωμένοι διὰ τοῦ θάμβους τῆς ἐπιτυχίας καὶ διὰ τῆς ἰσχύος τῆς Κυβερνήσεως καὶ διὰ τῆς φροντίδος πρὸς βελτιώσεις, ἐξ ὧν πρῶται εἶναι ἡ ἐξίσωσις τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν λοιπῶν, τὰ ταμιευτήρια διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ αἱ ἑταιρίαι πρὸς περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν τοῦ πολέμου. Προστατεύονται αἱ σπουδαί, καὶ ἐπιδιώκεται ἡ τάξις ἐν μέσῳ φανερᾶς ἀνηθικότητος· αἱ πολυπληθεῖς ἑταιρίαι ὑποθάλπουσι μὲν τὴν αἰσχρὰν τοκογλυφίαν, ἀλλὰ πολλαπλασιάζουσιν ὁδοὺς καὶ ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἱδρύματα.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1886 σημειοῖ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τακτικὰ 621,152,433 μαρκῶν καὶ ἔκτακτα 75,463,076.

Ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἀπέκτησε καὶ ἰσχυρὰν θαλασσίαν δύναμιν, ἔχουσα τὸ πλεονέκτημα ὅτι τὰ πάντα κατεσκεύασε νέα καὶ ἐπωφελήθη ἐκ τῆς πείρας τῶν ἄλλων. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τοῦ 1871 ἡ Γερμανία εἶχε 48 μεγάλα πολεμικὰ σκάφη μὲ 380 τηλεβόλα· τῷ 1880 εἶχεν 120 πλοῖα μὲ 852 τηλεβόλα καὶ πληρώματα 13,000 ναυτῶν· εἶχε δὲ καὶ τορπιλλοφόρα πλοῖα πλειότερα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἐζήτησε δὲ ν' ἀποκτήτῃ ἀποικίας εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ ἐν Ἀφρικῇ.

Ἐκ τῶν 5,764,000 ὁπλιτῶν $2^1/_2$ ἑκατομμύρια ἀποτελοῦσι τὸν μάχιμον στρατόν, τὰς φρουρὰς καὶ τὴν ἐφεδρείαν μὲ 460 πυροβολαρχίας καὶ 2814 πεδινὰ πυροβόλα. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς εἶναι μηχανὴ ἀκριβείας ἔχει δὲ ὡς γνώμονα ὅτι ἡ ἰσχὺς ἐξαρτᾶται οὐχὶ τοσοῦτον ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν, ὅσον ἐκ τῆς ἀνδρίας τῶν ὁπλιτῶν, ἐκ τῶν φυσικῶν, διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτῶν προσόντων, ἐκ τῆς παραγωγῆς σίτου, ἵππων καὶ κτηνῶν, εἶτα δὲ ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῶν συμμαχιῶν, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ διοργανι-

σμοῦ, ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἐκ τῆς διοικητικῆς ὑπηρεσίας.

Οἱ σιδηρόδρομοι χρησιμεύουσιν εἰς τὸν στρατὸν διὰ τὴν ταχεῖαν συγκέντρωσιν καὶ προχώρησιν ἢ καὶ διὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐν περιπτώσει ἥττης.

Ἡ πόλις τοῦ Βερολίνου ἐν διαστήματι 25 ἐτῶν ηὔξησεν ἀπὸ 500,000 κατοίκων εἰς 1,315,000, καθωραΐσθη, ἐπληρώθη βιομηχανικῶν καταστημάτων καὶ ἁμιλλᾶται ὡς πρὸς τὰς ἀναπαύσεις, τὰς ἀπολαύσεις, τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς τέχνας πρὸς τοὺς Παρισίους.

Τὸ γερμανικὸν ἐμπόριον ἰσοδυναμεῖ καὶ ὑπερτερεῖ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Μετὰ προσοχῆς καὶ διὰ τῆς πείρας οἱ γερμανοὶ ἔμποροι μεταφέρουσι τὰ ἐμπορεύματά των ἐπιτοπίως διὰ πρακτόρων ἱκανῶν καὶ δραστηρίων, συναλλάττονται δὲ καὶ μὲ μικροτέρους ἐμπορικοὺς οἴκους τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μὲ τοὺς καταναλωτάς, καὶ ὁμιλοῦσι τὰς ἐν χρήσει ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν γλώσσας.

Ἡ ἁγία ῥωμαϊκὴ καθολικὴ Αὐτοκρατορία, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Γερμανία εἶχέ ποτε πρωτεύσει ἐν Εὐρώπῃ, μετεβλήθη εἰς δύναμιν μεγάλην, γεννηθεῖσαν ἐκ τοῦ Λουθηρανισμοῦ καὶ αὐξηθεῖσα χάριν αὐτοῦ· διὸ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος διέταξεν τῇ 10 Νοεμβρίου 1870, ὅπως ἐν ὅλοις τοῖς ναοῖς ἑορτάζεται ἡ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Λουθήρου ἐπισήμως.

Φυσικὸν ἦτο ὅτι οἱ Καθολικοὶ ἤθελον μειονεκτεῖ, ἐν ᾧ ἀποτελοῦσι τὰ $^{3}/_{5}$ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Ὁ φόβος μὴ οὗτοι μισήσωσι τὴν Κυβέρνησιν κατώρθωσε νὰ γείνῃ αὕτη μισητὴ ἕνεκα τῶν διωγμῶν, ἰδίως δὲ ἐκ μέρους τῶν Πολωνῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες εἶναι πάντοτε τὸ σημεῖον, πρὸς ὃ προσέχουσιν οἱ κυβερνῆται διακηρύττοντες διαρρήδην ὅτι δὲν θέλουσι μεταβῆ εἰς Κανόσσαν ὡς ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρῖκος Δ'. Ὁ Βίσμαρκ, ὁ παντοδύναμος ὑπουργός, δὲν ἔχει ἢ 45 χιλιάδας φράγκων μισθόν, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Φραγκφούρτης εἶπεν: Ἐλπί-

ζω νὰ ζήσω ἀρκούντως ὅπως ἴδω «τὸ σκάφος τῶν τρελλῶν συντριβόμενον κατὰ τοῦ σκοπέλου τῆς Ἐκκλησίας», ἐδήλωσεν ὅτι πιστεύει εἰς ἕνα Θεόν, ἀλλ' ὅτι μισεῖ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν Πάπαν, ὅσον λατρεύει τὴν ἐπιστήμην (Kulturkampf). Ὅθεν διετάχθη ἡ λαϊκὴ καὶ διοικητικὴ ἐκπαίδευσις, ἐτιμωρήθησαν αἱ καταχρήσεις τοῦ κλήρου, καταγγελλομένου καὶ αὐτοῦ τοῦ ζήλου ὡς κατάχρησις· ἀπηγορεύθησαν οἱ ἀφορισμοὶ καὶ διὰ ἐκκλησιαστικὰ πλημμελήματα, καὶ ἐχαρακτηρίσθη ἀδικαιολόγητος ἡ ἀντίστασις τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες καταδιωχθέντες συνῆλθον ἐν Φούλδῃ ὅπως σκεφθῶσι περὶ τῆς ἀμύνης των. Τοσαύτη αὐστηρότης ἐφηρμόσθη καὶ κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων, διότι ὁ Βίσμαρκ ἤθελε πρὸ παντὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑποτεταγμένην εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Κατόπιν ὅμως, βαρυνθεὶς τὴν μονοτονίαν τῶν βιαίων μέσων, τὴν χειρίστην πασῶν, ὁ Βίσμαρκ ἔκλινε πρὸς τὴν ἀνεξιθρησκείαν μέχρι καὶ ἱκανοποιήσεως, παρακαλέσας τὸν Πάπαν νὰ δεχθῇ τὴν διαιτησίαν ἔν τινι διενέξει αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἱσπανίας διὰ τὴν κατοχὴν τῶν Καρολίνων νήσων [1]), διότι σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι ἡ εὐρωστία τοῦ Κράτους. Ἀπαλλάξας τὸ Κοινοβούλιον πρῶτον μὲν τῆς στρατιωτικῆς ἐπιρροῆς εἶτα δὲ καὶ τῆς οἰκονομικῆς, ἤδη περιορίζει τὰ δικαιώματα αὐτοῦ εἰπών. «Ἐὰν ἐπίστευον ὅτι ὁ ἀπολυτισμὸς συντελεῖ εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἑνότητος τῆς Γερμανίας, δὲν θὰ ἐδίσταζον νὰ προτείνω αὐτὸν τῷ αὐτοκράτορι».

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταχειρίζεται καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα· συνδέεται ἀδιαφόρως πρὸς τοὺς συντηρητικοὺς καὶ τοὺς δημοκρατικούς, πρὸς τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς κληρικό-

1) Ἡ διεθνὴς διαιτησία προταθεῖσα ἐν Συνεδριάσει καὶ ἐν Ἀκροδημίαις, καὶ ὑπὸ τοῦ Κλαρενδῶνος ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῶν Παρισίων (1856) καταστᾶσα ἄρθρον τῆς συνθήκης ἐκείνης, ἐγένετο παραδεκτὴ ὑπ. 40 Κρατῶν. Ἐφηρμόσθη δὲ ἐν διαφοραῖς μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῷ 1852 ὡς πρὸς τὴν ἁλιείαν τοῦ Καναδᾶ· ἐν ἔτει 1860 μεταξὺ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν καὶ τῆς Νέας Γρενάδας· ἐν ἔτει 1861 μεταξὺ τῶν Ἡν. Πολιτ. καὶ τῆς Κοσταρίκας· ἐν ἔτει 1863 μεταξὺ τῶν Ἡν. Πολιτ. καὶ τῆς Περουβίας καὶ μεταξὺ τῆς Βρασιλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν διαιτησίαν τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου, ἐν ἔτει 1870 μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Ἱσπανίας καὶ ἐν ἔτει 1872 μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡν. Πολιτ. τῆς Ἀμερικῆς διὰ τὸ ζήτημα τῆς Ἀλαβάμας.

φρονας· δὲν παραδέχεται, οἱ βουλευταὶ ν' ἀντικαθιστῶσι τὸ ἔθνος· ζητεῖ δὲ τὶ δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος καὶ δηλοῖ ὡς μόνον αὐτοῦ σκοπὸν » τὸ τὶ εἶναι καλλίτερον διὰ τὴν χώραν καὶ διὰ τὴν δυναστείαν [1]) ». Ἕτοιμος διὰ τὸν ἀγῶνα, ἀποστρεφόμενος τὴν συμπαθῆ διπλωματίαν τοῦ Λαμαρτίνου καὶ τοῦ Τιέρ, μισεῖ ὁ Βίσμαρκ τὰς μακράς, ψοφοδεεῖς καὶ μυστικὰς συζητήσεις· ὅ,τι δὲ πρὸ πάντων ἀποστρέφεται εἶναι ἡ ἐπανάστασις· ἀπαρνεῖται ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἑαυτόν, ὁμιλεῖ ἐλευθέρως καὶ παρρησίᾳ καὶ ἐπιτρέπει νὰ δημοσιεύωνται κρίσεις αὐτοῦ, δι' ὧν προσβάλλει καὶ ἡγεμόνας. Ὑποκρίνεται πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ πεποίθησιν ὅτι θὰ ἴδῃ τὸν γερμανικὸν λαὸν ἰσχυρὸν καὶ ἐνάρετον· αἰσθάνεται ζωηρῶς τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς, ἐνθυμεῖται τοὺς φίλους του καὶ φροντίζει περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων του. Τὰς πράξεις τοῦ Ναπολέοντος χαρακτηρίζει ὡς ληστρικάς. Ὡς οἱ ἡγεμόνες αὐτοῦ καὶ ὁ Βίσμαρκ δὲν θέλει νὰ θυσιάσῃ τὰ πράγματα ὑπὲρ τῶν λόγων, καὶ τὰς πράξεις ὑπὲρ τῶν θεωριῶν, οὐδὲ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ὑπὲρ τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας. Κατ' αὐτὸν στόμφος, λόγοι καὶ ᾄσματα δὲν θ' ἀπετέλουν τὴν Γερμανίαν· πρὸς τοῦτο ὁ βασιλεὺς δέον νὰ κρατῇ ἐν χερσὶ τὸ ξίφος. Οἱ φλύαροι ὁμιλοῦσι περὶ ἐθνικότητος καὶ ἀπαιτοῦσιν ὅπως κατ' αὐτὴν σχηματισθῶσι καὶ οἱ λαοί· αὐτὸς ὅμως θέλει ὅπως πάντες οἱ Πρῶσσοι ὦσι Γερμανοί, καὶ ἔχωσι μίαν γλῶσσαν· θέλει ν' ἀποστέλλωνται Γερμανοὶ πρὸς Ἀνατολάς, ὅπως ὑπερισχύσωσι τῶν δύο ἑκατομμυρίων Πολωνῶν· θέλει ν' ἀγορασθῶσιν 600,000 πλέθρα γαιῶν ἀνηκουσῶν εἰς Πολωνοὺς ἰδιοκτήτας, οἵτινες ἀποτελοῦσι στοιχεῖον ἐπικίνδυνον, τὸ ὁποῖον αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπαναστάσεις κατέδειξαν ἀδιάλλακτον καὶ κλῖνον πρὸς τοὺς ξένους ὅσον καὶ ἀποστρεφόμενον τοὺς Γερμανούς.

« Ὄχι· εἶπεν ὁ Βίσμαρκ, ἡμεῖς οὐδέποτε θὰ συγκατατεθῶμεν εἰς τὴν ἀνασύστασιν τοῦ βασιλείου τῆς Πολωνίας. Εὐκολώτερον θὰ ἑνωθῇ ὁ οὐρανὸς μετὰ τῆς γῆς ἢ οἱ Γερμανοὶ μετὰ τῶν Πολω-

[1]) Ὅρ. Κουρτ Ἡ πηγὴ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἐν Λιέγῃ 1886. Βοὺς (Busch). Ὁ Πρίγκιψ Βίσμαρκ καὶ ἡ διοίκησις αὐτοῦ.

νῶν. Ἡ ἀπόκτησις τῶν κτημάτων ὑπὸ Γερμανῶν, τὰ σχολεῖα καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία θέλουσι κατευνάσει τὴν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἔχθραν [1]).

Ὁ Βίσμαρκ, εὐφυὴς ἀνὴρ καὶ ὑπουργός, δὲν ἐκτιμᾷ ἢ ὅ,τι εἶναι γερμανικόν, καὶ ἡ προτίμησίς του αὕτη βαίνει μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ θέλῃ νὰ γίνηται χρῆσις ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ τῷ τύπῳ μόνον τοῦ γερμανικοῦ ἀλφαβήτου. Ὁμιλεῖ ἐν ὀνόματι μεγάλου ἔθνους, διὸ καὶ ἀκούεται ὡς χρησμός. Προὐτίθετο νὰ καταβάλῃ τὸν σοσιαλισμόν· διαπραγματεύθη πρὸς τὸν Λασάλ, τὸν ὀργανωτὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος, ὅστις ὅμως ἐζήτει νὰ σώσῃ τὴν κοινωνίαν διὰ τοῦ Κράτους, ὅλως τοὐναντίον τοῦ ἀνατροπέως Μάρξ. Ὁ Βίσμαρκ προσεπάθησε νὰ συνεννοηθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετ' ἄλλων Δυνάμεων, καὶ ἐψήφισεν αὐστηροτάτους νόμους, ἂν καὶ τὸ κόμμα ἐκεῖνο εἶχεν ἀποστείλει πολλοὺς ὀπαδούς του εἰς τὸ Κοινοβούλιον, καὶ ἠθέλησε νὰ ἱκανοποιήσῃ ὅσον ἔνεστι περισσότερον τὰ πλήθη διὰ καλῆς οἰκονομικῆς διαχειρήσεως, καὶ διὰ δικαίων φόρων, προτιμῶν τοὺς ἐμμέσους φόρους· ἠθέλησε ν' ἀναπτύξῃ τὴν ἐθνικὴν βιομηχανίαν διὰ τῆς προστασίας, ἀντιτάσσων εἰς τὰς θεωρίας τοῦ Κόβδεν τὴν θεωρίαν τοῦ Κολβέρτου· ἠθέλησε νὰ χαλιναγωγήσῃ τὸν τύπον, καὶ εἶναι πεπεισμένος ὅτι αἱ Κυβερνήσεις δύνανται διὰ ταχείας καὶ συνετῆς μεσολαβήσεως νὰ συμμορφώσωσι τὸν λαὸν πρὸς τὰς ὑπαρχούσας διατάξεις καὶ νὰ συνδιαλλάξωσι τοὺς ἐργάτας πρὸς τοὺς ἐργοστασιάρχας, καὶ νὰ βοηθήσῃ τούτους, ὅπως καὶ οὗτοι βοηθήσωσιν ἀμοιβαίως ἄλλους.

Εἶναι προσεκτικὸς παρατηρητὴς τῶν συμβάντων, τῶν πραγμάτων καὶ τῶν περιστάσεων, ἔχει μεγάλην ἱκανότητα εἰς τὸ συμπεραίνειν καὶ εἰς τὸ παραβάλλειν, εἶναι πονηρὸς καὶ εἴρων· ἀγαπᾷ τὴν πλουσίαν τράπεζαν καὶ τὰς ἀναπαύσεις τοῦ βίου· σέβεται τὴν οἰκογένειαν· ἔχει μεγάλην πεποίθησιν εἰς ἑαυτόν, σταθερὰν θέλησιν, δὲν ἔχει λατρείαν τινα, οὔτε αἰσιδοξίαν, οὔτε ζητεῖ τὸ ἰδεῶ-

[1]) Λόγοι τοῦ Βίσμαρκ ἐν τῇ Βουλῇ τῇ 28 Ἰανουαρίου 1886·

δες, καὶ δὲν δέχεται ἐπαίνους ἀτομικούς. Ὁ Λώβ, θαυμαστὴς αὐτοῦ, γράφει : « Ὁ καγκελλάριος ἕνα μόνον κύριον ἀναγνωρίζει, τὸν αὐτοκράτορα, ἕνα μόνον σκοπὸν θηρεύει, τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος του· πρὸς τοῦτο τείνουσιν αἱ σκέψεις του πᾶσαι, πάντα τὰ ἔργα του, τὰ αἰσθήματά του, ἡ συνείδησίς του, ἡ ὑγεία του, ἡ ἐκτίμησίς του τῶν ἄλλων· τὰ πάντα θυσιάζει εἰς τὸν βωμὸν τοῦ πατριωτισμοῦ του καὶ τῆς ἰσχύος του ».

Ἡ ὀνομασία τῶν τριῶν αὐτοκρατοριῶν ἐνέφαινεν ὁμοφωνίαν μεταξὺ τῶν βορείων Κρατῶν πρὸς τακτοποίησιν τῆς ἀναστατωθείσης Εὐρώπης, ἀλλὰ ταχέως ἐφάνη ὅτι διάφορα συμφέροντα τὰ χωρίζωσιν, ὅτι διαφόρως ἐκτιμῶσι τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι δὲν ἀπεκδύονται τῶν ἀρχαίων ἀντιζηλιῶν. Καὶ ὅμως ἡ ἕνωσις αὐτῶν τὰ παρεμποδίζει ἀπὸ αὐθαιρεσιῶν κατὰ τῶν γειτόνων καὶ κατὰ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Γαλλία

Βλέψεις ἀντίθεται φαίνεται θὰ θέτουσιν ἀντιμέτωπον τῶν τριῶν τούτων Κρατῶν τὴν Γαλλίαν. Μακρὰν τοῦ νὰ ὑποκύψῃ ὑπὸ τὰς μεγάλας συμφορὰς τοῦ 1870 ἡ Γαλλία ἀνέκτησε ταχέως τὴν ὄψιν θαυμαστῆς εὐημερίας χάρις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωτικότητα αὐτῆς, εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ εὐφυΐαν τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ εἰς τὴν συρροὴν τῶν ξένων, οἵτινες εἰσάγουσι τὰ χρήματά των καὶ ἐξάγουσιν ἐξ αὐτῆς διάφορα ἀντικείμενα· ὥστε ὁ κινητὸς πλοῦτος ὑπερτερεῖ τὸν ἀκίνητον καὶ ὡρισμένον. Φαεινὴν τούτου ἀπόδειξιν παρέσχεν ἡ τρίτη παγκόσμιος Ἔκθεσις τοῦ ἔτους 1878, δι' ἧς ἡ Γαλλία ἠθέλησε νὰ πείσῃ τὸν κόσμον ὅτι τὸ αὐτοκρατορικὸν μεγαλεῖον δὲν ἐπεσκίασε τὸ δημοκρατικόν. Ἡ εὐρύτης τῶν αἰθουσῶν τῆς Ἐκθέσεως, ἡ ποικιλία τῶν οἰκοδομῶν, ἡ συρροὴ τῶν ἐκθετῶν καὶ τῶν ξένων, αἱ πολυτελεῖς ἑορταί, ἡ εὐγένεια τῶν ξεναγῶν, καὶ ἡ γενικὴ φιλοφροσύνη, θὰ διεγείρῃ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν Ἔκθεσιν καὶ θὰ μείνωσι μάθημα τῶν λαῶν ἐν ταῖς εὐτυχίαις ὡς καὶ ἐν ταῖς συμφοραῖς, ἐκ τῆς ἐγκαρτερήσεως τῶν ὁποίων γνωρίζει τις πόσον ἀξίζει εἷς λαός. Ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἐκτάσεως 73 πλέθρων ἐθαυμάσθη τὸ ὡς φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας

του ἀναζῆσαν καὶ ἀνακαινισθὲν Δημαρχεῖον, τὰ ὑπουργεῖα, τὸ νοσοκομεῖον, οὗ ἡ δαπάνη ἀνῆλθεν εἰς 35 ἑκατομμύρια [1]) καὶ τὸ Μέγα Θέατρον, δι' ὃ ἐδαπανήθησαν 26 ἑκατομ., τὰ ἄλλα νοσοκομεῖα, αἱ ἐκκλησίαι, τὰ μέγαρα, αἱ ἀποθῆκαι, αἱ ἀγοραί, τὰ ἐκτεταμένα ὑδραγωγεῖα, ὁ διὰ φωταερίου καὶ ἠλεκτρισμοῦ φωτισμός, τὰ σχολεῖα κτλ. Οἱ Παρίσιοι κατέστησαν πάλιν ὁ φάρος τοῦ μεγάλου κόσμου [2]).

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Γαλλίας ἐν ἔτει 1700 ἦτο 20 περίπου ἑκατομμυρίων, καὶ ἐν ἔτει 1801 περίπου 27 $^1/_2$ ἑκατομ. σήμερον ἡ Γαλλία ἔχει πληθυσμὸν 36 ἑκατ. καὶ 575 χιλ. ἀνδρῶν τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης μὲ 120,000 ἵππους, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου μετὰ τῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων πλέον τῶν 3 ἑκατομ. ὁπλιτῶν [3])· ἔχει ἔσοδα 2727 ἑκατ. καὶ ἔξοδα 3000 ἑκατ. χρέος δὲ 23,000 ἑκατομμύρια [4]).

Ἐν Ἀλγερίᾳ, χώρᾳ εὐφορωτάτῃ καὶ ἐχούσῃ πληθυσμὸν 3$^1/_2$ ἑκατομ. ἡ συγχώνευσις καὶ ἀφομοίωσις τῶν φυλῶν εἶναι δυσκολωτάτη, τῶν τόσων διαφόρων τὴν καταγωγήν, τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν· ἔπρεπε νὰ προσελκύῃ τις, νὰ βραβεύῃ, νὰ προστατεύῃ τοὺς ἀποίκους καὶ οὐχὶ νὰ θεωρῇ αὐτοὺς ὡς παραρτήματα, ἢ ὡς ἐπικαρπίαν τῆς Γαλλίας, οὔτε ὡς στρατόπεδον, ἐν ᾧ ἐν μέσῳ κόπων καὶ δυσχερειῶν μορφοῦνται οἱ καλλίτεροι ἀξιωματικοί.

Ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ ἔχει ἡ Γαλλία τὴν Νότιον Καληδονίαν καὶ τὸ Ταϊτὶ μὲ 85,000 κατοίκων ἐν συνόλῳ· ἐν Ἀφρικῇ, ἐκτὸς τῆς Ἀλγερίας ἔχει τὴν Σενεγάλην, τὴν προστασίαν τῆς Τύνιδος, τὰς

[1]) Αἱ κλίναι διὰ τοὺς ἀρρώστους ἀπὸ 800 περιωρίσθησαν εἰς 400.

[2]) Οἱ Παρίσιοι εἶχον ἐν ἔτει 1800 - 550,000 κατοίκους· τῷ 1841 - 935,361· τῷ 1851 - 1,053,261 τῷ 1861 - 1,696,741· τῷ 1872 - 1,857,792· τῷ 1876 - 1,988,806· τῷ 1881 - 2,239,928· τῷ 1886 - 2,255,000.

[3]) Ὁ στόλος ἀριθμεῖ 471 πολεμικὰ σκάφη, ἤτοι 52 θωρηκτά, 296 καταδρομικὰ καὶ κανονιοφόρους καὶ 62 ἱστιοφόρα. Ἐν κατασκευῇ 9 θωρηκτά.

[4]) Τῷ 1879 οἱ ἄμεσοι φόροι ὑπερέβησαν κατὰ 142 ἑκατ. τοὺς προϋπολογισθέντας, ἤτοι 75$^1/_2$ ἑκατομ. ἐπὶ πλέον τοῦ προηγουμένου ἔτους 1878.

νήσους τῆς Ἑνώσεως (μὲ πρωτεύουσαν τὸν Ἅγιον Λουδοβῖκον) τὴν Παναγίαν τῆς Μαδαγασκάρης· Ἐν συνόλῳ $3^1/_2$ ἑκατ. κατ. ἐν Ἰνδίαις ἐμπορικούς τινας λιμένας· τὴν Κοχιγκίνην, τὸ Ἀννάμ, τὴν Καμβόγην καὶ τὸ Τογκῖνον ($12^1/_2$ ἑκατ. κατοίκων)· ἐν Ἀμερικῇ τὴν γαλλικὴν Γουϊάναν, τὴν Μαρτινίκαν καὶ τὴν Γουαδαλούπην (395 χιλ. κατοίκων). Πρὸς ἀνύψωσιν τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν δόξης καὶ τῆς ἐμπισνοσύνης οἱ Γάλλοι ἐπεχείρησαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Κρουμίρων εἶτα δὲ ἐν Τογκίνῳ, ἐν ᾧ ἔχουσιν ὡς καὶ ἡ Ἰταλία, πρὸ παντὸς ἄλλου ἀνάγκην νὰ μὴ κάμωσιν ἐχθρούς, νὰ μετριάζωσι τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἐλπίδας των, καὶ νὰ ἀποστομῶσι τοὺς φωνασκούς, οἵτινες ἔχουσιν ἐν Γαλλίᾳ τὸ στρατοπεδαρχεῖόν του, ἐν γένει δὲ ν' ἀναζωογωνισθῶσιν ἐν τῇ εἰρήνῃ.

Τὸ Γαλλικὸν ἔθνος διαιρεῖται εἰς δημοκρατικούς, βασιλόφρονας, βοναπαρτιστάς, καὶ σοσιαλιστὰς καὶ ὀλίγους ἀναρχικούς. Ἡ Δημοκρατία διατηρεῖται ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ πολὺ στερεῶν βάσεων. Ἐν ἔτει 1883 ηὔξησε ἀπὸ 50 ἑκατομ. εἰς 141 τὰ ἔξοδα διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐξ ἧς προεγράφη πᾶσα θρησκευτικὴ ἰδέα· τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διεγράφη καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὅρκῳ, καὶ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἐλεημοσύνη ἐξελαϊκεύθησαν[1])· ἀνηγέρθησαν πολλαχοῦ μνημεῖα εἰς τὸν Φοᾶ, εἰς τὸν Λακανάλ, εἰς τὸν Δαντών, εἰς τὸν Μισελέ· ἐτελέσθη ἡ ἀποθέωσις τοῦ Βίκτωρος Οὐγώ, καὶ διαδηλώσεις γελοῖαι τοῦ ὄχλου ἐνηργήθησαν. Ἀλλὰ τὴν Γαλλίαν δὲν ἀποτελεῖ ἡ Κυβέρνησις αὐτῆς.

[1]) Ὁ Φλοκέ, πρόεδρος τῆς Βουλῆς, εἶπεν. « Ἡ μασσωνία ἐγένετο ἡ διδάσκαλος τοῦ λαοῦ· ἠθέλησε δὲ νὰ προσφέρῃ τὴν συνδρομήν της εἰς τὴν δημοκρατίαν διὰ τὴν γενικὴν ἐκπαίδευσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ

ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ

Ἱσπανία. — Πορτογαλλία. — Βέλγιον. — Ὁλλανδία. — Ἑλβετία.

Ὁ πόθος πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ὀκνηρίαν μέχρι ληθάργου, καὶ Ἱσπανία
ἡ θεωρία ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἀτιμωτικὴ διήγειραν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ἱσπανία ἦτο εὔκολος λεία διὰ τοὺς νικητὰς καὶ οἱ Ἱσπανοὶ ὅλως ἀδιάφοροι πρὸς τὰ πατρίδος των. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ παραστήσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ ζημίαν. Βραδέως εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν αἱ γαλλικαὶ ἰδέαι, ἀλλ' ἐγίνοντο ἐθνικαὶ καὶ ἐπηύξησαν τὸν μῖσος κατὰ τῶν Γάλλων.

Ἡ Ἱσπανία, χώρα εὔφορος καὶ ὡραία, ἥτις παρήγαγε μεγάλους Ἁγίους, μεγάλους βασιλεῖς, μεγάλους στρατηγούς, μεγάλους ποιητάς, μεγάλους ζωγράφους, μεγάλους θεολόγους καὶ μεγάλους πολιτικούς, ἥτις ἐπόθησέ ποτε νὰ κυριαρχήσῃ τοῦ κόσμου ὅλου καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν κατεσύντριψε τὴν τύχην τοῦ Ναπολέοντος, ἀντιτάσσουσα εἰς τὸν ἐπιβληθέντα αὐτῇ ἡγεμόνα τὸ μᾶλλον φιλάνθρωπον Σύνταγμα, ἐν ᾧ ἀναγράφεται ὁ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Κράτους σεβασμός, ἔσχε πλείστας ὅσας περιπετείας καὶ ὡς πρὸς τὰς Κβερνήσεις της καὶ ὡς πρὸς τοὺς κυβερνήτας καὶ τὰ κόμματα αὐτῆς καὶ πολλαὶ στρατιωτικαὶ στάσεις ἐν μέσῳ λαοῦ ποικίλου τὴν καταγωγήν, τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς θεσμούς· κακῶς συνεκεντρώθη διὰ νεωτεριστικῶν πολιτευμάτων, κατὰ τῶν ὁποίων ἀντιστρατεύονται κυρίως ἡ Καταλωνία καὶ αἱ Βασκικαὶ ἐπαρχίαι, αἵτινες ἐμμένουσιν εἰς τὰς προνομίας καὶ τὰς πατροπαραδότους συνθήκας αὐτῶν.

Αἱ Βουλαὶ (Cortes) αἵτινες τοσοῦτον εἶχον σύντελέσει εἰς τὴν διάσωσιν τῆς Ἱσπανίας ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Μαύρων, παραμε-

λήθησαν ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς καὶ βουρβονικῆς κυριαρχίας. Κατὰ τὰ 34 ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου Β΄. οὐδὲ ἅπαξ συνεκλήθησαν, ἐπὶ Φιλίππου Ε΄. τρὶς (τῷ 1701, 1709 καὶ 1713), ἐπὶ Καρόλου Γ΄· ἅπαξ μόνον ὅπως δώσωσι τὸν ὅρκον τῆς πίστεως πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὅστις κατόπιν ἐβασίλευσεν ὡς Κάρολος Δ΄· ἐπὶ τούτου δὲ μόνον κατὰ τὸ 1798, ὅπως ἀναγνωρίσωσι διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν Φερδινάνδον Ε΄. Οὗτος δὲ συνεκάλεσεν αὐτὰς τῷ 1813 ὅτε ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἀρχαῖον νόμον, καθ' ὃν καὶ αἱ γυναῖκες ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι τὸν θρόνον. Ἐν ἔτει δὲ 1835 συνῆλθον, ὅπως ἀναγνωρίσωσιν ὡς διάδοχον τὴν βασιλόπαιδα, ἥτις κατόπιν ἐβασίλευσεν ὡς Ἰσαβέλλα Β΄. Ἀλλ' αἱ Βουλαὶ αὗται οὐδέποτε εἶχον τακτικὴν διάταξιν.

Ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1840 ἡ Ἱσπανία ἐκλονίσθη ὑπὸ δυναστικοῦ πολέμου διὰ τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς· κατὰ τοῦ δὸν Καρόλου, ὅστις ὑπεστήριζε τὸν σαλικὸν νόμον ὑπερίσχυσεν ἡ Ἰσαβέλλα καὶ τὸ φιλελεύθερον κόμμα, τὸ ὁποῖον ἀμέσως διῃρέθη εἰς συντηρητικοῦς ὑπὸ τὸν Ναρβαὲζ καὶ εἰς προοδευτικοὺς ὑπὸ τὸν Ἐσπαρτέρον. Τὸ ὑπουργεῖον Ναρβαὲζ ἐπὶ δέκα ὅλα ἔτη (1843-1853) διέσωσε τὸ στέμμα τῆς Ἰσαβέλλας καὶ ἐν μέσῳ τῆς θυέλλης τοῦ ἔτους 1848, συνωμολόγησεν ἐκ νέου τὴν μετὰ τοῦ Πάπα συνθήκην, διὸ καὶ κατηγορήθη ὡς θέλον νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἀπολυτισμόν. Μεγάλην ἐπιρροὴν ἐξήσκουν τότε ἐπὶ τῶν πνευμάτων ὁ Δονόζος Κόρτης, μέγας ῥήτωρ καὶ δοκιμώτατος συγγραφεύς, ὁ φιλόσοφος Βάλμας, ὁ Νοζεδάλ, καὶ ὁ εὐφυέστατος πολιτικὸς Ἀσσουρίκης Γουϊάρης. Ὁ στρατηγὸς Ἐσπαρτέρος τοὐναντίον ἔκλινε πρὸς τὴν δημοκρατίαν, καὶ πολλάκις κατηύνασε τὰς διχονοίας διὰ τοῦ ξίφους. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὁ Ῥίος Ῥόζας ἐσύστησε τὸ κόμμα τῆς Ἐλευθέρας Ἑνώσεως, ἥτις ἐζήτει τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν διαφόρων κομμάτων πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην, τὴν ἀποκέντρωσιν, πλήρη ἀμνηστείαν διὰ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὴν ὑπερτέρησιν τοῦ πολιτικοῦ στοιχείου ἐπὶ

τῶν στρατιωτικῶν. Ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν μετριοφρόνων τούτων ἡ Ἱσπανία εἶδεν ἡμέρας ἡσυχίας καὶ εὐημερίας.

Ἀλλ' ὁ Ὀ. Δοννὲλ ἐπὶ κεφαλῆς ὀλίγων στρατιωτῶν διενήργησε στάσιν· ὁ λαὸς τῆς Μαδρίτης ἀνθεῖξεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας δι' ὁδοφραγμάτων. «Ἠθικότης καὶ δικαιοσύνη!» Ὁ Ἐσπερτέρος, Ἰούν. 1851
διορισθεὶς πάλιν ὑπουργὸς ἐν ζητωκραυγαῖς, καταστέλλει τὴν στάσιν, προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ καταργεῖ τὴν πολυχρόνιον κατάστασιν πολιορκίας· τέλος δὲ ἡ γέννησις υἱοῦ τῆς Ἰσαβέλλας ἀπομακρύνει τὰς ἐλπίδας τοῦ δὸν Καρόλου. 28 Νοεμ. 1857

Ἡ Ἱσπανία εἶδε τὴν πτῶσιν τῶν Βουρβώνων τῆς Ἰταλίας χωρὶς νὰ πράξῃ ἄλλο τι ἢ νὰ διαμαρτυρηθῇ, ἂν καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα διαδοχῆς· διηνήργησε μικρόν τι κίνημα ὑπὲρ τοῦ Πάπα, καὶ διέκοψε τὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἥτις ἀπήτει τὰ ἀρχεῖα τῆς Νεαπόλεως, διατηρούμενα ἐν Ἱσπανίᾳ. Κατὰ δὲ τὸ 1863 μετῆλθεν αὐστηρὰ κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων μέτρα.

Αἱ χρόνιαι ἐκεῖναι ταραχαί, ἡ ἀνάμιξίς της εἰς τὰς τύχας τοῦ Μεξικοῦ, ἡ βραχεῖα κατοχὴ τῆς νήσου τοῦ Ἁγίου Δομινίκου, ἥτις τῇ ἐστοίχισε 12,000 ἀνδρῶν καὶ 90 ἑκατομμύρια φράγκων, διετάραξεν τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ ὑπεκίνησαν ἀξιοθρηνήτους κλονισμοὺς ὡς καὶ ἀλλεπαλλήλους ὑπουργικὰς μεταβολάς. Ἡ βασίλισσα παρεχώρησε τὰ $^3/_4$ τῶν κτημάτων της ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Τὸν Ὀ. Δοννέλ, ὅστις παραδόξως διετηρήθη ἐπὶ τρία ἔτη (1858-1861) ἐν τῇ ἐξουσίᾳ διεδέχθη ὁ Μιραφλόρης μὲ τὰς συνήθεις ὑποσχέσεις ἃς δὲν ἐτήρησεν, εἶτα ὁ Ἀβαζίλας καὶ ὁ Μοὺν καὶ τέσσαρα ὑπουργεῖα ἐντὸς δύο ἐτῶν. Ὁ Ναρβαὲζ ἀνελθὼν πάλιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν (τῷ 1864) ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὴν βασίλισσαν Χριστίνην. Ὁ κλῆρος διαμαρτύρεται ἐκ νέου· αἱ ἐφημερίδες καταγγέλλουσι τὴν μοναχὴν Πατροκίνιον καὶ τὸν πνευματικὸν Κλαρὲτ ὡς συμβουλεύσαντας εἰς τὴν βασίλισσαν τὴν τυραννίαν καὶ κατωρθοῦσι νὰ ἐξορισθῶσιν. Ἄρθρον τι τοῦ εὐγλώττου Καστελὰρ διεγείρει τοὺς φοιτητὰς καὶ μετ' αὐτοὺς τὸν ὄχλον· ἀναλαμβάνει πάλιν τὴν Κυβέρνησιν ὁ Ὀ. Δοννέλ, ὅστις ὑπόσχε-

ται πλήρη ἐλευθερίαν τοῦ τύπου καὶ τῶν ἐκλογῶν, τὴν πώλησιν
Σεπτέμ. 1868 τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ τὴν συνδιαλλαγὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀρκοῦσιν εἰς τοὺς ἐξημμένους, οἵτινες τάσσονται ὑπὸ τὸν Πρὶμ καὶ ἀπαιτῶσι συντακτικὴν συνέλευσιν καὶ ὑπουργεῖον Ἐσπαρτέρου· ἀλλ' ἡ αὐστηρότης, δι' ἧς περιστέλλει τὸ κίνημα ὁ Ναρβαέζ, παρέχει ὑπονοίας ἀνασυστάσεως τῆς τυραννίας· πόλεις συγκρούονται κατὰ πόλεων, ἐπαρχίαι κατ' ἐπαρχιῶν· αἱ συνελεύσεις ψηφίζουσιν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ὄχλου· τὴν δικτατορίαν ἀναλαμβάνουσιν ἐναλλὰξ ὁ Καστελλάρ, ὁ Ζορίλλας καὶ ὁ Μάρτινες Κάμπος, ὅστις καταστείλας τὴν ἐν Κούβᾳ στάσιν, ῥίπτει τὸ ὑπουργεῖον Κανόβα καὶ ἀναλαμβάνει τὴν κυβέρνησιν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἠδύναντο διὰ μιᾶς λέξεως, δι' ἑνὸς βλέμματος νὰ παρασύρωσι τὰ πλήθη εἴτε εἰς ἡρωϊκὰ κατορθώματα εἴτε καὶ εἰς ἐγκλήματα, ἢ νὰ γίνωσι δοῦλοι αὐτῶν· ὡς ἐκ τούτου φόνοι, ἐμπρησμοὶ καὶ ἀποτελέσματα ἀπροσδόκητα. Ὁ Σερράνος, γενόμενος δικτάτωρ, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἀλλὰ δὲν ἔχει
1 Ἰουν. 1869 τὴν ἀπαιτουμένην ἰσχύν. Ἐν τοσούτῳ τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας βαίνουσι κατὰ κρημνῶν, εἰς τὰς στρατιωτικὰς στάσεις προστίθενται τὰ σοσιαλιστικὰ κινήματα· ὁ ὄχλος φωνάζει Πόλεμος κατὰ τῶν ἰδιοκτητῶν! καὶ θάνατος εἰς τοὺς πλουσίους! καὶ ἐμπρησμοὶ καθ' ἑκάστην συμβαίνουσιν· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ἐν Μεξικῷ καὶ Χιλῇ δὲν βαίνουσι καλῶς. Ἡ Καρχηδὼν πόλις ὀχυρὰ μὲ 40 χιλ. κατοίκων εἶναι ἡ ἑστία τῶν στάσεων· ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι σήμερον (1886) τριάκοντα καὶ ἐννέα ἐγένοντο στάσεις, ἐξ ὧν αἱ δύο κατέληξαν εἰς ἐμφυλίους πολέμους, ὧν ὁ εἷς διήρκεσε τέσσαρα ὅλα ἔτη (1872-1876) καὶ ὁ ἄλλος ἑπτά· ἡ συμπάθεια τοῦ λαοῦ παρακολουθεῖ πᾶσαν ἀπόπειραν ἀναστατώσεως.

Οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἱσπανίας ἦσαν οἱ τελευταῖοι Βουρβῶνοι, διὸ καὶ ὑπεβλέποντο ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Ἀγγλίας, οἵτινες ὑπέθαλπον τοὺς στρατιωτικοὺς ἐκείνους κατακλυσμούς. Οὗτοι ἠνάγκασαν ἐπὶ τέλους τὴν Ἰσαβέλλαν ν' ἀπέλθῃ τῆς χώρας· τότε καταργοῦνται αἱ μοναί, γίνεται σκέψις ἑνώσεως τῆς Ἱσπανίας καὶ

Πορτογαλλίας, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας ἀπεχθάνετο τὴν κατάκτησιν, ἣν ὑπεστήριζον ὁ Ὀλοζάγας καὶ οἱ ἄλλοι μιμηταὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐντεῦθεν ἄρχεται μακρὰ ἐποχὴ προσηλυτισμοῦ· ὁ Πὶ Μαργὰλ καὶ ὁ Σαλμερὼν κηρύττονται ὑπὲρ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος, ὁ Καστελὰρ ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων σπαραγμῶν αὐξάνουσι τὰ στίφη τῶν Καρλιστῶν. Τὰ τρία κόμματα, τὸ φιλελεύθερον, τὸ προοδευτικὸν καὶ τὸ δημοκρατικόν, ἑνοῦνται πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἀνακηρύσσεται ὁ Πρίμ, ὁ διακριθεὶς ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τοῦ Μαρόκκου καὶ ἐν Μεξικῷ. Ὁ Πρὶμ περιέρχεται τὴν Ἰταλίαν καὶ 17 Δεκεμβρίου
τὴν Γερμανίαν ἐπαιτῶν βασιλέα, καὶ ἡ ὀποψηφιότης ἑνὸς Χοενζόλλερν παρέχει τὴν ἀφορμὴν τοῦ φοβεροῦ πολέμου μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Γαλλίας.

Ὁ Ἀμεδαῖος, δοὺξ τῆς Ἀόστης, ἐκλεχθεὶς βασιλεὺς τῆς 16 Νοεμ.1870
Ἱσπανίας μὲ ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῆς Ἰσαβέλλας ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἀλφόνσου καὶ τοῦ δὸν Καρόλου, δουκὸς τῆς Μαδρίτης, κατὰ τὴν βραχυτάτην αὐτοῦ βασιλείαν ἔσχεν ὀκτὼ ὑπουργεῖα (Σερράνου, Ζορίλλα, Μαλκάμπου καὶ Σαγάστα), ἐν ᾧ οἱ Καρλισταὶ διενήργουν γενικὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τὰς κραυγάς: Ἔξω ὁ ξένος! Ζήτω ὁ Θεός, ἡ πατρίς, ὁ βασιλεύς! καὶ ὁ δὸν Κάρολος, ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς ὡρκίζετο νὰ τηρήσῃ τὰς πραγματικὰς ἐλευθερίας. Ἦτο ἐπομένως ἀνάγκη νὰ πολεμήσῃ τις καὶ τοὺς βασιλόφρονας καὶ τοὺς δημοκρατικούς, καὶ ἐν τοσούτῳ νὰ ἐνεργηθῇ καὶ ἡ κατὰ τῆς ἐπαναστατησάσης νήσου Κούβας ἐκστρατεία· ὁ Ἀμεδαῖος διασωθεὶς ἐκ τῶν κατ' αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῆς Μαδρίτης ῥιφθέντων πυροβολισμῶν, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ζῶν ἐκ τῆς χώρας, ἐν ᾗ, κηρυχθείσης τῆς Ἰσαβέλλας ἐκπτώτου, ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία ἑνωτικὴ μὲν ὑπὸ τὸν Π. Μαργὰλ ἐν Μαδρίτῃ, ὁμοσπονδιακὴ δὲ ἐν Βαρκελλώνῃ, κοινωτικὴ δὲ ἐν Μαλάγᾳ. Ὁ Κα- Ἰανουαρ.1874
στελάρ, ἔνθερμος δημοκρατικός, ὅστις ἔλεγεν ὅτι ἡ χειροτέρα δημοκρατία ἀξίζει πλειότερον τῆς καλλιτέρας μοναρχίας, εἶναι ὑπέρμαχος τῆς ὁμοσπονδίας, ἥτις φαίνεται συνάδουσα μᾶλλον πρὸς

τὴν καταγωγὴν τῆς χερσονήσου· ἀλλὰ ἐπαχθὴς εἶναι ἡ δημοκρατία, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς λόγχης ἢ διατηρεῖται δι' αὐτῆς. Ἐδόθη δὲ διαταγὴ ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ τῶν μονῶν πάντα τὰ καλλιτεχνήματα, πᾶσαι αἱ ἀρχαιότητες καὶ πάντα τὰ βιβλία, τὰ ξένα πρὸς τὴν θρησκείαν.

Ἐν μέσῳ τῶν περιπετειῶν τούτων ὁ Κάρολος Ζ'. ἐνισχύθη ἐν ταῖς Βασκικαῖς ἐπαρχίαις, αἵτινες ἀπεστρέφοντα τὰς στρατιωτικὰς ἐκείνας στάσεις καὶ τὴν ψηφισθεῖσαν ἐλευθερίαν ἀντὶ τῆς δημοτικῆς καὶ ἐπαρχιακῆς ἀνεξαρτησίας ἣν ἐπόθουν· διὰ τοῦτο ὁ Κάρολος κατηγορηθεὶς ἐπὶ θρησκευτικῇ μισαλλοδοξίᾳ καὶ δεσποτισμῷ προέβη νικηφόρος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν καλῶς συντεταγμένων ναβαρρινῶν ταγμάτων· ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Νοκεδάλ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν νεοκαθολικῶν ἀνατρέπει τὰ σχέδια τοῦ καρλιστικοῦ κόμματος. Ὁ δὸν Κάρολος δὲν ἐννοεῖ τὴν θέσιν του, αἱ δὲ ὑποστηρίζουσι αὐτὸν ἐφημερίδες δυσαρεστοῦσι τοὺς ἐπισκόπους. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Καστελὰρ ὁ Παβίας διατάσσει τὰς Βουλὰς νὰ διαλυθῶσιν ἐντὸς πέντε λεπτῶν. Τὴν ἐξουσίαν ἀναλαμβάνει ὁ Σερράνος καὶ τέλος στρατιωτικὴ στάσις ἐκραγεῖσα ἐν Σαγούντῳ φέρει
30 Δεκεμβρίου ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν δεκαπενταετῆ Ἀλφόντον ΙΒ'., ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἰσαβέλλα εἶχε παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων της, μὲ ἄλλους λόγους ἀνασυνιστᾶται πάλιν ἡ δυναστεία, πρὸς κατάλυσιν τῆς ὁποίας τοσοῦτον αἷμα εἶχε χυθῇ. Ὁ Ἀλφόνσος ΙΒ'., χαιρετισθεὶς ὡς ἐχέγγυον εἰρήνης μετὰ τοσούτους κλονισμούς, ἀναγνωρίζεται παρὰ τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν τοῦ λαοῦ γίνεται δολοφονικὴ κατὰ τῆς ζωῆς του ἀπόπειρα. Ὁ Ἀλφόνσος ἀπέθανε νέος (τῷ 1885), ἀφήσας ὄπισθεν αὐτοῦ τὰς ἀναποφεύκτους δυσχερείας ἀντιβασιλείας. Τὸ συνδιαλλακτικὸν
20 Ἰαν. 1876 ὑπουργεῖον τοῦ Κανόβα Καστίλλου διενήργησε τὰς ἐκλογὰς διὰ γενικῆς ψηφοφορίας, μετριασθείσης ὑπό τινος ἀπόψεως ὡς πρὸς τὴν μειονοψηφίαν καὶ τὴν ἱκανότητα τῶν προσώπων[1]).

[1]) Ὅρα Ῥιοὺ καὶ Ἀμάτ: Πολιτικὴ καὶ κοινοβουλευτικὴ Ἱστορία τῆς Ἱσπανίας.

Κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς 30 Ἰουνίου 1876 ἡ καθολικὴ θρησκεία εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα· αἱ ἄλλαι θρησκεῖαι εἶναι ἀνεκταί· τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἐξασκεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ αἱ Βουλαί, συνιστάμεναι εἰς μίαν Γερουσίαν καὶ εἰς μίαν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων. Τῆς Γερουσίας, ἥτις, κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ ἔτους 1855, ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Ὀλοζάγα, ἦτο αἱρετή, μέλη τινὰ εἶναι μεγιστᾶνες τοῦ Κράτους καὶ ἰσόβια, ἄλλα δὲ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν σωματείων καὶ ὑπὸ τῶν πλουσιωτέρων ἰδιοκτητῶν. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται ἐπὶ πέντε ἔτη ὑπὸ τῶν νομῶν· ὁσάκις δὲ βουλευτής τις λάβῃ παρὰ τοῦ Κράτους εἴτε θέσιν, ἢ σύνταξιν ἢ καὶ παράσημον, ὀφείλει νὰ παραιτηθῇ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώτατος. Διὰ τοῦ Συντάγματος τούτου ἀναγνωρίζονται οἱ θρησκευτικοὶ γάμοι.

Τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1886 ἐξερράγη ἐν Μαδρίτῃ στρατιωτικὴ στάσις ὑποκινηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ζορίλλα καί τινων ὀπαδῶν του. Ἡ στάσις κατεπνίγη ἀμέσως καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τὴν ἀπεδοκίμασεν. Ὁ δημοκρατικὸς Αἰμύλιος Καστελλὰρ ἐδήλωσεν. «Ἀπεδοκίμασα καὶ ἀποδοκιμάζω ὅση μοι δύναμις τὴν τελευταίαν στρατιωτικὴν στάσιν, ἥτις ἀντίκειται εἰς τὰ φρονήματά μου καὶ εἰς τὴν σταθερὰν πεποίθησίν μου, ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ στάσεις (προνουντσιαμέντα) καὶ ἂν θριαμβεύσωσι ἐν ὀνόματι καὶ τῇ ἐπινεύσει τῆς δημοκρατίας ἡμῶν, θέλουσι μᾶς φέρει πρὸς τὸν πραιτωριανὸν Καισαρισμὸν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δημοκρατίαν, οἵαν ἐννοοῦμεν ἡμεῖς αὐτὴν μετὰ μακροχρόνιον πεῖραν. Εἶπον καὶ ἐπαναλαμβάνω ὅτι διὰ τοιούτων πράξεων γινόμεθα ἄξιοι τοῦ ἀπεχθοῦς ὀνόματος τῆς δυτικῆς Τουρκίας». Τὰ πάντα κατηυνάσθησαν. Ἡ Κυβέρνησις καὶ αἱ ἐφημερίδες ἐξύμνουν τὴν ἡσυχίαν τοῦ βασιλείου, τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν τῶν ῥαδιούργων. Θὰ διατηρηθῇ ἡ ἡσυχία αὕτη; Ἡ Ἱσπανία ἔχει 17 ἑκατομ. κατοίκων, καὶ χρέος δημόσιον πλέον τῶν 6 δισεκατομμυρίων φράγκων· ἐν καιρῷ εἰρήνης ἔχει 182 χιλ. στρατοῦ καὶ ἐν καιρῷ πολέμου 869 χιλιάδας, ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν

ταῖς ἀποικίαις. Ἡ ἀπώλεια τῶν ἀρχαίων ἀποικιῶν της δὲν ἀπέφερε τῇ Ἱσπανίᾳ τὰ ὠφελήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπέφερε τῇ Ἀγγλίᾳ ἡ ἀπώλεια τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς. Ἀνίσχυρος πολὺ καὶ δυστυχὴς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅπως συνομολογήσῃ ἐπωφελεῖς ἐμπορικὰς συμβάσεις, βραδύτερον δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ἀποζημιώσίν τινα ὑπὲρ τῶν Ἱσπανῶν ἐκείνων, ὧν τὰ κτήματα ἐδημεύθησαν ἐν ταῖς ἀποικίαις οὐδὲ ὑπὲρ τῶν κτημάτων τοῦ Στέμματος· οὔτε ἠδυνήθη νὰ ἐπιβάλῃ μέρος τοῦ χρέους της εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἥτις ἀρκούντως ἦτο βεβαρημένη. Ἀλλ' ἡ Ἱσπανία ἔχει ἀκόμη κτήσεις, αἵτινες κατατάσσουσιν αὐτὴν μεταξὺ τῶν πρώτων ἀποικιακῶν Δυνάμεων [1]).

Ἡ Κούβα, τὸ τελευταῖον λείψανον τῆς κολοσσιαίας Ἱσπανικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Ἀμερικῇ, εἶναι νῆσος πλουσιώτατα πεπροικισμένη ὑπὸ τῆς φύσεως, καὶ εἷς τῶν ἀσφαλιστέρων λιμένων τοῦ κόσμου εἶναι ἡ Ἀβάνα, ἥτις ἐξουσιάζει τὴν διπλῆν εἴσοδον πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ καὶ τοὺς πορθμοὺς πρὸς τὴν Λουϊζιάνην, τὴν Φλωρίδα, τὴν Ἀλαβάμαν, τὸ Τεξὰς καὶ πρὸς τὸν μέγαν ποταμὸν Μισσισιπῆν. Ἐν Κούβᾳ ἐψηφίσθη ἡ κατάργησις τῆς δουλείας, ὡς καὶ ἐν τῇ νήσῳ Φερνάνδου Πῶ· οἱ Μαῦροι, οἱ μὴ θελήσαντες νὰ μείνωσιν ὡς ἐλεύθεροι ἐργάται μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἀφρικήν· ἀλλ' οἱ Κρεόλαι τῆς Κούβας ζητοῦσι τὴν πολιτικὴν ἰσότητα πρὸς τοὺς Ἱσπανούς, καὶ μὴ εἰσακουόμενοι ἐπαναστατοῦσιν.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ ἐν Ἀβάνᾳ ηὔξησε καταπληκτικῶς ἀφ' ὅτου ἡ Κυβέρνησις κατήργησε τὸ μονοπώλιον αὐτοῦ. Ἐκτὸς τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ μελικηροῦ ἐξάγεται ἐκ Κούβας τοσαύτη ποσότης σακχάρεως καὶ καφέ, ὅσην δὲν ἐξάγουσιν ὅλαι αἱ ἀγγλικαὶ Ἀντίλλαι καὶ ἡ νῆσος τοῦ Ἁγ. Μαυρικίου. Τὸ Πορτορῖκον, τὸ ὁποῖον ἐν ἔτει 1808 δὲν εἶχεν ἀρκοῦσαν σάκχαριν διὰ

[1]) Ἔχει τὰς Φιλιππίνας νήσους καὶ τὰς νήσους Ζουλοῦ (μὲ 6 ἑκατομ. κατοίκων), ἔχει τὰς Μαριάνας, Καρολίνας καὶ Πελάους νήσους (μὲ 45,000 κατοίκων), τὸ Πορτορῖκον (μὲ 754,000 κάτ.) τὴν Κούβαν ($1\frac{1}{2}$ ἑκατ. κατ.) καὶ τὴν Γουϊνέαν (68,000 κατοίκους).

τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀνάγκας, σήμερον παράγει ἓν ἑκατομμύριον στατήρων. Οἱ Ἄγγλοι γινώσκοντες τὴν μεγάλην σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡ θέσις τῶν ἱσπανικῶν ἀποικιῶν, ζητοῦσι νὰ προσελκύσωσιν αὐτὰς πρὸς τὰ συμφέροντά των. Ἐὰν δὲ ἐκραγῇ πόλεμος θὰ δυνηθῇ ἡ Ἱσπανία νὰ ὑπερασπισθῇ τὰς ἀποικίας της, θὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερασπισθῇ αὐτὰς ἐναντίον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς; Ἡ Ἱσπανία ζητεῖ ν' ἀπαλλαγῇ τῶν Ἄγγλων, ἀνταλλάσσουσα τὸ Γιβραλτὰρ πρὸς τὰ ἐν Ἀμερικῇ φρούρια αὐτῆς.

Αἱ Φιλιππῖναι νῆσοι, ὧν τὰ ἐν ἐνεργείᾳ ἡφαίστια αὐξάνουσι καὶ μειοῦνται καθ' ἑκάστην κατ' ἀριθμόν, ἀποτελοῦσι καὶ σήμερον ἔτι εὐρὺ πεδίον τῆς ἱσπανικῆς δραστηριότητος, διότι κεῖνται ἐν ἐπικαιροτάτῃ θέσει διὰ τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον. Ἡ Μανίλλη, κειμένη εἰς τὸ βάθος εὐρυτάτου κόλπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκβάλλουσι μεγάλοι ποταμοί, δι' ὧν συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν νῆσον τοῦ Λυσών, παρημελήθη παρὰ τῶν Ἱσπανῶν μόλις τὴν εἶχον ἱδρύσει (1571), διότι εἶχον ἐμπλακῆ εἰς τοὺς πολέμους μετὰ τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' οἱ ὀλίγοι ἐναπομείναντες ἐκεῖ Ἱσπανοὶ καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ δὸν Ἰωάννου τῆς Αὐστρίας καὶ οἱ ἱεραπόστολοι συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τῶν Φιλιππίνων· πλεῖστοι Κινέζοι μετέφερον ἐκεῖ ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν, ἂν καὶ τὸ φιλοτάραχον αὐτῶν ἠνάγκαζε τὴν Ἱσπανικὴν Κυβέρνησιν νὰ μετέρχηται κατ' αὐτῶν αὐστηρότητα. Κατόπιν μετανάσται ἐξ Ἱσπανίας ἐπολλαπλασίασαν τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα καὶ τὰς ἐμπορικὰς ἑταιρίας, ὥστε σήμερον ὁ ἱσπανικὸς πληθυσμὸς αὐτῶν εἶναι διπλάσιος ἢ ὅ,τι ἦτο ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ αἱ κτήσεις αὗται εἶναι προσωριναί, ἀφ' ὅτου τὸ ἱσπανικὸν ναυτικὸν δὲν ἐπαρκεῖ νὰ προστατεύσῃ αὐτὰς οὔτε ἀπέναντι τῶν Ἄγγλων οὔτε ἀπέναντι τῶν ἐγχωρείων πειρατῶν.

Πρὸς τούτοις καὶ ὁ κατὰ τοῦ Μαρόκκου πόλεμος ὃν ἐκίνησεν ἡ Ἱσπανία πρὸς περιστολὴν τῶν πειρατῶν διεξήχθη πεισματωδῶς μέχρι τῆς τῇ 26 Μαΐου 1860 συνομολογηθείσης εἰρήνης.

Ὅτε δὲ ἡ Πρωσσία ἔδειξε διάθεσιν νὰ καταλάβῃ τὰς Καρολί-

νας νήσους, ὡς ἐὰν τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο ἀρχιπέλαγος μὴ ἀνήκῃ εἰς οὐδένα, ἡ Ἱσπανία ἀνέκτησε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἐνέργειαν, ὡπλίσθη καὶ διεμαρτυρήθη, μέχρις οὗ τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πάπα ἐπῆλθε συμβιβασμός, καθ' ὃν ἡ Ἱσπανία διετήρησε τὰς ἀρχαίας αὐτῆς κτήσεις.

Ἐν ἔτει 1764 ἡ Ἱσπανία εἶχε 178 πολεμικὰ σκάφη, ἤτοι 67 τῆς γραμμῆς, 47 φρεγάτας, 5 ἡμιολίας καὶ 64 μικρότερα πλοῖα. Τῷ δὲ 1846 εἶχε τρία τρίκροτα, ἓξ φρεγάτας κλ. Σήμερον δὲ ἔχει ἐν ὅλῳ 135 πλοῖα μὲ 492 πυροβόλα.

Ἔχοντα τοσαῦτα πρότυπα ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ, ἐν τῇ ζωγραφικῇ καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ἡ Ἱσπανία δὲν δύναται ἢ νὰ ὑψωθῇ ἅμα εὕρῃ κατάστασιν πραγμάτων στερεάν, διότι εἶναι ἔθνος ἔχον πολλὰς ἀρετὰς καὶ πολλὴν ἀτομικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἔθνος ἥμερον καὶ ποιητικόν, παρ' ᾧ ἐργάζεται ἡ φαντασία. Ὁ Βίκτωρ Βελαγουὰρ ποιητὴς καὶ πολιτικός, εἶναι εἷς τῶν κορυφαίων τῆς προβιγγιακῆς ποιήσεως. Ἡ χώρα, ἐν ᾗ ἀντηχοῦσι τὰ πατριωτικὰ ἄσματα τοῦ Κουϊντάνα, τοῦ Γαλλέγου, τοῦ Τσιενφουέγος καὶ τοῦ Ἀρριάκα, ἐν ᾗ ἐγεννήθησαν ὁ Δανόζος Κόρτης, ὁ Ῥαμὼν δέλα Σάγρα, ὁ Τορένος, ὁ Καστελλάρ, ὁ Λαρόσας καὶ οἱ μυθιστοριογράφοι Καβαλλέρος, Πέρες Γάλδος, Μάρτα δὲλ Πιλὰρ καὶ ὁ Τρουέβας, δὲν δύναται ἢ νὰ περιέλθῃ πάλιν εἰς σημεῖον ἔνδοξον· ἀλλὰ πλέον ἢ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Μέγας Στρατάρχης προσέφερε νέα βασίλεια καὶ ὁ Μέγας ναύαρχος νέον κόσμον, ἡμεῖς εὐχόμεθα τῇ Ἱσπανίᾳ πειθαρχίαν εἰς τὰ κόμματα, ἑνότητα αἰσθημάτων καὶ ἀξιοπρεπεῖς σκέψεις, μὴ τεινούσας εἰς τὸ νὰ ἐξευτελίζωσι τὸ παρελθὸν καὶ ἐξάρωσι τὸ μέλλον [1]).

[1]) Ὁ Ἰησουΐτης Μασδοῦ ἠθέλησε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἱσπανίας τῶν μύθων ἰδίως κατὰ τὴν ἀραβικὴν εἰσβολὴν καὶ κατὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας. Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ τάγματος αὐτοῦ ὁ Ἰησουΐτης οὗτος καταφυγών, ὡς πολλοὶ ἄλλοι λόγιοι, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐξέδωκεν ὀγκώδη ἱστορίαν τῆς Ἱσπανίας, ἐν ᾗ ἀρνεῖται καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἥρωος Σὶδ Καμπεαδώρ. Ἀλλ' ἡ Ἀκαδημία τῆς Μαδρίτης ἀνεκάλυψεν ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1160 ἤδη, ἐν οἷς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Σίδ. Τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ βεβαιοῦσι καὶ οἱ ἱστορικοὶ Δοζὺ καὶ Τεϊάδος καὶ ὁ στρατηγὸς Κουϊβάδος. Ἡ πειστικω-

Τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῆς Πορτογαλλίας ὑπελείφθησαν ἀκόμη αἱ Ἀζόραι νῆσοι καὶ ἡ Μαδέρα ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, μέρος τῆς Σενεγαμβίας, τὸ Μοζαμβίκον καὶ ἡ Ἄγγολα ἐν Ἀφρικῇ, ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ἡ Γόα καὶ τὸ Μακάον, τὸ ὁποῖον πρὸ τῶν τελευταίων συμβάσεων ἦτο ὁ μόνος σταθμός, ὃ ἔχων τὴν ἄδειαν νὰ ἐμπορεύηται πρὸς τὴν Κίναν, ἥτις ἐκάλει αὐτὸ Τάϊ-Σάϊ-Ἰών. Ἡ Πορτογαλλία

Ἡ Πορτογαλλία μὲ πληθυσμὸν 4 $^1/_2$ ἑκατομ. ψυχῶν [1]) ἐπὶ ἐκτάσεως 92 χιλιάδων χιλιομέτρων, ἦτο ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνάστατον ἕνεκα τοῦ δυναστικοῦ ζητήματος. Ὁ Δὸν Πέτρος, ἐκλεχθεὶς αὐτοκράτωρ τῆς Βρασιλίας, ἀφῆκεν ἐν Πορτογαλλίᾳ ὡς βασίλισσαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν, ἥτις ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Ϛ΄., καὶ διετηρήθη ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 1854, πολεμουμένη ὑπὸ τοῦ δὸν Μιχαήλ, ὅστις ἀντεποιεῖτο τὴν διαδοχὴν καὶ ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν ἀπολυτοφρόνων, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο τὸ κόμμα τῆς Πίστεως [2]). Ἔχουσα τὴν συνδρομὴν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1838 καὶ τῶν δύο Βουλῶν ἡ βασίλισσα Μαρία ὑπεστηρίζετο καὶ ὑπὸ ὑπουργῶν, οἵτινες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀντικαθίσταντο, καὶ ὧν ὁ ἐπισημότερος ἦτο ὁ Κώστας Καβράλ, ὃν κατέβαλε τῷ 1846 ὁ Σαλδάνχας. Ὁ διαδεχθεὶς τὴν Μαρίαν δὸν Πέτρος Ε΄, ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 24 ἐτῶν μηνὶ φεβρουαρίῳ τοῦ 1861, καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν δὸν Λουδοβῖκος Α΄. ὡρκίσθη νὰ διατηρήσῃ τὴν θρησκείαν καὶ τὸ Σύνταγμα, ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἦτο οὗτος φιλελεύθερος, καί τοι ἀναγνωρίσας τὸ νέον βασίλειον τῆς Ἰταλίας καὶ νυμφευθεὶς τὴν Θυ-

τέρα ὅμως ἀπόδειξις ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τοῦ Τουδίνου γενομένη ἀνακάλυψις τῶν ὀστέων τοῦ ἥρωος ἐν Σιγμαρίγγῃ, ἔνθα μετεκόμισαν αὐτὰ οἱ Γάλλοι, καὶ ὅθεν τῷ 1884 παρεδόθησαν πάλιν τῇ Ἱσπανίᾳ.

[1]) Ἡ τελευταία ἀπογραφὴ παρουσιάζει 4.745,024 κατοίκους, ἐξ ὧν 2,314,523 ἄρρενες συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἀζορῶν καὶ τῆς Μαδέρας. Ἡ πρωτεύουσα Λισσαβὼν ἔχει 242,297 κατοίκους, τὸ Ὀπόρτον 105,346. Ἡ Πορτογαλλία ἔχει στρατὸν ἐκ 38,667 ἀνδρῶν ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ 125,057 ἐν καιρῷ πολέμου· ἔχει δὲ στόλον συγκείμενον ἐκ 35 ἀτμοπλοίων καὶ 17 ἱστιοφόρων.

[2]) Ἡ δ. ν Μιχαὴλ περιελθὼν ἐπίσης τὰς Αὐλὰς καὶ πολεμηθε·ς ὑπὸ τοῦ φιλελευθέρου τύπου, ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1866 τὸν Νοέμβριον. Τῷ ἐγένετο κηδεία μεγαλοπρεπεστάτη.

γατέρα τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Μαρίαν Πίαν, ὑπέστη πολλὰς δυσχερείας ἐκ μέρους τοῦ ἐναντίου κόμματος τοῦ δὸν Μιχαήλ. Τὸ κόμμα τῆς Ἀναγεννήσεως καταρρίπτει τὰ ὑπουργεῖα καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ χρέος αὐξάνει. Ὁ δοὺξ τῆς Σαλδάγχας, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὸ χαρτοφυλάκιον εἰς τὸν δοῦκα Τερκεῖραν, ὑπεκίνησε κατὰ Μάρτιον τῷ 1870 στρατιωτικὴν στάσιν καὶ ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἡ ἡσυχία δὲν ἀποκαθίσταται.

Σκέψις ἐγένετό ποτε νὰ ἑνωθῇ ἡ Πορτογαλλία μετὰ τῆς Ἱσπανίας. Ὅτε ὁ Βοναπάρτης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπρότεινεν εἰς τὸν Φερδινάνδον, δοῦκα τῆς Πάρμας, νὰ παραχωρήσῃ τὴν χώραν του καὶ νὰ λάβῃ εἰς ἀντάλλαγμα τὴν Τοσκάνην, οὗτος τῷ ἀπήντησεν· « Ἀναγκάζομαι ν' ἀρνηθῶ τοῦτο διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου τρόπου. Σπουδαῖοι λόγοι, ὁ τρόπος μου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἰδίως ἡ συνείδησίς μου, δέν μοι ἐπιτρέπουσι νὰ παραχωρήσω τὸ μικρὸν κράτος, τὸ ὁποῖον σήμερον κατέχω, οὐδὲ νὰ ἐγκαταλείψω τοὺς λαοὺς τούτους, οὓς ἀγαπῶ καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ὁποίων μ' ἔταξεν ὁ Θεός »[1]). Ὅτε δὲ ἡ αὐτὴ πρότασις ἐγένετο τῷ βασιλεῖ δὸν Πέτρῳ Ε'. οὗτος ἀπεκρίθη: « Νομίζουν ὅτι κολακεύουσι τήν φιλοδοξίαν μου ὅπως συνδράμω αὐτούς· ἀλλ' ἀπατῶνται. Ἐκτὸς τῶν λόγων τῆς εὐπρεπείας, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς τιμῆς, οἵτινες μ' ἐμποδίζουσιν, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι σκέψεις, ἃς ὀφείλω νὰ ἐνθυμηθῶ ἐγώ, ἐὰν ἄλλοι τὰς λησμονῶσιν. Δὲν συλλογίζονται ὅτι ἐὰν ὁ οἶκος τῆς Βραγαντίας ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς χερσονήσου ἡ Πορτογαλλία δὲν θὰ ἦναι πλέον ἢ ἐπαρχία τῆς Ἱσπανίας καὶ ἡ ἐθνικότης ἡμῶν 0' ἀπορροφηθῇ ἐντελῶς. Ἑπομένως ἐγώ, ὁ πρῶτος τῶν Πορτογάλλων, ὁ ἀρχηγὸς λαοῦ, ὅστις κατέχει ἔντιμον θέσιν, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, θὰ ἤμην ἄτιμος ἐντολοδόχος, ἐὰν ηὐνόουν τὰ τοιαῦτα σχέδια. Καὶ αὐτοὶ εἶναι μεγάλοι ἐχθροί, διότι παρεμποδίζουσι πράγματα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ συντελεσθῶσι πρὸς τὸ γενικὸν καλὸν τῶν δύο λαῶν, καὶ ταῦτα

[1]) Ἐπιστολὴ τῆς 27 Φεβρουαρίου 1801 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γέρμανίας. Μόλις μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ Πάρμα ἡνώθη μετὰ τῆς Γαλλίας.

εἶναι ἡ αὔξησις τῆς διεθνοῦς συγκοινωνίας, ἡ ἀναζωπύρωσις τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, ἡ ἑνότης τῶν βαρῶν καὶ σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος, ὁ τελωνειακὸς σύνδεσμος κτλ. »

Ἀλλὰ τὰ δύο κόμματα, τὸ τῆς ἀναπλάσεως καὶ τὸ προοδευτικόν, τείνουσι κατὰ βάθος εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν, δὲν θέλουσι τὴν χρῆσιν βιαίων μέτρων, καὶ ἀρκοῦνται εἰς λόγους ὑπερβολικοὺς ἔν τε ταῖς Βουλαῖς καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν.

Μένει ὅμως πάντοτε ἡ ἀνάμιξις τῆς Ἀγγλίας, ἧς οἱ ἔμποροι χαίρουσι μεγαλείτερα προνόμια ἢ οἱ ἐγχώριοι, ἰδίως ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον τοῦ οἴνου τοῦ Ὀπόρτου. Ἡ Ἀγγλία, ὠχυρωμένη ἐπὶ τοῦ βράχου τῶν Γαδείρων, ἐποφθαλμιᾷ τὴν κτῆσιν τῆς Γόας καὶ τοῦ Μακάου.

Ἐν τούτοις, ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἐτετραπλασιάσθη καὶ τὸ ἐμπόριον τόσον τῆς εἰσαγωγῆς ὅσον καὶ τῆς ἐξαγωγῆς, κατηργήθησαν δὲ καὶ τὰ μονοπώλια καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ καπνοῦ. Ἡ φιλολογία ἀκμάζει ἐκ νέου [1]). Ἀπὸ τοῦ 1859 μέχρι τοῦ 1873 ἐπεκράτει πυρετώδης ἐνέργεια ὡς πρὸς τὰς μεταλλευτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τριάκοντα νέαι ἑταιρίαι ἱδρύθησαν. Ἡ μικρὰ αὕτη χώρα, ἡ τόσον πλουσία δόξης καὶ μέσων, θ' ἀνακτήσῃ σπουδαιότητα, ἐὰν δημιουργηθῇ κοινὴ γνώμη, μεταδίδουσα τῷ λαῷ τὴν γνῶσιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ πολιτικῶν συμφερόντων, καὶ συνειθίζουσα αὐτὸν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν· ἐὰν καταργηθῶσιν οἱ τίτλοι τῆς εὐγενείας καὶ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι ταῦτα· ἐὰν οἱ κυβερνῶντες τηρήσωσιν εἰλικρινῶς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀναπτύξωσιν αὐτὸ δεόντως· ἐὰν ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ἀποκτήσῃ ἀξιοπρέπειαν, μὴ ψηφίζουσα κομματικῶς ἀλλ' ἐν τῷ γενικῷ συμφέροντι· ἐὰν οἱ Πορτογάλλοι θελήσωσι νὰ ὑπάρξωσιν ἀφ' ἑαυτῶν, χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ἄλλο ἔθνος νὰ ἐκμεταλλεύηται τοὺς πόρους αὐτῶν, καὶ πρὸ πάντων ἐὰν παραιτηθῶσι τῶν ἔργων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀρέσκουσιν εἰς τοὺς ἐξημμένους καὶ προκαλοῦσι τὰς ἀντιδράσεις.

[1]) Μεγάλως ἐπαινεῖται ὁ ποιητὴς Γομὲζ δὲ Ἀμορίμ.

Ἐν ἔτει 1857 συνωμολόγησεν ἡ Πορτογαλλία συνθήκην μετὰ τῆς Ἁγίας Ἕδρας, καὶ ὅμως μοναὶ διελύθησαν καὶ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα ἐδημεύθησαν. Τῷ 1886 νέα ἐκκλησιαστικὴ συνθήκη διετήρησε τῇ Ἁγίᾳ Ἕδρᾳ τὸν ἀρχαῖον σεβασμὸν καὶ μετέβαλε κατὰ τὰς περιστάσεις τοὺς ὅρους, οὓς οἱ Πάπαι, ἀναγνωρίζοντες τὰς μεγάλας ἐκδουλεύσεις τοῦ Στέμματος τῆς Πορτογαλλίας, εἶχον παραχωρήσει αὐτῷ. Οἱ ὅροι οὗτοι ἀποβλέπουσι κυρίως εἰς τὰς ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις κτήσεις· ἡ Γόα διέμεινεν ἡ μητρόπολις τῆς Βομβάης, τῆς Μαγγαλόρης καὶ τῆς Μαδούρας· ὁ πατριάρχης αὐτῆς προτείνεται τῷ Πάπᾳ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῶν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην διατελούντων καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Οἱ βάρβαροι, οἱ διεσπαρμένοι ἀνὰ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Γάγγου χερσόνησον, δὲν θὰ ἴδωσι πλέον συγκρούσεις δικαιοδοσίας μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐξάρχων τοῦ Πάπα.

Τὸ Βέλγιον

Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Νοεμβρίου 1830, ὑποκινηθείσης παρὰ τῶν Καθολικῶν, ἥτις ἀπέσπασε τὸ Βέλγιον ἀπὸ τῆς Ὁλλανδίας ὅπως ἔχῃ ἐλευθερίαν θρησκείας, ἡ χώρα αὕτη προήχθη εἰς μέγαν βαθμὸν εὐημερίας, ἀξιοθαυμάστου ἐν μέσῳ τοσούτων κλονισμῶν, μὲ ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κρίσιν του ἔτους 1849, τὴν φρικώδη πεῖναν ἰδίως ἐν τῇ βιομηχάνῳ ἐπαρχίᾳ τῆς Φλάνδρας, μὲ ὅλας τὰς φοβερὰς πλημμύρας τοῦ ἔτους 1872 τὸ Βέλγιον διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν του, τὴν δυναστείαν καὶ τὴν θρησκείαν του. Τῶν συμφορῶν τούτων ἕνοχος ἐκηρύχθη ὁ κλῆρος, ὅστις ὡς ἐλέγετο ἐπόθει τὴν θεοκρατίαν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον περιωρίσθη τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα ἐν τῇ ἐξοχῇ, ἔνθα ὑπερισχύουσιν οἱ γαιοκτήμονες, οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἐφημέριοι, καὶ ηὐξήθη τοῦτο ἐν ταῖς πόλεσιν ὅπου συγκεντροῦνται οἱ ἄεργοι καὶ οἱ ῥαδιοῦργοι. Καὶ ὅμως ἔνοπλον στίφος ἐλθὼν ἐκ Γαλλίας τῷ 1848 ὅπως ἱδρύσῃ τὴν δημοκρατίαν, ἀπεκρούσθη καὶ ὁ λαὸς περιεστοίχισεν ἔτι μᾶλλον τὸν θρόνον.

Ὁ Λεοπόλδος τοῦ Κοβούργου ἐβασίλευσεν ἐν Βελγίῳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1831 μέχρι τοῦ 1863 χωρὶς νὰ φιλοδοξῇ ἐπέκτασιν τῆς

χώρας του· πολλάκις δὲ ἐκλήθη ὡς διαιτητὴς ἐν ταῖς διαφοραῖς μεταξὺ Κρατῶν. Κατηγορήθη δὲ δι' ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι σπάνιον, διὰ τὴν φειδώ. Συνδιαλλαγεὶς ἐν ἔτει 1861 μετὰ τοῦ οἴκου τῆς Ὀράγγης (Orange), ἐπέτυχε τὸν ἐλεύθερον διάπλουν τοῦ ποταμοῦ Σέλδα. Ὅτε δὲ ἡ ἐπανάστασις παρεξετράπη ἐπρότεινεν αὐτὸς εἰς τὸν λαὸν νὰ κατέλθῃ τοῦ θρόνου, ἐὰν ἐκρίνετο συμφερώτερον, καὶ παρεκλήθη νὰ μείνῃ· διετηρήθη δὲ μέχρι τέλους χωρὶς νὰ ἀθετήσῃ οὐδεμίαν τῶν ὑποσχέσεών του.

Ἡ ἀνεπτυγμένη τάξις καὶ ἡ τάξις τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτῶν εἶναι φιλελεύθεροι μᾶλλον ἢ ἀπολυτόφρονες καὶ δημαγωγικαί, ὡς ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν Βελγίῳ ὁ στρατὸς εἶναι περιωρισμένος, τὰ οἰκονομικὰ δεόντως διαρρυθμισμένα, ὥστε ἠδυνήθη ἡ Κυβέρνησις νὰ καταργήσῃ τὸν φόρον ἐπὶ τῶν ὠνίων· ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλευθεροτυπία συνεταιρισμοῦ. Οἱ Καθολικοὶ ἐπωφελήθησαν τῶν νόμων τούτων ὅπως διατηρήσωσι καὶ ἐκτείνωσιν ἐφ' ὅλην τὴν χώραν τὰς κτηθείσας προνομίας, ὅπως πολλαπλασιάσωσι τὰ σχολεῖα καὶ ἱδρύσωσι καθολικὸν Πανεπιστήμιον ἐν Λουβαίνῃ. Αἱ ἐλευθερίαι αὗται ἐξελήφθησαν ὡς ἐγκλήματα ὑπὸ τοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖ ἑαυτὸ φιλελεύθερον (ὁ Φρὲρ Ὀρβάν, Δεβῶ, Νόθομβ, Ῥογιέ, Βερχαῖγεν κτλ.), καὶ τὸ ὁποῖον ἐξανέστη κατὰ τῆς ἱδρύσεως μονῶν, νοσοκομείων, ἀσύλων καὶ ἱεροσπουδαστηρίων, καὶ ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἱδρυσεν ἄθεον πανεπιστήμιον ἐν Βρυξέλλαις, ἐδήμευσε τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα καὶ ἐπετέθη κυρίως κατὰ τῆς ἐλευθέρας ἐκπαιδεύσεως, ἐπιδεῖξαν ἐπιείκειάν τινα εἰς τὸ νὰ μὴ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὰ θρησκευτικὰ ἐμβλήματα καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ τελῆται ἡ συνήθης προσευχή, ἀλλὰ πρὸ τῶν μαθημάτων.

Τῷ 1880 τὸ Βέλγιον ἑώρτασε τὴν πεντηκοστὴν ἐπετηρίδα τῆς ἀνεξαρτησίας του, καί τινες οἵτινες εἶχον ὡς καύχημα νὰ μὴ συμμετάσχωσι τῆς ἑορτῆς προέτειναν ὅπως οἱ Καθολικοὶ μὴ λάβωσι μέρος εἰς αὐτήν, διότι ἡ Κυβέρνησις τοὺς ἐδίωκεν. Ὁ βασιλεὺς προέτρεψεν, ὅπως χάριν τῆς ἐπισήμου ἐκείνης χρονολογίας μετρι-

ασθῶσιν αἱ διαφοραί: Ἂς ἐμφορώμεθα, εἶπε, πάλιν ὑπὸ τοῦ σώφρονος καὶ ἀνδρικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἵδρυσε τὸ ἔθνος, συνδιαλλάττοντες τὰ κόμματα· ἂς φανῶμεν γενναῖοι, μετριόφρονες καὶ προβλεπτικοί. Τοῦτο εἶναι τὸ συμφέρον, τοῦτο εἶναι τὸ μέλλον τῆς φιλτάτης καὶ εὐγενοῦς ἡμῶν πατρίδος, ἣν τὸ στόμα τοῦ βασιλέως ἐκήρυξε κοινὴν μητέρα».

Ὁ ἀγὼν οὗτος τῶν κομμάτων συνταράττει τὸν τόπον ἀλλὰ δὲν καταβάλλει τὸ Σύνταγμα, καὶ παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι ὅτι τὸ ζήτημα, τὸ ὑπὸ τῶν κομμάτων ὑπὲρ πᾶν ἄλλο συζητηθὲν ὑπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Ἰωσὴφ Β'. εἶναι τὸ ἐκπαιδευτικὸν ζήτημα.

Πολλάκις ἐγένετο ἀπόπειρα προσαρτήσεως τοῦ Βελγίου ποτὲ μὲν μετὰ τῆς Γερμανίας, ποτὲ δὲ μετὰ τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ τὸ Βέλγιον ἔμεινεν ἀνεξάρτητον εἰς ἀπόδειξιν ὅτι καὶ τὰ μικρὰ Κράτη εἶναι ὠφέλιμα. Τοῦτο ἐκδηλοῖ καὶ ἡ καταπληκτικὴ αὐτοῦ εὐημερία. Ὁ πληθυσμός, ὅστις ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἦτο τεσσάρων ἑκατομμυρίων, ηὔξησε κατόπιν κατὰ 38 %, πολὺ περισσότερον ἢ ἐν Γαλλίᾳ, παρ' ἧς τὸ Βέλγιον παρέλαβε καὶ τὸν ἀστικὸν Κώδικα καὶ τοὺς κανόνας τῆς διαδοχῆς καὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἰδιοκτησίας, Ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1846 τὸ πλέθρον γῆς ἐπωλεῖτο ἀντὶ 2416 φρ. δίδον εἰσόδημα 68 φρ. σήμερον πωλεῖται ἀντὶ 3945 καὶ ἐκμισθοῦται ἀντὶ 103 φρ. Ἡ ἀξία τῶν εἰδῶν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἀνῆλθεν ἀπὸ 775 ἑκατομ. εἰς 7056 ἑκατ. καὶ τὸ εἰδικὸν ἐμπόριον ἀπὸ 345 εἰς 2512 ἑκατ. [1]).

Ἐκ τῶν 5,853,000 κατοίκων 2 ½ ἑκατομμύρια ὁμιλοῦσι τὴν φλαμανδικὴν διάλεκτον, 2 ἑκατ. τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, οἱ οἱ δὲ λοιποὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας καὶ τὴν γερμανικήν· οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀνέρχονται μόλις εἰς 15 χιλιάδας, 3000 εἶναι Ἑβραῖοι. Τὸ Βέλγιον ἔχει δημόσιον χρέος 1718 ἑκατ. φρ. διὰ τὸ ὁποῖον πληρώνονται τόκοι 80 ἑκατομ. Ὁ στρατός του ἀνέρχεται εἰς 44, 610 ἄνδρας, δυνάμενος ν' αὐξηθῇ ἐν καιρῷ πολέμου μέχρις 85 χιλιάδων.

[1]) Στατιστικὸς πίναξ τοῦ Βελγίου τοῦ ἔτους 1878.

Καὶ ὅμως καὶ τὸ Βέλγιον δὲν ἀπέφυγε τὰς ῥαδιουργίας καὶ τὰ δόγματα τῶν σοσιαλιστῶν, ὧν ἀπόστολος ὑπῆρξεν ὁ Ἐδουάρδος Βάγνερ. Ἡ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὴ αὕτη χώρα ὑπέστη τὴν μάστιγα τῶν ἀπεργειῶν καὶ συνεπείᾳ τούτων καὶ τῆς καταστροφῆς. Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου τοῦ ἔτους 1886 ἐξερράγη στάσις ἐν Σαρλεροᾷ, κέντρῳ μεγάλων ἀνθρακωρυχείων καὶ σπουδαίων μεταλλευτικῶν ἔργων. Ἡ στάσις ἐξερράγη καὶ ἐν Λιέγῃ καταστρεπτική. Ἐκεῖθεν διεδόθη καὶ περαιτέρω, καὶ μέγαρα, ἐπαύλεις, βιομηχανικὰ καταστήματα, ἐργοστάσια ἐγένοντο βορὰ τῶν διὰ πετρελαίου ἐμπρησμῶν, καταδικάσασα εἰς ἀεργίαν τοὺς ἐργάτας καὶ εἰς πενίαν τοὺς ἐργοστασιάρχας· πολλαὶ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι κατεστράφησαν, πολλοὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν. Αἱ ζημίαι ἀνῆλθον εἰς 100 ἑκατομμύρια φοάγκων.

Ὁ νῦν βασιλεύων Λεοπόλδος Β'. ἀνὴρ μεμορφωμένος καὶ δραστήριος, ἐπροστάτευσε τοὺς διερευνητὰς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἵδρυσε τὸ βασίλειον τοῦ Κόγγου. Κατὰ τὴν ψῆφον τῶν δύο Βουλῶν τοῦ Βελγίου τῆς 28 Φεβρουαρίου 1885 τὸ ἀνεξάρτητον Κράτος τοῦ Κόγγου ἐτέθη ὑπὸ τὴν προσωπικὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου Β'.

Καὶ ἡ Ὁλλανδία ἐν ἔτει 1848 ἐπεξέτεινε τὸ Σύνταγμά της, καὶ κατήργησε τὰς ἀριστοκρατικὰς προνομίας, τὰς ἀναγνωρισθείσας διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ ἔτους 1815, ὁρίσασα δευτέραν Βουλὴν ἀντιπροσώπων, ἐκλεγομένην κατὰ τετραετίαν ὑπὸ τῶν φορολογουμένων· τὰ δὲ μέλη τῆς ἄνω Βουλῆς, ἐκλεγόμενα ἐπὶ ἐννέα ἔτη, ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων ἐκ τῶν μᾶλλον φορολογουμένων· ἡ δὲ βασιλικὴ ἐπιχορήγησις περιωρίσθη εἰς ἓν ἑκατομμύριον ὁλλανδικῶν φλωρινίων. Ἡ Ὁλλανδία

Ἡ Ὁλλανδία ἐξακολουθεῖ μετερχομένη τὸ ἐμπόριόν της καὶ κάλλιον ἄλλων Κρατῶν ἔλυσε τὸ πρόβλημα τοῦ ἀποικισμοῦ, ἰδίως ἀφ' οὗ ἀπώλεσε τὸ Βέλγιον. Ἐν ταῖς ἀποικίαις της ἔχει 28 ἑκατομμύρια κατοίκων, ἐν οἷς 22,000 Εὐρωπαίους. Ὁ ἐν Ἰνδίαις πόλεμος κατὰ τῶν Ἀτσὶν παρέσχε τῇ Ὁλλανδίᾳ ἀφορμὴν νὰ συμ-

περιλάβῃ τὴν χώραν αὐτῶν εἰς τὰς κτήσεις της· πρεχώρησε δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ τὰς κτήσεις της τὰς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Νέας Γουϊνέας· ἀποστέλλει εἰς τὰς γεωργικὰς ἀποικίας της τοὺς ἀέργους καὶ τυχοδιώκτας, ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καθιστᾷ ἐν Ὁλλανδίᾳ ὀλίγους τοὺς ἀέργους καὶ τοὺς ἐγκληματίας. Ἐσωτερικῶς ἡ Ὁλλανδία διαταράσσεται κάπως ὑπὸ τῶν ἐρίδων μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Ἰανσενιστῶν. Ἂν καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπαναστατήσασα κατὰ τοῦ Φιλίππου Β'. παρεκώλυσε τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Καθολικισμοῦ ὑφ' ὅλην τὴν κεντρώαν Εὐρώπην, μ' ὅλον τοῦτο ἀπέστειλε πολλὰ πλοῖα πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Πάπα, καὶ σήμερον ἀκόμη ἀποστέλλει πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἱεραποστόλων. Ἐν τούτοις κατὰ τὸ 1875 ἀπεφάσισε νὰ καταργήσῃ τὴν θέσιν τοῦ πρεσβευτοῦ της παρὰ τῷ Πάπᾳ.

Ὁ ὑπουργὸς Θορβέκε ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἔτη ἐκυβέρνησε τὴν χώραν, φιλελεύθερος καὶ ἀνεξίθρησκος πρὸς τοὺς Καθολικούς.

Ὡς πρὸς τὸ Λιμβοῦργον καὶ τὸ Λουξεμβοῦργον ἡ Ὁλλανδία στμμετέσχε τῆς γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον ἀνασχηματισμόν της ἀπεκλείσθη αὐτῆς.

Ἀποθανόντος κατὰ τὸ 1879 τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου καὶ ἀσθενοῦντος ἐκ νόσου ἀνιάτου τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του, ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος Γ'. φαίνεται ὅτι θέλει ἀνακηρύξῃ διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν βασιλόπαιδα διάδοχον τοῦ Νάσσαου, συγγενῆ του καὶ υἱὸν τοῦ δουκὸς τοῦ Νάσσαου, ὅστις συμμαχήσας κατὰ τὸ 1866 μετὰ τῆς Αὐστρίας κατελύθη ὑπὸ τῆς Πρωσσίας, δημευθείσης καὶ τῆς ἰδιωτικῆς αὐτοῦ περιουσίας. (Κατόπιν ὑπερισχυσάσης τῆς ἐπιρροῆς τῆς Γερμανίας ἀνηγορεύθη διάδοχος τοῦ θρόνου ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Βιλελμίνη, ἥτις καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της ἀνηγορεύθη βασίλισσα· ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς αὐτῆς Ἔμμας, ὡς ἀντιβασιλίσσης. Σημ. τοῦ μεταχραστοῦ).

Τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης τοῦ Χάρλεμ παρηκολούθησε ἡ ἀποξήρανσις τοῦ Ζουΐδερζε, ἀποπερατωθεῖσα τῷ 1882. Διὰ δαπάνης 240 ἑκατομμυρίων φράγκων ἀπέκτησε ἡ γεωργία ἔκτα-

σιν 200,000 πλέθρων καλλιεργησίμων. Τῷ 1870 νέα διῶρυξ κατεσκευάσθη μεταξὺ Ἀμστελοδάμου καὶ τῆς θαλάσσης.

Τὰ ἔσοδα τῆς Ὁλλανδίας, τὰ ὁποῖα ἐν ἔτει 1840 ἦσαν 106½ ἑκατομ. ὁλλανδικῶν φλωρινίων, ἐξ ὧν τὰ 15 ἑκατομ. ἐπέφερον αἱ ἀποικίαι, τῷ 1886 ἀνῆλθον εἰς 112 ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ τὰ ἔξοδα ὑπερβαίνουσι πάντοτε τὰ ἔσοδα, διὸ καὶ ηὔξησε τὸ δημόσιον χρέος, τὸ ὁποῖον ἐν ἔτει 1886 ἦτο 1,066,000,000, ἀπαιτοῦν τόκους 35 σχεδὸν ἑκατομμυρίων.

Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς εἶναι 4½ ἑκατομμυρίων, ὁ δὲ στρατός της ἐπὶ ποδὸς πολέμου πάντοτε εἶναι 65,000 ἀνδρῶν ἐκτὸς τῆς ἐφεδρείας καὶ τοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ ἐκ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ στόλος της σύγκειται ἐξ 141 σκαφῶν, ἐξ ὧν 23 θωρηκτά.

Ἡ ὁμιλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ ὁλλανδική, ἀλλ' ὡς ἡ σκανδιναβική, δὲν παρουσιάζει τάσιν μεγάλης διαδόσεως. Τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Μότλεϋ συγγραφεῖσαν ἱστορίαν τῆς Ὁλλανδίας ἐπέκρινε δριμύτατα ὁ ἀρχειοφύλαξ Γραὶν βὰν Πρίνστερερ.

Αἱ παραδόσεις περὶ τῆς ἀρχαίας δημοκρατίας τῆς Ἑλβετίας ἐπεβεβαιώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου Ῥιλλιὲ (ἐν τῷ συγγράμματι «Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας» Γενεύῃ 1868), ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι οἱ ὀρεσίβιοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἔχαιρον ἐλευθερίαν ὑπὸ τοὺς γερμανοὺς κυρίους των· ὧν τινὲς ἐγένοντο τύραννοι καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλβετίας ἐξανέστη. Αἱ μικραὶ ἐκεῖναι δημοκρατίαι διετήρησαν μέχρι τοῦ ἔτους 1803 τὴν δημοτικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἣν ἄλλοι ἐθυσίασαν ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας ἢ τῆς μοναρχίας. Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ ἐλευθερίου τῆς Ἑλβετίας πολιτεύματος ὁ λαός, συνερχόμενος ἀποφασίζει, διευθετεῖ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεις, ἐκλέγει τὰς ἀρχάς του, ἀποστρέφεται ὅμως τὴν συγκέντρωσιν, τὰς μεγάλας δαπάνας καὶ τὰς παχείας ἐπιχορηγήσεις. Αἱ πολιτικαὶ γνώσεις διεδίδοντο ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Ἑλβετία.

Τὰ πάντα ἀνετράπησαν ὑπὸ τῆς μεγάλης γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 1830.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ Ἑλβετία διαιρεῖται, ὡς πᾶσα ἄλλη χώρα, εἰς δύο κόμματα. Τὸ συντηρητικὸν κόμμα ἀκολουθεῖ τὰς παραδόσεις τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος μὲ αὐτονομίαν ἑκάστης ἐπαρχίας (Καντονίου) συμφώνως πρὸς τὴν διαφορὰν τῆς καταγωγῆς, τῆς γλώσσης, τῶν ἐθίμων, τῆς θρησκείας καὶ τῆς τοπογραφίας· τὸ ἕτερον κόμμα κλίνει πρὸς τὴν ἑνοποίησιν, εἰς ἣν ἡ Εὐρώπη βαθμηδὸν θυσιάζει τὰς πατροπαραδότους ἐλευθερίας της· τὸ σύστημα τοῦτο ἐρεθίζει τὰ πάθη καὶ ζητεῖ νὰ ὑποβάλῃ καὶ αὐτὴν τὴν θρησκείαν εἰς θεωρητικὰς ἀρχάς, καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ τόξον τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου διὰ τῆς καραβίνας τοῦ Γαριβάλδη.

Ἡ Ἑλβετία ἔσχε μέχρι τοῦ ἔτους 1849 εἴκοσι καὶ τρεῖς ἀναθεωρήσεις τοῦ συντάγματος πρὸς μετασχηματισμὸν τῶν ἀριστοκρατικῶν δημοκρατιῶν εἰς λαϊκάς· ἀπὸ δὲ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1879 ἔσχεν 115 ἀναθεωρήσεις εἴτε τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος εἴτε τῶν ἐπαρχιακῶν συνταγμάτων· ἀπὸ δὲ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1880 ἐγένοντο 66 ἀναθεωρήσεις, ὅπως ἐπιτευχθῇ λαϊκὴ Κυβέρνησις διὰ δημοψηφίσματος, ὅλως διάφορος τῆς ἀρχικῆς.

Οἱ Καθολικοὶ ἐν Ἑλβετίᾳ ὑπερβαίνουσι τὸ ἓν ἑκατομμύριον, οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀνέρχονται εἰς 1 ½ ἑκατομμύριον ψυχῶν. Ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη, ἡ ἐπὶ δύο ὅλους αἰῶνας ἐπικρατήσασα ἐν τοῖς ἑλβετικοῖς ὄρεσι διεταράχθη ὑπὸ τοῦ πολέμου τοῦ Σονδερβούνδου, καὶ αἱ καθολικαὶ ἐπαρχίαι (τὰ καντόνια) τοῦ Οὐρή, τοῦ Σβίτς, τοῦ Οὔντερβαλδ, τῆς Λυκέρνης, τοῦ Ζούγου καὶ τοῦ Φριβούργου, ἡττηθεῖσαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς νόμους τῶν νικητῶν. Τὸ ἑλβετικὸν ἐκεῖνο κίνημα ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῶν κινημάτων συμπάσης τῆς Εὐρώπης καὶ κατ' ὀλίγον κατέληξεν εἰς διατάξεις καταθλιπτικὰς καὶ εἰς ἀληθεῖς διωγμούς. Τότε ἱδρύθη τὸ συγκεντρωτικὸν Σύνταγμα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Βέρνην.

Ἡ κυβερνητικὴ ἀνάμιξις ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἦδη διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Συντάγ-

ματος τοῦ ἔτους 1865 προσεβλήθη ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἐξηρεθίσθη ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀντιπολίτευσις. Εἶτα δὲ ἐν ἔτει 1874 ἐγένετο ἀπόπειρα πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Βέρνης εἰς Ἐκκλησίαν δημοκρατικήν, ἐξαρτωμένην ἐντελῶς ἐκ τῆς ψήφου τῶν πολιτῶν, οἵτινες πάντες ὁμοῦ ὤφειλον νὰ ἐκλέγωσι τοὺς ἐφημερίους καὶ ἱερεῖς, ἐκλεγομένους κατὰ ἐξαετίαν, καὶ νὰ ἐπικυρῶσι τὰς δογματικὰς ἀποφάσεις τοῦ καθολικοῦ συμβουλίου ἢ τῆς προτεσταντικῆς Συνόδου. Ταῦτα πάντα ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ δημοψηφίσματος. Ἡ σφοδροτέρα ἀντίστασις ἐγένετο ἐκ μέρους τῆς προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας τῆς Νεοσατέλλης, ἥτις ἐν ᾧ εὑρίσκετο ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πρωσσίας εἶχε ψηφίσει ἰδιαίτερον κανονισμόν. Ἑξήκοντα ἐφημέριοι τῆς Βέρνης, διαμαρτυρηθέντες, ἐπαύθησαν, ὡς καί τινες ἐπίσκοποι, ὡς ἐὰν εἶχον παραβῇ τὸν ὅρκον των ὡς ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους.

Ἐν Γενεύῃ, τῇ κοιτίδι καὶ μητροπόλει τοῦ Καλβινισμοῦ, ὁ Καθολικισμὸς εἶχεν εἰσχωρήσει καὶ ἀνεπτύσσετο τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ζωηροῦ ἐπισκόπου Μερμιλλιῶ· ἀλλ' οὗτος ἐξεδιώχθη τῆς χώρας παρὰ τὸ Σύνταγμα, καὶ ἡ ἐξάσκησις αὐτοῦ παρεμποδίσθη· οἱ ἐφημέριοι ὤφειλον νὰ ἐκλέγωνται καὶ ἡ ἐκπαίδευσις κατέστη ἀναγκαστική· ὁ χωρισμὸς δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κράτους ἐσήμαινεν ἐνταῦθα ὅτι οἱ ἐφημέριοι δὲν θὰ ἐμισθοδοτοῦντο, ὅπως ἡ ἐκκλησία τοῦ Καλβίνου στερηθῇ τῆς κυβερνητικῆς ὑποστηρίξεως. Ἡ κεντρικὴ Κυβέρνησις ἐπετέθη δριμέως κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς κουρίας, κατὰ τοῦ ἀναμαρτήτου τοῦ Πάπα, καὶ κατὰ τῆς ὑποκρισίας καὶ τῶν ψευδῶν τῶν Καθολικῶν, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον διέταξεν ὁμοσπονδιακὴν νηστείαν, διότι, ὡς ἔλεγε τὸ ἔγγραφον, «ὁ ἐγωϊσμός, ἡ λατρεία τοῦ Μαμμωνᾶ, ὁ πόθος σαρκικῶν ἀπολαύσεων ἀπειλοῦσι τὴν δημοσίαν εὐδαιμονίαν»· διέταξε δὲ ὡσαύτως κατὰ τὴν νηστείαν ταύτην νὰ μένωσι κλειστὰ τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, καφενεῖα καὶ αἱ δημόσιαι διαλέξεις, καὶ νὰ γείνωνται κηρύγματα ἀπ' ἄμβωνος καὶ ν' ἀναγινώσκηται ἡ Ἁγία Γραφή.

Καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Τεσσίνου ἀπεφασίσθη ὅπως πᾶς κληρικὸς ἐξασκῶν τὰ τῆς θρησκείας ἄνευ ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως τιμωρεῖται, καὶ ὅπως διακοπῇ πᾶσα μετὰ τοῦ Ποντίφηκος σχέσις. Ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη αὐστηρότης ἐμετριάσθη βραδύτερον.

Τῇ 29 Μαΐου 1874 ἡ ὁμοσπονδιακὴ Συνέλευσις ἐψήφισε νέον Χάρτην, καθ' ὃν συνιστᾶτο σῶμα, τὸ ὁποῖον, ἐκτὸς τῆς νομοθετικῆς δικαιοδοσιας, συνομολογεῖ τὰς συνθήκας, κηρύττει τὸν πόλεμον καὶ συνομολογεῖ τὴν εἰρήνην, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπικυροῖ τὰς διατάξεις τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ σώματος τούτου δέον νὰ ὑποβάλλωνται εἰς δημοψήφισμα, ἐὰν ζητηθῇ τοῦτο παρὰ 30 χιλιάδων πολιτῶν. Πᾶς Ἑλβετὸς ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους εἶναι ἐκλογεύς· πᾶς δὲ λαϊκὸς ἐκλογεὺς δύναται νὰ ἐκλεχθῇ βουλευτής· οἱ βουλευταί, εἷς ἀνὰ 20 χιλ. ψυχῶν, ἀποτελοῦσι τὸ ἐθνικὸν Συμβούλιον· δύο δὲ βουλευταὶ ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας ἀποτελοῦσι τὸ Συμβούλιον τῶν Κρατῶν· ἡ ὁμοσπονδιακὴ Συνέλευσις ἐκλέγει ἑπτὰ μέλη, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸ ὁμοσπονδιακὸν Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον δικάζει τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰς μεταξὺ τῶν Ἐπαρχιῶν διαφοράς.

Αἱ Ἐπαρχίαι καὶ ἡ Ὁμοσπονδία ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως καὶ ἐναντίον τῶν θρησκευμάτων. Οὐδεὶς ὑποχρεοῦται νὰ συνεισφέρῃ ὑπὲρ θρησκευτικῆς κοινότητος, εἰς ἣν δὲν ἀνήκει. Μὲ ὅλας τὰς σφοδρὰς ἐνστάσεις οὐ μόνον ἐδημεύθησαν τὰ κτήματα τῶν μονῶν ἀλλὰ καὶ ἀπηγορεύθη ἡ εἰσαγωγὴ μαθητευομένων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πάπας διεμαρτυρήθη, ὁ πρεσβευτὴς αὐτοῦ ἔλαβε τὰ διαβατήριά του. Ἐφάνη ἀκόμη μεγάλη συγκατάβασις, ὅτε ἐπετράπη τοῖς Καθολικοῖς νὰ ἐκλέγωσι τοὺς ἐφημερίους αὐτῶν.

Συγκεντρωθέντος οὕτω τοῦ στρατοῦ, τοῦ δόγματος, τῆς φορολογίας, τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, τοῦ ποινικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ δικαίου, τῆς θρησκείας, ἱδρυθέντος ἑνὸς ὁμοσπονδιακοῦ δικαστηρίου καὶ ψηφισθέντος τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐπῆλθεν ὅλη σειρὰ ὁμοσπονδιακῶν νόμων, πολλάκις ἀδίκων. Ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ ζητήματα

ὑποχωροῦσιν ἀπέναντι τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκει φιλοξενίαν, ἀποστόλους καὶ ἐκτελεστὰς καὶ ἔχει κέντρον τὴν Γενεύην.

Τὸ ἔτος 1873 ὑπῆρξεν ἀξιοσημείωτον διὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης, ὅστις κατέστησε γενικὸν κληρονόμον τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιουσίας τὴν πόλιν τῆς Γενεύης, ἥτις διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἐπλούτισε τοὺς φιλολογικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς θησαυρούς.

Θαυμασία ἐπιχείρησις ὑπῆρξεν ἡ διάτρησις τῆς σήραγγος τοῦ Ἁγίου Γοθάρδου ἐχούσης στοὰν μήκους 14,000 μέτρων· τὸ ἔργον τοῦτο διηύθυνεν ὁ μηχανικὸς Φάβρ, ἐξετελέσθη δὲ ἐντὸς ὀκτὼ ἐτῶν καὶ ἐκόστισε 50 ἑκατομμύρια φράγκων· τὰ ἐγκαίνια τῆς σήραγγος ταύτης ἐγένοντο κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1880. Ἡ γραμμὴ αὕτη διευκολύνει τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας· ὑπάρχει ὅμως φόβος μὴ αἱ δύο αὗται Δυνάμεις διὰ λόγους ἐθνικότητος, καταλύσωσι μέχρι τέλους τὴν ἑλβετικὴν Ὁμοσπονδίαν, ἥτις ὑπῆρξε τοσοῦτον συμπαθὴς καὶ φιλόξενος καὶ πολλάκις πρότυπον κράτος ἐν Εὐρώπῃ.

Εἴθε ἡ Ἑλβετία [1]) κατωρθώσῃ νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν ἰσχὺν μετὰ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅπως διετηρήθη ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς χαλαρώσεως, ἐμμείνῃ εἰς τὴν θέσιν της, καὶ περιορίζουσα τὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ κέντρῳ χωρὶς νὰ βλάψῃ τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐπαρχιῶν της, καὶ τὰς πρωτοτύπους ἀρχὰς τῶν διοικήσεων καὶ τῶν ἰδιοκτησιῶν, χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς θιασώτας τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν!

[1]) Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλβετίας εἶνε 2,846,102, ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ της εἶναι 201,225 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν οἱ 117,179 ἀποτελοῦσι τὸν τακτικὸν στρατόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ Μεγάλη Βρεταννία. — Ἡ Ἰρλανδία.

Ἡ Ἀγγλία εἶναι κατ' ἐξοχὴν ναυτικὴ δύναμις, διὸ καὶ αἱ συμμαχίαι της, οἱ πόλεμοί της, αἱ κατακτήσεις της, καὶ τὸ ὅμμα της διηνεκῶς ἐστραμμένον πρὸς τὸν Βόσπορον. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δὲ τῶν σκοπῶν της ποτὲ μὲν σπεύδει, ποτὲ δὲ σταματᾷ, ἄλλοτε πάλιν ἀλλάσσει διεύθυνσιν, καὶ ὁ κόσμος δὲν ἐννοεῖ αὐτὴν καλῶς, ἡ διπλωματία ἀποπλανᾶται, καὶ οἱ πολιτικοί, οἱ βλέποντες τὸν ὄχλον αὐτῆς θορυβοῦντα καὶ τὰ κόμματα διαπληκτιζόμενα ὑποθέτουσιν ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ. Ὁ Ῥουσσὼ ἤδη ἐπίστευεν ὅτι ἐντὸς εἴκοσιν ἐτῶν ἡ Ἀγγλία ἤθελε καταστραφῇ καὶ ἤθελεν ἀπολέσει τὴν ἐλευθερίαν της. Τοῦτο ἐπίστευε καὶ ὁ μέγας Ναπολέων, καὶ ὅμως μόνη ἡ Ἀγγλία εὑρίσκετο ἐν διαρκεῖ πρὸς αὐτὸν πολέμῳ, ἐν ᾧ τὰ ἄλλα Κράτη ἐθυσίαζον τὸ γενικὸν συμφέρον ὑπὲρ τοῦ ἀτομικοῦ, καὶ ἀνέπτυξε τοσαύτην δύναμιν, οἵαν δὲν ἀνέπτυξαν οὔτε ἡ Πρωσσία, οὔτε ἡ Αὐστρία, οὔτε ἡ Ρωσσία.

Οἱ «Καιροὶ» (Times) ἐφημερὶς παγκοσμίου σπουδαιότητος ἔγραφον· «Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Ἀγγλία μετὰ ἑκατὸν ἔτη θὰ ἦναι ὁποία εἶναι σήμερον, ἡ χώρα, ἐν ᾗ ἕκαστος ἄνθρωπος δύναται νὰ ὑψωθῇ μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ἀξιώματος, ἤ, ἐὰν δὲν θέλῃ τοῦτο, δύναται να διατελῇ εὐτυχὴς ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ». Οἱ Ἄγγλοι διατηροῦσι πανταχοῦ τὰ πάτρια ἔθιμα καὶ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, δὲν ἀφομοιοῦνται εὐκόλως πρὸς τοὺς ξένους καὶ ποικίλλουσι τὰ μέσα κατὰ τοὺς τόπους. Ἐν Ἀγγλία δὲν ὑπάρχει ἡ χυδαία ἔξις νὰ περιφρονῶνται αἱ ἀρχαί, οἱ εὐγενεῖς, ἡ θρησκεία, τὸ πολίτευμα καὶ ὁ βασιλεύων. Ἡ θύελλα τῆς ἐπαναστάσεως διετάραξε μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ διεσάλευσε τὴν πεποίθησιν πρὸς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἀλλ'

αὐτὴ εὕρισκεν ἀντίδρασιν παρὰ τοῖς μεθοδισταῖς. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ὑπάρχει ἑνότης θρησκευμάτων, καὶ ἡ ἐκπαίδευσις δὲν ἀρκεῖ πρὸς συγχώνευσιν αὐτῶν, ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἦναι ἄθεος. Θρηνοῦσιν ἄλλοι διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς κοινωνίας καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, διὰ τὴν πάλην τῶν κομμάτων καὶ διὰ τὴν παράβλεψιν τῶν ἀρχῶν ἀπέναντι τῶν ἐπιχειρημάτων. Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος ἀπὸ τοῦ σχολείου ἤδη ἀποκτᾷ οὐ μόνον σεβασμὸν ἑαυτοῦ ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνειαν ἀπέναντι τῶν ἄλλων· αἰσθάνεται ἑαυτὸν κύριον τῶν τριῶν τετάρτων τῆς ὑφηλίου, ἀνώτερον τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, καὶ ἐπωφελούμενος τῆς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων ἀφίνει τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν θρησκείαν των εἰς τοὺς ἡττημένους.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἀγγλίας, διελθοῦσα διὰ μακρῶν καὶ αἱματηρῶν περιπετειῶν, ἔλαβε τέλος πρὸ ἑνὸς ἤδη αἰῶνος, ὥστε ἡ Ἀγγλία ἠδυνήθη νὰ διέλθῃ τὰς νέας ἐπαναστάσεις ἄνευ σπαραγμῶν, πολλάκις διευθύνουσα ἢ καὶ καταβάλλουσα αὐτάς. Ὅπως ἐν πάσῃ ταραχῇ εὑρίσκεταί τις ἀπερίσκεπτος, ὅστις τὴν ὑποκινῇ, τὴν ἐρεθίζει, τὴν διαδίδει καὶ τὴν ἐπευφημεῖ, οὕτω καὶ ἐν πάσῃ ἐπαναστάσει ἐμφανίζεται ἡ σκολιὰ καὶ βιαία πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας εἴτε ἐπισήμου εἴτε καὶ ἰδιωτικῆς, καὶ ὁσάκις δὲν καταφαίνεται ὡρισμένως τὸ συμφέρον αὐτῆς εἰς τὸ νὰ προμηθεύῃ ὅπλα ἢ νὰ πωλῇ τὰ βιομηχανικά της προϊόντα.

Μόνη ἡ Ἀγγλία ἐν Εὐρώπῃ γινώσκει τὸν τρόπον νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῆς κακοδιοικήσεως χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ τῆς νομίμου ὁδοῦ, ἀτενίζουσα καὶ βασιζομένη εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἀποδεικνύουσα ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν γίνονται ὥριμοι πρὸς τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς δουλείας, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας μανθάνει τις νὰ ὠφελῆται αὐτῆς. Μὲ πληθυσμὸν 36 ἑκατομμυρίων ἔχει στρατὸν τῆς ξηρᾶς 203 χιλ. ἀνδρῶν καὶ 82 χιλ. τοῦ ναυτικοῦ [1]· τὸ δημόσιον αὐτῆς χρέος ἀνέρχεται εἰς 710 ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν.

[1] Τακτικὸς στρατὸς 203,791· ἐφεδρεία 53,780, ἐθελονταὶ 399,931. Ἐν ὅλῳ 657 472 ἄνδρες.

Στόλος: 69 θωρηκτά, 304 ἀτμόπλοια καὶ 147 ἱστιοφόρα.

Ἡ πρωτεύουσα, τὸ Λονδῖνον, ἐπὶ ἐκτάσεως 300 χιλιομέτρων ἔχει τέσσαρα καὶ πλέον ἑκατομμύρια κατοίκων, ἐν οἷς περισσοτέρους Ἑβραίους παρ' ὅτι περιεῖχεν σύμπασα ἡ ἀρχαία Παλαιστίνη καὶ περισσοτέρους Καθολικοὺς ἢ ἡ Ῥώμη, περισσοτέρους Ἰρλανδοὺς ἢ τὸ Δουβλῖνον καὶ περισσοτέρους Σκώτους ἢ τὸ Ἐδιμβοῦργον. Τριακόσιαι εἶναι περίπου καθ' ἑκάστην αἱ γεννήσεις· μία γέννησις συμβαίνει κάθε πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ εἷς θάνατος κάθε ὀκτὼ λεπτά. 28 μίλια ὁδῶν εἶναι ἀνοικτὰ εἰς τὴν συγκοινωνίαν, καὶ κατ' ἔτος κτίζονται 9000 νέαι οἰκίαι. Ὁ λιμὴν παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Λονδίνου περιέχει καθ' ἑκάστην χίλια πλοῖα καὶ 9 χιλιάδας ναυτῶν. Ἡ φορολογήσιμος ἀξία τοῦ Λονδίνου ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1885 ἀνῆλθεν ἀπὸ 27 $^1/_2$ ἑκατ. λιρῶν εἰς 30 $^1/_2$. Κατ' ἔτος διανέμονται ἐκ τῶν ταχυδρομικῶν γραφείων τοῦ Λονδίνου 238 ἑκατομμύρια ἐπιστολῶν, ἐξαιρέσει τῶν ἐφημερίδων. Ἐν τοῖς ἀστυνομικοῖς δελτίοις σημειοῦνται 120,000 συνήθεις κακοῦργοι· 38,000 μέθυσοι [1]) ἀποστέλλονται κατ' ἔτος εἰς τοὺς διαφόρους ἀστυνομικοὺς σταθμούς. Ἓν ἑκατομμύριον κατοίκων δὲν πρεσβεύει οὐδεμίαν θρησκείαν.

Τὸ καθαρῶς νομικὸν δίκαιον ἐξελίσσεται διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὸ μὲν μετριάζει, ἡ δὲ ὁρίζει τὴν πρόοδον, καὶ ἀναπτύσσει τὰ μέλλοντα διαβήματα ἐκ τῶν προηγουμένων. Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰ κομματικά, οὐδὲ καταπνίγει τὰς φιλελευθέρας τάσεις τοῦ κόμματος τῶν Τόρυων ἢ τῶν Οὐίγγων. Τὸ Κοινοβούλιον ἀποφεύγει τὰς ἀφῃρημένας ἰδέας καὶ ζητεῖ τὰς θετικάς· ἀπεχθάνεται τοὺς πολλοὺς καὶ μακροὺς λόγους καὶ ἀσχολεῖται περισσότερον εἰς τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων καὶ τηλεγράφων, εἰς τὴν ἔκδοσιν τραπεζικῶν γραμματίων καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν δημητριακῶν καρπῶν ἢ εἰς τὴν μεταρρύθμισιν νόμων. Ἀντὶ ἐπαναστάσεων γίνονται εἰρηνικαὶ ἐξελίξεις καὶ μεθ' ὑπομονῆς ἀναμένεται νὰ ὡριμάσωσιν αἱ μεταρρυθμίσεις. Πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν συνεζητεῖτο ἐν ταῖς Βουλαῖς ἡ ἀπαγόρευσις τῆς

[1]) Ὅρα Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας. Χρονικὰ τῆς Ἐγκρατείας.

δουλεμπορίας πρὶν ἢ ψηφισθῇ, ἄλλα τόσα ἔτη συνεζητεῖτο ἡ κατάργησις τῆς δουλείας καὶ ἡ ἐλευθέρα εἰσαγωγὴ τῶν σιτηρῶν· πεντήκοντα ἔτη παρῆλθον πρὶν ἢ ψηφισθῇ ἡ ἐλευθερία τῶν Καθολικῶν καὶ τριάκοντα διὰ να καταργηθῇ τὸ προνόμιον τῆς νομίμου Ἐκκλησίας· ἄπειρος δὲ χρόνος παρῆλθε πρὶν ἢ ψηφισθῇ ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις τοῦ 1886.

Οἱ Ἄγγλοι ἐπόθουν πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ἰσότητα, ἤθελον ἐλευθερίαν τοῦ ἀρχαίου συστήματος, καθ' ἣν πάντες οἱ πολῖται εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ πάντες συζητοῦσι κοινῇ τὰς ὑποθέσεις των. Ἔχουσι τὴν λεγομένην αὐτοδιοίκησιν (Self-government). Ἡ ἀριστοκρατία ἡ ἑνοῦσα τὸν λαὸν μετὰ τοῦ βασιλέως, ὁδηγεῖ πρὸς τὰς βελτιώσεις καὶ μετριάζει αὐτάς· εἶναι τὸ ἄνθος τῆς πρωτοτοκίας μὲ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ γόητρον, δι' οὗ φροντίζει περὶ τοῦ καλοῦ τῶν λοιπῶν τάξεων, ἐν ᾧ τὰ ἄλλα τέκνα τῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας ἐργάζονται.

Οὕτως ἄνευ πολλῶν κλονισμῶν ἐγένοντο σπουδαιόταται μεταρρυθμίσεις καί, δύναταί τις εἰπεῖν, μετεβλήθη τὸ Σύνταγμα διὰ τῆς ἐγκεντρίσεως τοῦ δημοκρατικοῦ στοιχείου εἰς τὸ ἀριστοκρατικὸν καὶ μοναρχικόν. Ἐν ἔτει 1831 ἔλαβον δικαίωμα ψήφου οἱ ἁπλοῖ πολῖται, ἐν ἔτει δὲ 1869 οἱ ἐργάται, τῷ δὲ 1885 οἱ γεωργοί, ἂν ἦσαν ἀνεξάρτητοι καὶ εὐφυεῖς· ἐπομένως ἐγένετο φροντὶς νὰ μορφωθῶσι καὶ νὰ ὑποστηριχθῶσιν. Τῷ 1828 κατηργήθη τὸ test, δηλ. ἡ ὁμολογία νομικῆς πίστεως, δι' ἧς οἱ Καθολικοὶ καὶ καὶ οἱ Διχογνωμοῦντες (dissidents) ἀπεκλείοντο ἀπὸ τῶν δημοσίων θέσεων· τῷ δὲ 1829 ἐψηφίσθη ὅπως καὶ οἱ Καθολικοὶ παρακάθηνται ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ· τῷ δὲ 1858 ἐπετράπη τοῦτο καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους.

Εἰσεχώρησαν μετὰ ταῦτα καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι. Μετὰ τὸ 1831 ἤρξατο ἡ συζήτησις περὶ ἀπονομῆς τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς δύο ἢ τρία ἑκατομμύρια ἐλευθέρων γυναικῶν, ἀποτιουσῶν τοὺς φόρους. Εἰς τὴν συζήτησιν ἔλαβον μέρος ἐκτὸς ἐπιφανῶν γυναικῶν καὶ ὁ Κόββδεν, ὁ Στούαρτ Μίλλ, ὁ Δισραέλης, ὥστε

δύναται νὰ κληθῇ τοῦτο γενικὴ ψηφοφορία, ἀφ' οὗ κατέπεσεν ὁ μόνος φραγμός, ὅστις ἀπέκλειε τοῦ Κοινοβουλίου τὰς κατωτέρας τάξεις· αἱ δαπάναι καὶ αἱ ἔριδες, βαρύταται ἄλλοτε, ἤδη ἐμετριάσθησαν· ἐὰν ὑποψήφιός τις δὲν ἔχῃ συναγωγιστήν, ἐκλέγεται. Καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἐνοριῶν μεταβάλλεται. Ἡ κακῶς ὑποκρυπτομένη γενικὴ ψηφοφορία θὰ καταπολεμήσῃ τὴν διοικητικὴν ἐξουσίαν καὶ τοὺς τύπους, δι' ὧν κατέχονται καὶ μεταβιβάζονται αἱ γαῖαι, καὶ οὕτω γίνεται βῆμα πρὸς τὸν ἀγροτικὸν νόμον καὶ πρὸς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν [1]).

Ἤδη ἡ Ἀγγλία διέρχεται κρίσιν σπουδαιοτάτην διότι πρόκειται νὰ μεταρρυθμισθῇ ἐντελῶς τὸ πολιτικὸν αὐτῆς Σύνταγμα. Τοῦτο ἐβασίζετο πάντοτε εἰς τὰς ἐδαφικὰς κτήσεις, ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς πίστεως ἔδωκε τὴν κυριωτέραν σπουδαιότητα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς βιομηχανίας. Ἐὰν πολιτικὸν σύστημα κρίνεται κατὰ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας, οὓς παράγει, μέγας ἔπαινος ὀφείλεται τῇ Ἀγγλίᾳ, ἔνθα πολυάσχολοι ὑπουργοὶ εὑρίσκουσι καιρὸν νὰ ἑρμηνεύωσι τὴν Ὀδύσσειαν τοῦ Ὁμήρου (ὁ Γλάδστων), νὰ γράφωσι μυθιστορήματα (ὁ Δισραέλης) ἢ νὰ ἐξηγῶσι σφηνοειδεῖς ἐπιγραφάς.

Ὁ ἀπροσδόκητος θάνατος τοῦ Πὴλ ὑπῆρξεν ἐθνικὸν πένθος. Ὁ Πάλμερτων (1784-1865) ἀπέδιδε τὴν ἀξίαν πολιτικοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸ νὰ μὴ λύῃ τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα, ἀλλὰ νὰ τὰ παρακάμπτῃ διὰ ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν, ἀναρριπίζων τὰς ταραχὰς ἄλλων Κρατῶν· περιφρονητὴς τῶν βασιλέων καὶ τῶν συνθηκῶν, ἐδυσφήμισε πάντας, καὶ τὰ πάντα ἀνεστάτωσεν ὅπως ἀπατήσῃ τὸν Ναπολέοντα Γ'. καὶ νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν Πάπαν· ἐν ᾧ δὲ ὑπεκρίνετο φιλελευθερίαν ἐσωτερικῶς, συγκατετίθετο ἐξωτερικῶς εἰς πιέ-

[1]) Ἤδη τὰ 2/3 τοῦ ἀγγλικοῦ ἐδάφους ἀνήκουσιν εἰς 10,217 ἄτομα, τὰ 2/3 τοῦ ἐδάφους τῆς Σκωτίας εἰς 330 ἄτομα, καὶ τὰ 2/3 τῆς Ἰρλανδίας εἰς 1942 ἄτομα. Ἐξέλιπεν δὲ οἱ μικροὶ ἰδιοκτῆται τῶν ἀρχαίων χρόνων.

Ἐκ στατιστικῆς τινος μανθάνομεν ὅτι 2140 ἄτομα κατέχουσι 38,875,522 πλέθρων γῆς (πρὸς 100 τετραγ. μέτρα), δηλ. τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου ἐδάφους τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου.

σεις, ἀνεστάτωνε τὰ πάντα καὶ οὐδεμίαν ἐπέφερε θεραπείαν. Ἡ κοινὴ γνώμη διετέθη τοσοῦτον ἐχθρικῶς πρὸς αὐτόν, ὥστε μὲ ὅλην τὴν εὔνοιαν τῆς βασιλίσσης ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Δέρβυ (1799-1869) ὅστις ἠθέλησε νὰ ὑψώσῃ πάλιν τὴν χώραν εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων. Ὁ Δέρβυ ἠκολούθησε πολιτικὴν φιλελεύθερον, καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ τοὺς Ἑβραίους· κατήργησε τὴν ἀνάγκην ἀπογραφῆς διὰ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι βουλευτής, ὥστε οὕτω προσετέθησαν 400,000 ἐκλογέων· συμφώνως πρὸς τὰ ἄλλα Κράτη ἐνέμεινεν εἰς τὴν τήρησιν τῶν συνθηκῶν, ὥστε ἀπεδοκίμαζε τὰς πράξεις τοῦ Πεδεμοντίου. Καὶ ἐν ἔτει 1860 ὁ Ῥῶσσελ διεμαρτυρήθη ζωηρῶς κατὰ τῶν ἁρπαγῶν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας, ἀλλ' οἱ διάδοχοι αὐτοῦ συνήνεσαν εἰς τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τῶν παλαιῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας.

Ταχέως ἀνεφάνη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐκ νέου ὁ Πάλμερστων [1]), ἀντιπολιτευομένου αὐτοῦ τοῦ Ῥῶσσελ [2]). Μετὰ ταῦτα ἀνέλαβον ὑπουργεῖα καὶ πολῖται, ὡς ὁ Πίττ, ὁ Πήλ, ὁ Κάνιγγ τῷ 1868 διωρίσθη πρωθυπουργὸς ὁ Δισραέλης μὲ τὸν τίτλον τοῦ Λόρδου Βήκονσφιλδ, ὅστις ἠγόρασε τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ, κατέλαβε τὴν νῆσον Κύπρον, ἐξασφαλίσας οὕτω τῇ Τουρκίᾳ τὰς κτήσεις της ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὁ Γλάδστων ἐνόησεν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν εἶναι εἰμὴ ἀρχηγὸς δημοκρατίας, ἡ πρόσοψις τοῦ διοικητικοῦ μεγάρου, καὶ οὐχὶ τὸ θεμέλιον αὐτοῦ.

[1]) Ὁ Πάλμερστων γεννηθεὶς τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1784, διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν ἀπὸ τοῦ 1809 μέχρι τοῦ 1828, τῶν ἐξωτερικῶν δὲ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1830 μέχρι τοῦ Νοεμβρίου 1834, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1825 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1841 καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1846 μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1851· ὑπουργὸς δὲ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1852 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1853· ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1855 μέχρι τοῦ Μαρτίου 1858 καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1859 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1865. Ἐτάφη δὲ ἐν Οὐεστμίνστερ· ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ ὅτι πολλάκις ἐλησμόνει ὅτι ὑπῆρχε βασίλισσα καὶ ἀπεφάσιζε κατὰ βούλησιν.

[2]) Ὁ Ῥῶσσιλ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τῷ 1813. Τῷ 1832 εἰσήγαγε τὸ νομοσχέδιον περὶ τῆς ἐκλογικῆς μετρρυθμίσεως· ὑποστήριξε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου, τοῦ ἀποκλείοντος τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοῦ Κοινοβουλίου· τῷ 1861 εἰσῆλθεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων.

Καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦτον ἦτο βασίλισσα ἡ Βικτωρία, ἔχουσα εὐπροσηγορίαν καὶ εὐθύτητα ἀνάσσης καὶ ἀρετὰς γυναικός. Θαυμάσιον παράδειγμα ἄρχοντος! Ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος συζύγου της Ἀλβέρτου, θιασώτου παντὸς καλοῦ ἔργου, ὅστις ἐν ἡλικίᾳ μόλις 42 ἐτῶν ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1862. Παραδειγματικὴ εἶναι ἡ λατρεία ἣν τηρεῖ ἡ Βικτωρία πρὸς τὴν μνήμην αὐτοῦ.

Καὶ ἡ Ἀγγλία ὑπέστη οὐκ ὀλίγα δεινὰ καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά. Πολλὰ ὑπέφερεν ἐκ τῆς παμπενίας μ' ὅλας τὰς ὑπερανθρώπους προσπαθείας της πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῆς· πολλὰ ἐκ τῶν συνεχῶν ἀπεργιῶν τῶν ἐργατῶν, ἐκ τῆς χαλαρώσεως τῆς ἐργασίας καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως βάμβακος· συνεπείᾳ τούτων ἐπῆλθον μεγάλαι χρεωκοπίαι καὶ πλήρης ἀπογοήτευσις διὰ τὴν τοποθέτησιν κεφαλαίων εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰ ὁποῖα ἐπλημμύρησαν τὴν ἀγγλικὴν τράπεζαν, ὥστε κατὰ τὸ 1867 οἱ τόκοι ἐξέπεσαν εἰς 2 %. Παρῆλθον οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι καθ' οὓς ἡ Ἀγγλία ἄτρωτος ὄπισθεν τῶν ξυλίνων αὐτῆς τειχῶν, ἠδύνατο νὰ προκαλῇ τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, καὶ ἡ μεγάλη αὐτῆς αὔξησις πολλαπλασιάζει τὰ τρωτὰ αὐτῆς σημεῖα. Αἱ Ἰνδίαι ἀναγκάζουσιν αὐτὴν νὰ ἐπιχειρῇ νέους ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πολέμους. Ἄλλους πολέμους ἐκίνησε κατὰ τῆς Κίνας, κατὰ τῆς Ἰαπωνίας, ἐν Ζανζιβάρῃ, κατὰ τῶν Ἀσσαντῶν, ἐν Ἀβυσσινίᾳ κατὰ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου, ἔνθα ἀπέκτησε τεμάχιον γῆς παρὰ τὴν Ἐρυθρᾶν θάλασσαν παραπλεύρως τῆς Αἰγύπτου. Ὅσῳ δαπανηροὶ καὶ ἂν ἦναι οἱ πόλεμοι, ἡ καλῶς διωργανωμένη δύναμις ὑπερτερεῖ πάντοτε· ἀλλὰ τὸ χείριστον τῶν ἀποτυχιῶν εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκδικήσεως.

Ἐν ἔτει 1834 ἐκίνησε πόλεμον ἐν Ἀφρικῇ κατὰ τῶν Κάφρων, ἐν ἔτει 1851 κατὰ τῆς Βιρμανίας, ἧς κατέκτησε μέρος ἐποφθαλμιῶσα τὸ ὑπόλοιπον, τὸ ὁποῖον τῇ παρεχωρήθη κατὰ τὸ 1885. Τῷ 1856 ἐπολέμησε κατὰ τῆς Περσίας ἀναγκάσασα αὐτὴν νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι δὲν θέλει καταλάβει τὸ Χεράτ. Ἀλλὰ τὸ

ἐπόμενον ἔτος συνωμοσία ἐπεκταθεῖσα καθ' ὅλας τὰς Ἰνδίας προύκάλεσε γενικὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἰνδῶν, καθ' ἣν πλεῖστοι ὅσοι Εὐρωπαῖοι ἐφονεύθησαν. Αἱματηροτάτη ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίκησις· ἡ μεγάλη πόλις Δελχῆ ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου καὶ ἡ χώρα κατακτήθη ἐκ νέου. Τότε κατελύθη καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἰνδιῶν, ὑποταχθείσης τῆς διοικήσεως αὐτῆς εἰς τὴν βασίλισσαν, ἥτις ἀνηγορεύθη αὐτοκράτειρα τῶν Ἰνδιῶν. Τῷ 1879 ἔκαμε νέας κατακτήσεις ἐν Κανδαχάρῃ καὶ ἐν Βιρμανίᾳ, δυσχερεῖς πάντοτε διὰ τὸ ὀρεινὸν τῆς χώρας, ὅπου καταφεύγουσιν οἱ κάτοικοι. Εὔκολος ἐπίσης δὲν ἦτο ἡ καθυπόταξις τῶν Κάφρων καὶ τῶν Ζουλοῦ καὶ ἡ κατάπνιξις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Καβούλ.

Πρὸ πάντων ὅμως ἡ Ἀγγλία εὑρίσκεται ἐν διαρκεῖ διενέξει πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἥτις μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σαμαρκάνδης καὶ Κοχάνδης ἔλαβε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τὸ φρούριον τοῦ Κάρς, ἐξουσιάζουσα οὕτω τὴν μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Περσίας ὁδόν, ἥτις εἶναι ἡ ὁδὸς τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀσίας καὶ ἔσεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἥτις θέλει ἑνώσει τὴν Ἑσπερίαν πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Ὠφελιμώτερον τῆς Κύπρου, νήσου τοσοῦτον ἐπικαίρως κειμένης, ἔσεται διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἡ διαρρύθμισις τῶν ἐν Ἀσίᾳ συνόρων αὐτῆς ἐναντίον ἐχθροῦ, ὅστις βραδὺς μὲν ἀλλ' ἀκατάσχετος προσεγγίζει εἰς αὐτήν.

Οὐδεμία ἄλλη Δύναμις συνετέλεσε τοσοῦτον εἰς τὴν ἵδρυσιν νέων Κρατῶν ὅσον ἡ Ἀγγλία. Εἰς τὰς ἀποικίας της ἀφίνει σχεδὸν πλήρη ἀνεξαρτησίαν, καὶ ἐν Καναδᾷ, μὲ πληθυσμὸν τεσσάρων ἑκατομμυρίων κατοίκων, συνῆλθε τὸ πρῶτον Κοινοβούλιον ἐν ἔτει 1876.

Πάντα τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάρχοντα φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἱδρύθησαν ὑπὸ Ἄγγλων. Ἐβελτιώθη ὁ διοργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ ὡρίσθησαν σαφέστερον αἱ ἐνοχαί. Ὑπάρχουσι νόμοι ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν, ὑπὲρ τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων καὶ ὑπὲρ τῶν μεταναστῶν· ὑπάρχουσιν οἰκήματα διὰ τοὺς ἀστέγους καὶ φόροι ὑπὲρ τῶν πτωχῶν. Ἡ ἑταιρία περὶ τῆς οἰκονομικῆς μεταρ-

ρυθμίσεως προὐτίθετο νὰ εἰσαγάγῃ διὰ τῶν νομίμων μέσων ὅσον ἔνεστι περισσοτέραν οἰκονομίαν εἰς τὰς δημοσίας δαπάνας καὶ νὰ προκαλέσῃ δίκαιον σύστημα τῶν ἀμέσων φόρων ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ εἰσοδήματος ἀντὶ τοῦ πολυπλόκου καὶ ἀδίκου συστήματος τῶν ἐμμέσων φόρων. Ἡ Ἀγγλία ἐξίσωσε τὰ ταχυδρομικὰ τέλη [1]). Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ Ἰουλίου 1856 κατήργησεν ἑκατοντάδας τινὰς διατάξεων, αἵτινες ὑφίσταντο ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τῆς δυναστείας τῶν Τυδώρ [2]).

Ἡ Ἀγγλία ἔχει ἀποικίας, ἐν αἷς ὁμιλεῖται ἡ γαλλική, ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἱσπανικὴ γλῶσσα, ἐν ᾧ οὐδὲν ἄλλο Κράτος ἔχει ἀποικίαν, ἐν ᾗ ὁμιλεῖται ἡ ἀγγλική. Ἐν Εὐρώπῃ ἔχει τὴν Ἑλγολάνδην (παραχωρηθεῖσαν κατόπιν τῇ Γερμανίᾳ. Σημ. τοῦ Μεταφραστοῦ), τὴν Μελίτην, τὸ Γιβράλταρ (τὰ Γάδειρα)· ἐν Ἀμερικῇ τὸν Καναδᾶν, τὴν Ἀκαδίαν, τὰς Βερμούδας νήσους, πολλὰς Ἀντίλλας, μέρος τῆς Γουϊάννης, τὰς Μαλβίνας καὶ ἄλλας νήσους· προβλέπουσα τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ κατέλαβε τὴν Βαλίζην ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ὀνδούρας καὶ ἀντιποιεῖται τὴν προστασίαν τῶν ἀκτῶν τῶν Μοσχίτων, ὥστε ἐκ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐξουσιάζει τὴν Θάλασσαν τῶν Καραϊβῶν. Ἐν Ἀφρικῇ ἔχει τὸ Βαθούρστ, τὴν Σιέρραν Λεώνην καὶ πολλοὺς σταθμοὺς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Γουϊνέας, ἔχει τὴν Ἴλ δὲ Φράνς, τὴν Λός, τὰς Σεκέλλας νήσους, τὴν Σοκότραν, τὴν νῆσον τῆς Ἀναλήψεως, τῆς ἁγίας Ἑλένης καὶ τὸ πάντων σπουδαιότατον, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος· διαπραγματεύεται δὲ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν νῆσον Φερνάνδο-Πῶ καὶ τὴν Ἀννοβόνην, τὰς δύο κλεῖδας τοῦ Νίγριδος. Ἐν Ἀσίᾳ ὑπεσκέλισε τὴν Γαλλίαν, κατέλαβε τὴν Κεϋλάνην, ἔχουσαν πληθυσμὸν ἄνω τὸν δύο ἑκατομμυρίων κατοίκων καὶ ὁσημέ-

[1]) Πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Ῥούλανδ Χίλλ, ὅστις ὥρισε τὸ δεκάλεπτον ταχυδρομικὸν τέλος δι' ὅλον τὸ Κράτος, ὑπῆρχον 4028 γραμματοκιβώτια, σήμερον εἶναι ταῦτα 25,676 μὲ 46 χιλ. ὑπαλλήλων. Τῷ 1878 διεβιβάσθησαν διὰ τῶν ἀγγλικῶν ταχυδρομείων 1 1/2 δισεκατομμύρια ἐπιστολῶν καὶ δελταρίων, ἐξ ὧν 371,800,000 διὰ Λονδίνου.

[2]) Ὅρ. Jeans. Ἡ κυριαρχία τῆς Ἀγγλίας κτλ. 1885 καὶ Lecky. Ἡ Ἀγγλία κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα 1876-82.

ραι προοδεύουσαν· τὴν Σιγγαπόρην, μέρος τῆς Μαλάκκας καὶ τῆς Σουμάτρας· ἐξ Ἄδεν, σπουδαίου σταθμοῦ μεταξὺ Σουὲζ καὶ Βομβάης, καὶ ἄλλοτε τοῦ κυριωτέρου λιμένος τῆς Ἀραβίας, θὰ δυνηθῇ νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν Ὑεμένην καὶ τὴν Ἀδραμάντην τὰ προϊόντα τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν τῷ Ὠκεανῷ κατέχει τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Αὐστραλίας, τὴν Τασμανίαν, τὰς νήσους Νόρφολκ, τὴν Νέαν Καληδονίαν, τὴν Νέαν Ζηλανδίαν καὶ ἄλλας.

Διὰ τῶν ἐπικαίρων αὐτῆς θέσεων ἡ Ἀγγλία ἐξουσιάζει τὸν κόσμον ὅλον· τὴν μὲν Μεσόγειον διὰ τῶν Γαδείρων, τῆς Μελίτης καὶ τῆς Κρήτης, τὴν ἀρχαίαν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδὸν διὰ τῆς Ἁγίας Ἑλένης, τὴν νέαν ὁδὸν διὰ τοῦ Ἄδεν καὶ τοῦ Πέριμ, καὶ κατέχει τὰς μόνας χώρας, ἐν αἷς δυνατὸν νὰ σχηματισθῶσι μεγάλα ἔθνη, ὡς τὰ ἄκρα τῆς Ἀφρικῆς, τὸ εὐκραὲς μέρος τῆς Αὐστραλίας καὶ τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Τριακόσια ἑκατομμύρια ἀνθρώπων συντελοῦσι πρὸς τὸ ὄφελος 36 μόνον ἑκατομμυρίων Εὐρωπαίων, ἀλλ' ἐν περιπτώσει συγκρούσεως τὰ πολλὰ ἐκεῖνα ἑκατομμύρια 0' ἀπέβαινον αὐτῷ μᾶλλον ἐπικίνδυνα ἢ ἀρωγά. Πρὸς τούτοις προσπαθεῖ ἡ Ἀγγλία νὰ ἱδρύσῃ ἀποικίας ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῆς Σόνδης, ἐπὶ τῆς μεγάλης νήσου Βορνέου, παρὰ τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἐκτήσατο ἐπὶ αὐτῶν ἡ Ὁλλανδία διὰ τῆς συμβάσεως τοῦ 1824, διότι εὑρίσκει τὴν νῆσον ταύτην ὡς σταθμὸν μεταξὺ Σιγγαπόρης καὶ Χὸγκ-Κόγκ. Κατὰ τὸ 1882 ἐξῆξεν ἐκ τῆς Αὐστραλίας χρυσὸν ἀξίας 200 ἑκατομυρίων. Αἱ κατακτήσεις αὗται βαίνουσι πάντοτε αὐξανόμεναι οὐχὶ ἕνεκα φιλοδοξίας, ἥτις δὲν εἶναι τὸ ἐλάττωμα τῶν καλῶς συντεταγμένων χωρῶν, ἀλλὰ χάριν τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας· ὥστε ἀντὶ πάσης ἀγορᾶς ἀποκλειομένης αὐτῇ ἐν Εὐρώπῃ, ἀνάγκη ν' ἀποζημιωθῇ ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο ἐν Ἀγγλίᾳ πάντοτε ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Κράτους, οὐδὲ ὑπῆρχεν ὑπουργεῖον δημοσίας ἐκπαιδεύσεως μέχρι τοῦ 1870, ὅτε εἰσήχθη νέον σύστημα (Educatino act), ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρ-

χον, καθ' ὃ τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει μέρος αὐτῆς πρὸς βλάβην τῆς ἐλευθερίας τῆς οἰκογενείας. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις βασίζεται ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀρχῆς· ὁ κλῆρος ἠσχολεῖτο πολὺ εἰς αὐτὴν καὶ ἐδαπανήθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἑκατομμύρια λιρῶν, ἰδίως ἐκ μέρους τοῦ ἀγγλικανικοῦ κλήρου, ὅστις εἶναι πλουσιώτατος. Σήμερον ἱδρύθησαν σχολικαὶ ἐπιτροπαὶ (boards of schools), αἵτινες ἔχουσι τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτηρῶσιν ἂν τὰ σχολεῖα τοῦ διαμερίσματος αὐτῶν ἦναι ἐπαρκεῖ καὶ λειτουργοῦσι τακτικῶς· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει προτείνουσι φόρους, δι' ὧν νὰ συντηρῶνται τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπεξέτειναν αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται τὴν δικαιοδοσίαν των ἀντὶ νὰ περιωρισθῶσιν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν ἐν τῇ δημοτικῇ ἐκπαιδεύσει. Ἐν χώρᾳ ἐχούσῃ τοὐλάχιστον 150 αἱρέσεις, ὧν ἑκάστη ἱδρύει ἰδιαίτερα σχολεῖα, ἐὰν ὤφειλε τὸ Κράτος νὰ ἱδρύσῃ αὐτά, ποία θρησκεία ἔπρεπε νὰ διδάσκεται; Διὸ ἀπεκλείσθησαν πᾶσαι αἱ αἱρέσεις, καὶ ἀφέθησαν ἐλεύθεροι οἱ γονεῖς νὰ ἐκλέξωσι τὴν θρησκείαν, ὅπως ἐκλέγωσι τὰ μαθήματα τοῦ χοροῦ καὶ τῆς μουσικῆς· ἀπηγορεύθη μάλιστα καὶ πᾶσα ἰδιωτικὴ διδασκαλία (Τροπολογία τοῦ Couper Temple). Ὑπῆρχε συστηματικὴ ἐπίθεσις τῶν ἀντιφρονούντων κατὰ τῆς νομίμου ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοῦτο ἠπείλει νὰ ἐκχριστιανίσῃ τὴν θρησκείαν. Διὸ ἐδιπλασιάσθη ὁ ζῆλος ἐν τοῖς ἐλευθέροις σχολείοις, ἀλλὰ τὸ πλῆθος εὗρε καταλληλότερα τὰ σχολεῖα τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις δὲν περιορίζει πλέον τὰς δι' αὐτὰ δαπάνας, ἀφ' ὅτου δύναται νὰ τὰς καλύπτῃ διὰ φόρων· ἕκαστον σχολεῖον δύναται νὰ λάβῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐπιχορήγησιν μέχρι 20 λιρῶν δι' ἕκαστον μαθητήν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑποβάλληται εἰς τὴν ἐποπτείαν καὶ εἰς τὰς ἐξετάσεις αὐτοῦ· οἱ φιλελεύθεροι ὀφείλουσι νὰ συνεισφέρωσι καὶ διὰ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν σχολεῖα καὶ διὰ τὰ δημόσια. Ἡ νόμιμος Ἐκκλησία ἀνθίσταται εἰς τοῦτο πάσῃ δυνάμει, ἀλλ' ἂν καὶ ἐπὶ τῶν 14,000 σχολείων ἔχει ἀκόμη 13,000, ἐπόμενον εἶναι

ὅτι θὰ ἐλαττωθῶσι βαθμηδὸν ἀπέναντι τῆς λαϊκῆς, τῆς δωρεὰν καὶ ἀναγκαστικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Καὶ ἡ μέση καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις ἦσαν ἐκκλησιαστικαὶ καὶ ἀνατεθειμέναι εἰς τὸν ἀγγλικανικὸν κλῆρον· καὶ αὐτὰ τὰ λαϊκὰ σχολεῖα ἔχουσι χροιὰν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἔχουσιν ἐνίοτε κληρικὸν ὡς διευθυντήν, μὴ παραδεχόμενα ἐκπαίδευσιν ἥτις νὰ μὴ ἔχῃ βάσιν τὴν θρησκείαν. Αἱ ἓξ μεγάλαι σχολαὶ τοῦ Ἤτον, τοῦ Οὐιγκέστερ, τοῦ Οὐεστμίνστερ, τοῦ Ἀρρόου, Βοῦγβυ καὶ Τσάστερ Χάους ἀνήκουσι τῷ κλήρῳ, ὅστις ἀπονέμει θέσεις δωρεὰν ἐν ταῖς σχολαῖς τοῦ Ὄξφορδ καὶ Καίμβριτς καὶ ἀμείβει τοὺς καθηγητὰς καὶ ἐπόπτας διὰ πλουσίων μισθῶν. Τὰ θαυμάσια καὶ πλούσια ἐκεῖνα Πανεπιστήμια τοῦ Ὄξφορδ καὶ Καίμβριτς, τὰ κέντρα ταῦτα τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν νόμιμον Ἐκκλησίαν· μέχρι τοῦ ἔτους 1854 δὲν ἐγένοντο δεκτοὶ ἐν αὐταῖς ἢ μόνον ἀγγλικανοὶ τὸ θρήσκευμα· ἐξ αὐτῶν ἐξέρχονται καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Καὶ ἄλλαι σχολαὶ ἱδρύθησαν κατόπιν ἀνεξάρτητοι, οὐχ' ἧττον ὅμως ἐν πάσαις ἐπικρατεῖ ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἧς τὰς ἰδέας διαδίδουσι μεταξὺ τῶν νέων εὐγενῶν Ἄγγλων, οἵτινες ἐκπαιδεύονται διὰ πρακτικωτάτων μεθόδων. Ὁ κλῆρος φροντίζει πάντοτε νὰ διορίζῃ καλοὺς διδασκάλους, προστατεύει τὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα, τὰ ὁποῖα ὑποστηρίζονται ὑπὸ τῆς νομίμου Ἐκκλησίας, κατὰ τῶν ἐχθρῶν παντὸς θρησκεύματος. Οὗτοι πειρῶνται νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἰσχὺν ἐπεκτείνοντες τὴν ἄθεον διδασκαλίαν, καὶ ἐὰν ἐπιτύχωσιν, ἡ Κυβέρνησις δὲν θὰ γείνῃ διὰ τοῦτο κυρία τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅπως τείνουσιν ἐν Ἰταλίᾳ οἱ κεντρωτικοί, οἵτινες καταπατοῦσι καὶ ἔθιμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν οἰκογενειαρχῶν.

Ἐν ἔτει 1879 ἐπέτρεψεν ἡ Κυβέρνησις ὅπως οἱ Καθολικοὶ δίδωσι τὰς ἐξετάσεις των ἐνώπιον τοῦ νέου Πανεπιστημίου, τοῦ ἀντικαταστήσαντος τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βασιλίσσης ἐν Δουβλίνῳ, καὶ χωρὶς ν' ἀκολουθήσωσι τὰ μαθήματα τῆς ἐκλαϊ-

κισθείσης ἐκπαιδεύσεως· ἀλλ' οὐδόλως συγκατετέθη νὰ χορηγήσῃ συνδρομὴν εἰς τὴν καθολικὴν διδασκαλίαν.

Ἡ κυριωτέρα φιλολογικὴ κίνησις ἐν Ἀγγλίᾳ γίνεται ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἐφημερίσιν [1]· εἰς τὰ φημιζόμενα αὐτῆς Περιοδικὰ συνεργάζονται οἱ δοκιμώτεροι τῶν συγγραφέων. Δὲν ἀποθνήσκει ἐπιφανὴρ ἀνήρ, οὗ νὰ μὴ δημοσιεύωνται τὰ Ἀπομνημονεύματα καὶ αἱ Ἐπιστολαί· ἀξία μνείας εἶναι ἡ βιογραφία τοῦ πρίγκηπος συζύγου, συγγραφεῖσα μετὰ συνέσεως καὶ ἀγάπης ὑπ' αὐτῆς τῆς βασιλίσσης. Οἱ Ἄγγλοι μυθιστοριογράφοι εἶναι ἠθικώτεροι τῶν Γάλλων καὶ φυσικώτεροι εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν τοῦ πραγματικοῦ βίου· ἀναφέρομεν ὀνόματά τινα: Δίκενς, Βοῦλβερ, Δισραέλης, Ἔλλιοτ, Ὄλιφαντ, Φόδεργελ, Πάϊντ κτλ. ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ φανταστικοί, ρεαλιστικοί, ναυτικοί. Ἀριστούργημα ἱστορικὸν εἶναι τὸ τοῦ Ἐδουάρδου Φρῆμαν «Ἡ νορμανικὴ κατάκτησις». Μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὸν Μὰξ Μύλλερ, καθηγητὴν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ τὸν Σάϊς (Jayce), οἷς ὀφείλεται ἡ ἀνακάλυψις κόσμου ἀρχαιοτέρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἴσως δὲ καὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ. Ὁ Σαμουὴλ Βίρκ (Birch) ἔξοχος αἰγυπτιολόγος καὶ ἀσιανόγλωσσος, ἵδρυσε τὴν Ἑταιρίαν τῆς βιβλικῆς Ἀρχαιολογίας [2].

Πολυάριθμοι εἶναι αἱ ἐκδοτικαὶ Ἑταιρίαι, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὴν τοῦ Roxburghe Club, τοῦ Bannatyne Club, τοῦ Mailand Club καὶ τοῦ Iona Club διὰ τὴν Σκωτίαν, τὸ Abotsford, Caxcton καὶ Spencer διὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν, τὸ Oricutal Translation Fund διὰ τὴν μετάφρασιν συγγραμμάτων ἀναφερομένων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ἑταιρίαν Surley διὰ

[1]) Ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν ἐφημερίδων ἐν Ἀγγλίᾳ ἤρχισε διὰ τῆς Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Δανιὴλ Δεφοᾶ (de Foe) τῇ 19 Φεβρουαρίου 1705. Τὸ σπουδαιότερον περιοδικὸν κατέστη ἡ Ἐπιθεώρησις τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον τὴν 10 Νοεμβρίου 1802.

[2]) Περίεργος ἀνακάλυψις εἶναι ἡ τῶν Ἰλιτῶν, λαοῦ ἀναφερομένου ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ καὶ ἐν τοῖς ἱερογλυφικοῖς· ἀγνώστου δὲ μέχρις οὗ εὑρέθησαν μνημεῖα καὶ ἐπιγραφαὶ ἐν Χαμᾷ καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ὀρόντου καὶ τοῦ Ἅλυος. Ὄρα. Ῥάϊτ (Wright).

τὴν δημοσίευσιν ἀνεκδότων χειρογράφων, τέλος δὲ τὴν Ἀγγλικὴν Ἑταιρίαν, τὴν Parcher, τὴν Percy, Wodrow, Aelfriche καὶ Arundel.

Ἐν μέσῳ τοσαύτης ποικιλίας ὑποθέσεων καὶ φιλοσοφίας ὅλως ὑλικῆς καὶ ἐγωϊστικῆς ἡ Ἀγγλία διατηρεῖ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ἐξ οὗ προέρχονται πολλαὶ ἐσωτερικαὶ διενέξεις. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Καθολικῶν ἐπανελήφθησαν πλεῖσται ὅσαι αἱρέσεις. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1880 ὑπῆρχον ἐν Ἀγγλίᾳ 182 αἱρέσεις, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι ὑποθετικός, διότι καθ' ἑκάστην ἀναφύονται καὶ καταργοῦνται νέαι αἱρέσεις, ἐξ ὧν πολλαὶ δὲν διαφέρουσιν ἢ κατὰ τὸ ὄνομα μόνον καὶ εἶναι ὑποδιαιρέσεις τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Οὕτως ἐν τῇ ἀπογραφῇ ἀναφέρονται οἱ Μεθοδισταὶ ὑπὸ 17 διάφορα ὀνόματα, οἱ Βαπτισταὶ ὑπὸ 15 καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ ὑπὸ 9.

Οἱ Μεθοδισταὶ εἶναι ἡ πολυπληθεστέρα αἵρεσις ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, διατηροῦσα ἱεραποστόλους ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἀσχολουμένη ἰδίως εἰς ἔργα φιλανθρωπικά. Πρὸς τοὺς Μεθοδιστὰς ἀμιλλῶνται οἱ Βαπτισταί, οἵτινες ἐπιτρέπουσι τὸ βάπτισμα μόνον εἰς ἐφήβους. Οἱ Πρεσβυτεριανοὶ ἔχουσι θρησκείαν αὐστηροτάτην, τηροῦντες τὰ παραγγέλματα τοῦ Εὐαγγελίου· ὀλίγον τούτου διαφέρουσι τὰ μέλη τῆς Φιλοθρήσκου Ὁμηγύρεως. Οἱ Μονοφυσῆται (ἢ Σοσιανιανοὶ) ἀρνοῦνται τὴν Ἁγία Τριάδα. Οἱ Κουάκεροι ἢ Φίλοι τοῦ Λαοῦ, γνωστοὶ διὰ τὴν αὐστηρὰν καὶ εὐεργετικὴν ἐνέργειάν των, σήμερον δὲν ἀσχολοῦνται εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα ἀλλὰ μόνον εἰς ἔργα φιλανθρωπικά. Οἱ ἀδελφοὶ Μοραβοὶ εἶναι πέντε χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν καὶ ἔχουσι τριάκοντα δύο παρεκκλήσια. Εἰς τὰς αἱρέσεις ταύτας δέον νὰ προστεθῶσιν καὶ αἱ ἑξῆς: ἡ τῆς Νέας Ἱερουσαλήμ, διαδόχου τοῦ Σβέδενβοργ, ἡ τῶν ἀναμενόντων δεύτερον Ἰησοῦν Χριστὸν πλουσιώτατον, ἡ τῶν πιστευόντων εἰς τὴν παγκόσμιον χάριν, ἡ τῶν Σανδαιμονιακῶν, ἡ τοῦ Ἰδιάζοντος Λαοῦ, ἥτις δὲν παραδέχεται ἰατροὺς οὐδὲ τὴν χρῆσιν ὕδατος, καὶ τέλος ἡ τῶν Μορμόνων, οἵτινες παραδέχονται τὴν πολυγαμίαν.

Τῆς ἐπισήμου ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας προεδρεύει ἡ Βασίλισσα μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κανταβρηγίας. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἠρίθμει 15 ἑκατομμύρια πιστῶν, καὶ 16,000 οἴκους λατρείας μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ μητρόπολιν τῆς Κανταβρηγίας καὶ μὲ εἰσοδήματα, ἀνερχόμενα ἐτησίως εἰς 105 ἑκατομμύρια τακτικῶν καὶ 39 ἑκατ. ἐκτάκτων [1]). Καὶ ἡ νόμιμος Ἐκκλησία διαιρεῖται εἰς ἄνω καὶ κάτω Ἐκκλησίαν, εἰς θεσμολόγους καὶ εἰς ἀγγλο-καθολικούς, πρὸς τὰς ὁποίας τείνει τὸ κόμμα τῶν Τορύων, ἐν ᾧ οἱ Οὐΐγοι εἶναι διαμαρτυρόμενοι. Ἐν ἔτει 1859 ἱδρύθη ἡ Ἑταιρία τῆς Ἑνώσεως τῆς ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Πουσεϊσταί, θέλοντες νὰ ἀνατρέξωσιν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, προσήγγισαν πολὺ πρὸς τὴν καθολικὴν θρησκείαν, ἣν καὶ πολλοὶ αὐτῶν παρεδέχθησαν ἄνευ περιορισμῶν. Τὸ ζήτημα τῆς βασιλικῆς παρουσίας ἐγέννησε τὴν θεσμολογίαν (ritualisme), ἥτις ἐννοεῖ νὰ δηλοῖ τὴν πίστιν διὰ ἐξωτερικῶν ἔργων. Τότε δὲ ἠγέρθη συζήτησις περὶ τῆς προφορικῆς ἐξομολογήσεως, περὶ τῆς παραδοχῆς ἢ μὴ τοῦ συμβόλου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ προέκυψαν ἀντεγκλήσεις, διωγμοί, δίκαι, ἀναφοραὶ καὶ σύνοδοι.

Ἡ Ἀγγλία φοβεῖται τὰς προόδους τοῦ Καθολικισμοῦ. Ἡ καθολικὴ ἱεραρχία ἐσεβάσθη κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Θωμᾶ Οὐάτσωνος, ἐπισκόπου τοῦ Λίγκολν, ἐπισυμβάντα τὴν 27 Σεπτεμβρίου

[1]) Αἱ πρεσβυτεριαναὶ Ἐκκλησίαι ἑνωθεῖσαι τῷ 1884 ἠρίθμουν 32 ἐνορίας, 550 ναούς, 594 ἱερεῖς καὶ 180,000 μέλη. μὲ εἰσόδημα 9,754,900 λιρῶν στερλ. διετήρουν δὲ ἱεραποστόλους ἐν ταῖς Ἰνδίαις, ἐν Ἀφρικῇ, ἐν Κίνᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ. Ἐν μόνῃ δὲ τῇ Ἰρλανδίᾳ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881 ἡ πρεσβυτεριανὴ Ἐκκλησία ἠρίθμει 485,503 μέλη, ὑποκείμενα εἰς γενικὴν συνέλευσιν, συνισταμένην ἐκ 36 πρεσβυτέρων, 621 ἱερέων, 552 σωματείων καὶ 78 χιλ. οἰκογενειῶν. Οἱ Μεθοδισταὶ Καλβίνισταὶ ἦσαν 128,374. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας διηρεῖτο ὡς ἑξῆς:

Ἐπισκοπικοὶ	21,305,000	Φιλανθρ. Ὁμογ.	5,750,000
Μεθοδισταὶ	16,000.000	Μονοφυσῆται	900,000
Ῥωμαῖοι Καθολικοὶ	14,600,000	Ἐλευθερόφρονες	1,250,000
Πρεσβυτεριανοὶ	10,605,000	Μικρότεραι αἱρέσεις	2,250,000
Βαπτισταὶ	8,195,000	Ἄθεοι	10,000,000

1584. Ἡ Ἀγγλία ἀνετέθη τότε εἰς τὴν φροντίδα ἀποστολικοῦ ἐξάρχου ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ'. Τῇ 30 Ἰανουαρίου 1688 ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ΙΑ'. ἵδρυσεν ἐν Ἀγγλίᾳ τέσσαρας ἐξαρχίας, αἵτινες κατόπιν ηὔξησαν εἰς ὀκτώ. Ὁ δὲ Πῖος Θ'. ἀνεκατέστησε τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1850 τὴν καθολικὴν ἱεραρχίαν, καὶ διώρισεν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Οὐεστμίνστερ τὸν σοφὸν Καρδινάλιον Οὐάϊσμαν (Wiseman), ὃν διεδέχθη ὁ καρδινάλιος Μάννιγκ, εὔτολμος πινυτόφρων.

Ἡ Εὐαγγελικὴ Ἐφημερὶς ἀνέφερε πρὸ μικροῦ μεγάλας προόδους τοῦ Καθολικισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐξ 20,000 κληρικῶν αἱ 12,000 εἶναι θεσμολόγοι, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ζητοῦσι μεταρρυθμίσεις ἐν ταῖς τελεταῖς. Ἐν ἔτει 1884 ἐδημοσιεύθη ὁ κατάλογος τῶν ἀσπασθέντων τὸν Καθολικισμόν, καὶ ἐν αὐτῷ εὑρίσκομεν ὀνόματα ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ Κράτους, τόσον πολιτικῶν, ὅσον καὶ στρατιωτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν.

Ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ Τρέντου μόνον τέσσαρες ἐπίσκοποι ὡμίλουν τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, σήμερον ὁμιλοῦσιν αὐτὴν 160 ἐπίσκοποι.

Ἐν Λονδίνῳ πενιχρὸν δωμάτιον ἐνοικιασθὲν ἐν ἔτει 1786 ὑπὸ ἱερέως, ὅπως τελῇ ἐκεῖ τὴν λειτουργίαν, τοσαύτην ἔλαβεν ἀνάπτυξιν, ὥστε ἐν ἔτει 1848 κατέστη ὁ μητροπολιτικὸς ναός, ὃν οἱ Καθολικοὶ ἵδρυσαν μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν καὶ τῷ 1886 ἑωρτάσθη ἐν αὐτῇ ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ συρροῇ πολλῶν ἐπισκόπων καὶ πιστῶν ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς.

Ὁ Γλάδστων, ὅστις μισεῖ τοὺς Ποντίφηκας ὅσον καὶ τοὺς Βουρβώνους κατηγόρει τοὺς Παπιστὰς ὡς ἀπειλοῦντας τὸ πάτριον Σύνταγμα καὶ τὸ διάδημα τῆς βασιλίσσης, δηλητηριάζοντας δὲ οὕτω τοὺς φόβους τῶν ἀρχόντων καὶ τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ. Ὁ καρδινάλιος Μάννιγκ τῷ ἀπήντησεν: «Πίστις ἐπιβεβλημμένη εἶναι ὑποκρισία ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐὰν οἱ Ἄγγλοι καθολικοὶ ἀνέλθωσιν αὖριον εἰς τὴν ἐξουσίαν, οὐ μόνον οὐδεὶς ἤθελε ψηφισθῇ νόμος ἀναγκάζων τὸν κόσμον ν' ἀσπασθῇ τὴν πίστιν των,

ἀλλ' οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἤθελε στερήσει προνομίου τινὸς τοὺς ἑτεροδόξους (τοὺς μὴ καθολικούς). Ἐὰν αὔριον οἱ Καθολικοὶ ἤθελον ὑπερισχύσει ἐν τῷ Κράτει, δὲν ἤθελον καταχρασθῆ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἰσχύος ὅπως διαταράξωσι τὴν πίστιν τῶν συμπολιτῶν των, ἥτις ἀπό τινων ἤδη αἰώνων εἶναι ὅλως διάφορος καὶ ἐν τοῖς ναοῖς αὐτῶν». Καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι ἐν συμποσίῳ προπίνων ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος τῆς Οὐαλλίας ὁ Μάννιγκ εἶπεν, ὅτι χαίρει ὅτι ὁ βασιλεύων οἶκος καὶ ὁ ἀγγλικὸς λαὸς συνέρχονται τοσάκις ἐπὶ τὸ αὐτό, δι' οὗ ἀνεγνωρίζοντο αἱ ἀνάγκαι τοῦ λαοῦ καὶ αἱ ἀρεταὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, καὶ συνταὐτιζόμενοι κατὰ τὰ ἀμοιβαῖα συμφέροντα καὶ κατὰ τὰς ἀμοιβαίας συμπαθείας.

Ἡ Ἰρλανδία

Ἐκ τῆς θρησκείας πηγάζει τὸ ζωτικώτερον ζήτημα τῆς Ἀγγλίας, τὸ ἰρλανδικὸν ζήτημα. Ἀνεφέρομεν ἤδη περὶ τῆς ἀθλιότητος τῆς Ἰρλανδίας ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἑνώσεως αὐτῆς, ἣν ὁ Γλάδστων ἐχαρακτήριζεν ὡς τὴν ἐγκληματικωτέραν καὶ μοχθηροτέραν συνθήκην, ἣν ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Κατὰ τὴν κατάκτησιν ἐκείνην αἱ γαῖαι ἐδημεύθησαν ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων ἰδιοκτητῶν, οἵτινες δὲν διαμένουσιν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ τὰ ἐνοριακὰ κτήματα ὑπὲρ τοῦ ἀγγλικανικοῦ κλήρου, ὅστις ἔχει εἰσοδήματα 11 ἑκατομμυρίων λιρῶν, ἐν ᾧ οἱ Καθολικοὶ δὲν ἔχουσιν ἢ 6 μόνον, καὶ 700,000 οἱ ἀλλοφρονοῦντες πάσης αἱρέσεως. Ὁ λαός, κεντούμενος ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῆς τυραννίας τῶν γαιοκτητῶν, οἵτινες κατεπιέζουσι τοὺς ἐκμισθωτὰς χάριν τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐκλογῶν, παρεξετράπη πολλάκις εἰς στάσεις, αἵτινες μόνον διὰ τῶν ὅπλων κατεβάλλοντο. Ἡ σκληρότης τῶν Ἄγγλων, ἡ προβαίνουσα μέχρι τῆς ἀποφάσεως, ὅτι ἐὰν ἐν καθολικῇ οἰκογενείᾳ εἷς τῶν υἱῶν ἠσπάζετο τὸν Προτεσταντισμὸν ἐγένετο κύριος ὅλων τῶν κτημάτων τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, τὰ ὁποῖα εἶχον μείνει καθολικά, ἔπαυσε μετὰ τὸ ἔτος 1829, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐπετράπη εἰς καθολικὴν νὰ ἐκλεχθῇ μέλος τοῦ Κοινοβουλίου· ἐλήφθησαν καὶ ἄλλα μέτρα πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν Ἰρλανδῶν, ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς μάτην.

Τῷ 1869 κατηργήθη ἐν Ἰρλανδίᾳ ἡ νόμιμος Ἐκκλησία, χωρισθείσης τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κράτους· ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως παύσῃ νὰ ἔχῃ κτήσεις καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐπιχορηγήσεις, καὶ ὅπως ἡ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν κτημάτων καὶ τῶν δώρων ὑπέρβασις, ἀνερχομένων εἰς 185 ἑκατομμύρια λιρῶν, χρησιμοποιηθῇ εἰς ἔργα ὠφέλιμα διὰ τὸν ἰρλανδικὸν λαόν· ἡ δὲ Ἐκκλησία νὰ διοικῆται ὡς ἐλευθέρα. Ἐκ τούτου προῆλθον μεγάλαι διενέξεις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰρλανδίας· ὁ προτεσταντικὸς κλῆρος παρωργίσθη καὶ ἐψήφισεν ἐκουσίας συνεισφορὰς πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. Ἐπελθούσης δὲ τῷ 1847 πείνης ἕνεκα τῆς νόσου τῶν γεωμήλων, 9 ἑκατομμύρια Ἰρλανδῶν ἐπείνων· 6058 ἀπέθανον ἐξ ἀσιτίας, 10, χιλιάδες ἐξ ἐποδημιῶν, καὶ ὁ πληθυσμὸς κατῆλθεν εἰς 5 μόνον ἑκατομ. Τῷ 1877 ἐνέσκηψε πάλιν ἡ νόσος, ἀλλ' ἠπιωτέρα καὶ οὐχὶ τόσον καταστρεπτική.

Ἐκ τῶν μυριάδων εἰς Ἀμερικὴν μεταναστευσάντων Ἰρλανδῶν προῆλθον οἱ Φενιᾶνες, οἵτινες ἐν Καναδᾷ ἵδρυσαν ἑταιρίαν ἔχουσαν γερουσίαν καὶ συνέλευσιν καὶ δυναμένην νὰ διαθέσῃ 200, 000 ἐνόπλων καὶ 300 πυροβόλα ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀπόλυτον τῆς Ἰρλανδίας ἀνεξαρτησίαν [1]). Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἐγκαινιασθεῖσα ἐν ἔτει 1848 ὑπὸ τοῦ Ὀ-Βριέν, ὅστις συνέδεσε πάντας τοὺς ἐν Ἀμερικῇ Ἰρλανδοὺς μετανάστας ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Φενιάνων, ἦτο ἡ κοινωνικὴ κοινοκτημοσύνη, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς ὤφειλον νὰ ὁρκισθῶσιν «ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Θεοῦ ὅτι παραιτοῦνται πάσης ὑποχρεώσεως πίστεως καὶ ὑποταγῆς εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅτι θέλουσι συντείνει πάσῃ δυνάμει εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀνεξαρτήτου δημοκρατίας ἐν Ἰρλανδίᾳ, νὰ ἦναι δὲ ἕτοιμοι νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ πολεμήσωσιν ἅμα δοθέντος τοῦ συνθήματος. Ὡρκίζοντο πρὸς τούτοις πλήρη ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἀνωτέρους καὶ ἀπαράβατον μυστικότητα πάντων τῶν ἀφορώντων τὴν ἑταιρίαν».

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1866 ἀνεφά-

[1]) Τῷ 1885 μετενάστευσεν ἐξ Ἰρλανδίας 62,420 ἄτομα μεταξὺ τοῦ 15ου καὶ τοῦ 25ου ἔτους τῆς ἡλικίας· ἐν ἔτει 1852 εἶχεν μεταναστεύσει 190,322.

νησαν μυστηριώδη τινα ξένα πρόσωπα περιερχόμενα τὴν Ἰρλανδίαν· ἐγίνετο λόγος περὶ ὅπλων, ἐκρηκτικῶν βομβῶν καὶ προμηθειῶν ἑλληνικοῦ πυρός, συσσωρευμένων ἐν ὑπογείοις, ὅπου ἡ ἀστυνομία τὰς ἀνεκάλυψεν. Οἱ ἐφημέριοι τῆς νοτίου Ἰρλανδίας, γενόμενοι ἐτιφυλακτικοὶ πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ὑπεδέχοντο ἀνοικταῖς ἀγκάλαις τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Φενιάνων, οὓς τὰ πλοῖα μετέφεραν κρυφίως ἐξ Ἀμερικῆς καὶ οἵτινες διένεμον χρήματα μεταξὺ τῶν ἐργατῶν καὶ χειρονάκτων, ἐδωροδόκουν τοὺς ἀστυνομικοὺς φρουροὺς καὶ ἔκαμνον προσηλύτους καὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ. Ὑπηρέται τινὲς εἰδοποίησαν περὶ τούτου τοὺς κυρίους των ὅπως προφυλαχθῶσι καὶ ἐνοικιασταί τινες ἔτρεφον τὴν ἐλπίδα νὰ διανείμωσι μετ' ὀλίγον τὰς γαίας καὶ τὰ κτήματα μετὰ τῶν ἰδιοκτητῶν.

Οὕτως ἡ Ἀγγλία εἶχε στάσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς χώρᾳ ἀφ' οὗ εἶχεν ὑποκινήσει τοσαύτας στάσις ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ. Παρασκευάσασα στρατὸν ἐκ 40 χιλιάδων ἐθελοντῶν κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ πάλιν τὴν στάσιν [1]). Καὶ ὅμως Ἄγγλοι ὑπουργοὶ καὶ δημοσιογράφοι ἐξανίσταντο κατὰ τῆς τυραννίας τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Αὐστρίας.

Ἐν τοσούτῳ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1869 ἀφωμοιώθη ὁ καθολικὸς κλῆρος τῆς Ἰρλανδίας πρὸς τὸν ἀγγλικανικὸν ὡς πρὸς τὰς ἐπιχορηγήσεις. Καταργηθέντος τοῦ νόμου, ὅστις ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους νὰ παρίστανται εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς ἐν στολῇ καὶ μὲ τὰ σημεῖα τῆς ὑπηρεσίας των, ὁ δήμαρ-

[1]) Ὁ Στούαρτ Μίλλ. διάσημος οἰκονομολόγος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰρλανδία», εἰσέρχεται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς διενέξεως. Ἅπαξ τοὐλάχιστον καθ' ἑκάστην γενεὰν ἀνακινεῖται τὸ πρόβλημα «Τί θὰ γείνῃ μὲ τὴν Ἰρλανδίαν;» καὶ ἑκάστοτε θολοῖ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν Ἰρλανδῶν εἶναι συνήθης, καὶ παρά τινων ἀποδίδεται εἰς ἔμφυτον ἀδυναμίαν τοῦ Ἰρλανδικοῦ χαρακτῆρος. Ἀλλ' οἱ φιλελεύθεροι Ἄγγλοι ἀπέδωσαν αὐτὴν πάντοτε εἰς μεγάλας ἀδικίας, οὐδέποτε θεραπευθείσας. Ἀπὸ αἰώνων ἤδη ἡ Ἀγγλία ἐπέθηκεν βαρὺν ζυγὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς Ἰρλανδίας, ἥτις τρὶς κατεκτήθη ἐξ ὁλοκλήρου· πρῶτον μὲν ὅπως πλουτίσῃ τοὺς πρωτεύοντας Ἄγγλους καὶ τοὺς Ἰρλανδοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν· δεύτερον δὲ πρὸς προικοδότησιν ἐχθρικῆς ἱεραρχίας, καὶ

χος τῆς πόλεως Κλόνμελ παρέστη εἰς τὴν λειτουργίαν μὲ ὅλην τὴν πομπήν, ἥτις ἐπικρατεῖ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ ὁ αἰδέσιμος Πόουερ ἀπήγγειλε λόγον, ἐν ᾧ ἐξῆρε τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον θέαμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, βλέποντα ἐν τῷ ναῷ μετὰ παρέλευσιν τριακοσίων ἐτῶν παριστάμενον ἐν πλήρει στολῇ τὸν πρῶτον αὐτοῦ ἄρχοντα». Ἔτι ἐπιβλητικωτέρα ὑπῆρξεν ἐν Δουβλίνῳ, τὸ πρῶτον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἔτους 1688, τῇ 5 Ἰανουαρίου 1868 ἡ ἐμφάνισις τοῦ καθολικοῦ δημάρχου τῆς πόλεως ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ· ὁ ἐπιφανὴς Κοῦλλεν ἐχοροστάτει, καὶ ἐν εὐγλώττῳ προσλαλιᾷ ἔχαιρεν ἐπὶ τῷ εὐοιώνῳ θριάμβῳ τῆς θρησκευτικῆς ἰσότητος, ἥτις δὲν ὠφείλετο εἰς μυστικὰς ἑταιρίας, οὐδὲ εἰς τὸ δόγμα τοῦ ἐγχειριδίου, οὐδὲ εἰς τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν τῆς ἐξουσίας· παρώτρυνε δὲ πάντας νὰ ἐξακολουθήσωσι μεταχειριζόμενοι μέσα ἐπιτρεπόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου. Κατὰ τὰς στατιστικάς, ἃς ἄλλως τε ἀναφέρουσι καὶ οἱ «Καιροὶ» καὶ αἱ κυριώτεραι ἐφημερίδες, ὑπάρχουσι σήμερον 500,000 Ἰρλανδοί, οἵτινες ἕνεκα τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῶν τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ ἕνεκα δύο μετριωτάτων ἐσοδειῶν, ἀδυνατοῦσι νὰ πληρώσωσι τοὺς ἰδιοκτήτας. Καὶ ὅμως θέλουν νὰ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς διὰ τῆς βίας ἐπὶ ποινῇ ἐξώσεως, καταρριπτομένης τῆς καλύβης, ἐν ᾗ διαιτᾶται ἡ οἰκογένεια, ἀφαιρουμένων καὶ τῶν πενιχρῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν, ὅπως ἀναγκασθῶσιν οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι νὰ ζητήσωσιν ἄσυλον παρ' ἄλλοις πτωχοῖς ἢ νὰ καταφύγωσιν εἰς ἄσυλα πτωχῶν ἢ καὶ ἀποθάνωσιν ἐξ ἀσιτίας καὶ ψύχους.

τὸ τρίτον πάλιν παρεδόθη ἡ Ἰρλανδία εἰς Ἄγγλους καὶ Σκώτους ἀποίκους, οἵτινες κατέλαβον αὐτὴν ὡς κατάκτησιν, ὅπως δαμάσωσι τοὺς ἐγχωρίους. Ἐξαιρέσει τῶν λινῶν ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο ὑπὸ τῶν ἀποίκων τούτων, τὰ Ἰρλανδικὰ ὑφάσματα ὑφίσταντο καταθλιπτικὰ μέτρα ὅπως προτιμηθῶσι τὰ ἀγγλικά. Ὁ πλεῖστοι τῶν ἐν Ἰρλανδίᾳ καθολικῶν ἐστηρίγθησαν παρὰ τὴν συνθήκην τοῦ Λίμερικ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων καὶ κατεδικάσθησαν νὰ καλλιεργῶσι τὰς γαίας καὶ νὰ παραδίδωσι τὰ ἔσοδα εἰς τοὺς κυρίους. Ἔθνος, οὕτω μεταχειριζόμενον τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, δύναται ν' ἀποκτήσῃ παρ' αὐτῶν ἀντάλλαγμα ἀγάπης;

Ἐν ἔτει 1878 ὁ Ἀγροτικὸς Σύνδεσμος κατέγεινεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ ἰδιοκτήτας τοὺς καλλιεργητάς. Προυτάθη νὰ ἐλαττωθῇ τὸ μίσθωμα καὶ νὰ χαρισθῶσι τὰ χρέη, ἀλλ' ὁ Ἀγροτικὸς Σύνδεσμος ζητεῖ τὴν ἐθνικότητα τῶν γαιῶν, δηλ. νὰ στερηθῶσιν αὐτῶν οἱ Λόρδοι, οἱ λαβόντες αὐτὰς συνεπείᾳ τῆς δημεύσεως τῶν κτημάτων τῶν Καθολικῶν, καὶ νὰ δοθῶσιν αἱ γαῖαι εἰς τὸν λαόν.

Ὁ Δισραέλης, Ἑβραῖος τὴν καταγωγήν, καὶ ὁ Γλάδστων, ἐχθρικώτατα πρὸς τὴν παπικὴν κυριαρχίαν διακείμενος, ὑπεστήριξαν τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Ἰρλανδῶν, ὅπως καταργηθῇ ἡ ἄδικος δήμευσις. Δὲν πρόκειται, ὡς ἐν Ἰταλίᾳ, νὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ κτήματα ὀλίγων μοναχῶν, καὶ νὰ ἐμποδισθῶσιν ὀλίγοι ἐπίσκοποι ὅπως συνδράμωσι τοὺς πτωχούς, ἢ ν' ἀποκλεισθῶσιν αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἐλέους ἀπὸ τῶν νοσοκομείων καὶ οἱ Βαρναβῖται ἀπὸ τῶν σχολείων· ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἐκλαϊκευθῶσι κτήματα δύο ἑκατομμυρίων ἀξίας, τὰ ὁποῖα ἔχει ἡ ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποφέρουσιν εἰσόδημα 11 ἑκατομ. λιρῶν. Δὲν προτείνουσιν ὅμως ἐντελῆ ἀποστέρησιν, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν ὑπὸ του Γλάδστωνος προταθέντα νόμον (disendowment) ἔπρεπε νὰ νέμωνται αὐτὰ ἐφ' ὅρου ζωῆς οἱ παρόντες κύριοι, οἵτινες θ' ἄφινον μετὰ θάνατον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους τὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας δημευθέντα κτήματα. Ἀλλ' ὅτε προυτάθη ν' ἀποδοθῇ τῷ καθολικῷ κλήρῳ τοσαύτη πληθὺς κτημάτων, ὁ κλῆρος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ διαμαρτυρόμενος, ὅτι οὐδεμίαν δέχεται συνδρομὴν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ ζῇ πτωχὸς ἐν μέσῳ πτωχοῦ λαοῦ.

Οἱ Ἰρλανδοὶ ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐν συνελεύσει τινὶ ἐπισκόπων κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1885 ἀπεφάσισαν νὰ μὴ λάβωσι μέρος εἰς τὰς ἐπιχορηγήσεις τῶν Πανεπιστημίων, καὶ νὰ μὴ συμμορφωθῶσι πρὸς σύστημα ἀποκρουσθὲν παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ Πάπα. Τοῦτο ὑποδαυλίζει τὴν δυσαρέσκειαν· οἱ γονεῖς προτρέπονται νὰ μὴ ἀποστέλλωσι τὰ τέκνα των εἰς σχολεῖα, ἐπικίνδυνα εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὰ

χρηστὰ ἤθη. Εἰς τὰς ἐπιτροπὰς καὶ ἄλλα δημόσια σωματεῖα ἃς λαμβάνωσι μέρος οἱ Καθολικοὶ κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ. Ἀλλὰ τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ νόμου τῶν ἐνοικίων, τῶν κληρονομιῶν καὶ τῶν ἰδιοκτησιῶν ἐν γένει, λέγουσιν ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐπιτύχωσιν ἢ δι' ἰδίου Κοινοβουλίου[1]).

Αἱ ταραχαὶ ἐπετάθησαν καὶ ὁ Πάρνελ ἀνέλαβε τὰς παραδόσεις τοῦ Βοῦρκε, τοῦ Γραΐαμ καὶ τοῦ Ὁ Κόννελ, ζητῶν ἴδιον Κοινοβούλιον. Καὶ αὐτὸς ἐφυλακίσθη ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀπαδοί του· συνωμοσίαι ἀνεκαλύφθησαν· συνέδησαν δολοφονίαι καὶ ἐμπρησμοί· αἱ μερικαὶ παραχωρήσεις ἀπερρίφθησαν· τὸ Κοινοβούλιον ἦτο ἀνάσταταον καὶ ἡ συζήτησις τῆς 30 Ἰουνίου 1882 διήρκεσε τριάκοντα δύο ὅλας ὥρας.

Μεγάλαι δυσχέρειαι ἀναφύονται καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνταλλαγὴν ἢ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν κτημάτων καὶ ἐπὶ τῶν θέσεων, ἃς οἱ γαιοκτήμονες κατέχουσιν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, καὶ ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀναστατώσεως εἰς τὰ τῶν ἰδιοκτησιῶν.

Δυστυχῶς μία τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς τῆς Ἰρλανδίας εἶναι προτεσταντική, ἡ ἐπαρχία τοῦ Οὔλστερ, ὡς ἐκ τούτου ἔχει συμφέρον νὰ διατηρῇ τὰς ἱεροτελεστίας καὶ τὰ προνόμια τῆς θρησκείας αὐτῆς· οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀνέρχονται εἰς 1 $^1/_2$ ἑκατ. ψυχῶν, καὶ ἐμφύλιος πόλεμος ἀπειλεῖται.

Ἀπροσδόκητον ὑποστήριξιν εὗρεν ἡ Ἰρλανδία παρὰ τοῦ Γλάδστωνος, ὅστις μόνος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὑπουργείου ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ Ἰρλανδία ὀφείλει νὰ κυβερνᾶται ὑπὸ τῶν Ἰρλανδῶν. Ὁ Γλάδστων ἤθελεν ὅπως ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο χωρῶν θεμελιωθῇ ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐνεργείας ἐγκαρδίου εἰλικρινείας, καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἐν Δουβλίνῳ νομοθετικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον νὰ συζητῇ περὶ τῶν ὑποθέσεων, τῶν μὴ ἀφορωσῶν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Καὶ κατέληξεν εἰπών: «Ἂς θέσωμεν τὴν κυρίαν βάσιν· τὰ καθ' ἕκαστα θὰ ἔλθουν κατόπιν».

[1]) Ὅρ. τὰ συγγράμματα τοῦ Λέκυ, τοῦ Φρουῦδ καὶ τοῦ Ἐδουάρδου Ἐρβέ.

Ὁ μακροχρόνιος ἀγὼν ἐτελείωσε διὰ τῆς ἥττης τοῦ Γλάδστωνος, ἀλλ' οὐχὶ δι' ἀποθαρρύνσεως. Νῦν ἤρξατο σοβαρὰ ἀντίδρασις καὶ νόμος αὐστηρότατος ἐδημοσιεύθη κατὰ τῶν μὴ πληρονόντων ἐκμισθωτῶν. Οἱ πνευματωδέστεροι πάντων λέγουσιν ὅτι ἡ Ἰρλανδία δὲν θ' ἀπολαύσῃ εἰρήνης ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἐν αὐτῇ εἷς Κελτὸς καὶ εἷς Καθολικός.

Καὶ ὅμως πολὺς δὲν θὰ παρέλθῃ χρόνος, ὅτε ἡ Ἰρλανδία θὰ ἵσταται ὡς ἀδελφὴ παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀγγλίας!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ Ἀσία.—Αἱ ἀποικίαι.—Αἱ Ἰνδίαι.—Ἡ Περσία.

Τὸ μεγαλεῖον καὶ ὁ προορισμὸς τῆς Ἀγγλίας δὲν ἐκδηλοῦνται τοσοῦτον διὰ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἐξασκεῖ αὕτη ἐπὶ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν συμβάντων, ὅσον διὰ τῆς καταπληκτικῆς δραστηριότητος, δι' ἧς ζητεῖ νὰ διαδοθῇ καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον ὡς ἀνωτάτη προστᾶτις τοῦ πολιτισμοῦ. Τίς ἄλλος λαὸς ἔσχε ποτὲ τὴν ὑπομονητικὴν καὶ εὔτολμον φιλοδοξίαν νὰ κατακτᾷ καὶ νὰ διατηρῇ: Ἡ ἀριστοκρατία, θέλουσα νὰ κατέχῃ τὰς γαίας ὅλας, ἀνέλαβε τὴν σιωπηλὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τὴν βιομηχανίαν καὶ νὰ προμηθεύσῃ αὐτῷ τόπους καταναλώσεως, χώρας ἑκάστοτε νέας. Τὸ νὰ παρακινήσῃ τις λαὸν γυμνὸν νὰ ἐνδύηται, ἐξαντλεῖ τὰς ἀποθήκας ὑφασμάτων τῆς Μαγκεστρίας· διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ ἔμποροι ἀναπτύσσουσι τὸν αὐτὸν ζῆλον ὃν καὶ οἱ ἱεραπόστολοι, οὗτοι μὲν χάριν τῆς αἰδοῦς, ἐκεῖνοι δὲ χάριν κέρδους. Ὑπὸ τοιαύτας ἐμφορούμενοι ἰδέας οἱ Ἄγγλοι σπεύδουσι ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικιῶν ἄλλων τόπων, ἐπαναστατησάντων κατὰ τῆς μητροπόλεως, διότι ἀμέσως ἀποστέλλουσιν ἐκεῖ ὅπλα, τρόφιμα καὶ ἐμπορεύματα παντὸς εἴδους, καὶ συνομολογοῦσιν ἐμπορικὰς συμβάσεις ἐπωφελεῖς πάντοτε εἰς αὐτοὺς ὡς πρώτους. Διερευνῶντες δὲ θαλάσσας, ἃς ἄλλος πρὸ αὐτῶν δὲν ἐτόλμησε νὰ διαπλεύσῃ, ἀνακαλύπτουσι νέας νήσους, ἐν αἷς ἡ σημαία αὐτῶν ἐμφαίνει τὴν κατάκτησιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐὰν ὡς πολιτισμὸς δὲν ἐκλαμβάνωνται τὰ ἤθη καὶ πολλάκις τὰ ἐλαττώματα ἡμῶν. Θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ἀκμάζοντες λαοὶ τῶν παραλίων τῆς Πολυνησίας θὰ παρακολουθήσωσι μετὰ εὐγνωμοσύνης τὴν πορείαν τῶν Ῥωμύλων καὶ Κάδμων τούτων τῶν

νεωτέρων ἐθνῶν. Ὀλίγοι τινὲς Εὐρωπαῖοι ἐπεχείρησαν νὰ πατήσωσι (τῷ 1769) τὸ ἔδαφος τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ ἀραιοί τινες κάτοικοι τῆς χώρας ἐκείνης ἦλθον εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸ ἔτος 1814 ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ ἱεραπόστολοί τινες, οἵτινες ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐλκύσωσι τοὺς ἀρχηγούς, οὐδὲ νὰ παρεμποδίσωσι τοὺς πολέμους καὶ τὰς σφαγάς· κατόπιν ὅμως αἱ εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις εἰσήγαγον ποιάν τινα τάξιν. Αἱ ἀποικίαι τῶν καταδίκων ἐν τῇ νοτίῳ Νέᾳ Οὐαλλίᾳ, βελτιούμεναι ὀσημέραι, ἀποδίδουσι ὠφελίμους τῇ κοινωνίᾳ ἀνθρώπους, οὓς αὕτη ἀπέφευγεν ὡς λιμοβλήτους· ἀπὸ 150 ἤδη ἐτῶν αἱ διάφοροι προτεσταντικαὶ αἱρέσεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης ἵδρυσαν ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, δαπανῶσαι ἐτησίως πολλὰ ἑκατομμύρια ἐν τοῖς σταθμοῖς τῆς Μαλάκκας, τῆς Καντῶνος, τῆς Βαταβίας, Παχάγκ καὶ Σιγγαπόρης ἐδημοσίευσαν ἐν γλώσσῃ μαλαϊκῇ καὶ κινεζικῇ ὑπὲρ τὰς 44 χιλιάδας ἔργων χριστιανικῆς πίστεως, ἀποτελούντων ἐν συνόλῳ τὸ ποσὸν 750 χιλιάδων τόμων, τὸ πλεῖστον Ἁγίων Γραφῶν, βιβλίου, οὐχὶ τοῦ καταλληλοτέρου διὰ βαρβάρους.

Ἐν καιρῷ τοῦ ἠπειρωτικοῦ πολέμου ἡ Ἀγγλία ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ἐν Ἀσίᾳ καὶ κατέλαβε σχεδὸν πάσας τὰς κτήσεις τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Εἰς τοὺς Ἄγγλους δὲν ἀπέμεινεν ἢ ἡ Πονδισερῆ καὶ ἡ νῆσος Βουρβών, ἐξησφαλισμένη ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς θέσεως. Οἱ Γάλλοι ἀπώλεσαν καὶ τὸν ἅγιον Δομίνικον καὶ τὰς πλείστας τῶν Ἀντιλλῶν, τὸν Καναδᾶν μετὰ τῆς Λουϊζάνης καὶ ὅλους τοὺς λιμένας ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου· ἐν Ἀφρικῇ τὴν Μαδαγασκάρην και τὴν νῆσον τῆς Γαλλίας (Isle de France), ἐκ τῶν Ἰνδιῶν ὅ,τι κατεῖχον ἀπὸ τοῦ κόλπου Κομορὲν μέχρι τῆς Σοράτης καὶ τοῦ Γάγγου· ἐν Εὐρώπῃ δὲ τὴν νῆσον Μινόρκαν καὶ ἄλλους τέσσαρας λιμένας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρήνην ἡ Γαλλία ἔθεσε τὸν μὲν ἕνα πόδα της ἐπὶ τῆς ἀρκτῴας Ἀφρικῆς τὸν δὲ ἕτερον ἐπὶ τῶν Μαρκησίων νήσων, καὶ ἐποφθαλμιᾷ τὰς Σανδβιχίους νήσους, κειμένας ἀκριβῶς ἐν τῇ μέσῃ ὁδῷ με-

ταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Κίνας καὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων πρὸς τὰς Ἰνδίας. Σήμερον ἡ Γαλλία εἶναι, μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ πλουσιωτέαα εἰς ἀποικίας χώρα [1]).

Ἡ Ὁλλανδικὴ Ἑταιρία ἐξέπνευσε μετὰ τῆς πρωτευούσης, καὶ αἱ κτήσεις αὐτῆς, ἐξαιρέσει τῆς Κεϋλάνης, περιῆλθον εἰς τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε τὰ χρέη αὐτῆς, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῶν κτήσεων τούτων εἰς διοικητικὴν ἐπιτροπήν. Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1814 ἡ Ὁλλανδία ἀπώλεσε σχεδὸν ὅλας τὰς κτήσεις της ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Ἀμερικῇ· τῇ ἀπέμειναν ὅμως πολλαὶ ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ, ἡ Ἰάβα, Σουμάτρα, αἱ νῆσοι Μολοῦκαι καὶ ἐν ὅλῳ δέκα ἑκατομμύρια κατοίκων. Τὸ νέον σύστημα, τὸ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαν-δερ-Μπὸς (Van der Bosch) εἰσαχθέν, περιέστειλε τὴν ἀδράνειαν τῶν ἐγχωρίων, ἐξασφαλίζον αὐτῆς ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἐργασίαν των. Ἡ Ἰάβα ἐν ἔτει 1839 παρήγαγε πεντήκοντα ἑκατ. χιλιογράμμων καφέ, 40 ἑκατ. σακχάρεως, 68 χιλιάδας χιλιογρ. ἰνδικοῦ (λουλάκι)· τὸ μονοπώλιον ἤρθη καὶ πᾶν πλοῖον γίνεται δεκτὸν ἐπὶ καταβολῇ βαρυτάτου τέλους. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰάβας, ἡ Βαταβία, εἶναι πόλις καθαρά, τακτικὴ καὶ ἀπαστράπτουσα ἐκ φυτείας, ἀλλὰ τὸ κλίμα εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς μεταβαίνοντας ἐκεῖ ξένους. Οἱ Κινέζοι ἐξασκοῦσιν ἐν Βαταβίᾳ ζωηρότατον ἐμπόριον· εἶναι ἀναγκαῖοι ἀλλὰ περιφρονημένοι ὡς οἱ Ἑβραῖοι.

Ἐν ταῖς Ἰνδίαις, μετὰ τὴν ἀποπομπὴν τῶν Ὁλλανδῶν, ἡ Ἀγγλία δὲν εἶχε (τῷ 1799) ἀντιμετώπους ἢ τοὺς ἰθαγενεῖς, καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μισόρης μετέβαλε πολιτικήν, καταστήσασα τὴν κυριαρχίαν της ἀπὸ ἐμμέσου ἄμεσον, καὶ εἴτε λῃστεύσασα τοὺς συμμάχους, εἴτε ἀναγκάσασα αὐτοὺς νὰ δέχωνται φρουρὰς καὶ νὰ ἀποτίωσι φόρους.

Τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ καταστήματα τῶν Ἰνδιῶν ὑπερτεροῦσι τῶν καταστημάτων πάσης ἄλλης χώρας· κατὰ δὲ τὸν

[1]) Ὅρ. Carivet: «Αἱ ἀπολεσθεῖσαι ἀποικίαι». 1886. Druon: Ἡ Γαλλία ἐν ταῖς Ἰνδίαις κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα». 1886.

ἀριθμὸν τῶν κατοίκων μόνον ἡ Κίνα τὰς ὑπερβαίνουσιν. Αἱ Ἰνδίαι κατέχουσι 500,000 τετραγ. μιλίων, δηλ. πλέον τῆς ὅλης Εὐρώπης, ἐξαιρέσει τῆς Ῥωσσίας. Μόνη ἡ ἐπαρχία τῆς Βομβάης ἰσοσταθμίζει πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Σκωτίαν καὶ τὴν Ἰρλανδίαν ἡνωμένας, ἡ τῆς Μαδρὰς ἰσοσταθμίζει πρὸς τὴν Νορβηγίαν καὶ Δανίαν· αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Πέντσαβ πρὸς τὴν Ἱσπανίαν, ἡ δὲ τῆς Βεγγάλης εἶναι μεγαλητέρα τῆς Γαλλίας ὅλης. Καὶ δὲν εἶναι ἔρημοι αἱ ἐκτάσεις ἐκεῖναι, διότι ἐν συνόλῳ αἱ Ἰνδίαι εἶναι πυκνῶς κατῳκημέναι ὡς αἱ μᾶλλον πεπολιτισμέναι τῆς Εὐρώπης χῶραι, ἂν καὶ λέγηται ὅτι ἄλλοτε κατῳκεῖτο πυκνότερον. Πρὸς βορρᾶν χάριν τοῦ εὐνοϊκοῦ κλίματος καὶ τῶν πολλῶν ἀποικήσεων ὁ λαὸς εἶναι ὡραιότερος· οἱ κάτοικοι τοῦ Ἰνδοστὰν ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ παράστημα καὶ τὸ ἀνάστημα τοὺς Εὐρωπαίους ἐκτὸς τοῦ χρώματος τοῦ δέρματος· οἱ Βραμῖνοι τοῦ βορρᾶ, οἱ Ῥαγιαποῦται καὶ οἱ Γιάτοι εἶναι ὡραιόταται φυλαί· ἧττον ὡραῖαι εἶναι αἱ κατώτεραι τάξεις, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ τάξει τῶν Παρία ἐλλείπουσι τύποι φυσικῆς καλλονῆς· αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ἔχουσι δέρμα ἀνοικτοτέρου φαιοῦ χρώματος. Χαλαρὸς εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῶν κατοίκων τῆς Βεγγάλης, ἀλλ' ἐν γένει ἡ ἰνδικὴ φυλὴ ἔχει θάρρος καὶ δύναμιν, μάχεται ἀνδρείως καὶ περιφρονεῖ τὸν θάνατον. Οἱ Ἰνδοὶ ἦσαν δραστηριώτατοι ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ, ἐπιδίδουσιν εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας, καὶ εὐκόλως ἐκπαιδεύονται, μὴ ἐξαιρουμενων καὶ τῶν κατωτάτων τάξεων, αἵτινες κάλλιον τῶν ἄλλων γινώσκουσι τὴν διαχείρισιν τῶν ὑποθέσεων.

Ὁ Ἰνδὸς εἶναι ἀκόμη ὡς πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, ὡς πρὸ εἴκοσι αἰώνων, ἄφροντις, ἀσυνεπὴς καὶ φίλος τῶν ἕξεων· ἐν τῷ οἴκῳ του δὲν ἔχει οὔτε θρανίον, οὔτε τράπεζαν, οὔτε κοχλιάριον· κοιμᾶται ἐπὶ τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ, καὶ ἀσπρόρρουχα δὲν ἔχει ἢ διὰ μίαν μόνην ἀλλαγήν· καὶ τοῦτο μόνον οἱ πλούσιοι· οἱ ἄλλοι κοιμῶνται κατὰ γῆς καὶ γυμνοί. Ὁ χρυσοχόος χειρίζεται χονδροειδῆ ἐργαλεῖα, δι' ὧν ἐκτελεῖ μὲ ἀπαράμιλλον ὑπομονὴν ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐκπλήττουσι

τοὺς Εὐρωπαίους· ὁ χωρικὸς ἀνασκάπτει τὴν γῆν δι' ἀξίνης ἐχούσης μῆκος δύο μόλις ποδῶν, ἥτις ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἐργάζηται κεκυφώς· διαρκῶς ἀσβεστόνει τὴν οἰκίαν του ἀλλὰ δὲν καθαρίζει τὸ ἀλώνιον, ὅπου ἀποθέτει τὰ γεννήματά του, καὶ μόνον ἀφ' οὗ ἀποπερατώσῃ τὴν ἐργασίαν ταύτην, διευπρεπίζει τὸν οἰκόν του μετὰ προσοχῆς· οἰκονομεῖ ὀλίγον ὕδωρ διὰ τὸν ἀγρόν του, ἀλλὰ ἀμελεῖ ἐντελῶς τὸν σωλῆνα, ὅστις τῷ παρέχει τὸ ὕδωρ τοῦτο· τρέμει ἀπέναντι ὑποθετικῶν κινδύνων καὶ κοιμᾶται ἐνίοτε εἰς μέρος συχναζόμενον ὑπὸ τίγρεων καὶ ὄφεων· φείδεται τοῦ ἄρτου αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του καὶ ἐν τοσούτῳ πωλεῖ καὶ τὸ τελευταῖον κόσμημα τῆς γυναικός του ἢ τῆς θυγατρός του, ὅπως ἐξακολουθήσῃ μέχρις ἐσχάτων μίαν δίκην καὶ ἐξαγοράσῃ μάρτυρας καὶ δικαστάς, ὅπερ θεωρεῖ τὸ μόνον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς νίκης· ἀλλ' ἐν ᾧ κινεῖ ἀτελεύτητον δίκην δι' ἀσήμαντον χρηματικὸν ποσόν, δὲν συγκινεῖται ποσῶς βλέπων τὸν γείτονά του δολοφονούμενον παρὰ τὸ πλευρόν του. Ὅτε δὲ πρόκειται νὰ τελέσῃ τὸν γάμον τῆς θυγατρός του ὁ Ἰνδός, ὅστις ἐτρέφετο ἕως τότε δι' ὕδατος καὶ ὀλίγου ὀρυζίου, δαπανᾷ ἀφειδῶς χρήματα, προσκαλῶν εἰς τὸν γάμον συγγενεῖς καὶ φίλους, γείτονας καὶ γνωρίμους του μακρὰν κατοικοῦντας, μουσικοὺς καὶ χορευτάς· δανείζεται πρὸς 3 % κατὰ μῆνα, διὰ νὰ ξενίσῃ τοὺς προσκεκλημένους, τοὺς ὁποίους συντηρεῖ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας καὶ ἀπερχομένους φιλοδωρεῖ διὰ καινουργῶν ἐνδυμάτων. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἕξις τῆς φυλῆς του.

Ἡ δουλεία ὑφίσταται ἐν ταῖς Ἰνδίαις. Τὸ μονοπώλιον τοῦ ἅλατος εἶναι εἰς ἄκρον καταθλιπτικὸν ἐν χώρᾳ, ἥτις τρέφεται ἀποκλειστικῶς ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Ἡ χώρα ἀπὸ βιομηχανικῆς μετεβλήθη εἰς γεωργικήν· εἰσάγει ἐξ Εὐρώπης ὑφάσματα καὶ ἐξάγει σάκχαριν, βάμβακα καὶ ὄπιον, τοῦ ὁποίου ἡ καταναγκαστικὴ καλλιέργεια ἐλάχιστα μόνον ἀποφέρει εἰς τὸν γεωργόν· ὥστε πολλάκις ἀντὶ νὰ εἰσάγωνται χρήματα ἐξ Εὐρώπης, ἐξάγονται.

Οἱ Ἰνδοί, ἐν μέσῳ τοσαύτης εὐφορίας τῆς φύσεως, ἐν ᾗ τὰ πάντα ἔχουσι τὴν ἀναλογίαν, ἣν ἔχει ὁ ἵππος ἡμῶν πρὸς τὸν ἐλέ-

φαντα, ἀγαπῶσι τὰ ἔκτακτα πράγματα, πυροβόλα τεράστια, ποιήσιν ὑπερβολικήν, μυθολογίαν ἑκατομμυρίων αἰώνων, ἑορτὰς πανδήμους. Τοὐναντίον δὲ οἱ Ἄγγλοι ἔχουσι θρησκείαν πεζήν, ἤθη μεμετρημένα, ἕξεις οὐχὶ μεγαλοπρεπεῖς, μικρὰς οἰκονομίας, προσόντα ἀξιέπαινα μὲν ἀλλὰ μικρολόγα· δὲν φέρονται εὐγενῶς καὶ ἡ συμπεριφορά των εἶναι βάναυσος. Αἱ γυναῖκες τῶν ἐν ταῖς Ἰνδίαις Ἄγγλων ἐνδύονται κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν συρμόν, τὸν ἀναπαυτικὸν μέν, ἀλλὰ γελοῖον, ἀπέναντι τῆς πλουσίας ἀνατολικῆς ἐνδυμασίας· οἱ ἄνδρες τρώγουσι καὶ καπνίζουσι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ παραδίδονται εἰς τὴν πρωτοτυπίαν ἐκείνην, ἧς τοσαῦτα δείγματα παρέχουσιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν· παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀπαιτοῦσι σεβασμὸν καὶ δὲν φυλάττουσι οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον τὴν κοσμιότητα· τρώγουσι φαγητά, τὰ ὁποῖα ἀποστρέφονται οἱ Ἰνδοί, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὰς συζύγους των νὰ περιπατῶσι συνοδευόμεναι ὑπὸ ἄλλου προσώπου, χορεύουσιν ἐν καιρῷ θέρους, ᾄδουσι κατὰ τὸ γεῦμα, καὶ πράττουσι πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι θεωροῦσιν ἀποτρόπαια.

Οἱ Ἄγγλοι ἀφίνουσιν εἰς τὰς ἀποικίας των τὰ ἔθιμα, τοὺς νόμους, τὴν αὐνομίαν, ὥστε ὀλίγος μόνον στρατὸς ἀπαιτεῖται πρὸς περιορισμὸν αὐτῶν. Οἱ Γάλλοι ἀπεναντίας ἐν ὀνόματι τῆς ἰσότητος εἰσάγουσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν τοὺς νόμους καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, οὓς πολλάκις ἀποστρέφονται οἱ ἰθαγενεῖς καὶ οἵτινες μεταβάλλονται μὲ τὰς ἐπαναστάσεις καὶ μὲ τὰ ὑπουργεῖα· ἔχουσιν ὁλόκληρα σώματα στρατοῦ καὶ πλείστους ὑπαλλήλους, ὥστε ὁ Εὐρωπαῖος θεωρεῖται ἐκεῖ ὡς κατακτητὴς καὶ ὡς τύραννος. Ἑξήκοντα χιλιάδες ὁπλιτῶν ἀπαιτοῦνται πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ Τύνιδι, αἵτινες ἔχουσι πέντε ἑκατομμύρια κατοίκων.

Τὰ παιδία ἐν ταῖς Ἰνδίαις μεταβαίνουσιν εἰς τὰ σχολεῖα ἐντελῶς γυμνὰ καὶ γράφουσιν ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἄμμου. Τὰ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἱδρυθέντα ἐκεῖ σχολεῖα διδάσκουσιν αὐτοῖς τὴν θεολογίαν καὶ τοὺς ἐγχωρίους νόμους, ὅπως σχηματίσωσι δι' αὐτῶν ὑπαλ-

λήλους· ἀλλὰ θεμελιώδης μεταρρύθμισις εἶναι ἀδύνατος μέχρις οὗ δὲν καταργηθῶσιν αἱ φυλαί. Οἱ Ἄγγλοι ἠθέλησαν νὰ σεβασθῶσιν αὐτάς· ὁ Βέντιγκ ἐπρότεινεν μάλιστα νὰ καταργηθῇ ἡ ποινὴ τῆς μαστιγώσεως διὰ τοὺς Ἰνδούς, διατηρουμένη διὰ τοὺς Εὐρωπαίους· ὅταν ἀποβιβάζωνται εἰς τὸ αὐτὸ πλοῖον στρατεύματα ἐξ ἰθαγενῶν καὶ Ἄγγλων, ἀπαγορεύεται τοῖς Ἄγγλοις αὐστηρῶς ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὴν μαγειρικὴν τῶν ἰθαγενῶν, καὶ νὰ κρατῶσιν ἐντὸς χωριστῶν δοχείων τὸ ὕδωρ, τὸ χρησιμεῦον διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, τὸ διὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ τὸ διὰ τοὺς Ἰνδούς, ἀφίεται δὲ ἐλευθέρα ἑκάστη φυλὴ νὰ παρασκευάζῃ χωριστὰ τὸ φαγητόν της. Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ναοῖς τῶν ἱεραποστόλων ἵστανται χωριστὰ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βράμα καὶ αἱ φυλαὶ τῶν Παρία καὶ τῶν Σούδρων, ὡς νὰ μὴ ἐδιδάσκοντο καὶ οὗτοι καὶ ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ νὰ ὦσι ταπεινοὶ καὶ νὰ λησμονῶσι τὰς προσβολάς. Τί εἶναι ὁ χριστιανισμὸς ἄνευ τοῦ κυριωτέρου αὐτοῦ δόγματος, τῆς ἰσότητος;

Ἡ τελευταία ἔκθεσις περὶ Ἰνδιῶν τοῦ διασήμου ἀσιαναλόγου Μονιὲ Οὐίλλιαμς, καθηγητοῦ ἐν Ὀξφόρδῃ. (Modern India. London 1879) ἀναφέρει πόσας καταβάλλουσιν οἱ Ἄγγλοι προσπαθείας πρὸς κατάργησιν τῶν ἀπανθρώπων ἐθίμων τῆς καύσεως τῶν χηρῶν, τῆς θυσίας ἀνθρώπων εἰς τὴν θεότητα, τοῦ φόνου τῶν θηλέων βρεφῶν, τῆς καταπλακώσεως ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ διαβαίνοντος ἅρματος τῶν θεῶν κτλ. καὶ ὅμως τὰ ἔθιμα ταῦτα διατηροῦνται εἰσέτι εἴς τινα μέρη, ἔνθα διαφεύγουσι τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀρχῶν. Ὁ πανθεϊσμὸς ἐκεῖνος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου Εὐρωπαῖοί τινες θέτουσι τὸν βραχμανισμὸν ὑπεράνω τοῦ χριστιανισμοῦ, διότι ὁμοιάζει πρὸς τὸν πανθεϊσμὸν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Μονιὲ ὡς ἡ κυρία αἰτία τῆς βαρβαρότητος ἐκείνων τῶν μερῶν, διότι δι' αὐτοῦ ἀπόλλυται ἡ συναίσθησις τῆς προσωπικότητος, καὶ οἱ ἄνθρωποι εἰς ἄλλο δὲν τείνουσιν ἢ εἰς τὸ νὰ συγχωνευθῶσι μετὰ τοῦ Μεγάλου Παντὸς διὰ τῆς ἀπορροφητικῆς ἐκστάσεως καὶ συχνότερον ἀκόμη διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ σώματος. Ἐκ τούτου πηγάζει ἡ περιφρόνησις πρὸς τὴν ἰδίαν ζωὴν

καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων. Ἡ ἀνωτάτη διάταξις τῶν φυλῶν παράγει τοὺς μεταξὺ ὁμαίμων γάμους ὑποχρεωτικούς, διότι πρὸ παντὸς ἄλλου καταβάλλεται φροντὶς νὰ γεννηθῶσι τέκνα, διὰ τῆς ψήφου τῶν ὁποίων κτᾶται ἡ ἐπουράνιος ζωή. Ὁ ἐντελὴς ἀποχωρισμὸς τῶν γυναικῶν καθιστᾷ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκιῶν, τὸν οἰκογενειακὸν δηλ. βίον, ἐντελῶς ἄγνωστον.

Καὶ ὅμως οἱ Ἄγγλοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλωσι τὴν παῦσιν τῆς θυσίας τῶν χηρῶν καὶ τὴν παιδοκτονίαν· πολλαπλασιάζονται ἤδη ἐν ταῖς Ἰνδίαις τὰ θέατρα κατ' εὐρωπαϊκὸν τρόπον· οἱ ἀμφιγενεῖς (τέκνα Εὐρωπαίου καὶ Ἰνδῆς ἢ τἀνάπαλιν) αὐξάνουσι κατ' ἀριθμούς, καὶ κόραι Ἰνδῶν ἡγεμόνων ὑπανδρεύονται Εὐρωπαίους τυχοδιώκτας. Ὁ Χάρδιγκ διεκήρυξεν ὅτι τὰ ἐπικερδῆ ἀξιώματα θ' ἀπενέμοντο ἐν διαγωνισμῷ εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον καλλίτερον ἐκμάθει ἐν τοῖς σχολείοις τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἀγγλικὴν φιλολογίαν. Μὲ ὅλην τὴν πρόληψιν ἐναντίον τῆς θαλάσσης οἱ Ἰνδοὶ ἐπιβιβάζονται εἰς πλοῖον καὶ πλέουσι μέχρι πέραν τοῦ Γάγγου. Διατὶ λοιπὸν δὲν φροντίζει ἡ Ἀγγλία νὰ ὑπερνικήσῃ καὶ τὴν ἄλλην, καὶ μεγαλειτέραν πρόληψιν, τὴν τοῦ χωρισμοῦ τῶν φυλῶν, νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὰς εἰς τοὺς αὐτοὺς κώδικας καὶ εἰς τὰ αὐτὰ δικαστήρια, ν' ἀναμιγνύῃ αὐτὰς ἐν τοῖς αὐτοῖς σχολείοις, ἐν τῷ στρατῷ, ἐν τοῖς ἀξιώμασι καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ θείου Λόγου καὶ τοῦ θείου Ἄρτου[1]); Ἄνευ τούτου οἱ Ἰνδοὶ οὐδέποτε θέλουσι καταστῆ ὥριμοι πρὸς ἀπελευθέρωσιν, καὶ ἐὰν κατὰ σύμπτωσιν ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας, θὰ ὦσιν ἐντελῶς ἀνίκανοι ν' αὐτοδιοικηθῶσιν. Τὰ τέκνα τῶν Ἄγγλων, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐν ταῖς Ἰνδίαις, ἀποθνήσκουσιν σχεδὸν ὅλα, ὥστε οὐδέποτε αἱ Ἰνδίαι θὰ γίνωσι χώρα ἀγγλική.

Ἡ Ἀγγλία, ἐν ᾗ οἱ Νορμανοὶ τοσοῦτον εὐκόλως καὶ τελείως

[1]) Ὅρ. De Waven «Αἱ ἀγγλικαὶ Ἰνδίαι ἐν ἔτει 1843. Ἐν Παρισίοις.
Περιήγησιν ἀνὰ τὸ Καβούλ κατὰ τὸ ἔτος 1836, 1837 καὶ 1838.
C. Bjoenstierna, Ἡ Ἰνδοβρεταννικὴ αὐτοκρατορία. Ἐν Στοκόλμῃ.
Hübner, Ἡ βρεταννικὴ αὐτοκρατορία.

συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Σαξώνων, δὲν κατώρθωσε ν' ἀφομοιώσῃ πρὸς ἑαυτὴν οὐδένα ἐκ τῶν λαῶν, οὓς καθυπέταξεν, ἂν καὶ ἐσεβάσθη τὴν θρησκείαν των, τοὺς νόμους των, τὰ ἔθιμά των καὶ εἰσήγαγε τὰς ἐλευθέρας αὐτῆς διατάξεις καὶ τὰς βελτιώσεις τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ Ἱσπανοὶ καὶ οἱ Πορτογάλλοι, οἵτινες τόσον κακῶς μετεχειρίσθησαν τοὺς κατακτηθέντας λαούς, προσείλκυσαν αὐτοὺς ἡττηθέντας εἰς τρόπον ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν διετήρησαν οἱ λαοὶ οὗτοι τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς μητροπόλεως.

Τὸ Ἰνδοστάν.

Ἰνδοστὰν καλεῖται κυρίως τὸ μέρος τῶν Ἰνδιῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ ποταμοῦ Νερβοῦδα. Μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τοῦ Κίστνα ποταμοῦ κεῖνται αἱ χῶραι τοῦ Νιζάμ, καὶ τῶν ραγιὰ (ἡγεμόνων) τῆς Βεράρης καὶ τῆς Σαττάρας· ἀπὸ δὲ τοῦ Κίστνα ποταμοῦ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Κομορὲν κεῖνται ἡ Καρνάτη, ἡ Μαλαβάρη καὶ ἡ Μισόρη. Ἀπὸ Δελχῆ εἰς Τομβούδραν ἡ ὁμοσπονδία τῶν Μαραττῶν κατεῖχε 970 μίλια ἀπὸ βορρᾶν μέχρι νότου καὶ 900 μίλια ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Καμπάϊας καὶ ἠρίθμει 40 ἑκατομμύρια ψυχῶν, ἐξ ὧν τὸ δέκατον ἦσαν μουσουλμάνοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἰνδοί, διηρημένοι εἰς πέντε Κράτη ὑπὸ τὴν ὀνομαστικὴν κυριαρχίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σαττάρας. Ὁ ὑποτελὴς αὐτοῦ ἡγεμὼν τὸν ὑπεδούλωσε, καί οὗτος πάλιν ὑπέκυψεν εἰς τὸν Μαδάγην-Σίνδιαν. Ὁ πατὴρ τοῦ τελευταίου τούτου ἐξετέλει ἔργα ὑπηρέτου φυλάττων τὰς ἐμβάδας τοῦ ἡγεμόνος ἔξωθεν τῶν θυρῶν· οὗτος ἐξελθὼν ἡμέραν τινὰ ἐκ τῆς οἰκίας εὗρε τὸν ὑπηρέτην κοιμώμενον, κρατοῦντα ὅμως ἐν χερσὶ τὰς ἐμβάδας. Ἡ ἀφοσίωσις αὕτη ἦτο ἀξία ἀμοιβῆς καὶ προαγωγῆς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ὑπηρέτου διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ φέρῃ ἐν τῇ ζωνῇ του ζεῦγος ἐμβάδων εἰς ἔνδειξιν τῆς καταγωγῆς του. Ὑποκρινόμενος ταπεινοφροσύνην ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ ἡγεμὼν (1760), εἶχε πολυάριθμον στρατόν, καλῶς διοργανωθέντα ὑπὸ τοῦ Σαβοϊάρδου Boigne, καὶ ἤθελε νὰ κυριεύσῃ τὴν πρωτεύουσαν Δελχῆ,

ὅτε ὁ Σάχης Ἀλὶμ Β' προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ ὑπουργοῦ του Γόλαμ. Ὁ Σίνδιας ἔσπευσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ συλλαβὼν τὸν ἅρπαγα, τὸν ἔκλεισεν ἠκρωτηριασμένον ἐντὸς κλωβοῦ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν· ἀλλὰ τὴν μετακτηθεῖσαν ἐξουσίαν ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν ἀφήσας τὸν ἡγεμόνα νὰ ζῇ ἐπαιτῶν.

Ὁ Δαουλὲτ-Ῥάο-Σίνδιας, διάδοχος αὐτοῦ, ἐβάδισεν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πατρός του, καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς τοὺς Γάλλους. Ἀπερι-
1799 σκέπτως φερόμενος δὲν ἀντέστη εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Τίππου Σαὶπ καὶ ἠρνήθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ λάφυρα αὐτοῦ· ὥστε οἱ Ἄγγλοι, ἰδόντες ὅτι οὐδὲν ἠδύναντο νὰ προσδοκῶσι παρ' αὐτοῦ, ἀνήγγειλαν τῷ ἡγεμόνι ὅτι θέλουσι συνδράμει αὐτὸν ἐὰν ἤθελε ν' ἀποσείσῃ τὸν ζυγόν. Ὁ Ἀρθοῦρος Οὐέλλεσλεϋ (δοὺξ τοῦ Βελλιγκτῶνος) ἀδελφὸς τοῦ γενικοῦ Τοποτηρητοῦ, διορισθεὶς ἤδη ἐν τῇ διοικήσει τῆς Σεριγγαπάταμ, ἀπεστάλη ὅπως ἐγκαταστήσῃ πάλιν τὸν ἡγεμόνα. Ἔμπειρος στρατηγὸς καὶ συνετὸς πολιτικὸς ἐν χώρᾳ ἐν ᾗ πᾶσα νέα κατάκτησις νέους ἐγέννα ἐχθρούς, ὁ Οὐέλλεσλεϋ ἐκίνησε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μαραττῶν καὶ ἐνίκησεν αὐ-
Τῇ 29 Νοεμ- τοὺς κατὰ κράτος ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἀργόμ. Οὕτως ἡ Ἀγγλία,
βρίου 1803 κυρία ἤδη τῶν Ἰνδιῶν, μετενεγκοῦσα ἀπὸ νότον πρὸς βορρᾶν τὸ κέντρον τῆς ἐξουσίας της, προσήγγισε πρὸς τοὺς Σέχας.

Τὸ ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον ἀπεδοκίμασε πάντοτε τὰς κατακτήσεις, ἐπομένως παρέστη ἀνάγκη νὰ δικαιολογηθῶσιν αὗται διὰ τῆς προστασίας καὶ τῶν συμμαχιῶν καὶ τὸ ψεῦδος τοῦτο ἠνάγκαζε τὴν Ἀγγλίαν ν' ἀφίνῃ εἰς τοὺς ἡττημένους τὴν κακὴν διοίκησιν, χωρὶς διὰ τοῦτο ν' ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον. Οἱ κατόπιν τοποτηρηταί, στρατηγοὶ Κάρολος Κορνουάλλις (1802) καὶ Γεώργιος Βάρλοου (1804) ὑπεσχέθησαν μὲν νὰ παραιτηθῶσι τῶν κατακτήσεων, καὶ νὰ κλείσωσιν εἰρήνην, ἀλλ' ἑκάστοτε παρεκινοῦντο νὰ διαρρήξωσιν αὐτήν. Τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν μετῆλθον ὁ Λόρδος Μίντο (1807) καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ μαρκήσιος Ἄτιγξ (1812), ὅστις διϊσχυρίζετο ὅτι διὰ φανερᾶς βίας ἔπρεπε νὰ διατηρηθῶσιν

αἱ πηγαὶ ἐκεῖναι τοῦ πλούτου· μόλις δὲ ἀφιχθεὶς εἰς τὰς Ἰνδίας προεῖδε τὴν ἐπικειμένην κρίσιν, ὅτε οἱ μὲν Γοῦρκοι ἠπείλουν τὰ πρὸς ἀνατολὰς μεθόρια, οἱ δὲ Πίνδαροι εἰσέβαλλον εἰς τὰ πρὸς βορρᾶν. Οἱ Μαράτται καὶ οἱ Ῥαγιαποῦται ἐκαραδόκουν τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγόν. Ὁ Ἄστιγξ κατέστρεψε τοὺς Πινδάρους, καθυπέταξε πολλοὺς τῶν ἡγεμόνων των, καὶ διέλυσε τὴν ὁμοσπονδίαν τῆς Μαράττας· ὥστε ἡ Ἑταιρία τῶν Ἰνδιῶν ἐξέτεινεν εἰς τὰ δύο τρίτα τῆς χερσονήσου τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν της καὶ ἐπὶ τῆς λοιπῆς χώρας τὴν ἐπιρροήν της. Ἡ Ἑταιρία ἀπονέμει ὀνομαστικὴν κυριαρχίαν εἰς ἡγεμονικὸν τῶν Ἰνδιῶν οἶκον, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τὴν ἐξουσίαν ἔχει ὁ Ἄγγλος Τοποτηρητής, ὅστις διοικεῖ στρατιωτικὸν σῶμα, ἐκλελεγμένον μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν, ἀλλὰ ὁδηγούμενον ὑπὸ εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν· δικαστὴς ἐν ταῖς διεθνέσι διαφοραῖς, ὡς ὁ μέγας Μογγόλος ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς του, δὲν εὐθύνεται εἰ μὴ ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεώς του, ἥτις τὸν παύει κατὰ βούλησιν. Ὁ λόρδος Ἄμχερστ (1822) μόλις διαδεχθεὶς τὸν Ἄστιγγα, ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Βιρμανίας, εὐρυτάτης δεσποτικῆς αὐτοκρατορίας, συμπεριλαμβανούσης τὰ κράτη τῆς Ἄβας, τοῦ Πεγοῦ, τῆς Μανιαπούρης, τοῦ Ἀρακὰν καὶ Τενασσερίμ, καὶ κειμένης μεταξὺ τῆς Θιβέτης πρὸς βορρᾶν, τῆς Κίνας καὶ τοῦ Σιὰμ πρὸς ἀνατολάς, τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης πρὸς δυσμὰς καὶ τῆς Μαλάκκας πρὸς νότον. Ἕνεκα τῶν μεγάλων παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ Βιρμανία περιωρίσθη εἰς στενὰ ὅρια (1826).

Ἀφ' οὗ ἡ ἰνδο-βρεταννικὴ αὐτοκρατορία ἔλαβε τοσαύτην ἔκτασιν, ὑπῆρξεν ἀνάγκη νὰ συστηματοποιηθῇ, καὶ ὁ λόρδος Βέντιγκ (1828) ἐπεχείρησε τοῦτο ἄνευ τῶν ἐκτάκτων μέσων τοῦ πολέμου, ἀλλὰ διὰ ἐπιμόνου πάλης ἐναντίον ἐσωτερικῶν δυσχεριῶν καὶ ἐναντίον ἐλαττώσεως τῶν δαπανῶν δεκατριῶν καὶ πλέον ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν. Ἐξήτασε τὰ πάντα δημοσία, ἐκανόνισε τὴν διοίκησιν, περιέστειλε τὰς συμμορίας τῶν ληστῶν, καὶ κατήργησε τὰς θυσίας τῶν χηρῶν· ἐκτὸς δὲ τούτου διηρεύ- Ὁ Βέντιγκ

νησε τὰς κεντρώας Ἰνδίας, περιηγήθη τὴν χώραν, καὶ εἰσήγαγε τὴν ἀτμοπλοΐαν καὶ τὴν ἐλευθεροτυπίαν. Αἱ Ἰνδίαι (ἔλεγεν) εἶναι ὅ,τι ἦτο ἡ Εὐρώπη πρὸ ἐτῶν· ἡ αὐτὴ ἐπικρατεῖ ἀμάθεια, ἡ δεισιδαιμονία, ἡ αὐτὴ πίστις εἰς μαγείας καὶ γοητείας, καὶ εἰς τὴν ἀστρολογίαν· πρὸς τούτοις καὶ θυσίαι ἀνθρώπινοι καὶ ἄλλα βδελυρὰ καὶ ἀποτρόπαια ἔθιμα. Μόνον ἡ βαθμιαία ἐπιρροὴ τῶν Εὐρωπαίων ἐπὶ τῶν πολυπληθῶν ἰθαγενῶν κατοίκων δύναται νὰ ἐπιφέρῃ οἰκογενειακὴν εὐζωΐαν, ἀσφάλειαν κτήσεων καὶ ἀνθρώπων καὶ ἠθικὴν ἀνατροφήν.

Ἀξιομνημόνευτος ὑπῆρξεν ἡ διοίκησις τοῦ κόμητος Δαλουζῆ, Σκώτου τὸ γένος ἀπὸ τοῦ 1847 μέχρι τοῦ 1855. Ἡ στάσις τοῦ Μουλραγιᾶ, ἐπεκταθεῖσα καθ' ὅλην τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν Σέχων, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ κινήσῃ πόλεμον, ὅστις ἔθεσε τέρμα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ῥουγκετ-Σίγκ καὶ κατέστησε τὸ Πέντσαπ ἐπαρχίαν ἀγγλικήν. Μετ' ὀλίγον νέος πόλεμος ἐκάλεσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Σενὰπ καὶ τοῦ Ἰελοὺμ (1849) πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰπαράγη ἐναντίον τῶν Βιρμανῶν, οἵτινες εἶχον προσβάλει καὶ ὑβρίσει τοὺς ἄγγλους πράκτορας, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ἡ χώρα τῶν ἀτιθάσσων ἐκείνων ἀνδρῶν ὑπετάγη, καὶ τὸ βασίλειον τοῦ Πεγοῦ, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἦτο ἐκ τῶν ἀκμαιοτέρων τῆς ἀπωτάτης Ἰνδίας ἀλλὰ πρὸ ἑνὸς αἰῶνος εἶχε κατακτηθῇ ὑπὸ τῶν Βιρμανῶν, προσηρτήθη εἰς τὰς ἰνδικὰς ἐπαρχίας (1852). Ἡ ἐπαρχία τῆς Βεράρας καὶ διαμερίσματά τινα τῆς Νιζὰμ προσελήφθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπέναντι τῶν χρεῶν· αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ναγπούρης, τῆς Σαττάρας καὶ τῆς Ἰχαγχῆς περιῆλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐλλείψει νομίμων κληρονόμων, καὶ πᾶσαι ἄνευ τῆς χρήσεως ὅπλων· ἤδη αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἀποφέρουσι τῇ Ἀγγλίᾳ εἴκοσι καὶ ἓξ ἑκατομμύρια φράγκων ἐτησίως, ἰδίως διαμερίσματα τοῦ Ὑδεραβάδ, ὅπου ὑπάρχουσιν αἱ πλουσιώτεραι βαμβακοφυτεῖαι. Τὸ βασίλειον τῆς Ἄουδης, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ τρίτον τῆς ἐκτάσεως τοῦ Πέντσαπ, ἀλλ' ἐξισοῦται πρὸς αὐτὸ κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ τὰ πλούτη προσηρτήθη εἰς τὰς βρεταννικὰς ἐπαρχίας διὰ ψηφίσμα-

τος τῆς 7 Φεβρουαρίου 1856 καὶ τοῦτο ἐντελῶς σιωπηλῶς, ὥστε ὁ διαδεχθεὶς τὸν Δαλουζῆν γενικὸς τοποτηρητὴς ὑποκόμης Κάννιγκ εὗρεν ἡσυχίαν καὶ εὐημερίαν.

Ὁ λόρδος Δαλουζῆ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν τῇ Πέντσαπ εἰσήγαγε κατάλληλον διοίκησιν, ἀφώπλισε τὴν χώραν, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον φρούρια καὶ πάντες οἱ χωρικοὶ ὁπλοφόρουν· διέλυσε τὸν ἰθαγενῆ στρατόν, περιλαβὼν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν τοὺς καλλιτέρους ἄνδρας· ἀφῆρεσε τὰ τιμάρια τῶν εὐγενῶν, οἵτινες εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ στρατεύεσθαι· τὴν πολυάριθμον καὶ λίαν πολυδάπανον αὐλὴν τοῦ Ῥοῦγκετ-Σίγκ ἱκανοποίησε διὰ συντάξεων· ὡσαύτως ἀπένειμε συντάξεις καὶ εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ μοναχούς· ἀστυνομικοὶ φύλακες περιέστελλον τοὺς ληστὰς καὶ τοὺς Τούγ, φονεῖς ἐξ ἐπαγγέλματος, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1832 μέχρι τοῦ 1852 εἶχον, ὡς ἐλέγετο, διαπράξει 1384 φόνους. Κατεσκευάσθησαν ὁδοὶ μεγαλοπρεπεῖς, ὧν ἡ κυριωτέρα ἔχει μῆκος ὀγδοήκοντα λευγῶν, διερχομένη ἐπὶ 130 λιθίνων γεφυρῶν μεγάλων καὶ 460 μικροτέρων, ἐξ ὧν τινες πλωταὶ σύγκεινται ἐκ 325 λέμβων συνδεδεμένων δι' ἁλύσεων· κατεσκευάσθη ὡσαύτως καὶ κρεμαστὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ μήκους 250 μέτρων, ἥτις διευκολύνει τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς Καλκούττας καὶ τῶν στενῶν τοῦ Κύβερ. Μικρότεραι ὁδοὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς κεντρώας Ἀσίας, καὶ παρὰ τὰς ὁδοὺς ταύτας ὠρύχθησαν φρέατα διὰ τὰ καραβάνια. Μεγίστην σημασίαν ἔχει ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἡ ἄρδευσις τῶν γαιῶν, διότι αἱ βροχαὶ εἶναι σπάνιαι. Οἱ Ἄγγλοι κατεσκεύασαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διώρυγας, αἵτινες εἶναι μεγαλοπρεπέστεραι πάσης εὐρωπαϊκῆς διώρυγος. Διὰ τὰ δημόσια ταῦτα ἔργα ἐδαπανήθησαν κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἔτη μετὰ τὴν προσάρτησιν εἴκοσι τρία ἑκατομμύρια λιρῶν· καὶ μ' ὅλον τοῦτο ὁ στρεμματικὸς φόρος ἠλαττώθη κατὰ τὸ τέταρτον καὶ ηὐξήθησαν αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία.

Καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεγοῦ προσεπάθησεν ἡ Ἀγγλία νὰ ἐπανα-

φέρῃ τὴν ἀρχαίαν ἀκμὴν διὰ ἀρδεύσεων καὶ ὁδῶν καὶ δι' οἰκοδομῆς οἰκιῶν· ὁ λιμὴν τῆς Δαλουζῆ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βασσεὶν ἡνώθη δι' ὁδοῦ μετὰ τῆς Βεγγάλης διὰ τῶν ὀρέων Ὑομᾶ.

Τὸ βασίλειον τῆς Ἀούδης, ἡ τελευταία ἀπόκτησις, ἔπασχεν ὡς ἐκ τῆς δυσθυμίας τῶν κατοίκων διὰ τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς αὐλῆς, ἐν ᾗ αἱ ἀπειράριθμοι ὀδαλίσκαι τοῦ χαρεμίου εἶχον περὶ ἑαυτὰς πλῆθος συγγενῶν, προθύμων πάντοτε εἰς τὴν κατασκοπίαν καὶ τὴν ἀνατροπήν· ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπερίσχυε τὸ μουσουλμανικὸν γένος τοῦ ἐγχωρίου. Καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τούτῳ ὁ συνετὸς καὶ δραστήριος Δαλουζῆς κατώρθωσε νὰ ἐπιφέρῃ τάξιν.

Ἡ Ἀγγλικὴ Ἑταιρία

Ἀλλὰ πάντα τὰ ἔργα ταῦτα διεκόπησαν καὶ διεταράχθησαν διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 1857.

Ἀλλαχοῦ περιεγράψαμεν τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἰνδιῶν καὶ εἴδομεν ὅτι ὁ κατὰ τοῦ Χαϊδὲρ Ἀλῆ καὶ τῆς Γαλλίας πόλεμος ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Κυβερδάνειον ἐξ 900 χιλ. ἀγγλ. λιρῶν. Τότε ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐσκέφθη νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ Καταστατικόν, καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου Πίττ συνεστήθη τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἐλέγχου διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἰνδιῶν, τὸ ὁποῖον συνέκειτο ἐξ ἓξ μελῶν τοῦ ὑπουργείου, τὰ ὁποῖα ὤφειλον νὰ ἐπιτηρῶσι τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις τῆς Ἑταιρίας, ἂν καὶ ἡ Ἑταιρία διετέλει πάντοτε κυρίαρχος ὡς πρὸς τὰς ἐμπορικὰς πράξεις. Ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο τὸ χρέος δὲν ἠλαττώθη καὶ ἐν ἔτει 1799 παρουσίαζεν ἔλλειμα 1,319,000 λιρῶν, Μετὰ τὴν προσάρτησιν τοῦ κράτους τοῦ Τίππου-Σαΐπ καὶ τῶν Μαραττῶν, τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ 1797 ἦσαν 8 ἑκατομμυρίων λιρῶν ἀνῆλθον τῷ 1805 εἰς 15 ἑκατομμύρια· ἀναλόγως ηὔξησε καὶ τὸ χρέος, ὥστε προέκυψε βαθμηδὸν ἔλλειμμα 2,269,000 λιρῶν, τὸ ὁποῖον ηὔξανεν ὁσημέραι. Λήξαντος τὸν Μάρτιον 1814 τοῦ προνομίου τῆς Ἑταιρίας, περιωρίσθη ἡ ἄδεια τοῦ ἐμπορεύεσθαι, ὑπό τινας ἐπιφυλάξεις, εἰς

πᾶν πλοῖον οὐχὶ κατώτερον τῶν 350 τόννων, καὶ ἀφέθη εἰς τὴν Ἑταιρίαν ἐπικυριαρχία ἐπὶ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τὸ μετὰ τῆς Κίνας ἐμπόριον μέχρι τοῦ ἔτους 1831. Ἡ Ἑταιρία κατὰ τὸ 1824 εἶχεν εἰσπράξει 13,215,300 λιρῶν καὶ δαπανήσει μόνον 9,490,777, ὥστε μὲ ὅλον τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βιρμανῶν εἶχε πλεόνασμα 3,725,523 λιρῶν, καὶ ἀφαιρεθέντος τοῦ μονοπωλείου ἐξήχθησαν ἐξ Ἀγγλίας πεντηκοντάκις ἢ ἑξηκοντάκις περισσότερα ὑφάσματα.

Ἐν ἔτει 1830 ὁ Πὴλ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τὰ μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἑταιρίας συνομολογηθέντα «ὅπως ἐξασφαλισθῶσιν εἰς τοὺς κατοίκους τὰ δικαιώματα τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ τῶν κερδῶν τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἀποζημιώσῃ αὐτοὺς διὰ τὰ παθήματα καὶ τὰ ὑποστάντα αὐτῶν δεινὰ καὶ δι' εὐεργετημάτων παρηγορήσῃ αὐτοὺς διὰ τὴν ἀπολεσθεῖσαν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν». Διὰ τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ 1833 παρετάθη τὸ προνόμιον τῆς Ἑταιρίας ἐπὶ εἴκοσιν ἀκόμη ἔτη, ἀλλ' οὐχὶ πλέον ὡς ἑταιρίας ἐμπορικῆς, ἀλλ' ὡς ἑταιρίας κυβερνητικῆς, περιοριζομένης νὰ εἰσπράττῃ μέχρι τοῦ 1854 τοὺς φόρους καὶ νὰ κανονίζῃ τὰ ἔσοδα τῆς ἀρχαίας αὐτῆς κατακτήσεως διὰ σωματείου ἐξ εἰκοσιτεσσάρων διευθυντῶν, ὑπαγομένων εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Κράτους. Τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα αὐτῆς κτήματα μετεβιβάσθησαν εἰς τὸ Στέμμα, διατηρουμένης τῆς ἐπικαρπίας αὐτῶν μέχρι τῆς λήξεως τοῦ προνομίου. Τὸ κεφάλαιον αὐτῆς ἐξ ἓξ ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν ἦτο διῃρημένον εἰς μετοχάς, προσιτὰς εἰς οἱονδήποτε.

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1843 ἡ Ἑταιρία εἶχεν ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῆς 8,532,067 λιρῶν στερλινῶν καὶ χρέος 30,703,776 λιρῶν, διὰ τὸ ὁποῖον ἐπλήρωνε μόνον τόκον $4\frac{3}{4}$ %, ἀλλὰ τὰ ἔξοδα ὑπερέβαινον πάντοτε τὰ ἔσοδα. Τῇ 20 Ἀπριλίου 1838 τὸ χρέος ἀνήρχετο εἰς 30,231,162 λιρῶν μὲ τόκους 1,411,417 καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὰ μὲν ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς 14,746,470 λιρῶν, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 14,778,164. Ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Καλκοῦτταν κατὰ 1844 ἦτο 162 ἑκατομμυρίων, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ 254 ἑκατομ. Κατὰ

τὸ 1847 τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρίας ἐσημειώθησαν ἐπισήμως εἰς 482,695,000 φράγκων. τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 445,310,000 φρ. Κατὰ τὰ ἔτη 1862-63 τὸ ἰσοζύγιον τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν ἦτο 42,970,000 λιρῶν, παρουσιάζον ἔλλειμμα 285,000 λιρ., τὸ δὲ χρέος 71, 969,460 λιρ. ἐκτὸς παθητικοῦ ἐκ 12 ἑκατομ. κεφαλαίου τῆς ἀρχαίας Ἑταιρίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1858 περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἡ Ἑταιρία τῶν Ἰνδιῶν, ἥτις ἐπέμενε θεωροῦσα ἑαυτὴν ὡς μόνον παραγωγέα τῶν πρώτων ὑλῶν, ὧν εἶχεν ἀνάγκην καὶ παρεκώλυεν ὡς ἐκ τούτου τὴν χρῆσιν αὐτῶν.

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ καταλήγει ἡ ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς τῶν Ἰνδιῶν Ἑταιρίας, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσαν καὶ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα αἱ κατακτήσεις αὐτῆς ἐκληροδότησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Εἶναι καινοτοπία τὸ μεμψιμοιρεῖν κατὰ τοῦ ἀπορροφητικοῦ πνεύματος τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅμως ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ ἐγένετο τοσοῦτον δημοσίᾳ ἡ ἐνέργεια αὕτη, ἐκτεθείσης τῆς Ἀγγλίας πρῶτον μὲν εἰς τὰς ἀντιφατικὰς γνώμας καὶ εἶτα εἰς τὸ συνδικάτον. Ἡ ἱστορία ἀποκαλύπτει ἡμῖν πῶς τὸ πρῶτον βῆμα συμπαρέσυρε τὸ δεύτερον, πῶς κατάκτησίς τις ἐπαρουσίαζε νέον γείτονα, ὅστις ταχέως καθίστατο ἐχθρός, ὃν ὤφειλεν ἡ Ἀγγλία νὰ πολεμήσῃ, μέχρις οὗ ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ δὲν ἔφερεν ἀντιμέτωπον νέον ἐχθρόν. Ἐν τέλει οἱ Ἄγγλοι ἤλπιζον ὅτι ὁ Ἰνδὸς ποταμός, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νομίζουσιν ὅτι ἔχουσι τὸ ἱερὸν δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἡ θεία Πρόνοια παρέχει τῇ εὐφυΐᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ ἀπέναντι τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς βαναύσου ἰσχύος, ἠδύνατο νὰ καταστῇ ὅριον καὶ φραγμὸς τῶν κτήσεων αὐτῶν καὶ ἀρτηρία ἐμπορίου, διότι ἐνόμιζον αὐτὸν ῥέοντα ἐν μέσῳ λαῶν πλουσίων καὶ εἰρηνικῶν. Ἠπατήθησαν ὅμως καθ' ὅλα. Πρὸς διερεύνησιν τοῦ ῥοῦ τοῦ μεγάλου τούτου ποταμοῦ καὶ παράδοσιν αὐτοῦ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον, ἀπέστειλαν ἐπιτροπήν, περὶ ἧς μᾶς ἀναφέρει εἰς ἐκτενῆ ἔκθεσιν ὁ Ἀλέξανδρος Βοῦρνες (Burnes)[1]).

[1]) Χρονολογικὴ σειρὰ τῶν ἀγγλικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν ταῖς Ἰνδίαις.

Τῷ 1591. Πρώτη ἀποστολὴ ἄγγλων ἐμπόρων πρὸς ἵδρυσιν τραπέζης ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις.

Τὸ Ἀφγανιστάν.

Ἐν τῷ Ἀφγανιστάν, κειμένῳ μεταξὺ τοῦ ὄρους Ἰμαλαϊᾶ, τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς Περσίας, τῇ ὁδῷ τῶν Ἰνδιῶν, ἣν διέτρε-

Τῷ 1600. Προσάρτησις, δυνάμει πρώτου γάρτου, τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἰνδιῶν, παραχωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ.

Τῷ 1609. Δεύτερος Χάρτης.

Τῷ 1612. Ἵδρυσις τῶν πρώτων ἐμπορικῶν καταστημάτων ἐν Σουράτῃ.

Τῷ 1615 Ἄφιξις τῆς πρώτης ἀγγλικῆς πρεσβείας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μογγόλου.

Τῷ 1632. Ὁ Σαχ-Γιχὰν Α'. μέγας Μογγόλος συμφωνεῖ νὰ ἱδρυθῇ ἐμπορικὸν γραφεῖον ἐν Πεσλεΐ, λιμένι τῆς Ὀρέσσης.

Τῷ 1639. Τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον κατέχει σήμερον ἡ πόλις Μαδρὰς παραχωρεῖται τῇ Ἑταιρίᾳ μὲ τὴν ἄδειαν νὰ ἐγερθῇ ἐπ' αὐτοῦ τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Τῷ 1653. Ὁ Κρομβέλλος ἀπειλεῖ ὅτι θέλει κηρύξει ἐλεύθερον τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον πεφυλλάσσετο τῇ Ἑταιρίᾳ, ἀλλὰ τῷ 1657 ἐνεκατέστησεν αὐτὴν πάλιν εἰς ὅλα τὰ προνόμιά της. Ἡ πόλις Μαδρὰς κηρύσσεται πρωτεύουσα.

Τῷ 1661. Ὁ Κάρολος Β'. παραχωρεῖ νέον Χάρτην. Ἡ νῆσος τῆς Βομβάης τῷ παραχωρεῖται παρὰ τῶν Πορτογάλλων ὡς μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας τῆς βασιλόπαιδος Αἰκατερίνης.

Τῷ 1665. Ἐγκαινίασις τοῦ μετὰ τῆς Κίνας ἐμπορίου τῆς Ἑταιρίας.

Τῷ 1666. Ὁ Κάρολος Β'. παραχωρεῖ τὴν νῆσον τῆς Βομβάης εἰς τὴν Ἑταιρίαν εἰς ἀντάλλαγμα εἰσοδήματος ἓξ δέκα χρυσῶν λιρῶν στερλινῶν, πληρωτέων κατ' ἔτος τῇ 30 Σεπτεμβρίου.

Τῷ 1669. Ἡ Ἑταιρία λαμβάνει ἐκ Κίνας τὴν πρώτην ἀποστολὴν δύο καλάθων περιεχόντων 143 $^1/_2$ λίβρας τείου.

Τῷ 1683. Ἡ Βομβάη κηρύσσεται πρωτεύουσα.

Τῷ 1686. Τῇ 20 Σεμπτεμβρίου. Ἡ διάρρηξις τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ τοῦ Ἄγγλου ἀρχηγοῦ Οὔγδλ (Hugisdly) ἀναγκάζει τοὺς ἐμπόρους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Βομβάην καὶ ν' ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὸ χωρίον Χαττανοῦτταν. τὴν σημερινὴν Καλκοῦτταν.

Τῷ 1696. Ἡ Ἑταιρία λαμβάνει τὴν ἄδειαν νὰ ἐγείρῃ ὀχυρώματα πέριξ τῶν γραφείων αὐτῆς.

Τῷ 1698. Νέα Ἑταιρία τῶν Ἰνδιῶν.

Τῷ 1702. Συγχώνευσις τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ἑταιρίας.

Τῷ 1726. Ἵδρυσις τοῦ γραφείου τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν (East-India-House) ἐν Λονδίνῳ.

Τῷ 1746. Ῥῆξις μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Γάλλων ἐν ταῖς Ἰνδίαις. Ἡ ἀγγλικὴ φρουρὰ τοῦ φρουρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου παραδίδεται εἰς τοὺς Γάλλους διοικουμένους ὑπὸ τοῦ Λαβουρδοναί.

Τῷ 1748. Ἡ πόλις Πονδισερῆ πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἄγγλων.

Τῷ 1749. Τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου παραδίδεται πάλιν εἰς τὴν Ἑταιρίαν μετὰ τὴν ἐν Ἀκουϊσγράνῃ εἰρήνην. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων κατοχῆς τοῦ φρουρίου τούτου ἡ Ἑταιρία μετεβ βασε τὴν ἕδραν εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Δαβίδ, κείμενον ἐπὶ τῆς παραλίας εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν μιλίων ἀπὸ τῆς Μαδρᾶς.

ξαν πάντες οἱ κατακτηταί, οἱ λαοί, οἵτινες θεωροῦσιν ἑαυτοὺς καταγομένους ἐκ τῶν δέκα ἑβραϊκῶν φυλῶν, δὲν εἶναι δειλοὶ οὐδὲ

Τῷ 1756. Οἱ Ἄγγλοι καταστρέφουσι τὸν πειρατὴν Ἀγγριαν. Ἡ Καλκοῦττα πολιορκεῖται καὶ κυριεύεται ὑπὸ τοῦ ναβὰβ Σαρὰγ ἀλ-Δαούλο ἐπὶ κεφαλῆς ἑβδομήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν.

Τῷ 1757. Οἱ Ἄγγλοι διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ λόρδου Κλάϊβ νικῶσι κατὰ κράτος τοὺς Ἰνδοὺς διοικουμένους ὑπὸ τοῦ Δαούλα, οἵτινες ἦσαν εἴκοσιν ἀπέναντι ἑνός. Ἡ Καλκοῦττα κυριεύεται ἐκ νέου. Ἀπὸ τῆς μάχης ταύτης χρονολογεῖται ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἄγγλων ἐν ταῖς Ἰνδίαις.

Τῷ 1758. Οἱ Γάλλοι κυριεύουσιν ἐξ ἐφόδου καὶ καταστρέφουσι τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Δαβὶδ καὶ βαίνουσι κατὰ τῆς Μαδρᾶς, ἀλλ᾽ ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ αἰχμαλωτίζονται (τῷ 1761) παρὰ τοῦ Ἄϋρ-Κοὺτ (Eyre-Coote).

Τῷ 1759-60. Οἱ Ἄγγλοι καταλαμβάνουσι τὸ Βουρδουάν, τὸ Μιδναπὼρ καὶ τὸ Σιττα γόγκ.

Τῷ 1794. Γενικὴ κατατρόπωσις τῶν Ἰνδῶν ἐν Βουξόνῃ.

Τῷ 1765. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Μογγολίας παραιτεῖται πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τῆς Βεγγάλης, τῆς Βουχάρας καὶ τῆς Ὁρέσσης, ἐπὶ ἀποζημιώσει 325,000 λιρῶν στερλινῶν ἐτησίως.

Τῷ 1767. Ὁ Χαϊδὲρ-Ἀλῆς καταστράφει μέρος τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑταιρίας.

Τῷ 1772. Ὁ Οὐάρρεν Ἄστιγξ διορίζεται τοποτηρητὴς τῆς Βεγγάλης καὶ τῷ 1774 γενικὸς τοποτηρητής.

Τῷ 1773. Ψηφίζεται ὁ νόμος τῶν Ἰνδιῶν πρὸς διοργανισμὸν τῆς χώρας ἐκείνης τιθεμένης ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Κυβερνήσεως. Ἱδρύεται ἀνώτατον δικαστήριον ἐν Καλκούττῃ.

Τῷ 1775. Προσάρτησις τῆς Ζεμινδαρῆς.

Τῷ 1776. Κυρίευσις τῆς νήσου Σαλσέττης.

Τῷ 1778. Ἡ Ναγπούρη καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἄγγλων.

Τῷ 1780. Ὁ Χαϊδὲρ-Ἀλῆς νικᾷ τοὺς Ἄγγλους εἰς διαφόρους μάχας καὶ ἀποθνήσκει τῷ 1782.

Τῷ 1783. Ὁ Τίππου-Σαχίπ, υἱὸς αὐτοῦ, κυριεύει πάλιν τὴν Κανδυλόραν καὶ τὴν Βεδνόραν.

Τῷ 1784. Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ νεωτέρου Πίττ ἱδρύεται τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἐλέγχου (Boardof Control) διὰ τὰς Ἰνδίας.

Τῷ 1785. Τὸν Οὐάρρεν Ἄστιγγα διαδέχεται ὁ Κορνουάλλις ὡς τοποτηρητὴς τῆς Βεγγάλης.

Τῷ 1786. Προσάρτησις τοῦ Πουλο-Πινάγκ.

Τῷ 1788. Ὁ Ἄστιγξ ἐνάγεται ἐνώπιον τοῦ Κοινοβουλίου κατηγορούμενος ὅτι ἐλαβε 100 χιλ. λιρῶν στερλινῶν παρὰ τοῦ Δαούλα ναβὰβ τῆς Ἀούδης. Ἡ δίκη διήρκησεν ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐτελείωσε μὲ τὴν ἀθώωσιν τοῦ κατηγορουμένου.

Τῷ 1792. Πολιορκία τοῦ φρουρίου τῆς Σερριγγαπάταμ παρὰ τοῦ Κορνουάλλη. Ὁ Τίππου-Σαχὶπ ἡττηθεὶς συνομολογεῖ συνθήκην εἰρήνης καὶ παραχωρεῖ τοὺς δύο υἱούς του ὡς ὁμήρους. Προσάρτησις τῆς Μαλαβάρης, τῆς Δινδιγούλης καὶ Βαρραμαχάλ.

Τῷ 1793. Σύστασις πολιτικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων ἐν ταῖς Ἰνδίαις.

Τῷ 1794. Ἐπεστράφησαν τῷ Τίππου-Σαχὶπ οἱ αἰχμάλωτοι υἱοί του.

ὑποτεταγμένοι ὡς ἐν τῷ Ἰνδοστάν, ἀλλ' εὐγενεῖς καὶ ἁπλοϊκοί, ἧττον σχολαστικοὶ τῶν Περσῶν καὶ μεμορφωμένοι καίτοι μωαμε-

Τῷ 1797. Ὁ Ῥιχάρδος Οὐέλλεσλεϋ διορίζεται γενικὸς τοποτηρητής.

Τῷ 1799. Ἅλωσις ἐξ ἐφόδου τῆς Σεριγγαπάταμ καὶ θάνατος τοῦ Τίππου-Σαχίπ.

Τῷ 1800-1. Προσάρτησις τῆς Κορουαπόρης, τῆς Κάτω Δοὰβ κτλ.

Τῷ 1803-4. Μάχη παρὰ τὸ Δελχῆ, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Ἰνδοὶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λαίκ. Μάγαι τοῦ Ἀργὸμ καὶ τῆς Ἀσσαίης, ἐν αἷς οἱ Ἰνδοὶ ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀρθούρου Οὐέλλεσλεϋ, τοῦ κατόπιν δουκὸς τοῦ Οὐελλιγκτῶνος Προσάρτησις τῆς Ἄνω Δυάδ. Ὁ Κορνουάλλις γενικὸς διοικητής.

Τῷ 1805 Ὁ Δάουλετ-Ῥόα-Σίνδιας, ἀρχηγὸς τῆς Μαδρότης, ἡττηθεὶς παρὰ τῶν Ἄγγλων, ὑπογράφει συνθήκην εἰρήνης. Ὁ Σὶρ Βάρλοου γενικὸς διοικητής.

Τῷ 1807. Ὁ λόρδος Μίντο διαδέχεται αὐτόν, καὶ τῷ 1812 ὁ μαρκήσιος Ἅστιγξ

Τῷ 1813. Ψήφισμα τοῦ Κοινοβουλίου περὶ τῆς ἐμπορικῆς ἐλευθερίας ἐν ταῖς Ἰνδίαις. Τὸ μονοπώλιον τοῦ μετὰ τῆς Κίνας ἐμπορίου ἐπιφυλάττεται εἰς τὴν Ἑταιρίαν.

Τῷ 1814. Πόλεμος τοῦ Νεπάλ.

Τῷ 1815. Οἱ Ἄγγλοι καταλαμβάνουσι τὸ Σεῖλαν.

Τῷ 1817. Ὁ Μόλαρ-Ῥάου, ἡγεμὼν τοῦ Χόλκαρ ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, διοικουνων ὑπὸ τοῦ Σὶρ, Χίσλοπ.

Τῷ 1818-19. Εἰρήνη τῆς Μενδισόρης τοῦ Κάνδις, Ἀϊμέρης, Πουῆνα καὶ Μαδρότης. Ἱδρυσις τῆς Σιγγαπόρης.

Τῷ 1822 Ὁ λόρδος Ἄμχερστ γενικὸς διοικητής.

Τῷ 1824. Ἅλωσις τῆς Ῥαγγούν.

Τῷ 1825. Κατατρόπωσις τῶν Βιρμανῶν ὑπὸ τοῦ Κάμπελ καὶ Πρόμη. Ἅλωσις τῆς Μαλάκκας.

Τῷ 1826. Ἔφοδος κατὰ τῆς Βουρτπόρης. Συνομολόγησις εἰρήνης μετὰ τῶν Βιρμανῶν, οἵτινες παραχωροῦσι μεγάλην ἔκτασιν ἐδάφους καὶ πληρόνουσι πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ἑνὸς ἑκατομμυρίου λιρῶν στερλινῶν.

Τῷ 1828. Ὁ λόρδος Βέντιγκ διορίζεται γενικὸς τοποτηρητής.

Τῷ 1834. Κατάλυσις τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κούργου. Οἱ ἰθαγενεῖς λαμβάνουσι κατὰ πρῶτον δημοσίας θέσεως.

Τῷ 1835. Ὁ λόρδος Ὤκλανδ γενικὸς τοποτηρητής.

Τῷ 1839. Καταστρεπτικὴ ἐκστρατεία τῶν Ἄγγλων ἐν Καβούλ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ βασιλέως Σιὰ-Σούγια.

Τῷ 1840. Ἥττα τοῦ Δόστ-Μωχαμέτ.

Τῷ 1841. Καταστροφαὶ τῶν Ἄγγλων συνεπείᾳ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν λαῶν τοῦ Καβούλ. Ὁ λόρδος Ἐλλεμβορῶ γενικὸς τοποτηρητής. Δολοφονία τοῦ σὶρ Μακνῶτεν.

Τῷ 1842 Τὸ Καβοὺλ ἐγκαταλιμπάνεται παρὰ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ὑφίστανται ἀγρίας σφαγὰς Ἐπανελθόντος τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, οἱ αἰχμάλωτοι Ἄγγλοι παραδίδονται. Ὁ στρατηγὸς Πόλλοκ κατεδαφίζει τὰ φρούρια.

Τῷ 1843. Ὁ Κάρολος Ναπιὲ νικᾷ κατὰ κράτος τὸν στρατὸν τοῦ Σύνδ. Προσάρτησις τῆς χώρας ταύτης.

Τῷ 1844. Ὁ σὶρ Ἄρδιγξ γενικὸς τοποτηρητής.

θανοί. Παρ' αὐτοῖς διατηρεῖται τὸ ἀσιατικὸν σύστημα. Ὁ Βοῦρνες ἐγνώρισεν ἡγεμόνα ἐν Ἀφγανιστάν, ὅστις εἶχε γεννήσει ἑξήκοντα υἱούς, οὐδ' ἐγίνωσκε πόσοι τῶν υἱῶν τούτων ἦσαν ἐν ζωῇ. Ὁ Δὸστ Μωχαμὲτ εἶχε δεκαεπτὰ ἀδελφούς. Οἱ Ἀφγανοὶ εἶχον κυριεύσει καὶ τὴν Βακτριανὴν καὶ τὴν Χεράτην καὶ τὰς χώρας μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ὄξου, ἐν ᾧ πρὸς μεσημβρίαν ἐπροχώρησαν πρὸς τὸν Ὠκεανὸν καὶ διαβάντες τὸν Ἰνδὸν καθυπέταξαν τὸν Κασμίρην καὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ Πέντσαπ, χώραν ἔχουσαν ἔκτασιν 100 χιλιάδων μέτρων καὶ πληθυσμὸν δεκαοκτὼ ἑκατομμυρίων ψυχῶν, εἰσοδήματα δὲ 63 ἑκατομ. Οἱ Ἀφγανοὶ εἶναι ἐν ὅλῳ πέντε ἑκατομμύρια, καὶ ἔχουσι πέντε πόλεις· τὴν Πισιάουερ, πρώτην διὰ τὸν ἐρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ, τὸ Κανδαχὰρ πρὸς τὸ βόρειον μέρος, τὴν Χεράτην παρὰ τὰ βορειο-δυτικὰ σύνορα καὶ τὴν Γάζναν, γνωστὴν ἕνεκα τοῦ γαζναβίδου Μαχμούτ, τοῦ πρώτου Μουσουλμάνου, ὅστις εἰσέδραμεν εἰς τὰς Ἰνδίας.

Κατὰ τὸν παρελθόντα ἤδη αἰῶνα διημφισβήτουν τὴν ἐξουσίαν

Τῷ 1845. Οἱ Σεῖκοι ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Ἄγγλων ἐν Φιροσπούρῃ. Θάνατος τοῦ στρατηγοῦ Μακκασκίλ. Ἧττα τῶν Σεῖκων διὰ τοῦ σὶρ Οὔγου Γόου (Houg Gough).

Τῷ 1846. Τῇ 28 Ἰανουαρίου. Μάχη τοῦ Ἀλιβάλ· οἱ Σεῖκοι ἡττῶνται παρὰ τοῦ σὶρ Ἄρρυ Σμίθ. Μάχη τοῦ Σοβραοὺ τῇ 10 Φεβρουαρίου· μεγάλαι ἀπώλειαι ἀμφοτέρωθεν. Ἡ Λαχώρη καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῇ 20 Φεβρουαρίου. Εἰρήνη τοῦ Ἀμριτσὶρ τῇ 9 Μαρτίου.

Τῷ 1850. Παραίτησις τοῦ στρατηγοῦ Ναπιέ.

Τῷ 1851. Διενέξεις πρὸς τοὺς Βιρμανούς. Ἀγγλικὸς στόλος ἐμφανίζεται πρὸ τῆς πόλεως Ῥαγγούν, τὰ φρούρια τῆς ὁπο ας καταδαφίζονται. Προσάρτησις τοῦ Πεγοῦ.

Τῷ 1853. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἄβας καταλύεται ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του. Τῇ 16 Ἰανουαρίου ἐγκαίνια τοῦ πρώτου σιδηροδρόμου τῶν Ἰνδιῶν.

Τῷ 1854. Αἱ χῶραι τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ναικπούρης περιέρχονται εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀγγλικῆς Ἑταιρίας.

Τῷ 1855. Τῇ 31 Μαρτίου. Εἰρήνη μετὰ τοῦ Δὸστ-Μωχαμέτ. Ὁ ὑποκόμης Κάννιγκ γενικὸς τοποτηρητής.

Τῷ 1856. Προσάρτησις τοῦ βασιλείου τῆς Ἀούδης.

Τῷ 1857. Τῇ 10 Μαΐου. Ἔναρξις τῆς στάσεως τοῦ ἰθαγενοῦς στρατοῦ ἐν Μερούθ. Τῇ 18 Σεπτεμβρίου. Ἔφοδος κατὰ τῆς πόλεως Δελχῆ παρὰ τῶν Ἄγγλων. Τῇ 21 Σεπτεμβρίου. Ἅλωσις τῆς πόλεως ταύτης.

Τῳ 1858. Πόλεμος μὲ ἐκβάσεις διαφόρους.

αἱ φυλαὶ τοῦ Γκιλτζῆ καὶ τῶν Δουρανῶν. Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης φυλῆς κατήγετο ὁ Ἀχμὲτ-Σάχ, σύντροφος τοῦ Ναδίρη, ὅστις κυριεύσας τὴν χώραν ἅπασαν ἐστέφθη βασιλεὺς ἐν Κανδαχὰρ καὶ ἐγκατέλιπεν εἰς τὸν υἱόν του Τιμοὺρ τὴν ἐπικράτειαν ἥτις ἐκλήθη ἐπικράτεια τῶν Δουρανῶν, ἡ μεγαλειτέρα τῶν ἐν Ἀσίᾳ Τῷ 1773 χωρῶν μετὰ τὴν Κίναν, ἐκτεινομένη εἰς 364 λεύγας ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ 480 ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Πρὸς ἀνατολὰς ὁ Ἰνδὸς χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Ἰνδοστάν· λωρὶς καλλιεργημένη διὰ μέσου ἀμμώδους ἐρήμου ἑνόνει αὐτὴν πρὸς βορρᾶν μετὰ τῆς Περσίας. Οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Τιμοὺρ ἐρίσαντες πρὸς ἀλλήλους ἀπώλεσαν τὸ Κράτος ἐκεῖνο καὶ μόνος ὁ Μαχμοὺτ Καμρὰμ διετήρησε τὴν Χεράτην, πρωτεύουσαν τοῦ ἀφγανικοῦ Χορασσάν, ἐν ᾧ ὁ Δὸστ Μαχμούτ, ἀρχηγὸς τῶν Βαρουξῆ, ἐνεκαθιδρύθη ἐν Κα- Τῷ 1772 βούλ, ἕτερος ἀδελφός του ἐν Γάζνῃ καὶ ἕτερος ἐν Κανδαχάρ, πάντες ἀδελφοὶ ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλους διακείμενοι.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Μαραττῶν τῆς Μογγολίας οὐ μόνον τὸν Ἀχμὲτ ὠφέλησεν ἀλλὰ καὶ τοὺς Σεΐκους, ἀνδρείους ὀπαδοὺς αἱρέσεως, ἥτις θέλει νὰ συμβιβάσῃ τὸν βραμανισμὸν πρὸς τὸν ἰσλαμισμόν. Οἱ Σεΐκοι, στενοχωρήσαντες τοὺς Ἀφγανοὺς ἐκυρίευσαν τὴν Λαχώρην, ἥτις τοῖς ἐξησφάλιζεν ὁλόκληρον τὸ Πέντσαπ, καὶ διῄρεσαν τὰς κατακτήσεις εἰς δώδεκα ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας (misali) ὑπὸ ἰδίους ἀρχηγοὺς (Σιρδάριδες, sirdar), οἵτινες δὶς τοῦ ἔτους ἐν γενικῇ Συνελεύσει ἀπεφάσιζον περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων. Ταχέως ὅμως ἐξεδηλώθησαν τ᾽ἀποτελέσματα τῆς ἀνεξαρτησίας ταύτης διὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, οἵτινες ἐδόξασαν τὸν Ῥοῦγκετ-Σὶγκ (τὸν βασιλέα λέοντα). Οὗτος βλέπων ὅτι τὸ Ἀφγάνισταν ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων ἔβαινεν εἰς τὴν καταστροφήν, ἠνόησεν ὅτι ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ κατέστησε τὴν Λαχόρην κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του. Συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Οὐέλλεσλεϋ, τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἰνδιῶν, ὁ Ῥοῦγκετ κατέλαβε γαίας τινὰς τῶν Ἀφγανῶν, καὶ πλουτήσας ἐκ τῶν λαφύρων εἰσήγαγεν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ στρατῷ Τῷ 1808

τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τῶν Σιπαΐ, οἵτινες ὑπηρετοῦσιν ἐν τῷ στρατῷ τῆς Ἑταιρίας. Οὕτως ἠδυνήθη νὰ παραστῇ προστάτης τῶν λοιπῶν σιρδάριδων καὶ κατέκτησε πάσας τὰς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰνδοῦ ἐπαρχίας, ἐν αἷς καὶ τὴν Μοῦλταν καὶ τὴν Κασμίρην. Ὁ Ἰταλὸς Βεντούρας καὶ ὁ Γάλλος Ἀλλάρ, ἀρχαῖοι στρατιῶται τῶν ναπολεοντείων πολέμων, ἐγύμνασαν τὸν στρατὸν τοῦτον κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον· τὴν τακτικὴν ταύτην ἐξηκολούθησε καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτοὺς προγυμναστὴς Κοὺρ (Court) μαθητὴς τοῦ ἐν Γαλλίᾳ πολυτεχνείου. Μετὰ τοῦ οὕτω κατηρτισμένου στρατοῦ καὶ ἐν ᾧ οἱ Ἄγγλοι ἐμάχοντο πρὸς τοὺς Βιρμανοὺς ὁ Ῥοῦγκετ Σίγκ διέβη τὸν Ἰνδόν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν, ἐν ᾗ ἡ δυναστεία τῶν Δουρανῶν εἶχε καταλυθῇ ὑπὸ τῶν Βαρουξῇ ἐν αἱματηροτάτῳ ἐμφυλίῳ πολέμῳ, καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῶν Ἀργανῶν ἐκυρίευσε τὴν πόλιν αὐτῶν Πισιάουερ καὶ κατέφερε θανάσιμον κτύπημα κατὰ τῶν Ἀφγανῶν.

Τῷ 1818 Κατὰ τὸν Ἀλλὰρ καὶ τὸν Βεντοῦραν ὁ στρατὸς τοῦ Ῥοῦγκετ ἀπὸ τριῶν χιλιάδων ηὐξήθη εἰς ὀγδοήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐν οἷς 28 χιλιάδες τακτικοῦ στρατοῦ μὲ 366 πεδινὰ καὶ 370 ὀρεινὰ πυροβόλα, τὰ ὁποῖα μεταφέρονται διὰ καμήλων. Τὰ ἔσοδα τῆς χώρας ἀνέρχονται εἰς 125 ἑκατομ. λιρῶν, ὁ δὲ ἰδιαίτερος θησαυρὸς τοῦ ἡγεμόνος εἶχεν ἀξίαν 330 ἑκατομ. Ἀλλὰ ἡ χώρα δὲν εἶχεν οὔτε πολιτικοὺς θεσμούς, οὔτε γραπτοὺς νόμους, οὔτε σύστημα διοικήσεως καὶ δικαστηρίων· τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἰδιοτροπίας τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐκ τῶν τυχῶν αὐτοῦ. Στρατιωτικὴ δόξα ἔστεφεν αὐτόν. Ὁ λαὸς δεισιδαίμων καὶ ἀμαθὴς ἐμιμεῖτο τὸ παράδειγμα τοῦ Ῥοῦγκετ, ὅστις οὔτε τί ἐστὶ τιμιότης ἐγίνωσκεν,
1839 οὔτε τί ἐστὶ αἰδώς, οὔτε ἐτήρει μέτρον εἰς τὰς ἀπολαύσεις. Ἀποθανόντος αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ ὁ υἱός του Κουροὺκ ἦτο βλάξ, ὁ νόθος υἱός του Σέρε-Σὶγκ τὸν διεδέχθη, ὅστις, ἀνὴρ τολμηρὸς ἀλλὰ διεφθαρμένος, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ του Δυὰν-Σίγκ, ὅστις
1843 πάλιν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγὲτ-Σίγκ, τοῦ ὑποκινήσαντος τὸν ὑπουργὸν εἰς τὸν φόνον τοῦ ἡγεμόνος.

Ἐπὶ τῶν ἀνικάνων διαδόχων τοῦ Ῥοῦγκετ-Σὶγκ οἱ Ἀφγανοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιδράμωσι μέχρι Δελχῆ, ἐὰν δὲν παρεκώλυεν αὐτοὺς ὁ φόβος τῶν Ἄγγλων. Οἱ Ἄγγλοι προσέθηκαν εἰς τὰς τρεῖς ἐπαρχίας τῆς Βομβάης, τῆς Μαδρᾶς καὶ τῆς Βεγγάλης καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἄγρας. Οἱ Σεῖκοι, λαὸς φίλερις, ἀνέθετον πολλάκις τὴν ἀπόφασιν τῶν διενέξεών των εἰς τοὺς Ἄγγλους, καὶ φοβούμενοι μὴ οἱ ἐχθροὶ καταλάβωσι τὴν εὔφορον αὐτῶν χώραν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸν σύνορον πρὸς τὸ Πέντσαπ, συνωμολόγησαν σύμβασιν, καθ' ἣν οἱ Ἄγγλοι ἤθελον ὑπερασπίσει αὐτήν, κληρονομοῦντες εἰς ἀντάλλαγμα πάντας τοὺς ἀποθνήσκοντας ἄνευ κληρονόμων. Οὕτως οἱ Ἄγγλοι ἀπέκτησαν ὑπεροχὴν παρὰ τοῖς Σεῖκοις πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τοῦ Δὸστ-Μωχαμέτ, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατῶν τῆς Περσίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστὰν ἐκαραδόκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Σεῖκων, οὓς ἐμίσει καὶ ἕνεκα τῆς θρησκείας καὶ ἕνεκα τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἄγγλοι ἐζήτουν ν' ἀνοίξωσι τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Αἱ μηχανορραφίαι τῆς Ῥωσσίας ἐν Περσίᾳ, ἠνάγκασαν ἐν ἔτει 1838 τοὺς Ἄγγλους νὰ διαβῶσι τὸν Ἰνδόν, ὅπως ἐπαναφέρωσι τὸν Σὰχ-Σουρίαν ἐπὶ τοῦ ἀφγανικοῦ θρόνου. Καὶ ἠπατήθησαν οὐχὶ θέλοντες νὰ κυριεύσωσι τὸ Ἀφγανιστάν, ἀλλὰ ζητοῦντες νὰ ἐπιβάλωσι τῇ χώρᾳ ἡγεμόνα μισητόν, καὶ οὕτω προκαλέσαντες τὴν ἔχθραν τοῦ Δὸστ-Μωχαμέτ, ὃν ὤφειλον μᾶλλον νὰ ἐνισχύσωσιν ὡς φραγμὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Καὶ πράγματι ὁ Δὸστ-Μωχαμὲτ συνεμάχησε μετὰ τῶν Ῥώσσων, οἵτινες τῷ ἀπέστειλαν ἀξιωματικοὺς καὶ πράκτορας, ὑφ' ὧν παρακινηθέντες οἱ Πέρσαι ἐπέπεσαν κατὰ τῆς Χεράτης. Τελος δὲ ἡ Ἀγγλία ἀναγκάζεται νὰ 1839
δράξῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ καταβάλῃ τὸν Δὸστ-Μωχαμὲτ παρὰ τὴν κοινὴν γνώμην. Οἱ Ἄγγλοι, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Βοῦρνες, ἀκαμάτου ἥρωος, ὅστις πρῶτος ἐκ τῶν Εὐρωπαίων εἶχε πλεύσει τὸν Ἰνδόν, ἐκυρίευσαν τὸ Σίνδι καὶ διέβησαν τὸν Ἰνδόν· ἀλλὰ τὰ ὑψηλὰ καὶ δύσβατα ὄρη τῆς Βοζὰν μεγάλας παρενέβαλον δυσχερείας· ἀνα-

ζωπυρωθέντος τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ οἱ Ἰνδοὶ ἔπραξαν ὅ,τι οἱ Ῥῶσσοι ἐν Μόσχᾳ· ὑπεχώρησαν καταστρέψαντες τὰ πάντα καὶ οὕτω προσείλκυσαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας τοὺς Ἄγγλους· ἀλλ' ἡ θρασύτης τούτων ἐφαίνετο δεδικαιολογημένη ἕνεκα τῆς κατακτήσεως τόσον μεγάλου Κράτους· καὶ οἱ Ἄγγλοι εὑρέθησαν ὠχυρωμένοι ἐν Καβούλ, σημείῳ ἐν ᾧ διατέμνονται αἱ μεγάλαι ὁδοὶ πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τὰς Ἰνδίας, καὶ ἐν μέσῳ δύο ὑπωρειῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν. Ἡ πτῶσις τῶν ἀνδρείων Ἀφγανῶν ἀπεθάρρυνε τὴν κεντρῴαν Ἀσίαν· ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἐτῶν τὸ Καβούλ ἐπαναστατεῖ, καὶ ὁ Βοῦρνες δολοφονεῖται μετὰ πολλῶν ἄλλων· πέντε χιλιάδες ἀνδρῶν ἀντέχουσιν ἐπὶ δύο εἰσέτι μῆνας ἐναντίον πεντήκοντα χιλιάδων ἐπαναστατῶν, ἄνευ τροφῶν, ἄνευ πολεμεφοδίων, καὶ τέλος δεκατρεῖς χιλιάδες ἀπόλλυνται ἀνδρῶν, ὀλίγων μόνων διασωθέντων καὶ διαφυγόντων τὴν γενικὴν ταύτην καταστροφήν.

κατὰ Νοέμβριον 1842

Τὸ δὲ χείριστον τῆς ἥττης ταύτης ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκδικήσεως, τῆς κατακτήσεως καὶ τῆς ἐπεκτάσεως. Ὁ λόρδος Ἐλλεμβορῶ, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῶν Ἰνδιῶν, ἀπεδοκίμασε τὸν προκάτοχόν του διοικητὴν καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς ἐπιθέσεως, διαμαρτυρηθεὶς καὶ ἀποφασίσας νὰ κλεισθῇ ἐντὸς τῆς χώρας, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀφγανιστὰν ὅπως ἐπανακτήσῃ τὴν ἀπωλεσθεῖσαν πίστιν του. Ἡ ἀγγλικὴ σημαία κυματίζει πάλιν ἐν Καβούλ, ἀλλὰ πάλιν καταβιβάζεται ἑκουσίως. Ποῖα ὅμως ἔσονται τὰ σύνορα τῶν ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν; Αἱ ἔρημοι, αἱ χωρίζουσαι τὸ Ἰνδοστὰν ἀπὸ τοῦ Σύνδι; Ἀλλ' ἡ χώρα αὕτη ἐξουσιάζει τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τὸ ἐμπόριον συμπάσης τῆς κεντρῴας Ἀσίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἐλλεμβορῶ ἐθεώρησεν ἐπάναγκες νὰ ἑνώσῃ τὴν χώραν ταύτην μετὰ τοῦ ὅλου Κράτους. Τὸ Σύνδι, κείμενον μεταξὺ τοῦ Ἀφγανιστάν, τοῦ Πέντσαπ, τοῦ ἀγόνου Βελούτσισταν καὶ τῆς θαλάσσης ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἀνεξαρτήτων Ἐμιρῶν, οὓς μετὰ τὸ ἔτος 1838 ἐπροστάτευον αἱ μετὰ τῆς Ἀγγλίας συνομολογηθεῖσαι συνθῆκαι· ἀλλ' ὁ Ἐλλεμβορῶ ζητῶν προφάσεις

ἠπάτησε τοὺς Ἐμίρας καὶ τὰς συνθήκαας κατέστησε συμβόλαια δουλείας· τέλος δὲ συνεχώνευσε τὸ Σύνδι μετὰ τῶν ἀγγλικῶν κτήσεων. Σφοδρὰ ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ καταφορὰ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀνεκλήθη ὅπως ἀπολογηθῇ ἐνώπιον εἰδικοῦ δικαστηρίου. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία θεωρεῖ κακὸν νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις της ἐν ταῖς Ἰνδίαις παρὰ τὴν θέλησιν τῶν ἐγχωρίων. Μόλις δὲ οἱ Ἄγγλοι ἀπεσύρθησαν ἐκ τοῦ Ἀφγανιστάν, ἀμέσως ὁ Δὸστ-Μωχαμὲτ ἐν Λαχώρῃ ἐπαναφέρει ὅ,τι ἐκεῖνοι εἶχον καταστρέψει, καταργεῖ τὸ νόμισμά των καὶ ἀναδιοργανοῖ τὸν στρατόν.

Καὶ πράγματι ὁ λόρδος Ἄρδιγξ ἀποσταλεὶς ἐκεῖ ὡς τοποτηρητὴς μὲ τὰς εἰρηνικωτέρας προθέσεις, ἠναγκάσθη ἀμέσως νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πόλεμον. Καὶ ἐνόσῳ ἡ Ἀγγλία ἤλπιζε νὰ εὕρῃ μεταξὺ τῶν Σεΐκων ἀρχηγόν, δυνάμενον νὰ συλλέξῃ τὰ λείψανα τοῦ σκήπτρου τοῦ Ῥοῦγκετ, ἀπέσχε τοῦ νὰ ἐπιδράμῃ κατ' αὐτῶν· ἀλλ' ἀφ' οὗ εἶδε τὴν ἀταξίαν ἐντεινομένην καὶ ἐγκαθιστάμενον τὸν χείριστον τῶν δεσποτισμῶν, τὸν στρατιωτικόν, διέβη τὸν Ἰνδὸν καὶ καθυποτάξας δι' ἐλαχίστων θυσιῶν τὸ Πέντσαπ, ἔκλεισεν ἔνδοξον εἰρήνην. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀμριστὶρ καὶ κατὰ τὰς μεταγενεστέρας συμβάσεις καὶ τροποποιήσεις, τὸ βασίλειον τοῦ Πέντσαπ, διετηρεῖτο, παρεχωροῦντο ὅμως τῇ Ἀγγλίᾳ αἱ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βία καὶ Ἰνδοῦ καὶ τῶν Ἰμαλαΐων ὀρέων κείμεναι ἐκτάσεις, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται αἱ ἐπαρχίαι τῆς Κασμίρης καὶ τῆς Χαζάρας. Μέρος τῆς κατακτήσεως ταύτης παρεχώρησεν ὁ Ἄρδιγξ εἰς τὸν Γουλὰπ-Σίγκ, ὡς μέγαν βεζύρην, μέρος δὲ ἄφησεν εἰς τὸν πρώην κύριον. Ὁ στρατὸς τῶν Σεΐκων περιωρίσθη εἰς εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν, ἀφ' οὗ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἄγγλους πάντα τὰ πυροβόλα, τὰ χρησιμεύσαντα ἐναντίον αὐτῶν καὶ ἐπὶ ἀποζημιώσει 37 ½ ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλ. περιορισθέντων κατόπιν εἰς 12 ½ ἑκατομμύρια. Ὁ Ἄρδιγξ

Ἠδύναντο ὅμως τὰ λείψανα ταῦτα τοῦ ἀρχαίου ἰνδικοῦ μεγαλείου ν' ἀνθέξωσι κατὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς γειτονίας;

Πρὸς βορρᾶν τοῦ Γάγγου ἐκτείνεται τὸ Νεπάλ, μεταξὺ τῆς

ἐπαρχίας τῆς Βεγγάλης καὶ τῶν ἀποτόμων κορυφῶν τοῦ Ἰμαλαΐᾶ, κατα 250 λεύγας ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ 50 ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, καὶ κατοικεῖται ὑπὸ φιλοπολέμων λαῶν, ἀπειλούντων τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν. Ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ὡς σύνορα τὰ πάγη καὶ τὰς ἀβάτους κορυφὰς τοῦ Δαβαλαγίρη· διὸ καὶ κατὰ τὸ 1849 ἤρξαντο νέαι ἀπόπειραι καὶ νέος πόλεμος. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διὰ νέας συνθήκης μετὰ τοῦ Γουλὰπ-Σὶγκ κατηργήθη ἡ κυριαρχία τῶν Σεΐκων, καὶ ὁλόκληρον τὸ Πέντσαπ προσηρτήθη εἰς τὸ ἰνδο-ἀγγλικὸν βασίλειον,

Τὸν Μάϊον τοῦ 1858 αἱ Ἰνδίαι σύσσωμοι ἐπανέστησαν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἠναγκάσθη νὰ καταβάλῃ ὑπεράνθρωπους κόπους ὅπως ἐπανακτήσῃ αὐτάς, ἐν ᾧ προϋτίθετο νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν διοίκησιν.

Σήμερον δὲ ἡ ἰνδο-βρεταννικὴ αὐτοκρατορία ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ 78° μεσημβρινοῦ τοῦ Γρύνουϊτς, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κομορὲν μέχρι Βισσαχίρ, ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 36ου 30′ βορείου πλάτους κατὰ 800 ταχυδρομικὰς λεύγας, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τῆς Βραμαπούτρας κατὰ 700 λεύγας. Ἡ ἔκτασις αὕτη εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης· ἔχει δὲ πληθυσμὸν 150 ἑκατομμυρίων ἀμέσων ὑπηκόων καί 47 ἑκατομ. προστατευομένων, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν κτήσεων ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Ἄβας. Ὁ στρατὸς τῆς αὐτοκρατορίας ταύτης ἀνέρχεται εἰς 287 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 50 χιλιάδες εἶναι Εὐρωπαῖοι. Τὰ ἐτήσια ἔσοδα μετὰ τὰ ἔτη 1840, 1841 καὶ 1842 ἀνῆλθον εἰς 21, 239, 417 λιρῶν στερλινῶν· μετὰ δὲ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἐμπορίου τοῦ ὀπίου ἀνῆλθον εἰς 22 ἑκατομμύρια [1]).

Ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν, τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων καταφαίνεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1877-78 τὰ ὁλικὰ ἔσοδα ἦσαν 59 ἑκατομ. λιρῶν στερλινῶν,

[1]) Τὸ ἀγγλικὸν Στέμμα ἔχει 2,462,780 τετρ. χιλιομ. ἔκτασιν καὶ 202 ἑκατ. κατοίκων καὶ 52 ἑκατομ. εἰς τὰς ἐμμέσους κτήσεις, αἵτινες ἔχουσιν ἔκτασιν 1,673,472 τετρ. χιλιομ.

καὶ κατὰ τὸ 1878-79 64 ἑκατομ. ἀπέναντι 53 ἑκατομ. λιρῶν διὰ τὰ ἔξοδα. Ἡ σιτοδεία τοῦ ἔτους 1878 ἐπέφερε ζημίαν $9^1/_2$ ἑκατομμυρίων, ἐκτὸς τοῦ θανάτου ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἀνθρώπων. $4^1/_2$ ἑκατομ. λιρῶν ἐδαπανήθησαν εἰς δημόσια ἔργα, ἐκτὸς τῶν σιδηροδρόμων.

Τὰ ἀμύθητα πλούτη ἐμπόρων τινῶν τοῦ Λονδίνου προέρχονται ἐκ τῶν ὀρυχείων, τῶν ἀρωμάτων καὶ τοῦ βάμβακος τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν ᾧ δὲ τὸ κράτος ἐκεῖνο ηὔξησε τοσοῦτον κατ' ἔκτασιν, δὲν ἀνεπτύχθη παρομοίως καὶ τὸ πολιτικὸν σύστημα, οὐδὲ ἀφωμοιώθησαν αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ πρὸς τὰ τῆς Μεγάλης Βρεταννίας.

Ἐν Σιγγαπώρῃ, ἥτις προώρισται νὰ καταστῇ ἡ πρώτη τῆς Ἀνατολῆς ἀγορά, ἐὰν ὑποστηρίζηται ὑπὸ καλῆς διοικήσεως, ἐκτὸς τῆς ὀσημέραι πληθυνομένης ἀποικίας ἐμπόρων ἀγγλο-σαξόνων, τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων σύγκειται ἐκ Σινῶν (Κινέζων), οἵτινες διαρκῶς συρρέουσιν ἐκεῖ. Ἐν γένει δὲ τὰ προϊόντα τοῦ Μαλαϊκοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῶν Φιλιππίνων, τὰ ἀπαιτοῦντα τέχνην καὶ ἐργασίαν σύντονον, ὀφείλονται εἰς τοὺς Κινέζους· ἄνευ αὐτῶν οὔτε τὰ ἀρχιπελάγη, οὔτε τὸ Σιάμ, οὔτε ἡ Κοχιγκίνα θὰ ἐξήγαγον τοσαύτην ποσότητα σακχάρεως, οὔτε 80,000 βαρέλια κασσιτέρου ἐτησίως. Τὸν ἰθαγενῆ ὀκνηρὸν πληθυσμὸν ἀναπληροῦσιν αἱ δύο ἐργατικώτεραι καὶ δραστηριώτεραι φυλαὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσσία συνεφώνησαν ἐν ἔτει 1880 περὶ κατασκευῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἰνδιῶν, ἥτις ἐν Χεράτῃ θὰ διασχίσῃ τὴν ἀγγλικὴν ὁδόν. Ἐν τῇ γραμμῇ ταύτῃ, ἥτις θὰ παραταθῇ μέχρι Μὲρβ ἐν Ἀσίᾳ ἐργάζονται 16 χιλιάδες ἐργατῶν. Εὐρὺ δὲ στάδιον ἐμπορίου θ' ἀνοιχθῇ ἐν Κίνᾳ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπιχειρήσεις, ὅταν τὸ ἐμπόριον μετὰ τοῦ Σιάμ, τὸ ὁποῖον προοδεύει ταχύτατα, θέλει ἐντελῶς

ἔχει 19,000 χιλιομ. σιδηροδρόμων καὶ 37,000 τηλεγραφικὰς γραμμὰς μὲ 68,000 χιλιομ. συρμάτων. Μετὰ τῶν γαλλικῶν καὶ πορτογαλλικῶν κτήσεων αἱ Ἰνδίαι ἔχουσιν ἔκτασιν 4,140,198 τετρ. χιλιομ. καὶ 254,800,000 κατοίκων.

ἀναπτυχθῇ· ὅταν τὰ προϊόντα τοῦ Βορνέου θὰ εὕρωσι τὴν κυριωτέραν αὐτῶν κατανάλωσιν ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς ἀγοραῖς, καὶ ὅταν ἡ μαλαϊκὴ χερσόνησος θ' ἀποστείλῃ πάντα τὰ πολύτιμα αὐτῆς προϊόντα καὶ συμπληρωθῶσι 8000 χιλιομέτρων σιδηροδρόμου· τότε τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς θὰ δεκαπλασιασθῇ καὶ θ' ἀναφανῇ ἡ μεγίστη σπουδαιότης τῆς Σιγγαπώρης.

Αἱ Ἰνδίαι, ἐν αἷς τοσαῦτα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ὑπακούουσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις καθιστᾷ αὐτὰς τὸ κέντρον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς της διὰ τὴν μεγάλην ἀγοράν, κατατρύχονται ὑπὸ ἀγρίων θηρίων[1]), ὑπὸ καταστρεπτικῶν χειμάρρων, ὑπὸ χολέρας καὶ μιασματικῶν πυρετῶν καὶ ὑπὸ αἱματηρῶν ἐπαναστάσεων. Ἡ δουλεία ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ὡς καὶ ὁ ἀπόλυτος χωρισμὸς τῶν φυλῶν καὶ ἡ ἀποκτήνωσις τῶν κατωτέρων τάξεων μὲ ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν ἱεραποστόλων νὰ προσελκύσωσιν αὐτὰς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὴν κοινὴν προσοχήν.

Τὰ ἀρχαῖα βασίλεια, αἱ ἀρχαῖαι ἡγεμονίαι τῶν Ἰνδιῶν εἶναι σήμερον ἐπαρχίαι ὑπὸ ἕνα ἀντιβασιλέα· τινὲς δὲ ὑπάγονται εἰς ἡγεμόνας ὑποτελεῖς ἐκ τῶν ἰθαγενῶν ἡγεμονικῶν οἴκων, καὶ ἔχουσιν Ἄγγλον διοικητήν, ὅστις κυβερνᾷ αὐτούς.

Ἐν ἔτει 1879 αἱ Ἰνδίαι ἐπαρουσίασαν ἔλλειμμα τριῶν ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν· ἔχουσι δὲ ἀνάγκην ὁδῶν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων αὐτῶν.

Ἐν ταῖς Ἰνδίαις 180 ἑκατομ. ἀνθρώπων πιστεύουσιν εἰς τὸν Βράμαν, 50 ἑκατ. εἰς τὸν Μωάμεθ, 13 ἑκατ. εἶναι Βουδδισταί, Ἑβραῖοι καὶ Πέρσαι καὶ ὀλιγώτεροι τῶν δύο ἑκατομ. Χριστιανοί· ἡ ἐπιτυχία τῶν καθολικῶν καὶ προτεσταντῶν ἱεραποστόλων δὲν εἶναι μεγάλη.

[1]) Τῷ 1885 ἀπέθανον ἐν ταῖς Ἰνδίαις ἐκ δηγμάτων ὄφεων 20,057 ἄνθρωποι· 985 κατεβροχθίθησαν ὑπὸ ἀγρίων θηρίων, 287 ὑπὸ λύκων, 217 ὑπὸ πανθήρων. Ἐννοεῖται ὅτι ταῦτα εἶναι τὰ γνωστὰ μόνον συμβάντα. Ἐν ἔτει 1877 κατεστράφησαν 22 851 ἄγρια θηρία καὶ 127,295 ὄφεις, οἵτινες εἶχον φονεύσει 16,777 ἀνθρώπους· 3000 ἐφόνευσαν αἱ τίγρεις, οἱ λέοντες καὶ ἄλλα θηρία.

Ὁ Δίας Νὰνδ Σαραβάτης ἤρχισεν ἐν ἔτει 1875 κηρύττων ἐν Βομβάῃ νέαν μεταρρύθμισιν τοῦ Βραμανισμοῦ, καὶ κατώρθωσε νὰ κάμῃ δύο ἑκατομμύρια προσηλύτων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑταιρίας Ἀρυανῆς. (Arya Samaï) Ἡ αἵρεσις αὕτη εἶναι μονοθεϊστική, θεωροῦσα τοὺς ἄλλους θεοὺς ἁπλᾶς παραστάσεις τῶν θείων συμβόλων· παραδέχεται τὰς τέσσαρας Βέδας ὡς ἀπόλυτον ἐξουσίαν, καὶ ἀποκλείει τὰς προσευχὰς καὶ τὰς θυσίας, ἃς εἶχον εἰσαγάγῃ οἱ Βουδδισταί· σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ ὑψώσῃ τὴν κοσμικὴν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος[1]).

Οἱ λόγιοι σπουδαίως ἐπέστησαν τὴν προσοχήν των εἰς τὴν ἰνδικὴν φιλολογίαν[2]), ἥτις διαρκεῖ ἤδη ἐπὶ 40 αἰῶνας μετὰ ἰδίου χαρακτῆρος, ὅπως ἴδια εἶναι τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἡ θρησκεία, ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὰ ζῶα ἀγάπη, καὶ ἡ φιλοσοφία.

Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ἐπέδρασε σπουδαίως καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας· κατεσκευάσθησαν σιδηρόδρομοι, ἱδρύθησαν νοσοκομεῖα, τηλέγραφοι, ἐφημερίδες καὶ ηὔξησαν αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις ὡς καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ βάμβακος καὶ τῶν ἀποικιακῶν. Μειοῖ δὲ τὴν διάκρισιν τῶν φυλῶν ἡ γενικὴ ὑποχρέωσις τοῦ στρατεύεσθαι καὶ τοῦ πληρόνειν φόρους· ταὐτοχρόνως αὐξάνουσι καὶ τὰ δεινὰ τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ δικηγόροι, οἱ δημοσιογράφοι, οἱ χρηματισταὶ καὶ οἱ παράσιτοι καὶ ἀπατεῶνες.

[1]) Περὶ τῆς θρησκείας ἐν ταῖς Ἰνδίαις σπουδαῖα εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Μὰξ Μυλλέρου (Καταγωγὴ καὶ ἀνάπτυξις τῆς θρησκείας. Παρίσ. 1879). Οὗτος διϊσχυρίζετο ὅτι ἡ ξοανολατρεία (Φετικισμὸς) προέκυψε μετὰ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Τὸ τελευταῖον ἀρχαιολογικὸν σύγγραμμα εἶναι τὸ τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Ἀλεξάνδρου Κούννιγγαμ. Δύο ἐπιγραφαὶ περιέχουσαι τὰ ψηφίσματα τῆς Ἀσόκας πληροφοροῦσιν ἡμᾶς περὶ τοῦ ἰνδικοῦ ἀλφαβήτου· ἐν αὐταῖς ὁρίζεται ἡ θέσις τῆς μάχης τῆς Κέσρου-Ξέτρας, ἥτις διήρκισε δεκαοκτὼ ἡμέρας καὶ ἣν ἐξυμνεῖ τὸ ἰνδικὸν ἔπος, ἡ Μαχαβαράτα.

[2]) Ὅρ. Dunn. Ἱστορία τῶν ἰνδικῶν πολέμων. Λονδ. 1886.

Kegne. Ἱστορία τῆς πρώτης μουσουλμανικῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Μογγόλων. Λονδῖνον 1886.

Οἱ ἰθαγενεῖς ἐκτιμῶσιν ἀρκούντως τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον συνταυτίζεται πρὸς τὴν πρόοδον· ἀλλ' ἅμα ὁ πόλεμος ἐκραγῇ ἐν τοῖς μεθορίοις, ὁ ἰθαγενὴς στρατὸς ἠδύνατο εὐκόλως νὰ παραλύσῃ, ἰδίως ἀφ' οὗ οἱ Σπαῆδες ἠνόησαν ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν εἶναι πλέον ὁ δικτάτωρ τῆς Εὐρώπης. Ὁ Ἀσιανὸς προσκολλᾶται συνήθως εἰς τὸν ἰσχυρότερον. Ἡ φρικώδης ἐπανάστασις τοῦ ἔτους 1857 ἐμφαίνει τὴν ἀποστροφὴν τῶν ἰθαγενῶν πρὸς τὰ νέα συστήματα, καὶ ἠνάγκασε τὴν Ἀγγλίαν νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐτά.

Ἐν Ἀσίᾳ οἱ κάτοικοι εἶναι τὸ πλεῖστον ἰθαγενεῖς ἐν μέρει μὲν μουσουλμάνοι, ἐν μέρει δὲ ὀπαδοὶ τοῦ Βράμα, ἢ Βουδδισταὶ καὶ δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἓν κἂν χριστιανικὸν κράτος.

Ἡ κεντρώα Ἀσία

Ἐν τῇ κεντρώᾳ Ἀσίᾳ, ἐκτὸς τοῦ Λαγυάρδου καὶ τοῦ Βόττα, τῶν διερευνητῶν τῆς Ἀσσυρίας, διενήργησαν ἐρεύνας ὁ λοχαγὸς Μουραβιώφ, εἷς τῶν εὐτολμωτέρων περιηγητῶν, ὁ Φέλλοους καὶ ὁ Οὔγγρος Ἕρμάνος Βάμβερυς, ὅστις μετεμφιεσμένος ὡς δερβίσης καὶ ἀπονέμων εὐχὰς καὶ εὐλογίας καὶ ἰατρικὰς συμβουλάς, εἰσέδυσεν εἰς τὰς σχεδὸν ἀγνώστους χώρας τῆς Κίβας, τῆς Βουχάρας καὶ τῆς Σαμαρκάνδης, μέχρι τῶν ὁποίων οἱ ἀρχαιότεροι περιηγηταὶ δὲν εἶχον προχωρήσει, καὶ ὡς γλωσσολόγος καὶ φυσιοδίφης κατέστησε τὰς ἐπαρχίας ταύτας γνωστὰς εἰς τὴν Εὐρώπην, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ λοχαγὸς Οὔδθορπ (Woodthorpe) διηρεύνησε τὰ ὄρη τοῦ Μίσμη πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῶν Ἰνδιῶν· ὁ δὲ ὑπολοχαγὸς Ἄρμαν τὸν ποταμὸν Σουβανσίρην, ἐξετάσας ἐὰν οἱ ποταμοὶ Βραμαπούτρα καὶ ὁ Σαουποῦ, ὁ μέγας ποταμὸς τῆς Θιβετιανῆς, ἀποτελῶσιν ἕνα καὶ μόνον ποταμόν. Περιηγήθησαν ὡσαύτως: ὁ Γίλλ τὸ ἀνατολικὸν σύνορον τῆς Περσίας, ἡ Ἄννα Βλοὺντ τὴν Βαγδάτην καὶ τὴν ἔρημον· οἱ Ῥῶσσοι Πρεβάλσκη καὶ Πύλτσωφ (Prschewalsky, Pylzow) ἐπεχείρησαν τῷ 1870 ἐκ Κιάχτας περιήγησιν διὰ τῆς Σιβηρίας, τῆς Μογγολίας καὶ τῆς Θιβετιανῆς μέχρι Πεκίνου.

Τὸ Τουρκεστάν

Ἡ χώρα, ἥτις ἐκ τῶν διαφόρων λαῶν τῶν ἐν αὐτῇ εἰσβαλόν-

των, ἔλαβε καὶ διάφορα ὀνόματα (Σκυθία, Βακτριανή, Σουγδιανή, Τρανσοξιανή, Τουράν, Μαβαρανναχάρ, Καρίσμ, Μεγάλη Βουχαρία καὶ Τούρκεσταν) περιβάλλεται ὑπὸ τῆς ῥωσσικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς Χορασάννης, τοῦ Ἀφγανιστάν, ὑπὸ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κίνας καὶ τῶν ὀρδῶν τῶν Κιργίζων. Οἱ Οὐσβέκαι Τοῦρκοι, οἵτινες ἄρχουσιν ἐν αὐτῇ, δὲν ὑπόκεινται εἰς ἕνα μόνον ἀρχηγόν, ἀλλ' εἶναι διηρημένοι εἰς διάφορα ὅλως αὐτόνομα Χανᾶτα, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι τουρκικά. Πρὸ μικροῦ ἔτι τὸ Χανᾶτον τῆς Κίβας μεγάλας παρέσχε φροντίδας εἰς τὴν ῥωσσικὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ σπουδαιότερον ὅλων τῶν Χανάτων, τὸ τῆς Βουχάρας, ἔχει τὰς καλλιτέρας γαίας, ἀλλὰ μόλις τὸ ἓν δέκατον αὐτῶν εἶναι καλλιεργημέναι, παράγουσαι συκομωρέας καὶ ἀρίστους δημητριακοὺς καρπούς. Ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Βουχάρα, ἣν κατοικοῦσιν ἀναμὶξ Οὐσβέκαι, Πέρσαι, Ἀφγανοὶ καὶ Καλμοῦκοι, δὲν εἶναι μὲν σήμερον ἡ ἀκμαία μητρόπολις τῶν Σαμανιδῶν, οὐχ ἧττον ὅμως εἶναι ἓν τῶν κέντρων τῆς μουσουλμανικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐν ᾧ δεκακισχίλιοι μαθηταὶ κατατρίβουσι τὴν νεότητα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Κορανίου καὶ τῶν ἑρμηνευτῶν αὐτοῦ· Ἔρημος εἶναι ἡ Σαμαρκάνδη, ἡ ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ Ταμερλάνου· ἡ πόλις Βάλκ ἐπὶ τοῦ Ὤξου, πρώην πρωτεύουσα τῶν βακτριανῶν ἡγεμόνων καὶ πατρὶς τοῦ Ζοροάστρου, ἀποτελοῦσα κρῖκον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ὡς ἐμπορικὸς σταθμὸς τῆς κεντρῴας Ἀσίας, δὲν ἔχει ἢ δύο χιλιάδας κατοίκων, διότι τὰ ὑπὸ δεκαοκτὼ μεγαλοπρεπῶν ὑδραγωγείων διοχετευόμενα ὕδατα πλημμυροῦσι τὴν πεδιάδα καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν νοσηροτάτην. Ὁ Χάν, ἀπόλυτος ἄρχων ὡς ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοί, συνάπτει πολέμους ἀσημάντους καὶ συνομολογεῖ συνθήκας πρὸς τὴν Κίναν, καὶ πρὸς τοὺς γείτονας ἀρχηγοὺς τοῦ Καβούλ, τῆς Κίβας καὶ τοῦ Κουνδούξ. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι μετέρχονται ἐν τῷ μέσῳ τόσων χωρῶν ζωηρὸν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται πρὸς τὸ Ἰνδοστὰν μέχρι Κασμίρης· διὰ τοῦ Καβοὺλ διαβαίνουσιν ἐτησίως δισχίλιαι καὶ πλέον κάμηλοι· ἄλλαι κάμηλοι διηυθύνοντο πρὸς τὴν Κίναν διερχόμεναι διὰ

Βάλκ, Κασγάρης καὶ Ὑεργένδης, ἐξ ἧς κατὰ τὸ 1832 ἐξήγαγεν 950 φορτία τεΐου μόνη ἡ Βουχάρα, δι' ἧς διέρχονται καὶ πλουσιώταται ἀποστολαὶ ὀπίου τῆς Περσίας πρὸς τὸ Οὐράνιον Κράτος (τὴν Κίναν).

Ρωσσικαὶ κτήσεις

Ἡ Ῥωσσία δὲν ἔχει ἀποικίας διότι ἐκτείνεται πρὸς τὴν Κριμαίαν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πρὸς τὴν Καμτσάτκαν καὶ τὴν θάλασσαν τοῦ Ὀχὸτς ἐν τῷ Εἰρηνικῷ· διὰ τῆς χώρας τῶν Σαμοϊέδων φθάνει μέχρι τῆς Κατεψυγμένης Θαλάσσης, καὶ διὰ τῆς Σιβηρίας προσεγγίζει τὴν Μαντσουρίαν καὶ τὸν Ἀμοὺρ ποταμόν, ὅστις ἔχει μῆκος 5000 χιλιομέτρων· εἰς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ἱδρύθη ἡ πόλις Νακολάϊεσκ, καὶ ἐν ἔτει 1838 ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἀμοὺρ ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς Κινεζικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν ᾗ ὡς καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ ἡ Ῥωσσία θὰ ἐξασκῇ μετ' ὀλίγον μεγαλειτέραν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας, μεθ' ἧς συναντᾶται ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις. Μόλις ἡ μία τῶν δύο τούτων Δυνάμεων καταλαμβάνει νέαν χώραν, ἀμέσως ἡ ἑτέρα καταλαμβάνει ἑτέραν· οὕτως ἡ Ῥωσσία κατέλαβε τὴν Λαζαρῆν ἐν Κορέᾳ, διότι οἱ Ἄγγλοι εἶχον καταλάβει τὸ φρούριον Ἀμιλτων, καὶ βαθμηδὸν βῆμα πρὸς βῆμα ἐξαπλοῦται ἐν Ἀσίᾳ.

Τηρηθεῖσα πάντοτε μακρὰν τῆς κεντρώας Ἀσίας ἡ Ῥωσσία ἐνεκαθιδρύθη ἐν Περσίᾳ μέχρι Χεράτης, ἐπιβλέπουσα οὕτως ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης τὸν Ἰνδὸν ποταμόν· καὶ τὸ Κὸσκ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς ὡς καὶ πᾶσα ἡ πέραν τοῦ Ὄξου χώρα, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ὑποστηριζομένου Ναζίς-Οὐλλᾶ, ὃν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἀντικατέστησεν εἰς τοὺς μικροὺς ἡγεμόνας, καὶ ὅστις πρὸς θηριώδη τυραννίαν[1]) συνδέει ἄκρατον ὑποκρισίαν, δι' ἧς ἐξηπατήθη καὶ ὁ Βούρνες. Οὕτως ἡ Ῥωσσία μεταχειρίζεται τὴν φανερὰν δύναμιν, ἡ δὲ Ἀγγλία θηρεύει πλούτη· ἀλλ' οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη Δύναμις ζητοῦσι νὰ ἐκπολιτίσωσι τὴν χώραν· ἡ γειτονία τῶν καταστημάτων αὐτῶν ἐπ-

[1]) Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὴν Χανο-Χάβαν, ὅπου οἱ κατάδικοι κατατρώγονται ὑπὸ μεγάλων ψύλλων, ἐπὶ τούτῳ τρεφομένων.

αυξάνει τὰς πιθανότητας πολέμου, καὶ πιθανώτατον εἶναι ὅτι ἐν τῇ ἀποκέντρῳ ἐκείνῃ χώρᾳ θέλει ἀποφασισθῇ ἡ ὑπεροχὴ τῶν δύο ἰσχυρῶν τούτων τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων.

Ἡ ἀπέραντος ἔκτασις μεταξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τῶν συνόρων τῆς Κίνας καὶ ἀπὸ τῶν στεππῶν τῆς μεσημβρινῆς Σιβηρίας μέχρι τῆς Περσίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστὰν ἐπιτηρεῖται καὶ μελετᾶται τόσον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων. Οὗτοι ἦσαν πάντοτε ἠναγκασμένοι νὰ διατηρῶσι φρουρὰς ἐπὶ τῶν μεθορίων αὐτων γραμμῶν πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν ἀγρίων πληθυσμῶν καὶ ἰδίως κατὰ τῶν Τουρκομάνων, καὶ χάριν ἀσφαλείας προσήρτων αὐτὰς βαθμηδόν, προσεγγίζοντες οὕτως ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν Κίναν, καταλαβόντες τὸν ποταμὸν Ἀμούρ, ὅστις ῥέει ἐκ Ταρταρίας, ἀφ'ἑτέρου δὲ πρὸς τὰς Ἰνδίας, ἃς ὑπερήσπιζον ἤδη μόνον τὰ ὄρη τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ τὸ φρούριον τῆς Χεράτης. Ἀνεπαισθήτως σχεδὸν ἡ Ῥωσσία ἐγκαθιδρύεται ἐν ταῖς κοιλάσι τοῦ Κάτω Ἰαξάρτου (Σὺρ-Δαρία), ἐν ταῖς στέππαις τῶν Κιργίζων, κατόπιν ἐν Κίβᾳ καὶ Κοκάνδῃ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ Ἀφγανιστάν, τὸ ὁποῖον κείμενον μεταξὺ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Περσίας εἶναι τὸ στάδιον πάντων τῶν κατακτητῶν. Μετὰ τὸ ἔτος 1868 ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν Βουχάραν καὶ κατέκτησεν ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ὄξου (Ἀμοὺρ-Δάρια) τὴν Σαμαρκάνδην, μίαν τῶν ἱερῶν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ πόλεων, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ταμερλάνου ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸν Ἰαξάρτην διαπλέουσιν ἀτμόπλοια, καὶ ζωηρὰ εἶναι ἡ μετανάστευοις τῶν Ῥώσσων, οἵτινες εἰσάγουσιν ἐκεῖ τάξιν, ἡσυχίαν, ἐγείρουσι φρούρια καὶ θέτουσιν αὐτὴν εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Μόσχας τοῦ Ὀρεμβούργου καὶ τῆς Ταξένδης ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Βουχάρας.

Ὁ Ἐμίρης Ἰακοὺπ-Χάν, τυχοδιώκτης τολμηρότατος, ἐμπιστευόμενος εἰς τοὺς Ῥώσσους, οἵτινες εἶχον τοσαύτας ἀφορμὰς νὰ ὑποστηρίζωσιν αὐτόν, συνεκρούσθη πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ἀλλ' εὑρεθεὶς ἐγκαταλελειμμένος, ἐκ φόβου μὴ ἀπολέσῃ τὸ βασίλειόν του ἐδέχθη τοὺς ὅρους, οἵτινες κατέστησαν αὐτὸν ὑποτελῆ εἰς τοὺς

Ἄγγλους, οἵτινες διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1879 ἔλαβον ἐπιστημονικὸν σύνορον πρὸς τὸ βορειο-δυτικὸν μέρος. Ἀπὸ τῆς θέσεως δὲ ἐκείνης εὐκόλως ἐπιβλέπουσι τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ δύνανται ἐν ἀνάγκη νὰ προβῶσι μέχρι Καβούλ καὶ Κανδαχάρ, χωρὶς ν' ἀναγκασθῶσι διὰ τῆς βίας νὰ ὑπερβῶσι τὰ στενὰ τοῦ Κύβερ, τοῦ Πεΐβαρ καὶ τοῦ Κογιάκ.

Ἡ συμφορὰ τῶν Ἄγγλων τοῦ ἔτους 1841 ἐπανελήφθη τῷ 1872, ὅτε, ὁρισθείσης τῆς ἐπιστημονικῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἡ Ἀγγλία ἀπέστειλεν ἐπιτροπὴν εἰς Καβούλ, προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Καβανιάρη, ὅστις εἶχε μοχθήσει τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς ἐκείνης λύσεως· ἡ ἐπιτροπὴ ἐγένετο δεκτὴ μετὰ πολλῶν τιμῶν, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ἐσφάγησαν οἱ ἑβδομήκοντα ἄνδρες, οἱ ἀποτελοῦντες αὐτήν. Ἰδοὺ νέα ἀφορμὴ ἐκδικήσεως, καὶ ἴσως καὶ ἀνάγκη προσαρτήσεως τοῦ Ἀφγανιστάν, ὅπως τεθῇ φραγμὸς πρὸς τὴν Περσίαν, ἥτις εἶναι ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς Ῥωσσίας.

Τὴν ῥωσσικὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν συνώδευσε καὶ ὁ Καραζίν, ῥῶσσος ἐπιστήμων, ὅστις ἐν ταῖς «Σκηναῖς τοῦ φοβεροῦ βίου ἐν τῇ κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ» περιέγραψε τὴν ἄκραν βαρβαρότητα τῶν περὶ τὴν Σαμαρκάνδην καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀμοὺρ-Δάρια (Ὄξου) κατοικούντων φυλῶν, αἱμοβόρων ὀπαδῶν τοῦ Ἰσλάμ, ἐστερημένων παντὸς ἀνθρωπίνου φρονήματος.

Ἡ Περσία

Ἡ Περσία, σημεῖον ἑνώσεως Σημιτῶν, Τουρανῶν καὶ Ἀρίων, ἔχει ἑπτὰ ἑκατομμύρια κατοίκων, ἐξ ὧν περὶ τὰ δύο ἑκατομμύρια ἀπέθανον κατὰ τὸν λιμὸν τοῦ ἔτους 1873. Οἱ πλεῖστοι εἶναι μουσουλμάνοι Σεΐται, ἀλλὰ πολλοὶ εἶναι ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Μπάμπη, εἰσαχθείσης ἐν ἔτει 1840 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Μωχαμέτ, καὶ διδασκούσης τὴν μετεμψύχωσιν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς γυναικὸς δυναμένης νὰ διαζευχθῇ τοῦ συζύγου της ἐὰν εὕρῃ ἄλλον ἄνδρα ἀρέσκοντα αὐτῇ, καὶ τὴν ἐγκράτειαν ἀπὸ τοῦ οἴνου, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ὀπίου. Ὁ Σάχης Νασρεδίν [1]), ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Εὐ-

[1]) Ἡ λέξις Σάχης (ἡγεμὼν ἢ βασιλεὺς) εὕρηται ἤδη ἐγκεχαραγμένη ἐν τῷ ὀβελίσκω

ρώπην, ζητεῖ νὰ μεταρρυθμίσῃ τοὺς νόμους καὶ να συνδέσῃ σχέσεις πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, ἀλλὰ τὴν χώραν του ἀντεποιοῦντο, ὡς ἀνέκαθεν, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Τουρκομάνοι. Καὶ οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀντιποιοῦνται μέρος αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη κατάστασις θὰ μεταβληθῇ ὅταν σιδηρόδρομος θὰ ἑνώσῃ τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Κίνας καὶ τῶν Ἰνδιῶν [1]).

Ἡ Ἀρμενία

Ἑτέρα χώρα τῆς Ἀσίας, ἀνασκαφεῖσα, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους εἶναι ἡ Ἀρμενο-Κιλικία. Τὸ ὄρος Ταῦρος, ἡ Παμφιλία, ἡ Σελεύκεια, ὁ Κίδρος καὶ ἰδίως ἡ Ἰσσός, ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην μεγάλα ἱστορικὰ συμβάντα. Ἡ χώρα αὕτη ἔσχε μεγάλην σημασίαν ἐν καιρῷ τῶν Σταυροφοριῶν καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Λέων συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Τὰ πάντα κατεστράφησαν ὑπὸ τῆς μουσουλμανικῆς ἐπιδρομῆς, ἀλλ' ἐπέζησεν ἡ θρησκεία χάρις εἰς τὰς πολλὰς μονάς, ἐν αἷς ἐκτὸς τῶν ἔργων τῆς φιλανθρωπίας διετηρήθησαν χειρόγραφα, ἐπιγραφαὶ καὶ παραδόσεις. Τινὲς τῶν μοναχῶν ἐκείνων, κληθέντων Μεχιταριστῶν ἐκ τῶν ἀναμορφωτῶν αὐτῶν, ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἁγίου Λαζάρου παρὰ τὴν Βενετίαν, ἔνθα ἀκμάζουσι προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς τουρκικῆς σημαίας.

Εἷς τῶν μοναχῶν τούτων, ὁ πατὴρ Λεόντιος Ἀλιζάν, ἐκτὸς πολλῶν βιβλικῶν ἔργων, συνέλεξε καὶ ἐδημοσίευσε τὴν περιγραφὴν

τοῦ Λουξόρ, δεκαὲξ αἰῶνας π. Χ. καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Περσεπόλεως. Ἡ ῥίζα αὐτῆς σημαίνει ἰσχύν, μεγαλεῖον, λάμψιν. Νασρεδὶν σημαίνει προστάτης τῆς πίστεως.

[1]) Τὰ Σοῦσα, ἡ πρωτεύουσα τῶν ἀρχαιοτάτων βασιλέων τῆς Περσίας, ἐκοσμοῦντο διὰ οἰκοδομῶν καὶ γλυπτῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαιολόγοι θαυμάζουσι θεωροῦντες αὐτὰ ἀνώτερα καὶ τῶν θαυμασίων γλυφῶν τῆς Νινευῆ καὶ τῆς Βαβυλῶνος. Ἐν τῇ εὐφορωτάτῃ πεδιάδι, ἔνθα ἔκειτο ἡ μεγαλοπρεπὴς πρωτεύουσα, δὲν ἐφαίνοντο πλέον ἴχνη αὐτῆς, ὅτε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ὁ λόρδος Λόφτους ἀνέφερε περὶ αὐτῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ὁ Γάλλος μηχανικὸς Διελαφουᾶ (Dieulafoy) ἀνεκάλυψε τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια καὶ ἐπλούτισε τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου δι' ὡραίων ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων. Εἰς τὰ περὶ Περσίας, περὶ τῶν ἱερῶν αὐτῆς βιβλίων (Ἀβέστα) καὶ τῶν ποιημάτων αὐτῆς (Φιρδούζης) δέον νὰ προσθέσωμεν τὰ ἑξῆς ἔργα: τοῦ Ταβάρη «Ἱστορία τῶν Περσῶν καὶ Ἀράβων ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Σασσανιδῶν. 1879 καὶ τοῦ Δοσαράϊ Φραμῆ Καράκα Ἱστορία τῶν Περσῶν. Ἀγγλιστί. Λονδ. 1884.

καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας ἐκείνης μετὰ πολλῶν γεωγραφικῶν πινάκων, ἀπόψεων, εἰκόνων καὶ πανομοιοτύπων.

Τὰ δύο ἄκρα τῆς Ἀσίας κατέχονται ὑπὸ τῆς ἀγγλο-ινδικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὑπὸ τοῦ ῥωσσο-σιβηριακοῦ Κράτους, καὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐκτείνεται τὸ ἀπέραντον κεντρικὸν ὀροπέδιον, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐντελῆ ὑποταγὴν τῶν Ἐλεντίων ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν Κίναν, ὥστε αἱ δύο ἐκεῖναι αὐτοκρατορίαι δὲν συγκοινωνοῦσιν ἢ μόνον διὰ τῶν ταπεινῶν μερῶν τῆς Βακτριανῆς πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον, διὰ τῆς πεδιάδος τῆς λίμνης τοῦ Ἀρὰλ καὶ διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Κασπίας. Αἱ ταραχαὶ τῆς κεντρῴας Ἀσίας ὥθουν ἄλλοτε τοὺς λαοὺς πρὸς τὴν Εὐρώπην, μεταβάλλοντας οὕτω τὴν ὄψιν αὐτῆς· ἤδη ὅμως ὁ κίνδυνος οὗτος ἔπαυσεν. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ Ἀσία δὲν ἔχει εἰσέτι ἑνότητα κοινωνικῆς ὑπάρξεως, οὐχ ἧττον ὅμως τακτοποιεῖ ἤδη τὰς κινήσεις της, ὡριμάζει πρὸς τὰς ἰδέας τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐργασίας, καὶ παραιτεῖται τῶν βιαίων ἕξεων· καὶ ὡς πρὸς τοῦτο μεγάλως συντελοῦσιν, ἥ τε Ῥωσσία καὶ ἡ Κίνα. Πλέον τῶν ἑκατὸν χιλιάδων τιβετιανῶν ἀρρένων ζῶσιν ἐν ταῖς ἡμέροις βουδδιστικαῖς μοναῖς· οἱ λοιποὶ προσλαμβάνουσι βαθμηδὸν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ῥώσσων Κοζάκων, καὶ παρακωλυόμενοι ἀπὸ τῶν διαρπαγῶν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοκρατοριῶν, συντελοῦσι μετ' αὐτῶν εἰς τὴν φρούρησιν τῶν συνόρων, εἰς τὴν συνοδείαν τῶν κερβανίων καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐπιδρομέων. Αἱ μείνασαι ἀνεξάρτητοι φυλαὶ ἁμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλας· διὸ καὶ ὅλαι εἶναι ἀνίσχυροι. Διαιρεῖ δὲ πρὸς τούτοις αὐτὰς εἰς δύο μεγάλα τμήματα ἡ ἔρημος τοῦ Κόβη· οἱ δὲ κατοικοῦντες τὸ μεσημβρινὸν μέρος, οἱ προφυλάττοντες τὴν Κίναν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, ἀποβαλλόντες τὰς ἀγρίας αὐτῶν ἕξεις, ζητοῦσιν ἐργασίαν καὶ προνόμια καὶ χρησιμεύουσιν εἰς διατήρησιν τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων τοῦ οὐρανίου Κράτους (τῆς Κίνας). Ἐκ τῆς Κίνας ἐξαρτᾶται κατ' ὄνομα καὶ ἡ μεγάλη φυλὴ τῶν Κιργίζων, ἥτις κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ζουγγαρίας, ἐν ᾧ αἱ φυλαὶ τῆς μικρᾶς καὶ μέσης Ζουγγαρίας,

ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς Ῥωσσίας δεκατίζονται ὅμως πολλάκις ὑπὸ φοβερῶν χιονοστροβίλων [1]).

Ἐὰν λοιπὸν ἀφ' ἑνὸς ἡ μεταβληθεῖσα διεύθυνσις τοῦ μεγάλου ἐμπορίου, ἡ θρησκεία τοῦ Βούδδα καὶ ἡ ἀβεβαιότης τῆς καλλιεργείας τῶν γαιῶν ἀραιοῦσι τὸν πληθυσμόν, καὶ ἐὰν ὁ κατακερματισμὸς τῶν ἡγεμονιῶν καθιστᾷ ματαίας πάσας τὰς κοινὰς ἀποπείρας, ἃς ἐφοβεῖτο ἄλλοτε ἡ Εὐρώπη, ἀφ' ἑτέρου αὐταὶ αὗται αἱ δυσχέρειαι συντελοῦσιν εἰς τὰ πρῶτα διαβήματα πρὸς ἐκπολιτισμὸν καὶ πρὸς τὰς εἰρηνικὰς σχέσεις, δι' ἃς χάριτες θὰ ὀφείλωνται εἰς τὴν Κίναν καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Καὶ ἤδη οἱ μεσημβρινοὶ λαοὶ τῆς μέσης Ἀσίας, αἱ ἄλλοτε ἀχαλίνωτοι πολεμισταί, ἔχουσιν ἕξεις εἰρηνικωτέρας, συναθροίζονται ἐντὸς πόλεων καὶ καλλιεργοῦσιν γαίας, καὶ ἂν καὶ οἱ Ἀφγανοὶ οὗτοι καὶ Οὐσβέκαι καὶ Τουρκομάνοι πολὺ ἀκόμη ἀπέχωσι τῆς εὐρωπαϊκῆς πειθαρχίας, ἀπέβαλον ὅμως τὸ ἀσυνάρτητον καὶ ἀσύντακτον τῶν ἀρχαίων ὁρδῶν. Ἡ Ταρταρία, ἐξ ἧς ἐξέδραμον ἄλλοτε αἱ ὁρδαί, αἱ καταστρέψασαι τὴν Ἀσίαν καὶ μέρος τῆς Εὐρώπης, περικλείει σήμερον πολλοὺς λαούς, οὓς ὁ βουδδισμὸς κατέστησεν εἰρηνικούς· ῥωσσικὰ κερβάνια διασχίζουσι τὸ Τουρκεστάν, τὴν Κίβαν καὶ τὴν χώραν τῶν Τουρκομάνων· ἀλλαχοῦ πάλιν εἰσδύουσι Ῥῶσσοι πρεσβευταὶ καὶ ἀπεσταλμένοι καὶ μετ' αὐτῶν γεωμέτραι, φυσιοδῖφαι καὶ οἰκονομολόγοι. Τὰ πάντα ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐμφαίνουσιν ὅτι ἡ Ἀσία θέλει περιέλθει ἡμέραν τινὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Εὐρωπαίων.

[1]) Εἷς τοιοῦτος χιονοστρόβιλος, ὅστις παλαίται ἐκεῖ βορανί, ἐν ἔτει 1827 ἐξεδίωξε πρὸς τὸ Σαράτσβον τὰ ποίμνια τῆς κατωτέρας φυλῆς μεταξὺ τῶν Οὐραλίων ὀρέων καὶ τοῦ Βόλγα ποταμοῦ. Ἐν τῇ θυέλλῃ ταύτῃ κατεστράφησαν 280,000 ἵπποι, 30,000 βόες, 10,000 κάμηλοι καὶ πλέον τοῦ ἑκατομμυρίου προβάτων. (Τοῦτο ἀναφέρει ὁ πολὺς Οὐμβόλδος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Κίνα. — Ἡ Ἰαπωνία.

Χάριν τῶν Ἰνδιῶν ἡ Ἀγγλία ἠναγκάσθη νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῆς Κίνας, αὐτοκρατορίας συγχρόνου πρὸς τὰ κράτη τῆς Βαβυλωνίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἕνα αἰῶνα πρὸ τοῦ Ἰ. Χρ. ὁ τιμαριωτισμὸς κατέστη μοναρχία, ἥτις ἐντὸς δέκα αἰώνων δὲν διεμελίσθη. Ἐπὶ ἐκτάσεως τεσσάρων ἑκατομμυρίων τετρ. χιλιομέτρων ζῶσι 380 ἑκατομμύρια κατοίκων, κατὰ ἓν τρίτον περισσότεροι ὅλης τῆς Εὐρώπης· τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων ἐκείνων εἶναι γεωργοί, τὸ τέταρτον ποιμένες. Οὕτω πυκνῶς συνωστισμένοι ζῶσι χάρις εἰς τὴν λιτότητα αὐτῶν καὶ εἰς τὴν μεγάλην τῆς χώρας εὐφορίαν, ἐν ᾗ ἓν πλέθρον γῆς παράγει ἀπὸ 12 μέχρι 14,000 χιλιογράμμων ὀρυζίου. Ἡ καλλιέργεια τοῦ ὀρυζίου ἐπασχολεῖ πλείστους ἀνθρώπους· ἄλλοι δὲ ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀνθέων, τῶν ὀπωρῶν καὶ τοῦ τείου.

Καλλιτέρα γνῶσις καὶ ἐμβριθεστέρα νόησις τῆς ἐλευθερίας ἀπέδειξαν πόσον παράλογοι ἦσαν οἱ λόγιοι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, προτείναντες εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου τὴν κινεζικὴν διοίκησιν. Ἀληθὴς τύπος οἰκογενειακοῦ κανονισμοῦ, πρόθυμος εἰς τὸ διανέμειν ἀξιώματα καὶ ὑποσχέσεις ἡ διοίκησις ἐκείνη εἰσδύει εἰς τὸ οἰκογενειακὸν ἄσυλον καὶ δι' αὐθαιρέτων διατάξεων δεσμεύει τὴν ἀνθρωπίνην πρωτοβουλίαν, προσέχουσα μόνον εἰς τὸ νὰ περιστέλλῃ τὰς ἐπαναστάσεις καὶ νὰ διατηρῇ τάξιν πραγμάτων, ἥτις εἶναι ἡ ἀκινησία, ὅπως ἡ ἰσότης εἶναι ἡ τῆς ῥάβδου· περιθάλπουσα τοὺς πτωχούς, ἐκθέτουσα τὰ βρέφη καὶ ἀφίνουσα ἐπὶ τέλους τὸν λαὸν ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης. Αἱ ποιναὶ ἔχουσι χαρα-

κτῆρα ὅλως ὑλικὸν εἰς τρόπον ὥστε δύναταί τις νὰ τὰς ἐξαγοράζῃ ἀντὶ χρημάτων ἢ νὰ τὰς ἀποτίῃ διὰ τρίτου προσώπου ἤτοι δι' ἀντικαταστάτου· καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ θανατικὴ ποινὴ ἐπιδέχεται τοιαύτην ἀντικατάστασιν. Οἱ μανδαρῖνοι κεχωρισμένοι ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, εἶναι πράκτορες κούφου καὶ καταπιεστικῆς διοικήσεως, ἥτις παράγει πληθώραν ἐξαγομένην ἐκ τῆς ἀκινησίας καὶ ἐκ τῆς ἐγωϊστικῆς βαρβαρότητος. Συναγωνισμός, ὅστις δὲν περιορίζεται ὑπ' οὐδενὸς ἠθικοῦ λόγου, καὶ συγκεντροῦται μόνον ἐπὶ σημείων τινῶν· κεντᾷ τὴν δραστηριότητα καὶ ἀναπτύσσει τὰς τέχνας· ἀλλ' ἡ ἔφεσις πρὸς τὸ ποταπὸν ἀποστειροῖ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ· ἐθιμοτυπία ἀκατανόητος ἀντικαθιστᾷ τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἐγκάρδιον ἔκφρασιν· ἡ ἠθικὴ διδασκαλία περιορίζεται εἰς θέσεις κομπώδεις, τὰς ὁποίας διδάσκουσι λόγιοι πανθεϊσταί, ἀπόλυτοι, σχολαστικοί, οἵτινες προσέχουσιν εἰς τὰς ἐπιδείξεις καὶ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν λόγων, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι τὸν λαόν, ὅστις πάλιν δὲν δύναται νὰ ἀναγνώσῃ, οὐδὲ ἤκουσέ ποτε αὐτοὺς ὁμιλοῦντας πρὸς τὴν καρδίαν καὶ πρὸς τὴν φαντασίαν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ πολιτισμός, ἐκπαίδευσις, κυβέρνησις, τὰ πάντα εἶναι ὑλικά, τὰ πάντα ὑπείκοντα εἰς τὴν γηΐνην ἀνάγκην, ἐξαιρουμένης τῆς μόνης ἀρχῆς, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ φωτίσῃ τὴν ὁδόν, τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐκείνου νόμου, ἐν ᾧ τὸ μυστήριον ἐξάπτει τὴν φαντασίαν, μέχρις οὗ ἐξεγερθῇ ἡ κρίσις. Καὶ πράγματι ἡ θρησκεία τοῦ Βούδδα, ὅσον καὶ ἂν ἦναι βάναυσος, ἐπενείργησε πολὺ περισσότερον ὅλων τῶν λογίων τῆς χώρας. Ἡ θρησκεία αὕτη ἐπενείργησεν ἐπὶ τῶν ἀτόμων ἀλλ' ἐστερημένη τοῦ μυστικισμοῦ, ὅστις τῇ παρέσχε τοσαύτην ἐπιρροὴν παρὰ τὸν Γάγγην καὶ ὅστις δὲν ἤθελεν ἐννοηθῇ παρὰ τὸν Κίτρινον ποταμόν, ὅπου δὲν διετήρησεν ἢ τὰ εἴδωλα καὶ ἐξωτερικούς τινας τύπους, καὶ ὅπου τὸ ἔθνος ἐκεῖνο δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὸν ἠθικῆς τοσοῦτον περιωρισμένης, ὥστε στερεῖται πάσης κοινωνικῆς ἀξίας. Ἑπομένως ἡ θρησκεία αὕτη χαυνόνει τὸν μέγαν ἐκεῖνον λαόν, ὅστις δὲν ἐμυήθη εἰς τὰς περὶ μέλλοντος ἐλπίδας καὶ ζῇ μόνον ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ παρελθόντος.

Ἡ πενία εἶναι ἐνδημικὸν ἐν Κίνᾳ νόσημα. Ἐν Πεκίνῳ ὑπάρχουσι πλέον τῶν ἑβδομήκοντα χιλιάδων ἐπαιτῶν, διωργανωμένων εἰς σωματεῖα. Σταθμεύοντες ἐν ὅλαις ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς πλατείαις καὶ μέχρι τῶν προπυλαίων τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων, ζηοῦσιν οὗτοι ἐν μὲν τῇ ἡμέρᾳ μετὰ ὀχληρᾶς ἐπιμονῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ δι'ἀπειλῶν, τὴν ἐλεημοσύνην τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐμπόρων· τὴν δὲ νύκτα συσσωρεύονται εἰς τὰ διάφορα ἄσυλα, ἔνθα τοῖς παρέχεται ὀλίγον ἄχυρον ὡς στρωμνή, καὶ κατά τινας ὥρας τοῦ ἔτους ὀλίγον ὀρύζιον καὶ ἄνθρακες· εἰς δὲ τοὺς γέροντας δίδεται ἐξωτερικῶς ἔνδυμά τι ἐν χειμῶνι καὶ ριπίδιον ἐν καιρῷ θέρους. Ὁ δημόσιος θησαυρός, κακῶς διαχειριζόμενος, δὲν δύναται νὰ πράξῃ πλειότερα· ἡ ἰδιωτικὴ ἐλεημοσύνη εἶναι ἀνεπαρκής, διότι οἱ εὔποροι εἶναι ὀλίγοι καὶ τὰ κυριώτερα ἐλαττώματα τοῦ ἔθνους εἶναι ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ φιλαργυρία. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὀρυχείων, ὁ πολλαπλασιασμὸς ἐπιχειρήσεων ἐπικερδῶν καὶ νόμοι αὐξάνοντες τὰ ἔσοδα τοῦ δημοσίου καὶ τῶν τελωνίων τὰς εἰσπράξεις, ὡς ἔπραξε τοῦτο ἡ ξενικὴ ἐποπτεία, θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ ἐπιφέρωσι θεραπείαν τινά. Διὰ μέσων δραστηριωτέρων οἱ Ἄγγλοι ἰατροὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους ἐν Νιγκπῷ, ἐν Τιεντσὶν καὶ ἐν Πεκίνῳ μεγάλας προσφέρουσιν ὑπηρεσίας.

Οἱ Κινέζοι ἐπιστήμονες μὲ τὰς ἀπηρχαιωμένας περὶ φυσικῆς, χημείας, ἰατρικῆς καὶ ἀστρονομίας γνώσεις αὐτῶν παραδέχονται τὰ χονδροειδέστερα σφάλματα καὶ τοὺς παραδοξοτέρους μύθους. Αἰτία τούτου εἶναι ἡ ἰδιόρρυθμος γραφή των, ἥτις ἀπαιτεῖ ἀπέραντον σπατάλην χρόνου καὶ ἐπιμελείας πρὸς ἔστω καὶ ἀτελῆ κατάληψιν τῶν ἑκατοντάδων σημείων, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουσι τὰς ἐννοίας. Τοῦτο ὅμως δὲν παρέβλαψε τὰ ἔργα τῆς φαντασίας, διότι οἱ Κινέζοι μυθιστοριογράφοι ἦσαν ἀνέκαθεν γονιμώτατοι καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν εἶναι καὶ εὐρεῖα καὶ ποικίλη. Ὑπάρχουσι καὶ στοιχειώδη συγγράμματα ἀριθμητικῆς, ἀλλὰ τὸ πολυπλοκώτατον σύστημα τῆς γραπτῆς ἀριθμήσεως δὲν ἐπιδέχεται εὐκόλως ὑπολογισμούς, ὅπου εἶναι ἀνάγκη πολλῶν ἀριθμῶν. Πᾶσα πρόοδος ἐν

ταῖς θετικαῖς ἐπιστήμαις ἀποκλείεται ἀπὸ τῆς Κίνας μέχρις οὗ δὲν παραδεχθῇ αὕτη εὐρωπαϊκήν τινα γλῶσσαν, ὅπως ἔπραξαν ἤδη ἔμποροί τινες τῶν παραλίων πόλεων, καὶ δὲν ἐφαρμώσῃ τὴν συλλαβικὴν γραφὴν πρὸς μετάφρασιν τῆς ἰδίας αὐτῆς γλώσσης. Οἱ ἱεραπόστολοι ἐφήρμοσαν τὸ ἀλφάβητον ἡμῶν εἰς τὴν ἀναμιτικὴν γλῶσσαν, ἧς αἱ συνθῆκαι εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν κινεζικὴν καὶ τὴν ἰαπωνικήν. Θρησκείαν δύναταί τις εἰπεῖν δὲν ἔχουσιν οἱ Κινέζοι· θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ οἰκογένεια, ἧς ὁ πατὴρ συγκαλεῖ πολλάκις ὅλα τὰ μέλη εἰς συμβούλιον, ἐξασκῶν οὐ μόνον πολιτικὴν ἀλλὰ καὶ ποινικὴν δικαιοδοσίαν· ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ τούτου συμβουλίου θεωρεῖται τιμωρία μεγάλη, ἀλλ' ἡ γυνὴ διατελεῖ πάντοτε ἐν θέσει ὑποδεεστέρᾳ. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχῃ ἰδιοκτησίαν γῆς ἀνωτέραν τῶν δύο ἑκταρίων (πλέθρων). Τὸ Κράτος ἔχει τὸν τύπον τῆς οἰκογενείας μὲ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τὴν γενικὴν ψηφοφορίαν τοῦ οἰκογενειάρχου. Τριακόσιαι χιλιάδες στρατοῦ εἶναι διωργανωμέναι κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον.

Αἱ ταραχαί, αἱ συγκλονίσασαι τὴν Εὐρώπην ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος τούτου, δὲν ἔσχον ἀντίκτυπον ἐν Κίνᾳ. Ἡ ἐπίσημος ἱστορία ἑκάστης δυναστείας δὲν δημοσιεύεται εἰμὴ ἀφ' οὗ αὕτη σβεσθῇ· αἱ δὲ ἰδιωτικαὶ ἱστορίαι δὲν δημοσιεύονται.

Ὁ Κιὰ-Κὶγκ (1796-1822) ἠναγκάσθη νὰ παλαίσῃ ἐναντίον συνωμοσιῶν καὶ στάσεων· διετείνετο δὲ οὗτος ὅτι ἡ ὀλίγη συμπάθεια, ἣν ἐδείκνυον πρὸς αὐτὸν οἱ ὑπήκοοί του ἔθλιβεν αὐτὸν περισσότερον ἢ τὸ ἐγχειρίδιον τῶν δολοφόνων, καὶ ἔλεγεν ὅτι δὲν ἦτο δίκαιον νὰ μὴ χαίρῃ τὴν συμπάθειαν ταύτην. Καθησύχασε τοὺς ταραχοποιοὺς διὰ χρημάτων καὶ ἔζησε βίον ἡδονῶν καὶ ἀφροντισίας. Οἱ πειραταί, ἀποθρασυνθέντες, ἐλεηλάτησαν τὰ μεσημβρινὰ παράλια, φορολογοῦντες τοὺς κατοίκους καὶ τὰ πλοῖα. Ἐσωτερικῶς ἐσχηματίσθησαν μυστικαὶ ἑταιρίαι πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ Ταρτάρου, ὅπερ ἦτο ὁ ἄσβεστος πόθος τῶν Λογίων, ἂν καὶ οὗτος συνεμορφοῦτο πρὸς τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου. Ἡ αἵρεσις τοῦ Νι- Ὁ Κιὰ-Κὶγκ

σουφάρ, ἥτις ὑφίστατο καὶ ἐπὶ τοῦ Κιεν-λούγκ, καὶ εἰς ἥν, ὡς ἐλέγετο, ἀνῆκον καὶ οἱ ἱεραπόστολοι, ὑπεκίνησε στάσιν ἐν Σιαν-λούγγῃ, ἥτις ἐπεξετάθη εἰς τρεῖς ὁμόρους ἐπαρχίας, ὑπὸ ἕνα ἀρχηγόν, ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ τριπλοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ οὐρανοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἑτέρα αἵρεσις ἡ τοῦ Τιαν-λὶ (τοῦ οὐρανίου πνεύματος) ἐπετέθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἀνακτόρῳ καὶ κατέλαβεν αὐτὸ ἐπί τινας ἡμέρας. Ἡ αἵρεσις τῆς Τριάδος, εἰς ἣν συνεχωνεύθησαν αἱ ἄλλαι δύο, καὶ ἥτις διέφυγε τὰς ἐρεύνας τῆς ἀστυνομίας, ἦτο μυστική, ἔτεινεν εἰς τὴν ἔξωσιν τῆς ξενικῆς ἐπεμβάσεως καὶ ὑπεκίνησε τὰς διαφόρους μερικὰς στάσεις, αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξερράγησαν ἐν τῇ χώρᾳ.

Ἡ Κυβέρνησις ἐπτοήθη· ἀπηγόρευσε τὴν συνάθροισιν πέντε ἀνθρώπων· ἐπέβαλε φρικώδη βασανιστήρια ὅπως ἀποσπάσῃ ὁμολογίας, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ 1816 δέκα χιλιάδες διακόσιοι ἑβδομήκοντα ἄνθρωποι, ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας, περιέμενον τὸν θάνατον ἢ τὴν ζωὴν ἐκ μέρους τοῦ πατρὸς βασιλέως. Βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ Λόγιοι δὲν ἔπαυσαν ὑπομιμνήσκοντες τῷ αὐτοκράτορι τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἰδίως ἐν καιρῷ μεγάλων θεομηνιῶν, οἵα ἦτο ἡ ξηρασία, ἡ πλημμύρα τοῦ Κιτρίνου Ποταμοῦ (τῷ 1816), ἐν ᾧ ἐπνίγησαν 100 χιλιάδες ἀνθρώπων, καὶ κυκλών, ὅστις κατέστρεψε τὸ Πεκῖνον καὶ ὤθησε τὴν θάλασσαν ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως πρὸς τὴν παραλίαν. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ καταρρίψωσι τὰ εἴδωλα καὶ πάσας τὰς εἰκόνας τῆς θεότητος, ἀλλὰ τὸ ἀνώτατον Συμβούλιον ἐξώρισε τὸν τολμητίαν τοῦτον εἰς τὰ σύνορα τῆς Ῥωσσίας. Περὶ τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέστη ὁ Κιὰ-Κὶγκ κατὰ τὴν βασιλείαν του, ποιεῖται μνείαν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ, λέγων· «Ἀφ' ὅτου ὁ Καο-Τσοὺγκ παρέδωκεν εἰς ἐμὲ διάδοχόν του τὴν σφραγῖδα, ἐξηκολούθησα ἐπὶ τρία ἔτη νὰ λαμβάνω τὰς ὁδηγίας του περὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἐπίστευσα ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Οὐρανόν, ἀπὸ τῆς μιμήσεως τῶν προκατόχων, ἀπὸ τῆς

πρὸς τὸν λαὸν ἀγάπης καὶ ἀπὸ τῆς ἔμφρονος διοικήσεως. Ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐνήργησα πάντοτε συνετῶς, ἐμελέτησα διηνεκῶς καὶ ἐμβριθῶς τὰ ἐπιβληθέντα μοι καθήκοντα, καὶ ἐπίστευσα πάντοτε ὅτι ὁ Οὐρανὸς ὑποστηρίζει τοὺς ἡγεμόνας μόνον χάριν τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ἔργον ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου εἶναι νὰ τρέφῃ καὶ νὰ ἐκπαιδεύῃ τὸν λαόν. Ὅτε ἤρχισα κυβερνῶν οἱ ἀντάρται ἵσταντο ἔνοπλοι ἀπέναντί μου· ἠναγκάσθην ἐπομένως νὰ μορφώσω μεγάλους στρατηγοὺς καὶ νὰ διοργανώσω ἰσχυρὸν στρατόν. Κατορθώσας τοῦτο ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν κατέβαλον ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἔκτοτε ἡ αὐτοκρατορία ἔχαιρεν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν· οἱ ἀγρόται ἐπεδίδοντο μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ ἔργα των, διότι ἠσθάνοντο ὅτι ἐπροστατεύοντο παρ' ἐμοῦ τοῦ φιλοδωροῦντος δαψιλῶς τὸν λαόν· τὰ πάντα ἦσαν εἰρήνη καὶ εὐδαιμονία... Πεπεισμένος ὢν ὅτι τὰ στρεβλὰ δόγματα διαφθείρουσι τὸν λαόν, ἐξέδωκα πολλὰς προκηρύξεις καὶ διατάξεις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον... Ἤδη ὅμως κατατρυχόμενος ὑπὸ νόσου, ὠνόμασα, κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν συνετῶν προγόνων μου, κληρονόμον καὶ διάδοχόν μου τὸν υἱόν μου, ὅστις καθ' ἣν ὥραν οἱ ἀντάρται ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἀνακτόρου μου ἐπυροβόλησε κατ' αὐτῶν καὶ φονεύσας δύο ἐξ αὐτῶν ἔτρεψε τοὺς λοιποὺς εἰς φυγήν. Τὰ καθήκοντα τοῦ ἡγεμόνος συνίστανται εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ παρέχῃ ἡσυχίαν εἰς τὸν λαόν. Ἐπὶ πολὺ ἐμελέτησα τὰ καθήκοντα ταῦτα καὶ εὗρον αὐτὰ δυσχερέστατα. Τέκνον μου, σκέφθητι καλῶς· τήρησον αὐστηρῶς τὰ καθήκοντα ταῦτα· δὸς τὰς θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα εἰς ἄνδρας λευκότριχας, συνετοὺς καὶ ἐναρέτους· ἀγάπα καὶ προστάτευε τοὺς ἔχοντας μέλαιναν τὴν κόμην, καὶ κυβέρνησον εἰς τρόπον ὥστε ἡ οἰκογένειά σου νὰ διατηρήσῃ τὸ γόητρόν της ἐπὶ ἑκατοντάκις δεκακισχίλια ἔτη».

Ὁ Ταο-Κουάγκ (1820) διαδεχθεὶς αὐτόν, ὑπῆρξεν ἄσπονδος τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχθρός, καὶ ἡ βασιλεία του διεταράχθη ὑπὸ πολλῶν στάσεων. Ἡ ἰσχὺς τοῦ Μιάο-Τσέϋ ἀνυψώθη πάλιν καὶ ἐν διαστήματι δεκαοκτὼ μηνῶν τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους ὑπερ-

ἔβησαν τὰ ἔσοδα κατὰ 28 ἑκατομμύρια τάελ, (δηλ. φρ. 210,000,000).

Ἡ ταρταρικὴ δυναστεία, φροντίζουσα μὴ ἡ αὐτοκρατορία ἀποσυντεθῇ, ὑπέβλεπε τὰς εὐρωπαϊκὰς Ἑταιρίας, αἵτινες ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἀληθεῖς Δυνάμεις ἔχουσαι ὅπλα, κτήσεις, νόμους καὶ πρεσβευτάς. Ἤδη μετὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὅτε ὁ λαὸς τοῦ Νεπὰλ κατέκτησε τὴν Θιβετιανήν, ὁ Δαλαϊλάμας προσέφυγε εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κιεν-Λούγκ, ὅστις (τῷ 1764) ἐξεδίωξε τοὺς ἅρπαγας καὶ ἔκαμε τὴν Θιβετιανὴν ἰδίαν του ἐπαρχίαν· διέβη μάλιστα οὗτος καὶ τὰ Ἰμαλάϊα καὶ εἰσέβαλε εἰς τὸ Νεπάλ. Ἡ ἀγγλικὴ Ἑταιρία, φοβουμένη μὴ αἱ Ἰνδίαι ἐπαναστατήσωσιν, ἠνάγκασε τοὺς Κινέζους διὰ τῶν ὅπλων νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν. Ἀπὸ της στιγμῆς ἐκείνης ἐπετάθησαν τὰ μίση καὶ ἰδίως ὅτε ὁ λόρδος Μίντο (τῷ 1808) ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ παρακωλύσῃ τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν νὰ καταλάβῃ αὐτό, ἐκυρίευσε τὸ Μακάον, ὥστε οἱ Κινέζοι ἠναγκάσθησαν διὰ τῆς βίας νὰ τὸν ἐκδιώξωσι. Μετὰ τοῦτο οἱ Ἄγγλοι εἰσέβαλον εἰς τὸ Νεπὰλ (1814) καὶ βαθμηδὸν ἐν Ἀσσὰμ καὶ ἐν Ἀφγανιστὰν ἀντικατέστησαν τοὺς Βιρμανοὺς ἐκείνους, οὓς ἡ Κίνα ἠθέλησε νὰ καθυποτάξῃ ἐν ἔτει 1767· οὕτω δὲ εὑρέθησαν γείτονες τῆς κινεζικῆς Ταρταρίας. Περὶ τὸ ἔτος 1819 ἀπῴκισαν τὴν Σιγγαπόρην ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Μαλάκκας, καὶ κηρύξαντες αὐτὴν ἐλεύθερον λιμένα κατέστησαν αὐτὴν μετ' ὀλίγον προσιτὴν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου· ἀλλ' ἡ Σιγγαπόρη κεῖται ἀκόμη κατὰ 20 μοίρας μακρὰν τῆς Κίνας.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὰ Κράτη δὲν εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ ἐμπορεύωνται μετὰ τῆς Κίνας ἢ μόνον διὰ θαλάσσης, ἐξαιρέσει τῆς Ῥωσσίας, ἥτις συγκοινωνεῖ μετ' αὐτῆς διὰ τῆς Ταρταρίας, καὶ διατηρεῖ ἐν Πεκίνῳ ἀρχιμανδρίτην καὶ πρεσβείαν. Ἡ πόλις Καντὼν ἦτο μὲν ἀνοικτὴ εἰς τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους, ἀλλ' ὑπὸ πολλοὺς περιορισμούς, ἤτοι νὰ μὴ εἰσέρχωνται ἐντὸς τῆς πόλεως, νὰ μεταχειρίζωνται μεσίτας Κινέζους, καὶ νὰ κρατῶσι τὰ μεγάλα

πλοῖά των εἰς ἀπόστασιν δώδεκα μιλίων καὶ ὑπὸ αὐστηροτάτην ἐπιτήρησιν. Καὶ τοῦτο οὐχὶ διότι οἱ Κινέζοι ἀποστρέφονται τὸ ἐμπόριον μετὰ τῶν Εὐρωπαίων, ἀλλὰ μάλιστα εἶναι καὶ οἱ μεσάζοντες καὶ καθ' ἑκατοντάδας εἶναι ἀποκαταστημένοι ἐν τῇ Μαλησίᾳ, ἰδίως ἐν Ἰάβᾳ, ἐν Σιγγαπόρῃ καὶ ἐν Καλκούττῃ· ἀλλὰ διότι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νεωτέρᾳ αὐτῶν ἱστορίᾳ εὑρίσκουσι πολλὰς ἀφορμὰς νὰ δυσπιστῶσι πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, οἵτινες τοσάκις ἐν ταῖς Φιλιππίναις καὶ ταῖς Μολούκκαις νήσοις προέβησαν εἰς σφαγὰς τῶν Κινέζων καὶ οἵτινες τείνουσι νὰ εὐρύνωσι τὰς κτήσεις των ἅμα κατέχουσι σπιθαμὴν γῆς.

Οἱ βόρειοι Ἀμερικανοὶ διατηροῦσι ζωηρότατον μετὰ τῆς Κίνας ἐμπόριον, καὶ ὅμως δὲν διεγείρουσι δυσπιστίαν, διότι ἐμπορεύονται ὡς ἁπλοῖ ἰδιῶται. Αἱ ἐμπορικαὶ καὶ πολιτικαὶ Ἑταιρίαι τῶν ἄλλων χωρῶν ὀλίγους ἐνέπνεον φόβους, ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν καὶ τῶν ληφθέντων παρὰ τῆς Κίνας προφυλακτικῶν μέτρων· ἀλλ' ἄλλως συνέβαινεν ὡς πρὸς τὴν ἀγγλικὴν Ἑταιρίαν, ἥτις διαρκῶς ἔβαινε πρὸς τὰ πρόσω. Ἡ Ἀγγλία πολλάκις εἶχε διενέξεις πρὸς τὴν Κίναν· ἐν ἔτει 1816 ἀπέστειλε τὸν Μάκάρτνεϋ καὶ τὸν Ἄμχερστ, τῷ δὲ 1834 τὸν Ναπιὲ μετὰ προτάσεων, αἵτινες ἀπερρίφθησαν. Ὅταν δὲ οἱ Ἄγγλοι ἐκυρίευσαν τὸ Καβοὺλ καὶ τὴν Ἀμμαραποῦραν, οἱ Κινέζοι ἀπέστειλαν φρουρὰς εἰς τὴν Θιβετιανήν, καθὼς διὰ στόλων εἶχον ὑπερασπισθῇ τὴν Κοχιγκίναν μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ βιρμανικοῦ Κράτους. Ἡ Ῥωσσία, προσέχουσα μὴ ἡ Ἀγγλία ἐπικρατήσῃ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἐν Κίνᾳ, ἐξηρέθιζε τοὺς φόβους τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἡ Μεγάλη Βρεταννία, ἥτις ἀπολαμβάνει ἐκ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν 200 χιλιάδας ἑκατομμυρίων, ταχέως ἤθελεν ἐξαντλήσει τὴν χώραν ἐὰν ἐξήγαγε τὸν πλοῦτον τοῦτον εἰς χρυσόν· τοὐναντίον δὲ τὸν ἐξάγει εἰς ὄπιον, ἀναγκάσασα τοὺς ἰθαγενεῖς νὰ καλλιεργῶσιν οὐχὶ σῖτον ἀλλὰ μήκονας (παπαρούνας), οὓς λαμβάνει ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ χορηγουμένου σίτου. Τὸ ὄπιον τοῦτο ἀνταλτάσσεται ἐν Κίνᾳ διὰ τείου, καὶ τὸ τέϊον πωλεῖται ἐν Εὐρώπῃ τοῖς

μετρητοῖς· ἐκτὸς δὲ τούτου δι' ἑβδομήκοντα ἑκατομμυρίων βάμβακος καὶ ὑφασμάτων τῶν Ἰνδιῶν ἀγοράζονται καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς Κίνας καὶ περισσεύουσιν ἀκόμη εἴκοσιν ἢ εἴκοσι πέντε ἑκατομμύρια εἰς μέταλλον. Ταῦτα πάντα ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ ἄλυσιν σίτου, ὀπίου, τείου καὶ χρημάτων. Ἀλλοίμονον ἐὰν εἷς κρῖκος τῆς ἁλύσεως ταύτης θραυσθῇ!

Ἀλλὰ τὸ ὄπιον δὲν χρησιμεύει ἢ μόνον ὡς μεθυστικὸν μέσον διὰ τοὺς Κινέζους· ἑπομένως ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις λέγεται πατὴρ τῶν ὑπηκόων του, ἔπρεπε κατὰ φυσικὸν λόγον ν' ἀποτρέψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ κινδύνου τούτου, καὶ νὰ ὑποβλέπῃ τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες παρὰ τὴν θέλησίν του εἰσήγαγον εἰς τὴν χώραν του τὸ ναρκωτικὸν τοῦτο. Ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ Ἄγγλοι εἶχον συμφέρον νὰ διατηρῶσι τὸ ἐμπόριον τοῦτο, διότι, ἐδήλωσεν ἐν τῇ Βουλῇ
Ἰουλ. 1833. τῶν Κοινοτήτων ὁ λόρδος Γλένελγ (Glenelg), τὰ δύο μονοπώλια τοῦ ἅλατος καὶ τοῦ ὀπίου ἀποφέρουσι κατ' ἔτος πλέον τῶν ὀγδοήκοντα ἑκατομμυρίων.

Ἡ Ἀγγλία, καίτοι ὀφείλουσα προσοχὴν πρὸς χώρας, μεθ' ὧν διεξήγαγε κατ' ἔτος ἐμπορικὰς συναλλαγὰς 400 ἑκατομμυρίων, καὶ αἵτινες τῇ ἐχορήγουν τὸ ἀπαραίτητον ἤδη τοῖς Εὐρωπαίοις τέϊον, ἀπήτει, οἱ Κινέζοι νὰ καταπατήσωσι νόμους καὶ ἔθιμα καὶ διὰ λαθρεμπορίου περιύβριζε τὰς ἀρχάς. Ἐν ἔτει 1838 εἰσήγαγε 4,375,000 λιβρῶν ὀπίου ἀξίας 105 ἑκατομμυρίων· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἦτο ἀπηγορευμένον, ἐλάμβανεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρήματα μετρητά. Ὁ αὐτοκράτωρ δικαίως ἠγανάκτει κατὰ τῆς θρασύτητος τοιούτων βαρβάρων, οἵτινες μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς κατεπάτουν τὰ σύνορα καὶ τοὺς νόμου του καὶ ὑπέθαλπον τὰ ἐλαττώματα τῶν ὑπηκόων του· διὸ καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ὀπίου καὶ ἀπέστειλε τὸν Λὶν
Δεκεμ. 1838. ὡς ἐπίτροπόν του εἰς Καντῶνα μὲ πλήρη πληρεξουσιότητα, ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην.

Ὁ Λὶν προέβη μετὰ πολλῆς δραστηριότητος (τῷ 1839)· ἐφυλάκισε πολλούς· ἐπέπληξε τοὺς Εὐρωπαίους διὰ τὴν παραβίασιν

τῶν νόμων, δι' ἧς ἀντεπλήρουν τὰς τοσαύτας εὐεργεσίας, ἃς ἔλαβον ἐκ μέρους τῶν Κινέζων· ἠπείλησε νὰ ὑποκινήσῃ τὸν λαὸν ἐναντίον αὐτῶν καὶ διέταξε νὰ τῷ παραδοθῇ τὸ ὄπιον. Ὁ Ἕλλιοτ, διοικητὴς τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐν ταῖς θαλάσσαις ἐκείναις, εἶχε κηρύξει παράνομον τὸ ἐμπόριον τοῦ ὀπίου, εἰπὼν ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε προστατεύσει αὐτό· διὸ καὶ 20,283 κιβώτια ὀπίου κατεστράφησαν. Ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐθεώρησε προσβεβλημένην τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους, καὶ ἀπεφάσισε, δικαίως ἢ ἀδίκως, ὅτι πρέπει νὰ ὑποστηριχθῶσιν οἱ ἔμποροι καὶ ν' ἀποδοκιμασθῇ ὁ Ἕλλιοτ, ὅστις εἶχεν ἐγγυηθῆ εἰς αὐτούς, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεώς του τὴν ἀξίαν τοῦ εἰς τὸν Λὶν παραδοθέντος ὀπίου. Ἐκ τούτου προέκυψαν διενέξεις καὶ συγκρούσεις· οἱ Ἄγγλοι ἔμποροι ἐπεβιβάσθησαν ἐμπορικῶν πλοίων καθ' ἣν ὥραν δὲν ὑπῆρχεν οὐδ' ἓν πολεμικὸν σκάφος νὰ τοὺς προστατεύσῃ. Ὅτε δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1840 ἀφίκετο ὁ ἀγγλικὸς στόλος, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ στόλου τούτου ἔδωκεν ὅλως διάφορον τροπὴν εἰς τὸν πόλεμον· τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀτμόπλοια καὶ τὰ τηλεβόλα ἐβύθισαν τὰ βραδυκίνητα καὶ βαρέα σκάφη τῶν Κινέζων καὶ ἐχλεύαζον τὰ ἀνίσχυρα φρούρια καὶ τὰ ἐκ πορσελάνης τείχη αὐτῶν· ἀλλ' ἐὰν οἱ Κινέζοι ἔπιπτον κατὰ χιλιάδας, κατὰ χιλιάδας πάλιν ἐνεφανίζοντο καὶ ἴσχυον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐκεῖνο καὶ τὸ ἑπόμενον ἐπανελαμβάνοντο ἐπιθέσεις καὶ ἔφοδοι, καὶ ἐν τοσούτῳ οἱ Ἄγγλοι ἐξηκολούθουν τὸ λαθρεμπόριον τοῦ ὀπίου (1812), τὸ μᾶλλον περιζήτητον διότι ἦτο ἀπηγορευμένον. Ἐν τέλει δὲ κατέλαβον τὸν ποταμὸν τῆς Καντῶνος, ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον Κουσὰν καὶ εἰσέβαλον μέχρι τῶν προθύρων τῆς πρωτευούσης· ἀλλ' ἡ διπλωματικὴ πονηρία τῶν Μανδαρίνων ἀνεπλήρωσε τὴν πολεμικὴν πεῖραν, καὶ αἱ ἐπιτυχίαι ἀντηλλάσσοντο δι' ἀποτυχιῶν, μέχρις οὗ ἡ Ἀγγλία, θεωροῦσα προσβεβλημένην τὴν τιμήν της ἀπέναντι δολίων βαρβάρων, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας.

Πεσόντος τοῦ Ἕλλιοτ εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς κυβερνήσεώς Αὐγ. 1849.

του, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ἐρρῖκος Πότιγγερ ὡς πληρεξούσιος ἐπίτροπος· οὗτος χωρὶς νὰ θυσιάσῃ οὔτε δέκα Ἄγγλους κατέλαβε τρεῖς μεγάλας παραλίας πόλεις καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν διώρυγα
Ἰουλ. 1842. καὶ ἔπλευσε τὸν Κυανοῦν ποτομόν. Οἱ Κινέζοι ἀμύνονται μετὰ ἐκτάκτου ἀνδρίας· ἐν ταῖς καταληφθείσαις πόλεσι, πνίγουσι τέκνα καὶ συζύγους καὶ πληροῦσι διὰ τῶν πτωμάτων αὐτῶν τὰ φρέατα· ἅμα δὲ αἱ ἀρχαὶ ἤρξαντο χαλαροῦσαι τας ἐνεργείας των ὁ λαὸς παρεκτρέπεται εἰς ἀταξίας· ἐπαρχίαι ἥσυχοι πρὸ αἰώνων γίνονται αἴφνης λεία πολέμου φοβεροῦ, κινουμένου ὑπὸ ἐχθρῶν τοσοῦτον ὑπερτέρων. Ἡ αὐτοκρατορία παύουσα τοῦ νὰ νομίζῃ ἑαυτὴν ἀήττητον, συνάπτει διαπραγματεύσεις εἰρήνης, ἥτις καὶ συνομολογεῖται ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους· ἡ Κίνα θὰ πληρώσῃ ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 21 ἑκατομ. δολλαρίων, 0' ἀνοίξῃ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ὅλους τοὺς λιμένας τῆς Καντῶνος, Ἀμόϋ, Φο-σεφοῦ, Νιγκ-πῶ καὶ Σαγγάης· 0ὰ παραχωρήσῃ τῇ Ἀγγλίᾳ τὴν νῆσον Χογκ-Κὸγκ καὶ 0ὰ δώσῃ ἀμνηστείαν εἰς τοὺς ὑπηκόους της. Περὶ τοῦ ὀπίου οὐδὲ λόγος ἐγένετο.

Οὕτως ἀνοιχθέντος τοῦ ἐμπορίου μετὰ χώρας ἐκ τριακοσίων ἑκατομμυρίων κατοίκων ἡ Ἀγγλία ἐπίστευεν ὅτι 0ὰ ἠδύνατο ἀμέσως νὰ πλημμυρήσῃ αὐτὴν διὰ τῶν ὑφασμάτων τῆς Βριστόλης καὶ τοῦ Λιβερπούλ· ἀλλὰ λαὸς τοσοῦτον ἐπίμονος εἰς τὰς ἕξεις του δὲν παραδέχεται ἀποτόμως τοὺς συρμοὺς τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, οὐδὲ ἀνταλλάσσει τὴν μέταξαν αὐτοῦ διὰ τοῦ ξένου βάμβακος. Ἡ Ἀγγλία ἐν τοσούτῳ εἶχε πολεμήσει οὐχὶ ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ προνόμια, ἀλλ' ὅπως ἀπαλλάξῃ τῆς ἀπαγορεύσεως ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα· ἤδη δὲ κατέστη κυρία νήσου κειμένης εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κίνας, ὅπως πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἐγένετο κυρία φρουρίου ἐπὶ χώρας ἰνδικῆς.

Κατὰ τοὺς πρώτους τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους 1844 ἡ Ἑταιρία ἐξήγαγεν 8140 κιβώτια ὀπίου ἀξίας 26,252,000 φράγκων. Ὁ αὐτοκράτωρ προέβαλε παρακλήσεις, ἀπαγορεύσεις καὶ συνθήκας, καὶ ὁ Πόττιγγερ προέτεινεν αὐτῷ νὰ νομιμοποιήσῃ ἅπαξ διὰ

παντός τὸ ἐμπόριον ἐκεῖνο, καὶ διὰ δικαίου ἐξαγωγικοῦ τέλους νὰ βελτιώσῃ σπουδαίως τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου ὁ αὐτοκράτωρ προέτεινεν εἰς τὴν Ἑταιρίαν νὰ παύσῃ καλλιεργοῦσα τὸ ὄπιον καὶ νὰ λαμβάνῃ ὡς ἀποζημίωσιν 13 $^1/_2$ ἑκατομ. κατ' ἔτος. Ἡ πρότασις αὕτη ἦτο παράλογος· ἀλλὰ ποῖον ἦτο ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸ ἐντιμότερον καὶ ἠθικώτερον τῶν δύο μερῶν;

Τὸν Ταο-Κουάγκ ἀποθανόντα τῇ 25 φεβρουαρίου 1850 διεδέχθη ὁ δεκαεννεαετὴς υἱός του Ὑι-τσοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Χιεν-Φούγκ. Ἀλλ' ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐπετείνετο ἡ δυσαρέσκεια, ἀφ' ὅτου ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν λῃστῶν, ἀπὸ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν Ἄγγλων· ἠλαττώθησαν κατὰ τὸ τρίτον τὰ ἔσοδα, τὰ ὁποῖα προήρχοντο ἐκ τοῦ ἅλατος καὶ ἐκ τοῦ ὀρυζίου· προέκυψε δ' ἐκ τούτου ἔλλειμμα 375 ἑκατομμυρίων. Τὸ δημοκρατικὸν κίνημα ἐξηπλώθη, καὶ ἐκτὸς τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν ἐσχηματίσθησαν κοινότητες μεγάλαι· καὶ ἐκεῖ ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικότητος, τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ φιλελευθέρου φρονήματος, ἡτοίμαζεν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν ἀρχαίων καταλυθεισῶν δυναστειῶν ἐναντίον τῆς ταρταρικῆς δυναστείας, ἥτις ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν ἐβασίλευεν.

Ἡ αἵρεσις τοῦ Ταε-Πίγκ.

Ὁ Χούγκ-Σεου-Τσουέν, πτωχὸς χωρικὸς ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Καντῶνος, καταληφθεὶς ὑπὸ φιλοδοξίας, εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς τὰ γράμματα, ἀλλὰ μὴ κατορθώσας νὰ δώσῃ ἐξετάσεις ἠσθένησεν ἐκ τῆς λύπης. Λαβὼν δὲ παρὰ ἰθαγενοῦς ἱεραποστόλου τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἐν κινεζικῇ γλώσσῃ, τοσοῦτον ἐθέλχθη ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς, ὥστε ἐπίστευσεν ὅτι ὁ αἰώνιος Πατὴρ τῷ εἶχεν ἐμφανισθῇ καθ' ὕπνον καὶ εἶχεν ὁμιλήσει πρὸς αὐτόν. Ἤρξατο τότε κηρύττων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος καὶ προσηλυτίζων δυσηρεστημένους. Εἷς τούτων ἵδρυσε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ταε-Πίγκ, δηλ. τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Ἑνωθέντες μετὰ τῶν ὀρεσιβίων λῃστῶν ὁ Χούγκ-Σεου-Τσουὲν καὶ ὁ Χοὺγκ-Ἰουὶ ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροήν· κατεγίνοντο δὲ κηρύττοντες τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐγίνωσκον περὶ χριστιανισμοῦ, περὶ συνειδήσεως, ἀδελφότητος, φιλανθρωπίας

καὶ ἰσότητος, ἀλλὰ μόνον ὡς μέσα ὅπως ὑποκινήσωσι κατὰ τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος ἑτερογενῆ καὶ βάναυσον ὄχλον. Ἐν τῷ ἀλλοκότῳ ἐκείνῳ μίγματι θεϊσμοῦ καὶ πανθεϊσμοῦ ἐπεκυροῦντο ὁ Θεὸς Πατὴρ καὶ ὁ Θεὸς υἱός· τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ Χούγκ-Σεου-Τσουέν. Ἡ ἀδελφοσύνη ἦτο ἡ βάσις τοῦ δόγματος τούτου· οἱ λόγιοι ἐκηρύσσοντο ἴσοι πρὸς τοὺς ἀπαιδεύτους· κατηργοῦντο οἱ βόστρυχοι καὶ αἱ οὐραὶ τῆς κόμης, ἴδιαι τῶν Ταρτάρων· ἡ κόμη ἔπρεπε νὰ κείρηται κατὰ τρόπον εὐρωπαϊκόν· κατηργεῖτο ἡ αὐστηρὰ ἐθιμοταξία, ἐφ' ἧς βασίζεται τὸ ὅλον κινεζικὸν σύστημα, ὅπως καὶ ἡ βαθμολογία τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων, ἥτις διατηρεῖται ἐν Κίνᾳ ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῆς γραφῆς, ἧς ἡ γνῶσις ἀποτελεῖ τὴν τάξιν τῶν λογίων, καὶ συγχρόνως καὶ τὴν δουλείαν τῶν ἄλλων τάξεων καὶ τὴν ἐξαχρείωσιν τοῦ πνεύματος. Οἱ μᾶλλον ἐξημμένοι ἔχουσιν ὁράματα, ὄνειρα, ἐκστάσεις, σχέσεις μετὰ τῶν ἀγγέλων, προφητικὰς φαντασίας, συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅστις ποτὲ μὲν κατέρχεται πρὸς αὐτούς, ποτὲ δὲ ἀνυψοῖ αὐτοὺς πρὸς αὐτόν.

Στίφη ὄχλου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν συμμορίαι, ἀντέστησαν κατὰ τῶν προορισμῶν τῶν μανδαρίνων· ἀλλὰ τὸ στράτευμα τῶν ἀνταρτῶν αὐξάνει καὶ συμπεριλαμβάνει τὰ κατώτατα τοῦ ὄχλου στρώματα· ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν λαμβάνει τὸν τίτλον στρατάρχου, μεταχειρίζεται τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πολιτικήν, συγκεντροῖ τὰς μυστικὰς ἑταιρίας, ἀνακηρύττεται ἀναμορφωτὴς τῆς κινεζικῆς ἐθνικότητος, λαμβάνει τὸν τίτλον αὐτοκράτορος Τιεν-τὶ (δηλ. οὐρανίας ἀρετῆς) καὶ φέρει τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ χρημνοῦ.

Γνωστὸν εἶναι εἰς πάντας ὅτι πολλάκις ἀρκεῖ τὸ θράσος ν' ἀναδείξῃ ἄνθρωπον νικητήν. Προχωροῦντες πρὸς βορρᾶν οἱ Τάε-Πὶγκ ἐκυρίευσαν τὰς τρεῖς πόλεις Χαγκ-Ὑουάγκ, Χαν-Κόου καὶ Χου-Πί, κατοικουμένας ὑπὸ τεσσάρων ἑκατομμυρίων ψυχῶν. Ὁ μανδαρῖνος τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἀνεκλήθη ὑπὸ τῆς καταπτοηθείσης Αὐλῆς καὶ ἀπεκεφαλίσθη· ἀλλὰ τὸ κινεζικὸν τοῦτο φάρμα-

κον δὲν παρεκώλυσε τὴν πορείαν τῶν Ταε-Πίγκ, οἵτινες ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν Ναγκίγκ, καὶ ἔσφαξεν τοὺς ἐν αὐτῷ ἐστρατοπεδευμένους εἰκοσακισχιλίους Ταρτάρους.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ηὔξησεν ἐπαισθητῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Χουγκ-Σεου-Τσουέν, ὅστις συνέταξε κώδικα νομικὸν καὶ θρησκευτικόν, ἐπιγραφόμενον Τὸ βιβλίον τῆς ἐπουρανίου θελήσεως καὶ τῶν δηλώσεων τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας. Ἐν αὐτῷ ὁ ἀντάρτης κηρύττεται δευτερότοκος ἀδελφὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀληθὴς αὐτοκράτωρ τῆς Κίνας. Μετὰ βιβλικῆς ἁπλοϊκότητος διηγεῖται ἐν αὐτῷ πῶς ἡμέραν τινὰ τοῦ Ἀπριλίου ὁ Θεὸς Πατὴρ κατῆλθε πρὸς αὐτόν, εἶτα δὲ καὶ ὁ Θεὸς Υἱός, καὶ πῶς ἀμφότεροι τῷ ἐνεχείρισαν προκηρύξεις καὶ διατάξεις πρὸς εἰρηνοποίησιν καὶ ἀναγέννησιν τοῦ κόσμου. Αὐτὸς δὲ ἐτακτοποίησε τὰ ἔγγραφα ταῦτα καὶ τὰ ἀνακοινεῖ πρὸς τοὺς ὀπαδούς του «ὅπως οὐδεὶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ στρατῷ, μικρὸς ἢ μέγας, ἀνὴρ ἢ γυνή, ἀξιωματικὸς ἢ στρατιώτης ἀγνοῇ τὴν θείαν βούλησιν καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ πρωτοτύπου ἐπουρανίου ἡμῶν ἀδελφοῦ, καὶ οὐδεὶς ἑκουσίως παραβῇ αὐτάς, διότι αὗται περιέχουσι τὰς σπουδαιοτέρας ἐντολὰς τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς καὶ τοῦ πρωτοτόκου ἡμῶν Ἀδελφοῦ».

Συνέταξεν ὡσαύτως τὸν Ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ τῶν Ταε-Πίγκ, οὗ τοὺς ἀξιωματικοὺς ὠνόμασε πρίγκηπας τῶν διαφόρων κυριευθησομένων χωρῶν· ἐπέβαλεν ἦθη αὐστηρότατα, καὶ ἐγκράτειαν ἀπὸ πνευματωδῶν ποτῶν καὶ ὀπίου, καὶ καταστρέψας τὰς παγόδας καὶ τὰ εἴδωλα καὶ καταργήσας τὰς ἀρχαίας προλήψεις, ἐκήρυξε τὴν ἐπάνοδον τῆς ὑψίστης ἀγνότητος καὶ τῆς ἀνωτάτης εὐδαιμονίας. Ἡ σημαία αὐτοῦ ἦτο ὁ Σταυρός, τὰ δόγματα αὐτοῦ ἡ ἰσότης τῶν ἀνθρώπων, ἡ κοινοκτημοσύνη, ἡ λήθη τῶν προσβολῶν, ἡ ὑπομονή, ἡ ἀνεκτικότης καὶ ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη.

Ὁ Χουγκ-Σεου-Τσουέν, ἐξυμνηθεὶς ὑπὸ τῶν λατρευτῶν τῆς ἐπιτυχίας, οἵτινες ἐν Κίνᾳ εἶναι τόσον πολυπληθεῖς ὅσον καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὀχυρωθεὶς ἐν Ναγκίνῳ, ἣν ὠνόμασε πρωτεύουσαν τῆς

αὐτοκρατορίας, ἀπέστειλεν ἐκεῖθεν στρατὸν κατὰ τοῦ Πεκίνου καὶ συνῆψε διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Ἄγγλους, βαρβάρους μὲν ἀλλ' ἀρεστοὺς τῷ Οὐρανῷ. διότι εἶχον ἄριστα πυροβόλα, δι' ὧν ἐνέβαλλον τρόμον εἰς τὴν κινεζικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ διότι ἐλάτρευον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, πρωτότοκον ἀδελφὸν τοῦ νέου αὐτοκράτορος.

Οἱ ἀντάρται ἦσαν μὲν βάναυσοι καὶ ἀπαίδευτοι, ἀλλὰ καὶ βίαιοι καὶ ὁρμητικοὶ καὶ ἐκλόνισαν τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα τῆς Κίνας ἐνεργοῦντες ἐν ἀρχῇ μὲν ἐν ὀνόματι τῆς ἐθνικότητος, εἶτα δὲ κατὰ ἀρχὰς ὀλιγώτερον ἀσαφεῖς καὶ ὑψηλοτέρας, καὶ ἔτεινον νὰ καταρρίψωσι τοὺς φραγμούς, τοὺς χωρίζοντας ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πλουσιωτάτου ἐκείνου πολιτισμοῦ, ὅστις μένει στερεότυπος ὡς μωμία, τετυλιγμένη ἐντὸς τῶν μεταξίνων ὑφασμάτων της· ἐν τέλει δὲ καταργοῦσι τὴν συνθηματικὴν ἐκείνην ἀνάπτυξιν καὶ διακηρύττουσι μίαν ἀλήθειαν, δηλ. ὅτι τὰ πάντα εἶναι ψεύδη. Καὶ ψευδῆ ἦσαν τὰ θριαμβευτιμὰ δελτία, τὰ ὁποῖα οἱ κατὰ τῶν ἀνταρτῶν ἀποσταλέντες στρατηγοὶ διεβίβαζον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα· ψεῦδος ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις ἐξέδιδε διατάγματα διὰ χώρας ἀπεράντους, ἐν αἷς ἄλλος ἦρχε· ψευδεῖς αἱ περὶ ὑποταγῆς ἀνταρτῶν ἀρχηγῶν εἰδήσεις, αἵτινες τῷ διεβιβάζοντο.

Αἱ τὸ τέϊον καὶ τὴν μέταξαν παράγουσαι ἐπαρχίαι περιῆλθον ταχέως εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν, ὥστε οἱ Εὐρωπαῖοι ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ συνάψωσι σχέσεις πρὸς τοὺς Ταέ-Πίγκ. Οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες ἐν ἀρχῇ τοὺς ἀπεκάλουν συμμορίαν ληστῶν, μετὰ τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν ὠνόμαζον αὐτοὺς στράτευμα ἡρώων. Καὶ πολλοὶ ἱεραπόστολοι ἐφάνησαν εὐμενεῖς πρὸς αὐτούς, ὑποθέτοντες αὐτοὺς ῥέποντας πρὸς τὸν Χριστιανισμόν.

Ὅτε κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1860 ὁ λόρδος Ἔλγιν εἶχε καταλάβει τοσοῦτον μέρος τοῦ οὐρανίου Κράτους, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ταέ-Πίγκ τῷ ἐπρότεινε νὰ συνομολογήσῃ μετ' αὐτοῦ συνθήκας, ὁμοίας πρὸς τὰς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος συνομολογηθείσας καὶ νὰ τὸν συνδράμῃ πρὸς διάδοσιν τῆς θρησκείας, δι' ἧς κατέριπτε τοὺς

ὀρθολογιστὰς τοῦ Κομφουκίου καὶ τοὺς δεισιδαίμονας λάτρας τοῦ Βούδδα. Μόλις κατὰ τὸ 1861 ὁ αὐτοκράτωρ Τουγκ-Σέϊ διὰ τοῦ ἀνδρείου στρατηγοῦ Τσο-Καπὸ καὶ τῇ βοηθείᾳ γάλλων ἀξιωματικῶν κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τοὺς ἀντάρτας καὶ νὰ κυριεύσῃ ἐκ νέου τὸ Ναγκῖνον· ὁ νέος αὐτῶν ἀρχηγὸς Τιεν-Βὰγκ κατεδικάσθη εἰς θάνατον· οὐχ ἧττον ὅμως οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χουγκ-Στου-Τσουὲν ἐλυμαίνοντο τὴν χώραν ὡς λῃσταί.

Ἐν ᾧ ταῦτα συνέβαινον, προσβολαί τινες κατὰ τῶν σημαιῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν καὶ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὡς καὶ ἡ κακὴ πίστις τῶν Κινέζων ἀπέναντι τῶν ἀπίστων σκύλων, ἐπανέφερον εἰς τὸν Κίτρινον ποταμὸν τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες εἶχον ἤδη ἀναστατώσει τὴν Κίναν. Ὁ λόρδος Ἔλγιν, καλῶς γινώσκων ὅτι ἐν ὅλαις ταῖς δεσποτικαῖς χώραις πρέπει νὰ προσ- Αὔγ. 1860
βάλῃ τις τὸ κέντρον, ἐπολιόρκησε τὸ Πεκῖνον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυρίευσεν· κατὰ τὴν ἅλωσιν ἐπυρπολήθη τὸ θερινὸν ἀνάκτορον, ἐν ᾧ εὑρίσκετο πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη, ἧς μόνον ὁ κατάλογος ἀπετελεῖτο ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι τόμων· πέντε χιλιάδες τόμοι περιελάμβανον τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν κινεζικῶν συγγραμμάτων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εἰκονογ'ραφημένων. Τὰ πάντα ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Κατὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην ὡρίσθη ὅπως εἰς τοὺς κατὰ τὸ 1842 κηρυχθέντας ἐλευθέρους πέντε λιμένας, προστεθῶσι καὶ ἄλλοι ἐννέα. Τῷ 1875 ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ αὐτοκράτωρ Κουάγκ-Σοῦ, ὅστις ἄρχει 405 ἑκατομμυρίων ὑπηκόων, ἐντὸς τῶν 28 ἑκατομ. ὑποτελῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Θιβετιανῆς.

Ὁ αὐτοκράτρωρ τῆς Κίνας συγκρατεῖ ἐν χερσὶν αὐτοῦ πᾶσαν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μὴ ἐπαρκῶν μόνος του νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀπέραντον ταύτην ἐξουσίαν εἰς ὅλους τοὺς ἰδιαιτέρους κλάδους τῆς διοικήσεως, ἀναθέτει τὴν ἐκτέλεσιν εἰς μανδαρίνους, ἐκλεγομένους μετὰ ἐξετάσεις καὶ διῃρημένους εἰς ἐννέα τάξεις, οὓς αὐτὸς δύναται κατὰ βούλησιν νὰ παύσῃ. Οἱ μανδαρῖνοι οὗτοι, ἡνωμένοι διὰ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἀποτελοῦσι σῶμα παθητικῆς ἀντιστά-

σεως κατὰ τῆς θελήσεως τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις οὐδὲν γινώσκει ἢ μόνον διὰ μέσου αὐτῶν, ἀγνοεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν παρακοὴν αὐτῶν. Τὸ ἔθνος εἶναι ἄλαλον· τύπος δὲν ὑπάρχει, καὶ τὸ δικαστήριον τῶν ἐποπτῶν, τὸ ἀποτελούμενον ἐπίσης ἐξ ὑπαλλήλων ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς Αὐλῆς, περιποιεῖται τοὺς συναδέλφους. Ἑπομένως ἕκαστος μανδαρῖνος δύναται νὰ διαπράττῃ αὐθαιρεσίας, ἃς ὁ προϊστάμενος αὐτοῦ εἴτε ἀγνοεῖ εἴτε δὲν θέλει νὰ καταγγείλῃ καὶ ἀποδοκιμάσῃ· πανταχοῦ ἡ ἀτομικὴ ἀνεξαρτησία προσκρούει πρὸς νόμον ἢ πρὸς διάταξιν, ἐπιτρέπουσαν τὴν ἀνάμιξιν τῶν ὑπαλλήλων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταπνίγεται τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς προόδου· ἡ ἰδέα, ἡ καταστᾶσα θρησκεία, ὅτι οἱ πρόγονοι εἶχον φθάσει εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς τελειότητος, ἀποσπᾷ τοὺς Κινέζους ἀπὸ τῆς προόδου.

Ὅτε δ' ἐπὶ τέλους ἡ Κυβέρνησις ὑπείκουσα εἰς τὴν βίαν συνέταξε διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ παραδεχθεῖσα ἀντιπροσώπους αὐτῶν ἐν Πεκίνῳ ἀνεγνώρισεν ἄλλους ἡγεμόνας ἀνεξαρτήτους, πλεῖστοι τῶν ὑπαλλήλων ἐσκέφθησαν ν' ἀναλάβωσι πάλιν τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ παρακωλύσωσι τὴν ἀνάμιξιν τῶν ταραχοποιῶν ξένων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ διαταράξωσι τὰς εἰρηνικὰς αὐτῶν περὶ παντοδυναμίας ἕξεις· καὶ αὐτὸς ὁ λαός, ὅστις θεωρεῖ τοὺς ἄλλους λαοὺς ὡς συμμορίαν ληστῶν καὶ στρατιῶν, ἐπέβλεπε τοὺς ξένους τούτους καὶ ἐπέτρεπεν ὅπως μακρὰν τῶν παραλίων οἱ μανδαρῖνοι ἐφαρμόσωσι σύστημα καταχρήσεων καὶ ῥᾳδιουργιῶν, τὸ ὁποῖον, παρὰ τὰς συνθήκας, τηρεῖ ἀπρόσιτον τὸ ἐσωτερικὸν τῆς αὐτοκρατορίας [1]).

[1]) Ὅρ. G. de Contenson: « Ἡ Κίνα καὶ ἡ ἀπωτάτη Ἀνατολή: Παρισ. 1884. Περισπούδαστον καὶ ἀμερόληπτον ἔκθεσιν περὶ Κίνας ἔγραψεν ὁ Huc, ἀνατολικὸς ἱεραπόστολος (Παρ. 1854, ἐν 2 τόμοις). Λέγει οὗτος ὅτι τὸ οὐράνιον Κράτος ἔχει 361 ἑκατ. κατοίκων Ὅρ. καὶ τὰ Χρονικὰ τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς. Ὁ Μακ-Κάρθυ περιηγήθη ὁλόκληρον τὴν Κίναν. Πολλὰ ἀπεκάλυψαν περὶ τῆς χώρας ταύτης αἱ ἀποστολαὶ καὶ πρεσβεῖαι τῶν Ἄγγλων καὶ Ἀμερικανῶν, ἐν αἷς ἡ τοῦ Ῥοβέρτου Φορτούνη. ἀποσταλέντες παρὰ τῆς κηπουρικῆς Ἑταιρίας τοῦ Λονδίνου πρὸς ἀνακάλυψιν νέων ὀπωρῶν καὶ τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἰνδιῶν πρὸς ἀγορὰν φυτῶν τείου, καὶ σπόρων καὶ ἐργαλείων πρὸς καλλιέργειαν αὐτοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις ὀλίγον φροντίζει περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ ἀφίνει ἐλευθέρας πολλὰς πράξεις, ἃς αἱ Κυβερνήσεις ἡμῶν ζητοῦσι νὰ κανονίσωσιν· τὰ σχολεῖα, τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα. τὰ σωματεῖα, πολυπληθέστατα, ἐν Κίνᾳ συντηροῦνται ἀφ'ἑαυτῶν. Τὰ πάντα ἀναπληροῖ ὁ ὑγιὴς ὀργανισμὸς τῆς οἰκογενείας. Ὀγδοήκοντα ἑκατομμύρια οἰκογενειῶν, ἐχουσῶν ἰδιοκτησίαν, ἀποτελοῦσι τὸ Κράτος· ὁ ἀρχηγὸς ἑκάστης οἰκογενείας ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ πόλει· αἱ οἰκογένειαι ἐκλέγουσιν ἀντιπροσώπους τινὰς καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τούτων ἐπίσημόν τι πρόσωπον. Ὁ στρατηγὸς Σέγκ-Κί-Τόγκ, προσκεκολημμένος εἰς τὴν ἐν Παρισίοις κινεζικὴν πρεσβείαν, ἔλεγε κατὰ τὸ 1885: «Ἀντὶ ἑνὸς Κοινοβουλίου ἔχομεν ἓν κοινοβούλιον ἐν ἑκάστῃ πόλει· τὰ πάντα γίνονται παρ' ἡμῖν δι' ἐκλογῆς· Ὁ μονάρχης εἶναι ὁ ἐντολοδόχος τοῦ λαοῦ. Ὁ κινεζικὸς λαὸς εἶναι ἐλεύθερος νὰ κρίνῃ περὶ ἑαυτοῦ· δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ ἀρχή, καὶ τὸ Κράτος δὲν ἐπεμβαίνει εἰμὴ μόνον ὁσάκις προκαλεῖται».

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος οἱ αὐτοκράτορες ἐκ τῆς δυναστείας Μαντσοῦ ἀφῄρεσαν ἀπὸ τῶν Μογγόλων καὶ προσῄρτησαν εἰς τὸ Οὐράνιον Κράτος τὴν Ζουγγαρίαν, ἥτις χωρίζεται ἀπ' αὐτοῦ ὑπὸ ὀρέων. Ὅτε δὲ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι εἰσέβαλον εἰς τὸ Πεκῖνον (1863), οἱ Ζουγγαρινοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὰς πόλεις καὶ τὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐκεῖ ἱδρύσει οἱ Κινέζοι· λέγεται ὅτι ἔσφαξαν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην 150 χιλιάδας ἀνθρώπων. Πρὸς καταστολὴν τῆς ἀναρχίας εἰσῆλθον οἱ Ῥῶσσοι, οἵτινες ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ κρατήσωσι τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην (τῷ 1870), ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1877 ἀπέδωκαν αὐτὴν πάλιν εἰς τὴν Κίναν ἀντὶ 25 ἑκατομμυρίων φράγκων καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται ἐν οἱῳδήποτε μέρει τοῦ Κράτους, ὅπερ εἶναι σπουδαιότερον ἢ τὸ καταλαμβάνειν ὄρη. Ἴσως προώρισται ἡ Ῥωσσία νὰ καταστήσῃ τὴν Κίναν ὅμορον αὐτῆς, ἀπαλλάττουσα αὐτὴν ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ ἀπὸ τῶν διηνεκῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ἀλλ' ἡ Κίνα μεταρρυθμί-

ζεται ἤδη ἀφ' ἑαυτῆς διότι ἐνοήσασα ὅτι ἡ Εὐρώπη ἐπετέθη κατ' αὐτῆς εὑροῦσα αὐτὴν ἄοπλον, ἐσχημάτισεν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἤγειρε φρούρια καὶ ἵδρυσεν ὁπλοστάσια· καταβαλοῦσα δὲ τοὺς ἀντάρτας θὰ καταστῇ ἀναμφιβόλως εἴτε ἰσχυρὸς ἀρωγὸς ἢ μέγας κίνδυνος ἐν περιπτώσει συγκρούσεως μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Ἀγγλίας. Ἀποθανόντος τοῦ 1875 τοῦ Κεν-Τσον-Ζῆ, αὐτοκράτορος μόλις εἰκοσαετοῦς, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἐξάδελφός του Τσάϊ-Τιὲν τετραετὴς μετὰ τῶν δύο συζύγων τοῦ προκατόχου του.

Ἡ Κίνα εἶχεν ἀρχαιοτάτας ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Βιρμανίας· ἀφ' οὗ δὲ αὕτη κατεκτήθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας (1885) ἡ Κίνα ἐπωφελήθη ὅπως ἔχῃ ἐλεύθερον τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰρραβάδη ποταμοῦ πλοῦν, καὶ ἴσως διὰ τὸ ἐμπόριον θὰ προκύψῃ ἡ μεταρρύθμισις τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας.

Ἐν ἔτει 1886 ἡ Κίνα συνῆψε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Βατικανοῦ, καὶ θ' ἀποστείλῃ εἰς Ῥώμην πρεσβευτήν, ὁ δὲ ἀποστολικὸς ἐπίτροπος θὰ προΐσταται τῶν ἐν τῷ κινεζικῷ Κράτει ἱεραποστόλων. Τοῦτο ἀπαρέσκει τῇ Γαλλίᾳ, ἥτις πρῶτον ἐν ἔτει 1844 καὶ εἶτα ἐν ἔτει 1858 εἶχεν ἐπιτύχει τὴν προστασίαν ἐπὶ τῶν ἱεραποστόλων, ἀλλὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς προστασίας ταύτης ἐμείωσαν αἱ κακώσεις, ἃς ὑφίσταται ὁ καθολικισμὸς παρὰ τῆς σημερινῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Τογκίνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Κίνα διεκδικεῖ ἱστορικὰ δικαιώματα. Ἐπομένως μεγάλη ἀντιπολίτευσις κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ διωγμός. Ἡ Ῥώμη (δηλ. ὁ Πάπας) ἐνόμισε πρόσφορον ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν, ἀποστέλλουσα ἀποστολικὸν ἐπίτροπον. Οἱ Κινέζοι ἀνεγνώρισαν αὐτόν, ἀλλ' ἡ Γαλλία θεωρεῖ τοῦτο ὡς καταπάτησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς καὶ ὡς μείωσιν τῆς ἐξουσίας αὐτῆς [1]).

Σήμερον τὸ κινεζικὸν τεῖχος ἔπεσεν, ἀλλ' ἡ Κίνα εἶναι ὀλι-

[1]) Οἱ Ἰταλοὶ ἔχουσιν ἱεραποστόλους ἐν ἐπαρχίαις τῆς Κίνας, διηρημέναις εἰς ὀκτὼ ἀποστολικὰς ἐπιτροπίας· ὑπάρχει καὶ ἓν ὀρφανοτροφεῖον θαυμασίως διευθυνόμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἐλέους τῆς Κανόσσης.

γώτερον προσιτὴ εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν Κίναν. Δραστήριοι καὶ εὐφυεῖς ὡς Κινέζοι εὐκόλως ἐγκλιματίζονται πανταχοῦ, μετέρχονται οἱονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ ἐργάζονται εὐθηνότατα· ἐπιβάλλουσι δὲ τοὺς ὅρους των, ἀπωθοῦσι τοὺς Εὐρωπαίους ἐκ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου (τῆς Καλλιφορνίας) καὶ ἀναγκάζουσι τὰς Δυνάμεις ν' ἀποκλείσωσιν ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης τὸν εἰσχωρήσαντα συναγωνισμόν. Οἱ Κινέζοι ἐργάται μεταναστεύουσι κατὰ χιλιάδας πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας· εἰς τρία ἑκατομμύρια ἀνέρχονται οἱ ἐν ταῖς Ἰνδίαις ζῶντες, εἰς 1 $^1/_2$ ἑκατομμύριον οἱ ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Βιρμανίᾳ, εἰς 1 $^1/_2$ ἑκατομ. ἐν Σιάμ, εἰς 100 χιλιάδας ἐν Σιγγαπόρῃ, εἰς 25 χιλιάδας ἐν τῇ Μαλεσίᾳ, εἰς 180 χιλιάδας ἐν Ἰάβᾳ, εἰς 80 χιλ. ἐν Βαχάρᾳ· εἰς ὅλα τὰ μέρη ταῦτα μετέρχονται τὸ ἔργον τῶν βαστάζων, τῶν χειρωνακτῶν, ἐμπόρων ἢ βιομηχάνων. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ὑπάρχει τοσαύτη συρροὴ Κινέζων, ὥστε οὗτοι ἀφαιροῦσι πᾶσαν ἐργασίαν ἀπὸ τῶν ἰθαγενῶν χειρωνακτῶν. Τοὐναντίον τῶν Ἰαπώνων οἱ Κινέζοι διατηροῦσι τὴν ἐνδυμασίαν των καὶ τὰ πάτρια ἔθιμα, εἶναι ἡνωμένοι μεταξύ των καὶ κεχωρισμένοι ἀπὸ τῶν ξένων· φέρουσι δὲ μεθ' ἑαυτῶν τὸ φέρετρον, ὅπως ἐν αὐτῷ μετακομισθῶσιν εἰς τὴν πατρίδα των ὅταν ἀποθάνωσιν.

Ὑποστᾶσα τοσαύτας ἐπιδρομὰς καὶ δεχομένη κατ' ἔτος 17000 ξένων πλοίων καὶ ἡ Κίνα ἤρξατο μεταρρυθμιζομένη· ἐν Πεκίνῳ ἱδρύθη σχολὴ διὰ τὰς ξένας γλώσσας καὶ τὰς ξένας ἐπιστήμας (τῷ 1868), τακτικαὶ διατηροῦνται γραμμαὶ ἀτμοπλοίων μετὰ τῶν λιμένων τῆς Σιγγαπόρης, τῆς Παδάγκ, τῆς Βαταβίας, τῆς Σαμαράγκης καὶ τῆς Σουραβάγιας. Ὁ τουραννικὸς πολιτισμὸς θὰ ὑποκύψῃ κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν ἀρειανόν, ἀλλὰ τὰ 300 ἑκατομμύρια τῶν Εὐρωπαίων αἰσθάνονται ὅτι ὀφείλουσι νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὰ 400 ἑκατομμύρια τῶν Κινέζων, οἵτινες τοσαῦτα θὰ μᾶς διδάξωσι καὶ θ' ἀνοίξωσι μεγάλους τόπους καταναλώσεως τῶν προϊόντων ἡμῶν, καὶ θὰ δώσωσι νέαν ὤθησιν εἰς τὰς ἡμετέρας προόδους ἐν ἐποχῇ οὐχὶ πολὺ ἀπομεμακρυσμένῃ, ὅταν δηλαδὴ ἡ

δραστηριωτάτη ἐκείνη φυλή, ἥτις πᾶσαν ἐργασίαν δέχεται ὡς εὐεργεσίαν, θὰ ἐξαπλωθῇ ὡς σμῆνος μελισσῶν οὐ μόνον εἰς τὰς Ἀντίλλας, εἰς τὰς νήσους τοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς τὴν Καλλιφορνίαν καὶ τὴν Νεβάδαν, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀμερικῆς· ὥστε ἡ Ἀμερικὴ θὰ καταστῇ τὸ πεδίον, ἐν ᾧ θέλουσιν ἀδελφωθῇ οἱ νέοι λαοὶ μετὰ τῶν παλαιῶν.

Οἱ Κινέζοι δὲν ἔχουσι τὴν εὐκαμψίαν τῶν Ἰαπώνων, ἀλλ' ὅμως ἐξοικειοῦνται πρὸς τὰ ξένα πρόσωπα καὶ πρὸς τὰς ξένας ἕξεις· οἱ μανδαρῖνοι ἀνθίστανται μέν, ἀλλ' ὁ λαὸς καὶ οἱ ἔμποροι συμμορφοῦνται πρὸς τὰ ἔθιμα τῆς ἐσπερίας· νέοι τινὲς Κινέζοι ἀποστέλλονται εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκπαιδεύονται ὑπὸ ἱεραποστόλων. Πᾶσαι αἱ Δυνάμεις φαίνονται συνωμόττουσαι πρὸς καταστροφὴν τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας, καὶ δύσκολον εἶναι ν' ἀντισταθῶσιν αἱ δύο αὗται χῶραι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ἀτμοπλοίων.

Ἡ ἰνδοσινικὴ χερσόνησος περιλαμβάνει δύο μεγάλα Κράτη, τὸ βασίλειον τοῦ Σιὰμ καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Ἀννάμ, ἥτις σύγκειται ἐκ τῶν βασιλείων τοῦ Τογκίνου, τῆς Κοχιγκίνης καὶ τῆς Καμβόγης.

Τὸ Ἀννὰμ ἀπετέλει Κράτος ἐξ εἴκοσιν ἑκατομμυρίων κατοίκων μὲ γαίας εὐφορωτάτας καὶ μεγάλην πρωτεύουσαν, τὸ Σαϊγών. Οἱ Γάλλοι κατεῖχον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη αἰῶνος τὸν κόλπον τῆς Τουράννης καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἤκμαζεν· ἀλλ' οἱ τελευταῖοι αὐτοκράτορες καὶ ἰδίως ὁ Τυ-δύκ, ἐψήφισεν νόμους ἀγρίους κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ κατεδίκασε πολλοὺς εἰς θάνατον. Πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ οἱ Γάλλοι βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐκ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν χριστιανῶν, κατέκτησαν εὐκόλως τὴν χώραν, καὶ ὁ Τυ-δύκ ἠναγκάσθη διὰ τῆς
Ἰανουάρ. 1862 συνθήκης τοῦ Σαϊγὼν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὰς τρεῖς ἐπαρχίας τῆς Βρεν-Βοά, Για-Δὶγκ καὶ Δεν-Γουάγκ (τὴν γαλλικὴν Κοχιγκίναν) καὶ τὴν νῆσον Ποῦλο Κονδὸρ μὲ $1\frac{1}{2}$ ἑκατομ. κατοίκων· τῷ δὲ 1867 παρεχώρησε τρεῖς ἄλλας ἐπαρχίας.

Ὁμοιάζει πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν πρώτων διερευνητῶν τῆς Ἀμερικῆς ἡ ἐπιχείρησις τῶν εἴκοσι ἑπτὰ Γάλλων, οἵτινες κατέκτησαν τὸ Τογκῖνον ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δυπουῆ, ὅστις ἀφηγήθη λεπτομερῶς τὰς περιπετείας τῆς ἐκστρατείας, ἐκτεθεῖσας κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ῥωμανὲ Καΐλλῶ (Romanet du Caillaud).

Περὶ τὸ ἔτος 1873 τὸ Τογκῖνον ἐγένετο ἀνεξάρτητον τῇ βοηθείᾳ Γάλλου, ὅστις ἐπρομήθευσεν ὅπλα. Ἡ Γαλλία καταγίνεται νὰ ἐκπολιτίσῃ τὴν χώραν διὰ τῶν ἱεραποστόλων καὶ διὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἐλέους καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ κινεζικὸν ἀλφάβητον διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, καὶ ἐν Σαϊγὼν ἱδρύθη σχολὴ ἐπιστημόνων. Ὁ γάλλος ναύαρχος Δυπρὲ συνωμολόγησεν ἐπωφελεστάτην συνθήκην μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀννάμ· ἐκεῖ ἱδρύθησαν ἀποικίαι, αἵτινες προάγουσι τὴν καλλιέργειαν τοῦ ὀρυζίου καὶ ἄλλων προϊόντων τῆς εὐφορωτάτης χώρας. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης παρεχωρεῖτο τὸ Τογκῖνον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἀνεγνωρίζετο ἡ προστασία αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Ἀννάμ. 6 Ἰουν. 1884

Ἡ Κορέα, ἔχουσα ἔκτασιν τῆς ἡμισείας σχεδὸν Γαλλίας καὶ $10^1/_2$ ἑκατομμύρια κατοίκων, ἦτο ἀποκεκλεισμένη ὡς ἡ Κίνα καὶ εἶχεν ὡς δόγμα τὸν ἀποκλεισμὸν παντὸς ξένου. Εἰσῆλθον ἐν αὐτῇ ἱεραπόστολοι, ἀλλ' ἐσφάγησαν οἰκτρῶς. Ἡ Ἰαπωνία διαδεχθεῖσα τὴν Κίναν ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τῆς Κορέας ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς (τῷ 1876). Τοῖς Ἰάπωσιν ἐπετρέπετο νὰ προσέρχωνται εἴς τινας λιμένας τῆς χώρας, ἥτις ἐπ' ἐσχάτων συνωμολόγησε συμβάσεις ἐμπορικὰς καὶ πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ῥωσσίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας.

Ἡ Ἰαπωνία μὲ τὰς 3850 νήσους αὐτῆς εἶχε μείνει ἀποκεχωρισμένη ἀπὸ τῶν λοιπῶν χωρῶν τοῦ κόσμου ἕνεκα τῶν ἐθίμων αὐτῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐντελῶς διάφορα τῶν ἡμετέρων. Οἱ Ἰάπωνες εἶναι εὐφυέστατοι καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ μὴ γινώσκων τὴν ἀνάγνωσιν· ὁ τύπος ἐν αὐτῇ εἶναι ἀρχαιότατος καὶ τοσοῦτον ἐνήμερος, ὥστε περιέγροψε λεπτομερῶς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Ἡ Ἰαπωνία

Ἡ νῆσος Ὑέζο μία τῶν μεγαλειτέρων, εἶναι τὸ τελευταῖον ἄσυλον τῆς αὐτόχθονος φυλῆς, ἥτις καλεῖται Αἶνος καὶ ζῇ ἐκ τῆς ἁλιείας καὶ τῆς θύρας διαιτωμένη ἐν πενιχραῖς τρώγλαις· οἱ Αἶνοι εἶναι δύσμορφοι μὲν ἀλλὰ γλυκεῖς τοὺς τρόπους. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, καταλαβοῦσαι τὸ Ὀρεγὼν καὶ τὴν Καλλιφορνίαν, δὲν περιωρίσθησαν μεταξὺ τῶν δύο ὠκεανῶν καὶ ἔρριψαν τὸ βλέμμα των ἐπὶ τοῦ Ἰαπωνικοῦ ἀρχιπελάγους, τὸ ὁποῖον ἐπεβουλεύετο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ῥωσσία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἀγγλία.

Ἡ φυτεία εἶναι πενιχρά, τὰ κτήνη μικρά, καὶ τοῦ ὀρυζίου ἡ καλλιέργεια εἶναι ἡ κυριωτέρα ἐργασία, ἥτις ἀποβαίνει δυσχερεστάτη ὅπου ἐλλείπουσι τὰ κτήνη καὶ αἱ μηχαναί· ἡ ἔλλειψις αὕτη εἶναι ἐπαισθητὴ καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ καὶ ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Ζωηρὰ καὶ ἐπιμελὴς εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης, ἥτις διατηρεῖ τας σχέσεις μετὰ τῆς Κίνας, τῆς Περσίας, τῆς Πορτογαλλίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας.

Εἴπομεν ἤδη ἀνωτέρω πῶς οἱ Ἰησουῖται διέδωσαν ἐν Ἰαπωνίᾳ τὸν χριστιανιμόν, μέχρις οὗ ὁ ἐκ τῆς φιλοδοξίας τῶν Πορτογάλλων φόβος παρεκίνησε τοὺς ἰθαγενεῖς νὰ ἐξώσωσι καὶ νὰ σφάξωσι τοὺς Ἰησουΐτας. Ἐπιμελῶς ἀπεκλείοντο οἱ ξένοι, καὶ μόνον τῇ 1 Ἰουλίου 1851 ἱδρύθη ἐν Ὑοκοχάμᾳ τὸ πρῶτον γραφεῖον διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον. Τῇ 31 Μαρτίου 1852 διὰ συνθήκης μεταξὺ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀφέθησαν ἐλεύθεροι λιμένες τινές· προσῆλθον κατόπιν Ἄγγλοι, Ῥῶσσοι, Ὁλλανδοί, Γάλλοι καὶ πλεῖστοι Ἰταλοί, οἵτινες μετέβαινον πρὸς εὕρεσιν σπόρων μεταξοσκωλήκων, ἀλλὰ δὲν τοῖς ἐπετρέπετο νὰ περιέρχωνται ἢ ὡρισμένα μέρη.

Ἐν καιρῷ τοῦ κατὰ τῆς Κίνας πολέμου ὁ ἀρχηγὸς Πάρρυς προέτεινεν ἐκστρατείαν πρὸς τιμωρίαν τῶν προσβαλόντων τὴν σημαίαν καὶ τοὺς ἱεραποστόλους· ἀφίκετο εἰς Σαγγάην καὶ Ναγασάκην, διηρεύνησε κόλπους καὶ παράλια καὶ προσεπάθησε νὰ συνάψῃ σχέσεις καὶ νὰ ἱδρύσῃ κατάστημα ἐν τῇ Ἰνδοσινικῇ. Ἀπέδειξαν μέγα ἐνδιαφέρον εἰς τοῦτο Ὁλλανδοί, Ῥῶσσοι καὶ Γάλλοι

καὶ ἰδίως ὁ λόρδος Ἔλγιν, ὅστις ἐξηκολούθησε τὴν κινεζικὴν ἐκστρατείαν του. Τέλος συνωμολογήθη συνθήκη, δι' ἧς ἀπὸ τῆς 1 Ἀπριλίου 1868 ἔμειναν ἀνοικταὶ εἰς τὸ ἐμπόριον αἱ πόλεις τοῦ Ὑέδδου καὶ τῆς Ὀσάκας καὶ οἱ λιμένες τοῦ Κιότου καὶ τῆς Νιϊγάτας.

Γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1158 ἤδη ἡ μὲν πνευματικὴ ἐξουσία εὑρίσκετο ἐν χερσὶ τοῦ Μικάδου, ἡ δὲ κοσμικὴ ἐν χερσὶ τοῦ Ταϊκούν. Ὁ τελευταῖος οὗτος κατώρθωσε νὰ διατελῇ ἐν εἰρήνῃ, πρὸς τοὺς Δαϊμίους, τοὺς μεγάλους τιμαριώτας, οἵτινες κατέχουσι τὴν χώραν. Κατὰ τὰς συνθήκας μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὁ Ταϊκοὺν εἶχε συμβουλευθῇ τοὺς πλουσίους τούτους γαιοκτήμονας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τὰς συνθήκας μετὰ τῶν Εὐρωπαίων διὸ καὶ οἱ Δαΐμιοι διεμαρτυρήθησπν ἐντόνως καὶ ἐνόπλως, ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Ἡ χώρα, εὑρισκομένη ὑπὸ τὴν διπλῆν ταύτην κυριαρχίαν, ἀπετέλει ἀληθῆ ἀριστοκρατικὴν ὁμοσπονδίαν· ἡ ἐρυθρᾶ Βίβλος καταγράφει πάντας τοὺς εὐγενεῖς Δαϊμίους, οἵτινες ἐπίμονοι εἰς τὰ προνόμια αὐτῶν διάκεινται ἐχθρικώτατα πρὸς τοὺς ξένους· οὗτοι εἶναι καὶ οἱ πρωτουργοὶ τῶν συχνῶν φόνων στρατιωτῶν, προξένων καὶ ἐμπόρων. Ἰάπωνές τινες, μεταβάντες εἰς Παρισίους ἐν καιρῷ τῆς Ἐκθέσεως τοὺ 1867, συνεφώνησαν ὅπως διοργανώσωσιν ἐπανάστασιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν· καταλιπόντες τὸν Ταϊκοὺν καὶ τοὺς πιστούς του Δαϊμίους καὶ παρεκτραπέντες εἰς δολοφονίας καὶ ἐμπρησμοὺς ἀνεκήρυξαν τὸν παῖδα Μουτσ-Χῖτον Μικάδον, ὑποχρεώσαντες αὐτὸν νὰ δεχθῇ ξένους πρεσβευτάς. Καταργηθέντος τότε τοῦ φεουδαλισμοῦ τῶν Δαϊμίων μετερρυθμίσθη ὁ ποινικὸς κῶδιξ καὶ περιωρίσθη ἡ κεφαλικὴ ποινή.

Ὁ λαὸς ὅμως ἠγανάκτησεν ἐπὶ τούτῳ καὶ προέβη εἰς δωγμοὺς τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ γεννηθέντων καὶ ἀνατραφέντων χριστιανῶν· χιλιάδες αὐτῶν ἐσφάγησαν, ἰδίως ἱεραπόστολοι καὶ ἀδελφαὶ τοῦ Ἐλέους, κατηγορηθέντες ὅτι ἥρπασαν ἑκατοντάδας παίδων, τὰ

ὁποῖα ἴσως εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα σώζουσιν ὑπὸ τῆς συστηματικῆς παιδοκτονίας καὶ ἀπὸ τῆς ἐγκαταλείψεως. Ἡ τύχη τῶν Χριστιανῶν ἐχειροτέρευσεν ὅτε ἐξερράγη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, καὶ τὸ κόμμα τοῦ Σουτσούμα ὑπέβαλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὑπόμνημα κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ἰαπωνίᾳ, ἀποδεικνύοντες ψευδῆ τὰ διδάγματα αὐτοῦ, καὶ γελοίας τὰς ἱεροτελεστίας καὶ μόνον πρόσχημα πρὸς ὑποδούλωσιν τοῦ Κράτους· ὡμοίαζε τὸ ὑπόμνημα τοῦτο πρὸς τὰ ἄρθρα καὶ τὰς διατριβάς, ἃς δημοσιεύουσιν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις διὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν, ὅπως διερεθίσωσι τὴν κοινὴν γνώμην. Καὶ πράγματι ἐν Κιότῳ συνεζητήθη ὁ τρόπος τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Χριστιανῶν· ἑκατὸν τριάκοντα χριστιανοὶ ἐκλήθησαν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ διοικητοῦ τῆς Ναγασάκης, καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ μίαν ὅλην ἡμέραν ἔμειναν ἐκεῖ μεμονωμένοι μετεκομίσθησαν ἐν συνοδείᾳ πρὸς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπεβιβάσθησαν λέμβων ἀλλ' οὐδεμία περαιτέρω εἴδησις περὶ αὐτῶν ἐλήφθη· ὑποτίθεται λοιπὸν ὅτι πάντες ἐπνίγησαν· τὴν πρᾶξιν ταύτην διεδέχθη προκήρυξις θανάτου καθ' ἁπάντων τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν, καὶ αἱ κεφαλικαὶ ἐκτελέσεις ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐν Ναγασάκῃ, ἐν Σιμάδᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Τοῦτο ἀντέβαινεν εἰς τὰς συνθήκας· διὸ καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις διεμαρτυρήθησαν ἐνόπλως.

Ἡ σύγκρουσις αὕτη μεγάλως ἐζημίωσε τοὺς Ἰταλούς, οἵτινες εἶχον μεταβῆ εἰς Ὑοκαχάμαν ἐφοδιασμένοι διὰ πολλῶν χρημάτων πρὸς ἀγορὰν σπόρων μεταξοσκωλήκων· δὲν ἠθέλησαν δὲ νὰ προβῶσι μέχρι Νιϊγάτας, ἥτις κατείχετο ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Ἀϊτσοῦ, ἑνὸς τῶν ἀνταρτῶν Δαϊμίων. Τῷ 1781 μετεκομίσθησαν εἰς Ὑοκαχάμαν 1,748,148 κύλινδροι τοῦ σπόρου ἐκείνου· ἐκ τούτων 650 χιλ. κύλινδροι διεβιβάσθησαν εἰς Ἰταλίαν, καὶ τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ποσοῦ τούτου εἰς Γαλλίαν.

Παραδοξώτατον θέαμα παρουσιάζει ἡμῖν ἡ Ἰαπωνία, ἥτις μεμονωμένη μέχρι πρὸ μικροῦ ἕνεκα τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ αὐστηροτάτων αὐτῆς παραδόσεων, κατελήφθη αἰφνης ὑπὸ πυρετώδους μα-

νίας νεωτερισμοῦ· ἀπὸ τῆς ἀπομονώσεως μετεπήδησαν οἱ Ἰάπωνες διὰ μιᾶς εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ οἰκογενειακὸν καὶ δημοτικὸν σύστημα εἶχε σὺν τῷ χρόνῳ ἀλλοιωθῆ ἐν Ἰαπωνίᾳ.

Οἱ Ἰάπωνες ἀγαπῶσι τὰ τυχηρὰ παιγνίδια ὡς καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν, εἶναι ἀδιάφοροι πρὸς τὰ πλούτη καὶ πρὸς τὴν ζωήν· εὐκόλως συμμορφοῦνται πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, μεταβάλλοντες καὶ αὐτὸν τὸν χαρακτῆρά των· οἱ ἡμέτεροι ἔμποροι, καὶ ἰδίως οἱ ἔμποροι τῶν σπόρων, σχετίζονται εὐκόλως πρὸς τὸν λαόν, καὶ αἱ πόλεις ἡμῶν συχνάζονται σήμερον ὑπὸ Ἰαπώνων, ὅπως καὶ αἱ ἀποθῆκαι ἡμῶν πληροῦνται ἰαπωνικῶν ἐμπορευμάτων. Διοργανοῦσι τὸν ναυτικόν των κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον καὶ τὸν στρατὸν κατὰ τὸν γαλλικόν· τὴν ἰατρικὴν μανθάνουσιν ἐν Γερμανίᾳ, τὰς τέχνας λαμβάνουσιν ἐξ Ἰταλίας καὶ τὰς οἰκονομολογικὰς γνώσεις ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐν Ὑοκαχάμᾳ καὶ ἐν Ὑέδδῳ φαίνονται σήμερον στρατῶνες κατὰ εὐρωπαϊκὸν σχέδιον, στρατιῶται κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον καὶ ναῦται κατὰ τὸν ἀγγλικόν· φαίνονται καὶ θωρηκτά, ἀποξηράνσεις ἑλῶν, ὑπόνομοι, τηλέγραφοι, σιδηρόδρομοι καὶ φωτισμὸς διὰ φωταερίου. Ἡ μανία τοῦ κέρδους παρέβλαψεν ἤδη πολὺ τὰ ὡραῖα καὶ πολύτιμα ἰαπωνικὰ κομψοτεχνήματα.

Ἡ τιμαριωτικὴ εὐγένεια ἐφιλοδόξει αὐλικὰς θέσεις καὶ ἀξιώλατα· διὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἔτους 1867 ἤρκεσαν ὀλίγα μόνον διατάγματα, ὅπως πᾶσα ἐξουσία συγκεντρωθῇ ἐν χερσὶ τοῦ Μικάδου. Γάλλος καθηγητὴς ἐξήγησεν ἀπὸ τῆς ἕδρας τὸν ναπολεόντιον κώδικα. Τὰ κτήματα τοῦ ἡγεμόνος κηρυχθέντα ἐλεύθερα παρέχουσι στάδιον εὐρὺ εἰς τὰς κτήσεις καὶ εἰς τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους. Ἡ δὲ ἐλευθέρα εἴσοδος εἰς τοὺς λιμένας παρέσχε κέρδη εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας καὶ ἐξήλειψε τὴν ἰσότητα, ἥτις διετηρεῖτο μέχρι τοῦδε ὡς ἐκ τῆς μεγάλης λιτότητος. Οἱ Ἰάπωνες παρεδέχθησαν μάλιστα καὶ τὴν ὥραν ἡμῶν καὶ τὸν ἰσημετινὸν τοῦ Γρήνουϊτς (Greenwich).

Ἡ κατὰ τὸ νεώτερον σύστημα διοργάνωσις ἐπέφερε τὴν φο-

ρολογίαν· τὸ δὲ ὁμοιόμορφον τῶν διατάξεων εὗρε μεγάλην ἀντιπολίτευσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1874 μέχρι τοῦ 1877, ἕως οὗ δὲν μετερρυθμίσθησαν τὰ ἐσπευσμένως νομοθετηθέντα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1869 ἰαπωνικὴ πρεσβεία διέτρεξε τὴν Εὐρώπην, καὶ ἄλλη πρεσβεία κατὰ τὸ 1872 ὑπὸ τὸν πρεσβευτὴν Ἰβακοῦρον μετὰ τριῶν μελῶν τοῦ ἀνωτάτου Συμβουλίου· ἡ πρεσβεία αὕτη ἐπεσκέφθη τὰς Αὐλὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ μετὰ τρία ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα διὰ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν Τοκίῳ ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ τύπου ἡ ἔκθεσις τῆς πρεσβείας ταύτης, εἶναι δὲ περίεργον νὰ ἴδῃ τις πῶς αἱ βαρβαρότητες ἡμῶν κρίνονται ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκείνων.

Ἐν ἔτει 1878 ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ἰαπωνίᾳ 5317 συγγράμματα ἐν 9967 τόμοις, ἐξ ὧν τινὲς ἀγγλιστί, τὰ δὲ ἄλλα ἰαπωνιστὶ μὲ τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας ἐγχωρίους ἢ λατινικούς. Ἱδρύθησαν δὲ 66 νέαι ἐφημερίδες, ὧν ὁ ἀριθμὸς καθ' ὅλον τὸ κράτος εἶναι 266, ἐξαιρέσει τῶν ἀγγλιστὶ καὶ γαλλιστὶ ἐκδιδομένων. Ἡ ἐφημερὶς Ὑομινόϊ Σιμβοὺρ ἐκδίδεται εἰς 20 χιλιάδας ἀντιτύπων.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη ἐν Ἰαπωνίᾳ ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Ξαβερίου. Ἐν ἔτει 1582 οἱ χριστιανοὶ ἀνήρχοντο εἰς 200 χιλιάδας, εἶχον δὲ 250 ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ ἱεροσπουδαστήρια Ἰησουϊτῶν. Ἐν ἔτει 1587 ἱδρύθη ἡ ἐνορία τοῦ Φούνοϋ ἐπὶ τῆς νήσου Κιουσκιοῦ, τῆς μεγαλειτέρας τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκραγέντος τῷ 1671 τοῦ διωγμοῦ ἡ ἐνορία ἐκείνη κατηργήθη. Μετὰ τὸ ἔτος 1842 ἐβελτιώθη ἡ κατάστασις καὶ μάλιστα ἀφ' ὅτου αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι συνῆψαν τὴν ἐμπορικὴν συνθήκην τοῦ 1852 μετὰ τοῦ Μικάδου, ἣν παρηκολούθησαν αἱ συνθῆκαι μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ῥωσσίας, τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐν ἔτει 1846 ἐπέστρεψεν εἰς Ἰαπωνίαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φορκάδ, καὶ ἐν ἔτει 1876 ὁ πάπας Πῖος Θ'. διήρεσε τὴν Ἰαπωνίαν εἰς ἐπισκοπὴν βόρειον καὶ εἰς ἐπισκοπὴν νότιον, διευθυνομένας ὑπὸ ἱεραποστόλων. Αἱ δύο αὗται ἐπισκοπαὶ περιλαμβάνουσι 382,447 τετραγ. χιλιόμετρα· ἡ βό-

ρειος ἀριθμεῖ 16,800,000 ψυχῶν, ἐξ ὧν 4855 εἶναι καθολικοί· ἡ νότιος ἐπισκοπὴ ἔχει 17,125,000 κατοίκων, ἐν οἷς 24,359 καθολικοί. Διὰ ψηφίσματος τοῦ Αὐγούστου 1884 ὁ Μικάδος κατήργησε τὴν θρησκείαν τοῦ Κράτους καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῶν θρησκευμάτων.

Καὶ αὐταὶ αἱ ἐθνικαὶ ἐφημερίδες προαγγέλλουσι τὸ τέλος τοῦ Βουδδισμοῦ, καὶ ἡ Γιη-Σιμπὼ (Jiji Schimpo) προέτεινε νὰ ἀσπασθῶσιν οἱ Ἰάπωνες τὸν χριστιανισμόν, «τὴν θρησκείαν ἐκείνην, ἥτις ἐπικρατεῖ γενικῶς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ καὶ ἐξασκεῖ τοσαύτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων».

Τοσαύτας βιαίας μεταβολὰς ὑπέστη ὁ κόσμος κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ὥστε παριστάμεθα σχεδὸν ἀδιάφοροι ἐνώπιον συμβάντων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐπιδράσωσι τοσοῦτον ἐπὶ τοῦ μέλλοντος, ὡς εἶναι ἡ μεταμόρφωσις τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας [1]).

[1]) Ὅρ Humbert: Ἡ εἰκονογραφημένη Ἰαπωνία. Παρίσ. 1869.
Mossman: ἡ Ἰαπωνία. Ἐν Λονδίνῳ 1881.
» Ἡ Ἰαπωνικὴ τέχνη. Λονδῖνον 1887.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ Ἀμερική.—Ἡ Ὠκεανία.—Περιηγήσεις.—Ἀποστολαί.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι

Ἡ μικρὰ Δημοκρατία, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων προσφύγων ἐν ἔτει 1610 ἐπὶ ἐκτάσεως 420 χιλ. τετραγωνικῶν μιλίων, ἥτις ὅτε ἐκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία (τῇ 4 Ἰουλίου 1776) περιελάμβανε μόνον δεκατρία Κράτη, ἅπαντα βρεταννικῆς καταγωγῆς, ἔκαμε περισσοτέρας κατακτήσεις ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος ἢ οἱ Τσάροι, ἀφ' ὅτου βασιλεύουσιν ἐν Ῥωσσίᾳ. Ἤδη δὲ διὰ τῆς ἐπαρχίας Λουϊζιάνης, ἀγορασθείσης παρὰ τῆς Γαλλίας ἐν ἔτει 1803, διὰ τῆς Ἰνδιανῆς, τοῦ Μισσισιπῆ, τῆς Ἰλλινουᾶ, τῆς Μισούρης, Ἀλαβάμας, Μαίνης, Φλωρίδος, ἀγορασθείσης παρὰ τῆς Ἱσπανίας τῷ 1819, τοῦ Τεξᾶς, κυριευθέντος ἀπὸ τοῦ Μεξικοῦ τῷ 1845, τῆς Ἰόβης, τοῦ Βισκονσίν, τῆς Καλλιφορνίας κτλ. ηὔξησαν τὰ Κράτη εἰς τριάκοντα ἐννέα ἐπὶ ἐκτάσεως $5\,^1/_2$ ἑκατομ. χιλιομέτρων μὲ 50 ἑκατομμύρια κατοίκων [1]).

Ἡ προσάρτησις νέων Πολιτειῶν δὲν μεταβάλλει τοὺς νόμους, τὴν νομοθεσίαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν διοίκησιν ἑνὸς ἑκάστου· προσθέτει μόνον μέλη τινὰ εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ εἰς τὴν Βουλήν. Ἡ διοίκησις δὲν εἶναι πολυδάπανος, διότι ὁ μὲν Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας λαμβάνει ἐπιχορήγησιν 25,000 δολλαρίων ἐτησίως, ὁ δὲ ἀντιπρόεδρος μόνον 5000, τὰ τελωνεῖα οὐδὲν παρεμβάλλουσι πρόσκομμα εἰς τὴν ἐλευθέραν μεταφορὰν καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων· χιλιετῆ δάση παρέχουσι ἄφθονον τὴν ξυλείαν διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τοὺς σιδηροδρόμους· τὰ ἡμερομίσθια εἶναι ὑψηλά, καὶ ἡ παμπενία ἄγνωστος. Ἐν διαστήματι ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὁ

[1]) Ἑκάστη Πολιτεία πρέπει νὰ ἔχῃ τοὐλάχιστον 50,000 ἀνθρώπων εὐρωπαϊκῆς καταγωγῆς, ἄλλως δὲν χαίρει τὰ πλεονεκτήματα τοῦ Συντάγματος.

πληθυσμὸς ἐδεκαπλασιάσθη, ὁ δὲ πληθυσμὸς τῆς Νέας Ὑόρκης ηὔξησε τριακοντάκις. Ἑπτὰ ἑκατομμύρια μεταναστῶν ἐγκατεστάθησαν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις· 64 ἑκτάρια γῆς παρέχονται εἰς ἕκαστον μετανάστην οἱασδήποτε χώρας, ἢ θρησκείας, ἢ φρονήματος ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐγκατασταθῇ. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, τὸ ὁποῖον ἐν ἔτει 1861 ἠρίθμει ἐν ὅλῳ 865,000 τόννων, ὑπερβαίνει σήμερον τὰ 5 $^1/_2$ ἑκατομμύρια.

Αἱ πρὸς δυσμὰς γαῖαι τῶν παραλίων τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἔκειντο ἐν ἔτει 1792 ἀκαλλιέργητοι· σήμερον ὑπάρχουσιν ἐκεῖ 1 $^1/_2$ ἑκατομμύριον ἀγροτικῶν κτημάτων, ἀξίας 37 χιλιάδων ἑκατομμυρίων. Ἡ βιομηχανία, ἥτις πρὸ ἑνὸς αἰῶνος μόλις μνείας ἀξία ἦτο, ἀποφέρει σήμερον πλέον τῶν χιλίων ἑκατομμυρίων. Τὰ ταχυδρομεῖα ἐξυπηρέτουν τότε μόνον 9000 χιλιόμετρα, ἤδη δὲ ἐξυπηρετοῦσι 250,000, ἐξ ὧν 40 χιλ. χιλιομέτρων σιδηροδρόμων, ὧν ἡ κατασκευὴ εἶναι εὔκολος ἕνεκα τῆς ἀφθόνου ξυλείας καὶ τῶν παρθένων γαιῶν. Ἡ Εὐρώπη λαμβάνει ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν μεγάλην ἀφθονίαν ζωοτροφιῶν [1]), ὥστε ὁ τοιοῦτος συναγωνισμὸς καταβιβάζει τὴν τιμὴν τῶν ἡμετέρων προϊόντων.

Θαυμασία ἦτο ἰδίως ἡ πρόοδος τῶν δυτικῶν χωρῶν, αἵτινες καλοῦνται ἡ Νέα Ἀμερική. Ἡ Καλλιφορνία, ἥτις ἐν ἔτει 1831 διέτρεφε μόνον 25,000 κατοίκων, ταχέως κατῳκήθη ὑπὸ 600 χιλιάδων ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ κόσμου. Ὅτε δὲ ἀνεκαλύφθησαν ἐκεῖ χρυσοφόρα στρώματα ἐπὶ ἐκτάσεως 500 μιλίων παρὰ τὴν Σιέρα-Νεβάδαν, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1875 παρήγαγον 1850 ἑκατομμ. χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἰς τρόπον ὥστε μετεβλήθη ἡ ἀναλογία τοῦ χρυσοῦ ἐν Εὐρώπῃ, χιλιάδες ἀνθρώπων μετέβησαν ἐκεῖ χάριν κέρδους. Ἀποτυχόντες δὲ ἕνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν τροφίμων ἐπεδόθησαν οὗτοι εἰς τὴν γεωργίαν, ἥτις

[1]) Κατὰ τὸ ἔτος 1877-78 εἰσήχθησαν ἐκ τῶν Ἡνωμ. Πολιτ. εἰς τὴν Εὐρώπην 53 ἑκατομ. ἑκατολίτρων σίτου καὶ ἀλεύρων· 30 ἑκατομ. εἰσήχθησαν ἐκ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξήχθησαν προϊόντα ἀξίας 723 ἑκατομ. δολλαρίων, ἐξ ὧν 600 ἑκατομ. διὰ προϊόντα τῆς γῆς.

τοσοῦτον ἀφθόνως ἀπεζημίωσεν αὐτούς, ὥστε ὁ σῖτος κατέστη ἐπικερδέστατον προϊὸν ἐξαγωγῆς ἐξ Ἁγίου Φραγκίσκου, τῆς κυριωτέρας πόλεως, πλουσίας εἰς ἐκκλησίας, εἰς ἐφημερίδας, πόλεως ἐχούσης 80,000 οἰκίας, καὶ ὅπου καταλήγει ἡ μεγάλη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκτάσεως 5315 χιλιομέτρων, ἥτις ἑνόνει τοὺς δύο ὠκεανούς, καὶ συνετελέσθη ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν παρ' ὅλον τὸν μεσολαβήσαντα ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ ἥτις κατὰ τὸ πρῶτον ἤδη ἔτος ἀπέφερε κέρδος ἑβδομήκοντα ἑκατομμυρίων[1]).

Πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς μεγάλης ταύτης γραμμῆς τὸ Ὀρεγὼν καὶ ἡ Καλλιφορνία ἔμενον ἀπομεμονωμέναι, καὶ ἡ μεγάλη ἐκείνη ἔκτασις, ἥτις σήμερον κατοικεῖται καὶ καλλιεργεῖται καὶ ἐν ᾗ ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου φύονται πόλεις μεγαλοπρεπεῖς, ἐκαλεῖτο ἡ μεγάλη Ἔρημος[2]). Ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις προεξάρχει τὸ Σικάγον, ἔνθα μετέβησαν μόλις κατὰ τὸ 1833 οἱ πρῶτοι μετανάσται καὶ ἥτις ἔχουσα τότε 4700 κατοίκων ἔχει σήμερον 320 χιλ. μὲ Πανεπιστήμιον, πεντήκοντα ἐκκλησίας, καὶ ἐκτεταμένον ἐμπόριον σιτηρῶν· τῷ 1870 ἐξήχθησαν 70 ἑκατομμύρια σάκκων σίτου), καὶ χοίρων[3]). Ἐν Σικάγῳ ὑπάρχουσι 10 χιλ. ναῦται πλέ-

[1]) Ὁ τελευταῖος ἧλος, ὁ χρησιμοποιηθεὶς ἐν τῷ σιδηροδρόμῳ μεταξὺ Νέας Ὑόρκης καὶ Ἁγίου Φραγκίσκου, ἦτο ἐκ χρυσοῦ τῆς Καλλιφορνίας ἦτο δὲ ἀξίας 3,750 λιρῶν· ἐνεπήχθη διὰ σφυρίου ἀργυροῦ· φέρει δὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν: «Ὁ τελευταῖος ἧλος τοῦ σιδηροδρόμου, οὗ ἡ κατασκευὴ ἤρξατο τῇ 8 Ἰανουαρίου 1859 καὶ ἐπερατώθη κατὰ Μάϊον τοῦ 1869. Ὁ Θεὸς σώζοι τὴν ἑνότητα τῆς χώρας ἡμῶν. Ἡ σιδηροδρομικὴ αὕτη γραμμὴ συνδέει τοὺς δύο μεγάλους Ὠκεανοὺς τοῦ κόσμου». Ἐν τῇ γραμμῇ ταύτῃ εἰργάσθησαν 20 χιλιάδες Κινέζων. Κατὰ τὰς ἐκχωματώσεις ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Κολοράδου ἀνεκαλύφθησαν μεγάλα λείψανα οἰκοδομῶν, διωρύγων, καὶ ὀχυροῦ φρουρίου, καὶ διάφορα ἀντικείμενα παραδόξων σχημάτων, λείψανα λαοῦ παναρχαίου.

[2]) Ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτ. ἤρξατο μόλις κατὰ τὸ 1820 ἡ καταγραφὴ τῶν μεταναστῶν, καὶ ἐὰν πρότερον οὗτοι ἀνήργοντο εἰς 6000 κατ' ἔτος, ἐν ἔτει 1831 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 22 633, καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς 60,482. Τῷ δὲ 1850 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 370,000. Ηὔξησεν ἡ μετανάστευσις μετὰ τὸ 1870, φθάσασα εἰς 730,000 κατὰ τὸ 1882. Οἱ πλεῖστοι τῶν μεταναστῶν προέρχονται ἐκ Γερμανίας, Ἀγγλίας, Σουηδίας καὶ Γαλλίας· ἔρχονται κατόπιν οἱ ἐξ Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ἑλβετίας, Ῥωσσίας, Δανίας, Ὁλλανδίας, Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλλίας. Οἱ Ἰταλοὶ προτιμῶσι τὴν νότιον Ἀμερικήν, ἔνθα ἡ μετανάστευσις εἶναι καὶ μεγαλειτέρα.

[3]) Διὸ τὸ ἐμπόριον τῶν χοιρείων κρεάτων φημίζεται καὶ ἡ πόλις Κιγκιννάτη. Ὁ οἶκος

οντες τὴν λίμνην Μίσιγαν, καὶ καταλήγει ὁ σιδηρόδρομος ἐκτάσεως 3 χιλ. λευγῶν. Τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1870 ὁ σιδηρόδρομος οὗτος κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν ἀπέθανον 500 ἄνθρωποι, καὶ ἥτις ἐπήνεγκε ζημίαν 200 ἑκατ. ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ γραμμὴ κατεσκευάσθη ἐκ νέου. Ἡ Καλλιφορνία εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν προϊόντων (παράγει τὸν περισσότερον ὑδράργυρον ὅλου τοῦ κόσμου), ἔχει δὲ κατοίκους 600,000 ἐπὶ ἀπεράντου ἐκτάσεως· καὶ ὅμως ὑφίσταται τὰ δεινὰ τῆς παμπενίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξέπληξε τὸν Ἐρρῖκον Γεώργην, ὅστις ἐν ἔτει 1871 ἐδημοσίευσε βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Ἡ γῆ καὶ ἡ διάταξις τῆς ἰδιοκτησίας» ἐν ᾧ προέτεινε νέον σύστημα σοσιαλισμοῦ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἤγειρε πολὺν θόρυβον καὶ ἐξετέθη ἐν τῇ «Προόδῳ καὶ Πενίᾳ» πειστικῶς τοσοῦτον, ὥστε ὁ Γεώργης ἐκλήθη ὁ προφήτης τῆς Καλλιφορνίας.

Ὁ Μόνρο, ἐκλεχθεὶς πρόεδρος, ἐδήλωσεν ἐν ἔτει 1828 ὅτι

Βάννερ ἔχει μηχανήματα, δι' ὧν ὁλόκληρος χοῖρος σφάζεται, καθαρίζεται, ἁλατίζεται, βράζεται τίθεται ἐντὸς βαρελίου καὶ παρασκευάζεται διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἐντὸς εἴκοσι λεπτῶν τῆς ὥρας Ἡ ἐργασία αὕτη διαρκεῖ ἐπὶ δέκα ὥρας τὴν ἡμέραν διὰ τέσσαρας ὅλους μῆνας. Ἐξήχθησαν ἐν Κιγκινάτῃ τῷ 1875 χοίρεια κρέατα ἐξίας ἓξ ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν, τῷ δὲ 1878 δέκα ἑκατομμυρίων. Σῖτος παράγεται ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτ. 73 ἑκατομ. λιρῶν, ἀραβόσιτος 96 ἑκατομ. γαιώμηλα 15 ἑκατομ. βούτυρον καὶ τυρὸς 63 ἑκατομ. γάλα τριάκοντα καὶ ἄχυρον 25 ἑκατομμυρίων ἀξίας. Τὰ βορειοδυτικὰ Κράτη μετέφερον τῷ 1860 εἰς Ἀγγλίαν $2\frac{1}{2}$ ἑκατομ. μεδίμνων σίτου, 1 ἑκατομ. 700,000 ἀραβοσίτου, $3\frac{1}{2}$ ἑκατ. ἀλεύρου, ἀξίας ἐν ὅλῳ 316 ἑκατ. λιρῶν. Ἐσχεδιάσθη ἐπομένως μεγάλη διῶρυξ μεταξὺ τῆς λίμνης Οὐρώνης καὶ τῆς Ὀττάβας δι' ἧς θὰ συνεδέετο διὰ ἀμέσου συγκοινωνίας τὸ Σικάγον. μετὰ τῆς Λιβερπούλης, καὶ οὕτω νὰ ἐλαττωθῇ ἡ τιμὴ τῆς μεταφορᾶς.

Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι		1860	1880
Κάτοικοι		31,443,821.	50,155.783.
Παραγωγὴ σίτου	μέδιμνοι	173,104,924.	440 000,000.
Ἐξαγωγὴ σίτου	»	4,135,153.	176,000,000.
Παραγωγὴ ἀραβοσίτου	»	838,702,740.	450,000,000.
Ἐξαγωγὴ ἀραβοσίτου	»	3,314,305.	100,000,000.
Παραγωγὴ μαλλίου	λίβραι	60,264,913.	232 500,000.
Βάμβαξ	δέματα	4,823,770.	5,675,000.
Πετρέλαιον	βαρέλια	500,000.	19,741,661.
Ἐξαγωγὴ βουτύρου	λίβραι	7,640,914.	38,248,015.
Ἐξαγωγὴ τυροῦ	»	15.515,799.	141,651,474.

αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβωσιν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς περιουσίας καὶ ὅτι ἡ Ἀμερικὴ ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ἀποίκους. Ἐν ᾧ δὲ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἡ Ἀμερικὴ ἀπετελεῖτο ἐξ ἀποικιῶν, σήμερον εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητος ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐξαιρέσει τοῦ Καναδᾶ [1]) καὶ τῆς Γουϊάνης, ἥτις διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν Ἄγγλων, τῶν Γάλλων, τῶν Ὁλλανδῶν καὶ ἐν μέρει ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐκείνην, ἥτις πρότερον ἐξετείνετο κατὰ 72 μέτρα πλάτους ἐπὶ ἐκτάσεως ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς Ἀφρικῆς καὶ διπλασίας τῆς τῶν Ἡνωμ. Πολιτ. μεγαλειτέρας δὲ τῆς βρεταννικῆς τῶν Ἰνδιῶν αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς κατακτήσεως αἱ Ἡνωμ. Πολιτ. ἀπειλοῦσι διαρκῶς τὴν Κοῦβαν, καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τολμηροῦ τινος ἀρχηγοῦ, οἷος ἦτο ὁ Οὐάλτερ, ὅστις κατέλαβε τὴν Νικαράγουαν, εἶναι προοίμια νέων πάντοτε κατακτήσεων, ἰδίως ἐν τῇ κεντρῴᾳ Ἀμερικῇ, ἥτις κατέστη σπουδαία ἕνεκα τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο ὠκεανῶν εἴτε διὰ σιδηροδρόμου εἴτε διὰ διώρυγος. Τὸ κόμμα τῶν Μηδὲν ἐπισταμένων (know-nothings) ἐπιζητεῖ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου, μὴ φοβούμενον ν' ἀπειλῇ καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις καταπίνει καὶ αὐτὰς τὰς προσβολὰς ὅπως ἀποφύγῃ πόλεμον, ὅστις ἤθελε στερήσει αὐτὴν τοῦ βάμβακος, ἐξ οὗ ζῶσιν οἱ ἡμίσεις τῶν κατοίκων αὐτῆς. Τὸ δημοκρατικὸν κόμμα τείνει εἰς τὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν κατάληψιν νέων πάντοτε χωρῶν ὅπως ὑποδουλώσῃ αὐτά· ἐν ᾧ τὸ κόμμα, τὸ καλούμενον καθολικόν, ζητεῖ τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας.

Πλέον τῶν 20 ἑκατομμυρίων ἑκταρίων ἐθνικῶν γαιῶν χρησιμεύουσιν εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν συντήρησιν δημοτικῶν σχολείων, τὰ ὁποῖα εἶναι τοῖς πᾶσι προσιτά [2]). Πολυάριθμα εἶναι τὰ σχο-

[1]) Καὶ ὁ Καναδᾶς ηὐξησε καταπληκτικῶς, διότι ἂν καὶ δὲν γίνωνται ἐκεῖ μεταναστεύσεις, οἱ 63,000 γάλλοι κάτοικοι, οἵτινες ὑπῆρχον ἐκεῖ ὅταν κατέλαβεν αὐτὸν ἡ Ἀγγλία, σήμερον ἀνέρχονται εἰς 700,000.

[2]) Οἱ δημοδιδάσκαλοι τῆς Νέας Ὑόρκης ἔχουσι μέχρις 2000 λιρῶν ἐτησίου μισθοῦ καὶ εἰς πολλὰ μέρη 3000. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μασσαχουσέττῃ ἑκάστη κώμη ἐκ 50 οἰκογενειῶν

λεῖα, τὰ λύκεια, γυμνάσια καὶ πανεπιστήμια· αἱ ἐφημερίδες, ἀπηλλαγμέναι φόρων καὶ ἐγγυήσεων, ὑπερτεροῦσι κατὰ τὸν ἀριθμὸν πάντων τῶν φύλλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν ὁμοῦ. Ἡ διδασκαλία γίνεται δωρεάν. Ὑπουργεῖον δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως θὰ ἦτο ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις τί τερατῶδες. Πάντες φροντίζουσι περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων των, ἐκλέγουσι τοὺς διδασκάλους, ἱδρύουσι σχολεῖα καὶ κληροδοτοῦσιν ὑπὲρ της ἐκπαιδεύσεως μεγάλα ποσὰ ἀνεξελέγκτως. Ὑπάρχουσι πανεπιστήμια ἐν οἷς δὲν φοιτῶσιν οἱ νέοι ὅπως ἀποκτήσωσι κατόπιν μίαν θέσιν δημοσίαν, ἀλλ' ὅπως μάθωσιν ὅ,τι ἀρέσκει αὐτοῖς· δὲν ὑπάρχουσι διατάξεις καὶ προγράμματα· τὰ διπλώματα ἀπονέμονται ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῶν καθηγητῶν· ἐν τοῖς κατωτέροις σχολείοις ἀπονέμει τοὺς βαθμοὺς ὁ διδάσκαλος. Ἐν ἔτει 1884 ἡ ἐν Βαλτιμόρῃ Σύνοδος προέτεινε τὴν ἵδρυσιν καθολικοῦ πανεπιστημίου ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, καὶ ἡ δεσποινὶς Κάλδουελ ἐχορήγησεν ἀμέσως 300 χιλιάδας δολλαρίων διὰ τὰ πρῶτα ἔξοδα αὐτοῦ. Πλουσιώτατοι ἔμποροι κληροδοτοῦσιν ἑκατομμύρια ὑπὲρ σχολείων καὶ μουσείων· ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὸν Ἰωσὴφ Πημπόδη (Peabody), ὅστις ἔδωσε τὸ ἀναγκαῖον χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν ἀποστολὴν εἰς τὸν βόρειον πόλον πρὸς εὕρεσιν τοῦ Φραγκλίνου, ἐκτὸς δὲ τούτου ἑπτὰ ἑκατομμύρια πρὸς ἀνέγερσιν ἐν Λονδίνῳ ἐργατικῶν οἰκημάτων καὶ 500,000 δολλαρίων εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀρβάρδης. Ὁ Σμίθσων ἵδρυσεν Ἑταιρίαν, ἥτις μεταδίδει σπουδαίας ἀνακοινώσεις εἰς πάσας τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης καὶ λαμβάνει τοιαύτας εἰς ἀντάλλαγμα ἐκεῖθεν, διατηροῦσα οὕτω συγκοινωνίαν ἰδεῶν καὶ

ὀφείλει νὰ ἔχῃ σχολεῖον. Πρῶτον καθῆκον τῶν διδασκάλων, κατὰ τὸ Σύνταγμα τῶν Ἡνωμ. Πολιτ. εἶναι νὰ ἐντυπώνωσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν νέων τὰς ἀρχὰς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, τῆς ἀγαθοεργίας, τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς μετριοφροσύνης καὶ νὰ ἐγχαράζωσιν ἀκριβῆ νόησιν τῶν ἀρετῶν τούτων καὶ τῶν δεινῶν συνεπειῶν τῶν ἀντιθέτων ἐλαττωμάτων. Καὶ τὸ σύνταγμα τοῦ Ὀχίου ἀποφαίνεται ὅτι ἐπειδὴ ἡ θρησκεία, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι οἱ κυριώτεροι ὅροι καλῆς διοικήσεως, ἡ Κυβέρνησις ἔχει καθῆκον νὰ προστατεύῃ τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους ἐν τῇ εἰρηνικῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων αὐτῶν.

μελετῶν μεταξὺ τῶν δύο Κόσμων [1]). Ὁ Λέννοξ (ἀποθ. τῷ 1879), δωρήσας εἰς τὴν πόλιν τῆς Νέας Ὑόρκης τὴν πολύτιμον αὐτοῦ συλλογὴν βιβλίων, ἀνήγειρε βιβλιοθήκην διὰ δαπάνης τεσσάρων ἑκατομμυρίων, χορηγήσας καὶ μέγα χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν ἀπόκτησιν νέων συγγραμμάτων. Τὸ πολύτιμον σύγγραμμα τοῦ Ἀγαζὶζ περὶ τῆς φυσικῆς Ἱστορίας δὲν θὰ ἠδύνατο ποτὲ ἰδιώτης νὰ δημοσιεύσῃ· ἀνέλαβον δὲ τοῦτο μέτοχοι ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν τραπεζῖται καὶ ἔμποροι, ἐγγραφέντες διὰ τὸ ποσὸν 500,000 λιρῶν. Διὰ τὴν μελέτην τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ ἐδημοσίευσαν τόμους ὁλοκλήρους ὡς ἐν Εὐρώπῃ, οὕτω καὶ ἐν Ἀμερικῇ οὐ μόνον ἀρχαιολόγοι καὶ γεωλόγοι, ἀλλὰ καὶ βοτανικοί, ζωολόγοι, ἰατροὶ καὶ ὑδραυλικοί. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τῶν μελετῶν τῆς κολοσσιαίας ἐπιχειρήσεως τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ ποταμοῦ Μισσισιπῆ.

Εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς ὀφείλεται ἡ γνῶσις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καὶ θαλασσίων ρευμάτων (Maury), ὡς καὶ ἡ θαυμασία ραπτικὴ μηχανὴ (Howe) καὶ τὸ καλλίτερον σύστημα τοῦ ἠλεκτρο-μαγνητικοῦ τηλεγράφου (Morse)· καὶ τὸ τηλέφωνον ἔλαβεν ἐν Ἀμερικῇ μεγάλας τελειοποιήσεις ὡς καὶ τὸ σιδηροδρομικὸν σύστημα ἐντὸς τῶν πόλεων.

Ἂν καὶ προεξάρχωσιν ἐν Ἀμερικῇ αἱ θετικαὶ σπουδαί. οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἡ ἐλαφρὰ φιλολογία ἔχει τοὺς θιασώτας της. Κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ἀνεφάνησαν πολλοὶ καὶ ἔξοχοι ποιηταί. Ἰδιαίτερον κλάδον φιλολογίας ἀποτελοῦσιν ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις τὰ κατὰ τῆς δουλείας συγγράμματα. Ὁ Τοῦνιγκ, ὁ Ἔμερσων καὶ ὁ Λογκφέλλοου ἠρίστευσαν εἰς τοῦτον·

[1]) Ὁ Ἰάκωβος Σμίθσων κληρονομήσας μεγάλα πλούτη παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Νορθουμβερλάνδης, θετοῦ αὐτοῦ πατρός, ἀποθνήσκων τῷ 1829 ἐν Γενούῃ, ἄφησε γενικὸν κληρονόμον τὸν ἀνεψιόν του καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας, αἵτινες τῷ 1861 ἐκληρονόμησαν εἰσόδημα ἐτήσιον 34,000 λιρῶν καὶ λαμπρὸν μέγαρον μετὰ ἐκτεταμένου κήπου. Μεταξὺ τῶν διαφόρων σχεδίων περὶ χρησιμοποιήσεως τοῦ πλούτου τούτου, ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ χρῆσις αὐτοῦ διὰ δημοσιεύσεις, ἐρεύνας καὶ συλλογάς. Αἱ δημοσιεύσεις ἀνταλλάσσονται πρὸς ἄλλας διαφόρων ἑταιριῶν ἢ καὶ ἰδιωτῶν.

καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἡ Καλύβη τοῦ θείου Θωμᾶ τῆς Κυρίας Ἐρριέτης Βῆτσερ Στὸβ (Beecher Stowe), ἥτις κατόπιν ἐν τοῖς Γάμοις τοῦ ἱερέως ἐπεδόθη εἰς ζητήματα θρησκευτικά, ὡς ἡ Ἐλισάβετ Βάρνερ καὶ αἱ Κυρίαι Χίλθρεθ καὶ Γίβστων. Ἀνώνυμος ποιήτρια (πιθανῶς ἡ Κυρία Φαννῆ Κέμβλ), ἥτις ἀπώλεσεν ἐν Ἰταλίᾳ ἕνα υἱὸν καὶ εἶδεν ἕτερον φονευθέντα κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐδημοσίευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της τρία συγγράμματα, τὰ Ἀπομνημονεύματα ἀφανοῦς ἀνδρός, τὴν Τραγῳδίαν τῆς ἀπάτης, καὶ τὴν Τραγῳδίαν τῆς περιπετειείας, δι' ὧν ἐξαίρει τὴν ἀξίαν τῶν Μαύρων καὶ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας.

Τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ προέδρου Γράντ, τοῦ ἥρωος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, δημοσιευθέντα προσείλκυσαν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκτιθέμενα συμβάντα καὶ διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως καὶ διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ἐκθέσεως.

Τὸ Σύνταγμα παρέχει ἀρκούσας ἐγγυήσεις εἰς τὴν διαρκῆ ἐξουσίαν τοῦ λαοῦ, ἰσοσταθμίζον τὰς τρεῖς ἐξουσίας· καὶ ἂν καὶ προέρχωνται ἐκ τούτου συγκρούσεις, οὐχ ἧττον ὅμως μένει περιωρισμένη ἡ ἐξουσία ἐκείνη τῶν Κοινοβουλίων, ἣν ψευδὲς φιλελεύθερον φρόνημα ἐπέβαλε τῇ Εὐρώπῃ. Ὁ Πρόεδρος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως, ὅπερ ἀποβαίνει πρακτικώτερον τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Μόνον μετὰ τὰς σφοδρὰς ἕνεκα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου διαμάχας εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς δίκην ὁ πρόεδρος Ἰόνσων, ὅστις εἶχε καταργήσει τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ ἠθωώθη. Πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας ἐν τῷ ἐκτεταμένῳ ἐκείνῳ Κράτει ἀρκεῖ ὁμοσπονδιακὸν στράτευμα τοσοῦτον, ὅσον εἶναι ἡ φρουρὰ μιᾶς τῶν ἡμετέρων ἐπαρχιῶν.

Ἡ ἅμιλλα μεταξὺ τῶν ὁμοσπόνδων δημοκρατιῶν, τῶν ἐναντίων τῆς δουλείας καὶ τῶν κτήσεων, καὶ τῶν ῥιζοσπαστῶν διατηρεῖ τὴν πολιτικὴν ζωηρὰν καὶ ἐν ἰσοσταθμίᾳ· οἱ συνταγματικοὶ δέ, οἵτινες μέχρι του 1860 εἶχον τὴν ὑπεροχήν, σέβονται τὰς παρα-

δόσεις, ὑποστηρίζουσι τὴν ἐλευθέραν συναλλαγήν, ἀποφεύγουσι τὸν ὑπερβολικὸν συγκεντρωτισμὸν καὶ μετριάζουσι τὴν δαψίλειαν ἠθικῶν καὶ φυσικῶν δυνάμεων, ἣν ἐπιφέρει αὐτὴ ἡ φύσις τῆς χώρας καὶ ἡ μετανάστευσις.

Ὡς ἐν ταῖς οἰκογενείαις οὕτω καὶ ἐν τῇ Κυβερνήσει ἀναγνωρίζεται τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, καὶ νηστεῖαι καὶ δοξολογίαι γίνονται διὰ τὰ ἀτυχῆ ἢ τὰ εὐτυχῆ συμβάντα. Οἱ ὀπαδοὶ οἱασδήποτε θρησκείας ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ οἰκοδομῶσιν ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις ἐκκλησίας, τεμένη, συναγωγὰς ἢ παγόδας, χωρὶς ν' ἀναμιχθῇ ποσῶς ἡ Κυβέρνησις. Ὡς ἐκ τούτου αἱ αἱρέσεις μετρῶνται κατὰ χιλιάδας. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιοι εἶναι οἱ Μορμόνοι, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ βόρειοι Ἀμερικανοὶ ἀποστρέφονται τὴν πολυγαμίαν, ἐζήτησαν ἀνέκαθεν νὰ τοὺς καταστρέψωσιν. Ἐν ἔτει 1886 ὑπεβλήθη νομοσχέδιον, καθ' ὃ πᾶς γάμος δέον νὰ κηρυχθῇ νόμιμος καὶ αὐστηραὶ ποιναὶ ἐπεβάλλοντο διὰ τὴν πολυγαμίαν.

Ὁ καθολικισμὸς αὐξάνει ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις καὶ νέαι προστίθενται ἐκκλησίαι καὶ ἐνορίαι. Ἐν ᾧ ἐν ἔτει 1774 ὑπῆρχεν εἷς μόνον ἐπίσκοπος μετὰ 50 ἱερέων, σήμερον ὑπάρχουσι 63 ἐπίσκοποι, 5,750 ἱερεῖς, 5,589 ἐκκλησίαι καὶ $6^1/_2$ ἑκατομμύρια καθολικῶν· ἐκτὸς δὲ τούτων 30 (καθολικὰ) λύκεια, 26 ἱεροσπουδαστήρια ἢ ἐκκλησιαστικαὶ σχολαί, 171 μοναστήρια, 624 ἐνοριακὰ σχολεῖα καὶ 139 νοσοκομεῖα καὶ θεραπευτήρια. Οἱ προτεστάνται ὑποβλέπουσι τὴν ἐπέκτασιν ταύτην τῶν καθολικῶν, οἵτινες ὁσημέραι αὐξάνουσι τὰ ἄσυλα, τὰ ὀρφανοτροφεῖα, τὰ ἀγαθοεργὰ καταστήματα καὶ τὰ σχολεῖα τῶν τυφλῶν καὶ τῶν κωφαλάλων. Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἀπεπερατώθη πρὸ μικροῦ ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Πατρικίου, ῥυθμοῦ γοτθικοῦ ἐκ μαρμάρου, ὡς ὁ καθολικὸς ναὸς τοῦ Μιλάνου, ἔχων μῆκος μὲν 101 μέτρου, πλάτος δὲ 53, καὶ 103 παράθυρα μὲ πολυχρώμους ὑελοπίνακας. Ὁ ναὸς οὗτος ἐστοίχισεν 23 ἑκατομμύρια καὶ εἶναι ὁ

πρῶτος, ὅστις δύναται ν' ἀμιλλᾶται πρὸς τοὺς μεγαλοπρεπεῖς καθολικοὺς ναοὺς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς.

Τὸ φλέγον ζήτημα ἦτο τὸ τῆς δουλείας. Ἔν τισι χώραις διετηροῦντο οἱ Μαῦροι χάριν ἐμπορίας. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιργινίας ὑπῆρχον ἐν ἔτει 1840 448,886 δοῦλοι καὶ ἐντὸς δέκα ἐτῶν ὤφειλον ν' αὐξηθῶσιν οὗτοι εἰς 574,500, ἀλλὰ πολλοὶ τούτων, εὑρισκόμενοι ἐν καλῇ καταστάσει, εἶχον πωληθῇ εἰς τὸ Ἀρκανσᾶς, εἰς τὸ Μισσιπιπῆ, εἰς τὸ Τεξᾶς καὶ εἰς τὴν Φλωρίδα, καὶ ἡ Φλωρὶς πωλήσασα αὐτοὺς πρὸς 500 δολλάρια κατὰ κεφαλὴν εἶχε κερδίσει 250 ἑκατομμύρια δολλαρίων. Πρὸς διατήρησιν τῆς καταναλώσεως ταύτης προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι, ἐν αἷς διετηροῦντο δοῦλοι. Αἱ δυτικαὶ Πολιτεῖαι ἦσαν δραστήριοι καὶ ἐν ἀρίστῃ καταστάσει, καὶ κατ' ἔτος προσετίθετο νέον χωρίον εἰς τὰς πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς γειτνιαζούσας χώρας καὶ εἰς τὰ δάση· εἰς δὲ τὰ βορειο-ανατολικὰ μέρη νέοι ἀνοίγονται λιμένες καὶ πόλεις πολυάνθρωποι, ἔχουσαι ὁδούς, σχολεῖα, τραπέζας καὶ διώρυγας· πρὸς νότον ὀλίγη πρόοδος παρετηρεῖτο, καὶ ἐν τοῖς κακῶς καλλιεργημένοις ἀγροῖς δὲν εὕρισκέ τις ἢ μίαν μόνην οἰκίαν, τὴν τοῦ ἰδιοκτήτου ἐν μέσῳ ἀθλίων καλυβῶν τῶν δούλων· πρὸς δυσμὰς αἱ πόλεις ἦσαν ὀλιγώτεραι, ἀλλὰ περισσότερα τὰ χωρία, ἐν αἷς ὁ πληθυσμὸς ἐδιπλασιάζετο ἐν διαστήματι εἴκοσιν ἐτῶν.

Περὶ τοῦ ζητήμοτος τούτου οὐδὲν ἀνέφερε τὸ ἀρχικὸν Σύνταγμα· ἀλλ' ἐγένετο μία ἀσύνετος παραχώρησις, καθ' ἣν ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν κατοίκων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστον Κράτος ὤφειλε ν' ἀποστέλλῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν ἕνα ἀντιπρόσωπον, ὡρίζετο ὅπως πέντε μαῦροι ἀντιστοιχῶσι πρὸς τρεῖς λευκούς. Συνεπείᾳ τούτου τὰ Κράτη, τὰ διατηροῦντα δούλους, κατήντησαν νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τέλους τριάκοντα ἀντιπροσώπους ἐπὶ πλέον τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν ἐν ταῖς βορείαις ἐπαρχίαις [1]). Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συμβιβασθῶσιν οἱ κανόνες τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας ἐν τῇ τοιαύτῃ

[1]) Οἱ δημοκρατικοὶ εἶχον 15 Κράτη δούλων, καὶ οὐδὲν τῶν Κρατῶν τούτων ἔδωκε ψῆφον ὑπὲρ τοῦ προέδρου Λίγκολν.

διαφορᾷ μεταξὺ τῶν κατεχόντων δούλους καὶ τῶν κατεχόντων οἱονδήποτε ἄλλο κτῆμα; Ἀφ' οὗ πέντε δοῦλοι παρεῖχον εἰς ἐπαρχίαν τινὰ τὸ αὐτὸ πολιτικὸν δικαίωμα, ὁποῖον τρεῖς λευκοὶ καὶ ἐλεύθεροι, οἱ γαιοκτήμονες κατεγίνοντο εἰς τὴν αὔξησιν τῶν δούλων, καὶ ἐθεώρουν πολιτικὴν ζημίαν πᾶσαν ἀπόπειραν πρὸς δυσφήμησιν προϊόντος τοσοῦτον ἐπικερδοῦς, ὅσον ἦσαν οἱ δοῦλοι. Ἑπομένως Κράτη τινά, ἐν οἷς ἡ δουλικὴ ἐργασία ἐταπείνου τὸν πολίτην, κατεῖχον σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ἀντιπροσωπείας τῆς χώρας ἀπέναντι ἄλλων Κρατῶν, ἐχόντων διπλάσιον πληθυσμόν, ἐν οἷς πᾶν ἄτομον ἔχει δικαίωμα ψήφου καὶ πολιτικὴν ἰσότητα, καὶ ἐν οἷς ἡ ἔντιμος ἐργασία δὲν ἐξευτελίζει, οὐδὲ ἀποκλείει ἀπὸ θέσεις καὶ ἀξιώματα.

Οἱ Μαῦροι, οἵτινες κατὰ τὸ 1790 ἀνήρχοντο εἰς 700,000, εἶχον αὐξήσει εἰς $4\,^1/_2$ ἑκατομμύρια κατὰ τὸ 1860 ἐν ταῖς δεκαεννέα μεσημβριναῖς ἐπαρχίαις· ὑπελογίσθη δὲ ὅτι 40 ἑκατομμύρια δούλων εἶχον μετακομισθῆ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Περιττὸν εἶναι ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὴν ἀνήθικον πρὸς τοὺς δούλους συμπεριφορὰν ἐν τόπῳ, ἔνθα ἡ δουλεία ἐπεκυροῦτο διὰ νόμων, οἵους οὐδὲ οἱ εἰδωλόλατραι εἶχον. Οἱ νόμοι οὗτοι ἀπηγόρευον τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν, τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, τὴν νομιμοποίησιν τῶν γάμων των, ὡς καὶ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν διὰ τοῦ τύπου. Τοσοῦτον χρήσιμοι ἐθεωροῦντο οἱ δοῦλοι διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς σακχάρεως, τοῦ ὀρυζίου καὶ ἰδίως τοῦ βάμβακος, οὗ ἡ ἐξαγωγὴ ἐν διαστήματι ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀπὸ 71 δεμάτων ηὐξήθη εἰς 4,600,000. Ἑπομένως προσετέθησαν καὶ συνεφώνησαν νέαι ἐπαρχίαι δούλων πρὸς ἐπιτυχίαν πλειονοψηφίας ἐν ταῖς συνεδριάσεσι· προϋτάθη συγχρόνως ν' ἀγορασθῇ ἢ νὰ καταληφθῇ ἡ νῆσος Κούβα διὰ συμμοριῶν πειρατῶν καὶ διὰ τοῦ Οὐάλκερ, ὅστις ἦτο ἐφάμιλλος τοῦ Γαριβάλδη· ἡ δουλεμπορία ἐνεψυχώθη πάλιν καὶ ὁ λαὸς τῆς ἐπαρχίας Κανσᾶς παρεκωλύθη διὰ τῆς βίας ν' ἀποκλείσῃ τὴν δουλείαν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας της· ἐκτὸς τούτου ἀνεφύη καὶ φιλολογία, καὶ φιλοσοφία, θεολογία καὶ φυσιολογία συνη-

γοροῦσαι ὑπὲρ τῆς δουλείας. Αἱ νότιοι ἐπαρχίαι προσεῖχον ἐπιμελῶς μὴ ἡ πολιτικὴ αὐτῶν ἰσχὺς μειωθῇ ἀπέναντι τῶν προοδευουσῶν βορείων ἐπαρχιῶν· αὗται δὲ πάλιν ἐζήτουν νὰ παρεμποδίσωσι τὴν ἐπέκτασιν τῶν συνταγματικῶν προνομιῶν ἐν τοῖς νέοις Κράτεσιν· ἐπομένως ὁσάκις ἐπαρχία τις δούλων ἐζήτει νὰ γείνῃ δεκτὴ ἐν τῇ Ὁμοσπονδίᾳ, ἐλεύθερον Κράτος ἐζήτει τὸ δικαίωμα τοῦτο ὑπὲρ ἑτέρας ἐπαρχίας· ἡ προσάρτησις τῆς ἐπαρχίας Κεντούκη ἰσορροπίσθη διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς ἐπαρχίας Βερμόντ, εἰσαχθείσης ἐν τῇ Ὁμοσπονδίᾳ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Τέννεσσε, ἡ ἐπαρχία Ὀχίου ἀντέστη πρὸς τὴν Λουϊζιάνην, τὴν Μισσισιπῆ, τὴν Ἀλαβάμαν ἰσορρόπισαν αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἰνδιανῆς, τοῦ Ἰλλινοᾶ καὶ τῆς Μαίνης.

Ἡ προσάρτησις τοῦ Τεξᾶς ἐπήνεγκε τὸν πόλεμον μετὰ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Καλλιφορνίας καὶ τοῦ νέου Μεξικοῦ· οὕτω δὲ ἐπετεύχθη ἡ ἰδέα τοῦ καθιστᾷν τὴν ἀντιπροσωπείαν δουλικὴν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος διαγραφεῖσιν ὁρίοις, καί, ὡς συμβαίνει ὁσάκις θέλει τις νὰ βασίσῃ μίαν Κυβέρνησιν ἐπὶ δύο ἀρχῶν ἀσυμβιβάστων, ἐπῆλθεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Ὁσάκις φυλαὶ διάφοροι ἑνωθῶσιν εἰς ἓν μόνον Κράτος, δύναται μία ἐπαρχία ἢ μία φυλὴ ν' ἀποχωρισθῶσιν αὐτοῦ ἑκουσίως;

Ὑπάρχει καὶ ἕτερον πρόβλημα ἐκπηγάζον ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικότητος. Τὸ καταφατικὸν δόγμα εὗρισκεν ὀλίγους ὀπαδοὺς μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργείου, τὰ ὁποῖα συνεζήτουν περὶ τοῦ τρόπου τοῦ καταργεῖν τὴν δουλείαν. Ἐὰν οὗτοι ἤθελον φροντίσει περὶ ἐπεκτάσεως ἐν ταῖς νοτίοις ἐπαρχίαις τῆς ἀντιπροσωπείας, ὑπολογιζομένης ἀναλόγως τῆς πραγματικῆς ἰδιοκτησίας, ἡ δουλικὴ ἐργασία θὰ ἐχαλαροῦτο καὶ θὰ ἐξηλείφετο βαθμηδὸν διὰ τῶν δημοσίων συζητήσεων, διὰ τῶν πολιτικῶν συνδυασμῶν καὶ διὰ τῶν οἰκονομικῶν ὑπολογισμῶν. Ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο ὑπομονήν.

Ἕνεκα τοῦ φόβου μὴ ψηφισθῇ ἐναντίος τις νόμος, ἦτο ἐπείγουσα ἡ ἐκλογὴ τῶν προέδρων τῶν νέων Κρατῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ προέδρου τῆς Ὁμοσπονδίας. Ζωηρότατα διεφιλονεικήθη ἡ ἐκ-

λογὴ τοῦ ἔτους 1855, καὶ ἐπειδὴ ἐξελέγη ὁ Λίγκολν [1]), εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων διακείμενος, ἡ Καρολίνη ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ἰέφφερσων Δάβυ ἀπεσπάσθη· ὁ τὴν ἀπελευθέρωσιν κηρύξας Βράουν ἀπηγχονίσθη, καὶ ἐν ᾧ ὁ Σοὔμμερ, ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων, ἔνθερμος τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας ὀπαδὸς ἠγόρευεν ἐν τῇ Γερουσίᾳ τῆς Βασιγκτῶνος, ἐδέχθη σφοδρὸν ῥάπισμα διὰ μολυβδίνης ῥάβδου [2]).

Εἰς τὴν Καρολίνην προσετέθησαν τὸ Μισσισιπῆ, ὁ Φλωρίς, ἡ Ἀλαβάμα, ἡ Γεωργία, ἡ Λουϊζιάνη, τὸ Τεξᾶς καὶ βραδύτερον ἡ Τενεσέη καὶ τὸ Ἀρκανσᾶς. Πρόεδρος τῆς νέας ταύτης Ὁμοσπονδίας ἐξελέγη ὁ Δάβυ· οἱ κάτοικοι τῶν Κρατῶν τούτων ἦσαν ὀκτὼ ἑκατομμύρια· εἰς τρεῖς μεγάλας ἐπαρχίας, τὴν Βιργινίαν, τὴν Κεντούκην καὶ τὴν Δελαβάρην ἦτο διῃρημένος ὁ μαῦρος πληθυσμός, ὅστις ἀπετέλει τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Ἐν ταῖς τρισὶ ταύταις ἐπαρχίαις διεξήχθη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, εἷς τῶν καταστρεπτικωτέρων πολέμων, οὓς ἀναφέρει ἡ ἱστορία· ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη ἠγωνίσθησαν πεισματωδῶς τὰ δύο ἐχθρικὰ στρατόπεδα, ὧν αἱ πρωτεύουσαι, ἡ Βασιγκτὼν καὶ ἡ Ῥισμόνδη, ἔκειντο τόσον πλησίον ἀλλήλων· 850,000 ἀνδρῶν ἦσαν ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ 437 πολεμικὰ σκάφη 840,000 τόννων, καὶ ἔχοντα

[1]) Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἡνωμ. Πολιτ. ἦσαν κατὰ σειρὰν οἱ ἑξῆς: 1789 ὁ Βασιγκτὼν (ὅστις καὶ ἐξελέγη ἐκ δευτέρου)· τῷ 1797 ὁ Ἄδαμς· τῷ 1801 ὁ Ἰέφφερσων (ὅστις καὶ ἐξελέγη πάλιν)· τῷ 1809 ὁ Μάδισων (ὅστις καὶ ἐξελέγη πάλιν)· τῷ 1817 ὁ Μόνρο (ὅστις ἐξελέγη ἐκ νέου)· τῷ 1825 ὁ Κύνσυ Ἄδαμς· τῷ 1829 ὁ Ἰάκσων (ὅστις ἐξελέγη καὶ πάλιν τῷ 1837 ὁ Βαν Βοῦρεν· τῷ 1841 ὁ Χάρισων (ὅστις ἀπέθανεν ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου Τάϊλερ) τῷ 1845 ὁ Πόλκ· τῷ 1849 ὁ Τάϋλωρ (ὅστις ἀποθανὼν ἀντεκατεστάθη ὑπὸ τοῦ Φίλλμωρ) τῷ 1853 ὁ Πίρς· τῷ 1857 ὁ Βούχαναν τῷ 1861 ὁ Λίγκολν. τῷ 1865 ὁ Ἀνδρέας Ἰόνσων· τῷ 1869 ὁ Γράντ (ἐκλεχθεὶς ἐκ νέου) τῷ 1877 ὁ Χάϋες· τῷ 1881 ὁ Γάρφιολδ. ὃν δολοφονηθέντα διεδέχθη ὁ Ἀρθοῦρος Τσέστερ· τῷ 1885 ὁ Κλέβελανδ.

[2]) Ὁ Κάρολος Σοὔμμερ (1811 74) διαπρεπὴς νομοδιδάσκαλος· ἔλαβε πολλάκις τὸν λόγον εἰς σπουδαιοτάτας πολιτικὰς συζητήσεις, ὡς εἰς τὰς περὶ προσαρτήσεως τοῦ Τεξᾶς, τῶν συνόρων τοῦ Καναδᾶ, τῆς προσαρτήσεως τῆς Νεβράσκας καὶ Κανσᾶς, ζητῶν νὰ προφυλάξῃ ταύτας ἐκ τῆς δουλείας. Ὁ Σοὔμμερ διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, τοῦ ἐναντίου τῆς δουλείας· ἀντέστη κατὰ τῆς προσαρτήσεως μιᾶς τῶν Ἀντιλλῶν νήσων, διὸ καὶ ἀπώλεσε τὴν δημοτικότητά του· ἀλλ' ἀνέκτησεν αὐτὴν πάλιν κατόπιν καὶ ὁ θάνατος του ἐθεωρήθη ἐθνικὴ ἀπώλεια.

8026 πυροβόλα. Τῇ 8 Ἀπριλίου 1861 ἤρξατο ἡ ἔφοδος κατὰ τοῦ φρουρίου Σοῦμτερ· ὁ στρατὸς τῶν νοτίων ὑπερεῖχε κατὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ κατὰ τοὺς ἐμπείρους στρατηγούς, ἀλλ' οἱ βόρειοι ἦσαν ἰσχυρότεροι κατὰ θάλασσαν. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1862 συνεκροτήθη ἡ πρώτη ναυμαχία διὰ τῶν θωρηκτῶν Μονιτώρ, Μερριμὰκ καὶ Βιργινίας· ἀπερίγραπτοι ἦσαν αἱ καταστροφαὶ εἰς πόλεις καὶ ἐξοχάς, καὶ πᾶσα καλλιέργεια διεκόπη, διότι πάντες περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐσκέπτοντο ἢ περὶ πολέμου. Ἡ δὲ Εὐρώπη ὑπέστη φοβερὰν ἐμπορικὴν κρίσιν ἐλλείψει τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ ἰδίως τοῦ βάμβακος.

Μεταξὺ τῶν νοτίων ὑπῆρχον συγγραφεῖς, ζητοῦντες ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ λέξις ἀπελευθέρωσις δὲν ἦτο ἢ ὑποκρισία· ἦτο μόνον (ἔλεγον) ὅπλον τοῦ προέδρου, δι' οὗ ἀπελευθέρου τοὺς δούλους τῶν ἐχθρῶν του οὐχὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ δούλους. Τίς εἶναι σήμερον ὁ ἀληθὴς τοῦ κόσμου δικτάτωρ; Ἡ κοινὴ γνώμη, δηλ. ὁ κυρίαρχος λαός. Ὁ λαὸς λοιπὸν οὗτος τρέφει ἀπέχθειαν κατὰ τῆς φυλῆς τῶν μαύρων, οὐδὲ θὰ ἐπιτρέψῃ ποτὲ εἰς μαῦρον νὰ παρακάθηται παραπλεύρως λευκοῦ ἐν συνελεύσει ἢ ἐν ταῖς αἰθούσαις ἔνθα προκηρύττεται ἡ ἀπελευθέρωσις ἢ ἐν τοῖς ναοῖς, ἔνθα ἀναπέμπονται δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν ἀπάντων. Ἐχλευάσθη ἡ ἰδέα τοῦ σχηματίζειν στρατιωτικὰ τάγματα ἐκ Μαύρων. Εὔκολον εἶναι νὰ εἴπῃ τις νὰ ἐλευθερώσωμεν τοὺς Μαύρους, ἀλλὰ τί θὰ τοὺς κάμωμεν; Ἀδύνατον εἶναι νὰ μεταφέρωμεν αὐτοὺς ἀλλαχοῦ ἢ νὰ τοῖς ἀποδώσωμεν πατρίδα, ἣν οἱ πλεῖστοι ἐλησμόνησαν καὶ ἐν ᾗ συλληφθέντες ἐπωλήθησαν παρὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν συμπατριωτῶν. Ν' ἀποδιώξωμεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἐσωτερικόν; Ἀλλὰ διὰ τοῦ μέσου τούτου προσεγγίζομεν ἐχθροὺς εἰς χώρας, αἵτινες ηὐτύχουν νὰ μὴ ἔχωσιν ἐπιφόβους γείτονας. Οὔτε λόγος δύναται νὰ γίνῃ νὰ μεταμορφωθῶσιν οἱ μαῦροι εἰς ἀνεξαρτήτους πολίτας πρὶν ἢ ἐξασφαλισθῇ ἡ ὕπαρξις αὐτῶν δι' ἄλλου τινὸς οἰκονομικοῦ μέσου. Τὸ μέγα τοῦτο κοινωνικὸν ζήτημα μόνον ὁ χρόνος δύναται νὰ λύσῃ, ὁ χρόνος ὅστις καὶ τὸ ἔθεσεν. Ἄλλως τε δὲν εἶναι

αὕτη ἡ μόνη, οὐδὲ ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς ἐνεστώσης ἀνωμάλου καταστάσεως. Μεταξὺ τῶν βορείων, τῶν καταναλωτῶν καὶ ἐμπορευομένων, καὶ μεταξὺ τῶν νοτίων, τῶν καλλιεργητῶν καὶ ὀπαδῶν τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς, οὐδέποτε ἡ ὁμόνοια ἦτο εἰλικρινής. Ἐκτὸς τῶν συμφερόντων ἐχώριζον αὐτοὺς τὸ κλίμα, τὰ ἤθη καὶ αὐτὴ ἡ φυλή, διότι οἱ μὲν βόρειοι εἶναι ἀγγλο-σάξωνες τὴν καταγωγήν, οἱ δὲ νότιοι γαλλικῆς ἢ ἱσπανικῆς καταγωγῆς· ἐπομένως οὐδὲν ἄπορον ὅτι ἐχωρίσθησαν, ἀλλ' ἄπορον εἶναι πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἡνωμένοι ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν αἰῶνα. Τέλος οἱ βόρειοι ἀνεδείχθησαν νικηταί, ἀλλ' ἡ ἐκδίκησις τῶν νοτίων ἐπήνεγκεν τὴν δολοφονίαν τοῦ προέδρου Λίγκολν. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀντιπρόεδρος Ἰόνσων εἶχε τὴν βαρυτάτην ἐντολὴν νὰ εἰρηνεύσῃ τὸν τόπον καὶ ν' ἀνταμείψῃ. Τὸ δημόσιον χρέος τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ πολέμου περιωρίζετο εἰς 64 ἑκατομμύρια δολλαρίων, ἀνήρχετο τῷ 1865 εἰς 2757 ἑκατομμύρια. Ὑπῆρξεν ἀνάγκη αὐξήσεως τῶν φόρων μέχρι 1000%· ἀλλ' ἡ αὔξησις τοῦ πλούτου καὶ τῆς παραγωγῆς, εἰς ἣν ἡ εἰρήνη παρέσχεν ὥθησιν καταπληκτικήν, συνετέλεσεν ὥστε ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους τῆς Ὁμοσπονδίας ἀπεσβέννυντο 600 ἑκατομμύρια ἐτησίως, χωρὶς νὰ αὐξηθῶσιν οἱ φόροι ἢ νὰ πάθῃ ἡ δημοσία ὑπηρεσία τῶν Κρατῶν· μόνον τὸ ταμιευτήριον τῆς Νέας Ὑόρκης ἐδέχθη καταθέσεις 644 ἑκατομμυρίων. Σήμερον τὸ ὁλικὸν δημόσιον χρέος εἶναι 1375 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ὁ τακτικὸς στρατὸς ἀνέρχεται εἰς μόνον 50 χιλ. ἀνδρῶν καὶ τὸ ναυτικὸν ἀριθμεῖ 125 σκάφη μετὰ 1295 πυροβόλων.

Ἡ Ἀγγρία κατηγορήθη ὡς εὐοήσασα τοὺς νοτίους, προστατεύσασα τὸ ἐμπόριον αὐτῶν διὰ τῆς σημαίας της καὶ ἀνοίξασα τοὺς λιμένας της εἰς τὰ καταδρομικὰ των πλοῖα. Ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν διαμαρτυρίαι καὶ ἰδίως διὰ τὴν Ἀλαβάμαν, τὸ πλοῖον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκπλεῦσαν ἐκ τῶν ἀγγλικῶν λιμένων ἐπήνεγκε βλάβας σημαντικὰς εἰς τοὺς βορείους· ἐπέκειτο δὲ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο πόλεμος, ἀλλ' οὗτος ἀπεσοβήθη διὰ πενταμελοῦς διαιτη-

σίας συνελθούσης ἐν Γενεύῃ, ἥτις κατεδίκασε τὴν Ἀγγλίαν εἰς πληρωμὴν ἀποζημιώσεως ἐκ 15 1/2 ἑκατομμ. δολλαρίων. Τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1872

Ὁ ἐμφύλιος οὗτος πόλεμος τῆς Ἀμερικῆς ἐστοίχιζε 2250 ἑκατομμύρια δολλαρίων τὴν ἡμέραν εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας· ἐν ὅλῳ δὲ 6,796,792,509 δολλαρίων ἤτοι περίπου 36,000 ἑκατομμυρίων λιρῶν. Ἐκ τοῦ πολέμου τούτου πολλοὶ προεκήρυττον τὴν πτῶσιν τῆς δημοκρατίας τῆς Βασιγκτῶνος, καὶ μέλλον πλῆρες πραξικοπημάτων, στρατιωτικῶν στάσεων καὶ δικτατορίας ἢ τοὐλάχιστον ἀποκεντρώσεως. Ἀλλ' αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι ἐσώθησαν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ χωρὶς νὰ διακόψωσιν οὔτε ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δημοσίων ἐλευθεριῶν· οὐδὲ οἱ στρατηγοί, οἱ ἀναδειχθέντες νικηταὶ ἐσκέφθησάν ποτε νὰ καταπατήσωσι τὸ πάτριον Σύνταγμα. Ἡ εἰλικρίνεια καὶ εὐθύτης καὶ οἱ ἐπιφανεῖς θρίαμβοι τοῦ στρατηγοῦ Γράντ, τοῦ νικητοῦ τοῦ Λῆ, ἔφεραν αὐτὸν εἰς τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα τῆς χώρας· καὶ ἐν τούτοις ὁ Γράντ, μετριόφρων ἐν τῇ νίκῃ, περιωρίσθη εἰς τὰ καθήκοντα ἁπλοῦ πολίτου ἐν ᾧ ἠδύνατο, ὡς συμβαίνει τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ, νὰ σφετερισθῇ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν διὰ τῆς ψήφου τῶν συμπατριωτῶν του σὺν τῇ ἐντολῇ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν ἐν τῇ χώρᾳ, νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ δύο ἐχθρικὰ στρατόπεδα καὶ νὰ στέψῃ διὰ ἐντίμου πολιτικῆς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει διὰ τοῦ ξίφους καὶ διὰ τῆς ἀπαραμίλλου ἀνδρίας του.

Τὸ δημόσιον χρέος ἐξεκαθαρίσθη ἐν ἔτει 1865 διὰ 2,784,639,571 δολλαρίων, ἀπαιτούντων τόκον 150,977,697 δολλαρίων. Γενομένης δὲ τῆς μετατροπῆς ἀπὸ 6 εἰς 4 % τῇ 20 Ἰουλίου 1879 τὸ χρέος τῆς Ὁμοσπονδίας περιωρίσθη εἰς 1,726,912,800 (ἤτοι 9 1/2 περίπου ἑκατομμυρίων φράγκων) ἀπαιτούντων τόκον 83, 722,542 δολλαρίων [1]).

Ἔτος εὐφορώτατον εἰς σῖτον καὶ εἰς βάμβακα, ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι χῶραι ἔπασχον ἐκ σιτοδείαις καὶ αἱ ἐξαγωγαὶ αἱ γενόμεναι ἕνεκα

[1]) Τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1878 τὸ δημόσιον χρέος ἀνήρχετο εἰς 10,724,250.000 δολ. (ὅρα St. Vinien Γεωγραφικὸν Λεξικόν.

τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου, κατώρθωσαν νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὰ ταμεῖα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν περὶ τὰ 1000 ἑκατομμύρια τοῦ δημοσίου χρέους, εὑρισκόμενα εἰς χεῖρας ξένων [1]). Τὴν σπατάλην, ἥτις γίνεται εἰς τὰς τοπικὰς δαπάνας χάριν τῆς γενικῆς ψηφοφορίας, ἐθεράπευσεν ἡ πόλις τῆς Νέας Ὑόρκης, συστήσασα παρὰ τὸν δήμαρχον καὶ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἰδιαίτερον οἰκονομικὸν Συμβούλιον, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῶν φορολογουμένων μόνον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐξελέγχῃ ὅλην τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ἀποκέντρωσιν, διατηρουμένης τῆς αὐτονομίας ἑκάστης Συμπολιτείας, καὶ θέλουσιν ὅπως ἡ Βασιγκτὼν μὴ ἦναι ἡ πρωτεύουσα ἀλλὰ τὸ ὁμόσπονδον πρακτορεῖον τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων. Ἀλλὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1867 ὤφειλε νὰ εὐρύνῃ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως· ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πληθυσμοῦ ὑπερτερεῖ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος τὸ ἑνωτικὸν σύστημα· αἱ ἐξουσίαι συγκεντροῦνται· αἱ τοπικαὶ παραδόσεις ὑποχωροῦσιν ἀπέναντι τῆς παντοδυναμίας τοῦ Κράτους, ἥτις ἐλαττοῖ τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας· ἀντὶ ἐλευθέρας ἀντιπροσωπευτικῆς κυβερνήσεως τείνει πρὸς κυβέρνησιν παντοδύναμον, ἥτις ἀπορροφᾷ πᾶσαν ἔνδειξιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐν ὀνόματι τῆς κυριάρχιας τοῦ λαοῦ, ἐν ᾧ τοὐναντίον ὁ Βασιγκτὼν ἤθελε κυβέρνησιν, ἐν ᾗ οὐδεμία ἐξουσία νὰ θεωρῇ ἑαυτὴν μόνον ἀντιπρόσωπον τῶν λαϊκῶν συμφερόντων.

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων, ἥτις ὡς πρόσχημα πολέμου ἐζητεῖτο ἀμέσως καὶ οὐχὶ βαθμιαία, συνετάραξε τὰ συμφέροντα τῶν καλλιεργητῶν καὶ φέρουσα εἰς τὰ πράγματα καὶ εἰς τὰς Βουλὰς ἄνδρας ὅλως ἀδαεῖς, γεννηθέντας ἐν τῇ δουλείᾳ καὶ τρέφοντας ἰδέας ἐκδικήσεως, παρήγαγεν ἀναρχίαν καὶ τυραννίαν. Οἱ συνετῶς σκεπτόμενοι προέβλεπον μεγάλας ζημίας· ἐν τούτοις ὅμως

[1]) Ἐν ἔτει 1884 τὸ χρέος ἦτο 1,438,542,995, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν χρεῶν τῶν διαφόρων Πολιτειῶν.

ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ μένει εἰς τοὺς Ἀμερικανούς, οἵτινες, ὡς ἐκ τούτου ὑποθάλπουσι τὴν μετανάστευσιν τῶν λευκῶν [1]).

Καταπληκτικὴ εἶναι ἡ δραστηριότης τῆς χώρας ἐκείνης, ἐν ᾗ οἱ νέοι ἀπὸ τοῦ 14ου καὶ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας των ἀφίνονται ἐλεύθεροι ἐν τῷ κόσμῳ, πολλάκις πτωχότατοι, ὅπως ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων, τῶν διαφόρων προσκομμάτων, καὶ τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ἀναγκάζωνται νὰ παλαίσωσι τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως καὶ πολλάκις ἀποκτῶσι περιουσίας, ἃς οὐδὲ ὀνειρεύεται ὁ παλαιὸς Κόσμος· ἐὰν φαντασιοκόπος τις ἐκλαμβάνῃ τοῦτο ὡς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ θέλειν εἶναι τὸ δύνασθαι, ὁ ἠθικολόγος ἀποδοκιμάζει τὴν ὥθησιν ταύτην τοῦ λαοῦ πρὸς μόνον ὑλικὰ κέρδη, ὅσον καὶ ἂν ἀντείπῃ τις εἰς τοῦτο, ὅτι καλὸν εἶναι πάντοτε τὸ μειοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν πενίαν. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης μεγάλη δύναται νὰ προκύψῃ διαφθορά, διότι καὶ ἐν ταῖς καλλιτέραις χώραις ἡ ἀπληστία τοῦ κέρδους καὶ τοῦ αὐτοσχεδιάζειν περιουσίας ἄνευ διακρίσεως τῶν μέσων, ἐπιφέρει τὴν διαφθοράν, ἥτις ὀσημέραι ἐπιτείνεται ἐν ταῖς δημοσίαις διαχειρίσεσιν [2]). Καὶ ἡ οἰκονομικὴ θέσις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν μετεβλήθη ἀφ' ὅτου ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην μεγάλων βιομηχανικῶν καταστημάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν πρότερον ἄγνωστα εἰς τὰς νοτίους ἀγροτικὰς χώρας· ἐκ τούτου προέκυψαν τὰ μεγάλα τιμολόγια, ἡ αὔξησις

[1]) Μετηνάστευσαν ἐν ἔτει 1884 εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας 403,320 ἄτομα, καὶ ἐν ἔτει 1885 ἄτομα 326,312.

[2]) Ὁ Βαρράρος Πογιέρος, ὅστις ἦτο παρὼν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1878, περιγράφει τὰς ῥᾳδιουργίας καὶ δωροδοκίας. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν, λέγει, ἐνδιαφέρει οὐ μόνον πολιτικῶς, ἀλλὰ καὶ χρηματικῶς, διότι γίνονται στοιχήματα ὡς ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις. Ἐν μόνῃ τῇ Συμπολιτείᾳ τῆς Ἰνδιανῆς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, οἱ δημοκρατικοὶ ἀπώλεσαν εἰς στοιχήματα 5 ὅλα ἑκατομμύρια, καὶ ἡ ζημία αὕτη ἐπέφερε χρεωκοπίαν. Ὁ δαπανῶν τὰ περισσότερα, ἔχει μεγάλην ἰσχύν· καὶ ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἰσχυρότεροι τούτων, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ ἐπιτηδειότεροι ῥαδιοῦργοι. «Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα θεραπεύονται διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας· ἀνώτερός τις δικαστὴς ἀπεφάνθη, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία εἶναι τὸ κράτος τοῦ δικαίου. Ἤδη ὁ Πελλεγρῖνος Ῥώσσης εἶπεν. «Ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία ἔχει πρὸ παντὸς ἀνάγκην δικαιοσύνης».

τῶν ἡμερομισθίων καὶ ἡ συρροὴ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις [1]· ἐκ τούτου ὡσαύτως καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἡ ἐργασία τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων ἐν τοῖς ἐργοστασίοις, καὶ ἡ παραίτησις τῶν ἀγρῶν εἰς τοὺς μεταναστεύοντας ἀποίκους. Καὶ ἐπειδὴ οἱ μετανάσται οὗτοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθολικοί, καὶ ἔχουσι πολλὰ τέκνα ἀπέναντι τῶν διαμαρτυρομένων, αἵτινες ἔχουσι μικροτέρας οἰκογενείας, προκύπτει μετασχηματισμός τις, οὗ τὰς συνεπείας δὲν δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ. Καταδικάζεται ἡ κατάχρησις τῶν πνευματωδῶν ποτῶν, τὰ ὁποῖα ἀμβλύνουσι τὸν νοῦν οὐχὶ μόνον τῶν ἀπαιδεύτων καὶ πτωχῶν τάξεων τοῦ λαοῦ· κατὰ τὰς ἐκλογὰς εἷς τῶν σπουδαιοτέρων τίτλων εἶναι ὁ τῆς ἐγκρατείας· οἱ θαμῶνες τῶν ποτοπωλείων ἔχουσι τοὺς ὑποστηρικτάς των· πολεμοῦνται ὅμως πεισματωδῶς ὑπὸ τῶν Ἑταιριῶν τῆς Ἐγκρατείας [2].

Αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι παραβλέπουσι τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης ὁσάκις ἀπαιτεῖ τοῦτο τὸ κοινὸν καλόν· διὰ προστατευτικῶν δασμῶν καὶ τελῶν ἀποσβέννουσι τὰ τεράστια χρέη τοῦ πολέμου· ἀποκλείουσι τοὺς κατὰ μυριάδας συρρέοντας Κινέζους, οἵτινες ἔκαμνον ἐπιβλαβῆ συναγωνισμὸν εἰς τοὺς ἐγχωρίους χειρώνακτας· καὶ πλημμυροῦσι τὴν Εὐρώπην δι' ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων τῶν ἰδίων αὐτῶν προϊόντων [3]. Ἐὰν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν προϊόν-

[1] Ὁ πληθυσμὸς τῆς Νέας Ὑόρκης ηὔξησεν εἰς 1,500,000.
Ὁ τῆς Φιλαδελφείας εἰς 814,000.
Ὁ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου εἰς 350,000.
Ὁ τῆς Βαλτιμόρης εἰς 330,000.
Ὁ τῆς Βουστώνης εἰς 342,000.
καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου εἰς 250,000.

Αἱ κυριώτεραι ἱστορίαι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶναι συγγράμματα στατιστικὰ καὶ οἰκονομολογικά.

[2] Ἐν ἔτει 1856 ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις σπουδαιότατον σύγγραμμα, φέρον τὸν τίτλον «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, καὶ τὸ ῥητόν: Hic erit Scipio qui in exitium Africae crescit.

[3] Ὑπολογίζεται στατιστικῶς ὅτι τὰ προϊόντα ταῦτα εἶναι 200 μέχρι 300 ἑκατ. ἀξίας· ἀλλ' Ἀμερικανός τις ἔμπορος ἀπέδειξεν ὅτι τὰ μεταφερόμενα εἰς Εὐρώπην προϊόντα ἀνέρχονται εἰς τὴν ἀξίαν 500 ὅλων ἑκατομμυρίων.

των ἤθελον γείνει βιομήχανοι ὅλαι αἱ χῶραι, τί θὰ γείνῃ ἡ παλαιὰ Εὐρώπη ἀπέναντι τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Κίνας;

Ἐξελθοῦσαι ἐξ ἐπαναστάσεως μετὰ στοιχείων ἑτερογενῶν τοσοῦτον, αὐξηνθεῖσαι διαρκῶς καὶ μὲ συμφέροντα ὅλως διάφορα, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι βαίνουσιν ἀσφαλῶς καὶ ἔχουσι τακτικὴν διεύθυνσιν εἰς τὰς ὑποθέσεις των, καὶ μίαν ἕνωσιν μεταξὺ διαφόρων φυλῶν ἐντὸς ὁρίων μεταβαλλομένων διηνεκῶς, καὶ, μένουσαι ὅλαι ἀμερικανικαὶ, ἀρνοῦνται πᾶσαν ἀνάμιξιν ξένων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῶν πράγματα.

Ἡ βόρειος Ἀμερικὴ διατρέχει νέον κρίσιμον κίνδυνον ἕνεκα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων. Τὰ πάντα πείθουσιν ὅτι οἱ Μαῦροι εἶναι κατώτεροι κατὰ τὸν νοῦν τῆς καυκασίου φυλῆς καὶ ὅτι ὀλιγώτερον ἀναπτύσσονται ἐκ τῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ ὀλίγας μόνον ἐξαιρέσεις. Κατώτεροι εἶναι καὶ οἱ ἐκ τῶν μικτῶν γάμων γεννηθέντες, οἵτινες ἐλαττοῦνται ἐπαισθητῶς ἀφ' ὅτου ἡ δούλη γυνὴ δὲν εἶναι πλέον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κυρίου της. Ἂς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν δυσαναλογίαν ὡς πρὸς τὰς περιουσίας, ὅτι διὰ μιᾶς ἔπαυσαν ἐργαζόμεναι χιλιάδες χειρῶν, ὥστε ἐδέησε νὰ γείνῃ μεταρρύθμισις ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν· ἀλλ' οἱ Μαῦροι συμμετέσχον ἀμέσως τῶν πολιτικῶν προνομιῶν, τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν ἐκλογῶν, ὥστε εὑρέθησαν τοσοῦτοι ἀπελεύθεροι ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἀπαίδευτοι, φθονεροί, πλήρεις μίσους ἐναντίον τῶν ἀρχαίων κυρίων των καὶ ποθοῦντες ἐκδίκησιν. Πολλοὶ Λευκοὶ ἐκ τῶν νοτίων Κρατῶν (Blakbell καλούμενοι), μὴ ἀντέχοντες εἰς τὸν συναγωνισμόν τῶν Μαύρων, μεταναστεύουσιν εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας, ἐγκαταλείποντες τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς ἀπελευθερωθέντας. Τοῦτο δὲ ἐμβάλλει εἰς φόβους τὰς κυβερνήσεις, οἵτινες βλέπουσι τὴν ἀπόλυτον τῶν Μαύρων ἐπεκράτησιν. Καὶ προτείνονται θεραπεῖαι ὅμοιαι πρὸς τὰς κατὰ τῶν Κινέζων ληφθείσας, καὶ φιλελεύθεροι θεωρίαι, δι' ὧν νὰ ἐκδιωχθῶσιν, ὅπως ἐξεδιώχθησαν οἱ Μαῦροι ἐκ τῆς Ἱσπανίας. Ἀλλὰ ποῦ θὰ σταλῶσιν οὗτοι; Ἀπώλεσαν πλέον τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς δεσμοὺς

τῆς πατρῴας αὐτῶν γῆς, τῆς Ἀφρικῆς. Ἠδύναντο ἴσως νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ εἰς τὰς ἐκτεταμένας χώρας τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς, ἐν ᾗ τὸ ἐν Βερολίνῳ συνέδριον παρεχώρησε τοσαύτας γαίας εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας καὶ ἔνθα θὰ ἠδύναντο νὰ ἱδρύσωσιν ἐπωφελεῖς ἀποικίας. Ἀλλὰ διὰ τίνων μέσων ν' ἀναγκάσῃ τις δώδεκα ἑκατομμύρια Μαύρων νὰ ἐγκαταλείψωσι χώραν, ἐν ᾗ ἀπολαμβάνουσιν ἀναπαύσεις καὶ ἐλευθερίαν; Πόσον ὑποβλέπονται οἱ Καυκάσιοι καὶ οἱ Χαμῆται, τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ καταστροφαὶ τῆς Κούβας. Δύσκολον εἶναι νὰ θεραπεύσῃ τις ἀπηρχαιωμένας ἀδικίας.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1880 ἡ δημοκρατία τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἔχει 50,155,866 κατοίκων, οἵτινες ἐντὸς δεκαετίας ηὔξησαν κατὰ 11 ἑκατομμύρια· 45 ἑκατομμύρια εἶναι οἱ λευκοὶ καὶ $6^1/_2$ ἑκατομ. οἱ μαῦροι, 105,000 Ἀσιανοὶ καὶ 256 χιλ. Ἰνδοί. Δεκαεπτὰ Πολιτεῖαι ἔχουσι πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατοίκων ἑκάστη. Διὰ τὴν κατάληψιν νέων ἐκτάσεων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1872 μέχρι τοῦ 1882 ἐδαπανήθησαν 200 ἑκατομ. δολλαρίων. Μεγάλη εἶναι ἡ μανία τοῦ ἐκτείνεσθαι. Ἡ πολιτεία τοῦ Ὀρεγὼν ἐκτείνεται κατὰ ἡμίσειαν μοῖραν πλάτος ἐτησίως. Τὰ λοιπὰ Κράτη κατέχουσι περὶ τὰ 150 ἑκατομμύρια πλέθρων γῆς ἀκαλλιεργήτου, τὰ ὁποῖα προσφέρονται εἰς τοὺς μετανάστας.

Αἱ ἰδιαίτεραι Πολιτεῖαι εἶχον ἐν ἔτει 1877 δημόσιον χρέος 7,059,450,000, ἐξ ὧν τὰ δύο δισεκατομμύρια διὰ τὸ Κράτος, 4 δισεκατομμύρια διὰ τὰς πόλεις καὶ ἓν δισεκατομμύριον διὰ τὰ χωρία. Τὸ σύνολον τῶν δημοτικῶν καὶ τῶν δημοσίων φόρων ἀνέρχεται σήμερον εἰς 3,650,000,000 φράγκων, ἤτοι περίπου 80 φρ. κατ' ἄτομον. Τὸ χρέος τοῦτο ἀντιπροσωπεύεται διὰ ἔργων κοινῆς ὠφελείας, οἷον σιδηροδρόμων καὶ πλευστῶν διωρύγων, ἐξ ὧν μόνον ἡ διώρυξ τοῦ Ἐριὲ ἀπέφερεν 20 ἑκατομμύρια δολλαρίων. Ἐν τοσούτῳ νέαι πόλεις ἱδρύονται ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου· ὀκτακόσιαι Τράπεζαι συνδράμουσι τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· ἐν ἔτει 1856 ἐκαλλιεργήθησαν 7,122,292 πλέθρων χέρ-

σων γαιῶν, ἐκτάσεως δηλ. ὁποίαν ἔχουσιν ἡ Ὁλλανδία καὶ τὸ Βέλγιον ὁμοῦ [1]). Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1877 ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ 130,000 χιλιόμετρα σιδηροδρόμων, ἀντιπροσωπευόντων κεφάλαιον 24,670,425,140 φράγκων· αἱ εἰσπράξεις τούτων ἀνῆλθον εἰς 2,685,192,930 φράγκων, τὰ δὲ καθαρὰ κέρδη εἰς 1,006,844,850 φρ., διενεμήθησαν δὲ μερίσματα 316,200,000 φρ. Αἱ τηλεγραφικαὶ γραμμαὶ διέσχισαν ὅλην τὴν χώραν. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ηὐξήθη κατὰ 221 ἀτμόπλοια καὶ 1703 ἱστιοφόρα πλοῖα. Ἡ ἀγροτικὴ καὶ βιομηχανικὴ παραγωγὴ ὑπερέβη ἐν ἔτει 1840 τὰ 201 ἑκατομμ. λιρῶν στερλινῶν, καὶ ἐν ἔτει 1855 τὰ 520 ἑκατ., δηλ. ὑπερεδιπλασιάσθη ἐντὸς δεκαπέντε ἐτῶν. Ἐν ἔτει 1844 ὑπελογίσθη ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῇ χώρᾳ εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον 20 ἑκατομ. λιρῶν, ἐν ἔτει δὲ 1855 πλέον τῶν 40. Τὰ ὀρυχεῖα τῆς Καλλιφορνίας παρήγαγον 850 ἑκατομ. Κατὰ τὸ 1850 ἡ ἐξαγωγὴ εἰς Ἀγγλίαν ἀνῆλθεν εἰς 1,484,000 λιρῶν στερλινῶν, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ἐξ Ἀγγλίας εἰς 1,510,000, συνομολογηθείσης τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης· ἡ ἐξαγωγὴ τῷ 1856 ἀνῆλθεν εἰς 4,543,000 λιρῶν καὶ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς 4,262,000.

Τῇ 30 Ἰουνίου 1875 τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Ἀμερικῆς εἶχε 31,923 πλοῖα τόννων ἐν ὅλῳ 4,595,883. Τὰ ἱστιοφόρα ἦσαν 3,979,958 τόννων, τὰ δὲ ἀτμόπλοια 1,116,425 τόννων· 4833 πλοῖα τόννων 758,839 ἦσαν προσδιωρισμένα διὰ τὴν λιμνοπλοΐαν, 1564 πλοῖα τόννων 373,465 διὰ τὴν ποταμοπλοΐαν. Ἡ εἰσαγωγὴ ἀπὸ 157½ ἑκατομ. φράγκων ἀνῆλθεν εἰς 1811 ἑκατομ. ἡ δὲ ἐξαγωγὴ ἀπὸ 104 ἑκατομ. εἰς 1250 ἑκατομ. φράγκων. Τῇ δὲ 30 Ἰουνίου 1878 ἡ μὲν ἐξαγωγὴ ἐκ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἀνῆλθεν εἰς 3,682,450,000 φρ. ἡ δὲ εἰσαγωγὴ εἰς 3,295,550,000 φρ. Μεταξὺ τῶν ἐξαχθέντων προϊόντων δέον νὰ ταχθῇ ὁ βάμβαξ,

[1]) Ἡ ὁλικὴ παραγωγὴ τῆς γῆς ἐν ἔτει 1858 ὑπελογίσθη εἰς 13,000 ἑκατομμύρια φράγκων, ἡ δὲ τῶν κτημάτων τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν εἰς 56,585 ἑκατομμύρια. Λί μηκέτι παραχωρηθεῖσαι ἢ πωληθεῖσαι γαῖαι ἔχουσιν ἔκτασιν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς Εὐρώπης ὅλης, ἐξαιρέσει τῆς Ῥωσσίας.

ἐξ οὗ ἐξήχθη πλέον τῶν ἑνὸς δισεκατομμυρίου ἀξίας, εἶτα βραδύτερον καὶ τὰ ἄλευρα 800 ἑκατ. φρ. ἀξίας, τὸ χοίρειον καὶ βόειον κρέας ἀξίας 400, ἑκατ. φρ., τὸ πετρέλαιον ἀξίας 400 ἑκατ. φρ. καὶ ὁ καπνὸς ἀξίας 145 φρ.

Ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1879 ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ηὔξησε κατὰ 55%, ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου κατὰ 150%, τοῦ μαλλίου κατὰ 290%, τοῦ βάμβακος κατὰ 16%, τοῦ πετρελαίου κατὰ 3800%, τοῦ σιδήρου κατὰ 230%, καὶ τῶν τεταριχευμένων κρεάτων κατὰ 200%.

Παραγωγὴ ὄντως καταπληκτική!

Εἰς τὴν Εὐρώπην δύναται ἡ ἀμερικανικὴ Ὁμοσπονδία ν' ἀποδείξῃ πῶς μία μεγάλη δημοκρατία δύναται νὰ σώσῃ ἑαυτὴν χωρὶς νὰ θυσιάσῃ οὐδεμίαν τῶν μεγάλων λαϊκῶν προνομιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι μέχρι σήμερον τὴν δόξαν αὐτῆς, καὶ πῶς δύναται νὰ στηρίξῃ τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ὁμοσπονδίας λαοῦ εὐφυοῦς καὶ μετριόφρονος, ὅπως ἡ ἀντιπολίτευσις παρακινηθῇ εἰς δραστηρίαν ἅμιλλαν ἄνευ τῆς ἀνάγκης ἐξουσίας δικτατορικῆς. Εἴθε ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη ἀναπτυχθῇ ἐν τῇ μελέτῃ τῆς εὐημερίας ταύτης, καὶ ἀποδείξῃ εἰς τὸν ἀμφιβάλλοντα κόσμον ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἱκανὸς νὰ κυβερνᾶται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι αἱ Κυβερνήσεις ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ καλὸν τῶν κυβερνωμένων, καὶ ὅτι ἡ καλλιτέρα Κυβέρνησις εἶναι ἐκείνη, ἥτις οὐ μόνον δὲν παρεμποδίζει ἀλλὰ διευκολύνει εἰς πάντας τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν δραστηριότητος.

Ὁ Καναδᾶς

Ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ ὑπάρχει εἰσέτι εὐρωπαϊκὸν ἔδρυμα, ὁ Καναδᾶς, ὅστις εἶναι πράγματι κατάκτησις τῶν Ἄγγλων ἀπὸ τῶν Γάλλων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Νέας Γαλλίας εἶχε σχηματισθῇ ὁ Καναδᾶς ἐπὶ Ἐρρίκου Δ' ὅπως ἰσορροπίσῃ τὴν Ἱσπανίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Μονρεάλης ἀπεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Καναδᾶς ἀποτελεῖ ἐκτεταμένην ὁμοσπονδίαν διαφόρων φυλῶν καὶ αἱρέσεων. Ἄγγλοι καὶ διαμαρτυρόμενοι ἐν τῷ ἄνω Καναδᾷ, καθολικοὶ ἐν τῷ κάτω, ἀπόγονοι τῶν Γάλλων, ὧν διετή-

ρησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμα· ἐν συνόλῳ τέσσαρα ἑκατομ. κατοίκων.

Περὶ Μεξικοῦ ἀναφέρομεν ἤδη ἀνωτέρω ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ. Καὶ τὸ Μεξικὸν εἶχε τοὺς πανηγυριστὰς τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ὁποίας ἤκμασεν ἡ ποίησις, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῆς Μεξικανικῆς Λύρας, συλλογῆς τῶν δοκιμωτέρων ποιημάτων, δημοσιευθείσης πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ Δίου Πέζα. Οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν εἶναι ὁ Καμποαμόρ, ὁ Μανουὴλ Φλώρες, ὁ Κάρπιος, ὁ Σιέρρας, ὁ Τέλλης, ὁ Κοντερέας, ὁ Κοσμᾶς, ὁ Ῥίβας Παλάκιος καὶ ὁ Ῥόζας Μορένος. Παραλείποντες ἄλλους, πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τὸν Ἀλταμεράνον, ἱδρυτὴν τῆς δραματικῆς Ἀκαδημίας, πρὸς ὃν ἀμιλλῶνται ὁ Βαλβουάνας, ὁ Ἰωάννης Ῥουὶς δὲ Ἀλαρσὼν καὶ ἄλλοι. Τὰ τελευταῖα συμβάντα τοῦ Μεξικοῦ περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κορόνα καὶ ἄλλων[1]).

Ἡ Κεντρῴα Ἀμερική.

Ἡ Νικαράγουα, ἡ Κοσταρίκα, Γουατεμάλη, Σὰν Σαλβαδώρ, καὶ Ὀνδούρας, χῶραι κείμεναι ὑπὸ τὸν λαμπρότερον οὐρανόν, ἐν αἷς ἡ θερμοκρασία διατηρεῖται στάσιμος καθ' ὅλον τὸ ἔτος μεταξὺ 16 καὶ 18 βαθμῶν, πλουσιώτατοι, παράγουσαι πρώτας ὕλας, μέταλλα, σάκχαριν, καὶ ἄπτερα κτήνη, παρενοχλοῦνται ὑπὸ ὀχληροτάτων ἐντόμων, μυρμήκων, ὄφεων, ὑπὸ δηλητηριωδῶν φυτῶν καὶ ὑφαιστίων. Ἡ γειτονία τῶν Ἰνδίων, ἐγχωρίων κατοίκων, κακοποιῶν, ῥαδιούργων, μεθύσων, παρέχει μεγάλην συνδρομὴν εἰς τὰς στάσεις. Διαλυθείσης τῆς ὁμοσπονδιακῆς συνθήκης (τοῦ 1842) ἡ Σὰν Σαλβαδώρ, ἡ Ὀνδούρας, ἡ Νικαρόγονα ἠνωμέναι ἐπετέθη-

[1]) Ὁ Δὸν Ἰωσὴφ Μαρία Ἀνδράδης, λόγιος ἀνὴρ καὶ βιβλιόφιλος, εἶχε σχηματίσει πολύτιμον συλλογὴν βιβλίων καὶ χαρτῶν, ἀφορώντων τὸ Μεξικόν. Ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ἠγόρασεν αὐτὴν καὶ τῷ παρέσχε πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔδει νὰ ᾖναι ἡ βάσις τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης. Μετὰ τὴν ἀπαισίαν τραγῳδίαν τοῦ Κουερετάρου (δηλ. τὸν τουφεκισμὸν τοῦ αὐτοκράτορος) ἀπεστάλη ἡ συλλογὴ αὕτη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐξετέθη εἰς πώλησιν. Ἐδημοσιεύθη γαλλιστὶ ὁ Κατάλογος τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τοῦ Ἰωσὴφ Μαρία Ἀνδράδη

σαν κατὰ τῆς Γουατεμάλας, ἀλλ' ὁ Καρρέρας, διατηρηθεὶς ὡς πρόεδρος ἐπὶ 25 ἔτη, κατετρόπωσεν αὐτάς.

Αἱ δυτικαὶ Ἰνδίαι.

Ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Δομινίκου, διανεμηθεῖσα ἄλλοτε μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Γαλλίας, ὑπετάγη τῷ 1861 διὰ τοῦ Σαντ' Ἄννα ἐκ νέου τῇ Ἱσπανίᾳ, ἀλλ' ἠλευθερώθη μετ' οὐ πολὺ διὰ πολέμου αἱματηροτάτου. Ὁ Σαλνάβης προσεπάθησε νὰ ἐπιφέρῃ τάξιν τινὰ ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξερράγη ἐπανάστασις, ἧς θῦμα ἔπεσεν ὁ Σαλνάβης καταδικασθεὶς εἰς θάνατον. Ἐν ἔτει 1879 νέα ἐξερράγη ἐπανάστασις.

Ἡ Ἀϊτῆ, ἔχουσα ἥμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων μαύρων καὶ μελαψῶν ὁμιλούντων τὴν γαλλικήν, ἀπεσπάσθη κατὰ τὸ 1844 καὶ ἐκδιώξασα τὸν αὐτοκράτορα Φαυστῖνον Σουλούκ, ἐπέμεινεν εἰς τὴν δημοκρατίαν. Τὴν νῆσον ταύτην ἐποφθαλμιῶσι πάντες ἕνεκα τῆς εὐφορίας της καὶ τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως.

Ἡ νῆσος Κούβα, ἡ βασίλισσα τῶν Ἀντιλλῶν καὶ ἡ ὡραιοτέρα τῶν ἱσπανικῶν ἀποικιῶν, ἔχουσα δύο ἑκατομμύρια κατοίκων καὶ λαμπρὸν λιμένα, τὸν τῆς Ἀβάνης, καὶ παράγουσα τὸ ἓν τρίτον τῆς σακχάρεως, ἣν καταναλίσκει ὁ κόσμος ὅλος, κλονίζεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπὸ στάσεων καὶ ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν. Ὁ στρατάρχης Σερράνος, ἀποσταλεὶς ἐκεῖ ὡς τοποτηρητής, ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Ἐν ἔτει 1868 ἐπανεστάτησαν οἱ Κουβαῖοι· μάτην ἔκαμνε ἡ Ἱσπανία παραχωρήσεις καὶ κατήργησε τὴν δουλείαν· οἱ Μαῦροι ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν πειρατῶν καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἔλαβον τὰ ὅπλα· πεισματώδης διεξήχθη ὁ πόλεμος ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη[1]). Καὶ ὁ μὲν Μαρτῖνος Κάμπος κατέπνιξε τὴν στάσιν ταύτην, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς δουλείας συνταράττει διαρκῶς τὴν χώραν.

Ἡ νότιος Ἀμερική.

Ἡ νότιος Ἀμερικὴ δὲν συνῆλθεν ἀκόμη ἐκ τῶν κλονισμῶν

[1]) Ζωηρῶς συζητεῖται σήμερον μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Δομινίκου καὶ τῆς Ἀβάνης τὸ ζήτημα, τίς ἐκ τῶν δύο τούτων πόλεων ἔχει τὰ ἀληθῆ ὀστᾶ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου τοῦ ἀνακαλύψαντος τὴν Ἀμερικήν.

τοῦ ἔτους 1810. Ἡ χώρα, ἥτις περισσότερον διετήρησεν τὰς ἀρχαίας της, παραδόσεις εἶναι ἡ Βρασιλία. Χώρα μεγαλοπρεπὴς καὶ θαυμασία τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, ἔχουσι παράλια ἐκτάσεως 7920 χιλιομέτρων καὶ ἔκτασιν ἐννέα ἑκατομμυρίων τετραγ. χιλιομέτρων, δηλ. τὸ δέκατον μέρος τῆς γηΐνης σφαίρας μὲ γιγαντιαίους ποταμούς, τὸν Παράναν, τὸν Ἅγιον Φραγκῖσκον, τὸν μεγαλοπρεπῆ Ἀμαζόνα καὶ τὸν μαγευτικὸν κόλπον τοῦ Ῥίου Ἰανείρου. Ἀνεξάντλητα εἶναι τὰ πλούτη αὐτῆς εἰς φυτά, εἰς κτήνη καὶ εἰς ὀρυκτά, παράγει τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου καφέ, ὃν καταναλίσκει ὁ κόσμος ὅλος, ἐξάγει δὲ καὶ χρυσὸν ἐν ὅλαις ταῖς ἐπαρχίαις της καὶ ἀδάμαντας. Ἀποσπασθεῖσα ἐκ τῆς Πορτογαλλίας ἡ Βρασιλία διετήρησε τὸν κληρονομικὸν αὐτοκρατορικὸν τύπον (ὅστις ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν κατελύθη. Σημ. Μεταφρ.) καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1824 μὲ Γερουσίαν ἐκ 55 ἰσοβίων μελῶν καὶ 122 ἀντιπροσώπων ἐκλεγομένων ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη. Οἱ κάτοικοι, δέκα μέχρι δώδεκα ἑκατομμύρια, εἶναι σχεδὸν πάντες καθολικοὶ ὑπὸ ἕνα μητροπολίτην καὶ δώδεκα ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις ἐξαρτωμένας ἐκ τῆς μητροπόλεως τῆς Βαΐας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης Μακέδος Κώστας κατεσκεύασεν ἐκκλησίαν πλωτήν, δηλ. πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ ἀπεράντου ποταμοῦ Ἀμαζόνος μεταφέρει τοὺς ἱεραποστόλους καὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς εἰς τὰ ἀπώτατα τῆς χώρας μέρη. Ὁ καπουκῖνος Φραγκῖσκος Μαρία Λωρεντσόνης ἐκ Βικεντίας, κτίσας πλέον τῶν τριάκοντα ἐκκλησιῶν, ἀνήγειρε κατόπιν τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Νοσοκομείου ἐν Περναμπούκῳ.

Τὰ κτήματα τῶν θρησκευτικῶν ταγμάτων ὀφείλουν νὰ μετατραπῶσιν εἰς δάνεια τοῦ κράτους (1870). Ἡ ἐκπαίδευσις προστατεύεται· πλούσιαι δὲ εἶναι αἱ βιβλιοθῆκαι καὶ ἰδίως ἡ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνογραφικῆς Ἀκαδημίας[1]).

Ἐπειδὴ τὰ 3 ½ ἑκατομμύρια δούλων ἦσαν ἰδιωτικὴ περιου-

[1]) Ἀξιόλογος στατιστικὴ ἐδημοσιεύθη τῷ 1866 κατὰ τὴν Ἔκθεσιν τῆς Φιλαδελφείας. Τότε ἐδημοσιεύθη καὶ τὸ σύγγραμμα «Ἡ Ἀργεντινὴ δημοκρατία γερμανιστὶ καὶ ἱσπανιστί. Πολύτιμος ἔκθεσις περὶ Περουβίας καὶ Βολιβίας ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις ὁ Μ. Βίνερ.

σία, δὲν ἠδύναντο ν' ἀπελευθερωθῶσιν ἄνευ ἀποζημιώσεων. Ἕκαστος δοῦλος στοιχίζει 4000 φράγκων· ὑπάρχουσι κύριοι ἑκατοντάδων καὶ χιλιάδων δούλων, καὶ δι' αὐτῶν ἐν ἑκτάριον καφὲ δύναται νὰ παράγῃ καφὲν ἀξίας 1000 φράγκων ἐτησίως. Ὑπῆρξε λοιπὸν φιλανθρωπικὴ μὲν ἀλλὰ δυσεκτέλεστος ἡ πρότασις τοῦ ἀπελευθεροῦν αὐτὰς διὰ μιᾶς· διὰ τοῦ νόμου τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1871 κατηργήθη ἡ δουλεία, ὥστε οὐδεὶς πλέον γεννᾶται δοῦλος, καὶ πολλαὶ διατάξεις προστατεύουσι τοὺς ἀπελευθερωθέντας καὶ τοὺς ἀνηλίκους.

Πολλοὺς πολέμους ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Βρασιλίας μετὰ τοῦ Ῥόζας, τοῦ Ἰουαρέζ, τοῦ Λοπές, δικτάτορος τῆς Παραγουάης καὶ μετὰ τῆς ἀργεντινῆς Δημοκρατίας, ἐν οἷς διεκρίθησαν ὁ δοὺξ τῆς Καζίας, ὁ μαρκήσιος Ἐρρᾶς καὶ ὁ πρίγκηψ διάδοχος τοῦ θρόνου. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ὀλένδας περιέγραψε τοὺς ἀγῶνας οὓς ὑπέστη ἕνεκα τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Μεταξὺ τῶν λογίων συγκαταλέγονται ὁ αὐτοκράτωρ Δὸν Πέτρος Β'. ὁ Μανουὴλ Μακέδος, ὁ Βερνάρδος Γαϊμεράτ, ὁ Σάντα Ῥίτας, ὁ Γονζάλβος Δίας, ὁ Δούρεος, ὁ Γονζάγας, εἰδυλλιογράφος, ὁ Ἀρθοῦρος Ἀζεβέδος, ὁ Βερέλλος καὶ ὁ ὑποκόμης τοῦ Ῥίου Βράνδου· ἄριστος μεταξὺ τῶν μουσουργῶν εἶναι ὁ Γομές. Ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη ἐν Βρασιλίᾳ ἐπιγραφή, ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι οἱ Φοίνικες μετέβησαν ἐκεῖ πέντε ὅλους αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ.

Ὁ αὐτοκράτωρ δὸν Πέτρος Β'. ἐπροστάτευσε τὰς προόδους τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας του· περιῆλθε δὲ πολλάκις τὸν κόσμον ὅπως ἀποκτήσῃ γνώσεις καὶ πεῖραν, καὶ προσπαθεῖ νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς ἀντιμαχομένους. Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας παρεχώρησεν οἰκειοθελῶς τὸ τέταρτον τῆς βασιλικῆς χορηγίας του, ἥτις ἦτο μόνον 2,250,000 φράγκων ἐτησίως.

Ἐν ἔτει 1831 ἡ δημοκρατία τῆς Κολομβίας περιελάμβανε τρία Κράτη, τὸ τῆς Βενεζουέλης τὸ τῆς Νέας Γρενάδης καὶ τὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ἡ Νέα Γρενάδη ὑπέστη πολλὰς ἀλλοιώσεις

μέχρις οὗ τῇ 8 Μαΐου ἀνεκηρύχθη νέον Κράτος ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Κολομβίας. Κεῖται ἡ δημοκρατία μεταξὺ τῶν τροπικῶν, καὶ ἡ Βογότα, πρωτεύουσα αὐτῆς κεῖται εἰς τὴν 4ην μοῖραν πλάτους. Σχηματίζει δὲ τὸ βόρειον μέρος της νοτίου Ἀμερικῆς, περιβρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ διασχίζεται ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν τῶν Ἄνδεων καὶ τῆς Σιέρρας Νεβάδας, αἵτινες ὑψοῦνται μέχρις 7926 μέτρων καὶ ἐξ ὧν πηγάζουσιν οἱ τεράστιοι ποταμοὶ Ὀρενόκος καὶ Ἀμαζών, ἔχων μῆκος 5 χιλιάδων χιλιομέτρων καὶ χωρίζων τὴν Κολομβίαν ἀπὸ τῆς Βρασιλίας. Τῷ 1859 ἐδημοσιεύθη ἡ στατιστικὴ καὶ ἡ γεωγραφία τῶν Ἡνωμένων ἐκείνων Πολιτειῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, αἵτινες τῷ 1886 ἔλαβον τὸ ὄνομα τῆς Δημοκρατίας τῆς Κολομβίας.

Ἡ Βενεζουέλη, εἰσελθοῦσα τῷ 1863 εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν, ἔχουσα δὲ ἰδιαίτερον πρόεδρον καὶ δύο Βουλάς, διατηρεῖ ἰδιαιτέραν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ διαρκεῖς εἶναι ἐκεῖ αἱ διαμάχαι μεταξὺ ἑνωτικῶν καὶ ὁμοσπονδιακῶν. Ὅτε τῷ 1868 ἔπεσεν ὁ στρατηγὸς Πάεζ, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 ἦτο δικτάτωρ τῆς Βενεζουέλης, σοβαραὶ ἐξερράγησαν ταραχαί. Ὑπερίσχυσεν ὁ Γούζμαν Βλάγκος διὰ τῶν ὅπλων· οὗτος τῷ 1870 ἐκυρίευσε τὴν Καράκαν, τῷ 1872 ἐξελέγη Πρόεδρος, καὶ ὡς τοιοῦτος πολλὰ ἐδαπάνησεν εἰς δημόσια ἔργα, σιδηροδρόμους, τηλεγράφους, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν· ὥρισε τὰ σύνορα διὰ διαιτητῶν καὶ συνέταξε καὶ κώδικα. Πεσὼν τῆς ἀρχῆς ἐν ἔτει 1878 μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' ἀνεκλήθη πάλιν καὶ διετέλεσε πρόεδρος μέχρι τοῦ 1884. Τοῦτον διεδέχθη ὁ Ἰωακεὶμ Κρέσπος, ὁ ἐπικληθεὶς ἥρως τοῦ καθήκοντος. Ὁ ἀρχαιολόγος Σαφανιὼν συνέλεξεν ἐν Βενεζουέλῃ πολλὰ σπάνια ἐθνογραφικὰ μνημεῖα καὶ ἰνδικὰς ἐπιγραφάς. Ἐν Καράκᾳ ἑωρτάσθη ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ Ἐλευθερωτοῦ (Βολιβάρ). Τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας ἐξεμισθώθησαν εἰς Γάλλον τραπεζίτην.

Ἡ δημοκρατία τοῦ Ἰσημερινοῦ, μετὰ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς

Περουβίας (τῷ 1858) εἶχε πρόεδρον τὸν Γάρτσιαν Μορένον, ὅστις διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1882.

Ἡ ἀργεντινὴ Δημοκρατία εἶναι δεκάκις μεγαλειτέρα τῆς Ἰταλίας, ἐκτεινομένη κατὰ 35 μοίρας πλάτους καὶ 26 μήκους. Εἶναι τὸ μεγαλείτερον κράτος τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς μετὰ τὴν Βρασιλίαν, κεῖται δὲ ἐν τῇ εὐκράτῳ ζώνῃ καὶ εἶναι κατάλληλος διὰ πᾶσαν καλλιέργειαν· ὁ πληθυσμός της ὅμως δὲν ὑπερβαίνει τὰ τρία ἑκατομμύρια καίτοι τριπλασιασθεὶς ἐν διαστήματι τεσσαράκοντα ἐτῶν. Χώρα ποιμενική, δυναμένη νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἀρκαδίαν, εἶναι ἧττον ἐπιδεκτικὴ τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ. Ἔχει μεγάλους ποταμούς, τὸν Παράναν, τὸν Παραγουάην, τὸν Οὐρουγουάην καὶ τὸν Ῥίον δὲ λὰ Πλάτα, ὅστις εἰς τὰς ἐκβολάς του ἔχει πλάτους 75 μιλίων, ὄρη τὰς Ἄνδεις καὶ τὰς μεγαλοπρεπεῖς πόλεις Κορδόβαν, Παράναν καὶ Βουένος-Ἄϋρες. Καταλυθείσης τῷ 1852 τῆς εἰκοσαετοῦς τυραννίας τοῦ Ῥόζα, ἐπῆλθεν ἀναρχία· ὁ ἐκλεχθεὶς πρόεδρος Οὐρκουΐτσας ταχέως κατελύθη τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἐξελέγη ἐκ νέου μετὰ τὴν μάχην τῆς Κεπέδας κατὰ τῆς πόλεως Βουένος-Ἄϋρες, ἥτις εἶχεν ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Ὁμοσπονδίας. Ἀνεσυστήθη ἡ Ὁμοσπονδία ὑπὸ ἕνα ἑξαετῆ πρόεδρον καὶ μὲ ἰσότητα φυλῶν καὶ θρησκευμάτων. Μακραὶ διενέξεις ἀνεφύησαν πρὸς τὴν παπικὴν Ἕδραν, καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ ἔμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον κεναί. Ἐκτὸς καταστρεπτικῆς ξηρασίας κατὰ τὸ 1864 συνεκρότησεν, ἡ Ἀργεντίνη πόλεμον κατὰ τῆς Παραγουάης καὶ ἔχει ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Παταγωνίας. Οἱ πλεῖστοι τῶν μεταναστῶν εἶναι Ἰταλοί. Πεσόντος τοῦ Ῥόζα ὁ ποταμὸς Λὰ Πλάτα, ἐγένετο προσιτὸς εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ὧν αἱ σημαῖαι εἶχον τὰ αὐτὰ δικαιώματα οἷα καὶ ἡ ἐθνικὴ σημαία. Ἡ βιομηχανία καὶ ἡ καλλιέργεια ἀναπτύσσονται ὁσημέραι· τὸ εὐκραὲς τοῦ κλίματος, ἡ εὐφορία τῆς γῆς, ἡ ἐξαγωγὴ τῶν δερμάτων, τῶν μαλλίων, τῶν ἀλειμμάτων, καὶ τῶν τεταριχευμένων κρεάτων ἐπιφέρουσι πολλὰ κέρδη εἰς τὸν τόπον, ὡς καὶ τὰ ὀρυχεῖα[1]). Τὸ πολίτευμά της εἶ-

[1]) Τοῦ πολιτίμου περουδιανοῦ φλοιοῦ δὲν ἐγένετο τακτικὴ καὶ οἰκονομικὴ συλλογή· ὡς

ναι φιλελεύθερον· οἱ δικασταὶ ἐκλέγονται παρὰ τοῦ λαοῦ· στρατὸν καὶ ναυτικὸν ἔχει ἐπαρκῆ. Δυστυχῶς αἱ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν παροχθίων κατοίκων εἶναι συχναί.

Ἡ Βολιβία, κειμένη μεταξὺ τῆς Περουβίας, τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς Βρασιλίας, τῆς Παραγουάης καὶ τῆς Χιλῆς, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἐλευθερωτοῦ (τοῦ Βολιβάρ), τοῦ ὁποίου, ὡς λέγει ὁ Λόζας, ἡ ἀμερικανικὴ ἀνεξαρτησία εἶναι ἡ ἐποποιία, ἡ ἐλευθέρα ἡ ἄσασα αὐτὸν μοῦσα, ὁ σαρκοφάγος αὐτοῦ ἡ ἀθανασία καὶ τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ ἐλεγεῖον τὰ δάκρυα τῶν μεταγενεστέρων. Ἐν Βολιβίᾳ ὁμιλοῦνται ἐκτὸς τῆς ἱσπανικῆς, αἱ διάλεκτοι κοναχούα, μόγιο καὶ ἀϊμάρα, ἐν αἷς τὰ ῥήματα ἔχουσιν ἰδιαιτέραν κλίσιν, ὅταν ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀντικειμένου μεταφέρηται εἰς προσωπικὸν ὑποκείμενον, μεταβαλλομένη κατὰ τὸ ὄνομα τῶν προσώπων. Τὸν πρόεδρον Λινάρες διεδέχθη τῷ 1861 ὁ δ' Ἄχας· τῷ 1864 ἐξῆλθε νικητὴς ὁ Μαλγαρέϊος, ὅστις ἐξήσκησε δικτατορίαν μέχρι τῆς προεδρείας τοῦ Μοράλες (τῷ 1872). Ὁ δικαστικὸς διοργανισμὸς καὶ ἡ ποινικὴ νομοθεσία ὀφείλονται τῷ Λενάρες.

Ὁ Ἰωσὴφ Μαρία Καλβιμόντης, ὁ Μαριάνος Ῥαμάλλος, ὁ Βενδιαμέντης, ὁ ὑμνίσας τὸν Βολιβάρ, ὁ Δανιὴλ Κάλβος, ὁ Ἰωσὴφ Μανοὴλ Λόζας, ὁ Νέστωρ Γαλένδας, ὁ Βενιαμὶν Βλάγκος καὶ ὁ Δελέγκος ἐφημίσθησαν καὶ ὡς ποιηταὶ καὶ ὡς πεζογράφοι· μέγας πατριώτης καὶ διπλωμάτης ἦτο ὁ Καζιμὶρ Ὀλανιέτας. Ὁ Μανοὴλ Κόρτης ἐν τῷ «Δοκιμίῳ του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Βολιβίας» περιέχει πολλὰς εἰδήσεις περὶ τῆς φιλολογίας, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τρὶς μεγαλειτέρα κατ' ἔκτασιν τῆς Ἰταλίας, ἡ Περουβία, κειμένη μεταξὺ τῆς Βρασιλίας τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ τῆς Βολιβίας, μὲ τρία ἑκατομμύρια κατοίκων, εἶναι εὐφορωτάτη εἰς βανίλιαν, κακάον, καπνόν, ἀνώτερον τοῦ τῆς Ἀβάνης, εἰς σάκχαριν, βάλσαμον, κηρόν, γουάνον καὶ φλοιὸν τῆς κίνας, πλου-

ἐκ τούτου ἡ κίνα καὶ ἡ κινίνη εἶχον ὑπερτιμηθῆ μεγάλως, μέγρις οὗ συνεπλήρωσαν τὴν ἔλλειψιν οἱ φλοιοὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας.

σία δὲ εἰς Θήραν καὶ ἁλιείαν. Ἔχει μεγάλην ἀνάγκην συγκοινωνίας, διὸ καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῆς Χουκαπάνας ἤθελε μεγάλως ὠφελήσει αὐτήν, ἀλλ' αἱ ἀρξήμεναι ἐργασίαι διεκόπησαν ἕνεκα καταστρεπτικῶν πολέμων κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ ἐμφυλίων πολέμων, ἐν οἷς πολλάκις μάχονται δύο ἐθνικοὶ στρατοὶ ἐν αἱματηροτάταις συγκρούσεσιν.

Ὁ στρατηγὸς Καστίλλας, ἐκλεχθεὶς πρόεδρος, ἀνεδείχθη καλὸς κυβερνήτης καὶ ἐζήτησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ πρώτιστον τῶν ἀγαθῶν, τὴν εἰρήνην. Ἡ Περουβία ἐψήφισε κατὰ τὸ 1867 νέον Σύνταγμα ἄνευ τῆς ἐλευθερίας τῶν θρησκευμάτων. Μακρὸν διεξήγαγε πόλεμον κατὰ τῆς Ἱσπανίας, ἧς ὁ ναύαρχος Πινσὼν κατέλαβε τὴν Κίγχαν, ἐξ ἧς ἐξάγεται τὸ γουάνον, τὸ πολύτιμον τοῦτο λίπασμα. Κατὰ τοὺς ἐπισυμβάντας τῷ 1868 σεισμοὺς ἐφονεύθησαν τρισχίλιοι ἄνθρωποι. Πεισματωδέστατος εἶναι ὁ ἀγὼν μεταξὺ Περουβίας καὶ Χιλῆς[1]).

Ἡ Χιλῆ περιβρέχεται ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ κατὰ 2000 λεύγας μεταξὺ τῆς Βολιβίας καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄνδεων, αἵτινες χωρίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀργεντινῆς. Ἱκανὸς πρόεδρος αὐτῆς ἀνεδείχθη ὁ Πέρες (τῷ 1861). Μὲ ὅλον τὸν κατὰ τῆς Ἱσπανίας πόλεμον, ὅστις ἐπήνεγκε τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ Βαλπαραΐζου (τῷ 1866), ἡ χώρα ἧς τὸ Σύνταγμα παρέχει πολλὰ στοιχεῖα συντηρητικά[2]), ἐζήτησε νὰ καθυποτάξῃ τοὺς ἀγρίους Ἀρκουκανούς, διηρεύνησε διὰ μὲν τοῦ Μούστερς τὴν Παταγωνίαν καὶ τοὺς ἀκαλλιεργήτους τόπους, καὶ διὰ τοῦ Ῥαϊμόνδη τὰ μέρη τοῦ Ἀμαζόνος ποταμοῦ.

Ἐσχάτως ἕνεκα τῶν ὁρίων τῆς ἐρήμου τῆς Ἀτακάμας καὶ ἕνεκα τῆς πλουσιωτάτης ἐξαγωγῆς τοῦ νίτρου, ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ τῆς Περουβίας καὶ τῆς Βολιβίας κατὰ τῆς Χιλῆς· καὶ ἡ

[1]) Ὅρ. Περολόρη Μαλμενιώτη: «Ἡ Περουβία καὶ αἱ φρικώδεις αὐτῆς ἡμέραι». 1880.

[2]) Ἐπὶ τῶν κεντάβων (μικρῶν νομισμάτων τῶν πέντε λεπτῶν) ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή: «Ἡ οἰκονομία εἶναι πλοῦτος».

μὲν Περουβία καὶ ἡ Χιλῆ, ἔχουσαι πληθυσμὸν δύο ἑκατομμυρίων κατοίκων διαθέτουσιν ἰσχυρὸν ναυτικόν, ἐν ᾧ ἡ Βολιβία δὲν ἔχει ἢ μόνον ὀλίγα παράλια. Ἡ καταστροφὴ τῶν καταστημάτων ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ γουάνου καὶ τοῦ νίτρου[1]) ἀπωλέσθη ἐντελῶς. Ἀλλὰ καὶ ἡ Περουβία ἐξῆλθε τοῦ πολέμου τούτου σχεδὸν κατεστραμμένη.

Ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῆς Παραγουάης τὸν πρόεδρον Λόπεζ διεδέχθη τῷ 1862 ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σολάνος Λόπεζ, οὗ τὸ ὄνομα συνδέεται πρὸς τὸν πόλεμον, ὅστις διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1870, καὶ καθ' ὃν ἡ χώρα ἐκείνη ἀντέστη μὲν ἀλλὰ ματαίως κατὰ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων τῆς Βρασιλίας, τῆς Ἀργεντίνης καὶ τῆς Οὐρουγουάης. Ὁ πόλεμος ἐτελείωσε μὲ τὸν θάνατον τοῦ προέδρου Λόπεζ, φονευθέντος κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀκουϊδάνου (τὴν 1ην Μαρτίου 1870). Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε νέον Σύνταγμα προκηρυχθὲν τῇ 25 Νοεμβρίου

Ἡ Οὐρουγουάη, πλουσιωτάτη χώρα εἰς κτήνη, ἔχει ἥμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων ἐπὶ ἐκτάσεως 170 χιλιάδων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Ἐν τῇ χώρᾳ, ταύτῃ ἡ μία δικτατορία διαδέχεται τὴν ἄλλην.

Ὁ κόμης Κάρολος δ' Οὐρσέλ, μελετήσας ἐπιτοπίως τὴν νότιον Ἀμερικὴν, ἐδημοσίευε περιγραφὴν αὐτῆς, τόσον τοῦ πεπο-

[1]) Τοῦ Γουάνου, τοῦ ὁποίου τὰ πλούσια στρώματα ἀνεκαλύφθησαν πρό τινων ἐτῶν, ἐπωλήθησαν ἐν Εὐρώπῃ τῷ 1848 πέντε χιλιάδες τόννων, τῷ δὲ 1872 πλέον τῶν ἑξακοσίων χιλιάδων. Τὰ στρώματα τῶν νήσων Κίγκα φαίνονται ἐξηντλημένα ἀλλ' ἀνεκαλύφθησαν ἄλλα πλουσιώτατα στρώματα ἐν τῇ ἠπείρῳ. Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ νίτρου ὑπερβαίνει τὰς διακοσίας χιλιάδας τόννων ἐτησίως. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, καθ' ὃν ἐγένετο χρῆσις θωρηκτῶν ἀπεδείχθη ὅτι οἱ σιδηροῖ οὗτοι κολοσσοί, ὧν ἕκαστος στηρίζει 14 μέχρι 15 ἑκατομμυρίων, δύνανται εὐκόλως νὰ καταβληθῶσιν ὑπὸ ξυλίνων πλοίων. Δύο περουβιανὰ θωρηκτὰ πρὸ τῆς Ἰκουϊκης μόλις ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσι κατὰ ξυλίνου σκάφους 400 τόννων τῆς Χιλῆς. Καὶ τὸ τουρκικὸν Λ ο ῦ φ τ Γ ε λ ί λ, σκάφος 2 500 τόννων μὲ ἰσχυρὰ πυροβόλα καὶ πλήρωμα 200 ἀνδρῶν ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ ὀβίδος, ἥτις διὰ τῆς καπνοδόχου εἰσῆλθεν εἰς τὴν μηχανήν. Μετ' ὀλίγον καὶ τὸ Σ ε ϊ φ ί, θωρηκτὴ κανονοφόρος μὲ δύο ἕλικας ἐβυθίσθη ὑπὸ δύο τορπιλλῶν.

λιτισμένου μέρους ὅσον καὶ τῶν Πάμπας, τῶν Παταγώνων καὶ τῶν ἐρήμων ὀροπεδίων τῶν Ἄνδεων. Περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ ἐδημοσίευσεν ὁ Ἱππῶ (Hippeau) ἔκθεσιν μὲ εἰδήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, ἐμπορικῆς καὶ στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς ἀργεντινῆς Δημοκρατίας.

Ὅπως ἡ διῶρυξ τοῦ Σουὲζ μετέβαλε τὴν διεύθυνσιν καὶ τοὺς σταθμοὺς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς στρατηγικῆς, οὕτω θέλει συμβῆ καὶ διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ· ἡ ὁδὸς πρὸς τὰς Ἰνδίας δὲν θὰ ἦναι δι' ἀνατολῶν, ἀλλὰ διὰ δυσμῶν, ἐμπορικοὶ δὲ σταθμοὶ δὲν θὰ ἦναι πλέον τὸ Σουὲζ καὶ ἡ Σιγγαπόρη ἀλλὰ τὸ Κόλον καὶ ἡ Ταΐτη. Ἡ Γαλλία κατέλαβεν ἤδη τὰ ἐπικαιρότερα ἐμπορικὰ καὶ στρατηγικὰ σημεῖα τοῦ Εἰρηνικοῦ [1]).

[1]) Ἡ διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν πόθων τοῦ Ναπολέοντος Γ'., καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρύθη Ἑταιρία, ἧς συμμετέσχον οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν βοναπαρτιστῶν προβλέποντες μεγάλα κέρδη. Μετὰ τὴν ἐν Σεδὰν ἧτταν διεκόπησαν αἱ καταβολαὶ τῶν μετόχων διότι οἱ πλεῖστοι τούτων ὤφειλον τὰς περιουσίας εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐσκέφθησαν περὶ νέου συνεταιρισμοῦ ἐκ 400 ἑκατομμυρίων, δι' οὗ θὰ ἠγοράζοντο καὶ αἱ ἀρχαῖαι μετοχαὶ ἐκ 500 φρ. 25.000. — Ἐκ τῆς Λαιτιτίας Βοναπάρτη ἐγεννήθησαν υἱός, ὅστις εἶναι ὁ σὶρ Οὐάϊς καὶ δύο θυγατέρες, ὧν ἡ μία εἶναι ἡ χήρα τοῦ Ἰταλοῦ ὑπουργοῦ Οὐρβανοῦ Ῥατάτση καὶ ἡ ἄλλη ἡ σύζυγος τοῦ στρατηγοῦ Τύρρ· οὗτος καὶ ὁ Οὐάϊς Ἵσταντο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μετόχων τοῦ ἔτους 1879, καθ' ἣν προὐτάθη ὁ Λεσσέψ, συγγενὴς τῆς πρώην αὐτοκρατορίσσης τῇ συνδρομῇ τῆς γεωγραφικῆς Ἑταιρίας τῶν Παρισίων. Ἡ ὑπὸ τοῦ Οὐάϊς προταθεῖσα γραμμή, ἣν παρεδέχθησαν οἱ συνελθόντες 135 μέτοχοι, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πόλεως Κολὸν ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ θὰ κατέληγεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Παναμᾶ, ἔχουσα ἔκτασιν 72 χιλιομέτρων, ἡ ἐργασία θὰ ἐξετελεῖτο ἐντὸς ἓξ ἐτῶν διὰ δαπάνης 1200 ἑκατομμυρίων φράγκων, ἐργαζομένων ἐν αὐτῷ 15,000 Μαύρων τῆς Βρασιλίας. Ὁ Λεσσὲψ διεκήρυξεν ὅτι δὲν ἤθελε δεχθῇ τὴν προεδρείαν δι' οἱανδήποτε ἄλλην γραμμὴν καὶ ἰδίως διὰ τὴν γραμμὴν τῆς Νικαραγούης, ἣν ἐζήτουν αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι. Τῷ 1880 ἱδρύθη νέα Ἑταιρία μὲ κεφάλαια διεθνῆ, ἥτις μελετήσασα τὸ ἔργον παρέσχε τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα: Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ κόλπου Λιμὸν μέχρι τοῦ τοῦ Παναμᾶ εἶναι 56 1/2 χιλιομέτρων. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἔδει νὰ τμηθῇ ὅπως εἰσρεύσωσι τὰ ὕδατα, εἶναι 84 μέτρων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1855 σιδηροδρομικὴ γραμμὴ συνδέει τοὺς δύο ὠκεανούς· αἱ δὲ ἐργασίαι τῆς τομῆς τῆς διώρυγος ἤρξαντο τῷ 1881 ὑπὸ Ἑταιρίας, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Λεσσέψ. — Ἡ διῶρυξ θὰ ἔχῃ μῆκος ὁλικὸν 75 χιλιομ. καὶ 637 μέτρων βάθος 8 1/2 μέτρων, πλάτος δὲ 22 μέτρων. Ἡ διαφορὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μεταξὺ τοῦ ἑνὸς ὠκεανοῦ καὶ τοῦ ἄλλου εἶναι μόνον 60 ἑκατοστομέτρων. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1885 εἶχον ἤδη ἐξαχθῆ 18 ἑκατομμύρια κυβικῶν μέτρων χώματος καὶ λίθων ἐπὶ τοῦ ὁλικοῦ ποσοῦ τῶν 157 ἑκατομ. κυβικῶν μέτρων. Τὸ ἔργον ἐξακολουθεῖ

Ὅταν ἡ κατάστασις τῶν Κρατῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς τακτοποιηθῇ, θὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὀρυχείων, καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς, εἰσαγομένων νέων προϊόντων, ὡς συνέβη ἤδη ἐν Βρασιλίᾳ διὰ τοῦ τείου· σιδηρόδρομοι καὶ ἀτμόπλοια θὰ διασχίζωσι χιλιάδας μιλίων· θὰ σχηματισθῇ δύναμις ναυτικὴ ἰσχυρά, τόσον ἀναγκαία εἰς μέρη, ἐν οἷς ποταμοὶ καὶ δάση πυκνὰ παρεμποδίζουσι τὴν μεταφορὰν τῶν στρατῶν· καὶ αἱ ἀποστολαὶ θ' ἀναλάβωσι τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον των.

Καὶ ἤδη σήμερον οἱ ἀνεπτυγμένοι τῶν κατοίκων φροντίζουσι νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἐπὶ νέων χωρῶν, καὶ οἱ ἡμιβάρβαροι τῶν κατοίκων ἀποκτῶσιν ἤδη τρόπους ἡμερωτέρους καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν.

Μελετῶνται ἤδη καὶ διασαφηνίζονται τὰ μεγάλα φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς Πολυνησίας καὶ τῆς Αὐστραλίας[1]), διὰ τῶν περιηγήσεων καὶ ἐρευνῶν τοῦ Βαρβουρτῶνος, τοῦ Ῥός, τοῦ Βίλκες, τοῦ Βλάκουουδ, τοῦ Λιούη, τοῦ Κράμερ καὶ ἰδίως τοῦ Φόρστερ, Στούαρτ καὶ Λάϊχαρτ. Πάντες οἱ περιηγηταὶ οὗτοι ὁμοθύμως ἐξαίρουσι τὴν ὡραιότητα τοῦ κλίματος τῆς Ταϊτῆς, ὅπου ἄφθονα εἶναι τὰ ἀρώματα. Ἡ Νέα Καληδονία ἔχει ἀφθονίαν κοβάλτου, ἀντιμονίου, νικελίου καὶ χαλκοῦ. Ἡ Ὠκεανία.

Κατὰ τὸ 1840 ἔπαυσεν ἡ Ἀγγλία θεωροῦσα τὴν Νέαν Ὁλλανδίαν τόπον ἐξορίας τῶν καταδίκων της καὶ ἐν ᾧ τότε ἡ ἀποικία τῆς Βικτωρίας δὲν εἶχεν ἢ 236 κατοίκους, σήμερον ἔχει 960 χιλ., καὶ μόνον ἡ πόλις τῆς Μελβούρνης ἔχει 325 χιλ. κατοί-

μέχρι τοῦδε (τῷ 1886) δραστηρίως. Τὰ ἐγκαίνια τῆς διώρυγος ὡρίσθησαν διὰ τὸ ἔτος 1888. Ἐργάζονται ἐκεῖ 20 χιλ. ἀνθρώπων. Ἡ ὁλικὴ δαπάνη ὑπελογίσθη εἰς 600 ἑκατομ. φράγκων, δηλ. τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ τοῦ προϋπολογισθέντος ὑπὸ τῆς πρώτης Ἑταιρίας. (Γνωσταὶ εἶναι αἱ περιπέτειαι τοῦ ἔργου τούτου. Οὐ μόνον ἡ διῶρυξ δὲν παρεδόθη εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν κατὰ τὸ 1888, ἀλλὰ καὶ αἱ προκύψασαι ζημίαι τῶν μετόχων ὑπῆρξαν τοσαῦται, ὥστε καὶ ἡ ἐργασία ἔπαυσε καὶ ὁ Λεσσὲψ καταδικασθεὶς ὡς πρόεδρος τῆς ἀποτυχούσης ταύτης ἐπιχειρήσεως ἀπέθανεν ἐν βαθυτάτῳ γήρατι, ἀμαυρώσας τὴν λαμπηδόνα τῆς προτέρας δόξης του. Σημ. τοῦ Μεταφρ.).

[1]) Ὅρα ἀνωτέρω.

κων. Ἐν ᾧ ἡ Σίνδνεϋ εἶναι ἡ πολιτικὴ πρωτεύουσα τῶν τεσσάρων ἀποικιῶν, ἡ Μελβούρνη εἶναι τὸ κέντρον τῆς ζωῆς, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς βιομηχανίας. Τῷ 1851 ἀνεκαλύφθησαν χρυσωρυχεῖα, ἐξ ὧν κατὰ τὸ ἔτος 1864 ἐξήχθη χρυσὸς ἀξίας 160 ἑκατομ. φράγκων. Ἐν τῇ Ἐκθέσει τῶν Παρισίων εἶχε στηθῆ πυραμὶς ὕψους 19,34 μέτρων ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ χρυσοῦ, τοῦ ἐξορυχθέντος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1862 ἐν ταῖς ἀποικίαις ἐκείναις· ὁ χρυσὸς οὗτος ἐζήγιζεν 11 τόννους καὶ εἶχεν ἀξίαν 35,750 ἑκατομμυρίων φράγκων[1]). Διὰ τὴν κατασκευὴν λιμένων καὶ ὁδῶν ἐδαπανήθησαν 135 ἑκατομ. φρ. καὶ 85 ἑκατομ. δι' ἄλλα δημόσια ἔργα. Ἡ ἐξαγωγὴ εἶναι 56 ἑκατομ. λιρῶν στερλινῶν, ἡ δὲ εἰσαγωγὴ 64 ἑκατομ. Ἡ χώρα εἶναι πλουσιωτάτη, διὸ καὶ μεγάλη ὑπάρχει ἡ κίνησις εἰς τοὺς λιμένας καὶ καὶ ἡ διὰ τῶν τηλεγράφων ἀλληλογραφία ζωηροτάτη. Ὁ πληθυσμός, ὅστις ἐν ἔτει 1872 ἀνήρχετο εἰς 2,200,000 ψυχῶν, ἤδη ἐξαιρέσει τῶν ἰθαγενῶν, ἀνέρχεται εἰς 3,230,000. Ἡ μεγάλη ἀγγλικὴ ναυτικὴ Ἑταιρία ἔχει σήμερον 676 πλοῖα τόννων 126,000, διατηροῦντα τακτικὰς γραμμὰς πρὸς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Σκέψις γίνεται περὶ κατασκευῆς σιδηροδρόμου διὰ μέσου τῆς Αὐστραλίας ἀπὸ Σίδνεϋ μέχρι τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς, ἐκτάσεως 2000 μιλίων[2]).

[1]) Τὸ ἐμπορικὸν δελτίον τῆς Βικτωρίας ἐκδοθὲν τῷ 1855 ἐν Μελβούρνῃ, περιέχει πλείστας ὅσας εἰδήσεις στατιστικάς, αἵτινες προμηνύουσι λαμπρὸν εἰς τὴν ἀποικίαν ἐκείνην μέλλον. Ἡ βεβαιωθεῖσα ἀξία τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ χρυσοῦ τῆς Πολυνησίας ἔχει ὡς ἑξῆς:

	Ἐκ τῆς νοτίου Νέας Οὐαλλίας:		Ἐκ Βικτωρίας:
τῷ 1851	ἀξίας φρ.	11.208,400.	11,000,000.
» 1852	» »	90,004,375.	153,375,000.
» 1853	» »	44 529,275.	215,350,000.
» 1854	» »	19 330 225.	215,000,000.
» 1855	» »	6,232,250	282,375 000.

Ἐκ τοῦ συγκριτικοῦ τούτου πίνακος καταφαίνεται κατὰ πόσον ὑπερτερεῖ ἡ ἀποικία τῆς Βικτωρίας εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ χρυσοῦ.

[2]) Ἐν ταῖς νήσοις τῆς ὠκεανίας ἔχουσι τὴν ἕδραν των τρεῖς ἐπίσκοποι, ἐξ ἔξαρχοι καὶ εἷς ἀποστολικὸς ἐπίτροπος. Δεκατέσσαρες ἐπίσκοποι καὶ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Αὐστραλίας συνῆλθον τῷ 1886 ἐν Σίδνεϋ εἰς γενικὴν σύνοδον. Ἡ πόλις Σίδνεϋ ἔχει ἑπτὰ παρεπισκόπους καὶ ἡ Μελβούρνη πέντε.

Πέριξ πολλαπλασιάζονται αἱ κοραλλιοφόροι νῆσοι, αἵτινες ἐν ᾧ πρὸ πεντήκοντα ἐεῶν ἦσαν 26 τὸν ἀριθμὸν ἤδη συμποσοῦνται εἰς 150. Οἱ διάφοροι ναύσταθμοι προστατεύουσι τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἀλλὰ καταστροφὰς μεγάλας ἐπιφέρει ἡ ἐν ἐκείναις ταῖς νήσεις διαδεδομένη πνευμωνικὴ φθίσις.

Ἡ Αὐστραλία δὲν ὑστερεῖ οὔτε κατὰ τὴν φιλολογικὴν κίνησιν. Ἐν Μελβούρνῃ ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα τυπογραφεῖα καὶ ἐκδίδονται ἐφημερίδες, ἱστορικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ἄξια λόγου. Ὁ Μάρκος Κλὰρκ περιέγραψε τὴν ἡρωϊκὴν καὶ πλήρη κινδύνων ἵδρυσιν τῆς ἀποικίας ταύτης ὡς καὶ τὸ σύστημα τῶν φυλακῶν διὰ τοὺς ἐξορίστους κακούργους· δραστήριος καὶ ἔμπειρος ἀνὴρ καίτοι ἀποθανὼν νέος κατὰ τὸ 1881 ὁ Κλὰρκ ἔλεγεν ὅτι ἐντὸς 500 ἐτῶν ἡ αὐστραλιανὴ φυλὴ θέλει ἐντελῶς μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῆς πέμπτης ἠπείρου τοῦ κόσμου καὶ ἀπορροφήσει ἐν τῷ πολιτισμῷ αὐτῆς τὸν πολιτισμὸν τῶν ἄλλων ἠπείρων. Πολλοὶ διηγηματογράφοι περιέγραψαν τὴν πρωτότυπον ἐκείνην χώραν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῆς, τὸν χρυσοφόρον πυρετόν, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν γυναῖκα, πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὴν πάλην τοῦ βίου. Ὁ Γόρδων Μακ-Κρόε, ὁ δημοτικώτερος τῶν ποιητῶν τῆς Αὐστραλίας, περιέγραψε τοὺς Ἰνδοὺς ὁποῖοι ἦσαν πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἄγγλων καὶ ὁποῖοι διατηροῦνται ἔτι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Ἔτι πρωτοτυπώτερον εἶναι τὸ ποίημα Μάμβα. Ὁ Δοῦγλας Σλάδερε περιέγραψε τὸν σημερινὸν τρόπον τοῦ βίου. Ἔξοχα εἶναι τὰ ποιήματα τοῦ Μολίνεϋ, τοῦ Γεράρδου Σοῦπφ, τοῦ Ἀδὰμ Λίνδσεϋ καὶ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Θάτσερ, τοῦ Βάλς, τοῦ Μάρτιν καὶ τῶν δεσποινῶν Οὐέβστερ καὶ Τάσμα.

Ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ οἱ Γάλλοι κατέχουσι τὴν Νέαν Καληδονίαν μὲ 60,000 κατοίκων. Αἱ νῆσοι τῆς Ἑταιρίας ἐκ τοῦ συμπλέγματος τῶν νήσων Ταϊτῆ, προσηρτήθησαν εἰς τὴν Ὠκεανίαν κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1880 ἐν ἐπευφημίαις, αἵτινες συνήθως συνοδεύουσι πᾶσαν προσάρτησιν.

Αἱ περιηγήσεις καὶ οἱ περίπλοι τῆς γῆς εἶναι σήμερον κοινοὶ Περιηγήσεις

καὶ συνήθεις. Ἑκατὸν περίπου περιηγήσεις πρὸς τὸν βόρειον πόλον ἐγένοντο κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα· καὶ πρῶτοι ἦσαν οἱ Ἄγγλοι, εἶτα οἱ Σουηδοί, οἱ Νορβηγοί, οἱ Δανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Οὔγγροι. Μεταξὺ τῶν πλέον περιπετειωδῶν δέον νὰ καταταχθῶσιν αἱ πλόες τῆς Ἰαννέττης (Jeannette) ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Δεκόγκ, τοῦ πλοίου Ῥόγερς, καὶ ὁ τοῦ Γραίτρυ, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἠναγκάσθησαν ἐκ τῆς πείνης νὰ φαγωθῶσι μεταξύ των. Ὁ δόκτωρ Καὶν ἐκ Φιλαδελφείας ἐπροχώρησε πρὸς τὸν βόρειον πόλον μέχρι τῆς 82,30 μοίρας, καὶ διαβὰς τοὺς πρώτους φραγμοὺς τῶν πάγων εὑρέθη ἐνώπιον ἐλευθέρας θαλάσσης, ἐντελῶς ἀπηλλαγμένης πάγου, ἂν καὶ ἔπνεε σφοδρὸς βορρᾶς. Ἀπεδείχθη ἑπομένως ὅ,τι καὶ ὑπετίθετο, ὅ,τι τὸ μεγαλείτερον ψύχος δὲν εἶναι παρὰ τὸν πόλον, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ῥευμάτων καὶ ἐκ τῶν πάγων, τοὺς ὁποίους τὰ ῥεύματα ἐκεῖνα παρασύρουσιν. Ὁ φυτολογικὸς πόλος, ὅπου ὑπάρχει ὁ ἐλάχιστος ἀριθμὸς τῶν φυτικῶν εἰδῶν, εἶναι ἡ νῆσος Βέντερ εἰς 66,30° βορείου πλάτους. Οἱ περιηγηταὶ Ἄνδερσων, Ἔλτων, Βαῖνς, Μὼρ καὶ Χάλλε ἐζήτησαν ἐν τῇ πολικῇ ἄκρᾳ τὴν ἀρτηρίαν, ἐν ᾗ συνδέονται οἱ δύο ὠκεανοί, καὶ ἦν πρὸ μικροῦ ὁ Νορδενσκιὸλδ διέβη ἐπὶ τῆς Βέγας, ἀφιχθεὶς εἰς Ἰαπωνίαν [1]). Ὁ Νορδενσκιὸλδ ἐξετέλεσε δέκα πλόας πρὸς τὸν πόλον. Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1883 τῇ δαπάνῃ τοῦ Ὀσκὰρ Δίξωνος, ἀληθοῦς Μαικήνα τῶν τοιούτων ἐπιχειρήσεων, ἀνεχώρησε ὅπως διερευνήσῃ τὴν Γροενλανδίαν καὶ ἐξετάσῃ τοὺς μεγάλους σωροὺς τῶν σιδηρολίθων καὶ τῆς μετεωρολογικῆς κόνεως τῆς εὑρισκομένης ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς καὶ λείψανα παναρχαίων ἀποικιῶν. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1886 νέα περιήγησις εἰς τὸν πόλον διωργανώθη παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς μεγάλης ἐφημερίδος «τοῦ

[1]) Ὅρ. Ἐλισαίου Ῥεκλοῦ: Νέα Γεωγραφία. Τὰς διαφόρους ἀποπείρας πρὸς διερεύνησιν τοῦ πόλου ὁ Κάρολος Χέρτς ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ «Ἡ κατάστασις τῆς γηΐνης σφαίρας, καὶ οἱ Πόλοι.» Ὁ γεωγράφος Πέτερμαν εἶχε πάντοτε συστήσει τὴν διὰ τῆς Σπιτσβέργης καὶ Νέας Ζέμβλας ὁδόν· ταύτην παρηκολούθησε καὶ ὁ Νορδενσκιόλδ, καὶ κατώρθωσε νὰ περιέλθῃ τὸν Πόλον.

Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης». Καὶ δι' ἀεροστάτων γίνονται ἀπόπειραι πρὸς προσέγγισιν εἰς τὸν πόλον. Οἱ Ἄγγλοι προετίμησαν τὴν βορειο-δυτικὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν διὰ τοῦ κόλπου τοῦ Βάφφιν καὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Δάβις. Ὁ Ῥὸς ἐν ἔτει 1848 προέβη μέχρι τῆς 78ης μοίρας, ὁ Ἰγγελφὶλδ τῷ 1859 μέχρι τῆς 79ης, ὁ Χάϊες τῷ 1855 μέχρι τῆς 81, 17, ὁ Χάλλ τῷ 1871 μέχρι τῆς 82, 26, ὁ Νάρης τῷ 1876 μέχρι τῆς 83°, 20′, καὶ 26″, ἀπεχούσης μόνον 150 λεύγας ἀπὸ τοῦ πόλου, ὅστις κεῖται ἐν 90°.

Ἡ Αὐστρία ἀπέστειλε τῷ 1872 τὸ πλοῖον Τέγετωφ, τὸ ὁποῖον ἔπλευσε μεταξὺ τῆς 80 καὶ τῆς 88° καὶ ἐπιστεύθη ἐπὶ πολὺ ὡς ἀπολεσθέν. Μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ ἡρωϊκὴν ἐγκαρτέρησιν ἐσώθη τὸ πλοῖον τοῦτο καὶ οἱ ἐπιβαίνοντες αὐτοῦ γενναῖοι ἐπιστήμονες.

Ὁ Γάλλος Λαμπὲρ διενοεῖτο νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Πόλον οὐχὶ διὰ τοῦ ἀτλαντικοῦ ἀλλὰ διὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ τοῦ Βεριγγίου πορθμοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐφονεύθη κατὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870· τὴν αὐτὴν ὁδὸν διανοεῖται ν' ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ Βέννετ, ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἐφημερίδος τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης», ἥτις εἶχεν ἀποστείλει προηγουμένως καὶ τὸν Στάνλεϋ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Λιβιγκστῶνος εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀξιέπαινοι εἶναι καὶ οἱ περιηγούμενοι χώρας πλησιεστέρας καὶ ἀγνώστους ἔτι, ὡς ὁ Τόζερ, ὅστις περιηγήθη τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Τουρκίας, ὁ Χάν, ὁ περιηγηθεὶς καὶ περιγράψας τὴν Ἀλβανίαν καὶ τοὺς Ἀλβανούς, καὶ ὁ Βονέ, ὁ περιελθὼν τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν καὶ λεπτομερῶς περιγράψας αὐτήν. Πλεῖστοι Ἄγγλοι, Γερμανοὶ καὶ Ῥῶσσοι, εἴτε δι' ἴδιον λογαριασμὸν εἴτε διὰ λογαριασμὸν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν καταστημάτων ἐπισκέπτονται χώρας δυσκόλους καὶ ἀξένους, ὅπως γνωρίσωσι τὰ προϊόντα αὐτῶν καὶ τὰς ἀνάγκας των καὶ οὕτω συνάψωσιν ἐμπορικὰς μετ' αὐτῶν κρίσεις. Οἱ πράκτορες οὗτοι ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς πατρίδας των δημοσιεύουσιν ἐκθέσεις ἐπωφελε-

στάτας οὐ μόνον εἰς τὴν γεωγραφίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Ἐπισταμένως διηρευνήθησαν αἱ ἐσωτερικαὶ χῶραι τῆς Κίνας αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὸ Θιβέτ, καὶ ἡ χώρα μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λένα καὶ Ἀμούρ, ὡς καὶ τὰ βόρεια μέρη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ὁ Λίνδσεϋ διῆλθεν ὅλην τὴν αὐστραλιακὴν ἤπειρον ἀπὸ Ἀδελαΐδος μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Καρπεντερίας.

Τὰ πάντα ἀποδεικνύουσι τὴν ὑψίστην σημασίαν ἣν ἔχουσιν αἱ συγκοινωνίαι. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1885 ἦσαν ἐν Εὐρώπῃ ἐν ἐνεργείᾳ 195,585 χιλιόμετρα σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἡ Ῥωσσία ἐργάζεται πυρετωδῶς εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις ἀπὸ Μιχαηλόφσκης θὰ διευθυνθῇ πρὸς τὰς ὄχθας τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ἀπὸ τοῦ Κιζὶλ Ἀρβὰτ ἔφθασεν ἤδη εἰς Μέρβ. Ἐν διαστήματι ὀλίγων μηνῶν ἐξετελέσθησαν 757 χιλιόμετρα. Καὶ ἡ μὲν γραμμὴ αὕτη θὰ φθάσῃ εἰς Τουρκεστάν, ὅπως ὁ σιδηρόδρομος τῆς Σιβηρίας, ὅστις ἔχει ἤδη μῆκος 1000 χιλιομέτρων θὰ φθάσῃ μέχρι τῶν μεγάλων ποταμῶν. Ἡ ἰδέα περὶ κατασκευῆς ὑποβρυχίου σιδηροδρόμου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας[1]) ὡς καὶ τοῦ μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Μαρόκκου, δὲν ἐγκατελείφθη ἀκόμη ἐντελῶς.

Ἀποστολαί. Εἶναι ἀκαδημαϊκὴ πρόληψις τὸ μὴ συνταὐτίζειν πρὸς τοὺς ἡρωϊκοὺς τούτους περιηγητὰς τοὺς ἱεραποστόλους[2]). Οὗτοι εἶναι πτωχοὶ κληρικοὶ ἢ μοναχοί, οἵτινες μόνον διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον καὶ μὴ ἀποβλέποντες οὔτε εἰς κέρδη οὔτε εἰς δόξαν ἀψηφοῦσι καὶ τὴν βαρβαρότητα καὶ τὸ μαρτύριον ὅπως διαδώσωσι τὸν πολιτισμόν, ἤτοι τὴν κοινωνικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

[1]) Ὁ Βόλτας ἦτο τὸ πρῶτον πλοῖον τὸ ὁπλῖον διέπλευσε τὸν πορθμὸν τῆς Μάγχης διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1886.

[2]) Ἡ Ἑταιρία ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ συντηρεῖται διὰ τῆς εἰσφορᾶς ἑνὸς σολδίου καθ' ἑβδομάδα καὶ εἰσπράττει ἑκατομμύρια. Οὕτω καὶ ἡ Ἑταιρία τῆς παιδικῆς Ἡλικίας διὰ τῆς εἰσφορᾶς ἑνὸς σολδίου καθ' ἑβδομάδα ἐκ μέρους παίδων ἐξαγοράζει τὰ ἔκθετα βρέφη τῶν Κινέζων.

Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἀπώλεσεν ἐν Ῥωσσίᾳ πολλὰς ἐνορίας, αἵτινες ἠναγκάσθησαν ν' ἀσπασθῶσι τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, ἰδίως μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα. Ἀλλὰ πολλὰ ἐνήργησαν οἱ ἱεραπόστολοι ἀγαθὰ μεταξὺ τῶν βαρβάρων, ὅπως ἡ σύνεσις καὶ ὁ ζῆλος τῶν Παπῶν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων. Ἡ Βαυαρία, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς καθολικῆς θρησκείας, εἶδεν ἱδρυομένην παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου Δέλλιγγερ τὴν αἵρεσιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἀντιπολιτευομένην κυρίως τὰ παπικὰ πρωτεῖα καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ καὶ ὑποστηριζομένην παρὰ τοῦ ὑπουργείου Χοενλόε. Οὐχὶ χάριν θεολογικῶν θεωριῶν ἀλλὰ χάριν πολιτικῶν σκοπῶν εἰσήγαγεν ὁ Βίσμαρκ τὸν περὶ πολιτισμοῦ ἀγῶνα (Culturrkampf), ὅστις σκοπεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν πίστιν διὰ τῆς ἐπιστήμης. Ἀλλ' ὁ Βίσμαρκ ἰδὼν τὰ ἀποτελέσματα τῆς μισαλλοδοξίας ἐμετρίασε τοὺς Νόμους τοῦ Μαΐου καὶ περιεποιήθη τοὺς Καθολικούς· ὅτε δὲ κατόπιν ἐπῆλθε διένεξις μετὰ τῆς Ἱσπανίας διὰ τὴν κατοχὴν τῶν Καρολίνων νήσων, ἀνέθεσε τὴν διαιτησίαν εἰς τὸν Ποντίφηκα, ὡς ἐγένετο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, καὶ παρεδέχθη μετ' εὐγνωμοσύνης, ἐπισήμως ἐκφρασθείσης, τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ.

Ὁ Λέων ΙΓ' ἐμνημόνευσεν ἐπισήμως τὸν προσηλιτισμὸν τῶν Σλαύων καὶ ηὔρυνε τὴν λατρείαν τῶν ἁγίων αὐτῶν· δι' ἐγκυκλίων ἐνθαρρύνει τοὺς ἱεραποστόλους καὶ προτρέπει αὐτοὺς ν' ἀπέχωσιν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν κομμάτων· κατώρθωσε δὲ νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς Ἀρμενίους, οἵτινες εἶχον ἀποχωρισθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Συνόδου. Συνωμολόγησε συνθήκην ἐκκλησιαστικὴν μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου· δι' αὐτοῦ (τοῦ Πάπα) ἡ Ῥουμανία παρεχώρησεν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς καθολικοὺς ἐπισκόπους, καὶ ὁ Σάχης τῆς Περσίας δέχεται ἐπισήμως τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Ποντίφηκος· ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἱδρύονται σχολεῖα καθολικὰ καὶ ἱεροσπουδαστήρια, καὶ ἐν ταῖς Ἰνδίαις συστηματοποιεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως 27 ἀρχιεπισκόπων.

Ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων δὲν ἦτο ἢ εἷς μόνος ἐπίσκοπος, ὁ τῆς Βαλτιμόρης, πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Μαριλάνδης, ἥτις ἦτο ἡ πρώτη χώρα τῆς Ἀμερικῆς, ἐν ᾗ οἱ Καθολικοὶ εἰσήγαγον τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Συνεκλήθησαν ἐκεῖ διάφοροι Σύνοδοι, καὶ ἰδίως ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν ἡ τοῦ ἔτους 1848, καὶ σήμερον κοσμοῦνται διὰ τῆς πορφύρας οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Κουεβέκης καὶ τῆς Βαλτιμόρης. Πανταχοῦ δὲ ἐγείρονται ἐκκλησίαι, μοναί, λύκεια καὶ ἐκκλησιαστικαὶ σχολαί, συντηρούμεναι οὐχὶ ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων, ἀλλὰ δι' ἰδιωτικῶν συνδρομῶν. Προταθείσης τῆς ἱδρύσεως καθολικοῦ Πανεπιστημίου μία μόνη δέσποινα, ἡ Μαρία Κάλδουελ προσέφερεν 1 $^1/_2$ ἑκατομμύρ. φράγκων. Καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις, σχολαστικῇ παραβλέψει, ἔθετε κατάσχεσιν ἐπὶ τῶν κτημάτων τῆς Ἑταιρίας ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς Πίστεως, τῆς ἱδρυθείσης καὶ προικισθείσης πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Καθολικισμοῦ.

Ἐν Ἀφρικῇ δραστηριώτατα ἐργάζονται οἱ ἱεραπόστολοι, καὶ ἰδίως οἱ Καπουκῖνοι τῶν Πατέρων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἐλέους τοῦ Λυών, ὧν αἱ ἐνέργειαι ἐκτείνονται μέχρι τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Κόγγου.

Ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ κηρύττουσι τὸ Εὐαγγέλιον οἱ Μαρίσται καὶ οἱ Πατέρες τῆς ἱερᾶς Καρδίας (les Péres du Sacré Coeur), καὶ ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Σύδνεϋς παρεκάθησαν εἴκοσιν ἐπίσκοποι, δύο ἀρχιεπίσκοποι, εἷς καρδινάλιος καὶ χίλιοι ἱερεῖς [1]).

[1]) Ὁ Γερμανὸς Βέρνερ ἀναθηφίσας τὰ ἀρχεῖα τοῦ Βατικανοῦ, ἐδημοσίευσεν Πίνακα τῶν καθολικῶν Ἀποστολῶν εἰς ἄκρον περίεργον. Κατὰ τὸν Πίνακα τοῦτον οἱ καθολικοὶ ὅλου τοῦ κόσμου ἀνέρχονται εἰς 217,488,325, ἐξ ὧν 154 ἑκατομ. διαμένουσιν ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκτὸς τοῦ Ποντίφηκος καὶ 14 Πατριαρχῶν, ὑπάρχουσιν 150 ἀρχιεπίσκοποι καὶ 716 ἐπίσκοποι. Ἐκ τῆς Ἑταιρίας τῆς Πίστεως ἐξαρτῶνται 165 ἐπίσκοποι 17 δὲ δὲν ἀνήκουσιν εἰς ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1822, ὅτε ἱδρύθη ἡ Ἑταιρία αὕτη μέχρι τοῦ 1885 συνελέγησαν 222 ἑκατομ. φράγκων καὶ συνεστήθησαν 270 ἐπισκοπαὶ καὶ ἐξαρχίαι. Ἐν Ἀφρικῇ, ἔνθα μόνον τὸ τρίτον μέρος τῆς βορείου ἀκτῆς προσεκύνει τὸν Σταυρόν, σήμερον ὑπάρχουσι 17 ἐξαρχίαι, 12 ἐπισκοπαὶ καὶ 9 ἀρχιεπισκοπαί. Ἐν ἔτει

Μετὰ τῶν θριάμβων τῶν ἱεραποστόλων συμβαδίζουσι καὶ τὰ μαρτύρια. Ἐν Ἀννὰμ ἐσφάγησαν 40,000 νεοφωτίστων, ἐπυρπολήθησαν οἱ ναοὶ καὶ κατεστράφησαν τὰ χωρία. Ὡσαύτως καὶ ἐν Τογκίνῳ καὶ ἐν Κίνᾳ, ἔνθα ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ καταργεῖ τοὺς νόμους τοὺς παρεμποδίζοντας τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ζητεῖ νὰ συνάψῃ σχέσεις πρὸς τὴν ἁγίαν Ἕδραν, οἱ ἀντάρται μαίνονται κατὰ τῶν χριστιανῶν.

Ὁ θρίαμβος τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ ἔνδειξις τῆς προόδου. Οἱ προσηλυτισμοί, οὓς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐνήργει ὁ Ἰσλαμισμὸς ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Μαλησίᾳ, ἐπιφυλάττονται σήμερον εἰς μόνους τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ ὁ Ἰσλαμισμὸς δὲν εὑρίσκει προσηλύτους ἢ μόνον ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔν τινι σημείῳ τῆς κεντρώας Ἀσίας. Ὁ Ἰσλαμισμὸς ἐπεράτωσεν ἤδη τὴν ἀποστολήν του καὶ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ ξίφους του, ἥτις ἦτο ἀνέκαθεν ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ. Ὁ Βραμινισμὸς καὶ ἡ θρησκεία του Βούδδα δυσκόλως ἀνθίστανται εἰς τὸ ἐκ τῆς Εὐρώπης διδόμενον παράδειγμα, καὶ εἰς τοὺς ἱεραποστόλους, τοὺς εἰρηνικοὺς τούτους προδρόμους τοῦ φωτός. Διασπάσαντες τοὺς

1843 ἱδρύθη ἐν Ἀλγερίᾳ μονὴ Τραππιστῶν, εἰς ἣν ἡ Κυβέρνησις παρεχώρησε 1026 πλέθρα χέρσου γῆς πρὸς καλλιέργειαν, καὶ ἀμέσως ᾠκοδομήθησαν οἰκήματα, ἐχαράχθησαν κῆποι καὶ κατεσκευάσθησαν διώρυγες. Ὁ καρδινάλιος Λαβιζερῆ, ἐπίσκοπος τῆς Ἀλγερίας, παρατηρήσας μετὰ λύπης ὅτι ἐν ἐπαρχίᾳ ἐν ᾗ ἦσαν ἄλλοτε 300 ἐπισκοπικαὶ ἕδραι ἤδη μόλις 24 ἐνορίαι ὑπάρχουσιν, ἐξέθηκε κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 τῷ Πάπᾳ τὸν τρόπον δι' οὗ νὰ συστηθῶσιν νέαι ἐνορίαι. Νὰ παραχωρήσῃ ἡ Κυβέρνησις 8 πλέθρα γῆς τὰ ὁποῖα νὰ καλλιεργηθῶσι διὰ τῶν τελειωτέρων μεθόδων· νὰ κτισθῇ μικρὰ ἐκκλησία καὶ παραπλεύρως οἰκίσκος διὰ τὸν ἐφημέριον, ὅστις θὰ συντηρεῖται ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ μικροῦ τούτου κτήματος. Πολλοὶ χριστιανοὶ εἶναι Ἰταλοί.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς εἶχον ἐν ἔτει 1822 ἐννέα ἐπισκοπάς· σήμερον ἔχουσιν 77 ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους, 7000 ἱερεῖς, ὀκτὼ ἑκατομμύρια χριστιανῶν (καθολικῶν) μὲ πέντε καθολικὰ Πανεπιστήμια, 2596 σχολεῖα μὲ 500,000 μαθητῶν καὶ 451 φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Ἡ ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Βαλτιμόρης, ἔχοντος ἓξ ἐξαρχίας, τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Σικάγου, τοῦ τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τοῦ τῆς Φιλαδελφείας. Αἱ ἐξαρχίαι εἶναι ἐν ὅλῳ 22. Πλεῖστοι ὅσοι χριστιανοὶ ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῷ Κράτει τοῦ Ἀννάμ. Ὅρ. Missiones catholicae ritus latini. Ἐν Ῥώμῃ 1886.

φραγμοὺς ὀφείλομεν ν' ἀντιπληρώσωμεν τὴν ἀρχαίαν ὀφειλὴν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν καὶ γλώσσας καὶ θρησκείαν καὶ καταγωγήν. Ἐκεῖ ἦτο ἐν παναρχαίοις χρόνοις ὁ πολιτισμὸς, ὅτε ἐν Εὐρώπῃ δὲν ὑπῆρχον ἢ δάση καὶ ἄγρια θηρία· ἐκεῖθεν ἦλθον οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ Μωϋσῆς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Ζοροάστρης, ὁ Βούδδας, ὁ Μωάμεθ. Ἐπὶ ἑκατοντάδας ἐτῶν ἐπωάζει τὸ πνεῦμα πρὶν ἢ ἐκλάμψῃ· ὑπὸ τὴν φαινομένην γαλήνην ὑπάρχει ὀργασμός τις,, ὅστις ἴσως ἡμέραν τινὰ θὰ συγκλονήσῃ τὴν Ἑσπερίαν σύμπασαν.

Ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους προβαίνει καὶ διὰ τῶν εἰρηνικῶν ὁδῶν τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον ἐν Ἀνατολῇ διατηρεῖ τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ πλάνον σύστημα. Ἡ διάβασις τῶν μεγάλων κιρβανίων ἐξασφαλίζει πᾶσαν χώραν, ὅτι ἐν καιρῷ τῷ δέοντι θὰ ἔχῃ τὰς προμηθείας της· ἐπομένως οὐδεὶς φροντίζει ν' ἀναζητήσῃ αὐτάς, ἀλλὰ περιμένει ὅπως περιμένομεν ἵνα ὁ ἥλιος ὡριμάσῃ τὰς ὀπώρας. Καὶ ἂν τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον πρόκηται ν' ἀναλάβῃ πάλιν τὴν ὁδόν, ἣν ἐβάδιζε πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὰ κερβάνια θ' ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν αὐτῶν σημασίαν καὶ αἱ μεταβάσεις εἰς τὰς ἁγίας Πόλεις, ἃς σήμερον ἐκτελοῦσιν οἱ πλούσιοι δι' ἀντιπροσώπων, πρὸς βλάβην καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτοῦ,ἀνανεούμεναι θὰ συντελέσωσιν ἴσως νὰ καταστήσωσι προσιτὸν τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς εἰς πολιτισμὸν ἀτελῆ μὲν εἰσέτι, ἀλλὰ προλιαίνοντα τὴν ὁδὸν πολιτισμοῦ τελειοτέρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ Ἀφρική.—Ἡ Αἴγυπτος

Κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἡ Ἀφρικὴ δὲν ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Ἀσίας διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, οὐδὲ ὁ μικρὸς πορθμὸς τοῦ Βαβ-ελ-μανδὲβ ἐχώριζε τὴν Ὑεμένην ἀπὸ τῆς Ἀβυσσινίας, ἐχούσης τὰ αὐτὰ συστατικὰ τοῦ ἐδάφους, καὶ τὴν αὐτὴν χλωρίδα, μέχρις οὗ τὰ κύματα τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ εἰσώρμησαν ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἡ κοινῶς ὑποτιθεμένη διαφορὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀπεδείχθη ψευδὴς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γεδίνη ἐκ Βονωνίας (—1872), ὅστις διετέλει ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, καὶ ὅστις ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του εἰργάσθη εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ μικροῦ λεγομένου Ῥήνου, εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ πεδίου καὶ τῶν Ποντίων ἑλῶν. Αἱ γνώσεις καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις τοῦ Λεσσὲψ ὑπερενίκησαν τὰς προλήψεις καὶ τὰς δυσχερείας, καὶ παγκόσμιον γεγονὸς ὑπῆρξεν ἡ τομὴ τοῦ Σουεζίου ἰσθμοῦ, δι' ἧς ἡ Ἐρυθρὰ Θάλασσα ἡνώθη μετὰ τῆς Μεσογείου· τῆς διώρυγος ταύτης τὰ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν τὴν 18 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1869 ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Εὐρώπης συμπάσης. Ἡ διῶρυξ μήκους 160 χιλιομέτρων, πλάτους ἐπὶ μὲν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἀπὸ 50 μέχρις 100 μέτρων καὶ ἐν τῷ πυθμένι 22, βάθους δὲ 8 μέτρων ἀνεσκάφη ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1859 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1869, δηλ. ἐντὸς δέκα ἐτῶν, ἐν ᾧ οἱ Φαραὼ ἐντὸς ἑκατὸν ἐτῶν μόλις ἠδυνήθησαν νὰ κατασκευάσωσι τὴν διώρυγα ἀπὸ Ῥουβάστης ἐπὶ τοῦ Νείλου μέχρις Ἀρσινόης (Σουὲζ) ἐν τῷ ἀρκτικῷ κόλπῳ.

Ὁ διάπλους τῆς διώρυγος ἐκτελεῖται συνήθως ἐντὸς τριάκοντα ὡρῶν, ἀλλὰ κατὰ Μάϊον τοῦ 1879 τὸ μέγα ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Εὐφράτης», οὗ ἐπέβαινον 1600 στρατιῶται ἐξετέλεσεν αὐτὸν ἐντὸς 14 ὡρῶν καὶ 4 λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἐν ᾧ ἐν ἀρχῇ τὰ διόδια τῆς διώρυγος ἀπέφερον μόλις 4 $^1/_2$ ἑκατομμύρια φράγκων, κατὰ τὸ 1886 διῆλθον δι' αὐτῆς 3624 πλοῖα, ἐξ ὧν τὰ 2724 ἦσαν ἀγγλικὰ καὶ αἱ εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς 62 ἑκατομ. φράγκων[1]).

Ἡ Αἴγυπτος

Ἐπειδὴ δὲ ἡ διῶρυξ αὕτη ἐσμίκρυνε κατὰ 1200 χιλιόμετρα τὴν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας μέχρις Ἰνδιῶν ἀπόστασιν, δηλ. μεταξὺ τῆς ἀπωτάτης Δύσεως καὶ τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς, ἡ Αἴγυπτος καθίστατο κέντρον σπουδαιότατον καὶ ἡ διῶρυξ τοῦ Σουὲζ σημεῖον ἐπικαιρότατον. Ἄγγλοι ἐπωφεληθέντες στιγμῆς καταλλήλου ἠγόρασαν τὰς μετοχὰς τῆς διώρυγος, ἃς κατεῖχεν ὁ Κεδίβης, καὶ ἐγένοντο οὕτω σχεδὸν ἀπόλυτοι κύριοι.

Ἡ Αἴγυπτος καὶ ἀφ' οὗ πεσόντων τῶν Φαραὼ ἐγένετο ἐπαρχία τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ πάντοτε παρηκολούθει τὰς τύχας τῆς Ἀσίας. Λέγεται ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ δὲν ὑπάρχουσιν Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ Κόπται, Βεδουῖνοι, Μουσουλμάνοι, Χριστιανοί, Ἄραβες, Ἑβραῖοι, ὥστε δὲν ὑπάρχει γνησία κοινωνία· οἱ Ἄραβες ἐχθρεύονται τοὺς Τούρκους οὐχὶ ἐκ πατριωτισμοῦ, ἀλλὰ θεωροῦντες αὐτοὺς τυχοδιώκτας.

Ἡ κατάστασις τῆς Αἰγύπτου εἶναι τοιαύτη, ὥστε πάντοτε ἡ ἰδιοκτησία ἐκανονίζετο δι' ἰδικῶν συστημάτων[2]). Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 638, μικρὸν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Μωάμεθ ὁ Ἄραψ Ἀμροῦ κατέκτησε τὴν Αἴγυπτον, διετηρήθησαν ἐν αὐτῇ τὰ ἀρχαῖα προνόμια καὶ ἐνηργήθησαν αἱ πρῶται μεταβιβάσεις τῶν κτημάτων

[1]) Ἰταλικὰ πλοῖα διέπλευσαν τὴν διώρυγα ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1878, 445 τὸν ἀριθμὸν (ἀνόδου καὶ καθόδου) καὶ ἐπλήρωσαν διόδια τῷ μὲν 1870 φρ. 60,000 (διὰ 5795 τόννους) καὶ τῷ 1878 φρ. 685,000 (διὰ 58,547 τόννους).

[2]) Πρῶτον ἡ γαλλικὴ ἱστορικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Σιλβέστρος Δὲ Σασῆ ἐξήτασαν τὴν φύσιν τῶν συστημάτων τούτων, ἀλλὰ χωρὶς νὰ διαφωτίσωσιν αὐτὴν ἀρκούντως, διότι δὲν διῆρεσαν αὐτὴν κατὰ τάξεις.

διὰ ἀποζημιώσεως δοθείσης τῷ ἡγεμόνι· τὸ ἔθιμον τοῦτο διετηρήθη ἐπὶ τῶν Καλιφῶν καὶ τῶν Μαμελούκων. Ὁ ὀθωμανὸς Σελὴμ Α΄. θέλων νὰ πιέσῃ τοὺς ἰδιοκτήτας ὥρισεν ὅτι αἱ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων παραχωρηθεῖσαι γαῖαι ἀνήκουσιν εἰς τὸν μονάρχην· ἐπομένως οἱ κτηματίαι (μουλταζὶμ) δὲν ἦσαν τοῦ λοιποῦ ἢ ἐπικαρπωταί· μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν αἱ γαῖαι ἐπανήρχοντο εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλ' οἱ κληρονόμοι ἠδύναντο ν' ἀγοράσωσιν αὐτὰς πάλιν κατ' ἐκτίμησιν. Ὁ ἐπικαρπωτὴς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ τὸ κτῆμα αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦτο· ἐὰν τὸ κτῆμα ἦτο χρεωμένον, ἐπανήρχετο τοῦτο εἰς τὸ δημόσιον, τὸ ὁποῖον παρεχώρει αὐτὸ εἰς ἄλλον. Ὁ Σολιμὰν Β΄., ἐπικυρώσας τὰς διατάξεις ταύτας, ἀνέθεσε τὴν διαχείρισιν εἰς δεφτερδάρην, ὅστις εἶχε τὸ κτηματολόγιον ὅλων τῶν γαιῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν πασᾶ, διαμένοντος ἐν Καΐρῳ, ὅστις ἔδιδε προσωρινὸν φιρμάνιον εἰς τὸν νέον ἰδιοκτήτην. Αἱ διατάξεις αὗται ἦσαν κατάλληλοι διὰ τὴν χώραν, διὸ καὶ δὲν μετερρυθμίσθησαν. Αἱ τῇ Κυβερνήσει ἀνήκουσαι γαῖαι ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ τῶν φελλάχων, εἰς οὓς αὕτη παρέχει τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ κτήνη καὶ πληρώνει ἡμερομίσθιον, καὶ χάρις εἰς τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἐπόπτου ἑκάστου διαμερίσματος, ὅστις ὁρίζει τὴν φύσιν καὶ τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας, αἱ γαῖαι καλλιεργοῦνται καλλίτερον. Μετὰ τὴν συγκομιδὴν ὅ,τι δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὴν τροφὴν δίδεται τῇ Κυβερνήσει ἐπὶ ὡρισμένῃ τιμῇ, καὶ μεταφέρεται ὑπὸ τῶν φελλάχων εἰς τὰς ἀποθήκας ἑκάστου διαμερίσματος. Τὰ χωρία κατεῖχον πολλὰ κτήματα προερχόμενα ἐκ φελλάχων, οἵτινες ἀδυνατοῦντες νὰ τὰ καλλιεργήσωσι, παρεχώρουν αὐτὰ ἐπὶ πληρωμῇ. Ἄλλοι φελλάχοι ὑπηρέτουν εἰς δημοσίας θέσεις καὶ εἰς τὰ τζαμία. Ὁ κατέχων κτῆμά τι δὲν ἦτο βέβαιος περὶ τῆς κατοχῆς του, ἐάν τις τῶν ἰσχυρῶν ἤθελε τὸ κτῆμα τοῦτο. Ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν εἰς τοὺς Κόπτας πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων παραχωρηθεισῶν γαιῶν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, διότι πᾶσα μεταβολὴ ἤθελε θυσιάσει τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν· οἱ Κόπται ἐξήσκουν καὶ τὸ ἐπάγγελμα

γεωμετρῶν καὶ συμβολαιογράφων, μέχρις οὗ περὶ τὸ τέλος τοῦ κράτους τῶν Μαμελούκων τὰ σχολεῖα αὐτῶν ἐκλείσθησαν καὶ ἀπηγορεύθη ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσης αὐτῶν.

Οἱ μετὰ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος μεταβάντες εἰς τὴν Αἴγυπτον Γάλλοι, κατέλαβον τὰ κτήματα τῶν μεταναστῶν, ἀφήσαντες ἄθικτα τὰ τῶν φιλησύχων πολιτῶν· κατήργησαν τοὺς καταθλιπτικοὺς φόρους, καὶ τὰ κτήματα τῶν ἀποθανόντων μετέβαινον εἰς τοὺς κληρονόμους ἐπὶ πληρωμῇ δικαιώματός τινος ἐγγραφῆς. Ἐπὶ Μεχμὲτ Ἀλῆ αἱ ἰδιοκτησίαι τῶν βαρμηδὸν ἐκλειπόντων Μαμελούκων, μετέβαινον εἰς τὸν ἡγεμόνα, ὅστις παρεχώρησε συντάξεις εἰς τοὺς ὑπολειφθέντας ἰδιοκτήτας. Κατόπιν προσήρτησεν εἰς τὸ δημόσιον τὰ κτήματα τῶν τζαμίων καὶ τῶν δημοσίων ἱδρυμάτων ἀναγκάσας αὐτὰ νὰ τῷ ὑποβάλλωσιν ὅλους τοὺς τίτλους τῆς ἰδιοκτησίας. Οὕτως ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἀνενέωσε τὸ ἔργον τοῦ ἀρχαίου ἑβραίου Ἰωσήφ, γενόμενος μόνος κύριος τοῦ ἐδάφους, καὶ μὴ ἀφήσας ἐλευθέρας ἢ μόνον τὰς οἰκίας· γαίας τινὰς χέρσους παρεχώρησεν εἰς ἰδιώτας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ καλλιεργήσωσιν αὐτὰς ἀπαλλάξας αὐτοὺς ἀπὸ φόρους ἐπὶ σειρὰν τινὰ ἐτῶν. Ἔκτοτε ἡ καλλιέργεια ἐγενικεύθη βοηθουμένη ὑπὸ τῶν πλημμυρῶν· ἐπολλαπλασίασε τὰς διώρυγας, προσεκάλεσεν ἐξ Εὐρώπης ἀγρονόμους καὶ κηπουρούς, καὶ ἡ εὐφορωτάτη ἐκείνη γῆ παρήγαγεν ἐν ἀφθονίᾳ ἐρυθρόδανον, βάμβακα, ἰνδικόν, ὄπιον, ὀρύζιον, ἀραβόσιτον, σῖτον καὶ τὰς καλλιτέρας ὀπώρας.

Ταῦτα πάντα ὅμως δὲν ἀπέβαινον πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἔμεινε μονοπωλεῖον τοῦ ἀντιβασιλέως, ὅστις μεταπωλεῖ εἰς τοὺς φελλάχους καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας ὅ,τι ἀναγκαιοῖ αὐτοῖς καὶ ἐπὶ τιμῇ, ἣν αὐτὸς ὁρίζει. Ταὐτοχρόνως ἵδρυσε σχολεῖα καὶ ἀκαδημίας, διευθυνομένας πάντοτε ὑπὸ Φράγκων καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ βελτιώσῃ τὸν στρατόν του. Οἱ Ἀλβανοὶ στρατιῶται, οὓς αὐτὸς εἶχεν σχηματίσει, διελύθησαν ἅμα ἔδειξαν τάσεις ἀντιπειθαρχικάς· ὁ γάλλος λοχαγὸς Σέβης (Séves) εἰσήγαγεν εἰς τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν τὸν εὐρωπαϊκὸν ὁπλισμόν. Τὸ πεζικὸν ηὐξήθη μέχρις

130 χιλιάδων ἀνδρῶν· ἐὰν προσθέσωμεν εἰς τούτους τοὺς ἀτάκτους Βεδουΐνους, τοὺς ἐν τοῖς λιμέσιν ἐργαζομένους καὶ τοὺς μαθητὰς τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν, εὑρίσκομεν τὸν ὅλον στρατὸν ἀνερχόμενον εἰς 260 χιλ. ἀνδρῶν. Ἐν Μεσσαλίᾳ καὶ ἐν Λιβόρνῳ ἐναυπηγήθησαν τὰ πρῶτα πολεμικὰ σκάφη τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, δι' ὧν ἐπολέμησε κατὰ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὅτε ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰμβραὴμ ἐπέστρεψεν ἡττημένος ἐκ τῆς Πελοποννήσου, τὸν ἐδέχθη ὁ γέρων πατὴρ μὲ μουσουλμανικὴν ὄντως ὑπομονὴν καὶ σχεδὸν ἐν θριάμβῳ, καὶ σκεφθεὶς ἀμέσως περὶ συμπληρώσεως τῶν ἐλλείψεων μετεκάλεσε ἀξιωματικοὺς φράγκους καὶ ἐπρομηθεύθη ἱππικόν, πυροβολικὸν καὶ στόλον· ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀλεξανδρείας εἶχεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1834 πλήρη καὶ μεγαλοπρεπῆ ναύσταθμον, ἐν ᾧ κατεσκευάσθησαν δέκα μεγάλα πολεμικὰ σκάφη ἐξ ἑκατὸν πυροβόλων ἕκαστον καὶ ἄλλα μικρότερα, ἂν καὶ ἡ χώρα ἐστερεῖτο καὶ σιδήρου καὶ ξυλείας, καὶ χαλκοῦ καὶ ἀξιωματικῶν καὶ ἐργατῶν.

Ἡ Αἴγυπτος ἔχει ὅλα τὰ ἱδρύματα τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν, καὶ τηλεγράφους, ἀλλ' ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς δὲν ἐπωφελήθη τῶν εὐρωπαϊκῶν γνώσεων ἢ μόνον ὅπως συστηματοποιήσῃ τὴν ἀσιατικὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν του· οὐδὲ ὑπάρχει χειροτέρα καταδίκη τοῦ μουσουλμανικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ὃν ἐπεχείρησεν ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς καὶ ὁ κυρίαρχός του Σουλτάνος Μαχμοὺτ Β', ἐμβολιασμοῦ ὑλικοῦ, προσπεποιημένου, ἐπιπολαίου καὶ ὅλως ἀτελεσφόρου.

Ἀνθρωπισμός, ἀξιοπρέπεια, νομιμότης, δικαία διανομὴ καὶ πάντα ἐν γένει τὰ ἀποτελοῦντα τὸν πόθον καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν χριστιανικῶν χωρῶν, εἶναι ἄγνωστα ἐν Αἰγύπτῳ· ὁ λαός, ὀλίγον διαφέρων τοῦ κτήνους, ἐργάζεται σύμπας ὑπὲρ ἑνὸς καὶ μόνου κυρίου· ἡ νεοσυλλεξία εἶναι θύρα ἀνθρώπων, ἡ διοίκησις ἱεραρχία καταπιέσεων, ἡ ῥάβδος ὁ γενικὸς κανὼν καὶ ἡ κοινὴ τιμωρία, ὅταν δὲν πρόκηται περὶ τῆς κεφαλῆς. Μισεγγυηταὶ εἶναι ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου· ἐὰν ὁ δύστροπος δὲν πληρώσῃ, ὁ

ἀντιβασιλεὺς ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ ἐργατικοῦ ἢ καὶ κατὰ τῆς κώμης ὁλοκλήρου, ἀρκεῖ τὸ δημόσιον ταμεῖον νὰ μὴ ζημιωθῇ. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ ὅτι χορηγεῖ συντάξεις ἐτησίας τριῶν ἑκατομμυρίων φράγκων εἰς γυναῖκας ἐξελθούσας ἐκ τῶν χαρεμίων του, ἃς παραχωρεῖ συζύγους εἰς ἄνδρας ἐπιφανεῖς καὶ εἰς ἀνωτέρους τοῦ Κράτους ὑπαλλήλους.

Συνεπείᾳ τούτου τὰ ἔσοδα τοῦ δημοσίου ἐξαπλασιάσθησαν, ἀλλ' ὁ πληθυσμὸς ἐμειώθη κατὰ τὸ τρίτον καὶ ἔμεινε πτωχός, ἀπαίδευτος, ἄνευ ἀξιοπρεπείας· ὑπάρχουσι μὲν ὁπλοστάσια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νοσοκομεῖα· ὑπάρχουσι σχολαὶ μηχανικοῦ οὐχὶ ὅμως καὶ σχολεῖα διὰ τὴν ἀνάγνωσιν· ὑπάρχουσιν ἀνάκτορα φωτιζόμενα διὰ φωταερίου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ φανοὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς· οἱ πρῶτοι τυχόντες ἀγγαρεύονται πρὸς ἐκσκαφὴν διώρυγος ἢ ἀνέγερσιν ὀχυρωμάτων καὶ ἐργάζονται ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους ἄνευ ἀμοιβῆς τινος καὶ ἐνίοτε καὶ ἄνευ τροφῆς. Ἑπομένως ὁ λαός, ἐὰν δὲν ἀποθνήσκῃ, φεύγει, καὶ ἐπειδὴ ὁ πασᾶς τῆς Ἄκρης ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ ἓξ χιλιάδας φελλάχων, καταφυγόντων πρὸς αὐτόν, ἐξερράγη πόλεμος, εἰς ὃν ἐκινδύνευσεν νὰ περιπλακῇ ὅλη ἡ Εὐρώπη.

Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς διενοήθη νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τουρκικοῦ πολιτισμοῦ, ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τοῦ Σουλτάνου, νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Συρίας καὶ νὰ ἐξεγείρῃ πάλιν τὴν εὐημερίαν καὶ τὰ δόγματα τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων. Εἰς ταῦτα ἀπέτυχεν, ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἱδρυτὴς δυναστείας, διότι κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὸ ἀξίωμά του κληρονομικόν.

Ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰσμαὴλ πασᾶς ἠκολούθησε τὰ ἴχνη του, ἐπεσκέφθη τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ 1862, δεκτὸς γενόμενος λίαν φιλοφρόνως παρὰ τῶν ἡγεμόνων, οὓς προσεκάλεσεν εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς μεγάλης διώρυγος· παρὰ πᾶσαν ἐθιμοταξίαν ὁ Σουλτάνος ἀντεπεσκέφθη αὐτόν· ὁ Ἰσμαὴλ εἰσήγαγε συμβούλια, ὑπουργεῖα, ἀτμοπλοϊκὰς ἑταιρίας εἰς τὸ Κράτος του· ἔλαβε δὲ τὸν τίτλον τοῦ Κεδίβου, ἤτοι τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν κατ' εὐθεῖαν διαδοχὴν διὰ

τοὺς ἀπογόνους του· ἀπέκτησεν ὡσαύτως τὸ δικαίωμα ν' αὐξήσῃ τὸν στρατόν του, νὰ συνομολογῇ δάνεια καὶ ἐμπορικὰς συνθήκας καὶ πλήρη τῆς χώρας του αὐτονομίας. Ἀφωσιωμένος εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, κατεσκεύασε διώρυγας, ἵδρυσε σχολεῖα καὶ τυπογραφεῖον ἐν Καΐρῳ· παρεχώρησεν εἰς τὸν Ναπολέοντα Γ'. σῶμα στρατοῦ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεξικοῦ καὶ ἕτερον σῶμα εἰς τὸν Σουλτάνον διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ὑεμένης, χώρας, ἧς τὸ κλίμα εἶναι ὀλέθριον διὰ τοὺς Εὐρωπαίους.

Ἄπληστος, φιλοχρήματος, ἀγαπῶν τὴν πολυτέλειαν, τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς ἐξεμύζα τὴν χώραν χωρὶς ν' αὐξήσῃ τοὺς πόρους αὐτῆς· τοσοῦτον δὲ ἐξώγκωσε τὸ δημόσιον χρέος ὥστε ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ εἰς τοὺς Ἄγγλους οὐ μόνον τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ κτήματα· αἱ δὲ Δυνάμεις ὑπεχρέωσαν αὐτὸν νὰ συμπεριλάβῃ μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν του ἕνα Ἄγγλον καὶ ἕνα Γάλλον, οἵτινες ὤφειλαν νὰ ἐξελέγχωσι τὴν διαχείρισιν· τέλος δὲ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου. Εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Μεχμὲτ Τεφὴκ (1879) ὁ Σουλτάνος παρεχώρησε τὰ αὐτὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον καταστήσει τὸν πατέρα του σχεδὸν ἀνεξάρτητον ἐπιφυλαχθεὶς τὴν κύρωσιν. Οἱ δανεισταὶ ἀπετάνθησαν συνεπείᾳ τούτου εἰς τὴν Πύλην, καὶ αἱ Δυνάμεις ἐπέβαλον τὸν ἔλεγχον εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς Αἰγύπτου, διατηρήσασαι ἐν τούτοις ἀνεξάρτητον τὴν χώραν, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία τῆς Μεσογείου.

Κατὰ τοῦ Κεδίβου ἐπανεστάτησεν ὁ Ἀραβῆ πασᾶς. Οἱ Ἄγγλοι, πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπικινδύνου ταύτης στάσεως, ἐβομβάρδισαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν (τῇ 11 Ἰουλίου 1882), κατέλαβον αὐτὴν καὶ κατέβαλον τὸν ἀντάρτην πασᾶν, ἐν ὀνόματι δὲ τοῦ Κεδίβου κατέλαβον τὰ δύο ἄκρα τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Ὁ ἡττηθεὶς Ἀραβῆς κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀλλ' ἔλαβε κατόπιν χάριν τῆς ζωῆς.

Μαγρὲπ καλοῦνται αἱ ἐκτεταμέναι χῶραι κάτωθεν τοῦ Μαρόκκου, τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τριπόλεως. Σουδὰν δὲ καλεῖται

τὸ μέρος τὸ μετὰ τὴν Σαχάραν, χώρα ἀπέραντος συνορευομένη πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς ἐρήμου, καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς Σενεγαμβίας, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ Σουδὰν καὶ πρὸς νότον ὑπὸ τῶν Λομᾶ ὀρέων, τὰ ὁποῖα χωρίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Γουϊνέας.

Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ κατακτήσῃ τὴν Νουβίαν, ὅπως ἐξάξῃ ἐξ αὐτῆς χρυσὸν καὶ Μαύρους ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ πέραν τῆς 10ης μοίρας βορείου πλάτους, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰσμαὴλ αἰχμαλωτισθεὶς κατεκάη ζῶν (τῷ 1822). Πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τούτου ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἐπυρπόλησε τὸ χωρίον Κίρι, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Μεχμετόπολιν, ὁρίσας αὐτὸ ἀκρότατον σημεῖον τοῦ αἰγυπτιακοῦ Κράτους καὶ μεταίχμιον πρὸς τοὺς Μαύρους τοῦ Σουδάν. Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἠθέλησε νὰ ἑλκύσῃ τούτους διὰ φιλοφρονήσεων καὶ δώρων, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἐξηρέθισεν αὐτοὺς διὰ ὠμοτήτων καὶ καταπιέσεων καὶ κατέστησε τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δυσχερῆ.

Ὁ Ἰσμαὴλ πασᾶς βλέπων τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης τείνοντας εἰς νέας κατακτήσεις, ἠθέλησε νὰ κατακτήσῃ τὸ Σουδάν· διωργάνωσε τὰς χώρας τοῦ ἰσημερινοῦ, ἐξέτεινε τὸ ἐμπόριον διὰ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Σαμουὴλ Βάκερ πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου, καὶ κατέλαβε τὸ Δαρφοὺρ καὶ τὸ Βαδάϋ, χώρας εἰρηνικὰς καὶ φιλοξένους. Ἐκ τῆς αἱματηρᾶς ταύτης κατακτήσεως προέκυψαν μίση καὶ ἀντιδράσεις, καὶ ἐκ τῆς ὑπερμέτρου ἐπεκτάσεως τῆς Αἰγύπτου προῆλθεν ἀδυναμία καὶ διατάραξις τῶν οἰκονομικῶν.

Τὸ αἰγυπτιακὸν Σουδὰν κατέχει 1,021,354 χιλιομέτρων καὶ περιλαμβάνει τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου μέχρι τοῦ δευτέρου καταρράκτου καὶ τοῦ δέλτα, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ τὰ διαμερίσματα τοῦ Κοσσεΐρ, τῆς Συρίας (el Arish), τὰς ὀάσεις τῆς λιβυκῆς ἐρήμου, μέρος τοῦ Μονδερίζου τῆς Δογγόλης καὶ μέχρις Ἀκασσέ, τῆς τελευταίας πρὸς νότον πόλεως. Ἐν ἔτει 1881 ἐνεφανίσθη ἐκεῖ προφήτης ὁ Μαγδῆς, ὅστις ἐκήρυξε γενικὴν σταυροφορίαν, ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ Σουδὰν καὶ ἔσφαξε τὰς αἰγυπτιακὰς καὶ ἀγγλικὰς φρου-

ρὰς καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν αἰγυπτιακὸν στρατόν. Ἡ Ἀγγλία ἀπέστειλε τὸν Γόρδωνα, ἀληθῆ ἥρωα, ὅστις εἶχε σώσει τὴν Κίναν ἀπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ κραταιώσει τὴν αἰγυπτιακὴν ἐξουσίαν ἐν Σουδὰν κατὰ τὸ 1879· ἀλλ' ἤδη τὸ πρᾶγμα ἀπέβαινε δυσχερέστερον ἕνεκα τοῦ φανατισμοῦ τοῦ Μαγδῆ. Πολιορκηθεὶς ὁ Γόρδων ἐν Χαρτούμ καὶ μὴ λαβὼν συνδρομὴν παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου ἐνεκαρτέρησεν εἰς τὸ καθῆκόν του, καὶ τὴν 27 Ἰανουαρίου 1885 προδοθεὶς ἐφονεύθη.

Ἡ Ἀβυσσινία

Ἡ Αἴγυπτος ἐπαπειλεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀβυσσινίας. Πολλοὶ εἶναι οἱ μῦθοι οἱ κυκλοφοροῦντες περὶ τοῦ ἱερέως Γιάννη καὶ περὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς χώρας ταύτης. Εἰς ποῖον σημεῖον εὑρίσκεται ἐκεῖ ὁ Χριστιανισμὸς δύναταί τις νὰ μάθῃ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Γάλλου Λεφὲβρ «Περιήγησις τῆς Ἀβυσσινίας κατὰ τὰ ἔτη 1839-1843». Ἡ Ἀξούμ, ἡ πρωτεύουσα, λείψανον τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου, ἀσύδοτος καὶ ἐν καιρῷ πολέμου, εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ κλήρου καὶ τῶν σχολείων, καὶ ἔχει βιβλιοθήκην, ἧς ὁ ἔφορος διατείνεται ὅτι κατάγεται ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος. Τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ εὑρισκόμενα βιβλία εἶναι ἄγνωστα. Ἰδιαιτέραν μνείαν ποιεῖται ὁ Λεφὲβρ περὶ ἑτέρας βιβλιοθήκης εὑρισκομένης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γάλλας καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ πόλει Δόβρα-Λιβάνῳ. Τὸ σύγγραμμα Ἑρμάριον περιελάμβανε 500 τόμους ὕλης θρησκευτικῆς καὶ χρονικὰ τῶν βασιλέων. Ἐρωτηθεὶς ὁ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἐὰν ὑπῆρχον καὶ ἰατρικὰ συγγράμματα ἐσκανδαλίσθη καὶ ἀπήντησε: «Ποίαν ἀξίαν ἔχουσι τὰ φάρμακα ἀπέναντι τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου μας; Ὁ ἅγιος οὗτος, Τέδας Ἐμανούτ, ἤρχισε ποιῶν θαύματα ἀπὸ τῆς ἡλικίας δύο ἐτῶν καὶ ἀμέτρητος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν θαυμάτων του. Οἱ ἄπιστοι ἔρριψαν αὐτὸν ἐντὸς κρημνοῦ, τότε δὲ τῷ ἐφύτρωσαν πτέρυγες, ὥστε ἠδυνήθη νὰ πετάξῃ μέχρι τῆς πεδιάδος τῶν Γάλλας, οἵτινες ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἐνθουσιωδῶς καὶ ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν [1]).

[1]) Ὁ ἱεραπόστολος Μασσάγιας, κατόπιν καρδινάλιος, ἐξέδωκε τῷ 1867 ἐν Παρισίοις:

Ὁ Ἰσμαὴλ πασᾶς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ἀβυσσινίας, ἧς ὁ ἡγεμὼν ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου, ὅστις ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα (τῷ 1853), ἀλλ' ἡ κατάκτησις παρεμποδίσθη ὑπὸ τοῦ ἄγγλου στρατηγοῦ Ναπιὲ καὶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδώρου (τῷ 1868), ὡς καὶ διὰ τοῦ ἐκραγέντος ἐμφυλίου πολέμου. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἦτο διοικητὴς τοῦ Σουδὰν (τῷ 1870), ἐν ᾧ ἐν Μασσάβᾳ ἦρχεν ὁ Σκῶτος Μούντσιγγερ, ἐργάτης κατ' ἀρχάς, ὅστις ἐπολέμει τοὺς Ἄγγλους. Οὗτοι τῷ ἀντέταξαν ἀρχηγόν τινα φυλῆς, ἀναλαβόντα κατόπιν τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Α', ὅστις συνέλαβε τὴν ἰδέαν ν' ἀπαρνηθῇ τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ προσεγγίζων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις νὰ εἰσάξῃ τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν, ἥτις εἶναι ἡ μόνη χριστιανικὴ χώρα ἐν Ἀφρικῇ· ἐν τοσούτῳ δὲ συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὸν τὰς διαφόρους χώρας, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1625 ἀπετέλουν τὴν Αἰθιοπίαν, καὶ φονεύσας τὸν Μερατσίγγην συνδιαλλάττεται πρὸς ὅλους τοὺς ὑποτελεῖς αὐτῷ ἀρχηγοὺς καὶ βασιλεύει.

Ἡ Ἀλγερία

Ἡ Ἀλγερία, ἀφ' ὅτου ἐγένετο ἐπαρχία γαλλικὴ μετὰ τῆς Καβιλίας καὶ τῶν πρώτων ὀάσεων τῆς ἐρήμου, εἶναι ἀρκούντως γνωστὴ καὶ πολλάκις περιεγράφη [1]). Περιωρισμένη οὖσα κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν χώραν τοῦ Τέλλ, ἐξετάθη βραδύτερον μέχρι τῶν κλιτύων τοῦ Ἄτλαντος, καὶ μέχρις Ἐλ-Γολεᾶ, ἀπεχούσης 800 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς παραλίας, καὶ βραδέως μὲν ἀλλὰ διαρκῶς προβαίνει ἡ ἐκπολιτιστικὴ καὶ διωργανωτικὴ ἐνέργεια τῆς Γαλ-

«Γραμματικὴν τῆς ἀμαρικῆς καὶ ὀρομονικῆς γλώσσης», μετὰ πολλῶν σπουδαίων σημειώσεων περὶ Ἀβυσσινίας. Ὁ Μασσάγιας λέγει ὅτι οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, περιπεσόντες ἀπὸ δώδεκα ἤδη αἰώνων εἰς τὴν αἵρεσιν, εἶναι ἀσθενεῖς ὡς πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ διετήρησαν πολλὰς τῶν καθολικῶν ἱεροτελεστειῶν, καὶ «ἀναπνέουσι τὸν καθαρὸν ἐκεῖνον ἀέρα, ὃν ἀνέπνεον οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἐν ταῖς ποιητικαῖς αὐτῶν ἐξάψεσι ποτὲ μὲν ὑψοῦνται πρὸς Οὐρανόν ποτὲ δὲ κατέρχονται εἰς τὸν Ἅδην».

[1]) Ἐν Ἀλγερίᾳ εὑρέθησαν πλεῖσται ὅσαι ῥωμαϊκαὶ ἐπιγραφαί. Ὁ Ῥεννέ, δημοσιεύσας τὴν συλλογὴν αὐτῶν ἀπαριθμεῖ 4457, ἀλλὰ τὸ Corpus inscrip. latin. περιέχει ἤδη 9400. Ὅρ. C. Carette: «Περὶ τῆς γεωγραφίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς μεσημβρινῆς Ἀλγερίας» Παρίσ. 1845. Mas Latrie: Σχέσεις καὶ ἐμπόριον τῆς βορείου Ἀφρικῆς μετὰ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Παρίσ. 1886.

λίας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ πληθυσμός, μίγμα Ἀράβων, Τούρκων, Μαύρων, καὶ Καβύλων, ἀποτελεῖται ἐκ 2 1/2 ἑκατομμυρίων Μουσουλμάνων καὶ 900 χιλ. Γάλλων. Ἀφ' οὗ οἱ πλούσιοι ἔφυγον ἐκ τῆς κατακτηθείσης χώρας οἱ ἐναπολειφθέντες παρέσχον τῇ Γαλλίᾳ τοὺς λαμπροὺς ἐκείνους καὶ τρομεροὺς στρατιώτας, οἵτινες κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους τῆς Γαλλίας ἦσαν γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Τούρκων (Turcos)· ἀλλ' ὁ φανατισμὸς τοῦ πληθυσμοῦ ἐκείνου εἶναι μέγας καὶ μεγάλη εἶναι ἐπίσης ἡ διαφθορὰ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀξιώμασι καὶ ἡ αἰσχροκέρδεια· ὅθεν δυσχερὴς ἀποβαίνει ἡ ἀφομοίωσις αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἔτος 1863 διενοεῖτο ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις νὰ ἱδρύσῃ ἐν Ἀλγερίᾳ ἰδιαίτερον βασίλειον· κατόπιν δὲ ἡ Δημοκρατία κατήργησε τὴν στρατιωτικὴν Κυβέρνησιν, ἀφομοιώσασα τοὺς Ἀλγερίνους πρὸς τὸν πολιτισμόν, διὰ τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν εἶναι εἰσέτι ἀρκούντως ἐπιρρεπεῖς. Ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει ζῶσα πάντοτε ἡ ἰδέα τῆς φυλῆς καὶ τῆς θρησκείας· φυλαί τινες ἐπανεστάτησαν κατὰ τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας, καὶ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο καὶ θρησκευτικὸν κίνημα ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν ἀκτὴν τῆς Μεσογείου, ὑποκινηθὲν εἴτε ὑπὸ τοῦ Κεδίβου Ἰσμαὴλ εἴτε καὶ ὑπὸ τῶν προσκυνητῶν τῆς Μέκκας, οἵτινες διαρκῶς ὀνειροπολοῦσι περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου.

Ἐν ἔτει 1881 μετὰ βραχὺν πόλεμον ἐκραγέντα συνεπείᾳ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Κρουμίρων προσετέθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βάρδου εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Τύνις. Φιρμάνιον τοῦ ἔτους 1871 εἶχε κηρύξει τὸν βέην τῆς Τύνιδος ὑποτελῆ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλ' ἐλεύθερον ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, ἔχοντα δὲ μόνον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχῃ τῇ Τουρκίᾳ στρατιωτικὰς ἐπικουρίας ἐν περιπτώσει πολέμου. Ἐν ὅλῃ τῇ χώρᾳ εὑρίσκονται πεντήκοντα χιλιάδες Ἰταλῶν. Ἐφαίνετο δὲ ἡ Τύνις, ἡ ὑπὸ τῆς διοικήσεως καὶ τῶν Ἑβραίων καταστραφεῖσα, ὡς προωρισμένη δι' ἀποικίαν τῆς Ἰταλίας [1]), ἀλλ' ἡ Γαλλία τὴν προέλαβεν εἰς τοῦτο. Ἴσως

[1]) Ὀρ. Φουρνιέ, « Ἡ Τύνις ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Ἰσλαμισμὸς ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ » 1886.

ἀποτύχει αὕτη καὶ ἐν Τύνιδι ὡς ἀπέτυχεν ἐν Ἀλγερίᾳ, ἀλλ' ὅμως πανταχόθεν συνέρρευσαν οἱ ἐπιχειρηματίαι καὶ χρηματισταί, ζητοῦντες κέρδη ἐν χώρᾳ παρθένῳ καὶ ἀκαλλιεργήτῳ, τοσοῦτον δὲ πλουσίᾳ εἰς προϊόντα.

Τὸ Μαρόκκον

Τὰ κράτη τῆς Βαρβαρίας, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀλγερίας, ἔπαυσαν παρενοχλοῦντα τοὺς ναυτικοὺς καὶ διατηροῦντα ἢ ἐμπορευόμενα χριστιανοὺς δούλους. Ἐν Μαρόκκῳ ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀλαζὼν Ἀβδουρραχμὰν ἐβασίλευσεν ἐπὶ 27 ὅλα ἔτη (1832-1859), διατελῶν ἐν φιλικαῖς πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις σχέσεσι· κατήργησεν οὗτος καὶ τὴν δουλείαν, δοὺς τὸ παράδειγμα καὶ εἰς τὸν Βέην τῆς Τύνιδος (1846). Ἀλλ' ὁ λαὸς ἠγανάκτησεν ἐπὶ τῇ κατακτήσει τῆς Ἀλγερίας, καὶ ὅπως ἐκδικηθῇ διὰ τὴν τῷ Ἰσλαμισμῷ γενομένην προσβολήν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου (1844). Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ πολέμου, καθ' ὃν οἱ Γάλλοι ἐβομβάρδισαν τὴν Ταγγέρην, ἐκυρίευσαν τὸ Μογαδὼρ καὶ ἡχμαλώτισαν μετὰ τὴν ἐν Ἰσλῦ μάχην τοῦ Ἀβδελ-Καδέρ, τὸν ποιητικὸν ἥρωα τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης. Τὸν ἡγεμόνα Σιδὶ-Μωχαμὲτ ὀλίγον ἐσεβάσθησαν οἱ πειραταί· οὗτος ὅμως διωργάνωσε τὰ δικαστήρια, παρεχώρησε Σύνταγμα καὶ ἐζήτει βελτιώσεις· συγχρόνως ὅμως κατεσπατάλει χρήματα εἰς πολυτελείας καὶ ἔκαμνε χρέη, ὥστε ὁ λαὸς παροργισθεὶς ἐπανεστάτησε. Προσβολαὶ γενόμεναι κατὰ τῆς Ἱσπανίας, ἥτις κατέχει τὴν Κεῦταν, κατέληξαν τῷ 1860 εἰς πόλεμον.

Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Μαρόκκου, κέντρον ἄλλοτε τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, μὲ πλούσια Πανεπιστήμια, ἐξ ὧν ἐξῆλθον οἱ Ἐλ-Καλδούν, Ἐδρίσης καὶ Λέων ὁ Ἀφρικανός, καὶ ἐν ᾧ ἐκαλλιεργοῦντο αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ φιλολογία, σήμερον ἔχει μόνον τὴν οἴησιν καὶ ἀλαζονείαν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης. Ὁ αὐτοκράτωρ Μουλέϋ-Χασσὰν εἶναι ἔρμαιον αὐλοκολάκων καὶ ὑπουργῶν, ζητούντων νὰ διατηρῶνται ἐν τῇ ἐξουσίᾳ καὶ νὰ χρηματολογῶσιν. Φοβεῖται τοὺς Εὐρωπαίους ἀπεσταλμένους καὶ δέχεται αὐτοὺς περιφρονητικῶς, κρατῶν αὐτοὺς ὅσον τὸ δυνατὸν μακρὰν τῆς αὐ-

λῆς του. Ἐν Μαρόκκῳ ζῶσι 400,000 Ἑβραῖοι, οἵτινες δανείζοντες χρήματα ἐπὶ τόκῳ καὶ μετερχόμενοι διάφορα μικρὰ ἔργα, πλουτοῦσι καὶ καθίστανται ἀπαραίτητοι. Ἐκτὸς ὅτι κατ' ἔτος πλέον τῶν χιλίων Μαύρων ἀγοράζονται ἐκ Τυμπουκτοῦ, πολλοὶ ἰδιῶται διατηροῦσι παλλακίδας μαύρας, ὅπως ἀποκτήσωσιν ἐξ αὐτῶν τέκνα, τὰ ὁποῖα πωλοῦσιν. Πολλάκις ἐνσκήπτει ἐν Μαρόκκῳ ἡ πεῖνα, κατὰ τῆς ὁποίας οὐδεμία λαμβάνεται φροντίς.

Ἡ δημοκρατία τῆς Λιβερίας ἱδρύθη ἐν ἔτει 1823 χάριν τῶν Μαύρων, τῶν ἀγορασθέντων ἐκ τῆς βορείου Ἀμερικῆς ἢ ἐλευθερωθέντων ὑπὸ τῶν τὴν δουλεμπορίαν καταδιωκόντων πλοίων. Ἐν ἔτει 1847 ἡ δημοκρατία αὕτη ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ὑπὸ ἕνα πρόεδρον, μὲ ἓν νομοθετικὸν σῶμα καὶ πρωτεύουσαν τὴν Μονροβίαν· ἔχει δὲ 20,000 Μαύρων καὶ ἓν περίπου ἑκατομμύριον ἰθαγενῶν.

Ἐν Σενεγάλῃ, ἔνθα οἱ Γάλλοι κατέχουσι τὸν Ἅγιον Λουδοβῖκον, γίνεται ἐκτεταμένον ἐμπόριον κόμμεως καὶ ἐλέφαντος· ἔχει ἡ Σενεγάλη καὶ καλάς τινας πόλεις.

Τὴν μεγάλην νῆσον Μαδαγασκάρην χωρίζει ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς ὁ πορθμὸς τοῦ Μοζαμβίκου. Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ φυλὴ τῶν Χόβας προεξῆρχεν, ἀρχηγοῦντος τοῦ Δινανπουίνου. Τῷ 1811 διεδέχθη τοῦτον ὁ Ῥαδαμᾶς, ὅστις ἠθέλησε νὰ κατακτήσῃ ὅλην τὴν νῆσον πρὸς ζημίαν τῶν Γάλλων. Ἀλλάξας θρησκείαν ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἦθη ὁ Ῥαδαμᾶς κατήργησε τὴν δουλείαν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν προλήψεων ἐπιβαλλομένην βρεφοκτονίαν· ἀλλ' ἡ διάδοχος αὐτοῦ Ῥαναβάλο (1829) ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἀρχαίας ἕξεις, καὶ ἀπέκλεισεν ἐκ τῆς νήσου τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἰδίως τοὺς Γάλλους. Εἷς τῶν υἱῶν της, ὁ Ῥακούτ, ἔλαβεν ὡς παιδαγωγὸν τὸν Γάλλον Ἰωάννην Λαβέρδην, ὅστις ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ὡς γνώστης τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἔδωκεν ἀνατροφὴν φιλελεύθερον εἰς τὸν Ῥακούτ, εἰσήγαγε βιομηχανικὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα ἐπροστάτευσεν ἡ βασίλισσα μήτηρ, βοηθούμενος ὑπὸ ἑτέρου Γάλλου, τοῦ Λαμπέρ. Οἱ Ἄγγλοι

Ἡ Μαδαγασκάρη

διά παντοίων μέσων ἐζήτουν νὰ μειώσωσι τὴν ἐπιρροὴν τῶν δύο τούτων Γάλλων.

Τὴν αἱμοβόρον Ῥαναβάλο, ἀποθανοῦσαν ἐν ἡλικίᾳ 81 ἔτους τῷ 1861, διεδέχθη ὁ υἱός της Ῥακοὺτ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ῥαδαμᾶς Β΄., ὅστις ἦτο ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Γάλλους· ἡ σύζυγος αὐτοῦ, διαδεχθεῖσα αὐτὸν κατὰ τὸ 1863, συνωμολόγησε συνθήκας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας, εἶτα δὲ τῷ 1868 καὶ πρὸς τὴν Γαλλίαν. Τὴν βασίλισσαν ταύτην διεδέχθη ἡ Ῥαναβάλο Γ΄. [1]).

Ἡ Μαδαγασκάρη, ἴση πρὸς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὴν ἔκτασιν, ἔχει μόνον $3^1/_2$ ἑκατομμύρια κατοίκων πάσης χροιᾶς καὶ πρεσβευόντων τὸ πρεσβυτεριανὸν θρήσκευμα, ἐκτὸς δεκακισχιλίων καθολικῶν. Παράγει πολύτιμον ἔβενον καὶ ξυλείαν ναυπηγήσιμον ἀρίστης ποιότητος· τριάκοντα δύο χιλιάδες βοῶν ἐξάγονται ἐτησίως ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Ταματάβας. Οἱ ἰθαγενεῖς δὲν ἀναγνωρίζουσι θεότητα, καὶ οἱ ἱεραπόστολοι, ὅταν ἐν ἀρχῇ ἀφίχθησαν εἰς τὴν νῆσον, ἐθεώρησαν αὐτοὺς ἀνικάνους πρὸς παραδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἀποικία τοῦ Ἀκρωτηρίου

Ἡ ἀποικία τοῦ Ἀκρωτηρίου εἶναι σπουδαία διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἡ διατήρησις αὐτῆς ἀπαιτεῖ μεγάλας δαπάνας καὶ πολὺ αἷμα. Οἱ Βόερς μάχονται συχνότατα πρὸς τοὺς Ζουλοῦ, καὶ οἱ Ἄγγλοι ζητοῦσι νὰ ὑποτάξωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀποικίαν των. Ὁ Πραιτώριος ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἀφ' οὗ ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς τοὺς Κάφρους, ἵδρυσεν ἀνεξάρτητον Κυβέρνησιν ἐν Νατὰλ (τῷ 1841), καὶ βραδύτερον μ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἄγγλων διέβη τὸν Βάαλ καὶ ἵδρυσε τὴν δημοκρατίαν τοῦ Τράνσβααλ, ἧς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἀνεγνώρισεν ἡ συνθήκη τῆς 17 Ἰανουαρίου 1852. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ Ἄγγλοι προσήρτησαν τὸ Τράνσβααλ εἰς τὴν ἀποικίαν τοῦ Ἀκρωτηρίου· ἀλλ' ἐν

[1]) Ὅρ. Ackermann: «Αἱ ἐπαναστάσεις τῆς Μαδαγασκάρης». Pouget de St. André «Ὁ ἀποικισμὸς τῆς Μαδαγασκάρης ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ΄. Παρσ. 1886.

ἔτει 1819 ἀνεκηρύχθη ἐπισήμως ἡ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Δημοκρατίας τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, μὲ πρωτεύουσαν τῶν Βόερς τὴν Πραιτωρίαν εἰς τιμὴν τοῦ πρώτου αὐτῆς ἱδρυτοῦ.

Ὅλως ἀμφίβολος εἶναι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀφρικῆς ἕνεκα τῶν ἀγνώστων ἔτι μερῶν αὐτῆς. Αἱ τελευταῖαι στατιστικαὶ ὑπολογίζουσιν αὐτὸν εἰς 130 ἑκατομμύρια Μαύρων, 20 ἑκατ. Ἀμυτῶν, 13 ἑκατ. Βωτορῦ (ἃ ὁ Μύλλερος ἀναβιβάζει εἰς 50 ἑκατ.) 8 Φουλάων $1^1/_2$ ἑκατ. Νουβίων καὶ 50,000 Ὀττεντότων, ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι ὅλως ὑποθετικοί, διότι ἀπογραφὴ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ εἶναι τι ἀδύνατον.

Μέχρι τοῦδε δὲν ὑπάρχουσιν ἀρκοῦσαι πληροφορίαι περὶ τῶν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς ὁμιλουμένων γλωσσῶν, ἃς ὁ Κοὺστ βασιζόμενος ἐπὶ ἐγγράφων συλλεγέντων παρ' αὐτοῦ ἀναβιβάζει εἰς 591. Οἱ μῦθοι περὶ τῆς ἐρήμου τῆς Σαχάρας διεσκεδάσθησαν σήμερον. Ἡ ἔρημος αὕτη, ἡ ἔχουσα ἔκτασιν τῆς ἡμισείας Εὐρώπης, δὲν εἶναι πλέον ἡ ἀπέραντος πεδιὰς μὲ ὀλίγας μόνον ὀάσεις καὶ μὲ κλίμα νοσῶδες ἄνευ τινὸς φυτείας, καὶ ἄνευ ἡμέρου τινὸς ζώου. Ἡ ἄκαρπος νομιζομένη χώρα παράγει ἀρώματα τῶν Μολούκκων, βάμβακα τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, καφὲ τῶν Ἀντιλλῶν, εἶναι δὲ ἐπιδεικτικὴ πάσης τροπικῆς παραγωγῆς· ἐκτὸς δὲ τούτων παράγει ἐλέφαντα, κοκκοκάρυα, φυτικὸν βούτυρον, κηρόν, ταμαρίνην, μόσχον, πτερὰ στρουθοκαμήλων, μέλι, ἄφθονον χρυσὸν καὶ ἅλας, τοῦ ὁποίου στερεῖται ἐντελῶς τὸ Σουδάν. Εὐφορώτατοι εἶναι αἱ πολυπληθεῖς ὀάσεις, ἰδίως αἱ τοῦ Τουὰτ περιλαμβάνουσαι 400 χωρία καὶ τὴν πόλιν Ἰνσαλᾶν, μέγαν ἐμπορικὸν σταθμόν, ἐν ᾧ ἀνταλλάσσονται τὰ ἐγχώρια προϊόντα διὰ ὑφασμάτων, ὅπλων, ὀρυζίου, τυροῦ, ὑποδημάτων καὶ ἄλλων εἰδῶν.

Φαίνεται ὅτι ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ ὑπῆρχον ἐμπορικαὶ ὁδοὶ διασχίζουσαι τὴν Ἀφρικήν, ἰδίως διὰ τὴν μεταφορὰν δούλων καὶ ἀγρίων θηρίων· ἀλλ' αἱ ὁδοὶ αὗται οὐ μόνον οὐδεμίαν ὠφέλειαν παρεῖχον

τῇ ἐπιστήμῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιηγητὰς παρεμπόδιζον καὶ τὰς γνώσεις. Ὁ Δάππερ κατέδειξε μίαν τῶν τοιούτων ὁδῶν, ἣν παρηκολούθουν οἱ Πορτογάλλοι τοῦ Κόγγου διὰ τῶν χωρῶν τοῦ Ἀντζίκου καὶ τοῦ Νιμιεμάη· ὁ δὲν Σάγκος κατέδειξεν ἑτέραν μεταξὺ Βεγγουέλας καὶ Λοάγγου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Μοζαμβίκου. Οἱ Ἄγγλοι, οἱ ἀποπειραθέντες νὰ εἰσχωρήσωσιν ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου ἐσφάγησαν· οὔτε ὁ Λόβος κατώρθωσε νὰ μεταβῇ ἀπὸ Μελένδης εἰς Χαβέκην, ἂν καὶ εὗρεν ἐκεῖ ἀρχαίας ὁδούς, οὔτε Εὐρωπαῖός τις ἠδυνήθη νὰ διέλθῃ τὴν ὁδόν, τὴν γνωστὴν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, μεταξὺ τῶν ἀκτῶν τῆς Σομαλῆς καὶ Βερβέρης καὶ τοῦ κέντρου τῆς Ἀφρικῆς. Ἑτέρα ὁδὸς ἐκ Κακόνδης διευθύνεται βορει-οδυτικῶς τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀροπεδίου πρὸς τὴν χώραν τῶν Φελχᾶ, τῶν Τίμβων, τῶν Βούρων, τῶν Μανδίγγων καὶ τῶν Σέγων.

Ἡ ἀγρία κατάστασις τῆς Ἀφρικῆς προέρχεται πρὸ πάντων ἐκ τῆς δυσκολίας τῆς συγκοινωνίας. Ἡ βόρειος παραλία, ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους, ὀλίγους μόνον λιμένας παρέχει καταφύγια εἰς τὰ πλοῖα· ἡ Ἀλγερία, ἡ Τρίπολις καὶ τὸ Μαρόκκον δὲν ἔχουσιν καλοὺς λιμένας, ὁ δὲ κόλπος τῆς Τύνιδος εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος ἐν ὥρᾳ χειμῶνος· ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βόμβας ἐλλείπει ἐντελῶς τὸ πόσιμον ὕδωρ. Καὶ αὐτὸς ὁ εἴσπλους εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἶναι δύσκολος. Αἱ ἀκταὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἶναι ἀπότομοι καὶ νοσώδεις, ἐπικίνδυνος δὲ ἡ παραλία τῆς Ταγγέρης. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἡ ἔρημος διακόπτει τὰς συγκοινωνίας. Ἐκεῖ ἠδυνήθη νὰ εἰσχωρήσῃ ὁ Μουσουλμάνος καὶ νὰ διακόψῃ ὀπωσοῦν τὴν ἀπομόνωσιν· ἐκ τούτου ἴσως καὶ ἐξ ἄλλων μεταναστεύσεων προέρχεται ἡ ποικιλία τῶν φυλῶν, ἃς ἡμεῖς περιλαμβάνομεν ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν τῶν Μαύρων, ἐξ ὧν οἱ μὲν εἶναι μέλανες ὡς ἔβενος ἐν Γουϊνέᾳ καὶ Κόγγῳ, ἄλλοι κιτρινωποὶ ὡς οἱ Γάλλας καὶ οἱ Ὀττεντότοι· οἱ Ἀβυσσινοὶ προσεγγίζουσιν εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐλαχίστοις ἀναφαίνεται πάντοτε ὁ ἄνθρωπος, μὴ ἔχων μὲν ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ἐπι-

δεικτικὸς ἀνατροφῆς, αἰσθήματος, θρησκείας καὶ αἰδοῦς ἅμα παύσωσιν οἱ ἐκ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Εὐρωπαίων φόβοι, θεωρούντων τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους ἀνθρώπους ὡς ἄγρια καὶ αἱμοχαρῆ θηρία.

Τῆς βαρβαρότητος τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς ἔχομεν φρικώδεις ἀποδείξεις διὰ τῶν περιηγητῶν Μονλιὼν καὶ Βρῦ, οἵτινες κατὰ τὸ 1844 ἐπεσκέφθησαν τὴν Δαχομέην, ἐν ᾗ εὗρον προεξάρχοντα τὸν αἰσχρότερον δεσποτισμόν. Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Γκεσῶ-Ἀπόη ἐθυσίαζεν ἀνθρώπους εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ πάθη· ἐν μιᾷ νυκτὶ διέταξε νὰ σφάξωσιν ἑξήκοντα τέσσαρας πρὸ τῆς θύρας τῆς κατοικίας του· ἄλλους ἐφόνευε κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτάς· διετήρει δὲ καὶ στίφος Καννιβάλων, οἵτινες ὤφειλον νὰ τρώγωσι τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἐχθρῶν του, καὶ σῶμα ἀγρίων καὶ αἱμοβόρων γυναικῶν. Ὁ εὐνουχισμὸς τῶν ἐχθρῶν ἐπικρατεῖ καὶ ἐν Δαχομέῃ ὡς καὶ ἐν Ἀβυσσινίᾳ.

Ὁ προκαταρκτικὸς ὅρος πάσης συνθήκης εἶναι ἡ ἀπαίτησις οἰνοπνεύματος καὶ ῥουμίου. Τοιαύτη συνθήκη συνωμολογήθη ἐν ἔτει 1857, ἀλλ' ὁ Ἀλ-χαγ-Ὁμὰρ ὑπεκίνησε τὸν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀπίστων.

Ὁ Στάνλεϋ περιγράφει τὰ ἀλλόκοτα ἤθη τῶν διαφόρων ἐκείνων φυλῶν ἰδίως τοῦ Ἄνω Κόγγου, ἐν οἷς προεξάρχει ἡ γυνή. Ὁ Βούρτων ἐπεσκέφθη τὰς μεγάλας ἀνατολικὰς λίμνας· οἱ δὲ Σπέκ, Γράντ, Πέθερικ, Καμερών, Βίσμαν, Πένεϋ, Ὄσβελ, Ὄβερβεγ, Συλλεϊλέ, Νάχτιγαλ, Σβάϊνφουρτ, Ῥήδ, Γρήνφιλς κ. ἄλλοι[1]), ἐξηκολούθησαν τὰς ἐρεύνας ἐκ διαφόρων διευθύνσεων. Πρῶτος ὁ Βάκερ εἶδε τὸν μυστηριώδη Νεῖλον ἐκρέοντα ἐκ τῆς Τῷ 1864
λίμνης Νιάντσας. Ὁ Σέρπα Πίντος κατεμέτρησε τὰ ὑπὸ τὸν Ἰσημερινὸν ὑψηλὰ ὄρη καὶ τὰ ἐκ τούτων πηγάζοντα ὕδατα. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν τολμηρῶν τούτων ἀνδρῶν ἐβάδισαν καὶ ἄλλοι διερευνη-

[1]) Ἐκτὸς τοῦ Μουγγο-πάρκ (1795-97) τοῦ Κλέππερτων (1822), τοῦ Λάνδερ (1827) τοῦ Καϊλλιέ (1828) ὅρα καὶ τὰς ἐκθέσεις τοῦ Βὰρ (1849-1855), τοῦ Ἰουλίου Δυβάλ, τοῦ Δυβερριέ κ. ἄλλ.

ταί, ἐν οἷς καὶ Ἰταλοί, ὡς ὁ Βελτράμης, ὁ Βράτσας, ὁ Μαρτίνης, ὁ Ματθιούκης, ὁ ἐπίσκοπος Μασσάγιας καὶ ἄλλοι.

Ὁ Βὰρθ διηρεύνησε τὸ Σουδάν, ἐπεσκέφθη τὸν κόλπον τοῦ Βενὶν καὶ ἐμελέτησε τὰς διαφόρους φυλὰς καὶ τὰς διαφόρους γλώσσας, καὶ τὰ βάρβαρα Κράτη τῶν εἰδωλολατρῶν, τὰ εὑρισκόμενα ἐν διηνεκεῖ μεταξύ των πολέμῳ· διέσχισε τὸν Νίγρητα, τὰς χώρας τῶν Μανδίγγων καὶ τῶν Τουαρὲγ ἐπὶ τῶν ὀρέων Χογάρ· ἀνεπαύθη ὑπὸ τὰ πυκνὰ δάση τῶν φοινίκων, διέμεινεν ἐν Τυμπουκτοῦ, τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐμπορικῇ καὶ θρησκευτικῇ μητροπόλει, ἔνθα ἐκ Μαρόκκου μετέβαινον κερβάνια ἐξ ἓξ χιλιάδων καμηλῶν. Ἡ πρωτεύουσα αὕτη παρήκμασεν ἀφ' οὗ ἐν ἔτει 1800 ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ Μαρόκκου καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Βαμβάραν· ἔχει ἀκόμη 30 χιλ. κατοίκων, εὐθείας ὁδοὺς καὶ καλὸν λιμένα ἐπὶ τοῦ Νίγρητος· κομίζονται δὲ ἐκεῖ ἐμπορεύματα ἐκ Τύνιδος, Τριπόλεως, Φὲζ καὶ Μαρόκκου, τὰ ὁποῖα ἀνταλλάσσονται διὰ χρυσοῦ. Ἐπί τινα χρόνον ὑπετέθη ὅτι ὁ Βὰρτ εἶχεν ἀποθάνει, ὅτε ἐν ἔτει 1855 ἀνεφάνη ἀπροσδοκήτως ἐν Μασσαλίᾳ. Ὁ Ἐδουάρδος Φόγελ, ὅστις ἐπρόφθασεν αὐτόν, εἰσέδυσεν εἰς τὰ κράτη τῶν Φαλλάχων, εἶδεν ἐκεῖ τὸν βασιλέα Βάγγην καὶ ἐπεσκέφθη τὸ ἀκρωτήριον Λόπεζ, ὅπου γίνεται τὸ μεγαλείτερον ἐμπόριον τῶν δούλων, καὶ εὗρε πανταχοῦ ἄγριον δεσποτισμὸν καὶ καθημερινὰς σφαγάς, γενομένας εἴτε ὡς θυσίας πρὸς τοὺς θεοὺς εἴτε καὶ ἐκ πάθους τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας.

Ὁ Ῥίχαρδσων ἀναχωρήσας ἐκ Τριπόλεως ἐν ἔτει 1850, εἰσέδυσεν εἰς τὸ Σουδάν, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν Κούκᾳ, τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Βουρνοῦ. Δύο Πρῶσσοι σύντροφοί του εἰσέδυσαν εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὁ Ὄϐερβεγ ἀπέθανεν ἐπίσης ἐν Κούκᾳ.

Καὶ ὁ Οὔγγρος Λαδίσλαος Μαγυὰρ διηρεύνησεν ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν Ἀφρικήν, ἐνυμφεύθη γυναῖκα ἰθαγενῆ ἀνήκουσαν εἰς μίαν τῶν ἀγρίων φυλῶν καὶ ἐδημοσίευσεν ἐκθέσεις σπουδαιοτάτας καὶ εἰς ἄκρον περιέργους.

Ἡ Πλειάς, ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον, διευθυνθεῖσα τὸν Μάϊον

1854 πρὸς τὸν Νίγρητα, ἐπεκύρωσε τὴν ταὐτότητα τοῦ ποταμοῦ τούτου μετὰ τοῦ Βενουέ, καὶ εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ἀφρικανικὴν ἤπειρον κατὰ 250 ἀγγλικὰ μίλια περισσότερον παντὸς ἄλλου περιηγητοῦ· ἐκ τῶν 66 ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος οὐδεὶς ἀπέθανε, καὶ ὁ πλοῦς ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας μέχρι τοῦ ἀπωτάτου ἐκείνου σημείου ἐξετελέσθη ἐντὸς ἓξ ἑβδομάδων.

Οἱ καθολικοὶ ἱεραπόστολοι δημοσιεύουσιν ἐκθέσεις, οἱ μὲν τῆς Ἑταιρίας τῆς Μαρίας ἐν Αὐστρίᾳ διὰ τὰς ἐν τῇ κεντρώᾳ Ἀφρικῇ ἀποστολάς, οἱ δὲ τῆς Ἑταιρίας τῶν ἱεραποστόλων τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Διαδόσεως τῆς Πίστεως [1]). Οἱ Ἄγγλοι ἱεραπόστολοι τῆς νοτίου Ἀφρικῆς ἔθεσαν διαφόρους σταθμοὺς ἀπὸ τῆς παραλίας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ὁ Λίβιγκστων [2]), ἐσύστησε τοιοῦτον ἐν Κολοβέγγῃ, ὅθεν εἰσεχώρεσεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς, διατρέξας δύο χιλιάδας γεωγραφικῶν μιλίων ἐν χώραις σχεδὸν ἀγνώστοις. Στραφεὶς δὲ κατόπιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, διέτρεξεν ἑκατὸν εἴκοσιν ὀκτὼ χιλιόμετρα μέχρι τοῦ ποταμοῦ Χιαμύη, ὅθεν πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν πρῶτον σταθμόν του. Πρῶτος ὁ Λίβιγκστων διέβη ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν, κατώρθωσε δὲ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν συμπάθειαν τῶν Μαύρων, καὶ δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ Κολόμβος τῆς Ἀφρικῆς διὰ τὰς ἐρεύνας του τῆς ἐσωτερικῆς λίμνης Νγάμη καὶ τοῦ ποταμοῦ Ζαμπέζη. Ἡ Ἔκθεσίς του ἐδημοσιεύθη τῷ 1857 [3]).

[1]) Ὅρ. Λάθαμ: «Ἔκθεσις τῆς 14ης συνελεύσεως τῆς ἀγγλικῆς Ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν τῶν ἐπιστημῶν» Λονδίνῳ 1844.

[2]) Ὁ Δαβὶδ Λίβιγκστων, Σκῶτος ἐξ ἀρχαίας οἰκογενείας, ἤτις εἶχεν ὡς ῥητὸν τὰς λέξεις «Ἔσο τίμιος», ἤρξατο τὸ στάδιόν του ἐργαζόμενος ἔν τινι βαμβακουργείῳ τοῦ Λάγκαστερ, ἀλλ' ἀνέκαθεν μεγάλην ἠσθάνετο κλίσιν διὰ τὸ ἔργον τοῦ ἱεραποστόλου· μετὰ ὥριμον μελέτην τῶν κλασικῶν καὶ τῶν θεολόγων ὡς καὶ ἰατρικῶν συγγραμμάτων προσῆλθεν εἰς τὰς ἐν Λονδίνῳ ἀποστολὰς τῆς Ἀφρικῆς. Ἐν ἔτει 1844 ἤρξατο τὰς περιηγήσεις του, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του, ἀνὰ τὴν νότιον Ἀφρικήν, ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου μέχρι Λιγγάγχης. Τίς δὲ ἦτο ἡ μέθοδος αὐτοῦ; Νὰ ἱδρύῃ σταθμούς, οἵτινες ἦσαν ὡς ἄσυλα καὶ καταφύγια, καὶ ἀναπαυτήρια διὰ τοὺς θέλοντας νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὰ ἐνδότερα.

[3]) Τῷ 1858 ἐπεχείρησε νέαν περιήγησιν καὶ τῷ 1865 τρίτην, ἧς ἐδημοσίευσεν ἔκθεσιν λίαν ἐνδιαφέρουσαν διὰ τὴν πολύτιμον φιλολογίαν τῶν περιηγήσεων καὶ ἐρευνῶν. Ἐν τῇ

« Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς, λέγει ὁ Λίβιγκστων, εἶναι εὔφορον· ὁ βάμβαξ καλλιεργεῖται ἤδη, καίτοι ἀραιῶς ἀκόμη, ἡ μελισσοτροφία ἀκμάζει, ἀλλ' οἱ Ἀφρικανοὶ τρώγουσι τὸ μέλι καὶ ἀποκρύπτουσι τὸν κηρόν. Καφές, σῖτος, σάκχαρις καὶ ἰνδικὸν ἐξήγοντο πρότερον ἐκ Τέτε. Εἰς πολλὰ μέρη ἡ γῆ καλύπτεται ὑπὸ

ἐκθέσει τοῦ ἔτους 1857 λέγει: Ἡ κυβέρνησις τῶν πλείστων φυλῶν τῆς Ἀφρικῆς εἶναι πατριαρχική. Ἕκαστος ἀνὴρ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκογενείας καὶ πάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν μελῶν. Οἱ νέοι κτίζουσι τὰς καλύβας των περὶ χῶρον, ὅστις καλεῖται κ ό τ λ α. Ὑπεράνω τῶν ἀρχηγῶν τούτων τῶν οἰκογενειῶν ἵστανται ἄνδρες ἐπιφανεῖς, συγγενεῖς ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἐπιγαμίας πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πόλεων ἢ τῶν φυλῶν. Οὗτοι φέρουσι συχνάκις τὸν τὸν τίτλον β α ρ ε ν ά ν ω ν ἤτοι μικρῶν κυρίων. Ὁ ἀρχηγὸς (μ ο ρ έ ν α ς ἢ κ ό ζ η, δηλ. πρίγκηψ ἢ βασιλεὺς) ὅστις ἔχει τὴν κ ό τ λ α ν του ἤτοι τὸν φράκτην του ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, εἶναι ὁ προεστώς. Ὁσάκις πατήρ τις δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱόν, καλεῖ τὸν β α ρ ε ν ά ν α ν ἢ μικρὸν κύριόν του, καὶ ὁσάκις ἀνήρ τις ἔχει διαφοράν ἢ διένεξιν πρὸς ἄνδρα ἄλλης συνοικίας, οἱ μικροὶ κύριοι ἐκτελοῦσι τὴν ὑπόθεσιν ἐνώπιον τοῦ προεστῶτος. Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις δὲν ἔχῃ πολλὴν σπουδαιότητα, ὁ ἀρχηγὸς ἀποφασίζει ἐπὶ τῇ καταθέσει τῶν μαρτύρων, ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ σπουδαίας τινὸς ὑποθέσεως ἢ περὶ δημοσίου ζητήματος, ὁ ἀρχηγὸς συγκαλεῖ πάντας τοὺς μικροὺς κυρίους, οἵτινες ἀποφαίνονται ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ. καὶ τὸν οἰκογενιάρχην ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἐὰν ὁ ἀρχηγὸς ᾖναι ἀνὴρ σταθεροῦ καὶ ἀποφασιστικοῦ χαρακτῆρος ἀποφασίζῃ, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀντίληψιν, ἄλλως ἀφίνει τὴν ἀπόφασιν εἰς τοὺς μικροὺς κυρίους. Ὁ ἀρχηγὸς σπανίως λαμβάνει ἀπόφασιν ἐναντίον τῆς κοινῆς γνώμης. Πολλάκις ἀντίδικός τις ἀρκεῖ νὰ ἐπιφέρῃ δισταγμόν, καὶ τότε γίνεται ἡ ἀπόφασις διὰ κλήρου ἢ διὰ οἰωνῶν. Οἱ προεστῶτες λαμβάνουσιν ὡς ὁδηγὸν εἰς τὰς ἀποφάσεις των ῥητά τινα ἢ γνωμικά, διατηρηθέντα ἐξ ἀρχαίων παραδόσεων. Καὶ τοῦτο ἰδίως συμβαίνει παρὰ ταῖς φυλαῖς, ταῖς κατοικούσαις πρὸς νότον τῆς 18ης, μοίρας βορείου πλάτους. Ἐν ταῖς χώραις τῶν κυρίως Μαύρων πρὸς βορρᾶν τοῦ σημείου τούτου, αἱ πολιτικαὶ σχέσεις διαφέρουσι κἄπως ἕνεκα τῆς ἐπιρροῆς τῶν γυναικῶν· ἀλλ' ἡ σχέσις τῆς μιᾶς φυλῆς πρὸς τὴν ἄλλην εἶναι πανταχοῦ ἡ αὐτή. Ἑκάστη φυλὴ εἶναι ἀνεξάρτητος ἀλλ' ὑπάρχει μεταξὺ τῶν φυλῶν πατροπαράδοτος συμμαχία καὶ ἐπιμαγία. Μεταξὺ τῶν Μαύρων πέραν τῆς 18ης μοίρας τὸ σύστημα τῶν ἀρχηγῶν εἶναι ἐν ἰσχύι περισσότερον ἢ παρὰ τοῖς Κάφροις. Ὁ Ματιάμβας εἶναι ἀρχηγὸς μεγάλης φυλῆς, ἥτις καλεῖται Βαλόνδα· ἀλλ' οἱ διάφοροι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του ἀνήκοντες κύριοι εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι, καὶ μεταχειρίζονται τὸ ὄνομα μόνον ὡς εἶδος φοβήτρου, καὶ τῷ ἀποστέλλουσι καθ' ἕκαστον δεύτερον ἔτος δῶρα. Ὁ Καζίμβης ὑποτελὴς τοῦ Ματιάμβα, ἐκτελεῖ παρ' αὐτῷ χρέη ἀρχιστρατήγου. Ὁ Μονομοτάπας, ὃν οἱ Πορτογάλλοι, ὀνομάζουσι πολλάκις αὐτοκράτορα, εἶναι ἴσως εἷς τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων· καίτοι ἔγων σωματοφυλακὴν ἐξ Εὐρωπαίων δὲν εἶναι ὅμως τόσον ἰσχυρὸς ὅσον ὁ Σανδ·λλας, ἀρχηγὸς τῶν Κάφρων Καίτοι ἀνεξάρτητοι οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι, ἐξαρτῶνται ὅμως ἐκ τοῦ λαοῦ των. Ἐάν τις δυσαρεστηθῇ κατά τινος ἀρχηγοῦ δύναται νὰ μεταβῇ ἐλευθέρως ὑπὸ ἄλλον, καὶ ἐπειδὴ ἡ σημασία ἀρχηγοῦ τινος αὐξάνει μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπηκόων του, οἱ πρόσφυγες γίνονται πάντοτε δεκτοὶ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας.

ἀγρίας τινὸς ἀμπέλου, τῆς ὁποίας αἱ βότρυες ἔχουσι κακὴν γεῦσιν. Ὁ σῖτος αὐξάνει εἰς τὰ μέρη τὰ ὁποῖα πλημμυροῖ ὁ Ζαμπέζης ποταμός, τοῦ ὁποίου αἱ πλημμύραι εἶναι ἐτήσιαι ὡς αἱ τοῦ Νείλου. Ὁ ποταμὸς οὗτος πηγάζει ἐκ κοιλάδος, ἥτις ἔχει πολλὰ ὕδατα καὶ πολλὰς νήσους... Ὁ Λίβιγκστων ὥρισε τὸν ῥοῦν τοῦ Κόγγου (1877), ποταμοῦ ἔχοντος μῆκος μὲν 4000 χιλιομέτρων, πλάτος εἰς πολλὰ μέρη 5 χιλιομέτρων, καὶ περιέγραψε χώραν οὐχὶ μὲν ἄγνωστον ἀλλὰ λησμονηθεῖσαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, καὶ μεταξὺ τοῦ Σουδὰν καὶ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ζαμπέζη, καὶ ἥτις ἔχει ποταμοὺς πλευστοὺς ἐπὶ 6000 χιλιομέτρων. Ὁ Λίβιγκστων κατέδειξε τὴν φοβερὰν θέσιν τῶν λαῶν ἐκείνων ἐκτεθειμένων εἰς τὴν ἀγριότητα τῶν Ἀράβων, καὶ διήγειρε τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πολλῶν Εὐρωπαίων ἰδίως Βέλγων, οὓς προστατεύει αὐτὸς ὁ βασιλεύς.

Τὸν Λιβιγκστῶνα ἠκολούθησεν ὁ Κάμερων καὶ ἐπιτυχέστερον ἔτι ὁ Στάνλεϋ [1]), ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ δύο ἐφημερίδων πρὸς

[1]) Ὁ Ἰωάννης Λόουλανδ, γεννηθεὶς τῷ 1840 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Οὐαλλίας, ἀνετράφη ἐν Ὀρφανοτροφείῳ. Παιδίον ἐπιμελέστατον μετέβη μόλις ἑξαετὴς εἰς τὴν Ἀμερικήν, καὶ ἐν Νέᾳ Ὀρλεάνῃ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐμπόρου τινός, ὅστις οὐ μόνον τὸν συνεπάθησεν ἀλλὰ καὶ τὸν υἱοθέτησε, δοὺς αὐτῷ τὸ ὄναμά του, Ἑρρίκου Μόρτων Στάνλεϋ, ὑπὸ τὸ ὁποῖον θὰ δοξάσωσιν αὐτὸν οἱ μεταγενέστεροι. Δυστυχῶς ὁ ἔμπορος ἀπέθανεν ἀδιάθετος, ὥστε ἐπὶ ἐννέα ἀκόμη ἔτη ὁ νεαρὸς Στάνλεϋ ἠναγκάσθη νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν στερήσεων, μελετῶν ἀδιακόπως. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Ἀμερικῆς, καὶ μετὰ πολλὰς περιπατείας ἐγίνετο δημοσιογράφος καὶ ὡς ἀνταποκριτὴς ἐφημερίδων ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ἀποστολάς. Αἱ ἐκθέσεις του ἦρεσαν τοσοῦτον, ὥστε προσελήφθη ὡς ἀνταποκριτὴς τοῦ «Κήρυκος» τῆς Νέας Ὑόρκης μὲ μισθὸν 15 χιλ. φράγκων ἐτησίως. Ὡς ἀνταποκριτὴς τοῦ παγκοσμίου τούτου φύλλου παρηκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἄγγλων κατὰ τῆς Ἀβυσσινίας, καὶ αἱ τακτικαὶ αὐτοῦ ἐκθέσεις διήγειραν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου ὅλου. Ἐν ἔτει 1870 εὑρισκόμενος ἐν Αἰγύπτῳ ἀνελαβε τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ Λιβιγκστῶνος τοῦ ὁποίου πρὸ ἐτῶν ἠγνοοῦντο αἱ τύχαι. Τὸ βιβλίον του, τὸ ἐπιγραφόμενον «Πῶς εὗρον τὸν Λιβιγκστῶνα» εἶναι περιεργώτατον. Εὑρὼν αὐτὸν τὴν 10 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1871 συνέδραμεν αὐτὸν παντοιοτρόπως καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῶν κόπων, ἀλλ' ὁ Λίβιγκστων δὲν ἠνόει νὰ παραιτηθῇ τῶν σχεδίων του, καὶ κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1873 νοσήσας ἀπέθανεν. Ἂν καὶ οἱ Μαῦροι αἰσθάνονται ἀπέχθειαν πρὸς τὰ πτώματα, μ' ὅλον τοῦτο οἱ ὑπηρετοῦντες αὐτὸν ἐταρίχευσαν τὸ λείψανόν του δι' ἅλατος, καὶ μετέφερον αὐτὸ

ἀνεύρεσιν τοῦ Λιβιγκστῶνος. Ὁ Στάνλεϋ ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ Νεῖλος πηγάζει ἐκ τῆς λίμνης Νυάνζας καὶ ὅτι διανύει 6758 χιλιόμετρα μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ παρὰ τὸν Δαμιάττην, καὶ ἐξηκολούθησε τὰς ἐρεύνας του, καταβαλὼν τὸν συναγωνισμὸν τῶν Γάλλων καὶ τῶν Πορτογάλλων.

Ὁ Λίβιγκστων ἐνεφορεῖτο ὑπὸ θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ ἐζήτει νὰ προσκτήσῃ ἀνθρώπους εἰς τὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν· ὁ Στάνλεϋ ὑπῆρξε πολιτικώτερος ἀφ' οὗ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ.

Ἡ καλουμένη ἄλλοτε Ἄνω Λῖγυπτος ἢ Νιγρητία περιλαμβάνει πεντήκοντα βαθμοὺς πλάτους· ἔχει ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ 4000 χιλιομέτρων παραλίαν καὶ 3000 ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Κόγγου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἔκτασιν 3 $^1/_2$ ἑκατομμύρια χιλιομέτρων, δηλ. πλέον τοῦ τρίτου τῆς ὅλης Εὐρώπης· ἔχει δὲ ἄφθονα ὑδατα καὶ ἔδαφος γονιμώτατον. Ἐκτὸς τῶν τροπικῶν βροχῶν γνωσταὶ εἶναι καὶ αἱ πυρκαϊαὶ τῶν ἀγρῶν, αἵτινες καταστρέφουσι πάντα τὰ ἄγρια χόρτα καὶ παύουσιν ὅπου εὑρίσκουσι φυτὰ καὶ καλλιέργειαν. Ἄφθονα εἶναι τὰ ἀράχνιδα, ὁ σχοῖνος, ὁ παράγων τὸ καουτσοὺκ (landolphia florida), ἡ βανάνη, ὁ βάμβαξ, ὁ καπνὸς καὶ τὸ πέπερι. Συλλέγονται δὲ μέχρι 200 χαυλιοδόντων ἐλέφαντος, οἵτινες ἀνταλλάσσονται πρὸς τουφέκια, πυρίτιδα καὶ βάμβακα· ἀλλ' οἱ 40 ἢ 50 ἐλέφαντες, οἵτινες φονεύονται κατ' ἔτος, εἶναι φόβος μὴ ἐπιφέρωσι τὴν ἐντελῆ καταστροφὴν τοῦ ὀλίγον γονίμου τούτου παχυδέρμου.

ἐπὶ ἑκατὸν λεύγας μέχρι τῆς ἀκτῆς, ὅθεν μετεκομίσθη εἰς Λονδῖνον καὶ ἐτάφη ἐν Οὐεστμίνστερ· Τὸ ἡμερολόγιον του μὲ τὰς περιγραφὰς τῶν περιηγήσεών του παρέδωκεν ὁ Λίβιγκστων μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἰς τὸν Στάνλεϋ. Οἱ ἰδιοκτῆται τοῦ Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τοῦ Ἡμερησίου Τηλεγράφου συνεταιρισθέντος ἀνέθηκαν τῷ Στάνλεϋ νέαν ἀποστολὴν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἔργων τοῦ Λιβιγκστῶνος. Τὴν ὄντως βασιλικὴν ταύτην ἐπιχείρησιν ἀνέλαβον δύο ἐφημερίδες, δύναμις νέα καὶ διαρκεστέρα τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων. Ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ὁ Στάνλεϋ διέτρεξε τὸν ἀπέραντον ποταμὸν Κόγγον ἀπὸ Νυαγκάου μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀλλ' ὁ Στάνλεϋ δὲν ἠρκεῖτο μόνον εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἀγρίων ὡς ὁ Λίβιγκστων.

Τὸ Κόγγον εἶναι χώρα θαυμασία, ἴσως ἡ πλουσιωτέρα τοῦ κόσμου· διὸ ὅλαι αἱ Δυνάμεις σπεύδουσι νὰ ἱδρύσωσιν ἐν αὐτῇ σταθμούς. Εἰς τὴν Διεθνῆ Ἀφρικανικὴν Ἑταιρίαν ἔλαβον πολλοὶ μέρος, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀτρόμητος Σαβορνιὰν δὲ Βράτσα, ἐξ οὗ ὠνομάσθη καὶ εἷς τῶν σταθμῶν Βρατσαβίλλη κείμενος ἀπέναντι τοῦ σταθμοῦ Λεοπολδοβίλλης. Τὸ Κόγγον εἶναι μεγάλη εἰρηνικὴ κατάκτησις, ἥτις ἀποκαλύπτει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐν ᾗ ἁμιλλῶνται ὅλα τὰ ἔθνη, ἱδρύοντα σταθμόν. Οἱ μᾶλλον ἐπωφεληθέντες εἶναι οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Πορτογάλλοι, οἵτινες ἔχουσι κτήσεις πρὸς τὰ βόρεια καὶ νότια αὐτοῦ σύνορα, καὶ ἰδίως τὴν Μοζαμβίκην εὐρυτάτην χώραν, ἐξ ἧς ὁ διάσημος πορτογάλλος ὑπουργὸς Φόντης παρεχώρησεν ἑκατὸν χιλιάδας ἑκταρίων εἰς τὸν λοχαγὸν Παΐβαν δ' Ἀνδράδαν [1]).

Ἤδη πᾶσα καταβάλλεται φροντὶς πρὸς διευκόλυνσιν τῆς συγκοινωνίας. Ὁ ἀνοίξας τὴν διώρυγα τοῦ Σουὲζ σκέπτεται νὰ διευθύνῃ τὴν Μεσόγειον πρὸς τὴν ἔρημον τῆς Σαχάρας, ἥτις ἦτο τὸ πάλαι θάλασσα, καὶ πιθανώτερον ἀκόμη νὰ τὴν διασχίσῃ διὰ σιδηροδρόμων. Καὶ πρῶτον μὲν μελετᾶται τὸ σχέδιον σιδηροδρόμου, ὅστις ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου ἢ ἔτι καλλίτερον ἐκ τῆς Ἀλγερίας διευθυνθῇ πρὸς τὸ Σουδὰν ἢ καὶ εἰς τὴν Σενεγάλην. Οἱ Γάλλοι κύριοι τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Σενεγάλης ἐνδιαφέρονται κατὰ πρώτιστον λόγον εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην· κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1879 ἐσυστήθη πολυμελὴς Ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην τῆς πιθανότητος τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῶν μέσων αὐτῆς· τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπεκροτήθη ὑφ' ὅλων τῶν γεωγραφικῶν Ἑταιριῶν· ἀντιθέτως πρὸς τοῦτο ὁ Γερμανὸς Γεράρδος Ῥόλφς προτιμᾷ νὰ διευθύνῃ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ Τριπόλεως πρὸς τὴν λίμνην Κιάδ, καὶ ἄλλοι ἄλλα ὑπέβαλον σχέδια [2]).

[1]) Ὅρα τὸ Σύγγραμμα: «Τρεῖς ἀποστολαὶ πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἀφρικῆς, ἐκτελεσθεῖσαι κατὰ τὰ ἔτη 1876-1885.

[2]) Ὅρα Dupouchet: «Ὁ σιδηρόδρομος τῆς Σαχάρας».

Ἡ πρώτη πρότασις περὶ κατασκευῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς διὰ τῆς Σαχάρας ἐγένετο,

Σήμερον φαίνεται ὅτι ὅλαι αἱ Δυνάμεις ποθοῦσι νὰ καταλάβωσι μέρος τῆς Ἀφρικῆς, ὡς συνέβη τοῦτο ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Οἱ Ἄγγλοι ἐκτείνουσι τοὺς σταθμούς των ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἀκρωτηρίου, καὶ ἐν τοσούτῳ ἐγκαθιδρύονται ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Σουδάν. Ἡ Ἱσπανία προσήρτησεν ἑαυτῇ τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τοῦ Λευκοῦ Ἀκρωτηρίου μέχρι Μαρόκκου. Ἡ Πορτογαλλία ἀντεποιεῖτο μέρους τοῦ Κόγγου. Ἡ Γερμανία ἀρξαμένη διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Ἄγγρας Πεκουένας ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς καὶ τοῦ Καμερούν, κατέλαβε τὴν Παραλίαν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Φρίου μέχρι τοῦ Ὀράγγη ποταμοῦ ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ καὶ τὴν Οὐσαγάραν ἐν τῇ ἀνατολικῇ. Ἡ γερμανικὴ Ἑταιρία τοῦ Ἀποικισμοῦ ἠγόρασεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ παραλίαν ἐκτάσεως 2500 λευγῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Ζανζιβάρης μὲ τοὺς ἀσφαλεῖς λιμένας τῆς Ὄβρας καὶ Χαβέλας. Ἡ Ῥωσσία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Σκανδιναβία ἀμιλλῶνται πρὸς κατάληψιν τῶν λεκανοπεδίων τοῦ Κόγγου καὶ τοῦ Νίγρητος· ἡ δὲ Ἀγγλία ὕψωσε τὴν σημαίαν της ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Λιβερίας καὶ τῆς Σιέρρα-Λεώνης καὶ ἐπὶ ἑκάστου ἐλευθέρου μέρους γῆς. Ἡ Γαλλία ἐλπίζει ἐν Ἀφρικῇ ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὰς ἐν Τογκίνῳ ὑποστάσας ζημίας. Ἐν τούτοις ἐπέστη ἀνάγκη νὰ συνομολογηθῶσι συμβάσεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου ἐν Κόγγῳ, τηρουμένων τῶν ὅρων τῆς ἐν Βιέννῃ Συνόδου, οἵτινες ἐγένοντο παραδεκτοὶ δι' ὅλους τοὺς ποταμοὺς τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ διὰ τὸν Παναμᾶν καὶ τὴν Οὐρουγουάην ἐν Ἀμερικῇ [1]).

ὡς λέγεται, παρὰ τοῦ Λέοντος Παλλαδίνη εἰς τὴν Ἰταλικὴν Κυβέρνησιν ἐν ἔτει 1866. Ἡ γραμμὴ αὕτη θὰ ἤρχιζεν ἐκ τοῦ κόλπου Κάβες μεταξὺ Τύνιδος καὶ Τριπόλεως καὶ διὰ 9800 χιλιομέτρων θὰ κατέληγεν εἰς Σουδάν. Τὸ σχέδιον τοῦτο συμπεριελάμβανε καὶ τὴν καλλιέργειαν 10 ἑκατομμυρίων χιλιομέτρων τετραγ. διὰ δέκα χιλιάδων ἀρτησιανῶν φρεάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχυνον 11 ἑκατομμύρια λιτρῶν ὕδατος εἰς τὴν ἔρημον, ἐν ᾗ θὰ ἐφυτεύοντο 200 ἑκατομμύρια φοινίκων καὶ θὰ ἐτρέφοντο τρία ἑκατομμύρια κατοίκων.

[1]) Ἡ Ἀμερικὴ ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὸν πρῶτον κατέχοντα· διὸ ἀπῃτεῖτο τάξις τις, ἣν ἐτήρησαν οἱ Πάπαι. Γνωστὴ εἶναι ἡ γραμμή, ἣν ὁ Πάπας ἐχάραξεν ὡς ὅριον μεταξὺ τῶν κτήσεων τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Πορτογαλλίας. Ψήφισμά τι τοῦ Νικολάου Ε'. παρεχώρει τὴν Ἀφρικὴν εἰς τὴν Πορτογαλλίαν, ἥτις τὴν εἶχε κατακτήσῃ πολεμήσασα κατὰ τῶν Μουσουλ-

Αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις συνῆλθον τῇ 26 Φεβρουαρίου 1885 ἐν Βερολίνῳ εἰς συνεδρίασιν πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου ἐν Ἀφρικῇ. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ μένῃ ἐντελῶς ἐλεύθερον τὸ ἐμπόριον ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ Κόγγου καὶ τῶν εἰσβαλλόντων εἰς αὐτὸν ποταμῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς Δυνάμεις· τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα ὑφ' οἱανδήποτε σημαίαν νὰ ἦναι ἐλεύθερα τέλους ἢ διαμετακομίσεως ἢ καὶ πορθμείων, ν' ἀποκλεισθῇ πᾶν μονοπωλεῖον ἐκτὸς τῶν φόρων διὰ τὰς δαπάνας· τὸ αὐτὸ δὲ νὰ ἰσχύῃ καὶ διὰ τὰς ὁδοὺς τῆς ξηρᾶς. Πρὸς τούτοις νὰ προστατευθῶσιν οἱ ἰθαγενεῖς νὰ καταργηθῇ ἡ δουλεία καὶ ἡ δουλεμπορία, νὰ προστατευθῶσιν ἄνευ διακρίσεως θρησκευμάτων τὰ θρησκευτικά, τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ καθιδρύματα, νὰ προστατευθῶσιν ἐπίσης οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἱεραπόστολοι καὶ οἱ διερευνηταί, νὰ ἦναι πλήρης ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ θρησκεύματος, καὶ νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τοῦ μέρους ἐκείνου ἡ ταχυδρομικὴ ἕνωσις. Διεθνὴς ἐπιτροπὴ θὰ ἐποπτεύῃ, καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κόγγου θὰ ἱδρυθῶσι τὰ κατάλληλα λοιμοκαθαρτήρια. Καὶ ὁ πλοῦς ἐπὶ τοῦ Νίγρητος δὲν θὰ ὑποβληθῇ εἰς περιορισμόν τινα, οὔτε εἰς δικαίωμα διαμετακομίσεως ἢ πορθμείου ἢ εἰς λιμενικοὺς φόρους· ταῦτα θὰ ἰσχύουσι καὶ ἐν καιρῷ πολέμου τόσον ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν διωρύ-

μάνων· πρὸς τούτοις παρεχωροῦντο τῇ Πορτογαλλίᾳ καὶ ὅλαι αἱ ἔρημοι καὶ ἄγριαι νῆσοι, αἵτινες ἤθελον ἀνακαλυφθῆ, κατὰ τὸ μονοπωλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐξήσκει τὸ πολεμικὸν καὶ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Πορτογαλλίας. Μετὰ τριάκοντα ἔτη ὁ Πάπας Σίξτος Δ'. ἕνεκα τῆς ναυτικῆς ἀντιζηλίας μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλλίας ἐπεκύρωσε τὰ ψηφίσματα τῶν προκατόχων του καὶ συνωμολόγησε συνθήκην μετὰ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τῆς Ἀραγωνίας περί τινων ἀφρικανικῶν κτήσεων. Αἱ ἀρχαὶ δημοσίου δικαίου, αἱ ἀνακηρυχθεῖσαι ὑπὸ τῶν παπικῶν ψηφισμάτων συνάδουσι πρὸς τὰ δόγματα τῶν συνθηκολόγων, οἵτινες βασίζουσι τὴν ἀποικιακὴν κτῆσιν ἐπὶ τῆς ἁπλῆς ἀρχικῆς κτήσεως τῆς κατοχῆς καὶ τῆς κατακτήσεως. Σήμερον ὅμως ἡ κτῆσις δὲν μετατρέπεται εἰς ἰδιοκτησίαν διὰ τῆς κυριεύσεως ἀνωτάτης ἐξουσίας ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἡ συναίνεσις παντὸς ἀνεξαρτήτου ἔθνους, ἀποδεδειγμένης εἴτε δι' ἐγγράφου εἴτε δι' ἐλλειψιν ἀξιώσεων. Ἐν τοῖς παπικοῖς ψηφίσμασι καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ περὶ τοῦ Κόγγου ἡ ἐπίσημος κατάληψις, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ κτῆσις, καὶ ἡ προτερεότης τοῦ δικαιώματος εἶναι δύο ὅροι ἀχώριστοι διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἰδιοκτησίας.

γων. Ἡ Δύναμις, ἡ καταλαμβάνουσα μέρος ἐπὶ τῶν ἀφρικανικῶν παραλίων ἐκτὸς τῶν κτήσεων αὐτῆς, ἢ ἡ ἀναλαμβάνουσα προστασίαν, θὰ ὑποχρεοῦται ν' ἀνακοινώσῃ τοῦτο εἰς τὰς συνυπογραψάσας Δυνάμεις.

Τότε ὑπεγράφη ἐν Βερολίνῳ πρᾶξις, δι' ἧς τὸ Κόγγον ἐκηρύχθη βασίλειον ὑπὸ τὸν Λεοπόλδον Β'. τοῦ Βελγίου. Μέγα ἐνδιαφέρον ἔδειξε πρὸς τὰς τύχας τῶν περιηγητῶν τῆς Ἀφρικῆς ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅστις διὰ μελέτης τῶν ἐκθέσεωι καὶ τῆς φυσικῆς γεωγραφίας συνέλαβε τὴν φιλάνθρωπον ἰδέαν ν' ἀναγεννήσῃ τὸν μέγαν ἐκεῖνον αἰθίοπα λαόν. Πρώτη βάσις πάσης ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ γνῶσις τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων, τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν πιθανοτήτων τῆς ἐπιτυχίας Ὁ βασιλεὺς Λεοπόλδος ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ τὴν συνεργασίαν ὅλων τῶν Δυνάμεων, καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1876 συνεκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν εἰς Βρυξέλλας ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐπιστημόνων καὶ περιηγητῶν ἐκείνων οἵτινες ἠδύναντο νὰ παράσχωσι τὰ φῶτα καὶ τὰς συμβουλὰς αὐτῶν. Εἰς τὴν συνέλευσιν ἐξέθηκεν ὁ βασιλεὺς ὅτι αἱ ἡρωϊκαὶ ἀποστολαί, αἱ γενόμεναι εἴτε δι' ἰδιωτικῶν μέσων εἴτε καὶ διὰ συνεισφορῶν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὸν σκοπὸν τῆς καταργήσεως τῆς δουλεμπορίας καὶ τῆς εἰσαγωγῆς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην ἤπειρον, ἀλλ' ἤδη, εἶπεν, ὑφίστατο ἡ ἀνάγκη μέσων δραστηριωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων τῶν ἰδιωτικῶν μέσων· διὸ αὐτὸς εἶπεν ὅτι προθύμως θὰ συνδράμῃ πρὸς ἵδρυσιν ἐπιστημονικῶν σταθμῶν καὶ ἀσύλων πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν διερευνητῶν. Κατὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας τῆς συζητήσεως τοῦ ζητήματος τούτου ἀπεφασίσθη πρὸ παντὸς ὁ ἀποκλεισμὸς πάσης στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἥτις ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἐχθροπραξίας, καὶ νὰ γείνῃ χρῆσις ἠπίων μόνον μέσων, πειθοῦς καὶ ἀξιοπρεπείας ὅπως ἑλκυσθῶσιν οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι λαοί. Εἶτα δὲ ὡρίσθη, οἱ σταθμοὶ νὰ μὴ καταγίνωνται εἰς προσηλυτισμὸν θρησκευτικόν, ἀλλ' οὗτος νὰ ἐνεργεῖται μόνον ὑπὸ τῶν ἱεραποστόλων ἑκάστου θρησκεύματος. Αἱ ὑποθέσεις θὰ διευθύνωνται ὑπὸ

ἐπιτροπῆς ἐξ ἐπιστημόνων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, προεδρευομένης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως καὶ συνεννοουμένης πρὸς διαπρεπεῖς φυσιοδίφας καὶ πολιτικοὺς ἄλλων χωρῶν. Διὰ τὰς ἐρεύνας θὰ συλλέγωνται κεφάλαια ἀπαρτιζόμενα ἐκ χρημάτων τῶν πλουσίων καὶ ἐκ τοῦ ὀβολοῦ τῶν πτωχῶν. Ἑπομένως δὲν ἐπρόκειτο περὶ κατακτήσεως ἢ ἐπεκτάσεως, οὐδὲ περὶ ἐμπορικῆς ἀποικίας, ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἡ ἐκτεταμένη ἐκείνη χώρα. Ἡ Ἐπιτροπὴ διὰ τὰς μελέτας τοῦ Ἄνω Κόγγου διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν Βρυξέλλαις τῇ 25 Νοεμβρίου 1878 καὶ συνέκειτο ἐξ ἓξ μελῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, τὰ ὁποῖα ὤφειλον νὰ ἐξετάσωσι τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Εὐρωπαῖοι ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσι καὶ νὰ ἐμπορευθῶσιν ἐν Κόγγῳ, νὰ μελετήσωσι τὴν πλευστότητα τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, τὸν χαρακτῆρα τῶν ἰθαγενῶν, τὰ προϊόντα, τὰ ἐπιδεχόμενα ἀνταλλαγὴν καὶ ν' ἀγοράσωσι ταὐτοχρόνως τὰς γαίας, αἵτινες ἀπῃτοῦντο διὰ τὴν συντήρησιν τῶν πληθυσμῶν. Εἰς πολλὰ μέρη ἡ Ἑταιρία ἔλαβε παρὰ τῶν ἰθαγενῶν πλῆρες δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς ἄλλα ἐτροποποίησεν αὐτὸ κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν ἀπειροπληθῶν ἡγεμονίσκων τοῦ Κάτω Κόγγου. Ἔπρεπεν ὅμως ἡ Ἐπιτροπὴ ν' ἀποδυθῇ παντὸς ἐμπορικοῦ χαρακτῆρος, καὶ ἵνα βεβαιώσῃ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἐγκαταστάσεως ἐμπορικῶν γραφείων ἡ ἀφρικανικὴ Ἑταιρία ἐξεδίωξε τοὺς ἐμπόρους καὶ ὠνομάσθη «Διεθνὴς Ἑταιρία τοῦ Κόγγου», σκοποῦσα μόνον νὰ εἰσάξῃ τὸν πολιτισμὸν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ προθύμως παραχωροῦσα τοὺς σταθμούς, εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ὠφεληθῶσι ἐξ αὐτῶν. Οὕτως ἱδρύθησαν φιλόξενοι σταθμοὶ ἀπὸ Ζανζιβάρης πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς λίμνας καὶ κατὰ τὴν γνωμοδότησιν τοῦ Στάνλεϋ ἐξετάθησαν οὗτοι πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τῆς γραμμῆς, τῆς ἑνούσης τοὺς δύο ὠκεανούς· ὥστε οἱ πράκτορες, ἀνερχόμενοι ἐκ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κόγγου ἠδύναντο νὰ συνεννοῶνται πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας σταθμούς. Ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης διωρίσθη ὁ

Στάνλεϋ, ὅστις ἀφίκετο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὴν 14 Αὐγούστου τοῦ 1879, πρὸς ἔναρξιν τῆς εἰρηνικῆς κατακτήσεως, ἥτις ἐξετελέσθη ἐν πλήρει τάξει καὶ δὲν παρεμποδίσθη οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες ἐστεροῦντο τῶν κτήσεων αὐτῶν. Ἡ Ἑταιρία ὅμως ἠνόει ὅτι ὁ διοργανισμὸς οὗτος δὲν ἦτο ἢ προσωρινός, καὶ ἐσκέφθη νὰ μετασχηματίσῃ τὰ μέρη αὐτὰ βαθμηδὸν εἰς Κράτη· διὰ τῶν συνθηκῶν τῶν ἐτῶν 1884 καὶ 1885, ἃς μετὰ τῶν διαφόρων Δυνάμεων συνωμολόγησεν ὅπως ἀναγνωρισθῇ ἡ σημασία αὐτῆς, ἐγένετο λόγος περὶ γαιῶν παραχωρηθεισῶν αὐτῇ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν καὶ περὶ Κρατῶν, ἱδρυομένων ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς· συνωμολόγει συμβάσεις ἐν ὀνόματι τῶν ἐλευθέρων Κρατῶν, καὶ τῇ 18 Νοεμβρίου 1884 συνεφώνησε μετὰ τῆς Γερμανίας, ὅπως ἱδρυθῇ ἓν μόνον Κράτος μαύρων, τὸ ὁποῖον θ' ἀπετέλει μίαν Ὁμοσπονδίαν ὑπὸ μορφὴν εἴτε μοναρχικὴν εἴτε δημοκρατικήν. Ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη τῆς ἱδρύσεως μοναρχικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ ὁ βασιλεὺς Λεοπόλδος ἔλαβε τὸν τίτλον ἡγεμόνος τοῦ ἀνεξαρτήτου Κράτους τοῦ Κόγγου.

Μακρὸν θὰ ἦτο ν' ἀναφέρωμεν ὅλα τὰ διαβήματα, δι' ὧν ὁ Λεοπόλδος κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἑταιρίας, ἥτις ἐγίνωσκεν ὅτι ἦτο προσωρινὸς μόνον κάτοχος, διὸ παρεχώρησε καὶ τὰς χώρας, ὧν εἶχεν ἀναγνωρισθῇ κάτοχος ὁριστικῶς ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου. Ἡ νομιμότης ὅλων τούτων ἔγκειται ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ, ἥτις συνδέεται πρὸς τὰς ἀρχὰς οἱουδήποτε Κράτους, καὶ ἐξομαλύνεται σὺν τῷ χρόνῳ. Εἰς τὸν ζητοῦντα τοὺς τίτλους ὁ Λεοπόλδος ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ ἀναφερόμενος εἰς τὴν συνείδησίν του, εἰς τὸν λαόν του καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν. Δὲν ἐπρόκειτο περὶ σφετερισμοῦ ἑνὸς ἀτόμου, δὲν ἐπρόκειτο περὶ τῶν ὠφελειῶν ἑνὸς μόνον ἔθνους καὶ περὶ συμφέροντος πονηρῶν τινων καὶ ῥᾳδιούργων· ἀλλ' ἐπρόκειτο περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἡμίσεως κόσμου, ἐπρόκειτο περὶ μεγάλης προόδου τῆς ἀνθρωπότητος. Διὸ καὶ αἱ Δυνάμεις δὲν ἐδίστασαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν κατοχήν. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη ἔτους τριάκοντα ἑπτὰ Κυβερνήσεις συνεχάρησαν

τὸν βασιλέα Λεοπόλδον, μετ' ὀλίγον δὲ ὅλαι. Ἡ γερουσία τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς πράξεως. Τὸ βελγικὸν Σύνταγμα ἀπαγορεύει εἰς τὸν βασιλέα νὰ δεχθῇ ἄλλο στέμμα ἄνευ συγκαταθέσεως τῶν Βουλῶν. Αἱ Βουλαὶ ἐπεκρότησαν εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἐκφρασθεῖσαι ὅμως ὅτι ἡ ἕνωσις τοῦ νέου Κράτους ἦτο ἁπλῶς προσωπική, καὶ δὲν συνεπείγετο τὴν ἀλληλεγγύην τῶν δύο Βασιλείων. Τῇ 20 Μαΐου 1886 ὁ Λεοπόλδος προεκήρυξε διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τὸ ἀνεξάρτητον Κράτος τοῦ Κόγγου καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς αὐτοῦ. Ὁ γενικὸς διαχειριστὴς τῆς Ἑταιρίας, διαμένων ἐν Κόγγῳ, ἀνήγγειλε τὴν 10 Ἰουλίου τὴν πρᾶξιν ταύτην εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἐμπορικῶν οἴκων, τῶν ἱδρυθέντων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς τοὺς γείτονας ἰθαγενεῖς ἀρχηγούς. Ὁ Λεοπόλδος ἠνόησεν ὅτι αἱ βραδύτητες τῶν κοινοβουλευτικῶν Κυβερνήσεων καὶ οἱ πολλοὶ λόγοι καὶ αἱ μακραὶ συζητήσεις ὀλίγον συντελοῦσιν εἰς τὴν διοργάνωσιν νέου λαοῦ, διὸ ἔδωκεν εἰς τὴν διοίκησιν ἐκείνην μορφὴν ἀπόλυτον, ἐξησφαλισμένην κατὰ τῶν καταχρήσεων. Εἰς τὸ νέον Κράτος ἐδόθησαν νόμοι τινὲς ἐκτὸς τῶν νόμων, οὓς διὰ τὸν ἐλεύθερον πλοῦν τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ποταμῶν εἶχον κυρώσει ἤδη αἱ συνθῆκαι τῆς Βιέννης, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἐκ τῆς χώρας τοῦ Κόγγου οὐδεὶς ἀποκλείεται ἀφικόμενος χάριν ἐμπορίου ἢ ὅπως ἀποκατασταθῇ ἢ ὅπως μετέλθῃ βιομηχανίαν τινὰ ἢ ὅπως ἀγοράσῃ κτήματα. Ἡ ἐλευθερία εἶναι πλήρης καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις ἢ μόνον πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως. Οἱ ἐλαφροὶ φόροι εἶναι οἱ αὐτοὶ καὶ διὰ τοὺς κατοίκους τῆς χώρας καὶ διὰ τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους· οὔτε προνόμια ὑπάρχουσιν οὔτε μονοπωλεῖα. Οἱ Εὐρωπαῖοι πρέπει νὰ φροντίσωσι νὰ γνωρίσωσι τοὺς διαφόρους λαοὺς τοῦ ἀπεράντου Κράτους, συναναστρεφόμενοι πρὸς περιηγητάς, ἐμπόρους καὶ ἱεραποστόλους· πρέπει νὰ προστατεύσωσι τοὺς ἰθαγενεῖς βελτιοῦντες τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν αὐτῶν· νὰ παρακωλύσωσι τὴν δουλεμπορίαν καὶ νὰ καταργήσωσι τὴν δουλείαν, καὶ νὰ προστατεύσωσι

τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα οἱουδήποτε θρησκεύματος. Οὕτω μόνον ἡ κατάκτησις δύναται νὰ καταστῇ εὐεργετικὴ καὶ οἱ κατακτηθέντες νὰ γείνωσι φίλοι. Πρέπει νὰ παρεμποδισθῶσιν οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν καὶ οὐχὶ νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ παράδειγμα διενέξεων καὶ ἐρίδων μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων. Ἄλλως τε τὸ Κράτος ἐκεῖνο ἀνεκηρύχθη οὐδέτερον καὶ εἶναι ξένον πρὸς τὰς ἔριδας καὶ τὰς διαφορὰς τῶν ἄλλων. Ἐὰν δὲ ἀνεφύοντο διαφοραὶ πρὸς τὰς φυλὰς ἐκείνας, ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ ἡ μεσολάβησις τῶν φιλικῶν Δυνάμεων. Πρὸς νομιμοποίησιν τῆς ἡγεμονίας, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 συνεκλήθη ἐν Βερολίνῳ τὸ Συνέδριον, τὰς ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου παρεδέχθη τὸ ἀνεξάρτητον Κράτος τοῦ Κόγγου, ἀνακηρυχθὲν διὰ παντὸς οὐδέτερον. Ἡ κεντρικὴ αὐτοῦ Κυβέρνησις μένει ἐν Βρυξέλλαις· διὰ τὴν τοπικὴν διοίκησιν διαμένει ἐν Ῥώμῃ εἷς γενικὸς διαχειριστὴς μετὰ τοῦ ἀναγκαίου προσωπικοῦ. Τὸ νέον τοῦτο βασίλειον ἔχει ἔκτασιν 2,091,000 χιλιομέτρων καὶ 27 ἑκατομμύρια κατοίκων.

Ἡ πατρὶς τοῦ Κολόμβου, τοῦ Καβότου, τοῦ Ζήνωνος καὶ τοῦ Βεσπουκίου (ἡ Ἰταλία) δὲν ἔχει οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς ἀνακαλυφθείσαις χώραις, καὶ ὅμως αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἀποικιῶν τόσον διὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς, ὅσον καὶ ὡς καταφύγιον τῶν καθ' ἑκάστην πολλαπλασιαζομένων μεταναστῶν της. Κατάλληλα πρὸς τοῦτο εἶναι τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἰδίως ἡ Τύνις καὶ ἡ Τρίπολις, αἵτινες κεῖνται ἀπέναντι τῆς Σικελίας. Σκέψεις μεγάλαι ἐγένοντο περὶ τούτου ἐν Ἰταλίᾳ ἀλλ' ἡ Γαλλία προέλαβεν αὐτήν. Βραδύτερον πολὺ ἐπιχειρηματίαι τινὲς Ἰταλοὶ ἵδρυσαν καταστήματα ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀσσάπ, καὶ ἐν ἔτει 1885 ἡ Κυβέρνησις κατέλαβε τὴν Μασσάβαν, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν κεῖται ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνοίγει τὴν πρὸς τὸ Σουδὰν ἄγουσαν καὶ πρὸς χώρας, ἀκμαζούσας μὲν ἄλλοτε, ἤδη ὅμως καταγινομένας εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων.

Ἡ πόλις Ἄδεν κεῖται ἐπὶ ἡφαίστιογενοῦς ἀκρωτηρίου, καὶ

στερεῖται ὕδατος καὶ φυτείας· ἐν αὐτῇ ἔζων 1500 Ἄραβες πτωχοὶ καὶ ἀφιλόξενοι. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον αὐτὴν ὡς θέσιν ἐπίκαιρον, ἀλλὰ δὲν ἐφρόντισαν ν' ἀποικίσωσι τὸν τόπον· περιεποιήθησαν ὅμως τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ ἐσχημάτισαν βαθμηδὸν πόλιν 36 χιλ. κατοίκων, πλουτούντων ἐκ τῶν προϊόντων τῆς χώρας. Ἡ Ἰταλία ὤφειλε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦτο. Τὸ κέρδος μιᾶς ἀποικίας δὲν συνίσταται τοσοῦτον εἰς τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὅσον εἰς τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν, ἥτις ἀναπτύσσεται μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς μητροπόλεως. Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας εἶπεν ἐν τῇ Βουλῇ τῇ 30 Ἰανουαρίου 1886. «Ἡ Μασσάβα ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἰταλικῆς σημαίας, σημαίας κατ' ἐξοχὴν ἐκπολιτιστικῆς, δύναται νὰ γίνῃ λιμὴν ἐμπορικὸς μεγάλης σημασίας, καὶ ἤδη βλέπω τοὺς προδρόμους. Ὁπωσδήποτε εἶναι κέντρον ἀκτινοβολίας τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἡ Ἰταλία εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρὰ καὶ ἀρκούντως πλουσία ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτῇ τὴν πολυτέλειαν, τοῦ νὰ ἔχῃ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη κέντρον».

Ἀλλ' αἱ πρῶται ἀπόπειραι ὑπῆρξαν ἀτυχεῖς (κατὰ Ἰανουάριον 1887) Ἂς χρησιμεύσωσιν αὗται ὡς μαθήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. — Ἡ Ἑλλάς. — Τὰ Βαλκανικὰ κράτη — Ἡ Βουλγαρία.

Ἡ Ἀνατολὴ εἶναι πάντοτε ὁ πολικὸς ἀστὴρ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, καὶ χάριν αὐτῆς ἐπίκειται διαρκῶς φόβος συγκρούσεως μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Αἱ Δυνάμεις εἶναι αἱ ἐπηρεάζουσαι τὰς ἀποφάσεις τοῦ Διβανίου καὶ τὰς τύχας τῶν ὑπουργῶν τῆς Ὑψ. Πύλης, ὡς διέπουσι καὶ τὰς τύχας τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ρωσσία εἶναι ἡ ἔχουσα τὸν ὄνυχα πρόχειρον ὅπως ἁρπάσῃ τὴν λείαν ταύτην, ἡ δὲ Ἀγγλία πειρᾶται ν' ἀποκτήσῃ εἶδος προστασίας ἐπὶ τῶν πασάδων καὶ τῶν ἐμιρῶν τῆς Συρίας, ὅπως ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὴ ἀποβῇ μόνον πρὸς ὄφελος τῆς Ρωσσίας· διώρισε μάλιστα καὶ Ἀγγλικανὸν ἐπίσκοπον ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅπως τρόπον τινὰ ἀναγνωρισθῇ παρὰ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ὡς προστᾶτις. Ἡ Γαλλία, ἥτις δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ μείνῃ ἄνευ μεριδίου ἐν περιπτώσει διανομῆς, διατηρεῖ τὴν ἐπιρροήν της ἐν τῇ Μεσογείῳ· ὑπάρχουσι δὲ καί τινες, οἵτινες κατὰ τὴν πιθανὴν κατάλυσιν τοῦ τουρκικοῦ σαρικίου ὀνειροπολοῦσι περὶ εὐρωπαϊκῆς μεταρρυθμίσεως, ἥτις τὸν αὐθαίρετον διαμελισμὸν τῆς χώρας δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ φυσικοῦ διαμελισμοῦ κατὰ ἐθνικότητας.

Ἡ Ἑλλάς.

Ἂν καὶ μετὰ τὴν ἐν Ναβαρίνῳ ναυμαχίαν ἀπώλεσαν οἱ διπλωμάται πᾶσαν ἐλπίδα, ὅπως ἐπιβάλλωσι πάλιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς μουσουλμανικὰς ἀλύσεις, μ' ὅλον τοῦτο αἱ τύχαι τῆς Ἑλλάδος ἔμενον εἰσέτι ἐκκρεμεῖς. Ὡς ὁ Ἀλέξανδρος Α' τῆς Ρωσσίας, οὕτω καὶ ὁ Νικόλαος ἐπροστάτευσε καὶ ὑπεστήριξε

τοὺς ἐπαναστάτας, ἵνα ἀποκτήσῃ ἐπ' αὐτῶν ἐπιρροήν τινα, οἵαν ἐξήσκει καὶ ἐπὶ τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν. Ἡ Ἀγγλία, παρασυρομένη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ μὴ θέλουσα ν' ἀφήσῃ τὴν Ῥωσσίαν ἐπιτυγχάνουσαν τοῦ σκοποῦ της ἄνευ αὐτῆς, ἥπλωσε τὴν χεῖρα, ἀλλ' ἤθελε τὸ νέον βασίλειον μικρὸν καὶ ἀδύνατον, ὅπως λάβῃ ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς αὐτῆς. Ἡ Γαλλία, φίλη ἀφιλοκερδής, ἐζήτει νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα χώραν ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάσης ἐπισήμου κηδεμονίας. Ὁ πρόεδρος Καποδίστριας, κυβερνήτης ἄριστος, κατέπαυσε τὴν πειρατείαν, διωργάνωσε τοὺς Ῥουμελιώτας καὶ διέδωσε τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν· ἀλλ' οἱ συνήθεις δημαγωγοὶ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς διερμηνέα τῆς Ῥωσσίας καὶ ἔλεγεν ὅτι φυλακίζων καὶ ἐξορίζων τοὺς ἀρχαίους ἀρχηγοὺς ἐμελέτα νὰ γείνῃ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Παρισίων (τῷ 1830) ἐξηρέθισεν ἔτι μᾶλλον τοὺς φόβους τούτους· ἐφημερίδες τινὲς ἐπετίθεντο λυσσωδῶς κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἐν Ὕδρᾳ ἐξερράγη ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Γεώργιος, ἀδελφὸς καὶ υἱὸς τοῦ φυλακισμένου Πέτρου Μαυρομιχάλη, ἐφόνευσαν τὸν Κυβερνήτην ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, 1831
καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη ἀμέσως ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Προέδρου, ὁ δὲ Γεώργιος ἐτουφεκίσθη· ὡς διάδοχος τοῦ Καποδιστρίου προσεκλήθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Αὐγουστῖνος.

Τὸ ἐν Λονδίνῳ συνέδριον ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὄθωνα, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, νέον μόλις δεκαοκταετῆ, ὅστις ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα (τῇ 6 Φεβρ. 1833) ἐπιβαίνων ξένου στόλου, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ξένων συμβούλων καὶ ἐφοδιασμένος διὰ ξένων χρημάτων. Οὕτως ἐν Εὐρώπῃ ἐσχηματίσθη ὁμοίωμα χριστιανικοῦ Κράτους εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ποθουμένης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ νέον βασίλειον ἔχει ἰδίαν ἐκκλησίαν, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουσι νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχου, ὅπως ἀποφύγωσι πάντα κίνδυνον ῥωσσικῆς κυριαρχίας. Τὸ ἔννατον μέρος τῶν γαιῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνήκει εἰς ἰδιώτας, τὸ ἓν δέκατον μόνον εἰς

τὸ Κράτος, διαδεχθὲν τοὺς ἀρχαίους κυρίους· καὶ αὐτοὶ οἱ γαιοκτήμονες εἶναι σχεδὸν ἐκμισθωταὶ ὀφείλοντες νὰ δώσωσι δεκάτην εἰς προϊόντα, φορολογίαν βαρεῖαν καὶ καταθλιπτικήν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γαῖαι ἔμειναν ἐπὶ πολὺ ἀκαλλιέργητοι καὶ ἐκ τοῦ χρόνου κατεστράφησαν τὰ ἀρχαῖα ὑδραγωγεῖα ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ ἕλη, καὶ ἐφαίνετο ὅτι κατὰ πλεῖστον μέρος ἤλλαξε καὶ ἡ φύσις τῆς χώρας. Ὁ Κηφισσός, ὁ σταματήσας τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου, μόλις ἀρκεῖ πρὸς ἄρδευσιν τῶν κήπων, ὁ Ἴναχος καὶ ὁ Ἰλισσὸς δὲν πληροῦσι τὴν κατάξηρον κοίτην των ἢ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν· ἐκ τῶν δασῶν τοῦ ὄρους Λυκαβητοῦ, ὅπου ἐθηρεύοντο τὸ πάλαι λύκοι καὶ ἄρκτοι (;) σήμερον δὲν σώζονται ἢ πενιχροί τινες θάμνοι, καὶ ἡ ἀποθάρρυνσις τῆς δουλείας ἐξήρανε τὰ φυτὰ τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Παρνασσοῦ· τὰ χώματα κατέκλυσαν τὰς πεδιάδας καὶ ἔθαψαν τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα. Ἐν Πελοποννήσῳ ἀναλογοῦσι μόλις 67 ψυχαὶ κατὰ τετραγωνικὸν μίλιον, ἐν τῇ Στερεᾷ 26 καὶ ἐν ταῖς νήσοις 35.

Ἀλλ' ὅμως τὸ βασίλειον, ὡς νέα χώρα, διατελεῖ ἐν προόδῳ, καὶ ἐν ᾧ ἐν ἔτει 1836 δὲν εἶχεν ἢ μόνον 751,077 κατοίκους, εἶχεν ἐν ἔτει 1840 856,470 καὶ ἐν ἔτει 1862 ἓν ἑκατομμύριον ἐπὶ ἐκτάσεως 64,688 τετραγ. χιλιομέτρων. Ἐλαῖαι καὶ μωρέαι φύονται ἐν ἀφθονίᾳ· ἄφθονος εἶναι καὶ ὁ βάμβαξ. Ἀντὶ νὰ σχηματισθῇ νέα καὶ εὐπρεπὴς πρωτεύουσα, ἐξελέγη χάριν τῆς ἱστορι-
1834 κῆς δόξης ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ ἐδάφους ξηροῦ καὶ ἐν ᾗ θλιβερὰν ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ ἡ ἀρχαία μεγαλοπρέπεια ἀπέναντι τῆς νεωτέρας πενιχρότητος. Σήμερον ἔχει 63,000 κατοίκων. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1895 αἱ Ἀθῆναι ἔχουσιν 125,000 κατοίκων. Σημ. Μεταφρ.). Αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔχουσι τα συστατικὰ προεξαρχούσης ἐμπορικῆς πόλεως.

Περισσότερον πάσης ἄλλης χώρας, ἐκ τῶν ἀποσπασθεισῶν ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ἡ Ἑλλὰς προσείλκυσε τὰς συμπαθείας τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ἔμπνευσιν τῶν ποιητῶν. Καὶ πράγματι ποῖον ὡραιότερον θέαμα ἔθνους ἀναγεννωμένου; Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία δὲν

γεννᾶται ἐπὶ ροδοστρώτου κλίνης. Δοῦλος λαὸς δύναται μὲν νὰ εὕρῃ ἐν τῇ πίστει του, ἐν τῷ πατριωτισμῷ καὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτοῦ τὰς ἡρωϊκὰς ἐκείνας ἀρετάς, δι' ὧν νὰ θραύσῃ τὰς ἁλύσεις καὶ νὰ κατασκευάσῃ ἐξ αὐτῶν ὅπλα πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ξένου· ἀλλὰ διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῆς ἐλευθερίας καὶ διὰ νὰ κάμῃ τις συνετὴν αὐτῆς χρῆσιν ἀπαιτεῖται περισσοτέρα ἐγκαρτέρησις καὶ ὑπομονὴ ἢ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς.

Αἱ μεγάλαι ἐλπίδες δὲν ἐπραγματοποιήθησαν εἰσέτι, εἴτε διότι ἐστερεῖτο τὸ νέον Κράτος σπουδαιοτάτων ἐπαρχιῶν, οἷον τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, εἴτε διότι δὲν διωργανώθη εἰσέτι καλῶς ἐσωτερικῶς, εἴτε καὶ διότι δὲν ἐπωφελήθη τῶν περιστάσεων. Ἡ τότε διπλωματία ὥρισε τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος μοναρχικὴν ὑπὸ τὸν Γερμανὸν Ὄθωνα, ὅστις εἶχε φρουρὰν ἐκ 4000 Βαυαρῶν. Βαυαροὶ ἀπετέλουν τὸ συμβούλιον τῆς Ἀντιβασιλείας. Βαυαροὶ ἐπίσης ἦρχοντο ν' ἀποκτήσωσι πλούτη καὶ ἀξιώματα, μισθοδοτούμενοι καλλίτερον τῶν ἀνδρῶν τοῦ τόπου. Αἱ θρησκευτικαὶ διενέξεις, αἱ ἀτιμάσασαι τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀνέζησαν πάλιν καὶ ἐγέννησαν ἔχθραν καὶ μῖσος. Τὰ δάνεια καὶ οἱ φόροι κατέστησαν ἀφόρητοι εἰς λαὸν συνειθισμένον εἰς τὰς αὐθαιρέτους ἁρπαγὰς τῶν Τούρκων καὶ αἱ Δυνάμεις, γινόμεναι ἐγγυήτριαι, εὕρισκον ἀφορμὴν πρὸς ἀνάμιξιν εἰς τὰ τῆς διοικήσεως καὶ εἰς σχηματισμὸν κομμάτων.

Τὸ τρίτον τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος ζῇ ἐκ μικροῦ καὶ νέου ἐμπορίου· ἡ ἐμπορικὴ αὐτῆς ἀριστοκρατία διατηρεῖ ἐμπορικοὺς οἴκους ἐν τῷ ἐξωτερικῷ· ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σμύρνῃ, Ἀλεξανδρείᾳ, Ὀδησσῷ, Τεργέστῃ, Παρισίοις, Λιβερπόλει καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ ὑπάρχουν Ἕλληνες· ἡ ἀποικία τοῦ Λονδίνου εἶναι ἡ πολυπληθεστέρα. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἱδρυμάτων καὶ τὰ μεγαλοπρεπέστερα οἰκοδομήματα ὀφείλονται εἰς Ἕλληνας ζῶντας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ὁ Σίνας, ὁ Βαρβάκης, ὁ Βερναρδάκης, ὁ Ἀρσάκης, ὁ Στουρνάρης, ὁ Τοσίτσας, ἵδρυσαν ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἀπέστειλαν πυροβόλα καὶ ὅπλα διὰ

τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ τὰ κεφάλαια σπανίζουσι, καὶ ἡ συγκοινωνία διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης δὲν ἀνεπτύχθη εἰσέτι ἀναλόγως τῆς γονιμότητος τῆς χώρας καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἐν ἔτει 1841 ἱδρύθη Ἐθνικὴ Τράπεζα, Πανεπιστήμιον καὶ Πολυτεχνεῖον, ὡς καὶ Ἑταιρία ἀρχαιολογική· ὁ ἐν Βιέννῃ βαρῶνος Σίνας ἀνήγειρεν Ἀστεροσκοπεῖον, καὶ ὁ Σακελλάριος ἐδώρησε βιβλιοθήκην ἐκ 5400 τόμων, οἵτινες ὑπῆρξαν ἡ βάσις Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ἐθεώρησαν καθῆκόν των νὰ προσφέρωσι τὰ ἔργα των.

Τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα ἔδωκεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εὐστροφίαν καὶ ὁμαλότητα, ὑφισταμένης ὅμως πάντοτε τῆς φιλονεικείας μεταξὺ τῶν ἀρχαϊζόντων καὶ τῶν νεολογιστῶν. Ἐὰν οἱ ἀδελφοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Παναγιώτης Σοῦτσοι κατώρθωσαν νὰ διατηρήσωσι προεξάρχουσαν ἐπί τινα χρόνον τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν, πρὸς ἣν συνετάχθησαν καὶ λόγιοι καὶ ποιηταὶ καὶ πολλοὶ τῶν ὑμνησάντων τὴν ἐπανάστασιν, ἀφ' ἑτέρου μετ' οὐ πολὺ ὁ Κάλβος, ὁ Χριστόπουλος, Κορνάρος, Βιλλαρᾶς, Πίκκολος, Σολωμός, Καρύδης, Βαλαωρίτης κ. ἄλ. ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς δημώδους, ἀνοίξαντες οὕτω νέον διάδοχον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν ᾧ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν καὶ ἐν Ἀθήναις ὡμιλεῖτο ἡ ἀλβανική. Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος (—1863) ποτὲ μὲν θεοποιούμενος ἄλλοτε δὲ καταπατούμενος ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἣν ἠρέθιζε διὰ τῆς εἰρωνείας καὶ διέφθειρε διὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἔψαλλε τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἐξέγερσιν τῆς Ἠπείρου τῷ 1854, τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον· ὁ Παπαρρηγόπουλος ἔγραψε περὶ Πελασγῶν, ὁ Σπυρίδων Τρικούπης συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, διορθώσας ἐν πολλοῖς τὴν ὅλως φαντασιώδη καὶ ρωμαντικὴν ἱστορίαν τοῦ Γάλλου Πουκεβίλλου.

Καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἡ ἐκπαίδευσις τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἦτο πολὺ ἐν χρήσει ἐν τῇ φιλολογίᾳ· ὁ Φώσκολος καὶ ὁ Μουστοξύδης ἔγραφον ἰταλιστί. Εὔφημος θὰ γείνῃ διὰ παντὸς μνεία τοῦ Ἀδαμαντίου

Κοραῆ, ἰατροῦ ἐκ Σμύρνης, ὅστις διαμένων ἐν Παρισίοις μετέφρασεν εἰς τὴν νεοελληνικὴν τὸν Βεκκαρίαν καὶ βραδύτερον μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων ἵδρυσε Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην καὶ συνέταξε λεξικά. Ὁ Δούκας ἤθελε ν' ἀναγεννηθῇ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς νὰ ἤθελον οἱ Ἰταλοὶ ἐπανέλθει πάλιν εἰς τὴν λατινικήν. Ὁ Καταρτζῆς ἦτο ὑπὲρ τῆς καθομιλουμένης, καί τοι γεμούσης ξενισμῶν. Ὁ Κοραῆς, τηρῶν τὴν μέσην ὁδὸν μεταξὺ τῆς σχολαστικότητος τῶν λογίων καὶ τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος, ἐκαθάρισε τὴν καθομιλουμένην ἀπὸ τῶν ξενικῶν φράσεων καὶ λέξεων, ὁσάκις δὲν ἔλειπον αἱ ἀντίστοιχαι ἀρχαῖαι. Τῆς αὐθαιρέτου ταύτης τάσεως ἐγένετο, ὡς συνήθως συμβαίνει, κατάχρησις· ὅθεν ἐξεδόθησαν συγγράμματα, τὰ ὁποῖα οὔτε ὁ λαὸς ἠνόει οὔτε οἱ λόγιοι ἐπεδοκίμαζον, ὅμοια πρὸς τὰ ἔργα τῶν σχολαστικῶν Ἰταλῶν, καὶ ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος ἔν τινι κωμῳδίᾳ του (τὰ Κορακιστικὰ) ἐχλεύασε τὴν νέαν ταύτην διάλεκτον τῶν λογίων.

Ὁ Ἄρμανσπεργ, κηδεμὼν τοῦ νεαροῦ βασιλέως Ὄθωνος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἤθελε νὰ τηρήσῃ τὸ ἀπόλυτον πολίτευμα· διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι πατριῶται, ἀποκλεισθέντες ἐκ τῆς ἀντιπροσωπείας, ἣν ἐξήσκουν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐμαίνοντο κατὰ τῆς ξένης ἐξουσίας. Ὅταν δὲ ἦλθεν ἡ ἡ ὥρα, καθ' ἣν ὁ βαυαρικὸς στρατὸς ὤφειλε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλλάδα, ὑπερίσχυσαν οἱ ἐντόπιοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ Σύνταγμα, βασιζόμενον ἐπὶ τῶν συνήθων διαιρέσεων 1843
τῆς ἐξουσίας καὶ μὲ τὰς συνήθεις ἐγγυήσεις, ἐν ᾧ ἀνεγράφη ἡ ὑποχρέωσις τῶν μελλόντων βασιλέων νὰ πρεσβεύωσι τὴν θρησκείαν τοῦ τόπου. Ἡ χώρα διηρέθη εἰς ἐπαρχίας τριῶν τάξεων, κατὰ τὸν πληθυσμόν των ἐκ 10,000, ἢ 2000 ἢ 200 ψυχῶν· πᾶς ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ 25ου ἔτους εἶναι ἐκλογεύς. Διὰ τοῦ Συντάγματος ἡ Ἑλλὰς ἀνέκτησε τὰς ἐλευθερίας, ὧν εἶχε στερηθῇ, καὶ τὸ Κοινοβούλιον μετὰ τῶν ἀνδρῶν δι' ὧν καὶ μεθ' ὧν εἶχεν ἀγωνισθῇ. Τὸ ἐθνικὸν μάλιστα φρόνημα τοσοῦτον ἐξηρεθίσθη, ὥστε ἐν ᾧ ἡ πρώτη συντακτικὴ Συνέλευσις εἶχε κηρύξει Ἕλληνας πάντας

τοὺς πιστεύοντας εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ὁμιλοῦντας Ἑλληνιστί, ἤδη ἀπεβλήθησαν ἐκ τῶν δημοσίων θέσεων πάντες οἱ μὴ γεννηθέντες ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ βασιλείου (ἑτερόχθονες).

Ὁ στρατηγὸς Κωλέττης, κύριος ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως
1846 καὶ ἀντιπροσωπεύων τὸ γαλλικὸν κόμμα ἀπέναντι τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὸ ἀγγλικόν, μάτην ἀντέστη κατὰ τοῦ τοιούτου αὐτοχθονισμοῦ, ὡς τὸν ἐκάλει· ἡ ἐκ μέρους τῶν Πελοποννησίων προερχομένη ἀντίδρασις δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τοὺς Βαυαρούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πλουσίους καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Φαναριώτας, «οἵτινες ἤρχοντο νὰ συλλέξωσι καρπούς, ὑπὲρ ὧν δὲν εἶχον κοπιάσει». Οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἀνεγνώρισαν τὸ Σύνταγμα, ὑπὸ τὸν ὅρον τὸ βασίλειον νὰ μὴ λάβῃ ἐπέκτασιν, ἐν ᾧ ἡ λοιπὴ Ἑλλὰς καὶ ἡ μικρὰ Ἀσία ἀτενίζουσι πρὸς αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἕνωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ σύμπαντος. Οἱ καταφυγόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῶν ξένων μερῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι πάλιν τὴν νέαν πατρίδα· οὕτως ἀνεχώρησαν πάλιν πολλοὶ ἐκ τῆς νήσου Κρήτης, τῆς ὁποίας αἱ διηνεκεῖς ταραχαὶ καὶ ἐπαναστάσεις πληροῦσιν ἐλπίδων καὶ πόθων τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις ἐποφθαλμιᾷ τοὺς ὡραίους κόλπους τῆς Σούδας καὶ τῶν Χανίων.

Ὁ Ὄθων, βασιλεὺς ἀδρανὴς καὶ ἐπιβληθεὶς διὰ πρωτοκόλλου, δὲν ἦτο κατάλληλος δι' ἔθνος ἀρχαίων παραδόσεων καὶ προσφάτων ἀνδραγαθημάτων· ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας ἔβαινεν ὁσημέραι πρὸς τὴν πτῶσιν του, παρενοχλούμενος ὑπὸ συνεχῶν στρατιωτικῶν στάσεων. Καὶ ὅμως διετηρήθη ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἐπὶ τοῦ θρόνου· ἀλλὰ ἡμέραν τινὰ ἀπεπέμφθη εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐθνοσυνέλευσις ἀναθεώρησε τὸ Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1844, καὶ ἐν μέσῳ ἐσωτερικῶν ταραχῶν καὶ ἐξωτερικῶν διενέξεων ἡ Ἑλλὰς προέβη εἰς ἀναζήτησιν νέου βασιλέως, καὶ τοιοῦτος ἦτο ὁ Γεώργιος τοῦ Σλέσβιγ-Ὁλσταϊν, ὅστις ὁμολογῶν ὅτι οὔτε πεῖραν ἔχει οὔτε ἱκανότητα, ἐνεπιστεύετο εἰς τὸν Θεόν, τῶν προστάτην τῶν ἀδυνάτων.

Τὸ Σύνταγμα τὸ ὁποῖον ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, εἶχεν ὅλα τὰ φαινόμενα δημοκρατικοῦ σχεδὸν συστήματος, καὶ ὅμως συνεκέντρου τὴν ἐξουσίαν ἐν χερσὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἦτο ἀνατιθεμένη εἰς γερουσίαν, ἐξ ἧς μὲν μελῶν ἦς ὁ πρόεδρος ἐξελέγετο κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἁρμοστοῦ καὶ ἐξ ἑτέρων πέντε μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος· ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ τούτων ἠδύνατο νὰ ἀκυρωθῇ παρὰ τοῦ Ἁρμοστοῦ. Ἡ Γερουσία ἐπρότεινε πάντας τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους καὶ δικαστάς, εἶχε δὲ τὴν ὅλην διαχείρισιν, καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῶν νομοσχεδίων καὶ ἠδύνατο ν' ἀκυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις τοῦ νομοθετικοῦ σώματος. Τοῦτο κατὰ τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ἐπενεχθείσας ἐν ἔτει 1849 εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1848, περιωρίζετο εἰς τὴν ψήφισιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἁρμοστοῦ ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων ἢ καὶ ὑπό τινος τῶν μελῶν, ὅστις ὅμως προηγουμένως ὤφειλε νὰ φέρῃ αὐτὸ εἰς γνῶσιν τῆς Γερουσίας ἢ τοῦ Ἁρμοστοῦ. Πᾶς νόμος ἔπρεπε νὰ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τῶν δύο Βουλῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπικύρωσίν των ἠδύνατο νὰ καταργηθῇ ὑπὸ τῆς προστάτιδος Δυνάμεως. Ἑκάστη τῶν Ἰονίων νήσων εἶχεν ἐπιτόπιον κυβέρνησιν ὑπὸ ἕνα νομάρχην, παρά τῷ ὁποίῳ εὑρίσκετο καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ λόρδου Ἁρμοστοῦ.

Ἐφαίνετο ὡς ἀνωμαλία τις, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνεν ἡ Ἀγγλία νὰ τηρήσῃ τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποσχέσεις αὐτῆς, καὶ χωρὶς νὰ παρακινηθῇ διὰ πολέμου ἢ διὰ τῆς πιέσεως τῶν Δυνάμεων, ὁ Ἁρμοστής, συγκαλέσας τὸ Κοινοβούλιον ἐδήλωσεν ὅτι ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας εἶναι διατεθειμένη νὰ παραιτηθῇ τῆς προστασίας, τῇ συγκαταθέσει καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, τῶν συνυπογραψασῶν τὴν συνθήκην τοῦ 1815, καὶ ὅτι αἱ Ἰόνιοι νῆσοι θέλουσι προσαρτηθῆ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Λαβοῦσα τὴν συναίνεσιν τῶν Δυνάμεων ἡ Ἀγγλία ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ δάνειον ἐξ 90,289 λιρῶν στερλινῶν διὰ τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ προσήρτησεν εἰς αὐτὴν τὰς Ἰονίους νήσου. Οὕ-

τως ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνῆλθεν εἰς ἓν ἑκατομμύριον κατοίκων· δυστυχῶς τὸ ἥμισυ τῆς χώρας κατάκειται χέρσον καὶ στερεῖται δασῶν, ἂν καὶ ἡ γῆ ἦναι εὔφορος καὶ τὰ προϊόντα ἄφθονα. Διαρκῶς διαμαρτύρεται καὶ ζητεῖ τὰ φυσικά της σύνορα. Αἱ τελευταῖαι περιπέτειαι τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου δὲν θ' ἀναδείξωσιν αὐτὸ βεβαίως μέγα καὶ ζηλευτὸν ἀπέναντι τῶν ἀρχαίων κυρίων του· αἱ ἐσωτερικαὶ δὲ μεταρρυθμίσεις, αἱ τείνουσαι νὰ ἐγκεντρίσωσι τὴν ἐλαφρὰν φιλοσοφίαν τῶν Ἐγκυκλοπαιδιστῶν εἰς τὰ τέκνα τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ τοῦ Τσαβέλλα, δὲν θὰ ἔχωσι καλλίτερον ἀποτέλεσμα. Ἡ εὐφυΐα, ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης καὶ αἱ παραδόσεις ἀποδεικνύουσι πῶς ἐν μέσῳ τοσούτων προσκομμάτων καὶ περιπετειῶν, ἡ Ἑλλὰς ἠδυνήθη νὰ προοδεύσῃ καὶ δικαιολογοῦσι τὰς ἐλπίδας αὐτῆς. Ἀλλ' οὗτινος πρὸ παντὸς ἔχει ἀνάγκην εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ παραίτησις ἀπὸ ἐπαναστατικῶν κινημάτων.

Μολδαβία καὶ Βλαχία.

Οἱ Ῥῶσσοι ἐννοήσαντες ἤδη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὅτι οὐδὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσι κατὰ τῆς Τουρκίας ἄνευ τῆς Βλαχίας ἤρξαντο ὑποστηρίζοντες τὰ κινήματα αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ 1827

14 Σεμ. 1829

εἰσῆλθον εἰς τὴν Βλαχίαν ὡς ἐλευθερωταί· Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως συνεστήθησαν αἱ δύο Ἡγεμονίαι Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ὑποβληθεῖσαι ν' ἀποτίωσιν ἐτησίως εἰς τὴν Τουρκίαν φόρον (6 ἑκατομμύρια φράγκων). Εἰς ἑκάστην τῶν δύο ἡγεμονιῶν ἐδόθη Σύνταγμα, ἐγκριθὲν ἐν Πετρουπόλει· κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦτο ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κράτους ὤφειλε νὰ ἐκλέγηται ὑπὸ συνελεύσεως ἐκ πεντήκοντα βογιάρων πρώτης τάξεως καὶ ἑβδομήκοντα δευτέρας, ἐκ τῶν ἐπισκόπων καὶ τριάκοντα ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν ὡς καὶ ἐξ εἰκοσιπέντε ἀπεσταλμένων τῶν σωματείων τῶν πόλεων. Ἡ ἐξουσία τοῦ ἡγεμόνος διετέλει κεχωρισμένη ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις συνέκειτο ἐξ ἑνὸς μητροπολίτου ὡς προέδρου, τριῶν ἐπισκόπων, εἰκοσιπέντε βογιάρων καὶ δεκαοκτὼ ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ἡ διεξαγωγὴ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων ἔμενεν ἀνατεθειμένη εἰς τὰς δύο ἐξουσίας· κατηργεῖτο ἡ δουλεία

καὶ ἐδίδετο τὸ δικαίωμα εἰς οἱονδήποτε ν' ἀποκτήσῃ ἢ καὶ ν' ἀγοράσῃ τίτλον εὐγενείας. Ὁ Ῥῶσσος στρατηγὸς Κισσελέφ, ὅστις ἐπὶ πολὺ διετέλεσε πρόεδρος, διώρισεν ἡγεμόνα τὸν Δημήτριον 1834
Γκίκαν. Ἡ Ῥωσσία ἐξηκολούθει ἐπικρατοῦσα, ἥτις ὑπὸ τὸ πρόσχημα καταστολῆς τῶν κατὰ τὸ 1848 ἐκραγεισῶν ταραχῶν, κατέλαβε στρατιωτικῶς τὰς Ἡγεμονίας, διακηρύξασα ὅτι ἤθελεν ἀποσύρει τὸν στρατὸν τῆς κατοχῆς μόνον ἀφ' οὗ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἡσυχία.

Ἡ Σερβία ἦτο ὡς πρὸς τὰς σλαυικὰς φυλὰς τὰς ὑπὸ τὴν Τουρ- Ἡ Σερβία
κίαν, ὅ,τι εἶναι ἡ Ἑλλὰς ὡς πρὸς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ἤτοι ἡ πρωτοπορεία τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἐν ἑκατομμύριον ψυχῶν ἐν τῇ χώρᾳ μεταξὺ τοῦ Σάβου καὶ τοῦ Δρίνα ποταμοῦ πρὸς δυσμάς, καὶ τοῦ Δουνάβεως πρὸς βορρᾶν, τοῦ Τιμόα πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῶν ὀρέων Λεπάντων πρὸς νότον, εἶναι τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Ῥοσκίας ἀποκλειομένων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Νίσσης, Λέσκοβατς, Βρανίας, Νοβιπαζάρου καὶ Πρισρένης, αἵτινες κατεῖχον ἴσην σχεδὸν ἔκτασιν. Μεταξὺ δώδεκα χιλιάδων Μουσουλμάνων εὑρίσκοντο διεσπαρμένοι ἐννεακόσιαι χιλιάδες χριστιανῶν, φιλοθρήσκων, ἀφωσιωμένων εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν καὶ ἀναμενόντων τὴν ἀναγέννησιν αὐτῶν ἐκ τῆς θρησκείας· ὁ πληθυσμὸς οὗτος ζωηρὸς ἐν τῇ φιλίᾳ ἐσέβετο τὰς γυναῖκας, αἵτινες ἀποστρεφόμεναι τὸν τρόπον, δι' οὗ οἱ Τοῦρκοι μετεχειρίζοντο τὰς γυναῖκας αὐτῶν, ἐνεθάρρυνον τοὺς ἄνδρας των εἰς τὰς ἐπαναστάσεις. Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1805 ῥῆξις ἐπελθοῦσα μετὰ τῶν Γενιτσάρων προὐκάλεσε ἐν τῇ χώρᾳ στάσιν, ἧς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κα- 12 Δεκ. 1806
ραγεώργης, ὅστις κατώρθωσε νὰ κηριεύσῃ τὸ Βελιγράδιον, καὶ τὰς πόλεις Σιάβατς καὶ Οὐγίτσαν καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Σερβίαν. Ἀμέσως ὅμως ἤρχισαν αἱ ἐσωτερικαὶ διενέξεις· οἱ ὁσποδάροι ἢ ἀρχηγοὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν γαιοκτημόνων, ὅπως ἐκμεταλλευθῶσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ μεταχειρισθῶσι τὸν λαόν, ὡς μετεχειρίζονται αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι. Μάτην προσεπάθησεν ὁ Καραγεώργης ὡς δικτάτωρ νὰ περιορίσῃ αὐτούς. Νικητὴς ἐν ταῖς μάχαις ἀνα-

δειχθείς, διενοήθη νὰ ἐπαναστατήση τοὺς χριστιανοὺς τῆς Βοσνίας καὶ συμμαχῶν μετὰ τῶν Μαυροβουνίων νὰ ἐκδιώξη τοὺς Τούρκους· ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ταύτῃ παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀντιπάλους του νὰ τὸν καταγγείλωσιν ὡς προδότην, καὶ νὰ προτείνωσιν ὡς μόνον μέσον σωτηρίας τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ ῥωσσικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Σκουψίνῃ τῷ 1810. Οἱ Σέρβοι, ἀπειλούμενοι ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, συνωμο-
28 Μα. 1812 λόγησαν εἰρήνην μετὰ τῆς Πύλης (Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου), ζητοῦντες τὴν αὐτονομίαν τῆς Σερβίας· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι καθυπέταξαν πάλιν τὴν χώραν διὰ στρατοῦ, ὁδηγουμένου ὑπὸ τοῦ ὠμοῦ Τσελεπῆ ἐφένδη. Ὁ Καραγεώργης κατέφυγεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν (τῷ 1813). Τινὲς τῶν Σέρβων ἐνεκαρτέρησαν εἰς τὴν ἀντίστασιν καὶ ἰδίως ὁ Μιλόσης Ὀβρένοβιτς, ὅστις χοιροβοσκὸς κατ' ἀρχὰς καὶ ἐντελῶς ἀπαίδευτος κατέστη τὸ πρώτιστον ἐν τῇ χώρᾳ πρόσωπον. Ἀναγκασθεὶς οὗτος νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Τούρκους νικητάς, διωρίσθη ἀρχηγὸς διαμερίσματος καὶ συνέδραμε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν καταστολὴν τῶν ἀνταρτῶν· βραδύτερον ὅμως τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἐθνικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐζήτει τὴν μοναρχικὴν ἑνότητα, κατώρθωσε νὰ διορισθῇ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας· κατέστρεψε τοὺς λυμαινομένους τὴν χώραν ληστάς, ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Σερβίας, ἐκτὸς ἐκ Βελιγραδίου καὶ ἐκ τῶν ἓξ φρουρίων, καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ὑψ. Πύλης.

Εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων οἱ Σέρβοι δὲν ἔλαβον μέρος· βραδύτερον διὰ τῆς ἐν Ἀκερμάνῃ συμβάσεως ἡ Ῥωσσία ἐπέτυχεν ὑπὲρ τῶν Σέρβων ὅ,τι εἶχεν ἀποφασισθῇ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Βουκουρεστίου, ἤτοι μεγαλειτέραν ἐπέκτασιν γαιῶν, τὸ δικαίωμα τοῦ ὁρίζειν τὸν ἐτήσιον φόρον, τοῦ ἱδρύειν ναοὺς καὶ σχολεῖα καὶ πρὸς τούτοις τὴν ἀπαγόρευσιν τοῖς Τούρ-
11 Νο. 1817 κοις νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ. Ὁ Μιλόσης ἀνεγνωρίσθη ὡς πρίγκηψ διάδοχος τοῦ θρόνου, καὶ συνεστήθη νέα Γερουσία, ἥτις ὤφειλε νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν μετ' αὐτοῦ ἀνεξαρτήτως

τῶν Τούρκων. Μόλις τῇ 2 Φεβρουαρίου 1835, μετὰ αἱματηρὰν στάσιν, ὁ Μιλόσης παρεχώρησε τῇ Σερβίᾳ πολίτευμα κοινοβουλευτικόν. Σημεῖον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς χώρας ὑπῆρξεν ἡ ἀνάθεσις τῆς φροντίδος τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἐν ᾧ προτερον οὔτε αἱ γεννήσεις, οὔτε οἱ γάμοι, οὔτε οἱ θάνατοι ἀνεγράφοντο. Ὁ Μιλόσης εἰσήγαγε βιομηχανικὰ καταστήματα, κατεσκεύασε γεφύρας καὶ νοσοκομεῖα, ἵδρυσε λοιμοκαθαρτήρια, ταχυδρομεῖον, τυπογραφεῖον, λύκειον, σχολεῖα διὰ τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ σωφρονιστικὰς φυλακάς, ἴσως ταῦτα πάντα ὑπὲρ τὸ δέον κατεσπευσμένως. Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία, γενομένη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Οὐγκιὰρ-Σκελεσσῆ ἡ ἀληθὴς κυρία τῆς Τουρκίας δὲν ἔβλεπεν εὐχαρίστως τὴν αὔξησιν τῶν ἀνατολικῶν τούτων ἐθνικοτήτων. Ἀπορριφθέντος τοῦ Συντάγματος τοῦ Μιλόση προὐτάθη ἕτερον διάφορον σύνταγμα, τὸ ὁποῖον παρεχώρει εἰς τὴν Γερουσίαν παντοδυναμίαν. Ἡ ψῆφος τῆς Γερουσίας καθίστα περιττὴν τὴν ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ ἠλάττου τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἡγεμόνος μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἡ Πύλη νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα. Ὁ Μιλόσης μὴ δυνάμενος νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ του θρόνου παρῃτήθη χάριν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Αἱ ῥαδιουργίαι τῶν ἀριστοκρατικῶν κατώρθωσαν νὰ καταλύσωσιν τοῦτον καὶ ν' ἀναβιβάσωσιν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀλέξανδρον, υἱὸν τοῦ Καραγεώργη, ἀρεστὸν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἀλλ' ὁ λαὸς κατέλυσε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ μετεκάλεσε πάλιν τὸν γέροντα καὶ τυφλὸν Μιλόσην (τῷ 1858). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος Μιχαὴλ εἶδε διαλλαγέντας τοὺς ἀριστοκρατικούς, καὶ ἐπέμενεν ὅπως ἡ Τουρκία τηρήσῃ τοὺς συνομολογηθέντας καὶ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἐγγυηθέντας ὅρους, καὶ ἐπειδὴ ἡ Εὐρώπη ἠδιαφόρει διενοήθη νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν βίαν, καὶ ἐσύστησεν ἐθνοφυλακήν, ὡς ἔδιδεν αὐτῷ τὸ δικαίωμα ἡ συνθήκη. Ἡ Τουρκία ἀντέστη καὶ ἐτοποθέτησε στρατὸν εἰς τὰ σύνορα, καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου. Ἡ Σερβία ὑπεδέχθη τοὺς ἐγκληματίας, ἐκραγείσης ἐν Βελιγραδίῳ στάσεως. Τὸ φρούριον τοῦ Βελιγραδίου ἐξουσιάζει τῶν ῥοῶν

13 Ἰουν. 1839

1860

τοῦ Δρέβα καὶ τοῦ Δουνάβεως. Κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα οἱ Σέρβοι ὠχύρωσαν τὸ φρούριον τοῦτο· τὸ ὁποῖον πολλάκις καταστραφὲν ἀνηγέρθη πάλιν ἐν ἔτει 1383. Ἐνταῦθα ὁ Οὐνιάδης ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Μουσουλμάνους· τὸ 1456 τὸ φρούριον τοῦτο ἀντέσχε κατὰ τοῦ Μωάμεθ Β΄., ἀλλ' ὁ Σουλεϊμὰν εἰσῆλθεν ἐν αὐτῷ τῷ 1520. Ἐν ἔτει 1717 ἐκυριεύθη ὑπὸ του πρίγκηπος Εὐγενίου· τῷ 1791 περιῆλθεν πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἵτινες διετηρήθησαν ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1867. Σήμερον τὸ φρούριον προσλαμβάνει ὄψιν εὐρωπαϊκήν, διότι κατεδαφίσθησαν τὰ ἐν αὐτῷ τουρκικὰ τεμένη καὶ ἡ τουρκικὴ συνοικία· ἀλλ' ἔχει πάντοτε τὸ ἄτοπον φρουρίου Οἱ Τοῦρκοι ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐβομβάρδισαν τὴν πόλιν, ἀλλ' ὡς συνήθως, ὁ λαὸς ἐπεκρότησε καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας συνεκλήθη συνέδριον πρὸς ἐπίτευξιν συμβιβασμοῦ. Οἱ Σέρβοι ἐζήτουν τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ Χάτι-Σερὴφ τοῦ 1840, καὶ νὰ παύσῃ ἡ Τουρκία κατέχουσα τὰ φρούρια τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ Σιάβατς, τῆς Λοζνίτσης, Σοκόλης καὶ Σεμενδρίας, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κατεδαφισθῶσι, καὶ νὰ λάβῃ ἡ Σερβία τὴν θέσιν ἣν ἔσχεν ἡ Μολδοβλαχία[1]). Τῇ 10 Ἰουνίου 1868 ἐδολοφονήθη ὁ ἡγεμὼν Μιχαήλ· τὸ προηγούμενον ἔτος ἡ Τουρκία εἶχεν ἐκκενώσει τὰ φρούρια.

Ἐν τοσούτῳ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Τουρκίας ἀνεφύησαν φυλαὶ ἐλευθερίου πολιτικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀγωγῆς πρὸς βλάβην τῶν ἀρχαίων κυριάρχων, τῶν Ἑλληνοσλαύων. Καὶ οἱ ἐξυμνοῦντες τὸν Μαχμοὺτ Β΄. ὡς ἀναμορφωτὴν ὀφείλουσι ν' ἀποδοκιμάσωσιν οὐ μόνον τὸ ὑπερβολικὸν τῶν μεταρρυθμίσεων ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον αὐτῶν. Ἀνὴρ ἰσχυρᾶς θελήσεως ἀλλ' ὀλίγου πνεύματος, ἀπόλεμος ὡς πρέπει νὰ ἦναι οἱ ἀναμορφωταί, ὁ Μαχμοὺτ παρεμόρφωσε τὸ Κράτος του, εἰσήγαγε τύπον καὶ ἐφημερίδας, κατέρριψε πᾶσαν διάταξιν χωρὶς νὰ σκέπτηται περὶ τῶν συνεπειῶν, καὶ ἠνόησεν ὅτι

[1]) Σέρβοι καὶ Κροᾶται εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λαός· ἀλλ' οἱ Κροᾶται εἶναι καθολικοὶ καὶ ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου. οἱ δὲ Σέρβοι εἶναι ὀρθόδοξοι καὶ ἔχουσι τὸ ἀλφάβητον τοῦ Κυρίλλου (τὸ σλαυικόν).

κατεδαφίσας τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα δὲν ἀνήγειρε νέον. Ἐξηκολούθησε τὰς μεταρρυθμίσεις καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀδριανουπόλεως, καταρτίσας νέον τακτικὸν στρατὸν καὶ ἱδρύσας παράσημον· ἦρε τὴν ἀπομόνωσίν του ἀποστείλας πρεσβευτὰς εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς καὶ διέταξε νὰ λατρεύωσι τὴν εἰκόνα του ὡς σέβονται ἐν Εὐρώπῃ τὰς εἰκόνας τῶν ἡγεμόνων· κατεσκεύασεν ἀτμόπλοιον καὶ εἰσήγαγε προφυλακτικὰ κατὰ τῆς πανώλους μέτρα, καὶ συνέστησεν ἐπιτροπὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν καὶ ἑτέραν πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ κώδικος· τέλος δὲ ἐν Πέραν ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ ἱδρύσωσι θέατρον καὶ ἀναγνωστήριον. Καὶ περὶ τῆς φιλολογίας ἠθέλησε νὰ μεριμνήσῃ· ὅσον περισσοτέρας κατέβαλλε πρὸς τοῦτο προσπαθείας τόσῳ μᾶλλον ἔφθινεν αὕτη. Οἱ καλλιγράφοι ἀπώλεσαν τὴν τόσον φημιζομένην ἱκανότητά των μετὰ τὴν χρῆσιν τοῦ τύπου· οἱ ποιηταὶ ἐνόμιζον ὅτι ἀρκούντως εἶχον ἐργασθῇ ὑπὲρ πατρίδος ἀναγράψαντες γνωμικὰ ἐξηγοῦντα ἱστορικὰ συμβάντα, ὧν τὴν χρονολογίαν κατεδείκνυον σημεῖά τινα ἀλφαβητικά. Ὁ Μὶρ Ἀλεμπάδης, υἱὸς τοῦ ἀρχισημαιοφόρου, ἐποίησε χιλίας ἱστορικὰς στροφάς, ἀκριβεστάτας κατὰ τὸν τύπον ἀλλ' ἐστερημένας ἐντελῶς ἰδεῶν. Μεταξὺ τοσούτων σχολείων καὶ τοσούτων λογίων οὐδὲ ἓν ὄνομα ἐπιφανὲς ἐδόξασε τὴν Κωνσταντινούπολιν· οἱ οὐλεμάδες, ἐπιστημονικὴ ἱεραρχία καὶ μόνον σύμβολον τῆς ὀθωμανικῆς εὐφυΐας, εἰσὶ προσκεκολλημένοι εἰς τὸ παρελθόν· ἐξετυποῦντο ἐφημερίδες, ἀλλ' οὐδεὶς Τοῦρκος ἀνεγίνωσκεν αὐτάς· ἐξεδίδοντο ἐν ἀφθονίᾳ νέα βιβλία, καὶ ἰδίως ἱστορικὰ συγγράμματα, ἀλλ' ἠγνοοῦντο αἱ ἱστορικαὶ ἔρευναι καὶ ἡ ἐλευθερία ἥτις εἶναι ἡ οὐσία αὐτῶν. Ὅρ. τοὺς «Καιροὺς» τῆς 6 Φεβρουαρίου 1856. Περὶ τῶν Τούρκων ἔγραψεν ὁ Γαβριὴλ Περρῶ (Περιήγησις ἀνὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν, Παρίσ. 1864) καὶ ὁ Α. Δὲ Μουστιὲ (Περιήγησις ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ. Παρίσ. 1864), ἀμφότεροι σύμφωνοι εἰς τοὺς ἐπαίνους διὰ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Τουρκίας. Ὁ δεύτερος τῶν Γάλλων τούτων συγγραφέων λέγει: Ἐν τῇ

ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀνατολῆς ἡ γενικὴ ὄψις τῆς χώρας ἀποδεικνύει τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ἐντελῆ ἔλλειψιν τῶν οἰκονομικῶν ὅρων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐημερίας· ἐν τούτοις ὅμως οἱ ἰδιῶται καὶ ἰδίως οἱ ἀγρόται δὲν φαίνονται ἐλεεινοὶ τοσοῦτον. Σπανίως συνηντήσαμεν ἐπαίτας. Ἐν τοῖς χωρίοις προσεφέροντο ἡμῖν τρόφιμα ἀρίστης ποιότητος· αἱ οἰκίαι εἶναι μὲν πενιχραί, ἀλλ' οἱ κάτοικοι καλῶς καὶ καθαρῶς ἐνδεδυμένοι· τὸ εὐρύχωρον τῶν ἐνδυμάτων, ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων αὐτῶν, τὸ ἐπιβλητικὸν σχῆμα τῶν καλυμμάτων αὐτῶν τὰ ὁποῖα στέφουσι τὰ ἀνδρικὰ πρόσωπα, ἡ σοβαρότης τῶν τρόπων καὶ τῆς συμπεριφορᾶς των προσδίδει εἰς ὅλον τὸν ἄνθρωπον τύπον ἀξιοπρεπείας. «Τοιοῦτοι, λέγει ὁ συγγραφεύς, θὰ ἦσαν καὶ οἱ πρὸ 700 ἐτῶν ἡμέτεροι πρόγονοι ὡς πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις μὲ ὅλην τὴν μεγάλην διαφορὰν μεταξὺ Ἑσπερίας καὶ Ἀνατολῆς. Ἐν γένει δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔχουσι τὴν πίστιν ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς μορφὰς καὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην εἰρήνην, ἥτις ἀπορρέει ἐκ τῆς πίστεως. Ἡ θρησκευτικὴ τάσις τοῦ πνεύματός των ἐκδηλοῦται οὐ μόνον ἐν τῇ ἀκριβείᾳ μεθ' ἧς ἐκτελοῦσι τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα, καὶ ἐν τῇ ἐν τοῖς τζαμίοις προσευχῇ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀκόμη θὰ ἴδῃς τὸν Τοῦρκον γονυπετοῦντα καὶ προσευχόμενον καὶ ἀποτεινόμενον ἐν τῇ πλουσίᾳ αὐτοῦ γλώσσῃ πρὸς τὸν θεόν. Οἱ Τοῦρκοι ζῶσι λιτῶς καὶ εὐκόλως εὐχαριστοῦνται· τὴν πολυτέλειαν δὲν γνωρίζουσιν, ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ διασκευῇ τῶν οἴκων των, ἐν τοῖς ὀλίγοις μαγειρικοῖς σκεύεσι καὶ ἰδίως ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἕξεσιν ἐνυπάρχει αἴσθημά τι καλλιτεχνικόν, φυσική τις ποίησις, ἥτις παρ' ἡμῖν ἐξέλιπεν. Παροιμιώδης εἶναι ἡ πίστις των εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, ἡ φιλοξενία των καὶ ἡ φιλανθρωπία των πρὸς τοὺς πάσχοντας· εἰς ἔνδειξιν τούτου ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς τὰ διάφορα φρέατα καὶ τὰς κρήνας, ἃς ἀνήγειραν εὐσεβεῖς Μουσουλμάνοι χάριν τῶν διαβατῶν· ὅπου τοῦτο δὲν γίνεται τοπο-

θετοῦσιν ἀγγεῖα πλήρη ὕδατος ὑπὸ πυκνόφυλλα δένδρα, καὶ πάντα ταῦτα δωρεὰν καὶ ἐξ ἁπλοῦ ζήλου.

Καὶ ὁ Περρῶ ἐπαινεῖ τοὺς ἀγρότας, ἀλλ' ἐπιτίθεται σφόδρα κατὰ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων. Ἐκ τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ δὲν διατηροῦσιν οὗτοι ἢ μόνον τὸν φανατισμὸν καὶ εἶναι διεφθαρμένοι ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῆς χώρας των. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι φιλύποπτοι, ἄπληστοι, ἅρπαγες, πονηροί, βίαιοι καὶ χαμαιρπεῖς· τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τῶν πλουσίων γαιοκτητῶν· διεφθαρμένοι ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἕνεκα τῆς περὶ τὰς ἡδονὰς καταχρήσεως καὶ βεβαρυμένοι ἐκ τοῦ βίου ἕνεκα τῆς ἀνατροφῆς των, ἥτις ἐπεξήρανεν ἐν αὐτοῖς τὰς πηγὰς τοῦ καλοῦ καὶ ἠθικοῦ, καταστρέψασα τὴν θρησκευτικὴν πίστιν χωρὶς ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν δι' ἄλλου αἰσθήματος· δὲν ἔχουσιν οὐδὲ ἴχνος φιλοτιμίας ἢ φιλοδοξίας καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν μετὰ βραχεῖαν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ διαμονὴν καταφεύγουσι καὶ φυτοζωῶσιν ἐν ἐξοχικῇ τινι ἐπαύλει. Ὁποία ἔλλειψις ἐργασίας ἐν τῷ βίῳ τῶν πλουσίων τούτων Τούρκων! Ὁποῖον κενόν! οὐδὲν γινώσκουσι, περὶ οὐδενὸς ἐνδιαφέρονται καὶ δὲν ἐκτείνουσι τὰ βλέμματα αὐτῶν πέραν τοῦ στενοῦ ὁρίζοντος τῆς μικρᾶς αὐτῶν πόλεως· ἐὰν τοῖς ἀφαιρέσῃς τὸ τζιμποῦκι καὶ τὸ οἰνόπνευμα ὁ βίος αὐτῶν θὰ τοῖς ἐφαίνετο ἀφορήνως μακρός. Παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχει παράδειγμα τοσαύτης χαυνώσεως καὶ τόσον ἐντελοῦς ἐλλείψεως περιεργείας.

Προσθετέον εἰς τοῦτο ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη κατατρύχεται ὑπὸ ἀνιάτου νοσήματος, ὑπὸ τῆς παροικίας δηλ. τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων, μεθ' ὧν συζῇ ἀπὸ τῆς κατακτήσεως. Οἱ δύο περιηγηταὶ ἔχουσι τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Μικρὰ Ἀσία, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τουρκίας, θὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι οἱ Ἕλληνες εἶναι καὶ δραστήριοι καὶ ἐπιχειρηματίαι. Δὲν εἶδον (λέγει ὁ Περρῶ) Ἕλληνα εὐχαριστημένον ἐκ τῆς καταστάσεώς του· ἡ τάσις αὕτη πρὸς τὴν πρόοδον καθιστᾷ πολλάκις τοὺς Ἕλληνας αὐθάδεις καὶ ἀνυπομόνους, ἀλλ' ἡ τάσις αὕτη εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς τάσεως τῶν Τούρκων, οἵτινες τόσον εὐκόλως ὑποτάσσονται. Ἡ

ἀπάθεια εἶναι μέγα δυστύχημα, οὐ μόνον διὰ τοὺς λαοὺς ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἄτομα. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀγαπῶσι τὴν ἐκπαίδευσιν· πανταχοῦ ἔχουσι σχολεῖα· οἱ πατέρες δὲν φείδονται χρημάτων ὅπως ἐκπαιδεύσωσι τὰ τέκνα των· οἱ πλούσιοι ἀποστέλλουσιν αὐτὰ κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκ πατριωτισμοῦ. Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος παρέσχεν ἐνεργητικότητα εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοῖς ἔδωκε κέντρον, τοῦ ὁποίου στεροῦνται οἱ Ἀρμένιοι. Τὸ βιβλίον τοῦ Περρῶ εἶναι πράγματι ἀξιανάγνωστον. Τὸ αὐτοκρατ. Ἡμερολόγιον ἦτο ἁπλῶς ἀστρολογία καὶ ἀναγραφὴ εὐτυχῶν ἢ δυστυχῶν ἡμερῶν. Τὰ παιδία ἐμάνθανον ν' ἀποστηθίζωσι ῥητά, τὰ ὁποῖα οὐδ' ἠνόουν κἄν· ἐπομένως τὸ πνεῦμα ἐδεσμεύετο ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἀναπτύξει. Ἐν τοῖς λυκείοις τῆς Βουχάρας, ἧς τὸ πανεπιστήμιον, ὡς τύπος ὅλων τῶν μουσουλμανικῶν πανεπιστημίων εἶναι ὁ γνώμων τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, φοιτῶσι κατ' ἔτος ἐννέα μέχρι δέκα χιλιάδων μαθητῶν ἐξ Ἀραβίας, Ἀφγανιστάν, ἐκ Τουρκίας, Ἀφρικῆς καὶ ἐκ τῶν Ἰνδιῶν. Ἕκαστον λύκειον ἔχει ὡρισμένον ἀριθμὸν μαθητῶν ὑπὸ ἕνα ἢ δύο διδασκάλους. Πᾶς νέος εἰσερχόμενος μαθητὴς ἀγοράζει παρὰ τοῦ προκατόχού του τὴν θέσιν του ἐν τῷ Λυκείῳ, (τῷ καλουμένῳ Μενδρεσέ), ἐν ᾧ δύναται νὰ διαμένῃ ἐφ' ὅλον τὸν βίον του ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ νυμφευθῇ· ἐκεῖ δὲ παρασκευάζονται οἱ μαθηταὶ διὰ τὸ μάθημα ἐν τῇ ἀναγνώσει ἢ ἐν συζητήσεσιν ὑπὸ τὰς στοάς. Ἑκατὸν τριάκοντα ἑπτὰ εἶναι τὰ μαθήματα τῶν σχολείων τούτων· ὁ διδάσκαλος ὑποβάλλει εἰς τὸν μαθητὴν τὴν ἀνάγνωσιν ῥητῶν τινων καὶ κεφάλαιόν τι ἐκ θέματος, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ συζητηθῇ· εἶτα δὲ προσκαλεῖ τοὺς ἄλλους μαθητὰς νὰ συζητήσωσιν αὐτό, αὐτὸς δὲ ἐπικρίνει, διορθώνει καὶ τέλος ἀποφαίνεται. Αἱ διδασκόμεναι ἐπιστῆμαι εἶναι ἡ νομικὴ καὶ ἡ θεολογία, ἡ ἀραβικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία, ἡ φιλοσοφία (λογική, ἠθικὴ καὶ μεταφυσική)· τὰ πάντα ὅμως περιορίζονται εἰς στοιχεῖα καὶ ὁρισμούς. Καὶ ὅμως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῆς σημερινῆς ὀθωμανικῆς θεολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Μόνον οἱ Πέρσαι, ὡς

Σιῖται, ἔχουσιν ἴδιον Πανεπιστήμιον. Τὰ πάντα ἐπομένως περιστρέφονται εἰς ζητήματα θεοσοφίας, καταστρέφοντα τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ καθιστῶντα τοὺς μαθητὰς σοφιστικούς, φανατικοὺς καὶ πείσμονας. Οἱ βαθύτεροι λόγιοι ἐπανέρχονται εἰς τοὺς κλασικοὺς οὐχὶ ὅπως σχηματίσωσι νέας ἰδέας, ἀλλ' ὅπως πληρώσωσιν αὐτοὺς σημειώσεων, σχολίων καὶ ἑρμηνειῶν.

Διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων κατεστρέφοντο αἱ πρωτότυποι τῶν Τούρκων ἰδιότητες καὶ δὲν προσεκτῶντο αἱ ξέναι. Τὴν κατάργησιν τῶν πατρίων ἐθίμων ὁ Μαχμοὺτ ἐπέσπευδε διὰ τῆς εἰσαγωγῆς Ἑλληνίδων εἰς τὰ χαρέμιά του καὶ μεθύων καθ' ἑκάστην, ὥστε ἐπὶ τέλους προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ νοσήματος τῶν οἰνοποτῶν. Προεκηρύττετο μὲν ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ τὰ χαρέμια ἔμενον κεκλεισμένα καὶ αἱ γυναῖκες δὲν ἦσαν ἐλεύθεραι ἢ μόνον ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ σκάνδαλον ἢ ν' αὐξήσῃ ἡ διαφθορά. Οἱ ἀληθεῖς Μουσουλμάνοι ἐθεώρουν διὰ τοῦτο τὸν Μαχμοὺτ ὡς ἀρνησίθρησκον καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἐπιπλέοντα πολλάκις πτώματα ἀπεδείκνυον καὶ τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν δυσηρεστημένων. Δερβίσης τις, φημιζόμενος διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ εὐσέβειαν, συναντήσας ἡμέραν τινὰ τὸν Σουλτάνον τῷ εἶπε κατὰ πρόσωπον: «Ἄπιστε, δὲν ἐκορέσθης πλέον ἀνοσιουργημάτων; Ἐνώπιον τοῦ Ἀλλὰχ θὰ δώσῃς λόγον τῆς ἀσεβείας σου. Καταστρέφεις τὰς διατάξεις τῶν πατέρων μας, καταπατεῖς τοὺς νόμους τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ ἐπισύρεις τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Προφήτου ἐπὶ σὲ καὶ ἐφ' ἡμᾶς. Ὁ Θεὸς ἐνετείλατό μοι νά σοι εἴπω τὴν ἀλήθειαν καὶ μοὶ ὑπεσχέθη τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου». Καὶ πράγματι ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦτον· τὸ πτῶμά του ἐφάνη περιβεβλημμένον ὑπὸ οὐρανίας λάμψεως. Μαχμοὺτ Β'

Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὁ Μαχμοὺτ προεκήρυξε τὴν ἀνεξιθρησκείαν ἀπέναντι τῶν Χριστιανῶν, δοὺς τὴν ἄδειαν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μάξιμον Μασλοὺμ νὰ ποιμάνῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ ἐκλεγῇ ἐλευθέρως τὰ πνευματικά του καθήκοντα· ἀπηγόρευσε δὲ

εἰς πάντας νὰ λέγωσι πρὸς τοὺς χριστιανούς: Διατὶ ἀναγινώσκετε τὴν Ἁγίαν Γραφήν; διατὶ ἀνάπτετε κηρία εἰς τὰς ἐκκλησίας, προσκυνεῖτε εἰκόνας, καίετε λιβανωτὸν καὶ ἐκθέτετε σταυρούς; Παρεδέχθη τοὺς χριστιανοὺς μάρτυρας ἐν ταῖς δίκαις, καὶ ἀπηγόρευσεν αὐστηρῶς τὸν ἐξισλαμισμὸν αὐτῶν· πρὸς τούτοις δὲ ἄφησεν ἐλεύθερον τὸν ἀρχιεπίσκοπον νὰ φορῇ τὴν διακριτικὴν αὐτοῦ στολὴν καὶ τὸν σταυρόν, καὶ νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του ἵππους καὶ ἡμιόνους· ἐν γένει δὲ διέταξε νὰ γίνωσι σεβασταὶ αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα.

Τὴν ἐξησθενισμένην αὐτοκρατορίαν παρέλαβεν ὁ υἱός του Ἀπτοὺλ-Μετζήδ, ὅστις τὸν διεδέχθη ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ (τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1839) περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἐξωτερικῶν κινδύνων. Τὸ Χάτι-Σερὶφ τοῦ Γιουλχανὲ ἦτο πολιτικῶς πρᾶξις ἀσύνετος, ἥτις μειώσασα τὴν ἰσχὺν τῶν δικαστῶν δὲν παρέσχε μεγάλην ἀσφάλειαν εἰς τοὺς ὑπηκόους. Ὁ νέος Σουλτάνος ἔδειξε μὲν τὴν διάθεσιν νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν καὶ ἱκανότητα· ἀφῄρεσε μὲν ἀπὸ τῶν Τούρκων τὰ προνόμια τῆς κατακτήσεως, ἀλλὰ δὲν συνδιήλλαξε διὰ τοῦτο τοὺς ραγιάδας· ἡ μεταρρύθμισις αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἢ βαθμηδὸν ἢ καὶ ἴσως διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς μιᾶς τῶν δύο ἐχθρικῶν μερίδων.

Ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς

Ἐν τοσούτῳ τὰ βλέμματα τῶν πιστῶν ἐστρέφοντο πρὸς ἕτερον λαόν, καὶ ἡ ἐλπὶς μουσουλμανικῆς ἀναγεννήσεως ἐβασίζετο ἐπὶ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Ἀνεφέραμεν ἤδη ἀνωτέρω περὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ εὐφυοῦς τούτου ἀνδρός, ὅστις κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς χώρας του, ἀλλ' ἐπεδίωκε τοῦτο οὐχὶ διὰ τῶν ἐθνικῶν στοιχείων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας καὶ τῆς μεταφυτεύσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔπρεπεν ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς βίας καὶ ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἀνυποταξίας, ἀλλ' ὡς Τοῦρκος οὐδὲν ἄλλο πρὸς τοῦτο ἐγίνωσκε ἢ τὴν βίαν καὶ τὴν πηγὴν ταύτης, τὸ χρῆμα.

Ἡ Συρία συνορεύεται πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ Εὐφράτου καὶ ὑπὸ τῆς Ἐρήμου, πρὸς νότον ὑπὸ τῶν ὀρέων τῆς Παλαιστίνης καὶ ὑπὸ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τῆς Μεσογείου καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Ταύρου, ὅστις σχηματίζει ἀδιάβατον φραγμὸν πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τοῦ ὁποίου τὸ μόνον στενὸν (τὸ Κολὲκ-μπογάζι) ὑπερασπίζονται φρούρια, οὐδέποτε κυριευθέντα. Τὸ Λίβανον ὄρος ὑψοῦται 4800 μέτρα ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀντιλιβάνου εὑρίσκεται τὸ ὀροπέδιον Βέκα ἔχον ὕψος 3000 μέτρων. Ἡ Συρία εἶναι χώρα εὐφορωτάτη παράγουσα ὅλα τὰ εἴδη τῶν προϊόντων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης· οἱ σπόροι ἀποδίδουσι δεκαοκτὼ ἢ εἰκοσιτέσσαρας φοράς, οἱ οἶνοι εἶναι ἐκλεκτοί, αἱ μέταξαι λεπταί, παράγει δὲ σήσαμον, ἔλαιον καὶ μαλλίον ἐν ἀφθονίᾳ. Κατὰ δὲ τὴν γλῶσσαν, τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἱστορίαν συγγενεύει τοσοῦτον στενῶς πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ὥστε ὁ κατέχων τὴν μίαν χώραν εἶναι κύριος καὶ τῆς ἄλλης. Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, ἐννοήσας πόσον ὠφέλιμος θὰ τῷ ἦτο ἡ κτῆσις τῆς χώρας ἐκείνης, ἥτις εἶχε καλοὺς λιμένας καὶ δάση, τὰ ὁποῖα ἔλειπον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἤρξατο περιποιούμενος καὶ συνδέων φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Ἀβδουλλᾶν πασᾶν τῆς Ἄκρης καὶ πρὸς τὸν ἐμίρην Ὀμέρ, κύριον τοῦ Λιβάνου, κατορθώσας ν' ἀμνηστευθῶσι παρὰ τῆς Πύλης διὰ τὴν ἐπανάστασιν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀβδουλλᾶς ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τοῦ Λιβάνου ναυπηγησίμου ξυλείας, ἐπροστάτευε τὸ λαθρεμπόριον καὶ ἐδέχετο τοὺς πρόσφυγας ἐξ Αἰγύπτου, ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν. Ἡ χολέρα ἡ ἀποδεκατίσασα τοὺς κατοίκους τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπέφερε τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐβράδυνε τὴν ἐκστρατείαν· ἀλλ' ἀνασχηματισθέντος τοῦ στρατοῦ ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς (υἱὸς τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ) ἐπέπεσε κατὰ τῆς Ἄκρης, ἣν καὶ ἐκυρίευσεν, ἂν καὶ ἡ ἀποτυχοῦσα ἔφοδος τοῦ Βοναπάρτου εἶχε χαρακτηρίσει τὴν ἰσχυρὰν ταύτην πόλιν ἀπόρθητον.

Ἡ νίκη αὕτη τῶν Αἰγυπτίων ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ

Σουλτάνου, ὅστις ἐν σπουδῇ ἀπέστειλε στρατὸν ὅπως τιμωρήσῃ τὸν αὐθάδη ὑποτελῆ ἡγεμόνα. Οὕτω δὲ εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι δύο τουρκικοὶ στρατοί, συντεταγμένοι εὐρωπαϊκῶς. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Κόνιας οὐδὲν παρεκώλυσε πλέον τοὺς Αἰγυπτίους νὰ βαδίσωσι κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἡ κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Μαχμοὺτ δυσαρέσκεια καὶ ἀγανάκτησις παρίστανε τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς μουσουλμανικῆς ὀρθοδοξίας. Ἀλλ' αἴφνης κατέπλευσε ῥωσσικὸς στόλος εἰς τὸν Βόσπορον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τῇ προτροπῇ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην τῆς Κιουτάγιας, δι' ἧς παρεχωρεῖτο ἡ Συρία εἰς τὸν ἀντιβασιλέα
14 Μαΐ. 1833 τῆς Αἰγύπτου, ἀναγνωρίζοντα ἑαυτὸν ὑποτελῆ τῆς Πύλης.

Τοῦτο ἦτο αὔξησις τῆς Αἰγύπτου πρὸς βλάβην τῆς Τουρκίας· διὸ καὶ ἀμφότερα τὰ κράτη ὑπεβλέποντο ἀμοιβαίως, κρατοῦντα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους· ἀμφότερα ὑπεβλήθησαν εἰς νέας θυσίας, ἰδίως δὲ ἡ Συρία, ἡ παρ' ἀμφοτέρων πιεζομένη. Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, βλέπων ὅτι αἱ κτήσεις αὐτοῦ δὲν ἐξησφαλίζοντο ἢ παρὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς μόνον διπλωματίας, παρεσκεύαζε πολυάριθμον στράτόν, δι' οὗ ἐξήντλησε τὴν Συρίαν, ἔνθα εἰσήγαγεν αὐστηροτάτας διατάξεις καὶ ὑπεκίνησε ῥῆξιν μεταξὺ Μαρωνιτῶν καὶ Δρούσων, ὅπως ἐξουσιάσῃ ἀμφοτέρους. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐξερεθίσῃ τὸν μουσουλμανικὸν φανατισμὸν ἐπέδρα ἐπὶ τῶν κατοίκων δι' ὀρδῶν συγκειμένων ἐκ Χριστιανῶν, Ἀρμενίων καὶ Τούρκων· τὸ δὲ εὐρὺ αὐτοῦ μονοπώλιον κατέστη καταθλιπτικώτερον καθ' ὅσον ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἐπεκράτει πάντοτε ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου. Ἡ Συρία ἐξανέστη κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ ἐπανεστάτησεν· ὁ πόλεμος διεξήχθη μέχρι τοῦ 1839 πεισματώδης καὶ φονικώτατος, ἡ δὲ Πύλη διέβλεπε τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον εἰς τὴν ἐξασθένισιν ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερῶν. Ὁσάκις ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῆς Αἰγύπτου ἡ Πύλη κατέφευγε εἰς τὴν Ῥωσσίαν· μετ' αὐτῆς συνωμολόγησε τὴν ἐπιβλαβῆ συνθήκην τοῦ Ὀγκιὰρ-Σκελεσῆ, εἶτα δὲ ἰδοῦσα τὴν προέλασιν αὐτῆς παρεκάλεσεν αὐ-

τὴν νὰ μὴ προβῇ περαιτέρω. Τότε ἐνόμισεν ἐπιστάντα τὸν χρόνον νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς κατὰ τοῦ ἐπαναστάτου ὑπηκόου ἐχθροπραξίας καὶ ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Μεχμέτ· ἀλλ' ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἡττήθη κατὰ κράτος ἐν Νιζέπ, ὁ δὲ στόλος ἕνεκα διαφωνίας τοῦ ἀρχιναυάρχου κατὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου παρεδόθη εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὡδηγήθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀπέθανεν ὁ Μαχμούτ, καὶ ὁ νεαρὸς Ἀπτοὺλ Μετσὴτ ἐκινδύνευε νὰ ἐκθρονισθῇ ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου, τοῦ ὁποίου ἡ νέα δυναστεία ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ἀναγέννησιν τῆς Τουρκίας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀραβικοῦ στοιχείου[1]). Ἀλλ' ἡ Αἴγυπτος δυσηνεσχέτει κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἥτις τὴν εἶχε παρεμποδίσει ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἡ Ἀγγλία ἐπίσης ὠργίζετο βλέπουσα ἀναφαινόμενον νέον ἀνταγωνιστὴν διὰ τὰς ἐν Ἀσίᾳ κτήσεις της· καὶ οἱ φιλελεύθεροι ἠγανάκτησαν βλέποντες ἰσχυροποιούμενον νέον ἀντιπρόσωπον τῶν ἀρχῶν τοῦ δεσποτισμοῦ. Ἡ Αὐστρία, ἐννοήσασα ὅτι παρέχεται ἀφορμὴ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐπεμβάσεως, ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὴν Αἴγυπτον ἀποσπωμένην ἀπὸ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅτι θέλει προστατεύσει πάντα ἀναλαμβάνοντα νὰ ἱδρύσῃ ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν, εἴτε τουρκικὴν εἴτε ἑλληνικήν. Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀντιζηλιῶν τούτων ἀπεφάσισαν αἱ Δυνάμεις νὰ διατηρήσωσι τὴν Πύλην ἀδύνατον καὶ μὲ ἰσχυροὺς ὑποτελεῖς ἡγεμόνας, καὶ νὰ περιορίσωσι τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὑπεγράφη ἐν Λονδίνῳ συμμαχία μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐξαιρουμένης τῆς Γαλλίας. Διότι ἡ Γαλλία, εὑρισκομένη ἤδη ἐν διαστάσει πρὸς τὰς ἄλλας Δυνάμεις διὰ τὰ ζητήματα τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἱσπα- 15 Ἰουλ.1848
νίας καὶ τῆς Πορτογαλλίας, κατεφρονήθη ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ

[1]) Ὁ Χοσρὲπ πασᾶς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαχμοὺτ Β' ἐτακτοποίησε τὰς ὑποθέσεις τῆς Τουρκίας ἐπ 25 ὅλα ἔτη. καὶ ἀπέθανεν ἐννενηκοντούτης ἐν ἔτει 1851.

ἐγκατελείφθη παρὰ τῶν λαῶν, ἐν ᾧ πρότερον ἦτο τὸ φόβητρον τῶν ἡγεμόνων καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν λαῶν.

Ὑπῆρξε τοῦτο τὸ μέγα ζήτημα μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ ἔτους 1815, καὶ γενικῶς ἐπιστεύετο ὅτι πυρκαϊὰ θὰ ἤναπτε καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία παρέβλεψαν τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα θέλουσαι νὰ διασπάσωσι τὴν σύμπνοιαν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας καὶ νὰ προσβάλωσιν αὐτήν· οἱ οὐίγγοι τῆς Ἀγγλίας, οἵτινες ἐπὶ ἥμισυν ὅλον αἰῶνα ὑπεστήριζον τὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας, ἤδη ἀπηρνοῦντο αὐτὴν καὶ ἐκηρύσσοντο ἐναντίοι· οἱ θερμοκέφαλοι ἐνόμιζον ἐπιστᾶσαν τὴν στιγμὴν νὰ λύσωσι τὰ ζητήματα τῆς Ἰταλίας, τῆς Πολωνίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ἑλλάδος· οἱ συνετοὶ κατηγόρουν τοὺς ὑπουργοὺς ὡς ῥίψαντας τὸν σπινθῆρα ἐπὶ τῆς ὑπονόμου καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡ Γαλλία ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ ἀξιοπρεπῶς τὴν ὑπεράσπισιν ὑποθέσεως τόσον δικαίας χωρὶς ν' ἀναρριπίσῃ τὰ ἐπαναστατικὰ πάθη.

Ὀκτώβ. 1840 Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ἀνέμενε τὰς ἐπικουρίας ἐκ Γαλλίας, ἥτις ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ ἐν τῇ Μεσογείῳ ὅσον ἡ Ἀγγλία ἦτο ἀνίσχυρος, καὶ συνεπείᾳ τούτου διέβη τὸν Ταῦρον, ἐν Παρισίοις ὑπουργεῖον δράσεως ἀντικαθίσταται ὑπὸ ὑπουργείου σκέψεως, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου διακυβευθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνακτοβουλίου, ἐπαγιώθη πάλιν. Αἱ Δυνάμεις ἐπιτάττουσι τῷ Ἀντιβασιλεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Συρίαν, ἐπιτίθενται κατ' αὐτοῦ ἐνόπλως καὶ διὰ στάσεων, κυριεύουσι τὴν Βηρυττὸν ἐξ ἐφόδου, καὶ ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐμφανίζεται πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, ὁ ἐξουσιάζων χώραν ἀπὸ τοῦ Νείλου μέχρι τοῦ Ταύρου, συγκατετέθη νὰ λάβῃ ἄφεσιν καὶ τὴν διαδοχικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ φόρῳ ὑποτελείας ἐκ 10 ἑκατομμυρίων φράγκων ἐτησίως· ὑπεχρεώθη πρὸς τούτοις νὰ μὴ διατηρῇ στρατὸν ἀνώτερον τῶν δεκαοκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν, οὐδὲ νὰ ἔχῃ ἰδίαν σημαίαν, νὰ μὴ προβιβάζῃ ἀξιωματικοὺς ἢ μέχρι τοῦ βαθμοῦ συνταγματάρχου καὶ νὰ μὴ ναυπηγήσῃ πολεμικὸν πλοῖον ἄνευ ῥητῆς ἀδείας. Πα-

ράλογοι εἶναι οἱ περιορισμοὶ οὗτοι ὁσάκις ὁ ἡττηθεὶς δύναται, ἅμα θελήσῃ, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ νικητοῦ· ἀλλ' ὄπισθεν τῶν ὅρων τούτων ἵσταντο ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσσία. Τῇ 13 Ἰουλίου 1841 οἱ ἐπιτετραμένοι τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ῥωσσίας, τῆς Πρωσσίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Τουρκίας ἐδήλωσαν ὅτι τὰ Δαρδανέλλια θὰ ἔμενον, ἐν καιρῷ εἰρήνης, κεκλεισμένα εἰς οἱονδήποτε ξένον πολεμικὸν πλοῖον, καὶ ὅτι ἡ προηγουμένη σύμβασις ἠκυροῦτο. Ἡ Γαλλία ἀνέλαβε πάλιν τὴν θέσιν της ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ Ἀρείῳ Πάγῳ.

Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, ἐκκενώσας τὰς ἐπαρχίας, ἃς ἐθεώρει ἤδη ἀνηκούσας αὐτῷ, ἐξηκολούθησε τὴν τυραννικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ὅπως ἱδρύσῃ Κράτος, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἀποζημιώσει αὐτὸν διὰ τὴν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπωλεσθεῖσαν χώραν. Ἀλλ' οὔτε ἡ Ἀνατολὴ εἰρηνοποιήθη, οὔτε ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐκέρδισέ τι· αἱ ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἐγκαταλειφθεῖσαι ἐπαρχίαι δὲν ἀπεδόθησαν εἰς τὴν Πύλην, ἀλλὰ παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀναρχίαν· παντα χοῦ στάσεις· ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία ζητοῦσι νὰ συμμετάσχωσι τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπελάμβανον οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν Ἕλληνες· ἡ Βουλγαρία ἀνθίσταται κατὰ τῶν βιαίων καταπιέσεων καὶ οἱ κατ' αὐτῆς ἀποσταλέντες Ἀρναοῦται θύουν καὶ ἀπολύουν· ἡ Κρήτη καὶ ἡ Συρία εὑρίσκονται ἐν πλήρει ἐπαναστάσει, καὶ αἱ Δυνάμεις εἶναι ἠναγκασμέναι νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν βίαν, ὅπως καταβάλλωσι τὸν Σταυρόν, ὅστις τολμᾷ νὰ ὑψωθῇ ἐπὶ τῆς Ἴδης καὶ ἐπὶ τοῦ Λιβάνου.

Οἱ Μαρωνῖται καὶ οἱ Δροῦσοι εἶναι οἱ κυριώτεροι κάτοικοι τῆς Συρίας, καὶ οἱ μὲν Μαρωνῖται κατέχουσι τὰς κοιλάδας τοῦ κέντρου καὶ τὰ ὑψηλότερα ὀροπέδια ἀπὸ Βηρυττοῦ μέχρι Τριπόλεως, οἱ δὲ Δροῦσοι κατοικοῦσι τὸ νότιον μέρος τοῦ Λιβάνου. Οἱ Μαρωνῖται διατηροῦσι τὰς ἀρχαίας ἕξεις, καὶ ἕκαστον χωρίον αὐτῶν εἶναι ἀνεξάρτητον ἐξαιρέσει ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα· οἱ Σέχαι ἐξασκοῦσι δικαίωμα τιμαριωτικὸν καὶ δικάζουσιν ἀνεκκλή-

τως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐμίρου καὶ τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ, ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν Πατριάρχην ὁσάκις ἀναφύεται σύγκρουσις μεταξὺ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ νόμου. Ὁ λαὸς ζῇ ἐκ τῆς γεωργίας καὶ ἔχει κτήματα ὡρισμένα καὶ ἀδιαφιλονείκητα. Εἶναι λαὸς ἐργατικός, φιλόξενος καὶ πιστὸς εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἕδραν, ἥτις ἀπένειμεν αὐτῷ πολλὰς παραχωρήσεις, ὡς τὸν γάμον τῶν ἱερέων, τὴν λειτουργίαν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν καὶ τὴν μετάληψιν ὑπὸ τὰς δύο μορφάς. Ὁ κλῆρος διορίζει ἕνα Πατριάρχην, ὃν ἐπικυροῖ ὁ ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀστούρας διαμένων ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα· οἱ ἐπίσκοποι, πολλοὶ τὸν ἀριθμόν, διαμένουσιν ἐν ταῖς μοναῖς· πλεῖστοι ὅσοι εἶναι οἱ μοναχοί, αὐστηροὶ τὰ ἤθη, οἵτινες ὡς μεμορφωμένοι ἐπέχουσι τόπον γραμματέων παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς Δρούσοις. Ὀπαδοὶ τοῦ Πάπα διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς σχισματικοὺς Ἕλληνας, καὶ ἡ ἀνάγκη ν' ἀντιτάσσωσι τὸν δόλον εἰς τὸν δεσποτισμὸν καθιστᾷ αὐτοὺς τὸν πονηρότερον λαὸν τῆς Ἀνατολῆς, ἐν ᾧ οἱ εὐθεῖς τὸν χαρακτῆρα εἶναι οἱ Μουσουλμάνοι, διότι πρὸ πολλοῦ εἶναι οἱ κύριοι. Οἱ δὲ Δροῦσοι, φυλὴ ἀραβικὴ καταφυγοῦσα εἰς τὴν Συρίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μουσουλμανικοῦ σχίσματος, εἶναι πολεμικώτεροι καί τοι ὀλιγαριθμότεροι· καὶ οὗτοι καλλιεργοῦσι τὴν ἄμπελον, τὴν βάμβακα, τὸν σῖτον καὶ τὰς μωρέας. Ὁ ἐμίρης αὐτῶν συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῷ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, καὶ λαμβάνει τὸν διορισμόν του παρὰ τοῦ Τούρκου πασᾶ, δι' οὗ εἰσπράττει τὸν πρὸς τὴν Πύλην ὀφειλόμενον φόρον ἐπὶ τῶν ἀμπέλων, τῶν μωρεοδένδρων, ἐπὶ τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ σίτου, καὶ ἐν περιπτώσει πολέμου προσκαλεῖ πάντας τοὺς κατοίκους εἰς τὰ ὅπλα. Οἱ Δροῦσοι εἶναι τολμηρότατοι εἰς τὸ ζήτημα τῆς τιμῆς· νυμφεύονται μίαν μόνον γυναῖκα, ἧς τὴν ἀπιστίαν τιμωροῦσι μὲ θάνατον οἱ συγγενεῖς της, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ σύζυγος ἀποστέλλει τὸ ἐγχειρίδιον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου· ὁ πατὴρ ἢ ὁ ἀδελφὸς τῇ ἀποκόπτουσι τὴν κεφαλήν, καὶ πέμπουσι πρὸς τὸν σύζυγον αἱματωμένον βόστρυχον τῆς κόμης της. Ἄλλως τε φιλόξενοι ἀλλ'

ὑπερήφανοι ἀποστρέφονται τὰ σκάνδαλα· ἐπὶ βάσεως ἰσλαμισμοῦ ἐγκεντρίζουσιν ἕξεις ἀλλοκότους καὶ εἰδωλολατρικὰς προλήψεις, ληφθείσας ἐκ τῶν διαφόρων λαῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ζῶσιν. Δὲν ἔχουσιν οὔτε νηστείας, οὔτε προσευχάς, οὔτε τὴν μουσουλμανικὴν περιτομήν· δὲν ἔχουσιν οὔτε ἀπαγορεύσεις, οὔτε ἑορτάς· ὁ εὐφυὴς καὶ ἱκανὸς θεωρεῖται ἄκκαλ, δηλ. μεμυημένος ὁ δὲ ἀπαίδευτος λέγεται γιάελ. Οἱ ἄκκαλ ἀνωτέρας τάξεως διακρίνονται διὰ τοῦ λευκοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, συμβόλου καθαριότητος καὶ ὑγιείας· ἀποφεύγουσι πᾶσαν συνάφειαν πρὸς τοὺς ξένους καὶ συνέρχονται μυστικῶς ἐν ὡρισμένοις προσκυνηταρίοις (καλνέ), ὧν ἡ εἴσοδος ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀμυήτους. Φαίνονται δὲ ὡς λατρεύοντες τὸν μόσχον, πιστεύουσιν εἰς τὰ περίαπτα, καὶ εἶναι πρόθυμοι ν' ἀσπασθῶσι τὴν χριστιανικὴν ἢ τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν κατὰ τὸ συμφέρον, ἀλλὰ κατὰ βάθος μένουσι πάντοτε Δροῦσοι.

Μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Φὰκρ-'Εδδὶν τῷ 1635 νίκην των οἱ Τοῦρκοι πασάδες προσεπάθουν διηνεκῶς νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὴν Συρίαν ἀγάδες καὶ φρουρὰς τουρκικάς, ἀλλ' εἰς μάτην, ὥστε οἱ Σύροι ἔζων σχεδὸν ἀνεξάρτητοι· μόνον οἱ ὑπὸ τῶν Τούρκων καθυποταχθέντες χριστιανοὶ τελοῦσι λιτανείας ἐκτὸς τῶν ναῶν καὶ ἐν στολῇ, κρούουσι δὲ καὶ τοὺς κώδωνας, τοὺς ὁποίους οἱ Μουσουλμάνοι ἀποστρέφονται. Οἱ διάφοροι οὗτοι ὀρεινοὶ λαοί, καίτοι διαφόρου θρησκεύματος ὁμονοοῦσιν εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Μουσουλμάνων ἐκ τῶν ἀγώνων των, καὶ εἶναι ἕτοιμοι νὰ καταστῶσιν ἐπιδρομεῖς ἅμα οἱ φρουροὶ ἀμελήσωσι κατά τι τὴν ὑποστήριξιν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἥτις διαρκεῖ ἐπὶ δώδεκα ὅλους αἰῶνας. Πολὺ εἶναι ἀκόμη ὅτι δέχονται νὰ πληρώνωσιν ἐτήσιον φόρον εἰς τὸν πασᾶν τῆς Ἄκρης. Δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἐνιαία ἐξουσία ἐν μέσῳ τῶν διεσπαρμένων τούτων χωρίων, τὰ ὁποῖα αὐτοδιοικοῦνται. Οἱ Σέχαι ἐξασκοῦσιν εἶδος τιμαριωτικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν λαῶν καὶ δικάζουσιν ἀνεκκλήτως, ὑποτεταγμένοι ὅμως εἰς τὸν ἐμίρην καὶ εἰς τὸ Διβάνιον· ὁ Πατριάρχης δὲ ἀποφασίζει

ὁσάκις ὁ πολιτικὸς νόμος προσεγγίζει εἰς τὴν θρησκείαν. Μία μηλωτή, εἷς ἵππος, μικρὰ κατοικία καὶ καλλιτέρα τροφὴ εἶναι ἡ μόνη διάκρισις τῶν Σέχων, οἵτινες, ὡς καὶ οἱ ἱερεῖς εἶναι ἀπηλλαγμένοι τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ λοιποὶ πληρώνουσιν ἀπὸ τοῦ 15ου μέχρι τοῦ 60οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των[1]).

Τοὺς ἀπογόνους τοῦ Φὰκρ-'Εδδὶν διεδέχθη ἡ δυναστεία Σαάβ, ἥτις ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο ἐκ τοῦ 'Αβοῦ-βεχήρ. Ὁ ἐμίρης Βεχήρ, ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας ταύτης, διαπρεπὴς ἐν τοῖς διηγήμασι τῶν περιηγητῶν τῆς 'Ανατολῆς, ἀνὴρ πονηρὸς καὶ τολμηρός, ἐξησφάλισεν ἑαυτῷ τὴν ἐξουσίαν φονεύσας πάντας τοὺς συγγενεῖς του καὶ ἐν τῷ μακρῷ αὐτοῦ βίῳ πολλὴν ἐξασκήσας ἐπιρροὴν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς 'Ανατολῆς. Ὁ Βοναπάρτης, πολιορκῶν τὴν Ἄκρην, ἐζήτησε νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ οὗτος τῷ ἀπήντησεν ὅτι θέλει ἐπαναστατήσει ἅμα ἐκυριεύετο τὸ φρούριον. Ὅτε δὲ οἱ Αἰγύπτιοι ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν ὁ Βεχὴρ ἡνώθη μετ' αὐτῶν καὶ ἔλαβεν ἀξίωμα ἀνεξάρτητον, ἀνώτερον τῶν πασάδων· ἀλλὰ πράγματι ἐπιέζετο ὑπὸ τῆς τυραννίας τῶν Αἰγυπτίων εἰς τοσοῦτον βαθμόν, ὥστε κατὰ τὸ 1840 συνέδραμε τὰ διαβήματα τῶν Εὐρωπαίων, οἵτινες ἐνεφανίζοντο ὡς ἐλευθερωταί. Οἱ κάτοικοι τοῦ Λιβάνου ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Αἰγυπτίων, τοῦτο δὲ ἐπέφερεν αἱματηρὰς συγκρούσεις καὶ ἐπέσπευσε τὴν πτῶσιν τοῦ Μεχμὲτ 'Αλῆ. Ὁ Βεχὴρ ἐκαιροφυλάκτη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον κηρυχθεὶς ἔκπτωτος τῆς ἀρχῆς, κατέφυγεν εἰς τὴν 'Ιταλίαν καὶ μετὰ ταῦτα πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Τοῦρκοι, καταλαβόντες τὸν Λίβανον, ἐξεδικήθησαν σκληρῶς. Οἱ Δροῦσοι, παρακινηθέντες νὰ σφάξωσι τοὺς Μαρωνίτας, διέτρεξαν ἄγριοι τὰς ἀποτόμους κλιτύας, φονεύοντες καὶ καίοντες καὶ ἐρημοῦντες τὴν ὡραίαν ἐκείνην χώραν, ἥτις ἐφαίνετο προωρισμένη παρὰ τῆς θείας Προνοίας διὰ τόσην εὐημερίαν.

Καὶ αἱ ἄλλαι ὑπὸ τὴν Πύλην διατελοῦσαι ἑλληνο-σλαβικαὶ

[1]) 'Εν τῷ Λιβάνῳ ὑπάρχουσι 44,206 κατοίκων, ἤτοι: Μαρωνῖται 20,300. Ἕλληνες καθολικοὶ 8,655, 'Ορθόδοξοι 6,235, Δροῦσοι 6,800, Μουσουλμάνοι 2,158 καὶ 'Εβραῖοι 58.

φυλαὶ ἐκινοῦντο καὶ ἐταράσσοντο ὑπὸ τὸ αἱματηρὸν ἐκεῖνο φάντασμα καὶ ἀπέναντι τῆς ἀμφιταλαντευομένης εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας. Τῇ 18 Ἰουλίου 1837 ὁ Γάλλος ὑπουργὸς Σοὺλ ἔγραφε πρὸς τὴν αὐστριακὴν Κυβέρνησιν: Ὅλα τὰ ἀνακτοβούλια ζητοῦσι τὴν ἀκεραιότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς ὀθωμανικῆς μοναρχίας ὑπὸ τὴν βασιλεύουσαν δυναστείαν, καὶ ὅλα εἶναι διατεθειμένα νὰ μεταχειρισθῶσι πάντα τὰ μέσα καὶ πᾶσαν τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν διατήρησιν τοῦ κυριωτέρου τούτου στοιχείου τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. « Ἐν δὲ τῇ Γερουσίᾳ ὁ Γυιζὼ ἔλεγε τῇ 12 Ἰανουαρίου 1842»: Ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανῶν φυσική τις κίνησις, πηγάζουσα ἐκ τῶν πρὸ τεσσαράκοντα ἤδη ἐτῶν συμβαινόντων ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἄγουσα αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ πρὸς τὸν χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Πολὺ καλά! Ἐγὼ τὸ κηρύττω μεγαλοφώνως· ἡμεῖς δὲν ὑποστηρίζομεν τὸ κίνημα τοῦτο, ἡμεῖς δὲν ἀπαγορεύομεν, οὔτε ἐνθαρρύνομεν αὐτήν... Δηλοῦντες ὅτι θέλομεν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, πράττομεν τοῦτο εἰλικρινῶς, καὶ τὸ θέλομεν ἐνδομύχως καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων ἡμῶν.

Οἱ Ἀλβανοί, οἵτινες κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἶχον ἐκθύμως συνδράμει τὴν Πύλην, ὑπείκοντες ἐν ἔτει 1828 εἰς ξένας εἰσηγήσεις καὶ ὑποσχέσεις, ἔμειναν ἐγκαταλελειμμένοι κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ὑπεκίνει αὐτοὺς νὰ κάμωσιν ἀντιπερισπασμόν, οἱ Τοῦρ- ἐν ἔτει 1830 κατεδάφισαν ὅλα τὰ φρούρια αὐτῶν, καὶ εἰσήγαγον τὸ νόθον ἐκεῖνο πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλέγετο μεταρρύθμισις. Τῷ 1835 ἐπανεστάτησαν οἱ Ἀλβανοὶ καὶ κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων ἐπαναστατῶν τῶν μερῶν ἐκείνων ἐπεκαλέσθησαν τὴν θρησκευτικὴν ἀδελφότητα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐζήτησαν τὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἕνωσιν· ἀλλ' ἡ διπλωματία ἀπηγόρευσε τοῦτο. Οἱ βόρειοι Ἀλβανοὶ τείνουσι πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν, οἱ δὲ νότιοι πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ οἱ μὲν

Ἡ Ἀλβανία

καὶ οἱ δὲ δυσανασχετοῦσι διὰ τὸν ζυγόν, τὸν ὁποῖον ἔφερον ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας.

Ἡ Βουλγαρία

Ἀφ' ὅτου ὁ Δούναβις καὶ ὁ Εὔξεινος Πόντος κατέστησαν σημεῖα ἐνεργείας κατὰ τῆς Ἀσίας, σημασίαν μεγάλην ἀνέκτησεν ἡ οὐραλο-ἀλταϊκὴ βουλγαρικὴ φυλή, συγγενεύουσα πρὸς τοὺς Τούρκους, τοὺς Ἄβαρας καὶ τοὺς Οὔγγρους. Καταγόμενοι ἐκ τῆς βορειο-ανατολικῆς Εὐρώπης οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τοῦ γ΄ καὶ δ΄ ἤδη αἰῶνος ἐγκατέλιπον τὰς ὄχθας τοῦ Βόλγα ποταμοῦ [1]), καὶ τὰς ἀποικίας των ἔνθεν τοῦ Δουνάβεως, ἐν Θρᾴκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ μαρτυροῦσι πολλὰ ὀνόματα κωμῶν καὶ χωρίων· πρὸς τὰς ἰνδο-εὐρωπαϊκὰς φυλὰς ἀνεμίχθησαν οἱ Βούλγαροι περισσότερον ἢ πρὸς τοὺς Σλαύους [2]). Οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὸ βόρειον μέρος τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Πέστης καὶ τῶν Καρπαθίων ὀρέων, καὶ ἐξέτειναν τὸ κράτος αὐτῶν ἀφ' ὅτου ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Βόγορις, πεισθεὶς ὑπὸ τῶν προτροπῶν τοῦ Μεθοδίου (τῷ 845) εἰσήγαγε παρ' αὐτοῖς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Ἰταλὸς Φραγκῖσκος Βρακκιολίνης συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων ποιημάτων καὶ ποίημα ἐπιγραφόμενον: Ἡ Βουλγαρία προσελθοῦσα εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν εἶχε τίτλον αὐτοκράτορος καὶ ἦρχεν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀρχιπελάγους. Πρωτεύουσα ἦτο τὸ Τύρνοβον, τὸ ὁποῖον τότε παρεβάλλετο πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ μέγας Συμεὼν (893-927) ἐνίκησε καὶ τοὺς Ἕλληνος καὶ τοὺς Μαγυάρους.

Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Γ΄ θεωρῶν τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου καταφύγιον αἱρετικῶν, ὑπεστήριξε τὸν Καλογιάννην, ἐχθρικῶς καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους διακείμενον, ὅστις ἐξητήσατο τὴν συμμαχίαν τοῦ Πάπα καὶ ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν του, παρακαλέσας αὐτὸν νὰ τῷ ἀποστείλῃ ἀρχι-

[1]) Λέγεται ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Βουλγάρων προέρχεται ἐκ Βολγάρου, χωρίου ῥωσσικοῦ πρὸς νότον τοῦ Καζὰν καὶ παρὰ τὸν Βόλγαν κειμένου.

[2]) Ὅρ. Van den Gheyen: «Οἱ παραδουνάβιοι πληθυσμοί». Παρίσ. 1886.

ερέα ὅπως στέψῃ αὐτόν, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες εἶχον διακόψει τὰς πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Καθολικισμοῦ σχέσεις των. Ὁ Ἰννοκέντιος ἐδράξατο προθύμως τῆς εὐκαιρίας καὶ διωργάνωσεν ἱεραρχικῶς τὴν περὶ τὴν πρωτεύουσαν χώραν· καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀντίδρασιν τῶν Οὔγγρων, οἵτινες κατηγόρουν τοὺς Βουλγάρους ὡς ἐπανειλημμένως ἐπιδράμοντας εἰς τὴν χώραν των, ἡ στέψις ἐτελέσθη ἐν μεγάλῃ πομπῇ τῇ 8 Νοεμβρίου τοῦ 1204, καὶ ὁ Καλογιάννης ἔγραψε πρὸς τὸν Πάπαν: « Ἡ Βουλγαρία, ἡ Βλαχία καὶ πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς αὐτοκρατορίας μου δοξάζουσι καὶ μεγαλύνουσι τὴν Ὑμ. Ἁγιότητα ».

Ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Λατῖνοι εἶχον κατακτήσει τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Καλογιάννης ἔσπευσε νὰ τοῖς προτείνῃ τὴν συμμαχίαν του· ἀλλ' οἱ Λατῖνοι ἀπέρριψαν αὐτὴν μετὰ περιφρονήσεως. Ὁ Καλογιάννης ὀργισθεὶς συνενοήθη πρὸς τοὺς δυσηρεστημένους ἡγεμονίσκους, ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Σταυροφόρων, καὶ ἐμπειροπόλεμος ὡς ἦτο καὶ μεταχειρισθεὶς τὰ στίφη τῶν νομάδων Κομανῶν, οὐ μόνον τὸ νέον κράτος συνεκλόνισεν ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Βαλδουῖνον συνέλαβεν αἰχμάλωτον.

Ὁ Ἰννοκέντιος Γ'. ἔγραψε πρὸς τὸν « ἰσχυρὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων », ἵνα τῷ συστήσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Βαλδουῖνον, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῇ φυλακῇ. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἰσχυρώτερον τῶν Λατίνων, περιεφρόνησε τὴν συμμαχίαν τοῦ Πάπα καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Παυλικιανοὺς καὶ ἄλλους αἱρετικοὺς ν' ἀποκτήσωσιν ἐπιρροήν. Μετ' ὀλίγον καὶ ὁ μαρκήσιος τοῦ Μομφερράτου, ἀρχηγὸς τῶν Σταυροφόρων, ἐφονεύθη ἔν τινι κατὰ τῶν Βουλγάρων μάχῃ, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐστάλη πρὸς τὸν Καλογιάννην· ἀλλὰ καὶ οὗτος εὑρέθη μετ' οὐ πολὺ φονευμένος ἐν τῇ σκηνῇ του· οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι ηὐτοκτόνησεν, οἱ δὲ ὅτι ἐδολοφονήθη ὑπό τινος τῶν ἀξιωματικῶν του, καὶ ἄλλοι ὅτι ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, προστάτου τῆς Θεσσαλονίκης. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ

οἱ Βούλγαροι ἐξεδιώχθησαν πάλιν ἐντὸς τῶν συνόρων των. Ὁ Εὐθύμιος ἦτο ὁ τελευταῖος Βούλγαρος Πατριάρχης ὑπὸ τὸν τελευταῖον Βούλγαρον αὐτοκράτορα Ἰωάννην Σισμάνην, ὅτε δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζὶτ ἐκυρίευσε τὸ Τύρνοβον τῇ 17 Ἰουλίου 1398· ὁ Εὐθύμιος ἔσωσεν ἐκ τῆς καταστροφῆς τὴν Μακεδονίαν καὶ δικαίως ἐκηρύχθη ἅγιος.

Ἡ ὀθωμανικὴ κατάκτησις τοσοῦτον ἐπίεσε τοὺς Βουλγάρους, ὥστε οὗτοι ἐλησμονήθησαν ἐντελῶς. Ὁ Μαρσίλλης ἐκ Βονωνίας, ὅστις περιηγήθη τὴν Τουρκίαν περὶ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος, εὗρε μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως πολλὰ χωρία κατοικούμενα ὑπὸ Βουλγάρων, καταφυγόντων ἐκεῖ ἀφ' ὧν ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Μοσχοβιτῶν ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δόν. Ἦσαν οὗτοι ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Παυλικιανῶν ἣν ἐν ἔτει 600, ὁ Κωνσταντῖνος Κοπρώνυμος εἶχε μεταφέρει ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου εἰς τὴν Θράκην, ὅθεν μετεδόθη εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὥστε τὸ ὄνομα τῆς αἱρέσεως ταύτης συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Βουλγάρων. Κωνσταντῖνος τις ἐκ χωρίου παρὰ τὴν Σαμοσάταν, ἐλκυσθεὶς ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἁγίου Παύλου, ἤρξατο κηρύττων νέον δόγμα, τὸ ὁποῖον οἱ διάδοχοι αὐτοῦ διέδωσαν καθ' ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐγένοντο δὲ οὗτοι τόσον ἰσχυροί, ὥστε συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Μουσουλμάνων ἐπολέμησαν κατὰ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ἡττηθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραιτηθῶσι τῆς θρησκείας των, ἥτις ἦτο φάσις τοῦ δόγματος τῶν Μανιχαίων. Τῷ 970 ὁ αὐτοκράτωρ Ζιμιξῆς ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν Θράκην πρὸς φρούρησιν τῶν συνόρων ἐκείνων· ἐκ τούτων εὑρίσκονταί τινες μέχρι σήμερον ἐν ταῖς παραδουναβίοις Ἡγεμονίαις καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ, οἵτινες διέφυγον τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν· ἀλλ' ἕνεκα τῶν διηνεκῶν μετατοπίσεων αὐτῶν δὲν δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ οὔτε τὴν διαμονὴν οὔτε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

Κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν Βαλκανίων ὀρέων καὶ μεταξὺ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου· ἡ χώρα αὕτη

περιελάμβανε μέρος τῆς Θράκης, τὴν Ῥουμανίαν καὶ τὴν Μολδαβίαν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ῥωμαίων, τῶν ὁποίων κατερειπωμένα τιτὰ μνημεῖα σώζονται εἰσέτι, ἐπέδραμον οἱ Γότθοι, οἱ Οὖννοι καὶ οἱ Ἀλάνοι. Τὸ κυριώτερον ὄρος εἶναι ὁ Αἷμος, ὀροσειρὰ ἔχουσα ἔκπασιν 150 λευγῶν, χωρίζουσα τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ τῆς κοιλάδος, εἰς ἣν συρρέουσιν οἱ ποταμοὶ οἱ ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Μεσόγειον. Αἱ δύο κλιτύες τῶν γρανιτωδῶν ἐκείνων ὑψωμάτων ὑπερασπίζουσι τὸ νότιον μέρος τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων καὶ τῶν σφοδρῶν χιονοστροβίλων, καὶ ὁ Αἷμος ἐθεωρεῖτο μέχρι πρὸ μικροῦ τὸ φυσικὸν προπύργιον μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας.

Οἱ Βούλγαροι ἀνήρχοντο εἰς πέντε ἢ ἓξ ἑκατομμύρια, πλεῖστοι ζῶντες ἐν Τουρκίᾳ, τινὲς καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ. Οἱ μὲν ἦσαν καθολικοί, οἱ δὲ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, ἄλλοι οὐνῖται, πάντοτε ὅμως συμμετέχοντες τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥωσσίας. Ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἐγένοντο ἐντελῶς Σλαῦοι καὶ ὡς πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν· καὶ τὸ ὄνομα τῆς Βουλγαρίας εἶχε σχεδὸν ἀπολεσθῇ, καὶ ἡ παλαιὰ Βουλγαρία ἀπετέλει τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δουνάβεως μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ῥουστσούκιον.

Ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Βουλγάροις καί τις φιλολογικὴ κίνησις, προελθοῦσα ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου, ἐκτὸς δημοτικῶν τινων ᾀσμάτων καὶ διηγημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ σημερινοὶ φιλόλογοι μελετῶσι πρὸς διαφώτισιν τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ περσικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ σώζεται ἡ μετάφρασις τοῦ βυζαντινοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μανασσῆ μὲ 76 εἰκόνας, ἥτις ἐγένετο τῷ 1200 τῇ διαταγῇ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου. Κατόπιν ὅμως ἐξέπεσαν οἱ Βούλγαροι τόσον, ὥστε ὁ ἔχων παίδευσίν τινα ἔπαυε νὰ λέγεται Βούλγαρος. Ἐν ταῖς μοναῖς αὐτῶν ἠνάπτετο ἡ ἑστία δι' ἀρχαίων χειρογράφων, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγα διεσώθησαν μεσοῦντος τοῦ 18ου αἰῶνος παρὰ τοῦ Παϊσίου, μοναχοῦ τοῦ Ἄθω, ὅστις συνέγραψεν ἱστορίαν σλαυο-βουλγαρι-

κήν, ἧς τὴν δημοσίευσιν οὐδεὶς ἠθέλησε ν' ἀναλάβῃ. Ὁ Σάφαρικ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς σλαυικῆς φιλολογίας (1826), λέγει ὅτι δὲν εἶδεν οὔτε ἓν βουλγαρικὸν βιβλίον. Ὁ ἐπίσκοπος Σωφρόνιος [1]) πολλὰ ἐμόχθησε πρὸς παρασκευὴν ὕλης, δι' ἧς ὁ Βέρκοβικ ἐξύμνησε τοὺς Βουλγάρους τῆς ἀρχαιότητος καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀναγέννησιν. Οἱ δὲ σημερινοὶ φιλόλογοι καταγίνονται πολὺ εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλολογίας ἐκείνης, τῆς συγγενείας αὐτῆς πρὸς τὴν σερβικὴν καὶ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς πρὸς τὴν ἀριανὴν φιλολογίαν καὶ τὴν Ῥιγ-βέδαν. Ἡ λυρικὴ ποίησις περιστρέφεται εἰς τὰς συνήθεις ἐρωτικὰς εἰκόνας καὶ περιπετείας εἰς τὰς ἀντεκδικήσεις καὶ εἰς τὰς ληστρικὰς σκηνάς. Τὸ καλλίτερον ἔπος εἶναι ἡ σλαυικὴ Βέδα, συλλογὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀνακαλυφθεῖσα ἐν Θράκῃ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Βέρκοβικ καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1870 μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως. Πολλοὶ ἐπικρίνουσι τὴν ἔκδοσιν ταύτην, ἄλλοι τὴν ἐπαινοῦσι, καὶ ὁ συγγραφεὺς προτίθεται νὰ δημοσιεύσῃ τὴν πλήρη συλλογὴν τῶν ᾀσμάτων, ἀποτελουμένην ἐκ 250,000 στίχων.

Κατὰ τὸν πόλεμον μετὰ τῆς Ῥωσσίας τοῦ ἔτους 1812 οἱ Βούλγαροι ἐτέθησαν μετὰ τῶν Σέρβων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ὁ Χουσεὶν πασᾶς, διορισθεὶς βεζύρης, ἥρπασε τὴν περιουσίαν τῶν ῥαγιάδων καὶ ἐγένετο πλουσιώτατος. Τῷ 1821, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ Βούλγαροι ἀϊδοῦκοι ἔδραξαν τὰ ὅπλα· ἀλλὰ τῷ 1828 οἱ Βούλγαροι δὲν ἠθέλησαν νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Ῥώσσων, ἐννοοῦντες ὅτι δὲν ἤθελον ἐπιτύχει ἄλλο τι ἢ ν' ἀλλάξωσι κύριον. Ἱδρυσάν τινες φιλελεύθερον κομιτάτον ἐν Τυρνόβῳ, ἀλλ' ἀνακαλυφθέντες ἐσφάγησαν. Ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο; Ἄλλα κομιτάτα ἱδρύονται καὶ ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας ἐπιτείνεται καὶ διαδίδεται. Τῷ 1840 ἐπίστευον εἰς προ-

[1]) Ὁ Σοφρώνιος οὗτος συνέγραψε τὰ πρῶτα βιβλία βουλγαριστί, καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ ἐκθέτουσιν ἀμερολήπτως τὸ ἀπάνθρωπον τῆς μουσουλμανικῆς κατακτήσεως. Τῷ 1858 ἱδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑταιρία πρὸς ἔκδοσιν βουλγαρικῶν συγγραμμάτων καὶ σήμερον ἐκδίδονται ἑπτὰ ἐφημερίδες εἰς βουλγαρικὴν γλῶσσαν.

φητείαν ὑπισχνουμένην αὐτοῖς τὴν ἀναγέννησιν, τῷ δὲ ἑπόμενον ἔτος βιασμὸς ἐπιχειρισθεὶς ὑπὸ Τούρκων κατὰ κόρης βουλγαρίδος ἀνεστάτωσε τὰ Βαλκάνια, ὥστε ἡ Πύλη προέβη εἰς πόλεμον καταστρεπτικὸν καὶ διὰ χρυσοῦ διέφθειρε τοὺς ποταπωτέρους τῶν Βουλγάρων. Οἱ μὴ ὑποταχθέντες κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη ἢ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἁρματωλοῖς τῆς Μακεδονίας, 4 $^1/_2$ ἑκατομμύρια ὡσφραίνοντο τὸν ἐλεύθερον ἑλληνικὸν ἀέρα, ἐν ᾧ οἱ Ῥῶσσοι ὑπεκίνουν αὐτούς, ποθοῦντες νὰ ἐγκαθιδρυθῶσι παρ' αὐτοῖς καὶ νὰ τοὺς ἐπηρεάσωσιν.

Οἱ σημερινοὶ Βούλγαροι, πολὺ διάφοροι τῶν δαιμόνων ἐκείνων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Τούρκων ἐν ταῖς κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐπιθέσεσιν, εἶνε λαὸς λιτός, εἰρηνικὸς καὶ σοβαρός, καλλιεργῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον σύστημα τοὺς ἀγροὺς καὶ ὀλίγον φροντίζων περὶ βιομηχανίας· οὔτε χρησιμοποιοῦσιν οἱ Βούλγαροι τὸν Δούναβιν καὶ τὰ ἄφθονα αὐτοῦ ὕδατα. Συλλέγουσι σῖτον ἄφθονον καὶ ῥόδα ἐν τοῖς κήποις αὐτῶν. Ἀδιαφοροῦσι διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων οὐδένα ἄλλον γνωρίζουσιν ἢ τὸν εἰσπράκτορα, ὅστις ἐρχόμενος ἐκ Σοφίας εἰσπράττει περισσότερα τῶν ἐρχομένων ἄλλοτε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὀλίγοι νέοι Βούλγαροι μεταβαίνουσι πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς Μόσχαν, εἰς Ἀθήνας, εἰς Βιέννην, Βερολῖνον καὶ Παρισίους· ἐνδύονται κατὰ τὸν συρμόν, καὶ ἐν Εὐρώπῃ μανθάνουσι νὰ σκέπτωνται κατὰ τὸν συρμόν, ὅστις ἀπαιτεῖ, ὅπως ἄνθρωπος μεμορφωμένος ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐὰν θέλῃ νὰ ἦναι ἀρεστὸς τῷ λαῷ καὶ ν' ἀνέλθῃ εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα. Οὗτοι εἶναι οἱ Βούλγαροι, οἱ διενεργήσαντες τὰς δύο τελευταίας ἐπαναστάσεις.

Ἀνελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ Μιδὰτ πασᾶς συνέδραμε μὲν τὴν ὑλικὴν πρόοδον τῆς χώρας, ἀλλὰ κατέπνιξε τοὺς ἐθνικοὺς πόθους. Καὶ ὅμως τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ὑπεκινήθη ἰδίως πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἐπιρροῆς τῆς φαναριωτικῆς Συνόδου, ἥτις εἶναι μισαλλοδοξωτέρα, τῶν Τούρκων. Ὅτε δὲ ἐξερράγη ἡ στάσις τοῦ 1860

οἱ Βούλγαροι ἐφαίνοντο πρόθυμοι νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Ῥώμης, ὅπερ θὰ ἐπηύξανε τὴν ἰσχὺν τοῦ κλήρου καὶ θὰ ἐμείου τὴν ἀνάμιξιν τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ἡ Εὐρώπη δὲν ηὐνόησε τοῦτο καὶ ἐσχηματίσθη σχισματικὴ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, ἥτις καὶ αὕτη ἀνεζωογόνησε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Ἡ Ἐξαρχία αὕτη τείνει νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ Ῥωσσία εὐνοεῖ τὴν τάσιν τούτων ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Πύλη ἐδίστασε ν' ἀναγνωρίσῃ τοὺς Βουλγάρους ἐπισκόπους, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνέδωκεν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ Πατριάρχου.

Τὸ Μαυροβούνιον

Ἐν Μαυροβουνίῳ [1]) ἐνεφώλευον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἰδέαι ἐπαναστατικαί· μετὰ ταῦτα ὁ Βλαδίκας Πέτρος, ὅστις ἐγεννήθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀπέθανεν τῷ 1840 ἐν ἡλικίᾳ ἐννενήκοντα ἐτῶν, εἰργάσθη πολὺ πρὸς σύνταξιν τῆς χώρας του. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Πέτρος Β'., ἱερεὺς καὶ ἥρως συγχρόνως ὑπῆρξε ποιητὴς καὶ ἔγραψε τὸ πρῶτον ποίημα ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ οὐδὲ ἴχνος φιλολογικῆς κινήσεως ὑφίστατο· οὗτος εἰσήγαγε καὶ μεταρρυθμίσεις τινὰς καὶ ἀπαλλαγὰς τῆς ἐπιρροῆς τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ῥωσσίας, ἐξημέρωσε τοὺς κατοίκους τῆς χώρας του, κατήργησε τὰς κληρονομικὰς ἀντεκδικήσεις καὶ εἰσήγαγε τὰ δικαστήρια καὶ τὴν φορολογίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Αὐστρία ἠρνήθη νὰ κάμῃ τὰς καταλλήλους παραχωρήσεις, οἱ Μαυροβούνιοι δυσηρεστήθησαν καὶ ἠπείλησαν νὰ καταλάβωσι τὸ Κάτταρον, τὸ ὁποῖον ἡ Αὐστρία, ὡς καὶ τὴν Ῥαγοῦζαν, ἐθυσίασε χάριν τῆς Τεργέστης. Ὁ διάδοχος τοῦ ἡγεμόνος τούτου Δανίλος, ἀπέβαλε τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον Ὁσποδάρου (πρίγκηπος), ὃν ἀνεγνώρισεν ἡ Ῥωσσία. Ὁ Δανίλος ἐδολοφονήθη τῷ 1860· διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Νικόλαος (ἢ Νικήτας), ὅστις παρεχώρησε νέον σύνταγμα καὶ νέον Κώδικα καὶ ἐπὶ δύο ἔτη ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἡ Βοσνία

Ἡ Βοσνία εἶναι μία τῶν πρωτοτυπωτέρων χωρῶν, κατοικουμένη ὑπὸ μουσουλμάνων καὶ χριστιανῶν, ὑπὸ ἀθιγγάνων ὁμι-

[1]) Ὅρα Ἰακώβου Κιουδίνα: Ἱστορία τοῦ Μαυροβουνίου. Ἐν Σπαλάτῳ 1882.

λούντων τὴν ἰνδικὴν καὶ ἑβραίων ὁμιλούντων τὴν βάναυσον λατινικὴν τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Χώρα ὀρεινή, ὡς ἡ Ἑλβετία, ἔχει ἐκτεταμένα δάση, ἐν οἷς διαιτῶνται λύκοι καὶ ἄρκτοι· τὸ ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατον καὶ ἡ γῆ πλουσία εἰς μέταλλα καὶ χρυσόν. Οἱ κάτοικοι, ἡμιβάρβαροι, ἀπαίδευτοι, φιλόξενοι, εὐειδεῖς, ῥωμαλέοι, ἀγαπῶντες τὰ ἅσματα καὶ τὰ ὅπλα, μόνοι μεταξὺ τῶν σλαυικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας, εἶναι «καθολικοί, ὡς οἱ Κροᾶται, πρὸς οὓς συμπαθοῦσιν. Ἐκ Ζαγκβρίας δέ, τῆς πρωτευούσης τῆς Κροατίας, πολλάκις τοῖς ἀπευθύνονται προτροπαὶ στασιαστικαὶ καὶ φυλετικαί, πρὸς ἃς οὗτοι δὲν κωφεύουσιν. Ἀλλ' ἀγνοοῦσιν ἐντελῶς τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἔθιμα ἡμῶν. Φήμην ἀπέκτα παρ' αὐτοῖς ὁ γινόμενος λῃστὴς (ἀϊδοῦκος), ὅστις ἐκ τῶν ὀρέων καὶ ἐκ τῶν δασῶν ἠπείλει τοὺς μπέηδας. Βόσνιοί τινες εἶναι φανατικοὶ Μουσουλμάνοι μὲ ἤθη τουρκικά, μὴ μετριαζόμενα ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ μὲ τὴν θρασύτητα τῶν ἀπογόνων τῶν ἀρχαίων γενιτσάρων. Μέχρι τοῦ ἔτους 1852 διετηρήθη ἐν Βοσνίᾳ τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα· ὁ ραγιᾶς ἦτο ὑποτελὴς τοῦ Τούρκου, ὅστις ἐπίεζεν αὐτὸν διὰ τρόπου τυραννικοῦ, διὰ ἀγγαρειῶν καὶ διὰ παρανόμου φορολογίας τοῦ σίτου, τῶν ὀσπρίων, τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν χοίρων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς ἐξαγωγῆς. Διὰ τοῦτο συχναὶ ἦσαν καὶ αἱ ἐπαναστάσεις, ὡς ἐν ἔτει 1839, 1856, 1858 καὶ 1862. Ὁσάκις οἱ Τοῦρκοι ὑπερίσχυον, οἱ Βόσνιοι κατέφευγον κατὰ ἑκατοντάδας εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ εἰς τὴν Κροατίαν.

Φυσικὸν εἶναι, οἱ Σλαῦοι νὰ ὠθῶσι τὴν Αὐστρίαν, ὅπως ἐλευθερώσῃ τοὺς ἀδελφούς των, ἀλλ' ἡ Οὐγγαρία ἀνθίσταται εἰς τοῦτο. Καὶ ὅλαι αἱ σλαυικαὶ φυλαὶ τείνουσιν εἰς τὴν ἀναγέννησιν, οἱ δὲ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπικροτοῦσι βλέποντες ἐλευθερουμένους τοὺς ἰθαγενεῖς λαοὺς καὶ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ ἀρμενικὸν ἔθνος ὀσημέραι περισφίγγοντα τὴν Τουρκίαν.

Τὸ ἔδαφος τῆς Βοσνίας εἶναι ὡς ἔδαφος ἀνεσκαμμένον ὑπὸ λάβας ἡφαιστίου ἐν ἐκρήξει· διὸ καὶ δύσκολος ἀποβαίνει ἡ καλλι-

ἐργεια αὐτοῦ. Ἐὰν ἑκατομμύρια χριστιανῶν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Εὐρώπης καὶ μετὰ τὸ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος δοθὲν παράδειγμα ὑποτάσσωνται ἀκόμη εἰς δρᾶκα ἐνόπλων καὶ εἰς Κυβέρνησιν ἀνίκανον καὶ περιπεφρονημένην, τοῦτο ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης· ἀλλ' ἡ Τουρκία διακυβεύει τὴν προστασίαν ταύτην διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀπερισκεψιῶν, αἵτινες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν διεγείρουσι νέας ἐπαναστάσεις. Ἑπομένως τὰ δύο ἐχθρικὰ μέρη εὑρίσκονται διαρκῶς ἐν ῥήξει. Οἱ ἑλληνικοὶ καὶ σλαυικοὶ λαοὶ ἀναστενάζουσι βλέποντες τὴν σημαίαν τὴν ἐν Πειραιεῖ κυματίζουσαν, ἥτις φαίνεται ὅτι προώρισται νὰ ἑνώσῃ ἡμέραν τινὰ πάντας τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀνατολικοὺς πληθυσμούς. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις θ' ἀποβῇ δυσχερεστάτη, διότι οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι ἔχουσι παραδόσεις ἀρχαίων κατακτήσεων. Καὶ ὅμως ὅτε ἐν ἔτει 1854 σύμπασα ἡ Εὐρώπη ὡπλίσθη ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας, ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἐξελήφθη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ὡς καθῆκον νὰ ὑμνήσῃ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ δοξάσῃ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Τουρκίας, ἐξ ἧς ἡ Εὐρώπη προσεδόκα πολλὰ τὰ ἀγαθά. Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος συνεκρυτήθη ἐπιδεικτικῶς καὶ ἐπέφερε μεγάλας καταστροφάς, καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ 1856 μία τῶν ἐμβριθεστέρων ἐφημερίδων ἔλεγε: Γινώσκομεν ὅτι πρὸ δύο ἐτῶν ἐπιστεύετο ὅτι ἡ πίεσις ἐκ μέρους τῆς ἐν Τουρκίᾳ κυριαρχούσης φυλῆς εἶχε παύσει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι περιβληθέντες τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔνδυμα, εἶχον παραλάβει καὶ τὰς γνώσεις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀνεξιθρησκείας. Ἀλλ' αἱ φαντασίαι αὗται διελύθησαν· οἱ Τοῦρκοι ἐξακολουθοῦσιν ἐμμένοντες εἰς τὰς ἀρχαίας των ἕξεις, ἡ διαφθορὰ παρ' αὐτοῖς εἶναι ἔτι μᾶλλον διαδεδομένη, διότι ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἡ διαφθορὰ τῶν ὑπαλλήλων προσετέθη εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ ἀχρειότητα τῶν βαρβάρων προϊσταμένων.

Ἡ Κρήτη. Ἡ νῆσος Κρήτη ἔχουσα ἔκτασιν 3828 τετραγ. λευγῶν, ὅτε κατὰ τὸ 1669 κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἶχεν ἓν ἑκατομμύριον κατοίκων. Ἐν ἔτει 1700 ὁ Γάλλος Τούρνεφορ ὑπελόγισε τὸν πληθυσμὸν εἰς μόνον 100 χιλιάδας· διακόσιαι χιλιάδες χριστιανῶν εἶχον πέσει

ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν Μουσουλμάνων, ἄλλοι δὲ εἶχον διαφύγει, ἐν οἷς καὶ σχεδὸν ὅλαι αἱ βενετικαὶ οἰκογένειαι. Ἡ ἀπογραφὴ τοῦ ἔτους 1856, ἀπογραφὴ ἀρκούντως ἀκριβής, σημειοῖ μόνον 280 χιλ. ψυχῶν, ὥστε ἐντὸς διακοσίων περίπου ἐτῶν μία μόνη τουρκικὴ ἐπαρχία, διότι ὑπέστη τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἠλαττώθη κατὰ τὰ ἑπτὰ δέκατα. Μνημεῖα, ὁδοί, ὑδραγωγεῖα, οἰκοδομαί, τὰ πάντα κατέπεσαν εἰς ἐρείπια· οὐδὲν ᾠκοδομήθη, οὐδὲν ἐπεσκευάσθη. Κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος ἀπήλαυσεν ἡ Κρήτη στιγμιαίας τινὰς ἐλευθερίας, ἀλλὰ τὰ ὅπλα τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρωτόκολλα ὑπέβαλον αὐτὴν πάλιν εἰς τὸν ζυγόν. Οἱ ἐν Κρήτῃ Τοῦρκοι ἀνέρχονται μόλις εἰς 45 χιλιάδας, καὶ οὗτοι κατοικοῦσι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς πόλεις, τὰ Χανία, τὸ Ἡράκλειον καὶ τὸ Ῥέθυμνον· τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων εἶναι ἑλληνικά. Ἀφ' οὗ συλλέξωσι τὸν σῖτον καὶ πωλήσωσι τὸ ἔλαιον αὐτῶν οἱ Κρῆτες συνήθως ἐπαναστατοῦσιν, ἀρνοῦνται νὰ πληρώσωσι τοὺς φόρους, συναθροίζονται ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἔνθα ἀνάπτουσι πυρὰς καὶ τρώγουσιν ἀρνία, χορεύουσι τοὺς ἐγχωρίους χοροὺς καὶ γυμνάζονται εἰς τὴν σκοποβολήν. Ἐὰν δὲ ὁ διοικητὴς ἀποστέλλῃ ἐναντίον αὐτῶν χωροφύλακας, οἱ Κρῆτες συλλαμβάνουσιν αὐτοὺς καὶ τοὺς κρατοῦσιν ὡς ὁμήρους. Τότε ὁ διοικητὴς ζητεῖ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στρατὸν καὶ χρήματα, καὶ τῷ ἀποστέλλονται μὲν ἓν ἢ δύο συντάγματα, καὶ τῷ ὑπόσχονται τὰ χρήματα· ἀλλ' ὁ διοικητὴς εἰδοποιεῖ ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἐξαπλοῦται καθ' ὅλην τὴν νῆσον καὶ θὰ ἔχει ἀνάγκην τοὐλάχιστον 25 χιλ. ἀνδρῶν. Τότε ἐπιβαίνων φρεγάδος ἔρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πασᾶς τις ἢ μπέης, ἔχων ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῇ καὶ ἄρχονται αἱ διαπραγματεύσεις· οἱ Ἕλληνες ζητοῦσι τὴν κατάργησιν φόρων τινῶν καὶ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διοικητοῦ· συνήθως ἡ Τουρκία παραχωρεῖ ὅ,τι ζητοῦσιν· ἡ εἰρήνη συνομολογεῖται καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπανέρχονται εἰς τὰς ἑστίας των λέγοντες: «Τοῦ χρόνου πάλιν τὰ αὐτά»! Νέος διοικητὴς διατάσεται ν' ἀφαιρέσῃ πάλιν κρυφίως ἀπὸ τῶν Ἑλλή-

ὅ,τι τοῖς εἶχε παραχωρηθῇ διὰ τῆς βίας· καὶ νέαι ταραχαὶ συμβαίνουσι, καὶ ἐπαναστάσεις διὰ νὰ καταλήξωσιν εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ νῆσος εἶναι εὐφορωτάτη, παράγει δὲ πρὸ πάντων ἔλαιον, οὗ ἐξάγεται ἐτησίως ἀξίας δέκα ἑκατομμυρίων φράγκων, καὶ κατασκευάζεται ὁ λαμπρὸς σάπων, ὅστις ἐξοδεύεται καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἡ Κρήτη ἔχει κήπους μαγευτικοὺς καὶ τὰ ὡραῖα λείψανα τῆς Κνωσσοῦ καὶ τῆς Γόρτυνος[1]). Μετὰ τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ ἡ σημασία τῆς Κρήτης ηὔξησε κατὰ πολύ. Ἐπαναστατήσασα ἐν ἔτι 1858 ἔλαβε τὰς συνήθεις παραχωρήσεις· ἀλλὰ μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς ταύτας, ἠγέρθη πάλιν κατὰ τὸ 1866. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις συνεκινήθησαν καὶ ἐπρότειναν εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Σουλτάνος ἠρνήθη ἀλλ' ἐπὶ τρία ἔτη δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ὑποτάξῃ, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὑποθαλπούσης τὴν ἐπανάστασιν. Συγχρόνως ὅμως ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐν Βελιγραδίῳ ὡς καὶ ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ.

Ἐν ἔτει 1876 ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἐρζεγοβίνη εἶχον ἐπαναστατήσει ἐκ νέου· ὁ Μιλάνος Ὀβρένοβιτς (ἀνακηρυχθεὶς ἡγεμὼν τῆς Σερβίας τῇ 2 Ἰουλίου 1868 ἀντὶ τοῦ δολοφονηθέντος ἐξαδέλφου αὐτοῦ Μιχαὴλ) ὁπλίζεται· οἱ Μαυροβούνιοι καὶ οἱ Βούλγαροι ὑποστηρίζουσιν αὐτὸν χάριν τοῦ Πανσλαυισμοῦ· Κιρκάσιοι καὶ Ἀλβανοὶ θύουν καὶ ἀπολύουν, καὶ οἱ φανατικοὶ Τοῦρκοι ἐπιτίθενται κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Δαμασκῷ. Τοσοῦτον δὲ ἐπηύξησαν τὰ δεινὰ καὶ τὰ παράπονα, ὥστε, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου, συνῆλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, αἵτινες τῷ 1856 εἶχον δη-

[1]) Πρὸ μικροῦ ἀνεκαλύφθη ἐπὶ τοῦ τοίχου οἰκοδομήματος ἀνήκοντος ὡς φαίνεται εἰς τὸν 6ον πρ. Χρ. αἰῶνα ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Γόρτυνος μία τῶν ἀρχαιοτάτων δωρικῶν ἐπιγραφῶν, πραγματευομένη περὶ νόμων διὰ τὴν τιμωρίαν τῶν κλεπτῶν, διὰ τὴν μοιχείαν, διὰ τὰ δικαιώματα τῶν διαζευχθεισῶν γυναικῶν, διὰ τὴν κληρονομίαν καὶ τὴν υἱοθεσίαν. Ὅρ. τὰς μελέτας τοῦ Κομπαρέττη ἐν τῷ Ἰταλικῷ Μουσείῳ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος.

λώσει εἰς τὴν Τουρκίαν ὅτι δὲν ἤθελον ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα, καὶ ἤδη τὸ πρῶτον εὑρίσκοντο πᾶσαι σύμφωνοι ὅπως τῇ ἐπιβάλλωσιν ἐσωτερικὰς διατάξεις.

Ἀλλ' ὁ Βίσμαρκ, ὁ Ἀνδράσσης καὶ ὁ Γόρτσακωφ ἄλλως ἐσκέπτοντο, καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πείσωσι τὴν Τουρκίαν νὰ προβῇ εἰς παραχωρήσεις, ἃς οὗτοι ἐθεώρουν ἀναγκαίας, καὶ νὰ δεχθῇ ἐνίσχυσιν εὐρωπαϊκὴν μέχρις οὗ αἱ παραχωρήσεις ἐκεῖναι εἶχον ἐφαρμοσθῇ. Οἱ Οὐλεμάδες εἶναι πάντοτε ἐναντίοι τῶν παραχωρήσεων.

Ἡ Ῥωσσία προσεπάθησε νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τοὺς Βουλγάρους, ὅπως ἀποζημιωθῇ ἐκ τῶν ζημιῶν, ἃς ὑπέστη ἐν Σεβαστουπόλει καὶ ἐκ τῶν περιορισμῶν, οὓς τῇ ἐπέβαλεν ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1856, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον τὸν στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ, πονηρὸν διπλωμάτην καὶ πρόθυμον νὰ καταστρέψῃ τὴν Πύλην καὶ νὰ διοργανώσῃ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Ἰγνάτιεφ ἦτο ὁ ἐφευρὼν τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα, ὅπως συντάξῃ ἰσχυρὸν ἔθνος ἐπὶ τῶν δύο κλιτύων τοῦ Αἵμου, ματαιῶν τὰς ἐναντίον τοῦ σχεδίου τούτου προσπαθείας τῆς Ἀγγλίας. Ὁ ἐν τῷ μέσῳ εὑρισκόμενος ἦτο ἡ Τουρκία, ἥτις ὅμως ὠφελήθη ἐκ τῆς νεωτεριστικῆς ταύτης πνοῆς, ἂν καὶ οἱ σοφτάδες, ὀπαδοὶ τοῦ Κορανίου, διάκηνται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Νέαν Τουρκίαν καὶ πρὸς τὸν Μιδὰτ πασᾶν.

Οἱ Τουρκόφιλοι ἐπευφήμησαν ὅτε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τριακοστοῦ πρώτου Σουλτάνου ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν, ὁ ἀδελφός του Ἀπτοὺλ-Ἀζήζ, ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν (τῇ 24 Ἰουνίου 1861) ἀντὶ τῶν δεκατριῶν υἱῶν του, ἀπέλεσε πάσας τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου· ἀλλ' ἀμέσως προσέλαβε πεντήκοντα νέας κόρας ἐκ Γεωργίας καὶ ἐξηκολούθησε τὴν σπατάλην καὶ τὰς ἀσωτείας τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀφίνων τὸν στρατὸν ἀπλήρωτον. Καταλυθεὶς τὴν 30 Μαΐου τοῦ 1876 ἐδολοφονήθη διὰ ψαλίδος ἐντὸς τοῦ λουτῆρος· τὸν διεδέχθη δὲ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Μουρὰτ Ε'., ὃν ἐξεθρόνισε μετ' ὀλίγον ὁ ἀδελφός του Χαμήτ, ὅστις τῇ 22 Δεκεμ-

βρίου τοῦ 1876, ἐν ᾧ συνεδρίαζον ἔτι ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων, παρεχώρησεν ἀπροσδοκήτως Σύνταγμα ὅμοιον πρὸς τὰ Συντάγματα τῶν εὐρωπαϊκῶν μοναρχιῶν. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἡ κυριαρχία, ἡ συγκεντροῦσα καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἀνήκει εἰς τὸ ἀρχαιότερον μέλος τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν· οὗτος εἶναι ἀρχηγὸς ὅλων τῶν Ὀθωμανῶν, ἀνεύθυνος διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργούς, κηρύττει τὸν πόλεμον καὶ συνομολογεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὰς συνθήκας καὶ διοικεῖ τὸν στρατόν· οὗτος συγκαλεῖ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους ἢ διαλύει τὴν Βουλήν. Οἱ ὑπήκοοι ἀπολαμβάνουσι τὴν ἀπαραβίαστον ἐλευθερίαν τοῦ ἀσύλου, τῆς θρησκείας, τοῦ προσώπου καὶ τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἐπίσημος γλῶσσα εἶναι ἡ τουρκική· αἱ ποιναὶ ἐπιβάλλονται ὑπὸ δικαστῶν ἀμεταθέτων. Βουλευταί, γερουσιασταί, Κοινοβούλιον καὶ ἐκλογαὶ εἶναι διωργανωμέναι κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον.

Ἐν τοσούτῳ ὅμως ἡ Ῥωσσία παρεσκευάζετο πυρετωδῶς, συνωμολόγησεν ἐσωτερικὸν δάνειον 100 ἑκατ. ρουβλίων, καὶ ἐκήρυξεν[1]) ὅτι μάτην προσπαθήσασα νὰ πείσῃ τὴν Τουρκίαν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, ἠναγκάζετο νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα. Ὁ Ῥωσσικὸς στρατὸς διοικούμενος ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου διέβη τὸν Προῦθον, ἐν ᾧ ἕτερον σῶμα ῥωσσικοῦ στρατοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

Ἡ Ἀγγλία, ἀνησυχοῦσα διὰ τὴν προσέγγισιν ταύτην τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰς ἐν ταῖς Ἰνδίαις κτήσεις της, διέταξε τὸν στόλον της νὰ ἐλλιμενισθῇ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βεζίκας. Ἡ Αὐστρία ἀνέλαβε νὰ χαλιναγωγήσῃ τὴν Βουλγαρίαν, ἐν ᾧ τὸ Μαυροβού-

[1]) Τῇ 4 Ἀπριλίου ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν Σαφὲτ πασᾶν, ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας, τὸ πρωτόκολλον τὸ προταθὲν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὑπογραφὲν ἐν Λονδίνῳ τῇ 31 Μαρτίου ὑπὸ τῶν ἓξ ἐγγυητριῶν Δυνάμεων. Δι' αὐτοῦ προσεκαλεῖτο ἡ Τουρκία ν' ἀφοπλίσῃ διατηροῦσα μόνον τὸν ἀναγκαῖον στρατὸν πρὸς τήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ νὰ ἐκτελέσῃ πράγματι ὅλας τὰς ὑπὸ τῆς Πύλης ὑποσχεθείσας μεταρρυθμίσεις. Τῇ 10 τοῦ Ἰανουαρίου ἡ Πύλη ἀπήντησε δι' ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀντιπροσώπους αὐτῆς ὅτι προτιμᾷ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τοὺς κινδύνους ἑνὸς πολέμου ἢ νὰ δεχθῇ τοιούτους ὅρους.

νιον, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ῥουμανία ἔλαβεν στάσιν ἐχθρικὴν πρὸς τὸν κυρίαρχον αὐτῶν. Ἡ Τουρκία, μάτην ἀναφερομένη εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, ἥτις ἐξησφάλιζεν αὐτῇ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Κράτους της, ἀνέπτυξε δυνάμεις ἃς οὐδεὶς προσεδόκα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Γενιτσάρων ἐν ἔτει 1826 ἡ Τουρκία ἐζήτησε νὰ διοργανώσῃ τὸν στρατόν της μὲ ὅλην τὴν ἀντιπολίτευσιν τῶν ἀποκρουόντων πᾶσαν μεταβολὴν μὴ ἀναγραφομένην ἐν τῷ Κορανίῳ. Διὰ τοῦ Χάτι-Χουμαγιοὺν τῷ 1856 ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία κατέστη διὰ πάντας ὑποχρεωτική, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἢ τέχνασμα ὅπως ἐπιβληθῇ ὁ κεφαλικὸς φόρος ἐκ 1100 μέχρι 1800 λιρῶν εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Μόλτκε, ὁ κατόπιν τοσοῦτον δοξασθείς, διωργάνωσε τὸν τουρκικὸν στρατὸν κατὰ τὸ πρωσσικὸν σύστημα· κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον ὁ στρατὸς τῆς ἐνεργείας ἀπετελεῖτο (ἐπὶ τοῦ χάρτου τοὐλάχιστον) ἐξ 150 χίλ. ἀνδρῶν (Νιζάμηδων) καὶ ἐξ 180 χιλ. ἀνδρῶν τῆς ἐφεδρείας (Ῥεδήφιδων). Ἐν Σιλιστρίᾳ καὶ Κὰρς ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχε δώσει δείγματα ἀνδρίας, καὶ κατόπιν ἐν ἔτει 1862 ἐν τῇ κατὰ τῆς Ἐρζεγοβίνης καὶ τοῦ Μαυροβουνίου ἐκστρατείᾳ.

Οἱ Ῥῶσσοι διαβάντες τὰ Βαλκάνια, διηυθύνθησαν ἐξ Ἀδριανουπόλεως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀποκλείσαντες τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως, ὡς ἐν Ἀσίᾳ τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου [1]).

[1]) Αἱ διάφοροι φάσεις τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου:

1877	6	Ἰουλίου,	Ἡ ῥωσσικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ καταλαμβάνει τὸ Τύρνοβον.
»	13	»	Οἱ Ῥῶσσοι διαβαίνουσι τὰ Βαλκάνια ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γοῦρκον.
»	16	»	Οἱ Ῥῶσσοι κυριεύουσι τὴν Νικόπολιν.
»	19	»	Ὁ Ὀσμὰν πασᾶς νικᾷ παρὰ τὴν Πλεύναν τὸ 9ον ῥωσσικὸν σῶμα.
»	25	»	Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἑνοῦται μετὰ τοῦ ῥωσσικοῦ.
»	30	»	Οἱ Ῥῶσσοι πολιορκοῦσι τὴν Πλεύναν καὶ ἀποκρούονται. Ὁ στρατηγὸς Γοῦρκος, ἡττηθεὶς ἐν Καζανλὶκ ὑποχωρεῖ πέραν τῶν Βαλκανίων.
»	20-28	Ἰουλίου.	Ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς ἡττᾶται ἐν Σίπκᾳ.
»	14	7βρίου.	Ὁ Ὀσμὰν πασᾶς νικᾷ τὸν ῥωσσορουμανικὸν στρατόν.
»	10	Δεκεμβρ.	Ὁ Ὀσμὰν πασᾶς συνθηκολογεῖ ἐν Πλεύνᾳ. Ὁ σερβικὸς στρατὸς λαμβάνει μέρος εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας.
1878	3	Ἰανουαρ.	Οἱ Ῥῶσσοι καταλαμβάνουσι τὴν Σόφιαν.

Τότε δὲ συνωμολογήθη ἡ συνθήκη τοῦ ἁγ. Στεφάνου, τὸ κύριον κατόρθωμα τοῦ Ἰγνάτιεφ. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ῥωσσία ἀνέκτα τὴν Βεσσαραβίαν καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως καὶ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ· ἡ Ῥουμανία ἐλάμβανε τὴν Δόβρουτσαν, ἀνεξάρτητον ὡς ἡ Σερβία· ἡ δὲ Βουλγαρία καὶ μέρος τῆς Ῥουμηλίας ἀπετέλουν ἡγεμονίαν ὑποτελῆ, ἀλλ' οὔτε ἐκ τῆς Τουρκίας οὔτε ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἐξαρτωμένην. Ἡ Ῥωσσία ἔθετεν ὅρους εὐνοϊκοὺς μόνον εἰς ἑαυτήν, καὶ ἐζήτει τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, περιοριζωμένης εἰς μικρὰν μόνον ἔκτασιν χώρας καὶ εἰς 4 ½ ἑκατομμύρια κατοίκων, ἐν ᾧ αἱ ἐλευθερωθεῖσαι χῶραι ηὔξανον καὶ ἰδίως ἡ Βουλγαρία. Ὅλαι αἱ Δυνάμεις διεμαρτυρήθησαν ἐγείρασαι ἀξιώσεις, συγχρόνως δὲ καὶ ὡπλίζοντο, ὥστε ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἶχε τὴν τύχην τῆς συνθήκης τῆς Ζυρίχης. Ἡ Πρωσσία, ἥτις μέχρι τοῦδε εἶχε μείνει οὐδετέρα, ἐπενέβη τότε καὶ διὰ τοῦ ἐν Βερολίνῳ συνεδρίου ἐπέβαλε τὴν εἰρήνην.

Ἡ Βουλγαρία, ἡ μεγαλειτέρα τῶν τουρκικῶν κτήσεων, ἔχουσα ἔκτασιν 80,000 τετραγ. χιλιομέτρων πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὸν Αἷμον, καὶ κατοίκους περισσοτέρους τῆς Σερβίας, ὀχυρουμένη καὶ διοργανουμένη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ ὁδηγίαν τῆς Ῥωσσίας, δικαίως ἠδύνατο νὰ ἐμβάλῃ εἰς φόβους τὰς Δυνάμεις. Τούτου ἕνεκα μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐθνι-

1878	9	Ἰανουαρ.	Αἰχμαλωτίζουσι τὸν τουρκικὸν στρατὸν ἐν Σίπκᾳ.
»	10	»	Οἱ Μαυροβούνιοι κυριεύουσι τὸ Ἀντίβαρι.
»	11	»	Οἱ Σέρβοι κυριεύουσι τὸ Νίτς.
»	15	»	Ὁ στρατηγὸς Γοῦρκος εἰσέρχεται εἰς τὴν Φιλιππούπολιν.
»	20	»	Οἱ Ῥῶσσοι καταλαμβάνουσι τὴν Ἀδριανούπολιν.
»	24	Φεβρ.	Οἱ Ῥῶσσοι καταλαμβάνουσι τὸ Ῥουτσούκιον.
»	27	»	Ὁ ῥουμανικὸς στρατὸς καταλαμβάνει τὸ Βιδδίνιον.
			Ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ
1877	5	Ἰουλίου.	Ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἐκκενοῖ τὰ πέριξ τοῦ Κάρς.
»	2	Νοεμβρ.	Προχωρεῖ πρὸς τὸ Ἐρζερούμ.
»	18	»	Κυριεύει τὸ Κάρς.
1878	26	Φεβρ.	Κυριεύει τὸ Ἐρζερούμ.

κότητος, οὐδὲ τῆς διατηρήσεως λαοῦ χριστιανικοῦ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ὥρισεν, ὅπως ἡ Βουλγαρία, γενομένη ἡγεμονία, περιορισθῇ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου, ἡ δὲ Ῥουμηλία μένῃ ὑπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, ἔχουσα αὐτόνομον πολίτευμα καὶ διοικητὴν διοριζόμενον παρὰ τῆς Πύλης, ἀλλὰ χριστιανόν. Πολλαὶ συζητήσεις ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ὅρου τούτου, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐγένετο παραδεκτὸς χάριν τῆς εἰρήνης. Εἰς τὴν Τουρκίαν ἀπεδίδοντο πάλιν $2\,^1/_2$ ἑκατομμύρια ὑπηκόων ἀλλ' ὑπὸ τὴν ὀχληρὰν κηδεμονίαν τῶν Δυνάμεων, ὅπερ ἔδιδε λαβὴν εἰς παντὸς εἴδους ῥᾳδιουργίας. Ἡ Σερβία ἔλαβεν ἔκτασιν κατὰ 10 χιλ. τετρ. χιλιομέτρων καὶ 500 χιλ. κατοίκων· τὸ δὲ Μαυροβούνιον καὶ ἡ Ῥουμανία ἐκηρύχθησαν ἐντελῶς ἀνεξάρτητα κράτη. Εἰς τὴν Ῥουμανίαν προσετέθησαν 300 χιλ. κατοίκων καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς ἐξ 121, 204 τετρ. χιλιομ. ηὔξησεν εἰς 129, 947, ἀπώλεσε δὲ τὴν Βεσσαραβίαν, ἥτις ἀπεδόθη εἰς τὴν Ῥωσσίαν, διετήρησεν ὅμως τὴν ἐλευθέραν βοσκὴν τῶν νομάδων ποιμνίων τῶν Καρπαθίων [1]). Ἀπηγορεύθη ἡ κτῆσις γαιῶν ἐν Ῥουμανίᾳ εἰς τοὺς ξένους ὑπηκόους. Αἱ παραχωρήσεις αὗται ἐφαίνοντο μικρὰ μόνον καὶ δυσανάλογος ἀποζημίωσις δι' ὅσα ἡ Ῥουμανία προσέφερε κατὰ τὸν πόλεμον. Εἰς τὸ πολεμικὸν Μαυροβούνιον προσετέθησαν 56 χιλ. νέοι κάτοικοι καὶ ὁ λιμὴν τῆς Ἀντιβάρεως. Ἐν ὅλαις ταῖς χώραις ταύταις ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰ χριστιανικὰ στοιχεῖα, τὰ διατηρούμενα ἐν αὐταῖς, καὶ ἐν ᾧ ἡ Τουρκία ἀποβάλλει τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἀρμενία ἀναζῶσιν ὡς ἔθνη μὲ τὸν πατριαρχικὸν αὐτῶν βίον.

Ἡ Ῥωσσία ἀπέκτησε διὰ τῆς συνθήκης ἐν Ἀσίᾳ μεγάλην ἔκτασιν χώρας, πρὸς δὲ καὶ τὰς πόλεις Ἀρδαχάν, Βατοὺμ καὶ Κάρς.

[1]) Ἐν ἔτει 1864 ἀπηλευθέρωσε τοὺς δούλους, παραχωρήσασα αὐτοῖς τὸ τρίτον τῶν γαιῶν, ἃς ἐκαλλιέργουν. Οὕτω 400 χιλ. οἰκογενειῶν ἐγένοντο γαιοκτήμονες, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι διαθέσιμα κεφάλαια. Ὅρ. Νικολ. Βλάραμβεργ: Δοκίμιον περὶ τῶν νόμων καὶ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ῥουμανίας».

Ἡ Αὐστρία κατέλαβε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην, ὡς καὶ τὸ Νοβιπαζάρ ὑπὸ τὴν ὀνομαστικὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης, ἥτις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ὑψοῖ ἐπὶ τῶν μιναρέδων τὴν σημαίαν τῆς ἡμισελήνου καὶ νὰ μνημονεύεται ἐν τοῖς τζαμίοις τὸ ὄνομα τοῦ Σουλτάνου· ἀλλ' ὅλα τὰ θρησκεύματα ἦσαν ἐλεύθερα, καὶ τὰ ἔσοδα τῆς χώρας ἐχρησίμευον μόνον δι' αὐτήν. Μετὰ αἱματηρὰν ἀντίστασιν ἡ Αὐστρία ἐνεκαθιδρύθη ἐν ταῖς χώραις ταύταις διὰ διοικήσεως καλῆς, ἣν ζηλεύουσιν ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ῥουμηλία καίτοι ὀφείλουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Ἐρσὲκ τουρκιστί, Herzogthum γερμανιστί, καὶ Ἐρζεγοβίνη σλαυιστὶ λέγεται χώρα κειμένη μεταξὺ τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Δαλματίας, τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Κροατίας ἔχουσα 1,336,091 κατοίκων· αἱ κυριώτεραι αὐτῆς πόλεις εἶναι τὸ Μοστὰρ καὶ ἡ Τρεβίνη. Τὰς γαίας κατέχουσιν οἱ Μουσουλμάνοι, τὰς τέχνας καὶ βιομηχανίας οἱ καθολικοί. Ἡ Ἐρζεγοβίνη ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὴν Κροατίαν καὶ τὴν Βοσνίαν, εἶτα δὲ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἥτις διὰ τῆς ἐν Κάρλοβιτς συνθήκης (1699) παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη ὁμοῦ ἔχουσιν ἔκτασιν 51 χιλ. τετραγ. μιλίων, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι 47 πόλεις, 5292 χωρία καὶ 1,336,000 κατοίκων. Ἐπὶ τῶν βορείων συνόρων πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον ζῶσιν Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, πρὸς τὰ σύνορα δὲ τῆς Δαλματίας καθολικοί, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χώρας, Μουσουλμάνοι. Οἱ καθολικοὶ ἔχουσι 31 μονὰς καὶ 144 ἐκκλησίας, οἱ ὀρθόδοξοι 285 ἐκκλησίας, οἱ Μουσουλμάνοι 16 μονὰς καὶ 926 τζαμία καὶ οἱ Ἑβραῖοι 16 συναγωγάς.

Καὶ ἡ Ἀγγλία ὠφελήθη λαβοῦσα τὴν νῆσον Κύπρον. Ἡ Κύπρος, ἡ Χετὶμ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑβραίων, ἔνθα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔθεσαν τὴν ἕδραν τῶν θεῶν τοῦ Ἔρωτος καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ ἀνήγειραν τοὺς περιφήμους ναοὺς τῆς Πάφου καὶ τῆς Ἀμαθοῦντος, ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον λείψανον τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Ἀνατολῇ. Ὅτε ὁ τελευταῖος τῶν Λουσινιάνων ἐνυμφεύθη τὴν βενετὴν Αἰκατερίνην Κορνάρου, ἡ βενετικὴ δημοκρα-

τία ἵνα τιμήσῃ αὐτὸν υἱοθέτησε τὴν σύζυγόν του, καὶ οὕτως ἐγένετο κληρονόμος καὶ διετήρησε τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ 1489 μέχρι τοῦ 1570, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἥρπασαν αὐτήν. Ἡ ἡγεμονὶς ἐφρόντισε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς χώρας, ἥτις ἦτο πλουσία εἰς γαίας εὐφόρους, εἰς μέταλλα καὶ δάση, καὶ εἶχεν ἐμπόριον ἐκτεταμένον. Πρωτεύουσα τῆς νήσου ἦτο ἡ Λευκωσία. Πολλάκις ἡ νῆσος κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἀκρίδων, ὧν 60 ἑκατομμύρια περίπου συνελέγησαν κατὰ τὸ ἔτος 1869. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ τοῦ Κεσνόλα παρὰ τὴν Πάφον ἀνεκάλυψαν πολλὰ κοσμήματα, καὶ ἀγάλματα καὶ μνημεῖα τῆς φοινικικῆς, ἀσσυριακῆς καὶ ἑλληνικῆς τέχνης. Τὰ ἔσοδα τῆς νήσου Κύπρου κατὰ τὸ ἔτος 1884-85 ἀνῆλθον εἰς 62,342 λιρῶν στερλινῶν. Ἐξάγονται μέταξα καὶ χαρούπια, ὡς καὶ οἶνοι, καὶ οἰνοπνεύματα ἀξίας 8 χιλ. λιρῶν στερλινῶν. Ἀλλὰ πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ ἐδάφους ἐκείνου καὶ τῆς θαλάσσης ἀπαιτοῦνται πλεῖστα ὅσα, ὁδοί, οἰκήματα, ὕδατα ὑπόνομοι. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, ὅστις ἐδοξάσθη διὰ τῆς ἀποκτήσεως τῆς Κύπρου καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν χωρῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἶπεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν λόρδων «Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης σκοπὸν αὐτῆς προέθετο τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκίας ὡς κράτους ἀνεξαρτήτου· τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Εὐρώπης, διότι πάντες εἶναι πεπεισμένοι ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν Τουρκίαν ὡς Δύναμιν ἔστω καὶ σμικρυνθεῖσαν».

Καὶ πράγματι τῇ Τουρκίᾳ δὲν ἀπέμενεν ἐν Εὐρώπῃ ἡ ὀρεινή τις λωρὶς γῆς ὅπως ἑνώσῃ τὴν Ἀλβανίαν μετὰ τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης.

Ἐὰν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἀγγλία ἠρκοῦντο ν' ἀπομακρύνωσι τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡ ἐκτέλεσις τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου πλείστας ὅσας παρεῖχε δυσχερείας. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὴν προσαρτηθεῖσαν αὐτῇ χώραν, ἀλλ' ἐπόθει τὴν Ἤπειρον καὶ τὰ Ἰωάννινα· ἡ Ῥουμανία ἠναγκάζετο ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἰθαγένειαν 400 χιλιάδων Ἑβραίων· ἐπὶ τῆς Ἀρμε-

νίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Ῥουμηλίας καὶ τῆς Κρήτης ἠγείροντο ἀξιώσεις· ἡ Γερμανία ἐπόθει τὴν Ῥόδον, ἀλλά, ὡς ἐν ὅλοις τοῖς συνεδρίοις, αἱ ἡνωμέναι Δυνάμεις ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσιν ἀρχὰς δικαιοσύνης, ἃς ἑκάστη καταπατεῖ χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος· αἱ ἀρχαὶ αὗται ἦσαν ἐλευθερία συνειδήσεως καὶ θρησκείας, Κυβέρνησις λαϊκή, καὶ ἰσότης ξένων καὶ ἰθαγενῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἔπρεπε (κατὰ τὴν συνθήκην) νὰ ἐκλέγηται ὑπὸ ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ νά μὴ ἀνήκῃ εἰς βασιλεύουσαν δυναστείαν, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Ἀσσίας, ὅστις ἐνεκαθιδρύθη ἐν Σοφίᾳ (τῇ 24 Ἀπριλίου 1879). Ἂν καὶ ὁ ἡγεμὼν ἦτο Γερμανός, τὰ πάντα ἐν Βουλγαρίᾳ ἦσαν κατὰ τὸ ῥωσσικὸν πρότυπον· αἱ στρατιωτικαὶ στολαὶ ἦσαν ῥωσσικαί, τὰ στρατιωτικὰ προστάγματα ῥωσσικά. Ῥῶσσοι ἦσαν πολλάκις καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι. Ἡ Σόφια, μακρὰν τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου κειμένη, δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖναι ἡ προσωρινὴ πρωτεύουσα· ἀλλ' εὑρισκομένη ἐπὶ τῆς μεταξὺ Βελιγραδίου καὶ Κωνσταντινουπόλεως σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, μετεμορφώθη ταχέως ἀπὸ χωρίου μὲ οἰκίας ξυλίνους εἰς πόλιν εὔρυθμον 20 χιλ. κατοίκων. Ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία ἔλειπεν· ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος διαλύσας δὶς ἐπανειλημμένως τὴν φιλοτάραχον Βουλήν, κατήργησε τὸ Σύνταγμα προτιμήσας τῶν τύπων τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ῥουμηλίας ἦσαν ἀκόμη δοῦλοι καὶ ὑποτελεῖς τῶν Τούρκων· ἐπομένως ἀκατάπαυστα ἦσαν τὰ παράπονα καὶ αἱ συνωμοσίαι. Ἐξηρέθιζε τὰ πνεύματα καὶ ἡ ἐφημερὶς «Ἡ βουλγαρικὴ ἕνωσις». Τὰ κομητάτα, δραστηρίως ἐνεργοῦντα, ὑπεκίνησαν ἐν Φιλιππουπόλει στάσιν, ἥτις ἐξερράγη τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1885. Ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος, ἐννοήσας τὴν θέσιν του καὶ τὴν τάσιν τῆς Εὐρώπης νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, παρουσιασθεὶς αἴφνης ἐν Φιλιππουπόλει ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν

τῆς Ῥουμηλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἡ Βουλγαρία ἔχει 2,007,917 κατοίκων καὶ ἔκτασιν 63,972 τετρ. χιλιομέτρων, στρατὸν δὲ 29,000 ἀνδρῶν ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ 55,000 ἐν καιρῷ πολέμου. Ὁμοῦ δὲ μετὰ τῆς Ῥουμηλίας ἔχει 100 χιλ. χιλιομέτρων καὶ 2,823,865 κατοίκων. Τὰ τρία φρούρια αὐτῆς εἶναι ἡ Πλεύνα, τὸ Βιδδίνιον καὶ ἡ Βάρνη.

Ἀλλ' ἡ Βουλγαρία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀλβανία, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ὁμοφωνοῦσι μόνον ὡς πρὸς τὸ κατὰ τῶν Τούρκων μῖσος, διχονοοῦσι δὲ μεταξύ των ἕνεκα τοῦ πόθου ἐπεκτάσεως καὶ τοῦ φόβου μὴ προληφθῶσιν ἀμοιβαίως. Ἡ θέσις αὕτη ἐφαίνετο ἐγκυμονοῦσα κινδύνους, καὶ ἡ Σερβία ἐζήτησε νὰ τὴν ἀποσοβήσῃ.

Ἡ Σερβία ἐπὶ ἐκτάσεως 48,586 τετρ. χιλιομ. ἔχει πληθυσμὸν 1,903,350 ψυχῶν· ἡ πρωτεύουσα αὐτῶν εἶναι τὸ Βελιγράδιον μὲ 35,726 κατοίκους. Οἱ πλεῖστοι τῶν Σέρβων πρεσβεύουσι τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν, 5000 περίπου εἶναι καθολικοί, ὧν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἑδρεύει ἐν Σκοπείοις καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐν Βελιγραδίῳ καὶ Σεμενδρίᾳ. Ὁ στρατός, ἐκ 13,213 ἀνδρῶν ἐν εἰρήνῃ, δύναται νὰ αὐξηθῇ ἐν πολέμῳ μέχρις 150,000 ἀνδρῶν. Ὁ Μιλάνος Ὀβρένοβιτς προήγαγε τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν μεταξουργίαν· τῇ συνδρομῇ τῆς Αὐστρίας ἵδρυσε τράπεζαν πιστωτικήν, καὶ κατεσκεύασε σιδηροδρόμους. Ὑποπτευόμενος τὴν Βουλγαρίαν παρεσκευάσθη εἰς πόλεμον ὀνειροπολῶν τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἀρχαίου σερβικοῦ βασιλείου [1]), καὶ ἐγείρων ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ Βιδδινίου, τῆς Βέρκοβιατς, Τρόουν, Κουστενδὴλ καὶ Σοφίας, αἵτινες ἀνῆκόν ποτε τῇ Σερβίᾳ.

Ὁ Μιλᾶνος ἐνόμισεν ἐπιστᾶσαν τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐποχὴν ἐξερράγη ἐν Ῥουμηλίᾳ ἡ στάσις καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ· ἐν ᾧ δὲ οὗτος ἔχει τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἡττηθέντος ἡ Βουλγαρία ἐμπνέει τὸ ἐνδιαφέρον,

[1]) Εἰς τοὺς τρομεροὺς Βένδους, τοὺς προγόνους τῶν Σέρβων, ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος εἶχε παραχωρήσει τὴν Δακίαν, τὴν Μυσίαν καὶ Μακεδονίαν.

τὸ ὁποῖον σήμερον ἐμπνέουσι τὰ ἀναγεννώμενα καὶ τροπαιοφόρα Κράτη. Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις ἐδυσφόρουν ἐπὶ τῇ καταπατήσει τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἐν ᾧ ἀκόμη ἡ μελάνη τῆς ὑπογραφῆς δὲν εἶχεν ἐντελῶς ξηρανθῇ· ἡ Τουρκία προέβαλε τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς δικαιώματα, ἡ δὲ Ῥωσσία δὲν ἔβλεπεν εὐνοϊκῶς τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον φραγμὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἠδύνατο ν' ἀπλώσῃ τοὺς πλοκάμους του μέχρι τῆς Βαλτικῆς καὶ τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ, ὥστε ἡ ἀπόφασις ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης διενέξεως θὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ξένων, οἵτινες μέχρι τοῦδε δὲν κατώρθωσαν ἀκόμη νὰ συμφωνήσωσιν.

Παρενέβαινον καὶ τὰ συμφέροντα καὶ οἱ πόθοι τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλάς, χαίρουσα τὰς συμπαθείας τοῦ κόσμου ὡς διαδόσασα τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἶχε διατηρήσει τὰς παραδόσεις της κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους· ἐκ τῶν μονῶν αὐτῆς ἐξήρχοντο πάντες οἱ διδάσκαλοι τοῦ κόσμου καὶ τὸ καθολικὸν δόγμα, τὸ ὁποῖον ἐφανερώθη κατὰ τὰς πρώτας πέντε Συνόδους. Διὸ δὲν εἶναι ἄπορον, ἐὰν ὀνειροπολῇ τὴν ἴδρυσιν τῆς βυζαντικῆς αὐτοκρατορίας καὶ πρὸς τοῦτο τείνουσι καὶ ἡ φιλολογία καὶ αἱ συνωμοσίαι τῶν νέων ὡς καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν σοβαρωτέρων ἀνδρῶν· ἐν τοσούτῳ δὲ ἐξουσιάζει τὸ Ἀρχιπέλαγος. Ὅσον καὶ ἂν ἀπεδόθη τῇ Ἑλλάδι ἀδράνεια, μ' ὅλον τοῦτο ἡ γεωργία ἀνεπτύχθη μεγάλως κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη· ἐν τοῖς ὀρυχείοις αὐτῆς ἐργάζονται πλέον τῶν εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ 7500 εἶναι τὰ ἐμπορικὰ αὐτῆς πλοῖα. Τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν ἀκμάζει, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐξασκοῦσι τὴν ἐπιρροήν των μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Τάκερμαν ἔλεγεν ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1872 ὅτι τῆς Ἑλλάδος ὁ πληθυσμὸς ἐδιπλασιάσθη κατὰ τὰ 30 μέχρι τῶν 50 ἐτῶν ἐλευθέρου βίου καὶ τὰ ἔσοδα αὐτῆς ηὐξησαν κατὰ 500 %. Ἑνδεκα πόλεις νέαι ἱδρύθησαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐν ἐρήμοις τόποις, ἐπεσκευάσθησαν δὲ 40 πόλεις, καταστραφεῖσαι κατὰ τὸν πόλεμον· κατεσκευάσθησαν νέοι λιμένες, φάροι καὶ γέφυραι. Ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετός,

ἔφορος τῆς ἐν Κερκύρᾳ βιβλιοθήκης, ἐδημοσίευσε τῷ 1854 ἐν Ἀθήναις Κατάλογον τῶν ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ βυζαντηνοῦ Κράτους μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ νέου βασιλείου (1453 - 1833).

Ἐν ἔτει 1877, ὅτε ἐπανεστάτησαν τὰ βαλκανικὰ Κράτη, ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ εἰς τὴν Κρήτην, ἐρχομένη εἰς ἐπικουρίαν τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις καθησύχασαν αὐτὴν δι' ὑποσχέσεων, καὶ πράγματι κατὰ τὴν ἐν Βερολίνῳ σύνοδον ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ παραχωρήσῃ αὐτῇ τὰς κοιλάδας τῆς Σαλαώρας καὶ τοῦ Καλάμου πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ἡ Τουρκία ἀπέφυγε τὸν ὅρον τοῦτον, εἶτα βασιζομένη ἐπὶ τοῦ δημοψηφίσματος τῶν Ἠπειρωτῶν, ἐπρότεινε νέα σύνορα· τέλος δὲ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ηὐξήθη κατὰ 14, 566 χιλιόμ. καὶ κατὰ 500 χιλ. κατοίκων, διατηρησάσης τῆς Τουρκίας τὴν Ἤπειρον μέχρι τοῦ Ὀλύμπου.

Ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις τῆς Ἑλλάδος ἀπειλεῖται ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, ἥτις μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ῥουμηλίας ἐποφθαλμιᾷ τὴν Μακεδονίαν, ἂν καὶ τὰ τρία τέταρτα τῆς χώρας ταύτης ἦναι Ἕλληνες. Ἐθνικὴ ἀγανάκτησις κατέλαβεν ἐπὶ τούτῳ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες δὲν στέργουσιν, ὅπως οἱ Βούλγαροι ἐκεῖνοι οὓς μέχρι τοῦδε ἐθεώρουν ὡς δούλους των, γίνωσιν ἀντίπαλοι καὶ ἴσοι αὐτῶν, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ἀνωτέρους καὶ κατὰ τὰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις, καὶ κατὰ τὸν πολιτισμόν, καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν καὶ κατὰ τὰς φανερὰς προόδους.

Ἡ Ἑλλὰς ἐζήτησεν ἐν τοσούτῳ ὅσα τῇ ἐπεδικάσθησαν κατὰ τὸ ἐν Βερολίνῳ συνέδριον, ἀναπτύξασα ἀσυνήθη δύναμιν, αὐξήσασα τὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζιτικῶν γραμματίων, καὶ συγκαλέσασα 80 χιλ. στρατοῦ ὡς καὶ ἀνάλογον ναυτικόν, ἐζήτησε τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης. Ὁ πόλεμος ἐφαίνετο ἄφευκτος· πρὸς ἀποσόβησιν αὐτοῦ αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς ἰσχύος μᾶλλον ἢ ἐπὶ ἀποράσεως ἥτις δὲν ἤθελε προσβάλει τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀπέστειλαν τὰ θωρηκτὰ αὐτῶν

εἰς Πειραιᾶ, ἐπιβάλλουσαι εἰρηνικὸν ἀποκλεισμόν, ὅστις κατέστρεψε τὸ ἐμπόριον καὶ παρεκώλυσε τὴν χύσιν αἵματος. Τὸ ὑπουργεῖον παρητήθη καὶ ἐπῆλθε λύσις συμβιβαστική.

Μέχρι τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἡ Τουρκία ἐθεωρεῖτο οὐσιωδῶς ὡς κοινὸς ἀντίπαλος, καὶ ἡ Εὐρώπη ἔχαιρεν ὁσάκις ἔβλεπε χριστιανικὸν λαὸν ὑψοῦντα τὸ πλῆρες ζωῆς μέτωπον αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Πατισάχ, τοῦ περιστοιχιζομένου ὑπὸ εὐνούχων, οὐλεμάδων καὶ παλλακίδων. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον δὲ ἡ Εὐρώπη προσεπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτῆς εὐθύνης, νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν καὶ νὰ διαλλάξῃ αὐτὴν μετὰ τῶν ὑπηκόων της. Ὁ Βάδδιγκτων, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Γαλλία συμφώνως πρὸς ἁπάσας τὰς Δυνάμεις εἶχε σκοπὸν κατὰ τὸ ἐν Βερολίνῳ συνέδριον οὐχὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀποκόπτουσα διὰ τῶν ἀναγκαίων θυσιῶν τὰ σεσηπότα αὐτῆς μέλη, νὰ καταστήσῃ τὸ σῶμα εὐρωστότερον καὶ ἱκανώτερον ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς μελλούσας προσβολάς· « Εἴπομεν τῇ Τουρκίᾳ· ἔχεις ἐπαρχίας, αἵτινες σοὶ εἶναι ὅ,τι εἶναι διὰ τὸ δένδρον τὰ ξηρὰ κλαδία· ἀπαλλάχθητι αὐτῶν ἄνευ δισταγμοῦ, καὶ θὰ σοὶ μείνῃ ἀκόμη κορμὸς ὑγιὴς καὶ μεγαλοπρεπής, δι' οὗ εἶναι δυνατὸν ν' ἀνασυστηθῇ ἐν τῶν ὡραιοτέρων κρατῶν τοῦ κόσμου ».

Ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὑπήκοοι παρεμπόδισαν τὰς κακῶς διαρρημισθείσας μεταρρυθμίσεις, καὶ αἱ Δυνάμεις, αἱ κηρύξασαι αὐτὴν ἀνεξάρτητον, τῇ ἐπέβαλον αἴφνης τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ ἄλλων χωρῶν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τῆς 31 Μαρτίου 1856, τροποποιηθείσης διὰ τῆς συνθήκης του Λονδίνου τοῦ ἔτους 1871, ἐσυστήθη Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Δουνάβεως, ἥτις ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Δυνάμεων ἔχουσα ἐξουσίαν αὐθαίρετον ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, συνομολογεῖ συμβάσεις, ἐπιβάλλει φόρους κ.τ.τ. ἀνεξαρτήτως καὶ αὐτῆς τῆς Ῥουμανίας.

Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου τοῦ ἔτους 1878 δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ ἐντελὴς ἀποσύνθεσις τοῦ τουρκικοῦ Κράτους ἐν Εὐρώπῃ. Μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, καί τοι ἀπωλέσασα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ῥουμανίαν ἡ Τουρκία ἀπετέλει συμπαγὲς σύνολον· διὰ τῶν πρὸς βορρᾶν συνόρων της, διὰ τοῦ Δουνάβεως καὶ διὰ τῶν Βαλκανίων κατεῖχεν πλουσίας ἐπαρχίας, αἵτινες καλλίτερον διοικούμεναι ἠδύναντο νὰ ἐπιβάλλωσι τὸν σεβασμόν. Ἤδη ὅμως, ἀφ' οὗ τῇ ἀφῃρέθησαν ἡ Βουλγαρία, ἡ Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη, καὶ ἡ κεντρῴα Ἀρμενία, καὶ μὲ τὰς ἐπιτεινομένας ἀπαιτήσεις τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας καὶ μὲ τὴν παραχώρησιν τῆς Κύπρου, ἡ Τουρκία μένει εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες τῷ 1856 διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ὡς ἕνα τῶν κανόνων τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης. Πάντοτε ἐπομένως ἡ Τουρκία ἐζημιώθη διὰ τοῦ πολέμου καὶ διὰ τῶν συνθηκῶν· κακῶς ὅμως ἤθελέ τις συμπεράνει ἐκ τούτου ὅτι ἐπίκειται ἡ πτῶσίς της. Ἐν τοῖς κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμοις ἀνέπτυξεν ἰσχὺν καὶ πειθαρχίαν, ἀξίας τῶν πρώτων αὐτῆς καταπληκτικῶν ἀρχῶν [1]) καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν περιπτώσει εὐρωπαϊκοῦ πολέμου θὰ ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ διαθέσῃ στρατὸν 159,000 ἀνδρῶν, 23,000 ἵππων, 828 πεδινῶν πυροβόλων καὶ 2374 τοπομαχικῶν, ἐκτὸς τῆς ἐφεδρείας, καὶ στόλον ἐξ 61 πλοίων, ἐν οἷς 15 θωρηκτά. Τὴν καταστροφὴν τῆς Τουρκίας ἤθελε διαδεχθῇ γενικὸς πόλεμος, μακροχρόνιος καὶ καταστρεπτικός· ἡ πτῶσις τοῦ Σουλτάνου ἤθελε διεγείρει τὸν φανατισμὸν τῶν πολυαρίθμων μου-

[1]) Ἡ ὀθωμ. αὐτοκρατορία ἔχει ἐν Εὐρώπῃ 165 433 χιλιόμ. καὶ 4 ½ ἑκατομ. κατοίκων ἐν Ἀσίᾳ 1,890,468 χιλιόμ. καὶ 16,174,000 κατοίκων, καὶ ἐν Ἀφρικῇ 2,054,000 χιλιομ., καὶ 7,817,000 κατοίκων, ἤτοι ἐν ὅλῳ πληθυσμὸν 28 ἑκατομ. ὑπηκόων. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Κάρτα τὰ βαλκανικὰ κράτη ἔχουσι τοὺς ἑξῆς πληθυσμούς: Σέρβους 4,400,000 Βουλγάρους 3,500,000. Ἕλληνας 2.700,000, Ἀρναοῦτας ἢ Ἀλβανοὺς Σκιπετάρους 1,500,000, Τούρκους, καὶ Κιρκασίους, 1,000,000, Ἀρμενίους 200,000, Ἀθιγγάνους 140,000, Ἰσραηλίτας, 100,000, διαφόρους 60,000.

σουλμανικῶν πληθυσμῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἴσως θὰ ὑπῆρχε κίνδυνος νέας εἰσβολῆς τῶν Βαρβάρων.

Ἂς φαντασθῶμεν τώρα καὶ ἄλλην λύσιν· ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐπεκταθῇ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ὡς καὶ ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους· ἡ Βουλγαρία νὰ κρατῇ τὴν Ῥωσσίαν, βοηθοῦσα αὐτὴν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἡ Αὐστρία νὰ φθάσῃ μέχρι Θεσσαλονίκης· ἡ Ῥουμανία νὰ γείνῃ αὐτοκρατορία δάκο-ρουμανική· ἡ Σερβία νὰ λάβῃ ἔκτασιν καὶ ἴσως νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὸν ἱπποτικὸν καὶ δημοφιλῆ ἡγεμόνα Νικήταν τοῦ Μαυροβουνίου. Διατί οἱ ἱππόται τῆς Ἱερουσαλὴμ νὰ μὴ καταλάβωσι τὴν Ῥόδον; Κυριευθεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἐν ἔτει 1310 καὶ παραχωρηθεῖσα αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν Παπῶν, ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ τάγματος τῶν ἱπποτῶν ἐν ἔτει 1522. Δὲν θὰ ἠδύνατο ἆρά γε ν' ἀπαιτήσῃ αὐτὴν ἐκ νέου κατὰ τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας τοῦ Σουλτάνου; Ὑπάρχουσι καί τινες ἐλπίζοντες ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤθελον προσαρτηθῇ οἱ Τοῦρκοι! Ἄλλοι πάλιν ὀνειροπολοῦσι περὶ ἐλευθέρας Κωνσταντινουπόλεως, καὶ περὶ βαλκανικῆς Ὁμοσπονδίας, χρησιμευούσης ὡς φραγμοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, τῶν Ῥώσσων καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Πᾶσα ἀπόπειρα ἀναγεννήσεως καὶ ἑνοποιήσεως θὰ εὕρισκε συμπαθείας ἐν Ἰταλίᾳ. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀποικίαι ἑλληνικαὶ σώζονται ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, διατηροῦσαι τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἀλβανικὰ ἔθιμα. Ἐν αὐταῖς ἄνδρες ῥέκται καὶ αἰσθηματίαι ἐγένοντο κέντρον πελασγικῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἐκδίδουσιν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐφημερίδα. Πρὸς τοὺς ἄνδρας τούτους συνεννοεῖται ἀνατολικὸν κομητάτον ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἕτερον κομητάτον ἐν Βουκουρεστίῳ διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. Ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ὑπάρχουσι δύο ἑκατομμύρια Σχιπετάρων, οἵτινες ἀρνοῦνται νὰ συμμετάσχωσιν τῆς βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας καὶ ἀγανακτοῦσι διότι ἡ Ἑλλὰς προσπαθεῖ νὰ διαδώσῃ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν πολιτισμόν της, ἴσως δὲ καὶ τὴν κυριαρχίαν της ἐπὶ φυλῆς

ὅλως διαφόρου· καὶ ἐλπίζουσι νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐθνικότητα διὰ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους.

Ὅθεν τὸ ζήτημα τῶν ἐθνικοτήτων εὑρίσκει ἐνταῦθα νέα προσκόμματα καὶ νέας ἐφαρμογάς, καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς (οἱ Ἰταλοὶ) δὲν ἐννοοῦμεν πῶς τὸ ζήτημα τοῦτο δύναται νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὴν κυριαρχίαν ἀσιανοῦ καὶ βαρβάρου ἐπιδρομέως, ὑφιστάμεθα τὰς ἐπιθέσεις τοῦ κόμματος ἐκείνου, ἐν ᾧ ὑποστηριζόμεθα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὰς ἐξωτερικὰς δυσχερείας προστίθενται καὶ ἐσωτερικαί, αἵτινες ἔδει νὰ ἐξομαλυνθῶσιν, ὡς ἐξωμαλύνθησαν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς. Διὸ θὰ ἐξακολουθῶμεν κηρύττοντες τὴν ἀνάγκην τῆς ὁμονοίας, ἥτις θὰ σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῶν Ῥώσσων καὶ ἀπὸ τῶν Τούρκων. Πολὺ συντελεστικὸν εἰς τοῦτο θὰ ἦτο ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Δυστυχῶς διχογνωμοῦσι πρὸς τοῦτο οὐ μόνον Σλαῦοι καὶ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ Σέρβοι καὶ Βούλγαροι, Δροῦσοι καὶ Μαρωνῖται.

Λέγεται ὅτι τὸ ἑλληνικὸν σχίσμα διατηρεῖται μόνον ἕνεκα τῆς ἀπαιδευσίας τῶν ἱερέων, καὶ ὅτι στερεῖται ἀξίας ἐπιστημονικῆς, ἔχον ἀναριθμήτους αἱρέσεις, ἐφ' ὧν πασῶν ἄρχει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχης. Ἡ δουλοφροσύνη τοῦ σχισματικοῦ κλήρου εἶναι τοσαύτη, ὥστε ὁ βασιλεὺς Μιλάνος τῆς Σερβίας ἠδυνήθη ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ μόνῃ νὰ παύσῃ πάντας τοὺς ἐπισκόπους· ἀφαιρεῖ δὲ τὸ συμπαγὲς ἐκεῖνο τῆς ἀντιστάσεως, εἰς ἣν ὀφείλει νὰ ὑποκύψῃ καὶ αὐτὸς ὁ Βίσμαρκ. Εἰσαχθέντος ἐσχάτως τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ ἐν Τουρκίᾳ, ἐπῆλθον συγκρούσεις μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, αἵτινες δὲν ἔπαυσαν ἢ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1884, ἀφ' οὗ ὁ Σουλτάνος ἀνεγνώρισε πάντα τὰ προνόμια τῆς Συνόδου, καὶ παρεχώρησεν εἰς τὸν πατριάρχην Ἰωακεὶμ Δ'. φιρμάνιον περιβολῆς τοῦ ἀξιώματος ὅμοιον πρὸς τὸ ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. τῷ πατριάρχῃ Γενναδίῳ παραχωρηθέν.

Ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΔ'. ἵδρυσεν ἐν Ῥώμῃ ἐν ἔτει 1577 ἱερὸν σπουδαστήριον ἑλληνο-ῥουθενικόν, προσηρτημένον τῷ ναῷ

τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου ἐν ὁδῷ τοῦ Βαβουΐνου. Ἐν αὐτῷ ἐκπαιδεύονται καὶ σήμερον ἔτι διάφοροι νέοι ἀνήκοντες εἰς τὰς ἑλληνικὰς λεγομένας ἐθνικότητας, γνήσιοι Ἕλληνες Ἰταλο-έλληνες, Ῥουμάνοι, Βούλγαροι, Μελχῖται. Δύο ἀποστολικοὶ ἔξαρχοι ἐδρεύουσιν ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἡ Τουρκία παρεχώρησε τὰ βεράτια, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν θέλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ Πατριαρχεῖον. Τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα ἔχει μεγαλειτέραν σημασίαν ἐν χώραις, ἐν αἷς ἡ θρησκεία εἶναι ἡ βάσις τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ βίου· ὁ λαὸς συγκεντροῦται περὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐπαναστατεῖ κρατῶν τὸν Σταυρὸν καὶ ἐπικαλούμενος τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα ἀφηγήθημεν, παρουσιάζουσιν ἡμῖν τρία ζωτικὰ ζητήματα: τὴν ἐθνικότητα, τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐθνικότητος, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας διεταράχθη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἡ ἱστορικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Εὐρώπης, ἀπώλεσε καὶ τὴν πίστιν της καὶ τὸ ἐπίκαιρον αὐτῆς. Ἐπολλαπλασίασε τὰ προβλήματα ἐν Δανίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Πολωνίᾳ· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ἰταλία, ἥτις φαίνεται τοσοῦτον ἀκριβῶς διαγεγραμμένη, διστάζει ποῖα σύνορα νὰ παραδεχθῇ, τὸ ὄρος Βρέννερον ἢ τὰς Ἰουλίας Ἄλπεις; Ἔτι μεγαλειτέρα εἶναι ἡ ἀβεβαιότης ὡς πρὸς τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἐν ᾗ τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς ἐκείνους, οἵτινες πρῶτοι ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν καὶ παρέσχον τοὺς ὁπλαρχηγοὺς καὶ ἥρωας τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος. Πότε τὴν σημερινὴν ἐγωϊστικὴν ἀποκλειστικότητα θ' ἀντικαταστήσῃ ἡ γενικὴ ἀλληλεγγύη;

Ἡ Ἰταλία ἐγένετο ἀνεξάρτητος καὶ μία, ἀλλ' ἡ Κορσικὴ καὶ ἡ Νίκαια προσηρτήθησαν τῇ Γαλλίᾳ, τὸ Τρεντῖνον ἀνήκει εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἡ Γερμανία κατέλαβε τὴν Δανίαν, τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Γερμανοί, Σλαῦοι, Οὔγγροι, φυλαὶ διάφοροι, εἶναι ἡνωμέναι ἐν αὐτοκρατορίᾳ· ὡς νὰ ἦσαν φυλαὶ ἀποκεκλεισμέναι.

Εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικότητος ἀντετάχθη ἄλλη ἀρχή, ἡ

ἀρχὴ τῆς γενικῆς ψηφοφορίας. Ὁ Μαγκίνης, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας ἔλεγε τὸν Μάρτιον τοῦ 1883 ἐν λόγῳ δικαίως φημισθέντι: «Ὅσοι νομίζουσιν ὅτι δύνανται νὰ νομιμοποιήσωσι τὰς πράξεις τῶν ἀτομικῶν βιαιοπραγιῶν ἢ τὰς καταχρήσεις τῆς ἰδιωτικῆς ἰσχύος ἐπικαλούμενοι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐθνικότητος, οὐδέποτε ἀνέγνωσαν ὅ,τι ἐγὼ ἐδίδαξα καὶ ὅ,τι οἱ ἐπιστήμονες ἔγραψαν, ἀλλὰ δεικνύουσιν ὅτι δὲν ἐξωκειώθησαν πρὸς τὰ ὑγιᾶ καὶ ἠθικὰ δόγματα. Τὸ νὰ πιστεύῃ τις ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐθνικότητος ἀντιπροσωπεύει τὴν νομιμότητα τῆς βίας καὶ ὅτι καθιεροῖ τὴν χρῆσιν τῆς βίας, σχίζουσα τὰς συμβάσεις τῶν ἐθνῶν καὶ ἀπαρνουμένη πάσας τὰς πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνεπείας, αἵτινες εἶναι ἀχώριστοι ἀπὸ τῆς ἀπροσδοκήτου καταστροφῆς τῶν συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων, τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν ἐντελῆ ἄγνοιαν τοῦ γνησίου δόγματος τῆς ἐθνικότητος, καὶ τοῦτο ἐδίδαξαν οἱ ἐπιφανέστεροι ἑρμηνευταὶ τῆς ἐπιστήμης». Οἱ πρῶτοι ἐπικαλεσθέντες αὐτὴν ἦσαν οἱ βασιλόφρονες ἐν Γαλλίᾳ, ἐν ἔτει 1830, πεποιθότες ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἤθελεν ἐπαναφέρει τοὺς ἐξωσθέντας Βουρβώνους. Δολίως ἐξεμεταλλεύθη τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ Ναπολέων Γ΄., καὶ ἔκτοτε ἐγένετο χρῆσις αὐτῆς οὐ μόνον ὡς γνώμονος διὰ τοὺς λαοὺς ἐν ἐπαναστάσει ἀλλὰ καὶ πρὸς συντάραξιν τῶν συντεταγμένων λαῶν καὶ πρὸς ἀντικατάστασιν ἑνὸς κυρίου δι' ἄλλου. Καὶ αὐτὴ ἡ Νίκαια καὶ ἡ Σαβοΐα διατελοῦσαι ἐντελῶς ἥσυχοι· ἠρωτήθησαν, ἐὰν θέλωσι νὰ μείνωσιν ἰταλικαὶ ἢ νὰ γείνωσι γαλλικαί; Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐκανόνισε τὰς πράξεις τοῦ Ναπολέοντος Γ΄. ὀλίγους μῆνας πρὶν ἀναθεματίσῃ αὐτόν. Ἀλλαχοῦ πάλιν ἡ ἀρχὴ αὕτη παραδίδει τὴν χώραν εἰς χεῖρας φιλοδόξου τινὸς προβάλλουσα τὸν φόβον, ἢ τὴν χαράν, ἢ τὴν ἀγανάκτησιν ἢ καὶ τὰ στιγμιαῖα πάθη, ἐν ᾧ οἱ δημαγωγοὶ μεταχειρίζονται αὐτὴν πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν μικρῶν Κρατῶν καὶ ὅπως περιορίσωσι τὴν Εὐρώπην εἰς τρία ἢ τέσσαρα μεγάλα Κράτη, ἔχοντα τὴν ὑλικὴν ἰσχὺν καὶ χρῆμα ἀρκετὸν πρὸς ἀγορὰν πυροβόλων καὶ θωρηκτῶν. Τίς δύναται νὰ ἐγγυηθῇ ὅτι δημοψήφισμα δὲν θὰ

προσαρτήσῃ τὸ Βέλγιον εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Σερβίαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Σικελίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἢ ὅτι δὲν θ' ἀποσπάσῃ τὴν Ἰρλανδίαν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας, τὴν Οὐγγαρίαν ἀπὸ τῆς Αὐστρίας, καὶ τὸ καντόνιον τοῦ Τικίνου καὶ τὴν Γενεύην ἀπὸ τῆς Ἑλβετίας;

Ὁ παρελθὼν αἰὼν εἶχεν ὑψώσει τὴν λαϊκὴν δύναμιν ὅπως καὶ τὴν ἐκκλησιαστικήν, ἥτις ἐκυριάρχει κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἐκλαϊκεύσας τὰ καθιδρύματα, καὶ εἰσαγαγὼν τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει καὶ ἐν τῇ ἀγαθοεργίᾳ, καὶ διὰ διαταγμάτων καὶ περιορισμῶν κατώρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ. Τοὺς κυβερνῶντας, οἵτινες ἀπερρόφουν τὴν ἐξουσίαν, οἱ φιλόσοφοι συνέδραμον διὰ συλλογισμῶν, ὅπως ἀφαιρέσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κλήρου καὶ συγκεντρώσωσιν αὐτὴν ἐν τῷ Κράτει. Ὅπως μία ὁμοφωνία ἀνθρώπων ἀποτελεῖ μίαν οἰκογένειαν, πολλαὶ ἡνωμέναι ἀποτελοῦσι τὴν Κοινότητα, καὶ πολλαὶ κοινότητες τὸ Κράτος χωρὶς ἡ μὲν νὰ καταστρέφῃ τὴν δέ. Τὸ Κράτος ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ ἔκφρασις καὶ ἡ κηδεμονία τῶν δικαιωμάτων, τῶν καθηκόντων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, καὶ ἡ ἐγγύησις τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἐλευθέρας δράσεως πρὸς τὸν ἄμεσον σκοπὸν τῆς ἐπικρατήσεως τῆς δικαιοσύνης, ἐμμένον πάντοτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν κοσμικῶν σχέσεων, παραχωρῶν δὲ τὰς αἰωνίας καὶ θείας σχέσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ᾧ ἡ οἰκογένεια περιελάμβανε καὶ τὰς κοσμικὰς καὶ τὰς ὑπερφυσικὰς σχέσεις. Ἀντὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἐλευθερία τῶν μελῶν μετὰ τῆς ἑνότητος τοῦ Κράτους, μετεβλήθη τοῦτο εἰς ὑπέρτατον ὄν, ζῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἄρχον τῶν ἀτόμων, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μεγάλη ἐπανάστασις συνέτεινεν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Καταχρωμένη τῶν ἀφηρημένων ἀρχῶν, ἀντικατέστησε ταύτας διὰ τῆς ἰσότητος, ἥτις δὲν ἀπήτει προκαταρκτικὴν πολιτικὴν ἐκπαίδευσιν ἢ παραδόσεις, ἥτις εἰσήγαγε τὸν φθόνον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, καὶ ἔδιδεν ὄψιν ὅλως ὑλικὴν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν, καταπατήσασα τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου, μὴ ἔχοντος

ἠθικοὺς δεσμοὺς πρὸς τοὺς ὁμοίους του, ἢ μόνον ὅπως ἐπέβαλλε τὸ Κράτος. Οἱ κυβερνῶντες οὐδέποτε ἦσαν τοσοῦτον ἀπόλυτοι ἢ ὅταν χάριν τῆς ἰσότητος εἶχον καταργήσει τὰς προνομίας τῶν οἰκογενειῶν, τῶν κοινοτήτων, τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν συντεχνιῶν.

Ἀλλὰ τὸ Κράτος δὲν ἀποτελεῖ τὴν ὅλην κοινωνίαν ἢ μόνον ἐν τῇ νομικῇ αὐτοῦ διατάξει. Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἶναι τὸ ἄτομον καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς ἀτομικῆς κοινωνικότητος· ἐπομένως μεταξὺ τοῦ πολίτου καὶ τοῦ κράτους δὲν ὑπάρχει ἄλλη διαφορὰ ἢ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ μέρους, ὥστε δὲν ὑπάρχει σύγκρουσις ἀρχῶν ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν δύο νομικῶν προσώπων. Ἡ κοινωνία δὲν ἀπορροφᾷ ὅλον τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἐν αὐτῇ καὶ ἐκτελεῖ ἐν αὐτῇ τὸ κοσμικὸν αὐτοῦ στάδιον, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ διατηρεῖ ἰδίαν ἀτομικότητα, θέλησιν καὶ συνείδησιν, αἵτινες βραβεύονται ἢ τιμωροῦνται ὑπὸ τῆς κοινωνίας.

Ἐπομένως ἔδει νὰ εὑρεθῇ χαλινὸς κατὰ τῶν κυβερνώντων καὶ ἱδρύθησαν τὰ Συντάγματα. Τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα ἐγένοντο κατὰ μίμησιν τοῦ ἀγγλικοῦ, ἀλλ' ἐν ᾧ τὸ ἀγγλικὸν Σύνταγμα ἐπήγαζεν ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἀρχαίων προνομιῶν, μετεφυτεύθησαν εἰς χώρας, ἐν αἷς τὰ διατάγματα ἦσαν ἡ μόνη αὐτῶν βάσις. Κυβέρνησις, ἱδρυθεῖσα ὅπως προστατεύσῃ τὰ ἄτομα ἐν τῷ γενικῷ συνεταιρισμῷ καὶ ὅπως ἐξασφαλίσῃ εἰς πάντας τὸ δικαίωμα τοῦ ποιεῖν τὸ καλὸν χωρὶς τὰ θυσιάσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ πλησίον, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Κράτους ἔχοντος διάφορα δικαιώματα, ἀντίθετα ἐνίοτε πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν, καὶ θεμελιωθέντος ἐπὶ τῆς γαλλικῆς δηλώσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας· ὥστε οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο ἢ ὅτι ἡ παντοδυναμία τῶν ἡγεμόνων μετεβλήθη εἰς παντοδυναμίαν τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν Κοινοβουλίων. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος, καὶ ἡ ἱστορία ἐνησχολήθη οὐχὶ τόσον μὲ τοὺς βασιλεῖς ὅσον μὲ τοὺς ὑπουργούς,

οἵτινες ἠδύναντο νὰ κυβερνῶσι καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ ἡγεμὼν ἦτο παιδίον ἢ γυνὴ ἢ καὶ παράφρων τις.

Αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ ἔτους 1848 δὲν παρέσχον καλλίτερα ἀποτελέσματα, ὥστε ἡ δυσαρέσκεια ἐξηκολούθει ὑφισταμένη, καὶ αἱ ἐλπίδες ἔμενον ἀπραγματοποίητοι. Μόλις κατωρθοῦτο μία μεταρρύθμισις καὶ ἀμέσως ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη ἄλλης, καὶ αὕτη προητοιμάζετο εἴτε ἐν τοῖς ἀνακτοβουλίοις εἴτε διὰ μυστικῶν συνεννοήσεων. Δημοσιογράφοι καὶ δικηγόροι ἐπεκράτουν, ὡς ἐκ τούτου καὶ θεωρίαι αὐτοσχεδιασθεῖσαι ἐν ἀγορεύσεσι λυρικαῖς· ἐπεκράτει ὡσαύτως καὶ ἡ κατηγορία τῶν κυβερνώντων, ὡς ἐὰν εἶναι εὐχάριστον νὰ ὑπακούῃ τις εἰς ἐκείνους, οὓς περιφρονεῖ ὡς ἀνικάνους ἢ ἀνηθίκους, καὶ ἡ σκέψις περὶ διηνεκῶν μεταβολῶν, ἢ τὸ χαρακτηρίζειν ὡς πρόοδον πάντα νεωτερισμόν, καὶ ὡς φιλελευθερίαν πᾶσαν ἀντιπολίτευσιν. Ἐλησμονεῖτο δὲ ὅτι ἑκάστη χώρα ἔχει τὴν Κυβέρνησιν, ἧς εἶναι ἀξία, καὶ ὅτι οἱ λαοὶ εἶναι ἐλεύθεροι διὰ τῶν ἠθῶν αὐτῶν, καὶ οὐχὶ διὰ νόμων, συνταχθέντων κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην, παρεκτραπεῖσαν ἐκ τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀμαθείας.

Οὕτως εἴδομεν ἐν Γαλλίᾳ, τῇ κλινικῇ πάντων τῶν κοινωνικῶν νοσημάτων, ἀποτυχοῦσαν πᾶσαν συστηματοποίησιν· τόσον τὸν ἔνδοξον ἀπολυτισμὸν τοῦ Ναπολέοντος Α΄. ὅσον καὶ τὴν συνταγματικὴν εὐλάβειαν τῆς παλινορθώσεως, τόσον τὸν δεσποτισμὸν τῆς Συνελεύσεως τῶν ἀντιπροσώπων, ὅσον καὶ τὴν χαλαρότητα τῆς διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, τόσον τὰς ἀπεριορίστους κατακτήσεις ὅσον καὶ τὴν ὑφ' οἱουσδήποτε ὅρους εἰρήνην, τόσον τὴν σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν ὅσον καὶ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοκρατορίαν. Οὐχί. Τὴν ἐλευθερίαν δὲν προάγουσι συντάγματα, κοινοβούλια, ἐκλογαὶ καὶ ἐφημερίδες· ἕκαστος πολίτης δέον νὰ κινῆται ἐλευθέρως ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαιοσύνης.

Ἤδη τὸ Κράτος ἀνελάμβανε τὸ μεγαλείτερον μέρος ἐν τῇ δράσει, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ εἰς τὴν εὐρυτέραν

οἰκογένειαν, τὴν κοινότητα δηλ. τοῦ νὰ ἐκπαιδεύῃ καὶ νὰ ἐνασχολῇ τὰ τέκνα της. Ἀλλὰ τὴν ἐπηύξησαν τὴν δρᾶσιν ταύτην καὶ αἱ διεθνεῖς σχέσεις, καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἀποκεντρώσεως παρήγαγον τοὺς σιδηροδρόμους, οἵτινες ἐδημιούργησαν νέαν ἀριστοκρατίαν καὶ μεγάλα ἀπροσδόκητα κέρδη.

Ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ ἐπόθει τὴν ἀπόκτησιν καὶ τὴν ἰσχυροποίησιν τοῦ συνταγματικοῦ συστήματος· ἤδη δὲ στρέφεται πρὸς τὴν δημοκρατίαν. Πολλὰ ἐγένοντο πειράματα, ὧν πολλὰ ὡρίμασαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ κυβερνῶντες συντελοῦσιν εἰς τὴν μείωσιν τοῦ γοήτρου διὰ ταπεινόφρονος πολιτικῆς, παρακάμπτοντες τὰ μεγάλα ζητήματα ἀντὶ νὰ ἀντιμετωπίσωσιν αὐτά· δὲν εἶναι μὲν τύραννοι, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τὴν τόλμην ν' ἀντισταθῶσι κατὰ τῶν τυραννίσκων, φοβούμενοι τοὺς κακοὺς καὶ μὴ ἔχοντες πεποίθησιν εἰς τοὺς καλούς.

Παρακολουθήσαμεν ἤδη τὸν μυστηριώδη ἀγῶνα μεταξὺ τῶν ἐνστίκτων καὶ τῆς κρίσεως, μεταξὺ τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τῆς Χάριτος, ὧν τὸ μὲν αὐτεξούσιον, παρεκτρεπόμενον ἐκ τῆς ἀρχῆς του ἄγει εἰς πλάνας, ἡ δὲ χάρις χαλιναγωγεῖ, ἀναζωογονεῖ καὶ διορθοῖ. Ἕνεκα τῆς συγκρούσεως ταύτης, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἱστορίαν, ἐν τοῖς 40 ἔτεσι τῆς μεταβάσεως καὶ μεταμορφώσεως εὑρίσκομεν τοσοῦτον ἠλλοιωμένην τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, ὥστε, ἀνατρέχοντες εἰς τὰ ἔτη τῆς νεότητος ἡμῶν, μόλις πιστεύομεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς χώρας (τῆς Ἰταλίας δηλ.) καὶ τῶν αὐτῶν χρόνων. Αἱ εἰσαχθεῖσαι καὶ γενικευθεῖσαι μεγάλαι μεταρρυθμίσεις, ἡ εὐκολία τοῦ μεταδίδειν τὰς σκέψεις διὰ τηλεγράφων καὶ μεταφέρειν ἐμπορεύματα καὶ ἀνθρώπους διὰ σιδηροδρόμων καὶ πλοίων, αἱ γνώσεις, αἱ ἀποκτηθεῖσαι διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν σχολείων· ἡ θέα τοσαύτης πολυτελείας ἐκ μέρους ἰδιωτῶν καὶ Κυβερνήσεων· ἡ ἀδελφοποίησις τῶν στρατώνων, τῶν ἐργοστασίων καὶ τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐργατικῶν συνδέσμων καὶ ἑταιριῶν· ἡ ἀνθυγιεινὴ καὶ ἀνήθικος συγκέντρωσις ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσιν· ἡ ἀπορρόφησις τῶν μικρῶν Κρατῶν ὑπὸ τῶν μεγάλων. Κατὰ

τὸν Δούδλεϋ Βάξτερ τὸ σύνολον τῶν δημοσίων χρεῶν τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν ἀνήρχετο ἐν ἔτει 1715 εἰς 7 δισεκατομμύρια καὶ 500 ἑκατομμύρια ἰταλικῶν λιρῶν. Συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν τὰ δημόσια χρέη ἀνήρχοντο ἐν ἔτει 1793 εἰς 12 1/2 δισεκατομμύρια, ὧν τὸ ἥμισυ καὶ πλέον ἀνῆκε τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1793 καὶ ἐντεῦθεν τὰ δημόσια χρέη ηὔξησαν καταπληκτικῶς, καὶ κατὰ τὸ 1824 ἀνήρχοντο εἰς 38 δισεκατομμύρια ἐξ ὧν τὰ 23 δισεκατ. ἀπετέλουν τὸ δημόσιον χρέος μόνης τῆς Ἀγγλίας.

Μετὰ τὸ 1820 ὁ κόσμος ἀπήλαυε σχετικῆς τινος εἰρήνης, διὸ ἐν ἔτει 1848 αἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἐθνῶν ἀνήρχοντο εἰς μόνον 43 δισεκατομ. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848, καὶ οἱ πόλεμοι τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας ἀνεβίβασαν τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς 93 δισεκατ. καὶ 773 ἑκατομ. ἰταλ. λιρῶν ἐν ἔτει 1870, καὶ σήμερον ἀνέρχεται εἰς 130 δισεκατ. Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Ἀγγλίας ἦτο 744 1/2 ἑκατ. λιρῶν στερλινῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα δεκαπέντε ἔτη ἐν Εὐρώπῃ καὶ ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις ἐξεδόθησαν τίτλοι διὰ τὸ ποσὸν 100,159 ἑκατομμυρίων, ἐξ ὧν τῇ Ἀμερικῇ ἀνήκουσι 27 δισεκατ. τῇ Γαλλίᾳ 20 δισεκατ., τῇ Ἀγγλίᾳ 15 σχεδόν, τῇ Ῥωσσίᾳ 8, καὶ τῇ Γερμανίᾳ 7 δισεκατ. ὡς ἔγγιστα. Ταῦτα πάντα συνετέλεσαν οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν ἀλλὰ καὶ νὰ περιφρονηθῶσι αἱ πατροπαράδοτοι ἕξεις, ὁ εἰδικὸς χαρακτὴρ καὶ τὰ ἱστορικὰ δικαιώματα. ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ κατηγορηθῶσιν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπὶ ἀμαθείᾳ, βαναυσότητι καὶ δουλοφροσύνῃ.

Ὁ δέκατος ἕβδομος αἰὼν εἶχε μελετήσει τὰ καθήκοντα, ὁ δέκατος ὄγδοος τὰ δικαιώματα, κηρύξας κοινωνικὴν ἰσότητα, τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξιθρησκείαν, ὁ δὲ δέκατος ἔνατος αἰὼν ἀπέβλεψε ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὰ συμφέροντα καὶ ἀνέπτυξεν αὐτὰ ἀνίσως πρὸς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον. Ὀλίγα κοινωνικὰ φαινόμενα ἔσχον τοσαύτην ἀνάπτυξιν ὅσον ἡ πίστις, ἥτις συνετέλεσε νὰ ἐκτελεθῶσιν ἔργα καὶ ἐπιχειρήσεις μεγάλαι, χρησιμοποιοῦσα

τὰς δυνάμεις τοῦ ἡμίσεως τοῦ κόσμου. Ἀλλ' αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἀνέπτυξαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον δὲν ἐχαλιναγωγεῖτο ὑπὸ ἠθικῶν ἰδεῶν ἀλλ' ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν βαναύσων πόθων, εἰς τὴν κατάργησιν ναῶν πρὸς ἵδρυσιν ἐργοστασίων καὶ ἀποθηκῶν, καὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἑκατομμυρίων διὰ τῶν τριάκοντα δηναρίων, ἀνθ' ὧν ἐπωλήθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Συνεπείᾳ τούτου ἦτο ἐπάναγκες νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ φροντὶς περὶ οἰκονομίας, ἥτις ἦτο ἡ κυριωτέρα μέριμνα τῶν ἀρχαίων Κυβερνήσεων· ἐθεωρήθη ἀκμάζον τὸ Κράτος ἐκεῖνο, καὶ ἀκμάζουσα ἡ κοινωνία ἐκείνη, ἥτις εἶχε περισσοτέραν ἐπίδειξιν, ἥτις δηλ. ἐξεμύζα περισσότερον τοὺς λαούς, καὶ ἐθεοποιεῖτο ὁ ὑπουργὸς ἐκεῖνος, ὅστις διὰ νέων φόρων ἐξίσου τὰ ἔσοδα πρὸς τὰ ἔξοδα. Αἱ πιστωτικαί, αἱ ἀγροτικαὶ καὶ ἐθνικαὶ τράπεζαι, ὡς καὶ οἱ ἀνώνυμοι τίτλοι, τὰ δάνεια καὶ τὰ λαχεῖα ἐκέντησαν τὴν ἀπληστείαν πρὸς τὰ κέρδη, ἥτις ἐνέσκηψεν εἰς τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τῶν κατωτάτων τάξεων μέχρι τῶν αὐτοσχεδιασμένων Κροίσων. Τραπεζιτικαὶ ἐπιχειρήσεις παρήγαγον πολέμους, ὡς ἦτο ὁ πόλεμος τοῦ Μεξικοῦ, καὶ κοινωνικὴν ἐξαχρείωσιν· αἱ ἐπιχειρήσεις ἦσαν ἡ δοκιμασία τῆς νεολαίας, καὶ τὸ Χρηματιστήριον τὸ γυμνάσιον αὐτῆς· τὸ δὲ τιμολόγιον τῶν δημοσίων ἀξιῶν κατέστη τὸ πλέον ἐνδιαφέρον μέρος τῶν ἐφημερίδων.

Ἐπῆλθε δὲ ὁ δεσποτισμὸς τοῦ χρήματος, ὅστις ὅμως ἐνίοτε κατώρθωσε νὰ παρακωλύσῃ συγκρούσεις καὶ ἐπαναστάσεις. Δὲν ἀπαιτεῖται ὅμως πολλὴ ἰδιοφυΐα, διὰ ν' ἀγανακτήσῃ τις βλέπων τὸ δημόσιον πνεῦμα πνιγόμενον ὑπὸ ἐγωϊστικῶν καὶ δισταζόντων λογισμῶν· βλέπων τὴν ἐξουσίαν τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ μετρίου, τὴν ἀπληστίαν δημοτικότητος, τοὺς ἀκατονομάστους πόθους, τὰ ἄσκοπα κινήματα, καὶ τὴν ματαιοδοξίαν ἐμφανιζομένην ἐν τοῖς ἐθίμοις καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἰσότης ἐπεκυροῦτο διὰ νόμου· ἢ βλέπων τὴν κοινὴν γνώμην, ἥτις τὰ πάντα ἐπικρίνει καὶ οὐδὲν ἐξετάζει, ἐπιχρυσοῦσαν εἰκόνας, παρ' ὧν τὰ πάντα ἀπαιτεῖ καὶ

τὰς ὁποίας κατόπιν θραύει, ἥτις χωρίζει ὅ,τι ἀγαπᾷ καὶ ὅτι τιμᾷ, καὶ ὑποκύπτει εἰς ποταπόν τινα ἢ βάναυσον δωροδόκον. Ἡ ἔλλειψις πίστεως ἐπὶ τὸ μέλλον ἐκδηλοῦται ἐν τῇ ἐλλείψει ἠρεμίας κατὰ τὰς συζητήσεις, ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς βεβαιότητος τοῦ ἀποτελέσματος. Ἀπὸ ἀτμοσφαίρας ἀγαθότητος μὲ τύπους εὐγενεῖς καὶ αἰσθήματα ἐποικοδομητικά, ἀπὸ τοῦ δράματος καὶ τοῦ μυθιστορήματος, τὰ ὁποῖα παριστῶσι τὸν βίον μὲ τὸ σκιόφως αὐτοῦ, χωριζόμενον μεταξὺ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ πάθους, καὶ ἀποκαλύπτουσι τοὺς ἀγῶνας τοὺς συνταράσσοντας τὴν ψυχὴν καὶ προκαλοῦντας δάκρυα καὶ αἵματα—ἡ φιλολογία κατέστη βιομηχανική, ἐμπορική, μὴ τείνουσα ἢ εἰς τὰ ὑλικὰ κέρδη καὶ μὴ ζητοῦσα ἢ τὴν ἀθανασίαν ὀλίγων μόνον ἡμερῶν, καὶ ἀποχωρισθεῖσα ἐκ τοῦ γνησίου λαοῦ, προσποιεῖται τὴν βάναυσον ἀντὶ νὰ ᾖναι γνώμων τοῦ καθήκοντος καὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ νὰ διαχύῃ φῶς εἰς τὰς ἀμφιβολίας. Διό, ὅπως ὁ Ἀρχίδαμος ἰδὼν τοὺς καταπέλτας ἀνεφώνησεν ὤλετο ἀρετά, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀναφωνοῦμεν ὤλετο ἡ φιλοκαλία!

Διήλθομεν χρόνους, καθ' οὓς ἡ ἰσχὺς ἐκράτει τοὺς λαοὺς εἴτε ὑποδεδουλωμένους εἴτε ἐν ὑλικῇ εὐημερίᾳ, ἐστερημένη ὅμως πάσης ἀξιοπρεπείας, καθ' οὓς ἡ κυριαρχία ἦτο ἡ ἐξουσία τοῦ κυρίου, καὶ ἡ βελτίωσις μονοπωλεῖον καὶ σύστημα πρὸς καταπίεσιν τῶν χαρακτήρων, καὶ ἐπιβολὴν ἀεργίας εἰς ἀνθρώπους ἔχοντας ἀνάγκην ἐργασίας καὶ δράσεως. Τότε οἱ ἄνθρωποι, ἐστερημένοι τῆς πεποιθήσεως, ἧς χρήζει ἡ εὐφυΐα, κατέτριβεν τὸν βίον των εἰς κόπους ἀσκόπους καὶ εἰς μεμψιμοιρίας γραϊδίων, βραδέως δεχόμενοι τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, κατέτριβον τὴν ἐπιμονὴν εἰς ὀκνηρίαν καὶ τὴν διαφωνίαν εἰς συγκρούσεις κομμάτων συκοφαντουμένων ἀμοιβαίως. Οἱ καλοί, οἱ ἀναφαινόμενοι μεταξὺ αὐτῶν, ἀναθεματιζόμενοι ἢ παραμελούμενοι, διότι ἦσαν εἰρηνικοὶ καὶ αὐστηροί, οὔτε ὑπέκυπτον εἰς τὸν δεσποτικὸν ζυγὸν οὔτε περιεφρόνουν τὰς προστατευτικὰς ἐξουσίας· βασιζόμενοι ἐπὶ ἑαυτῶν καὶ μόνον, ὅπως ὁ ἰσχυρὸς ὁ μὴ ἔχων ἀνάγκην ὑποστηρίξεως, ἐζήτουν ἐν τῇ

πάλη ἀπολύτων ἀρχῶν νὰ ἐνισχύσωσι τὸ ἠθικὸν φρόνημα καὶ τὸ φρόνημα τῆς προσωπικῆς ἀξιοπρεπείας, ἥτις ἐπιζητεῖ τὸ ἴδιον αὐτῆς δικαίωμα, καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς ὁπλιζόμενοι δι' ἀγάπης καὶ πεποιθήσεως, ἀναγεννῶντες τὴν ἀδελφότητα ἐν τῇ ὀδύνῃ, ἐβεβαιοῦντο ὅτι ὁ ἥλιος χρυσοῖ καὶ τὸ νέφος, τὸ ὁποῖον ἀντίκειται αὐτῷ καὶ διὰ τοῦ πνεύματος αὐτῶν ὑπεβοήθουν τὸ θεῖον πνεῦμα. Ἐχαιρέτουν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τὸ φῶς μόλις ἀναλάμψαν, ἀλλὰ καλῶς ἐγίνωσκον πόσοι κόποι, πόσαι ἀρεταί, πόσος ἡρωϊσμὸς καὶ πόση ὑπομονὴ ἀπαιτοῦνται πρὸς δημιουργίαν καὶ διατήρησιν λαοῦ, ἐγίνωσκον πόσον δύσκολον εἶναι νὰ ἦναί τις ἀφιλοκερδὴς ἐν μέσῳ τῶν φιλοδοξιῶν, καὶ πόσος κόπος ἀπαιτεῖται ἐν μέσῳ τῶν γελοίων ἐξάψεων καὶ τῆς ἀπολύτου ἐπιδιώξεως ἐπιχειρήσεων, ἀξιωμάτων καὶ ἀπολαύσεων, καὶ ὑπέμνησαν ὅτι τὰ μεγάλα ἔργα βραδέως μόνον συντελοῦνται.

Ἐφαίνετο ὅτι μέγα ἤθελε προκύψει κέρδος ὅταν ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας θὰ ἐξηυγενίζετο, καὶ ὅταν εὐρύτερος θὰ ἠνοίγετο ὁ ὁρίζων διὰ τῆς διευκολύνσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν γνώσεων· ὅταν συγγραφεῖς καὶ ἐπιστήμονες θ' ἀνελάμβανον ὑπουργεῖα· καὶ ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ ἀνεξάρτητος νοῦς τοῖς διεγείρει ὑποψίαν καὶ καταπολεμῆται εἴτε διὰ κρυφίων εἴτε καὶ διὰ φανερῶν ὅπλων· ὁ ἐνθουσιασμὸς περιορίζεται εἰς μικρὰν ὁμάδα ἀντιπολιτευομένων, οἵτινες χαίρουσιν ἐπὶ διαφθορᾷ, ἥτις ταῖς εἶναι ἐπωφελής, ἐπὶ ἐξαχρειώσει, εἰς ἣν αὐτοὶ συνετέλεσαν λατρεύοντες τὸν χρυσοῦν μόσχον, καὶ τάξις καλεῖται ἡ ἀκηδία, καὶ ἐλευθερία ἡ ἀπερίσκεπτος ἀπόλαυσις. Δυστυχεῖς εἶναι οἱ λαοί, οἱ ἀστειζόμενοι μὲ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐξαχρείωσιν καὶ οἵτινες εἰς τὴν χυδαιότητα δὲν ἀντιτάσσωσι τὰ δικαιώματά των, ἀλλὰ μόνον γελοίαν χαμέρπειαν ἢ πείσμονα ὑποταγήν! Τότε ἐπέρχεται ἀνισορροπία μεταξὺ τῶν πόθων καὶ τῶν μέσων, μεταξὺ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἰσχύος· ἐπέρχεται ἡ παράδοσις τῆς βιομηχανίας πρὸς μόνον ὄφελος τῶν μεγάλων κεφαλαιούχων, ἡ συνενοχὴ μετὰ τῶν ἐπιπολαίων γνώσεων, ἡ ἐπικρότησις ταπεινῶν κρίσεων, καὶ ἐντελὴς

θόλωσις τῆς φιλοτιμίας μὲ πυρετικὰς διαλείψεις· τότε ἀνακηρύσσεται ἡ ἐλευθερία ἐν ᾧ ἐκβιάζονται αἱ συνειδήσεις, καὶ ἐκσπᾷ εἰς σκηνικὰς ἀναγγελίας ὁ παροξυσμὸς τοῦ φόβου, ὃν ἐμπνέει τὸ φάντασμα.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀληθείας, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ζωτικότητα τῶν ψυχῶν, ὑποκύπτει εἰς τὴν ζέσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν σοφισμάτων· ἐλλείπει καὶ αὐτὴ ἡ πεισμονὴ πρὸς τὸ δίκαιον καὶ πρὸς τὸ ψευδές. Ἀρκεῖ ν' ἀναπετάσῃ τις τὰ ἱστία πρὸς τὸν ἄνεμον τῶν φαντασιώσεων, ἀρκεῖ νὰ διασπείρῃ τις ἐντέχνως μίαν γνώμην καὶ ν' ἀποδώσῃ τις εἰς αὐτὴν ὅλα τὰ ἐπιθυμητὰ ἀγαθά, εἰς δὲ τὴν ἐναντίαν γνώμην ὅλα τὰ κακὰ καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ἀναπόφευκτα, καὶ ἀμέσως τὰ πάντα θὰ ἐγκρίνωνται, τὰ πάντα θὰ ἐπικρίνωνται ἄνευ ἐγκαρτερήσεως, καὶ ἄνευ ἀξιοπρεπείας. Ἐκεῖθεν πηγάζει τὸ ἐλάττωμα τοῦ χαρακτῆρος, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῆς παρούσης γενεᾶς. Εἰς αὐτοὺς δὲν ἀνήκει τὸ μέλλον. Οἱ διεφθαρμένοι εἶναι προωρισμένοι διὰ τὴν τυραννίαν, ὅπως τὰ πτώματα διὰ τοὺς κόρακας.

Μετὰ τὰ συμβάντα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἀπαιτεῖται καλὴ θέλησις ὅπως κάμῃ λόγον περὶ νομιμότητος, ἀφιλοκερδείας καὶ περὶ βασιλικῶν λόγων. Αἱ συνθηκολογήσασαι μοναρχίαι, ἀντικαταστήσασαι τὸ θεῖον καὶ πατροπαράδοτον δίκαιον, καὶ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα κατέστρεψαν πᾶσαν γονιμότητα· ἐπῆλθεν ἐπομένως ἐκδίωξις πόθων ὑπερεξημμένων καὶ ἀβεβαιότης τοῦ μέλλοντος. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἔτους 1848, καταβληθεῖσα ἐπὶ στιγμὴν διὰ τῶν ὅπλων καὶ διὰ τῶν στρατοδικείων, ἐξερράγη ἐκ νέου· πάλιν ἐπεκράτησεν ὁ ἀριθμός, ἤτοι ἡ γνώμη τοῦ ἰσχυροτέρου· τὰ οἰκονομικὰ ἐξηντλήθησαν διὰ τῆς διατηρήσεως πολυαρίθμων στρατῶν [1]) καὶ ἐν τούτοις πανταχοῦ ταραχαὶ καὶ στάσεις καὶ

[1]) Ἡ ἐφημερὶς τῆς στατιστικῆς Ἑταιρίας τῶν Παρισίων τοῦ ἔτους 1855 ἀναγράφει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐνεργῶν στρατῶν τῆς Εὐρώπης εἰς 4,735,782 ἀνδρῶν. δηλ. ἐπὶ πληθυσμοῦ 372 ἑκατομμ. ἀνθρώπων ἀναλογεῖ εἷς στρατιώτης πρὸς 57 κατοίκους. Ἐὰν ἀπαιτοῦνται κατ' ἐλάχιστον ὅρον 600 φράγκα ἐτησίως πρὸς συντήρησιν ἑνὸς στρατιώτου οἱουδή-

ἐπιδημικαὶ παραφοραί· κυβερνῶντες ἐξεδιώχθησαν καὶ ἐφονεύθησαν· πανταχοῦ φόνοι καὶ καταστροφαί, πανταχοῦ ἐναλλαγὴ ἀναρχίας καὶ δεσποτισμοῦ.

Καθ' ἣν στιγμὴν διορθοῦμεν τὰ παρόντα φύλλα, πᾶσαι αἱ Δυνάμεις ἐκτελοῦσι μεγάλας προπαρασκευάς, καὶ μὴ ἀρκούμεναι εἰς τὰς γενομένας καταστροφὰς σκέπτονται περὶ εἰσαγωγῆς νέων ἐκρηκτικῶν ὀβίδων καὶ ὅπλων περὶ χρήσεως τῆς μελανίτιδος καὶ γίνονται ἀπανταχοῦ δοκιμαὶ μέσων καταστροφῆς, καὶ ταῦτα ἐν ὀνόματι τῆς ἀμύνης καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης!

Ἐν μέσῳ τοσούτων βιαιοπραγιῶν προεκηρύχθη νέον Δίκαιον, τὸ ὁποῖον καὶ οἱ ἡπατημένοι καὶ οἱ ἀπατῶντες ὠνόμαζον τὸ ἀρχαῖον δίκαιον, ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰς νέας περιστάσεις καὶ εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ [1]).

Ἡ λατρεία τῆς ἐλευθερίας ἔχει τοὺς ὑποκριτικοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς, ὡς πᾶσα λατρεία καὶ οἱ ὑποκριταὶ οὗτοι λέγουσι πρὸς τὸν λαόν; Εἶσαι κυρίαρχος! καὶ τοῦτο ὅπως ἀπατήσωσιν αὐτόν, ὡς ἀπατῶσι τοὺς ἡγεμόνας· τῷ λέγουσιν, εἶσαι ἴσος πρὸς τοὺς ἰσχυ-

ποτε ὅπλου ὑπὸ τὰς σημαίας, ἡ ὁλικὴ δαπάνη ἀνέρχεται εἰς $2^1/_2$ δισεκατομμ. φράγκων κατ' ἔτος. Ἐὰν περιορισθῇ ὁ στρατὸς εἰς τὸ ἥμισυ, θὰ προκύψῃ οἰκονομία 1400 ἑκατομμ. φράγκων κατ' ἔτος, δι' ὧν ἠδύνατό τις ἐτησίως νὰ προσθέτῃ μέχρι 500 χιλιομέτρων σιδηροδρόμων καὶ νὰ ἐπισκευάζῃ τὰς ὁδοὺς τῆς συγκοινωνίας καὶ τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας. Ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῆς Γαλλίας τοῦ ἔτους 1842 (ἐκ φρ. 1,276,338,076· προϋπολογίσθησαν διὰ τὸν στρατὸν φράγκα 325,802,975 ἐκτὸς τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ ἔξοδα ἦσαν φράγκα 125,607,614. Ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1847 ἐδαπανήθησαν διὰ τὸν γαλλικὸν στρατὸν $6^1/_2$ δισεκατ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1845 ἐκ λιρῶν στερλ. $58^1/_2$ ἑκατομμ. ἐδαπανήθησαν διὰ τὸν στρατόν, τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν 14 περίπου ἑκατομμ. λιρῶν στερλινῶν. Εἰς τὴν Πρωσσίαν ἐδαπανήθησαν τῷ 1841 διὰ τὸν στρατὸν 54 ἑκατ. ταλλήρων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τὰ ποσὰ ταῦτα ηὐξήθησαν ἔκτοτε καταπληκτικῶς καὶ σήμερον θὰ ἠδύναντο νὰ θέσωσιν ἐπὶ ποδὸς πολέμου ἡ μὲν Ῥωσσία 1,960,000 ἀνδρῶν ἐκτὸς ἑνὸς ἑκατομμ. ἐπαρχιακοῦ στρατοῦ, ἡ δὲ Γερμανία 1,520,000, ἐκτὸς 600,000 ἀνδρῶν τῆς ἐφεδρ. ἡ Γαλλία 1,630,006, ἡ Αὐστρία 806,000 ἡ Ἰταλία 881,000, ἡ Τουρκία 160,000.

Τὰ Γερμανικὰ σύνορα εἶναι ἀνοικτὰ κατὰ $42\,^0/_0$ τῆς ὅλης ἐκτάσεως, τὰ γαλλικὰ κατὰ $14\,^0/_0$.

Ὡς πρὸς τὸ ναυτικὸν ἡ Γερμανία ἔχει 98 πολεμικὰ σκάφη, ἐξ ὧν τὰ 27 θωρηκτά, ἡ Γαλλία 410 σκάφη, ἐν οἷς τὰ 58 θωρηκτά, καὶ ἡ Ῥωσσία 391 σκάφη ἐξ ὧν τὰ 39 θωρηκτά.

[1]) Τὸ διάταγμα (Immortale Dei) τοῦ πάπα Λέοντος ΙΓ'. ἐξήγησε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ φύσιν καὶ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῶν.

ρούς, πρὸς τοὺς πλουσίους, πρὸς τοὺς σοφοὺς καὶ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτόν, καὶ τοῦτο ὅπως ἀπομάθῃ τὴν πειθαρχίαν ἐκείνην, ἥτις τὸν ἐμποδίζει νὰ ταπεινωθῇ διότι τῷ διαγράφει τὸ σημεῖον τῆς ὑπακοῆς καὶ ὑποταγῆς. Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ εἶναι μὲν δόγμα, ἀλλ' ἀφῃρημένον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς κοινωνικὰς συνθήκας· μέχρι τοῦδε ὅμως ὁ λαὸς οὔτε ἀπεφάσισε νὰ ἐξασκήσῃ τὴν κυριαρχίαν ταύτην οὔτε ἐγίνωσκε πῶς νὰ τὴν ἐξηγήσῃ. Οἱ ἐξηγοῦντες αὐτὴν ὡς ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἄνευ σκέψεως καὶ δικαιοσύνης συμβαδίζουσι πρὸς ἐκείνους, οἵτινες πρὸ μικροῦ ὑπεκλίνοντο ἐνώπιον τῶν ἀπολύτων ἀρχόντων. Ἐπικρίνουσι δὲ τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ ἐκεῖνοι, οἵτινες ὑπολογίζοντες αὐτὴν κατὰ τὴν πλημμύραν τῶν ἐφημερίδων καὶ κατὰ τὴν μακρολογίαν τῶν συζητήσεων, ζητοῦσι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὄχλου, τὴν ἐπικράτησιν τῶν συλλαλλητηρίων ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς καὶ ἑκατὸν φωνασκῶν ἐπὶ τῆς νομίμου ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ, καὶ τῆς ἀναιδείας ἑνὸς ἐφημεριδογράφου ἐπὶ τῆς εὐθύνης ἑνὸς βουλευτοῦ ἢ ἑνὸς δικαστοῦ.

Δὲν ἐπικρατεῖ ἡ ἐλευθερία, ἀλλ' ἡ ἰσχὺς εἴτε ὅπου τὸ καλλίτερον ἐπιβάλλεται διὰ τῶν ὅπλων, εἴτε ὅπου ἡ ἀπόφασις ἀνατίθεται εἰς τὸν μεγαλείτερον ἀριθμόν, ὥστε οἱ ὀλίγοι ἔντιμοι καὶ ῥέκται ὑποκύπτουσιν εἰς τοὺς ῥαδιούργους, τοὺς τολμηροὺς καὶ τοὺς ἠπατημένους. Ἡ τυραννία εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή, εἴτε προέρχεται αὕτη ἐκ τῶν βασιλικῶν γραφείων, εἴτε ἐκ τῆς Ἀστυνομίας, εἴτε ἐκ τοῦ τύπου, ὅστις παραγνωρίζει τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἠθικήν, τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων, καὶ ὅστις ἀφαιρεῖ ἐξουσίαν ἀπὸ τῶν δικαστῶν, ἐπικρίνων καὶ αὐτὰς τὰς πράξεις, αἵτινες ὑπερασπίζονται τὴν κοινωνίαν, ὅπου οἱ βασιλεῖς τοῦ κονδυλίου προγράφουσιν ὅταν παύσωσι προγράφοντες οἱ βασιλεῖς τῶν ξιφολογχῶν, καὶ ὅπου χαλαρωμένων τῶν κυβερνητικῶν δεσμῶν ἐγκρίνουσι τὴν σκέψιν, προσβάλλοντες τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς τιμῆς του καὶ τῆς συνειδήσεώς του καὶ ἐκβιάζοντες τὴν δημοσίαν θέλησιν διὰ ἀνταρσιῶν, διὰ συνομωσιῶν καὶ μονομαχιῶν.

Πόσα μαθήματα περιέχουσιν ἡμῖν τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα

προϋκλήθησαν ἐκ τοῦ δόγματος τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐξετελέσθησαν διὰ τῆς βίας νομιμοποιηθέντα διὰ τῆς ἐπιτυχίας! Πότε ἄλλοτε συνέβησαν τοσαῦται ῥήξεις μεταξὺ τῶν ἰδεῶν ἢ μεταξὺ τῆς κρίσεως καὶ τῶν πόθων; Πότε ἄλλοτε ἐπεκράτησε τοσαύτη ἀνάγκη τάξεως, συγχρόνως δὲ καὶ ἀναστατώσεως, τοσούτων μεθόδων καὶ τοσαύτης ἀνυποταξίας; Ἐν τῇ ἀστασίᾳ παρελθόντος ἀνεπανορθώτου καὶ μέλλοντος μυστηριώδους ἐδόθη ἑκάστοτε ὑπόσχεσις παλινορθώσεως, ἥτις πάντοτε ἀπέτυχε, διότι ἐπὶ τοῦ κενοῦ δὲν δύναταί τις νὰ οἰκοδομήσῃ. Ἤλπιζον οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς φιλανθρωπικῆς φιλοσοφίας, καὶ αὕτη ἀνήγειρεν ἰκριώματα, παρεσκεύασε μυδραλιοβόλους καὶ προϋκάλεσε σφαγὰς καὶ πνιγμούς. Ἤλπιζον ἐπὶ τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἔμφρονος πιέσεως· ἀλλὰ τὰ ῥήγματα ηὐρύνθησαν, αἱ διενέξεις ἐτραχύνθησαν καὶ ὁ πολιτισμὸς δὲν ἐπήνεγκε τὴν γαλήνην ἐκείνην, ἥτις φημίζεται ὡς ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐξηυτελισμένης δουλείας. Ἐφάνη ὅτι κατωρθώθη ἡ κατάργησις τῶν τοπικῶν προνομίων· ἀλλὰ τὰ πάντα ἀπέβησαν πρὸς ὄφελος τοῦ κυβερνητικοῦ δεσποτισμοῦ, καὶ οἱ ἀτομικοὶ πόθοι ἐπνίγησαν ἐν ἀορίστῳ ἐλευθερίᾳ, ἥτις εἶναι ἀμοιβὴ δυσανάλογος πρὸς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀληθῶν ἐλευθεριῶν. Ἤλπιζον ἐπὶ τῇ ἐλευθερώσει τῶν κτημάτων καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν ἐργοστασιαρχῶν, ἀλλ' ἐὰν τὸ σύστημα τῶν ἐκμισθώσεων ἐβελτίωσε τὴν γεωργίαν, ἐὰν ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς βιομηχανίας ἐδιπλασίασε τὴν δραστηριότητα, τὸ ἄτομον ἔμεινε πτωχὸν καὶ μεμονωμένον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνίσχυρον· ἀπὸ δὲ τῆς οἰκογενειακῆς κηδεμονίας οἱ ἄνθρωποι περιέπεσαν εἰς τὰς πιέσεις τῶν ἀρχῶν καὶ εἰς τὰς προτροπὰς τῶν ταραχοποιῶν, οἵτινες καταπολεμοῦσι τὴν οἰκονομίαν, τὴν πρώτην βάσιν παντὸς πολιτισμοῦ. Ἠλπίζετο ὅτι ἡ δημοκρατία ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ἐντελῆ εἰρήνευσιν, ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι Ἕλβετοὶ καὶ Ἀμερικανοὶ ἀλληλοσφάζονται καὶ ἡ διαφθορὰ καταστρέφει τοὺς ἐλευθέρους καὶ ὁ φόβος τοὺς δουλοπρεπεῖς. Ἠθέλησαν νὰ βασίσωσι τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς πλειονοψηφίας, ἀλλ' ἡ πλειονοψηφία εἶναι ὑλικὸν καὶ εὐμετάβλη-

τόν τι, τὸ ὁποῖον μεταπίπτει εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἤλπιζον νὰ τακτοποιήσωσι τὴν κίνησιν δι' ἀντισηκωμάτων καταναλίσκοντες τὸ ἥμισυ τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος, καὶ ἐγένετο δοκιμασία πάντων τῶν Συνταγμάτων μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ προκαλέσωσιν ἀρὰς σήμερον ὅσα χθὲς ἀκόμη ἐλατρεύοντο καὶ χάριν τῶν ὁποίων εἶχον θυσιασθῆ εὐγενεῖς ὑπάρξεις καὶ ἀκέραιαι ὑπολήψεις. Ἐφηρμόσθη ἡ μέση ὁδός, καὶ ἡ κοινωνία παρεδόθη εἰς τοὺς θερμοκεφάλους· διὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἐγένοντο πειράματα σοσιαλιστικά, καὶ ὅμως ταῦτα ἤναψαν τὴν ἄβυσσον· ἐν ὀνόματι τῆς ἐθνικότητος ἀνεστατώθη ὅλη ἡ Εὐρώπη, καὶ σήμερον ἡ ἐθνικότης χλευάζεται ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πολεμεῖται ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ ὑπονομεύσῃ καὶ ν' ἀνατινάξῃ εἰς τὸν ἀέρα τὸ θριαμβευτικὸν μνημεῖον τῆς Γερμανίας παρὰ τὸν Ῥῆνον.

Τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα ὑπῆρξε τὸ ὄνειρον τῶν πατέρων ἡμῶν, ὡς καὶ τὸ ἡμέτερον ὄνειρον, καὶ σήμερον δυσφοροῦσιν οἱ μετὰ κόπου ἀποκτήσαντες αὐτό, βλέποντες τὰ Κοινοβούλια ἀνίκανα νὰ ψηφίσωσι νόμους, βλέποντες τοὺς ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀλλασσομένους ὑπουργοὺς μὴ δυναμένους νὰ παρακολουθῶσι σχέδια συνεπῆ, καὶ τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους περιωριζομένην εἰς ἐφημερίδας τινὰς καὶ διαλυομένην εἰς δημοκρατίαν, ὡς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἢ διατηρούντων ὀλίγους μόνον τύπους ἐξουσίας, ἐξασκουμένης ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς, μιᾶς ἀριστοκρατικῆς Γερουσίας καὶ εἰδικῶν τινων ἐπιτροπῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, τῷ προτύπῳ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, τῇ μεταβάσῃ ἀπὸ τῆς πρώην ναυτικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς βιομηχανίας καὶ ἐν διαστήματι ἡμίσεως αἰῶνος καταστάσῃ ὁ ἰσχυρότερος οἰκονομικὸς παράγων, ἐξέλειπε σήμερον ὁ ἡγεμών, μὴ ἔχων τὸ δικαίωμα τοῦ κηρύττειν τὸν πόλεμον, αἱ ἀποφάσεις τοῦ Κοινοβουλίου ἀνατίθενται εἰς ἐπιτροπὰς ἐκλεγομένας παρὰ τοῦ προέδρου, καὶ μάλιστα σήμερον εἰσήχθη καὶ ἡ γενικὴ ψηφοφορία. Ἐν ὀνόματι τῶν σχολείων, τῆς ἀντιπροσωπείας καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς δη-

μοκρατίας προεκηρύχθη ἡ παντοδυναμία τοῦ Κράτους καὶ τῶν Συνελεύσεων οὐ μόνον ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως, ἐπὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπὶ τῶν σχολείων, τῶν θεάτρων, τῶν ἐφημερίδων καὶ ἐπὶ αὐτῆς τῆς οἰκογενείας, τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀσύλου, ἐν ᾧ ἡ Θεία Πρόνοια συνεκέντρωσε τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν πεῖραν, τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν δύναμιν, τὸ καθῆκον τῆς ὑπακοῆς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξουσίας. Προεκηρύχθη ἡ χειραφέτησις τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ ταχέως ἐθεωρήθη ἄσκοπον καὶ ἀσεβὲς τὸ θίγειν τὴν οἰκογενειακὴν ἑστίαν καὶ τὸ μεταδίδειν τὸν πολιτικὸν πυρετὸν εἰς τὰς γυναῖκας, ὧν τὸ πρώτιστον καθῆκον καὶ τὸ πρῶτον μέλημα δέον νὰ ἦναι ἡ δρᾶσις αὐτῶν ὡς μητέρων.

Ἄσκοπον καὶ ἐπαίσχυντον ἐφάνη, ἡ κληρικὴ ἐξουσία νὰ θέσῃ ὅρια εἰς τὴν κοσμικήν, διὸ οἱ ἡγεμόνες ἀφωμίασαν τὸν κλῆρον πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους, ὑπέβαλον τὸν διορισμὸν αὐτοῦ εἰς ὑπουργικὴν ἀπόφασιν καὶ κατέστησαν τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ πολιτικοῦ· ἀλλ' ἡ ὑπόταξις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ Κράτος προσέβαλε τάξεις τινάς, συμφέροντα, καὶ πεποιθήσεις, καὶ ἐνέσπειρε ζιζάνια. Ἐφαίνετο ὅτι ἡ ἀσέβεια τῶν Κυβερνήσεων ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἡ βόρειος Ἀμερικὴ διέψευσε τὴν ἐλπίδα ταύτην. Τὴν ἐλάττωσιν τῆς πίστεως, τῆς οἰκιακῆς πειθαρχίας, καὶ τῆς πατροπαραδότου ὑποταγῆς ἠθέλησαν νὰ θεραπεύσωσι, γενικεύοντες σχολεῖα ἀσύντακτα· ἀλλ' ἀποκλεισθείσης τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μισθοδοτηθείσης τῆς λαϊκῆς, ἥτις διδάσκει ὅτι ὁ μόνος Θεὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ μόνη ἰσχὺς ὁ ἀριθμός, ὁ μόνος νόμος τὸ ἔνστικτον, ὁ μόνος σκοπὸς ἡ ἀπόλαυσις, ἐπηύξησαν τὴν αὐθάδειαν τῶν μετρίων, τὰ ἐγκλήματα, τὰς αὐτοκτονίας δηλοῦντες ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις δὲν εἶναι ἢ ὄργανον καλὸν ἐὰν ἦναι καλὰ ὅσα διδάσκονται καὶ παρὰ διδασκάλων ἐκ κλίσεως οὐχὶ ἐξ ἐπαγγέλματος. Τὸν ἀτομικὸν στωϊκισμόν, τὸ ἔξοχον τοῦ κυριαρχοῦντος νοός, τὰς ἐκστάσεις τῆς ἀπολύτου ἰδέας δὲν ἐννοεῖ ὁ λαός, οὐδ' εὑρίσκουσιν οἱ φιλόσοφοι

θεραπείαν κατὰ τῆς γενικῆς ἀμφιβολίας, ἥτις ἀφίνει μόνον ἄγνοιαν καὶ φαντασιώσεις ἐπὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τὸ μηδὲν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ νοῦς, παροτρυνόμενος πανταχόθεν πρὸς τὴν λειποταξίαν καὶ τὴν ἀντίστασιν καὶ μὴ ἔχων πλέον ἢ πίστιν ἄνευ ἀγάπης, προσευχὴν ἄνευ πεποιθήσεως καὶ ἀγαθότητα ἄνευ θελγήτρων, παραδίδεται ἐν τέλει εἰς τὰ πάθη καὶ εὑρίσκει δικαιολογίας εἰς τὰς παρεκτροπὰς τῆς καρδίας καὶ τῆς φαντασίας.

Ἐκ τῆς ὑποτάξεως τῶν ἀνθρώπων ἀμέσως εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνείδησιν προῆλθεν ἄμετρον θράσος, περιφρόνησις παντὸς γινώσκοντος καὶ δυναμένου περισσότερα, καὶ φθόνος ἀμοιβαῖος κατὰ τοῦ ἀπολαμβάνοντος καὶ δυναμένου ν' ἀγοράσῃ τὰς ἀπολαύσεις διὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ πόθος πρὸς ἀπόλαυσιν παντὸς εἴδους ἡδονῶν μέχρις οὗ τὸ σῶμα ἀποσυντεθῇ εἰς τὰ χημικὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκειται.

Διὰ τῆς ἐπιστήμης, ἀνακηρυχθείσης τῆς μόνης θεότητος τῶν νεωτέρων χρόνων, διηρευνήθησαν τὰ μυστήρια τοῦ Σύμπαντος καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους· ἡ ἐπιστήμη ἠρνήθη πᾶσαν ὑπερφυσικὴν τάξιν καὶ τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν οἰκογενειακὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀντικατέστησε διὰ τῶν ἐμπορικῶν οἴκων καὶ τῶν τραπεζητικῶν καταστημάτων τὸ ἀνάκτορον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Θεωρηθείσης δὲ τῆς ἐκπολιτίσεως ὡς μοιραίας προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, πρέπει ν' ἀρνηθῇ τις καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἀντικαθιστῶν αὐτὴν διὰ τῆς κρίσεως καὶ τῆς θελήσεως ἑκάστου ἀνθρώπου, καὶ ἀφαιρῶν ταὐτοχρόνως ἀπὸ τοῦ ἀτόμου πᾶσαν ἀξίαν, ἐκτὸς τῆς ἀξίας, ἣν λαμβάνει ἐκ τοῦ Κράτους· ἡ ἀόριστος ἐξέλιξις καθίσταται γενικὸς νόμος, καὶ ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ νὰ κερδίσῃ διὰ μιᾶς τὰ ὀφέλη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μόνον σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τῇ προόδῳ κτῶνται. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συγκρατήσῃ τις τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ βαράθρου, ἐν μέσῳ κοινωνίας ἡδυπαθοῦς, ἥτις δὲν ἔχει ἄλλον νόμον ἢ τὰ θετικὰ δόγματα καὶ τὰ ὑλικὰ συμφέροντα, κοινωνίας ἀμφιταλαντευομένης ἐν τῷ κενῷ τῆς πίστεως, φειδω-

λοῦς εἰς τὴν ἀπονομὴν ὡς καὶ εἰς τὴν ἔμπνευσιν σεβασμοῦ, μεθυσμένης ἐκ λόγων καὶ σοφισμάτων· ὅταν ἕκαστος ἔχων ἀνάγκην νὰ πιστεύῃ ὥστε, ἐλλείποντος παντὸς εἰς ὃ δύναται νὰ πιστεύσῃ, πιστεύει εἰς ἑαυτὸν καὶ μόνον, ὅταν οἱ πολῖται, ἐκνευρισθέντες ἐκ τοῦ διοικητικοῦ μονοπωλείου, δὲν κινοῦνται ἢ μόνον ὑπὸ τὴν ὥθησιν τῆς Κυβερνήσεως· ὅταν οἱ αὐθάδεις καὶ ῥακενδύται οὐ μόνον φθονοῦσιν ἀλλὰ καὶ ἀπειλοῦσι τὰ χρήματα, τὰ συλλεγέντα ὑπὸ τῶν ἐπιχειρηματιῶν· ὅταν πᾶσα παράδοσις παρορᾶται ἐκ προσωπικῆς ἰδιοτροπίας ἢ ἐνίοτε ἐν τῇ ζάλῃ τῶν νεωτερισμῶν· ὅταν ἡ ἀθεΐα ἐκλαϊκεύεται, καὶ ἡ φιλοσοφία κηρύττῃ πόλεμον εἰς τὸν κοινὸν νοῦν, οἱ νόμοι εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἡ φιλολογία εἰς τὴν οἰκογένειαν, καὶ ὅταν ἡ ἀμφιβολία καὶ ὁ χλευασμὸς καταστρέφωσι τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ τὴν πίστιν, ὡς νὰ ἦτο τοῦτο θρίαμβος τῆς ἐλευθερίας κατὰ τοῦ ἀπολυτισμοῦ, τῆς πραγματικότητος κατὰ τοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς προόδου κατὰ τῆς ἀντιδράσεως;

Σήμερον ἀφίνομεν ἀκόμη τὸν κόσμον ἐν τῇ ἀνησυχίᾳ καὶ τῇ ἀβεβαιότητι, διότι οὐδεὶς λαὸς ἔχει τὰς εὐρείας ἐκείνας ἐπὶ τοῦ μέλλοντος βλέψεις, ἃς παράγουσιν αἱ μελέται καὶ ἡ φρόνησις, δὲν ἔχει σχέσεις συμπαγεῖς καὶ στερεάς, οὔτε ἀρχὰς ὡρισμένας, οὔτε διεθνὲς δίκαιον ὡρισμένον καὶ σεβαστόν. Ὁμοιάζουσιν οἱ λαοὶ πρὸς τοὺς ἀνοήτους ἐκείνους τοῦ Δάντου «οἵτινες προέβαινον ἀγνοοῦντες ποῦ μετέβαινον». Ὅταν δὲ μυκῶνται ἐν ὀργῇ οἱ λαοὶ καὶ κραυγάζουσι «Ζήτω τὸ πετρέλαιον! Ζήτω ἡ δυναμῖτις!» ὅταν πυρπολῶνται οἱ Παρίσιοι καὶ ὑπονομεύηται τὸ Λονδῖνον, δύναταί τις νὰ κοιμᾶται ἥσυχος ὅταν καίηται ἡ γειτονικὴ οἰκία; Ἂς ἐξετάσωμεν ἤδη ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ Κιβωτός τις ὅπως σωθῶμεν τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ ἂν ἦναι ἀδύνατον νὰ λυθῇ ἐπιστημονικῶς ἢ πρακτικῶς τὸ πολιτικὸν καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα.

Ἀναπόφευκτον εἶναι μόνον ὃ γέγονε. Καὶ ἡμεῖς, καρτερικοὶ κήρυκες τῆς προόδου, ἔχοντες ἀνάγκην νὰ πιστεύωμεν εἴς τινα ἢ εἴς τι δὲν ἀπηρνήθημεν τὸ ὡραῖον ὅραμα ἡμῶν ἐν τῇ ἐξευτελίσει τῇ ἐπελθούσῃ συνεπείᾳ τῶν συμβάντων τοῦ ἔτους 1848· εἴδομεν

τὸν πολιτισμὸν ἀναλαβόντα τὴν πορείαν του εἴδομεν τὴν βίαν ὑποχωροῦσαν ἀπέναντι ἀμεροληπτοτέρας ἐκτιμήσεως τῶν μέσων, καὶ εὑρίσκομέν τι νὰ θαυμάσωμεν οὐ μόνον ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δράσεως, ἂν καὶ προβλέπωμεν συνεπείας θλιβεράς.

Ἀποτέλεσμά τι, ἐκ τοῦ ὁποίου ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ τὸ ἀντίθετον, ὑπῆρξεν ἡ ἐπέκτασις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἡ σμίκρυνσις τῶν μικρῶν. Ἐν ᾧ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσσία γιγαντιαίως προώδευσαν, ἡ Ἱσπανία ἀπώλεσε τὰς ἐν Ἀμερικῇ κτήσεις της καὶ ἡ Πορτογαλλία τὴν Βρασιλίαν· τὸ ὁλλανδικὸν στέμμα ἐστερήθη τῶν πολυτιμοτέρων αὐτοῦ λίθων· αἱ πολυάριθμοι τιμαριωτικαί, ἐκκλησιαστικαὶ καὶ δημοτικαὶ ἐξουσίαι τῆς Γερμανίας ἐξηφανίσθησαν· ἡ ἐκλεκτικὴ μοναρχία τῆς Πολωνίας, αἱ δημοκρατίαι τῆς Βενετίας, τῆς Ῥαγούζης, τῆς Λούκκας, τῆς Γενούης καὶ τῆς Μελίτης δὲν ὑφίστανται πλέον, οὐδὲ οἱ πολυάριθμοι ἐκεῖνοι ἡγεμονίσκοι τῶν Ἰνδιῶν· ἡ διπλωματία μόνη παρεκώλυσε τὴν προσάρτησιν τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ἑλβετίας. Ἡ Γερμανία διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ἀπέκτησε πολλὰ περισσότερα ἢ ὁ μέγας Φριδερῖκος Β΄. μετὰ στοιχείων ἑτερογενῶν καὶ συνόρων τεχνητῶν, ἀνέλαβε τὸν προορισμόν της μὲ τὴν παρρησίαν ἐκείνην, ἥτις καὶ τὰ σφάλματα μετατρέπει εἰς εὐκαιρίαν θριάμβου, μέχρις οὗ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης ἵδρυσεν αὐτοκρατορίαν πολεμικὴν καὶ κατακτητικήν, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν ἀρχαίαν διαλλακτικὴν καὶ ἀμυντικὴν αὐτοκρατορίαν [1]).

Ἡ ἕνωσις ἐνήργησεν ἡσυχώτερον, προσπαθήσασα νὰ συνα-

[1]) «Αἱ μέλλουσαι γενεαὶ θὰ κρίνωσι τὸν μεσαιῶνα καλλίτερον ἡμῶν, οἵτινες εὑρισκόμεθα ἐν ἀντιδράσει πρὸς πᾶν τὸ μεσαιωνικόν· ἐκεῖναι θέλουσι ἴδει καὶ ἐννοήσει νέας μορφὰς πολιτικοῦ βίου, ὧν τὴν φύσιν ἡμεῖς οὐδὲ νὰ ὑποθέσωμεν δυνάμεθα. Καὶ ὅμως πολλὰ θὰ ἴδωσιν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ ἧττον καθαρῶς. Ἡ αὐτοκρατορία θὰ σμικρυνθῇ εἰς τὰ βλέμματα αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν θ' ἀπολέσῃ τὴν σημασίαν της ἐν τῇ παγκοσμίῳ Ἱστορίᾳ, διότι ἐν αὐτῇ συνεκεντρώθη ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπήγασεν ἡ ζωὴ τοῦ νεωτέρου κόσμου». Ὅρ. Ἰακώβου Βράϋς «Ἡ ἁγία ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία» (ἀγγλιστὶ) 1885.

θροίσῃ παρὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τράπεζαν Προτεστάντας καὶ Διαμαρτυρομένους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ συγχωνεύσῃ ὅλα τὰ θρησκεύματα εἰς ἓν καὶ μόνον, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ μετεχειρίσθη καὶ πειθὼ καὶ βίαν, ὅπως συγχωνεύσῃ τὰ διάφορα τοῦ Κράτους αὐτοῦ θρησκεύματα. Ἀλλὰ δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἕνωσις εἰς θρησκεύματα, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ διάστασις; Καὶ δύναται ἡ ποθητὴ αὕτη διαλλαγὴ νὰ ἐπιτευχθῇ ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἐξουσίας καὶ διὰ στερεοποιήσεως ἐν τῷ φωτεινῷ ὁρίζοντι τοῦ καθολικοῦ δόγματος; Ἡ ἀλήθεια, ἀπαλλαγεῖσα τῆς ὁμίχλης, δι' ἧς περιβάλλουσιν αὐτὴν τόσον αἱ ἐπιστῆμαι ὅσον καὶ ἡ ἀμάθεια, φθάνει εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αἱ τμηματικαὶ ἑνώσεις δὲν θὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ ἐὰν δὲν συνασπισθῶσιν εἰς μίαν γενικὴν ἕνωσιν. Κατὰ πρῶτον ἡ ἀνισότης ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναγκαία βάσις τῆς κοινωνίας, σχηματίσασα φυλὰς ἐλευθέρας καὶ φυλὰς δούλας· συνεμορφώθη πρὸς τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἡ θρησκεία τῆς τέχνης καὶ τοῦ ὡραίου ἐν Ἑλλάδι, κατόπιν ἡ λατρεία τοῦ δικαίου καὶ τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος ἐν Ῥώμῃ· ἀλλὰ δὲν ἠνέχθη αὐτὴν ὁ νόμος τῆς ἀγάπης, ὅστις κατακτᾷ τὸν κόσμον ταχὺς ὡς τὸ φῶς καὶ ὡς αὐτὸ ἐνεργητικός. Κατηργήθησαν οἱ προεστῶτες. κατηργήθη ἡ γενικὴ μοναρχία, σύμβολα ἀμφότερα αἰώνων ἐξειδωλατρισθέντων, ἀντικείμενα εἰς τὴν φωνὴν ἐκείνην τῆς ἀδελφοσύνης, ἥτις ἀντήχησεν ἐκ τῆς φάτνης τῆς Βηθλεὲμ καὶ ἐκ τοῦ δάσους τῶν Ἐλαιῶν, καὶ ἥτιστὸν πατριωτισμόν, στιγμιαῖον σφάλμα προσωπικοῦ συμφέροντος καὶ πρόξενον τοσούτων ἀδικημάτων, ἀντικατέστησε διὰ τῆς γενναίας ἀντιστάσεως καθ' ὅλων τῶν ἐξαχρειουσῶν κλίσεων καὶ τάσεων. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ λαοί, ὡς κλάδοι τῆς αὐτῆς ἀμπέλου, θὰ ὡριμάσωσι παράγοντες εἰδικοὺς καρπούς, καὶ ὁμονοοῦντες ἐν τοῖς αἰσθήμασι καὶ ἐν τοῖς ἔργοις θὰ καθυποτάξωσι τὴν φύσιν καὶ θὰ αὐξήσωσι τὴν δόσιν τῆς εὐημερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Σήμερον τὰ ἔθνη ἰσορροπίζονται διὰ τῶν γνώσεων, διὰ τοῦ

πολιτισμοῦ καὶ διὰ τῆς ἰσχύος· ἡ αὐτὴ μουσικὴ συγκινεῖ πάντας· δύο γλῶσσαι ἀρχοῦσιν ὅπως συνεννοεῖται τις καθ' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελεν ἐνεργεῖ συστηματικὰς ἀνταλλαγὰς πρὸ τὰ ἄλλα, θὰ ἐθεωρεῖτο δικαίως ὡς κρῖκος ἀποσπασθεὶς ἐκ τῆς μεγάλης ἁλύσεως. Ἄλλοτε οἱ ἄνθρωποι ἦσαν προσκεκολλημένοι εἰς τὸ ἔδαφος, διότι ἐξ αὐτοῦ προέκυπτεν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν δικαιωμάτων· σήμερον ὅμως εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅπου γῆς εὑρίσκεται, ἀρκεῖ ὁ ἀτομικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ· ὁ τύπος καὶ αἱ περιηγήσεις καθιστῶσι κοινὰς τὰς ἰδέας· οἱ φραγμοί, οἱ ἕνεκα τῶν ἐθνικῶν διακρίσεων στηθέντες εἰς πᾶσαν σχεδὸν ὄχθην ποταμοῦ, κατέστησαν βαθμηδὸν σύνορα εὐρύτατα, καὶ ἡ πίστις περιφρονεῖ τοὺς ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων καὶ τῶν πολιτικῶν τεθειμένους φράκτας καὶ περιορισμούς.

Τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα κατηργήθη ἐν Εὐρώπῃ· ἔπαυσαν ἢ βαθμηδὸν παύουσιν αἱ ἐξευτελιστικαὶ κατατάξεις καὶ διακρίσεις Ἀθιγγάνων, Ἑβραίων, Ἰρλανδῶν κτλ. Ἡ δουλεία χαλαροῦται καὶ ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις, ἐν αἷς εἶχε στήσει τὸν θρόνον της, καὶ ὁ κόσμος τείνει νὰ θραύσῃ τὴν φοβερωτέραν δουλείαν, τὴν δουλείαν τῆς πενίας. Ἡ ἰσότης τῶν πολιτῶν εἶνε ἀναγεγραμμένη εἰς πάντας τοὺς ἀστικοὺς κώδικας. Ἡ ἰσότης αὐτὴ δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὰ καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δικαιώματα, οὐδὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἰσότης αὕτη διὰ τῆς ἀρχαίας πολιτικῆς τοῦ Γαβίου, τοῦ ἀποκόπτοντος τοὺς ὑψηλοτέρους μήκονας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῶν κατωτέρων τάξεων. Εἴμεθα περισσότερον ἄνδρες παρ' ὅτι εἴμεθα πρὸ ἑνὸς αἰῶνος· οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ αἰσθάνονται καὶ αὐτοὶ ὅτι ἔχουν νοῦν, σκοπόν, ψυχήν, καὶ ἀπαιτοῦσι νὰ ἐκτιμῶνται τὰ ἔντιμα ῥάκη· ὑπάρχουσιν ἀκόμη πτωχοί, ἀλλ' ὀλιγώτεροι· πάντες δὲν εἶναι λόγιοι, ἀλλ' ὀλιγώτεροι εἶναι οἱ ἀπαίδευτοι. Ἡ γυνὴ γινώσκει τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὸν προορισμόν της, ἂν καί τινες θέλωσι νὰ καταδικάσωσιν αὐτὴν εἰς ἔργα ἀνδρικά, ἐξ ὧν τὴν ἀποκλείουσιν αἱ φροντίδες περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, περὶ τῆς παρηγορίας καὶ τῆς ἀγάπης.

Καταργοῦνται αἱ ἀγγαρεῖαι, τὰ τελωνεῖα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, τὰ καταναγκαστικὰ ἔργα· καταργοῦνται αἱ ταπεινωτικαὶ ποιναί. Ἂν καὶ τὰ διάφορα συνέδρια ἀποδεικνύωσι τὸ μάταιον, μ' ὅλον τοῦτο κατηργήθησαν αἱ ἀντεκδικήσεις καὶ αἱ ληστεύσεις τῶν ναυαγῶν, καὶ ἐτακτοποιήθη τὸ ζήτημα τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῶν λαφύρων. Ἐν μέσῳ πεισματωδεστάτων πολέμων γίνονται ἀπόπειραι διαιτησίας.

Γεγονὸς γενικὸν προεξάρχει τούτων πάντων, ἡ ὑπεροχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς φυλῆς, ὑπεροχὴ βεβαιωμένη πλέον. Ἡ φυλὴ αὕτη κατεπλημμύρισε τὸ πέμπτον μέρος τοῦ κόσμου, τὴν γῆν ἄνευ παρελθόντος, ἧς οὐδεὶς δύναται νὰ προμαντεύσῃ τὸ μέλλον· ἐν Ἀσίᾳ εὑρίσκεται, ἐν Βεγγάλῃ ὡς καὶ ἐν Σιβηρίᾳ· ἐν τῷ βεριγγείῳ πορθμῷ ἁλιεύει τὰς φώκας καὶ ἐν Κοχιγκίνᾳ τοὺς μαργαρίτας· ἀνοίγει τὰ Δαρδανέλλια καὶ τὸν Κίτρινον Ποταμόν· ἐν Ἀφρικῇ κρατεῖ τὰς ἐκβολὰς πάντων τῶν ποταμῶν καὶ ἀνέρχεται μέχρι τῶν πηγῶν αὐτῶν· καταστρέψασα τὴν πειρατείαν ζητεῖ νὰ καταργήσῃ καὶ τὴν δουλείαν, ἥτις ἦτο ἀρχαία ὅσον καὶ ἡ πειρατεία, ὥστε ἐκλιπόντος τοῦ ἐναύσματος τῶν ἀγρίων πολέμων μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν, ἡ βαρβαρότης ὀσημέραι περιστέλλεται, ὡς περιορίζονται ὀσημέραι οἱ λέοντες καὶ αἱ ὕαιναι. Εὐρωπαϊκὸς εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀμερικῆς, ὅστις καίτοι πρόσφατος ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα καὶ θὰ κατορθώσῃ περισσότερα ἀφ' οὗ παύσῃ ἡ πολιτικὴ ἀναρχία ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐν τῇ βορείῳ. Ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ ὑπῆρχον τρεῖς αἰῶνες μετὰ τοὺς μεγάλους ἀποικιστὰς 10 ἑκατομμύρια ἀντιπροσώπων τῆς εὐρωπαϊκῆς φυλῆς ἐν μέρει λευκοὶ ἐν μέρει μιγάδες[1]). Σήμερον ἐν διαστήματι ἑνὸς αἰῶνος οὗτοι ἐγένοντο 82 ἑκατομμ. ὅπερ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερτερήσεως τῶν γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων, τῶν ἀφθόνων μέσων τῆς συντηρήσεως τῆς ἀναπτύ-

[1]) Ὅρ. Levasseur: «Ἡ διάδοσις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης».

ξεως τῆς συγκοινωνίας· ἐκπολιτιζομένου τοῦ λαοῦ αὐξάνει καὶ ὁ παραγωγικὸς πλοῦτος.

Οἱ ἐκ τῆς προόδου ἀποκεκλεισμένοι λαοὶ ἐλαττοῦνται κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ μειοῦνται κατὰ τὴν ἰσχύν[1]). Ἐν Ἀμερικῇ, καὶ ἐν ταῖς χώραις δούλων, οἱ Μαῦροι ἀπόλλυνται εἴτε διὰ θανάτου εἴτε καὶ διὰ τῆς ἐπιμιξίας, καὶ αἱ ἰθαγενεῖς φυλαὶ ἀποσύρονται ἀπέναντι τῶν ὁσημέραι πολλαπλασιαζομένων σιτοπαραγωγῶν. Σήμερον ὁμιλῶν τις περὶ Εὐρωπαίων ἐννοεῖ ὅλον τὸν κόσμον· αἱ συμμαχίαι καὶ οἱ πόλεμοι τῶν Ἰνδιῶν ῥυθμίζονται κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα· εὐρωπαῖοι πρεσβευταὶ συζητοῦσι τὰς ἀποφάσεις τῆς αὐλῆς τῆς Περσίας καὶ ὑπαγορεύουσι φερμάνια εἰς τὸν Σουλτάνον· εὐρωπαϊκὰ κοινοβούλια σταθμίζουσι τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν Μαύρων καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν κιτρινοχρόων. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἀσίας ἐδημιουργήθη νέον χριστιανικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἡ διπλωματία μόνον παρακωλύει νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα εἰς τὰ ἀδελφὰ ἔθνη, ὅπως ταπεινώσῃ κράτος κατακτηθέν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἔθνος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως.

Οὕτω συμπληροῦται τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀφομοιώσεως, ἥτις εἶναι ὁ διηνεκὴς σκοπὸς τοῦ πολιτισμοῦ.

Λαὸς θεωρεῖται οὐχὶ συνάθροισις ἀτόμων, ἀλλὰ κοινότης ἐνεργείας καὶ δράσεως, φρονήματος καὶ σκοποῦ· ἐπομένως ἀπαιτεῖται ἡ ἰσχύς, ὅπως ἐξασφαλισθῇ εἰς πάντας ἡ ἡσυχία, περισταλῶσιν αἱ ἀταξίαι καὶ ἐπιβοηθηθῶσιν αἱ ἐπωφελεῖς ἐπιχειρήσεις· ἀπαιτεῖται ἰσχύς, ὅπως μὴ ἀναγκασθῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ καταστῇ σκληρὸς καὶ ὠμός· ἀπαιτεῖται σύστασις ὅπως καταστῶσιν οἱ νόμοι σεβαστοὶ ἄνευ ἀπωλείας τῆς ἀνεξαρτησίας· ἀπαιτεῖται ἠθικότης, ὅπως μὴ νομίσωσιν οἱ ἰσχυροὶ ὅτι ἀρκοῦσιν αἱ εἱρκταί, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ κατάσκοποι, ἀλλ' ἐγχύσωσιν εἰς τὰς καρδίας τὴν ἀγάπην τοῦ

[1]) Ἠθέλησάν τινες νὰ ἐξηγήσωσι φυσιολογικῶς τὴν παρακμὴν τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν, διϊσχυριζόμενοι ὅτι ὅταν γυνὴ μελανόχρους ἀποκτᾷ τέκνα ἐξ ἀνδρὸς λευκόχρου, δὲν δύναται πλέον νὰ γονιμοποιηθῇ ὑπὸ ἀνδρὸς κατωτέρας φυλῆς· ἐπομένως μειοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν μελανοχρόων τέκνων καὶ πολλαπλασιάζονται αἱ διάφοροι βαθμολογίαι τοῦ χρωματισμοῦ

πλησίον καὶ τὴν αὐταπάρνησιν. Ὁ νόμος δὲν εἶναι πλέον ἔργον ἰσχύος ἀλλὰ φρονήσεως· θεμελιώδεις τύποι ρυθμίζουσι τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας. Τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν κηρύσσονται ἀπαράγραπτα· ἀνήθικος θεωρεῖται πᾶσα ἐξουσία, ἥτις αὐθαιρέτως περιστέλλει τὴν παραγωγὴν καὶ ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων. Κατάστασις εὔλογος καὶ κηδομένη τῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾗ οὐχὶ ὁ ἀριθμὸς ἀντιπροσωπεύει τὴν ἰσχύν, ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα, καὶ ἐν ᾗ ἐξετάζεται μᾶλλον ἡ κορυφὴ ἢ ἡ βάσις τῆς κοινωνικῆς πυραμίδος, δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν φθονερῶν μικροφιλοδοξιῶν, διὰ τῶν βεβιασμένων συνεταιρισμῶν, διὰ τραπεζητικῆς ἀπληστίας, διὰ δημαγωγικῶν φράσεων, ἢ δι' ἄρθρων κολακευόντων τὸν ὄχλον, ἢ τοὺς μεγάλους, οἵτινες εἶναι ὄχλος. Ἤδη ἀπανταχοῦ, ἀφ' οὗ ἐξετελέσθη ἡ ἐπανάστασις, δι' ἧς αἱ ἐξουσίαι περιωρίσθησαν εἰς χεῖρας τῆς διοικήσεως, ὡριμάζει ἡ ἐπανάστασις, δι' ἧς αἱ ἐξουσίαι θέλουσι παραδοθῇ εἰς τοὺς ἐκ φύσεως συναγωνιζομένους. Αἱ δυσπιστοῦσαι πρὸς ἑαυτὰς καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους των Κυβερνήσεις, θὰ ἔχωσι μόνον τὴν ἐκλογὴν τῶν σφαλμάτων· αἱ δὲ ἄλλαι Κυβερνήσεις ζητοῦσι στήριγμα εἰλικρινὲς ἐπὶ τῶν κυβερνωμένων, ὅπως διὰ ἐπωφελῶν μεταρρυθμίσεων ἐνισχύσωσι τὸ Κράτος καὶ καταβάλλωσι τὰς καταχρήσεις χωρὶς νὰ καταπατήσωσι τὰς ἕξεις. Ἡ πρόθεσίς των τοῦ νὰ ἐπιτύχωσι τὸ καλὸν παρέχει εἰς αὐτοὺς τοιαύτην δύναμιν, ὅσην ἀφαιρεῖ ὁ φόβος πάσης ὑποβολῆς καὶ παντὸς νεωτερισμοῦ· οἱ λαοὶ δὲν διοικοῦνται σήμερον ἢ διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς δικαιοσύνης. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέσον πρὸς διαρρύθμισιν τῆς δημοκρατίας, καὶ οὐχὶ νὰ θεωρῇ τις αὐτὴν μὲ τὸ μῖσος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐρεθίζει, καὶ τὸ ὁποῖον ἤθελεν ὠθήσει αὐτὴν ν' ἀναπτύξῃ τὰ ὠμὰ αὐτῆς ἔνστικτα· οὐδὲ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δυσχερειῶν, νὰ χορηγήσῃ τις εἰς χεῖρας παρατόλμους τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν κοινωνίαν φρικώδη φάρμακα, ὅπως ποταμός, τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ φράττῃ τις κατὰ μέτωπον, ἀλλὰ

τοῦ ὁποίου δέον νὰ εὑρύνῃ τὴν κοιτήν, ὅπως μὴ πλημμυρήσῃ.

Τὰ βάρη τῆς διοικήσεως, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν, τὰ ὁποῖα παρεῖχον εἰς τὰς Κυβερνήσεις τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν διὰ νὰ ἐπιβάλωσι τὴν τάξιν καὶ ἐξασκήσωσι τὴν προστασίαν των, ἐπηύξησαν τὴν σημασίαν τῶν παραγωγικῶν τάξεων, αἵτινες ποθοῦσι τὴν ἡσυχίαν ἔστω καὶ μὲ θυσίαν τῆς ἐλευθερίας. Ἐὰν ἡ ἐλπὶς νὰ καταπαύσωσιν οἱ πόλεμοι δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι, τοὐλάχιστον οἱ πόλεμοι δὲν γίνονται σήμερον ἐξ ἰδιοτροπίας τῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν λαῶν. Τὸ σύστημα τῆς ἐνόπλου εἰρήνης καταστρέφει τὰ οἰκονομικά, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοὺς λαούς, διότι οἱαδήποτε βαρεῖα φορολογία ἐννόμου Κυβερνήσεως δὲν ἀναλογεῖ πρὸς τὰς καταστροφάς, ἃς ἐπιφέρει ὁ συγκροτούμενος πόλεμος.

Πόση δὲν καταβάλλεται φροντὶς πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ ἀριθμοῦ! Τὰ πάντα ἐκλαϊκεύονται· ἡ φιλολογία μέχρι θυσίας καὶ αὐτῆς τῆς τέχνης, καὶ ἡ ἐπιστήμη πολλαπλασιάζουσα τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς καὶ ἐφαρμόζουσα τὰς κατακτήσεις της· οἱ στρατοὶ καθιστάμενοι ἐθνικοί· αἱ μηχαναὶ πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ ταχυδρομεῖα εἰς τιμὰς μετρίας, καὶ ἡ φροντὶς τῆς ἀτομικῆς εὐημερίας· ὑπὲρ αὐτῆς ἱδρύονται σχολεῖα, γίνονται τὰ θαύματα τοῦ συνεταιρισμοῦ, τῶν ἐργατικῶν ἑταιριῶν καὶ τῆς ἀλληλοβοηθείας, ὑπὲρ αὐτῆς μελετᾶται διαρκῶς τὸ κοινωνικὸν αἴνιγμα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λύσωσιν οἱ Οἰδίποδες ἐπὶ ποινῇ νὰ κατασπαραχθῶσιν ὑπὸ τῆς λαϊκῆς σφιγγός. Διὰ τῶν ἀσφαλειῶν μετριάζονται τὰ δεινὰ τῆς δυστυχίας· διὰ τῶν θεραπευτικῶν καὶ προφυλακτικῶν μέτρων ἐμηκύνθη ὁ μέσος ὅρος τῆς ζωῆς καὶ ἐλαφρύνθησαν αἱ ὀδύναι. Ὁ αὐξηνθεὶς ἀριθμὸς τῶν ἰδιοκτητῶν διένειμε τὰς ἀναπαύσεις εἰς εὐρύτερον κύκλον· αἱ μισθοδοσίαι ηὐξησαν· αἱ κατοικίαι ἐγένοντο ἀναπαυτικώτεραι· ὁ φωτισμὸς ἐγενικεύθη· τὰ δημόσια ἔργα ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἱδρύθησαν ἄσυλα διὰ τοὺς πτωχούς· ἡ ἐκπαίδευσις διεδόθη, ἡ γεωργία κατέστη ἐπιμελεστέρα καὶ ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθη.

Ἡ πρόοδος εἶναι καταφανὴς καὶ ἀναμφισβήτητος ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, διότι ἡ ἐπιστήμη μεταδίδεται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον· δὲν ἔχει ὅμως οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὰς τέχνας, διότι ἡ εὐφυΐα τοῦ τεχνίτου εἶναι προσωπική, καὶ δὲν προστίθεται εἰς τὴν εὐφυΐαν τῶν μετ' αὐτὸν ἢ διὰ τοῦ παραδείγματος ἢ διὰ τῆς ὠθήσεως. Τὸ γενικῶς συζητεῖν περὶ φιλολογίας, περὶ πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῶν ἀποδεικνύει ὅτι πάντες θέλουσι νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ πάντας, καὶ ὅτι ζητοῦσι τὴν νομοθετικὴν αὐτονομίαν, τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν. Ὡς πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδέας ἡ πρόοδος εἶναι βεβαία ἐν τῷ σωρῷ τῆς ἀνθρωπότητος· τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο καλλίτεροι, καὶ ἐν τούτοις ἡ ἠθικὴ βελτίωσις τῆς κοινωνίας δὲν δύναται νὰ προκύψῃ ἢ ἐκ τῆς βελτιώσεως τῶν ἀτόμων.

Ἡ ἠθική, ἡ ἔχουσα τὸ αὐτὸ κέντρον μὲ τὸ δίκαιον, ἂν καὶ οὐχὶ καὶ τὴν αὐτὴν περιφέρειαν, ἐξήλειψε τὰς διακρίσεις, καὶ ὁ βασιλεὺς κρίνεται ὡς κρίνεται ὁ ἔσχατος τῶν ἐπαιτῶν· οὐδὲ ἡ πολιτικὴ ἔδει νὰ ἦναι ἄλλοτι ἢ ἡ ἐθνικὴ ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ἐὰν ὁ πόθος πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν δὲν ὑποθάλπηται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε ἔκτακτος εὐημερία οὔτε ἔκτακτος δυστυχία, ἐὰν ἐλλείπωσι χαρακτῆρες ἐνεργητικοί, ἔχομεν ἀφ' ἑτέρου ἤθη ἡμερώτερα καὶ βίον ἀξιοπρεπέστερον, ἧττον μὲν ἐπιτετηδευμένον ἀλλ' ἁπλούστερον καὶ ἀναπαυτικώτερον, ἠλαττώθη μὲν ἡ εὐγένεια τῶν τρόπων, ἀλλ' ἠλαττώθη καὶ ἡ βαναυσότης τῶν πόθων· δὲν ἔχομεν ἄλλας ἀρετάς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄλλας βιαιότητας· σπάνιαι εἶναι αἱ μεγαλοφυΐαι, ἀλλὰ σπάνιοι καὶ οἱ ἐντελῶς ἀπαίδευτοι· μετριωτέρα ἡ ἐντέλεια, μεγαλειτέρα ὅμως ἡ πνευματικὴ γονιμότης, ἥτις ἐξισοῦται ἐν μετριότητι, ἥτις συμμορφοῦται πρὸς τὸ πλῆθος.

Ἐὰν μελέται ἄνευ προπαρασκευῆς, ἐὰν ἰδέαι ἐκφραζόμεναι ἐν ταῖς ἀγυιαῖς, ἐν τοῖς οἰνοπωλείοις ἢ ἐν ταῖς περικαλλέσιν αἰθού-

σαις, συγχέωσιν ἢ ἐξευτελίζωσι τά πνεύμανα, δὲν ἐλλείπουσιν ὅμως καὶ οἱ ὀρθῶς σκεπτόμενοι, οἵτινες ἀπελευθεροῦσι τὰς πολυτίμους ἐλπίδας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους,προτρέπουσιν εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν τῆς ἀντιστάσεως, καὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀντιθέσεις. Ἐὰν φιλολογία κάπηλος καὶ ἄγονος, ζητοῦσα νοσηρὰν δημοτικότητα γίνεται προαγωγὸς τῆς διαφθορᾶς καὶ δημιουργὸς ἐλευθερίας, ἧς τὸ ὄνομα εἶναι δεσποτισμός, ὑπάρχει καὶ ἄλλη φιλολογία ἀγαθή, γενναία, ἀφιλοκερδής, ἥτις γίνεται ἀπόστολος τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ὡραίου, ἥτις ὑποστηρίζει τὸ δίκαιον χωρὶς νὰ καταπατῇ τὸ πρέπον, ἥτις κηρύττει τὴν δικαιοσύνην εἰς τοὺς ἰσχυρούς, καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς καταπιεζομένους, καὶ θέτει τὴν εὐγλωττίαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀληθείας.

Ἀντὶ νὰ περιφρονῶμεν τὸ παρελθὸν ἀνασυνιστῶμεν διατάξεις τινὰς αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ ἐπανάστασις τῆς ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος τούτου, πεπληρωμένη ἰδεῶν ὑλικῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ ἢ μόνον ὑλικὰς κατακτήσεις, ὁ κόσμος μετὰ τοσαύτας καταστροφὰς ποθεῖ τὴν παλινόρθωσιν. Ἀνεγνωρίσθη τὸ ἐπίκαιρον τῶν συνδέσμων ἐκείνων, οἵτινες κατεπολεμοῦντο πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, συνδέσμων, οἵτινες δὲν ἐσκόπουν τὴν κατάργησιν τῆς ἀτομικότητος τοῦ Νέου Κόσμου, ἀλλὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, οἵτινες δὲν ἀφῄρουν ἀλλὰ ηὔρυνον τὴν ἱερὰν ὕπαρξιν τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας. Ἐν Ῥωσσίᾳ ὑφίστανται αἱ ἀρχαῖαι συντεχνίαι· ἐν Γερμανίᾳ δὲ συνιστῶνται νέαι ὑπὸ μορφὰς καταλλήλους πρὸς τοὺς καιρούς. Οἱ σύνδεσμοι τῶν ἐργατῶν, ἀπηγορευμένοι ἄλλοτε, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι ἐν Γαλλίᾳ ἐν ἔτει 1866, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν ἔτει 1844. Ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ νόμοι τῶν ἐτῶν 1883 καὶ 1884 καθιστῶσιν ὑποχρεωτικὰ τὰ σωματεῖα μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοστασιαρχῶν μὲ δικαιοδοσίαν διαιτησίας καὶ μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ κανονίζειν τὴν ἐργασίαν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐξουσίας.

Καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ βιομηχανικὸς κώδιξ ἀναγνωρίζει τὰ σωμα-

τεῖα, καὶ μόνον αὐτὰ ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ διατηρεῖν μαθητευομένους, ἐν ᾧ εἰς ἕκαστον ἐπιτρέπεται νὰ μένῃ ἀνεξάρτητος αὐτῶν.

Τολμῶσί τινες νὰ θεωρῶσιν ὡς ἐσφαλμένους τοὺς τρεῖς κανόνας τῆς διακηρύξεως τοῦ ἔτους 1789, τὴν ἔμφυτον ἀγαθότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν φυσικὴν ἰσότητα καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀριθμοῦ, βλέποντες ὅτι τὸ ἐξ ἀπίνης ἀπελευθερωθὲν ἄτομον δὲν ἔχει τὴν φυσικήν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἱκανότητα, ἥτις εἶναι ἀναγκαία οὐ μόνον πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς διάθεσιν τῶν κερδῶν του εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ παραβλάπτῃ οὔτε ἑαυτὸν οὔτε τοὺς ἄλλους. Ἀφ' οὗ ἐξυμνίσθη ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου, ἐφαρμόζονται συστήματα προστατευτικὰ τῆς βιομηχανίας· εἰς τὸν Σμὶθ ἀντιτίθεται ὁ Κολβέρ, εἰς τὰς γενικὰς θεωρίας ἡ ἁρμοδιότης ἑκάστης χώρας. Ὁ Καναδᾶς διὰ τῶν προστατευτικῶν δικαιωμάτων ἀποκρούει τὴν ἐπιδρομὴν τῶν προϊόντων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ αὗται θεραπεύουσι τὴν ὑπέρμετρον παραγωγὴν διὰ μεγάλης ὑψώσεως τῶν δασμολογίων. Καὶ ἀντὶ νὰ παράσχωσι κατανάλωσιν εἰς τὴν παραγωγὴν διὰ τῶν σιδηροδρόμων, πολλαπλασιάζεται ἡ παραγωγὴ διὰ μεθόδων ἀρδευτικῶν καὶ διὰ συντόνου καλλιεργείας.

Πρὸς τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται μόνος γνώμων, συνδέεται τὸ καθῆκον, καὶ τοῦτο καταργεῖ τὸ θράσος τῆς ἀτομικότητος, ἥτις εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ ᾖναι ὁ μόνος νόμος τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ λαϊκισμός, ἀφ' οὗ διὰ διατριβῶν, διὰ διωγμῶν, συκοφαντιῶν καὶ σαρκασμῶν ἀφῄρεσε πᾶσαν ἰσχὺν τοῦ κληρικισμοῦ, καὶ ἀφ' οὗ διὰ τῆς λογικότητος καὶ τῆς μερίμνης τῶν κερδῶν καὶ τῆς φιλοδοξίας ἀπέσβεσε τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ πράξει, ἐξημεροῦται ἐν τῷ θριάμβῳ αὐτοῦ. Ἡ Ἑλβετία ἀνασυνέστησε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ἐκήρυξεν ἐποχὴν ἀνορθώσεως, καὶ ἀπεδέχθη τοὺς μοναχούς, αἰωνίους ὡς αἱ χιόνες της. Ἐν ἄλλαις χώραις οἱ κληρικόφρονες, ἐξελθόντες ἐκ τοῦ σιωπηλοῦ αὐτῶν ληθάργου, ἂν καὶ μὴ παραχωρήσαντες εἰς τοὺς ἐπισκόπους τὴν διεύθυνσιν ἀντὶ τῶν νομοδιδασκάλων, ἐτόλ-

μησαν ν' ἀπαιτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς θρησκείας. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κανταβρηγίας διὰ ψήφων 88 κατὰ 60 ἐψηφίσθη, ὅτι ἡ κατάργησις τῶν θρησκευτικῶν σωματείων, ἐκτελεσθεῖσα ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ Η', ἦτο δυστύχημα θλιβερὸν διὰ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὅτι αἱ παροῦσαι περιστάσεις ἀπαιτοῦσιν ἀναλόγους διατάξεις. Ἡ βόρειος Ἀμερικὴ ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν νότιον εἰς τὴν ἀνέγερσιν ναῶν. Ἐν Πετρουπόλει ἱδρύθη καθολικὸν ἱεροσπουδαστήριον καὶ ὁ Τσάρος ἀπένειμε ἀμνηστίαν εἰς τοὺς ἐν Σιβηρίᾳ ἐξορίστους Πολωνοὺς ἱερεῖς· περιεποιήθη δὲ καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Γαλικίας· ἐγένετο μάλιστα λόγος καὶ περὶ συνεννοήσεων μετὰ τῆς Ῥώμης πρὸς προστασίαν τῶν Καθολικῶν. Ἡ Πρωσσία διαπραγματεύεται πρὸς τὸν Πάπαν, ἀποκρούει κοινοβουλευτικὰς αὐθαιρεσίας, καὶ γίνεται προστατευτική, ὅπως ἐνθαρρύνῃ τὴν ἐθνικὴν βιομηχανίαν. Ἡ κοινὴ γνώμη, ἀπὸ προοδευτικῆς γενομένη ἐπαναστατική, καὶ ἀναλαβοῦσα μετ' ἀναιδείας καὶ θράσους τὴν πάλην κατὰ τῆς θρησκευτικῆς ἐξουσίας, ζητοῦσα τὸ σχολεῖον ἄνευ Θεοῦ, τοὺς γάμους καὶ τὰς γεννήσεις ἄνευ θρησκευτικῶν εὐχῶν, τὰς κηδείας ἄνευ σταυροῦ, φαίνεται ἤδη ἀπαυδήσασα ἐκ τῆς βίας ταύτης καὶ ἐκ τοῦ ματαίου αὐτῆς, καὶ ἐννοεῖ ὅτι ἡ ἀπειλὴ προέρχεται ἐκ τῶν ἰσχυρῶν, οὐχὶ ἐξ ἐκείνων οἵτινες διδάσκουσι, βοηθοῦσι καὶ προσεύχονται, οὐχὶ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ζητοῦσι παρ' αὐτῆς νὰ παύσῃ διαταράττουσα τὰς συνειδήσεις καὶ νὰ τῇ ἐπιτραπῇ νὰ συμμορφοῖ τὰς πράξεις της πρὸς τὸν θεῖον νόμον καὶ πρὸς τὰς ἐντολὰς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐὰν θέλωσι νὰ τῇ ἀφαιρέσωσι τὰ νοσοκομεῖα, τὰ ἄσυλα καὶ ὀρφανοτροφεῖα, νὰ τῇ δώσωσι τοὐλάχιστον τὴν ἄδειαν νὰ ἱδρύσῃ νέα.

Οἱ φιλόσοφοι, οἵτινες εἶχον τὴν ἀπαίτησιν νὰ γείνωσιν οἱ διδάσκαλοι, ἐθεώρουν ἐσφαλμένην πᾶσαν θεωρίαν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐμπειρικῆς ἐξετάσεως, καὶ ἀπὸ τὰς ὁμιχλώδεις γερμανικὰς ἀρνήσεις ὡς καὶ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐκλεκτισμοῦ ἐπανέρχονται εἰς τὸν σχολαστικὸν συμπερασμόν, καὶ θεωροῦντες τὸν κόσμον, κατὰ τὸν Ἔγελον, ὡς ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὰν διαλεκτι-

κὴν τῆς ἀπολύτου ἰδέας ἢ κατὰ τὸν Σοπενάουερ ὡς ἀπαίσιον δῶρον τυφλῆς καὶ ἄφρονος ἰδέας, ἢ κατὰ τὸν Χάρτμαν, ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ὑπὸ τῆς θελήσεως διεφθαρμένης ἰδέας, κατὰ τὴν ἐγωϊστικὴν φιλοσοφίαν τῆς μεταπείσεως καταφεύγουσιν εἰς τὰς παρηγόρους παραδόσεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἐν τῇ τάξει τοῦ σύμπαντος βλέπουσιν Ἐκεῖνον, ὅστις εἶναι διαρκῶς παρὼν καὶ στενῶς συνδεδεμένος πρὸς πᾶν ἀνθρώπινον πλάσμα χωρὶς νὰ ᾖναι ἡ αὐτὴ μετ' αὐτοῦ οὐσία καὶ ἔχει συναίσθησιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἔργου του. Ἐάν ποτε ἡ ἀσέβεια καὶ ὁ χλευασμὸς παντὸς ἱεροῦ ἐπεκράτουν παρ' ἐκείνοις, παρ' οἷς περιεστρέφετο ἡ φιλολογία, σήμερον ἡ φιλολογία ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς πάσχοντας καὶ ἐπαυξάνει παρ' αὐτοῖς τὴν δίψαν τοῦ ἀοράτου. Ἐάν ποτε τυφλοὶ κυβερνῆται ἐζήτουν νὰ γνωρίσωσι τὸν Θεὸν μόνον ὅπως χλευάσωσιν καὶ προπηλακίσωσιν αὐτόν, σήμερον πάντες ἐννοοῦσιν ὅτι ὁ καλλίτερος χαλινὸς διὰ τοὺς ἀνατροπεῖς εἶναι ἡ θρησκεία, διότι ὁ ὑβρίζων τὸν Θεὸν εὐκόλως ἀπειλεῖ τὴν ἐξουσίαν.

Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἔριδες ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, οἱ διωγμοὶ ἐν Πρωσσίᾳ καὶ ἐν Σουηδίᾳ, τὰ κινήματα ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις ἀπέδειξαν πόσον ἀκόμη οἱ λαοὶ ἐμμένουσιν εἰς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἐννοοῦσι καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιδαψιλεύουσι τὴν προσοχὴν ἐκείνων, ἥτις χαλαροῦται παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς πολιτικαῖς διοργανώσεσιν.

Παρατηρῶν τις πῶς οἱ χρόνοι ἀπατῶνται καὶ μὲ τοὺς χρόνους ἀπατῶνται καὶ οἱ ἄνθρωποι, διδάσκεται τὴν ἀνοχὴν καὶ ἀνεξιθρησκείαν. Ὁ λαὸς ἀποβαλὼν μίαν φαντασίωσιν ὁσάκις ἔσφαλε, καὶ ἕνα θαυμασμὸν ὁσάκις ἠπατήθη, πείθεται περὶ τῆς ματαιότητος τῶν πολιτικῶν τούτων πανακειῶν, καὶ ἐννοεῖ ὅτι αἱ βελτιώσεις δὲν συνίστανται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν μιᾶς Κυβερνήσεως δι' ἄλλης ἢ ἑνὸς πολιτεύματος δι' ἄλλου, διότι οὔτε ἡ δημοκρατία εἶναι ἐλευθερία οὔτε ἡ μοναρχία τάξις, καὶ μὲ τοὺς ἀρίστους νόμους δύναται νὰ ἐπικρατῇ τυραννία, ἐν ᾧ πολλάκις ἐπικρατεῖ ἐλευθερία καὶ ὑπὸ νόμους ἀτελεῖς. Ἐκ τούτων συμπεραίνει ὁ λαός, ὅτι ἡ

εὐημερία ἔγκειται ἐν ἄλλαις ἰδέαις οὐχὶ ἐν πολιτικαῖς, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι περισσότερόν τι ἢ πολίτης, καὶ ἐν ᾧ αἱ μορφαὶ τῶν πολιτευμάτων ὁμοιάζουσιν, ἡ διαφορὰ ἔγκειται ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἐν τοῖς ἤθεσιν, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ποινικῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν τῇ διοικήσει· πάντα ταῦτα πράγματα δυνάμενα νὰ τελειοποιηθῶσιν εἴτε ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἦναι δημοκρατικὴ εἴτε αὐτοκρατορική.

Βεβαίως δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ πρόοδος τοῦ αἰῶνος τὸ παράλογον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τὸ βλακῶδες ἐν τῇ διοικήσει ἢ τὸ ἄσεμνον ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὸ ἀκόλαστον ἐν τῷ βίῳ. Ἀντὶ αἰσθημάτων καὶ χειροκροτημάτων εἶναι ἀνάγκη χαρακτήρων καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν δικαιοσύνην, πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ πρὸς τὰς συνειδήσεις· δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα μήπως προσβάλλωμεν τὸν σκεπτικὸν διὰ τῶν πεποιθήσεων ἡμῶν ἢ τὸν ἀνόσιον διὰ τῆς ἐντιμότητος ἡμῶν. Ἡ Κυβέρνησις, παραβλέπουσα τὴν παρεκτροπήν, ὀφείλει νὰ προστατεύῃ τὴν ἀλήθειαν, ὀφείλει νὰ προφυλάττῃ τὰς πεποιθήσεις τῶν ταπεινῶν ἀπὸ τῆς μοχθηρίας τῶν θετικολόγων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀλήθεια εἰς μικρὰς μόνον δόσεις παρεχωρήθη.

Τὸ φῶς εἶναι ἐπιθυμητὸν ὅπως ἐπιφέρῃ τὰς καθαρὰς ἰδέας καὶ μεταβληθῇ εἰς ἀναλαμπὰς ἀγαθοεργίας, ἀλλ' ἀπατῶνται ἢ ζητοῦσι ν' ἀπατῶσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες πιστεύουσιν ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἐκπαίδευσις ὅπως βελτιώσῃ τὸ ἔθνος. Ἔσφαλον οἱ ἀρχαῖοι σοφισταὶ οἱ ζητήσαντες ν' ἀφομοιώσωσι τὰς γνώσεις καὶ τὰς δυνάμεις πρὸς τὴν ἠθικήν. Τὸ διανοητικὸν ὂν δέον νὰ βασίζηται ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ὄντος, καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ· ὁ ἄνθρωπος καθυποτάσσει τὴν φύσιν, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὸν νόμον καὶ εἰς τὴν τάξιν· ὁ γινώσκων νὰ ῥυθμίσῃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ βίον κατὰ τὴν γνῶσιν τοῦ καθήκοντος θὰ ἦναι καὶ ὁ καλλίτερος πράκτωρ τῆς παραγωγῆς.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐξακοντίζῃ τις ἀφηρημένα δόγματα καὶ νὰ κηρύττῃ τὴν παντοδυναμίαν ἀπολύτων τύπων, οἵτινες γίνονται τοσοῦτον μᾶλλον παραδεκτοὶ ὅσον εἶναι ὀλιγώτερον ὡρισμένοι, καὶ

οἵτινες δεικνύουσι τί πρέπει νά πράττῃ τις καὶ πρός τι νὰ διευθύνῃ τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν κοινὴν ἐνέργειαν ἐν μέσῳ τῆς ἀπειρίας καὶ ἐγωϊστικῆς πολυπραγμοσύνης. Θὰ μᾶς εἴπωσιν· «Ἀγαπᾶτε τὴν πατρίδα, μετριάσατε τὰς ἐπιθυμίας σας, ἐστὲ ἔντιμοι». Ἀλλὰ τὸ συμβουλεύειν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ καλὸν ὀλίγον ἰσχύει ὅταν λείπῃ ὁ νοῦς, ὅπως ἐννοήσῃ τοῦτο. Τὸ ἐκγυμνάζειν τὰς διανοητικὰς δυνάμεις εἶναι ὠφέλιμον οὐ μόνον ἐν ἠθικῇ τάξει ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑλικῷ συμφέροντι, καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνδρικῶν προσόντων τοῦ λαοῦ θεμελιοῦται τὸ μέλλον τῶν ἐθνῶν, καὶ σώζεται ἡ κοινωνία ἀπὸ παρατόλμων ἀποπειρῶν καὶ δελεαστικῶν προγραμμάτων.

Πρὸς πρόληψιν τῆς κοινοκτημοσύνης πρέπει νὰ ἐγείρῃ τις τοὺς κατακειμένους, οὐχὶ δὲ νὰ καταρρίπτῃ τοὺς ὀρθούς· πρέπει νὰ καταστήσῃ τὸν βίον οὐχὶ ἀναδρομὴν συμφερόντων, ἀλλ' ἅμιλλαν ὑπηρεσιῶν· ὁ πτωχὸς πρέπει νὰ κερδίζῃ τὸν ἄρτον ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου του καὶ οὐχὶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς· δὲν πρέπει νὰ μένωσι τὰ πάντα εἰς τὴν διάκρισιν τῆς βίας, τῆς ραδιουργίας καὶ τῆς τόλμης· πρέπει νὰ σωθῶσιν οἱ ἀδύνατοι καὶ οἱ ἀφελεῖς ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν πονηρῶν· αἱ μεγάλαι περιουσίαι πρέπει νὰ προσεγγίζωσιν εἰς τὰς μετρίας· πρέπει νὰ ἐπιδεικνύηται ἡ σώτειρα ἰσχὺς τῆς ἐργασίας, ἐργαζομένων καὶ τῶν πλουσίων· νὰ προτιμᾶται ἡ τιμὴ τῶν τιμῶν, νὰ βαπτισθῇ ἡ δημοκρατία καὶ νὰ συζευχθῇ μετὰ τῆς ἐλευθερίας· πρέπει νὰ συνειθίσῃ ὁ κόσμος εἰς τὸ κοινῇ ζῆν, νὰ δεκατισθῶσιν οἱ τερατώδεις προϋπολογισμοὶ καὶ τὸ σμῆνος τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν, τὸ ὁποῖον καταναλίσκει τὸ δέκατον τῶν ἐσόδων καὶ διατηρεῖ τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας ἐν φθοροποιᾷ ὀκνηρίᾳ· πρέπει νὰ ἀραιωθῶσιν αἱ φυλακαί, νὰ παύσωσιν αἱ κατακτήσεις, καὶ νὰ προληφθῶσιν οἱ πόλεμοι διὰ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν γνώσεων τοῦ δικαίου, τῆς πατρίδος, τῆς ἐλευθέρας συνειδήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς, «ἧς ὁ ἀληθὴς σκοπὸς εἶναι (κατὰ τὸν Βοσσουὲ) τὸ καθιστᾶν τὸν βίον ἀναπαυτικὸν καὶ τοὺς λαοὺς εὐχαριστημένους».

Ἀδύνατον εἶναι ν' ἀνακινήσῃ τις θεμελιώδη ἰδέαν ἐν τῷ κοινωνικῷ ἡμῶν βίῳ χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ θείου. Αἱ ἀτελεύτητοι συζητήσεις τῆς φιλοσοφίας κακῶς θὰ ἐπιλυθῶσι διὰ τοῦ ἀρνητικοῦ πνεύματος, καὶ ἀντὶ νὰ ἐξευτελίσῃ τις τὴν συνείδησιν ἐν τῇ ἀτομικῇ κατακτήσει ἰδεῶν καὶ γνώσεων, πρέπει ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὴν καθολικότητα, εἴτε καλεῖται αὕτη κοινὸς νοῦς, εἴτε αὐθόρμητον τοῦ πνεύματος εἴτε ἔμφυτος ἰδέα, εἴτε γενικοὶ τύποι· αἱ μέθοδοι πρέπει νὰ κρίνωνται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ ὕψιστος σκοπὸς τὸ ἀποκαθιστᾷν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ θεῖον ὁμοίωμα. Διὰ τοῦτο τὰ περὶ γλώσσης ζητήματα ἔλαβον τοσαύτην σπουδαιότητα, διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλο πρόβλημα ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ πολιτισμῷ, τοῦ ὁποίου αἱ λύσεις νὰ μὴ ἦναι κατατεθειμέναι ἐν τῷ ἀρχείῳ τούτῳ τῆς κοινῆς σοφίας, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συνθέσει τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἂς ἀφήσωμεν εἰς τὸν λαὸν τὴν θρησκείαν του, τὴν ἠθικήν του, τὴν πίστιν του, τὴν προσευχήν του, τὸ ἰδεῶδές του, τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα στηρίζουσιν ἡμᾶς ἐν τῇ δοκιμασίᾳ, ὑπερασπίζονται ἡμᾶς κατὰ τῶν κακούργων ἐνστίκτων, συντρέχουσιν ἡμᾶς ἐν τῇ πάλῃ κατὰ τῶν παθῶν, ἀνεγείρουσιν ἡμᾶς ἐκ τῆς πτώσεως καὶ διευθύνουσι τὰς πράξεις ἡμῶν πρὸς σκοπὸν ἀνώτερον τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Μέγας τις πολιτικὸς ἀπεφάνθη, ὅτι ἡ μοναρχία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ θρησκείας, διότι τὴν θρησκείαν ἀντικαθιστῶσι τὰ δικαστήρια καὶ αἱ φυλακαί, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ δημοκρατία. Ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου ὁ λαὸς ὑποκινεῖ σήμερον τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα, ζητῶν ἐκ τοιούτων πεποιθήσεων τὴν δύναμιν τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ λαὸς ζητεῖ ν' ἀποδοθῶσιν τὰ πολιτικὰ δικαιώματα εἰς τοὺς διχογνωμοῦντας, ἐν Γερμανίᾳ ζητεῖ τήν κατάργησιν τῆς δεσποτικῆς κηδεμονίας· ἐν Ἀσίᾳ ὑψοῦται ὁ Σταυρὸς ἐνώπιον τῆς ἡμισελήνου· ἐν Γαλλίᾳ ζητεῖ ὁ λαὸς νὰ δοθῇ εἰς τοὺς πατέρας ἡ ἐλευθερία τοῦ παρέχειν εἰς τὰ τέκνα ἐκπαίδευσιν ὀλιγώτερον χαλαρὰν καὶ ἀόριστον, ἥτις δὲν γεννᾷ ἢ ἰδέας ἀσαφεῖς καὶ αἰσθήματα ἄφρονα.

Ἡ νεολαία, ἥτις ἐννοεῖ τὴν ἀνάγκην βασάνων καὶ ὠθήσεων, κολακεύεται ὑπὸ παντὸς πράγματος ἔχοντες ὄψιν γενναιοφροσύνης, θυσίας καὶ ἀντιστάσεως. Ἀλλὰ διὰ ποιητικῶν φράσεων καὶ διὰ ἐκλελυμμένης εὐγλωττίας κινεῖται μὲν ἀλλὰ δὲν ἀποφασίζει, καὶ εὔκολον εἶναι τὸ συγχέειν τὰς εὐγενεῖς τάσεις τῶν ἐλπίδων πρὸς τὴν χυδαίαν φιλοδοξίαν, ἥτις ζητεῖ νὰ ὁδηγήσῃ τὴν πατρίδα πρὸς τὴν εὐημερίαν πρὶν ἢ φθάσῃ αὐτή, ἢ πρὸς τὴν κακοῦργον φιλοδοξίαν, ἥτις, ἔχουσα μόνον τὸ θράσος τῆς ποταπότητος, ἀπευθύνεται πρὸς τὰ ταπεινὰ πάθη, καὶ πρὸς τὴν βίαν, ἥτις ἀπωθεῖ τοὺς σοβαροὺς ὑπερασπιστὰς τῆς ἐλευθερίας, καὶ πρὸς τὴν κατάραν κατὰ τοῦ ἔχοντος τὴν τόλμην νὰ φανῇ ἐλεύθερος καὶ συνετός, καὶ ὅστις ἀκλόνητος καὶ κατὰ τῆς ἀδικίας τῶν ἰδίων φίλων καὶ κατὰ τῶν ἀπελευθέρων κραυγῶν τῶν κομμάτων ἀντιτάσσει τὸ θάρρος νὰ ὑπομείνῃ ἐν τῇ τελευταίᾳ διαμαρτυρήσει, ἐν τῇ διαμαρτυρήσει τῆς σιωπῆς.

Ὅσοι σοβαρῶς μεριμνῶσι περὶ τοῦ πράττειν τὰ ἀγαθὰ δὲν ἀποδίδουσι τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς ἐπισήμους ἢ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀγυιῶν, οἵτινες ἐμπνέονται ἐκ τῶν ἐφημερίδων, ἐκ τῶν ῥᾳδιουργιῶν ἢ τῶν συμφερόντων, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν λαόν, τὸν σκεπτόμενον. τὸν ἐργαζόμενον, τὸν ἔχοντά τι καὶ ὡς ἐκ τούτου ποθοῦντα ἐλευθερίαν καὶ ἀξιοπρεπῆ εἰρήνην· ἐπιμένουσι δὲ εἰς ἐκπαίδευσιν, οὐχὶ διεγείρουσαν βαναύσους πόθους πλούτου ἢ δημοσίων θέσεων, ἀλλὰ παρέχουσαν χαρακτῆρα, ἀξιοπρέπειαν καὶ σταθερότητα, ἐκπαίδευσιν, φροντίζουσαν οὐχὶ τοσοῦτον περὶ ἀλφαβήτου ἢ γυμναστικῆς, ὅσον περὶ διδασκαλίας τῶν καθηκόντων καὶ διαφώτισιν τῆς ὀρθοφροσύνης. Αἰσθάνονται μὲν τὸ κακὸν ἀλλὰ δὲν βλασφημοῦσι, δὲν ἐκπλήττονται ὅμως ἐκ τῶν ἀτόπων, τὰ ὁποῖα γεννῶσι τὰ ποθούμενα ἀγαθά, πεποιθότες ὅτι ὅ,τι θ' ἀποτελέσῃ βραδύτερον τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν τιμὴν διέρχεται πρότερον διὰ δοκιμασιῶν· ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν προτίθενται νὰ ἐξεγείρωσι τὸ αἴσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἱερότητος τοῦ κοινωνικοῦ βίου, καὶ ἐμφανίζονται ὡς διῶκται τῆς ἀδελφότητος, τῆς

πίστεως καὶ τοῦ γενικοῦ ἐκείνου συνδέσμου, ὅστις θέλει διευθύνει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ πνεύματος, τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ἠθῶν, ὅπως οἱ ἄνθρωποι ζήσωσιν ἐν μέσῳ μεγάλων ἰδεῶν καὶ μεγάλων αἰσθημάτων, καὶ ἐν τῇ συμπνοίᾳ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ καθήκοντος θέλει προπαρασκευάσει τοὺς λαοὺς εἰς τὴν πανήγυριν τῆς εἰρήνης.

Ἀλήθεια, ἐλευθερία, πρόοδος εἶναι ὁ πόθος τῶν ἀνθρώπων τούτων· ἀλλ' ἐνόησαν ὅτι ἡ ἐλευθερία συνίσταται εἰς τὴν ἰσχύν, καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς ὑπάρξεως διὰ τῆς ἐλευθέρας χρήσεως τῶν ἐνεργῶν δυνάμεων, καὶ ὅτι ἡ πρόοδος συνίσταται εἰς τὴν ἰσότητα ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ἀγαθοεργίᾳ, εἰς τὸν σεβασμὸν πρὸς πάντα ἄνθρωπον καὶ εἰς τὴν ποθητὴν ἀδελφότητα ἐν τῷ αὐτῷ κύκλῳ.

Εὑρισκόμεθα ἐν ἐποχῇ πειραμάτων, παρατηρήσεων καὶ παρομοιώσεων. Ἐν τῇ ἀναστατώσει πάσης ἰδέας, τὸ μέγα πρόβλημα δὲν εἶναι ἡ ἑνότης ἢ ἡ ὁμοσπονδία, ἡ μοναρχία ἢ ἡ δημοκρατία, ἡ τυραννία τῶν ἡγεμόνωνἢ τοῦ ὄχλου, οὔτε ἡ ἀνεξαρτησία ἢ ἡ δουλεία· ἀλλ' εἶναι, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ κοινωνία δέον νὰ ῥυθμίζωνται ὑπὸ τοῦ δικαίου ἢ τῆς ἰσχύος, ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἢ τῆς ἀναρχίας, ὑπὸ ἀνθρωπίνων ὑπολογισμῶν ἢ ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας, καὶ ἐὰν γνώμων τῶν πράξεων καὶ κριτήριον τῶν ἀποφάσεων δέον νὰ ὦσιν αἱ ἀφῃρημέναι ἰδέαι τοῦ ἔτους 1789, ἡ ἀτυχὴς κοινοβουλευτικὴ εὐγλωττία, ὁ διὰ τοῦ τύπου ἐνσπειρόμενος πανικός, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ πάσης συντεταγμένης ἐξουσίας ἢ ὁ αἰώνιος Δεκάλογος, αἱ πατροπαράδοτοι ἀλήθειαι, ἑρμηνευόμεναι ὑπὸ τοῦ ἔχοντος τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν σφάλλει.

Πρὸς ταῦτα πάντα δύναται νὰ συντελέσῃ ἡ φιλολογία, καὶ τὸ σπουδαιότερον αὐτῆς μέρος, ἡ ἱστορία. Ἂς παύσωσι πλέον ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἡμῶν (τῷ φιλολογικῷ) αἱ προσβολαὶ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἂς παύσῃ ἡ ὑποχθόνιος ἐνέργεια τῶν συκοφαντῶν, ἡ ἔχθρα ἐναντίον παντὸς δράττοντος, ἂς παύσῃ καὶ ἡ ἀντιζηλεία τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἡ ἀποθέωσις τῆς μετριότητος, ἥτις οὐδενὸς κι-

νεῖ τὸν φθόνον. Ἂς παύσωμεν πλέον παραχωροῦντες τὸν λόγον εἰς τὸν ὀλιγώτερον πάντων ἔχοντα δικαίωμα πρὸς τοῦτο ὡς μὴ ἔχοντα πεποίθησιν. Ἡ κριτική, ἀνεκτικὴ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τολμηρᾷ διενέξει, ἂς μὴ προβαίνῃ εἰς ἐπικρίσεις, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀπαντᾷ τις, καὶ εἰς τὰς ὁποίας δὲν τολμᾷ τις ν' ἀπονείμῃ τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον· ἂς μὴ παρακωλύῃ διὰ τῆς κακολογίας τὰ γενναῖα διαβήματα, οὐδέ, στερουμένη ἀξιοπρεπείας, ἂς μὴ στερήσῃ αὐτῆς ἄλλους καὶ ἂς μὴ ἐξευτελίζῃ διὰ τοῦ φόβου τοὺς χαρακτῆρας, ἀπογοητεύουσα ἐκ τῶν θυσιῶν διὰ τῆς περιφρονήσεως τῆς γενναιοδωρίας· ἀλλ' ἂς συνειθίζῃ εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκείνην καὶ ἀσφαλῆ κρίσιν, ἥτις σέβεται τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πνεύματος, ἥτις ἀποδίδει περισσοτέραν ἀξίαν εἰς τὰς ἐπευφημίας διὰ σοφῶν συμβουλῶν καὶ τείνει εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν ὑπερβολῶν καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς τὴν ἁπλότητα καὶ πρὸς τὴν ὀρθὴν κρίσιν, ἥτις λέγει πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ὠφέλιμον ἐν παντὶ τόπῳ καὶ παντὶ χρόνῳ. Οὕτω θὰ γείνῃ ἡ πρακτικὴ κύριον ὄργανον τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκείνης, ἥτις ἐνσπείρει ἕξεις ἀμοιβαίας εὐμενείας καὶ ἀνοχῆς, δηλ. δικαιοσύνης καὶ ἁρμονίας.

Ἡ ἱστορία, οὐχὶ πλέον φιλολογικὴ ἄσκησις ἀλλὰ κοινωνικὴ ἐπιστήμη, δύναται νὰ προηγηθῇ τῆς πείρας καὶ νὰ προλάβῃ ἀπάτας· δύναται νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἧττον μανιώδεις πρὸς τὰς ἰδέας καὶ ἀνεκτικωτέρους διὰ τὰς πράξεις καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὴν δειλίαν τοῦ συστηματικῶς μεμψιμοιρεῖν. Ἡ ἱστορία ἐν ταῖς βραδείαις περιπετείαις πολιτισμοῦ τακτικοῦ καὶ βαθμιαίου, ἐχαροποίησεν ἡμᾶς διὰ τῆς αὐξανομένης προσκτήσεως τῆς ἐλευθερίας, τοῦ πολικοῦ ἀστέρος, ὅστις δύναται μὲν νὰ ἐπισκιασθῇ ἐνίοτε, ἀλλ' οὐδέποτε δύει· αὕτη προφυλάττει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἐμπειρικῶν νεωτεριστῶν, οἵτινες ἐπισπεύδουσι τὰ συμβάντα χωρὶς νὰ κρίνωσιν αὐτὰ οὐδὲ νὰ ἐννοῶσι τὴν ἔκτασιν αὐτῶν, καὶ πρὸς τούτοις καὶ ἀπὸ τῶν καλῶν ἀλλ' ἀνεφαρμόστων ἐφαρμογῶν, αἵτινες ἄγουσιν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀπελπιστικὴν ἐκείνην κα-

τάστασιν, ἥτις ἀπογοητεύει καὶ ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων μεταρρυθμίσεων.

Ὁ αἰών, ὁ ὁσημέραι μεγαλειτέραν ἔχων ἔλλειψιν χρόνου, ἀντὶ νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ θυσία τοῦ παρελθόντος εἶναι ὅρος προόδου, ζητεῖ ἐν αὐτῷ τὰς πρὸς τὸ μέλλον ὁδούς, ἀλλὰ δὲν προσέχει εἰς τὰς ἀφηγήσεις ἢ μόνον ὅταν αὗται τῷ παρέχωσι μαθήματα ἢ συμβουλάς. Ἀντὶ νὰ κατηγορῶμεν αὐτὸν πρέπει νὰ συλλέγωμεν τὰς παραδόσεις, καὶ νὰ παραδεχώμεθα ὅ,τι ἀληθὲς ἐγκρύπτουσιν αὗται· ἀντὶτῶν βιαίων καὶ ματαίων ἐρευνῶν πρέπει ν' ἀνατρέχωμεν εἰς τὰς πηγὰς ὅπως συμπληρώσωμεν τὴν ἁρμονίαν τῶν κοινωνικῶν στοιχείων καὶ τὸ ἀτελεύτητον τῆς κινήσεως καὶ τῆς ζωῆς. Αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ περίοδοι, αἱ ἀποκαλύπτουσαι τὸν σπινθῆρα τῶν νεωτερισμῶν τῶν γονίμων εἰς ἀποφασιστικὰς προόδους, ὀφείλονται οὐχὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ εἰς τὸ αἴσθημα.

Ἡμεῖς δὲ δὲν ἀπεδείξαμεν μόνον πῶς ὁ ἄνθρωπος ἄρχει τοῦ ἀέρος διὰ τῶν ἀεροστάτων, πῶς εἰσδύει εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς διὰ τῶν τρυπάνων, πῶς διερευνᾷ τὰ βάθη τῆς θαλάσσης καὶ τὰς ἀβύσσους τοῦ οὐρανοῦ, πῶς διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ σημειοῖ τὰς ὥρας, φωτίζει τὰς ὁδούς, διαβιβάζει ἰδέας καὶ παραγγελίας εἰς ἀπόστασιν χιλιάδων μιλίων ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ τῆς ὥρας καὶ μεταδίδει ἤχους καὶ δύναμιν. Δὲν ἀνερευνήσαμεν μόνον τὸ ἀλληλένδετον τῶν συμβάντων καὶ τὴν ἀμοιβαιότητα αὐτῶν οὐδὲ τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς περιπετείας· προὐτιθέμεθα τὸ πρόβλημα τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, ἐρευνῶντες ὑπὸ τὸ ὑλικὸν τῶν γεγονότων ὀργανισμὸν ἀνώτερον καὶ ἐλεύθερον, καὶ τοὺς γενικοὺς χαρακτῆρας τῶν συμβάντων ἐν τῷ παρελθόντι, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται εἰς τὸ παρὸν καὶ διευθύνει τὸ μέλλον. Ἐγινώσκομεν ὅτι ὁ ἱστορικὸς ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν κομμάτων, καὶ ἐὰν ἀρνῆται νὰ παραδεχθῇ τὰς κρίσεις αὐτῶν κατηγορεῖται συγχρόνως καὶ ὡς Γουέλφος καὶ ὡς Γιβελλῖνος, καὶ ὡς κληρικόφρων καὶ ὡς σκεπτικὸς καὶ ὡς ὀπισθοδρομικὸς καὶ ὡς φαντασιοκόπος. Δὲν

ὑπολείπεται ἄλλο τῷ ἱστορικῷ ἢ νὰ ὑπομένῃ καὶ νὰ ἐμμένῃ ἐν τῇ ἀμεροληψίᾳ· δὲν πρέπει νὰ θαμβοῦται ὑπὸ ὀνομάτων καὶ λόγων, οὔτε ὑπὸ τῆς γνώμης τῶν ἀγυιῶν, ἀλλὰ νὰ μισῇ μόνον τὸ ψευδὲς καὶ τὸ ἄδικον. Σεβόμεθα τὰς ἀρχάς, αἵτινες προτρέχουσι κατὰ πολὺ τῶν συμβάντων, καὶ εὐχαριστοῦντες τοὺς θραύσαντας τοσούτους φραγμούς, θὰ ἐθεωροῦμεν ὑπουλότητα καὶ ὑποκρισίαν σκεπτόμενοι ὅτι ἐξετέλεσαν τὸν δρόμον, ἐν ᾧ δὲν παρέσχον ἡμῖν ἢ τὴν δύναμιν τοῦ προβαίνειν, τοῦ διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ, καὶ τοῦ ἐξάρειν τὴν θέλησιν πρὸς τὰς θυσίας, καὶ νὰ μὴ παραδεχώμεθα ἀρετὴν ἄνευ κόπου καὶ θρησκείαν ἄνευ αὐταπαρνήσεως.

Ἐζητήσαμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν, ἐν ἐγγράφοις· ἀλλ' ὁ ἱστορικός, ὅστις θέλει ν' ἀνήκῃ εἰς τοὺς χρόνους του, δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ ἐντελῶς τὰς ἐντυπώσεις τοῦ παρόντος, καὶ ἀκουσίως περιπλέκει αὐτὸ πρὸς τὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας ἔχει περὶ τοῦ παρελθόντος, τὸ ὁποῖον οὔτε ποθεῖ πάλιν οὔτε μέμφεται· ἀποστρέφεται τὴν δόξαν ὅταν αὕτη συνδέηται πρὸς τὴν βίαν, ὡς καὶ τὴν ἡσυχίαν, ὅταν αὕτη ἦναι ἄνευ ἀξιοπρεπείας· ἐξετάζει τὰ ἔργα τῶν ἐπιφανῶν μετ' εὐγνωμοσύνης, ἥτις δὲν καθιστᾷ αὐτὸν κόλακα, καὶ μετὰ φιλαληθείας, ἥτις δὲν καθιστᾷ αὐτὸν ἀγνώμονα. Ὁ εὑρισκόμενος ἐντὸς πλοίου ταλαντευομένου ὑπὸ τῶν κυμάτων νομίζει ὅτι οἱ ἀστέρες ὑψοῦνται καὶ ταπεινοῦνται ἀναλόγως τῆς κινήσεως τοῦ πλοίου, καὶ ὅμως γινώσκει ὅτι οἱ ἀστέρες εἶναι ἀκίνητοι, βλέπει τὴν πυξίδα σαλευομένην, καὶ ὅμως γινώσκει ὅτι αὕτη διευθύνεται πρὸς τὸν πόλον. Τὸ αὐτὸ πάσχει καὶ ὁ ἔντιμος ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου αἱ ἰδέαι ὑπέστησαν τὴν δοκιμασίαν τῶν ἀντιρρήσεων.

Διὰ τῶν τριῶν ὄψεων τοῦ ὄντος, τοῦ ἀληθοῦς δηλ. τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ὡραίου, δι' ὧν ἠρξάμεθα τοῦ ἡμετέρου ἔργου πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν, καταλήγομεν σήμερον προτρέποντες πάντας, ἵνα ἐν τῇ συγκρούσει ταύτῃ τοῦ θετικοῦ μετὰ τοῦ ψευδοῦς, τοῦ τακτικοῦ μετὰ τοῦ ἀμόρφου καὶ ἀσυναρτήτου, τοῦ ἀγγελικοῦ μετὰ

τοῦ σατανικοῦ, κατὰ τῆς εἰσβολῆς τοῦ ὑλισμοῦ, κατὰ τῆς λατρείας τῆς ἰσχύος καὶ κατὰ τῆς ἀναιδείας τῆς μετριότητος ἀντιτάξωσι τὸ θάρρος καὶ τὴν μέριμναν τοῦ προσφέρειν ψυχὰς γενναίας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ παραδίδοντες εἰς ἄλλους τὴν ἀπηυδημένην σκαπάνην, δυνηθῶσι νὰ εἴπωσιν: «Καὶ ἐγὼ ὑπῆρξά τι ἐν τῷ κόσμῳ»

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

	Πρόλογος	Σελ.	5
Κεφ.	Α΄ Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848. Κινήματα. Μεταρρυθμίσεις. Στάσεις	»	9
»	Β΄ Ἡ Ἐθνικότης. Γερμανοὶ καὶ Σλαῦοι . . .	»	39
»	Γ΄ Ἡ Ἑλβετία	»	64
»	Δ΄ Ἡ Γερμανία	»	74
»	Ε΄ Ἡ Γαλλία. Προσωρινὴ Κυβέρνησις. Ναπολ. ὁ Γ΄	»	94
»	Ϛ΄ Ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Τουρκία. Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος	»	106
»	Ζ΄ Πόλεμος καὶ ἑνότης τῆς Ἰταλίας	»	120
»	Η΄ Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεξικοῦ	»	162
»	Θ΄ Ἡ Σκανδιναβία καὶ ἡ Γερμανία . . .	»	167
»	Ι΄ Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία	»	182
»	ΙΑ΄ Ὁ Σοσιαλισμός. Οἱ ἐργάται	»	200
»	ΙΒ΄ Πτῶσις τῆς Γαλλικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ νέα γερμανικὴ αὐτοκρατορία	»	210
»	ΙΓ΄ Μαθηματικαὶ καὶ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἐφαρμογαί	»	232
»	ΙΔ΄ Ἡ φιλοσοφία	»	315
»	ΙΕ΄ Θρησκευτικὰ δόγματα. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος	»	351
»	ΙϚ΄ Κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ Ἐπιστῆμαι . .	»	374
»	ΙΖ΄ Πῖος ὁ Θ΄. Πτῶσις κοσμικῆς ἐξουσίας . .	»	446
»	ΙΗ΄ Ἡ Ἰταλία ἡνωμένη	»	476
»	ΙΘ΄ Αἱ τρεῖς αὐτοκρατορίαι τοῦ Βορρᾶ. Ἡ Γαλλία	»	504
»	Κ΄ Τὰ μικρὰ Κράτη	»	527
»	ΚΑ΄ Ἡ Μεγάλη Βρεττανία. Ἡ Ἰρλανδία . . .	»	550
»	ΚΒ΄ Ἡ Ἀσία. Ἀποικίαι. Αἱ Ἰνδίαι. Ἡ Περσία .	»	573

Κεφ. ΚΓ΄ Ἡ Κίνα. Ἡ Ἰαπωνία . . . . . » 610
» ΚΔ΄ Ἡ Ἀμερική. Ἡ Ὠκεανία. Περιηγήσεις. Ἀποστολαί . . . . . » 638
» ΚΕ Ἡ Ἀφρική. Ἡ Αἴγυπτος . . . . . » 681
» ΚϚ΄ Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. Ἡ Ἑλλάς. Τὰ βαλκανικὰ Κράτη. Ἡ Βουλγαρία. . . . . » 712
Ἐπίλογος . . . . . » 767

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Τηλ. 9225549 - 9219718

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

6 ΜΑΙ. 1994

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
002000020283